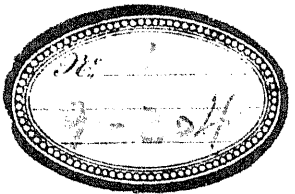

9. cto S
-7-

2

Whitcomb Whitcomb
A
20
20H

2 400 40

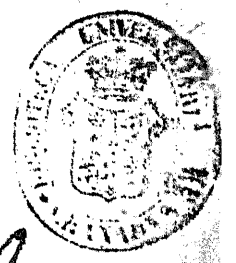
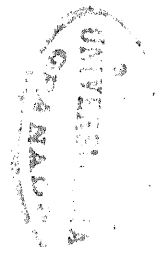
MADE IN SPAIN

R/8072

IACOBI SIMANCAE
PACENSIS EPISCOPI,
DE CATHOLICIS INSTITVTIONIBVS
LIBER,

Ad præcauendas & extirpandas hæreses admodum
necessarius, tertio nunc editus.

Cum Priuilegio, & licentia Superiorum.

ROMÆ, In Aedibus Populi Romani Anno Iubilei. M. D. LXXV.

*Por del Colegio Mayor de S.ª Catalina de Granada
en la letra L. al n.º 1.*

GREGORIO XIII
PONTIFICI MAXIMO

IACOBVS SIMANCAS EPISC. PACENSIS.

VNQVAM existimaui, Pater beatissime, fore, ut liber hic ad sacras tuas perueniret manus; aut, si in eas forte incidisset, ut non displiceret prorsus iudicio tuo sapientissimo. Qui enim id suspicari, aut sperare potuissem? cum iam olim primo, illum mihi uni utcunque fecissem: deinde, ante uigintitres annos iuuenili calore, inconsulto edidissem, non alia meliore methodo, quam ordine alphabetico: plenum fastidiosa multitudine authorum, ac multis parergis, superuacaneisque rebus refertum: quæ quidem a quouis censore rigido facile damnari possent. Tu autem, sanctissime Pater, ea legens, & incredibili animi candore boni omnia consulens, non solum in meis ineptijs conuiuere uoluisti, sed etiam semel & iterum præcepisti, ut opus hoc recognoscerem, & ijs, quæ mihi uidentur, additis uel detractis, illud typis excudendum traderem: adiungens, tibi non ingratam eam operam esse futuram. Quid hic facerem, qui sciam, quam sit mihi curta supellex? Pontifici Maximo non obtemperare, grande est nefas: putare autem, quicquam te dignum a me effici posse, magna temeritas. malui tamen inter has angustias insipientiam meam prodere, quàm crimen inobedientis incurrere: præsertim cum onus tanto favore impositum, summi beneficij loco iure ac merito sit habendum. Magna igitur alacritate ad rem ipsam aggressus, relegi ea, quæ alteri editioni adieceram, & correxi, deleui atque

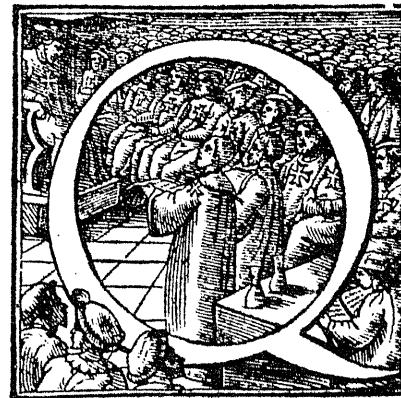
addidi multa: ordinem uero non immutauī, ne omnia de integro texerem, & quia id mihi, de reditu in episcopatum quotidie cogitanti, per temporis breuitatem facere non licuisset. neque deleui frequentes illas citationes authorum, ita enim fert nunc iurisperitorum usus: qui plerunque sententias numerare magis, quam ponderare solent. alia plurima (fateor) inornata, superfluentia, & parum emendata reliqui: sed scio equidem ea in re neque animum, neque diligentiam, sed ingenium & industriam mihi defuisse. quod si, pro tibi innata singulari humanitate, qualemcunque laborem hunc benigne susceperis, & libro, qui tuo iussu iam tertio in publicum prodit, uel paululum faueris, sperare ausim, catholice fidei negocijs utilitatē aliquam eum esse allaturum. Christus Dominus ac Deus noster, cuius uicē in terra prudentissime geris, post foelicissimum uitæ cursum, in cælo secum tibi regnare cōcedat.

••

LECTO.

L E C T O R I.

VI rerum ordinem, quam uerborum in hoc opere sequi maluerit, is primo legat partem primam tituli de pœnis, ubi quam iustum ac necessarium sit hereticos punire, copiose disputauī. Deinde, legere poterit, quid sit heresis, quis hereticus, quis apostata, quis schismaticus, & qui sint alij religionis uiolatores: quæ omnia in suis titulis requirat. Ad hæc, de istorum iudicibus, nimirum, de episcopis, ac de inquisitoribus apostolicis, de ministris eorum, de ordine procedendi in causis uiolate religionis, suis etiam locis consequenter inueniet. Postremo, ne longum faciam, cetera omnia, ex titulorum indice facile cognita, ut cuique libuerit, perleget. quod si uiam illam sequi uelit, quam ipse in enchiridio seruauī, fortasse non aberrauerit.

I N D E X

I N D E X
ARGUMENTORVM TOTIVS OPERIS.

<i>A</i>			
Abiuratione.	Tit. 1.	Inquisitoribus.	Tit. 34.
Absentibus.	Tit. 2.	1. Iudæis.	Tit. 35.
Absolutione.	Tit. 3.	2. Iudicibus secularibus.	Tit. 36.
Accusationibus.	Tit. 4.	L	
Aduocatis.	Tit. 5.	4. Lamijs.	Tit. 37.
Appellationibus.	Tit. 6.	5. Libris.	Tit. 38.
Apostatis.	Tit. 7.	M	
<i>B</i>		7. Mahumetanis.	Tit. 39.
Blasphemis.	Tit. 8.	Matrimonio.	Tit. 40.
Bonis hæreticorum.	Tit. 9.	8. Ministris & eorum officijs.	Tit. 41.
<i>C</i>		O	
Cæremonijs.	Tit. 10.	Occultis.	Tit. 42.
Communicatione hæreticorum.	Tit. 11.	10. Officio receptoris.	Tit. 43.
Concilijs.	Tit. 12.	11. Ordine procedendi.	Tit. 44.
Confessis.	Tit. 13.	P	
Contumacibus.	Tit. 14.	13. Papa.	Tit. 45.
Credentibus, defensoribus, fautori-	Tit. 15.	14. Pænis.	Tit. 46.
bus & receptoribus.	Tit. 16.	Pænitentibus & conuersis.	Tit. 47.
Custodia reorum.	Tit. 17.	15. Pertinacibus & impænitentibus.	Tit. 48.
<i>D</i>		16. Predicatoribus.	Tit. 49.
Defensionibus reorum.	Tit. 18.	Præsumptionibus & suspicionibus.	Tit. 50.
Defunctis.	Tit. 19.	17. Probationibus.	Tit. 51.
Denunciatione.	Tit. 20.	18. Procuratoribus.	Tit. 52.
Disputatione.	Tit. 21.	19. Promotore fiscali.	Tit. 53.
Diuinationibus & reuelationibus.	Tit. 22.	20. Propositionum qualitate.	Tit. 54.
Doctores ecclesiæ.	Tit. 23.	21. Protestatione.	Tit. 55.
Dominis temporalibus.	Tit. 24.	22. Purgatione canonica.	Tit. 56.
<i>E</i>		R	
Ecclesia.	Tit. 25.	23. Relapsis.	Tit. 57.
Episcopis.	Tit. 26.	S	
Errore & ignorantia.	Tit. 27.	25. Schismaticis.	Tit. 58.
Excommunicatione.	Tit. 28.	26. Scripturis diuinis.	Tit. 59.
<i>F</i>		27. Sententijs.	Tit. 60.
Fide catholica.	Tit. 29.	Seruis.	Tit. 61.
Filijs & minoribus.	Tit. 30.	28. Sortilegis.	Tit. 62.
<i>H</i>		29. Superstitionibus.	Tit. 63.
Hæresi.	Tit. 31.	T	
Hæreticis.	Tit. 32.	30. Testibus.	Tit. 64.
<i>I</i>		31. Tormentis.	Tit. 65.
Idololatria.	Tit. 33.	V	
Imaginibus.	Tit. 34.	32. Vsuris.	Tit. 66.
		33.	

Index

I N D E X
COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM,
QVAE IN HOC VOLVGINE SCITV DIGNAE
R E P E R I V N T V R .

<i>A</i>			
Abiurare apud antiquos, & iuris pontificij peritos quid sit.	pag. 2.	Adorationis genus triplex est.	pa. 246.
Abiurare qui teneatur.	pa. 2.	Admonitio qualis esse debeat, vt hæreticum pertinacem faciat.	pa. 400.
Abiurandi formula.	pa. 5.	Admonitio quæ censenda sit legitima.	pa. 400.
Abiurare publice qui nõ debeant.	pa. 6.	Adulterij crimen grauius esse quam homicidiũ, quidam Scæuolam fuisse aiunt.	pa. 312.
Abolitio in quibus criminibus præstari non potest.	pa. 16.	Aduocati hæreticorum quales esse debeant, & eorum officium.	pa. 17. 18.
Absentes cur damnari non debeant, & quando id liceat.	pa. 9.	Aduocati hæreticos nequeunt defendere, nisi id eis ab inquisitoribus permissum fuerit, & quãdo reis concedendi.	pa. 18.
Absentes contumaces olim etiã dånabantur.	pa. 9.	Aduocatis vnde dandum sit stipendium.	pa. 18.
Absens de cuius hæresi plane iudicibus constat, missio executore in carcere est cõijciendus.	pa. 10.	Aduocatorum verba, præsentis reo prolata, quomodo sunt accipienda.	pa. 18.
Absens tribus edictis adesse iussus, si non compareat, quo pacto puniendus sit.	pa. 10.	Aduocatus qui scienter defendit hæreticos, & tabellio qui facit illis instrumenta, infamia notandi sunt.	pa. 105.
Absens hæreticus iusta aliqua suspicione pressus, quõ plectendus si vocatus non cõpareat.	pa. 10.	Alcibiades & Demost. accusati aufugerunt.	pa. 500.
Absentis hæretici causa qua in prouincia tractanda sit.	pa. 11.	Alexandri mos in decidendis causis.	pa. 9.
Absens hæreticus missis requisitorijs hæresis, in aliena prouincia comprehendi potest.	pa. 11.	Alexandri Scueri in eligendis magistratibus prudentia & integritas.	pa. 307.
Absentis causa, quem in alijs prouincijs hæreticum esse constat, quibus inquisitoribus cõmittenda sit.	pa. 12.	Alfonsus Castus censet hæreticum a iudice nondum condemnatum, neq; accusatum ab aliquo, teneri bona sua filico offerre in foro conscientia.	pa. 56.
Absentis hæretici causa, qui nullibi domicilium habet, quo in loco tractanda sit.	pa. 12.	Aliena in re qui magnas impensas facit, quo pacto rei domino satis facturus sit.	pa. 48.
Absens hæreticus qui intra annum seipsum coram iudicibus exhibuerit, ita audiri debet, vt eius bona non publicentur.	pa. 21.	Alimenta non publicantur.	pa. 42.
Absens suspectus de hæresi a quocunq; excusari potest coram iudicibus.	pa. 431.	Ambrosius de matrimonio loquens, nuptias infidelis & hæreticæ cum christiano ex æquo prohibuit.	pa. 302.
Accusari debet ab omnibus quicunq; reipub. perniciosus fuerit, dummodo eius crimina idoneis testibus comprobari possint.	pa. 15.	Amoris furor & vis.	pa. 123.
Accusator hæretici ab accusatione desistere non potest impune.	pa. 16.	Amoris furore percitus, licet hæreticum aliquid dicat, aut faciat, defendi nonnunquam potest.	pa. 124.
Accusationis copia reo fieri solet.	pa. 332.	Amoris impatientia sortilegia facere & cæteras imagines, quo pacto superstitiosum, non hæreticum sit.	pa. 255.
Actiones in re vbi sunt, & vbi in personas.	pa. 50.	Ancyranum conciliũ non negat ea fieri posse, quæ sepe a demonibus cũ lamijs perpetrantur.	pa. 279.

Absolutio hæretici. H. 3. fo. 13.

Apostasia quid sit. pa. 21.
 Apostata an sit censendus infans baptizatus, qui captus ab infidelibus, eorum impietatem didicit. pa. 229.
 Apostoli & sancti viri diligentissime consuetudinem hæreticorum deuitarunt. pa. 88.
 Appellationes vanæ & friuolæ suscipiendæ non sunt. pa. 19.
 Appellatiões i re dubia admittere tutius est. pa. 20.
 Aquilæ nomen quid significet in sacris literis, cū dicitur: Vbiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & Aquilæ. pa. 152.
 Armis vti generaliter cuiusq; veritū est. pa. 261.
 Arrhæ, & donationes propter nuptias vxori datæ, marito hæresis damnato, nō cōfiscantur. pa. 43.
 Astrologi & alij qui ex syderum inspectione ea diuinaut, quæ sunt homini cognitu impossibilia, suspectissimi sūt de societate dæmonū. pa. 145.
 Assessoris siue consultores ab inquisitoribus conuocari debent. pa. 310.
 Athenis ante bis mille annos fuerunt iudices violatæ religionis, sacerdotes. pa. 258.
 Auguria obseruare, & futurorum euentus rimari ex stellarum cursu, quam impium sit docet diuus Hieronymus. pa. 462.
 Authores qui cæremoniarum derisores confutant. pa. 84.

B.

Blaspheare quid sit, & quot modis in Deum blasphemus quis dicatur. pa. 22.
 Blasphemia quauis continet falsitatem. pa. 22.
 Blasphemum quiuis accusare debet, & eundem quiuis iudex punire potest. pa. 22.
 Blasphemus inique absolutus, aut remissus punitus ab aliquo iudice, puniri potest ab alio. pa. 23.
 Blasphemiarum discrimina inter se, & ad quos iudices cognitio vniuscuiusque pertineat. pa. 23.
 Blasphemi in Virginem Mariam duplo maiori pœna coercentur. pa. 23.
 Blasphemorum pœna. pa. 24.
 Blasphemix pœna, qua rei nudo capite & sine chlamyde in ecclesia esse iubentur, vnde fuerit deriuata. pa. 24.
 Blasphemus absolutus in foro conscientix, an sit puniendus in foro iudicij. pa. 25.
 Blasphemus qui plures eodem impetu blasphemias dixerit, durius puniendus, sed vna tantum pœna. pa. 26.
 Bona omnia vxoris de hæresi damnatæ publicantur. pa. 36.
 Bona materna filijfamilias hæretici ad fiscū pertinent. pa. 36.
 Bona hæretici, ab eo die quo in hæresim incidit, publicari solent. pa. 37.

Bona hæretici qui defecit in purgatione, aut propter contumaciam damnatus est, a quo die publicanda sint. pa. 37.
 Bona ab hæreticis alienata, cum fructibus restituere tenentur male fidei possessores. pa. 41.
 Bona futura non confiscantur. pa. 42.
 Bona aliena inter hæretici bona reperta legitimis dominis sunt restituenda. pa. 42.
 Bona parapherna vxori restituenda sunt. pa. 43.
 Bona quæ sita constante matrimonio inter coniuges, an diuidenda sint inter fiscum & vxorem, quæ sciens nupsit hæretico. pa. 43.
 Bonis filijfamilias publicatis, non cōfiscatur portio illa legitima, quæ post mortem patris ei debetur. pa. 44.
 Bona ecclesiæ publicanda non sunt propter hæresim clericis. pa. 45.
 Bona restitutioni subiecta quæ possidebat hæreticus, non publicantur. pa. 45.
 Bona hæretici ad regem illius regni pertinent, in quo ipsa reperta fuerint. pa. 50.
 Bona hæreticorum quo pacto olim diuidebantur. pa. 50.
 Bona hæreticorum vsu capi possunt etiam contra ecclesiam Romanam, tempore quadraginta annorum. pa. 51.
 Bona quæ in singulos annos hæretico debentur, quando publicari non possunt. pa. 51.
 Bona constante matrimonio quæ sita, an spectanda sint ex domicilio, an ex loco vbi contractum fuit matrimoniū, cū confiscari debent. pa. 51.
 Bonorum omnium iactura solet morti æquiparari. pa. 69.
 Bona aliena conscripta cum bonis hæreticorum, proprijs dominis sunt restituenda: æs etiam alienum protinus soluendum est. pa. 324.
 Bona reorum quæ seruari possunt, locanda sunt a receptore & sequestro. pa. 324.
 Bona reorū vendi non debent nisi auctione constituta, quod & in locatione seruandū est. pa. 325.
 Bona hæretici, postquam ille fuerit damnatus, cui & quomodo tradenda. pa. 325.
 Bona reorum de quibus lis est, & quæ pignori nexa sūt, quomodo & quādo vēdi possūt. pa. 325.
 Bonorum publicatorum distractio propter temerarias lites differenda non est. pa. 325.
 Bona fisco & alijs communia, si commode diuidi nequeant, a quo vendenda sunt. pa. 325.
 Bona reorum æstimari debent antequam vendantur, & præconia in loco celebri faciēda. pa. 326.

C.

Cadavera reorum, modo hæretici non fuerint, cur puniri non debeant. pa. 127.
 Cadavera

Cadavera punitorum insepulta relinquenda non sunt: & quando id liceat. pa. 128.
 Cadavera & ossa hæreticorum puniēda cur sint. pa. 128.
 Cæremonias ecclesiæ quantopere detestentur Lutherani, & quantus earum fructus sit. pa. 82.
 Cæremoniarum magnus vsus erat in veteri testamento. pa. 82.
 Cæremonijs vsus est Christus Redemptor noster. pa. 82.
 Cæremonias docuerunt apostoli. pa. 82.
 Cæremoniæ etiam apud ethnicos magnificabantur. pa. 83.
 Cæremoniarum vtilitates. pa. 84.
 Cæremoniæ quid sint, & cur talem quis religionem tenere creditur, qualibus cæremonijs vitur. pa. 84.
 Carcer reis assignandus est, pro criminum & personarum qualitate. pa. 110.
 Carcer pœnitentium qui ad perpetuum carcerē damnantur. pa. 110.
 Carcerem hæreticorum neque ipsemet index solus ingrediatur. pa. 111.
 Carceribus secretis hæreticos coerceri quantopere expediat, vt Plato multis retro seculis præsentit. pa. 111.
 Carcer iure ciuili ad quid habeatur, & ad quid iure pontificio. pa. 111.
 Carcerem inquisitores quoties & quomodo visitare teneantur. pa. 111.
 Carceri perpetuo damnandos esse illos qui cum Catilina coniurarunt, Iulius Cæsar olim censuit. pa. 112.
 Carceri perpetuo qui dānari nō debeant. pa. 112.
 Carceris perpetui pœnam minuere vel commutare, ad quem pertineat. pa. 113.
 Carceris perpetui pœna quomodo solet aliquando condonari. pa. 113.
 Carcer species tormenti est. pa. 508.
 Carolus magnus arcanum concilium integerrimorum hominum sine prouocatione instituit. pa. 259.
 Catechumenus qui constanti animo baptismum suscipere statuit, & postea in hæresim lapsus fuit, an sit proprie dicendus hæreticus. pa. 229.
 Catholici scriptores quibus in rebus salua fide dissentire possunt. pa. 221.
 Causæ fisci quomodo agendæ. pa. 326.
 Caritatis lex. pa. 137.
 Christianus quo pacto se gerere debeat aduersus insurgentes opinionum tempestates. pa. 150.
 Christianos docet ipsamet veritas per Mattheū, quam doctrinam sequi debeant. pa. 151.
 Christiani quid explicite scire & credere reneantur. pa. 196. 197.

Christianus veritatibus illis credere debet, quæ ex sacris literis legitime deducuntur. pa. 198.
 Christianus Mahumens sectæ se addicens, quomodo puniendus. pa. 293.
 Christianis graue & nefarium iugum est, hæreticis societatem coniungere. pa. 302.
 Christianum virum cum muliere hæretica coniungi non licere, docet canon. 72. sextæ synodi generalis. pa. 303.
 Christus saluator noster cur dæmones veritatem dicentes loqui prohibuit. pa. 288.
 Christi membrum efficitur quisquam, non solū per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti. pa. 302.
 Christus multis in locis nobis præcipit, vt vnum simus. pa. 446.
 Citandi qui sint ad defuncti hæretici defensionem. pa. 130.
 Citatio realis quid sit, & quid verbalis. pa. 330.
 Clerici qui vxorem ducunt, eodem stylo ac monachi coercendi sunt. pa. 297.
 Clericus qui sit hæreticus pertinax, relapsus vel impœnitens, quo pacto puniendus sit. pa. 370.
 Clericorum hæreticorū degradatio siue exauguratio, quo pacto faciēda sit. pa. 371.
 Clericis cur non solet publica pœnitentia iniungi. pa. 391.
 Clerici & monachi an torqueri possint, & a quo torqueri debeant. pa. 505.
 Clerico, qui per sex menses prætermiserit lectionem officij canonici, quam pœnam imponat Lateranense concilium. pa. 65.
 Concilia quæ matrimonium inter Christianos & hæreticos prohibent, a pontificibus maximis approbata sunt. pa. 300.
 Concilium quid sit, & quot illorum genera, & quæ autoritas sit. pa. 90.
 Conciliorum generalium autoritas & vtilitas. pa. 91.
 Concilia vniuersalia, quæ dicantur legitime congregata. pa. 91.
 Concilium generale quando conuocari liceat absque autoritate Papæ. pa. 92.
 Concilium vniuersale, neque alius quispiam iudex Papam condemnare potest. pa. 93.
 Concilium sacerdotale quid sit, & quod robur habeat. pa. 94.
 Concilia prouincialia quam autoritatem habeant. pa. 94.
 Cōfessio potissima est probatiōis species. pa. 96.
 Confessione sola hæresis probari potest, sed pœna ordinaria non puniēda est, nisi aliter probetur. pa. 96.
 Confessio quæcunque contra confidentem reum plenam probationem non facit. pa. 97.

b. Confessio.

Confessiones suas an reuocare possint rei.	pa. 97.	hæresis.	pa. 475.
Confessionis reuocatio quocunq; tempore admit- tatur in iudicio sanctæ inquisitionis.	pa. 98.	Contumaces qui sint.	pa. 100.
Confitens factum, & negans impiam intentionem, an sit audiendus.	pa. 98.	Contumax nisi post integrum annum a die exco- municationis computandum compareat tan- quam hæreticus damnandus non est.	pa. 100.
Confitens inquisitoribus hæresim prorsus occul- tam, occulte ab eis est absolueudus.	pa. 99.	Contumax suspectus de hæresi an sit citandus in personam.	pa. 101.
Confessio an reuocari possit, postquam est ab al- tera parte accepta.	pa. 99.	Contumax quocunq; tempore compareat au- diendus est.	pa. 101.
Confitens hæresim non prorsus occultam, quo pacto sit tractandus.	pa. 99.	Continuo & confessim ad ecclesiæ unitatem re- currere, quomodo quis dicatur.	pa. 386.
Confessarij copia quando ijs faciendâ, qui in car- cere ob crimen hæresis detinentur.	pa. 115.	Conuersi qui dicantur.	pa. 393.
Confessio illorum recipi non debet, qui post plenam confessionem sibi manus inferunt.	pa. 134.	Conuersi & eorum liberi an veteribus christia- nis in omnibus æquandi sint.	pa. 394.
Confessio reorum qualis sit iusta & vera cen- senda.	pa. 387.	Conuersi recenter, & nondum satis edocti catho- licam fidem, si labantur in hæresim, quo mo- do sint tractandi.	pa. 394.
Confessio criminis extra iudicium facta, ad reum torquendum sufficere creditur.	pa. 499.	Conuictus proprie dici non potest, qui sponte crimen confessus est.	pa. 442.
Confessio in tormentis extorta quando reo nocere non possit.	pa. 508.	Corpora hæreticorum non sunt inter Christia- norum corpora sepelienda.	pa. 128.
Confessio quando dicatur extorta metu tormen- torum.	pa. 509.	Correctio fraterna an sit necessaria ante denun- tiationem hæreticorum.	pa. 136.
Confessio tormentis extorta quæ vim habeat.	pa. 509.	Credentes qui dicantur, & ipsorum species quot sint.	pa. 103.
Confisatio bonorum hæretici non debet alijs esse damnosa.	pa. 42.	Credere hæreticis qui censentur.	pa. 104.
Confiscationis executio quando faciendâ sit in bonis hæreticorum.	pa. 50.	Custodes carceris hæreticorum quot, & quales esse debeant.	pa. 110.
Confiscationis ius si duo sint domini temporales, alter inferior, alter superior, vtri eorum per- tineat.	pa. 50.	Custos carceris vnus tantum hodie ponitur.	pa. 110.
Communicatio hæreticorum cur vitanda.	pa. 86, 87.	Custos carceris a quo hodie creari soleat.	pa. 308.
Communicantes cum hæreticis plus minusue suspecti sunt habendi, considerata personarum, loci, ac temporis qualitate.	pa. 89.	D	
Communicare cum hæreticis quando liceat.	pa. 89.	D æmonem qui inuocat ad tentandam pudici- tiam mulieris, an hæreticus sit.	pa. 145.
Consanguinei reorum vtrum defensionem alle- gare possint, & ad earum probationem ad- mitteri.	pa. 126.	Dæmones inuocare per modum imperij, aut eis comminando præcipere posse homines, fieri non posse, censet Augustinus.	pa. 225.
Consanguinei reorum admittendi non sunt ad probandas exceptiones, contra testes accusa- toris.	pa. 487.	Dæmones an fieri possit, vt sint incubi & suc- cubi.	pa. 277.
Consuetudines antiquissimæ ecclesiæ vim eccle- siasticæ legis habent.	pa. 176.	Dæmones ab homine cogi non possunt, vt inuiti in annulo aut pyxide trahantur.	pa. 467.
Consuetudo antiqua non minorem vim habet, quam scripta lex.	pa. 177.	Dæmones fingunt se captos & vinctos a Magis, vt eos ita capiant.	pa. 468.
Consuetudinis & amicitie vis.	pa. 412.	Dæmones a nulla re corporea pati possunt.	pa. 468.
Consuetudo antiqua, qua tormentis, purgatione, abiuratione, tandem arbitrarijs pœnis rei coer- cebantur, crudelis & iniqua erat.	pa. 436.	Defensorum hæreticorum varia sunt genera.	pa. 104.
Consuetudo favorabilis quæ extendenda.	pa. 55.	Defensio quid sit, & quomodo hæreticis pertina- cibus denegetur.	pa. 117.
Consultores simul cum inquisitoribus deliberare debent, & ea tenenda sententia, cui maior il- lorum pars adhæserit.	pa. 311.	Defensio prima & potissima qualis sit.	pa. 117.
Contestatio litis cur necessaria non sit in causa		Defensio optima quæ sit.	pa. 117.

Defensio etiam magna est, testes refutare.	pa. 118.
Defensiones alie, quibus rei omnino excusan- tur.	pa. 118.
Deficere in purgatione quis dicatur.	pa. 434.
Defuncti, qui suspectus de hæresi lite pendente obiit,	

obiit, quo pacto tractanda sit causa.	pa. 130.	ra locis ostenditur.	pa. 152.
Defunctus hæreticus accusari potest atque dam- nari, etiam post quadraginta annos.	pa. 130.	Doctorum sacrorum dignitas ex multis conce- lijs deducitur.	pa. 153.
Defuncti memoriam qui defendere possint coram iudicibus.	pa. 130.	Doctorum sacrorum dignitas ex ipsimet sanctis doctoribus colligitur.	pa. 154.
Defuncti causa ab instantia iudicij absoluti, si aduersus eum alij testes superuenerint, denuo tractari poterit.	pa. 131.	Doctorum sacrorum autoritas multis miracu- lis comprobata fuit.	pa. 155.
Defunctorum hæreticorum causa quomodo sit tractanda, colligitur ex octaua sessione Con- cilij Constantiensis.	pa. 134.	Doctorum sacrorum sententiæ standum est, cum controuersia de aliquo scripturæ loco excita- tur.	pa. 156.
Denunciare quid sit apud iuris peritos.	pa. 135.	Doctorum sacrorum autoritatem quibus ratio- nibus labefactare studeant lutherani.	pa. 156.
Deprecatio quid sit, & apud quos locum ha- beat.	pa. 379.	Docti viri cur multis in rebus suspecti sint, in quibus suspecti non essent idiotæ.	pa. 197.
Discipuli credentes magistris hæreticis, an sint puniendi.	pa. 104.	Dolor inexpectatus & repentinus ab hæresi ex- cusare solet.	pa. 124.
Disputandum publice non est cum hæreticis per- tinacibus.	pa. 138.	Dominia rerum quo pacto acquirenda sunt.	pa. 71.
Disputare publice de fide catholica, & de ijs quæ semel definita sunt, multis constitutionibus ac decretis prohibitum est.	pa. 141.	Dominium duplex eiusdem rei inueniri po- test.	pa. 73.
Disputare cum hæreticis quando liceat.	pa. 141.	Domini temporales quibus pœnis subiaceant nisi aduersus hæreticos inquisitoribus auxilio sint.	pa. 162.
Disputare quomodo debeant inter se viri catho- lici.	pa. 141.	Domus in quam hæretici conueniunt ad hæreses docendas, an sit confiscanda.	pa. 176.
Disputandum quomodo sit cum hæreticis.	pa. 434.	Donatio inter maritum & uxorem reuocatur, si post mortem mariti memoria propter hæresim damnetur.	pa. 355.
Diuinitas quid sit.	pa. 143.	Donatio causa mortis ab hæretico facta irrita cen- setur.	pa. 355.
Diuinationum authores sunt dæmones, qui suæ naturæ subtilitate, & rerum experientia, præ- noscent aliqua euentura.	pa. 144.	Donationes ab hæretico quantumuis occulto fa- ctæ, irritæ sunt.	pa. 37.
Diuinationis artem pestiferam quos potissimum dæmones docere soleant.	pa. 144.	Donationes factæ uxori a consanguineis sui viri, quando publicari possint propter hæresim ma- riti, & quando non.	pa. 43.
Diuinationum vria genera enumerantur.	pa. 144.	Donatio facta filio arrogato, & vni ex socijs, nō publicatur propter alterius hæresim.	pa. 77.
Diuinatorum causa ad quos iudices pertinet.	pa. 145.	Dormientes cum infantibus & dementibus an nu- merantur.	pa. 119.
Diuinatores qui præsentia vel præterita occul- ta patefaciunt, puniendi sunt ab inquisito- ribus.	pa. 146.	Dotes quoque ab hæreticis datæ reuocantur a fisco.	pa. 37.
Diuinatorum quæcunq; genera quomodo exe- crentur lex Theodosia, Pacuuius, Artemido- rus, & multi alij.	pa. 146, 147.	Dorem an uxori restitueri debeat fiscus, marito cuius impietatis damnato.	pa. 42.
Diuinatorum & Ariolorum pœna, in Leuitico eis imposita.	pa. 147.	E	
Diuinatores quibus pœnis coercendos esse do- ceant iuris periti.	pa. 147.	E brietas quando ab hæresi excusare possit.	pa. 119.
Diuinatores quo pacto puniatur in foro inquisi- torum.	pa. 148.	Ecclesia catholica nullo modo consistere possit asque vno supremo capite, cum quo in terris cõ- municaret.	pa. 339.
Diuitias, si cum sapientia coniunctæ sint, multi sapientes viri merito laudant.	pa. 347.	Ecclesia catholica in quem finem hæreticos puni- re soleat.	pa. 360.
Doctorum ecclesiæ communem doctrinam con- temnentes, hæretici sunt censendi.	pa. 150.	Ecclesia quid sit.	pa. 166.
Doctorum sanctorum dignitas & autoritas ex Paulo probatur.	pa. 151.	Ecclesia multis modis accipitur.	pa. 166.
Doctorum sacrorum dignitas ex multis scriptu- ris locis ostenditur.		Ecclesia vna est, & sancta dicitur.	pa. 166.

I N D E X.

Ecclesia cur dicatur catholica, & apostolica. p. 167.
 Ecclesie initium. pa. 167.
 Ecclesia mater est christianorum, extra quam nul-
 lus saluatur. pa. 168.
 Ecclesia hereticorum qualis sit. pa. 168.
 Ecclesiam suam qualē heretici esse dicant. pa. 168.
 Ecclesia militans non tantum bonorum & iusto-
 rum est. pa. 169.
 Ecclesia an fuerit a temporibus apostolorum usq;
 ad Lutherum, quaerendum est a lutheranis, vt
 ipsi conuincantur. pa. 169.
 Ecclesia catholica multas ecclesias complectitur,
 sed Romana omnium caput est & magi-
 stra. pa. 171. 172.
 Ecclesiam Romanam cur in caput ecclesiarum
 Deus elegerit, non est nostrum scire. pa. 173.
 Ecclesia in rebus fidei errare cur nō possit. p. 174.
 Ecclesie traditiones quante sint authoritatis.
 pa. 174.
 Ecstasis & raptus quomodo fiat. pa. 280.
 Edicta, quibus reus qui latitat in ius vocatur, pre-
 conijs diuulganda sunt. pa. 10.
 Educatio bona vel praua quantum valeat in fi-
 lijs. pa. 411.
 Emptori, qui bona fide cum heretico occulto co-
 traxit, an pretium sit restituendum. pa. 38.
 Emptor quomodo probabit in utilitatem fisci
 veram esse pecuniam. pa. 39.
 Emptori qui bona fide ab occulto heretico ali-
 quid emit, quid sufficit probare. pa. 39.
 Emptoribus & creditoribus sola rei confessio
 nocere non potest in probationes emptoris, ex
 quo in heresim incidit. pa. 42.
 Emphyteusis hominis priuati in fiscum transit
 propter heresim emphyteutae. pa. 46.
 Emphyteusis ecclesiastica an transeat in fiscum,
 publicanis bonis emphyteutae. pa. 46.
 Emphyteusis an reddenda sit ecclesie cum melio-
 rationibus, ita vt nihil pro eis fisco sol-
 uat. pa. 47.
 Episcoporum munus proprium ac fere prae-
 ceptum. pa. 181.
 Episcopi quam diligentissimi esse debent in euel-
 lendis heresibus a suis gregibus, & ad id iure
 diuino tenentur. pa. 181.
 Episcopi & inquisitores quo pacto se gerere de-
 beant apud Hispanos in hereticorum cau-
 sis. pa. 182.
 Episcopi heretici ab omnibus accusari pos-
 sunt. pa. 182.
 Episcopus hereticus cur amouendus sit episco-
 patu. pa. 183.
 Episcoporum causa ad quem pertineant. pa. 183.
 Episcopi (quos titulares vocant) a quibus puni-
 ri debeant. pa. 184.
 Episcopi, cardinales, & ceteri huiusmodi publi-
 cam poenitentiam agere debent, si heretici
 sint. pa. 391.
 Episcopi absoluerē possunt occultos hereticos
 in foro conscientiae. pa. 14.
 Episcopus sine inquisitore, aut e conuerso, an
 possit absoluerē reum de heresi accusatum.
 pa. 14.
 Episcopus quando non debeat fugere mortis
 periculum. pa. 123.
 Epistola quantam vim habeant. pa. 89.
 Errare quid sit, & quot modis errare contingat
 in fide. pa. 184.
 Erroneae propositiones, & variae de illis theolo-
 gorum sententiae. pa. 125.
 Erroneas propositiones quomodo distinguat
 Canus ab hereticis. pa. 425.
 Eumolpidarum munus. pa. 258.
 Excepciones quae admitti debeant aduersus tes-
 tes. pa. 487.
 Excommunicationis poena maxima & formi-
 danda. pa. 189.
 Excommunicationē Lutherani contemnūt. pa. 190.

F

Falsi testes quot malorum causa sint, & quibus
 poenis coercendi. pa. 488. 489.
 Falsi testes qui sint pessimi omnium. pa. 489.
 Falsus testis in causa heresis quomodo puniri de-
 beat. pa. 489.
 Falsi testes, qui suo testimonio parum nocuerūt,
 qua poena afficiendi sint. pa. 489.
 Falsi testis, qui combustus fuit, vtrum filij & ne-
 potes infames sint. pa. 490.
 Falsus testis in causa heresis an admittendus sit
 ad poenitentiam, si prius veniam petat, quam
 curiae seculari relinquatur. pa. 490.
 Falsus testis qui seipsum deculit, mitius punien-
 dus est. pa. 490.
 Famae crebrae & constantis vis. pa. 501.
 Fama quam mendax & vana plerunq; sit. pa. 502.
 Fama quo pacto à Fabio describatur. pa. 502.
 Famae mala Terrullianus, & Hieronymus enu-
 merant. pa. 503.
 Fama vnde ortum habeat. pa. 503.
 Famosos libellos suppressere statim tenentur, qui
 eos inueniunt. pa. 291.
 Familiarium siue stipitorū munus, & numerus,
 & quales sint eligendi. pa. 311.
 Familiaribus immunitates quaedam nuper con-
 cessae fuerunt iussu Regis, & eorum numerus
 fuit praefinitus. pa. 311.
 Familiarium catalogus in vnaquaque prouincia
 dandus est consistorijs ciuitatum. pa. 312.
 Familia-

I N D E X.

Familiares in causis ciuilibus coram iudicibus
 secularibus conueniendi sunt. pa. 312.
 Familiares comprehendi possunt a iudicibus se-
 cularibus. pa. 312.
 Familiaris qui simplex homicidium committit,
 ab inquisitoribus puniendus est. pa. 312.
 Fautores hereticorum in eadem esse causa cense-
 di sunt, cum eorum defensoribus. pa. 105.
 Fautores hereticorum quo pacto magistratus, &
 quomodo priuati homines censeantur. pa. 105.
 Feudum, quod hereticus habuit, an sit confiscan-
 dum. pa. 49.
 Feudi argumentum ad primogenita recte va-
 let. pa. 77.
 Fides catholica quid sit, & qualis sit hereticorum
 fides. pa. 193.
 Fides multifariam diduci solet. pa. 194.
 Fidei confessio quando necessario fieri debet. p. 198.
 Fide constanter suscepta, veritas eius rationibus
 munienda est. pa. 198.
 Figuras aut stigmata fieri, quomodo prohibeba-
 tur in Leuitico. pa. 465.
 Filius receptor patris heretici, aut vxor viri,
 aut frater fratris, vel leuissime, vel puniendi
 non sunt. pa. 107.
 Filius viuo patre de heresi accusato, cur ad eius
 defensionem non admittatur. pa. 130.
 Filios interdum punire propter parentum scele-
 ra, iustissimum est. pa. 202.
 Filios nonnunquam Deus ipse punire solet pro-
 pter peccata patrum. pa. 202.
 Filij hereticorum catholici an sanguinis nobili-
 tate priuentur. pa. 208.
 Filius an accusare teneatur patrem, si ille fuerit
 occultus hereticus. pa. 213.
 Filius an patrem hereticum exhæredare possit,
 & pater filium. pa. 215.
 Filij Iudaeorum, & infidelium vtrum baptizari de-
 beant inuitis parentibus. pa. 216.
 Filij & hæredes defendere possunt causā defuncti
 per procuratorem. pa. 421.
 Fiscus vendicans res ab occulto heretico veditas
 an pretium teneatur restituere. pa. 37.
 Fisci in dubijs quaestionibus non magna habenda
 est ratio. pa. 40.
 Fiscus sub optimo principe saepenumero vincit-
 tur. pa. 41.
 Fisco in rebus certis fauere decet. pa. 41.
 Fiscus propter actionem competentem ad petenda
 hereticorum bona, intelligi quodam mo-
 do potest esse dominus illorum bonorū, ipso
 iure. pa. 73.
 Fiscalis esse non potest quis in ea prouincia, ex
 qua originem ducit. pa. 422.
 Fisci causas quis defendere teneatur. pa. 423.

Forū conscientiae multū differt a foro ciuili. p. 74.
 Fraus in rebus ab hereticis alienatis quomodo
 probari possit. pa. 41.
 Fructus beneficiorum confiscari possunt. pa. 45.
 Fructus an restituere teneantur successores here-
 ticorum, si eorum bona post mortem publicē-
 tur. pa. 131.
 Fugientes e custodia quo pacto puniri debeant.
 pa. 113.
 Fugere e carcere an is licite possit, qui iniuste
 damnatus est, & ille qui iuste damnatur. p. 114.
 Fugientes, antequam accusentur de commisso
 crimine, non semper vehementer suspecti
 sunt. pa. 499.
 Fundus seruiens, vel is cui debetur seruitus, si
 publicetur, vtroq; casu durat seruitutes. pa. 35.
 Futurorum causa tripliciter se habent. pa. 143.
 Futura praenoscere nemo potest, nisi daemone
 arte. pa. 143.
 Futurorum praedictio solius Dei est. pa. 143.

G

Gracias Sanctius poeta celeberrimus in furorē
 versus est, quod sibi lectiones profanis amo-
 ribus accomodauerit. pa. 452.
 Gregorij Saxoniae Ducis in lutheranos egregiū
 dictum. pa. 239.

H

HAereses eorum qui suspecti erant de crimi-
 ne heresis, condemnari non debent ad penas
 pecuniarias praestandas. pa. 372.
 Hæredibus hereticorū an appellare liceat. p. 20.
 Hæreditas adita ab occulto heretico an acquiratur
 fisco. pa. 49.
 Heretici cum ad mentis sanitatem redeunt, qua-
 tuor efficere debent, vt recipi possint. pa. 2.
 Heretici qui se ad fidem conuertunt, necessario
 errores suos prius detestari debent. pa. 2.
 Heretici qui in gremium ecclesiae recipi student,
 authores errorum, & libros prius execrari de-
 bent. pa. 3.
 Hereticus se ad bonam frugem recipiens, non so-
 lum errores suos damnare debet, sed fidē etiam
 catholicam suis erroribus contrariam planif-
 sime confiteri. pa. 3.
 Hereticus qui errores abiurat, iurare etiam de-
 bet, se nunquam ad eos esse rediturum. pa. 3.
 Hereticus & voce & scripto errores abiurare de-
 bet. pa. 3.
 Hereses scriptis abiurare, inueteratus & solennis
 mos est. pa. 4.
 Heretici abiurantis libellus ad eas ecclesias mit-
 ti potest, quae scandalum passae sunt. pa. 4.
 Hereticus

I N D E X

Hæreses omnes abiurare debet, qui ad ecclesiam catholicam redit, etiam si in vnam tantum in-
eiderit. pa. 4.
Hæreses nominatim sunt abiurandæ. pa. 4.
Hæreses qui abiurant propter vehementem suspi-
cionem, & ij qui propter leuem, quo modo
sunt puniendi, si postea hæretici deprehen-
dantur. pa. 6.
Hæreses quomodo olim abiurabantur, & quo
pacto nunc. pa. 6.
Hæreses nolentes abiurare ad arbitrium episco-
pi & inquisitorum, quomodo puniendi. pa. 6.
Hæreticus suspectus citandus est, vt verus con-
tumax censetur. pa. 10.
Hæreticus cur ad prouinciam, in qua crimen com-
misit, remitti debeat. pa. 11.
Hæreticus in ea prouincia comprehendi puniri-
que potest, in qua fuerit repertus. pa. 11.
Hæreticis cur non liceat tutos esse in his prouin-
cijs, vbi nihil admiserunt. pa. 11.
Hæretici tanquam animalia venenosa & pestife-
ra, antequam virus euomant, sunt puniendi. p. 17.
Hæreticus damnatus audiendus est, etiam si eius
statua fuerit combusta. pa. 12.
Hæretici a quibus possunt absolui. pa. 13.
Hæretici absolui nequeunt ex clausula generali
diplomatis, siue bullæ apostolicæ. pa. 13.
Hæretici in mortis discrimine positi a quocun-
que sacerdote absolui poterunt, si episcopus,
& inquisitores desint. pa. 13.
Hæretici, qui dum viuerent absolutionem petie-
runt, & signa pœnitentiæ ostēderunt, post mor-
tem absolui poterunt. pa. 13.
Hæreticus in sacro pœnitentiæ foro errores suos
confitens, quo pacto a parochio, vel ab alio sa-
cerdote sit tractandus. pa. 13.
Hæreticus absolutus a Papa an sit tutus in foro
inquisitorum. pa. 14.
Hæreticus ab omnibus accusari debet. pa. 15.
Hæreticus post mortem accusari potest. p. 16.
Hæreticis publicis accusator quare sit positus.
pa. 16.
Hæreticis an aliquando concedi possit, vt locus
& dies comisi criminis ipsis declarētur. p. 16.
Hæretici patrocinium qui suscepit, non debet ro-
gari de eadem causa sententiam dicere. p. 18.
Hæreticus damnatus superiorem iudicem adire
nequit, & eius receptatores ad neminem prouo-
care possunt, & quādo prouocare illis liceat, &
ad quos. pa. 19. 20.
Hæreticorum bona iure optimo publicantur, &
filios eorum egestate laborare rei publicæ in-
terest. pa. 34.
Hæreticorum filijs bona adimere cur inhumanū
non sit. pa. 35.
Hæreticis quæcunque ex contractu conditionali
debentur, quomodo ad fiscū pertineant. p. 35.
Hæretici prædium quod censum debet ecclesiæ,
confiscatur saluo iure pensionis præstādæ. p. 37.
Hæreticus ex quo die tale crimen contraxit, ni-
hil ex bonis suis alienare potest. p. 37.
Hæreticus occultus qui bona sua vendit, pec-
cat. pa. 37.
Hæreticus ecclesiæ reconciliatus, cuius bona sunt
publicata, an partem dimidiam lucrorū, quæ
uxori eius adiudicata sunt, ipsa inuita aliena-
re possit. pa. 45.
Hæreticus si rogatus sit aliquid filio suo restituere,
id a fisco illi restituendum est. pa. 46.
Hæreticus nondum a iudice condemnatus, neque
ab aliquo accusatus, vtrum teneatur in foro
conscientiæ bona sua fisco offerre. pa. 55.
Hæreticis familiariter scribere non licet. pa. 88.
Hæreticum occultum non teneri bona sua fisco
tradere, quomodo proberur. pa. 98.
Hæreticis qui credunt, nulli tamen errori scien-
ter adherēt, quo in numero habēdi sint. p. 104.
Hæreticus manifestus an a priuato homine com-
prehendi possit. pa. 109.
Hæresis a furioso dicta impunita cur esse debeat.
pa. 118.
Hæretici qui in furorem incidit, quomodo per
agenda sit causa. pa. 118.
Hæreticus non est, qui errat sine pertinacia con-
tra aliquam veritatem fidei, quam explicite
scire non tenebatur. pa. 119.
Hæretici non sunt qui coacti aliquid impium
patrauerunt. pa. 121.
Hæresis qua in re differat ab alijs criminibus
pa. 122.
Hæreticus non est, qui victus supplicijs, Deum
sermone tenus abnegat. pa. 122.
Hæreticus an sit, qui magna animi perturbatio-
ne quidpiam hæreticum dixerit. pa. 123.
Hæreticus post mortem condemnatur, ac si viuus
esset. pa. 128.
Hæreticos etiam occultos quiuis catholicus indi-
care iudicibus tenetur. pa. 135. 136.
Hæreses esse idola, aiunt Diuus Hieronymus &
Augustinus. pa. 136.
Hæreticos qui non indicauerint, qua pena affi-
ciendi. pa. 138.
Hæretici an sint de ecclesia. pa. 179.
Hæretici omnes ipso iure sunt excommunicati, &
tantum a summo Pontifice, vel eius delegatis
absolui possunt. pa. 189.
Hæretici tanquam excommunicati deuitari so-
lent, etiā priusquā hæretici declarentur. p. 192.
Hæreticus minor viginti annis qui in hæresim
inciderit, & maior factus conuictus fuerit de
crimine, quomodo puniendus. pa. 217.
Hæresis qualis vox sit, & quid significet, & eius
definitiones. pa. 219.
Hæresis, vt consummata dicatur, quid habere de-
beat. pa. 220.
Hæreses vnde oriri soleant. pa. 222.
Hæresum remedia. pa. 223.
Hæresim manifestam quæ propositiones sapiant,
& quæ crimina præferant. pa. 224.
Hæresum primus inuentor. pa. 227.
Hæreticus quid sit. pa. 228.
Hæreticus vt quis proprie dici possit, debet esse
Christianus baptizatus. pa. 229.
Hæresis esse non potest consummata sine intelle-
ctus errore. pa. 230.
Hæreticus vt efficiatur Christianus baptizatus,
opus est vt erret in fide catholica. pa. 230.
Hæreticus habere debet scientiam vel notitiam
contrariæ veritatis, vt hæreticus censetur.
pa. 230.
Hæreticus, & apostata qua in re differant. p. 231.
Hæretici vnde cognosci possint. pa. 232.
Hæretici ob scœnis & noxijs animalibus in sacris
litteris comparantur. pa. 233.
Hæreticorum nostri temporis scelerati magistri
qui fuerint. pa. 233.
Hæretici christianorum titulum nō seruant, sed
nomine suorum præceptorum aut errorum
gaudent. pa. 239.
Hæretici quid catholicis obijciant. pa. 241.
Hæreses esse cur oporteat. pa. 244.
Hæreses nonnunquam idola appellātur. p. 244.
Hæreticus ipso facto censetur, qui sacrificia ido-
lis offert. pa. 247.
Hæretici, & impij homines apud omnes nationes,
& potissimum apud Athenienses seuerissi-
me puniebantur. pa. 258.
Hæresis cognitio ad solum ecclesiasticū iudicem
pertinet. pa. 272.
Hæreticorum consuetudo periculosior est, quam
infidelium. pa. 301.
Hæreticus infidelis dici potest. pa. 304.
Hæreticus occultus an sit excommunicatus ipso
iure. pa. 317.
Hæreticus pure mentalis inueniri potest, contra
Pighium. pa. 319.
Hæreticus pure mentalis qui hæresim occultissi-
mam amico detegit, ab eo consilium petens,
an incidat in excommunicationem. pa. 319.
Hæresis pure mentalis, quæ nunquam prodijt in
actum exteriorem, non eget absolutione in-
quisitoris. pa. 320.
Hæreticus occultus qui alios inficit, debet statim
iudicibus indicari. pa. 320.
Hæreticus occultus an seipsum prodere tenea-
tur. pa. 321.
Hæreticum se quispiam esse confitens in foro pœ-
nitentiæ, & neque pœnitentiam agere, neque
alios quos scit hæreticos esse, prodere volens,
an indicari possit a sacerdote. pa. 321.
Hæresim in confessione dictam quando sacerdo-
tes indicare debeant. pa. 321.
Hæretico quot monitiones fieri debeant. p. 331.
Hæresis causa simpliciter, & de plano tractanda
est. pa. 334.
Hæreticorum causæ, quanta potest fieri breuitate,
tractari debent. pa. 334.
Hæreticorum causæ non sunt differendæ ab in-
quisitoribus, vt reos complures simul pu-
niant. pa. 334.
Hæretici propter multas causas iustissime pu-
niuntur. p. 333.
Hæretici asserunt neminem propter hæreses esse
puniendum. pa. 334.
Hæreticos puniri debere vnde deducatur. p. 335.
Hæreticus perniciosissima seditionis causa est in
repub. pa. 336.
Hæreticis cum catholicis nulla pax neque ami-
cicia esse potest, neque inter ipsosmet hæreti-
cos. pa. 337.
Hæretici multo maiori supplicio digni sunt, quā
qui muros ciuitatum demoluntur. pa. 338.
Hæreticos quantum oporteat puniri, docet expe-
riencia. pa. 362.
Hæreticos vltimo supplicio affici debere ex Nu-
merorum libro deducitur. pa. 362.
Hæretici iure optimo cōburuntur. pa. 363. 364.
Hæretici qui igni tradendi sint. pa. 364.
Hæreticis pertinacibus, & manifestis bellum in-
ferre licet, illoque indicto, eos occidere & spo-
liare. pa. 365.
Hæreticis data fides seruanda non est. pa. 365.
Hæreticis fides a Principe, vel publica potestate
data, seruanda est. pa. 366.
Hæreticis quare omnia commercia sint interdi-
cta. pa. 367.
Hæreticis quæ legata fuerint quando ad fiscum
pertineant. pa. 367.
Hæretici ab omnibus iudiciorum actibus repel-
luntur, & indices esse non possunt. pa. 367.
Hæretici non possunt aliquod officium publicum
gerere. pa. 368.
Hæretici nullam ecclesiasticam potestatem habe-
re possunt. pa. 368.
Hæreticus ad ecclesiam fugiens, non defendetur
præsidio sanctitatis loci. pa. 369.
Hæretici perpetua notantur infamia. pa. 369.
Hæreticis manifestis eorum vasalli obedire non
tenentur. pa. 371.
Hæreticus occultus an seipsum prodere tenea-
tur. pa. 371.

I N D E X

Hæreticus occultus an seipsum prodere tenea-
tur. pa. 371.
Hæreticum se quispiam esse confitens in foro pœ-
nitentiæ, & neque pœnitentiam agere, neque
alios quos scit hæreticos esse, prodere volens,
an indicari possit a sacerdote. pa. 321.
Hæresim in confessione dictam quando sacerdo-
tes indicare debeant. pa. 321.
Hæretico quot monitiones fieri debeant. p. 331.
Hæresis causa simpliciter, & de plano tractanda
est. pa. 334.
Hæreticorum causæ, quanta potest fieri breuitate,
tractari debent. pa. 334.
Hæreticorum causæ non sunt differendæ ab in-
quisitoribus, vt reos complures simul pu-
niant. pa. 334.
Hæretici propter multas causas iustissime pu-
niuntur. p. 333.
Hæretici asserunt neminem propter hæreses esse
puniendum. pa. 334.
Hæreticos puniri debere vnde deducatur. p. 335.
Hæreticus perniciosissima seditionis causa est in
repub. pa. 336.
Hæreticis cum catholicis nulla pax neque ami-
cicia esse potest, neque inter ipsosmet hæreti-
cos. pa. 337.
Hæretici multo maiori supplicio digni sunt, quā
qui muros ciuitatum demoluntur. pa. 338.
Hæreticos quantum oporteat puniri, docet expe-
riencia. pa. 362.
Hæreticos vltimo supplicio affici debere ex Nu-
merorum libro deducitur. pa. 362.
Hæretici iure optimo cōburuntur. pa. 363. 364.
Hæretici qui igni tradendi sint. pa. 364.
Hæreticis pertinacibus, & manifestis bellum in-
ferre licet, illoque indicto, eos occidere & spo-
liare. pa. 365.
Hæreticis data fides seruanda non est. pa. 365.
Hæreticis fides a Principe, vel publica potestate
data, seruanda est. pa. 366.
Hæreticis quare omnia commercia sint interdi-
cta. pa. 367.
Hæreticis quæ legata fuerint quando ad fiscum
pertineant. pa. 367.
Hæretici ab omnibus iudiciorum actibus repel-
luntur, & indices esse non possunt. pa. 367.
Hæretici non possunt aliquod officium publicum
gerere. pa. 368.
Hæretici nullam ecclesiasticam potestatem habe-
re possunt. pa. 368.
Hæreticus ad ecclesiam fugiens, non defendetur
præsidio sanctitatis loci. pa. 369.
Hæretici perpetua notantur infamia. pa. 369.
Hæreticis manifestis eorum vasalli obedire non
tenentur. pa. 371.
Hæreticus occultus an seipsum prodere tenea-
tur. pa. 371.

I N D E X

ciuili, & politico. pa. 372.
 Hæresiarchæ & magistri errorum durius punien-
 di sunt. pa. 373.
 Hæresiarchæ & errorum magistri curiæ seculari
 sunt relinquendi. pa. 389.
 Hæretici nõ modo penis temporalibus, sed ater-
 nis etiam puniuntur. pa. 374.
 Hæresim qui dixit, aut fuit hæreticus ante multos
 annos, mitius puniendus est, si correctus fue-
 rit. pa. 376.
 Hæreticis ad ecclesiam redeuntibus quanti olim
 temporis pœnitentia præstinebatur, & quanti
 hodie. pa. 380.
 Hæretici qui ad ecclesiam redeunt, non solum pu-
 blicam pœnitentiam agunt, sed eorum etiam
 bona confiscantur. pa. 381.
 Hæreticus manifeste deprehensus, nisi continuo
 post deprehensionem, veniam sponte petat, an
 seculari iudici relinquendus sit. pa. 384.
 Hæreticus quousque admitti debet. pa. 384.
 Hæretici, quos lex pontificia exigit, vt sponte
 sua conuertantur, qui sint. pa. 385.
 Hæreticus qui errores confitetur ante sententi-
 am definitiuam, quomodo admittendus sit. pa. 386.
 Hæreses qui docet, an recipiendus sit si redire ve-
 lit. pa. 388.
 Hæreticus qui regi, aut principi, aut reginæ, aut
 filijs eorum, aut fratribus aut sororibus hæ-
 reses persuadere tentauerit, iudici seculari ab-
 sque vlla miseratione relinquendus est. p. 390.
 Hæreses qui docere voluit, & nulli nocuit, an reci-
 pi possit. pa. 391.
 Hæreticus ille, vtrum iudici seculari iterum sit
 relinquendus, qui ab eo restitutus est inquisi-
 toribus, eo quod dixisset, se pœnitere velle, &
 alios hæreticos indicare, si plenissime confes-
 sus fuerit. pa. 391.
 Hæreticus incorrigibilis quis sit dicendus. p. 401.
 Hæretici qui errores omnes, de quibus manifeste
 conuincuntur, confiteri nolunt, merito curiæ
 seculari relinquuntur. pa. 402.
 Hæresis quomodo probari possit scriptis hære-
 tici. pa. 402.
 Hæreticus in carcerem coniectus per procurato-
 rem causam suam tueri potest, si neget. p. 411.
 Hæreticis, etiam si millies in hæreses labantur,
 parcendum esse, quidam hæretici contendunt.
 pa. 441.
 Hæretici recentes nõ vnum sunt, sed varijs sectis
 & opinionibus se addicunt. pa. 446.
 Hæretici noui aiunt, nihil esse credendum, quod
 in sacris literis non sit expressum. pa. 449.
 Hæretici, quorum nullus est, qui sacræ paginæ
 testimonijs suos errores nõ taceatur, diabolium
 patrem suum in hoc imitantur. pa. 450.

Hæretici euangelij verba perperam interpretan-
 tur. pa. 450.
 Hæreticis ad tormenta damnatis sententiæ copia
 faciēda est, vt si velint, appellare possint. p. 498.
 Hæctor Polydamantem augurem quomodo ir-
 rideat apud Homerum. pa. 466.
 Hierosolymis cur nõ posita fuerit sedes aposto-
 lica. pa. 173.
 Hispaniæ felicitas. pa. 292.
 Homo non cadauer est, sed animus. pa. 127.
 Hominum imbecillitas & ignorantia. pa. 235.
 Honorij & Arcadij constitutio, qua filij eorum
 qui rei sunt læsæ maiestatis, parentum bonis
 priuantur, abrogata non est ab iisdem. pa. 35.
 Hostiam non consecratam petere tempore mor-
 tis, an sapiat hæresim. p. 225.

I

Idololatriam quis primum docuerit. pa. 245.
 Idololatria quid sit, & quid idolum. pa. 246.
 Idololatria maxima quæ sit. pa. 247.
 Idololatria vnde cognosci possit. pa. 248.
 Idololatræ quomodo puniendi. pa. 248.
 Iezabelis facinus. pa. 491.
 Ignis pœna aduersus impios & hæreticos anti-
 quissima est. pa. 363.
 Ignorantia quot modis erretur in fide. pa. 185.
 Ignorantiæ prætextu quando nõ excusatur Chri-
 stianus. pa. 197.
 Imaginum vsus nouus non est, neque ab homi-
 nibus inuentus. pa. 250.
 Imaginum sanctarum vsus quæ commoda chri-
 stianis hominibus importet, pa. 250.
 Imaginibus eadem veneratio exhibenda est, quæ
 sanctis ipsis. pa. 252.
 Imagines sanctorum improbandæ non sunt,
 propter periculum quod hæretici confin-
 gunt. pa. 253.
 Imaginum sanctorum violatores & irrisores qua
 pœna sint coercendi. pa. 256.
 Impœnitens quis dicatur. pa. 401.
 Impœnitentes diminuti qui dicantur. pa. 402.
 Impœnitentes quando sint curiæ seculari relin-
 quendi. pa. 403.
 Incontinentiæ binę species numerantur ab Ari-
 stotele. pa. 124.
 Index seu denunciator hæretici alijs testibus an-
 numeratur. pa. 138.
 Indicia vrgentia vbi bene probata fuerint, eorū
 exemplum reo exhibendum est. pa. 497.
 Indicia arbitrio iudicis æstimanda sunt. pa. 498.
 Indicia non ita perspicua & euidencia esse pos-
 sunt, vt fallere sepe non queant. pa. 512.
 Infantes, si quid impium dicant, cur puniendi
 non

I N D E X

non sint. pa. 118.
 Innocens qui metu testium, aut carceris tedio
 confessus est se hæreticum fuisse, quid factu-
 rus sit. pa. 99.
 Innocens constantissime negare debet obiecta cri-
 mina. pa. 117.
 Innocentię & veritatis vis. pa. 117.
 Inquisitores quid facere debeant, quoties vel pro-
 motor fiscalis, vel rei, aut eorum hæredes ap-
 pellant. pa. 20.
 Inquisitor sine episcopo, & episcopus sine in-
 quisitore, hæreticum in custodiam mittere
 potest. pa. 110.
 Inquisitor suspectus magni momenti est ad defen-
 sionem rei. pa. 125.
 Inquisitor apostolicus quomodo recusatur apud
 Hispanos. pa. 125.
 Inquisitores quo pacto se gerere soleant cū reis,
 qui defensionibus suis renuntiant. pa. 125.
 Inquisitoribus cur datum si munus inquirendi
 in hæreticos, quod olim solum episcopis iniun-
 gebatur. pa. 182.
 Inquisitores dicta testium aduersus episcopum
 hæreticum possunt recipere. pa. 183.
 Inquisitorum apostolicorum munus. pa. 259.
 Inquisitionem sanctam aduersus hæreticos qui
 in Hispaniam inuenerint. pa. 259.
 Inquisitor generalis qui sit, & quod munus exer-
 ceat. pa. 259.
 Inquisitoris munus quibus committendum. pa. 260.
 Inquisitoris officio functurus quot annos inaus
 esse debeat. pa. 260.
 Inquisitoris officij cur nõ finiatur morte Pont.
 Max. a quo delegatus est. pa. 261.
 Inquisitores quid sine episcopo, & episcopus sine
 inquisitoribus facere possint, & quid non.
 pa. 262.
 Inquisitores cõmittere possunt vices suas. pa. 263.
 Inquisitor alter sine altero ad reorum capturam
 procedere non potest. pa. 264.
 Inquisitores qui dona accipiunt, quo pacto pu-
 niendi. pa. 265.
 Inquisitores relinquentes curiæ seculari quoscu-
 que hæreticos pertinaces, non incidunt in irre-
 gularitatem. pa. 266.
 Inquisitores an cognoscere debeant de causis eorū
 qui plures habent vxores. pa. 295.
 Inquisitores cognoscere etiã possunt de crimine
 monachi occulte vxorem ducentis. pa. 296.
 Inquisitores & ministri nihil emant ex bonis pu-
 blicatis. pa. 314.
 Inquisitores, consultores, & ceteri iurare te-
 nentur, se arcana omnia fideliter celatu-
 ros. pa. 314.
 Inquisitorum & ministrorum stipendia, & a qui-
 bus eis soluenda sint. pa. 315.
 Inquisitores, & ceteri omnes ministri per se
 ipsos officijs inseruiant. pa. 315.
 Inquisitores quid facere debeant, cum primum
 prouinciam aliquam, aut ciuitatem ingrediun-
 tur, quas nunquam ingressi fuerant. pa. 327.
 Inquisitorum alter visitare debet prouinciam,
 alter in ciuitate vbi sedes eorum constituta sit,
 manere. pa. 328.
 Inquisitores & eorum ministri quorum hospicio
 vti non possint. pa. 328.
 Inquisitio generalis quando fieri soleat, & quid
 sit, & quid specialis. pa. 329.
 Inquisitores an procedere possint aduersus ho-
 minem bonæ famæ, propter literas secretas
 alicuius. pa. 329.
 Inquisitores iuxta causarum merita ad sententias,
 vel interlocutiones procedere debent. pa. 333.
 Inquisitores generaliter interrogare debent reos
 de socijs criminum, & de his a quibus hæreses
 didicerunt. pa. 333.
 Inquisitor qui prius cognoscere cepit de aliqua
 causa, alijs in eadem præferendus est inquisi-
 toribus. pa. 334.
 Inquisitoribus Hispaniæ, quomodo perferri-
 prum est, vt procedant in causis hæretico-
 rum. pa. 334.
 Inquisitores multis, prudentibusque interroga-
 tionibus vti debent. pa. 335.
 Inquisitores Hispaniæ, si scandalum timeatur, ex
 qualitate, aut multitudine eorum qui de hæ-
 resi suspecti sunt, quid facere debeant. pa. 348.
 Inquisitores moderari non possunt tempus ab
 eis præsumptum, ad vestitum pœnitentię fe-
 rendum. pa. 381.
 Inquisitores ad misericordiam prouiores esse de-
 bent, quam ad crudelitatem. pa. 392.
 Inquisitores cognoscere possunt, an pœnitentes
 iniunctam pœnitentiam agant. pa. 403.
 Inquisitores contra illos procedere debent, qui
 ad ecclesiam redeunt, de seipsis, aut de alijs
 plenam veritatem non dixerunt. pa. 403.
 Inquisitores cur in prima parte actorum reos tā
 diu interroget de eorum natione, pa-
 tria, familia, &c. pa. 413.
 Inquisitores apostolici fortilegos & supersticio-
 sos quando punire possunt. pa. 466.
 Inquisitores torquere possunt & debent vehemen-
 ter suspectos. pa. 496.
 Iocus & facetia quando ab hæresi excusari pos-
 sint. pa. 119.
 Ira vis & impetus. pa. 124.
 Ira percipi, licet hæreticum aliquid dicant, hære-
 tici censendi non sunt. pa. 124.
 Iudæi genere, aut Mahumetani, si carne sua
 non

I N D E X

aut vino abstineant, cur suspecti habeantur. pa. 85.
 Iudeorum cæcitas. pa. 267.
 Iudæi falsa & vana spe perpetuo torquentur. pa. 268.
 Iudæi cur tolerentur in nonnullis prouincijs. pa. 268.
 Iudæi an iuste expelli possint ex christianorum prouincijs. pa. 269.
 Iudæorum expulsionis ab Hispania eleganter meminit Ioannes Picus Mirandulæ comes. pa. 269.
 Iudæi quando ab inquisitoribus puniri possint. pa. 270.
 Iudæorum superstitiones multi authores irident. pa. 271.
 Iudæi cuiusdam in augurem quandam scōma. pa. 466.
 Iudex non potest illum reum condemnare, quem certissime scit crimen commississe, nisi ex probatis hoc illi constiterit. pa. 57.
 Iudicum discordia quot incommodorum sit causa. pa. 261.
 Iudex secularis cognoscere non potest de causis ad inquisitores pertinentibus. pa. 272.
 Iudices seculares punire debent illos, quos inquisitores hæreticos declarauerint. pa. 272.
 Iudices seculares propter illa crimina punire non possunt tamias sibi relictas, nisi causa cognita. pa. 283.
 Iudices ecclesiastici ad verbera damnare possunt reos. pa. 296.
 Iudex bonorum publicatorum qui eligendus, & quod sit eius munus, & ad quem ab eo prouocari liceat. pa. 308.
 Iudices plures & diuersi, eodem tempore contra eundem hæreticum procedere possunt. pa. 368.
 Iudex quo pacto se gerere debeat in pœnis arbitrarijs. pa. 372.
 Iudex cum causa id exigit, pœnas etiam legibus præsumptas augere vel temperare potest. pa. 373.
 Iudex an possit arbitrio suo pœna mortis aliquæ afficere. pa. 373.
 Iudices quali animo esse debent ad iudicandum. pa. 375.
 Iudices ordinarij, cum delicti perpetrati veniam quis petit, eam concedere non possunt. pa. 379.
 Iudicum arbitrio an relinquendum sit tempus admittendi hæreticum. pa. 385.
 Iudices expectare vsque ad sententiam definitiuam, non longum tempus alicui videri debet. pa. 387.
 Iudices crudeles & atroces perniciose errant. pa. 393.
 Iudici suspectus reus esse non debet, vbi iura omnem suspicionem purgatam esse declarant. pa. 435.
 Iudex qui per imperitiam, vel dolo malo aliquem torserit, qua pœna afficiendus sit. pa. 498.
 Iudex præsens esse debet, dum quæstio habetur. pa. 506.
 Iudex quando & quomodo alloqui debeat illum, quem adit, vt confessionem ab ipso tormentis extortam, ratam habeat. pa. 509.
 Iudices quid in quæstionibus habendis considerare debeant, vt veritatem explorare possint. pa. 512.
 Iura conditionalia an transeant ad fiscum. pa. 42.
 Ius ipsum, per antonomasiam usurpari solet ab antiquis iuris peritis pro iure legum. 12. tabularum. pa. 72.
 Iuramentum deferendum non est accusatori in crimine hæresis, ad supplementum imperfectæ probationis. pa. 418.
 Iuramentum a suspecto de veritate dicenda præstari debet, a testibus vero de credulitate. pa. 437.

L

Lamias plerunque mulieres esse solent, & vnde id accidat. pa. 276.
 Lamiarum nomina & vnde sic dicta. pa. 276.
 Lamia, an fieri possit, vt a dæmonibus deferatur per aera. pa. 278.
 Lamias ferri per aera facilius est creditum, quam easdem pro veris falsas illusiones habere. pa. 279.
 Lamia quo pacto puniendæ sint, si constiterit eas hæreticas fuisse. pa. 282.
 Lamia quando iudicibus secularibus tradendæ sint. pa. 283.
 Lamiarum filias in vitium maternum succedere, falsa est opinio. pa. 283.
 Lachrymæ nonnullis nihil profuerunt. pa. 387.
 Legatis data munera, an possint publicari. pa. 44.
 Lex regia de lucris factis inter virum & uxorem, quo pacto intelligenda. pa. 54.
 Lex humana non habet maiorem potestatem quàm princeps. pa. 57.
 Leges quare ferri non possint de quacunque re, quæ non sit contra ius naturale, aut diuinum. pa. 63.
 Legislatori non licet condere legem, quæ reum obliget in foro conscientia, ad magnam aliquam pœnam in seipsum exequendam. pa. 66.
 Lex neminem cogit vt seipsum prodat. pa. 67.
 Legem aut magistratum occulta crimina punire non posse, sine accusatore, Redemptor noster ostendit

I N D E X

ostendit, apud Ioan. cap. 8. pa. 68.
 Leges optimæ ac perfectissimæ non sunt condendæ. pa. 68.
 Leges debent esse possibiles, & secundum consuetudinem patriæ. pa. 68.
 Lex condenda non est de re nimium difficili, sicuti nec de impossibili. pa. 69.
 Legis pontificia verba, quibus decernit, bona hæreticorum ipso iure confiscata esse, quomodo accipiendæ. pa. 70. 71.
 Leges magistratibus egent, aliisque ministris. Neque enim sufficit aliquid per legem statutum esse, vt illud statum fiat nemine petente. pa. 71.
 Leges quare ferri non possint de quacunque re, quæ non sit contra ius naturale, aut diuinum. pa. 63.
 Lex non inuenitur, quæ prohibeat hæretico, ne bona sua retineat. pa. 73.
 Legem iustam obligare in foro conscientia, quomodo intelligendum sit. pa. 74.
 Leges regie quæ obligant expressè ad pœnam in foro conscientia præstandam. pa. 75.
 Legibus & consuetudinibus antiquis multum semper tribuerunt Plato & sapientes omnes. pa. 238.
 Legis officium. pa. 361.
 Lex, quæ de aliquo crimine simpliciter loquitur, seruanda non est, cum alia concurrat crimina. pa. 389.
 Lex pœnalis non debet extendi ad eum casum, in quo non eadem ratio prorsus inuenitur. pa. 440.
 Libertas Lutheranorum pessima. pa. 354.
 Libellus accusatorius quomodo proponendus. pa. 14.
 Libelli formula aduersus hæreticum. pa. 16.
 Libros noxios tam catholici quam ethnici damnare solent. pa. 285.
 Libri hæreticorum inquirendi sunt a catholicis, & inuenti concremandi. pa. 286.
 Libri quorum authores damnantur, similiter damnari intelliguntur. pa. 286.
 Libri fontibus comparantur, & cur plus nocent hæreticorum scripta quam eorum praua colloquia. pa. 287.
 Libri sancti ab hæreticis deprauati comburendi sunt. pa. 287.
 Libros hæreticorum quomodo & qui legere possint. pa. 289.
 Libros hæreticorum habentes quo in numero ponendi sint, pa. 290.
 Libris hæresum conuinci possunt qui eos ediderunt. pa. 290.
 Libros hæreticorum retinentes quomodo puniendi. pa. 290.
 Libri, quos impij hæretici reiiciunt, pro sacris habendi sunt. pa. 448.
 Licentia & impunitas homines deteriores reddit. pa. 354.
 Lingua lapsus puniri non debet. pa. 119.
 Ludouicus Viues reprehenditur, quod locum Ciceronis in oratione pro Deiotaro perperâ intellexerit. pa. 494.
 Ludouicus Viues reprehenditur, quod tormentorum vsum iniquum esse dixerit. pa. 495.
 Lutheri hæresis asserentis monachos posse ducere uxorem, iam olim condemnata est. pa. 297.
 Lutherani sedis apostolicæ & pontificis max. auctoritatem ac potestatem negant. pa. 341.
 Lutherus, ecclesiarum & pontificum bona diripienda esse impijssime docebat. pa. 346.
 Lutherani cur graui supplicio afficiendi sint. pa. 478.
 Lutheranorum hæresum magistris cur nullo pacto sit ignoscendum. pa. 389.
 Lutheranorum hæresum magistri seuerissime omnium hæreticorum puniendi sunt. pa. 391.
 Lutherani quomodo interpretentur scripturas sacras. pa. 449.
 Lutherani ecclesiæ prohibitione contempta, asserunt licere quibuslibet cibis sine delectu vti. pa. 86.
 Lutheranorum mos cum argumentis conuincitur. pa. 140.
 Lutheri flagitia. pa. 233. 234.

M

Magice artes ex pactis dæmoniorum constant. pa. 464.
 Magos peregrinos Tiberius Cæsar morte affecit. pa. 464.
 Magicas artes quibus verbis detestentur Cyprianus & Augustinus. pa. 464.
 Magice artes quæ vanæ & perniciosæ sint. pa. 464.
 Magos & excantatores quomodo censere Plato puniendos esse. pa. 468.
 Magistratus quantum deceat arcana celare. pa. 314.
 Mahumetanorum appellatio quos complectatur. pa. 291.
 Mahumetis vitia, & sectæ ab eo introductæ turpitudinis. pa. 291.
 Mahumetani ad inquisitorum iurisdictionem, quando pertineant. pa. 292.
 Maioratus bona Hispanorum, longe differunt a maioratu Gallorum. pa. 75.
 Malitia errare in fide quæ dicitur. r. pa. 185.
 Malum

I N D E X

Malum infinitum incertumque est, bonum certum atque finitum. pa. 223.
 Malus specie boni fallens duplici poena dignus est. pa. 241.
 Maranatha quæ dictio sit, & quid significet. pa. 192.
 Maritus an possit alienare partem dimidiam lucrorum, quæ regijs legibus ad vxorem pertinent, si eo tempore vxor hæretica sit. pa. 44.
 Maritus donare non potest ea lucra, quæ legibus regijs ad vxorem pertineat. pa. 45.
 Maritus qui vxore viua, absque eius iusto consensu ad sacros ordines promouetur, quæ poena sit afficiendus. pa. 298.
 Maritus an habitare teneatur cum vxore hæretica ecclesiæ reconciliata, & vxor cum marito. pa. 299.
 Martyrium temere appetendum non est. pa. 122.
 Matrimonium inter hæreticos vel infideles, & christianos, quibus verbis improbet Diuus Hieronymus. pa. 304.
 Matrimonium contractum inter catholicos & hæreticos an ratum sit. pa. 299.
 Matrimonium inter hæreticos & christianos multa concilia prohibent. pa. 300.
 Matrimonia legitima & iusta separantur, propter hæresim superuenientem. pa. 301.
 Matrimonium & societas cum hæreticis diuino iure prohibetur. pa. 301.
 Matrimonium iisdem de causis quibus irritum est inter infideles & christianos, inter hæreticos & fideles irritum censetur. pa. 301.
 Matrimonium catechumeni, aut apostatae, cum catholica, aut infideli, an sit ratum. pa. 302.
 Matrimonium inter christianos & infideles, aut hæreticos, leges septipartitæ prohibent. pa. 304.
 Matthæus monachus Græcus de Canonæ sextæ synodis generalis magnifice sentit. pa. 304.
 Medici & custodes ianuarum quales sint eligendi in sancta inquisitione. pa. 309.
 Memoria & fama defuncti hæretici iure damnatur, & quando id fieri liceat. pa. 129.
 Meru deficietium a fide par culpa non est, nec poena eadem. pa. 121.
 Metus vis & potentia. pa. 508.
 Ministros reipub. optimos & idoneos eligi per magni interest. pa. 307.
 Ministri sanctæ inquisitionis quot sint, & eorum nomina. pa. 308.
 Ministri sanctæ inquisitionis, oportet vt interdum suorum munerum rationem reddant. pa. 313.
 Ministri omnes sanctæ inquisitionis iurare tenentur coram inquisitoribus & episcopo, quod officia sibi commissa fideliter exercebunt. pa. 314.
 Ministri sanctæ inquisitionis sit iter facere velint, a quo veniam petere debeant, & quot dies abesse possint. pa. 315.
 Ministri omnes suis stipendijs contenti sint, & munera non accipiant. pa. 315.
 Minister nemo esse debet in ea prouincia, in qua inquisitor sit eius consanguineus, vel dominus. pa. 316.
 Ministri sanctæ inquisitionis a quibus puniendi sint. pa. 316.
 Minoribus viginti quinque annis, in causa etiã hæresis, curator ad litem ab inquisitoribus decernendus est. pa. 218.
 Minores viginti quinque annis torqueri possunt propter hæresis suspensionem. pa. 504.
 Miracula vera quam auctoritatem habeant. pa. 199.
 Moxenatis consilium in nouarum religionum auctores. pa. 357. & 390.
 Monachi Franciscani hæretici, libri confiscari possunt. pa. 45.
 Monachus post professionem solemnem, matrimonium contrahens, si occulte id faciat, an ab inquisitoribus puniendus sit. pa. 296.
 Monarchiæ regimen omnium aliorum optimã est. pa. 339.
 Mortis metu, aut alterius mali, qui impius quidpiam dicit aut facit, mitius puniendus. pa. 121.
 Mortis metus excusare eum non potest, qui fidem abnegat. pa. 121.
 Mortis metu fidem abnegare impiissimum facinus. pa. 121.
 Mortis & tormentorum metu, an timore infamie vel exilij, vel minoris mali quis deficiat, multum interest. pa. 121.
 Mortis metu Deum verbis tantum abnegans, quid facere debeat, ne hæreticus censetur. pa. 122.
 Mortis metu lapsi, si statim respiciant, humane recipiendi sunt. pa. 122.
 Mors iustorum ab ecclesia cur lauderetur, hæreticorum vero memoria damnetur. pa. 127.
 Mortuis reis crimen cum poena extinguitur, nisi hæretici fuerint. pa. 127.
 Mortem sibi consciscere, non licet cupiam: & cur id non liceat. pa. 131.
 Mortem sibi inferre non licet, multa tamen licent, ex quibus mors vel sequitur, vel acceleratur. pa. 133.
 Mulieres cur facilius excusari, & mitius puniri debeant, quam viri. pa. 120.
 Munera accipere quam sit periculosum iudicibus. pa. 265.
 Mutuata hæretico pecunia, quando creditor restituenda sit. pa. 38.

I N D E X

Pa. 38. Pactum cum dæmone habere, qui iudicandi sint. pa. 467.
 Mutuam pecuniam ciuitati aut ecclesiæ, in eorum utilitatem esse versam, perspicue probandum esse, quidam affirmant. pa. 39.
 Mutuam pecuniam qui ignorantia insuperabili occulto hæretico dedit, quid probare teneatur. pa. 39.
 N
 Natura dedit virtutum omnium initia, & quid quid contra, eam sit, peccatum est. pa. 132.
 Nobilis in hæresim incidens, infamis & vilis habetur, & plebeiorem poena puniendus est. pa. 370.
 Notarii qui eligendi, & eorum officium quod sit. pa. 309.
 Nouitas plebi quam gratissima esse solet. pa. 236.
 Nouas & singulares doctrinas, Petrus, Paulus, & omnes sancti semper execrati sunt. pa. 236. 237.
 Nouitates suspectæ sunt & periculosa, potissimum in rebus fidei. pa. 238.
 Nouitates & mutationes ob quam rem grate sint. pa. 239.
 O
 Occidentes seipfos in carcere vbi propter hæresim coercerantur, quales censendi sint. pa. 134.
 Occultorum criminum, variæ species sunt. pa. 17.
 Officijs duobus sanctæ inquisitionis nemo præesse potest, aut duobus salarijs frui. pa. 116.
 Officium sanctæ inquisitionis qui vulnerat, aut occidit a quibus puniri debeat. pa. 316.
 Officium sanctæ inquisitionis, qui se finxerit, quomodo puniendus. pa. 376.
 Opiniones nouas asserens in materia moralis, eaque pertinaciter defendens, suspectus in fide merito censetur. pa. 417.
 Oratio quid sit, & quot modis fiat. pa. 248.
 Ossa & cineres hæreticorum, & non solum cadauera, sepultura priuari debent. pa. 129.
 P
 Pacta & cõuenta cum dæmone quomodo distinguenda sit. pa. 224.
 Pactum cum dæmone facere, quam impium sit. pa. 463.
 Pactum cum dæmone non solum expresse, sed etiam tacite fit. pa. 463.
 Pacta cum dæmone facta rescindi non possunt, nisi dæmon ipse consentiat, vulgus imperitum falso credit. pa. 463.
 Pactum cum dæmone habere, qui iudicandi sint. pa. 467.
 Papa iudicari ab alijs non potest. pa. 93.
 Papa hæreticus manifestus an per vniuersale concilium puniri possit. pa. 93.
 Papam Lutherani & Sacramentarij conuicijs & mendacijs primatu expellere conantur. pa. 336.
 Papæ, si concedat rescriptum seu priuilegium in præiudicium officij sanctæ inquisitionis, quomodo obtemperandum. pa. 349.
 Papa quidpiam contra publicam utilitatem decernente, quid faciendum sit. pa. 349.
 Papæ, si hæreticus esset, quomodo obuiam ire oporteret. pa. 349.
 Participi criminis an sit fides habenda. pa. 478.
 Patrimonium & alia bona clerici hæretici an ad episcopum pertineant. pa. 45.
 Patronatus ius ecclesiasticum, patroni bonis publicis, vtrum ad fiscum pertineat. pa. 46.
 Pauli doctrina, qua docet, hæreticum hominem post vnam & alteram correctionem deuitandũ, quomodo interpretanda. pa. 137.
 Paupertas quantum imminuat auctoritatem aristitum & presbyterorum. pa. 348.
 Paupertas neque ex se ipsa quidpiam habet magna commendatione dignum, neque vituperandum diuitia. pa. 347.
 Peccata quæ sine electione ab inuitis committuntur digna sunt clementia & venia. pa. 124.
 Peccata in Deum grauius puniri debent, quam quæ in nos committuntur. pa. 441.
 Peccata omnia in tres classes distribuit Augustinus. pa. 120.
 Peculium castrensẽ filij hæretici confiscatur. pa. 36.
 Peculium profectitium, quod patris est, bonis eius publicatis, etiam confiscatur. pa. 36.
 Periculis superstitiũ cum langueret ex morbo. pa. 465.
 Pertinacia consummatum facit hæreticum, & qua in re consistit. pa. 231.
 Pertinacia quid sit, & quis pertinax dicatur. pa. 395.
 Pertinacia nonnullorum hæreticorum, & constantia martyrum Christi. pa. 395.
 Pertinacium hæreticorum furorem eleganter exprimit Augustinus. pa. 396.
 Pertinaces hæreticos quomodo describat Bernardus & Albertus Campensis. pa. 396.
 Pertinaces hæretici dæmonibus peiores sunt. pa. 397.
 Pertinaces quomodo puniendi sint. pa. 397.
 Pertinax hæreticus an sit, qui credit aliquam propositionem esse veram, cuius contrariam scit

I N D E X

scit esse catholicam.	pa. 398.	Pœnitentibus, qui ad rectam fidem redeunt, intra tempus ab inquisitoribus præfinitum, quid concesserint reges catholici.	pa. 382.
Pertinaces ex iuris præsumptione qui sint.	pa. 398.	Pœnitentes an sint exempti a iurisdictione regia.	pa. 382.
Pertinax hæreticus an sit, qui asserit aliquam heresim, cuius contrariam veritatem catholicam prius docuerat.	pa. 398.	Pœnitentibus ecclesiæ reconciliatis, & filiis ac nepotibus damnatorum, quibus rebus interdicitur.	pa. 383.
Pertinaces hæretici qui sint censendi.	pa. 399.	Pœnitentes videntur neque a finis, neque vehiculis vti posse.	pa. 383.
Pertinax quâdo censendus sit, qui probabili ignorantia errat.	pa. 400.	Pœnitentes hæretici, quo tempore, & quomodo admittantur.	pa. 383.
Pertinacia quare in dubio præsumenda non sit.	pa. 401.	Pœnitens qui publice in alio regno hæreticus vel apostata fuit, & priusquam ab aliquo accusaretur, veniam petit, quomodo admittendus sit.	pa. 383.
Perturbationes animi quomodo definiat Cicerone.	pa. 121.	Pœnitens, qui metu imminentium probationum ad inquisitores venit, quomodo excipendus.	pa. 384.
Perturbationum animi potentissima quæ sit.	pa. 121.	Pœnitens, qui in carcere veniam petit, quomodo tractandus.	pa. 384.
Petri primatus ex pluribus locis euangelicæ historiæ ostenditur.	pa. 336.	Pœnitens qui admonitus confitetur hereses, priusquam ei dicta testium edantur, quomodo excipendus.	pa. 384.
Petro plus eminentiæ datum est in actis apostolorum, quam cæteris omnibus.	pa. 337.	Pœnitens, qui post editam accusationem confitetur, quomodo admittendus.	pa. 384.
Petro qua ratione promiserit Christus claves regni cælorum.	pa. 340.	Pœnitens, qui postquam testibus se conuictum videt, confitetur, quomodo admittendus.	pa. 384.
Philippus pater magni Alexandri quendam iudicem officio priuauit, eo quod capillos sibi inficeret.	pa. 368.	Pœnitens errores confitens priusquam testibus publicatis conuincatur, damnandus non est ad perpetuum carcerem.	pa. 384.
Plato libro 10. de legibus quid de hæreticis dicat.	pa. 403.	Pœnitentes hæreticos vsque ad definitiuam sententiam admitti posse, sapienter maiores nostri decreuerunt.	pa. 385.
Plebis insipientia & temeritas.	pa. 504.	Pœnitens qui non confessus est, nisi vi & tormentis adhibitis, an admittendus sit.	pa. 386.
Plebis vitia.	pa. 504.	Pœnitentes benigne sunt recipiendi.	pa. 387.
Pœnæ triplici de causa a sceleratis hominibus repeti solent.	pa. 352.	Pœnitentiæ veræ optimum signum, humilitas est.	pa. 388.
Pœna eorum qui delinquant, documentum, doctrina, & exemplum est aliorum.	pa. 352.	Pœnitentiæ iniunctæ qui plane non satisfecerit, quomodo puniendus sit.	pa. 392.
Pœnis cur impios affici oporteat.	pa. 361.	Pœnitentiæ ab inquisitoribus, diligenti consideratione præcedente imponenda est.	pa. 392.
Pœna eadem in plebeios & nobiles constituta est in crimine hæresis.	pa. 369.	Pœnitentiæ iniunctæ qui non satisfaciunt, quomodo puniendi sint.	pa. 403.
Pœna cur publica esse debeat.	pa. 375.	Pœna eius qui in purgatione defecit, & quis dicatur deficere.	pa. 434.
Pœnitentiæ post crimen admissum nihil prodest ad veniam & impunitatem coram iudicibus secularibus.	pa. 379.	Pœna duplex pro eodem crimine infligi non debet.	pa. 435.
Pœnitentiæ & vera peccati confessio magni momenti est ad veniam impetrandam ab inquisitoribus.	pa. 379.	Pœnam in seipsum exequi nemo tenetur.	pa. 75.
Pœnitentibus hæreticis leges etiam Cæsareæ veniam concedunt.	pa. 380.	Pœnæ magna pars hæreticis debita in bonorum publicatione consistit.	pa. 79.
Pœnitentiæ hæreticis imposita publice agenda est.	pa. 380.	Pontificis summi munus est, reges admonere vt catholicam fidem teneant, & subiectorum hæreses puniant.	pa. 162.
Pœnitentes publici quo vestitu induti esse debent.	pa. 380.	Pontifex	
Pœnitentiam olim agentes cilicio & sacco indubantur.	pa. 380.		
Pœnitentiæ insignia qui furantur, quomodo puniri debeant.	pa. 381.		
Pœnitentium bona interdum non confiscantur, quod non ipso iure, sed principum indulgentia sit.	pa. 382.		

I N D E X

Pontifex maximus Christi vicarius est sub cælo.	pa. 336.	humetanis descendentes, vinum non bibunt, & suillam carnem non edunt.	pa. 417.
Pontificem max. Petro successisse in apostolica sede apertissime ostenditur.	pa. 337. 338.	Presbyteri in carcerem quando conuincendi.	pa. 115.
Pontificem maximum vnum esse oportet in ecclesia, aliter enim multa incommoda orirentur.	pa. 339.	Primogenitorum bona (quæ vulgo maioratum vocant) an propter hæresim possidentis confiscentur.	pa. 75.
Pontificis maximi auctoritatem & potestatem quomodo Lutherani eleuare student.	pa. 341.	Primogenitus vere dominus est illorum bonorum, perinde ac aliorum quæ pleno iure acquiserit.	pa. 77.
Pontificum maximorum successio.	pa. 342.	Primogenita si confiscari non possent, quæ absurda sequerentur.	pa. 79.
Pontifex summus quomodo eligendus esset ab ecclesia, etiam si Petrus nihil olim de successore prouidisset, aut hodie Cardinales omnes perirent.	pa. 343.	Primogenita confiscari possunt in præiudicium transuersalium.	pa. 80.
Pontifices maximi vt nunquam defecerunt a fide catholica, sic nunquam defecturos esse, multi sanctissimi viri docent.	pa. 343.	Primogenita quo casu confiscari nequeant.	pa. 80.
Pontificis summi amplissima potestas, & quomodo ab eo incæperit & pendeat Romanorum imperium.	pa. 345.	Princeps qui facultatē dat vt primogenita obligentur, & alienentur, ea potest confiscare in hæresis vindictam.	pa. 79.
Pontifex max. in ordine ad linem spiritualem, amplissimam habet potestatem in omnes principes orthodoxos.	pa. 345.	Probare probitatem suam, reis quid vtilitatis afferat.	pa. 126.
Pontificibus & episcopis necessarius est rerum externarum splendor & affluentia.	pa. 346.	Probationes quales requirantur in crimine hæresis.	pa. 418.
Possessores bonæ fidei post litem contestatam, & controuersiam motam incipiunt malæ fidei possessores esse.	pa. 59.	Probationes imperfectæ aut semiplenæ quid valeant in crimine hæresis.	pa. 418.
Prædicare nullus audeat qui examinatus & approbatus non sit.	pa. 404.	Probationes in crimine hæresis, leuiore quam in aliis criminibus sufficere, falsa est opinio.	pa. 419.
Prædicare publice non debent laici, neque femina.	pa. 404.	Probatio minus plena ad quid sufficiat.	pa. 420.
Prædicator, si aliquid scandalosum aut suspectum dixerit, quomodo puniendus sit.	pa. 404.	Probatio indirecta contra violentam iuris & a iure præsumptionem quomodo recipienda.	pa. 420.
Prædicator qualis esse, & quid fugere debeat.	pa. 404.	Probationum, argumentorum, & indiciorum inter se consensus, plurimum refert in omnibus reorum causis.	pa. 420.
Prædicator irreprehensibilis esse debet, & vita & doctrina insignis.	pa. 405.	Probatio quæ testibus fit, cur inartificialis dicatur apud Rhetores.	pa. 471.
Prædicatores qui in suis concionibus episcopos reprehendunt, perperam faciunt.	pa. 405.	Probari posse aliquem hæreticum esse in genere, ridiculum est.	pa. 484.
Prægnans mulier etsi hæretica sit, non punienda est, donec pariat.	pa. 365.	Probatio dilucida exigenda ab eo non est, qui bona fide rem aliquam ab occulto hæretico emerit.	pa. 39.
Præscriptione quinquennij, aut certe, 20. annorum, vtrum fiscus submoueri possit.	pa. 51.	Probatis extremis, media quoque probata esse videntur.	pa. 39.
Præsumptio ex parentibus.	pa. 410.	Probatio impossibilis nunquā exigitur.	pa. 40.
Præsumptio ex educatione.	pa. 411.	Probationem debere necessario concludere, quomodo intelligendum.	pa. 40.
Præsumptio ex moribus.	pa. 412.	Probandi onus lex regia in eum transfert, qui dixerit, alienationem lucrorum dolo aut fraude a marito esse factam.	pa. 44.
Præsumptio ex malefactis & maledictis.	pa. 414.	Probatio sufficiens requiritur, vt aliquis ob crimen hæresis in carcerem mittatur.	pa. 109.
Præsumptiones efficaciores sunt, quæ verisimiliores.	pa. 414.	Processus contra defunctum breui tempore fiat.	pa. 131.
Præsumptiones & coniecturæ non satis sunt, vt aliquis condemnetur, præsertim in crimine hæresis.	pa. 414.	Procurator quos possit defendere.	pa. 421.
Præsumptio non leuis contra illos est, qui ex Ma-		Procura-	

I N D E X

Procurator generalis sanctæ inquisitionis Hispaniæ quis sit eligendus. pa. 422.
Promotor fiscalis quomodo se gerere debeat in hæreticorum accusationibus. pa. 17.
Promotor fiscalis quando & quomodo proponere debet accusationem reis. pa. 332.
Promotor fiscalis quid sit, & eius officium. pa. 422.
Propositiones examinare ad quos pertineat. pa. 424.
Propositio, quæ sit dicenda hæretica, & quot modis hæretica esse possit. pa. 424.
Propositio hæresim sapiens, quæ sit. pa. 425.
Propositio male sonans quæ sit, & quo pacto qui eam protulerit coercendus sit. pa. 425.
Propositio temeraria quæ sit. pa. 426.
Propositio scandalosa, quæ sit, & quæ schismatica, & quæ seditiosa, & quæ blasphema, & quæ hæreticis fauens, & quæ iniuriosa. pa. 426.
Propositio eadem varias habere potest qualitates. pa. 426.
Propositiones ambiguarum a quibus explicari possint. pa. 426.
Propositionum interpretationes quas admitti debeat, & quas non. pa. 427.
Protestationes cur faciant docti & catholici viri, cum de rebus fidei agunt. pa. 428.
Protestatio authoris. pa. 428.
Protestationis finitio, & quam vim habeat, & quâ do fieri possit, & quando excusare solet. pa. 428.
Pseudoprophetae quibus signis cognoscantur. pa. 148.
Puellæ Cordubensis quæ se diuino afflatu plenam esse fingebat, memorabile exemplum. pa. 148.
Pueri & impuberes cur vix hæretici censeri debeant. pag. 120.
Purgatio Canonica in sacro inquisitorum foro etiam nunc in usu est. pa. 431.
Purgatio Canonica quid sit, & quando facienda. pa. 432.
Purgatione multi etiam Pontifices max. vti sunt. pa. 432.
Purgatio quando indicenda sit, & quibus indici non debeat. pa. 432.
Purgatorum numerus iudicis arbitrio relinquatur. pa. 433.
Purgatores qui dicantur, & quales eligendi sint. pa. 433.
Purgatio an illis indicenda sit, qui ex parentibus Iudæis, aut Mahumetanis nati sint. pa. 433.
Purgare se volens ab hæresi, & in ipsa purgatione succumbens, an statim curiæ seculari sit relinquendus. pa. 434.

Purgatio, vel quæcumque alia pœna in suspectos de hæresi statuta, efficax est per se ad quaslibet suspensiones purgandas. pa. 435.
Purgatorum numerus & quæstionis modus quâ do augeri possint. pa. 435.
Purgatio Canonica quo ordine & ritu iudici solear. pa. 436.
Purgationis Canonice origo. pa. 437.
Purgatione Canonica non temere quoscunque homines iudices probare debent. pa. 438.

Quæstiones dubiæ de fide quæ ad Papam referri debent, quando ab inferioribus præ laus decidi possint. pa. 348.
Quæstio quid sit. pa. 494.
Quæstionum & tormentorum vsus multi sapientes viri non probant. pa. 494.
Quæstionibus resistendū esse docet Cicero in partitionibus. pa. 494.
Quæstionum & tormentorum vsus improbat Cicero in libris ad Herennium. pa. 494.

R

Ratio quid sit, autore Augustino. pa. 198.
Ratihabitio etiam necessaria est, quando reus vel testis in tormentis contra alios testificatur. pa. 509.
Receptores pecuniam a sequestro acceptam, vel ex bonorum venditione coactam, intra tres dies proximos deponere debent in arcam publicam. pa. 325.
Receptores debitoribus fisci nequeunt remittere, aut donare pecunias. pa. 326.
Receptores quo pacto se gerere debeant cum fisci debitoribus. pa. 326.
Receptor, si aliquid emerit ex pecunia fisci suo nomine, non fisco, sed sibi acquirit. pa. 326.
Receptor, si rem alienam vendidit putans esse hæretici, tenetur domino pretium restituere. pa. 326.
Receptatores & fautores hæreticorum, nisi hæretici & ipsi fuerint, post mortem accusari nequeunt. pa. 16.
Receptatores hæreticorum quo pacto puniendi sint. pa. 106.
Receptor quid sit, & qualis eligendus, & eius officium quale. pa. 323.
Receptor quæ bona reorum distrahere debet. pa. 324.
Receptorum pœna, si secus fecerint ac tenentur, in his quæ sui muneris sunt. pa. 325.
Receptores & alij officiales non possunt quicquæ emere

I N D E X

emere ex bonis publicatis. pa. 325.
Receptores vnius prouinciæ non debent occupare bona hæreticorum, quæ ad alios receptores pertinent. pa. 325.
Reconciliatus ecclesiæ, qui se hæreticum fuisse negat, sed metu confessum ait, an impunitus iudicandus sit. pa. 39.
Referentes aliorum hæreses quando puniri non debeant. pa. 119.
Relapsus non est censendus, qui posteaquam ob leuem suspicionem hæreses abiurauit, inuentus fuit hæreticus. pa. 6.
Relapsi qui dicantur, & quotupliciter quis dicatur relapsus. pa. 439.
Relapsorum pœna, & an illis sit concedenda venia. pa. 440.
Relapsis pœnitentibus quæ bona concedat catholica ecclesiæ, & quæ auferat. pa. 441.
Relapsis pœnitentibus cur vntio extrema denegetur. pa. 441.
Relapsis vere pœnitentibus concedendam esse ecclesiasticam sepulturam perperam testatur Alfonso Castreasis. pa. 441.
Relapsis hæreticis interdum veniam concedi possunt, sunt qui asserant. pa. 442.
Relapsus nullus iudicari potest, nisi bis fuerit cõuictus de hæresi. pa. 442.
Relapsus hæreticis cur parcendū non sit. pa. 442.
Relapsus quando audiendus sit. pa. 443.
Religionis violatores apud omnes nationes leuerrime semper puniti sunt. pa. 359.
Religionis contemptores reos esse mortis celeberrimi philosophi senserunt. pa. 366.
Rempubicam gerere quam sit periculosum. pa. 476.
Renuntiatio, qua reus defensionibus suis renuntiat, an sit alicuius momenti. pa. 125.
Revelationes diuinas qui se habere dicunt, aut fingunt, quam suspectissimi esse debent. pa. 148.
Revelationes ineptas, cur plerumque mulieres factæ vel improbe habere soleant. pa. 148.
Revelationes quando suspectæ sint censendæ. pa. 148.
Revelationes frequentes cohibendæ sunt, & ab inquisitoribus diligentissime examinandæ. pa. 149.
Reus torqueti potest vt respondeat. pa. 101.
Rei de hæresi, quare non ita facile in carcerem conici debeant. pa. 109.
Reus negans factum, quo pacto id probare queat. pa. 118.
Rei quid ab inquisitoribus interrogandi sint prius. pa. 310.

Reus citatus ex diuersis locis, & eodem tempore, ab episcopo, & ab inquisitoribus, coram quibus se sistere debet. pa. 330.
Rei decem primis diebus post eorum capturam, benigne admonendi sunt, vt veritatem fateantur. pa. 331.
Rei admonendi sunt, vt relictis & abiuratis erroribus conuertantur. pa. 331.
Rei ter admoneri solent, antequam a promotore fiscali accusentur. pa. 332.
Rei, si suspicionem aliqua præmantur, interrogari debent de socijs, & sceleribus suis, adhibitis etiam tormentis. pa. 333.
Reos in carcere inclusos æquum est aut quam ciuissime puniri, si pœna digni sint: aut absolui, si culpa careant. pa. 334.
Reos vehementer suspectos, prius tormentis, deinde purgatione, mox abiuratione, tandem arbitrarijs pœnis opprimendos esse, vetus & iniqua consuetudo docebat. pa. 434.
Rei pluribus pœnis simul puniendi non sunt. pa. 435.
Reum post tormenta purgandum, aut post purgationem puniendum, neque lege, neque ratione probari potest. pa. 436.
Regis hæretici regnum, cum superiorem non habeat, an confiscari possit. pa. 372.
Rex hæreticus non solum regno pellitur, sed & eius filij regni successione priuantur. pa. 77.
Reges & alij domini temporales hæreses diligenter extirpare debent. pa. 161.
Regum munus. pa. 161.
Reges non solum suorum scelerum, sed & sui populi, rationem reddent. pa. 161.
Reges si hæretici sint, subiecti populi eorum dominatu liberantur. pa. 163.
Reges hæretici cur gratiori pœna digni sint. pa. 163.
Regum exemplum quanti momenti sit. pa. 164.
Rusticitas nimia ab hæresi excusare potest. p. 119.

S

Sacerdotibus blasphemis an publica pœnitentia imponenda sit. pa. 25.
Sacerdotibus magnum honorem deferrebat antiqui. pa. 25.
Sacerdos blasphemus quomodo puniendus sit. pa. 25.
Sacerdotum est corripere hæreticos, iudicium vero eos punire. pa. 162.
Sacerdos qui filiam spiritualem nefario incestu contaminauerit, quomodo puniendus sit. pa. 299.
 d Sacræ

I N D E X

Sacræ scripturæ intelligentia donum Dei est: nec enim naturaliter acquiritur. pa. 156.
 Sacræ literæ vnde habeant auctoritatem. pa. 178.
 Scævolæ verba, ex quibus colligebant nonnulli, grauius esse adulterii crimen, quam homicidium, declarantur. pa. 313.
 Salaria ministris sanctæ inquisitionis, vnde & quomodo soluantur. pa. 315.
 Salomonem qui auctores damnatum esse dicant, qui vero eum sanctis annumerent. pa. 221.
 Sanfon qui seipsum occidit, qua ratione defendatur. pa. 133.
 Sapientium auctoritas quanti sit faciendâ. pa. 156. 157.
 Schismatici abiurare debent schismata. pa. 5.
 Schisma abiurandi formula. pa. 5.
 Schisma quid significet, & quam graue malum sit, & quot sint eius genera. pa. 444.
 Schismatici eisdem fere pœnis coercentur, quibus hæretici. pa. 445.
 Schismaticorum communicationem fugere debent catholici. pa. 445.
 Schismaticorum tertium genus. pa. 445.
 Scriptura quid sit, ex mente Cassiodori. pa. 4.
 Scripturæ & literarum vis. pa. 88.
 Scripturæ diuinæ intelligentia vnde sumenda. pa. 450.
 Scripta sacra viri docti & pii frequenter legere debent. pa. 451.
 Scripturæ sacræ verba ad profanas res non esse detorquenda, cauetur in 4. sessione Concilii Tridentini. pa. 451.
 Scripturas sacræ qui profanis rebus admiscunt, grauisime a Deo puniri solent. pa. 452.
 Scripta sanctæ inquisitionis, & actorum, quomodo custodienda sint, & quibus eorum cura demandanda. pa. 309.
 Scripturas diuinas veraces esse, credere debet qui conque catholicus. pa. 448.
 Scripturas diuinas qui homines inter Lutheranos interpretari soleant. pa. 448.
 Scripturas sacræ perperam & oblique in confirmationem suarum hæresum adducere solent hæretici. pa. 449.
 Seditio quam pestifera & perniciofa sit reipublicæ. pa. 356.
 Semiebrui si blasphemias aut hæreses dixerit, puniendus est, mitius tamen. pa. 125.
 Senes decrepitæ ætatis infantibus exequantur. pa. 119.
 Senes summa senectute confecti pueri censendi. pa. 120.
 Sententia in absentem hæreticum & cõtumacem lata, coram omni populo est recitanda. pa. 10.

Sententiam bonam cuiusdam flagitiosi hominis quomodo approbauerint Lacones. pa. 289.
 Sententias per alios proferre possunt inquisitores, & coram quibus id faciendum. pa. 452.
 Sententia condemnatoria quomodo formanda sit ab inquisitoribus. pa. 452.
 Sententia condemnatoria quid debeat continere. pa. 453.
 Sententia qua in hæresim lapsi ecclesiæ reconciliantur, quid continere debeat. pa. 453.
 Sententia condemnatoria quid continere debeat. pa. 453.
 Sententiæ forma contra relapsum vnde sumi possit. pa. 453.
 Sententia reconciliationis iam lata, quomodo iterum examinari possit reus. pa. 454.
 Sententia reconciliationis sit ne magis interlocutoria, quam definitiua. pa. 454.
 Sententia quomodo ferenda est, cum inquisitores dissentiant. pa. 454.
 Sententiæ cum publice proferuntur aduersus hæreticos, quis ordo in illis seruari soleat. pa. 454.
 Septuaginta interpretum translatio Ptolemæo Regi fuit quam gratissima. pa. 451.
 Sepultura ecclesiastica cur priuentur hæretici. pa. 129.
 Sequestratio & depositum quomodo differant. pa. 324.
 Sequestratio quo pacto fieri debeat. pa. 324.
 Sequestro quomodo tradenda sunt bona reorum, & quando illi non traduntur. pa. 324.
 Sermo breuis laudatur. pa. 404.
 Serui quales fuerint apud antiquos. pa. 455.
 Serui christianorum non efficiuntur alij christiani bello capti. pa. 456.
 Serui ex quo genere hodie, & quales sint. pa. 456.
 Seruorum genus cur nequam & peruersum sit. pa. 457.
 Serui quo pacto educari debeant. pa. 457.
 Seruorum libertas cur neque pia sit, neque vtilis nostris temporibus. pa. 457.
 Serui eorum qui labuntur in hæresim, si christiani sint, liberi manent ipso iure, etiam si eorû domini ad fidem catholicam redeant. pa. 457.
 Serui christiani possideri non debent ab hæreticis, Iudæis, aut Mahumetanis. pa. 458.
 Serui hæretici quomodo puniendi sint. pa. 458.
 Seruus si iussu domini sui imagines sanctorum frugerit, mitius puniri debet. pa. 458.
 Seruus in quibus causis contra dominum suum testis esse potest. pa. 459.
 Sextæ synodi generalis canones magnam habent auctoritatem. pa. 303.
 Sorores peccatricis Hierusalem, quarum meminit

I N D E X

T

nit Ezechiel, quæ sint. pa. 444.
 Sortilegiorum & diuinationû cognitio ad quos pertineat. pa. 225.
 Sortilegi qui sint, & quando ab inquisitoribus puniri possint. pa. 459.
 Spe duci quam laboriosum sit. pa. 268.
 Sponte, non semper significat liberam voluntatē sine respectu cuiusquam. pa. 385.
 Sponte sua confiteri, quis dicatur. pa. 386.
 Statua Christi, quam illi erexit mulier sanguinis profluuo laborans. pa. 251.
 Sulponis & Theodori facetiæ de Minerua. pa. 120.
 Stryx quid sit, & vnde dicatur. pa. 276.
 Superstitio quid sit, & quot eius species. pa. 461.
 Superstitiosum & impium est somnijs credere. pa. 462.
 Superstitiosi sunt, qui quosdam dies fortunatos, alios esse infelices putant: & qui ex sideribus & cometis futura prædicunt. pa. 462.
 Superstitiosum est per sortes de futuris aut occultis inquirere. pa. 463.
 Superstitionibus annumerantur ligaturæ & remedia, quæ medicorum etiam disciplina condemnat. pa. 464.
 Superstitiosa remedia quibus verbis reprehendat Chrysostomus. pa. 465.
 Superstitionibus qui se addicunt, christianæ fidei & baptisimi præuaticatores sunt. pa. 465.
 Superstitiosos quomodo multi auctores irrideant. pa. 465. 466.
 Superstitiosum esse aliquid, quomodo cognosci possit. pa. 478.
 Suspectus de hæresi abiurare etiam debet errores de quibus suspectus est. pa. 5.
 Suspectus de hæresi quare cogatur errores abiurare. pa. 6.
 Suspicio hæresis tormentis, abiuratione, & purgatione canonica diluenda est. pa. 6.
 Suspecti de hæresi quando puniri possunt pœnis pecuniarijs. pa. 372.
 Suspicio quomodo differat a præsumptione, & eius definitio. pa. 415.
 Suspicionum variæ species, & earum definitiones, & vnde augeantur, & quomodo infirmari soleant. pa. 415.
 Suspicio tum leuis, tum vehemens, tum violenta, vnde sumatur. pa. 415. 416.
 Suspicio de hæresi an possit duci ex signis & indicijs leuibus. pa. 416.
 Suspicio de hæresi nascitur aliquando ex grauissimis criminibus perpetratis. pa. 417.
 Suspicio nulla ferenda est in hæresi & impietatis crimine. pa. 412.

Abellionem alium possunt inquisitores creare, si id postulet necessitas. pa. 309.
 Talionis pœna non vti debent inquisitores, nisi ob maximam causam. pa. 490.
 Testamentum an facere possint ad perpetuum carcerem damnati. pa. 115.
 Testes in causa reorum de hæresi, qui non admittantur. pa. 126.
 Testes quomodo ab inquisitoribus excipi debent, cum ad illos veniunt testificandi gratia. pa. 330.
 Testium ratificatio quomodo, & coram quibus fieri debeat. pa. 332.
 Testes cum sibi & prioribus testimonijs non constant, quomodo tractandi sint. pa. 333.
 Testimonia si inter se cohæcant, quomodo & quando reis edenda sint. pa. 333.
 Testis vnus cum fama publica ad plenam probationem non sufficit in crimine hæresis. pa. 418.
 Testibus in causa hæresis quando non sit adhibenda plena fides. pa. 418.
 Testes duo an sufficiant in causa hæresis ad plenam probationem. pa. 418.
 Testes duo quales esse debent, vt plene iudici fidē faciant. pa. 419.
 Testes excommunicati, & socij criminis, cur in causa hæresis recipiantur. pa. 419.
 Testes vnde dicantur, & testimonium quid sit. pa. 471.
 Testibus omnibus non eadem habenda fides. pa. 472.
 Testes quomodo docent Cicero esse examinandos. pa. 472.
 Testium mores, naturam, fortunam, animum & statum humanæ leges considerare solent. pa. 472.
 Testes qui esse nequeant. pa. 472.
 Testes quid admoneri debent ab inquisitoribus. pa. 473.
 Testis quid in primis iurare debeat coram iudicibus. pa. 473.
 Testes quo modo examinandi sint ab inquisitoribus. pa. 473.
 Testimoniorum fidem diligenter perscrutari debent inquisitores. pa. 473.
 Testium examinatio an semper ab ipsismet inquisitoribus fieri debeat. pa. 474.
 Testes, quicumque illi sint, cogi possunt ab inquisitoribus, vt coram eis se sustant. pa. 474.
 Testes quando sint recipiendi. pa. 474.
 Testimonia recepta inquirente iudice, aut in-

formatio summam facta neminem damnare debent. pa. 474.
 Testimoniorum recognitio an fieri debeat post litem contestatam. pa. 474.
 Testes quando reperi possint ante litem contestatam. pa. 475.
 Testes iterum ab inquisitoribus vocandi, & rursus interrogandi sunt, cum obiecta crimina negat reus. pa. 475.
 Testes iterum examinare & interrogare debent iudices, quantum reus dicat, se eos habere vel se pro ratificatis. pa. 475.
 Testium publicatio quando fieri debeat, & eorum exemplum quomodo reis exhibendum sit. pa. 475.
 Testium nomina an reis ipsi edenda sint. pa. 476.
 Testes quor sint necessarii ad plenam cuiusque rei probationem. pa. 477.
 Testimonio vnus an aliquando plena fides habenda sit. pa. 478.
 Testimonia, etiam fide dignissimorum hominum nullum habent pondus in his quæ ab alijs audierint. pa. 479.
 Testes oculati magnum pondus habent ad faciendam fidem. pa. 479.
 Testificari nequeunt hæretici contra catholicos. pa. 479.
 Testimonium hæretici aduersus hæreticum admittendum est. pa. 480.
 Testibus hæreticis an alias credendum sit. pa. 480.
 Testimonium aduersus consanguineos an quis cogi possit vt dicat. pa. 480.
 Testes etiam publicatis testimonijs, semper admittendi sunt in causa hæreticis. pa. 481.
 Testes concordēs esse debent, vt fides eis haberi queat. pa. 481.
 Testimonijs illorum plena fides habenda est, qui concordant in rerum substantia. pa. 481.
 Testimonium illorum suspectissimum est, qui eundem, premeditatamque sermonem afferunt. pa. 481.
 Testis legitimus in causa hæreticis is etiam est, qui hæreticum iudicibus indicat. pa. 482.
 Testis, qui contra hæreticum dixit, & moriens testimonium suum reuocat, an sit credendum. pa. 482.
 Testibus singularibus seu discordibus, tametsi plurimi sint, hæreticis probari plene nequit. pa. 483.
 Testibus singularibus probari non posse aliquem hæreticum esse, ostenditur. pa. 484.
 Testes in specie debeat sui testimonij rationem reddere. pa. 486.
 Testibus singularibus neque in genere neque in specie probatur hæreticis. pa. 486.
 Testibus singularibus quando sit fides adhibenda. pa. 486.
 Testes quomodo idonei probari possint. pa. 487.
 Testes quomodo refutare possit reus. pa. 487.
 Testis periturus, qui testimonium suum quod iurauerat se celaturum, perfacit, quomodo puniendus sit. pa. 487.
 Testem qui auro, aut quouis alio modo corruptit, vt falsum testimonium diceret, quo pacto puniendus sit. pa. 490.
 Testes si testibus aduersentur, qui præferendi sint alijs. pa. 491.
 Theodorus Balsamon Antiochenus Patriarcha Canonici, 6. synodi generalis multum tribuit. pa. 340.
 Theodosij & Valenti. lex de schismaticis & hæreticis a communione catholicorum expellendis. pa. 446.
 Theologorum responsa de propositionum qualitate, actis iudiciorij processus inserenda sunt, ab eisdem subscripta. pa. 424.
 Theudericus Afer diaconum suum occidit, quod ad Arrium defecisset. pa. 494.
 Tormenta qui authores improbant. pa. 494.
 Tormentorum vsum necessarium esse. pa. 495.
 Tormenta non condemnant rhetores. pa. 496.
 Tormentorum vsum viri sanctissimi probant. pa. 496.
 Tormentis neminem debent iudices exponere, nisi prius an id iura permittant, accuratissime expendant. pa. 497.
 Tormentis quando vtendum. pa. 497.
 Torqueri non debet aliquis, nisi indicia magna sint, & vehementer vrgentia. pa. 497.
 Torquere hominem inauditum, valde iniquum est. pa. 497.
 Torqueri vt quispiam possit, exigitur vt accusator id postulet. pa. 498.
 Torqueri possunt hæretici, cum id iudicibus expedire videbitur. pa. 498.
 Torqueri potest reus, si vnus hominis fide digni testimonio infametur, nisi ipse bonæ sit mæ. pa. 498.
 Torqueri potest reus, cum eius hæreses semiple ne probata sunt. pa. 499.
 Torquendus nemo est solo testimonio eius, qui particeps fuit criminis. pa. 499.
 Torqueri vtrum possit, qui post commissum crimen fugit, antequam accusetur. pa. 499.
 Torqueri nonnunquam potest reus, qui suspectus cum sit, vacillat, mentitur, & perierat. pa. 500.
 Torqueri

Torqueri an possint rei propter sola signa externa vultus, aut similia, aut propter publicam famam. pa. 501.
 Torqueri possunt in crimine hæreticis, omnes qui torqueri possunt in crimine læsæ maiestatis. pa. 504.
 Torqueri possunt ob crimen hæreticis monachi, & sanctimonialia, & religiosi omnes. pa. 504.
 Tormentis occulta crimina debet iudex diligentius explorare. pa. 505.
 Torqueri potest, qui confitetur se dixisse aut fecisse aliquid hæreticum, negat tamen intentionem hæreticam. pa. 506.
 Torqueri publice non solent rei apud Hispanos. pa. 506.
 Tormentis condemnatos quid iudices admonere debent. pa. 506.
 Tormentis condemnati rei, quo pacto a iudice interrogandi sint. pa. 506.
 Tormentis hæretici damnati de quibus rebus interrogari debeant ab inquisitoribus. pa. 507.
 Torqueri potest suspectus de hæresi, & plene etiam conuictus in caput alienum. pa. 507.
 Tormenta quomodo & quando habenda sint. pa. 507.
 Torquendi si multi sint, a quo incipiendum. pa. 508.
 Tormentis extorta confessio an sit satis ad condemnandum reum. pa. 508.
 Tormenta qui pernegans vincit, hoc ipso obiecta crimina diluit. pa. 510.
 Torqueri iterum quando reus debeat. pa. 510.
 Torqueri quoties possit reus. pa. 510.
 Tormenta sæpius olim repetita iniustissime aliquando fuerunt. pa. 510.
 Tormenta an reperi possint, cum reus quod tor-tus fuerat confessus, postea negat. pa. 511.
 Tormenta quando fortassis tertio reperi poterunt. pa. 511.
 Tortores quales eligendi sint. pa. 506.
 Traditio ecclesiastica quid sit. pa. 174.
 Traditiones & consuetudines ecclesiasticas necessario amplectendas esse, rationibus probatur. pa. 177.
 Transactio nulla est, quæ de crimine hæreticis a quocunque facta fuerit. pa. 224.
 Tutore confiscato, aut prodigi vel furiosi curatore, aduersus fiscum cui danda sit actio. pa. 49.
 Tur aburdum. pa. 73.
 Verba & colloquia pravorum hominum & hæreticorum vehementer nocent. pa. 88.
 Verborum curiositas vitanda est. pa. 238.
 Verba nisi operibus consonent, parvi momenti sunt. pa. 405.
 Veritatis amplitudo. pa. 420.
 Veritatis robur. pa. 420.
 Vespasianus cum æger esset, de cometa quodam quid dixerit. pa. 463.
 Vescitum pœnitentiæ qui abiecerit, aut occulta uerit, puniendus est vt impœnitens. pa. 381.
 Vescitum pœnitentium, & saccus hæreticorum damnatorum suspendendus est in ecclesia, in cuius parocchia habitant. pa. 381.
 Vicarius episcopi, vel capitulum sede vacante, assistere possunt loco episcopi. pa. 182.
 Vincentij Lirinensis explanatio illius loci Pauli, o Timothee depositum custodi. pa. 236.
 Visitatoris munus, & qualis is eligi debeat. pa. 313.
 Vita nostra nobis necessaria est, fama vero nostra alijs. pa. 432.
 Vlpiani sententia de absentibus exploditur. pa. 9.
 Voces ecclesiæ innovare non decet. pa. 237.
 Voluptatis vis effrenata. pa. 234. 292.
 Vlucaptionis lex bono publico introducta est. pa. 64.
 Vfurarius iure optimo omnes semper execrati sunt. pa. 513.
 Vfurarum cognitio ad quos iudices pertineat. pa. 513.
 Vfurarios quando punire possint inquisitores. pa. 513.
 Vfus fructus patri debitus confiscatur publicatis bonis filii familias. pa. 36.
 Vfus fructus bonorum, quæ rogatus erat hæreticus restituere post mortem suam, fisco adjudicandus est, quoad hæreticus moriatur. pa. 37.
 Vfus fructus quem habuit pater in bonis filii aduentitius, non confiscatur propter patris hæresim. pa. 44.
 Vsum prauum lex & ratio vincere debent. pa. 436.
 Vultus & coloris mutatio signum est animi sibi male conscii. pa. 500.
 Vxor, si quidpiam alienauerit infcio viro, & in hæresim postea inciderit, id omne reuocabit fisco. pa. 41.
 Vxori dimidia pars lucrorum, quæ regis legibus communia sunt coniugum, restituenda est. pa. 43.
 Vxor,

Venia quibus concedenda sit. pa. 402.
 Verba improprie accipi tolerabilius, imo etiam rectius & iustius est, quam quod operen-

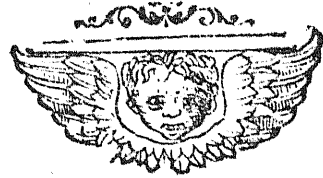
I N D E X.

Vxor, quæ sciens nupsit hæretico, an sicut priua-
tur dote, sic etiam priuetur arrhis. pa. 43.
Vxor an fundum dotalem repetere possit a fisco,
quem maritus ea consentiente & iurante ven-
didit, deinde fisco vendicauit. pa. 43.
Vxorem propter hæresim damnatam ad perpe-
tuum carcerem, an maritus alere illic tenea-
tur. pa. 112.
Vxores duas aut plures habens a iudice seculari
puniendus est. pa. 255.

Vxorem alienam qui sciens ducit, & mulier quæ
sciens nubit alterius viro, a quibus punien-
di sint. pa. 296.
Vxores plures habentes qua pena affici solent ab
inquisitoribus. pa. 296.

Z
Z Elotypiæ impotentia. pa. 123.

F I N I S.

DE ABIVRATIONE TITVLVS I.

S V M M A R I V M.

<p>1 Abiurare apud antiquos in qua
significatione vsurpabatur.</p> <p>2 Abiurare quid significet apud
iuris pontificij peritos, &
apud nonnullos ex antiquis.</p> <p>3 Abiurare debent errores, qui defecerunt
a fide catholica, priusquam recipiantur.</p> <p>4 Heretici cum ad mentis sanitatem re-
deunt, quatuor efficere debent, ut reci-
pi possint.</p> <p>5 Heretici qui se ad fidem conuertunt, ne-
cessario debent errores prius detestari.</p> <p>6 Heretici qui in gremium ecclesie recipi
student, authores errorum, & libros
prius execrari debent.</p> <p>7 Hereticus se ad bonam frugem recipiēs,
non solum errores suos damnare debet,
sed fidem etiam catholicam suis errori-
bus contrariam planissime confiteri.</p> <p>8 Hereticus qui errores abiurat, iurare
etiam debet, se nunquam ad eos esse
rediturum.</p> <p>9 Hereticus & uoce et scripto errores ab-
iurare debet.</p> <p>10 Hereses scriptis abiurare inueteratus et
solemnis mos est.</p> <p>11 Heretici abiurantibus libellus ad eas eccle-
sias mitti potest, quae scandalum passae
sunt; & quare id cautum fuerit.</p> <p>12 Hereses omnes abiurare debet, qui ad
ecclesiam catholicam redit, etiam si in
vnam tantum inciderit.</p> | <p>13 Hereses nominatim sint abiurande, ne-
que sat est, ut generatim abiurentur.</p> <p>14 Hereticus abiurare debet pure, perspi-
cuae, & simpliciter.</p> <p>15 Schismatici abiurare debent schismata.</p> <p>16 Schismaticos quo pacto recipiendos pre-
cipiat Leo Papa.</p> <p>17 Schisma abiurandi formula.</p> <p>18 Suspectus de heresi abiurare etiam de-
bet errores de quibus suspectus est.</p> <p>19 Hereses qui abiurant propter uehemen-
tem suspicionem, & ij qui propter le-
uem, quo modo sunt puniendi, si postea
heretici deprehendantur.</p> <p>20 Relapsus non est censendus, qui postea
quam ob leuem suspicionem hereses ab-
iurauit, inuentus fuit hereticus.</p> <p>21 Suspectus de heresi quare cogatur erro-
res abiurare.</p> <p>22 Suspicionem heresis tormentis, abiura-
tione, & purgatione canonica diluen-
dam esse, catholica ecclesia diuine ad-
modum constituit.</p> <p>23 Hereses quomodo olim abiurabantur, &
quo pacto hodie abiurari debeant.</p> <p>24 Abiurare publice qui non debeant.</p> <p>25 Hereses nolentes abiurare ad arbitrium
episcopi & inquisitorum, quomodo
puniendi.</p> <p>26 Vt hereticus abiuret, an solus inquisitor
sine episcopo diacesano efficere possit.</p> <p>27 Episcopus aut inquisitor solus non po-
test</p> |
|--|--|

test ad sententiam procedere contra hæresis reos.

28 Abiurationis sententia contra reum profertur.

P V D Ciceronem & Plautum abiurare est periurio uel iuramento negare. Atque ea de significatione lex quardam codicis Theodosiani ait: Breues plenissimi bonorum uacantium conficiantur, ne fraudibus Cæsarianorum minuatur, uel petentibus aliquid abiuretur. Est & abiurare simpliciter negare, vel denegare.

Theodosius imperator libro primo legum nouellarum: Vnde uer solitam gratiam abiurauit? Prudentius contra Sabellianos hæreticos: Abiurare Deo titulum, nomenque paternum, Credimus esse nefas. Honorius quoque & Arcadius obscure quidem abiuratum pretium, pro pretio denegato, uersurpasse uidentur: aiunt enim, holobara uestimenta, contra legem facta, ærario esse reddenda: nec esse cur quisquam de abiurato, id est, de negato pretio illorum uestimentorum conqueratur, quia sufficit ei calcata legis impunitas: nam gratias agere debet, quia non alia pœna se uerore damnatur, quam uestimentorum publicatione. [l. temperent. C. de uestib. holoba. lib. 11.]

2 Sed in pontificijs nostris abiurare errores, est damnare ac detestari errores: in qua significatione hoc uerbo usus esse uidetur poetarum princeps libro octauo, rapinas abiuratas uocans, execratas ac detestabiles. Statius quoque lib. 6. Thebaidos, abiurare sacrum ferale dixit, pro detestari. & Eutropius lib. 1. rerum Romanarum: Quanta mala Romani continua illa regum dominatio-

29 Constitutionis illius ratio, quæ uetat ne ad sententiam episcopus sine inquisitore, nec inquisitor sine episcopo procedat.

30 Abiurandi formula.

ne pertulerint, non solum unius regis expulsio, uerum etiam abiuratio regij nominis & potestatis ostendit. Aliter quoque atque aliter idem uerbum usurpat Alexander pontifex: abiurare concubinas, abiurare ecclesiam, pro repudiare iuramento & renuciare. Quæ significationes confines sunt antecedenti: nam is qui abiurat hæreses, iuramento repudiatur errores, & renuciatur illis. & Gelenius in enarratione Philonis lib. 1. de uita Moysis, Non est fas, inquit, habere te mecum uoluptatis consuetudinem, nisi abiurato ritu patrio colas eadem mecum numina. [c. 3. de cohabi. clerico. & mulie. c. 2. qui cleri. uel uouen. c. audita. de restit. spoliato.]

3 Qui naufragium fecerunt in fide catholica, & ad mentis sanitatem redeunt, non ante recipiendi sunt, quam errores abiurent, & palinodiam canant: id est, recantent errores, & meliorem sententiam corrigant, & contraria erroribus asserant: quod quidem ab apostolis ipse traditum & constitutum est, ut Basilii episcopus Ancyræ in septima Synodo generali est author.

4 Ne autem hæreticorum conuersio simulata esse uideatur, quatuor ab eis exiguntur: primum, ut errores detestentur: alterum, ut fidem catholicam ueram, sicuti est, confiteantur: tertium, ut promittant, & iuramento confirmet, se nunquam a recta fide discessuros: quartum, ut hæc omnia libello ab eisdem subscripto comprehendant.

5 Iam uero de his singulatim differendum est. Ac primum quidem errorum detestatio necessaria est, ut conuersus ad ecclesiam

ecclesiam ex animo redire censeatur. Hoc enim est signum ueræ conuersionis, odio ac detestationi habere peccata.

Quamobrem in secundo concilio Arlatense decreuerunt patres, Nouatianum in communionem recipi non debere, nisi, suscepta poenitentia infidelitatis, præteritum damnaret errorem. Et in concilio Laodiceno cap. 7. ueritum est, ne recipiantur hæretici, prius quam condemnentur omnes hæreses, in qua detinebantur.

6 Damnandi quin etiam sunt authores errorum, & libri. Ita enim legitur in sexta synodo generali, can. 95. Venientes ad ecclesiam hæreticos suscipimus secundum morem & ordinem traditum, scilicet, si libellos afferant, & execrentur quamlibet hæresim, & authores hæresum. & Augustinus Innocentio Papæ epist. 95. de Pelagio hæretico his uerbis scribit: Anathemet ergo Pelagius scripta sua, ubi contra gratiam Dei, & si non per contumaciam, tamē per ignorantiam disputat: aut si sua esse negat, aut scriptis suis ab inimicis suis dicit immissa, quæ sua negat; anathemet ea tamē, & damnet paterna exhortatione, & autoritate sanctimoniarum tuarum. & Leo ille magnus in epistola tertia inquit: Saluberrimum & spiritualis medicinæ utilitate plenissimum est, ut cuiuslibet ordinis clerici, qui se correctos uideri uolunt, atque ad catholicam fidem, quam pridem amiserant, rursus reuertantur ambiunt, prius errores suos & ipsos authores erroris a se damnatos sine ambiguitate fateantur. [c. saluberrimū. 1. quæst. 7.]

7 Non solum autem errores damnare debet hæreticus, sed fidem catholicam erroribus suis contrariam planissime confiteri. Hoc autem innumeris exemplis intelligi potest: ego tamen breuitatis causa duobus ero contentus. In Ephe-

sina synodo sub Cælestino primo scribunt patres Nestorio: Non sufficit, quod sono uocis fidei symbolum hæreticus proferat: sed consequens est etiā, fateri te quod anathemes tua polluta & profana dogmata: sentias autem & doceas, quæ nos uniuersi per orientem & occidentem episcopi & magistri, præfulesque populorum credimus & docemus. Et Leo ille maximus, in epistola, quæ est ad episcopos Africanos, inquit: Donatum ex Nouatiano cum sua plebe conuersum, ita dominico gregi uolumus præsidere, ut libellum fidei suæ meminerit ad nos dirigendum, quo & Nouatiani dogmatis damnet errorem, & plenissime confiteatur catholicam ueritatem. [c. donatum. 1. quæst. 7.]

8 Præterea hæreticus, qui abiurat errores, iurare debet, se nunquam ad eos esse rediturum, quemadmodum omnibus abiurandi formulis constitutum est: idque rectissime, quia indignus est, ut eius simplici affirmationi credatur, qui ab ea fide, qua se in baptismo obligauerat, impie discessit. Est autem iuramentum, ut ait Philo, libro de plantatione Noe, signum firmissimum coniunctum cum Dei testimonio: & ut ait Cicero lib. 3. offic. Iusiurandum est affirmatio religiosa: quod autem affirmatiue quasi Deo teste promiseris, id, inquit Cicero, tenendum est.

9 Postremo, abiurandi sunt errores, non modo uoce, sed etiā scripto: quod quidem frequentissime constitutum & uisatum est. In prima Nicena synodo cap. 8. decreuerunt patres, ut hæretici Nouatiani conuersi recipiantur: ita tamen, ut ante omnia hanc habeant ab eis confessionem, quam per scripturam exigi oportet: ut fateantur, se cum omni consensu ecclesie catholice statuta obseruaturos. Et in alia synodo sub

Martino primo cautum est, vt quicumque in alicuius hæresis opinione offenderit, non recipiatur in communionē, nisi prius in communi concilio porrecto suæ fidei libello, satisfaciatur omnibus. Et Leo ille Papa in epistola secunda inquit: Plurimos impietatis Manichææ sequaces & doctores in vrbe, inuestigatio nostra reperit, vigilantia diuulgauit, autoritas & celsura coercuit: quos potuimus emendare, correximus: & vt damnarent Manichæum cum prædicationibus & discipulis suis, publica in ecclesia professione, & manus suæ subscriptione compulimus: & ita de voragine impietatis suæ confessos, pœnitentiam concedendo, leuauimus. & sanctus Cyrillus ad Nestorium, epist. 10. Conueniet, vt & scripto, & iureiurando confiteare; cum quod scelestæ & profana dogmata anamatizes, tum quæ sensurus sis & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente sunt & occidentem episcopi, & doctores, & populorum præsidēs. [c. si quis episcopus. 1. quæst. 7.]

10 Ad hæc, in septima synodo generali, actione prima, tres episcopi oblati libellis hæreses abiurarunt. & id ipsum quidam alij fecerunt in octaua synodo generali, actione secunda: & itidē Hieronymus de Praga in concilio Constantiensi, & Berengarius in synodo sacerdotali temporibus Nicolai secundi. Quid plura? Basilius episcopus Ancyrae in septima generali synodo huiusmodi orationem habuit: Constitutio ecclesiastica habet, canonice tradita ab antiquo a sanctis apostolis, & successoribus eorum sanctis patribus nostris apostolicis viris & magistris, & sanctis vniuersalibus sex synodis, & localibus synodis orthodoxis, vt qui ab aliqua hæresi reuertuntur ad orthodoxam fidem, & tradi-

tionem catholice ecclesiæ, scripto negare debeant hæreses suas, & confiteri catholicam fidem. [c. conuenientibus. 1. quæst. 7.]

11 Id propterea cautum, vt abiurantis libellus mitti possit ad eas ecclesias, quæ scandalum passæ sunt: vt quæ prius doluerant de homine auerso & peruerso: & qui eius sermonibus fuerant, præceptisq; collapsi, quid tandem habeat fides vera cognoscant: facilius enim reuocari poterunt, cum ea senserint ab authore damnari: & vt libello suo conuincatur hæreticus, si forte relapsus fuerit. Est enim scriptura, vt Cassiodorus lib. 11. variarū ait, humanorum actuum seruans fidele testimonium: præteritorum loquax: obliuionis inimica. nam memoria nostra, etsi causas retinet, verba tamen commutat: illic autem secure reponitur, quod semper aequaliter audiatur. [Diuus Augusti. epist. 96. cap. ego. de conf. distin. 2. Nicephorus lib. 16. hist. ecclesiast. cap. 26.]

12 Præterea omnes hæreses abiurare debet qui ad ecclesiam catholicam redit, etiam si in vnam tantum inciderit, quod quidem antiqua consuetudine inductum est, & omnibus abiurandi formulis planissime continetur. Quo efficitur, vt superuacanea sit quæstio illa difficilis, quæ pontificios torquere solet: An is qui abiurat vnam hæresim, & in aliam incidit, censendus sit omnino relapsus: quæ ego nunc prætereundam censeo; nec enim longas & inutiles disputationes conficere instituo, ne in illud Ciceronis incurram: Vitium est nimis magnum studium multamq; operam in res obscuras atque difficiles conferre, easdemque non necessarias.

13 Abiurandi sunt errores nominatim: nec fat est, vt generaliter abiurentur: quia

quia hæc est prenitentis confessio, quæ speciatim fieri debet. Cuius rei exemplum videre licet in magna synodo Chalcedonensi, actione octaua: vbi Theodoretus coactus fuit, clare & nominatim errores abiurare. Id autem fieri solet hoc modo. Recitantur ex libello errores oēs, & statim reus inquit: Abiuro has hæreses; de quibus sum accusatus & suspectus: vel, Abiuro errores, quos confessus sum vobis, & omnes alios. [Antiqua decisio rotæ. 875. & noua sub ritu. de hæresi. Decius conf. 137. Boherius decisi. 343.]

4 Item reus abiurare debet pure, perspicue, simpliciter: & extat exemplum elegans Leonis Papæ, qui epist. 84. inquit: Damnent apertis professionibus sui superbi erroris authores, & quidquid in doctrina eorum vniuersalis ecclesia exhorruit, detestentur: omniaq; decreta synodalia, quæ ad excisionem hæreseos apostolicæ sedis confirmauit autoritas, amplecti se, & in omnibus approbare, plenè & apertè, ac propria manu subscriptis protestationibus eloquantur: nil in verbis eorum obscurum, nil inueniatur ambiguum. [Gerson tractatu de protestatione, consideratio. 9.]

15 Schismatici quoque abiurare debent schismata, quod apud Cyprianum epistola vndecima, libri tertij, quidam fecisse memorantur, his ipsis verbis: Nos Cornelium episcopum sanctissimæ catholicæ ecclesiæ erectum a Deo omnipotente & Christo domino nostro scimus: nos errorem nostrum cõfitemur: circumuenti sumus perfidiæ loquacitate factiosa amentes: videbamur quasi quandam communicationem cum schismatico homine habuisse; syncera tamen nostra semper in ecclesia fuit: nec ignoramus, vnum Deum esse, & vnum

Christum esse dominum, quem confessi sumus: vnum Spiritum sanctum: vnum Episcopum in catholica ecclesia esse debere.

16 Et Leo Papa epistola tertia præcipit, vt schismatici, qui ad vnitatem ecclesiæ redire volunt, id faciant cum legitima satisfactione, & erroris damnatione. & idem Pontifex epist. 85. cap. 3. non aliter schismaticum recipiendum esse discernit, quam si proprio libello catholice se esse manifestet. Abiurauit schisma Ioannes episcopus Constantinopolitanus in epistola ad beatum Hormisdam: abiurarunt & cardinales quidam in concilio Lateranensi sub Leone decimo: & item alij alibi. [cap. omnis cuiuslibet. 1. quæst. 1. cap. maximum. 1. quæst. 7.]

17 Formulam abiurandi schisma retulit diuus Gregorius epist. 31. lib. 10. cuius summa hæc est. Promittit schismaticus sub anathematis obligatione, se nunquam ad schisma reuersurum: sed semper in vnitatem catholicæ ecclesiæ, & cõmunionem Romani Pontificis per omnia permanurum: quod iuramento confirmat, & manu sua libello subscribit. [c. quoties cordis. 1. quæst. 7.]

18 Non solum hæreticus & schismaticus, sed is etiam, qui in suspicionem hæresis venerit, abiurare debet errores, de quibus suspectus est. Cuius rei exempla videre licet in magna synodo Chalcedonensi, vbi actione octaua Theodoretus, qui de hæresi suspectus erat, cõpulsus fuit, Nestorium & omnes hæreticos palam anathemare. Et actione nona eiusdem synodi simile quippiam factum est cum Iba episcopo: qui de quibusdam erroribus accusatus, quamuis fuerit inuentus innoxius, propter suspicionem tamen coactus est dicere, etiam in scripto: Anathemaui Nestorium, eiusq; dogmata,

- dogmata, & nunc anathemo eum decies millies: & omnem illum, qui non sapit sicut hæc sancta synodus, anathemo.
- 19 Sed plurimū refert, vtrum quispiam propter vehemētem suspicionem abiuret errores, an propter leuem. Is enim qui propter vehementem suspicionem abiurat hæreses, & postea inuentus fuerit hæreticus, censetur quadam iuris fictione relapsus, & confestim iudici seculari relinquendus est. Qui vero ob leuem suspicionem abiurat, quamuis postea hæreticus esse reperiatur, grauius quidem puniri debet, non tamen relapsus esse censetur. [c. accusatus de hæreti, lib. 6.]
- 20 Vnde perspicue patet, errasse illos, qui aiunt, eum quoque relapsum esse, qui postea quam ob leuem suspicionem hæreses abiurauit, inuentus fuerit hæreticus. Id enim neque vsquam decretū, neque vsquam receptum est. [Anchara. in c. accusatus. de hæreti. lib. 6. Matth. de Affli. in constitutionibus Siciliae titu. 1. col. 8.]
- 21 Quare autem suspectus abiurare cogatur errores, in proprio causa est: quia hæresis vitiat catholicam fidem, quæ virginitas mentis est, ab erroris corruptione seruans intellectum: sicuti docet Origenes in Leuiticum, homilia 12. Nam etsi aliorum criminum suspicio dissimulari possit, hæresis tamen suspicio dissimulanda non est: cum sit hæresis fornicatio & adulterium animæ, vt plurimis sacrae scripturae capitibus planissime proditur. [Deutero. 31. Osee 4. Jeremie. 3. Ezechielis. 16.]
- 22 Quo factum est, vt quemadmodum olim ad eluendam suspicionem adulterij, durissima lege uir zelotypus uti poterat, ut in libro Numerorum cap. 5. legitur, sic hodie catholica Christi ecclesia diuine admodum constituerit, ut suscipio hæresis, tormentis, & abiuratione, & purgatione canonica diluatur. Est enim anima nostra Deo Christo desponsa, cui uirginitatem fidei omnino seruare tenetur, dicente Paulo apostolo: Despondi uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Et, ut Chrysostomus in Mattheum, homilia 52. operis imperfecti scriptum reliquit: Hæretici uirgines dici non possunt, quia sensu adulterino corrupti sunt, & uirginitatem ueritatis Christi adulterino sensu corrumpunt. Et, vt Cyprianus ait, Quisquis ab ecclesia separatur, adulteræ iungitur, nec pertinet ad Christi præmia. Denique Augustinus in epistola, quæ est ad Bonifacium, inquit: An fidem non seruire leuius est animam Deo, quam sceminam uiro? [2. Corin. 11. Augustin. epist. 50.]
- 23 Olim abiurabantur errores in concilijs generalibus & prouincialibus: hodie uero fat est, ut coram clero & populo abiurentur: sed semper id publice fieri debet, etiam ab eo qui impubes doli capax in errores incidit. [c. si quis episcopus. 1. quest. 7. c. ad abolendam. de hæreti. c. inter sollicitudines. de purgatio. cano. Leo ad Anatholium epistol. 75. Menochius, de arbitrarijs, casu. 372.]
- 24 Publice tamen abiurare non debent pueri intra pupillarem ætatem: neque hi qui occultas hæreses sponte confessi sunt. Nec propter leuem suspicionem publice abiurari solet, sed priuatim in foro siue auditorio inquisitorum. [Prima instructione Hispalensi. c. 5. & tertia Valdotiana cap. 12.]
- 25 Qui errores abiurare non uult ad arbitrium episcopi & inquisitorum, is vt pertinax & impoenitens iudici seculari relinquendus est: quemadmodum Lucius Papa constituit. Et Leo ille magnus in epist.
- epistola, ad Aquileiensem episcopum: Qui correctos, inquit, se uideri uolunt, ab omni suspicionem se purgent: & obediendo nobis probent se esse nostros. quorum si quisquam salubribus præceptis satisfacere detrectarit, ab ecclesie societate pellatur: ne proditor animæ suæ, saluti insidietur alienæ. Et in epistola ad Flauianum loquens de Eutychete hæretico, post alia scribit: Cum anathemando impio dogmati noluisset adhibere consensum, intellexit eum fraternitas uestra, in sua manere perfidia: dignūque esse, qui iudicium condemnationis exciperet. De quo, si fideliter atque utiliter dolet, & quam recte mota sit episcopalis autoritas, uel se reum cognoscit: uel si ad satisfactionis plenitudinem, omnia quæ ab eo male sunt sensa, uiua uoce, & præfenti subscriptione damnauerit, non erit reprehensibilis erga correctum quantacunque miseratio. [cap. ad abolendam. de hæretic. Leo epist. 10. & epist. 84. & Papa Celestinus inter opera Cyrilli, epist. 12.]
- 26 Quæri solet, utrum inquisitor sine episcopo diocesano possit efficere, ut hæretici uel suspecti abiurent hæreses. Quidam putant, id fieri posse: quod persuadere nituntur his argumentis. primo, quia Clemens quartus cum inquisitoribus loquens, inquit: Si uero aliqui ex prædictis, hæretica labe prius abiurata, redire uoluerit ad ecclesie unitatem, ei iuxta formam ecclesie absolutionis beneficium impendatis. [c. ut officium. §. 1. de hæret. lib. 6.] Deinde, quia episcopus ordinarius id ipsum solus facere potest, ergo & inquisitor, cum sit delegatus, & tantundem possit in causa sibi delegata, quantum ordinarius. [c. ad abolendam. de hæret. & cap. ne aliqui. eodem tit. lib. 6.] Postremo, quia hoc non est de illis prohibitis, quæ non potest inquisitor sine diocesano; & quod de uno prohibetur, de alio permittitur. [clem. 1. §. 1. de hæret. c. nonne. de præsumptio.] Hæc author lucernæ inquisitorum paulo post principium.
- 27 Contrarium tamen uidetur esse uerissimum. non enim episcopus aut inquisitor solus potest ad sententiam procedere contra hæresis reos: quod si secus præsumptum fuerit, nullum est, & irritum ipso iure, ut expresse Clemens quintus constituit. [clem. 1. §. 1. de hæret.]
- 28 Itaque opinio antedicta prorsus contraria est clementinae constitutioni: quia sententia abiurationis contra reum profertur. Nec obstant argumenta supra memorata. non primū, quia illic episcopus non excluditur. non alterum, quia tunc nondum creati erant inquisitores. non postremum, quia illud est a Clemente quinto manifeste prohibitum. [dicta clement. 1. §. 1.]
- 29 Notanda uero sunt uerba, & mens, et ratio illius constitutionis, quæ generaliter uetat, ne ad sententiā procedat episcopus sine inquisitore, aut inquisitor sine episcopo: idque propterea cautum, ut hæreticæ labis indago solennius, diligentius, & cautius peragatur; nimirum, ut integrius sit iudicium episcopi, & inquisitoris sententijs comprobatum. Vnde de plane relinquitur, quod alter sine altero reum absolueret nequit, ut alibi dixero. Quid enim, si propter naturalem hominum ad dissentiedum facilitatem, alter alteri dicat: quem tu iudicas esse absolendum; ego iudico curiæ seculari relinquendum, aut saltem damnandum ad abiurationem, uel ad purgationem, uel ad tormēta, uel ad pœnas alias arbitrarias? quid si temerarius alter aut corrupti iudicij, uellet hæreticos absolueret, aut remissius punire? Iure igitur ac merito illa opinio e tribunalibus Hispaniæ

spaniæ explosa eiectaq. est: sicut & illorum abusus, qui reos prapostere abiurare faciunt ante sententiam; cum naturæ, nedum iuris ordine, prior sententia sit, quam eius executio. Huc adde, quæ scripsi in adnotationibus ad Zanclinum. cap. 1.

- 30 Superest vt vnam abiurandi formulam referamus, cæteras indicemus. In concilio Constantiensi, sessione 19. Hieronymus de Praga stans, publice, alta voce, libellum abiurationis legens, dixit: Ego Hieronymus de Praga cognoscens veram & catholicam ecclesiam, & apostolicam sedem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hæctenus infamatus fui. Et erroribus enumeratis, subiungit: Insuper iuro per sanctam Trinitatem, & per hæc sacrosancta Euangelia, me in veritate

ecclesiæ catholicæ semper & sine dubio permanurum: & omnes qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio. Et si ipse aliquando (quod absit) aliter contra sentire, aut prædicare præsumpsero, canonum feueritati subiaccam, & æternæ pœnæ obligatus inueniar. Hanc autem confessionem & professionis meæ paginam coram hoc sacro concilio voluntarie porrigo, & eidem me propria manu subscripsi, & hæc singula conscripsi. Hæc eadem formula inserta est in instructionibus nostris. Alteram inuenies a Gratiano relatum in c. ego Berengarius. de cons. dist. 2. Tertiam a Ioanne Torquemada. lib. 4. de ecclesia, parte. 2. cap. 22. Quartam ab Alfonso Castro. lib. 1. de iusta hæretic. puniatio. cap. vlti.

De Absentibus Titulus II.

S V M M A R I V M.

- 1 Absentes in criminibus damnari non debent, & cur id statutum sit.
- 2 Absentes non esse damnandos summorum virorum auctoritatibus comprobatur.
- 3 Absentes quando damnari debeant.
- 4 Vlpiani sententia de absentibus explodit.
- 5 Absentes contumaces olim etiam damnabantur.
- 6 Absens de cuius hæresi plane iudicibus constat, missio executore in carcerem est conueniendus.
- 7 Absens tribus edictis adesse iussus, si non compareat, quo pacto puniendus sit.
- 8 Sententia in absentem hæreticum & contumacem lata, coram omni populo est recitanda, eiusque statua comburenda, & bona publicanda.
- 9 Absens hæreticus non plane conuictus, sed iusta aliqua suspitione pressus, in iudicium vocatus, si non compareat, quomodo plectendus.
- 10 Hæreticus suspectus citandus est, vt verus contumax censeatur.
- 11 Hæreticus suspectus si fugiat & latitet, quid in eum constituendum sit.
- 12 Absentis hæretici causa qua in prouincia tractanda sit.
- 13 Absens hæreticus missis requisitorijs literis, in aliena prouincia comprehendi potest.
- 14 Hæreticus cur ad prouinciam, in qua crimen commisit, remitti debeat, & in ea puniri.
- 15 Hæreticus in ea prouincia comprehendi puniri que potest, in qua fuerit reperiendus, quauis ibi nihil dixerit aut fecerit impium.
- 16 Hæreticis cur non liceat tutos esse in his prouincijs, vbi nihil admiserunt, cum id cæteris facinorosis concedatur.
- 17 Hæretici tanquam animalia venenosa & pestifera, antequam virus euomant, sunt puniendi.

- 18 Absentis causa, quem in alijs prouincijs hæreticum esse constat, quibus inquisitoribus in patria sua committenda sit.
- 19 Absentis hæretici causa, qui nullibi do-

- miciliū habet, quo in loco tractanda sit.
- 20 Hæreticus damnatus audiendus est, etiā si eius statua fuerit combusta.
- 21 Absens hæreticus, qui intra annum se ipsam coram iudicibus exhibuerit, ita audiendi debet, ut eius bona non publicentur.

De Absentibus.

- 1 **A**BSENS in criminibus damnari non debet, vt imperator Hadrianus constituit, & plurimis sanctorum patrum decretis comprobatum est. Nam cum se absens defendere nequeat, non est indicta causa damnandus: sed accusatores præsentis habere debet, & locū defendendi accipere ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur. [1. absentem. de pœnis c. 1. de causa posse. & propria. Act. 25. c. 1. & seq. 3. quart. 9.]
- 2 Huc accedit, quod vt Hieronymus in epist. ad Iulianum scribit, Inter absentes incerta cognitio est: & sicuti Menander ait: Qui prius condemnauerit, quam causam luculenter audierit, is malus est, quia male credidit. Et Seneca in Medea: Qui statuit aliquid parte inaudita altera, Aequum licet statuerit, haud æquus fuit. Et Ouidius quadam in epistola: Cur reus infelix absens agor? & mea cum sit Optima, non villo causa tuente perit? Quam ob rem Alexander ille magnus, cum in causis capitalibus ius diceret, orante accusatore, altera manu aurē solebat occludere, ut ipsa reo omnis expertis calumniæ conseruaretur, vt Plutarchus in Alexan. & Zonaras tomo. 1. annaliū authores sūt.
- 3 Cæterum absens ille, qui fugit & latitat, & qui neque denunciationibus, neque edictis iudicū optemperat, damnandus est vt contumax: efficit enim contumacia, vt absens pro præsentem habeatur. Accedit eo quod crimina obiecta fateri

videtur, qui sæpe monitus purgandi se occasione non utitur. & ut Bonifacius Papa primus inquit: Nullus dubitat, quod ita iudicium nocens subterfugit, quem admodum ut absoluat, qui est innocens, quærit. cōfitemur enim de omnibus quis se subterfugere iudiciū dilationibus putat. hæc ille. [epist. 2. tomo. 1. cōciliorū. Absentē. de pœnis. l. 1. & seq. de requir. reis. cap. absens. cap. decernimus. 3. q. 9.]

4 Vlpianus tamen censuit, melius esse in absentes pecuniarias quidem pœnas, vel eas quæ existimationem contingunt, si sæpius moniti per contumaciam desint, statui posse, & usque ad relegationem procedi: verum si quid grauius irrogandum sit, puta in metallum, uel capitis pœnam, non esse absentibus irrogandā. Sed ea sententia ex omnibus tribunali- bus explosa eiectaque est: nam quo grauius crimen fuerit obiectum, eo magis absens contumax damnari solet.

5 Nec id quidem recens est, sed suppetunt exempla plurima, ex quibus liquido perspici possit, iam olim hoc vsitatum fuisse. Fabricius veneficij reus absens cōdemnatus est, vt ex oratione Ciceronis pro Cluentio constat, & cū primum Augustus Cæsar consul factus est, statim aduersus conspiratores de patrata cæde C. Cæsarum proposuit: quia virum dignitate maximum indemnatum occidissent. Accusatore Brutum constituit L. Cornificiū, Cassij M. Agrippam. Qua in re cum illorum causa respondente nullo deferta foret, coacti iudices sunt proferre sententias.

Fertur, cum præco, ut consuetum extiterat, e tribunali Brutum absentem vocaret ad iudicium, vulgus manifesta duxisse suspiria: optimatesque oculis defixis in terram, silerium egisse, Publium vero Solitium lacrymasse, moxque parua interiecta mora ex proscriptis vnum neci damnatum. Hæc Plutarchus in vita Bruti, & Dion Cassius Romanæ historiæ lib. 46. ait, alios multos absentes tunc damnatos fuisse. Et cum Romæ quæstio haberetur in eos, qui sceleratissimis bacchana libus initiati erant, Posthumius consul ex decreto senatus edixit, præmium indicii propositum esse, si quis quem ad se deduxisset, nomenue absentis detulisset: qui nominatus profugisset, diem certam se finiturum, ad quam nisi citatus respondisset, absens damnaretur. Author Liuius lib. 39. Thebis quoque Ismenias prætor, capitalis pœnæ absentes quosdam exules decreto damnauit, ut idem Liuius retulit lib. 42. Et Alcibiadem tanquam impium, & eos qui cum illo erant, Athenienses, deserto iudicio, capite cõdemnarunt. Author Thucidides lib. 6. Multi quinetiam præsentibus, cum citati non respondissent, damnati sunt, ut ait Pædianus in commentario Milonianæ orationis. atque hæc quidem hæcenus.

6 Cum autem de absentis hæresi plane iudicibus cõstat, mittendus est executor, qui reum comprehendat, ut in carcerem coniectus, ex uinculis causam dicat. Si uero fugerit reus, aut comprehendi nõ possit, vocandus est edictis, quibus ei denunciatur, ut intra triginta dies compareat, innocentiam suam ostensurus: & ea dilatio peremptoria esse debet, id est, una pro tribus: in qua etiam citandus est reus ad omnia acta iudicij; monendusque est, iudices de absentis causa cognituros, & pronunciaturos, nisi reus ad diem constitutum & condictum adfuerit. [l. ad perem-

ptorium. & ll. sequen. de iudi. c. de illicita. 24. quæst. 3.]

7 Quod si reus tribus edictis adesse iussus, coram iudicibus nõ comparuerit, & copiam sui non fecerit, accusanda est eius cõtumacia in singulis edicti terminis: ac deinde promotor fiscalis edet accusationis libellum, & omnia iudicij acta ordine fient: quibus peractis, si de crimine absentis constiterit, statim sententia in eum proferenda est. [prima instruct. Hispal. cap. 19. Ioan. Bernar. in practi. cap. 142.]

8 Atque ea sententia, ne frustra lata esse videatur, solet e loco superiori coram omni populo pronunciari, & hæretici absentis statua cõburi, & eius bona publicari.

9 Sed cum absens plene conuictus non est, verum iusta aliqua suspitione premitur, vocandus est in iudicium, ut intra tempus certum præsentiam sui faciat: qui si euocatus non uenerit, pronunciari debet, eum esse excommunicatum. Si uero per annum in excommunicatione permanserit, damnandus est tanquam hæreticus. [c. cõ contumacia. de hæret. lib. 6. Conra. Brunus lib. 4. de hæret. c. 11.]

10 Citandus tamen est suspectus ipse, ut verus cõtumax esse censeatur: nec enim propter contumaciam præsumptam de grauissimo crimine quispiam condemnandus est: præsertim cum sit necesse ipsummet reum citare, quoties de re aliqua magni momẽti agitur. [Clem. 1. de iudi. l. 4. §. p̄tor ait. de damno infecto.]

11 Cum autem reus fugit & latitat, & edictis iudicum in ius vocatur, edicta ipsa præconijs diuulganda sunt: & nomen absentis est inclamandum in ea ciuitate, in qua domicilium reus habet, atque affigenda sunt ad ianuas ecclesiæ maioris, ut in eius notitiam peruenire queat. [prima instruct. Hispalen. cap. 19. l. hæc autẽ. quibus ex caus. in possess. catur

12 eatur. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto.]

12 Nunc videndum est, qua in prouincia hæretici absentis causa tractari debeat. Ac primum extra controuersiam est, quod in ea prouincia cõprehendi & puniri potest hæreticus, in qua deliquit: hoc enim generaliter & uniuerse in omnibus criminibus cõstitutum est. [c. 1. cum seq. 3. quæst. 6. c. vt commissi. §. & contra illos. de hæret. lib. 6. l. 1. cum seq. C. vbi de crimi. agi oportet. Cyprianus epist. 3. lib. 1. Lucas in l. vlti. C. de veteranis. lib. 12.]

13 Vnde fit, ut inquisitores persequi possint hæreticum, & in aliorum prouincia comprehendere. Sed literas requisitorias mittere debent ad inquisitores illius prouinciæ, ut adiumento sint ad cõprehendendos reos. Et ita epistolis senatus sanctæ ac generalis inquisitionis cautum est. [l. 1. ff. de requi. reis. Pet. Rebuffus tractatu de literis requisitorijs.]

14 Est sanè rationi consentaneum, ut causa peragatur in prouincia commissi criminis, & ad eam delinquens remittatur: quia illic melius de crimine constare poterit, & quia expedit, ut in his locis rei puniantur, in quibus deliquerunt: ut conspectu cæteri deterreantur. Oportet enim illic criminum iudicia agitari, vbi facinus admissum fuerit. [Authen. vt nulli iudicium. §. si quis comprehensorum. Tostadus numerorum. 35. quæstio. 14. l. 10. & l. 16. titul. 1. libr. 9. C. Theodosiani. Couar. lib. quæst. c. 11.]

15 Illud quoque omnium consensu comprobatum est, quod in ea prouincia cõprehendi & puniri possit hæreticus, in qua fuerit repertus, quamuis in eadem prouincia nihil dixerit aut fecerit impium. Nam si constiterit, istum alibi fuisse hæreticum, perinde puniendus est, ac si in eo loco deliquerit, in quo fuerit inuentus. Hoc tradunt Cynus, Albe-

ricus, Ioannes Andreas, & innumerabiles alij. [Iacob. & Cynus. in l. 1. C. de summa trinit. Ioannes Andreas & Philip. Franc. in cap. vt commissi. de hæretic. lib. 6. Albericus in rubr. cap. de hæreti. Cardinalis in Clement. 2. §. de nique. de re iudi. Anani. in cap. 1. de hæreti. Bonifa. in Clementi. pastoralis. §. nostram. de re iudica. Gonsal. de hæretic. quæst. 8. Probus ad Ioan. Mona. in rubri. & in c. inquisitores. de hæreti. lib. 6. Alberti. libro de agnoscen. assertion. quæst. 25. Hermas libro. 2. de instauran. religio. cap. 9.]

16 Alijs quidem facinorosis, ut Demosthenes in oratione aduersus Aristocratem ait, sat est, ut eorum quos læserint patria cedant, in aliorum ditionem, quibus nullam fecerunt iniuriam, tuto commigrantes: at vero hæretici qui hostes sunt christianæ reipublicæ, vniuersam ecclesiam lædunt, & quæ in religionem diuinam isti committunt, ad omnium christianorum iniuriam pertinent: vnde religionis labefactor quocunq; loco repertus fuerit, comprehendi & puniri, & ad iudicium pertrahi potest per quemcunque catholicum: quia religionis integritatem vbique seruari magni interest christianæ reipublicæ. [l. Manichæos. C. de hæreti.]

17 Accedit illa quoque causa, quod hæreticus animal pestilentissimum est: quãobrem puniri debet, antequam virus impietatis euomat, forasque proijciat. Suffragatur huic sententiæ Demosthenes in oratione contra Aristogitonem, dicens: Oportet, Athenienses, hanc belluam exterminare, eijcere e ciuitate, tollere e medio: nec eousque spectare, dum accipiatis malum, quod absit ut sit reipublicæ perniciosum: sed mature præcauendum est. Sic enim considerate: neminem fortasse vestrum serpens,

aut araneus momordit, & absit vt vnquam mordeat: sed tamen eas animantes, vt videritis, statim occidetis. Ad eundem igitur modum, Athenienses, etiam cum natura serpentina præditum hominem videritis, ne dum vestrum singulos mordeat spectate, sed prius quisque qui in eum inciderit, vlciscatur. Qua similitudine Philo quoque libro secundo de specialibus legibus, vsus est. inquit enim: Sicut viperas, scorpios, aliasque venenatas bestiolas, prius quam mordeant, aut sauciant, aut omnino se commoueant, sine mora ad primum aspectum occidimus, præcauendo genuinam eorū malitiam, prius quam noceant: eodem modo etiam homines plectendi sunt, qui cum sint animalia rationalia, nihilo secius a natua mansuetudine in ferinos mores degenerant, & pro delectamento habent lædendi quorquor possunt licentiam.

18 **Q**uaritur autem, si constiterit Hispanum aliquem in Germania, aut alibi, hæreticum esse, apud quos inquisitores Hispaniæ de crimine illius agi possit. Et quāuis in alijs criminibus, nisi reus reperiatur in ea prouincia, in qua domicilium habet, vix puniri queat propter crimen alibi commissum; in hæreticum tamen absentem, qui fidem orthodoxam & ecclesiam catholicam lædit, merito inquiri poterit, vbi domicilium habet: quia is pro præsentem habendus est, vt iam ante dixi. [c. postulasti. c. cum contingat. cap. ultimo, & illic Pontificij. de foro compet. l. 1. §. 1. C. vbi de crimi. agi oport. l. relegatorū. §. sed nos. §. si quis. ff. de interdi. & relegat. Alciat. responso. 324.]

19 **S**i vero nusquam domicilium habeat

hæreticus absens, inquireretur tamen in eum in prouincia originis eius, vel parentum, & vbi bona possidet, vel sacerdotium siue beneficium ecclesiasticum habet. Nam vt ante dictum est, vocari potest edictis, & memoria eius damnari, & statua exuri, & bona publicari. [l. 1. l. filios. de municip. & origina. l. ciues. & l. vlt. C. de incolis. lib. 10. l. 2. C. vbi de cri. agi oport. c. vergentis. de hæreti. c. cum secundum. c. vt commissi. §. priuandi. eodem tit. lib. 6. Ioan. Bernar. in practi. c. 8. cum seq. Neuzan^o consil. 68. in fine. Bosius tit. de foro competenti. Siluanus consilio. 103. l. 110. tit. 1. lib. 12. C. Theodo.]

20 **H**oc autem notandum, animaduertendumque est, quod absens damnatus, etiam si statua eius combusta fuerit, nihilominus tamen audiendus est, vt quodam Barcinonensi decreto continetur: idque siue sponte se obtulerit, siue inuitus comprehendatur. Nam sicuti rectissime Marcellus inquit, Nulla temporis præscriptione a causæ defensione summoueri debet, qui absens damnatus est. [l. pen. de requiren. reis. l. 2. C. eodem tit.]

21 **C**æterum, is qui intra annum præsentiam sui fecerit, audiri quoque debet, vt ne bona sua publicentur. Post annū vero etsi audiatur, nihilominus bona eius confiscantur: excepto si de innocentia illius plane constiterit, aut intra annum in iudicium venire nequiverit. [l. 1. cum seq. & l. vlt. de requi. reis. l. 2. C. eodem tit. l. 2. ff. si quis cautio. l. qui com meatus. ff. de re militari. l. 2. de accusationib. lib. 9. Codicis Theodosiani.]

De

De Absolutione Titulus III.

S V M M A R I V M.

- 1 **H**æretici a quibus possunt absolui.
- 2 **H**æretici absolui nequeunt ex clausula generali diplomatis, siue bullæ apostolicæ.
- 3 **H**æretici in mortis discrimine positi a quocunque sacerdote absolui poterunt, si episcopus & inquisitores desint.
- 4 **H**æretici qui dum viuerent absolutionem petierunt, & signa pœnitentiæ ostenderunt, post mortem absolui poterunt.
- 5 **H**æreticus in sacro pœnitentiæ foro errores suos cõfitemens, quo pacto a parochio vel ab alio sacerdote sit tractandus.
- 6 **E**piscopi absolvere possunt occultos hæreticos in foro conscientie, imposita eis pœnitentiæ salutari.
- 7 **H**æreticus absolutus a Papa an sit tutus in foro inquisitorum.
- 8 **E**piscopum sine inquisitore, & inquisitorem sine episcopo absolvere posse reum accusatum de hæresi, multi existimant.
- 9 **E**piscopum sine inquisitore, & inquisitorem sine episcopo, reum de hæresi accusatum non posse absolvere, verior est sententia.

De Absolutione.

- 1 **H**æretici omnes iure pontificio excommunicati sunt, & quotannis a Pontifice maximo excommunicantur: quamobrem ab inferiore absolui non possunt, nisi id alicui specialiter commissum sit: qua ratione inquisitores apostolici, & episcopi hæreticos pœnitentes absoluunt. [c. excommunicamus. de hæreti. c. cum inferior. de maiori & obed. c. ad abolendam. de hæreti. c. vt officium. eod. tit. lib. 6. Zanchi. de hæreti. cap. 34.]
- 2 **H**i vero, qui eliguntur a pœnitentibus vt sacras confessiones audiant, quamuis ex clausula generali diplomatis siue bullæ apostolicæ a multis criminibus absolui nequeant, hæreticos tamen absolvere nequeunt, quia id specialiter inquisitoribus reseruatū est: nec sit verisimile, id generaliter esse concessum, quod specialiter denegaretur. Nec enim probabile est, Pontificem maximum, tot legibus in fidei fauorem latis, tam facile derogare voluisse. [c. in generali. de

regul. iuris lib. 6. l. si quando. C. de in offi. testa. Couar. in c. alma mater. parte. 1. §. 11.] quamuis Dom. Soto in lib. 4. sent. distin. 22. quæst. 2. art. 3. dissentire quodam modo videatur.

3 **H**æretici quoque morientes, si episcopus & inquisitores desint, absolui poterunt a quolibet sacerdote. Quod in concilio Arausicano c. 2. his verbis decretum est: Hæreticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderent, si desit episcopus, a presbyteris cum chrismate & benedictione consignari placuit. [c. his qui tempore. cū seq. 26. quæst. 6. concilium Tridentinum sess. 14. c. 7.]

4 **Q**uin etiam absolui, & ecclesiæ reconciliari possunt post mortem ij qui absolutionem petierunt, & signa pœnitentiæ ostenderunt: & per eos non stetit, quominus absoluerentur. [c. a nobis. 2. de sent. excommuni. quarto concilio Carthaginensi. cap. 76. cum seq. Gerson tract. de absolutione defuncti.]

5 **E**xistit autem hoc loco quæstio subdificilis: cum hæreticus in sacro pœnitentiæ

tia

tie foro errores suos fatetur, quid faciet parochus, aut alius sacerdos, qui nec confitentem absolvere potest, nec eum prodere debet? Suadeat ei ut ad inquisitores confugiat: quod si persuadere non possit, sacerdos ipse consulat eos, petatque ut ei delegent iurisdictionem, qua confessum absolvere queat. Sed magnam dubitationem habet, an id liceat inquisitoribus. Nam etsi delegati sint ad vniuersas hæreticorum causas, quæ in iudicijs peragi solent: de occultis tamē eorum criminibus ipsi inquisitores quodam modo iudicant, & confitentes absolunt. Itaque tutius est, ut consulatur generalis inquisitor: qui pro qualitate causarum arbitrio senatus iurisdictionem sacerdoti mandare poterit: & eo magis, quod absolutio illa in foro pœnitentiæ, nihil obstat eorundem criminum cognitioni forensi.

6 Hodie autem episcopi absolvere possunt occultos hæreticos in foro conscientie imposita pœnitentia salutari: & id gratis facere debent per se ipsos, non per vicarios: quemadmodum decretum est in concilio Tridentino sess. 24. c. 6. Sunt autem qui putant, decretum illud abrogatum esse verbis generalibus bullæ in cæna domini: quod si verum est, oportet alia via consulere occultis hæreticis, ut ne illorum conuersio impediatur. pauci enim erunt, qui velint se ipsos iudicibus manifestare, aut alios hæreticos prodere, a quibus verisimile sit, quod ipsi quoque prodentur: quia utriusque durissimum ac periculosissimum eis esse videbitur.

7 Quid si hæreticus absolutus sit a Papa, num tutus erit in foro inquisitorum? Dubitationem affert, quod fisco regio ius quæsitum esse videtur ad bona hæretici vendicanda: sed si Papa eum absoluerit antequam pronunciatum fue-

rit eundem hæreticum esse, sine vlla dubitatione respondeo, in omni foro impunitum esse debere. [c. cum secundū. §. vlti. de hæreti. lib. 6. Decius consil. 137. Parisius consil. 1. lib. 4.]

8 Multi putant, episcopum sine inquisitore, & inquisitorem sine episcopo absolvere posse reum accusatum de crimine hæresis, etiam si alter sine altero hæreticum damnare non queat: quia hoc non est nominatim vetitū, & quia fauorabilior est absolutionis causa, quā condemnationis. [glo. Paul. & Bonifa. in Clement. 1. de hæreti. Præpo. in. c. inferior. 21. distin. Ias. & alij quidam in. l. qui condemnare. de re iudi. Alciar. lib. 2. de verbo. significa. Carerius de hæreti. num. 72. Zanchi. cap. 15. Fran. Bursalus consil. 24.]

9 Contraria sententia verior est, & multis quoque placet, quibus assentior, & consuetudine Hispaniarum merito recepta & comprobata est. Nam constitutione noua abrogata sunt iura antiqua, quibus olim permissum erat, ut episcopus & inquisitor seorsum de his causis cognoscerent, statuerent, & iudicaret. Et qui condemnare prohibetur, ne absolvere quidem potest, cum hæc aduersa & contraria eiusdem sint potestatis. Accedit etiam quod eadem omnino ratione, qua condemnatio vetita est, absolutio ista prohibita quoque videtur: quia simul conferre sententias debent, ut integrum sit eorum iudicium: ne alterius duntaxat iudicio, vel innocens damnetur, vel nocens absoluitur. [Clement. 1. §. 1. de hæreti. l. qui condemnare. de re iudica. & illic Rapha. Cuma. Areti. Soci. & quidā alij. Stepha. Ioan. And. & Imola in Clemen. 1. de hæreti. Siluester & Caietanus in verbo excommunicatio. & quæ ipse scripsi in adnotationibus ad Zanch. cap. 1.]

De

De Accusationibus Titulus IIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Accusari debet ab omnibus quicumque reipub. perniciosus fuerit, dummodo eius crimina idoneis testibus comprobari possint.
- 2 Hæreticus ab omnibus accusari debet.
- 3 Hæreticum hominem quare quilibet possit accusare.
- 4 Hæreticus, quamuis bonæ existimationis fuerit, post mortem accusari potest.
- 5 Receptatores & fautores hæreticorum, nisi hæretici & ipsi fuerint, post mortem accusari nequeunt.
- 6 Crimina in quibus, neque cōsentientibus etiam partibus, præstatu abolitio.
- 7 Accusator, in hæreseos crimine ab accusatione desistere nequit impune, abolitione petita.
- 8 Hæreticis publicus accusator quare sit positus.
- 9 Libellus accusatorius quō proponendus.
- 10 Hæreticis petentibus ut locus & dies commissi criminis declarentur, quo pacto concedi debeat.
- 11 Libelli formula aduersus hæreticum.
- 12 Promotor fiscalis quomodo se gerere debeat in hæreticorum accusationibus.

De Accusationibus.

- 1 MNES ciues accusare debent hominem reipublicæ perniciosum, si modo crimina eius idoneis testibus comprobare possint: quia vnusquisque ciuium pars & membrum est ciuitatis: & ut Aristoteles libro 8. Politicorum inquit, ciuium quisque se non suum, sed omnes ciuitatis esse, putare debet: est enim vnusquisque ciuitatis pars. Et sicut Seneca noster quadam in epistola scribit, membra sumus corporis magni [episto. 96. l. 1. §. & generaliter. de vêtre in posse. mitten. Theologi in lib. 4. sent. distin. 19. Chrysoft. lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ.]
- 2 Quam ob rem plus saluti reipublicæ consulere debemus omnes, quam vitæ nostræ, ut alibi plenius disserui. Itaque ab omnibus est accusandus hæreticus vniuersæ Christianæ reipublicæ hostis pestifer & exitiosus. Quod si is qui accusat authorem libelli famosi, deuotio-

nis suæ ac salutis publicæ custodiam gerere dicitur, & inde maximam laudem consequitur; quanto id verius dici poterit, de impij & hæretici accusatore? Præsertim quod, ut Ambrosius ait lib. 2. offic. cap. 24. in causa Dei, vbi communionis periculū est, etiā dissimulare, peccatū est non leue. [l. 1. C. de famosis libel. l. Manichæos. C. de hæreti.]

3 Quamuis autem in alijs criminibus multi repellantur ab accusatione: hæreticum tamen hominem quilibet accusare potest. Hæresis enim crimen publici iudicij est, & quilibet e populo idoneus eius est accusator: quia nihil tam omnium interest, quam religionem incorruptam & inuiolatam esse. Quod legibus quoque Mosaycis confirmatur: quæ quidem non tantum accusationem hanc popularem esse, verum etiam ipsam iudicij executionem ad vniuersum populum attinere voluerunt. Et olim Athenis in causa violatæ religionis licebat accusare publicè, abducere in carcerem, causam apud Eumolpidas agere,

- re, proponere apud regem. Author De mosthenes in oratione aduersus Andro- tionē. [c. præsumunt. cum seq. 2. quæst. 7. c. nos sequentes. 6. quæst. 1. l. Manichæos. C. de hære. Deu. 13. & 17.]
- 4 Quinimo post mortem accusari potest hæreticus, vt eius ossa comburantur, & bona publicentur, & memoria eius danneretur, quamuis bonæ existimationis fuerit. [c. accusatus. §. in eo. c. filij. de hæret. lib. 6. c. vlti. 24. q. 2.]
- 5 Aliud constitutum est de fautoribus, defensoribus & receptatoribus hæreticorum: ij enim accusari nequeunt post mortem, nisi & ipsi hæretici fuerint. [c. accusatus. §. porro. de hæreti. lib. 6.]
- 6 In cæteris criminibus cõcedi solet accusatori, vt abolitione petita ab accusatore desistere possit impune. In quibusdam tamen criminibus, ne consentientibus quidem partibus, præstatur abolitio: vt sunt illa, in quibus aut violata maiestas, aut patria oppugnata vel prodita, aut peculatus admissus, aut sacramenta deserta sunt: interest enim rei publicæ vt probentur & puniãtur. Accusator vero, qui ea non probauerit, pœnam quam passurus erat reus, excipier. [l. vlti. C. de abolitionib. l. 2. & 3. eodẽ tit. C. Theodo.]
- 7 Et quamuis de crimine hæresis in prenotatis constitutionibus nihil sit dictũ: dubitabile tamen non est, quin comprehensum esse intelligatur: quia lædit hæreticus non humanam, vel temporalem, sed æternam diuinamque maiestatem. Cæterum qui ab accusatione hæretici discedit, non est puniendus talionis pœna, sed calumniatoris, vt plerique aiunt. [Authent. Gazaros. C. de hæreti. Iacob. de Aret. Cyn. & Bald. in. l. vltima. C. de accusatio. Io. Andr. Anto. Cardina. & Ioan. de Ana. in. c. pen. de hæreti.]
- 8 Sed pœna talionis accusatoribus imposita, iam pridem exoleuit: ne autem calumniatoris pœnam accusator hæretici timeat, nec probare omnino teneatur idoneis testibus obiecta crimina, positus est hæreticis publicus accusator, quem promotorem fiscalem vocant: qui nunquam accusat, nisi testes habeat: nec pœnam calumniatoris timet, quia officij necessitate compulsus reos accusare tenetur. [l. post legatum. §. aduocatum fisci. ff. de his quæ vt indignis. l. qui cum maior. §. penul. ff. de bo. liberto. l. 2. C. de delat. lib. 10. Alciat. lib. 9. parergon cap. 8.]
- 9 Libellus autem accusatorius simpliciter pponendus est, vt iudex instrui possit, & reus plane intelligat obiecta crimina. Nam vt Iulius Paulus lib. 5. sententiarum titul. de seruorum quæstionibus, inquit, reis suis edere crimina accusatores cogendi sunt: scire enim oportet, quibus sint criminibus responsuri: nec solet declarari dies aut locus commissi criminis, ne reus testes cognoscat, aut quippiam fraudis excogitet, quo veritati nebulas offundat. Quam ob rem editiones nonnunquam sine die & consule fiunt: mensis tamen, & ciuitas aut oppidum designari solet. [l. 1. §. editiones. ff. de edendo.]
- 10 Verum si reus peteret vt locus ac dies declarentur, & id iudicibus necessarium esse videatur ad diluenda crimina: posset quidem id concedi, sed cautione adhibita, ne quid detrimenti testes capiant. facultas enim defensionis nulli vnquam auferenda est. [l. defensionis. C. de iure fisci lib. 10. Bartol. Bald. Angel. & Iaso. in. l. 2. §. vlti. de eo quod certo loco.]
- 11 Formula libelli aduersus hæreticum, huiusmodi est: Accuso Buceram, qui cum sit Christianus baptizatus, multas hæreses

hæreses credit & docuit, speciatim autẽ hanc & illam. Quibus enumeratis, concludit promotor fiscalis, petens vt Bucerus tanquam hæreticus pertinax puniatur: & pœnas grauissimas hæresis exposcit. Aliam prolixiorẽ formulam alij tradunt, nos tamen hac vtimur [vide Specul. titul. de hæreti. Brunum lib. 4. cap. 7.]

12 Promotor fiscalis præsentẽ eo quem accusat, in scriptis iudici accusationem offerre debet, & propria voce literas suæ accusationis legere, vt Calixtus Papa constituit: & statim iurare solet, accusationem illam a se non malitiose editam esse, sed vt suum officium faciat, quia obiecta crimina probare intendit. [c. vlti. 2. quæst. 8.]

De Aduocatis Titulus V.

S V M M A R I V M.

- 1 **A**duocati hæreticos nequeunt defendere, nisi id eis ab inquisitoribus pmissum fuerit.
- 2 Aduocati quando hæreticis concedendi.
- 3 Aduocati in hæresis iudicium qui sint adhibendi, & quid ab eis exigendum sit.
- 4 Aduocatorum in causa hæreseos officium.
- 5 Hæretici patrocinium qui susceperit, non debet rogari de eadem causa sententiam dicere.
- 6 Aduocatis vnde dandum sit stipendium, vt pauperum causas defendant.
- 7 Aduocatis, ex bonis reorum qui pauperes non sunt, merces tribuenda est.
- 8 Aduocatorum verba, quæ ipsi reo præsentẽ allegant, quando tanquam ab ipso reo prolata, & quando non ita sunt accipienda.

De Aduocatis.

1 **B**ONIFACIUS octauus iam olim cõstituit, vt in inquisitione prauitatis hæreticæ procedatur simpliciter, de plano, & absque aduocatorum ac iudiciorum strepitu & figurâ. Sed nonnunquam opus est aduocatis, vt reus se defendere possit. Multæ enim sunt exceptiones ac defensiones, quibus accusati de hæresi vti poterunt, vt alio loco dixero Cæterum aduocati defendere reos nequeunt, nisi id eis ab inquisitoribus pmissum fuerit. [c. vltim. de hæreti. lib. 6. Laudu. in Clementin. 1. de excessib. prælator. Matthæus in constitut. Sicilię titu. 1. Ponzinibius, de lamijs. nume. 78. Ca-

rerius de hæreti. num. 114. vide Godofred. in. l. curiales. 7. C. de hæreti.]

2 Nam cum reus fatetur obiecta crimina, nullo aduocato eger. Cum autem post tres monitiones reus negat, se vnquam hæreticum fuisse: tunc aduocatus ei dandus est, etiam non petenti. Nam & si quadam instructione caueatur, vt reo petenti detur aduocatus: mea tamen sententia, vbi id expedire videbitur, iudices prouidere debent, vt aduocatus adsit, ne reus defensore careat: inquisitores enim non iudices modo, sed & patres reorũ esse debent. [prima instruct. Hispalen. cap. 16.]

3 Non quilibet aduocatus adhibendus est in hoc iudicium: sed is tantum, qui sit idoneus ad reorum causas defendendas:

C das:

- das: idest, vir doctus, & pius, & qui non sit de hæresi suspectus: nec malo genere natus. Is autem iurare debet, causam illam bona fide se defensurum, & iustis duntaxat exceptionibus vsurū: & quodcumque cognouerit iniustam esse causam, id in primis ipsi reo, deinde inquisitoribus denuntiaturum, & iniustam causam deserturum. Postremo iurabit arcana celaturum, & nulli ea proditurum. [c. vlti. 5. quæst. 3. prænotato. cap. 16. & quarta instruct. Toletana cap. 4.]
- 4 Ad officium aduocati pertinet, vt breuiter cum reo colloquatur, eique suadeat, vt si vera sunt crimina obiecta, protinus ea fateatur, & petat, preceturque veniam a pijsimo Deo, & clementiam inquisitorum impleret: si vero cõficta crimina esse dixerit, consulat ei, vt vel falsos testes reijciat, vel iustam aliquam exceptionem ac defensionem excogitet, paratumque se esse dicat, ad iustam eius causam tuendam: & ea cum reo colloqui debet coram inquisitoribus. atque ita vtimur.
- 5 Is autem qui rei patrocinium suscepit, non debet rogari de eadem causa sententiam dicere: id enim & legibus, & se-

- natus consultis vetitum est. [l. quisquis. C. de postulan.]
- 6 Stipendium ex bonis fisci datur aduocatis, vt pauperum causas defendat, quod perexiguum esse quidem solet, sed honorificum. Adde, quod aduocati lege charitatis tenentur, pauperum causas gratuito defendere: quemadmodum a theologis magno consensu traditur. [Alex. 3. parte. quæst. 44. Tho. 2. 2. quæst. 71. Cõrad. de cõtract. quæst. 19. Gabri. in lib. 4. sent. dist. 15. quæst. 6. Soro. lib. 5. de iusti. & iure. quæst. 8. Caccialup. de aduocatis. quæst. 3.]
- 7 Si vero rei pauperes non sint, merces aduocatis ex bonis eorum tribuenda est. [prima instruct. cap. 16. vide Lucã i. l. 1. C. de lucris aduocatorũ. lib. 12.]
- 8 Ea quæ aduocati allegant, reo præsentate, perinde habenda sunt, ac si ab eodem reo proferantur: nisi forte aduocatus errauerit, & reus intra triduum contradixerit. Sed in causa hæresis etiã si post triduum de errore aut imprudentia aduocatorum constiterit, reo nocere non debet: quia simpliciter & summa æquitate in hoc iudicio agitur, reiecto iuris rigore. [l. 1. & vlti. C. de errore aduocato. c. vlti. de hæreti. lib. 6.]

De Appellationibus Titulus VI.

S V M M A R I V M.

- 1 **H**æretici, & eorum receptatores & fautores ad neminem prouocare possunt.
- 2 Felini sententia, dum asserit, hæreticum damnatum superiorem iudicem adire posse, licet appellare nequeat, exploditur.
- 3 Hæretici, de quorum crimine non satis constat, appellare possunt: & ad quos prouocandum sit.
- 4 Appellationes vanæ & friuolæ suscipiendæ non sunt.
- 5 Appellationes frustratoriæ, & quæ non habent causam probabilem, reijciendæ sunt.
- 6 Appellationem admittere in re dubia, tutius est.
- 7 Hæredibus hæreticorum an appellare liceat.
- 8 Hæredum appellatio, nisi friuola omnino sit,

- no sit, tutius est vt admittatur.
- 9 Inquisitores quid facere debeant, quoties

vel promotor fiscalis, vel rei, aut eorũ heredes appellant.

De Appellationibus.

- 1 **H**ÆRETICI, & eis credentes, fautores quoque, defensores & receptatores eorum, ad neminem prouocare possunt. Quod quidē nec durum est, nec crudele: tum quia id generaliter & vniuerse constitutum est, quoties reus crimen fatetur, aut testibus plane conuincitur: tum etiã quia cum hæretici, & cæteri commemorati, confessi vel conuicti fuerint, appellare nequeunt a pœna legis, quæ ipso iure illis est imposita: alioqui nõ de facto iudicis, sed de iniquitate legum conquererentur. [c. vt inquisitionis. de hæreti. lib. 6. l. 2. C. quorum appell. non recipia. l. si qua pœna. de verb. signifi.]
- 2 Nec audiendi quidam, quorum est Felinus, qui putant, hæreticum damnatũ appellare quidem non posse, sed superiorem iudicem adire posse, vt sententiam iniustam in melius reformet: est enim istis vetitum, ne appellare, aut prouocare, aut proclamare possint. [c. vt inquisitionis. de hæreti. lib. 6. Abbas in. c. pastoralis. de appell. Felinus in. c. ad abolendam. de hæreti.]
- 3 Cæterũ ab omnibus interfationibus, siue interlocutionibus iudicum prouocare licet, si nondum satis constat, reos hæreticos esse. Itaque si reus ad subeunda tormenta, vel ad purgationem, vel ad ictus fustium, dannetur, vel multa aliqua ei imponatur, prouocare poterit: quia non liquet, eum hæreticum esse, sed suspectum duntaxat: nec appellat a lege, sed a iudicibus, qui arbitrio suo pronuntiarunt. Et hæc quidem com-

muni sententia & vsu quotidiano probantur. [Archid. Ioan. And. Anchara. Dñi. Zenzeli. Phi. Fran. in c. vt inquisitionis. de hæreti. lib. 6. Henri. in c. si aduersus. Ioan. de Ana. in c. vergentis. Feli. in. c. ad abolendam. de hæreti. Brunus lib. 4. cap. vlti.]

Ab inquisitoribus appellandum esset ad Papam, nisi iam in Hispania inquisitor generalis cum consiliarijs sacri senatus, iudices harum causarum essent: hi enim de appellatione cognoscunt. Ad hos igitur est prouocandum, qui causas iudicatas recognoscere ac reformare debent. [c. vt cõmissi. §. inquisitores. c. per hoc. de hæreti. lib. 6. l. imperatores. de appell. c. super quæstionum. §. porro. de offi. delega. c. si delegatus. §. ad eundẽ. eodem tit. lib. 6.]

4 Prouocationibus friuolis cedendum non est, nec malitijs reorum est indulgendum: & vt lex ait, appellationes vanæ suscipiendæ non sunt. Nam, vt beatus Bernardus libro tertio de consideratione ad Eugenium inquit: Qui nõ grauatus appellat, liquet quia aut grauari intendit, aut tempus redimere: non est autem suffugium appellatio, sed refugium. [c. cum appellationibus friuolis. de appell. lib. 6. l. in fundo. de rei vendicat. l. 6. de iure fisci. li. 10. C. Theodos.]

5 Non tantum appellationes friuolæ, id est, quæ causam afferunt, nec iustam, nec satis idoneam, recipiendæ non sunt: sed illæ quoque sunt reijciendæ, quæ nõ habent causam probabilem: sed frustratoriæ sunt, atque moratoriæ. Vt enim Iulius Paulus lib. 5. sententiarũ,

titulo de reddendis causis appellationū, inquit: moratorias appellationes recipi non placuit. Et imperator Constantinus edixit, moratorias & frustratorias prouocationes, quæ non tam appellationes sunt, quam ludificationes, non esse admittendas. Et alia lex ait: Frustratoria prouocatio minime admittatur. Est quippe frustratoria prouocatio, quæ morandi causa interponitur. [l. tutor. ff. de vsuris. l. 1. & l. 4. quorum appellationes non recipiantur li. 11. C. Theodo. c. quicūq; 2. quæst. 6.]

6 Sed in re dubia tutius est appellationi deferre: fatius enim differre iudiciū, quam defensionis facultatem reo auferre. [c. vt debitus. de appell. l. defensionis. de iure fisci. Paulus in. l. 1. ff. si quis cautionib. Socinus senior consil. 300. lib. 2.]

7 Quæri autem solet, an hæredibus hæreticorum appellare liceat: & cum hæreticus testibus plane conuictus, aut crimen confessus fuit, sine vlla dubitatione respondeo, hæredum appellationem recipi non debere: quia nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet: & qui ius succedit alterius, eodem iure quo ille vti debet. His accedit, quod iure pontificio vetita est filijs defensio, cum ex violenta præsumptione constat, patres eorum hæreticos decessisse. Postremo, sententia lata contra reum hæredi quoq; nocet, ad quem bona defuncti peruenerunt. [c. filij. de hæreti. lib. 6. l. quisquis. C. ad. l. lul. ma-

iestatis. l. 1. vbi causa fiscales. l. vltim. §. vlt. ff. de bonis eorum. Bartol. et ceteri in l. cum filius familias. de verbo. oblig.]

Sed si rei damnati sunt propter præsumptiones, nec liquido constat, eos fuisse hæreticos, dubitabile non est, quin hæredes eorum prouocare possint. Verbi gratia, si reus mortuus est antequam eius causa perageretur, aut se ipsum occidit, aut absens damnatus est: eius hæredes appellare poterunt. [l. vlt. de bonis eorum. l. eius qui delatorem. de iure fisci. Bal. Angel. Ias. & ceteri in l. 2. C. qui test. facere possunt.]

8 Ad hæc, recipienda erit hæredum prouocatio, quoties iusta aliqua causa id postulare videbitur. Mitius enim agi debet cum hærede, qui iustam ignorantie causam habet: quam ob rem concedi solet illi noua dilatio. Et nisi friuola prorsus fuerit hæredum appellatio, tutius quidem erit, vt recipiatur. [l. oratione. ff. de ferijs. l. vlt. C. si pend. appell. mors interuc. l. 1. ff. eod. tit. gloss. & interpretes in c. ut debitus. de appell.]

9 Quoties promotor fiscalis appellat, statim inquisitores mittere debent acta omnia ad summum senatum, antequam id eis præcipiatur, quemadmodum epistola quadam eiusdem senatus continetur. Quod mea quidem sententia faciendum quoque est, cum rei, aut eorum hæredes appellant, ne fatigentur sumptibus: & quia ignorant, an eorum prouocationi cedendum sit.

De Apostatis Titulus VII.

S V M M A R I V M.

1 **A**postasia quid sit.
2 **A**postasia, qua tota fides deseritur, deterior est omni hæresi.

3 **A**postatas, etiam conuersos & penitentes, non esse recipiendos, quidam censuerunt.

4 **Apo-**

4 **A**postata conuersi et penitentes cur sint recipiendi.

5 **A**postata penitentes sunt recipiendi, peritines vero curia seculari relin-

di sunt.

6 **A**postata causa eodem ordine atque hæretici est tractanda.

De Apostatis.

POSTASIA græca vox, latine defectio est: ceterum nõ quælibet defectio apostasia vocari solet, sed ea qua quis discedit ab

instituto priori, quod tuendum suscepit: vnde etiam apostata desertor appellari potest. Et quamuis qui statum susceptæ religionis deserit, apostata quoque sit: in præsentia tamen de impio & nefario fidei catholicæ desertore breuiter differemus.

2 Itaque apostasia, qua disceditur a tota fide, deterior est omni hæresi: quia est impietas maxima, & omnem perfidiam & infidelitatem superat. Melius est enim viam iustitiæ non cognoscere, quam post eius agnitionem retrorsum conuerti. [2. Petri. 2. c. quidam. de apostatis. Tho. 2. 2. quæst. 12.]

3 Quam ob rem quidam putarunt, apostatam, etiam conuersum & penitentem, recipiendum non esse: quod & lege quadam ciuili cauetur. [l. 3. C. de apostatis. Matthæus in constit. Siciliae tit. 3. Nicol. Arela. de hæreti. notab. 44.]

4 Sed eam opinionem & ius pontificiū, & sententia cõmunis, & vsus forensis exposcit. Nam cum huius criminis cognitio inquisitorum apostolicorum sit, pontificia iura potius, quam cæsarea in eorum foro & iudicio seruanda sunt. [c. quidam. de apostatis. c. contra Christianos. de hæreti. lib. 6. concilij Eliberitini. c. 46. decretorum Siritij. c. 3. omnes doct. in eodem. c. quidam. Alfonso Castri. lib. 1. de iusta hæret. punitio. cap. 23.]

5 Ex quibus intelligere licet, apostatas perinde atque hæreticos penitentes recipiendos esse: pertinaces vero curiæ seculari relinquendos: quamuis apostata proprie hæreticus non sit, vt recte Canus disputat. [lib. 12. de locis theologici cap. 9. vide Alfonso. lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 7.]

6 Quæ cum ita sint, superuacaneū fuerit plura separatim de apostatis commemorare: quandoquidem omnia, quæ de hæreticis dixero, de apostatis quoque dicta esse intelligi possunt. [addo. l. 1. & pen. C. de apostata. regiam. l. 1. tit. 1. lib. 4. fori regij. Godofre. in rubrica. C. de apostata. Soci. in rubr. de hæret. lib. 5.]

De Blasphemis Titulus VIII.

S V M M A R I V M.

1 **B**laspheare quid sit, & quot modis in Deum blasphemus quis dicatur.

2 **B**laspheemia quæuis continet in se falsitatem, saltem in affectu maledici.

3 **B**laspheum quilibet accusare potest, & debet.

4 **B**laspheum a quouis iudice puniri debet.

5 **B**laspheum inique absolutus, aut remissus

- fius punitus ab aliquo iudice, puniri potest ab alio.*
- 6 *Blasphemiæ discrimina inter se, & ad quos iudices cognitio vniuscuiusque pertineat.*
- 7 *Blasphemia, quæ omnium leuissima censetur.*
- 8 *Blasphemia maxima quæ sit.*
- 9 *Blasphemos qua pœna soleant afficere regis leges.*
- 10 *Blasphemi quo pacto puniantur pro atrocioribus blasphemijs in iudicio inquisitorum.*
- 11 *Blasphemi de leuioribus blasphemijs cõuicti qua pœna afficiendi.*
- 12 *Blasphemiæ leuioris pœna, qua rei nudo capite, & sine chlamyde in ecclesia esse iubentur, vnde fuerit deriuata.*
- 13 *Pœnitentia publica blasphemis sacerdotibus imponenda non est.*
- 14 *Sacerdotibus blasphemis quare publica pœnitentia non est iniungenda.*
- 15 *Sacerdotum blasphemie nõ impunitæ relinquantur.*
- 16 *Blasphemus sacerdos quo pacto sit puniendus.*
- 17 *Blasphemus absolutus in foro consciẽtiæ, an sit puniendus in foro iudicij.*
- 18 *Blasphemus in foro consciẽtiæ absolutus, in foro iudicij etiam puniri debet.*
- 19 *Blasphemus qui plures eodem impetu blasphemias dixerit, durius puniendus, sed vna tantum pœna.*

De Blasphemis.

- B**LASPHEMARE est maledicere: non tamen quælibet maledictio, blasphemia solet appellari, sed ea duntaxat, quæ est execratio, aut conuicium impium contra Deum, vel contra diuos. Blasphemi autem sunt, qui sacrilego maledicto se obstringunt, vt ait Budæus. Multifariam autem blasphemia in Deum dicitur: vel ab eo mouedo, quæ Dei sunt: vel ei attribuendo, quæ Dei non sunt: vel alicui tribuendo, quæ solius Dei sunt: vel affirmando falsum de Deo: vel negando verum: vel maledicta in Deum conferendo: vel inhonesta de eo loquendo: vel iurando per membra pudenda: vel detrahendo, vel irridendo, in Dei contumeliam: & totidem fere modis honori & dignitati diuorum derogari potest.
- 2 In quacunque blasphemia inuenitur falsitas, saltem in affectu maledici: nam

etsi vera nonnunquam dicere videatur blasphemus, nominando membra pudenda diuorum: in eo tamen falsitas est, quod cum illi nihil habeant vituperabile, maledici vituperatione vtuntur, ea contumeliose nuncupando. Et eodẽ pacto falsitas inest blasphemie imprecandi, cum maledicus ea diuis imprecatur, quæ eis euenire non possunt.

3 Quilibet autem potest ac debet accusare blasphemum: quia id crimen in maiestatem diuinam committitur, nec dissimulare debemus eius opprobriũ, qui probra nostra deleuit. Et vt Pius papa inquit: Si quis talem hominem non indicauerit, dubium non est, quin diuina condẽnatione coerceatur. Et imperator Theodosius ait: Tutum non est, negligere diuinitatis iniuriam, & impunitum relinquere scelus. Et Chrysostomus in Mattheum homi. 5. operis imperfecti, enarrans verba illa Saluatoris nostri; Vade retro satana: In præcedentibus, inquit, non est exasperatus: sed

sed quando diabolus Dei sibi præsumpsit honorem, iratus est, & increpauit eum, vt nõs illius discamus exemplo, nostras iniurias illatas ab impijs magnanimiter sustinere: Dei autem iniurias nec vsque ad auditũ sufferre. Quoniam in proprijs iniurijs esse quẽpiã patientem, laudabile est: iniurias autẽ Dei dissimulare, nimis est impium. Et idem diuus alibi multa in eadem sententiam dixit ad populum Antiochenũ. [hom. 1. c. in nonnullis. de Iudæis. c. siquis per capillum. 22. q. 1. c. si is qui. 23. q. 4. C. Theodos. l. 1. tit. 2. legum nouellarum.]

4 Non solum quiuis vnus e populo accusare potest blasphemum, sed etiam iudices omnes eum punire debent: nam & iudices Pontificij & regij, & inquisitores quoque apostolici, pœnas blasphemis irrogant. Verum ab vno iudice punitus, ab alio non plectetur: id enim iniquissimum esset, multisque legibus prohibetur. [l. senatus. de accusatio. l. licet §. vlti. nauar, caupo. c. de his. de accusatio. c. presbyter. 81. distin.]

5 Cæterum blasphemus inique absolutus, aut remissius punitus ab aliquo iudice, puniri potest ab alio: ne quod in odium est constitutum, in fauorem eius conuertatur: quemadmodum id generaliter communi sententia traditur. [in l. placet. C. de sacrosan. eccle. in c. fœlicis. §. per hoc. de pœnis. lib. 6. Abba. Felinus. Augusti. Beroius. & cæteri in c. de his. de accusatio. Couar. l. 2. varia. resolutio. c. 10. Albertinus lib. de agnoscen. assertio. q. 25. conclu. 6.]

6 Notandum igitur animaduertendumque est, multas esse blasphemias, quarum punitio ad inquisitores pertineat: quales sunt, hæresibus confines, & quæ speciem hæresis præferunt. Sunt & aliæ plures, quæ nihil prorsus commu-

ne habent cum hæresi: verbi gratia, si quis iurauerit per membra pudenda diuorum, vel impia iurandi consuetudine aliquid inconsiderate & inconsulte dixerit: is puniendus est a iudicibus regijs, aut ab ecclesiasticis ordinarijs, non autem ab inquisitoribus. [quinta instruct. Hispalen. cap. 4. Alfonso lib. 1. de iusta hære. punitio. cap. 12.]

7 Ex qualitate verborum & circumstantiis personarum, temporum, & locorũ, magis ac magis nefaria & sacrilega blasphemia censenda est: illa uero est omnium leuissima, quæ inconsulto dolore profertur, & statim eã dixisse pœnitet. [l. aut facta. de pœnis. glo. in c. deniq; distin. 4. Iaf. in l. si duo patroni. §. vlti. de iure iuran. Alberti. lib. de agnoscen. assertio. quæst. 27.]

8 Maximis autem blasphemijs annumeranda est, quæcunque dicta fuerit contra sacratissimam virginem: cuius rei exemplum memorabile Nicephorus retulit lib. 18. ecclesiast. hist. cap. 33. Græci quidam, inquit, siue gentiles, in cuiusdam domo conuiuantes, & vino se inuitantes, post prandium, simulatque satis adbibent, blasphemare, & conuicijs proscindere Verbi matrẽ cœpere: postremum hoc computationi adhibentes studium, vt quæcunq; aliquis eorum excogitare posset absurda atque indigna, per ea ridens œconomix, & dispensationis salutis nostræ mysterio illuderet. Impietas ea postquam innotuit, illi quidem condignas petulantis linguæ pœnas dedere: ædium autẽ dñs a sacris nostris non alienus, tum quidẽ periculum effugit. Non multo vero post, noctu ei dormienti in somnis Dei genitrix astitit: cui diligentius percunctanti, ecquid se, quænam esset, nosset: postquam ipse, nosse se eam professus est: illa ei cõtumeliarum indignitatem

in

in memoriam reuocauit. Tum ille miser supplex illi esse, veniamque delicti petere: & ne tã cito morte mulctaretur, sed tẽpus ei pœnitentię relinqueretur, orare. Illa daturã se hoc ei, neq; in præsentia ipsum ita morte pœnas luiturum, promittere: vimine autem, quod manu gestare videbatur, genua eius circumcirca veluti exarans, circumscribere. Id ubi factum, auolans ei postea non apparuit. At ille somno discusso membra ea, quæ vimine notata fuerant, statim ab reliquo corpore disrupta inuenit, recenti sanguine profluente, & in publicum productus iustum omnibus iudicium promulgauit. Qui vero id audierunt, laudes Deo, propter tam inopinatum miraculum, cantarunt: matrem itidem Dei celebrarunt, quæ ita semper christianorum genus tueretur, quæque nouo quodam modo affectionem erga nos suam, quamuis præter naturam eius sit, vt quemquam puniat, vi quadam adacta ostenderet, vt scilicet religio nobis stabilis & firma esset. hæc ille. Iustissima igitur lex regia est, quæ duplo maiorem pœnam imponit ijs, qui blasphemant, & vituperant beatissimam virginem, quam eis, qui cæteros diuos. [l. 3. tit. 28. parte. 7.]

9 Cum varia sit maledicorum culpa, varia quoque pœna illis imponi debet, vt pro mensura peccati sit & plagarum modus. Lex ait: Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: quod & Iustinianus nouella constitutione sanciuit: legibus vero regijs, pro grauioribus blasphemijs lingua maledici amputatur, & pars bonorum eius publicatur; pro alijs autem, triginta diebus blasphemus in vinculis detinetur. Alia item & alia pœna iure pontificio in blasphemos constituta est. [Deutero. 25. Leuit. 24. Authen. vt non luxurien. c.

si quis per capillum. 22. quæst. 1. c. 2. de maledi.]

10 Cæterum in iudicio inquisitorum hæc pœna vsu recepta est: vt pro atrocioribus blasphemijs maledicus plebeus trahatur in spectaculum publicum, infamiam quadam mitra capiti imposita, & lingua ligata, & sine chlamyde: & publice sententia pronuncietur, & confestim flagellis casus in exilium mittatur. Si vero blasphemus nobilior aut honestior fuerit, sine mitra illa pœnitentiam publicam similiter agit, & ad certum tempus in monasterium detruditur, & mulctam aliquam soluit: & nonnunquam propter suspicionem abiurare cogitur: honestiores enim sustibus cædendi non sunt. [l. capitalium. §. 1. ff. de pœnis.]

11 In alijs autem blasphemijs leuioribus, solent inquisitores damnare blasphemum, vt aliquo die festo in ecclesia, dum sacra solemnia celebrantur, stet nudo capite, sine chlamyde, sine crepidis & calceis, resti succinctus, dextra præferens ardentem facem: & sacris peractis legitur publice sententia, qua ieiunia quoque & preces inducuntur, & præterea mulctam aliqua punitur maledicus.

12 Atque ea quidem partim ex iure pontificio, partim ex veteri testamento deducta videri possunt. Nam & maledici pœnitentia huic fere similis est, quæ lege quadam pontificia continetur. Et in republica Hebræorum leprosus separatus ad arbitrium sacerdotis, habebat vestimenta disuta, caput nudum, os veste contextum. Et rex ille Dauid pœnitentiam agens, ascendebat cliuum oliuarum, scandens & flens, nudis pedibus incedens, & aperto capite: sed & omnis populus, qui erat cum eo, aperto capite ascendebat plorans. [c. 2. de maledi-

maled. Leuiti. 13. & 2. Reg. 15.]

13 Sed publica pœnitentia sacerdotibus imponenda non est, ne grex fidelium scandalum patiat. Nam vt Constantinus Magnus prudentissime dixisse fertur, Non oportet sacerdotum peccata vulgo innotescere, ne illis offensi, ad delinquendum reddantur audaciores: author Theodoretus lib. 1. ecclesiast. hist. cap. 11. Huc accedit quod Leo ille ter maximus in epistola nonagesima scribit, apostolicam esse traditionem, vt ne sacerdotes publicam pœnitentiã agant. [c. de his. 50. dist. c. presbyter. 82. dist.]

14 Accedit etiam, quod publica & infamii pœnitentia iniuncta maximo esset opprobrio sacerdotum dignitas, quæ quidẽ semper omnibus veneranda esse debet: quemadmodum Ambrosio lib. 3. de sacerdotio, alijque tradiderunt. Nec mirum id: nam & Aegyptij, & Græci iam olim sacerdotes suos in summa veneratione habuerunt: quod Plato in libro ciuili testatur, post alia dicens: Sacerdotum & vatum ratio, magnanimitate, intelligentiaque & claritate abundat, propter eorum, quæ tractant, magnificentiam. Quapropter apud Aegyptios non licet, regem absque sacerdotio imperare: & in plurimis Græcorum ciuitatibus reperies, præcipua sacra a magistratibus summis institui. Et Diodorus Siculus lib. 2. Aegypti vestigalibus trifariam partitis, priorem portionem percipit collegium sacerdotum, magna apud incolas autoritate, tum propter deorum curam, tum propter doctrinã, qua plures erudiunt: & immunes sunt sacerdotes omnes, secundumque post reges honoris dignitatisque locum tenent. Et, vt Statius Papinius lib. 5. syluarum ait, Qui bona fide Deum colit,

amat & sacerdotes. [Prætereo Echium homilia. 59. de sacramentis, Brunum lib. 5. de legationib. cap. 6.]

15 Sed quamuis sacerdotes nõ agant pœnitentiam publicam, non tamen idcirco eorum blasphemix erunt impunitæ: imo tanto seuerius puniri debent, quanto clerici grauius quã laici delinquant. Vt enim Cyprianus libro de singularitate clericorum inquit: Cum quid laicos decet, ne occasionem blasphemandi opponant: tum maxime clericos id vehementer constringit, quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perditã, pœnas duplices irrogabit. Quod etiam confirmat Chrysost. in Matthæum hom. 38. operis imperfecti.

16 Itaque sacerdos blasphemus durius puniri debet, mulctam, ieiunijs, & orationibus: & præterea sacris interdicendus est ad certum tempus, & in monasterium detrudendus. Nam vt communiter traditum est, in pœnis quæ ad corpus & estimationem non pertinent, grauius puniendi sunt honestiores, quam humiliores. [regia. l. 2. cum seq. tit. 28. parte. 7. Barto. in l. quædam. de pœnis. Felinus in c. cum quidam. de iure iurando. Tiraquel. de nobilitate cap. 20. nu. 120. vide Ioan. Bernar. in pract. cap. 103.]

17 Sunt qui putant blasphemum absolutum in foro conscientix, puniendum non esse in foro iudicij: cuius opinionis causam afferunt nec probabilem, nec satis idoneam: quod blasphemus absolutus a sacerdote, pacem habet cum Deo, quem in primis offenderat. [Bartolus consil. 167. Ancha. & Ana. in cap. 2. de maledi. Felinus. c. de his. de accusatio. de eius consil. 137.]

18 Atqui ea opinio si vera esset, multa consequerentur absurda: nam & apostata, & hæreticus, & idolatra, & quicumque Deum palam offenderet, absolutus a

D parrocho,

parcho, puniri nō possēt a iudice: quo quid absurdus dici, cogitative potest? præsertim cum forum illud arcanum, nihil commune habeat cum foro iudiciario. Merito igitur ac iure istorum opinatio alijs displicuit, quibus assentior. [Iaf. in lib. 3. §. iurari. de iure iuran. Matth. in constit. Siciliae. lib. 3. rubri. 54. Couar. lib. 2. varia. resol. c. 10.]

19 Siquis autem eodē impetu plures bla-

sphemias dixerit, durius quidem puniendus est, sed vna tantū pœna, quia vnum duntaxat crimen committit. [l. inficiendo. §. infans. ff. de furt. glos. in l. nunquam plura. ff. de priua. deli. Cepola consil. criminali. 77. Alciat. in. c. cum non ab homine. de iudi. num. 33. Couar. lib. 2. variarum resolutionum. c. 10. Boherius decif. 301. Hippolytus in l. vlt. ff. de ficar.]

De bonis hæreticorum Titulus IX.

S V M M A R I V M .

- 1 Hæreticorum bona iure optimo publicantur.
- 2 Hæreticorū bona cur publicari oporteat.
- 3 Hæreticorum bona filijs eorum catholicis olim relinquebantur.
- 4 Hæreticorum filios egestate laborare, rei pub. interest.
- 5 Hæreticorum filijs bona adimere, acerbum & inhumanum non est.
- 6 Lex, qua sancitum est, vt filij eorum, qui rei sint læsæ maiestatis, parentum bonis priuentur, non est abrogata.
- 7 Hæreticorum bona iure publicari, concluditur.
- 8 Hæreticorum fundus seruiens, vel is cui debetur seruitus, si publicetur, vtroq; casu durant seruitutes.
- 9 Hæreticorum bona, quæ ipsi mortis causa donauerint, cum cæteris eorum bonis ad fiscum etiam pertinent.
- 10 Donatio inter maritum & uxorem reuocatur, si post mortem mariti memoria propter hæresim damnatur.
- 11 Hæreticis quæcunque ex contractu conditionali debentur, quomodo ad fiscum pertineant.
- 12 Bona omnia uxoris de hæresi damnatæ publicantur.
- 13 Peculium castrense filij hæretici, con-
- fiscatur.
- 14 Peculium castrense proprium est filij familias.
- 15 Filijs familias, qui de hæresi damnantur, peculium castrense confiscandum esse concluditur.
- 16 Bona materna filij familias hæretici ad fiscum pertinent, tametsi ille in patris sit potestate.
- 17 Peculium profectitium, quod patris est, bonis eius publicatis, etiā confiscatur.
- 18 Filij familias bonis publicatis, vsus fructus patri debitus confiscatur.
- 19 vsus fructus bonorum, quæ rogatus erat hæreticus restituere post mortem suam fisco adiudicandus est, quoad hæreticus moriatur.
- 20 Hæretici prædium quod censum debet ecclesiæ confiscatur, saluo iure pensionis præstandæ.
- 21 Hæretici bona an publicanda sint ab eodē die, quo in hæresim incidit.
- 22 Donationes ab hæretico quantumuis occulto factæ, cur pondus non habeant.
- 23 Dotes etiam a fisco reuocantur, quas filijs donant hæretici.
- 24 Dotes ab occultis hæreticis filijs sanctimonialibus datæ, fisco vendicantur.
- 25 Hæreticus ex quo die tale crimen cōtra-

- xit nihil ex bonis suis alienare potest.
- 26 Bona hæretici qui defecit in purgatione, aut propter contumaciā damnatus est, a quo die publicanda sint.
- 27 Fiscus vendicans res ab occulto hæretico venditas, an pretium teneatur restituere.
- 28 Hæreticus occultus qui bona sua vedit, peccat.
- 29 Emptori, qui bona fide cum occulto hæretico contraxit, quando pretium sit restituendum.
- 30 Emptori quæcunque pars numerorum reperiatur restituenda est.
- 31 Emptori reddenda est etiam pecunia, si ex ea factus sit hæreticus locupletior.
- 32 Emptori reddendi sunt etiam numi, si illis hæreticus res suas meliores fecerit.
- 33 Emptori restituenda est adhuc pecunia, si ex ea occultus hæreticus suis creditoribus soluerit.
- 34 Emptori pretium etiam restituitur, cum in hæretici rem versa est pecunia, vel tantundem consumpturus esset hæreticus ex bonis suis.
- 35 Pecunia mutuo data occulto hæretico, qua seipsum & familiam aluit, restitui debet creditori.
- 36 Pecunia reddenda est emptori, si ea hæreticus edificauerit, aut simile quid fecerit.
- 37 Pecunia similiter reddenda est, quam in suam, aut suorum valetudinem, occultus hæreticus impenderit.
- 38 Pecuniam, in qua re sufficit impensam esse ab occulto hæretico, vt emptori restituatur.
- 39 Emptor qui seruatis solemnitatibus emerit, nihil præterea probare tenetur.
- 40 Probatio dilucida exigenda ab eo non est qui bona fide rem aliquam ab occulto hæretico emerit.
- 41 Pecuniam qui mutuo dedit ciuitati & ecclesiæ, an sit perspicue probaturus in earum utilitatem versam esse.
- 42 Pecuniam qui ignorantia insuperabili occulto hæretico mutuo dedit, est satis, si probabili cōiectura ostendat in rem hæretici versam esse.
- 43 Pecunia occulto hæretico inopia laboranti mutuata, quādo ex bonis hæretici publicatis restitui debet.
- 44 Pecunia reddenda est creditori, si is probavit, occultum hæreticum, quo tempore illam ab eo mutuatus est, ea indiguisse.
- 45 Probatis extremis, media quoque probata esse videntur.
- 46 Pecuniam versam esse in hæretici utilitatem, creditorem ius nunquam grauandum esse præcipit, vt probet.
- 47 Probatio impossibilis nunquā exigitur.
- 48 Probationem debere necessario concludere, quomodo intelligendum sit.
- 49 Pecuniam in rem hæretici versam esse, quando sit verisimile.
- 50 Pecuniam creditoris in rem hæretici esse versam, quibus insuper coniecturis fiat probabile.
- 51 Emptori, qui bona fide ab occulto hæretico aliquid emit, quid sufficit probare, vt ei numi soluti restituantur.
- 52 Pecunia cur emptori & creditori restituenda sit in aliquibus casibus.
- 53 Fiscus in dubijs quæstionibus non magna habenda est ratio.
- 54 Fiscus sub optimo principe sæpenumero vincitur.
- 55 Fisco in rebus certis fauere decet.
- 56 Bona ab occulto hæretico alienata a quo tempore reuocanda sint a fisco.
- 57 Uxor, si quidpiam alienauerit inscio viro, & in hæresim postea inciderit, id omne reuocabit fiscus.
- 58 Bona ab hæreticis alienata cum fructibus restituere tenentur malæ fidei possessores.
- 59 Possessores bonæ fidei post litem conte-

- statam, & controuersiam motam, incipiunt mala fidei possessores esse.
- 60 Emptoribus & creditoribus sola rei confessio nocere non potest in probatione temporis, ex quo in heresim incidit.
- 61 Bona futura non confiscantur.
- 62 Iura conditionalia ex ultima voluntate pendencia, si conditio extiterit post heretici condemnationem, ad fiscum non transeunt.
- 63 Alimenta non publicantur.
- 64 Confiscatio bonorum heretici non debet alijs esse damnosa.
- 65 Bona aliena inter heretici bona reperta legitimis dominis sunt restituenda.
- 66 Fiscus dotem uxori reddere debet, marito impietatis damnato.
- 67 Uxor heretici quomodo dos restituenda sit.
- 68 Dotis numeratio quo pacto probari conueniat.
- 69 Fiscus qui successor est mariti damnati, uti potest aduersus uxorem exceptione dotis non numerata.
- 70 Bona parapherna uxori restituenda sunt.
- 71 Uxor dimidia pars lucrorum, quae regijs legibus communia sunt coniugum, restituenda est.
- 72 Arrha & donationes propter nuptias uxori datae, marito heresis damnato, non confiscantur.
- 73 Uxor, quae sciens nupsit heretico, an sicut priuatur dote, sic etiã priuetur arrhis.
- 74 Bona quaesita constante matrimonio inter coniuges, an diuidenda sint inter fiscum & uxorem, quae sciens nupsit heretico.
- 75 Uxor an fundum dotalem repetere possit a fisco, quem maritus ea consentiente & iurante vendidit, deinde fiscus vendicauit.
- 76 Donationes factae uxori a consanguineis viri sui, quando publicari possunt propter heresim mariti, & quando non.
- 77 Donatio facta filio arrogato, & uni ex socijs, non publicatur propter alterius heresim.
- 78 Donatio legatis facta, si ipsi in heresim incidant, publicanda est, nisi expresse aliud sit adiectum donationi.
- 79 Filij familias bona, quae post patris mortem ei debentur, publicari non possunt.
- 80 Filio familias impietatis damnato, non publicatur peculium profectitium ei a patre concessum.
- 81 Patre familias heretico damnato, non confiscatur vsus fructus, quem habuit in bonis filij aduentitij.
- 82 Maritus an possit alienare partem dimidiam lucrorum, legibus quae regijs ad uxorem pertinent, si tempore alienationis uxor heretica sit.
- 83 Maritum, si occultam uxoris heresim ignoret, probabile est supra dicta bona alienare posse.
- 84 Fides bona & ignorantia in dubio praesumitur.
- 85 Probandi onus lex regia in eum transfert, qui dixerit, alienationem lucrorum dolo aut fraude a marito esse factam.
- 86 Maritus donare non potest ea lucra, quae legibus regijs ad uxorem pertinent.
- 87 Hereticus ecclesiae reconciliatus, cuius bona sunt publicata, an partem dimidiam lucrorum, quae uxori eius adiudicata sunt, ipsa inuita alienare possit.
- 88 Bona ecclesiae publicanda non sunt propter heresim clerici.
- 89 Bona clerici heretici, quae ex ecclesia, vel eius respectu acquisierit, publicari non debent.
- 90 Fructus beneficiorum quos clerici possident, propter ipsorum heresim publicari possunt.
- 91 Patrimonium & alia bona clerici heretici, an ad episcopum pertineant.
- 92 Bona clerici heretici ad fiscum pertinent.
- 93 Bona restitutioni subiecta quae possidebat hereti-

- hereticus non publicantur.
- 94 Hereticus si rogatus sit aliquid filio suo restituere, id a fisco illi restituendum est.
- 95 Ius patronatus ecclesiasticum, patroni bonis publicatis, utrum ad fiscum pertineat.
- 96 Ius patronatus non publicatur.
- 97 Emphyteusis hominis priuati in fiscum transit propter heresim emphyteute.
- 98 Emphyteusis ecclesiastica, an transeat in fiscum, publicatis bonis emphyteute.
- 99 Ecclesiae res in emphyteusim data, an trastrum possit ad heredem extraneum.
- 100 Emphyteusis ecclesiae ad extraneos successores peruenire non potest.
- 101 Emphyteusim ecclesiae ad extraneos successores peruenire posse, alij opinantur.
- 102 Emphyteusis rei ecclesiasticae, quando ad extraneos heredes & fiscum non transeat.
- 103 Emphyteusis rei ecclesiasticae, quando ad extraneos heredes & fiscum transeat.
- 104 Ecclesia potest rem suam in emphyteusim datam recuperare.
- 105 Ecclesiae optio datur, ut intra biennium deliberet, an velit habere fiscum in emphyteutam.
- 106 Ecclesia utrum possit restitui aduersus lapsum huius biennij.
- 107 Emphyteusis an reddenda sit ecclesiae cum meliorationibus, ita ut nihil pro eis fisco soluat.
- 108 Emphyteusis quando sit ecclesiae restituenda cum meliorationibus.
- 109 Emphyteusis propter heresim possessoris confiscata, cur ad ecclesiam cum meliorationibus redire debeat.
- 110 Emphyteusis dominus quid reddere teneatur, cum ei fundus cum meliorationibus traditur.
- 111 Emphyteusis dominus cum fundus ei redditur cum meliorationibus, an compensare debeat impensas cum fructibus perceptis.
- 112 Emphyteusis dominus non debet compensare impensas cum fructibus perceptis, si is qui fecit impensas, bonae fidei possessor erat.
- 113 Possessor male fidei, & is qui bona fide possidebat, post litem contestatam, cum fructibus perceptis compensare debent meliorationes.
- 114 Compensatio meliorationum cum fructibus perceptis, quatenus facienda sit.
- 115 Fructus percepti a male fidei possessore, si plures sint meliorationes, quo pacto compensatio sit facienda.
- 116 Fructus percepti a bonae fidei possessore, post litem contestatam quo pacto non sint restituendi, ut quidam sentiunt.
- 117 Fructus percepti a bonae fidei possessore, post litem contestatam quando sint restituendi.
- 118 Aliena in re qui magnas impensas facit, quo pacto rei domino satisfacturus sit.
- 119 Aliena in re cum quis magnas impensas facit, quid cum rei domino tunc agendum sit, iudicis arbitrio potissimum committendum est.
- 120 Feudum quod hereticus habuit, quo pacto confiscari non possit.
- 121 Creditoribus heretici ante eius heresim, fiscus satisfacere debet ex publicatis bonis.
- 122 Creditoribus heretici quantopere fiscus teneatur satisfacere.
- 123 Tutore confiscato, aut prodigi vel furiosi curatore aduersus fiscum cui danda sit actio.
- 124 Hereditas adita ab occulto heretico an acquiratur fisco.
- 125 Hereditatem an hereticus adire possit, quae ei defertur cum iam heresim confessus est, quamuis nondum sit absolutus.
- 126 Confiscationis executio quando facienda sit in bonis hereticorum.
- 127 Confiscationis ius, si duo sint domini temporales alter inferior, alter superior, utri eorum pertineat.

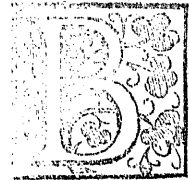
- 128 Confiscationis ius quando inferiori domino pertinere potest.
- 129 Bona heretici ad regē illius regni pertinent, in quo ipsa reperta fuerint.
- 130 Actiones in rem ubi sint.
- 131 Actiones in personam ubi nam sint.
- 132 Bona hereticorum quo pacto olim diuidebantur.
- 133 Bona hereticorum vsu capi possunt etiā contra ecclesiam Romanam, tempore quadraginta annorum.
- 134 Prescriptioe quinquenij, aut certe uiginti annorū utrū fiscus submoueri possit.
- 135 Bona quæ in singulos annos heretico debentur quando confiscari possunt.
- 136 Bona quæ in singulos annos heretico debentur quando publicari non possunt.
- 137 Quæstiones tres deciduntur.
- 138 Domicilij ne an loci ubi contractum fuit matrimonium habenda sit ratio in confiscandis bonis constante matrimonio quaesitis.
- 139 Pacta conuenta in contractu matrimonij de lucris constante matrimonio acquirendis, seruanda omnino sunt.
- 140 Loci consuetudo ubi matrimonium fuit contractum, quando consideranda, in lucris inter virum et uxorem quaesitis.
- 141 Loci consuetudo quando absque dubio vim habeat.
- 142 Vlpiani responsum, quo ait, inspiciendū esse locum domicilij mariti, non illū ubi contractum fuit matrimonium, aut dotale instrumentum conscriptum.
- 143 Vlpianus quid hoc responso voluerit.
- 144 Locum contractus nō inspici debere, sed locum domicilij mariti, speciale esse in contractu matrimonij, communis est se re omnium sententia.
- 145 Vlpiani sententia de loco domicilij mariti aliter explanatur.
- 146 Vlpiani prædictum responsum quando locum non habeat.
- 147 Loci ne consuetudo in quo bona inter coniuges multiplicata sunt, an loci ubi domicilium habent, inspicere debeat in confiscatione bonorum.
- 148 Leges & consuetudines illarum prouinciarum seruari debent in bonorum confiscatione, in quibus prædia & alia bona omnia consistunt.
- 149 Leges & consuetudines prouinciarum in quibus prædia sunt, esse seruandas in ris periti omnes tradunt.
- 150 Leges & consuetudines non extendunt vim suam extra territorium.
- 151 Leges & consuetudines territorij esse terminatas, exemplis illustratur.
- 152 Loci consuetudinem in quo matrimonij fuit contractum, tametsi postea coniuges in aliam prouinciam migrauerint, aspiciendam esse, lege regia generaliter cautum est.
- 153 Consuetudo Cordubensis, qua quidquid alter ex coniugibus acquirit, sibi soli acquirit, odiosa non est.
- 154 Consuetudinem, qua lucra sunt communia, exorbitantem, & contra ius esse, nonnulli tenent.
- 155 Lex regia, de lucris factis inter virum & uxorem quo pacto intelligenda.
- 156 Consuetudo fauorabilis quando extendenda.
- 157 Hereticus nondum a iudice condemnatus, neque ab aliquo accusatus, utrum teneatur in foro conscientie bona sua omnia fisco offerre.
- 158 Alfonsi Castri sententia in questione illa, utrum hereticus nec damnatus, neque accusatus, bona sua fisco offerre teneatur in foro conscientie.
- 159 Alfonsi Castri tria argumenta, quibus prædictam questionem difficilem reddit.
- 160 Alfonsi Castri alia argumenta in hanc eandem sententiam.
- 161 Alfonsi Castri de hac re primum dūtaxat argumentum fortissimum est.
- 162 Hereticum adhuc non damnatum, neque accusatum, debere bona sua fisco offerre in foro conscientie, cui fundamento innitatur.
- 163 Declaratoria sententia in hereticum, quo pacto accipienda.
- 164 Declaratoria sententia vim expressæ condemnationis habet.
- 165 Declaratoria sententia propter quid requiratur.
- 166 Sētētia necessaria est in crimine notorio.
- 167 Bona sua fisco tradere, quid sit quod reuera obliget.
- 168 Lex condemnans vniuersos hereticos, nihil aliud esse videtur, quā generalis quædam sententia principis aduersus hereticos omnes.
- 169 Lex humana non habet maiorem potestatem, quam princeps.
- 170 Hereticus licet sibi ipse sit conscius, nō tenetur ad executionem pænæ in se faciendam in foro conscientie, donec a iudice iure sit damnatus.
- 171 Alfonsi Castri tertium argumentū inane profusus est.
- 172 Alfonsi Castri confirmatio, qua tertium argumentum fulcit.
- 173 Possessio heretici ante sententiam non est iniusta.
- 174 Fiscus non potest occupare bona heretici ante latam sententiam.
- 175 Fiscus possessio in bonis heretici ante latam sententiam violenta & iniusta est.
- 176 Fiscus, si ante latam sententiam bona occulti heretici inuaderet, teneretur furti actione.
- 177 Iuris regula, qua habetur, quod a quoque pænæ nomine etc. quo pacto intelligenda.
- 178 Decius & Montanus quomodo recte dixerint, neminem cogendum restituere in foro conscientie, quod pænæ nomine a quoquam exegerit.
- 179 Alfonsus Castrius perperam pro se adducit Innocentium & Baldum asserentes in executione non esse cognitionem aliquam necessariam.
- 180 Executio ante latam sententiam facta, reprobata & iniusta est.
- 181 Alfonsi Castri quartum argumentum debile & infirmum est.
- 182 Alfonsus Castrius fortius urget illis verbis quæ in fine argumenti quarti adducit.
- 183 Alfonsi Castri quartum argumentū quo modo primo possit dilui.
- 184 Alfonsi Castri quartum argumentū quo pacto secundo diluatur.
- 185 Alfonsus Castrius in quarto argumento quo pacto occurri possit.
- 186 Exactio aliquando iusta esse potest, & illū a quo inuito pecunia exigitur, eā restituere non teneri in foro conscientie.
- 187 Hereticus verum atque naturale dominium habet bonorum suorum.
- 188 Possessio heretici iusta est, & iure pontificio illis relinquitur & defenditur.
- 189 Alfonsus Castrius quid sexto suo argumento nitatur probare.
- 190 Alfonsi Castri opinionem qui authores sequantur.
- 191 Alfonsi Castri argumento primo & omnium fortissimo respondetur, motis prius tribus quaestionibus.
- 192 Alfonsus Castrius censet legē ferri posse, qua reus ad pænā subeundam obligetur in foro conscientie.
- 193 Alfonsus Castrius quomodo primo responderi possit.
- 194 Alfonsus Castrius quo pacto secundo respondeatur.
- 195 Alfonsus Castrius asserit ecclesiam posse leges condere de quacunque re, quæ non sit contra ius naturale aut diuinum.
- 196 Leges quare ferri nō possunt de quacunque re, quæ non sit contra ius naturale aut diuinum.
- 197 Alfonsi Castri opinio rejicitur, dum existimat ecclesiam posse leges condere de quacunque re, quæ contra ius naturale aut diuinum non sit.
- 198 Alfonsus

- 198 *Alfonsus Castrus quomodo suam opinionem secundo corroboret.*
- 199 *Alfonsus Castrus quo pacto suam opinionem tertio confirmet.*
- 200 *Alfonsus Castrus quomodo suam opinionem quarto fulciat.*
- 201 *Alfonsus Castrus quomodo suam opinionem quinto stabiliat.*
- 202 *Alfonsus Castrus quo pacto quintum argumentum roborat.*
- 203 *Leges usucapionis & praescriptionis penales esse, nullo iure probatur.*
- 204 *Usucapio ad quid fuerit introducta.*
- 205 *Alfonsus Castrus quid sexto afferat ad defensionem suae sententiae.*
- 206 *Alfonsi Castri opinio quomodo septimo probetur.*
- 207 *Alfonsi Castri octavum argumentum parvi ponderis.*
- 208 *Clerico, qui per sex menses pretermiserit lectionem officij canonici, quam poenam imponat Lateranense concilium.*
- 109 *Penarum divisio posita a Bonifacio octavo.*
- 210 *Ecclesia non potest condere legem, quae sub poena peccati mortiferi praecipiat reo, ut meram poenam in seipsum exequatur in foro conscientiae, priusquam damnetur.*
- 211 *Legislatori non licet condere legem, quae reum obliget in foro conscientiae, ad magnam aliquam poenam in seipsum exequendam.*
- 212 *Legislatori legem condere non expedit, quae haereticus (licet id fieri possit) obligetur in foro conscientiae bona sua omnia non accusatus offerre fisco.*
- 213 *Legislatori, quare huiusmodi legem condere non conveniat.*
- 214 *Leges non sunt condendae nisi de his tantum rebus, quae necessariae sunt ad reipublicae tranquillitatem.*
- 215 *Haeretici, quare in foro conscientiae non obligantur, ut antequam condemnentur, bona sua fisco offerant.*
- 216 *Rei se ipsos prodere in publicum non tenentur.*
- 217 *Lex, aut magistratus occulta crimina punire non possunt, sine accusatore.*
- 218 *Legem, aut magistratum occulta crimina punire non posse sine accusatore, Redemptor noster ostendit apud Ioan. c. 8.*
- 219 *Crimina omnia, etiam si publica sint, legibus puniri non oportet.*
- 220 *Leges quales condere oporteat.*
- 221 *Leges quid amplius continere debeant.*
- 222 *Lex durissima esset, quae reum cogeret in foro conscientiae, ad offerenda fisco omnia sua bona.*
- 223 *Ponorum omnium iactura solet morti equiparari.*
- 224 *Lex condenda non est de re nimium difficili, sicuti nec de impossibili.*
- 225 *Legis, quae reos obligaret in foro conscientiae ad offerenda fisco omnia sua bona, durities ostenditur.*
- 226 *Lex praedicta, cur vel ferri non potest, vel certe nullo modo ferri debet.*
- 227 *Legislator nunquam existimandus est velle, nisi quod possibile, iustum, bonum, & equum fuerit.*
- 228 *Alfonsi Castri primum argumentum.*
- 229 *Alfonso Castro multifariam responderi potest.*
- 230 *Lex fieri non potest, per quam haereticus obligetur in foro conscientiae, ut ante sententiam teneatur omnia sua bona fisco tradere.*
- 231 *Legis pontificiae verba, quae decernit bona haereticorum ipso iure confiscata esse.*
- 232 *Lex, quae inquit, statim dominium bonorum desinat eius esse qui crimen commisit, & fisco acquiratur, quomodo intelligenda.*
- 233 *Domina rerum quo pacto acquirenda sunt.*
- 234 *Haereticum non teneri ante latam sententiam bona sua in foro conscientiae fisco offerre duobus*

- re duobus argumentis conuincitur.
- 235 *Leges magistratibus egent aliisque ministris: neque enim sufficit aliquid per legem statutum esse, ut illud statim fiat nemine petente.*
- 236 *Iudex nihil facere debet ad privatam utilitatem, nisi is cuius interest, id prius postulauerit.*
- 237 *Legis haec verba, ipso iure, non tantam vim habent, ut executio statim a lege fiat parte non petente.*
- 238 *Legis haec verba, ipso iure, quid valeant & significant.*
- 239 *Legis haec verba, ipso iure, si aliter intelligantur, quid inde sequitur.*
- 240 *Verba haec, haereticorum bona ipso iure decernimus confiscata: quid significant.*
- 241 *Fiscus, propter actionem competentem ad petenda haereticorum bona, intelligi quodam modo potest esse dominus illorum bonorum ipso iure.*
- 242 *Dicitur duplex eiusdem rei inueniri potest.*
- 243 *Verba improprie accipi tolerabilius, imo etiam rectius & iustius est, quam quod operentur absurdum.*
- 244 *Lex non inuenitur, quae prohibeat haereticis, ne bona sua retineant.*
- 245 *Haereticos obligatos esse ad rerum suarum restitutionem varijs argumentis probare volunt nonnulli.*
- 246 *Haereticos obligari ad rerum suarum restitutionem secundo probatur.*
- 247 *Legem iustam quomodo intelligendum obligare in foro conscientiae.*
- 248 *Forum conscientiae quantum differat a foro civili.*
- 249 *Iuris periti sapissime docuerunt, neminem obligatum esse ad poenam in se ipsum exequendam.*
- 250 *Responsio ad duas leges regias, quae obligant expresse ad poenam in foro conscientiae prestandam.*
- 251 *Legislator non obligat nominatim haereticum in foro conscientiae, ad offerendum*
- 252 *Primogenitorum bona (quae vulgo maioratum vocant) an propter haereticum possidentis confiscentur.*
- 253 *Primogenita tripliciter fieri solent, ex quibus quae principis coepectu sunt, confiscari possunt propter haereticum possessoris.*
- 254 *Primogenita, licet rex nominatim concedat ut publicari nequeant propter haereticum, Galindus tamen censet posse confiscari.*
- 255 *Primogenitis aliquando relinquuntur bona in testamento aut contractu sine decreto principis.*
- 256 *Primogenitorum institutor si haereticus deprehendatur, priuabitur illico illis, & alijs bonis.*
- 257 *Primogenita legis regiae concessu, sub ea conditione relicta, ut ne propter haereticum primogeniti confiscari queant, an confiscari possint.*
- 258 *Primogenita praedicta confiscari possunt propter haereticum possessoris.*
- 259 *Rex haereticus non solum regno eijcitur, sed et eius filij a regni successione pelluntur.*
- 260 *Feudi argu. ad primogenita recte ualet.*
- 261 *Primogenitus vere dominus est illorum bonorum perinde atque aliorum, quae pleno iure acquirerit.*
- 262 *Bona subiecta restitutioni, quae alicui, certaeque personae relicta sunt, quare non confiscantur.*
- 263 *Maioratus institutores quid praecipiant in illis instituendis.*
- 264 *Bona etiam restitutioni subiecta, & alienari prohibita quando possunt alienari.*
- 265 *Lex regia, quae concedit generaliter omnibus ut in tertia et quinta bonorum parte possint quaecumque velint vincula et onera ponere, huic sententiae non repugnat.*
- 266 *Princeps, qui facultatem condendi primogenita tribuit, semper excipere solet, ut propter haereticum & laese maiestatis crimen ea publicari possint.*

- 267 Morientium voluntates quo tēpore valeant & quomodo.
- 268 Pœnæ magna pars hæreticis debet in bonorum publicatione consistit.
- 269 Princeps, qui facultatem dat vt primogenita obligentur & alienentur, ea potest confiscare in hæresis vindictam.
- 270 Primogenita, si confiscari non possent, quæ absurda sequerentur.
- 271 Primogenita confiscari posse in damnū filiorum qui concedunt, & minime in
- preiudicium transfuersalium, improbantur.
- 272 Maioratus bona quando publicari non posse quidam asseuerabant.
- 273 Primogenita an confiscentur cum de origine illorum non constat, tractatio sit peruacanea est.
- 274 Primogenita confiscari non posse, quando nonnulli sentiant.
- 275 Primogenita, quo casu confiscari nequeant.

De bonis hæreticorum.

BONA omnia hæreticorum iustissime publicantur, ne sint fomenta malorum, & scelerum instrumenta. Scribit enim verissime Plato lib. 4. de legibus, bona externa sine virtute, non modo nihil iuuare, sed esse quoque damnosa: & quæ in sceleratis hominibus aliud non sint, præter paratissima flagitijs, magnisq; malis instrumenta. Aristoteles quoque lib. 2. magnorum moralium, inquit: Ne languori corpus incumbat, volens conualescere, aquam prius & in ediam exhibet: ita qui nequam habuerit animam, ne quippiam mali exerceat, ei opulentia, & imperium, & dominatus & omnino alia id genus sunt auferenda: ac tanto id magis, quanto mobilior muabiliusque est corpore anima. Item Demosthenes oratione aduersus Midiam: Magnam pecuniam in hominis confidentis & improbi manu relinquere, id est ense illi porrigere, quo iugulemini. At si ei res familiaris adimatur, fortasse fiet in posterum modestior.

2 Accedit illa quoque causa, vt improborū audacia coerceatur formidine pœnæ. Vt enim Tryphonius ait: Male me

ritus publice, vt exemplo alijs ad deterrenda maleficia sit, etiam egestate laborare debet: etenim nemo est, qui non speret, fugiendo & latitando, pœnam vitare posse, quid enim saluis infamia numis? Bonorum vero publicationem omnes homines, præsertim diuites, formidare vehementer solent. Quamobrem sapientissimi legum latores grauiora quæque crimina publicatione bonorum frequentissime puniunt, & cū olim locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimonijs exulabant, parricidas, vt Cicero scribit, bonis omnibus; reliquos, dimidia parte mulctarunt. Author Suetonius in Iulio Cæsare [cap. 42. l. bonafides. ff. depositi.]

3 Sed olim bona hæreticorū filijs eorū catholicis relinquebantur: quod quidā iustius esse aiunt, quam id quod hodie constitutum est. [l. Manichæos. l. cognouimus. authen. idem est. C. de hæretici. c. Iudæi. i. q. 4. Corasius in. l. qui liberos, de ritu nuptia.]

4 Horum benignus affectus laudandus quidem est: expedit tamen reipublicæ, vt filij quoque hæreticorum egestate laborent. Merito igitur antiqua illa iura sunt abrogata: quamuis non desint, qui

qui putent, ea hodie seruanda esse: verum opinio eorum communiter damnata est. [authen. Gazaros. C. de hæretici. l. vlti. C. de bonis proscripto. glo. & omnes in. c. cum secundum. de hæretici. li. 6. Henricus & cæteri in. c. vergentis. Aluarotus post alios in. §. Gazaros. de statu & consuet. li. feudo. Fortunius in l. Gallus. §. & quid si tantum. Lupus in c. per uestras. §. 72. Bru. lib. 5. de hæretici. c. 6.]

5 Nec id acerbū aut crudele videri debet, cum pater non minus bonorum dominium habeat, quam si pater non esset: nec sit ideo minus puniendus, quia pater est. Accedit huc, quod pater pro libidine bona sua perdere & consumere potest: quid est igitur, quamobrem propter maximum scelus publicari nõ queant? Accedit etiã, quod eius bona, qui lædit humanam & temporalē maiestatem, iustissime confiscantur, sine vilo filiorum respectu: quanto rectius publicari debent hæretici patris bona, qui diuinam & æternam maiestatem impie lædit? Postremo, multorum patrum bona, qui hæretici & impij esse putabantur, iam olim publicata sunt, vt in ecclesiastica historia proditur. [c. cum secundum. de hæretici. lib. 6. authen. Gazaros. C. eo. tit. Eusebius lib. 6. eccles. hist. c. 2. Nicephorus lib. 5. cap. 4.]

6 Nec audiendi sunt Budæus & Igneus, qui opinantur, Honorij & Arcadij constitutionem, qua filij eorū, qui rei sunt læsæ maiestatis, parentum bonis priuantur, abrogatam esse recentiore lege eorundem imperatorum, qua generaliter est constitutum, vt peccata suos teneant authores. Nec enim verisimile est, quod tam celebris constitutio verbis generalibus sublata fuerit: quod Arnaldus Ferronus, & Ioannes Robertus, & Franciscus Duarenus mecū sen-

tiunt. Adde quod regijs legibus septipartitis id ipsum reuocatum est. [l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. l. sancimus. de pœnis. Budæus in. l. 1. ad le. Iul. maiesta. Igneus in. l. vlti. ad Sillania. Ferronus in consuetudi. Burdigalen. tit. de furibus. §. 3. Ioa. Robertus lib. 2. sententiarum iuris c. 22. Duarenus lib. 2. disputa. anniuersari. c. 24. regia. l. 2. tit. 2. & l. 9. tit. 31. parte. 7.]

7 Iure igitur ac merito bona omnia hæreticorum ipso iure publicantur, mobilia, immobilia & mouentia: iura quoque & actiones, & iura sepulcrorum. [c. cum secundum. de hæretici. lib. 6. l. bonorum & l. mouentium. de verb. sign. l. 1. §. interdum. ff. de suis & legit. hæredib.]

8 Quod si fundus seruiens, vel is, cui seruitus deberur, publicetur, vtroque casu durant seruitutes: quia cum sua quisque conditione fundus publicatur. [l. via cõstitui. ff. de seruitu. præd. rust.]

9 Si autem aliquis mortis causa donauerit, & in hæresim inciderit, ac bona eius confiscata fuerint, reuocatur donatio vt imperfecta, & cum cæteris hæretici bonis ad fiscum pertinet: quia donationes causa mortis vice legatorū funguntur. [l. 3. §. pen. ff. de bonis liberti. l. 1. §. 1. siquid in frau. patro. l. si aliquis. l. & si debitor. l. illud. ff. de mortis causa donat.]

10 Si maritus vxori donauerit, & post mortē propter hæresim memoria eius damnata sit, reuocabitur donatio: quāuis ea, quæ alijs donauerit, valeant. Nec enim impij morte donatio inter virum & vxorem confirmatur. [l. cum hic status. §. si maritus vxori. ff. de donatio. inter virum & vxor.]

11 Sed etsi aliqua hæretico ex contractu cõditionali debeantur, ad fiscum quoque pertinent, existente conditione, &

- ius conditionis implendæ ad fiscum transit, si modo fiscus commode conditioni parere possit, vt Leuia noster copiose tradit. [l. inter socerum. §. ultimo. ff. de pact. dota. l. qui balneum. l. potior. qui potio. in pigno. habeat. l. necessario. ff. de peri. & commo. rei vendi. l. qui in fraudem. ff. qui & a quib. l. is cui. ff. de obliga. & actio. Marianus Soci. in. c. vlti. de hæreti. Couar. lib. quest. c. 39. Anton. Gome. lib. 3. commenta. c. vlt.]
- 12 Omnia bona vxoris impietatis hæresisque damnata, publicantur, siue dotalia sint bona, siue parapherna, siue donationes illæ, quas Hispani vocamus, arrhas, siue lucra, quæ regijs legibus ad vxores pertinent. Sed omnes actiones saluas habet maritus contra fiscum, & in id, quod facere possit, duntaxat condemnandus est. [l. si maritus. ff. solut. matri. l. quinque legibus. cum seq. ff. de bonis damna. l. 3. §. sed vtrum. in fine. ff. de minorib. l. res vxoris. C. de donatio. inter virum & vxor. regia lex Taurina. 78. vide. l. si quis officium. ff. de ritu nuptia.]
- 13 Peculium castrense filij hæretici confiscatur: quia filius familias in castrensi peculio vice patris familias fungitur: nec patribus aliquid ex castris bonis filiorum debetur. [l. 2. ff. de senatus consulto. Macedo. l. 4. & l. ex nota Marcelli. ff. de castren. pecul. l. senatus consulto. §. 1. ff. de senat. consulto. Sillan. l. filius fa. in fine. ff. de donatio.]
- 14 Accedit eo, quod peculium castrense proprium est filij familias, nec in eo vllum ius patris est. Nec enim pater familias in castrensi peculio proprietatem habet, aut vsum fructum: quinimo actionem persecutionemque castrensiu rerum semper filius etiam inuito patre habet. [l. 3. C. de castren. pecul. mi-
- lit. lib. 12. l. miles. & l. pater. in fine. ff. eod.]
- 15 Ex quibus omnibus perspicuum est, filio familias impietatis damnato, peculium eius castrense publicatum esse. Quæ quidem vera multorum sententia est, a quibus plurimi male dissentiunt. [Angel. & Roma. in. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de damno infesto. Neillus de bannitis. prima parte secundi temporis. q. 25. Contraria opinio crebrior est, vt Alexan. & cæteri aiunt in. l. 3. §. si filius. quod quisque iuris. & alibi sæpe. Quemada. q. 19.]
- 16 Ob easdem omnino causas verissimum esse puto, bona materna filij familias hæretici ad fiscum pertinere, tamen si pater cum habeat in potestate: nam proprietates eorum bonorum filij familias est. [l. 1. & 2. C. de bonis maternis. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. quamuis multi contrarium tradant. in. §. si de vectigalibus. & in alijs locis.]
- 17 Publicatis quoque patris bonis, peculium profectitium, quod eiusdem patris est, confiscatur: nam filius administrationem duntaxat peculij profectitij habet. Quod Cynus, Baldus, Imola, & Alexander, mecum sentiunt in dicto. §. si de vectigalibus, licet multi aliter sentiant. [in. l. 3. §. sed vtrum. ff. de minoribus. & alibi. Quemada q. 19.]
- 18 Publicatis bonis filij familias per consequentiam vsum fructus patri debitus confiscatur, etiam si filius ecclesie reconciliatus sit. Nā maxima capitis diminutione ius illud patrie potestatis soluitur, cui consequens est, vt vsum fructus amittatur, & cum proprietate ad fiscum perueniat. [l. 1. l. si viua matre. C. de bo. mater. l. amissione. §. qui deficiunt. ff. de capit. diminutio. §. cum autem. instit. quib. mod. ius patrie pot. sol.]

- 19 Vsum fructus eorum bonorum, quæ rogatus erat hæreticus restituere post mortem suam, fisco adiudicandus est, quoad hæreticus moriatur. & hoc iure vtimur. [l. Statius. §. Cornelio. ff. de iure fisci.]
- 20 Etiam prædium illud, quod censum debet ecclesie, propter hæresim domini confiscatur, saluo iure pensionis ecclesie præstande: quia dominij translatio non impeditur propter contractum illum, quem censualem vocant. [glo. in. c. constitutus. de religio. domib. Alexand. consil. 14. lib. 2. Decius consil. 146. & 164.]
- 21 Nunc videndum, an bona hæretici publicentur ab eo die, quo in hæresim incidit: non enim vsquam id plane sancitum est: nam lex pontificia nihil aliud ait, quam bona hæreticorum ipso iure confiscata esse. Verum communi omnium consensu receptum est, vt exemplo eius qui in crimen læsæ maiestatis incurrit, a die criminis bona hæretici omnia publicentur. [c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. & illic interpretes omnes. l. vlti. C. ad leg. Iul. maiesta.]
- 22 Quo efficitur, vt donationes ab hæretico, quantumuis occulto, factæ, imperfectæ sint, & non valeant. [l. post contractum. l. donationes in concubinam. §. vlt. ff. de donationib.]
- 23 Dotes quin etiam filijs datæ reuocantur a fisco, quamuis pro oneribus matrimonij dentur, & officium paternum sit filias dotare. [l. quisquis. §. emancipatio. C. ad leg. Iul. maiesta. l. pro oneribus. C. de iure dotium. l. qui liberos. de ritu nuptia.]
- 24 Dotes quoque ab occultis hæreticis filijs sanctimonialibus datæ, vt vitam monasticam exigant, eadem omnino ratione fisco vendicantur. [dicto. §. emancipatio. C. fert. l. hac in factum. ff. quæ in frau. credito.]
- 25 Et generaliter atque vniuerse constitutum est, ex quo quis tale crimen contraxit, nihil ex bonis suis alienare posse, & quarumlibet rerum alienationes, ex eodem tempore factas, nullius esse momenti. [l. quisquis. §. emancipatio. & l. vlt. C. ad leg. Iul. maiesta. vide. l. emptori duplam. ff. de euictione.]
- 26 Sed bona eius qui defecit in purgatione, aut propter contumaciam damnatus est, non publicantur nisi ab eo die, quo hæreticus esse præsumitur, non autem a tempore, quo testes aiunt, illum fuisse hæreticum: atque hæc opinio benigna interpretatione recepta est. [Gabriel Quemada quest. 8.]
- 27 Sed est questionis, vtrum fiscus vendicans res ab occulto hæretico venditas, teneatur emptori pretium restituere. Dubitationem affert, quia id iniquum esse videtur, nec lege aliqua expressè sancitum est: per consequentias tamen iuris periti aiunt, non esse pretium emptori restituendum, quia rem fisco debitam hæreticus male vendidit, eamque fiscus iure dominij vendicat: & ita quodam instructionum capite cauetur, & communi sententia receptum est. [Arg. l. 2. C. de furtis. & l. commissa. ff. de publica. & vectigalib. l. 1. §. si quis in fraudem. ff. si quid in fraudem patroni. 2. instruct. Hispalen. cap. 6. omnes interpretes in. c. cum secundum leges. Silvester in summa, verbo restitutio. 3. §. 7.]
- 28 Quamobrem quidam rectissime tradunt, peccare occultum hæreticum, qui bona sua vendit: quia emptorem in discrimen adducit amittendi rem & pretium. Aliud esse putant, si donationes fecerit, aut alio lucratiuo titulo hæreticus alienaret: sed cum id in fraudem fisci sit, amplius delibendum

- randum cenfeo. [Siluefter, verbo hæreticis. 1. q. 8. Franc. Victoria in relectione, de Indis.]
- 29 Multi tamen sunt casus, in quibus pretium restituatur ei, qui bona fide cum hæretico occulto contraxit. Ac primū quidem si numi soluti in bonis hæretici extant, reddēdi sunt protinus emptori, ne fiscus & rem & pretium habeat. [l. ex his. ff. quæ in frau. credito. l. pe. in fine. ff. de rebus eorum.]
- 30 Quod si non omnes numi, sed pars eorum reperta sit, ea sine dubio emptori restituenda est: quod enim iuris in toto, idē est in parte. [l. quæ de tota. ff. de rei vendicat. l. an pars. ff. pro derelicto.]
- 31 Pecunia quoque reddēda est emptori, & ei, qui occulto hæretico bona fide mutuum dedit, si ex ea pecunia factus sit hæreticus locupletior. vt puta, si prædium aut rem aliam emit, nam aut numi restituendi sunt, aut certe res numis empta. [l. si cum dotem. §. vlt. ff. solut. matrim. l. imperator. §. vlti. cum. l. seq. ff. de legat. 2. l. quod dicitur. §. vltim. cum. l. seq. ff. de impen. in reb. dotalib. factis. l. si res. §. quod seruus. ff. de in rem verso. l. pater. ff. de adim. legat. l. apud Celsum. §. 1. ff. de doli except.]
- 32 Idemque est, si hæreticus numis illis res suas meliores fecerit, aut hypothecas liberauerit, aut censum redemerit. [l. emptor. ff. de rei vendicat. 2. instruct. Hispalen. c. 6. & omnes doct. in c. cum secundum leges. Siluefter, verbo hæreticis. 1. q. 4. Conradus de contractib. q. 7. conclus. 3.]
- 33 Idem seruandum erit, si proprios creditores ex ea pecunia dimiserit, id est, si occultus hæreticus suis creditoribus soluerit. Nam & ea pecunia in corpore patrimonij retinetur, nec absumpta videri potest. [l. idem seruandum. ff. de

- lega. 2. l. emptor. de rei vendicat.]
- 34 Non solum pecunia restituenda est ei, qui cum hæretico bona fide contraxit, cum extant numi, aut locupletior factus est occultus hæreticus: sed etiā cum in rem eius versa est pecunia, vel tantundem consumpturus esset hæreticus ex bonis suis. Quod multis quidē exemplis cōprobare possum, sed nonnullis contentus ero. [l. 3. §. & regulariter. ff. de in rem verso. l. in pupillo. ff. de solutionib.]
- 35 Si pecuniam mutuo dedisti occulto hæretico, qua se ipsum & familiam vestiuit & aluit, ea tibi restituenda est: quia in re eius versa est. [l. 1. §. in rem. & §. proinde. & l. vltim. ff. de in rem verso. l. mortuo. ff. de statu libe. Quemada. q. 7.]
- 36 Si tuis numis occultus hæreticus horreum necessarium, aut quippiam simile ædificauerit: si ædificium ruens refecerit, si oliueta defecta restaurauerit, si vites propagauerit, vel arbores curauerit, vel seminaria aut aggeres fecerit, aut flumina auerterit, vtique numi tibi reddendi sunt. [l. 1. & 3. & l. impense. ff. de impen. in rebus dotalib. factis.]
- 37 Si in valetudinem suam, aut familiæ, aut in funus suorum pecuniam meam hæreticus occultus impenderit, tantundem a fisco recuperare possum, quia in rem eius pecunia mea versa esse uideatur. [l. 2. ff. de impen. in reb. dotalib. factis. l. & ideo. §. illud. l. filius familias. ff. de in rem verso. l. si necessarias. ff. de pignora. actio.]
- 38 Sat est autem impensam esse pecuniā in res necessarias aut vtilis, quamuis potestea casu perierint. res enim domino perit, id est, aut hæretico aut fisco. Verbi gratia, frumentum comparauit hæreticus ad alendam familiam, & in horreo reposuit, & hoc perijt, vel corruptū est,

- est, vel arsit, nihilominus in rem verum esse videbitur. Idemque est, si feruum necessarium emerit, isque deceserit: vel insulam fulcierit, eaque ruerit, aut exusta sit. [l. pignus. C. de actione pign. l. 3. §. nec non. l. seruus. ff. de in rem verso. l. 4. ff. de impen. in reb. dotalib. factis.]
- 39 Sed quomodo probabit emptor in utilitatem fisci versam esse pecuniam? Si ciuitas vendiderit, pretiumque receperit, communi sententia receptum est, vt emptor, qui seruatis solennitatibus emerit, nihil præterea probare teneatur. [Bar. & ceteri in authen. hoc ius porrectum. C. de sacro san. eccle. Alciat. in. l. ciuitas. ff. si cert. pet.]
- 40 Quod magno quidem argumento est non esse dilucidam probationem exigendam ab eo, qui bona fide rem aliquam ab occulto hæretico emerit: nec enim est, quod ei possit imputari, qui diuinare non valuit, nec plane sibi prospicere. [l. 3. ff. de senatus consulto Macedo. l. Barbarius. de offi. præto. l. si fide iussor. §. si cum debitor. ff. mandati.]
- 41 Quamobrem etsi plerique putent, eum qui ciuitati & ecclesiæ mutuam pecuniam dedit, perspicue probare debere, in utilitatem earum versam esse pecuniam, neque coniecturas sufficere: quia scire potuit ac debuit ecclesiæ conditionem & ciuitatis, vt iuris periti tradunt [in authen. hoc ius porrectum. C. de sacro san. eccle. & in. l. ciuitas si cert. pet.]
- 42 In eo tamen, qui ignorantia in superabili mutuum dedit occulto hæretico, verior proculdubio sententia est existimantium, probabiles coniecturas sufficere, ne fiscus ex alieno damno sit locupletior. [l. cum hi. §. sane. ff. de transactio. gloss. in dicta authen. hoc ius porrectum.]
- & inibi Pet. Cynus, Sali. Paul. & alij multi in. d. l. ciuitas.]
- 43 Proinde si quis egenti hæretico bona fide pecuniam mutuam dederit, & postea probauerit eum indigentem eo tempore fuisse, & adsint præterea aliqua præsumptiones, quibus verisimile sit, pecuniam in alimenta familiæ, aut in rem aliam vtilem aut necessariam consumptam esse: vtique boni viri arbitrio restituenda est creditori ex bonis hæretici publicatis. [Decius, & Alciat. in dicta. l. ciuitas.]
- 44 Atque hoc multo magis procedet, si creditor probare potuerit, tempore mutui indiguisse hæreticum pecunia mutuata, & post receptam pecuniam, id consecutum esse, propter quod mutuū datum fuit. Verbi gratia, domus hæretici occulti minabatur ruinam, ego illi indigenti mutuum dedi, vt eam reficeret, atque ille domum refecit, verisimile quidem est, mea pecunia id factū esse: quod ipsum in alijs speciebus similibus locum habebit. [l. vlt. ff. de exercito. actio.]
- 45 Huc accedit, quod si probentur extrema, media quoque probata esse videntur. Nec omnino male inferitur: indigens ædificat, seruos emit, fundum colit, & pecuniam mutuatus est: ergo ex pecunia illa ædificat, emit, expendit: hoc enim probabile atque admodum verisimile est. [c. inter dilectos. de fide instru. l. talis scriptura. de legat. 1. Ias. conf. 46. lib. 3.]
- 46 Accedit eodem, quod nusquam in iure probatur, creditorem, qui occulto hæretico pecuniam mutuam dedit, grauandum esse onere probandi, pecuniā versam esse in utilitatem hæretici: quinimo; vt Vlpianus in specie non valde dissimili ait non debet pecuniam perdere, qui mutuum dedit, nec ei imputari

- tari cur dederit, aut cur non diuinauerit. [l. 1. §. si mutuam. ff. si quid in fraud. patroni. l. si fideiussor. §. si cū debitor. ff. mandati.]
- 47 Accedit etiam, quod quæ liquido probari non possunt, sat est vt argumentis probentur: nec enim vnquam impossibilis probatio exigitur: qualis proculdubio foret, si creditor probare teneretur, in hanc aut illam rem pecuniã eandem impensam esse, quam occulto hæretico bona fide mutuam dedit. [l. non omnis. §. a barbaris. ff. de re milita.]
- 48 Nec moueat quenquam, quod vulgo dicitur, probatio debet necessario concludere: id enim ciuilitate accipiendum est, iuxta subiectam materiam. Sæpe quidem præsumptiones & argumenta pro plenâ probationibus haberi solent: & hac in re plurimum arbitrio iudicis tribuendum est. Nam quæ argumenta, ad quem modum probandæ cuique rei sufficiant, nullo certo modo satis definiti potest. Ideoque iudex magis scire potest, quanta fides testibus sit habenda, & confirmabit motum animi sui ex argumentis & testimonijs, quæ rei apriora, & vero proximiora esse compererit. [l. 3. §. tu magis. & §. eiusdem. & l. ob carmen. ff. de testib.]
- 49 Quoties igitur creditor probat occultum hæreticum indiguissè, cum ab eo accepit mutuam pecuniam, toties verisimile est, pecuniã in rem hæretici versam esse. Nec enim præsumi potest, eum perdidisse, aut vento vixisse: sed ex ea se ipsum & familiam suam aluisse. [l. si defunctus. C. arbit. tutelæ. l. vlti. C. de alimen. pupillo præstan.]
- 50 Ac multo id magis procedet, si præterea creditor probet, hæreticum post acceptum mutuum, ædificasse aut refecisse, aut emisse, aut simile quippiam

fecisse: quia verisimilius est, ex pecuniã creditoris ea esse facta, quã quod aliunde alij numi ei obuenerint. Quãobrem, mea quidem sententia, his probatis, pecunia reddenda est creditori: nec equũ est euidenti & impossibili probatione eum onerare. [l. vlti. ff. quod cum eo.]

- 51 Idemque seruandum, cum is qui emit rem aliquam ab occulto hæretico, eadem probauerit. Par enim ratio vtrouque est: nec vsquam in iure cautum inuenies, vt is qui bona fide cum occulto hæretico contrahit, euidentiorem probationem facere teneatur. Nec fiscus hac in re priuilegium aliquod habet: sed iure priuatorum hominum vti debet. [l. item veniunt. §. in priuatorum. ff. de peti. hæredi.]

- 52 Addendum eodem est, quod in speciebus supra memoratis, liquido constat, pecuniam emptori & creditori debitam esse: incertum est autem, an fiscus eandem habeat. Satius est igitur eam reddere creditori vero, quã fiscus in dubio relinquere, qui bona hæretici & aliorum innocentium simul occupare solet. In dubijs enim rebus, vt Aristoteles in problem. ait, ad eam partem vergere oportet, in qua si forte sit erratum, peccetur leuius. [Confert. l. quoties nil sine captione. de regul. iuris & l. absentem. ff. de pœnis.]

- 53 Accedit huc, quod in dubijs quæstionibus facile contra fiscum respondendum est: præsertim cum lucrum quaerit cum aliorum iactura. Tametsi non desint, qui Modestini sententiam corumpentes, dicant, non facile delinquere eum, qui in dubijs quæstionibus contra fiscum responderit. Sed magis miror Franciscum Duarenum, virum quidem eruditum, scribere non esse verum quod plerique asserunt, in dubijs quæstionibus contra fiscum iudicandum esse.

Quam-

Quamuis enim responsum sit, eum non delinquere, qui contra fiscum responderit: nam id, inquit, ideo responsum est, quia plecebantur olim, qui fisco parum fauebant: quod nusquam legimus, nec vnquam arbitror esse relatũ. [l. non puto. ff. de iure fisci. l. vlti. C. de codicil. Duarenus in. l. 1. ff. solut. matrimo.]

- 54 Quin etiam id nos generaliter accipere debemus: quia sub optimo principe viuimus. Scribit enim Plinius in Panegyrico ad Traianum: Quæ præcipue tua gloria est, sæpe vincitur fiscus: cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono principe. & Iulius Capitolinus in vita Marci Antonini: Fisco in causis compendij nunquã iudicans fauit. & a Plotina vxore correptus Traianus, quod calumnijs procuratorum prouinciæ diuexarentur: mox detestari coepit improbas exactiones, fiscum lienem vocans, quod eo crescente, reliqui artus tabescant. Itaque Traianus, Hadrianus & Iustinianus contra fiscum respondisse traduntur: & multi contra eundem multa scripsere. [l. 1. de interdi. & relega. l. cum ratio. ff. de bo. damn. l. 1. §. vlti. C. de cadu. tollen. Eutropius lib. 11. rerum Romanarum. Cælius lib. 4. lectio. antiqua. c. 18. Guil. Benedi. in. c. Raynutius. parte, mortuo itaque. 1. Ripa in. c. inter ceteras. de rescript. Alciat. lib. 8. Parergon. c. 6. Lazius lib. 2. commentario. reip. Romanæ cap. 14.]

- 55 Quod autem diximus pro creditore contra fiscum facile respondendum esse, id locum habet in dubijs quæstionibus, vt ait Modestinus. Aliud est in rebus certis: nam si quispiam sciens aliquem hæreticum esse, ab eo emit, aut ei mutuam pecuniam dederit, non solum pretio carere debet, sed etiam in eum inquiri poterit, quia hæreticum homi-

nem inquisitoribus non indicauerit. [c. decreuit. de hæreti. lib. 6. l. si debitor. ff. quæ in frau. credito. nouella. 131. de ecclesiast. cano. §. pen.]

- 56 Non tantum a die hæresis alienata ab occulto hæretico reuocantur: sed ea etiã quæ in fraudem fisci paulo ante alienauerit. Fraus autem probabitur verbis & factis hæretici. Verbis, si dixerit se metu confiscationis ea bona alienare: factis, si omnia bona sua sine euidenti causa alienauerit: si post alienationem possidere reperiatur: si statim post alienationem hæresis eius reuocata fuerit. [l. in fraudem. ff. de iure fisci. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred. l. pignus. §. superuacuum. quib. mod. pignus vel hypo. sol. & l. & qui sub imagine. C. de distra. pigno. l. si ventri. §. vlti. ff. de priuil. credi. traditur ab omnibus in. l. post contractum. ff. de donat.]

- 57 Sed & si vxor aliquid alienauerit sine licentia viri, & postea in hæresim incidat, reuocabit fiscus rem alienatam: quamuis contractus confirmatus fuerit iuramento. Leges enim regiarum tales contractus prohibentes, non in vxorẽ quidem, sed in fauorem virorũ factæ sunt. [Bar. in. l. vlti. C. ne fideiuf. dot. dentur. Lucas in. l. extrema. C. de præd. decurio. Ang. confi. 160. Areti. confi. 54. Ale. confi. 27. lib. 1. Corne. confi. 121. lib. 4. Soci. consil. 77. lib. 1. Tirraquel. post leges connubiales glo. 3. nu. 37.]

- 58 Cum autem alienata ab hæreticis reuocantur a fisco, male fidei possessores bona cum fructibus restituere debent. [l. ait prætor. §. per hanc. cum seq. & l. vlti. §. non solum. ff. quæ in fraud. credito. l. videamus. §. in Fauiana. ff. de vsuris.]

- 59 Quin etiã bonæ fidei possessores post litem contestatam & controuersiam motam,

F tam,

- ram, incipiunt malæ fidei possessores esse, & quasi prædones tenentur: cœpit enim scire rem ad se non pertinentem possidere, is qui interpellatur. [l. sed & si lege. §. etiam. ff. petit. hæredita. l. 2. C. de fructib. & lit. expensis.]
- 60 Animaaduertendum vero est, in probatione temporis, ex quo quis in hæresim incidit, quod sola rei confessio emptoribus & creditoribus nocere nõ potest, nisi testibus cõprobata sit: Nec enim vnus dicto fides haberi debet, et si Cato is esset: quod rectissime Bartho. tradit. [c. licet vniuersis. de testi. l. ius iurandi. C. eod. tit. Bar. in. l. edicto. ff. de iure fisci.]
- 61 Sed quamuis tam multa, quam dixi, propter hæresim publicentur: quædam tamen sunt, quæ in confiscatione non veniunt, qualia sunt bona futura. Nã publicatis bonis, quidquid postea acquiritur, non sequitur fiscum, sed publicatur duntaxat id quod hæreticus habuit, cõdamnaretur. [l. si mandauero tibi. §. is cuius bona. ff. mandati. l. eius qui. §. 1. ff. de testam. c. foelicis. §. verũ. de pœnis l. 6. Curtius Senior cõsil. 59.]
- 62 Qua ratione iura conditionalia ex vltima voluntate pendentia, si conditio extiterit post cõdemnationem, ad fiscũ non transeunt. [l. 1. §. si autẽ aliquid. C. de cadu. rollen. l. intercidit. ff. de condit. & demonstra. glo. recepta. in l. nõ ad ea. eodẽ titu. Quemada q. 10.]
- 63 Alimenta quoque non publicantur: aut enim alimentarius exurit, & eo casu ius alimentorum finitur: aut ecclesiæ reconciliatur, & ei alimenta præstantur. [l. is cui alimenta. ff. de alime. & ciba. legat. l. pen. de capite minutis. l. si in metallum. ff. de his quæ pro non script. haben. l. qui bonis. ff. decessione bono. Feli. in c. apostolicę. de exceptionib. Bart. & cæteri omnes in. l. si

- victum. ff. rei iudica.]
- 64 Et generaliter confiscatio bonorũ hæretici non debet alijs esse damnosa: nec perdendus est pius cum impio, nec est alius pro alio puniendus. Denique natura equum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiosem. [Genes. 18. l. sancimus. C. de pœnis. l. nam hoc natura. ff. de cond. indebi.]
- 65 Quo efficitur, vt siquid alienum receptũ fuerit inter hæretici bona, vt puta, depositum, commodatum, conductũ, id omne illico domino eius sit restituendum. Par enim culpa est, iniuste detinere, atque inuadere alienum. [l. in fraudem. §. ex his. ff. de iure fisci. l. si vètri. ff. de reb. iudi. auto. possi. c. sepe. de restit. spoliato.]
- 66 Hinc plurima decidi possunt: ego tamen ea nunc referam, quæ dignum tractatum habent. Marito impietatis damnato, fiscus dotem vxori confestim reddere debet. Nec fiscus vendere potest fundum dotalem, excepto si sciens marito hæretico nupsit. [l. si marito. ff. solut. matr. l. 2. ff. de fundo dotali. c. decreuit. de hæreti. lib. 6.]
- 67 Dos autem restituenda est vxori, non quæ inaniter dotalibus instrumentis cõscripta fuerit, aut quæ sola mariti confessione probatur: sed quam vxor alijs quoque probationibus viro traditam fuisse docuerit. [l. 1. C. de dote cauta non numera. l. siquis post hac. C. de bo. dannato. glo. & omnes in. l. assiduis. C. qui portio. in pigno. habeant.]
- 68 Sed cum dotis promissio ac dotal instrumentum præcessit, & postea confessio consecuta est, plerique putant, his solis plene probatam esse dotis numerationem: mea tamen sententia alijs quoque præsuppositionibus & verisimilibus coniecturis opus est, ne confessio illa in fraudẽ fisci aut creditorũ forte simulata sit. [l.

- fit. [l. in contractibus. §. sed quoniam. C. de non nume. pe. Soc. & cæteri in. l. 1. ff. solu. matr. Aymo. consi. 40. Co. uar. li. 1. resolutio. cap. 7.]
- 69 Hæredes mariti, atq; adeo fiscus, qui eius successor est, vti possunt aduersus vxorem exceptione dotis non numeratæ: ita tamen, vt intra annũ continuum a morte, vel condemnatione mariti, ea exceptio proponatur. [l. vlti. C. de dote cauta non nume. l. si cui. C. de non nume. pecu. l. 2. §. ex his. ff. de ver. obli. l. quod id hærede. ff. de tributo. Rolan. con. 31. Quema. q. 4.]
- 70 Restituenda quoque sunt vxori bona parapherna, & alia eiusdem propria, quocunq; titulo quæsitæ. [l. si quis post hac. C. de bonis damnato. l. si ego. §. dotis. ff. de iure dot. l. 2. C. ne vxor pro marito.]
- 71 Idemque est in parte illa lucrorum, quæ regijs legibus communia sunt coniugum: quia dimidia pars ad vxorem pertinens, ei restitui debet: cuius augmentum crescit vsq; ad sententiam publicationis bonorũ declaratoriã. [regia lex Taurina. 77. Segura li. de bonis lucrati. Lupus in rubri. de donatio. inter vir. & vxor. §. 66. Chasse. in cõsuetudi. Burgun. rubri. 2. §. 2. Quemada quæst. 6.]
- 72 Neque donationes propter nuptias, neque arrhæ vxori datæ, marito hæresis damnato, confiscantur, sed ad vxorem pertinent: quia pudicitie præmio cedunt. Idem iuris est in parte eorum, quæ data sunt sponsæ, osculo interueniente. [l. res vxoris. C. de dona. inter vir. & vxor. & l. siquis post hac. de bonis dannata. l. si a. spõso. C. de donatio. ante nup. Lupus in rubri. de donat. inter vir. & vxor. §. 66.]
- 73 Quæri autẽ potest, an vxor quæ sciens nupsit hæretico, sicut priuatur dote, sic etiam priuetur arrhis, siue donatione propter nuptias. Sed ea quæstio fatua est: quia hæreticus non potest donare propter nuptias. [c. cõ secundũ. de herer. lib. 6. l. post contractũ. ff. de donatio.]
- 74 Plusculum dubitationis habet, an bona quæsitæ constante matrimonio inter coniuges, diuidenda sint inter vxorem & fiscum: & cum vxor deliquerit nubens hæretico, & turpia ea lucra esse videantur, consequens est vt nihil eorũ ad vxorem pertineat. [c. decreuit. de hæreticis lib. 6. l. 1. §. plane. ff. de tute. & ratio. distraken. l. siue hæreditaria. ff. de nego. gestis. l. quod seruus. de acqui. posse. l. quod autem. ff. pro socio. l. 1. ff. vnde vir & vxor.]
- 75 Occultus hæreticus fundum dotalem vendidit, consentiente atque iurante vxore: deinde fiscus vendicauit fundũ, quem vxor vendicare non poterat: quæsitum est, an vxor fundum illum repetere possit a fisco: & quia nouũ nõ est, vt ex alterius persona quispiã consequatur, quod ex sua consequi non valebat: nec æquum est vt fiscus locuples sit cõ vxoris detrimento, pro vxore contra fiscum pronunciauimus. [l. non putauit. §. si exhæredatus. & l. si post mortem. ff. de bon. posse. cõtra tabu. l. per pro curatorẽ. ff. de acqui. hæredi. l. Aristo. ff. quæ res pigno. obliga. non possunt. l. si filius. ff. de bo. liberto.]
- 76 Propter hæresim viri non publicantur donationes factæ vxori a consanguineis eiusdem viri, excepto si nominatim dictum sit tempore donationis factæ ab eo, qui donauit, vt marito acquirantur. [l. si mater. C. de donatio. ante nupr. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus in fine. ff. de verbo. obli. Lupus in rubri. de dona. inter vir. & vxor. §. 45. Alcia. lib. 1. de præsumptio. cap. 18.]
- 77 Idem dicimus in donatione facta filio arrogato, itemque vni ex socijs: ea enim ei acquiritur, cui facta fuerit: nisi forte

- forte aliud sit dictum tempore quo facta est donatio: ergo non publicabitur propter alterius hæresim. [l. socium qui in eo. §. vlt. ff. pro socio. l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vulga. & pupilla. & illic Bar. & cæteri. Corne. consil. 81. & consil. 149. li. 1. Soci. consil. 33. lib. 3.]
- 78 Eadē dicenda sunt in muneribus, quæ legatis dari solent: quia legatis acquiruntur, & ab eis auferuntur, si hæretici fuerint: nisi expresse aliud sit adiectum donationi. atque hæc quidem communi omnium consensu recepta sunt. [in l. si vero. §. item quidquid. ff. solu. matri. & in. l. qui proprio. §. procurator. ff. de procurato. Alcia. li. 1. de præsump. cap. 18. Brunus li. 4. de legationib. c. 6.]
- 79 Quamuis filiusfamilias viuo patre dominus bonorum eius quodammodo existimetur: publicatis tamen bonis filij, non confiscatur portio illa legitima, quæ post mortem patris ei debetur. [l. in suis. ff. de libe. & posthu. l. si qua pœna. de his qui sunt sui vel alie. iuris. l. qui superstitis. de acqui. hæredi. omnes interpretes in authen. nouissima. C. de inoffi. testa. & in. c. 2. de deli. puero.]
- 80 Filiofamilias impietatis damnato, non publicatur peculium profectitium ei a patre concessum: quia proprietas eius non filij, sed patris est. [l. 3. §. sed vtrū. ff. de mīno. l. 3. C. de bo. proscrip. l. depositi. & l. quam Tuberonis. ff. de peculio. communiter omnes in. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de damno infe.]
- 81 Patrefamilias hæretico damnato, non confiscatur vsus fructus, quem habuit in bonis filij aduentitij. nam cum filius efficiatur sui iuris, consequens erit, vt vsus fructus ad eum cum proprietate pertineat. [c. 2. §. vlti. de hæreti. lib. 6. l. cum oportet. & l. quæcunque. C. de bo. quæ libe. l. si viua matre. de bo. mater. §. finitur. instit. de vsu fructu.
- Ruinus cōf. 24. lib. 5. Boherius decis. 7.]
- 82 Quæsitum fuit, an maritus alienare possit partem dimidiam lucrorū, quæ legibus regijs ad vxorem pertinebant: si tempore alienationis vxor hæretica erat: & magis puto, reuocari posse alienationem, si sciebat vir, vxorem hæreticam esse: quia nec vxor ipsa, si vidua foret, res illas alienare possit. [l. quisquis. §. emancipatio. & l. vlt. C. ad leg. Iuli. maies. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]
- 83 Si autem occultā vxoris hæresim maritus ignoret: probabile quidem est, vt talia bona maritus alienare queat. Lege enim regia viro concessum est, vt inscia & inuita vxore lucra illa possit alienare: quo iure propter occultā vxoris hæresim non videtur esse priuatus: quandoquidem alia lege regia declaratum est, vt lucra illa possint augeri vsque ad sententiam definitiuam. Ergo per consequentias maritus interim res administrat, & eas bona fide minuere, sicut augere poterit. [l. vlti. tit. 4. lib. 5. ordinatio. & regia. item lex Taurina. 77. l. secundum naturam. ff. de regul. iuris. l. 1. §. pro secundo. C. de cadu. tollen.]
- 84 In dubio autē bona fides & ignorantia præsumitur: & vt eleganter inquit Vlpianus, plerunque credendum est, qui partis dominus est, eum iure potius suo vti, quam furti consilium inire. [l. pen. C. de euctio. l. verius. ff. de probat. l. merito. ff. pro socio.]
- 85 Adde quod lex illa regia onus probandi transfert in eum, qui dixerit, alienationem lucrorum dolo aut fraude a marito esse factam. Sub qua quidē regula comprehenditur fiscus: tum quia in ius succedit vxoris: tum etiam, quia nisi excipiat fiscus, iure priuatorum vtitur. [l. vlti. tit. 4. lib. 5. ordinat. l. qui in ius. ff. de regul. iuris. l. quod in hærede

- hærede. ff. de tributo. l. item veniunt. §. in priuatorum. ff. de peti. hæredi. l. 2. & 3. de alimen. & ciba. legat.]
- 86 Sed etsi maritus ea lucra vendere, aut iusta ex causa alienare queat, donare tamen non poterit: nec enim ad hoc libera eorum administratio concessa est, vt perdat. [l. filiusfamilias. ff. de donat. l. contra iuris. de pact. regia. l. 206. styli. Suares in. l. 1. tit. 3. lib. 3. fori regij.]
- 87 Bona viri hæretici Ecclesiæ reconciliati, publicata sunt: deinde alienare voluit partem dimidiam lucrorum, quæ vxori adiudicata erant: quæsitum fuit, an id facere possit, vxore inuita. & cum societas illa publicatione soluta fuerit, & vir partem lucrorum perdiderit, & altera pars vxoris propria sit: denique cum maritus ad inopiam culpa sua peruenit, probabile quidem est, vt non magis ea bona alienare queat inuita vxore, quam alia vel dotalia, vel parapherna. [l. 4. & l. verum. §. vlti. l. actione. §. publicatione. ff. pro socio. l. vbi adhuc. C. de iure dot.]
- 88 Propter hæresim clerici ex bonis ecclesiæ nihil est publicandum: & qui secus fecerit, in sententiam excommunicationis incurrit, & ab ea non est absoluentus antequam Ecclesiæ satisfaciatur. Sed ea sanctio locum non habet in eo qui confiscat libros Monachi Fraciscani hæretici: quia non sunt monasterij, quod nihil proprium habet. [Clem. 1. de hæreti. Aymo. de antiquitate. parte 4. §. 1. in fine.]
- 89 Cui confine est, vt bona clerici hæretici, quæ ex ecclesia, vel eius respectu acquisierit, publicari non debeant, sed eidem ecclesiæ restituenda sint. et ita pontificij tradunt. [c. relatum. 2. c. requisisti. de testamen. c. excommunicamus. 1. §. primo. de hæreti. & ibidem glos. collecta. & cæteri. Ancha. in cap. cum secundum. de hæreti. lib. 6. Card. in Clem. 2. Feli. in c. vergentis. & Brunus lib. 5. cap. 6. de hæreti.]
- 90 Sed cum vera sententia sit, quod clerici verum dominium habent fructuū suorum beneficiorum: & moribus ac legibus Hispaniæ receptum sit, vt clerici libere eosdem fructus etiam in vltima voluntate, alienare ac distribuere possint: relinquitur plane, vt propter hæresim confiscari queant. [Ioan. maior in lib. 4. sent. distin. 24. q. 20. Gabriel. distin. 15. q. 8. Syluester verbo, clericus. 4. Corne. consil. 314. lib. 3. Zasius consil. 9. lib. 2. Couar. in c. cū in officijs. de testamen.]
- 91 Et quamuis multi putent patrimoniū & aliā bona clerici hæretici, ad episcopum pertinere: ita tamen vt ea distribuāt in vsus pios. [Abb. Socinus, Ana. Feli. & cæteri in c. excommunicamus. 1. §. 1. de hæreti.]
- 92 Verior tamen & iustior sententia est, vt ad fiscum ea bona pertineant pro alimentis eorundem clericorum penitentium, & aliorum pauperum, & salarijs, atque alijs impensis sancti huius officij: idque cautum est constitutione extrauagante Bonifacij, vt Bossius retulit: & eo iure maiores nostri, & nos semper vsi sumus: nec desunt idonei eius sententiæ authores. [c. placuit. c. quicunque. 12. q. 3. c. nulli. c. fixum. c. si episcopus. 12. q. 5. melius in c. de lapsis. 16. q. 6. Oldra. consil. 17. Ioan. And. ad speculum. tit. de feudis. §. pen. Ancha. in c. ea que. de regul. iuris lib. 6. q. 22. Paul. consil. 154. Benedi. in c. Raynutius. parte, & vxorem. num. 240. Couar. lib. 2. resolutio. cap. 9. Pet. Rebuffus in proce. consti. regiarū. nu. 35. Bossius nu. 33. tit. de hæreti.]
- 93 Bona restitutioni subiecta, quæ possidebat hæreticus, non publicantur: sed

- sed et restituenda sunt, cui post aliquod tempus relicta erant. [l. imperator. ff. de fidei commissa. liberta. l. Staius. §. Cornelio. ff. de iure fisci. Alex. consil. 23. lib. 1. Ruinus consil. 124. lib. 2. & consil. 23. lib. 5. Caseneus in consuetudi. Burgun. rubri. 2. §. 2. Quemada quæst. 17.]
- 94 Quin etiam si filio suo rogatus sit hæreticus aliquid restituere, id a fisco restituendum est illi: quia pertinet ad filium, non tanquam ad hæredem, sed ut ad creditorem. [l. vnum ex familia. §. 1. & seq. ff. de legat. 2. Probus ad Ioan. Mona. in c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]
- 95 Ius patronatus ecclesiasticum transit natura sua etiam ad hæredes extraneos: quam ob rem bonis patroni publicatis ius illud ad fiscum pertinere videtur: quia loco hæredis extranei fiscus est. [Inno. & ceteri in rubri. de iure patrona. Decius consil. 149. Igneus in l. necessarios. §. non alias. num. 403. ff. ad Sillania.]
- 96 Obtinuit tamen, ut ius patronatus non publicetur, sed ecclesia libertatem consequatur: sicut alij liberantur, qui iure dominij & obsequij hæretico erant astricti. [c. vlti. de hæreti. l. iura libertorum. ff. de iure patrona. Imo. in l. in sulam. ff. solu. matri. Caseneus in consuetudi. Burgun. rubri. 2. §. 2. nu. 9. pleni? Casar Lamberti. lib. 3. de iure. patro. quæst. 8. arti. 8.]
- 97 Emphyteusis hominis priuati in fiscum transit propter hæresim emphyteutæ: sed ius suum integrum domino cõseruatur, quia fiscus in ius priuati succedit. [Quemada quæst. 11.]
- 98 An emphyteusis ecclesiastica transeat in fiscum publicatis bonis emphyteutæ, quæritur: & iam ante dixi de re quæ pensionem, siue censum soluit Ecclesiæ. Tabelliones autem hos contractus, longe dissimiles, miscere & confundere solent: sed natura eorum potius, quàm verba, consideranda est: nec enim mutatur vocabulis vis rerum, ut ait Fabius. lib. 9. cap. 1. [l. in sulam. ff. de præscrip. verbis. l. sed Celsus. §. 1. ff. de contrahen. empt. Ias. in l. 1. C. de iure emphyteu. col. 11.]
- 99 Quæstio autem proposita pendere videtur ex alia. Num res ecclesiæ in emphyteusim data, transire possit ad hæredem extraneum. Nam si id non: neque ad fiscum perueniet, qui extraneus successor est. [l. iura libertorum. ff. de iure patrona.]
- 100 Crebrior quidem opinio est, emphyteusim ecclesiæ ad extraneos successores peruenire non posse: ut Decius, Gozadinus & alij authores sunt. [Decius in c. in præsentia. de probatio. Gozadi. consil. 39. Casene. in consuetudi. Burgun. rubrica 2. §. 2. nu. 10. Rolandus consil. 96.]
- 101 Multi vero aiunt contrariam opinionem esse veriore. Quin etiam Felinus, & Corneus testes sunt, hanc esse communiter approbatam. [Felin. in eodem cap. in præsentia. de probat. Corne. consil. 13. l. 3.]
- 102 Ea tamen distinctio vera & recepta est, qua & vtraque opinio defendi potest, & soluitur quæstio supra tacta. Autem emphyteusis rei ecclesiasticæ fit, non præcedentibus iuris solennibus, alias necessarijs ad eas res alienandas: & eo casu, neque ad pronepotes, nec ad hæredes extraneos, nec ad fiscum transit. [nouella. 7. de non alienan. §. emphyteusim.]
- 103 Aut res ecclesiæ in perpetuam emphyteusim traditur, antecedentibus necessarijs solennibus ad alienationem rerum ecclesiasticarum: & in ea specie ad extraneum hæredem transit, atque adeo ad fiscum. [nouella. constitu. 120. de aliena. & emphy. §. licentiam. Marth. Neapolita. decis. 100. Curtius iunior consil. 4. Gozadi. consil. 86. Gratus consil. 55. lib. 1. & consil. 128. lib. 2. Couar. lib. 2. resolutio. cap. 17. Boscius tit. de bon. publicatione. nu. 60.]
- 104 Sed hoc est ecclesiæ ius singulare, ut possit rem suam in emphyteusim datam, recuperare, & fiscus eam restituere teneatur: quod & senatusconsulto cauetur. [c. scelicis. §. si qua vero. de pœnis lib. 6. Oldra. consil. 17. Ancha. in c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]
- 105 Optio quoque datur ecclesiæ, ut intra biennium deliberet, an velit habere fiscum in emphyteutam, vel rem suam in emphyteusim hæretico datam, recuperare malit. [nouella. 120. de aliena. & emphy. §. porro si quamlibet rem. Bar. Roma. & Alex. in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infe. Ancha. in c. postulasti. de foro compet. Imo. in c. ex parte. de feudis. Gail. & Bal. in l. si quis presbyter. C. de episcop. & cleri. Decius consil. 442. Ruinus consil. 23. lib. 5. Quemada quæst. 12.]
- 106 Vtrum ecclesia possit restitui aduersus lapsum huius biennij: verius & benignius est ut id ecclesia facere queat: quia melior eius causa est, quam fisci lucrum captantis. [Quemada. q. 13.]
- 107 Ex facto tractatum fuit, an ecclesia possit rem suam in emphyteusim datam, recuperare cum meliorationibus, & nihil pro eis fisco soluere. Quæstio quidem anceps erat: plerisque tamen placuit, quia hæreticus rem illam post hæresim, meliorem fecerat: ut ecclesia expensas ex numis ad fiscum pertinentibus factas eidem fisco redderet.
- 108 Si vero emphyteuta rem ecclesiæ meliorem fecerit, & postea in hæresim incidat: publicatis eius bonis, emphyteusis gratis restituenda est ecclesiæ cum meliorationibus: quæ quidem iure accessionis ac veluti cõsolidationis ad ecclesiam pertinent. Adde quod ecclesiæ fundus propterea solet in emphyteusim pro exigua pensione dari, ut melior pretiosiorque factus aliquando ad ecclesiam redeat. Et ea quidem fuit olim emphyteusis origo: dabatur enim fundus in emphyteusim, id est in plantationem, ut qui acciperent, plantando & inferendo, rem sterilem, in meliorem statum reductam, fertilem redderent. [l. 2. & 3. C. de iure emphy. Corasius in l. qui pignori. ff. de seruit.]
- 109 Accedit eodem, quod quoties propter culpam priuatur emphyteuta iure suo, toties res in emphyteusim data reddit ad dominum proprietatis cum meliorationibus. Ad ecclesiam ergo redire debet pleno iure emphyteusis propter hæresim possessoris confiscata. [Athen. qui res. C. de sacrosan. eccle. & inibi Decius. Ias. in l. 2. de iure emphy. Decius consil. 171. & 518. Quemada q. 12. Fran. Burfatus conf. 43.]
- 110 Cum autem fundus cum meliorationibus traditur, dominus reddere debet impensam, eo usque duntaxat, quo fundus pretiosior factus est: & si plus pretij fundo accessit, solum restituet, quod impensum est. Itaque fundi dominus eliget vtrum soluere malit, quod impensum est, aut quod fundus pretiosior factus est. [l. in fundo. ff. de rei vendi.]
- 111 Sed an impensæ compensandæ sint cum fructibus ex eodem fundo perceptis, quæstio quidem implicita est, & quæ distinctione indiget. Nam si eo tempore dominus fundi fuit, quo impensas fecit, fructus fundi suo iure percepit, eosque compensare non debet. Et ita omnium sententia receptum est. [glo.]

- [glo. & omnes in. l. emptor. ff. de rei vendi. Tiraquel. de retractu conuentionali. §. 7. glo. 1. Couar. lib. 1. resolu. cap. 8.]
- 112 Idemque erit, eademque ratione, si is qui fecit impensas bonæ fidei possessor erat. Non enim compensare tenetur fructus perceptos ante litis contestationem: quia eos omnes & naturales & industria sua perceptos, suos iā fecerat. [l. emptor. & l. sumptus. ff. de rei vendi. l. Paulus respondit. §. vltimo. ff. de pignoribus. l. qui scit. & l. in pecudum. ff. de vsuris. l. bonæ fidei ff. de acquir. rerum domi. Forcatulus in penu iuris ciuilis. c. 18. Vasquius Menchacensis lib. 3. quæst. c. 70.]
- 113 Possessor vero malæ fidei, & is qui bona fide possidebat, post litem contestatam, fructus perceptos compensare debent cum meliorationibus: quia eos non faciunt suos. [l. plane. in fine. & l. sed & si lege. §. etiā. ff. de peti. hæredi. l. emptor. & l. sumptus. ff. de rei vendi. l. domum. C. eo. tit.]
- 114 Hæc autem compensatio fit vsq; ad concurrentem quantitatem. Quod si meliorationes a possessore factæ, fructuum perceptorum summā excedant, dominus fundi superfluum possessori restituere cogitur. [l. sumptus. ff. de rei vendi. regia. l. 40. cum seq. tit. 28. parte 3. l. in insulam. §. 1. ff. solut. matri. l. 1. §. vlt. & l. Paulus. §. domus. ff. de pigno.]
- 115 Quid, si fructus percepti a malæ fidei possessore plures sint, quam meliorationes? & hoc etiam casu id quod excedit restituendum est domino fundi: alia quoque ratione, quia fructus mala fide percepti vero domino restitui debent. [l. item veniunt. §. cæterum. cum seq. l. sed & si lege. §. quod autem. & §. perinde. l. illud. §. prædo. ff. de peti. hæredi.]
- 116 Quidam putant fructus perceptos a bonæ fidei possessore, restituendos non esse post litem contestatā, neque compensandos cum meliorationibus: eo scilicet casu, cum percepti sunt ex fundo sterili pretiosiore facto, sumptibus & industria eius. Nam in ea specie satis esse videtur, vt fundi sterilis dominus, fertilem eum gratis recipiat, nec improbus sit exactor, & locupletior fiat cum detrimento alterius. Et hac sententia Senatus noster contra fiscum vti solet: quidquid alij tradant. [Confert. l. vlti. C. de alluuiio. & illic Bal. & Salice. l. cæterum. ff. de rei vendi. Platea in l. vlti. C. de omni agro deser. l. 11. Capius Neapoli. decif. 72.]
- 117 Si vero fundus non erat prorsus sterilis, sed sumptibus bonæ fidei possessoris pretiosior factus est, ante litem contestatam fructus quidem suos facit, vt ante dixi: post litis vero contestationem fructus perceptos compensare debet, sicut malæ fidei possessor. l. sūptus. & l. emptor. ff. de rei vendi.]
- 118 Sed & ea sententia æquissima, & a plerisque recepta est: vt qui magnas impensas in re aliena fecerit, soluere domino possit eius rei æstimationem, id est, quo res illa æstimanda foret, si melior facta non esset: & ea æstimatione domino præstita, nihil præterea soluere teneatur: sed deinceps rei dominus sit. [l. 2. & inibi Bar. & cæteri omnes. C. de præd. Nauicula. lib. 11. Paul. Soci. & alij relati a Couar. li. 1. resolut. cap. 8.]
- 119 Ego tamen hac in re plurimum arbitrio iudicis tribuendum cenfeo: nam si domini fundi nihil interest, ei vero qui impensas fecit, multum prodest, rem ei iudex adiudicare debet: id enim æquitas suggerit, etiam si iure stricto deficiamus. Sed interim meminisse oportet, non esse malitijs indulgendū. [l. 2. §. item

- quæst. 20.]
- 123 Si fuerit tutor confiscatus aduersus fiscum danda est actio ei, qui loco eius tutor datus sit, vt ait Vlpianus. Idemque erit si curator furiosi vel prodigi, aut quiuis alius confiscatus sit: quia fiscus rationes reddet, & reliqua soluet. [l. si tutor reipublicæ. §. vltimo. ff. de tute. & rationib. distrahen. l. qui neque. l. si prædia. ff. de rebus eorum.]
- 124 Sæpe tractatū est, an hæreditas adita ab occulto hæretico, acquiratur fisco. Anceps quidem quæstio, nisi lege regia contra fiscum decisa foret ea ratione: quia hæreticus ex testamento & ab intestato nihil capere potest, itaque ad substitutos, vel ad proximiores consanguineos hæreditas illa perueniet. Idemque erit in legatis & fidei commissis: qua in re, sicut in plerisque alijs, non est opus disputatione: quia, vt ciuis meus Seneca inquit, Satius est ire aperta & recta via, quam sibi ipsi flexus disponere, quos cum magna molestia debeas relegere. Et libro quinto de beneficijs, idem Philosophus ait: Quid boni est, nodos operose soluere, quos ipse, vt solueres, feceris? [regia. l. vlti. tit. 7. parte 6. l. Manichæos. C. de hæreticis. nouella. 144. de Samaritanis regia. l. 4. tit. 3. parte 6. & l. 4. tit. 26. parte 7. Neui-zanus cõsil. 73. Quemada. quæst. 18.]
- 125 Inde quæritur, si eo tempore quo delata est hæreditas, iam hæreticus hæresim confessus erat, quamuis nondum fuerit absolutus, an hæreditatem illam acquirat. Et cum ad Ecclesiæ sinum admissus non erat, quo tempore delata fuit hæreditas, probabile quidem est, ab eodem adiri non posse. Aliud vero dicendum esse videtur, cum iam suffragijs & calculis iudicum admissus erat, quamuis sententia prolata non fuerit. Nam priori casu, nec erat capax, nec
- item varus. ff. de aqua plu. arcen. l. in creditore. ff. de euictione. l. 2. solut. matri. l. in fundo. ff. de rei vendi.]
- 120 Sed iam ad bonorum publicationem reuertamur. Illud quidem in confesso est, feudum, quod hæreticus habuit, non esse confiscandum, sed catholico Domino restituendum: excepto si feudum huiusmodi sit, vt libere alienari queat: tunc enim vt cætera hæretici bona confiscabitur. [c. excõmunicamus. §. monentur. de hæret. l. imperialē. §. illud. de prohi. feudi. alie. per Federi. c. scelicis. §. si qua vero. de pœnis. lib. 6. Curtius in feudis parte. 5. quæst. 7. Neui-zanus consil. 68. Bofsius. tit. de bon. public. nu. 54.]
- 121 Præterea creditoribus hæretici, qui ante hæresim creditores erant, fiscus satisfacere debet ex bonis eius publicatis. Creditores enim præferuntur pœnis fiscalibus: nec possunt vlla bona ad fiscum pertinere, nisi quæ creditoribus superfutura sunt. Nam vt Iabolenus ait, id bonorum cuiusque esse intelligitur, quod æri alieno superest. [l. 1. C. pœnis fisca. credito. præse. l. non possunt. l. in summa. l. quod placuit. ff. de iure fisca. l. 2. ff. de alimen. vel ciba. legat. l. 2. C. ad leg. Iul. de vi. l. in facto. §. fiscus. ff. de condi. & demonstra. l. Marcellus. §. vlti. ff. ad Trebellia.]
- 122 Vsq; adeo autem fiscus tenetur creditoribus hæretici satisfacere, vt etiam si ecclesiæ reconciliatus locuples postea efficiatur, aut aliquid bonorum suorum ex indulgentia principis impetrauerit: creditores ex ante gesto non habeant cum eo actiones, sed ære alieno ex præcedenti tempore pœna liberatus sit: excepto, si partem bonorum recuperauerit: nam pro rata portione obligatus erit. [l. si debitor. l. tutor. C. de senten. passis. l. 2. & l. 3. ff. eo. tit. Quemada
- G satis

fatis compertum, an recipiendus esset: posteriore autem, omni modo ecclesie gremio excipiendus fuit. Et cum vtroque casu nihil ad fiscum pertineat, aliorum ius alij curiosius perquirant. [l. si alienum. 49. §. 1. de hæredi. instit.]

126 Quamuis bona hæreticorum ipso iure sint publicata: occupatio tamen bonorum, & executio confiscationis non ante fieri debet, quam per episcopum & inquisitores sententia hæresis declaratoria fuerit promulgata. [c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. Alciat. in c. 1. de offi. ordina. nu. 74.]

127 Sed cum bona publicata ad fiscum principis, vel domini temporalis pertineant: inde potest quæri, si duo sint domini, alter inferior, alter superior, vtri eorum ius confiscationis competat: Quidam putant, inferioris domini ius illud esse: quia fiscum habent etiam, qui dominum superiorē habent. [Guido pape quæst. 76. Bonifa. in clem. 2. de hæreti. quod habeant fiscum. glo. & Imo. in c. quia diuersitatem. de conce. preben. Ana. & Feli. in c. excommunicamus. 1. §. de hæreti. Couar. lib. 2. re solutio. cap. 9.]

128 Cæterum ea opinio vera esse potest, vbi inferiores domini summum imperium habent, & iura regia vsurpant: quales multi sunt in Italia & Germania. Sed viri principes subiecti regibus, nec ius confiscandi habent, nec verum fiscum. Ad regem igitur ea bona pertinent. [ca. 1. quæ sint rega. & illic interpretes. regia. l. 12. titu. 2. parte. 1. Bal. in rubric. de priui. fisci. Plat. & alij in rubri. de iure fisci. lib. 10. Alexand. ad Barto. in l. 1. de bo. vacan. eo. lib. Mat. in principio constituti. Siciliæ. quæst. 15.]

129 Quid si bona hæretici reperiantur in alijs regnis: num omnia pertinebunt

ad fiscum eius, sub cuius dominio hæreticus damnatus est? minime omnium. imo quilibet rex occupare poterit ea, quæ in suo regno inuenerit. Et hæc est a plurimis recepta sententia. [c. vergētis. de hæreti. tradunt omnes in c. cum secundum leges. Collecta. post alios in c. excommunicamus. 1. Alexan. consi. 31. lib. 1. & consi. 111. lib. 4. Gonfal. de hæreti. prau. quæst. 15. Aymo. consi. 128. Brunus lib. 5. de hæreti. cap. 6. Corta in memorabi. verbo confiscatio. Bossius tit. de bonorum publica. nu. 62.]

130 Vnde quæstio ea exoritur: quo in regno esse censeantur iura & actiones. Ac primum quidem dubitabile non est, quin actiones in rem ibi esse censeantur, vbi res ipsæ sunt, ad quas persequendas competunt. Veluti ius pignoris, ius annuat pensionis, & alia eiusdem generis. [clem. exiui. §. cumque annui reditus. de verbo. signifi. l. qui actionem. ff. de regul. iuris. l. vlti. C. vbi in rem actio. Cirierus lib. 2. de primoge. quæst. 9. Tiraquel. de retractu municipali. §. 1. gloss. 6. & lib. de iure primige. quæst. 49.]

131 Plusculum dubitationis habet quæstio, de actionibus in personam, & nominibus debitorum: varij enim varia tradiderunt. Sed in proposito ea sententia verior esse videtur: vt illic esse censeantur, vbi debitores conueniendi sunt: nam ibidem a fisco fieri debet exactio. [l. Titium. §. tutores. ff. de adminif. tuto. l. quæro. ff. de solutionib. Lopus allega. 92. Roma. in l. si constante. §. vlti. solut. matri. Alex. consi. 16. lib. 1. Soci. consil. 101. lib. 1. Bertra. consil. 74. lib. 2. Alciat. in l. cum stipulamur ff. de verbo. obligat. vide Tiraquel. de iure primige. quæst. 46. & deinceps.]

132 Bona hæreticorum diuidebantur olim, quibus-

quibusdam pontificijs constitutionibus, in tres partes: quarum vna tribuebatur domino temporali, altera officio sanctæ inquisitionis, tertia Ecclesie Romanæ. Hodie autem seruadæ sunt recentiores constitutiones apostolicæ, quæ late & in vsu fuerint, vt iurisconsulti Italianæ tradunt, relati a Camillo in Zanchinum cap. 26. & a Fran. Bursato. consi. 43. Sed in Hispania omnia ea bona data sunt, a regibus nostris catholicis, officio sacrosanctæ inquisitionis, pro salarijs, alimentis, & alijs plurimis necessarijs impensis. [2. instruat. Hispanen. cap. 12. Ioan. And. Domini. & Fran. in cap. cum secundum leges.]

133 Bona hæreticorum vsu capi possunt, etiam contra Ecclesiam Romanam, tempore quadraginta annorum. Idemque iuris est contra fiscum, vt quodam instructionum capitulo continetur. Quin etiam alio capite cautum erat, vt etiam post quadraginta annos. fiscus ea bona petere possit: id tamē abrogatum & ad ius pontificium redactum est, & ita vt mur. [c. 2. de præscrip. lib. 5. 3. instruat. Hispanen. c. 1. abrogatum. cap. 20. primæ instructionis. Zanchi. cap. 40.]

134 Nec me fugit, esse aliquos existimantes, præscriptione quinquennij, aut certe viginti annorum, fiscum submo- ueri posse. Sed quantum attinet ad bona publicata, hæc opinio e tribunali- bus nostris explosa eiectaque est. [l. 2. C. de aposta. l. 1. §. vlti. ff. de iure fisci l. quamuis. ff. de vsu capio. l. in omnibus. ff. de diuer. & tempo. præscriptio- nib. glo. in l. vlti. C. de sacrosan. eccle. Bartol. in l. commissa. de publica. & vecti. Ancha. in c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. Abbas & Feli. in c. cum nobis. de præscriptionib. Quemada quæst. 16.]

135 Si quid in singulos annos hæretico

debeat, plurimum refert, quod ad publicationem attinet, an ex contractu, vel ex vltima voluntate, id illi compete- rat: nam priori casu, quia vna & perpetua obligatio est, publicatis eius bonis omnia quæ illi singulis annis præ- stando erant, confiscabuntur. [l. si Stichum. 16. de verb. obligat. l. senatus. §. vlti. ff. de donat. causa mort.]

136 Posteriori casu non publicantur præ- stationes futurorum annorum, quia plura censentur esse legata primi anni purum, sequentium conditionale: & ideo tale legatum ad hæredem non trā- sit. Adde quod cum sint plura legata, per singula legata ius capiendi inspicitur: ergo vt bona futura, & quæ postea videntur acquiri, non sequuntur fiscum. [l. si in singulos. l. cum in annos. ff. de annuis legat.]

137 Hactenus plures quæstiones resoluimus, quæ breuiter concludi potuerunt: superest, vt tres alias prolixiores quan- ta fieri poterit breuitate tractemus. Vnam, de lucris coniugum: alteram, de restitutione ab hæretico facienda in foro conscientie: tertiam, de bonis primogenitorum confiscandis.

138 Prima ea quæstio est, quam frequen- ter tractatam esse Cordubæ scimus, vbi mihi natalis patria, & foelix, & incluta est: contingit enim sæpe aliquos illic matrimonium contrahere, ac postea in aliam ciuitatem domicilium transferre, vel contra: post hæc alter coniugum in hæresim incidisse deprehenditur: dubium est, in confiscandis bonis quæsitis, & auctis constante matrimonio, vtrius loci consuetudo inspicere debeat, contractus ne matrimonij, an domicilij: Mouet dubitationem, quia vt vere testatur noster Lupus, Cordubæ non diuiduntur inter coniuges bona quæsitā constante ma-

- rimonio, quemadmodum in reliqua fere tota Hispania iuris & vxoribus communia sunt, sed solis acquirentibus deferuntur: quod & apud alias nationes moribus receptum est: nam in libro legis Saxonum tit. 8. sic habetur: De eo quod vir & mulier simul cõquiserint, mulier mediam portionem accipiat: hoc apud Vuestfalaos: apud Ostfalos & Angrarios, nihil accipiat, sed contenta sit dote sua. Affert quoq; dubitationem lex quãdam regia, quæ prima facie videtur iuri communi contraria: ea enim cauetur, vt quantum attinet ad huiusmodi lucra, semper cõsideretur consuetudo loci contractus matrimonij, non autẽ domicilij. [Ioa. Lup. in rubri. de donat. inter vir. & vxor. §. 60. regia. l. 24. tit. 11. parte. 4.]
- 139 Illud sane dubitabile non est, quod pacta conuenta in contractu matrimonij de his lucris, siue vni, siue alteri, siue vtrique coniugum in toto vel parte acquirendis, seruanda omnino sunt, reiecta differentia locorum & consuetudinum. Quia tales conuentiones non sunt contra leges, aut bonos mores, sed ex consensu partiũ legem accipiunt. [c. 1. de sponsali. et illic Anto. Feli. & cæteri. c. 1. de filijs nat. ex matrimo. ad Morga. contra. lib. feudo.]
- 140 Sed cessantibus pactis cõuentis cum locorum consuetudines variant, tunc semper consideranda videtur consuetudo loci, in quo matrimonium fuit contractum, quod attinet ad acquirenda ea lucra: quia regia lex generaliter hoc dicere videtur: & noster Lupus author est, ita sæpe fuisse pronunciatum. [regia. l. 24. tit. 11. parte. 4. Ioan. Lupus in rub. de donat. inter vir. & vxor. §. 55. nu. 12. & §. 62. prope finem.]
- 141 Verum quia nonnunquam aliud scimus esse vsitatum, & secundum varie-

tatem casuum, varie quoque fuisse iudicatum: prædictam sententiam tunc sine dubio veram putamus, cum bona acquisita & multiplicata fuerunt in eodem loco, in quo matrimonium fuit contractum: tamen si postea in aliam ciuitatem migrauerint coniuges, & ibidem domicilium constituerint: in quo iura & interpretes plane consentiunt.

- 142 Supradictis tamen prima fronte obstare videtur quoddam Vlpiani responsum, quo ait, inspiciendum esse locũ domicilij mariti, non autem locum vbi instrumentum dotale conscriptum est, neq; locum in quo matrimonium fuit contractum: quemadmodum illic iuris interpretes tradunt. [l. exigere dotem. de iudi.]
- 143 Sed Vlpianus de alia specie longe diuersa loquitur, quam lex regia: ille, n. de exactione dotis locutus est, cuius actio tractari debet in loco domicilij mariti: regia vero lex de acquisitione lucrorum statuit, quæ secundum statuta & consuetudines lucrorum, in quibus multiplicata sunt, acquiruntur.
- 144 His adijce quod communi fere omnium consensu traditur speciale esse in contractu matrimonij, vt non inspicatur locus contractus, sed locus domicilij mariti: quia illuc videntur coniuges destinasse dote exactionem & solutionem, vbi mulier secutura est virum, & eius forum fortiri debet. [l. cũ quãdam. de iurisd. omni. iudi. & est communis intellectus. l. exigere dotem. de iudi. illic. & in. l. 1. C. de summa Trini. quem sequuntur Archid. & Prepo. in c. illud. 12. distin. Ioan. Andre. Anto. Bal. Abbas. & Feli. nu. 24. in c. 1. de sponsa. And. Siculus consil. 4. lib. 2. Alex. consi. 129. l. 7. Ias. in l. qui certo loco. de condi. inde. Decius consi. 19. & 283. & 402. Tiraquel. post leges conu-

- connubi. nu. 46.]
- 145 Sed & regia illa lex accipi potest, cũ coniuges animum habuerunt permanẽdi in loco, vbi matrimonium contraxerunt: Vlpianus autem loquitur de alia specie, cum maritus contraxit, vt aduena, & statim redijt in locum habitationis suæ: quod & Suares noster ait. Accedit eo exemplum eius, qui contraxit cum aduena, quem sciuit cõfestim recessurum, is etenim videtur destinasse contractus executionem loco domicilij aduenæ. [Suares in. l. 1. tit. 3. lib. 3. fori legum. limitatione. 6. & l. hæres absens. §. proinde. de iudi. cõfert l. si ita legatum. de legat. 3. & l. nihil interest. de capti.]
- 146 Conuestiri potest hæc sententia traditione illa, quæ plurimis placet, ac vera est, quod Vlpiani responsum locum non habet, cum vir transijt in domicilium vxoris, & suum relinquit: tunc enim domicilium illud nouum consideratur, non autem locus contractus, aut veteris domicilij. Et hoc etiam casu legem regiam restringit Ioannes Lupus. Nec nouum est, vt posteriores leges per priores declarẽtur. [Ioan. And. Imo. & Feli. nu. 26. in c. 1. de sponsali. Bal. in l. vlti. C. si a non compet. iudi. Ias. in l. cum quẽdam. de iurif. omni. iudi. Barba. consi. 4. lib. 2. Decius consi. 283. Hippoly. singula. 267. Purpura. in l. 1. de summa Trini. nu. 120. Cassene. in consuetu. Burgun. rubr. 4. §. 2. col. 8. Tiraquel. post leges connubi. nu. 47. Gratus consi. 113. lib. 2. Ioan. Lup. in rub. de donat. inter vir. & vxor. §. 55. l. sed & posteriores. de legibus.]
- 147 Sed iam ad supra tactam quæstionẽ reuertamur: & iterum videamus, an quantum ad acquisitionem & confiscationem lucrorum attinet, inspicere debeat consuetudo loci, in quo bona inter cõ-

- iuges multiplicata sunt, vel potius illius loci, vbi domicilium ipsimet coniuges habent. Cui quæstioni ex mente omnium supra respondimus, inspiciendã esse consuetudinem loci, vbi bona fuerunt acquisita: præsertim cum consuetudo fuerit in rem scripta, qualis consuetudo Hispaniæ generalis est: quæ bona multiplicata afficit, ac de lucris inter virum & vxorem diuidendis loquitur. [l. cum seq. tit. 3. lib. 3. fori legũ.]
- 148 Inter omnes autem iuris peritos cõuenit, vt quod attinet ad omnes fere iuris effectus, seruari debeant leges & cõsuetudines illarum prouinciarũ, in quibus prædia & alia bona omnia consistunt. Quæ sententia multis iure consultorum responsis, & Cæsarium constitutionibus comprobatur. [l. forma. §. si vero. de censu. l. pupillo. de tuto. & curato. dat. ab his l. venditor. §. si constat. commu. prædi. l. Titium. §. tutor. de admi. tuto. l. constitutio. ad municipia. l. an in totum. C. de ædifi. priua. l. vlti. vbi in rem actio. l. certa forma. de iure fis. l. 1. de mulie. & in quo loco. lib. 10. & cap. ecclesias. 13. q. 1. & cap. de decimis. cum seq. 16. q. 1.]
- 149 Sed & iuris periti sepissime hanc sententiam communi consensu tradunt. [in l. 1. C. de sacrosan. eccle. Iacob. de Raue. Pet. Cynus & Bar. nu. 42. & illic Bal. col. 12. Alci. glo. vlti. col. 1. & pen. Alex. consi. 16. lib. 1. & iterum consi. 44. lib. 5. Soci. consi. 288. & rursus consi. 292. lib. 2. Rubeus consi. 71. Gozadi. consi. 49. Cirierus de primogenitura lib. 2. q. 7. Couar. in epitome parte 2. cap. 7. nu. 9. plenius Tiraquel. de iure primoge. q. 49. nu. 2.]
- 150 Id quoq; confirmat eandem sententiam, quod leges & consuetudines non extendunt vim suam extra territorium: præsertim cum consuetudo Cordubensis

sis odiosa esse videatur, & contra societatem illam diuinę & humanę domus, quę inter coniuges quidem arctissima est. [l. vlti. de iurisd. omni. iudi. c. illa. l. 2. distin. l. 1. de ritu nupt. l. aduersus. C. de crimi. expila. hære.] & est communis opinio quod odiosa consuetudo non extenditur. [Bar. nu. 32. Bal. Sali. & ceteri in. l. 1. de summa Trinita. Pau. consi. 223. Cardi. consi. 2. Alex. cõsi. 16. lib. 1. Capra. cõsi. 42. Barba. cõsi. 38. lib. 3. Corne. consi. 115. lib. 2. Decius consi. 276. & 314.]

151 Itaq; si cõiuges Cordubenses aliqua bona acquisierint in alia prouincia Hispaniæ, vbi ea lucra communia sunt viri & vxoris: quamuis antea vel postea Cordubę domicilium habuerint, nihilominus illa lucra æqualiter inter illos diuidentur: neque considerabitur locus, in quo matrimonium contraxerint. Hanc sententiam sequuntur multi iuris periti, quibus ego supra dictis alijsque argumentis persuasus vehementer assentior. [Oldra. consi. 249. Ioan. And. ad Specul. titul. de instrumen. editione. §. compendiose. Signorol. consi. 166. Ancha. consi. 163. Curtius senior cõsi. 43. Cassene. consi. 7. & in consuetu. Burgun. rubri. 4. §. 2. col. 8. plenius Aymo. consi. 30.]

152 Sed huic sententię fortiter obstare videtur lex illa regia, quę generaliter ait, considerandam esse, ad acquisitionem horum lucrorum consuetudinem loci, in quo matrimonium fuit contractum, tametsi postea coniuges in aliam prouinciam migrauerint. Dubitationem auget, quod assertione nostra redderetur quodam modo superuacua lex regia, quę otiose meminisset loci, vbi matrimonium fuit contractum, cum potius considerare deberet locum, in quo bona sunt acquisita. [regia. l. 24. tit. 11.

parte. 4.]

153 Neque illud verum est, quod supra ceu indubitatum assumpsimus, consuetudinem Cordubensem odiosam esse. Nam & illa iuri communi consonat, quo quidquid alter ex coniugibus acquirit, sibi soli acquirit, & fauorabilis censenda est, quia redit ad ius antiquũ, & quia in fauorem virorum introducta est, nõ autem in odium vxorum. Quapropter id præualere debet, quod præcipue intenditur. [l. ex pecunia. C. de iure. dot. l. si vnus. §. quod & in specie. de pact. l. qui exceptionem. de condi. inde. Bar. Pau. & Alex. in. l. 2. C. quod met. causa.]

154 Accedit eodem, quod nonnulli iuris periti recte asserunt, consuetudinẽ, quę lucra fiunt communia, exorbitantem & contra ius esse: multique alij putant consuetudinem fauorabilem extendendam esse ad bona existentia extra territorium. [Ioan. And. in. c. 2. de donat. inter. vir. & vxor. Nico. de vbal. de successio. ab intesta. parte. 4. Cassene. in consue. Burgun. rubr. 2. §. 4. col. 2, quod consuetudo fauorabilis extendatur. l. propter litem. §. licet. de excusa. tuto. l. 2. C. eodem tit. l. magis puto. §. illud de rebus eorum. Roma. consi. 39. Alex. consi. 41. lib. 5. Capra. consi. 21. Barba. consi. vlti. libro. 3. Corne. consi. 222. lib. 4. Decius in. l. si. de iurisd. omni. iudi. nu. 13.]

155 Sed tamen hæc argumenta non vsq; adeo vrgent, vt propterea necessarium sit a cõmuni & vera sententia discedere. Nam regia lex cum dicit, seruandam esse consuetudinem illius loci, in quo vir & vxor matrimoniũ contraxerunt, quantũ ad lucra, quę fecerunt: Et rursus cũ dicit, non esse seruandam consuetudinem prouincię, in quã postea migrauerint, quantum attinet ad illa lucra: nil aliud

aliud sine dubio significare voluit, quã de lucris coniugum iudicandum esse, secundũ leges & consuetudines prouincię, in qua matrimonium fuit contractum, & lucra facta: non autem secundum eam consuetudinẽ, quę in alia prouincia viget, in quam post lucra acquisita domicilium transfulerint. Quam intelligentiam verba illa copulata præteriti tẽporis satis indicant: neq; aliquid habent absurdi, neque iuri communi, aut receptis doctriinis aduersantur. [l. 24. tit. 11. parte. 4. lib. 3. §. hæc verba. de nego. gestis. l. in delictis. §. 1. de noxali.]

156 Quod vero multi putant, consuetudinem fauorabilem interdum extendi posse: id tunc tantum locum habet, cum ea præcipue personas respicit, & in consequentia bona: quod & illimet iuris periti fatentur, aliud autem prorsus est, cum consuetudo in rem scripta fuerit, qualem hanc nostram esse paulo ante probaui.

157 Altera quæstio prolixę quidẽ ac difficilis tractationis, sed magni momenti est: an hæreticus non dum a iudice condemnatus, nec ab aliquo accusatus teneatur in foro conscientię bona sua omnia offerre fisco, alioqui tamquam res alienas retinens, tandiu sit in reatu peccati mortiferi, quandiu bona, quę possidet, non restituit fisco.

158 Hanc disputationem difficilẽ nobis reddit Alfonso Castrus, qui copiosius & neruosius, quam reliqui omnes communem sententiam impugnat: is enim lib. 2. de potestate legis pœnalis, vsque adeo acriter argumentatur, & tam fortiter vndique vrgit, vt propemodum receptas doctriinas subuerterit: cuius argumenta, quanta potero breuitate referam, & confutabo. Quod equidem non eo animo aggredior, vt contra vi-

rum doctissimum dicam, sed vt benigniorem & receptiorem sententiam, veriorẽ quoque esse, euidenter ostendã.

159 Primo sic argumentatur noster Alfonso. Hæreticus priuatus est ipso iure dominio bonorum suorum, quod in fiscum translatus est: ergo vero domino bona illa reddere debet, alioqui lethali-ter peccat retinens rem alienam inuito domino. Secundo, si iudex declararet illum hæreticum esse, teneretur statim sine aliqua condemnatione bona sua in foro conscientię reddere fisco: ergo & ante sententiã ea restituere debet. Tertio, si fiscus occuparet ante sententiam bona hæretici etiam inuiti, quem tamen constaret fisco hæreticum esse, non teneretur ea hæretico restituere: ergo hæreticus antequam fiscus ea occuparet, tenetur ei bona illa dare.

160 Quarto, fiscus posset occupare secreto ab hæretico tot bona, quot ille retinet ex his quę ad fiscum pertinent, quando fiscus non posset in iudicio hæresim testibus probare: ergo hæreticus ex conscientia tenetur eadem bona fisco reddere. Quinto, hæreticus iniuste possidet bona, quia sine titulo ea retinet: ergo restituere fisco tenetur. Sexto, si dominium hæreticus retineret, transmitteret illud in hæredem: hæres autẽ non posset illis bonis priuari, quia nunquam aliquis sine culpa vera, vel præsumpta, priuari potest dominio bonorum suorum. Demũ citat aliquos huius quoque opinionis authores.

161 Hęc summa est argumentorum, quibus prolixius relatis & confirmatis, suã opinionẽ tuetur Alfonso. Quorum, vt verũ fatear, omnium primũ duntaxat, fortissimũ esse mihi videtur. Quam ob rem illius dissolutionem in alium locũ reijciam, vt cetera argumenta omnia breuiter iam diluere possim.

162 Secundum fundamentum illius opinionis est, quod per solam sententiam declaratoriam super crimine latam, tenetur hæreticus in foro conscientie bona omnia tradere fisco, etiam si nulla alia iudicis cõdemnatio adiecta sit: ergo ante sententiam tenetur id ipsum facere: quia sententia declaratoria nullã inducit obligationem. Neque ob aliud ea sententia exigitur, quam vt constet crimen esse commissum. Quod cum hæretico sit notissimum, frustra spectat sententiam declaratoriam ad faciendam restitutionem: eo præsertim accedente, quod iuxta quorundam opinionem, talis sententia necessaria non est in crimine notorio. [hæc Alfon. l. 2. de potesta. legis pœnalis. ca. 10. citans. c. cum secundum. §. vlti. de hæreti. lib. 6. & Felinum. in. c. canonum. de constit. & alia quedam.]

163 Hoc argumentum facile (ni fallor), dissolui potest: nam quod ait sententiam declaratoriam absq; alia cõdemnatione sufficere, vt hæreticus restituere bona teneatur in foro cõscientie, quamuis ab eo non petantur, negari quidem posset: quia decretum Bonifacij viii. ab Alfonso prolatum, non probat eius sententiam: tum quia nihil illic agitur de restitutione bonorum in foro cõscientie faciendã: tum etiam quia promulgare sententiam super crimine, (quod in eodem decreto adijcitur) non sic accipiendum est, vt iudex ita pronuntiet: declaro Bucerum hæreticum esse: quis enim tam breuem & mancã sententiam proferat? Sed sententiam super crimine promulgare, hoc quoque includit, vt Bucerus declaretur hæreticus, & per cõsequentiã incidisse in pœnas iure statutas, in quas per eandem sententiã condemnari debet: alioqui nullius momenti sententia est, quæ cõdemnatio-

nem vel absolutionem non continet. [c. cum secundum. §. vlti. de hæreti. lib. 6. l. preses. C. de sent. & interlo. omni. iudi. l. 1. de re iudi.]

164 Sed age concedamus, illam sententiam ferri posse, singamusque aliquem iudicem laconem, qui pronuntiet his tantum verbis: declaro Bucerum hæreticum esse. Nunquid hæc sententia vim expresse cõdemnationis non habet? imo nihil prorsus ab ea distet, quæ Bucerum nominatim cõdemnet ad subeundas omnes pœnas iure statutas. Nã si iudex ita pronunciauerit: calumniatus es: cõdemnavit accusatorem. Et quãvis nihil de pœna subiecerit: tamen legis potestas aduersus eũ exercebitur. [vt recte Marcellus iure consultus tradidit. l. 1. §. 1. ad senatus cõsu. Turpilia.]

165 Vnde manifeste relinquatur, infirmã esse consequentiã illius argumenti: quia longe alia causa est reorum ante sententiam, & post sententiam, quemadmodum omnium consensu receptũ est, neque id Alfonso ipse negaret: sed in eo forte labitur, quod putat sententiam declaratoriam vim cõdemnationis non habere. Nec moueat quẽquam quod ille ait, sententiam declaratoriam propterea necessariã esse, vt manifestum fiat crimen fisco & alijs: quia meo quidem iudicio longe alia ratio est propter quam ea sententia requiritur: nẽpe, vt antequam proferatur, causæ cognitio præcedat, & reus accusetur, audiatur, ac defendatur: & tandem iuris ordine seruato absoluat, vel cõdemnetur. Nec enim profertur sententia, vt per illam de crimine constet: sed vbi de crimine constat, tunc sententia profertur, vt reus vel absoluat, vel damnetur: & vt leges executioni mandentur antecedente sententia.

166 Inde quoque sequitur, falsam esse opinionem

opinationem illam, quam Alfonso tanquam indubitatam assumit, quod in crimine notorio non sit necessaria sententia: id enim nullo iure, aut euidenti ratione probatur, quinimo crimina manifestissima egent causæ cognitione, atq; sententia iudicis competentis: neque tã euidens potest esse delictũ, quod aliqua iusta defensione in toto, aut parte, defendi aut excusari non queat: quod & Alfonso ipse fatetur. Euidencia quidem patrati sceleris non eget clamore accusatoris, sed tamen eget sententia iudicis. [c. euidentia. de accusatio. & illic glo. vlti. & interpretes.]

167 Postremo, illud etiam falsum esse cõuincitur, quod propterea reus tenetur omnia bona tradere fisco, quia sibi ipsi manifesta est hæresis. Non enim est id quod eum obligat, sed iudicis iusta sententia super crimine promulgata: quæ quamuis declaratoria sit, applicat tamẽ pœnam singulis hæreticis, quæ generaliter per leges statuta est aduersus oēs.

168 Etenim lex cõdemnans vniuersos hæreticos, nihil aliud esse videtur, quam generalis quedam sententia principis aduersus omnes hæreticos lata. Vnde cum eiusmodi lex non cõdemnet nominatim Lucium vel Titium, nec reorũ defensiones audire possit, necesse est, vt per iudicem custodem legis atque ministrum, reus examinetur, & iuris ordine seruato, causa cognita damnetur, ac declaretur pœna & sententia legis comprehendi. Nam quemadmodum generalis sententia principis non designatis certis personis, incerta esset, ac neminem in indiuiduo comprehenderet: sic sententia illa legis generalis, qua omnes hæretici cõdemnantur, & eorũ bona confiscantur, incerta est, & nullam vim habere videtur, antequam per iudicem Lucius ac Titius hæretici decla-

rentur, & secundum legem cõdemnentur. Quod Gerson quoque fere mecum sentit. & sanctus Thomas in librum. 5. ethi. lect. 12. inquit: Sententia iusta sunt applicationes iustorum legalium ad particularia facta. [l. in sũma. de re iudi. §. curare. institu. de actioni. Gerson parte. 3. lectione. 4. de vita spiritali, Collario decimo quarto, in fine secundæ propositionis.]

169 Accedit eodem, quod lex humana nõ habet maiorem potestatem, quam princeps: nam princeps leges ipsas condit: & vt inquit Xenophon lib. 8. de pædia seu disciplina Cyri: Princeps ipse lex videns est: & Philo. lib. 2. de vita Moysis: Rex animata lex est, lex vero rex est iustissimus: & Iustinianus in authenticis constitutionibus ait, Principem esse legẽ viuam & animatam, cui Deus leges humanas subiecit: sed princeps non potest hæreticum aliquem ante damnare, quã eum hæreticum esse constet: idque non aliter fieri potest, quam antecedente citatione, atq; omni causa diligenter cognita: ergo neq; per legem potest quispiam sic damnari, vt priusquam de crimine legitime constet, iam sit ipso iure ita cõdemnatus, vt se ipsum prodere, atque accusare teneatur, & ante iudicis sententiam astrictus sit ex conscientia omnia bona offerre fisco. [l. princeps. de legi. l. 1. de constit. princi. authen. de consuli. §. vlti. actorũ. c. 25. Clem. pastoralis. §. vltim. de re iudi. c. 1. de causa posse. & propria.]

170 Præterea quamuis crimen sit ipsi reo manifestum, non tamen propterea tenetur ad executionem pœnæ in se ipsum faciendã in foro conscientie, priusquam in foro exteriori sit per iudicem iure damnatus: quemadmodum nec princeps, nec iudex debet, aut potest illum reum cõdemnare, quem certissime

scit crimen commisisse, nisi tanquam iudici hoc illi constiterit, id est, ex fide eorum, quæ probata fuerint ex actis causæ, ordine iuris seruato. Denique omnes poenæ legibus statutæ publicis accusationibus, publicis actis, & sententijs, item publicis egent executionibus: nihilque aliud legum latores suis legibus aut præcipiunt, aut volunt: quem admodum plenius alio loco dicemus. & hæcenus de secundo argumento fortassis satis & super. [l. illicitas. §. veritas. de offi. præsi. l. prolatam. C. de senten. & interlocutio. cap. si peccauerit, cum seq. 2. quæst. 1.]

171 Tertium Alfonsi argumentum inane prorsus est, ab imis vnguibus vsque ad verticem summum. Sic enim argumentatur. Si sciret fiscus per euidentiã rei, quæ nulla posset tergiuersatione celari, Petrum hæreticum esse, & eo inuito ante sententiam bona illius caperet, non teneretur illi reddere: ergo Petrus antequam fiscus ea capiat, teneretur ex conscientia restituere. Sed age, perpendamus iam singulas argumenti partes. Si sciret (inquit) fiscus: hic subistere possem, atque negare, fiscum, qui inanimus est, posse quippiam intelligere aut scire: sed nihil moror. Fingam ergo fiscum esse hominẽ aliquem, quid tum postea? Si sciret, inquit, per euidentiã rei, quæ nulla posset tergiuersatione celari. Hoc quoque videtur impossibile: nam cum hæresis omnis in intellectu & voluntate consistat, vix tam cognita cuiquam videri potest, vt non excusari ac defendi aliqua ratione queat: quod ipsemet Alfonsius in præcedenti argumento ingenue fassus est. Sed fingamus iterum id conuenire posse: quid deinde? innuere videtur, posse fiscum hæretico inuito ante sententiam bona illius inuadere: quod quidem fieri pos-

se nego: non enim quisquam hæretici bona inuadere, aut occupare prius poterit, quam publice sit ille citatus, accusatus, auditus, defensus, conuictus, damnatus.

172 Sed pergit Alfonsus, & in confirmationem argumenti ait: fortasse peccare fiscum eo modo hæretici bona occupando: verum quia hæreticus ea iniuste possidebat, fiscus autem post apprehensionem iuste possidet, non teneri fiscum, ea bona hæretico restituere. Quod vero ad restitutionem eo casu fiscus non teneatur quadam regula iuris probat, cuius verba sunt: Quod a quoquam poenæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur. Quod illic Decius & Montanus aiunt locum habere in foro conscientie. [l. quod a quoquam. de regu. iuris.]

173 Hic iterum nego, possessionem hæretici ante sententiã esse iniustam: quia hæreticus adhuc retinet naturale dominium suorum bonorum: habet etiam titulum & possessionem, & bonorum administrationem: ergo non iniuste possidet. Quod autem habeat naturale dominium, ex eo satis constat, quod naturaliter infistit rei cuius titulum & causam habet, neque aliqua lege tale dominium ante sententiam aufertur ab eo: nec propter hæresim illud, aut eius titulum iure naturali aut diuino ipso facto amittit: possessionem autem omnes concedunt permanere apud hæreticũ, ea igitur iusta & legitima est. [l. aufertur. §. in reatu. de iure fisci. Ancha. in c. cum secundum leges. Curtius Senior consi. 20.]

174 Vnde consequitur euidētissime, fiscum neque occupare, neque inuadere posse talem possessionem: neque enim manu propria ius sibi dicere, aut vim inferre debet hæretico nondũ condemnato:

nato: quod generaliter innumeris fere legibus prohibetur: & nominatim de hæretici possessione loquens Almainus id ipsum tradit, & reliqui omnes consentiunt. [l. nullus. C. de Iudæis. l. 1. & seq. quando lice. vnicuique. l. si quis in tantã. C. vnde vi. Almainus. in li. 4. sent. dist. 1. §. q. 2. de restitutiõne in principio.]

175 Inde etiam perspicuũ fit, talem fisci possessionem violentam & iniustã esse. Nam vt recte Fabius ait: Quidquid iure possidetur, iniuria aufertur. Vnde illud quoque relinquitur, fiscum teneri ad restitutionem illius possessionis: quã doquidem spoliatus etiam a iudice iuris ordine prætermisso, confestim restitui debet, etiam si prædo sit, nec iniuste priuandus est commodo suæ possessionis. [Fabius declamat. 1. 3. c. in literis. c. conquerente. de resti. spolia. c. licet episcopus. de præben. lib. 6. §. retinenda. instir. de interdi.]

176 Quinimo fiscus teneretur occulto hæretico furti actione tametsi verus dominus esset: quia eius interest, bona illa subrepta non esse. [l. itaque Fullo. §. vlti. l. cum es pignori. l. qui iniurię. §. vlti. ff. de furtis.]

177 Nec probat Alfonsi opinionem supra scripta regula iuris, quæ quidem de iusta exactiõne loquitur, non autem de violenta inuasiõne. Ait enim quod a quoquam poenæ nomine exactum est: exactum ait, non raptum, non spoliatum, non violenter inuasum: nec aliud est in iure ciuili exigere, quam instituta actione petere. Quod si exactiõnem illam, pro violenta inuasiõne accipiamus: vide ne cui libet permissum esse videatur, autoritate priuata poenas ab inuito extorquere. Quo quid absurdius, aut periculosius dici excogitariue potest? [l. exigere dotem. de iudi. l. 1. §. exactio. C. de rei vxõ. actio. Alcia. in l.]

transacta. de verbo. signi.]

178 Nec abnuerim, Decium & Montanum recte dixisse, neminem cogendum restituere in foro conscientie, quod poenæ nomine a quoquam exegerit. Id. n. verum & extra controuersiam est: nam poenas ob maleficia solui magna ratio suadet. Verum nihil nostræ sententię obstat: sed aduersus quorundam puerilem errorem id illi dixerunt, qui falso putabant, nil poenæ nomine salua conscientia exigi, aut retineri posse: quos plenius confutat Fortunius noster. [lib. de vltimo sine iuris, illatione. 1. 8. l. si a reo. §. vlti. ff. de fideiusso.]

179 Atqui Alfonsus instat, & suam opinionem comprobat autoritate Innocentij & Baldi asserentium, in executione nõ esse cognitionem aliquam necessariam: sed neque inde aliquid contra nostram sententiam sequitur: illi enim de iusta executione loquuntur, non autem de violenta inuasiõne. Is enim cui mera executio a iudice mandata est, potest eam ad effectum perducere sine causę cognitione, imo de iustitia causę cognoscere nequit. Et id est quod patres illi docent. [Inno. in c. ex ratione. de appellatio. Bal. in c. 1. de feudo sine culpa non ami. c. pastoralis. §. quia vero. de offi. delega. l. executorem. C. de executio. rei iudi. Felinus post alios in c. de cetero. de re iudi.]

180 Præterea conatur Alfonsus opinionem illam suadere, lege quadam pontificia, sepe a nobis memorata, & sepius adhuc memoranda, quæ quidem tantũ abest, vt ei suffragari valeat, vt vel ea sola hoc eius argumentum facile subuertatur. Prohibet enim lex executionem & occupationem bonorum, antequam sententia sit super crimine promulgata. Vnde perspicuum fit, occupationem & executionem antea factam, repro-

bam & iniustam esse. Sed addit Alfonso, lex eadem nõ dicit, apprehensionẽ bonorum esse inanem & nullam: ergo necessario erit firma & valida. Cui illud respondeo, quod lege ciuili iam olim declaratum est: nempe, consequẽtiam hanc inuallidam & inanem esse. Lex. n. ait, legislatori, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, cetera quasi expressa, ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, vt ea quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, & non specialiter dixerit, inutile esse debere quod factum est, sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id, quod interdidente lege factum est, illud quoque cassum atque inutile esse præcipimus. Hæc sunt verba legis. Ex quibus & alijs paulo ante commemoratis illud quoque relinquitur, in specie proposita fiscum esse inuallidum iniustum, hæreticum vero defensorem possessionis iustum. [c. cum secundum. §. vlti. de hæreti. lib. 6. l. non dubium. C. de legibus. l. 3. de his qui ad eccle. confu.]

181 Quartum Alfonso argumentum debile & infirmum est, quia fiscus non potest ante sententiã hæretici bona occupare, vt iam luculenter ostendimus: nec minus iniusta est clandestina possessio contra legem vsurpata, quam violenter oblata. [l. 1. §. denique quod vi aut clam. cap. item cum quis. de resti. spoliato.]

182 Fortius vrgere videtur id quod in fine eiusdem argumenti addidit: debitor intelligitur is a quo inuito exigere pecunia potest, vt ait Modestinus: hæreticus autem est fisci debitor, quia ab eo inuito bona omnia fiscus exigere potest: ergo hæreticus tenetur in foro conscientie restituere bona omnia fisco, dicente

Paulo apostolo: Reddite omnibus debita. [epistolæ ad Roman. cap. 13. l. debitor. de verb. signi.]

183 Cui argumento responderi multifariam potest. Primo quod non ab omni debitor inuito exigere pecunia potest: nec enim ab eo qui debitor est in diem, exigere poterit pecunia ante illud tempus: multo igitur minus occupari clanculũ bona hæretici poterunt, antequam sententia sit promulgata: nec in foro quidem conscientie quisquam debitũ soluere tenetur ante tempus. [l. cedere diẽ. de verb. signi. l. 1. C. de plus peti.]

184 Nec oberit si dicatur, tempus ferenda sententiæ statutum esse occupationi & executioni, non autem obligationi: quia is, qui in legem pœnalem incidit, non tenetur exequi pœnam in se ipsum ante sententiam. Quinimo probabile est, quod nec post sententiam teneatur ad executionem, sed tantum ad eam patienter tolerandam: nisi forte iudex pronũtiauerit, vt reus prius aliquid præstet, quod tamen nec leges nec sententiæ dicere solent: sed leges pœnam statuunt, iudices vero condemnant, vt pœna legis Lucio vel Titio irrogetur, quam pœnam illi soluere teneantur intra certum tempus, postea quam fuerint admoniti cum literis executorijs illius sententiæ.

185 Alio quoque modo respondeo supra scripto argumento, quod cum aliquis lege humana debitor tantum est, quamuis ab eo inuito pecunia exigere possit, nihilominus tamen ipse non tenetur in foro conscientie illam restituere. Quod probò duplici exemplo, & alijs quoque multis comprobare possem. Primo, qui per literarum obligationem aliquid spe futurę numerationis se debere confessus est, is post biennium debitor eius modi est, vt ab eo inuito pecunia exigere possit,

possit, & tamen eam in foro conscientie ante executionem soluere non tenetur. Similia prorsus de eo dici possunt, qui per falsas probationes condemnatus est, a quo inuito pecunia exigere potest, quam tamen in foro conscientie soluere non tenetur: hæreticus autẽ lege tantum debitor est, & quidem lege pœnali, & quæ non illi præcipit, vt bona sua offerat fisco, sed duntaxat ait, ea esse confiscata, nec ante permittit executionem, quam sententia super crimine fuerit promulgata. [l. in contractibus. C. de non nume. pecu. l. Iulianus verum debitorem. de condi. indeb.]

186 Sed forsitan quispiam dixerit, supra scripta exẽpla in eo dissimilia esse, quod in vtroque foret iniusta exactio: fiscus autẽ hæretici bona exigere iure potest. Cui respondeo, similitudinem nihilominus in eo manere, quod vtroque debitor lege tantum humana tenebatur. Quid quod fieri potest, vt exactio iusta sit in illis speciebus, videlicet si actor in ius alterius successerit, & scriptura vel testibus deceptus iustam ignorantie causam habet? Quid quod possem alia sexcenta proferre, in quibus exactio sit iusta, & is a quo inuito pecunia exigitur, eam restituere non teneatur in foro conscientie? Sed alia duo exempla verbi gratia posuisse sufficiet. Si pater tuus rem aliquam secreto mihi donauerit, vel in minus solemni voluntate aliquid mihi præsentem reliquerit: nõ teneor ego tibi, patris hæredi, res illas restituere: tu vero easdem exigere a me etiam inuito potes: nil ergo prohibet quin fiscus exigere possit hæretici bona, hæreticus autem ea restituere ante sententiam in foro conscientie non teneatur. [l. 2. C. de fidei commi. l. duo sunt Titij. de testamenta. tute.]

187 Postremo, ne longius abeam, supra

dicto argumento respondeo, Modestini sententiam plerumque in foro conscientie locum non habere: multi siquidem in foro conscientie vere debitores sunt, a quibus inuitis nil exigere potest: e contrario multos reperire licebit, a quibus multa exigere possunt, qui tamen nihil debent in foro conscientie. Denique titulum habet hæreticus, & verum ac naturale dominium bonorum suorum, habet item iustam possessionem, vt supra quoque dixi: relinquitur ergo, non esse illum obligatum ex conscientia ante sententiam, bona sua dare aut offerre fisco.

188 Quinto argumento Alfonso prolixè probare conatur, possessionem hæretici esse iniustam, quia (vt inquit) nullo iure aut iusto titulo eam habet. Nos autem verisimilius paulo ante probauimus, hæretici possessionem esse iustam, neque aliquo iure prohibitam, aut improbatam esse: non iure naturali, non diuino, non gentium, aut ciuili: quinimo iure ipso pontificio, quo præcipue bona hæreticorum confiscantur, possessio illis non tantum relinquitur, verum etiam defenditur: & prohibetur, ne fiscus ante sententiam occupare illam villo modo queat. Adde quod hæreticus pro suo possidet, ac verum dominium & titulum retinet: nec animo aut corpore possidere propter hæresim desinit. Non ergo tenetur in foro conscientie fisco possessionem tradere ante sententiam. [c. cum secundum. §. vlti. de hæreti. lib. 6.]

189 Sexto argumento probare nititur, dominium bonorum hæretici translatum esse in fiscum ipso iure, a tempore commissi criminis: quia si hæreticus verum dominium haberet, vti que transmississet illud in heredem, a quo auferri non posset, nisi propter ipsius heredis culpam veram,

veram, vel præsumptã: sed omni culpa hæredis cessante, auferuntur ab eo illa bona: ergo verum illorum dominium nec hæreticus habuit, nec ad hæredes transmisit. Hoc argumentum nullas omnino vires habet: quia hæredes representant personam defunctorum, & nõ secus atque illi, si viuerent, conueniri possunt. Proinde non solum ex contractibus defuncti conueniuntur, sed interdum etiam ex delictis: scilicet, si lis fuit cæpta cū defuncto, vel pœna ipso iure imposita, ita vt post mortem accusari possit reus, vt fit in crimine hæresis, vel si ex maleficio aliquid ad eos peruenit: quibus casibus hæredes soluere debent etiam innocentes, quamuis verum dominium ad eos trallatum sit. [l. 1. C. ex delictis defun. c. a nobis. 2. de sent. excõmu. c. accusatus. §. in eo. de hæreti. lib. 6. l. 1. vt actio. ab hære. & contra hæred. incipi.]

190 Ad postremum Alfonso citat non nullos suæ opinionis authores: verum pro nobis e regione pugnant agmina ingentia theologiæ ac iuris peritorum: quorum sententia benignior quidem & longe receptior est. [Opinionẽ Alfonso sequuntur Abbas & Felin. in. ca. 1. de constit. Pau. in. l. 1. §. ad bestias. de postulan. Angel. in authen. de incestis nupt. Barba. in. c. Rainaldus. de testamẽ. Corsetus in singularibus. Maynerius in l. quod a quoquã. de regu. iuris: quibus addo Cardi. in. c. fraternitas. 12. q. 2. Parpa. in. l. si quis maior. C. de trãfact. Matthæ. in consti. Siciliae, violentias. rub. 29. lib. 1. q. 2. quos & alios similiter errans allegat Tiraquel. in. l. si vnquam. C. de reuocan. donat. parte, reuertatur. nume. 236. cui adde Ludouic. Gomez. in. capit. 1. de rescript. libr. 6. nu. 9.]

191 Superest iam, vt ad primum illud

Alfonsi argumentum, quod fortissimũ esse diximus, reuertamur. Sed priusquã illud dissoluere aggrediamur, tria breuiter tractare oportet, quæ quidem nec extra propositum, nec inutiliter differemus. Primum an princeps possit legem condere, qua expresse obliget reũ ad magnam aliquam pœnã in se ipsum exequendam in foro conscientie. Secundum, esto quod possit, an id facere debeat. Tertium, vt id voluisse in dubio credendus sit.

192 In prima quæstione Alfonso ait legẽ fieri posse, qua reus ad pœnam subeundam obligetur in foro conscientie: quod probat quibusdam legibus diuinis, quas prolixè inducit ad suam opinionem confirmandam: & inde postea deducit, idẽ quoq; legibus humanis fieri posse. [Alfon. Castren. libr. 2. de potesta. legis pœna. c. 4.]

193 Cui equidem ita posse respondere censeo. Primo, quod longe alia causa est diuini legislatoris atque humani. Deus enim cõdere potest leges pœnales eque obligantes in omni foro: homo autem nihil statuere potest extra suum territorium, extra quod sine dubio forum conscientie est. [l. vlti. de iurisd. omni. iudi. cap. inquisitioni. de senten. excommuni.]

194 Deinde leges ab Alfonso citatæ vel de satisfactione offensæ, vel damni dati loquuntur, vel de aliqua exigua quantitate offerenda pro expiatione peccati: at in quæstione proposita nullam offensam vel damnum hæreticus fisco fecit, & nihilominus omnia bona in meram pœnam eidem offerre deberet. Postremo iudicialia illa veteris testamenti nõ sunt in exemplum nostræ actionis trahenda. [c. vltim. 6. distinctio. & in summa. 15. quæst. 3. Tho. 1. secundæ quæst. 100.]

195 Præ-

195 Præterea sic argumentatur Alfonso. Ecclesia potest leges condere de quacunque re, quæ non sit contra ius naturale aut diuinum, præfertim si res illa iuuat ad meliorem obseruationem mādatorum Dei: at hominem peccatorem obligari per legem in foro conscientie ad pœnam subeundam sine iudicis sententia, non est contra ius naturale vel diuinum: quia si talis esset, hoc posset ex sacris literis manifeste ostendi, quini mo eadem lex vtilis esset ad meliorem obseruationem legum diuinarum & humanarũ: ergo nil prohibet huiusmodi legem fieri. hæc ille. [lib. 2. de potestat. legis pœna. ca. 5.]

196 Nos vero negamus posse leges fieri de quacunque re, quæ non sit cõtra ius naturale, aut diuinũ: quia lex debet esse necessaria, possibilis, & vtilis, vt postea probabimus: & multa quidem inueniuntur, quæ non sunt contra iura diuina, quæ tamen per leges præcipi, aut statui nequeunt. Verbi gratia, legislator non potest per legem statuere, vt si quis percussus fuerit in dextram maxillam, præbeat percussenti alteram, alioqui teneatur in foro cõscientie omnia bona sua tradere fisco: nec sub eadem pœna sanciri posset, vt volenti tunicam tollere, dimittatur & pallium: & tamen ista non solum non sunt contra legem diuinam, sed etiam Dei nostri consilia diuinissima sunt. [Math. 5.]

197 Deinde negari potest, legem illam non esse contra ius naturale aut diuinũ: quia satis videtur omni iuri contraria lex, quæ obligare velit aliquem extra territorium legislatoris: & quæ insuper etiam confundat rationem ipsam pœnarum, quæ quidem in tolerantia & patientia consistit: & quæ crimina etiã occulta velit sic punire, vt idem facinorosus reus sit & accusator, testis, iudex,

& executor: & nisi bona oĩa offerat fisco, in peccatum incurrat mortiferum. [l. pen. ff. de noui operis nuncia.]

198 Secundo sic argumentatur: Sicut iudex potest reum condemnare ad aliquã pœnam, & reus illam tenetur soluere in foro conscientie: sic etiam lex potest condemnare ad pœnam in eodem foro soluendam: quia non minoris auctoritatis est lex, quam iudex. Hoc argumentum sine dubio cõcludit, cū omnia fuerint paria: nam sicut iudex potest cõdemnare reũ ad pœnam soluendam: (id quod tunc demum facere potest, cum reus est accusatus, defensus, atque conuictus) sic etiam lex potest illum obligare ad pœnam postea quam fuerit accusatus, auditus, & conuictus. Sed eregione quemadmodum iudex nullo modo potest quempiam indicta causa damnare ad aliquam pœnam: sic etiam lex nequit Lucium vel Titium in foro conscientie obligare, antequã illi audiantur, & conuicti sint.

199 Tertio probat Alfonso opinionem suam dicens, ecclesiam interdum indixisse ieiunia ad expiationem peccatorũ: idque facere atq; statuere posse sub obligatione peccati mortiferi: & tamen eam legem esse pœnalem, & obligare ad pœnam illam subeundam ex conscientia. Sed hoc longe dissimile est quæstioni propositæ: quia licet ea omnia concedamus, ieiunia tamen illa forum conscientie respiciunt, & non magnam pœnam imponunt. Quid? quod negari potest, eam legem esse pœnalem.

200 Quarto argumentatur sic. Homo potest se ipsum obligare ad pœnam in foro conscientie soluendam, & sine aliqua iudicis sententia: ergo ecclesia potest illum eodem modo obligare: quia circa pœnas inferendas plus potest superior erga inferiorẽ, quam inferior

erga

erga se ipsum. Consequentia huius argumenti falsa esse videtur: quia quilibet se ipsum obligare potest, præsertim Deo, ad longe plura, maiora & graviora, quam lex vlla humana eum obligare queat: quod in eis videre licet, qui consilia euangelica profitentur, ad quæ nulla lex inuitum obligare valet in foro conscientie. Accedit eodem, quod quilibet contrahere potest in foro conscientie: legislator autem in foro illo leges dare, aut condere nequit.

201 Quinto probat Alfonso opinionem suam argumento quodam, vt sibi videtur, fortissimo, dicens: Multa sunt iuris pontificij decreta, quæ pro certis criminibus imponunt ipso iure suspensionem, aut excommunicationem, aut irregularitatem, in quas pœnas incidunt facinorosi, absque aliqua iudicis sententia: ergo Ecclesia potest obligare aliquem ad pœnam subeundam ante condemnationem. Sed huic argumento recte respondit Caietanus, distinguens pœnam, quæ nullam actionem exigit ad executionem, ab ea pœna, cuius executio aliqua actionem requirit. Prior enim per solam legem habet plenum effectum, etiã si reus non cooperetur ad executionem: Posterior vero aliam exteriorem actionem requirit: quapropter nec per solam legem executioni mādari potest, nec reus in foro conscientie tenetur ad legem in se ipsum exequendam. Quam distinctione Alfonso argumenta nō destruūt: quia in exemplis ab eo positis, nec lex potest facere vt reus volens, fame, aut permanens in carcere, moriatur: nec reus ipse ad talem executionem tenetur, ad quam requiruntur multi actus cōtra ius naturale, diuinum, gentium & ciuile. [Alfon. li. 2. de potesta. legis pœna. cap. 5. Caietanus super Thomam 2. 2. q. 62. art. 3.]

202 Pergit Alfonso, & idem argumentū comprobatur exemplo incestuosi, qui cognouit consanguineam vxoris suæ: cui Cælestinus iij. imponit pœnam, vt exigere debitum ab vxore non queat, nec post mortem vxoris aliam ducere possit, nisi prius legibus soluat. Sed vt incertum est, an in has pœnas incestuosus incidat ipso iure in foro conscientie: sic illud extra controuersiam est, nullū factum esse necessarium ex parte incestuosi ad executionem earundem pœnarum: & ideo Caietani responsio huic obiectioni quoque satisfacit. Adde quod omnia hæc argumenta & exempla, longe dissimilia sunt quæstioni propositæ. [c. transmissæ. de eo qui cogn. consangu. vx. suæ.]

203 Illud autem quod in fine eiusdem argumenti Alfonso addit, de legibus vsucapionis & præscriptionis, dicens, eas esse pœnales, & tamen obligare ad subeundam pœnam in foro conscientie, nil prorsus ad hanc rem facit: quia nullo iure probatur, eas leges esse pœnales: nec aliquam pœnam dominis rerū imponunt: alioqui præscriptio non curreret aduersus eos, qui in ius alterius succedunt, nec aduersus absentes & ignorantes, quibus nullum crimen aut culpa imputari potest: iniqua enim lex esset, quæ puniret innocentes. Accedit eo, quod non foret opus omnino, vt præscribens haberet bonam fidem, titulum & possessionem: ea siquidem superflua videretur ad punitionem alterius.

204 Sed vt leges illæ pœnales essent, nullum tamen factum ad executionem requirunt. Adde quod verius est, bono publico introductam esse vsucapionem, ne diu incerta dominia sint: ne lites perpetuæ rempublicam turbent: ne bonæ fidei possessores post longissimum tempus priuentur suis possessionibus: ne de

feratur

feratur agrorum cultura: denique quia domini qui res suas negligunt intra statuti temporis spatium concessum ad eas inquirendas, hi videntur pro derelicto res suas habere, vel earum possessoribus eas concedere, ac proinde nullam pœnam patiuntur. [l. 1. de vsu capio. Plato lib. 12. de legibus. Tho. quolib. 12. arti. 25. Scotus in lib. 4. sent. dist. 15. q. 2. & illic Ioan. Maio. q. 11. & Almainus & cæteri. Abulen. in lib. iudicum cap. 11. q. 38. & 58. & innumerabiles alij.]

205 Sexto, ad defensionem sententie sue Alfonso etiam illud affert, quod decreto quodam Alexandri. iij. cauetur: id est, vt heretici & fautores, & eorum filij arceantur ab ecclesiasticis beneficijs, & officijs publicis: quam pœnam, ait locum habere in foro conscientie, quia in eorū decreto adiicitur, irritum esse, & inane, si secus actum fuerit. Possent quidem negari, eam pœnam obligare in foro conscientie ante accusationem & sententiam: quia non ante quispiam damnari debet. Sed etsi id concesserimus, nihilominus tamen nullus requiritur actus ex parte eorum ad executionem. [c. 2. §. heretici. de hereti. lib. 6.]

206 Septimo, probatur opinio Alfonso alio supra scripti decreti capite, quo filij hereticorum ipso iure liberantur a patria potestate. Videtur ergo quod illa pœna locum habeat in foro conscientie absque vlla sententia. Cui argumento responderi potest, quod prius quam filius efficiatur sui iuris, necesse est vt pater pronuncietur hereticus: nec illa pœna liberationis requirit aliquem actum ex parte patris, nec obligat patrem ad aliquid exequendum in foro conscientie: [dicto. c. 2. §. vltimo.]

207 Octauum argumentum fragile est, & vix ad propositam quæstionem applicari potest. Ait enim, clericum concu-

binarium vitandum esse ab omnibus. In quo non video quam pœnam ipse concubinarius in se ipsum exequi teneatur, imo nec in pœnam illam incurere videtur in foro conscientie: nil enim propter constitutionem, qua ea pœna imponitur, ipse concubinarius facere cogitur in foro conscientie. [c. quæsitū, de cohabi. cleric. & mulie.]

208 Nonum argumentum fortius vrgere videtur: nam decretum concilij Lateranensis imponit pœnam clerico, qui per sex menses prætermiserit lectionem officij canonici, vt fructus beneficiorū suos non faciat, sed tanquam iniuste perceptos, in fabricam ecclesiarum, vel pauperum elemosynas eos erogare teneatur. Dubitari tamen probabiliter posset, an illa pœna obliget omnino in foro conscientie ad executionem in se ipsum faciendam: nec enim decretum illud vsu receptum est, & vix paucis innotuit. Sed vt concedamus ad eam pœnam exequendam clericum esse obligatum ex conscientia: habet tamen decretum illud causam singularem, quia beneficium datur sub ea conditione, & sub onere illo, vt clericus quotidie suis precibus & orationibus intercedat pro populo, & ob eam rem dantur illi fructus: vnde si ipse non facit id, propter quod fructus ei conceduntur, mirum non est, si eos restituere teneatur in foro conscientie, etiam si nulla lex eum specialiter ad eam restitutionem obliget. Sicut is cui prædium relictum vel datū est sub ea conditione, vt aliquid faciat, si non satisfacit voluntati eius, a quo illud accepit, restitutioni quidem obnoxius est: non quia pœna aliqua ob eam rem punitur, sed quia prædium habet sine causa, contra voluntatem eius, qui sub ea conditione dedit illud. Sic & clericus, qui altari non seruit, vel non

I orat

orat pro populo, non facit fructus beneficij suos, non tam virtute legis pœnalis, quã ex natura & onere beneficij. Nil mirum ergo si teneatur ad restitutionem in foro conscientie, cum fructus non fecerit suos. [l. 1. cum seq. de condit. causa dat. l. 2. de condit. & demonstr.]

209 Decimo, argumentatur ex diuisione quadam pœnarum posita a Bonifacio viii. dicente, aliquos esse priuatos bonis suis per sententiam, alios autem ipso iure: ergo sicut priores obligantur in foro conscientie, sic & posteriores. Cui responderi potest primo, quod neque illi qui per sententiam condemnati sunt ad pœnam, tenentur in foro conscientie eam in se ipsos exequi, nisi forte in sententia hoc illis fuerit præceptum: quod tamen rarissimum est. Deinde argumentum soluitur concessa æqualitate rationis ac diuisionis quantum ad multos effectus fori iudicialis, non tamen quantum ad forum conscientie, in quo nemo tenetur ad pœnam in se ipsum exequendam. Postremo responderetur iuxta communem sententiam, necessariam esse iudicis declarationem in talibus pœnis ipso iure impositis, & ante quam illa promulgetur, & reus defendatur, non esse illum obligatum in foro conscientie, quemadmodum alibi plenius ostendimus. Quod autem Alfonso addit, ad probationem eiusdem argumenti, alio quoque loco a nobis confutatum est. [c. 2. de præscriptio. lib. 6.]

210 Postremo argumentatur dicens, ecclesiam posse condere legem per quam præcipiat, facere aliquid sub pœna peccati mortiferi: ergo potest condere legem, quæ sub pœna peccati mortiferi præcipiat reo reddere pœnam aliquam. Cui argumento responderetur, negando consequentiam: quia longe dissimilis

est casus iste ab eo, quem assumit in propositione. Potest enim ecclesia præcipere aliquid vsque adeo iustum & graue, vt obligat ad illud subditos sub pœna peccati mortiferi: at vero facinorosum aliquem obligare ad meram pœnam in se ipsum exequendam in foro conscientie, prius quã accusetur & condemnentur, id quidem videtur iniustum, tam ex parte statuentis, propter defectum iurisdictionis ad condendas leges in foro conscientie, quam ex parte delinquentis, qui non debet cogi, vt sit accusator simul & reus, testis, iudex, & executor. Tyrannicum esse ait Dionysius lib. 7. antiquitatum Romanarum, vt sit quispiam accusator & iudex, idem que pœne arbiter. [c. 1. 4. q. 4.]

211 Ex quibus omnibus perspicuum esse poterit, non esse villo pacto legislatori licitum, talem condere legem, qualem in principio huius quæstionis proposuimus: scilicet, qua reum obliget in foro conscientie, ad magnam aliquam pœnam in se ipsum exequendam. Nam etsi ad pœnam aliquam subeundam lex obligare possit, ad cuius executionem nulla sit actio necessaria, vel ad mediocre aliquam pœnam pro satisfactione damni dati, vel pro aliqua offensa, vel pro peccati expiatione, aut pro causa quapiam simili: non tamen ad pœnam magnam obligare poterit reum in foro conscientie: multoque minus obligare poterit hæreticum, ad maximam totius patrimonij pœnam offerendam fisco in foro conscientie.

212 Sed quia vt vulgo dici solet, possibilitas est res ampla, & vt ait Apostolus, Multa licent, quæ non expediunt: fingamus legem fieri posse, qua hæreticus obligetur in foro conscientie, bona sua omnia non accusatus offerre fisco: tum quæro, virum legislatori expediat,

expediat, legem eiusmodi condere. Cui quæstioni respondeo, nullo modo talem legem fieri debere. [1. ad Corin. cap. 6. & cap. 10.]

213 Quod quidem multis argumentis facile probari potest. Primo, quia non sunt imponenda subditis onera grauiora & importabilia, vt est apud Matthæum: nec iugum durum imponi debet super ceruices, quod portari nequeat: quemadmodum diuus Petrus docet in actibus apostolorum, & vt Casiodorus libro quarto variarum inquit, Non potest imperari multis, quod nequeant custodire paucissimi. Adde quod lex humana, vt iusta sit, respondere debet legi diuine, vt post Augustinū libro primo de libero arbitrio reliqui omnes fatentur. Iugum autem Domini suaue est, & onus eius leue, vt ipsa veritas per Matthæum inquit: ergo non debet fieri tam dura & grauis lex, quam in quæstione proposita diximus: quis enim talem legem ferret? [Mat. 23. act. 15. Mat. 11.]

214 Deinde, non sunt condendæ leges nisi de his tantum rebus, quæ necessario constituere oportet, vt pacatus & tranquillus sit status reipublicæ. Vnde Plato libro nono de legibus inquit: Legislator necessitate coactus leges imponit: ipse namque nullum vellet vsurum, necessitatemque legum vnquam fore. Et Isocrates in areopagitico ait, Multitudinem & nimis exquisitam legum constitutionem, signum esse mali status rei publicæ: nam dum delicta, quasi aggeribus obiectis coercere nitantur, necessario cumulari leges: decere autem prudentes magistratus non porticus implere legibus, sed efficere, vt ciues animis institutum iustitiæ studium habeant. Nam homines male instituti, leges etiã exquisitissimas negligere audent. Quid quod multitudo legum insidari videtur

hominibus: quia difficile est tanta innocentia viuere, vt de tot legibus nullam vsquam offendamus. Diuus quoque Augustinus libro primo de libero arbitrio hæc verba scripta reliquit: Ea vindicanda sibi lex populi assumit, quæ satis sint conciliandæ paci hominibus imperitis, & quanta possunt per hominem regi: at vero nulla impellit necessitas, vt lex ista feratur, neque necessaria est, vt pacatus sit status reipublice, nec quicquam confert ad pacem conciliandam. Denique non potest per iudicem quamuis oculatissimum seruari. [Augusti. lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. Fran. Connanus libr. 1. commentario. iuris ciuilibus cap. 9.]

215 Huc accedit, quod hæresis illa, quæ nullum habet accusatorem, qualem proposita lex punire vult in foro conscientie: illa inquam hæresis occulta fere semper erit, ac proinde potius Deo relinquenda punitio eius est, quam ab humana lege vsurpanda: occulta enim homo iudicare non debet, qui tantum videt, ac punire potest quæ apparent: Dominus autem occultissima etiam intuetur & punit. [lib. 1. reg. 16. cap. si omnia. 6. q. 1. cap. qualiter. de accusa.]

216 Adde his, quod nemo cogendus est, vt seipsum prodat in publicum, iuxta doctrinam Chryostomi super epistolam Pauli ad Hebræos. Lex vero supra tacta cogeret hæreticum ad sui prodicionem: quandoquidem vix bona sua omnia offerre potest fisco, quin seipsum simul infamet, prodat, & perdat: quod quam sit iniustum, nemo est, qui non plane intelligat. [c. quis aliquando. de pœni. distin. 1.]

217 Accedit Cicero libro 2. de legibus dicens: Veredici potest, magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. Nam lex occulta

crimina punire non debet sine accusatore, nec potest obligare quenquam, ut pro crimine occulto omnia sua bona non accusatus offerat fisco: quemadmodum nec magistratus crimen occultum punire potest, si legitimus non fuerit accusator: æqualitas enim iustitiæ non est nisi inter duos, ut Aristoteles, Thomas, & cæteri omnes tradunt. [c. 1. de accusat. l. rescripto. §. si quis. de mune. & hono. actorum. 25. Arist. lib. 5. ethi. Tho. 2. 2. q. 63. art. 3.]

218 Hæc quoque Redemptor noster, apud Joannem cap. 8. docuisse videtur: Mulier ubi sunt, qui te accusabant? Nemo te condemnavit? nec ego te condemnavo. Vnde Ambrosius super caput quintum prioris epistolæ ad Corinthios inquit: Iudicis non est sine accusatore damnare quæquam: quia & Dominus Iudam, cum fur esset, sciebat: sed quia non est accusatus, minime abiicit. Et Scipio minor C. Licinium cum prætereuntem vidisset: Istum, inquit, hominem ego peierasse scio: sed cum illum nemo accuset, non possum ipse & accusator esse & iudex: author Plutarchus in apophregmatibus. Satis quidem consultum est tranquillitati reipublicæ, si publica & notoria peccata non dissimulentur, & ius suum petentibus tribuatur, & accusatoribus dæna refarciantur: nec enim debent legislatores, aut magistratus, tanquam hostes, occulta peccata præter ius & æquum prodere, sed ut patres charitate corripere, vel dissimulare. Quod & recte noster Soto docuit. [lib. de regendo secreto, membro. 2. q. 6. dubio. 1. cap. si quis potestatem. 23. q. 4.]

219 Quinimo nec omnia crimina etiam si publica sint, legibus punire oportet: sed multa interdum iuste dissimulantur: qualia sunt lupanaria, simplex fornicatio,

& si qua sunt alia generis eiusdem: quia ut inquit sapiens, Qui multum emulget, elicit sanguinem. Et Plato lib. 7. de legibus docet, non expedire, ut singula quæque per leges statuatur, ne dum cunctis providere uolunt, in omnibus contemnantur. Diuus quoque Aug. lib. 1. de libero arbitrio, cap. 5. inquit: Vide tur tibi lex ista, quæ regendis civitatibus fertur, multa concedere, atque impunita relinquere, quæ per diuinam tamen providentiam vindicantur, & recte [proverb. 30. c. inter opera. de spõfali. Alexan. Ales. 3. parte. q. 46. Tho. 2. 2. q. 10. art. 11.]

220 Addendum eodem est, quod non sunt condendæ leges optimæ ac perfectissimæ, sed illæ duntaxat, quæ imperitiæ multitudini quadrare queant: nam perfectissimæ leges, & quæ tolerari non possent, pessimæ censerentur: quemadmodum sapienter docet Alfonso Tostadus libro de optima politica. Vnde Plato lib. 5. de leg. inquit: Illud etiam legislatoribus multi præcipiunt, ut leges huiusmodi ferant, quales multitudo & populus libenter suscipiant. Arist. quoque libro 4. polit. scriptum reliquit, leges omnes ad rem publicam accommodandas esse, non autem rem publicam ad leges esse trahendam [Abulen. nume. 102. polit. 4. cap. 1. Dom. Soto lib. 1. de iusti. & iure. q. 6. art. 2.]

221 Præterea leges iuxta Isidori sententiam, debent esse possibiles, & secundum consuetudinem patriæ, ac subditorum moribus congruentes: quia firmantur, cum approbantur moribus ventium, & abrogantur per contrariam consuetudinem. Vnde Demosthenes oratione contra Timocratem: Verum illud, inquit, mihi videtur, quod quendam dixisse ferunt, omnes cordatos in ea esse sententia, ut leges nihil aliud esse

esse putent, quam mores civitatis. Et Arist. lib. 3. polit. Leges quæ moribus, quam quæ literis continentur, maiorem auctoritatem habent. Quid leges sine moribus vanæ proficiunt? ut canit Horatius. At vero quisque secum reputare poterit, an lex obligans in foro conscientiæ ad pœnam omnium bonorum in se ipsum exequendam, possibilibis sit, & imperitiæ multitudini congruat, & an moribus ventium fuerit usquam recepta, uel sit unquam recipienda. Quid quod sine causa necessaria onerare subiectos multis legibus, & eorum conscientias illaqueare, durum est & inhumanum, & species quædam tyrannidis: non secus atque id ipsum illicitum esse in præceptis voluntariis recte docuit Adrianus pontifex. [lib. quæst. c. erit autem. cum seq. 4. distin. Adrian. quolibet. 6. Aristote. 3. polit. c. vlti. Flaccus lib. 3. carminum oda. 24.]

222 His adijce, quod si quispiam dixerit, legem illam obligare velle ad impossibile, meo quidem iudicio non aberrabit: quia in materia morali nimia difficultas impossibili æquiparatur. Durissima vero lex esset, quæ reum cogeret in foro conscientiæ ad offerenda fisco bona sua omnia: foretque difficillimum unicuique, uniuersum patrimonium fisco tradere, se ipsum, domum atque familiam in paupertatē sordidam deiecere: denique sui proditorem esse. [l. idem Iulianus. §. vlti. de legat. 1. l. cōtinuus. §. illud. de verbo. obliga. l. cum sane. de his qui deiece. & effu.]

223 Accedit eodem, quod iactura omnium bonorum solet morti æquiparari: nam ut inquit Arist. Patrimonij dissipatio interitus quidam esse videtur ipsius dissipantis, propterea quod patrimonio ac facultatibus viuitur. [4. ethi. cap. 1. glo. in. l. aduocati. C. de aduoc.

diuer. iudicio. & in l. illicitas. §. ne tenuis. de offi. præsi.]

224 Iure itaque idem Alfonso fatetur, non esse legem condendam de re nimium difficili, sicuti nec de impossibili. Cui accedit Plutarchus, in vita Solonis dicens: Decet in ferendis legibus possibilitatis & facultatis rationem habere, si quis velit vtiliter in paucos, quam sine vtilitate in multos animaduertere. Demosthenes quoque oratione contra Timocratem inquit, Arbitror igitur confitendum esse omnibus, probam legem, & multitudini profuturam, primum simpliciter, & omnibus æque aperte scriptam esse oportere, ne eam alius aliter interpretetur. Deinde fieri posse oportere ea quæ iubeat. Nam si præclare constituta sit, sed aliquid tamen quod fieri nequeat, proponat: id voti potius, quam legis fuerit officium. [Alfonso lib. 1. de potestate legis pœna. c. 1.]

225 Durities autem prædictæ legis ex eo planius intelligitur, quod si quispiam hæreticus intellectualis, siue pure mentalis, occulte vel submurmurans proferret hæresim, quamvis nullus id audierit, & ille sit emendatus, nihilominus tamen teneretur statim in foro conscientiæ bona sua omnia tradere fisco: quia communi sententia talis hæreticus, ipso iure incidit in excommunicationem, & in alias pœnas aduersus hæreticos statutas. Quod quam sit graue atque intolerabile, cuius facile perspicuum esse poterit: Alfonso vero putat, ad eam restitutionem hæreticum illum occultum obligatum esse. [l. 2. de potestate legis pœnalis. cap. 15.]

226 Concludimus ergo ex omnibus antedictis, quod vel talis lex fieri non potest, vel certe nullo modo fieri debet: Nam ad ferendam eam legem nulla necessitas

celitas cogit, nec tolerari posset, nec populus illam susciperet, nec est accomodata reipublicæ, quia vehementer emungit. Quid? quod tali lege magis illaquearetur animæ, quam hæretici ab hæresibus deterrerentur: nam qui leges Dei & hominum non formidat, ut hæresim fugiat, is quidem supradictam legem in foro conscientie non timebit: essetque lex superuacua, quod esse non debet. Quid? quod hæreticus, qui ad ecclesiam sponte redire voluerit, si noverit, se teneri ad bonorum omnium restitutionem, is proculdubio in desperationem incidet. Nec enim fuit ullus, aut erit unquam, qui ultro bona sua omnia non condemnatus offerat fisco: & iuxta Ciceronis sententiam: Ea quæ sunt in usu, vitæque communi, non ea quæ finguntur, aut optantur, spectanda sunt. [l. postliminij. ff. de captiuis.]

227 Ex supra scriptis quoque illud, quod tertio loco tractandum proposui, facile resolui potest: nempe, in dubio non esse interpretandum, aut præsumendum, quod legislator voluerit obligare quempiam ad poenam omnium bonorum in se ipsum exequendam. Quia nunquam legislator existimandus est velle, nisi quod possibile, iustum, bonum, & æquum fuerit. [c. 1. cum seq. 4. distin. l. ex facto. de vulga. & pupilla.]

228 Superest, ut iam tandem ad primum illud Alfonsi argumentum redeamus: quo suam opinionem ita confirmat. Hæreticus ipso iure priuatus est dominio bonorum: ergo non potest salua conscientia retinere bona aliena inuito domino: quia omni iure prohibitum est, ut quisquam ea bona retineat, quæ ad aliud pertinent: nec enim multum interest, quantum attinet ad periculum animæ, an iniuste quis detineat, vel alienum inuadat. [c. sæpe. de resti. spolia. c. cum se-

cundum. de hæreti. lib. 6.]

229 Huic argumento multifariam respondendi potest: primo, quod hæreticus non est priuatus ante sententiam vero dominio bonorum suorum: quia nec propter hæresim, nec propter alia, quantumuis horrenda crimina, priuatur aliquis ipso facto dominio bonorum suorum iure naturali, diuino, aut gentium. Nec enim ius aliquod eorum ostendi potest, quo talis priuatio probari queat; nec dominium bonorum temporaliū pendet a charitate vel gratia, ut per peccatum amittatur: sed sicut acquiritur apprehensione, ac iustis causis & titulis: sic etiã e contrario certis ex causis amittitur, quarum nulla est peccatum eius, qui dominium habet: quod verum quidem est, & omnium consensu receptum. [Tho. 2. 2. q. 12. arti. vlt. Valden. tomo. 1. lib. 2. cap. 8 r. cū seq. Scorus, Gabriel. Almainus et ceteri in li. 4. sent. distin. 15. Conradus de contractibus quæst. 7.]

230 Relinquitur ergo quod si dominium bonorum hæretici per solam hæresim transfertur in fiscum, id iure tantum potest fieri aut civili statutum foret: sed non potest fieri lex, per quam hæreticus obligetur in foro conscientie, ut ante sententiam teneatur omnia bona sua tradere fisco, ut supra planissimè fecimus: igitur quibuscumque verbis leges loquantur, non sunt interpretandæ, ut id statuere velint, quod & iniustum est, & præcipere nequeunt.

231 Age tamen perpendamus attentius duriora verba legis pontificie, quibus contraria opinio potissime nititur. Verba legis hæc sunt: Bona hæreticorum ipso iure decernimus confiscata. Nunquid tanta vis est horum verborum, ut obligent hæreticum in foro conscientie ad restituenda fisco bona sua omnia, priusquam cōvincatur & iudicetur? equidè nil tale

mibi

mibi persuaderi poterit. Nam etsi lex nominatim diceret: Iubeo, ut hæreticus teneatur statim in foro conscientie bona omnia tradere fisco, non posset illum obligare, ut in seipsum tam duram poenam exequi teneretur: ergo multo minus verba illa, ipso iure decernimus confiscata, id ipsum efficere poterunt. [c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]

232 Proinde quamuis lex dicat, ut Vlpianus dixit, statim dominium bonorum desinat eius esse, qui crimen commisit, & fisco acquiratur: nihilominus tamen id civili modo intelligendum esset, ut fisco eam rem petere possit, non autem ut reus teneatur in foro conscientie illam fisco restituere antequam sententia super crimine promulgetur: & eo magis, quod non præsumitur legislatorè voluisse, nisi quod iustum & æquum est, ut & alibi dixi. [l. commissæ. de publica. & vectiga.]

233 Vnde illud quoque manifeste relinquitur, quod si per verba illa, ipso iure decernimus confiscata: dominium aliquod in fiscum statim transfertur, id accipiendum est, ut sit dominium quoddam civile & improprium, & quod non sit aliud, quam ius persequendi in iudicio bona illa: quæ quidem non antea proprie fisci esse poterunt, quam de crimine sit pronunciatum: & fortasse ne tamen quidem fisco eorum dominus erit, nisi & apprehensio subsequuta sit: traditionibus enim & possessionibus dominiorum acquiri solent, non autem verbis legum. Adde quod Iulius Paulus inquit: Qui maiestatis crimine reus factus est, ante damnationem dominus est. [l. traditionibus. C. de pact. l. questum est. ff. qui & a quibus.]

234 Conuestiri potest ea sententia hoc argumento. Ad effectum harum poenarum hominis executio necessaria est, ea ve-

ro in facto consistit: facta autem per sola verba legum perfici nequeunt: vnde illud Demosthenis, oratione aduersus Midiam, Legum vis in quo est? verum in eo, si quis affectus iniuria exclamarit, ut ipsæ accurrant, & præsentia sua optulentur? Non: literæ enim sunt, & scriptura constat, neque hoc facere possunt. In quo igitur earum vis est? Si vos, inquit, eas confirmabitis, & semper ratas exhibebitis omnibus earum opem implorantibus: ita & leges per vos firmæ sunt, & vos per leges. Adde quod etsi princeps millies dicat: volo ut dominium bonorum Titij sine facto cuiusquam transferatur in Petrum, nunquam per ea sola verba dominium verum erit in illum translatum: & tamen princeps non minorem habet potestatem, quam lex: quippe qui lex viuæ est, & legum conditor, ut alio loco diximus. [l. deniq. ex quibus. cau. maio. l. in bello. §. factæ. de capti. & postlimi. reuer.]

235 Huc accedit, quod non sufficit, aliquid per legem statutum esse, ut illud statim fiat nemine petente, aut exequente: sed leges magistratibus egent: qui iura reddant, alijsque ministris, ut iudicum iussa exequantur. Solius quippe Dei est, velle simul & posse, & facere. Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Quod nec ethnicos quidem latuit. Nam & Mercurius Trimegistus in Asclepio inquit: Voluntas Dei, ipsa summa est perfectio, utpote cum voluisse & perfecisse vno eodemque temporis puncto compelat. Et post pauca: Placitum Dei necessitas sequitur, voluntatem comitatur effectus. [l. 2. §. post originem. de origi. iuris Plato libro. 6. de leg. in principio. ca. 1. §. vlti. de statu regula. lib. 6. Gen. cap. 1. Iudith. vltimo. nouella. constituti. 161. in principio.]

Adde

- 236 Adde quod iudex ipse nil facere debet ad priuatam utilitatem, nisi is, cuius interest, id prius postulauerit: nec lex impartire solet beneficia & remedia sua parti non petenti. Qua propter verisimile non est, quod legislator velit reum obligare in foro conscientiae ad executionem tam grauis poenae, antequam condemnetur: sed iuxta ordinem iuris fiscus debet illum accusare, & iudex pronunciare sententiam: ac tunc demum reus tenebitur poenam subire. [l. 4. §. hoc autē. de dam. infecto. l. peto. §. fratre. de legat. 2. l. vlti. §. 1. quorū lega.]
- 237 Præterea verba illa, ipso iure, non habent vim tantam, vt executio statim a lege fiat parte non petente: sed necesse est, vt ab eo postuletur, in cuius fauorem lex ea verba posuit. Quod innumeris fere exemplis comprobari potest, quorum pauca verbi gratia subijciam. Supplementum legitimæ portionis filij debetur, fit ipso iure: quod tunc demum locum habet, cum fuerit a filio petitum. Sic & compensatio fit ipso iure, sed opus est, vt petatur. Similia quoque dici possunt de rescacatione illa, quæ fit ipso iure per legem Falcidianam, ac de alijs multis: igitur ad eundem modum accipienda est illa confiscatio bonorum hæretici, quæ ipso iure fieri dicitur: vt tunc scilicet verum effectum habeat, cum fiscus postulauerit, & iudex reum condemnauerit. [l. sancimus. C. de in offi. testa. l. vlti. C. de compensat. l. linea. ad leg. Falci. Tiracquel. in l. si vnquam. C. de reuo. donat. verbo, reuertatur. nu. 8.]
238. Item hæc verba, ipso iure, perinde valent, ac si quispiam dicat: per ipsum ius. Veteres autem iure consulti, ipsum ius, per antonomasiam, appellare solent ius illud antiquissimum duodecim tabularum. Sic Vlpianus inquit: Serui-

tutes quoque prætorio iure constituuntur, & ipsæ ad exemplum earum, quæ ipso iure constitutæ sunt. Et alibi: Siue ipso iure quis vsus fructum habeat, siue etiam per tuitionem prætoris. Et iterum: Satis ipso iure munitus est. Et paulo post: Non enim ipso iure, sed per conditionem munita est. Et rursus: Valebit per tuitionem prætoris, non ipso iure. Sic etiam Caius: Inter fideiussores non ipso iure diuiditur obligatio, sed ex epistola diui Adriani. Sic & Iulius Paulus: Petere hæreditatem ipso iure poterunt. Demum Iustinianus ait: Omnes actiones aut ipso iure competunt, aut a prætore dantur. Ex quibus omnibus alijsq; similibus locis perspicuum fit, horum verborum significationem non semper illam vim habere, quæ vulgo putant. [l. 1. §. vlti. de superficiebus. l. si vsus fructus. §. illud. vsu fructu. quæ ad mo. caueat. l. in causæ. 2. de mino. l. 1. quod fal. tuto. auto. l. inter. de fideius. l. post legatum. de his quib. vt indig. §. 1. instit. de perpe. & temp. act.]

- 239 Sed vt concedamus aliū quoque sensum horum verborum interdum inueniri: vt ex eisdem intelligatur vis alicuius constitutionis, mox & sine hominis ministerio operantis: nihilominus tamen in prædicta lege pontificia, non alia est eorundem verborum significatio, quam quod bona hæreticorum per legem illam decernuntur confiscata. Sed non eam vim habent, nec habere quidem possunt, vt propterea teneatur hæreticus in foro conscientiae, omnia sua bona ante sententiam offerre fisco. [l. 3. §. sciendum. l. cum hic status. de donat. inter vir. & vxor. l. 1. de curato. furio. l. græce. §. 1. de fideiusso. l. in suis. de suis & legi. hæredi. l. qui decē. de solut.]
- 240 Deinde omnia illa verba, hæreticorum bona ipso iure decernimus confiscata,

- scata, nil aliud significant, quam quod ea bona iure ipso delata sunt fisco, & obnoxia confiscationi, & ad fiscum pertinent: sed tamen opus est, vt fiscus ea petat, & hæreticus accusetur, & ordine iuris seruato condemnetur, vel declaretur hæreticus, & bona eius occupentur a fisco. Quod ex his, quæ supra dixi, manifestissimū esse potest: & satis probari videtur quodam Callistrati iurecōsulti responso: vbi semel & iterū inquit, bona quædam fisco delata, ipso iure ad fiscū pertinere. [in. l. 1. ff. de iure fisci.]
- 241 Igitur propter actionem competentem ad petenda hæreticorum bona, intelligi quodammodo potest, fiscum esse dominum illorum bonorum ipso iure, non tamen propterea statim verus dominus est: sæpe enim dominus alicuius rei dici solet is, qui ius habet ad rem illā consequendam: eo quod iuxta regulam iuris, Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur. vnde sæpissime quoque in iure, meum dicitur id, quod mihi lege debetur. [l. qui actionem. de regu. iur. l. qui autem. §. apud Labeonem. de his quæ in frau. credi. l. 1. in fine. de eo quod certo loco. l. vt mihi donares. de donat. l. si & me & Titium. si cert. pet. l. 1. quod cum eo. l. si pecunia. C. de nego. gestis. l. si fratres. §. idem respondit. 2. pro socio.]
- 242 Adde quod, cum eiusdem rei duplex dominium inueniri possit, aliud naturale, aliud ciuile: possit concedi, vt alterum apud fiscum sit, alterum vero apud hæreticum. Nam in seruo dotali maritus habet ciuile dominium, vxor autē dominium naturale: filius quoque viuo patre dicitur quasi dominus bonorum eius: quorum tamen verum dominium apud patrem est. [l. 3. C. de iure dot. l. quamuis. ff. eod. tit. l. doce ancillam. de rei vendi. iuncta. l. in rebus. C. de

- iure dot. & l. 1. §. si vir. ad Sillania. l. in suis. de libe. & posthu.]
- 243 Quod si quispiam pertinacius vrgeat dicens, non esse illa verba interpretanda sic, vt accipiantur improprie: huic ego respondeo, necessariam esse supra tactam interpretationem, vt tot absurda vitentur, quot ex diuersa opinione sequerentur. Tolerabilius enim, imo etiam rectius & iustius est, vt verba improprie accipiantur, quin etiam vt interdum nil operentur, quam quod operentur absurdum. Quemadmodum sapissimè viri docti aiunt, quibus ego vehemèter assentior. [glo. in c. paratus. 23. q. 1. in. l. vlti. §. in computatione. C. de iure delibe. & illic Alex. nu. 10. Corne. nu. 9. Decius confi. 374. Gozadi. confi. 88. nu. 9. Ruinus confi. 60. lib. 5. Aymo. confi. 70. Ripa in. l. ex facto. de vulga. & pupi. nu. 9. Salomonius in l. gallus. §. & quid si tantam. de libe. & posthu. nu. 1.]
- 244 Ex ante dictis quoque aliud Alfonso argumentum facile dissolui potest. Ait enim hæreticum retinere non posse bona, quæ ipso iure fisco delata sunt: quia iure diuino prohibitum est retinere alienum: nec esse aliquam legem, quæ concedat expresse illorum bonorum retentionem. quod autem generaliter prohibitum est, & expresse non conceditur, intelligitur denegatum. Hoc inquam argumentum soluitur: quia vt ante dixi, fiscus non est verus dominus illorum bonorum, sed hæreticus. Nec lex aliqua est, quæ prohibeat hæretico, ne bona sua retineat: quinimo lege canonica prohibetur fiscus, ne bona hæretici occupet, antequam sententia sit super crimine promulgata. Quod cum ita sit, nec lex vlla præcipiat hæretico, vt bona sua offerat fisco, aut ea p derelicto habeat: relinquitur plane, vt hæreticus nondū
- K con-

condemnatus, bona sua omnia iuste retinere queat. [ca. cum secundum. de hæretic. lib. 6. l. auferitur. §. in reatu. de iure fisci. l. reo. de solut.]

245 Ne quid tamen dissimulem, alia quoque argumenta in fauorem illius opinionis breuiter hoc loco subiiciam. Primum, quod Augustinus epistola quadam de hæreticis loquens, inquit: Quamuis res quæque terrena recte a quoquam possideri non possit, nisi vel iure diuino, quo cuncta iustorum sunt: vel iure humano, quod in potestate regum est terræ: ideoque res vestras falso appellatis, quas nec iusti possidetis, & secundum leges regum terrenorum amittere iussi estis. Quibus verbis significare videtur, hæreticos obligatos esse ad rerum suarum restitutionem. Sed hoc accipiendum est, esse dictum de illis manifestis hæreticis, qui per sententiam vel iusto bello indicto, iussi erant amittere res suas. Et nihilominus, non dixit beatus Augustinus, eos teneri ad poenam in se ipsos exequendam in foro conscientiae: sed quod iuste ab eis auferri possunt bona propter hæreticam prauitatem. [Augusti. ad Vincentium epistola. 48. c. quicumque. 23. q. 7.]

246 Alterum argumentum sumi potest ex constitutione illa Bonifacii VIII. qua hæredibus hæreticorum dimittuntur bona titulo præscriptionis, si ea possederint bona fide spatio quadraginta annorum. Vnde colligi posse videtur, quod eorundem bonorum dominium vere fisci erat: alioqui non opus fuisset præscriptione tam longi temporis. Cui respondetur, quod non vsu capitur illic verum dominium, sed actio & ius competens fisco excluditur præscriptione. Quod satis in eadem constitutione significatur, ubi bona illa, bona hæreticorum vocantur. [c. 2. de præscrip.

li. 6. l. 2. §. 1. de religio. & sumpti. fune.]
247 Vltimum argumentum est, quod lex iusta obligat in foro conscientie: lex ergo quæ decernit bona hæreticorum ipso iure confiscata, obligat in foro conscientie, quia lex iusta est. Cui respondeo verissimum esse, quod lex iusta obligat in foro conscientie, sed non sequitur inde, obligatum esse hæreticum ad tradenda fisco bona sua omnia: quia lex id non dicit, & si hoc diceret, iusta non esset. Etenim lex humana suos limites habet obligandi, & sua remedia exequendi. Obligat quidem, ne contemnatur, & ne iudici iuste exequenti resistat reus: obligat in foro conscientie, ut illic se ipsum peccator accuset, ac salutarem poenitentiam subeat: non tamen ita lex obligat, ut omni iuris ordine prætermissis hæreticus, nemine persequente, in substantiam propriam, in liberos, atque familiam acerbissimum iudicium exequi teneatur. Demum lex iusta obligat quidem in foro conscientie, sed tamen iuxta metas potestatis, equitatis & rationis, seu causæ finalis: quemadmodum recte docet Adrianus pontifex. [lib. quæst. quodlib. 6.]

248 Accedit eodem, quod iudicium illud occultissimum inter Deum & hominem, quod forum conscientie vocant, tantum distat a foro ciuili, quantum celum a terra: ideoque nil minus legumlatores cogitare debent, aut possunt, quam ut in forum illud falcem immittant. In eo siquidem foro solus Deus, & eius vice sacerdos, testis & iudex est, homo vero accusator & reus. Neque aliud illic exigitur, quam spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum, ac damni dati satisfactio. Legales autem poenæ ab accusatoribus petendæ sunt à iudicibus declarandæ, & ab executoribus exigendæ. Nec ordo iudicij

iudicij exterioris prætermittendus, aut peruertendus est. [l. prolatam. C. de sent. & interlocu. c. forum. de verborum significatio. c. 1. cum sequen. 4. q. 4. Alfonso Toftadus 2. parte defensorij cap. 67.]

249 Præterea multi viri doctissimi viderunt, & considerant leges illas, quæ poenam ipso iure imponunt, & tamen omnes illi sapissime docuerunt, neminem obligatum esse ad poenam in se ipsum exequendam: quod & nonnulli eorum de hæreticis nominatim asserunt: ceteri autem, qui fere sunt innumerabiles, id ipsum generaliter tradunt. [Córdoba de contractibus quæst. 7. conclus. 2. Siluester in summa, verbo, hæresis. 1. q. 8. Fran. Victoria in relectione de Indis. Couar. in lib. 4. decreta. parte. 2. cap. 6. §. 8. nu. 10. Domin. Soto lib. 1. de iusti. & iure, quæst. 6. arti. 6. gloss. in c. fraternitas. 12. q. 2. Felin. Decius & ceteri in c. 1. de constit. Thom. & Caieta. 2. 2. q. 62. ar. 3. Gabriel in. 4. sent. distin. 15. q. 4. Driedo. lib. 1. de liberta. christia. cap. 2. art. 3. Corne. confi. 119. lib. 2. Siluester verbo, poena, quæst. 25. Fortu. de vlti. sine, illatione. 18. Felin. in c. auduimus. de simo. Adrianus quolib. 6. art. 1. & alij relati ab Alfonso lib. 2. de potesta. legis poena. cap. 9.]

250 Postremo nobis obijci poterunt duæ leges regie, quæ obligant expressim ad poenam in foro conscientie præstandam. Quibus respondeo, eas constitutiones duplici ratione tolerari posse, tum quia de quibusdam hominibus loquuntur, quibus officia publica commissa sunt ea lege, ne quid ultra salarium accipiant, alioqui ad poenas illic statutas teneantur: tum etiam quia suo iuramento se illi astringunt ad eas poenas soluendas. Quibus casibus dubium non est, quin poenas illas soluere teneantur: quod ló

ge distat a quæstione proposita. [l. ea lege. C. de condi. ob causam. c. debitores. de iure iurando. l. vlti. tit. 3. & l. fih. tit. 9. lib. 2. ordinat.]

251 Concludimus tandem, quod legislator non obligat nominatim hæreticum in foro conscientie ad offerendum sponte bona sua omnia fisco: nec id facere potest, nec vult, nec velle præsumitur. Vnde sententia nostra non solum crebrior & æquior, sed verior quoque atque iustior est: opinio autem contraria durissima est, ac pene impossibilis. Ea etenim poena hæreticis poenitentibus & redire volentibus grandem difficultatem imponit. Nam etsi Pont. Max. eos a crimine absolueret, nihilominus tamen obligati forent ad bonorum restitutionem. Pertinacibus autem parum eadem opinio prodest, quia in sua perfidia viuere ac mori parati sunt, ac proinde nil minus, quam de tali restitutione cogitare solent. Sententia itaque nostra tenenda est, etiam si argumentorum vi, aut stricto iure nimium disputando fortasse subuerti posset: hanc enim æquitas suggerit, quæ stricto iuri præferenda est: hanc denique mos publicus comprobauit: & vt eleganter Iulianus ait, Multa in iure ciuili contra strictam rationem disputandi, pro vtilitate communi recepta sunt. [c. peccatum. de regu. iuris. c. sæpe. de resti. spolia. Alfon lib. 2. de potesta. legis poena. c. 4. l. 1. §. si quis a principe, nequid in loco publi. c. per venerabilem. qui filij sint legi. l. 1. §. ite varus. de aqua. pluui. arce. l. ita vulneratus. §. pen. ad legem Aquil.]

252 Extrema illa quæstio magni momenti est, an bona primogenitorum, quæ vulgo maioratum uocant, propter hæresim possidetis confiscentur. Cui quæstioni priusquam respondeamus, illud animaduertendum est: quod hæc primoge

nita longe distant ab illis bonis, quæ apud Gallos filijs primogenitis deferuntur: ea enim bona libera sunt, & nullis vinculis subiecta. Nostrates vero, ea bona maioratum uocant, quæ ab aliquo ea lege alligantur, ut integra & indiuidua primogenitis perpetuo deferantur.

253 Tripliciter autem hæc primogenita fieri solent: vel principis concessu, vel regis legis beneficio, vel antiqua successione: de quibus seorsum differendum est. Et in primis illud omni dubitatione caret, quod ea primogenita, quæ principis concessu fiunt, confiscari possunt propter hæresim possessoris. Id enim expressim in ipso principis decreto declarari solet. Nam quoties rex noster concedit, ut quispiam bona sua posteris primogenitis in perpetuum relinquat, & ut quas velit conditiones adijciat, & præterea dat priuilegium, ut ne bona illa propter aliqua crimina publicari queant: toties excipit crimen hæresis, & læsæ maiestatis, propter quæ permittit, ut primogenita confiscentur.

254 Quinimo si in ipso regis decreto nominatim concessum sit, ut primogenita publicari non queant propter hæresim, & alia maxima crimina: nihilominus tamen confiscari possent, ut Galindus noster rectissime censuit: Cuius sententia mihi vera videtur: ne ansa de licitis atrocioribus relinquatur, ne ve pars magna poenæ, quæ talibus debetur sceleribus, facile condonata esse videatur: denique ne ius confiscationis, quod regale est, datum esse censeatur in præiudicium ipsorum principum: præsertim, cum eiusmodi decreta & beneficia, facile impetrari soleant, ac sine causæ cognitione iusta. [Galini in disputatione regia, cap. 18. l. si vnus. §. illud. de pactis c. 1. quæ sint regalia li. feudo.]

255 Nonnunquam relinquuntur hæc bo-

na primogenitis in testamento, aut contractu sine decreto principis: quod quidem fieri potest beneficio aut permisso regis legis, qua generaliter omnibus conceditur, ut qui filios habent, possint inter liberos suos in tertia & quinta bonorum suorum parte, quasunque voluerint conditiones, & quasunque vincula & onera ponere. Qui vero liberis caret, id ipsum quoque facere potest in omnibus bonis suis. [regia. l. Taurina. 27.]

256 Illud autem in confesso est, quod si is qui hæc primogenita instituit, hæreticus factus fuerit, priuabitur illico illis & alijs bonis: nisi forte tradiderit filio possessionem bonorum, vel scripturam primogenitorum: vel id factum sit per contractum onerosum, prius quam ille, qui primogenita relinquit, in aliquam hæresim inciderit: tunc enim ius illud quæsitum alteri, non fisco, sed bonorum domino acquiritur. [l. filius familias. §. diui. 2. de legat. 1. regia. l. Taurina. 17. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. l. 1. C. poenis fiscali. credi. præf. lib. 10.]

257 Sed hinc magni momenti exoritur quaestio, an primogenita legis regis concessu, sub ea conditione relicta, ut ne propter hæresim primogeniti confiscari queant: si hæreticus factus fuerit eorum possessor, publicari nihilominus possint: quod multi quidem negant eo potissimum argumento, quo supra diximus, bona subiecta restitutioni confiscanda non esse. Nam primogenita restitutioni obnoxia esse videntur. [l. Statius. §. Cornelio. de iure fisci. l. impetrator de fideicommiss. liberta. Igneus in l. vlti. ad Sillani. nu. 19.]

258 Sed, ut mihi quidem videtur, contraria sententia verior est: quam & Galindus confirmat, & argumenta non pauca comprobant. Primum, quod nulla

lex

lex inueniatur expressim prohibens, ne primogenita propter hæresim confiscentur. Deinde, quia si publicari possunt maioratus, quamuis princeps nominatim concesserit, ut propter hæresim ea bona non confiscentur: multo magis publicari poterunt, cum priuatus aliquis confiscationem prohibuit. [Franc. Galini in disputatione regia. cap. 18.]

259 Ad hæc, regnum defertur primogenito, & in alia primogenita succeditur eodem ordine ac iure, quo in ipsum regnum: sed propter hæresim regis, non solum rex regno priuatur, sed & eius filij a regni successione pelluntur: ut noster Lupus luculenter probat: ergo primogenita pari ratione confiscari possunt. [Ioan. Lupus de iure Nauarræ parte. 5. §. 7.]

260 Deinde a feudo ad primogenita recte argumentari solemus: vassallus autem propter atrociora crimina non tantum feudo priuatur, etiam antiquo, sed & filij & successores eius ab eodem feudo excluduntur: igitur propter hæresim publicari possunt primogenita. [c. 1. §. denique. quæ fuit pri. causa benef. amit. ten. c. 1. si vassal. feudo priue. c. 1. §. si vassallus. si de feu. sue. contro. inter domi. lib. feudo. l. 2. C. de liber. & eorum libe. & illic Bal. & alij. Bar. in l. 3. de interd. & relega. Bal. in l. qui se patris. C. vnde libe. Imo. & ceteri in. c. 2. de feud.]

261 Accedit huc, quod primogenitus vere dominus est illorum bonorum, perinde atque aliorum, quæ pleno iure acquisierit. Quid igitur prohibet, quin princeps ea bona confiscare queat, quæ hæretici esse inuenerit? Nam quod vere dominus illorum sit, nemo est, qui negare valeat. Quia dominium maioratus non est ablatum a primogenito, qui succedit in eum, nec per principem, nec per aliquam legem, nec per eum qui

maioratum fecit. Relinquitur ergo, ut simul cum ipsis bonis in primogenitum transeat: alioqui vacaret, ac nullius esset. Præterea, cum princeps facultatem concedit obligandi, permutandi, vendendi, & alienandi maioratum, non dat eo tempore dominium, sed tantum vincula soluit. Adde, quod non minus dominus est, a quo dominium abire potest. quid? quod maioratus dominium vsque ad mortem primogeniti durare solet: neque ideo minus dominus est, quod libere alienare non potest: quia nec pupillus, nec is, cui bonis interdictum est, alienare bona sua possunt, & tamen veri domini sunt. [l. non ideo, de rei vendica. l. ex. asse. ad Trebel. l. is cui bonis. de verbo. obliga. l. vlti. §. sed quia. C. commu. de lega. Seneca lib. 7. de beneficijs. Oldra. consil. 203. Decius consil. 419. Tiraquel. de restrictu conuentionali. §. 2. gloss. 1. nu. 36. nuncupatim Soto in relectione de dominio. & lib. 4. de iusti. & iure. quest. 1. ar. 1.]

262 Nec nostræ sententiæ obstat fundamentum suprascriptum contrariæ opinionis: nam bona subiecta restitutioni, quæ alicui, certaque personæ relicta sunt, propterea non confiscantur, quia statim ius illi acquiritur, cui bona restituenda sunt, quod longe aliter habet in Hispaniarum primogenitis: quæ quidem proprie non sunt restitutioni subiecta, sed potius ordine successionis legitimæ a primogenito in primogenitum transeunt: nec vnus aliquid alteri restituit, sed iure regio ab vno in alium transferuntur, & hæreditario iure deferuntur, ut Oldrado, Alberico & alijs placet. [regia. l. Taurina. 45. Oldra. consil. 94. Alberi. in proce. digesto. Marti. Lauden. de primogenitura. quest. vlti. Abbas cōsil. 3. lib. 2. Ioan. Ciriterus lib. 3. de primogeni-

moge-

mogenitura. q. 2. Iacobus à Saa libro de primogenitura, nu. 37.]

263. Accedit etiam, quod hi qui maiora- tus faciunt, non solent iubere, vt quis- piam alteri ea bona restituat, sed tantū præcipiunt, vt in ea bona primò succe- dat aliquis, deinde alius, & titidom alij deinceps: ita vt ordine legitime succe- sionis ea bona perpetuo maneat in cõ- gnatione alicuius: vt proculdubio non tam sit hæc bonorum restitutio, quam legitima quædam successio: ac prõinde longissime distat ab eis restitutionibus, de quibus aduersa opinionis assertores loquuntur: nec enim veteres vnquam legumlatores primogenita nostra vi- derunt.

264. His adijce, quod bona etiam restitu- tioni subiecta, & alienari prohibita, possunt nihilominus certis ex causis, p- cõmuni vtilitate, legis autoritate alie- nari: possunt quoque legumlatoris ar- bitrio post aliquod tempus ab eo resti- tutionis & prohibitionis onere liberari. Quod olim post quartam generationē delinebat, vt prudenter admodum Iu- stinianus constituit. Possunt denique bona primogenitorum, decreto & in- dulgentia principum, propter priuatã etiam vtilitatem libere ac iuste alienari: multo igitur magis confiscari poterunt propter hæresim domini, in quo quidẽ magna versatur vtilitas reipublicæ: cuius in primis interest, ne crimina sint impunita. [Authen. res. quæ. C. commu. de legat. Authen. de restitu. fidei com- missi. c. vt. famq. de sent. excom. mu.]

265. Sed neque refragatur nobis lex illa regia, quæ concedit generaliter omni- bus, vt in tertia & quinta bonorum par- te possint quæcunq; velint vincula & onera ponere. Nam illic nulla facultas datur, vt priuatus queat bona illa per- petuo liberare a periculo cõfiscationis:

nec aliud prorsus addit libertati natura- li, qua quisque in re propria moderator & arbiter est, quam quod permittit one- rare liberos: i. tertia parte legitima, quæ illis regio iure debetur: & quod ea one- ra prorogat vltra quartam generationē. [regia. l. Taurina. 27. l. in re mandata; C. mandati. Authen. de nuptijs. §. di- sponat. collatio. 4.]

266. Nec est cur quispiam putet, sub ea legis concessione generali, permissurã etiam illud esse, vt possit quilibet hanc addere clausulam: Vt maioratus & ea bona prohibita alienari, nunquam cõ- fiscari possint, ne pro crimine quidem hæresis, aut læsæ maiestatis. Ea enim adiectio non solum otiosa & inutilis, sed licentiosa etiam, atque temeraria est. Nam quis vnquam priuatis homi- nibus tantam licentiam concessit, vt le- gẽ principibus suis imponere possint, qua regale ius confiscationis eludant, & horrenda crimina magna ex parte im- punita relinquunt? Etiam sub generali concessu nunquam ea permissa esse vi- dentur, quæ legislator specialiter con- cessurus non esset. At vero, sicuti iam ante dixi, princeps, qui facultatem cõ- dendi primogenita tribuit, semper exci- pere solet, vt propter hæresim & læsã maiestatis crimen ea publicari possint. Nec mihi sit verisimile, vt quod prin- cepti magni beneficii loco, quibusdam tantum nobilioribus hoc priuilegium concedens, expressim denegare solet: id generalibus verbis regie legis cõces- sum esse intelligatur omnibus, futuri- bus etiam atque consoribus: vt queant isti pro libidine bona sua liberare a cõ- fiscatione, tamen si eorum successores hæretici fiant, aut proditores. [c. in ge- nerali. de regul. iuris lib. 6. c. cum in- ferior. de maio. & obedi.]

267. Accedit eodem, quod legumlatorũ indul-

indulgentia concessum est, vt moriën- tium voluntates eo tempore valeant, quo illi mortui sunt, & quo iam rerum dominium amiserunt, & ab huius mû- di commodis & incommodis liberati sunt: hæc tamen disponendi ac testan- di facultas suos modos, suosque limites habet: id est, vt ne contra leges quid- quam disponere, aut tentare audeant. Nemo enim, vt apud Pomponium est, efficere potest, vt leges in suo testamen- to locum non habeant. At qui contra leges est, vt hæreticorum bona publica ri non queant. [l. nemo. potest. de lega. i. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. Abbas in rubri. de transactio. Decius in l. eũ qui. de iurisd. omni. iudi. quid- quid Viglius dixerit in. §. sed prædicta. institu. de testa.]

268. Accedit etiam, quod pars magna pœ- nã, impijs & hæreticis debita, in bono- rum publicatione cõsistit: quemadmo- dum plenius in exordio huius tractatus ostendimus. Illud quoque iustum & a- republica est, vt hæreticorum filij non solum perpetua notentur infamia, sed vt parentum bonis, patrimonioque pri- uentur. Quia parentes in filijs acerbi- sime puniuntur: ac diuitiã filiorum, pa- rentum censentur: & quia hæreticorũ filij debent paupertate fordere. Quam obrem a parentum quoque & confan- guineorum successione habentur peni- tus alieni. Quis igitur ferat, vt hære- ticorum filij, quos pauperes & infames esse legumlatores iustissime voluerunt: cautionibus priuatorum hominum, in parentum maioratus succedentes, diui- tijs & insignibus, alijsque prerogatiuis nobilitentur? Nonne hic priuatorum pactiones iuri publico derogant? nonne hæretici & horum filij iustæ punitio- ni subtrahuntur? quis ergo tot & tanta absurda tolerare queat? [l. bona fides.

de positi. l. isti quidẽ. quod met. causa. c. vergentis. de hæreti. l. ius publicum: de pactis.]

269. Deinde incredibile mihi videtur, quod possit princeps (vt quotidie facit) facultatem dare, vt hæc primogenita obligentur, & alienentur: & tamen ea cõ- fiscare non queat in publicã vindictã, & subiectorum exemplũ, ac scelerum debitã meritamq; punitiõnem. Nec placet opinio quorũdam existimantiũ, principem concedere non posse supra factã facultatem, præsertim cũ primo- genita condita fuerint regia legis autho- ritate: quia par aut maior est ratio, qua princeps eo casu id facere possit, quã cũ eius cõcessu primogenita facta sunt: ma- iora siquidem ac fortiora cõcedi solent in indulgentia ab ipso principe data, quam a lege regia. Sed vtrobique dis- putare de principis potestate, sacrilegij est instar. Quid quod odiosum est (ne quid dũrius dicam) quod ea bona, quæ libera cunctis creata sunt, ita vinculis obligata permaneant, vt eorum com- mercium penè sublatum sit: Iure igitur princeps ad naturalem statum ac liber- tatem illa reducere potest: in quo mea- quidẽ sententia rex noster difficilis esse non debet, si modo aliqua iusta vel pro- babilis causa existat. [l. 2. C. de crimi. sa- crile. l. altius. C. de feruit. & aqua. l. 2. si a paren. quis mariu. sue. l. si vnus. §. qd. & in specie. de pactis.]

270. Postremo absurdum id ex contraria opinione, præter alia multa, consequetur: quod possent vniuersi ciues om- nium bonorum confiscationem perpe- tuo prohibere, vt legibus publicorum iudiciorum nullum omnino locum re- linerent: neque posset princeps quẽ- piam facinorosum omnibus bonis, aut eorum parte priuare: quo quid absur- dius dici, cogitariue possit, ignoro.

- 271 Supra scriptis quoque arguētis falsam esse quorundā opinionem existimo, qui concedentes, primogenita in dominum filiorum confiscari posse; aliud esse putabant in præiudicium transuersaliū, si hæreticus filios non haberet. Maior enim causa confiscationis tunc esse videtur. Nam si a filiis proximioribus auferuntur ea bona, multo magis a cæteris consanguineis auferri poterunt, qui a filiis excluderentur. Adde quod primogenitus hæreticus, qui vere dominus est, in sui locum admittit fiscū, qui cæteros omnes tam filios, quam extraneos excludit. [l. si sequens gradus, ad Sillania.]
- 272 Sed inueni viros doctos, qui constanter asserabant, bona maioratus tunc saltem publicari non posse, cum eorum origo ex contractu est: ut puta, si in contractu matrimonij primogenita facta fuerint. Mea tamen sententia par causa est huius casus & illorum: nam si semel in perpetuum bona fuerint obligata, & is ad quem peruenerunt, in hæresis crimē incidit, nil dubito, quin princeps iure suo uti queat: quia priuatorum pactionibus ius publicum mutari non potest: nec pars illa pœnæ, qua bona sceleratorum publicantur, a priuatis impediri valet: eo accedente, quod non leuior, nec debilior est prohibitio facta in testamento, quam in contractu: nec magis seruanda sunt pacta, quæ contra leges fiunt, quam testamenta. [l. ius publicū. de pactis. c. cum inferior. de maior. & obedi. l. ea. lege. C. de condi. ob. cau. fam. l. cum. pater. §. libertis. & l. peto. §. vlti. de legat. 2. l. pacta quæ contra. C. de pactis.]
- 273 Vnde superuacanea est illius quæstionis tractatio, an primogenita confiscentur, cum de origine illorum non constat: sed antiqua successione, ac te-

stibus senioribus secundum legem regiam comprobantur. Quia siue a lege, siue a rege origo eorū sit, semper propter hæresim confiscari poterunt. Quid? quod antiqua illa primogenita, quorū origo antiquior est hominū memoria, & eam excedit, a regio concessu & beneficio plerunque manarunt. Si quidem ante Taurinas leges nemo ferè putabat maioratus fieri posse sine decreto Regis. Quinimò sæpe decreto principis præcedente nihilominus ab eodem confirmari solebant. Cum igitur in his beneficijs principum assidua sit illa exceptio, ut propter hæresim confiscari primogenita possint, relinquatur inde, quod quamuis de ea clausula non constet, nihilo secius adiecta esse censi debeat. [l. quod si nolit. §. quia assidua. de edilit. edicto. l. vlt. C. de fide iuss.]

274 Est & alia species, in qua quidam putant, primogenita eripi posse a periculo confiscationis, cum is qui ea instituit, hac utitur clausula: Quod si quispiam primogenitorū in hæresim (quod absit) incidit: volo ac iubeo, ut ab hora præcedente hæresim, priuatus sit maioratu, & protinus in proximiorē transeat. Sed nihilominus verum esse existimo, ut eo etiam casu publicari queant: tum quia in fraudem confiscationis ea clausula excogitata est, & priuatorum cautione legibus non est refragandum. Tum etiam quia non sane dispicio, quo iure, aut qua ratione id facere possit priuatus, cum & illa hora occultissima & incertissima sit, & rerum dominia non tam facile ab vno euelli, aut in alium transferri queant sola hominis voluntate, absque aliquo naturali actu. Adde quod homo nequit eam fictionem inducere. [l. traditionibus. C. de pactis. l. 1. de acqui. posse. l. vlt. ff. de suis & leg. hæredi. l. quod bonis. §. primo ad leg. falci. l.

- falci. l. si forte. ff. de castren. pecul. vide Ruinū consil. 129. lib. 2. Oroscium in. l. in traditionibus. ff. de pactis.]
- 275 Demum eo tantū casu existimo primogenita confiscari non posse, cum ius iure plene quæsitum erat successori sequenti: veluti cum relicta sunt primogenita illi, ut post mortem alteri ea restituantur: tunc enim de hæresi condemnato illo, alter ante pœnam erit: quia ius certum ei quæsitum fuerat. Quod longe secus est, cum primogenita successione perpetua ad incognitos primogenitos transeunt. Et ita superioribus annis seruatum fuisse scimus, inter initia felicissimi principatus Caroli nostri Maximi: quo tempore multa primogenita desertorum, seditiosorum, ac proditorum, confiscata fuerunt, nullo habito

delectu, inter illa, quæ a lege, vel a rege, a contractu, vel ab vltima voluntate originem habuerunt. Quod quidem a christianissimo principe, & iudicibus doctissimis factum non esset, nisi iure quam optimo id fieri posse compertum habuissent. Et hic est interdum iustissimus finis harum vanitatum, ut quemadmodū ille ait, Quæ male parta sunt, male dilabantur. Ea tamen omnia vera equidem ac iusta nunc esse censeo: sed si falsa doctis videbuntur, sequar auctoritatem eorum, mutabo meam sententiam.

Contra hanc sententiam disputarūt duo iuris periti eruditissimi, quibus ego respondi libro disceptationum: an autē eorum argumentis satisfecerim, aliorum esto iudicium.

De ceremonijs Titulus X.

S V M M A R I V M.

- 1 Ceremonias ecclesia quantopere detestentur Lutherani, & quantus earum fructus sit.
- 2 Ceremonia ab impijs & nefarijs Lutheranorum conuicijs vindicantur, adductis ex veteri testamento auctoritatibus quamplurimis.
- 3 Ceremoniarum laus, & fructus ex euangelica lege ostenditur.
- 4 Ceremoniarum fructus ex apostolorum & sanctorum patrum traditione declaratur.
- 5 Ceremoniarum dignitas ecclesia catholice auctoritate perspicue probatur.
- 6 Ceremonias, ab ipso Deo, ab apostolis, a sanctissimis patribus institutas fuisse, concluditur: & quare in usu sint.
- 7 Ceremonia magni momenti sunt ad deponendam superbiam, & ad alia bona innumera.
- 8 Authores, qui execrandam hereticorum opinionem de ceremonijs, scriptis suis confutarunt.
- 9 Ceremonia quid sint, & cur talem quis religionem tenere creditur, qualibus ceremonijs utitur.
- 10 Ceremonia cur tanti momenti sint ad coniectandum, cui quilibet religioni sit additus.
- 11 Ceremoniarum prauitas hæresis indicium est.
- 12 Iudæi qui sunt genere, aut Mahumetani, si carne suilla aut vino abstineant, cur suspecti habeantur.
- 13 Pseudopphetas venerantes, videntur eos illorum nomine venerari, a quibus missi putantur.
- 14 Carnes, vinum, & alia huiusmodi qui execrantur, & ab inquisitoribus moniti gustare volunt, quo numero habendi

bendi sint.
15 Lutherani, ecclesiae prohibitione con-

tempta, afferunt licere quibuslibet ci-
bis sine delectu vti.

De caeremonijs.

LUTHERANI, alijq; huius tēporis perniciosissimi hæretici, vt religionem Christianam funditus euertant, nihil intentatum, nihil incontaminatum, relinquunt. Scilicet hoc meditantur, vt extirpentur ab imis iura, fides, pietas, religionisque vigor. Inter alia autem innumera impia & profana dogmata, hoc quoque miscuerunt: ecclesiae caeremonias nil aliud esse, quam virus & venenum pietatis: cum tamen caeremoniarum pietatem maxime promoueant, atque conferunt. Tantus quippe est caeremoniarum fructus, vt illis sublatis, cultum diuinum frigeret atque perire necesse sit. Paucissimi enim sunt ad res diuinas percipiendas idonei, nisi ad eas sensu administrandis conuertantur.

2 Quod si caeremonias venenum pietatis essent, nunquā profecto Deus omnipotens, tam frequenter illas populo suo custodiendas mandasset. Nam si attentius vetus testamentum legeris, nullam fere paginam sine caeremonijs inuenias. Vnum tamen locum, aut alterum indicasse fat erit. Iethro ad Moysen in Exodo loquens, inquit: Esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, vt referas quæ dicuntur ad eum, ostendasq; populo caeremonias, & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant. Et in Deuter. Moyses ipse ad populū: Quæ est alia gens sic inlyta, vt habeat caeremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponā hodie ante oculos vestros? Postremo Dauid iā moriturus ad Salomonem filium: Confor-

tare, inquit, & esto vir fortis; & obserua vt custodias mandata domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, & custodias caeremonias eius, & præcepta eius, & iudicia & testimonia. [Exo. 18. Deut. 4. & 3. Reg. 2.]

3 Deinde in euangelica lege, qua nouitij hæretici falso gloriantur, passim caeremonias multas traditas & vsitatas inuenies, quibus ipse etiā saluator noster Christus sæpe vsus est. Nam & genibus flexis, & in faciem procidentem ipsum orasse, euangelica testatur historia. & suscitatur Lazarus eleuatis sursum oculis, voce magna clamauit: Lazare veni foras. & paruulos complexans, & imponens manus super illos, benedicebat eis. & accepto pane benedixit, & fregit, deditque discipulis suis. Apostolus quoq; docet, vt viri capite detecto, mulieres velato orent: aliasque non paucas caeremonias tradit. & Publicanus veniā petens, percutiebat pectus suum, & discelsit iustificatus. [Ioa. 11. Marci. 7. Lucæ. 22. 1. Timo. 2. Lucæ. 18. & alibi sæpe.]

4 Ad hæc Apostoli plerasque caeremonias ecclesiae docuerunt, & nonnullas in suis canonibus insertas reliquerunt. Sanctissimi quoque & antiquissimi patres omnes fere caeremonias, quibus hodie vtimur, tanquam ab Apostolis traditas venerati sunt, easque obseruarunt, & scriptis suis celebrarunt: quorum aliquos breuiter hoc loco memorabo. Dionysius lib. de ecclesiast. hierar. Clemens lib. 3. recognitionum, Iustinus philosophus quæst. 107. Tertullianus lib. de corona militis, Origenes in librū numero-

numerorum homil. 5. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. Epiphanius in fine operis contra hæreses, Ambrosius sæpe in libris de sacramentis, Hieronymus ad Heliodorum in epitaphio Nepotiani: denique omnes ecclesiae Doctores veteres & recentiores id ipsum frequentissime tradiderunt.

5 Præterea, catholica Christi ecclesia, quæ columna est & firmamentum veritatis, caeremonijs in omni diuino cultu, & in omnibus sacramentis, semper & vbique vsa est: nec fuit vnquam vlla vera, vel falsa religio, quæ ritibus & caeremonijs prorsus carere potuerit. Quod quamuis hæretici verbis negare videantur, factis tamen fateri coguntur: in quo sicut in ceteris omnibus merito deridendi sunt, qui damnantes antiquissimas & sanctissimas ecclesiae caeremonias, alias ipsi nouas & profanas inducunt: Scilicet, omnipotens placitos tot seculi ritus

Retrahet pater, & mentem sententia vertat;

Quæ noua tempestas? ea ne inconstantia celo?

Hos hæreticos vel Iamblicus ethnicus mouere debuisset, qui lib. de mysterijs, lumine naturali tantum illuminatus, inquit: Oportet ritus adorationis antiquos, tanquam sacros conseruare semper intactos, nec demere quicquam, nec aliunde quid addere. Ferme namq; & hoc causa extitit, vt sacra fere omnia debilitata iam sint: propterea quod propter ipsam innouandi cupiditatem, permutata sunt semper, & permutari non desinunt. Hæc ille, cap. de nominibus diuinis. Plato quoque in epinomide, loquens de his rebus, inquit: Horum omnium legislator, qui vel minimū mentis habeat, nunquam aliquid inuouabit: cauebit enim ne ad nouum reli-

gionis cultum ciuitatem suam vertat: nec quæ patria lege, vel cōsuetudine de sacrificando firmata sunt, mouere audebit. Scire namque debet, mortali naturæ non esse possibile certi quicquid de his cognoscere. Posthumus quoq; vt Liuius lib. 39. author est, innumera bilia extare dixit decreta pontificum, & senatus consulta, quibus negotium fuit magistratibus datum, vt sacra externa fieri vetarent, & omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent. Iudicabant enim nihil æque ad dissoluendam religionem esse, quam vbi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur.

6 Sunt igitur caeremoniæ ab ipso Deo, ab apostolis, a sanctissimis patribus institutæ, ad honorem Dei & hominum vtilitatem inductæ. Illis quippe instrui mur, monemur, erudimur, ad sublimiora prouocamur, illisque preparamur & proficimus in gratia & charitate. Nimirum graui nos mole corporis oppressi, valde quidem egemus, ad somnolenti animi excitationem, commonentibus rebus: nam secularibus curis eneruata virtus nostra, externis & corporalibus incitamentis, siue vocū, seu figurarum indiget, vt animi nostri vigor, spiritali operi robustius infuset, & contemplatio nostra, tanto acrius intoniti, antea obstupuerimus. Quamobrem orantes, manus leuamus, & nunc stamus, nunc in faciem procidimus, pectus tundimus, frontem cruce signamus. In administratione sacramentorum, vestibus, vasis, aliisque rebus sacris vtimur, multaq; alia similia agimus, quæ ad externum Dei cultum pertinent. Quæ quidem vniuersa propter nos ipsos fiunt, vt nos moueant; nos incitent, nos auertant, nos conuertat a

visibilibus scilicet ad inuisibilia: fidem augeant, spem confirmet, & veram inter nos charitatem Deo gratissimam, diligenti anacephalæosi, in diuinorum amorem transferant.

- 7 Valent profecto caeremoniæ, vt ceruicem superbâ dimittamus, illam subdentes rebus sensibilibus: valent rursus, vt per eas, veluti per gradus quosdam ad mysteria diuina eucharum: valent demum, vt qui corpore peccauimus, holocaustum etiam de nostris corporibus Domino faciamus, qui & corpus & animam a Domino recipimus. Aufer caeremonias ab ecclesia, & apud maximam christianorum partem Dei cultum extinctum videbis. Fac ne quisquam orando, ad cælum oculos, aut manus leuet, ne flectat genua, ne pectus tundat, ne humi prostratus adoret, ne caput orans detegat, ne cum legitur euangelium audientes erecti stent in pedes, ne eucharistia cum ostenditur populo omnia reuerentiæ & honoris signa exhibeantur, vtque id genus cætera prætermittantur omnia: & intra paucos dies omnem pietatem, & quam vocamus deuotionem, quæ ritibus modisque huiusmodi & excitatur, & fouetur, augeaturque, penitus extinctum videbis in pectoribus hominum, & prorsus fugere Dei cultum.

*Tolle Dei cultum: diuinæ munera mentis
Virtutem & sapiam tolle: fera omnis
homo est.*

- 8 Abeant ergo pestiferi hæretici, & ecclesiæ catholicæ ritus & caeremonias irrideant, contra Dominum & Christum eius, contra Spiritum sanctum & Ecclesiam, contra vetus & nouum testamentum, contra Apostolos & Apostolicos viros, contra summos Pontifices & sacra concilia, contra religionis naturam, contra consuetudinem hominum, con-

tra sententias omnium: sed Dominus subsannabit eos, & in interitu eorum ridebit. Et quamuis seductores isti, non argumentis sint conuincendi, sed ignei: multi tamen viri docti hæc illorum insanissimam hæresim, scriptis suis liquido confutarunt. [Alber. Pighius. l. 1. hierar. ecclesiasti. c. vlti. Catharinus secunda clauæ scripturarum. Bunderius in compendio concertationis tit. 27. plenius Contra. Brunus libris de caeremonijs. Confessio Polonica, c. 86. & deinceps.]

- 9 Cum autem caeremoniæ sint ritus quidam externi ad cultum diuinum celebrandum, relinquuntur inde, quod tale quisque religionem tenere creditur, quilibet caeremonijs vtitur. Vnde si quis Mahumetem, aut eius ossa, cinerem, vel sepulchrum adorauerit, aut se circumciderit, aut mori vel sepeliri voluerit ritibus Iudæorum, aut aliorum infidelium: is proculdubio tali religioni addictus vehementer esse præsumetur: idque vsque adeo legum latoribus & iuris peritis placuit, vt qui talia faciunt, hoc ipso pertinaces hæretici iudicentur, & pro manifeste conuictis habeantur. [c. contra christianos. c. filij. de hæreti. li. 6. Archidi. Ioan. And. & Dom. in c. 2. de hæreti. lib. 6. Ioan. de Ana. in c. excōmunicamus. §. credentes. eo. tit. lib. 5. Lopus, Butri. & Ioan. Imolen. in clem. 1. §. vlti. de vsuris. Siluester in summa, verbo. hæresis. 1. q. 7. Fran. Squilacen. de fide catho. cap. 15. Nicola. Arelata. de hæreti. nota. 5.]

- 10 Cōuestiri ea possunt distinctione quadam ab Alfonso Castro tradita, quæ quidem vera & memoratu digna est: quamobrem hoc loco eam describendam duximus. In quædam peccata natura ipsa proni sumus: puta, in auaritiâ, gulam, aleam, venerem, & alia id genus: & in hæc interdum ruimus præcipites, etiam

etiam repugnante conscientia; capti tamen voluptate, quæ quidem esca est malorum omnium, sed interim nil minus credimus, quam ea licere: nam vt sepe Aristoteles ait, Intemperans quæ mala sunt, mala ille quidem esse nouit, sed agit ea victus & debilitatus, obiecta specie voluptatis. Alia sunt peccata, in quæ natura non fertur eo, quod nil habeant, quo illam allicere queant: quapropter cum ad peccata eiusmodi voluntas indifferens ac dubia sit, consulit intellectum, qui est voluntati a consilijs, & nil in his agere solet repugnante conscientia, neque spreto intellectus iudicio: id circo in his maior est præsumptio malitiæ, ac maior deliberatio creditur præcessisse, atque longe maior intellectus error præsumi potest. [Arist. lib. 7. ethi. cap. 1. & lib. 1. magno. mora. cap. 25. & iterum lib. 2. cap. 6. Alfonso lib. 1. aduersus hæreses cap. 1. & lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 1.]

- 11 Hinc patet veritas huius assertionis, ex prauis caeremonijs hæresim præsumendam esse: nam ad eas seruandas nulla est a natura pronitas: quamobrem vehemens inde suspicio nascitur, quod in illarum electione voluntas regitur ab intellectu, ita vt quod facit, sic esse faciendum credat. Vnde facile intelliges differentiam illam, cur magis præsumatur hæreticus, qui prauis ritibus vtitur, quam qui alterius generis peccata committit: alioqui omnes qui ex quacunq; causa peccarent, hæretici essent, quia violant Dei omnipotentis legem.

- 12 Ab eodem fonte nascitur suspicio vehemens aduersus eos, qui cum sint ex genere Iudæorum, abstinent a carne suilla, vel ab his rebus, quæ in Leuitico & alijs Hebræorum legibus dicebantur immunda. Pari quoque ratione vehementer suspecti sunt, descendentes ex Mahume-

tanis, qui vinum & suillam carnem execrantur, & qui caeremonias alias conficiunt, quæ maiorum suorum legibus cauebantur: & item illi qui preces Mahumetis, aut Iudæorum recitant; & memoria retinent. Nam ad ea & id genus alia, nulla est pronitas a natura: quinimo isti contra naturalem appetitum ea operantur. Sunt enim pleraque horum sapida, & voluptatibus, quibus Maumethani vnice student, valde accommodata: vt nulla inde benignior coniectura capi possit, quam quod ista sunt animo hæretico. Similia dici possunt de ieiunijs istorum, ac de talibus multis, quorum nullam illi rationem reddere valent. [Leuit. 11.]

- 13 Eadem dici possunt de his, qui pseudo prophetas adorant. Videntur namque venerari eos nomine illorum, a quibus missi putantur. Vnde cum superioribus annis impostor quidam se missum a Mahumete simularet, ac multos ex illius gente conuersos palam decepisset: dubium de nonnullis fuit, qui tantum conuicti erant de veneratione illi exhibita. Placuit tamen omnibus, vt hi qui ex genere suo alioqui suspecti erant, haberentur ob eam rem suspectissimi. Et sicuti qui prophetam recipit in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet, & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: sic etiam qui pseudopphetam recipit nomine pseudopphetæ, dignus est qui mercedem pseudopphetæ accipiat. [Mat. 10. c. accusatus. §. ille quoque. de hæretic. l. 6.]

- 14 Quod si quispiam carnes, vinum, aut alia eiusdem generis excretur: & monitus ab inquisitoribus, ea gustare noluerit, is tanquam suspectus de hæresi, & vt contumax puniri potest. Non tamen ob eam tantum causam condemnatus

summatum hæreticus esse censetur, quemadmodum quidam falso putarunt. Si vero crederet aliquis, non licere vesci carnibus, aut alijs cibis in usum hominum creatis, is proculdubio pertinax hæreticus esset: sicuti canonibus apostolorum, & concilio Ancyrano, & Vigilij Papæ decreto plenius continetur. In concilio quoque 1. Bracarensi hoc decreuerunt patres: Quicumque in clero cibo carni non utuntur, pro amputanda suspitione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus præ gustare cogantur: quod si contempserint, necesse est pro suspitione hæresis huius, vt excommunicentur, & ab officio remoueantur. c. vlt. vbi errat Præpositus. [30. dist. cano. apostol. 50. &

52. concilio Ancyrano. c. 14. epistola decretali Vigilij ad Eutherum. c. concilij Bracarenfis. cano. 32.]
 15. Demum Lutherani, quorum Deus venter est, vt lautius gulæ indulgeant, assentunt; licere sine delectu omni loco & tempore, quibuslibet cibis vti, ecclesiæ prohibitione contempta: quorum impium dogma iam pridem damnatum est, & multi docti viri hac tempestate illud clarissime confutarunt. [Hieronymus. lib. 2. aduersus Iouinianum. Faber contra Lutherum tracta. 4. in responsione ad arti. 17. Echius in Enchiridio. c. 14. Alfon. aduersus hæreses, verbo, cibus. Bunderius in compendio concerta. tit. 35.]

De communicatione hæreticorum vitanda Tit. XI.

S V M M A R I V M.

1. Hæreticorum communicatio cur vitanda.	7. Hæreticorum consuetudinem fugiendam esse, apostolorum & sanctorum exemplis comprobatur.
2. Communicationem hæreticorum quæ concilia prohibeant.	8. Hæreticis familiariter scribere non licet.
3. Fœdera inter hæreticos & catholicos damnantur.	9. Communicantes cum hæreticis plus minusue suspecti sunt habendi, considerata personarum, loci, atque temporis qualitate.
4. Communicatione hæreticorum multæ adducuntur causæ cur christianis interdicitum sit.	10. Communicare cum hæreticis quando liceat.
5. Hæreticorum consuetudinem cur vitare oporteat.	11. Communicare cum hæreticis neque in testamentis licet, neque in contractibus.
6. Hæreticorum verba & colloquia declinare debemus.	

De communicatione hæreticorum vitanda.

MULTIS ex causis fugienda est comunicatio hæreticorum, ac sæpe catholicis est interdicta. Scribit Paulus apostolus in priore ad Corinthios epist. Ne ci-

bum quidem cum illis esse sumendum: & in epist. ad Titum, Hæreticum hominem post primam & secundam correctionem deuita. Ioannes quoque Apostolus inquit: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere

pere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Ad hæc, pluribus apostolorum canonibus id ipsum vetitum est. aiunt enim canone quodam: Qui cum hæreticis orauerit, communionem priuetur: si vero hortatus fuerit eos orare, damnetur. Et alibi Episcopum aut presbyterum: hæreticorum suscipientem baptismum, damnari præcipimus: Quæ enim conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? & rursus: Qui synagogam Iudæorum, aut hæreticorum conuenticulum ingressus fuerit, vt preces cum illis coniungat, deponitor, & a comunione secluditor. [1. ad Corin. 5. ad Tit. 3. Ioan. epist. 2. num. 16. canon. apostolorum 45. & 46. & 63. & 69. cū seq. vide. l. 53. & 55. & 56. de his qui super religione contendunt. C. Theodo. Clemen. lib. 6. de constitutionibus apostolicis, cap. 17.]

2. In concilio quoque Laodicensi prohibetur, ne cum hæreticis matrimonia celebremus, nec benedictiones ab eis accipiamus, neque cum eis, aut schismaticis oremus, neque ad eorum falsos martyres, aut execrandas congregationes eamus. Et in quarto concilio Carthaginensi, interdicuntur conuiuia & sodalitates hæreticorum, & schismaticorum: & prohibetur, ne cum eis aut ore tur, aut cantetur. Quod & sæpe alibi a sanctis patribus vetitum est. [c. cum quibus. 24. quæst. 3. cap. si quis inquit. 1. quæst. 1. concilij Laodicensi. c. 31. cum seq. & 4. concilio Carthagi. c. 70. & 72. Cypria. epist. 3. lib. 1. Cōra. Brunus lib. 6. de hæreti. c. 2.]

3. Qua ratione illa fœdera damnantur, quæ a catholicis cum hæreticis & schismaticis fiunt: nam cum eiusmodi hominibus non solum nullæ amicitiae coiri, sed ne vlla etiam communio esse potest. Nec licet inter catholicos & hære-

ticos pacem his conditionibus facere, vt catholici cum hæreticis in fide & religione communicent: nec vt hæretici in iudicijs ob sacrilegia ne conueniantur: nec vt exceptio hæreseos & excommunicationis hæreticis in iudicijs obijci ne possit: nec vt qui bona ecclesiarum ab hæreticis per vim recuperant, fractæ publicæ pacis rei habeantur. Hæc namque conditiones, & si quæ sunt aliæ generis eiusdem, inhonestæ sunt, & Christianis prohibita, quemadmodum eleganter tradit Brunus lib. 3. de legationibus, cap. 11.

4. Multæ quidem sunt causæ huius prohibitionis. Prima, quia hæretici ab ecclesia abscissi sunt, cum quibus catholici nil commune habere possunt. Quæ enim conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Præterea, quo modo in vna domo conuenire possunt fide & moribus diuersi, animisque dissentientes? at ecclesia hospitium vna nimitatis est (vt inquit Cyprianus) quæ designat Spiritus sanctus in psalmo, dicens: Deus qui inhabitare facit vnanimis in domo. in domo Dei vnanimis habitant, concordēs & simplices perseuerant. Deinde catholici mites, mansueti, & simplices sunt, sicut columbæ, oves, & agni: hæretici contra, superbi, subdoli, seductores: quos Christus lupos, prophetæ vulpes, coruos, miluos appellant: animalia sane rapacia, subdola, & ad discordiam magis, quam vnitatem nata: quibus certe cum catholica simplicitate nil prorsus conuenit, ideoque in comunione cum catholicis esse non debent.

5. Præterea vitare debemus hæreticos, ne illis communicantes, eorum peccatis inuoluamur. Inquit enim Dominus per Moysen lib. numer. Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite

lite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum. Et Apostolus in epist. ad Titum scribit: Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Deuita hæreticum, quasi viperam, quasi scorpionem, quasi basiliscum: ne te non solum tactu, sed etiam visu, afflatuque percutiat.

- 6 Deinde, declinare debemus verba & colloquia hæreticorum: quia sermo eorum vt cancer serpit, vt pestis inficit, vt lethale venenum animas etiam ipsas morte perpetua occidit. Nā sicut Apostolus ait: Corruptunt ingenia bona, confabulationes pessimæ. Et in Proverbij Sapiēs: Peruersus in ore suo portat perditionem, & in labijs suis ignem condit. Et Iuuenalis de alia contagione non ita pestifera loquēs, satyra secunda inquit: *dedit hanc contagio labem, Et dabit i plures, sicut grex totus in agris Vnius scabie cadit, & porrigine porci.*

Et vt est apud Xenophontem lib. 1. de factis & dictis Socratis: Bonorum hominū conuersatio exercitium virtutis est, prauorum vero destructio. Testatur hoc etiam qui dicit poeta; Bona qui dem discas a bonis: quod si te misceas prauis, amittes etiam insitam mentē.

Postremo hæretici ipso iure in excommunicationem incidunt: cum excommunicatis autem communicare non licet. [2. Timo. 2. & 1. Corin. 15. Prouer. 15. cap. excommunicamus de hæreti. c. excellentissimus. 11. quæst. 3. cum seq. vide Brunum libro. 6. de hæreti. c. 2.]

- 7 Hæc eadem docemur exemplis memoratu dignis: nam dilectus Domini discipulus, cum apud Ephesum balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & audisset ibi Cherinthum, exilijt continuo, & discessit non lotus, dicens: Fugiamus

hinc, ne & balneæ ipsæ corruant, in quibus Cherinthus lauatur veritatis inimicus. Eadem cum Ebione hæretico eundem Ioannem fecisse, author est Epiphanius lib. 1. contra hæreses. Et ab eodem Apostolo edoctus Polycarpus, Marcioni aliquādo cum occurrisset, dicenti sibi, Agnoscis nos? respōdit, Agnosco, agnosco primogenitū satanæ. Tāta tunc Apostoli & eorum discipuli in religione cautela utebantur, vt ne verbi quidem communionem cum aliquo eorum, qui a veritate deuiauerant, habere paterentur. Quorum exemplorum Irenæus, Eusebius, Beda, Nicephorus & quidam alij meminerunt: quibus addo exemplum Origenis, qui nullo pacto, vel pro honoris gratia, vel pro necessitate coniunctionis flecti potuit, vt cum Paulo hæretico, dominæ suæ adoptiuo, saltē in oratione confisteret: ita ei a prima ætate ecclesiasticæ regulæ obseruantia honorabilis fuit, & hæreticorum societas execrabilis. [author Eusebius lib. 6. ecclesiasti. histo. cap. 2. quæ vide lib. 4. cap. 14. Epiph. hæresi. 30. Irenæum lib. 3. aduersus hæreses ca. 3. Bedam super epist. 2. Ioan. cap. omnis qui 24. q. 1. Nicephorus lib. 3. ecclef. histo. cap. 14. quem vide lib. 12. ca. 8.]

Neque prætereundum illud est, quod Baptista Fulgosius lib. 1. memorabiliū scribit: Martyres, inquit, Caius & Alexander, cum capite damnati ad supplicium vna cum Marcionistis quidā christiani ducerentur, muneris ingentis loco a carnificibus petierūt, vt separatim a Marcionistis occiderentur, ne eorum sanguis, cum ijs misceretur, qui parum recte de catholica fide putabatur sērire.

- 8 Non solum loqui non licet cum hæreticis, sed neque illis familiariter scribere: nam per epistolas cū absentibus, tanquam cum presentibus loquimur, & maiore

maiore cum deliberatione scribere, quā verba facere solemus, ac multa literis committimus, quæ coram puderet verbo dicere: epistola enim non erubescit. Par itaque, aut maior causa prohibitionis est in scribente, atque in loquente. Turpilius Comicus differens de vicissitudine literarum: Sola, inquit, res est, quæ homines absentes, præsentis facit. Cuius meminit Hieronymus epistola ad Nitiam, addens: Quid est, vt ita dicam, tam præsens inter absentes, quam per epistolas & alloqui, & audire quos diligas? Sic igitur prohibitus loqui cum sanctimoniali, nec epistolā mittere potest: sic non licet scribere Cardinalibus existentibus in conclau: sic in epist. synodi Sardicen. de quibusdā episcopis Arrianis dicunt patres, illos in ecclesias luporū instar ingressos, nec episcopos nominandos, nec christianos: nec quālibet penitus cum eis habendam communionem, nec eorum literas recipiendas, nec scribendum eis. Et paulo post: Seruate vos, fratres charissimi, vt neque scribatis eis, neque eorum scripta suscipiatis. Sic demum male audit Erasmus, eo quod epistolas familiares dederit ad Lutherum & Oecolampadium etiam, vbi eos esse hostes ecclesiæ nouerat. [c. clericus. 81. distin. c. vbi periculum. §. nulli. de electio. lib. 6. Theodoritus lib. 4. hist. trip. c. 24. & lib. 2. eccl. histo. cap. 8. Alber. Pighius. lib. 4. hierar. ecclesiasti. c. 18. Roma. & Corasius in l. 1. nu. 24. de verbo. obliga. idē Cora. lib. 1. Miscella. ca. 24. & lib. 3. c. 4.]

- 9 Quæ omnia, quod ad rem forensē attinet, eo pertinent, vt pro personarū qualitate, loci ac temporis circumstantijs, habeantur plus minusue suspecti; qui cum hæreticis communicauerint. Vnde propter familiaritatem hæreticorum indicitur interdum purgatio: ali-

quando vero hi, qui post abiurationem hæreticos comitantur, visitāt, accipiūt, vel deducunt, eo ipso relapsi esse censentur: quia ex approbati a se prius erroris consequentia, ea fecisse iudicantur. Hi quoque, qui sunt recenter conuersi, fugere omnino debent communicationē illorum, qui suam sectam antiquam tenent: qui si secus fecerint, in christianorum seruitutem redigendi sunt, & illi cum quibus prohibitum est eis conuersari, publicis cadibus deputari debent, quemadmodum maiores nostri decreuerunt in quarto concilio Toletano. [cano. 60. cap. inter sollicitudines. de purga. cano. c. accusatus. §. ille quoque. de hæreti. libro. 6. cap. sæpe. 28. q. 1. & sessio. 19. concilij Basilien.]

- 10 Aliquando tamen cum hæreticis communicare licet: puta cum tractatur de salute spirituali, & conuersione illorū. Hoc autem fieri debet seruatis debitis circumstantijs personarum, temporum & locorum: quemadmodum Alexander, Thomas, alijque tradiderunt. Item propter necessitatem cōmunicare possumus cum hæreticis, dum tamen eorum erroribus non consentiamus. Id quod olim catholici, cum hæreticorum factiones præualebant, sæpe facere coacti sunt: Necessitatis namque (vt ille ait) amarissimæ sunt leges, & truculentia imperia. [Alexan. Ales. 2. parte. q. 181. memb. 10. Tho. 2. 2. q. 10. art. 15. Alberti. in rubri. de hereti. lib. 6. quæst. 4. Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. c. 20. Brunus lib. 1. de legatio. cap. 6. & lib. 6. de hæreti. c. 2.]

- 11 Nec in testamentis, nec in contractibus licet cum hæreticis communicare: nec enim ex testamento quippiam capere hæretici, nec ex vllō contractu, nec testamenta facere possunt. [l. Manichæos. C. de hæreticis. l. 8. l. 30. l. 39.

De concilijs Titulus X I I.

S V M M A R I V M.

1	Concilium quid sit.	11	Papa iudicari ab alijs non potest.
2	Conciliorum plura sunt genera, sed tria potissime memorantur.	12	Concilium vniuersale, neque alijs quispiam iudex Papam cōdemnare potest.
3	Concilij vniuersalis auctoritas.	13	Papa hæreticus manifestus, an per vniuersale concilium puniri possit.
4	Concilij vniuersalis auctoritas, ex veteri & nouo testamento ostenditur.	14	Papam nullum hæreticum fuisse, neque in futurū esse posse, pia & erudita Alberti Pighij, & Hosij sententia est.
5	Concilij vniuersalis auctoritas, sanctissimorum patrum testimonijs declaratur.	15	Concilium sacerdotale quid sit, & quod robur habeat.
6	Conciliorum generalium vtilitas.	16	Concilia sacerdotalia antiquiora & frequentiora sunt quam generalia, nec minus vtilia.
7	Concilia vniuersalia que legitime congregata dicuntur.	17	Concilia prouincialia quam auctoritatem habeant.
8	Concilia vniuersalia auctoritate Papæ congreganda, ex lib. 1. Machabæorum etiam deducitur.	18	Concilia prouincialia quoties singulis annis celebrari debeant.
9	Concilium generale quando conuocari liceat absque auctoritate Papæ.	19	Prouincialia concilia nunc frequentari non esse admodum vtile, nec damnandū est qđ ecclesia facere prætermittit.
10	Concilium generale conuocari debet auctoritate Papæ, & acta omnia synodalia eiusdem auctoritate fieri debent.		

De concilijs

ONCILIVM ecclesiasticum nil aliud est, quam iustus conuentus præfulum, & episcoporum ad ecclesiastica negotia tractanda. Definitur autem multifariam a multis, sed in eandem fere sententiā. Sed cum cōcilia ecclesiastica omnibus notissima sint, non est cur definitionibus immoremur.

2 Sunt autem plura conciliorū genera, sed quod ad propositum attinet, tria duntaxat memorabimus: vniuersale, sacerdotale, & prouinciale. Vniuersa-

le concilium est, in quo totius ecclesiæ tractatur negotium, ex omnibus prouincijs cōuocatis orthodoxis episcopis. Sacerdotale concilium est, in quo causa, quæ tractatur, vniuersalis est, fidem, aut ecclesiasticam obseruationem concernens: sed conuocatio non est generalis. Prouinciale est, in quo sub vno metropolitano, vnus tantum prouinciæ episcopi conuenientes, eiusdē prouinciæ negotijs consulunt.

3 Vniuersale concilium, rite ac recte cōgregatum, diuinam auctoritatem habet: eiusque decreta, in his, quæ pertinent ad fidem & mores, pro veris ecclesiæ

eclesiæ definitionibus tenendæ sunt: & quisquis illis sciens cōtradicit, hæreticus pertinax est. Hanc veritatem semper secuti sunt quotquot vnquam fuere catholici: aduersus hæreticos tamen breuiter illam hoc loco probabimus.

4 Primo, ex veteri & nouo testamēto. In Deuteronomio, & in actis Apostolorū satis constat, concilia recte congregata auctoritatē habere ab ipso Deo & Spiritu sancto. Deinde vniuersalia cōcilia catholicam ecclesiam representant: quæ quidem errare nequit, cum sit columna & firmamentū veritatis. Ad hæc, in concilijs generalibus recte cōgregatis adest auctoritas sedis apostolicæ, cuius fides deficere nequit. Præterea, in his concilijs conueniunt ecclesiæ pastores & doctores, & ex scriptis sacris & ecclesiæ traditionibus & sanctorum doctrinis peraguntur omnia: quæ quidē nec fallere, nec falli possunt. Deinde Christus redēptor noster per Matthæum promisit nobis, futurū se in medio eorum, qui cōgregari fuerint in nōmine suo, tamen illi nō sint nisi duo, aut tres. Quis igitur credat, Christum non adesse plenarijs concilijs legitime congregatis?

5 Sanctissimi quoq; patres eandē veritatem sapiissime confessi sunt. Diuus Cyprianus: Qui de manibus, inquit, conciliorum gubernacula extorquent, ecclesiasticæ salutis nauem in scopulos illidunt. Et Augustinus in epist. ad Ianuarium scribit, saluberrimā esse in ecclesia cōciliiorū generalium auctoritatē. Quod & lib. de vnico Baptismo, & sæpe alibi testatur. Et diuus Gregorius lib. 1. epist. quatuor prima vniuersalia cōcilia, sicut sancta euāgelia suscipere se ac venerari faterur. Idipsum docuit Isidorus lib. 6. etymol. & Theodosius apud Nicephorum lib. 1. 6. ecclesiast. hist. cap. 33. sed & reges Hispaniarum iam olim hanc veri-

tatem professi sunt in cōcilio Toletano decimo tertio, & quinto decimo. Ad extremum, patres nostri in professione fidei, quam decimo sexto concilio Toletano inseruerunt, constanter asserunt, illum hæreticum esse iudicandum, qui plenarijs concilijs quoquo modo cōtradixerit: cui sententiæ orthodoxi omnes semper & vbiq; assentiunt. [c. illa. 1. 2. distin. c. canones. c. sicut 1. 5. distin. Torquemada. lib. 3. de ecclesia. cap. 58. Alfonso Tostadus. 2. parte defensorij cap. 68. cum seq. Guido. de hæreticis cap. 6. Rossensis contra Lutherum art. 29. Gaspar aduersus hæreses lib. 2. art. 4. confessio Polonica, de fide & simbolo, cap. 24. Canus libro 5. de locis theologicis cap. 4. cum seq.]

6 Generalia concilia recte congregata vtilia, & salutaria sunt ecclesiæ ad extirpandas hæreses, sarcinā schismata, & reformandū ecclesiasticæ disciplinæ vigorē. Quibus nisi fidē indubiā adhibeamus, quid certi relinquentis ecclesiæ? Nimirum omnia decreta patrū, omnes sacri canones vacillarent, hæreses damnatæ reuiuiscerent: deniq; nil nō esset in religione cōfusū, dubiū, & incertū. In vanū hæcenus summi pontifices, imperatores, principes, & sanctissimi patres laborarent in cōcilijs cōuocandis: frustra fideles omnes hucusque synodis paruisissent, & credidisset: ac proculdubio grauissime decepta foret diffusa per orbē catholicā & apostolica Christi ecclesia, quæ oīa impia sunt & absurda. [Vide Vinc. Lirenē. li. aduersus hæreses Niceph. li. 1. 6. c. 35.]

7 Ea vero concilia vniuersalia legitime cōgregata dicuntur, quæ auctoritate Papæ cōuocata sūt. Apostoli enī cōstituerunt, vt nulla generalis synodus fieret præter auctoritatē Rom. Pōtificis: quod asserit sanctus Marcellus in epist. ad episcopos Antiochenos: & Iulius primus aduersus

Antiochenam synodum: & Socrates li. 4. hist. trip. cap. 9. Ad hæc Athanasius, alijque patres, qui in Alexandrina synodo conuenerunt, in epist. ad Felicem aiunt, in Nizena synodo ab omnibus episcopis concorditer esse roboratum, non debere absque Romani pontificis sententia celebrari concilia. Idem quoque beatus Damasus episcopus Africanus scripsit. Et Nicephorus lib. 9. ecclesiast. hist. cap. 5. & lib. 11. cap. 31. Hoc denique Lucentius, Pelagius secundus, Nicolaus primus, & patres in septima synodo generali actione sexta, & in numerabiles alij testantur. [cap. 1. cum seq. 17. distin.]

8 Quod satis probatur lib. 1. Machabæorum, ubi summi sacerdotis prerogatiua memorantur: quarum illa quoque erat, ne quispiam conuocare posset conuentum in regione sine ipso. Accedunt etiam causæ fortissimæ: quia conuocatio fieri debet ab eo, qui est caput & princeps, & curam habet reipub. & qui potest cogere inuitos: quæ omnia in christiana reipub. soli Papæ competunt, quo inuito nullo modo licet conuocare generale concilium: alioqui cõuocatio esset iniusta, & rebellionis, conspirationisque speciem præ se ferret: nõ secus atq; in quacunq; alia reipub. Nõ enim licet subiectis conuenticula facere, vel de grauioribus rebus decernere absque voluntate, consensu, & autoritate principis. Vnde Nicocles apud Isocratem in symmachico inquit: Nullas sodalitates, aut concilia sine autoritate mea instituite: nam huiusmodi conspirationes in monarchijs periculo sæ sunt. [l. 1. & 3. de collegijs illici. l. 1. cum seq. tit. 11. lib. 8. ordinat.]

9 Interdum tamen generale concilium cõuocari poterit sine autoritate Papæ: sed id fieri non debet nisi propter ne-

cessitatem ineuitabilem: scilicet, cum ob dubiam incertamq; electionem est inter aliquos de papatu contentio: tunc enim per cardinales conuocari poterit, quo sciat vniuersa ecclesia, quem pasto-rem & rectorem sequi debeat: idemq; erit si quis casus forte contigerit generis eiusdem. [Gratianus distin. 17. Torquemada lib. 3. de ecclesia. cap. 6. Iacobatus lib. 3. de concilio. Alaua quoque de concilijs. cap. 2. Alber. Pighius lib. 6. hierar. eccles. cap. 8. cum seq. Gaspar lib. 2. aduersus hæreticos arti. 4. cap. 10.]

10 Non solum conuocatio generalis concilij ad summum pontificem pertinet, sed & acta omnia synodalia eius autoritate fieri debent: alioqui non essent congregata in Spiritu sancto concilia, quæ apostolicæ cathedræ reijcerent consensum & autoritatem. Quamobrè semper in omnibus synodis vniuersalibus seruatum est, vt summi pontificis accederet assensus, & ab eo firmarentur decreta synodorum: quemadmodum ex ipsismet actis vniuersalium conciliorum planissime constat. Et vt Pelagius secundus in prima decretali epistola scribit: Nulla vnquam synodus rata legitur, quæ apostolica autoritate nõ fuerit fulta. Et Gelasius in tomo de vinculo anathematis: Sola sedes apostolica rescindit, quod præter ordinem congregatio synodica putauerat vsurpandum. Inde factum est, vt in plerisque conciliorum capitulis, cum aliquid seruandum decernitur, statim adiiciatur; nisi autoritas Romanæ ecclesiæ aliter fieri imperauerit: vel, saluo tamen in omnibus iure sanctæ Romanæ ecclesiæ: vel, salua tamen in omnibus apostolica autoritate. [c. vlti. 25. quæst. 1. Alua de concilijs. cap. 3. cõcil. Tridenti. cap. vlti. sess. 25.]

11 Qua

11 Quæ cum ita sint, non est cur disputetur, an vniuersale concilium iudicare possit pontificem summum, qui caput & princeps est conciliorum. Nã Petrus & successores eius cõstituti sunt ab ipso Christo vniuersalis ecclesiæ pastores cū suprema iurisdictionis autoritate: nec vlla in sacris literis inuenitur exceptio, qua iudicari ab aliquo possunt. Ad hæc, ipsa rerum natura, & eius ordo non patitur, vt subditus in præposito, ouis in pastorem, inferiora membra in caput suum iurisdictionem habeant. Postremo, nullus locus sacræ scripturæ, nulla antiqua traditio ecclesiastica hoc vnquam docuit, aut permisit. [Torquemada. lib. 3. de ecclesia. cap. 50. Iacobatus. lib. 9. de concilio.]

12 Quinimo antiqua omnis ecclesiæ traditio habet, nec vniuersale concilium nec alium quempiam iudicem, in papam quantumuis criminofum, condemnationis sententiã villo modo ferre posse. Hoc Gelasius in epist. ad episcopos Dardaniæ, & Bonifacius Christi martyr testantur, addita ratione: Quia cunctos iudicaturus a nemine est iudicandus. Hoc etiam asseritur in concilio Sinuesano, quod prima sedes non iudicabitur a quoquam. In concilio quoque Romano sub imperatore Valentiniano, dixerunt vno ore patres vniuersi, non licere aduersus Romanum pontificem dicere sententiam. Et in concilio conuocato aduersus Symmachum, omnes præfules pronunciarunt, a se iudicari non posse primæ sedis episcopum, sed eius causã Dei iudicio reseruari. Quod & in apologia Enodij confirmata in quinta synodo, comprobatur. Hoc ipsum asseruerunt episcopi in alio Romano concilio coram Carolo Magno: hoc etiam Bonifacius docet; hoc deniq; diuus Bernardus in epist. ad Innocen-

tium. II. & plerique alij doctissimi tradunt. Nec obstant ea, quæ in concilijs Constantiensi & Basiliensi in contrariu asserta videntur: quia nec ab ecclesia recepta, nec a summo pontifice sunt approbata. [c. nunc autem. 21. distin. c. patet. 9. quæst. 3. cum seq. Pighius lib. 6. hierar. eccles. cap. 15.]

13 Vulgaris fere omnium recetium theologorum & iurisperitorum opinio est, papam hæreticum manifestum per vniuersale concilium puniri posse: id quod duabus potissime rationibus comprobant. Prima, quia esse christianum, est conditio simpliciter necessaria, vt aliquis sit caput ecclesiæ: hæreticus autem præcisus est ab ecclesia, & alienus a religione, & ideo ab vniuersali concilio puniri potest, perinde ac si inuentus esset paganus, iudæus, aut non baptizatus. Altera illorum ratio est, quod cuique se defendere omni iure licet, ac proinde reipub. christiana iure naturalis defensionis potest hostem religionis ab ecclesia pellere, atque etiam punire. [c. si papa. 40. distin. & illic Præpo. Egidi. & cæteri. Torquemada. lib. 2. de ecclesia. cap. 93. cum seq. Iacoba. lib. 3. de concilio arti. 1. & lib. 8. & 9. Alua de concilijs cap. 2.]

14 Est & alia pia satis & erudita Alberti Pighij, & Hosij sententia, qui audacter asserunt, nullum pontificem summum fuisse vnquam hæreticum, sed neque in futurum esse posse: quia Christus redemptor noster oratione sua impetrauit, ne vnquam deficeret fides Petri: cuius prærogatiuæ participes facti sunt pontifices maximi, Petri successores. Hactenus de vniuersali concilio. [vide Pighi. lib. 4. hierar. eccles. cap. 8. Hosium lib. 2. aduersus prologomena Brentij. Fran. Picum de fide, theoremate. 8. Alfonso lib. 1. aduersus hæreses cap. 6. Canum

Canum contra. lib. 6. de locis theologis cap. vlti.]

15 Sacerdotale concilium est conuentus aliquorum patrum ad aliquem locum, de his quæ ad fidem & reformationem status ecclesiastici pertinent, a summo pontifice consulendi causa legitime coactus. Sunt autem ea concilia eiusdem fere roboris, atque vniuersalia: quia eis accedit autoritas summi pontificis: & pastorum atque doctorum ecclesiæ consensus: & non minus ex literis sacris hæc, quam illa originem habent. Etenim concilia veteris & noui testamenti, sacerdotalia verius, quam vniuersalia videri possunt. Quamobrem cum questio aliqua de fide, aut religione difficilis oritur & ambigua, tunc summus pontifex conuocare solet concilium sacerdotum, vna secum in cathedra apostolica Domino ministrantium, hoc est, cardinalium: nonnunquam vero aliorum, vel plurium, vel pauciorum, vel distantium, prout pontifex ipse pro rerum qualitate expedire censuerit: & eorum consilio certissimam sententiam profert. [Gaspar contra hereses lib. 2. arti. 4. cap. 11. Brunus lib. 5. de legato. c. 3.]

16 Sunt quoque sacerdotalia concilia antiquiora & frequentiora, quam generalia, nec minus ecclesiæ utilia: celebrantur enim commodius & breuius, & sine magno cuiuspiam dispendio: neque in his concilijs episcopi sumptibus, aut itinere longo fatigantur: neque diu ecclesiæ pastoribus suis carere coguntur, cum e contrario vniuersalia concilia celebrari non queant, sine magno totius orbis motu, molestia, & impensa. In hoc tamen vtilissima sunt plenaria concilia, quod in eis notior sit ecclesiæ vniuersalis sententia, & quia quod a pluribus queritur, facilius inuenitur: & quia

salus erit vbi multa consilia: & quia integrum est iudicium, quod plurimorum sententia confirmatur: & quia plus vident oculi, quam oculus: & per ampliores homines perfectissima veritas reuelatur. [proverb. 11. cap. vlti. 20. dist. c. prudentiam. de offic. delegat. l. vlti. C. de fidei commis.]

17 Concilia vero prouincialia, quæ per singulas prouincias celebrantur, multo minoris autoritatis sunt, quam vniuersalia & sacerdotalia: quia solummodo roborantur autoritate metropolitana ni qui eis præsidet: ac proinde inualidæ censentur ad definiendum & constituendum: profunt tamen ad correctionem & exhortationem, & habent autoritatem imponendi & renouandi ea, quæ autoritate Romani pontificis statuta sunt. Postremo vtilia sunt ad controuersias inter prouinciales dissoluendas. Quod si per summum pontificem concilia prouincialia examinata & approbata fuerint, exinde pontificiam autoritatem habebunt, secundum modum approbationis & confirmationis.

18 Hæc autem prouincialia concilia, bis singulis annis, aut saltem semel celebrari debent, vt sepiissime constitutum est: id enim cauetur in epistola Hormisdæ ad Episcopos Hispaniæ, & in secundo & quinto concilio Aurelianensi, & in quarto ac duodecimo concilio Tolitano, & in sexta Synodo generali, & in synodo Zachariæ, & in concilio Lateranensi sub Innocentio. III. in cuius canone sexto huiusmodi decretum extat: Metropolitanis singulis annis cum suis suffraganeis prouincialia non omittant celebrare concilia, in quibus de corrigendis excessibus, & moribus reformatandis, præsertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum: Quod etiam in alijs multis locis a Gra-

tiano

tiano relatis definitum est. Quid autem in causa sit, cur hoc tam sancte ordinatum, toties repetitum, tam diligenter cautum, in deluetudinem abierit, aliorum esto iudicium: equidem vtilissimum fore existimo vt hæc synodi restituerentur pristinæ dignitati & rigori: frustra enim in vniuersalibus concilijs necessaria statuuntur, nisi & singulis locis minores conuentus eadem curent sedulo obseruari. [c. de concilijs. cum seq. distin. 18. Hermas lib. 5. de instauranda religione cap. vlt.]

19 Hæc olim inexpertus scripseram: postea vero cum metropolitanis tredecim episcopi conuenimus in prouincia Cöpostellana: & experientia didicimus, non esse nunc admodum vtile, vt prouincialia concilia frequententur: neque

temere damnanda ea esse, quæ catholica ecclesia facere prætermittit. Adde quod iam olim Gregorius Nazianzenus de eadem re ita scripsit: Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, vt omnia episcoporum concilia fugiam: quoniam nullius concilij finem letum, faustumque vidi: nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem & incrementum habuerit. & alibi: Mihi enim uero certum est, deliberatumque nunquam posthac auferam, aut gruum temere inter se pugnantium synodis interesse: in quibus omnia contentione ac bello ardent: flagitiaque prius obscura atque incognita, in vnum collecta ab inimicis in lucem proferuntur. hæc ille. [episto. 55. & tracta. de vitæ differentijs.]

De confessis Titulus XIII.

S V M M A R I V M.

1	C onfessio potissima est probationis species: quippe qua crimina omnia probari possunt.	
2	Confessione sola heresis probari potest, sed pœna ordinaria non punienda est, nisi aliter probeatur.	11
3	Confessio quæcunque contra consistentem reum plenam probationem non facit.	12
4	Confessio non vsque adeo generalis, pro speciali haberi potest.	13
5	Confessionibus quibus natura repugnat standum non est.	14
6	Confessioni non verisimili fides adhibenda facile non est.	15
7	Confessiones suas reuocare nequeunt rei.	16
8	Confessiones reorum, quæ possunt reuocari.	17
9	Confessionem reuocare potest minor viginti quinque annis.	
10	Confessio quælibet incontinenti reuocari potest.	
		11
		12
		13
		14
		15
		16
		17

18 Probare

- 18 Probare cur difficile possit reus impietatis accusatus se bono animo fecisse.
- 19 Confitens impietatem, & intentionem negans, quando ut impunitus non dammandus.
- 20 Confessiones quæ in auditorio inquisitorum fiunt, miste sunt.
- 21 Confitens suas hereses, indicare etiam debet authores & conscios illarum heresum.
- 22 Confitens inquisitoribus heresim prorsus occultam, occulte ab eis est absolvendus.
- 23 Hereticum occultum non teneri bona sua fisco tradere, id argumento est, quod occultam prorsus heresim confitens, bonorum confiscatione non punitur.
- 24 Confitens heresim non prorsus occultam, quo pacto sit tractandus.
- 25 Reconciliatus ecclesie, qui se hereticum fuisse negat, sed metu confessum esse, ait, quæ non commisit, quomodo puniendus.
- 26 Reconciliatus ecclesie, qui se hereticum fuisse negat, sed metu confessum, ait, quando impunitus non iudicandus.
- 27 Innocens qui metu, aut carceris tedio confessus est se hereticum fuisse, quid facturum sit.
- 28 Innocens qui testes refutare nequit, neque confessionem iuste reuocare, fateatur id peccatum parochio suo.
- 29 Confessionem reuocari non posse, postquam est ab altera parte accepta, multi existimant.
- 30 Confessionem reuocari non posse, cum eam accusator admiserit, an vera sit opinio.

De confessis.

CONFESSIO REORUM crimina omnia probari possunt, & ea ferre sola est, cui contradici non potest. Nam confitenti prorsus illud obijci solet, quod apud Lucam est: Ex ore tuo te iudico. Inter omnes autem species probationis, confessio obtinet principatum: nec enim vlla clarior, aut efficacior probatio inuenitur, quam reorum confessio quemadmodum Romanus & Alexander docent. Fortior quidem est quam ea, quæ fit per testes, si Felino credimus, qui eam dicit notoriam rem facere. Nec solemnitatis probatoria exigitur, vbi adest confessio partis, sicut Baldus & cæteri tradunt. Accedit huc Demosthenes, oratione contra Timocratem, dicens: Facinorosos, qui scelera fatentur, sine iudicio puniri

leges iubent. Et Iulius Paulus ait: Confessus pro iudicato est: quia quodam modo sua sententia damnatur. [l. 1. & l. 3. ff. de confessis. Lucæ. 19. Gonsal. de heresi. quest. 13. Roma. confi. 329. Alex. confi. 19. lib. 4. Feli. in c. 1. de exceptio. & in c. cum super. de re iudi. Bal. in authen. sed nouo iure. C. si cert. peta. Hippoly. in rubri. de probat. Gratus confi. 61. tit. 2.]

2 Quamuis in alijs criminibus sola confessio non sufficiat ad condemnationem, nisi de crimine aliter constet: sola tamen confessio probari potest heresis, quia cum in animo latere soleat, plerumque ea sola sufficit ad condemnationem, secundum Baldi, Felini, & quorundam opinionem. Sed nisi alio modo heresis probata sit, non debet poena ordinaria puniri, qui occultam heresim confite-

tur,

- tur, vt paulo post dicturi sumus. [l. 1. §. ite illud ad Sillani. l. 1. §. diuus. de quest. Baldus in. l. si quis non dicat. C. de episc. & cleri. Feli. in c. auditis. de præscript. Ponzini. de lamijs. nu. 70. Arelata. de hæreti. notabi. 2. Carerius in practica. nu. 169.]
- 3 Sed non omnis confessio contra reum confitentem plenam probationem facit. Nam neque confessio generalis, dubia & incerta probat: veluti si reus dixerit, ego sum hereticus, nec præterea declarauerit, quibus sit hæresibus infectus, is proculdubio damnandus non est: vrgeri tamen debet, vt certum confiteatur. [l. certum. ff. de confessis. Bal. cõfil. 98. lib. 1. Feli. in. c. at si clerici. de iudi. Aymo. cõfil. 262.]
- 4 Quod si confessio non esset vsque adeo generalis, pro speciali posset haberi: præsertim si ad alia esset relata, vnde redderetur certa. Verbi gratia, si reus dicat: Ego sum Lutheranus, & credo ea omnia, quæ Lutherus docuit: quamuis adduci non possit, vt certius aliquid confiteatur, damnari quidem poterit vt hereticus pertinax. [argu. l. asse toto. ff. de hæredi. instituen. l. ait prætor. §. 1. de re iudica.]
- 5 Nec standum est confessionibus, quibus natura repugnat: hoc enim ipso, quod quis ea confitetur, errare conuincitur. [l. confessionibus. l. si is cuius. §. vlt. ff. de interrogationib.]
- 6 Nec facile adhibenda est fides confessioni non verisimili: nam confessiones reorum pro exploratis facinoribus habere non oportet, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat. Quod autem verisimile non est, id non bene instruet iudicis animum. [l. 1. §. diuus Seuerus. ff. de quæstio. glo. & interpretes in. l. 1. C. de confe. c. quia verisimile. de præsumptio.]
- 7 Nunc videndum an rei confessiones suas reuocare queant: ac primum quid generaliter dicendum est; confessiones reorum retractari non posse: nimis enim indignum est, vt quod sua quisque voce factus est, id reuocet, ac testimonio suo resistat: quam ob rem confesi pro iudicatis habentur. [l. generaliter. C. de non nume. pecu. l. 1. C. de confessis.]
- 8 Excipiuntur tamen species multæ: nam confessio tormentis extorta libere reuocari potest. Idemque est, cum extorquetur metu imminentium tormentorum: quemadmodum sub tit. de quæstio. plenius dicemus.
- 9 Minor viginti quinque annis reuocare poterit confessionem in integrum restitutione petita. [l. certum. §. vlti. ff. de confe. las. in. l. nam & postea. §. si minor. ff. de iure iuran.]
- 10 Poterit & incontinenti confessio quælibet reuocari, tanquam aut lapsu linguæ, aut sine deliberatione facta. [l. Stichus imo Paphilus. ff. de manu. testa. glo. in c. vlti. de iure iuran. lib. 6.]
- 11 Item illa confessio reuocari potest, quam aliquis carcere clausus emisit nullis præcedentibus indicijs: ea enim iniuste ab eo fuit extorta, & nullius momenti est. [glo. & omnes in. l. pen. ff. de quæstio. Alciat. in c. 1. de offi. ordina. Boherius decis. 90.]
- 12 Excipitur & ille casus, cum iudex reo promissit veniam & impunitatem, si crimen fateretur: nam is qui deceptus a iudice confessus est, poterit eam confessionem reuocare: quidquid Collectari⁹ dixit in c. in eos. de hære. [Imol. cõfil. 109. Deci⁹ in. l. 1. c. de sent. que pro eo qd in re. Hippolyt. in. l. 1. §. quæstioni. ff. de quæstio. Alciat. in. l. ea est natura. ff. de verb. sig. Duaren⁹ in. l. cõuentionu. ff. de pact. ludo. Gomes. in. c. 1. de cõstitu. li. 6. Couar. li. 1. resolut. c. 2. Bossius tit. de confessis.]

N 13 Item

- 13 Item, qui per errorem aliquid confessus est, errore deposito potest id reuocare: nō enim fateatur, qui errat, vt inquit Vlpianus. Et qui iusto errore ductus confitetur, venia dignus est, & poenitere potest, maxime si postea plenus instructus confessionem reuocauerit. Sed is qui reuocat, probare debet errorem. [l. non fateatur. ff. de cōf. l. de ætate. §. vlti. ff. de interrogatio. c. vlti. de conf. l. vnde Neratius. §. vltimo. ad legem Aquil. l. 1. si quis vltro. de quæstionibus.]
- 14 Verum in iudicio sanctæ inquisitionis, quocunque tempore & modo reus confessionem reuocet, quamuis nec asserat causam probabilem, nec satis idoneam, admittitur tamen eius reuocatio: & siue pro eo, siue contra eum, extreme confessioni statur: hæc enim est, quæ efficit, vt reus poenitens aut impoenitens esse videatur: & hoc iure vtimur.
- 15 Quæri autem solet, an is, qui confitetur factum, sed negat intentionem impiam, audiendus sit; & quidem in malis factis præsumitur malus animus, & nemo existimandus est dixisse quod nō mente agitauerit: & cum in verbis nulla est ambiguitas, non debet admitti voluntatis quæstio. [l. si non conuitij. C. de iniurijs. l. Labeo. ff. de supel. lega. l. ille aut ille. de legat. 3.]
- 16 Itaque si quispiam ritus Iudæorū, aut hæreticorum seruauerit, si impias propositiones affirmauerit, vel tale aliquid confessus fuerit, & id bono animo se fecisse dixerit, puniendus est vt impoenitens: quia cum plane de crimine constet, is tamen crimen diffitetur. [cap. contra christianos. de hæreti. lib. 6. c. 1. de præsumptionibus.]
- 17 Nonnunquam audiendus est, qui negat, se praua intentione fecisse, nimirū si res dubia sit, & probabilitatem aliquam intentionis negatio præferat:

ei tamen onus probationis incumbit, qui confessionem criminis ita moderatur, vt crimen excludat: & ita omnium sententia receptum est. [Bar. in. l. Aurelius. §. idem quæsi. de libera. legata. Feli. in. c. cum venerabili. de exceptio. Hippoly. in practica. §. post quā. Salomo. in. l. vt vim. ff. de iusti. & iure prope finem. Bohe. decisio. 164. & 243.]

18 Cæterum vix fieri potest, ac fortasse ne vix quidem, vt reus impietatis accusatus, probare queat, se bono animo fecisse. Animus enim nec apparet, nec cernitur: & ea quæ in animo latent, iuramento probari non possunt, quando præsumptio stat contra. [c. vidua. de regularib. Bar. in. l. inter omnes. §. recte. ff. de furt. Alex. in. l. 1. §. per procuratorem. ff. de acqui. posse.]

19 Ergo qui negat intentionem eius improbitatis, quam falsus est, damnari potest vt impoenitens: excepto, si res dubia fuerit: tunc enim aut purgandus est, aut propter suspicionem reus abiurabit, aut deniq; torqueri poterit: quod scimus esse vsitatum. [Lanfran. in. c. quoniam contra. de probat. part. confessiones. Bossius in tractatu criminum. tit. de confessis.]

20 Hæc autem confessiones, quæ in auditorio inquisitorū fiunt, mistæ sunt: quia partem habent sacræ occultæque confessionis, partem vero iudicialis. Nā & si vltro quispiam cōfiteatur, nihilominus confessionem in scriptis tradere debet inquisitoribus coram notario, & alijs duobus vel tribus testibus officialibus: & iurare debet, vera ea esse omnia quæ confessus est: & præterea interrogandus est de circumstantijs omnibus, personarum, locorū & temporū: quorum pleraque in sacra confessione locū non habent. [c. quem poenitet. de poeniten. distin. 1. & prima instructio. ca. 4.]

21 Interro-

- 21 Interrogandi quoque sunt de authoribus, & conscijs, & partibus hæresum: quos omnes indicare debent, etiam nō interrogati. Vt enim diuus Hieronymus inquit: Sapietes illi in Christo sunt, qui satisfactione poenitentiae, peccata sua, vel errores hæresos, conuertendo se ad Deum fideliter, cōfitentur, & auctores vel criminum suorum, vel dogmatū manifestant. Et beatus August. Hæretico petenti poenitentiae locum, tunc creditur, si & alios, quos illic nouit esse, manifestauerit nobis. [Hiero. in cap. Iob. 15. August. Deuterio, epistola 74.]
- 22 Qui prorsus occultam hæresim confitetur inquisitoribus, occulte ab eis est absoluendus: nec bona eius sunt confiscanda, nec publice abiurare debet: quia secreta peccata secreta cōfessione, & occulta satisfactione purgantur. [prima instruct. c. 5. c. quis aliquando. §. ite illud Ioannis. de poenit. dist. 1. Archid. in c. filij. de hæreti. lib. 6. Math. in cōstit. Siciliæ. tit. 1.]
- 23 Quod magno quidem argumento est, vt occultus hæreticus non teneatur bona sua tradere fisco: quandoquidem cōfessus occultam hæresim inquisitoribus ipsis, bonorum publicationem non patitur. Sed plenius de his diximus alibi.
- 24 Si vero hæresis non fuerit prorsus occulta, sed sola rei confessione probatur, absoluendus quidem ille est, & consulendus inquisitor generalis, vt indulgentia principis bona relinquuntur sponte confesso.
- 25 Reconciliatus ecclesiæ, qui ait, se nunquam fuisse hæreticum, sed metu falsorum testium confessum esse, quæ non commisit, is vt impoenitens puniendus est, nisi respuerit. [Calde-ri. cōsil. 2. de hæreti. & prima instruct. cap. 13.]
- 26 Id tamen locum habet, cum his nondum poenitentiae iniunctæ satisfecerat: nam si iam eam peregerat, temerarius magis est, quam impoenitens: temerarij autem puniendi sunt arbitrio iudicum, & nonnunquam fustibus castigandi: addita comminatione grauioris poenæ, si deinceps in eandem temeritatem incurrerint. Et hoc iure vtimur. [l. si duo patroni. §. vlti. de iure iuran.]
- 27 Quæsitum fuit, quid innocens faceret, qui metu testium ac tædio carceris confessus est se fuisse hæreticum? & si quid innocentiam suam probare possit, non debet negligere famam, sed causam de integro apud inquisitores agere. [c. nolo. 12. q. 1. c. peccatum. de regul. iuris libro. 6. Soto. libro. 5. de iusti. & iure. quæst. 10.]
- 28 Si vero neque testes refutare, neque confessionem iuste reuocare potuerit: fateatur id peccatum parrocho suo, & nihil præterea faciat, ne quid deterius inde contingat: nec enim superuacua tentanda sunt, quæ nocere possunt, & non prodesse. [l. hæc stipulatio. §. vlti. ff. vt legato. nomi. cauea. l. ad probationem dominij. C. de probatio.]
- 29 Multi putant, confessionem reuocari non posse, cum eam accusator admitterit, vel acceperit: siue vt vulgo loquuntur, postquam est ab altera parte accepta. [Bal. in. l. Gallus. §. 1. ff. de libe. & posthu. Alex. & Iason. in. l. quidquid astringendæ. de verbo. obligat. Catel. Cotta. in memorabilibus. verbo, confessio.]
- 30 Sed quamuis ea opinio in alijs iudicijs vera esse possit, in causa tamen hæresis (mea quidem sententia) non est recipienda. Primum, quia nulla lege probatur: deinde quia solemnia iuris obseruanda non sunt, cum simpliciter, & sine figura iudicij res agitur:

N 2 Postremo

Postremo, quia quocunque tempore reus veritatem dicere voluerit, confessio eius recipienda est, vt alibi copiose

disputabo. [c. vlti. de hæreti. lib. 6. Clem. sæpe. de verb. signi. Et quæ scripti. tit. de peniten. & conuer.]

De contumacibus Titulus XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 **C**ontumaces qui sint.
- 2 Suspectus de heresi, qui vocatus subterfugit, aut abest, & excommunicationem per integrum annum negligit, velut hereticus est condemnandus.
- 3 Annus quo quis contumaciter abest, quomodo computandus.
- 4 Contumax, nisi post integrum annum a die excommunicationis computandum, tanquam hereticus damnandus non est.
- 5 Contumax suspectus de heresi, an sit citandus in personam.
- 6 Contumax, si latitet, satis est si per edita solemniter vocetur, vt multorum sententia est.
- 7 Contumax in respondendo, & articulos fidei confiteri nolens, in quibus suspectus est, vt conuictus damnari poterit.
- 8 Confessio fidei necessaria est loco & tempore.
- 9 Reus torqueri potest vt respondeat.
- 10 Contumax quocunque tempore compareat, audiendus est.

De contumacibus.

CM secundum Apostoli doctrinam, principibus, & iudicibus, obtinendum sit: hi qui secus faciunt, & contumaciter eis vel resistunt, vel contradicunt, vel non obediunt iusta præcipientibus, iure meritoque multentis, & poenis, & pro modo contumaciæ puniri solent: quod in causis ciuilibus & criminalibus, in foro ecclesiastico & seculari semper & vbique seruetur. [Ad Roma. 13. & 1. Pet. 2. l. 1. si quis ius dicen. non obtempe. c. 1. cum seq. de dolo & contuma. Iulius Paulus lib. 5. sent. tit. 5.]

2 Quam ob causam suspectus de heresi, qui vocatus ab inquisitoribus, vt de fide respondeat, subterfugit, aut contumaciter abest, & propter hoc excommunicatus, animo contumaci per an-

num in excommunicatione persistit, ex tunc velut hereticus est condemnandus: quia satis videtur innocentiae suæ diffidere, qui iudicium refugit. [c. cum contumacia. de hæreti. lib. 6. & illic interpretes. c. christianis. 11. q. 1. c. decernimus. 3. q. 9. c. nullus. de præsumpt.]

3 Ille autem annus computandus est, non vtilis (quod aiunt) aut intermissus, sed continuis, perpetuisque diebus: id enim generaliter sic est accipiendum, nisi forte aliud expressim constitutum fuerit. [l. non solum. §. annus. de excusa. tuto. glo. in rubrica de varijs & extra ordi. perscript. Lopus. Ioa. Andre. Domi. & Francus in c. cum contumacia. de hæreti. lib. 6.]

4 Contumax igitur damnari non debet tanquam hereticus, nisi post integrum annum, ab eo die, quo fuit propter contumaciam excommunicatus. Vnde si

iatra

intra illum annum fuerit mortuus, integri status decedit: nec bona eius ob eam causam confiscabuntur, nec alias hæreticorum poenas patietur: quia constitutio Alexandri III. qua hæreticorum poena aduersus contumaces decreta est, exinde illos tanquam hæreticos damnat, ex quo per annum animo contumaci sustinent excommunicationem. [prædicto. c. cum contumacia. & illic Archid. Ioa. Andre. Domi. & Philip. Alberti. in rubri. de hære. lib. 6. q. 13. nu. 39. quod ex dictione ex tunc, aperte colligitur. l. 4. §. 1. de condi. & demonstra. l. pen. de testamen. tutela.]

5 Sed illud probabilem dubitationem habet, an is contumax, de quo supra tractauimus, citandus sit in personam, vel satis sit, eum in domum, aut per edita citari. Multi putant omnimodo necessariam esse citationem in faciem, vt quispiam excommunicari queat: ergo multo magis vt condemnetur tanquam hereticus. Quæ sententia verissima est, planeque locum habet, cum reus inueniri potest. [Inno. Collecta. & Abbas in c. vlti. de eo qui mitti. in posse. Vincen. in c. ad reprimendum. de offi. ordi. Bal. in l. in actionibus. de in litem iuran. Faber in §. vlti. instit. de poena temereligan. decisiones rotæ in nouis. 271. & 367. Paul. in l. 4. §. prætor ait. de dam. infe. Roma. consi. 482. Feli. in c. cum sit romana. de appellati.]

6 Quid autem si suspectus latitat? respondeo, tunc secundum plurimorum sententiam, satis esse, si solemniter per edita vocetur: meo tamen iudicio durum admodum, ne dicam iniquum atque crudele foret, propter solam suspicionem procedere ad illam tam seueram sententiam contra non citatum: qui quidem, vt Angelus ait, sicte contumax est. Tutius igitur & æquius erit, vt suspe-

ctus in faciem citetur, nisi forte probatione plena constaret, contumacem hereticum esse: tunc enim ter citatus damnari poterit, vt Nicephorus in ecclesiast. hist. bis factum fuisse memorat. [c. 1. qui matri. accusa. pos. c. quoniam. §. 1. vt lit. non contesta. c. perlatum. qui filij sint legiti. c. de illicita. 24. q. 3. Bar. Alex. & ceteri in l. 4. §. prætor ait. de dam. infe. Nicephorus lib. 15. cap. 4. & lib. 17. cap. 9.]

7 Ille vero qui contumax est in respondendo, & interrogatus de fide ab inquisitoribus, confiteri non vult articulos fidei, in quibus suspectus est, merito damnari poterit, vt pertinax & conuictus.

8 Nihil autem interest, neget quis, an taceat interrogatus, an obscure respondeat, vel non respondeat ad interrogata. Et ita sua tempestate factum fuisse cum quodam schismatico, Bonifacius de Vitalinis testis locuples est. Simile quippiam actum fuit cum Photio in octaua synodo generali: cui ter interrogato, si susciperet statuta sanctorum patrum, & non respondentem verbum, præsidentes synodo dixerunt: Per silentium non effugies manifestiorem damnationem. Et vt in phor. Terentius inquit.

An quisquam index est, qui possit nocere tua iusta, vbi tute verbū non respōdeas?

Est quippe confessio fidei necessaria loco & tempore, vt alibi dicam. [Bonifacius in Clem. 1. de vsuris. nu. 96. synodo. 8. act. 5. l. de ætate. §. qui tacuit. §. quod autem. §. nihil interest. de interrogationib.]

9 Potest quoque torqueri reus vt respondeat, sicut Baldus, Iason, alijque tradunt. [Bal. in l. accusationem. C. qui accusa. non possunt. Ias. in l. qui aliena. §. Celsus. ff. de acquir. hæredi. Capicius de cisi. 145.]

10 Sed tamen quocunque tempore contumax

tumax comparuerit, audiendus est, quē admodum in tractatu de absentibus, plenius differuimus. Poterit autē probare, se non fuisse contumacem, si forte fuit ita impeditus, vt intra annum cō parere nequiuerit. Soletque qualiscun- que causa excusare a dolo: quam facile in hoc iudicio admittendam censeo, ne

innocens indicta causa propter contumaciam fictam, & præsumptionem incertam de tam graui crimine condemnatur. [l. 2. cum seq. si quis cautio. l. contumacia. ff. de re iudi. Ioan. Andre. Domi. & Francus in c. cum contumacia. Brunus lib. 4. de hæret. c. 11. Petrus Rebuffus tracta. de contumacia.]

De credentibus, defensoribus, fautoribus, & receptatoribus. Titulus XV.

S V M M A R I V M.

- 1 Redentes qui dicantur, & ipsorum species quot sint.
- 2 Credentium secunda species.
- 3 Credentium tertia species.
- 4 Credentium quarta species.
- 5 Credere hereticis qui censeantur.
- 6 Hereticis qui credunt, nulli tamen erro- ri scienter adherent, quo in numero habendi sint.
- 7 Discipuli credentes magistris hereticis, an sint puniendi.
- 8 Defendentes hereticorum errores scienter, pertinaces sunt.
- 9 Defendentes hereticos, ignorantes illos esse impios, & qui eos scienter, non eorum errores defendunt, quibus pœnis afficiendi sint.
- 10 Defendentes hereticos, si quoquomodo negotiū sanctę inquisitionis impedi- ant, quo pacto puniendi sint.
- 11 Fautores hereticorum in eadem esse causa censendi sunt, cum eorum defen- soribus.
- 12 Aduocatus qui scienter defendit hereti- cos, & tabellio qui facit illis instrumē- ta, infamia notandi sunt.
- 13 Fautores hereticorum quo pacto magi- stratus, & quo modo priuati homines censeantur.
- 14 Receptatores hereticorum eisdem pœ- nis coercentur, quibus defensores & fautores.
- 15 Receptatores hereticorum tanquam hæ- reticos puniendos esse, Baldus & mul- ti putant.
- 16 Receptatores quo pacto puniendos esse sentiat Plato lib. 12. de legibus.
- 17 Hereticos, qui coactus per vim, aut il- los nesciens, receptat, non censetur hæ- reticis fauere.
- 18 Receptator utrū teneatur probare igno- rantiam, an accusator eius scientiam.
- 19 Receptator qui iure iurando affirmaue- rit, se, quem receptauit, hereticum esse ignorasse, absolui debet: nisi scien- tia probetur.
- 20 Receptans scienter hereticum consan- guineum, non excusatur omnino a pœ- na receptatoris.
- 21 Receptator filius patris heretici, aut v- xor viri, aut frater fratris, vel leuissi- sime, vel puniendi non sunt.

De credentibus, defensoribus, fautoribus, & receptatoribus.

V I D A M sunt hereti- corum discipuli, qui eis fauent, eos sequun- tur, defendunt, & rece- ptant: de quibus, quia catholicis nocent, & valde suspecti sunt, breuitate solita hoc loco pauca perstringemus. Primi eor- um sunt, quos credentes nominare so- lemus: quorum nō vna tantum species est. Quidam enim explicite credunt hereticis, scientes eos deuiare a fide ca- tholica: qui quidem non tam credentes hereticis, quam heretici dicendi sunt: hi namque pertinaces heretici vere di- cuntur, qui damnatis hæresibus scien- ter adherent: quia non sunt parati ad suscipiendam correctionem ecclesię, cuius doctrinam eo ipso contemnunt. Digni autem sunt hereticorum pœnis, non solum qui docent hæreses, sed etiā hi, qui consentiunt docentibus. [Ad Rom. 1. & c. pen. de hereti. Torque- mada. 2. parte summae de ecclesia. cap. 21. Brunus lib. 1. de hereti. cap. 4.]

3 Sunt & alij, qui quamuis nullam hære- sim in specie credant, de hereticis tamē bonam habent opinionem, credentes illos esse viros bonos, & recte de fide sentire, quamobrem generali quadam credulitate assentiunt illis: qui quidem exinde efficiuntur heretici, ex quo in sua mala credulitate pertinaciā habuerint, & admoniti illos hereticos esse, nihilo- minus in sua opinione persistunt. Nam vt fat est generaliter & vniuerse credere atque fateri catholicam fidem, vt quis- piam habeatur catholicus: sic e contra- rio fat est, generaliter credere, vera esse, quę manifestus hereticus credit & do- cet, vt is male credulus censeatur hære- ticus: alioqui credulitas, vt ait Cicero, error est magis quam culpa, & quidem in optimi cuiusque mentem facillime irrepit. [Paludanus in lib. 4. sent. distin. 13. q. 3. Alfon. lib. 1. de iusta hereti. punit. cap. 17.]

4 Alij credunt hereticis, quos viros bo- nos & catholicos esse putant, nec vllum errorem eorum explicite credunt, nec pertinaciam habent: & hi nec heretici sunt, nec pœnam merentur. Nam vt scribit Prosper in epist. ad August. de reliquiis Pelagianę hæreseos: Simplicitas quique apud quos magna est de pro- bitatis contemplatione reuerentia, hoc tutissimum sibi æstimant, quod audiūt eos, quorum auctoritatem sine iudicio sequuntur, asserere. Et vt quidam recte inquit: Magnę cuiusdā auctoritatis do- ctrinęque magistrum sequi, quamdiu & vitę merito commēdatur, nec aperta ecclesię censura perstrictus est, vtique probabilē excusationē recipit, & venia misericordiaque dignum est: cum vero iam

iam detracta illi persona est, sub qua fefellerat, incautosque deceperat, cum iam palam est, lupum esse, qui se ouem, aut pastorem simulauerat: qui ad illum iam palam rabientem ferocientemque vltro occurrunt, necesse est, aut cæcos esse, aut lymphaticos, nec venia digni sunt, nec misericordia. Quam sententiam Leo magnus, & cæteri omnes docent. [c. dixit Apostolus. 24. q. 3. c. 1. 29. q. 1. Leo sermone. 4. de epiphania Domini. Vincen. Lirinen. lib. aduersus hæreses. Siluest. in summa, verbo hæresis. 1. q. 7. Pighius lib. 1. hierar. eccl. c. 5. Paluda. & Castrensis locis prænotatis.]

5 Præsumuntur & illi hæreticis credere, qui cum eis conuersantur, & nimiam familiaritatem habent: & hi qui libros eorum frequenter legunt, & sermones assidue audiunt: & qui eos laudant, & venerantur: & qui alia faciunt, quæ ad eorum religionem & ritus pertinent. Nam huiusmodi factis, non secus atque verbis animi affectum demonstrant. Hæc tamen omnia excircumstantijs personarum, & rerum, locorum & temporum æstimanda sunt. [Archid. in. c. quicumque. de hæreti. lib. 6. Torquemada. 2. parte summæ de ecclesia, lib. 4. cap. 21. Alfonsus lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 17. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 4. Zanchi. cap. 3.]

6 Qui autem hæreticis credunt, sed nulli errori scienter adhærent, quamuis aliquo modo censeantur hæretici, non tamen puniuntur pœnis hæreticorum: sed hi sunt qui in excommunicationem incidunt, in qua si perstiterint, & intra annum satisfacere contempserint, ex tunc ipso iure sunt infames, nec testari possunt, nec ex testamento capere, nec in iudicio quempiam cõuenire, nec sententiã ferre, nec patrocinium præstare, nec instrumẽta cõficere, nec alios actus

legitimos facere. Quod si clerici fuerint, ab omni officio & beneficio deponuntur, nec ministrantur eis ecclesiastica sacramenta, nec sepulturæ traduntur: nec eorum elemosynæ, aut oblationes recipiuntur, & qui communicant illis, excommunicantur: & tãdem omnibus priuilegijs priuantur, quemadmodum quibusdam constitutionibus prolixius cauetur. Sed mea sententia vtilius erit, vt breuius aduersus istos procedatur, tanquam contra suspectos: vt vel abiurent, vel se purgent, vel tormentis subijciantur, vel si opus fuerit, aut ecclesie reconcilientur, aut in ignem mittantur. [c. excommunicamus. §. credentes. de hæreti. constitu. credentes. C. eodem tit. Brunus lib. 5. de hæreti. cap. 15.]

7 Præterea discipuli, credentes magistris hæreticis, interdum excusari possunt, sepe etiam puniendi sunt. Illi enim excusationem habent, qui errant a magistris decepti, circa veritates illas, quas explicite credere non tenentur: dũ tamen parati sint assentiri cognitæ veritati: sed qui sequuntur magistros aduersus illas veritates, quas explicite credere tenentur, hi proculdubio nullam habent excusationem. Alioqui nõ peccassent illi, qui Ario, Sabellio, Luthero, cæterisque hæresiarchis crediderunt: quo quid absurdius dici, cogitariue potest? Alia multa in eandem sententiam Thomas, & cæteri theologi tradunt. [Tho. quolib. 8. arti. 14. & quolib. 3. art. 10. Henri. Gandauen. quolib. 4. q. 33. Torquemada. 2. parte de ecclesia. lib. 4. c. 17. Adria. in lib. 4. sent. fol. 85. Conrad. de contractibus q. vlt.]

8 Defensores hæreticorum, sicuti credentes, varij sunt: quidam enim scienter defendunt errores hæreticorum, & hi hæretici pertinaces sunt: de quibus Urbanus ait: Qui aliorum defendit errorem,

rorem, multo damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & cõfirmat: vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est. Et in primo cõcilio Bracharensi hoc decretum extat: Qui hæreticorum figmenta sequitur, vel defendit, anathema sit. Et vt inquit Isidorus: Qui consentit peccantibus, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum, & homines, & corripietur increpatione seuerissima. & alius sanctorum ait: Si quis peccantem defendit, acrius quam ille qui peccauit, coerceatur. [c. qui aliorum. 24. q. 3. & in decretis concilij primi Bracharensis cap. 17. & c. qui consentit. 11. q. 3.]

9 Alij defendunt hæreticos, ignorantes illos esse impios, & hi pro mensura culpæ coerceri debent, non tamen hæretici sunt. Alij defendunt scienter hæreticos ipsos, sed non errores eorum, & hi patiuntur easdem pœnas, quas credentibus hæreticis impositas esse, paulo ante commemorauimus. Sed non omnes defendentes hæreticos in eadem culpa sunt: quamobrem alij leuius, durius alij puniri debent. Sunt enim qui defendunt verbis, alij factis: quidam in iudicio, alij alicubi: quidam cum armis, alij sine armis: quorum causa diuersa facit rem dissimilem. [Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 17. Zanchi. c. 4.]

10 Sed qui defendentes hæreticos, impediunt quoquo modo negotium sanctæ inquisitionis, puniendi sunt iudicium arbitrio, iuxta quantitatem culpæ. Et quamuis exempti sint, aut alioqui priuilegijs muniti, possunt nihilominus ab inquisitoribus excommunicari, & per brachium seculari coerceri. Statuta quoque hæreticos defendentia, vel hoc negotium impediunt, iniqua sunt, &

nullius momenti, & per censuram ecclesiasticam reuocanda. [c. accusatus. §. vlti. de hæreti. lib. 6. c. vt officium. §. vlti. c. statutum. 1. eo. tit. Torquemada. 2. parte de ecclesia. lib. 4. cap. 21.]

11 Fautores hæreticorum eodem iure censentur cum defensoribus, & per omnia eis exequantur. Proinde quidquid aduersus defensores diximus, id omne de fautoribus quoque dicendum est. Is enim vere defendit hæreticos, qui eis fauet, nec vllus fauet illis, qui nõ eos hoc ipso defendat. Sunt autem fautores, qui quolibet modo fauent hæreticis, verbis, aut factis, vel eos excusando, vel occultando, vel alimentis, aut pecunia iuuando, vel alijs iniustis defensionibus eis fauendo. Cuilibet autem eorum dici poterit hoc, quod lib. 2. paralip. legitur: Impio præbes auxiliũ, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris: idcirco iram Domini mereris. [Ioan. Torquemada prædicto cap. 21. lib. 2. paralip. cap. 19. Zanchi. cap. 5.]

12 Aduocatus autem, qui scienter defendit hæreticos, & tabellio qui facit illis instrumenta, hoc ipso notantur infamia. Et lege regia constitutum est, vt is qui in sua iurisdictione defendit hæreticos, & monitus, atque excommunicatus, intra annum non satisfacit ecclesie, exinde fit infamis, & omni officio ac dignitate priuatus, bonisque publicis exulet. Quod ipsum quadam cõstitutione regni Siciliae fere cautum est. [c. si aduersus. de hæreti. regia. l. vlti. tit. 26. parte. 7. in. constitu. Siciliae rubrica. 2.]

13 Aliiter censentur fautores, hi qui magistratus gerunt: aliter homines priuati. Nam ex omisione sola magistratus censentur fautores, quando hæreticos non comprehendunt, nec puniunt: nõ enim caret scrupulo societatis occultæ, qui

manifesto facinori definit obuiare: & qui crimina, quæ poterit emendare, nõ corrigit, ipse committit. Vnde Seneca in Troade: *Qui non vetat peccare, cū possit, iubet.* Quamobrem Theodosius imperator cõstituit, vt nulli iudicum liceat, delatum ad se impietatis crimen, minori, aut nulli coercionis mã dare, nisi ipse id pati velit, quod alijs dissimulando concesserit. Priuati vero non censentur fautores, omittendo ea, quæ ad eorum officium non pertinent: nisi forte a magistratibus aliquid eis fuerit mãdatum aduersus hæreticos, & sine causa id facere noluerint. Sed fautores priuati etiam homines dicentur, qui ex officio tenentur hæreticos indicare, vel comprehendere. Et cum id facere possint, dissimulant. [c. qui potest. 23. q. 3. cap. qui iuratijs. 23. q. 8. cap. ita corporis. 11. q. 3. c. negligere. 2. q. 7. c. error. 83. dist. c. facientis. 86. dist. Godofre. in l. 8. quincunq. in fi. C. de hæreti. Ioan. Torquemada supra dicto cap. 21. Brunus, lib. 1. de hæreti. c. 4. l. 56. in fine de his, qui super religione contendunt. C. Theod.]

14 Receptatores hæreticorum, iure pontificio eisdem pœnis coercentur, quibus defensores & fautores: nec enim aliud facit, qui receptat, quã defendere atq; fauere. Honorij autem & Theodosij lex ait: *Quisquis hæreticos fugientes propositam vltionem, occultandi causa susceperit, sciat & patrimonium suum fisci nostri compendijs aggregandum, & se pœnam, quæ his proposita est, subiturũ: quod idem alijs quoque legibus ciuilibus fere constitutum est.* Iure autem regio aliter puniuntur: nam qui receptat scienter hæreticum, patitur publicationem domus in qua illum receptauit, & fisco ecclesiæ defertur: nisi fors domus illa fuerit alterius: tunc enim

decem libris auri mulctatur: quas nisi protinus soluat, luit pœnam fustibus carus: quæ ad modũ legibus septipartitis plenius continetur. Qui vero receptat hæreticos damnatos fugitiuos, vel eos non indicat iudicibus, morte punitur, bonis etiam publicatis: quorum pars tertia iudici, altera tribuitur accusatori, tertia fisco regio. [c. excommunicamus. 1. §. credentes. de hæreti. l. 44. de his, qui super religione cõtendũt. C. Theod. l. 1. C. de his qui latro. occulta. l. 1. & 2. ff. de receptato. regia. l. 5. tit. 2. 6. parte 7. lex pragmatica. 7.]

15 Alijs quoque pœnis receptatores puniuntur iure ciuili, & alijs item Siciliae constitutionibus. Baldus autem & multi putant, receptatorem hæreticorum puniendum esse tanquam hæreticum: quia, vt aiunt, crimen alienum facit suũ. Sed mea sententia puniri debet arbitrio iudicis pœna extraordinaria iuxta qualitatem culpæ, legum tamen disciplina seruata: quia vix eadem causa esse potest diuersorum receptatorum: causa autem, vt ille ait, facit rem dissimilem. [l. 1. de receptato. l. pen. c. ad leg. Iulij. de vi publi. rubr. 2. constit. Siciliae, & illic Matthæ. Bal. in l. 1. C. de his qui latro. occulta.]

16 Sed prætereundus non est Plato ille diuinus, qui libro duodecimo de legibus huiusmodi leges de receptatorib⁹ tulit: Si quis rem furto sublatam sciens receperit, in eadem culpa sit, qua ille, qui furatus est: *Qui exulem, seu quemuis huiuscemodi fugientem susceperit, moriatur.* Quippe quem ciuitas amicum sibi vel hostem decreuerit, eundem sibi quisque similiter existimare debet. Et Iulius Paulus lib. 5. receptarum sententiarum tit. 3. inquit: Receptores latronum eadem pœna afficiuntur, qua ipsi latrones: sublatis enim susceptoribus, grassan-

grassantium cupido conqueiscit.

17 Ille autem qui receptat hæreticũ, ignorans illum hæreticum esse, non incidit in supra scriptas pœnas, quia non fauet hæreticis, nec peccat in ecclesiam catholicam: quod & in alijs quibuscunque receptatoribus iure receptum est: ignorantia enim excusat illos, quemadmodum & illi excusationem habent iustam, qui per vim coacti sunt hereticos, aut alios facinorosos recipere. [l. 1. C. de deserto. & occultato. lib. 12. & illic interpretes. l. 3. ff. de incen. ruina, nauis. Platea in l. omnes pro fugi. de agrico. & consil. lib. 11. Bar. in leg. prima §. vltimo. de receptatorib. Signorolus consil. 125. Aretinus consil. 122. Bartolomæus Socinus consil. 262. lib. secundo.]

18 Queri autem solet, vtrum receptator teneatur probare ignorantiam, an accusator eius scientiam. Alfonso noster putat, receptatori hoc onus incumbere, vt se innocentem, & a culpa immunem ostendat. *Quod ego tunc demum recipiendum censeo, cum verisimiliter præsumi possit, receptatorem sciuisse hæresim eius quæ occultauit: puta quia publice notum erat, quod ille hæreticus erat, vel quia erant amici, vicini, consanguinei, vel quippiam simile.* [Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 17. Sed & si pupillus. §. de quo palam. de instituto. c. cum oporteat. de accusat. l. si vicini. C. de nup. l. octau. vnde cogniti. l. de tutela. C. de inte. resti. mino. Alex. in l. Titius. §. Lucius. de libe. & posthu. Feli. in c. literis. de præsumpt. Decius consil. 445. Ripa, & Alciat. in leg. prima, si cert. peta. Godofre. in leg. quarta prope finem. C. de hæreticis.]

19 Alioqui enim regula notissima iuris est, quod in factis alieno præsumitur ignorantia, & onus probandi contrariũ

incumbit alleganti scientiam: quod & in receptatore locum habere aiunt Accursius, Bartolus & alij. Nec obstat præsumptio illa, quæ oriri videtur contra receptatorem, eo ipso quod aliquem occultauit: nam qui male agit, odit lucẽ, & se abscondere solet: quia nemo tam perditus est, qui plane fateatur, quod se ipsum occultat, quia hæreticus est: imo fingere solent omnes, quod metu creditorum latitant, vel saltem ob leue aliquod crimen. *Quam ob causam tutius est, ne dolum & crimen de receptatore præsumamus, sed misericordes simus, & omnia in partem benigniorem interpretemur: & nisi scientia probeatur, aut vehementer præsumatur: nos eum receptatorem absoluiamus, qui iure iurando confirmauerit, se illud ignorasse.* [l. verius. de probat. Roma. consil. 403. Decius in c. a nobis. de except. glo. & Bar. in l. 1. §. vlti. de recepta. Platea in l. 1. de deserto. & occulta. lib. 12. Roma. consil. 473. decisio rotæ. 415. Care. de Hæreti. nu. 170.]

20 Demum qui receptat scienter consanguineum hæreticum, non excusatur omnino a pœna receptatoris. [glo. in c. excommunicamus. §. credentes. de hæreti. c. legi. 23. quæst. 8. c. si infidelis. 28. q. 1. Gonsa. de hæreti. q. 13. & Grillan. de hæreti. q. 9. & idem Ludo. Care. nu. 168.]

21 Mea tamen sententia si filius receptauerit patrem hæreticum, aut vxor virũ, aut frater fratrem, vel puniendi non sunt, vel certe pœna leuissima coercionis sunt. Nam & si isti hæretici sint, nihilominus tamen iure naturæ coniunctissimi sunt: nec potest quisquam eos deserere, nisi prorsus humanitatem exuerit: plurimum autem tribuendum est affectioni naturali: nec aliquid humanum a nobis alienum esse debet.

Sit quantumuis hæreticus pater, maritus, frater: nihilominus pater est, maritus est, frater est. Nec enim iura naturalia deleri possunt hæresibus: quoniam hi, qui consanguineos hæreticos receperunt, non sunt seuerè admodum puniendi: nec enim par est eorum delictum, & illorum, qui nihil ad se pertinentes recipiunt. Credendi quidem sunt isti receptare consanguineos, tanquam consanguineos, non autem tanquam hæreticos: nam, ut ait Cicero in Leilio: Cum propinquus amicitiam natura

ipsa peperit: causa vero naturalis potèntior & honestior est: quamobrem illa semper consideranda & præferenda est. [l. vlti. de receptato. & illic interpretes. l. qui cum vno. §. vlti. ff. de re milita. l. 3. de tutelis. c. requisisti. de testamen. Ripa. in l. ex facto. de vulga. & pupi. Feli. in c. cum quidam. de iure iuran. Hippoly. in l. diuus. de parrici. & confi. 119. Aymo Crauetta confi. 309. Tiracquel. de pœnis, causa. 20. & 21. Albericus, Igneus, & qui eos retulit, Gigas. lib. vlt. de crimine læsæ maiestatis. quæst. 5.]

De custodia reorum Titulus XVI.

SUMMARIUM.

- 1 Probatio sufficiens requiritur, ut aliquis ob crimen hæresis in carcerem mittatur.
- 2 Rei de heresi, quare non ita facile in carcerem conijci debeant.
- 3 Hæreticus manifestus quando a priuato homine comprehendi possit.
- 4 Inquisitor sine episcopo, & episcopus sine inquisitore, hæreticum in custodiã mittere potest.
- 5 Carcer reis assignandus est, pro criminũ & personarum qualitate.
- 6 Carcer pœnitentium, qui ad perpetuum carcerem damnantur, qualis esse debeat.
- 7 Carceris hæreticorum custodes, quot & quales esse debeant.
- 8 Carceris custodes quot hodie in vnaqua que prouincia ponantur.
- 9 Custodes carceris quales eligendi.
- 10 Custodes carceris quid coram episcopo & inquisitoribus iurare debent.
- 11 Carcerem hæreticorum nemo officialium solus, neque ipsemet iudex ingrediat: & quis, & quomodo eos alloqui possit.
- 12 Carceribus secretis hæreticos coerceri quantopere expediat, ut Plato multis retro seculis presensit.
- 13 Inquisitores quo pacto bis singulis mētibz vinctos teneantur visitare, & carcerem cōmodum vnicuique assignare.
- 14 Carcer iure ciuili ad quid habeatur.
- 15 Carcer iure pōtificio ad quid habeatur.
- 16 Iulius Cesar, & Cicero eius sententiam exornans, quid olim de illis faciendum censuerint, qui cum Catilina coniurarunt.
- 17 Carceri perpetuo qui damnari non debeant.
- 18 Vxorem propter heresim ad perpetuum carcerem damnatam, an maritus alere illic teneatur.
- 19 Vxorem propter heresim ad perpetuum carcerem damnatam illic a marito sustentari debere, sententia verior est.
- 20 Carceris perpetui pœnam minuere vel commutare, ad quem pertineat.
- 21 Carceris perpetui pœna quomodo soleat aliquando condonari.
- 22 Carceris irremissibilis pœna, quando remitti soleat.

23 Fugien-

- 23 Fugientes e custodia quo pacto puniri debeant.
- 24 Fugiens e carcere, ad quem perpetuo erat damnatus: puniri debet tanquam relapsus, ut multi sentiunt.
- 25 Fugiens e carcere ad quem perpetuo erat damnatus: impœnitens, non relapsus habendus est.
- 26 Fugere e carcere an is licite possit, qui iniuste damnatus est, & ille etiam qui ad mortis pœnam iuste condemnatur.
- 27 Fugere e carcere ruptis vinculis & fo-

ribus effractis, an liceat ei, qui iniuste morte affici potest.

28 Carcere & vinculis ruptis licite ausugere posse reum, censet Caietanus.

29 Presbyteri in carcerem quando conijciendi.

30 Confessarij copia quando facienda ijs; qui in carcere ob crimen heresis detinentur.

31 Testamentum an facere possint, ad perpetuum carcerem damnati.

De custodia reorum.

- 1 T reus aliquis in custodiam mittatur, antecedere solet cognitio summaria criminis: qua inspecta iudex præcipit executori, ut reũ comprehendat: idque est, quod lex ait, annotare requirendũ reum, id est, decernere, & in acta referre ac præscribere, ut reus requiratur. Cæterũ pro crimine hæresis nemo mittendus est in carcerem, absque sufficienti ad eam rem probatione: qua antecedente nihilominus deliberandum est, quemadmodũ quarta instructione Tolletana cauetur. [c. 6. Sali. in l. 2. C. de exhiben. reis. l. 1. §. diligens. ff. de fugitiuis. l. 1. de requi. reis. Gonsa. de hæreti. quæ. 11. Hippolyt. in practica. §. constãte. Paul. Parisius confi. 147li. 4. Blancus in l. vlti. de quæst. Duarenus lib. 1. anniuersariarum disputationum. cap. 8.]
- 2 In alijs autẽ criminibus facile potest iudex aliquem in carcerẽ mittere: quia custodia momentanea leuis præiudicij est: at pro crimine hæresis graue est in carcerem conijci: etenim durior est infamia, quæ propter eam rem oriri solet, quam aliorum quorundam criminum pœna. Quamobrem prudentif-

sime a maioribus nostris constitutum est, ut nullus condatur in carcere pro leuioribus criminibus, & ex quibus hæresis nõ plane colligitur. Hoc amplius decretum est epistola quadam fenatus, ut non ante mittatur in carcerem reus, qui alioqui fuerit homo religiosus, quã fenatores ipsi consulantur, missa ab illis criminum informatione. [5. instructio. Hispalen. cap. 4.]

3 Quamuis autem comprehendere reos, & eos in custodiam tradere, solius executoris sit: neque id priuatis hominibus liceat, ne occasio sit maioris tumultus faciendi, nihilominus tamẽ Gofredus, Hostiensis, & Albericus aiunt, hæreticum manifestum a quocunque priuato comprehedi posse, quia hostis communis est. Quod equidem sine delectu admittere periculosum fore existimo: tum propter scãdalum, tum etiam quia reus aduersus priuatũ se defendere potest: postremo, quia facile iudicibus indicari valebit: non est igitur id permitendum cuilibet, nisi cum bellum fuerit contra hæreticos indictum, vel nisi forte fugiat hæreticus, & copia iudicis deficit. [l. non est singulis. de regu. iuris. Gofre. in summa tit. de hæreti. & item

Hosti.

- Hosti. in §. qualiter deventur. Alberi. in rubri. C. de hæreti. nu. 5. l. ait prætor. §. si debitorē quæ in frau. credito.]
- 4 Inquisitor sine episcopo potest hæreticum in custodiam mittere, & illum vincire compedibus, catenis, vel manicis ferreis: quod pari iure fieri potest ab episcopo sine inquisitore: sed tamen alter sine altero nequit hæreticum damnare ad perpetuum vel temporalem carcerē. [Clem. 1. §. 1. & §. duro. & §. sane. de hæreti.]
- 5 Cæterum nō omnibus reis idem carcer assignandus est: nam leuius custodiari debet qui leuius deliquit. Vnde pro qualitate criminū & personarum possunt iudices iubere, vt reus domum suā vel alterius, sub ciuitatem (vt plerunq; affolet) cum suburbij, pro carcere habeat. Et pœnitentibus præcipere queunt, vt monasteria, hospitalia, vel domos religiosas pro carcere habitet, sub aliqua pœna in eos exequenda si inde fugerint. [l. diuus. de offi. præsi. l. 1. ff. de custo. reo. las. in l. si pecuniam. §. vlti. de condi. causa data. 3. instructio. Val dolitana cap. 10.]
- 6 In singulis prouincijs eligi debet aliqua domus, in qua habitent pœnitentes damnati ad perpetuum carcerem: & illic debent suis manibus victum quærere. Solet quoque permitti aliquibus eorum, vt per totam ciuitatem eleemosynam petant. Carcer autem mulierum separatus esse debet a carcere hominū, quia periculosa est sexuum commistio. [3. instruct. Valdoli. c. 14. & quarta Toletana. c. 27. l. quoniam. C. de custo. reorum. Iacob. de Aluaro. & And. de Isernia. in §. credentes. de statu. & consue. lib. feudo.]
- 7 Duo sunt constituendi cuiuscunq; carceris hæreticorum custodes, industrii, & fideles: vnus ab episcopo, alter ab

inquisitoribus. Quilibet autem custodum habere potest ministrum idoneū. Præterea, in vnoquoque conclauis esse debent duæ clauis diuersæ, quarum singulas vnusquisq; custodū habeat: quas possunt ministris suis committere, vt vinculis conferant necessaria. Nec potest conuenire inter episcopum & inquisitorem, vt vnus tantum sit custos carceris: quia hoc nō satis tutum videtur, nec id lege illis permittitur, nec est eorū causa vel fauore constitutū. [Clem. 1. §. sane. de hæreti. & illic glo. Zenzili. & Bonifa.]

8 Hodie tamen vnus tantum custos carceris in vnaquaque prouincia ponitur, electus ab inquisitore generali, qui non debet ministrare vinculis alimenta: sed vir aliquis idoneus eligendus est ab inquisitoribus in id ministerium, vt 4. in instructione Toletana cauetur: eum vulgo dispensatorem vocant. Custos autē carceris ac dispensator nihil vinculis tradere debent ex his rebus, quæ illis mittuntur a consanguineis, vel domesticis, nisi prius cōsuluerint inquisitores: quæ admodum decreto quodam fenatus cōtinetur. [4. instru. Toleta. c. 26.]

9 Cum autem custos huius carceris plurimum possit vinculis nocere: prouidendum est solerter, vt viri boni ad hoc munus eligantur: est quippe horum officium, Aristotele authore, maxime reipublice necessarium, & viri probi recusare illud solent: improbis vero non recte committitur, qui custodiri magis debent, quā alios custodire: quis aut custodiet malos custodes? [Aristo. lib. 6. politi. cap. 8.]

10 Custodes carceris coram episcopo & inquisitoribus iure iurando promittere debent, quod in custodiendis reis curam & sollicitudinem fidelem adhibebū: & quod neuter eorum alloquetur eos, nisi coram altero custode: & quod nil subtrahent ex alimentis, nec ex his rebus,

- quæ vinculis deferuntur: quod etiam iurare debent ministri eorum. Vnde relinquitur, carcerem hæreticorum secretum esse debere, vt nullus cum eis colloquatur. Quod quidem vsque adeo necessarium est, vt vix erui possit veritas in his causis, nisi hoc diligenter fuerit seruatum. & ita rebus ipsis quotidie perspicuum fit. [Cle. 1. §. porro. de hære.]
- 11 Recte igitur maiores nostri quibusdā instructionum capitulis decreuerunt, vt nullus officialium, nec ipsemet iudex, carcerem solus ingrediatur, nec loquatur cum vinculis, nisi coram altero ex officialibus, idque iussu inquisitorum antecedente: quod se ita seruatos, omnes iurare tenentur: & vt nemo videat, nec alloquatur vinculos, præter eum, qui necessaria ministrat, qui eligendus est fidelis & probus, & iurare debet, se non reuelaturum secreta: qui etiam scrutandus est, ne mandata, vel epistolas vinculis afferat. Viri tamen religiosi debent interdum cum eis colloqui de rebus spiritualibus, vt conscientijs eorum cōsulant: sed hoc fieri debet mandato inquisitorum. [4. instructione Toletana. ca. 16. & 17. & instru. 3. Valdolitana cap. 5.]
- 12 Profecto miratus sum tot ante seculis, hæc expedire, præuidisse Platonem: is enim lib. 10. de legibus, de custodiendis illis, quos hæreticos esse putabat, legem huiusmodi tulit: Impij secretis carceribus mediterraneis coerceantur: & nullus cum ipsis ciuium colloquatur, præter aliquos viros, qui admonentes, ad salutem animæ colloquantur. Cibū autem illis a iudicibus præfinitum serui afferant. hæc ille. Præsentit homo diuinus hoc ipsum valde expedire, quod & nos hodie vtilissimum esse, re ipsa cōpertum habemus. Magnum sane detrimentum (vt perhibent) sensit Portu-
- gallæ regnum, propterea quod superioribus annis carcerem hæreticorum apertum habere tentauit: nam plurimi eorum fugerunt, & pauci comprehensorum veritatem confessi sunt.
- 13 Inquisitores autem bis singulis mensibus tenentur visitare vinculos, & ab eis sciscitari, an illis necessaria ministrantur, & an bene vel secus habeant. Sic Honorius ac Theodosius cōstituerunt, vt iudices omnibus dominicis diebus productos reos e custodia videant & interrogent, ne his humanitas clausis per corruptos carcerum custodes negetur: victualem substantiam nō habentibus faciant ministrari, libellis duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimauerint, commentariensi decretis, quorum sumptibus proficiant alimoniam pauperum. Inquisitorum quoque prudentiam relinquitur, vt carcerem commodum vnicuique reo assignent, & vt prouideant, ne vinculi inuicem colloquantur, nec simul plures in eodem cubiculo custodiantur: nisi forte aliquos cohabitare, vtile fore intellexerint. [l. 7. tit. 3. lib. 9. C. Theodosiani. 3. instructio. Valdolitana cap. 5.]
- 14 Carceri iure ciuili ad continendos & custodiendos homines, non ad puniendos habetur: ideoque eodem iure cautū est, nequis liber homo ad vincula perpetua damnetur: neue intra septa carceris subtracti audientie longa tabe cōsumantur: quod innocentibus miserū, noxijs non satis seuerum esse cognoscitur. [l. aut damnum. §. solent. & l. mādatis. de pœnis. l. incredibile. C. eodem tit. l. 1. de custo. reo.]
- 15 Cæterum pontificio iure carcer non solum ad custodiam habetur, sed etiam ad pœnam. Nam cum sacri canones ecclesiastica mansuetudine mortis pœnam irrogare non queant, consequens est,

est, ne crimina sint impunita, ut pro grauioribus delictis poenam perpetui carceris imponant: quae quidem grauissima est, & morti comparatur. Et haec inter alias haereticorum poenas iure pontificio aduersus haereticos ad ecclesiam redeuntes iustissime statuta est, clericis prius degradatis. [c. tuae. de poenis. c. quamuis. eo. tit. lib. 6. & l. omnes. C. de poenis. c. pen. de here. c. 1. eodem tit. lib. 6. Brunus. lib. 5. de here. c. 12.]

16 Iulius Caius Caesar astute olim cecit, eos, qui cum Catilina contra Romanam rem publicam coniurationem fecerant, non esse occidendos, sed publicatis eorum pecunijs ipsos in vinculis per municipia perpetuo habendos: cuius sententiam caute Cicero exornans, verba quaedam addidit, quae perpetuo haereticorum carceri non male quadrare videtur. inquit enim: Intelligit Caesar mortem a dijs immortalibus non esse supplicij causa constitutam, sed aut necessitate naturae, aut laborum & miseriarum quietem esse: itaque eam sapientes nunquam inuiti, fortes etiam sepe libenter appetiuerunt: vincula vero, & ea sempiterna, certe ad singularem poenam nefarij sceleris inuenta sunt. [Sallust. in coniuratione Catilinae. Cic. in eundem Catili. orati. 4.]

17 Tamen si autem iure pontificio hi, qui post deprehensionem, ab haeresi ad fidem catholicam redeunt, condemnandi sunt ad perpetuum carcerem: quibusdam tamen instructionum capitulis rigor ille iuris temperatus est: nam qui sponte ad ecclesiam redeunt antequam sint accusati, non debent ad perpetuum carcerem damnari: sed neque illi, qui statim post capturam de se ipsis, atque de alijs, quos haereticos esse sciunt, confessi fuerint integre veritate: illis quoque poena perpetui carceris potest ab inquisi-

toribus condonari, qui puro corde redierint priusquam dicta testimonia publicata sint: quod episcoporum & inquisitorum arbitrio relinquatur. Qui vero post publicata testimonia redeunt, ac tunc demum confitentur, cum vident se esse conuictos, hi iure quam optimo poena perpetui carceris coercendi sunt. [c. pen. §. 1. de haeret. prima instructio. Hispalen. cap. 8. & cap. 11. cum seq.]

18 Si vxor propter haeresim danata sit ad perpetuum carcerem, maritus eam illic alere non tenetur, si modo vera est Ioannis Lupi de hac re sententia: quae quidem nonnullis rationibus prima fronte fulciri posse videtur: nam eo casu marita culpa sua indotata est, propter haeresim publicata dote: quo casu maritus non tenetur vxorem alere, ut fert multorum iuris peritorum opinio. Deinde ut vxor a viro petere alimenta queat; opus est, ut cum viro habitet atque laboret, eique seruiat, & in officio sit: quae omnia facere nequit carcere inclusa. Sunt & alia pro illa opinione argumenta debiliores, quae sciens praetereo. [Lupus in rub. de donatione inter virum & vxorem. §. 64. l. vlti. C. ad velleia. Roma. consi. 517. Alex. in l. quod in vxorem. de negotiis gestis. Lupus in. c. per vestras. §. 49. Bohe. decisio. 22. l. sicut patronus. de ope. liberto. & illic glos. Alex. consi. 133. lib. 4. Soci. consi. 286. lib. 2. Gratus consi. 57. lib. 1. Tiraquel. in prima l. connubia. nu. 26.]

19 Sed verior mihi videtur contraria sententia: quia iure naturali, diuino, gentium, pontificio, & ciuili, vir alimenta debet vxori: praesertim si diues ille sit, & illa pauperrima: qualem vtrumque in proposita quaestione ponimus. Nulla autem lege vir ab ea obligatione liberatur propter vxoris haeresim, nisi forte ob eam causam diuortium petat: neque

nos

nos de marita haeretica loquimur, sed de conuersa & poenitente. Quid? quod vir vxorem etiam indotatam alere tenetur, iuxta veriore & aequiore sententiam, sicuti noster Leyua recte tradit. Inhumanum quidem est, ut vxori maritus deneget alimenta, quinimo crudele id esse censeo, & sceleratum etiam & nefarium. Postremo, vxori, mea quidem sententia, domus viri nonnunquam assignanda est pro perpetuo carcere: tum ut simul cum viro habitet, eique seruiat: tum etiam ut quos Deus coniugit, non separet homo. [l. aduersus. C. de crimi. expila. haeredit. Auth. praeterea. vnde vir & vxor. Chryso. in epist. ad Ephe. sermone. 20. Cuma. consi. 175. Alex. consi. 78. lib. 5. & consi. 26. lib. 6. Matt. de Affli. neapoli. decisio. 10. Couar. Leyua in lib. 4. decreta. parte. 2. cap. 7.]

20 Quamuis autem constitutione Bonifacii. viij. concessum sit inquisitoribus, ut simul cum episcopis possint minuere, vel commutare poenam perpetui carceris: hodie tamen ad solum inquisitorem generalem hoc pertinet: quia etiam solus habitum publicae poenitentiae tollere potest, quamuis poenitens danatus sit, ut in perpetuum eo vtatur. [c. vt commissi. §. nec non. de haeret. lib. 6. quinta instructio. Hispalen. c. 7. & quarta Tolitana cap. 9. l. acta. §. de amplianda. ff. de re iudi.]

21 Solet praeterea poena perpetui carceris post lapsum triennij plerumque remitti, si eo tempore victi humiles & veripoenitentes fuerint. Nam ut Iustinianus ait: ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum, sufficit triennalis temporis testimoniū. Quod ipsum Plato de impijs poenitentibus iam olim fere decreuit, excepto quod pro triennio quinquennium pra-

finiuit. Inquit enim lib. 10. de legibus: Impius, qui post quinquennium in carcere transactum, modestior factus fuerit: ille in posterum vna cum modestis habitet. [Auth. de Monachis. §. si vero. c. legem. 53. dist. c. si seruus. 54. dist. c. de viro. 12. q. 2. Alciat. lib. 2. praesumptio. cap. 7.]

22 Vbi autem poenitenti imposta est poena carceris irremissibilis, remitti solet post octo annos, benignitate sola id suadente: nam decennium saltem exigebatur iure ciuili, nisi ad aliam considerationem confugas. [l. in metallum. ff. de poenis. l. haereditatum computationi. ad leg. falcid.]

23 Si vero quispiam in carcerem fuerit coniectus propter suspicionem haeresis, & post aliquod tempus e custodia fugerit, de poena eius distinguendum est. Nam si ruptis vinculis, aut foribus effractis fugerit, durius puniendus est: si autem custodis negligentia euaserit, mitius coercebitur, ut Vlpianus censuit. Vulgo autem dici solet, fugiens e carcere pro confesso habetur, & crimen pro quo victus erat, fateri videtur: sed id iure communi mihi non probatur: legibus tamen regijs planius id ipsum constitutum est, meo quidem iudicio, seuerum admodum. Quamobrem moribus receptum est, ut si honestior sit is, qui e carcere fugit, diligentius custodiatur, & puniatur durius propter fugam: si autem vilior sit, fustibus cedatur, & iterum causa eius tractetur, nec fateri crimen propter fugam censeatur. Quod si comprehendi non possit, tunc procedatur contra illum, tanquam contra confesum: & in crimine haeresis tanquam contra contumacem & impoenitentem. [l. 1. de effractione. & expilato. l. in eos. de custodia. reo. regia. l. 13. tit. 29. parte. 7. Bal. in c. cum dilectus. de ordi. cognit. Cuma

P consil.

consil. 105. Zanchi. cap. 10. Feli. in c. nullus. de præsumptio. Igneus in l. 3. §. subuenitur. & in l. lege. ad Sillani. Ripa. in l. admonendi. de iureiuran. nu. 170. Bohe. decisio. 215.]

24 Verum ille, qui damnatus erat ad perpetuum carcerem, & ab eo fugit, hoc ipso relapsus habetur, & omnia audientia est illi deneganda: quia, ut aiunt, videtur sicte conuersus, & simulate confessus, & in errorem pristinum recidisse. Hæc est multorum opinio meo iudicio crudelis & falsa, & quæ nullo iure, aut urgente ratione probari potest: eam tamen sequuntur Archidiaconus, Dominicus, & ingens agmen. [Archi. Ioan. And. Domini. & Anchara. in c. vt commisi. §. necnon. de hære. lib. 6. Ioan. de Ana. & Feli. in c. pe. eodem tit. lib. 6. Squillacen. de fide catho. c. 27. glo. in l. 1. tit. 26. parte. 7. Arelata. de hære. notabi. 5.]

25 Ego vero ab illorum opinione vehementer dissentio: quia is, qui e carcere fugit, impœnitens est, non relapsus: ideoque si pœnitere velit, audiendus & recipiendus est. Quippe relapsus non est, nisi qui iterum in hæresim labitur: quod vel ex ipso relapsi nomine quiuis facile intelliget. Ille autem qui fugit, nullam hæresim fuga ipsa committit: nec iudices præsumere, aut fingere debent quempiam esse relapsum, quem lex nominatim relapsum esse nõ dicit. Itaque quamdiu ille in fuga fuerit, & iniunctæ pœnitentiæ non satisfecerit, cõdemnari poterit, tãquam impœnitens: si vero vel ipse redierit, vel comprehensus fuerit, & paratus sit ecclesiæ satisfacere, tunc maiore pœnitentia coercendus propter fugam, sed tamen ecclesiæ gremio benigne excipiendus est. [l. aut damnus. §. quisquis. ff. de pœnis.]

26 Non solum is, qui iniuste damnatus

est, potest e carcere licite fugere, sed etiã ille, qui ad mortis pœnam iuste condēnatur a iudice: quia nemo tenetur id facere, ex quo mors consequatur: quod faceret vinctus, si maneret in carcere, eum fugere posset: tamen si aliud longa & eleganti disputatione defendat Socrates apud Platonem in Critone, non tamen debet resistere iudici iuste sententiam exequenti. Ethæc est recepta sententia theologorum, ut Almainus testatur. [vterque Thomas. 2. 2. quæst. 69. Archid. in c. cum homo. 23. q. 5. Ancha. & Imol. in Clem. pastoralis. de re iudi. Almainus tracta. de suprema potestate laica quæst. 3. c. 1. Driedo lib. 1. de libertate christiana. pag. 226. Couar. lib. 1. varia. resolu. cap. 2.]

27 Plusculum dubitationis habet, an liceat ei, qui iuste morte affici potest, ruptis vinculis, & foribus carceris effractis fugere. Multi enim consentiunt, id nullo pacto licere: quia iudici quodammodo resisteret in his, in quibus habet potestatem: & iniuriam illi atque reipub. faceret, publicam custodiam violando: Nam quemadmodum licitum est, per alienum agrum transire sine iniuria vel damno domini: non tamen licet sepẽ illius, ut quispiam agrum ingrediatur, demoliri: sic vincto licitum est e carcere fugere, sed non licet illi vincula rumpe, aut fores effringere: quæ sententia probabilis est, & plures habet auctores. [Henri. Ganda. quolib. 9. arti. 25. Ioan. Maio. in lib. 4. sent. distin. 15. quæst. 22. Siluester in summa, verbo, fugere. Almainus prænotato cap. 1. Couar. eodem cap. 2.]

28 Caietanus tamen contrariam opinionem tuetur, dicens vincula frangere aliud esse, quam resistere aut pugnare: nec magis facere iniuriam iudici, aut reipub. illum qui ruptis vinculis euasit, quam cum,

eum, qui damnatus ad bestias, occiso leone fugit. Nec veram esse suprascriptam similitudinem: quia in diruptione sepis agitur de damno dñi: hic autem non est quæstio de damno rupti carceris, sed vtrum hæc fractio redigatur ad fugam, vel potius ad repugnantiam. Hæc ille subtilius iudicio meo, quam verius: quia multa absurda, & reipub. noxia ex hac opinione sequerentur, quæ facile quiuis intelligere poterit. [Vide Angel. in summa, verbo, fugere. Bohe. decis. 215. Dom. Soto. lib. 5. de iusti. & iure quæst. 6. arti. 4.]

29 Illud autem animaduertendum est, presbyteros non esse in carcerem conijciendos, nisi aduersus eos duo vel tres testes dixerint testimonium: quia nec accusatio contra illos est recipienda nisi sub duobus, aut tribus testibus, ut Paulus Apostolus inquit: & diuus Thomas ius illud singulare esse ait, in honorẽ pres-

byterorum. [1. Timo. 5. & inibi Thomas. c. accusatio. 2. q. 7.]

30 His autem qui sunt carcere clausi, copia confessarij facienda nõ est, excepto, si plene iudicibus hereses confessi fuerint, aut in extremum vitæ discrimen venerint. Tunc enim absoluedi a confessario, & ab inquisitoribus reconciliandi sunt ecclesiæ, & in loco sacro secreto sepeliendi, donec sententia publice proferatur, & ita in Hispania vtimur: in Italia vero facilius datur vinctis copia confessarij.

31 Vtrum damnati ad perpetuum carcerem testamentum facere possint. Multi quidem id negant: sed contraria sententia mihi magis probatur: quia non est ille seruus pœnæ, sed agit illic pœnitentiam: nec iure aliquo cautum est, vt testamentum facere nequeat. [Abbas in c. tuæ. de pœnis. Bal. in l. 1. C. de sacrosan. eccle. Bertrandus. consil. 194. lib. 1.]

De defensionibus reorum Titulus XVII.

S V M M A R I V M.

- 1 Defensio quid sit, & quomodo hereticis pertinacibus denegetur.
- 2 Defensio prima & potissima reorum innocentium, qualis sit.
- 3 Innocens constantissime negare debet obiecta crimina.
- 4 Veritatis & innocentia vis.
- 5 Negare tantum obiecta crimina, quare innocentibus non sit defensio sufficiens.
- 6 Defensio optima quæ sit.
- 7 Reus negans factum, quo pacto id probare queat.
- 8 Reus, si pluribus & melioribus testibus probet, se nihil eorum fecisse, aut dixisse eo loco & tempore, quo crimen commississe accusatur, absolui debet.
- 9 Defensio etiã magna est testes refutare.

- 10 Defensiones aliæ, quibus rei omnino excusantur.
- 11 Excipere ea, quæ exceptione non indigent, cur iuris periti nonnunquam soleant.
- 12 Hæresis a furioso dicta impunita cur esse debeat.
- 13 Heretici qui in furorẽ incidit, quomodo peragenda sit causa.
- 14 Infantes, si quid impium dicant, cur puniendi non sint.
- 15 Senex decrepita ætatis, qui suæ mentis compotes non fuerint, eodem in loco atque infantes & dementes habendi sunt.
- 16 Dormientes eodem in numero reponendi sunt cum infantibus & dementibus.

- 17 Ebrietas, quando ab heresi excusari possit.
- 18 Referentes aliorum hereses, quando puniri non debeant.
- 19 Linguae lapsus puniri non debet.
- 20 Haereticus non est, qui errat sine pertinacia contra aliquam veritatem fidei, quam explicite scire non tenebatur.
- 21 Rusticitas nimia ab heresi excusare potest.
- 22 Iocus & facetia quando ab heresi excusari possint.
- 23 Iocus & facetia impune sonans, impie praeteriri non debent.
- 24 Stilponis & Theodori facetiae de Minerva.
- 25 Peccata omnia in tres classes distribuit Diuus Augustinus.
- 26 Pueri & impubes, cur vix haeretici censeri debeant.
- 27 Senes summa senectute confecti, pueri censendi.
- 28 Mulieres cur facilius excusari, & mitius puniri debeant, quam viri.
- 29 Haeretici non sunt, qui coacti aliquid impium patrauerunt.
- 30 Mortis metu, vel alterius mali, qui impium quidpiam dicit, aut facit, mitius puniendus.
- 31 Mortis metus excusare eum non potest, qui fidem abnegat.
- 32 Mortis metu fidem abnegare, quam impium sit facinus.
- 33 Metu deficientium a fide par culpa non est, nec poena eadem.
- 34 Mortis & tormentorum metu, an timore infamiae vel exilij, vel minoris mali quis deficiat, multum interest.
- 35 Heresis qua in re differat ab alijs criminibus.
- 36 Haereticus non est, qui victus supplicij Deum sermone tenus abnegat.
- 37 Mortis metu Deum verbis tantum abnegans, quid facere debeat, ne haereticus censeatur.
- 38 Mortis metu lapsi, si statim resipiscant, humane recipiendi sunt.
- 39 Martyrium temere appetendum non est.
- 40 Episcopus quando non debeat fugere mortis periculum.
- 41 Haereticus non est, qui magna animi perturbatione quidpiam haeticum dixerit.
- 42 Perturbationum animi potentissima quae sit.
- 43 Amoris furore percitus, licet haeticum aliquid dicat, defendi nonnunquam potest.
- 44 Amore nimio insaniens, si imaginem amicae suae adoret, aut quidpiam simile committat, defendi etiam potest.
- 45 Incontinentiae binae species numerantur ab Aristotele.
- 46 Dolor inexpectatus & repentinus ab heresi nonnunquam excusat.
- 47 Ira vix & impetius.
- 48 Ira inflammata, licet haeticum aliquid dixerit, haeretici tamen censendi non sunt.
- 49 Peccata quae sine electione ab inuitis committuntur, digna sunt clementia & venia.
- 50 Semiebrius si blasphemias aut hereses dixerit, puniendus est, mitius tamen.
- 51 Inquisitor, si suspectus sit, magna reorum defensio esse poterit.
- 52 Inquisitor apostolicus, cum apud Hispanos recusatur, arbitri non eliguntur, ut de suspitione cognoscant.
- 53 Renuntiatio, qua reus defensionibus suis renuntiat, nullius momenti est.
- 54 Renuntiatio rei, quando ex nonnullorum sententia, robur habere credatur.
- 55 Inquisitores quo pacto se gerere soleant cum reis, qui defensionibus suis renunciant.
- 56 Testes in causa reorum de heresi, qui non admitti debeant.

57 Constan-

57- Consanguinei reorum, vtrum defensiones allegare possint, & ad earum probationem admitti.

58 Probare probitatem suam, & actus religionis ab eis factos, contrarios erroribus obiectis, reis quid utilitatis afferat.

De defensionibus reorum.

- H**AERETICIS pertina-
cibus omnis defensio
denegata est: rei tamē
nondum plene conui-
cti iustis defensionibus
viti possunt: nec enim
defensionis facultas vlli vnquam prohi-
benda est. Vt autem Aristoteles lib.
rhetori. ad Alexandrum cap. 4. ait: De-
fensio est delictorum & iniuriarū, quae
vel in accusationem, vel in suspicionē
venerint, dissolutio. [l. defensionis. C.
de iure fisci lib. 10.]
- 1 Prima reorum Innocentium, eademque
potissima defensio est, negare crimina
falso illis obiecta. Vt enim Fabius lib.
3. c. 8. inquit, Longe fortissima tuendi
seratio est, si quod obijciatur, negari
potest: nam accusatore non probante,
reus & si nihil praestiterit, absolendus
est: vt habetur regula vulgaris & per
uagata. [l. qui accusare. C. de edendo. l.
actor. de probatio.]
- 2 Innocens vero constantissime negare
debet obiecta crimina, ne se ipsum in-
iuste condemnet, & falsum pro testimo-
nio dicat. Nam & si praecipuum diui-
num sit, falsum testimonium non dices
aduersus proximum tuum: non ideo ta-
men si aduersus seipsum quisquam fal-
sum testimonium dixerit, ab hoc se pu-
trauerit crimine alienum: quia regulam
diligendi proximum a semetipso accep-
pit: quoniam quidem scriptum est, Di-
liges proximum tuum sicut teipsum. &
caetera, quae diuus Augustinus persecu-
tus est. [lib. 1. de ciuit. Dei. cap. 20. c.
si non licet. 23. q. 5.]
- 3 Constantem eum efficiunt innocentia
& veritas: Iustus enim quasi leo confi-
dens absque terrore erit, vt inquit in pro-
uerbijs Sapiens. Et Cicero pro Milo-
ne: Magna vis est conscientiae, iudices,
& magna in vtranque partem: vt neque
timeant, qui nihil commiserint: & poe-
nam semper ante oculos versari putent,
qui peccauerint. Et in oratione pro Ce-
lio: O magna vis veritatis, quae contra
hominum ingenia, calliditatem, soler-
tiam, contraque fictas omnium insidias,
facile se per se ipsam defendat. Et Aeneas
Siluius, quadam in epistola: Nihil est
mendacium instabilius, nihil veritate con-
stantius. Et Plautus: Quae non deliquit,
decet audacem esse & confidenter pro-
se, & proterue loqui.
- 4 Verum & nocentes, & improbi mani-
festa etiam crimina persaepe inficiari so-
lent: vnde illud Demosthenis oratione
de falsa legatione: Scitis vtique hoc, ex
quo nati sunt homines, & iudicia exer-
centur, neminem vnquam, qui crimen
fateretur esse condemnatum: sed fronte
perfricant, negant, mentiuntur, causas
comminiscuntur, omnia faciunt, ne poe-
nas luant. Alijs ergo defensionibus o-
pus est vt ab improbis testibus tuta sit
innocentia.
- 5 Ea igitur defensio erit optima, si reus
probare poterit, se nihil eorum, de qui-
bus accusatur, dixisse, aut commisisse.
Quod & Aristoteles docuit, lib. rhetori-
ri. ad Alexandrum, cap. 4. dicens: De-
fendendi species tribus praecipuis con-
stat. Aut enim defensori ostendendum
est, se nihil eorum, quorum accusatur,
patra-

patra-

patruisse: aut si cogatur fateri, & cætera. Et Fabius loco prænotato: Longe fortissima tuendi se ratio est, si quod obijciatur negari potest: proxima, si non, id quod obijciatur, factum esse dicitur.

7 Sed quia valde difficile est, ne dicam impossibile, id probare directo: cū negatis factum nulla sit directa probatio, quia quod non est, non habet causas cognitionis & probationis, id est, non potest aliquo sensu cognosci, nec testis potest reddere causam per aliquē sensum corporeum, qua bene concludat, se id nosse: necesse est, ut tempus & locus per petratu criminis assignetur, quo reus probare queat, se ab eo loco per id tempus abfuisse: id enim causas habet cognitatas, & quæ facile probari possunt, ut reclusissime docuit Alfonso Toftadus in 2. parte defensorij. [c. 77. c. quoniam contra. de probat. c. bonæ. de electio. l. optimam. C. de contrahen. stipulatio. c. ex tenore. de testib.]

8 Reus ergo absolendus est, cum probauerit pluribus testibus & melioribus, quod eo loco & tempore, nihil eorum ab eo dictū est, aut factum, de quibus testes accusatoris testimoniū dixerint: addita ratione, quia id nec dici, nec fieri potuit, quin ipsi testes audisset, aut vidisset. [Decius consil. 94. Ripa. in l. in illa. ff. de verbo. obligat. Feli. in c. tertio loco. de probat. Ruinus cōsi. 145. lib. 5. Decius in l. 1. C. de bo. posse. secun. tabu.]

9 Magna item defensio erit, si reus testes refutauerit: nam si probare potuerit, accusatoris testes inimicos esse, aut ab inimicis pecunia subornatos, aut contra reum coniurasse, nullæ eis fides habenda est. [c. per tuas. de simo. c. in fidei fauorem. de hæreti. lib. 6.]

10 Sunt & aliæ reorum defensiones, quibus omnino excusantur, de quibus ci-

uis meus Seneca prudenter, ut solet, inquit: Multa quamuis non excipiantur, intelliguntur: scriptum legis angustū, legis interpretatio diffusa est; quædam tam manifesta sunt, ut nullam exceptionem desiderent. Quid interest lege excipere, ne fraudi sit ei, qui per insaniam patrem pulsauerit? cum illi non supplicio, sed remedio opus sit, & cætera. [de clamat. 4. & controuersia. 27.]

11 Sed quamuis hæc ita sint, iure cōsulti tamen, dubitationis tollendæ gratia, hæc eadem excipere solent. Cū autē hæresis crimen sit magnum, quod errore intellectus, & pertinacia volūtatis percipitur: vbi hæc defunt, nec hæresis erit: peccata enim omnia, nisi volūtaria sint, peccata dici non possunt: quamobrem neque puniendæ sunt. [c. 1. cum seq. 15. quæst. 1. l. fœdissimam. C. ad leg. Iuli. de adulre.]

12 Hinc est, quod hæresis a furioso dicta, impunita esse debet: idemque erit, si ab insano, amente, fanatico, & furij seu dæmonibus agitato, dicatur. ij enim omnes & id genus alij, nec errorem intellectus habent, nec pertinaciā voluntatis. [l. diuus. ff. de offi. præsi. l. vlti. ff. de administra. tuto. c. aliquos. cū seq. 15. q. 1. l. infans. ff. de sicarijs. Tiraquel. de pœnis. causa. 2.]

13 Quid si hæreticus incidat in furorē? causa quidem bonorum peragi poterit, aut curatore bonis dato, aut certe vocatis eius hæredibus, ipse tamen custodiendus est, donec ad sanam mentē redeat: nec damnari potest ante quam in furore moriatur: quia forte prius respiscet, & ecclesiæ reconciliabitur. [l. patre furioso. ff. de his qui sui vel ali. iuris sunt. Bal. Alex. & cæteri in l. furiosum. C. qui testamen. face. possunt. Tiraquel. de pœnis. causa. 3.]

14 Infans quoque si quid impiū dixerit, punien-

puniendus non est: quia ea ætas, quæ dicit, non intelligit. Et infantes innocentia cōsiliij tuerur. [l. 1. C. de falsa mone. l. infans. ff. ad leg. Corne. de fica.]

15 Idem iuris est, in senibus ætatis decrepitæ, qui suæ mentis nō fuerint composites: hos enim Plato lib. 9. de leg. furiosis & infantibus sapienter exæquat: senes quippe desipiunt, cum debilitate nimia confecti sunt, ut Cassiodorus tradit libro de anima. Aliud statuendū est, cum senex integrum habet iudiciū, qualis ille fuisse videtur, cuius Menochius meminit consil. 82. nam duo medici testificati sunt, se nō habere illum pro insano, neque pro stulto, ut ibidem retulit. nu. 231.

16 Eadem & in dormiente dicimus: nec id superuacaneū est: nam persæpe multum dormientes, non solū loqui, sed ambulare etiam, aliaque facere visi sunt: quod illis euenire solet, quorum sensus exteriores somno ligati sunt, interiores liberi atque soluti. [Clem. 1. de homici. l. 1. §. adipiscimur. ff. de acqui. posse. l. 1. ff. de autho. tuto. Aristo. lib. 5. de genera. cap. 1. Albertus in com. lib. de somno & vigilia. Barto. Sybilla in speculo peregrini. quæst. primæ decadis cap. 8. quæst. 2. Pet. Crinitus lib. 11. cap. vlt. in l. 3. §. hoc autem. ff. ad Silianiam. Alberti. de assertio. catho. quæst. 36. Tiraquel. de pœnis. causa. 5.]

17 Ebrietas quoque ab hæresi excusare potest, tunc scilicet, cum omnino mentis priuauit: nesciunt enim ebrij quid loquantur, qui nimio vino indulgent, & sepulti iacent: ideoque qui per vinū delinquit, ij apud sapientes iudices, venia donantur. [c. sane. c. inebriauerunt. 15. q. 1. vide Athenæum lib. 10. cap. 15.]

18 Qui refert aliorum hæreses, nisi dolo malo id faciat, puniendus non est: dolus autem nō præsumitur, excepto si ex

circumstantijs aliud sit verisimile. Vidi ego multos suspectos homines, qui testibus conuicti, illud in ore habebant: Referendo diximus, nō afirmando: sed nihil eis profuit istud perfugium. [l. qui iniuriæ. ff. de furtis. l. obligationum substantia. ff. de obligat. & actio.]

19 Nec is, qui lapsu linguæ aliquid hæreticum dixerit, hæreticus censendus est, præsertim cum se incontinenti correxerit: nec enim lubricū linguæ ad pœnam facile trahendum est: quia ut ecclesiasticus inquit: Est qui labitur lingua sua, sed non ex animo. Et ut ait Augustinus: Ream linguam nō facit, nisi rea mens. [l. famosi. ff. ad l. Iuli. maiesta. l. Stichus imo Pamphilus. ff. de manu. testamen. l. si ita scriptum. de hæredij. institu. c. homines. 22. q. 2. ecclesiasticus. 19.]

20 Is etiam hæreticus non est, qui errat sine pertinaciā cōtra aliquam veritatem catholicæ fidei, quam explicite scire nō tenebatur: & eo magis, si ab aliquo deceptus fuit, cui credere tenebatur. [c. dixit Apostolus. 24. quæst. 3.]

21 Nimia quoque rusticitas excusare potest ab hæresi, etiam si in ijs rusticus erret, in quibus nulla esset prudentiū defensio. Aliud erit seruandum in rusticis sagacibus, qui ingenio valent, & in eis, de quibus diuus Gregorius inquit: Multos obtusi sensus homines cernimus, & tamen eos in malis actibus astutos videmus, propheta quoque testante, qui ait; Sapientes sunt, ut faciant mala: bene autē facere nesciūt. [Grego. lib. 14. in Iob. cap. 27. glo. recepta cōmuniter in l. Athletæ. §. de rusticis. ff. de excusatio. tuto.]

22 Locus autem & facies efficere nonnūquam possunt, ut dicitur aliquod impie sonans, ne sit hæreticum, defendi queat. Videlicet, cū repente, celeriter, incon-

inconsulto, & ex occasione, ac sine deliberatione dictū fuerit: nec id aliam ob causam, nisi vt qui illud dixerit, factus esse videatur, præsertim cum suspectus non erat insulsus & ineptus ille. [l. obligationum substantia. ff. de obligat. & actio.]

23 Sed & si hæreticus non sit is, qui talia temere effutiuit: puniendus tamen est, vt maledicus, & temerarius. Pessimus enim exempli res est, cum diuis aut rebus diuinis iocari. Quamobrem suspectus quidem efficitur, qui dictoria impia per iocū dixerit, vt recte tradit Gerson, addito versiculo memorabili.

Non patitur ludum fama, fides, oculus.
Quod si ludus noxius & perniciosus iure punitur: si merito vituperatur ab omnibus iocandi genus intempestiuum, illiberale, petulans, & obscœnum: multo maiore vituperatione & punitione dignum est iocandi genus irreligiosum, contumeliosum, flagitiosum, impium & hæreticum. [Gerson parte. 2. tractatu vlti. l. nam lusus. ff. ad leg. Aquili. l. in furti. §. vlti. ff. de furtis. Cicero lib. 1. offi. Fabius lib. 6. cap. 4. Gellius lib. 4. cap. vlt. Chrysostr. in epist. ad Ephe. serm. 17. & in posteriore ad Corin. homil. 2. & in cap. Matth. 2. homil. 6.]

24 Laertius lib. 2. Stilponem, aiunt, maxime facetum, dixisse, Mineruam non esse Deum. Qua ex re cum in arium pagum pertractus fuisset, nihil inficiatū, ferunt, imo recte se locutum asseruisse: non enim Deum esse, sed deam: Deos quippe mares esse. Areopagitas tamen nihilo placatiores factos, iussisse continuo ipsum vrbe excedere: quo etiam tempore Theodorū iurgio dixisse; Vnde hoc nouerat Stilponum amota palla ipsam inspexerat?

25 Diuus Augustinus peccata omnia in tres classes distribuit. Alia, inquit, sunt

peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ. infirmitas contraria est virtuti: imperitia sapientiæ: malitia bonitati. Peccata malitiæ defendi nō possunt: de errore & ignorantia alibi dixerō. Superest, vt de peccatis infirmitatis aliqua perstringamus. [Augusti. lib. 83. quaestionum, quest. 26.]

26 Pueri & impubes vix hæretici esse possunt, nisi forte malitia eorum ætatis defectum suppleat. Fragile enim & infirmum est eorum consilium, & errare facile queunt: præsertim cum seducti fuerint a parentibus suis. Et quamuis perfecti hæretici esse credantur, mitius tamen puniendi sunt: & miseratio ætatis ad mediocrem pœnam iudicem deducere debet. [l. 1. l. auxilium. §. in delictis. ff. de mino. c. dixit Apostolus. 24. q. 3. Tiraquel. de pœnis. causa. 7.]

27 Senes quoque, qui summa senectute confecti, ad ingenium puerorum redierunt, in eadē causa sunt: rursus namque puer est quisquis consenuit. Et eo magis, cum simplicitas coniuncta est cum senectute. [c. tanta nequitia. 86. dist. 1. si quis ingrauescente. §. ignoscitur. ff. ad Sillania. Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum. Tiraquel. de pœnis, causa. 8.]

28 Mulieres ferme vt pueri, leuis sententiæ sunt: facilius ergo excusari possunt, & mitius puniri debent, quam viri: & ignorantia defendi solent, in iis præcipue, quæ explicata fide scire non tenebantur: in cæteris enim excusationem non habent. Quinimo Lutheranorum vxores & filia pudicitiam, vt audio, cum religione abiecerunt: nam sublato pudore sacræ confessionis, omnes fere impudicæ pariter & impiæ factæ sunt. [c. indignantur. 32. quest. 6. l. quisquis. §. ad filias. C. ad leg. Iuli. maiesta. l. 2. in fine. ff. de iure fisci. Tiraquel.

raquel. de pœnis. causa. 9.]
29 Qui autem vi coacti sunt manus imponere sacrificijs idolorum, aut simile quippiam facere, ij proculdubio hæretici non sunt: principium enim extrinsecus est adhibitum, neque aliquid adiumenti attulerunt ij, qui coacti sunt. Quamobrem in cōcilio Ancyrano decreuerunt patres, vt hi ad communionem admitterentur. [c. 3. l. foedissimā. C. ad leg. Iul. de adulte. c. sacris. de his quæ vi met. ve causa fiunt. c. presbyteros. 50. distin.]

30 Sed cum aliquis metu mortis, vel alterius mali, impium quippiam dicit, aut facit, is quidem puniendus est pro modo culpæ, sed mitius. Nam & si id facere noluisse, maluit tamen facere, quæ talia pati: & in ipso positum fuit principium commouendarū partium, quas actibus eiusmodi perficiendis quasi instrumenta adhibuit: itaque voluntarius fecit. [3. ethi. cap. 1. l. si mulier. §. si metu. ff. quod met. causa. l. si patre cogente. ff. de ritu nuptia. c. merito. 15 q. 1. Cyprianus epistola secunda lib. 1. August. super lib. nume. quest. 24. Thoma. 1. 2. quest. 6. Tiraquel. de pœnis, causa. 36.]

31 Nec metus mortis excusare potest eū, qui fidem catholicam abnegauit. Sunt enim quædam (vt Aristoteles ait) partim ita foeda, partim ita flagitiosa, nemo vt ad ea impelli iure possit, potiusque oppetenda mors est grauissimis toleratis cruciatibus: & vt præclare inquit Cicero, præter culpam ac peccatū, homini accidere nil potest, quod sit horribile aut pertimescendum. [3. ethi. cap. 1. Cicero lib. 5. familiarium, epistola vltima.]

32 Maximum esse scelus istius impietatis, palam est, Inquit enim Saluator noster: Nolite timere eos, qui occidit corpus,

animam autem non possunt occidere. Et paulo post: Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cælis est. Et per Esa. dicit Dñs: Nolite timere opprobriū hominū, & blasphemias eorū ne metuat: ego ego ipse consolabor vos. Quis tu vt timeres ab homine mortali, & oblitus es Domini factoris tui? Et Paulus ait: Si negauerimus, & ille negabit nos. Et Origenes: Qui denegat fidem in persecutionis tempore, omnia euacuauit, nudus repente & inanis effectus est, & omnes iustitiæ eius, quas fecit, non commemorabuntur. [Matth. 10. Luca. 12. Esa. 51. 2. Timo. 2. Origenes in lib. iudicum. homil. 7. c. non solum. 11. quest. 3.]

33 Non omnium, qui metu deficiunt, par culpa est, nec eadem pœna eorum esse debet. Aliter enim peccant sapientes, & graues viri, aliter qui medio officio tenentur, aliter humiliiores & fragiliores homines: nec exigitur eadem virtus in his, atque in illis. Nec enim ad virtutes heroicas perinde tenentur fragiliores atque perfectiores. Itaque grauius delinquunt principes, episcopi, clerici, monachi, nobiles, theologo, philosophi, sapientes, & fortes; quam plebei, mulieres & reliqui. Seuerius ergo puniri debent. [c. Lotharius. 31. q. 2. c. eos quos. de conf. dist. 4. c. hoc ipsum. 33. q. 2. l. si quid venditor. ff. de ædili. edicto. l. isti quidem. quod met. causa. c. ne quis. 22. q. Salomon in l. 1. ff. de leg.]

34 Plurimum refert, vtrum quispiam deficiat metu mortis & tormentorum, an timore infamiæ, vel exilij, vel etiā minoris mali. Nunquid eadem est causa eius, inquit Ambrosius, qui sponte negat, & eius quem tormenta inclinauerunt ad sacrilegium? Nunquid Christus ipse Athletas suos, quos viderit grauib⁹

Q paulisper

- paulisper cessisse supplicijs, sine venia patietur permanere? veniæ quidem tunc locus est, cum ea quis facit, quæ non sunt facienda, ijs impulsus omnibus, quæ & humanam naturam longe multumque superant, & nemo possit sustinere. Et hæc Aristotelis, Cypriani, & sapientium omnium sententia est. [3. ethi. cap. 1. Cyprianus sermone de lapsis. c. potest fieri. de poeniten. distin. 1. c. cum dilectus. de his quæ vi. met. ve cau. fiunt.]
- 35 Sed inter hæresim & alia crimina hoc interest, quod ea metu commissa, nihilo minus perfecta sunt: hæresis vero non ante perficitur, quam pertinax cõsensu accedat. Nec enim hæresis in dictis aut factis, sed in intellectu & voluntate consistit: atqui cetera potest homo nolens, credere vero non nisi volens. Unde fieri potest, ut aliquis victus supplicijs, sermone neget Deum, & corde adoret. Et ut inquit Cyprianus libro de duplici martyrio: Cũ tyrãnus dicit, abnega Christum, & immola Ioui, & esto amicus noster, aut morere: sepe lingua negat, corde reclamante: & manus adolet thus, cũ animus intus adoret Christũ. Quamquam hoc quoque grauissimũ est crimẽ: tamen aliquam impietatis culpam eleuat humanæ naturæ imbecillitas. [c. potest fieri. de poeniten. dist. 1.]
- 36 Quinimo qui tali metu lapsus est, & corde nõ diceßita fide catholica, is nec hæreticus fuit, nec hæreticorum poenis affici debet. [Cyprianus lib. de duplici martyrio. Ambrosius li. 1. de poeniten. cap. 3. Alex. Ales. 1. parte, quæst. 183. Alberti. in rubri. de hæreti. lib. 6. quæst. 13. Brunus lib. 1. de hæreni. cap. 4.]
- 37 Sed ut verisimile sit, quod is non consensit, nec hæreticus, nec apostata fuit: opus est, ut doleat, & metu cessante statim redeat, agatque poenitentiam. Nã si diu tacuit, & non reclamauit, utique cõsen-

fisse ac ratum habuisse videbitur. [3. ethi. cap. 1. concilio Ancyrano, cap. 3. l. 2. C. de his quæ vi. metusue causa gesta sunt. Salomo. in l. 1. ff. de legibus.]

38 Circa eos vero, qui post lapsum cõfessionem redeunt, aliquid humanitatis debet ostendi, & benigne recipiendi sunt: quæ admodum a sanctis patribus identidẽ decretum & vñstatũ est. Nam ut inquit Lactantius lib. 5. diuina. institutio. cap. 13. Multo firmior est fides, quã reponit poenitentia. [concilio Niceno can. 11. Arelatẽsi. cap. 11. Ancyrano c. 6. Cypria. sermone de lapsis, Nicepho. lib. 6. ecclesiast. hist. cap. 2. & 5.]

39 Obiter autem admonere volui, martyrium non esse temere apperendum. ait enim redemptor noster: Cum persequetur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Quod exemplo quoque docuit, cum se abscondit a Iudæis, & abiit in regionem iuxta desertum in ciuitate Ephrem, ut est apud Ioannem cap. 11. vbi Theophilactus inquit: In cõdemnationem Iudæorum secedit Dominus: interim & nos docens, ne nos temere periculis ingeramus etiam pro pietate: sed stemus quidẽ fortiter deprehensi, non deprehensi autẽ ne in voluntarium periculum propter incertum euentum irruamus. Et Eusebius li. 4. ecclesiast. hist. cap. 5. memorans, Cointum quendam, natione Phrygen, bestias ceteraque tormenta sponte lapsisse, ac tandẽ fracto animo defecisse: Quæ res, inquit, eũ ad martyriũ prociacia potius & temeritate, quam deuotione profiluisse declarat: ipse namque se iudicij ingesserat. Itaque victus exemplum euidentibus dedit, cautius in rebus talibus & circumspectius agendum: quia non temeritas, sed fides & modestia coronatur. [Matth. 10. Nazanzenus in vita Basilij. Ambro. lib. 1. offi. cap. 37. Chrysosto. in episto. ad Hebr.

- Hebr. homil. 5. & ad populum Anthio. homil. 67. Clemens Alexan. lib. 4. stromatum. Sozome. lib. 6. tripartitæ, cap. 22. Nicepho. lib. 10. histo. eccl. c. 16. Theophyla. in Matth. c. 10. & in Lucã. c. 22.]
- 40 Excipitur tamen episcopus ab ea regula: nam fugere non debet, si eius fuga nocitura sit ecclesiæ, ne mercenarius potius, quam bonus pastor esse videatur: sicuti diuus Augustinus ad Honoratum scripsit. Et Ambrosius cum a Iustina Arriana, Valentiniã matre, de ecclesiã iuberetur exire: Ego, inquit, sponte hoc non agam, ne lupis ouium septa contradere videar, atque blasphemantibus Deum: hic si placet, occide, hoc loco mortem prona voluntate suscipiam. Author Paulus diaconus li. 12. rerum Romanarum. Quod si nihil sit profuturus, & episcopus ipse fugere potest. Nec moueat quenquam, quod fugatimidi hominis esse putetur: nã & Paulus ille, qui certus erat, quia nec mors, nec vita, nec angeli, nec principatus, nec virtutes, nec alia creatura, poterat eum separare a charitate Dei, ille inquit Paulus, Athleta Christi fortissimus, modo per fenestram, modo per murũ fugiens, e manibus tyrannorum euasit. Fugit & Athanasius, fugerunt & alij multi sanctissimi, constantissimi & sapientissimi viri: pudendo Tertulliani errore, libro, de fuga in persecutione. [Ioan. 10. August. epist. 180. ad Roma. 8. posteriore ad Corin. c. 11. 2. c. 9. c. poen. & fin. 7. quæstio. 1. Thom. 2. 2. quæst. 124.]
- 41 Sed iam ad propositum reuertamur. Qui magna animi perturbatione commotus aliquid hæreticum dixerit, is proculdubio hæreticus non est: nisi ea forte concurrant, quibus perficitur hæresis. Sunt autem perturbationes, ut ait Cicero, turbidi animorum, concitatique
- motus, auersi a ratione, inimici mentis vitæque tranquille, vel sunt commotiones animi, quæ rem consilio & ratione videre non sinunt.
- 42 Omnibus ex animi perturbationibus, ut inquit Cicero, nulla vehementior est, quam amor: addit Gerson. Nulla violentior nulla rapacior, nulla denique minus sinens animã sui iuris esse. Diotima quoque apud Platonem, magnum dæmonem vocabat amorem: & Hieronymus lib. 1. aduersus Iouinianum scribit: Amor formæ rationis obliuio est, & insanix proximus, scõdum minimeque conueniens animo sospiti vitium: turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit: a magnis cogitationibus ad humillimas trahit, querulos, iracundos, temerarios, dure imperiosos, seruuliter blandos, omnibus inutiles facit. Hæc ille. Amor igitur præsertim improbus, & furor est & insania. [Gerson sermone de sancto Bernardo. §. vlti. & inibi interpretes instit. de successio. sublati.]
- 43 Itaque si furore amoris aliquis perturbatus, offensionẽ scilicet, aut zelotypia, vel desperatione, verba dixerit hæretica, defendi nonnunquam poterit, ne hæreticus esse credatur. Nam & zelotypia, ut ait Chrysostomus, violentissimus affectus est: & qui talia dixit, velut ebrius, non ut hæreticus puniendus est. [Chryso. in cap. Matth. 1. homil. 4. Tiraquel. de poenis causa. 4.]
- 44 Idemque erit, si quispiam amore nimio insaniens, amicam imaginem adoraret, aut aliqua verba emiserit, quæ idololatriam sonent. Est enim hoc eius, qui vehementer amat, ut horreat metuatque: deinde inspiciens dilectam, ut eam tanquam Deum colat, & nisi vereretur insanix crimen, sacra amatẽ nõ aliter, quã Dei statum faceret, que modum eleganter Plato diuinus tradit in Phædro.

45 Sed notanda distinctio est, quam Aristoteles posuit lib. 2. magnorum moralium cap. 6. Incontinentiæ, inquit, binæ sunt species: vna quidem prorumpens, & improuisa, & confestim proueniens: veluti cum speciosam mulierem viderimus, & confestim afficiamur, & ab affectu erumpit impulsus ad aliquid perpetrandum, quod fortasse non expediat. Altera vero velut quædam imbecillitas, quæ cum ratione auertente insurgit. Prior igitur non admodum sub reprehensionem cadere videtur, quandoquidem etiam virtutis studiosis potest euenire, callidis & ingeniosis: tales nimirum reprehendendi. Ex hac igitur sententia, illi nonnullam defensionem habent, qui amore obcæcati sine deliberatione delinquant: hi vero nullam, qui amoris prætextu aliquid præmeditatum committunt. ac de his quidem Propertius ait:

*Non semper placidus periuros ridet amâtes
Iupiter. Et Plautus in aulularia:
nimis vile est vinum, atque amor:
Si ebrius, atque amanti impune facere quod
lubeat, licet.*

46 Ij quoque defendi possunt, qui inexpectato & repentino dolore impietatem aliquam dixerint. vt enim Plato in timæo inquit: Dolores admodum vehementes, morborum animæ omnium grauissimi sunt iudicandi. Et mox: Qui dolorem vitare obnixè conatur, neque cernere, neque audire recte quicquam potest: sed rabie furit, & in eo habitu constitutus, minime rationis est compos. Et Fabius: Dolor sæpe egit in laqueos, in præcipitia compulit, & cruciatu laborantis animæ vulneribus emisit. Et Plutarchus in oratione consolatoria: Cum multæ sint animæ perturbationes, omnium quam grauissima est

dolor: multi enim dolore in furorem, nonnulli in incurabiles ægrotudines reducti memorantur: sibi ipsi quidam præ dolore mortem consciuerunt. Mulieres igitur, quæ improuisa inopinataque morte maritorum, aut filiorum commotæ, aliquid impium repente dixisse, conuictæ fuerint: nec hæreticæ sunt, neque seuerius puniendæ. [l. si adulteriũ. §. imperatores. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. Grachus. C. eodem tit. Tiraquel. de pœnis, causa. 1.]

47 Ira furor brevis est, inquit Horatius. & Cato senior, irascentem a furioso tempore solum distare dicebat. & Aristoteles: Ira non nullos in furorem & insaniam adigit. & Chryf. Ira fera est vehemens & furibunda. Et mox: Inter iram & insaniam nihil differt, sed brevis quidam dæmon est, imo quam qui dæmonio vexantur grauior. Et Cicero lib. 4. tusculan. quæst. Quid est quo non progrediatur eodem ira, quo furor? itaque iratos proprie dicimus exiisse de potestate, id est, de consilio; de ratione, de mente. [7. ethi. cap. 3. & 6. Chysof. in Ioan. homilia. 47.]

48 Quæ omnia eo pertinent, vt ij, qui ira inconsulta hæreticum aliquid dixerint, non protinus censeantur hæretici. Hæresis enim ab electione est: Ea vero quæ proficiuntur ab ira, non diiudicantur ex electione fieri: quia non ille incipit, qui facit, sed is qui prouocauit ad iram, vt Aristoteles tradit: benignius ergo cum his agendum est. [c. hæresis. 24. q. 3. ethi. 5. c. 8. l. si explagis. §. 1. ff. ad l. Aquil. l. quidquid calore. de regul. iur. Tiraquel. de pœnis. causa. 1.]

49 Et generaliter ea peccata digna sunt clementia & venia, quæ sine electione ab inuitis fiunt, secus vero si antecessit deliberatio. Diuinus quidem Plato lib. 9. de leg. inquit: Per iram facit, & qui subito absque

absque voluntate interimendi interficit, ita vt confestim post impetum poenitentia sequatur: & qui contumelia lacepsit, ideoque in vindictæ cupiditate perseuerantes, postea volentes interfecerunt, nec poenitet ea fecisse: altera cædes consulto, altera inconsulto commissa dicitur: maiora vero supplicia illis decet imponere, qui consulto per iram delinquant: illis contra, qui repente & inconsulto, leuiores. Et Cicero: In omni iniustitia permultum interest, vtum perurbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est, & ad tempus: an consulto & cogitato fiat iniuria: leuiores sunt enim, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata, quæ præparata inferuntur. [5. ethi. c. 8. Demosthenes oratione aduersus Midiam. Cicero lib. 1. offi. & lib. 2. de inuentione. Tho. 1. 2. quæst. 24. l. Grachus. C. ad l. Iul. de adulte.]

50 Et quamuis delicta ab ebrijs commissa, inter crimina non sint ponenda, cum ad imperium vini admissa esse videantur, vt diuus Ambrosius scribit in lib. de Elia & ieiunio: is tamen qui semiebrius blasphematur, aut hæreses dicit, puniendus quidem est, sed mitius, pro modo voluntarij & scandali. [l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milita. l. respiciendum. §. delinquit. de pœnis. vterq. Thom. 2. 2. quæst. 150. arti. vlt. Tiraquel. de pœnis. causa. 6. Albertinus de assertionib. catho. quæst. 36.]

51 Magna reorum defensio esse poterit, si forte inquisitor suspectus sit, vt reijciatur, propositis in eum iustis reiectionis siue recusationis causis. Veluti si inimicus sit, si cõiurauit in reos, aut si tale quippiam probari possit: nec enim ob causas leuiores recusatio admittenda est. [argu. c. per tuas. de simo. Cardi. in clem. 1. de hæreti. Angel. in summa,

verbo inquisitio. §. 5. Parisius consil. 2. lib. 4. c. vlti. 3. q. 5. Rebuffus tracta. de recusatio.]

52 Sed in Hispania cum inquisitor apostolicus recusatur, nõ eliguntur arbitri, vt de suspitione cognoscant: ne iudiciũ eludatur, & causa fidei catholice differatur: sed in senatu causa recusationis summam cognita, vel recusatus reijcitur: vel friuola & frustratoria recusatione repulsa, inquisitor iudicare iubetur. Neque id iniuria: quia sicut proceditur appellatione remota, sic etiam spreta friuola recusatione procedi poterit. c. super eo. 2. c. cum speciali. de appellationib. & inibi interpretes.

53 Quid autem si reus defensionibus suis renuntiet, dicatque se habere rata testimonia, nec velle vt repetantur testes? & communi sententia receptum est, hanc renuntiationem nullius esse momenti: quia non est audiendus reus perire festinans. [l. non tantum. ff. de appellat. glo. omnibus probata in l. pactum inter hæredem. ff. de pact.]

54 Plerique tamen excipiunt eam speciem a iudicibus visitam, cum reus id ipsum fatetur quod testibus comprobatum est: tunc enim superuacuum esse videtur iterum testes producere. [Bal. in l. si accusatoribus. C. de accusat. Paul. Orosius, & cæteri in dicta. l. pactum.]

55 Verum vtcunque in alijs iudicijs res habeat, inquisitores nostri id seruare nõ debent. Primo, quia veritas apertior erit publicatis reo testimonijs, & ab eo singillatim probatis: deinde, vt iustus sit actorum processus, & reus ipse ac testes semel atque iterum interrogentur: postremo, quia sæpe rei solent reuocare suas confessiones, quamobrem oportet, vt cõuicti sint: adde quod mitius agitur cum confesso, quam cum conuicto. [c. non dicatis. 12. quæst. 2. c. afferre. de præ-

de præsumptio. l. 1. §. si quis vltro. ff. de quæstionib. Tiraquel. de pœnis. causa. 30.]

56 Consanguinei reorum integri testes nō sunt ad probandas defensiones: quia eorum interest reos absolui, quorum in fama ad eos vsque porrigitur, si fuerint impietatis hæresisq; damnati: non sunt igitur admittendi consanguinei, neque affines, aut familiares, sed alij testes integri & fide digni. [l. 1. & 2. ff. de liber. causa. c. filij. de hære. lib. 6.]

57 Sed est quæstionis, vtrum reorum cōsanguinei defensiones allegare possint, & ad earum probationem sint admittē-

di. & cum rei viuunt & ætatem habēt, ipsi per se loquentur, nec ab alijs defen- di possunt: sed audiendi sunt consan- guinei duntaxat vsque eo, vt inquisito- res instruantur: & si quid ab eis fuerit prolutum, quod reo prodesse queat, id officio suo inquirent: & ita fenatuscō- sulto cauetur.

58 Solent rei probare probitatem suam, & actus religionis ab eis factos, contra- rios & aduersos erroribus obiectis. Quod quidem prodesse potest ad præ- sumptionem hæresis diluendam. [c. pen. de præsumptio. Bertrandus consil. 37. lib. 2.]

De defunctis Titulus XVIII.

S V M M A R I V M.

1 Mortem iustorū ecclesia laudare cur soleat, improborum vero & hære- ticorum memoriam damnare.	12 Defuncti hæretici memoria quando dam- nanda sit.
2 Reis vita functis, in alijs criminibus ab hæresi, crimen cum pœna extinguitur.	13 Defuncti, qui suspectus de hæresi lite pro- cedente obiit, quo pacto causa tractan- da sit.
3 Cadauera reorum de alijs criminibus ab hæresi, cur puniri non soleant.	14 Defunctus hæreticus accusari potest atq; damnari, etiā post quadraginta annos.
4 Cadauera punitorū insepulta relinque- da non sunt.	15 Defuncti memoriam qui defendere pos- sint coram iudicibus.
5 Cadauera & ossa hæreticorum punien- da cur sint.	16 Filius viuo patre hæretico, cur ad eius defensionem non admittitur.
6 Hæreticus, post mortem condemnatur, ac si viuus esset.	17 Citandi sunt presentes & certi ad defun- cti defensionem: absentes vero & in- certi edictis generaliter vocandi.
7 Corpora hæreticorum non sunt inter chri- stianorum corpora sepelienda.	18 Bonis defuncti publicatis, an teneantur successores ad fructuum restitutionem.
8 Corpora hæreticorum inter christianorū corpora non esse sepelienda, Iosif, & aliorum exemplis comprobatur.	19 Processus contra defunctum breui tem- pore fiat.
9 Sepulture ecclesiastice priuatio, ab hæ- reticorū excommunicatione descendit.	20 Defuncti causa ab instantia iudicij abso- luti, si aduersus eum alij testes super- uenerint, denuo tractari poterit.
10 Ossa & cineres hæreticorū, & non solū cadauera, sepultura priuari debēt.	21 Mortem sibi consciscere, nō licet cuipiā.
11 Hæretici defuncti memoria, & fama iu- re damnatur.	22 Mortem sibi consciscere quam horrendū & execrandum facinus sit.

23 Mortem

23 Mortem sibi consciscere, cur non liceat.	29 Occidere se ipsum nequaquam licet, nisi id Deus specialiter præceperit.
24 Mortem sibi voluntariam inferre, nulla auctoritas est, qua christianis conce- datur.	30 Mortem sibi inferre non licet; multa ta- men licent, ex quibus mors vel sequi- tur, vel acceleratur.
25 Occidere se ipsum quiuis prohibetur, di- uino illo præcepto, Non occides.	31 Occidentes se ipsos in carcere vbi pro- pter hæresim coerebantur, quales cen- sendi sint.
26 Occidere se ipsum contra naturalem in- clinationem est.	32 Confessio illorū recipi non debet, qui post plenam confessionē sibi manus inserūt.
27 Occidendo se ipsum iniuria fit reipub. et Deus læditur.	33 Defunctorum hæreticorum causa quomo- do sit tractanda, colligitur ex octaua sessione Concilij Constantiensis.
28 Occisor sui multo magis peccat, quam miles qui iniussu ducis a statione dis- scedit.	

De defunctis.

- 1 **S**ICUTI pretiosa est in conspectu Do- mini mors sancto- rum eius, vt Pro- pheta regius ait: sic mors prauorū & impiorum exe- cranda & detestabilis est. Et sicuti du- rat semper memoria iusti cum laudib; sic nomen impiorum putrescit, & eorū est immortalis infamia. Quemadmo- dum igitur sanctorum mortem ecclesia catholica quotidie celebrat: sic & impio- rum & hæreticorum damnare solet me- moriam, vt & iusti lætentur, & confun- dantur iniqui. [Psal. 115. Prouer. 10.]
- 2 In alijs criminibus, reis vita functis, crimen cum pœna extinguitur: quia præuenti sunt a summo iudice Deo, & vocati ad maximum eius tribunal: & vt inquit Vlpianus: Is qui in reatu decedit, integri status decedit: extinguitur enim crimen mortalitate, & reus morte cri- mine liberatur. [l. 1. cum seq. C. si reus vel accusator. l. is qui in reatu. ad l. Iuli. maicsta. l. contra pupillum. §. is qui ad maius. de re iudi. l. si pœna. ff. de pœnis. c. ex epistola. c. quorundam. 23. distin.

Tho. 2. 2. quæst. 104. arti. 5.]

3 Sed neque cadauer puniri solet, quia sensu & anima caret, ac pœne capax nō est. Viuos castigare decet, non mor- tuos, vt apud Stobæum est, qui Sopho- clem refert, ita dicentem: Quid iuuat mortuos, qui amplius non sunt, afflige- re? Fabius quoque ait, Mortem quidē finem esse, nec sæuitiam vltra fata pro- cedere: illumque valde crudelem iudi- cat, qui adeo hominem exiit, vt ibi pœ- nam quærat, vbi sensum doloris non inueniat. Postremo totius hominis cri- men in solo cadauere iniuste punitur: quia vt Plato in Alcibiade inquit: Non est homo hoc, quod videmus fragile & terrenum: sed animus est, sed intelle- ctus, qui omnem ambitum cæli, omnē decursum temporis excedit. Et iterum in Axiocho: Soluta simul hac compage, animoque rursus in proprium restituto locum, relictum istud corpus terrenū, atque rationis expers, amplius nequaquā est homo. Et Ouidius lib. 3. de trist. Hæctor erat tū, cum bello certabat; & idē Tractus ab æmonio nō erat Hæctor equo. Quibus consentanea tradiderunt, Mer- curius, Lactantius, Ambrosius, & alij. [Stobæus

[Stobæus sermone. 122. Fabius declamatione. 12. Mercurius trismegistus in Asclepio. Lactan. de officio Dei. c. 20. Ambro. lib. 6. exameron. c. 6. cū seq. Cælius lib. 2. lect. antiq. c. 17.]

- 4 Sed neque punitorum cadauera insepulta relinquenda sunt, sed cognatis, vel quibuslibet petentibus ad sepulturā danda sunt: vt Vlpianus, Iulius Paulus, Diocletianus quoque atque Maximianus, crudeles alioqui, tradiderunt. Accedit eodē lex illa Deuteronomij: Quādo peccauerit homo, quod morte plectēdum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus a Deo est, qui pendet in ligno: & nequaquam contaminabis terram tuam, quam dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem. Quem locum eleganter explicat Hieronymus in tertium cap. epistolæ ad Galatas. Quam ob causam nonnulli putāt peccare iudices, qui corpora punitorū sepeliri vetant: quod equidem verum esse cēseo, nisi forte ad terrorem id pro magnis sceleribus receptū sit moribus, aut legibus constitutum: est enim hoc inhumanum, crudele, & horrendum. [l. 1. & vlti. de cadaue. punito. l. obnoxios. C. de religio. & sumpti. fune. Deuteron. 21. Siluester verbo, sepultura. quæst. 10. Ioan. Maio. in lib. 4. sent. dist. 45. quæst. 4. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 1. nu. 11.]
- 5 Sed quamuis in plerisque alijs criminibus hæc ita sint: in crimine tamen hæresis propter atrocitatē eius, & reipub. documentum, non solum ad viuentem hominem, sed etiam ad cadauer, ad sepulchrum, ad ossa & cineres, ad memoriam & famam pœna peruenit. Quod quidem iustissimum est, vt non modo corpora multorum, sed etiam plurimo

rum animæ saluæ fiant. Nam si iure ac merito ab vltimo parricidio, vt Fabius ait, exigitur pœna trans hominem: quāto rectius ab hæretico grauior pœna exigenda est, qui suam primum animam, deinde familiæ suæ, postremo totius rei pub. perpetua morte studet occidere.

[Fabius decla. 6.]

- 6 Itaque aduersus hæreticum inquiritur etiam post mortem: & si de eius hæresi plane constiterit, condemnatur ac si uiuus esset, bonaque illius publicantur, & ab hæredibus auferuntur: & insuper declaratur excommunicatus: & iterum excommunicatur, quod attinet ad operationes viuentium, vt pro eo non fiant preces, neque oblationes, neque in loco sacro sepeliatur. [c. accusatus. §. in eo. de hæreti. lib. 6. c. a nobis. 2. de sent. excōmuni. c. sane. pferur. 24. quæst. 2. l. Manichæos. c. de hæreti. Alfon. lib. 2. de iusta hæreti. punit. cap. 19. cum. seq.]

- 7 Corpora igitur hæreticorum, defensorum, & receptatorum non sunt inter corpora christianorum sepelienda. Qui nimo, qui scienter ea ecclesiasticæ sepulturæ tradiderit, excōmunicationis sententiæ subiacebit: & ab illa nō est absoluentus, donec proprijs manibus hæreticorū corpora publice effodiat, & extrahat, & eorum ossa eruat atque projiciat: quod tamen tunc fieri debet, cum a fidelium corporibus discerni possunt. [c. sicut. de hæret. cap. 2. eo. tit. libro. 6. prima instr. Hispalen. cap. 20. cap. sacris. de sepultu.]

- 8 Sic etiam Iosias occidit omnes sacerdotes hæreticos, & eorum ossa commisit igni: & aliorum hæreticorum ossa de sepulchris tulit, & combussit ea. Et Irene Augusta effodijt ossa foci sui hæretici, & combussit illa: quod merito a catholicis viris laudatur. Plato quoque diuinus huic sententiæ legibus suis accedit, lib. 10.

lib. 10. statuens, impios vita functos extra regionis fines insepultos eijciendos. Qui autem, inquit, eos sepelierit, impietatis crimine a volente accusetur. [lib. 4. regū. cap. 23. & lib. 2. paralipo. cap. 34. Nicephorus. lib. 17. ecclesiast. hist. cap. 27.]

- 9 Pœna hæc priuationis ecclesiasticæ sepulturæ ab hæreticorum excommunicatione descendit: non enim alij sepeliendi sunt in sacris locis, quam hi qui in religione christiana initiati, & in vera fide, & pœnitentia decedunt. Vnde a sepultura ecclesiastica excluduntur omnes infideles, pueri nec dum baptizati, hæretici excommunicati, & qui in manifesto peccato, de quo nō egerunt pœnitentiam, moriuntur: veluti qui sibi ipsis consciscunt mortem, qui furti, rapinæ, aut vsurarum damnati fuerunt, de quo satisfacere noluerint: nam hi a communione fidelium excludendi fuerunt: & quibus in vita non communicamus, ijsdem nec post mortem communicare debemus. Postremo indigni sunt ecclesiastica sepultura, hi pro quibus orare non licet: nō enim præcipue ob aliam causam corpora defunctorū in sacris locis sepeliuntur, quam vt hi, qui eadem loca ingrediuntur, Deū pro illis precentur: quam ob rem sepulchra mortuorū dicuntur monumenta, quia monent viuorum mentes, vt defunctorum recordentur, auctore August. lib. de cura pro mortuis agenda [c. cū graui. 13. q. 2. c. ex parte. c. sacris. de sepultu. Clemen. 1. eo. tit. Alfon. lib. 2. de iusta hæreti. punit. c. 18. Brunus lib. 4. de cæremonijs. cap. 2. & cap. 7.]

- 10 Non solum hæreticorum cadauera sepeliri non debent, sed neque ossa, neque cineres eorum: quia eadem omnino ratio prohibitionis, in his, atque in cadaueribus est. Adde quod olim corpora

defunctorum cremari solebāt, sed ossa & cineres sepeliebantur. Alia multa de sepulchris, & ritibus sepeliēdi ac de alijs id genus, plures ante nos frequentissime tradiderunt. [Dionysius de ecclef. hier. c. 7. Ambrosius & Naufea li. de Tobia cap. 1. Chrysof. in Gen. homi. 66. August. lib. 1. de ciuit. Dei cap. 12. & iterum lib. de cura pro mortuis gerenda. Plato lib. 12. de leg. Lactantius lib. 6. diuina instit. cap. 12. Plutarchus in vita Lycurgi. Stobæus sermone 120. Cælius lib. 17. lectio. antiqua. cap. 19. cum seq. Thomas. 2. 2. quæst. 32. Abulen. Leuitici. 10. quæst. 10. & vlti. Titelmanus in ecclesiastem cap. 6. Gerson parte. 2. tractatu de sollicitudine ecclesiasticorum. conclu. 6.]

- 11 Memoria & fama hæretici defuncti iure damnatur, vt supra diximus. Vnde in concilio Cōstantiensi patres huiusce modi sententiam protulerunt: Concilium pronuntiat hæreticum Ioannem Vuicleff. ac memoriam eiusdem condēnat, & mandat exhumari ossa ipsius, & cremari. [sess. 8. & cap. accusatus. §. in eo. de hæreti. lib. 6. l. Manichæos. C. eodem tit.]

- 12 Procedi tamen contra memoriam defuncti non debet, priusquam de illius hæresi plane constiterit per legitimas probationes, quæ ad condemnationem sufficiant. Quod prudenter admodum quarta instructione Toletana cauetur: cui accedit, quod non est accusandus defunctus tanquam hæreticus, propterea quod aliquā hæresim dixerit, vel scripserit, nisi ante constiterit de pertinacia eius: quia non sequitur necessario, illū hæreticum fuisse, qui dixit vel scripsit hæresim. Adde quod plenior, clariorque probatio exigenda est contra defunctum, qui se defendere nequit, quam contra hominem viuum: qua ratione

R plura

plura iuris solemnia necessaria esse in testamentis, quam in contractibus viuendum, cunctis legumlatoribus equum visum est. [4. instruct. Tolera. cap. 7. Arist. problemat. 3. parti. 29. Bal. in c. 1. §. si quis. si de inuesti. inter do. & vassa. lis oriatur. lib. feudo.]

13 Si vero quispiam suspectus de hæresi mortuus fuerit lite pendente: recte iudices poterunt causam peragere, vt vel absoluant eum, & eius hæredes, vel famam & memoriam condemnent, bonis etiam publicatis: non tamen imponere debent hæredibus pœnam pecuniariam propter solam suspicionem, quia morte suspitio extinguitur. [l. 1. C. ex delictis defuncto. & illic Bal. c. accusatus. §. porro. de hæresi. lib. 6. Aegidi. Bellame. decis. 677. & 680. Ioan. de Ana. in c. si quis episcopus. de hæresi.]

14 Nonnulli putant, hæreticum defunctum accusari non posse post quinquenium, quia post hoc tempus legibus ciuilibus non licet accusare apostatam. Verior tamen sententia est, quod accusari potest atque damnari hæreticus etiam post quadraginta annos: & ea tantum bona confiscantur, quæ spatio quadraginta annorum fuerint bona fide ab hæresibus possessa. [l. 2. & ibidem glo. & Bar. C. de apost. c. vlti. de præscript. lib. 6. prima instruct. Hispalen. cap. 20. Felinus in c. cum nobis. de præscriptio. Branus lib. 5. de hæresi. cap. 17.]

15 Filij, & successores, & alij omnes quorum interest, vocandi sunt ad memoriam defuncti defendendam: hi enim audiri debent, quibus nocere potest sententia, ne in dicta causa damnentur. Sed hoc amplius aiunt Albericus & Aegidius, quemlibet sine delectu audiendum esse, qui velit memoriam & famam defuncti defendere. Quod equidem non omnino reiiciendum censeo, si modo

probabilem causam defensionis, quisquis ille sit, attulerit: nam & vnicuique Deus mandauit de proximo suo: & natura inter omnes homines cognationem quandam constituit: & in omnibus rebus, præsertim fidei & religionis, omnes sumus fratres in Christo. Postremo humanitatis ratione cuiuslibet appellatio pro homine ad mortem damnato admitti solet, nec querimus cuius inter sit: multo ergo rectius admittenda pro defuncto defensio est, qui se defendere nequit. [c. filij. de hæresi. lib. 6. prima instruct. Hispalen. cap. 20. l. nã ita diuus. de adoptio. Aegidius decis. 678. & 679. Alberi. in rubri. C. de hæreticis. l. vt vim. de iusti. & iure. l. non tantum. de appellat. l. ad dictos. C. eodem tit.]

16 Ceterum viuo patre filius non admittitur ad eius defensionem, quamuis ipsius filij plurimum intersit. Quod ideo fieri solet, quia pater se ipsum defendere longe melius poterit, cum certior sit de veritate causæ. Demum principaliter tractatur de damno patris, ad filium autem peruenitur ex consequentia: quo casu filius non est audiendus, nisi forte pater esset mente captus, qui loco absentis & mortui habetur. [glo. Alex. & ceteri in l. de vno quoque. de re iudi. glo. vlti. in c. quamuis pactum. de pactis lib. 6. Alex. & alij in l. sæpe. de re iudi.]

17 Qui autem præsentis & certi fuerint ex his, quorum interest, citandi sunt ad defuncti defensionem: absentes vero & incerti vocandi sunt generaliter editis, vel præconiis secundum consuetudinem prouinciæ. Si vero non comparuerit, qui defunctum defendere velit iudices defensores idoneum eligent. [Prima instruct. Hispalen. cap. 20. c. vlti. de electio. lib. 6. Aegidius decisio. 679. l. si eo tempore. C. de remis. pigno.]

18 Questio-

18 Questio est, an publicatis bonis defuncti, teneantur successores ad restitutionem fructuum: & æquius est, vt non teneantur, si bonæ fidei possessores fuerint, nisi ad fructus perceptos a tempore litis contestatæ: hoc enim æquum est, & multis iuris capitulis continetur. Quamuis autem prima instructione Hispalensi generaliter caueatur, vt bonis defuncti publicatis auferantur bona cum fructibus a quocunque successore: id tamen accipiendum est, de malæ fidei possessoribus, vel de fructibus perceptis post motam litem, vt paulo ante dixi. [l. sed & si lege. §. 1. cum seq. de peti. hæredi. l. terminato. C. de fructi. & lit. expen. prima instru. Hispalen. cap. 20. l. non est nouum. de legib.]

19 Illud quoque iudices obseruabunt, quod quarta instructione Toletana prudenter cauetur: vt processus contra defunctum breui tempore fiat, longis reiectis ambagibus, & vt in causa non superfeedant propter defectum probationum: nisi forte sit verisimile, quod intra breue tempus alij testes superueniant. Si vero plena probatione defunctus conuictus non fuerit, protinus absoluendus est ab instantia iudicii, & bona successoribus libere dimittenda. [c. accusatus. §. porro. de hæresi. lib. 6. 4. instruct. Toletana. c. 7.]

20 Si vero postquam defunctus fuerit absolutus ab instantia iudicii, superuenerint aduersus eum alij testes, tractari de nouo causa poterit, & alterius instantiæ testimonia vim suam integram seruare, vt cum istis coniungi queant ad plenam hæresis probationem. Nam etiam præcepta instantia pereant acta ordinaria, quæ instantiam illam respiciunt: vt datio fideiussoris, iudicio sisti, citatio, litis contestatio, & si quæ sunt generis eiusdem: ea tamen acta, quæ ad causam ma-

gis, quam ad instantiam pertinent, præcepta instantia, nihilominus vim suam habent, vt in alia instantia noceant eidem reo, eiusque successoribus. Quæ quidem vera est & recepta, & vsu etiã comprobata sententia. [Bar. in l. cum lite. iudi. folui. Hosti. Abbas & Felinus in c. causamque. 1. de testi. Alex. consil. 58. lib. 2. Iaf. Alciat. & ceteri in l. is apud quem. C. de edendo.]

21 Antequam de eis differã, qui propter hæresim vincti, mortem sibi consciuerunt, quod sæpe ab his fieri contingit, quos totos demon possedit: nõ erit alieum breuiter nunc aliqua de hac execranda morte perstringere. Fuit quippe multorum perniciosus error, sed eorum, qui verum Deum ignorarunt, existimantium quod spe vitæ melioris, aut pro gloria adipiscenda, vel tædio vitæ, vel pro dedecore, vel dolore fugiendo, liceret vnicuique mortem sibi consciscere. Vsq̄ adeo autem hæc insania apud quosdam inualuit, vt Plinius dicere nõ dubitaret, esse id optimum, quod homini dedit natura in tantis vitæ pœnis. Vnde Chrysippus, Empedocles, Zeno, Cleantes, Lycurgus, Demosthenes, Themistocles, Annibal, Cleomenes, Brutus, Cato Vticensis, Marcus Antonius, alijque multi, qui viri fortes, prudentes & sapientes habebantur, mortem sibi ipsis nefariam consciuisse traduntur: contra quos verissima rectius philisophantium sententia est, nulli vnquam id licuisse, nec esse hoc viri sapientis, aut fortis. Nam vt apud Curtium est lib. 5. hist. Alexãdri. Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Quod & Pythagoras, Plato, Aristoteles, & ceteri omnes docent. [Plato in Phedone & lib. 9. de legib. Arist. lib. 3. ethiç. cap. 7. & li. 5. cap. 11. & illic Buridanus q. 28. Alciatus lib. 4. parergon. cap. 4.]

R 2 22 H

- 22 Hoc amplius habet christiana philo-
phia: non solum id non licere, verum
etiam horrendum, & execrandum fa-
cinus esse, mortem sibi aliqua ex causa
consciscere, quia locus salubri pœniten-
tiæ non relinquitur. Quam sententiam
Origenes, Chrysostomus, Hieronymus,
Augustinus, & vniuersi theologi com-
probant. [Origenes lib. 2. in Iob. prope
finem: Lactan. lib. 3. diuina. institu.
c. 18. Chryso. in Epist. Pauli ad Galat.
Cypria. lib. de duplici martyrio. Diuus
Petrus apud Clemenem lib. 7. recognit.
Hier. epist. ad Paulâ. Theophylactus
in Matt. h. cap. 27. Augusti. lib. 1. de
ciuit. Dei. c. 17. cum seq. c. si non li-
cet. c. placuit. 28. quæst. 5. Alex. Ales
3. parte quæst. 34. memb. 2. Tho. 2. 2.
quæst. 64. ar. 5. & innumerabiles alij.]
- 23 Sunt autem huius sententiæ fundamen-
ta fortissima, verissima, & euidentis-
sima. Primum, quod homo non est vi-
tæ dominus, sed solus Deus vitæ largi-
tor: iuxta quod ipse in Deuteronomio
inquit, Ego occidam, & ego viuere fa-
ciam. & alibi Sapiens ait: Tu es Do-
mine, qui vitæ & mortis habes potesta-
tem. Grauisime igitur in Deum peccat,
qui quod eius solius est, vsurpat violen-
tissime. [Deuter. c. 32. sapient. c. 16.]
- 24 Deinde nulla est autoritas, (vt ait
Augustinus) quæ christianis in qualibet
causa ius voluntariæ necis attribuat:
nec enim frustra in sanctis, canonicisq;
libris, nusquam nobis diuinitus præce-
ptum, præmissumue reperiri potest, vt
vel ipsius adipiscendæ immortalitatis,
vel vllius carendi, cauēdiue mali causa,
nobismet ipsis necē inferamus. Quod
quidem non fuisset ommissum a summo
Deo legislatore nostro, si id vlllo modo
liceret. [Augusti. li. 1. de ciuit. Dei. c. 20.]
- 25 Accedit eodem, quod in diuino illo
præcepto, Non occides, quo non alia

- quam hominis occisio prohibetur, eu-
dentissime includitur, neminē se ipsum
vnquam occidere posse. Nam qui al-
terum occidere prohibetur, multo ma-
gis prohibitus est, ne sibi ipsi mortem
consciscat. Nec enim qui se occidit,
aliud quam hominem occidit. Quini-
mo sui ipsius homicida magis contra
charitatis ordinem peccat, quā occisor
alterius: charitas quippe ab illo incipere
debet, qui habet eam. Vnde præceptū
diuinum dicit, Diliges proximum tuū
sicut te ipsum. Et ecclesiasticus inquit:
Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit?
Martianus quoque iure consultus, pun-
niendum esse illum ait, qui sibi manus
intulit: quia is qui sibi non pepercit,
multo minus alij parceret. Contra hos,
vt ait Seneca, inuentum est, vt aliquid
post mortem timerent. Nihil non ausus
fuit, qui se potuit occidere. [1. præses.
C. de seruit. & aqua. ecclesiast. 14. l. vlti.
de rebus eorum. Tho. 2. 2. quæst. 26. &
cæteri theologi in. lib. 3. sent. distin.
28. cum seq. Seneca declamatione quar-
ta.]
- 26 Præterea se ipsum occidere, facinus
est horrendum, & contra naturalem
inclinationem, sicuti apud omnes theo-
logos satis constat: Dedit enim natura
ipsa, vt ait Cicero, virtutum omnium
initia, eademque rebus omnibus eam
vim inferuit, vt appetant sui conserua-
tionem, & resistent corruptioni. Quod
experientia docet, & Aristoteles tradit
libro secundo de generatione: Vnde
vim atque iniuriam propulsare omni
iure cuiuslibet concessum est. [1. vt vim.
de iusti. & iure.]
- 27 Ad hæc, is qui se occidit, iniuriam
facit reipublicæ, cuius membrum erat,
quod temere autoritate priuata, imo
satanica, præcidit inuita reipublica.
Nec tatum sibi ipsi & vniuersæ reipub.
iniurius

- iniurius est, qui nefandum hoc facinus
perpetrat: verum etiam Deum ipsum
grauissime lædit, seruum eius occiden-
do contra Domini & creatoris volun-
tatem atque præceptum. Vnde Plato
in Phedone, sapienter admodum ait,
nefas esse, hominem sibi met manus af-
ferre: nec aliter irasci Deum, si id fa-
ciat, quam dominum, si quod se man-
cipiorum occiderit. Iosephus quoque
inquit lib. 3. de bello Iudaico: Qui Dei
depositum ex corpore proprio eiecerit,
maxime peccat. Nam qui corporis vin-
cula dissoluit, quæ lege diuina innexa
sunt, is proculdubio legem Dei subuer-
sit: non enim licet animam soluere,
nisi ei, qui ligauit, qui posuit thesaurū
istum in vasis fictilibus. [Iosephus lib.
3. cap. 14. plenius Aegessippus lib. 3. de
excidio Hierosolymitano. cap. decimo
septimo.]
- 28 Accedit etiam, quod militiæ desertor,
qui a statione discedit iniussu ducis, ca-
pite puniendus est: sed multo magis de-
linquit vitæ desertor, qui ab huius vitæ
militia iniussu Dei discedens, seruum
eius occidit, & illius opus dissoluit: er-
go maiori supplicio, & execratione ma-
iore dignus est. Quamobrem Pitha-
goras recte vetat, iniussu imperatoris,
id est, Dei, de præsidio & statione vi-
tæ decedere. Sumus enim hic omnes
velut in acie, loco vniciusque suo ab im-
peratore Deo assignato: nec aliud est
vita hominum super terram, (authore
Iob) quam militia: & vt est apud Apo-
stolum, Colluctatio nobis omnibus est
aduersus carnem, & mundum, & con-
tra principes tenebrarū: & facti sumus
spectaculum mundo, angelis & homi-
nibus. Præclare igitur Cicero in som-
nio Scipionis inquit: Pius omnibus re-
tinendus est animus in custodia corpo-
ris. Nec iniussu eius a quo ille est no-

- bis datus, ex hominum vita migrandū
est: ne munus humanum assignatum a
Deo, defugisse videamur. Quod &
Macrobius illic post Plotinum com-
probat. [1. non omnes. §. desertor. de
re milita. Pythagoræ sententiam retulit
Cicero lib. de senectute. Macrobius lib.
1. de somnio Scipionis.]
- 29 Quod si quo casu liceret sibi ipsi mor-
tem consciscere, tunc esset maxime, cū
homo absque peccato est: puta post ba-
ptismum, vel statim post iustam pœni-
tentiam: sed tunc minus id licet, quia
maius peccatum est occidere innocen-
tem: ergo nullo casu licet. In summa
illud constantissime credendum est,
nulli vnquam licuisse sibi met manus
inferre, nisi fons ipse iustitiæ Deus spe-
cialiter hoc, aut præceperit, aut certis-
sima inspiratione sua ferit: qua ratione
recte defenditur Sanson, & laudantur
ab Eusebio martyres quidam: & Hiero-
nymus ait, non licere propria perire
manu, absque eo vbi castitas periclitatur.
Quod si qui leguntur sibi alijs ex
causis fortiter consciuisse necem, aut
infirmas erat, morte quærens dolorū
finem, aut ambitio, aut dementia. Id
enim & Deo displicet: et gentium etiā
legibus prohibetur, vt eleganter Cypria-
nus inquit libro de duplici martyrio. [c.
si non licet. c. non est nostrum. 23. q. 5.
Cryso. in Ioan. homilia. 84. Ambro-
sius lib. 3. de virginibus. Eusebius li. 8.
histo. ecclesiast. cap. 12. & cap. 17. cap.
displicet. 23. q. 4. Paulus diaconus lib.
15. de gestis Romanorū, cum loquitur
de pugna. Nicepho. lib. 7. cap. 12. cum
proxi. & cap. 21. Callimachus in vita
Attilæ.]
- 30 Multa tamen licent, ex quibus mors
vel sequitur, vel acceleratur, sed præter
intentionem inferendi sibi mortem: li-
cet enim se non defendere ab intersecto
re licet

re: licet panem alteri largiri in extrema famis necessitate: licet damnato ad mortem, non fugere: licet ægros visitare tempore pestis: licet nauigare tempore periculoso: licet in bello iusto preliari: licet abstinentia vitam breuiorem reddere, aliaque multa id genus licent: in quibus & si mors interdum sequatur, id tamen euenit præter intentionem morientis: de quibus omnibus ante nos multi multa dixerunt. [Gerson parte 2. tract. de non esu carniū. Bartholo. Sybilla in speculo peregrinarum quæstionum decadis primæ cap. 5. quæst. 2. Fran. Victoria relectione de fortitudine. Couar. lib. 1. varia. resolut. cap. 2. l. cum autem. §. malus. de edilit. edic. l. peculium. §. si ipse. de pecu. l. lege Cornelia. §. vlti. de sica. c. maritum. 33. dist. cap. 3. de corpõ. vitia. Seneca epist. 24. Gellius lib. 15. noctium attica. cap. 10. Valerius maximus. lib. 7. cap. 7. Basilus lib. de virginitate. Eusebius lib. 6. histo. eccl. cap. 6. Plutarchus lib. de claris mulieribus cap. 11. Tiraquel. de nobilitate cap. 31. nu. 520.]

31 Hi autem, qui propter hæresim vincti, se ipsos in carcere occidunt, credendi sunt conscientia criminis mortem sibi consciuisse: nisi forte aliud hæredes eorum ostendere possint: quibus nihil probantibus, illi puniuntur perinde, ac si eorum hæresis fuisset plene probata. Nec id mirum videri debet, cum etiam hi, quorum nullum aliud crimen probatur, ob hoc tamen solum, quod sibi ipsis mortem consciscunt; omni execratione digni censentur: & pro illis ecclesia non recipit oblationes, neque cum psalmis eos sepelit: legibus quoque ciuilibus bona eorum publicantur, & hæredem non habent, & intestabiles sunt. [glo. Bar. & alij in. l. vlti. C. de iure

fisci lib. 10. & in. l. vlti. de bonis eorū. Gonsalus de hæreti. q. 22. c. placuit. 23. q. 5. & 2. concilio Aurelianen. can. 14. & concilij Altisiodoren. can. 17. l. si quis filio. §. eius. de iniusto. rupto. l. parcidij ad leg. Pompe. de parrici. regia l. 24. tit. 1. parte. 7. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 1.]

32 Et quamuis post plenam confessionem sibi manus intulerint rei, non erit eorū confessio recipienda: nam & Iudas confessus fuit crimen, sed quia laqueo se suspendit, neque confessio, neque poenitentia quidquam ei profuit. [c. Iudas. c. nihil. cum seq. de poenit. dist. 3.]

33 Ad postremum, ordo procedendi contra hæreticos defunctos colligi potest ex his, quæ scripta sunt in octaua sessione concilij Constantiensis hoc verborum tenore: Quia autoritate sententiæ, & decreti Romani concilij, & mandato sedis Apostolicæ, datis dilationibus debitis, processum fuit super condemnatione Ioannis Vuicleff & suæ memoriæ, edictis propositis, denunciationibusq;, ad vocandum omnes, qui eundem, vel eius memoriam defendere vellent, si qui penitus existerent, nullus comparuit, qui eundem, vel eius memoriam defenderet: examinatis insuper testibus super impoenitentia finali, pertinaciq; dicti Vuicleff, per commissarios deputatos, seruatisque seruandis, pro vt in tali negotio postulat ordo iuris, & eius impoenitentia, & finali pertinacia per euidentia signa testibus legitimis comprobata, fuit legitime facta fides: propterea instante procuratore fiscali, edictoquo proposito ad audiendam sententiam ad hanc diem: hæc sancta synodus declarat, & diffinit, eundem Ioannem Vuicleff. notorium hæreticū fuisse: & pertinacem in hæresi decessisse, anathematizando ipsum, pariter & suam

& suam memoriam condemnando: decernitq; eius corpus & ossa, si ab alijs fidelium corporibus discerni possunt, exhumari, & procul ab ecclesiæ sepultura iactari, secundum canonicas &

legitimas sanctiones. Et iudices interrogati, an ita placeret, Responderunt, quod placeret. Et approbauerunt omnia prædicta.

De denunciatione Titulus XIX.

S V M M A R I V M.

- 1 **D**enunciare quid sit apud Iurisperitos.
- 2 Hæreticos etiam occultos quibus catholicis indicare iudicibus tenetur.
- 3 Lex sacra quid illum facere precipiebat, qui ab alio sollicitabatur, vt dijs alienis seruiret.
- 4 Legis huius verba obseruanda.
- 5 Hæreses esse idola, aiunt diuus Hieronymus & Augustinus.
- 6 Hæreticos occultos indicandos esse, qui authores esseant.
- 7 Authores alij qui censent hæreticos occultos indicandos esse.
- 8 Leonis magni verba, quibus persuadet occultos hæreticos indicari debere.
- 9 Authores ethnici ex quibus elicitur indicandos esse hæreticos occultos.
- 10 Correctionem fraternam non esse neces-

- 11 sariam ante denunciationem, cum quis hæreticus occultus est, qui authores esseant.
- 12 Correctionem fraternam quando esse nonnulli adhibendam.
- 13 Hæretici occulti cur corrigendi non sint, sed statim ad iudices deferendi.
- 14 Hæreticum corrigere, priusquam iudicibus indicetur, nulla lex iubet.
- 15 Pauli doctrina, qua docet: hæreticum hominem post vnā & alteram correctionem deuita: quomodo interpretanda.
- 16 Hæreticū occultū corrigere, & non prius indicare, charitatis lex non patitur.
- 17 Hæreticos qui non indicauerint inquisitoribus, qua pœna afficiendi.
- 18 Index seu denunciator hæretici, alijs testibus annumeretur.

De denunciatione.

- 1 **D**ENUNCIARE apud Iurisperitos, indicare, manifestare, ac de ferre est, atque denunciatorum pro iudice vel delatore vsurpat.
- 2 Omnes catholici hæreticos, etiam iudicibus indicare tenentur: quia impietas perniciofa est vniuersæ reipublicæ, atque omnium interest, religionem christianam inuiolatā esse.
- 3 Sacra lex ait: Si tibi persuadere voluerit frater tuus, vel filius, vel vxor, vel

amicus, clā dicens: eamus, & seruiamus dijs alienis, non acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eū: sed statim interficies. Sit primum manus tua super eū, & post te omnis popul⁹ mittat manū. Deutero. 13.

4 Obserua legis verba: nā dogmatistes ille clanculum persuadere volebat, & mea lex iubet, vt indicetur, & non occultetur. Indicandus autem iudicibus erat, vt ex alia lege satis constat. ait enim: Cū reperti fuerint apud te vir aut mulier, qui seruiant dijs alienis, & hoc tibi fuerit

rit nunciatum, audiensque inquisieris diligenter, & verū esse repereris: lapidibus obruentur, & cetera. [Deuterono. 17.]

5 Atque eæ quidem leges (quod ad nunciationem iudici faciendam attinet) in republica christiana proculdubio seruandæ sunt. Nec quisquam putet, eas leges de apostatis duntaxat & idololatriis loqui: nam diui Hieronymus & Augustinus hæreses, aiunt, esse idola: & Vincentius Lirinensis, aliena ab ecclesia dogmata, deos alienos esse scribit, vt sub titulo de idololatria referam.

6 Quod autem hæretici occulti, iudicibus sint indicandi, magni in primis & præclari viri authores sunt. Hieronymus: Sapientes illi in Christo sunt, qui satisfactione poenitentiae peccata sua, vel errores hæreseos, conuertendo se ad Deum, fideliter confitentur, & authores vel criminum suorum, vel dogmatū manifestant. Augustinus: Hæretico petenti poenitentiae locum, tunc credatur, si & alios, quos illic nouit esse, manifestauerit nobis. Et hæc alibi quoque retuli.

7 Ambrosius: In causa Dei, vbi communionis periculum est, etiam dissimulare, peccatum est non leue. Leo magnus: Manichæos vbiunque larentes, vestris presbyteris publicate: magna est enim pietas prodere latebras impiorū, & ipsum in eis, cui seruiunt, diabolum debellare. [Ambro. 2. offi. cap. 24. Leo sermone. 4. de collectis.]

8 Idem Leo, sermone quinto de ieiunio decimi mensis: Illud quoque dilectissimi obsecrans moneo, vt si cui vestrum innotuerit, vbi habitent hæretici, vbi doceant, quos frequentent, & in quorum societate requiescant, nostræ sollicitudini fideliter indicetis: quia parum prodest vnicuique, quod protegente Spiritu sancto, ab istis ipse non capitur: si

cum alios capi intelligit, non mouetur. Contra communes hostes pro salute communi, vna communis debet esse vigilantia, ne de alicuius membri vulnere, etiam alia possint membra corrumpi: & qui tales non prodendos putant, in iudicio Christi inueniantur rei de silentio, etiam si non cõtaminentur assensu. Assumite igitur religiosæ sollicitudinis zelum, & cõtrea sæuissimos hostes animarum, omnium fidelium cura consurgat. Ideo enim misericors Deus quandam nobis partem prodidit hominum noxiorum, vt manifestato periculo excitaretur diligentia cautionis. Non sufficiat, quod actum est, sed eadem inquisitio perseueret: quæ hoc auxiliante Deo consequetur, vt non solum qui recti sunt, incolumes perseuerent, sed etiam multi, qui diabolica seductione decepti sunt, ab errore reuocentur. Hæc ille.

9 Et vt Ethnicos quoque memorè: Charondas Cataneus in procemijs legum, inquit: Honestum habeatur indicare illū, cuius quis facinorū cōscijs est, vt re publica salua sit, multos habens bonæ sue constitutionis custodes. Is vero qui indicat, quamq̃ de genere sibi proximis, bonus & pius æstimeretur: nihil. n. est, quā patria coniunctius. Et Plato libro decimo de legibus: Si quis impie quippiam agit, vel loquitur: qui forte præsens fuerit, deos defendat, magistratibus significet: quorum qui primi audierint, ad iudicium harum rerum secundum leges deferant. Quod si quis magistratus audierit, nec detulerit: ipse impietatis reus fiat: & qui velit, pro vltione legum prosequatur.

10 Ex quibus omnibus perspicuum est, hæreticum, quantumuis occultum, protinus esse iudicibus indicandum, neque opus esse vt antecedit fraterna vlla correctio:

rectio: id enim nec legibus commemoratis cautum, nec ab vlllo eorum, quos iam ante laudauimus, relatum est: & multi præterea Theologi & Iurisperiti magno consensu tradunt, necessariam non esse correctionem fraternam ante hanc denunciationem. [Vterque Thomas 2. 2. quæstio. 33. & quæstio. 70. Aluarot. in §. credentes. de statut. & consuetu. lib. feudo. Alberti. lib. de secreto. nu. 82. Alfon. lib. 2. de iusta hæreti. punit. cap. 25. Soto. lib. de ratione regendi secretū, memb. 2. quæst. 4.]

11 Quidam autem putant, eo saltem casu fraternam correctionem fieri debere, cum hæreticus fuerit sanabilis, & corrigens vir doctus sit, & magnæ autoritatis: ita vt fere compertum sit, quod per solam illam correctionem hæreticus resipiscet, ac nulli nocebit: sed tamen nihilominus aiunt, non esse fidendum huic correctioni: sed tutius esse, vt ad inquisitores deferatur. [Nonnulli ex ante commemoratis, & Canus libro duodecimo de locis theologicis cap. 9. versus finem.]

12 Cæterum, vt mihi quidē videtur, semper hodie in Hispania hæretici occulti statim ad inquisitores apostolicos deferendi sunt, nulla præcedente correctione fraterna. Id enim iustissimis edictis præceptum est autoritate apostolica, sub poena excommunicationis: & quicumque illis non paruerit, peccatum nõ leue committit. Adde quod hæretici subdoli sunt, & metu poenæ fingunt se esse correctos: & perraro solus vnus hæreticus reperietur. Quo fit, vt etiam si ille tibi corripiendi resipuisse forsitan videatur: alios tamen, quos hæreticos esse nouit, iudicibus non indicabit.

13 Tum illud addo, nullam esse legem, quæ iubeat, hæreticum corrigendum, priusquam iudicibus indicetur. Nam

textus ille euangelij: Si peccauerit in te frater tuus, & cætera, de peccato contra hominem corripientem commisso, loquitur, non autem de omni peccato, ac multo minus de peccato in Deum, quod corripiens condonare non potest. Et ita sensus literæ ipsius perspicue docet, salua ratione recti sermonis: & eo sensu verba illa interpretantur vtraque glossa, Hieronymus, Chrysostomus, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Beda, Rabanus, Theophylactus, Basilius, Gregorius, Toftadus, Faber, Armachanus, vterque Thomas, & Patres concilij Coloniensis, & Bernardinus Areualus, qui hos omnes, aliosque collegit, libro de fraterna correctione, conclusione secunda.

14 Nec obstat illa Pauli doctrina: Hæreticum hominem post vnam & alteram correctionem deuita: quia Paulus apostolus non ad quoscunque sententiam illam dixerit, sed ad Titum episcopum: ad quem ex officio attinebat, hæreticū corripere, & per sententiam excommunicationis vitare. Vnde verbum illud, deuita, significat, fac deuitari ab alijs, ne per eum cæteri inficiantur, vt Nicolaus Lyranus ac diuus Thomas ibidem interpretantur. Itaque Apostolus de correctione a præpositis facienda loquitur: ad quos quidem pertinet, hæreticos admonere, atque corripere: deinde si correcti non fuerint, ab ecclesiæ communionem separare. Et hanc quoque veterum theologorum intelligentiam illius loci esse, idem Bernardinus, vir summa religione, magna quoque doctrina & autoritate præditus, testis locuples est. [eodem libro conclu. 6. proposit. 6.]

15 Superest igitur, vt hæreticus sola charitatis lege corrigendus esset: atqui charitas bene ordinata bonum commune

præfert bono particulari: bonum religionis bono temporali: denique bonum animæ bonis corporis & externis: ergo hæreticus, etiam occultus, tamen relapsus videatur, protinus ad inquisitores apostolicos, omnia correctione fraterna, deferendus est: non tantum, ne alios sibi similes faciat, sed etiam ut criminum participes retegat, & ut ipse cõuertatur, & ab excõmunicatione absoluat. Ille hæreticū occidit, qui hæreticum eum esse patitur: cæterum nostra correctio viuificatio est, ut hæresis moriens, viuat catholica fidei. Quod & alibi ex diuo Hieronymo reuli. Ad Iansennium in cõcordiã euangelicã, c. 72.

16 Hi ergo qui sub prætextu correctionis fraternæ occultos hæreticos non indicant inquisitoribus, & hi etiam qui id aliis consulunt, ut occultatores hæreticorum, & qui officium sanctæ inquisitionis impediunt, iustis pœnis afficiendi sunt, præcipue improbi: ut malum consilium pessimū sit consultoribus.

17 Index siue denunciator aliis testibus annumeratur, quia priuatim eius nõ interest hæreticum indicare, nisi ut vnus e populo christiano: quo casu integrum est indicis testimonium: & ita vitetur. [Abbas & Feli. in c. in omni. de testib. Alberti. libro de secreto. nu. 177. Zan chi. de hæreti. cap. 13.]

De disputatione Titulus. XX.

S V M M A R I V M.

- 1 **D**isputandum publice non est cum hæreticis pertinacibus.
- 2 Disputandū non esse publice cum hæreticis ex Pauli epistola ad Titum colligitur.
- 3 Disputationem cum hæreticis alibi Paulus improbat.
- 4 Disputationes cū hæreticis vitandas esse docent etiam Tertullianus, & alij sancti homines.
- 5 Lutherianorum mos cum argumētis conuincitur.
- 6 Disputare publice de fide Catholica, & de ijs quæ semel definita sunt, multis cõstitutionibus atq; decretis prohibitū est.
- 7 Disputare cum hæreticis quando liceat.
- 8 Disputantes cum hæreticis quo pacto se gerere debeant.
- 9 Disputare quomodo debeant inter se viri Catholici.
- 10 Scribentium in hæreticos laus.

De disputatione

VM hæreticis pertinacibus non est publice disputandum, quia non sunt parati ad suscipiendam sanam doctrinam, sed contentione quæ sunt occasionem, ut suas hæreses probabiles vulgo reddat. Ideo Paulus prohibet hanc disputationem dicens: Noli verbis contendere, ad nil

enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. Et ad Corinthios scribens inquit: Si quis videtur esse contentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei. Petrus quoque apostolorum princeps apud Clementem lib. 3. recognitionū inquit: Nil est difficilius, (adde etiam nec periculosius, & inutilius) quã de veritate apud permisti populi multitudinem disputare.

Et rursus

Et rursus idem lib. 8. apud eundem ait: In his, quæ humanis argumētis de fide, aut rebus diuinis tractantur, firmū nil esse potest: quis enim sermo est, qui nõ recipiat contradictionem? & quæ argumentatio est, quæ non possit alia argumentatione subuerti? & inde est, quod ad nullum finem scientiæ & agnitionis per huiusmodi disputationem peruenire homines possunt, priusque fines vite inueniunt, quam quæstionum: oportet igitur in captiuitatem redigere intellectum in obsequium Christi, & non humanis ratiunculis & argumentis herere. [2. Timo. 2. & prioris epist. ad Corin. cap. 2. & posterioris ad eodem. c. 10.]

- 2 Hoc quoque ad Titum scribens Paulus non obscure prohibet, inquit: Hæreticum hominẽ post primam & secundam correctionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & peccat, cum sit proprio iudicio condemnatus. Post correptionem dixit, non post vnã & alterã disputationem: nec enim est nobis cum illo disputandum, quem vitare debemus, quem scimus esse subuersum, & suo ipsius iudicio damnatū. Quæ Apostoli verba diuus Hieronymus interpretans, inquit: Quare autem post primam & secundam correptionem deuitandus sit, reddit causas dicens, cū sit a semetipso damnatus: qui enim semel bisque correptus audito errore suo non vult corrigi, errare existimat corrigentem: & e contrario se ad pugnas & iurgia verborum parans, eum vult lucrifacere, a quo docetur. Propterea vero a semetipso dicitur esse damnatus: quia fornicator, adulter, homicida, & cætera vitia, per sacerdotes de ecclesia propelluntur: hæretici autem in semetipsos sententiam ferunt, suo

arbitrio de ecclesia recedentes: quæ recessio, propriæ conscientiæ videtur esse damnatio. Eadem quoque verba explicans alibi Ambrosius, & hæreticum Iudæ conferens, ait: Ipse enim se damnat hæreticus, cum de ecclesia ipse se proiicit, & de cœtu sanctorum nullo compellente procedit: ipse enim ostendit quid mereatur a cunctis, qui suo iudicio separatur a cunctis. Ipse inquam se damnat hæreticus, quia cum omnes criminosi, episcopi sententia proiciantur de confortio christiano, hæreticus cuncta præueniens, sententia suæ voluntatis abiicitur: tali inquam hæreticus, quali Iudas pœna damnatur, ut idem sui, & reus sit sceleris, & iudex sit vitiorum. [epist. ad Titum cap. 3. & illic Hierony. Ambrosius serm. 50.]

- 3 Eandem disputationem improbat alibi Apostolus dicens: Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ superbus, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemias, suspitiones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt, existimantes quæstum esse pietatem. Sunt quippe hæretici isti, cum quibus disputare prohibemur, de quibus idem Apostolus alia in epistola scribit: Mali homines, & seductores, qui proficiunt in peius, errantes, & in errorem mittentes. Sapientissime igitur maiores nostri in decimo quarto concilio Toletano dixerunt: Caueamus hæreticorum muscipulas: non nobis inanium quæstionum tendicula præparemus, quibus inanis gloriæ cupidi, discutere audemus, quæ summa sunt: nec enim quæ sunt diuina, discutienda sunt, sed

S 2 creden-

credenda: non enim se Deus discutere iubet, sed credere. Credimus ergo non sensibus nostris, sed indubitatis conciliorum priscorum dogmatibus. [1. Timotheo. vlti. & 2. ad eundem cap. 3. concilio Toletano decimo quarto, cap. 10.]

- 4 Ad hæc, Tertullianus libro de præscriptionibus aduersus hæreticos, eleganter docet, vitandas esse disputationes istas, post alia dicens, quod huiusmodi disputationibus, non modo non conuertuntur hæretici, sed audaciores etiam redduntur: & in ipso congressu firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Chrysostomus quoque in Matthæum scribit: Malitia frequenter quidem vincitur, nunquam autem placatur. Audi ergo homo fidelis, qui contra hæreticum libenter contendis, Si pharisæi victi placati non sunt: & tu certando contra hæreticum potes eum placare, cum vinceris? nunquid fortior Christo es, & quos ille non placauit, tu placabis? Et Sisinius, apud Socratem lib. 9. hist. tripar. Imperatori Theodosio prudentissime consuluit, vt ne cum hæreticis disputari permitteret: quia disputatio non solum schismata non vniret, sed etiam hæreses ad contentiones maiores adduceret: vnde paulo post cognouit Imperator confusionem hæreticorum, & quod in disputatione solummodo, & non in antiquis expositionibus confidebant. Et vt inquit Augustinus contra Faustum: Non disputare amant hæretici, sed quoquo modo superare impudentissima pertinacia, vt congregent quæ non pepererunt. Ad postremum, diuus Bernardus eleganter & vere super cantica inquit: Nec rationibus conuincuntur hæretici, quia non intelligunt: nec auctoritatibus corriguntur, quia non recipiunt: nec flectuntur suasionibus, quia subuer-

si sunt. Probatum est, mori magis volunt, quam conuerti: horum finis interitus: horum nouissima incendium manet. Prætereo multa in eadem sententiam, quæ Gregorius, Leo Magnus, alijque tradiderunt. [Chrysostomus in Mat. hom. 42. operis imperfecti. col. 8. lib. 9. histo. tripar. cap. 19. August. lib. 13. contra Faustum cap. 12. Bernardus super cantica homilia. 66. Gregorius lib. 8. moralium, cap. 2. Leo tribus epist. 48. & 73. & 76. Nicephorus lib. 8. eccle. histo. cap. 13.]

- 5 Cum lutherani, alijque huius temporis hæretici, argumentis deprehenduntur, mirum est vt se expediant dicendo: nam sicuti quidam eleganter scripsit. Primum lingua implacabiles sunt, deinde more Parthico fugitiuam pugnam exercent, iaculantur verba, clamant, vociferantur, viros se euangelicos distant, cæteros sophistas obstreperos, boues cyprios, asinos anthronios, sues boeticas, pecora archadica: ne multa, fungos & lapides appellant. Quod si verbis diuinæ scripturæ eos premas, statim mendosum esse codicem, sinistrequersum, homines atq; deos ingenti clamore testantur: quærunt exemplaria græca, ex græcis in hebraica, ex hebraicis in chaldaica defultoria leuitate defiliunt. Quæ si paululum aduersa animo reperiant, continuo deprauata esse omnia queruntur, lacera, hiulca, dissidentia, lacunosa: typographos maledictis incessunt, accusant etatem, characteres emendant, hisque flexibus totam scripturæ veritatem eludunt. Quæ cum ita sint, ne in concilijs quidem vniuersalibus est cum hæreticis disputandum: nam vt noster Sepulueda quadam in epistola scribit: Religionis morumque summam in huiusmodi controuersia paucorum doctorum hominum disputationi,

tationi, & quasi certamini equatis vtrinque classibus, pontificis maximi voluntate permitti, nonne simile est, ac si quos capitalium, & manifestorum scelerum reos, quos liceat iustissimis legibus grauissimè, & cum summa autoritate damnare, summus magistratus sic suam causam agentes audiat, vt crimina plane confessi, in leges receptas, sacrosantasque argute disputent, & cum iustitia & innocentia virtutes omnes in discrimen vocent? eademque de vetere sua, paternaque possessione, iudicibus quoque damnatis, pellere nitatur? Adde quod isti principia fere omnia theologica negant: & contra negantes principia disputandum non esse, perspicuum est. [Canus lib. 3. de locis theologicis cap. 2.]

- 6 Multis constitutionibus atque decretis prohibitum est, ne quispiam publice de fide catholica disputare audeat: nec ea, quæ semel definita sunt, iterum in dubium reuocet. Nam iniuriam facit legumlatori, qui semel iudicata, & recte disposita reuoluere, & publice disputare audeat. Quod si decreta salubriter cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quoque prorsus errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum: ac semper ipsidem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur, quemadmodum Gelasius ad episcopos Dardaniæ sapienter scripsit. Non igitur verbis & disputatione agendum est cum pertinacibus impijs, sed vinculis, & carcere, & igne. [1. 3. C. de summa Trini. l. 2. de his, qui super religione contendunt. C. Theodo. actio. 3. & 6. concilij Chalcedonen. c. 2. §. 1. de hæreti. lib. 6. regia. l. 46. tit. 5. parte. 1. cap. maiores. 24. q. 1. Eusebius lib. 12. præpar. euang. cap. 1. Ficinus libro de religione christiana cap. 3. Brunus lib. 6. de hæret. cap.

8. Albert. lib. de agnoscent. assertio. catholi. quæst. 13. Sepulueda epistola. 31. Godofre. in l. vlti. C. de hæret.]

- 7 Interdum tamen licet cum hæreticis disputare, vt gloria Dei manifesta fiat, & veritas catholice fidei defendatur: postremo vt hæretici confundantur, & conuertantur. Quamobrè Paulus ad Titum scribens ait, oportere vt episcopus doctus sit, vt exhortari sciat in sacra doctrina, & eos qui contradicunt arguere possit. Vnde ipsemet Paulus, sicut in actis apostolorum traditur, cum Iudæis & Gentibus ardentissime disputauit: verum ea disputatio fieri debet coram doctis tantum viris: & necessaria sunt ad eam rem, causa, locus, tempus, modus, & alia circumstantia iuste. Quemadmodum Hermas & Brunus luculenter docent. [Ad Tit. 1. actio. 17. Hermas li. 2. de instauran. religio. cap. 7. & deinceps. Brunus lib. 3. de hæreti. cap. 12. cum seq. Bernardus super cantica sermone. 64.]
- 8 Illud autem videtur esse præcipuum in his, qui disputare debent cum hæreticis, vt non solum argumentorum subtilitate, sed etiam fidei simplicitate nitantur: ea enim ipsos etiam disputantium animos potenti quadam virtute rapit & impellit: quod exemplis memorabilibus confirmant Ruffinus [lib. 10. ecclesiasticæ historiæ cap. 3. Nicephorus lib. 8. cap. 15. & lib. 15. cap. 23. & historiæ tripartitæ lib. 2. cap. 3. & deinceps Brunus lib. 3. de hæreti. cap. 12.]
- 9 Viri autem catholici, vt eruditiores ac disertiores fiant, licite inter se disputare possunt de quibuscunque rebus: quia eorum intentio iusta est, & habet circumstantias debitas. Non tamen vocare debent in dubium veritates fidei, nec publice disputando defendere propositiones hæreticas, aut scandalosas, nec illas,

illas, quæ vires excedunt audientis populi, & in quibus errari facile potest. In summa publice disputandum non est de rebus diuinis irreligiose aut pertinaciter, nec scurriliter aut procaciter: nec ita vt iuxta Publij Mimi fenariolū, nimium disputando veritas amittatur. Quod Origenes sapienter admodum improbat. Cicero libro secundo de natura deorum inquit: Mala & impia cōsuetudo est contra deos disputandi, siue ex animo id fiat, siue simulate. [Origenes in Exodum homilia. 10. Macrobius lib. 2. saturn. Gellius lib. 17. cap. 14. Pet. Crinitus li. 2. de poetis latinis cap. 24.]
 10 Sed quamuis non semper liceat cum hæreticis disputare, semper tamen laudabile est, contra hæreticos pie, docte,

ac prudenter scribere: quod sanctissimi & eruditissimi viri cum magna ecclesiæ vtilitate, multis voluminibus semper fecerunt. Beatos ille putauit eos, quibus deorū munere datum esset, aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos vero, quibus vtrunque: ego autem illos iudico longe beatiores, qui pro fide catholica tuenda, & extirpandis hæresibus, pie atque erudite scripserunt. Cætera quæ hic dici possent, apud alios fufius frequenter inuenies. [Plinius Tacito lib. 6. epist. Stobæus fermone de imprudentia. Gerson de laudibus scriptorū. Alex. 2. parte quæst. 140. Tho. & Caieta. 2. 2. q. 10. art. 7. Ecchi. in enchiridio capite 28. Alfonso lib. 1. de iusta hæreti. punit. c. 19. cū seq.]

De diuinat. & reuelat. Titulus XXI.

S V M M A R I V M.

- 1 Quid sit diuinatio, & quo modo per naturam haberi non possit.
- 2 Proponuntur causæ præcognitionis rerū futurarum.
- 3 Præcognoscere futurorum euentum, solius Dei est.
- 4 Præterita & futura præcognoscere opus Dei est, & humana prudentiæ capium excedit.
- 5 Nature suæ subtilitate, & longa rerum experientia, aliqua euentura demones prænoscent.
- 6 Dubitandum non esse, vaticinia, incantationes, diuinationes, per demones hominibus concedi.
- 7 Quo pacto pestiferas diuinationis artes demones docere soleant.
- 8 Quibus noxijs artibus demones, hominibus curiosis illuserint.
- 9 Quibus in rebus uani homines diuinabunt.
- 10 De diuinationibus inquisitores apostolici cognoscere nequeunt.
- 11 Cum rebus sacris diuinatores abutuntur, ipsorum cognitio ad iurisdictionem inquisitorum pertinet.
- 12 Qui demones vocant ad cognoscenda futura, tanquam hæretici ab inquisitoribus sunt puniendi.
- 13 Aduersus eum qui demonem inuocat, ad tentandam pudicitiam mulieris, tanquam contra vehementer suspectum inquiri poterit.
- 14 Qui ea quæ sunt homini cognitu impossibilia, inspectione siderum diuinant, puniri possunt.
- 15 Qui presentia vel præterita occulta reuelant, puniendi sunt.
- 16 Sacrificijs paganorum vtentes, et qui hæresicem, aut ariolū consulunt, acerbiori supplicio sunt puniendi.
- 17 Inuehitur Pacuuius, in eos qui linguarum animam intelligunt.

18 Quidquid

- 18 Quidquid dixerint physiognomnici, circolorum vates, manuspices, putandū est falsum.
- 19 Homines res futuras presagientes, nequaquam consulendi sunt.
- 20 De pœna quam Deus ponit magis, ariolis, aruspibus.
- 21 Quibus supplicijs debeant puniri, vaticiinatores qui se Deo plenos assimulant.
- 22 Illicita perscrutantes finem alienæ salutis inquirentes, qua pœna puniantur.
- 23 Quibus pœnis inquisitores debeant afficere diuinatores.
- 24 Suspecte debent esse reuelationes fatni, aut improbi, vt in exēplo demonstratur.
- 25 Quibus de causis reuelationes, maiori ex parte mulieres quam homines habere soleant.
- 26 Reuelationes ille, quæ sacra scriptura nõ probantur, præsertim cum supernatura les sint, suspecte esse debent.
- 27 Adducuntur aliquot signa quibus pseudopropheta cognoscatur.
- 28 Quibus signis cognoscantur reuelationes quæ a Deo proueniunt.
- 29 Reuelationes inutiles a Deo non sunt, ideo pseudoprophete examinandi & puniendi sunt.

De diuinatione & reuelatione.

HRYSIPPVS diuinationē esse definit, vim cognoscentem, videntem & explicatē signa, quæ a dijs hominibus portenduntur. Et Cicero, Diuinatio est, inquit, earum rerum, quæ fortuite putantur, prædictio atque præsentio. Sed hæc fallax prophetia, est iniusta vsurpatio cognitionis futurorum euentuum, vel præteritorum, aut presentium occultorum: & enunciatio eorum, quorum notitia per naturam haberi non potest, nec ab ipso Deo reuelata est. [Caiet. in summa. verbo. diuinatio. Alfonso lib. 1. de iusta hæret. punit. cap. 13.]
 2 Causæ autem futurorum tripliciter se habent. Quædam enim producunt suos effectus semper & necessario: quæ obrem prænosci possunt ex cōsideratione suarum causarum: & hoc modo prædicunt astrologi eclipses futuras. aliæ verò causæ producunt effecta non semper, sed plerunque: & ideo illarum effectus prænosci non queunt certo, sed probabiliter: quemadmodum astrologi per con-

siderationem stellarum prædicunt nõnunquam pluuiam, vel siccitatem: & medici ex signis morborum plerunq; cognoscunt mortē ægroti, vel fanitatem.
 3 Aliæ sunt causæ quæ non habent operationes certas & vniformes, & ideo effectus harum prænosci non possunt per cōsiderationē causarum, nec præsciri queunt, nisi in se ipsis considerentur: quod solius Dei est, qui vt inquit, Paulus epistolæ ad Romanos cap. 4. vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Quamobrẽ nemo potest vsurpare cognitionem futurorum euentuum, nisi dæmonis arte. [Augusti. lib. 10. de ciuita. Dei cap. 12. & lib. 11. cap. 21. Alex. Ales. 2. parte quæst. 184. Thomas. 2. 2. q. 95. & opusc. 26. de iudicijs astrorum. plenius Michael Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. 1.]
 4 Multa hominis afflictio (inquit ecclesiastes cap. 8.) quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuncio. Et Esaias cap. 41. Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus quia dij estis vos: & Isocrates oratione contra sophistas: Omnibus perspicuum esse arbitror, futurarum

turarum rerum prænotionem non esse nostri ingenij, sed humanę prudentiæ captum vsque adeo excedere, vt Homerus, opinionem sapientiæ maximam cõsecutus, etiam Deos interdum de futuris deliberantes introduxerit. Et Chrysoftomus in euāgeliū Ioannis homil. 18. Hoc vel maxime Dei opus est, quod neque dæmones imitari possunt, quamuis maiorem in modum adnitantur. In miraculis enim sæpe sub veritatis vmbra decipi possumus. Prædictio futurorum immortalis Dei duntaxat opus est.

Quod si quando dæmones aliquid prædixerunt, stultum & incautum vulgus deceperunt: eorum namque vaticinia passim falsa deprehenduntur. Et inibi Theophilactus cap. 1. Maxime potens est prophetia, & efficacior miraculis ad alliciendum quosdam ad fidem: dæmones enim etiam possunt miracula simulare, & apparenter facere: præscientiam autem futurorum, & prædictionem euidentem nullus habet, neque angelus, & quanto minus dæmones? addo Pacuuium illud: Si qui, quæ euentura sunt, præuideant, æquiparent Ioui.

5 Dixerit fortasse quispiam: Si dæmones futura non præuident, qui sit, vt nonnunquam diuinatores euentura prædixerint? nam ea quæ dæmones ignorant, non possunt docere diuinatores. Cui respondet beatus Augustinus, libro de diuinatione dæmonum: quod naturæ suę subtilitate, & longissima rerum experientia, & nonnunquam bonorum angelorum reuelatione, prænoscent dæmones aliqua euentura, quæ suos discipulos ad eorum & aliorum perditionem docere solent. [c. sciendum. 26. q. 4. Lactantius lib. 2. diuina. instit. cap. 17.]

6 Igitur dubitari non potest, quin dæmones sint authores diuinationū: quod

& Plato non ignorauit, qui fatetur in Conuiuio, vaticinia, incantationes, diuinationes & magiam, per dæmones hominibus concedi, atq; id ipsum Apuleius confirmat, libro de Deo Socratus. Et Origenes in librum Iob, inquit: Diabolus est author diuinationis, & naturę subtilitate atque agilitate nõnunquam futura reuelat. Maleficia, auguria, diuinationes, phylacteria, & incantationes, diaboli sunt seductiones: dæmonū sunt irrisiones: idololatriæ sunt fax: animorum infatuatio, atque cordium scandalum. [Vide illum lib. 1. in Iob. colu. 40. & sup Numeros, homil. 13.]

7 Pestiferas autem diuinationis artes dæmones docere solent eos, quos vident esse curiosos præsciendi futuros euentus: nam vt Basilius inquit, concione habita in lacizis: Multiformes sunt diaboli veritatis: ad quod procliuiorem viderit, ad illud proprijs inescationibus vitur. Et vt Leo, Isidorus, Bernardus & alij tradunt, ex ea parte hominem diabolus tentat, ex qua eum per excrescentem humorem facile ad vitia inclinari conspiciat. [Leo sermone. 7. in natiuitate Domini. Isidorus lib. 3. de summo bono cap. 5. Bernardus lib. de ordine vitæ, prope finem. Chrysofto. in priorē Pauli epist. ad Thessalo. homil. 9.]

8 Vnde factum est, vt mille noxijs artibus dæmones hominibus curiosis & prauis illuserint, pollicentes futurorum cognitionē varijs modis: per peluim enim fiebat vaticinatio, quam lecanomantiā appellant: accipiebant vaticinantes peluim aqua plenam, & carminibus quibusdam adhibitis dæmones in peluim attrahebantur, & in ipsa vnda oberrantes exilem sibilum insusurrabant, quo futura prænosci possent. Hi enim spiritus vocem prætenuem emittunt, quo ipsi dæmones minus intelligantur, & obscurita-

obscuritate rei facilius hominum votis imponant. [Pet. Crinitus lib. 6. de honesta disciplina cap. 11.]

9 Diuinabant quoque vani & impij homines per ignem & fumum, per aues, per colloquia mortuorum, per arreptitios, per iudiciariam astrologiam, per magiam, per sortilegia, & per mille alia inania signa. Sed ea omnis diuinatione operatione dæmonū prouenit: vel quia expresse dæmones ad eam rem inuocantur, vel quia illi se ingerunt vanis inuestigationibus, vt mentes hominum erroribus imbuantur, & vanitatibus implicentur. [August. sermone. 241. de tempore. c. igitur. 26. q. 4. Alex. Ales parte. 2. q. 185. Tho. 2. 2. q. 95. Cælius lib. 2. lectio. antiqua. cap. 13. cum seq. Barto. Sybilla in speculo peregrina. quęstionum decadis. 3. cap. 9. quęstio. 2. Michael Medina lib. 2. de recta in Deū fide cap. 7.]

10 Inquisitores apostolici de diuinationibus cognoscere nequeunt, nisi hæresim sapiant manifeste: sed ipsos diuinatores relinquere debet suis iudicijs puniendos. Hoc tamen sic accipiendum est, vt tunc demum diuinatores ab inquisitoribus non puniantur, cum illi sola animi leuitate diuinant: id enim non tam hæresis est, quam phrenesis. [c. accusatus. §. sane. de hæreti. lib. 6.]

11 Nam si sacramentis, aut rebus factis diuinatores abuterentur, aut nefarijs precibus dæmones inuocarent, aut funesta sacrificia illis offerrent, aut pacta cum eis facerent, ad iurisdictionem inquisitorum pertinerent: tum quia ista hæresim sapiunt: tum etiam quia, vt Alexander Theologus inquit, hi qui talia committunt, facile a dæmonibus trahuntur ad infidelitatem. [Alex. Ales parte. 2. q. 184. cap. igitur. 26. q. 3. & in summa eiusdem causæ. q. 5. Caieta. 2. 2. q. 95.]

arti. 3. Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. puni. c. 13.]

12 Hi quoque qui dæmones inuocauerint ad cognoscenda futura, puniendi sunt ab inquisitoribus tanquā hæretici: quia dæmonibus tribuunt id, quod solius Dei est. Et vt ait Gratianus, Est quoddam genus culturæ idolorum ex dæmonum consultationibus futura prædicere. Nā qui futura ex dæmonū cõsultatione, vel quibuslibet prestigijs inuenire laborat, hi diuinitatis iura creaturis attribuunt. Futura enim prænoscere solius Dei est, qui in sui contemplatione etiam angelos interdū illa præscire facit. Vnde Esaias inquit: Piora & nouissima annunciate mihi, & dicam, quod Dij estis. [In summa. 26. q. 5.]

13 Sunt autem qui dicant, non fore hæreticum eum, qui dæmonem inuocaret ad tentandam pudicitiam alicuius mulieris, vel ad aliud facinus non alienum a potestate dæmoniorum: nam, vt aiunt, si se dæmoni non subiciat, nec hæresim misceat, cum non habeat intellectus errorem, non erit hæreticus. Sed quamuis hæc ita sint, tamē aduersus eum inquiri poterit, tanquam contra vehementer suspectum: ea enim ad apostasiam & infidelitatem pertinent. [Vterque Thomas. 2. 2. q. 95. cum seq. Fran. Picus lib. 4. de rerū prænotione cap. 7. Oldra. consil. 210. Domi. & Philip. in. c. accusatus. §. sane. de hæreti. lib. 6. Squilacen. de fide catho. cap. 8. cū seq. Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. puni. cap. 13. Bartholomęus Spineus apologia. 4. in Ponzinibium, qui præ alijs est videndus.]

14 Astrologi, & hi qui syderum, & natalium dierum inspectione diuinant ea, quæ sunt homini cognitu impossibilia, suspectissimi sunt de societate dæmonum expressa vel tacita: quam obrẽ comprehendi & puniri possunt ab in-

T quisitoribus.

quisitoribus. Nam & si nonnunquam vera prædicant: id tamen Deus fieri permittit ad tentandos eos, quos ita erudiri opus est, vel decipi iustum est. [c. sed & illud. 26. q. 2. cap. igitur. q. seq. Eusebius lib. 14. præparat. euangelicæ cap. 4. Augustinus lib. 2. de doctrina christiana capite 21. Gerson in trilogio astrologiæ propositione. 11. cum seq. & in tractatu de respectu cælestium syderum. Ioan. Picus libris contra astrologos. Alciat. in. l. 5. de verbo. signifi. Casseneus in catalogo, parte. 10. consideratione vlti.]

15 Illi præterea puniendi sunt ab inquisitoribus, qui præsentia vel præterita occulta reuelant, quæ ab eis tunc naturaliter sciri non potuerunt, ea enim dæmone suggerente nouerunt. Hi fere sunt, qui diuinant, vbi sit res aliqua furto subtracta, & qui eodem die quo aliquid gestum est in longe distantibus locis, id ipsi enunciant ac si præsentis fuissent: qui quidem interrogandi sunt ab inquisitoribus, vnde talia nouerint, & confessi vel conuicti coercendi sunt, vt socij dæmoniorum.

16 Extat lex Theodosij in codice Theodosiano, sub titulo de sacrificijs paganorum, cuius hæc sunt verba: Ne quis mortalium ita faciendi sacrificiū sumat audaciam, vt inspectione iecoris, extorumque præfagio vanæ spem promissionis accipiat: vel, quod est deterius, futura sub execrabili consultatione cognoscat: acerbioris enim imminebit supplicij cruciatus ei, qui contra vetitum præsentium vel futurarum rerum explorare tetauerit veritatē. Et alia lex ait: Nemo aruspicem consulat, aut mathematicū, nemo ariolum: Augurum & Vatum praua confessio conticescat. Chaldei ac Magi & ceteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appel-

lat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo diuinandi curiositas. Etenim supplicium capitis feret, gladio vltore prostratus, quicumque iussis nostris obsequium denegauerit. [I. nemo. C. de maleficijs.]

17 Contra hos fallaces diuinatores inquit Pacuuius: Istos qui linguam auium intelligunt, plusque ex alieno iecore sapiunt, quam suo; magis audiendum, quam auscultandum censeo. Et Blondus lib. 1. Romæ triumphantis, sordidissimos fuisse, ait, gentium deos, qui in iecorum & viscerum sterquilinio sua occultauerunt consilia, hominibus ab infans sacrificulis manifestanda. Et Cicero lib. 2. de diuinatione retulit vetus illud Catonis admodum scitum, qui mirari se aiebat, quod non rideret aruspex, aruspicem cum vidisset. Quota enim res quæque; euenit prædicta ab istis? aut si euenit quippiam, quid afferri potest, cur non casu id euenierit?

18 Multa quidem vanissima dixit Artemidorus, sed hæc recte scripsit: Quæcumque dixerint Pythagorici, Physiognomonici, talorum vates, ignium vates, circolorum vates, cribrorum vates, formispices, manuspices, peluium vates, mortuorum vates; ea omnia falsa, & nullo fundamēto nixa putare oportet. Nam ipsorum artes tales sunt: atque ipsi ne minimum quidem vaticinationis sciunt: verum præstigijs illudentes & defraudantes, exuūt ac denudant obuenientes. Vani sunt atque deceptores hi omnes; & quidquid tandem dixerint, mentiuntur. [Hæc ille libro. 2. de somniorum interpretatione cap. 17.]

19 Phauorinus philosophus, vt apud Gellium est, horum omnium insaniam confutauit, & tandem nullo pacto aduendos eos, aut consulendos esse, huiusmodi

iusmodi argumentis lepide concludebat. Aut aduersa euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt, miser fies frustra spectando: si aduersa dicunt, & mentiuntur, miser fies frustra timendo: si vera respōdent, ea quæ sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequam e fato fias: si fœlicia promittunt, ea quæ euentura sunt, tum plane duo erunt incommoda, & spectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendū est istiusmodi hominibus res futuras præfagientibus. Quamobrem Eusebius quoque docet inutilem prorsus esse diuinationem. [lib. 4. de præpar. euang. cap. 2. Gellius lib. 14. cap. 1. Crinitus lib. 8. de honesta disciplina cap. 9.]

20 De pœna istorum in Leuit. cap. 20. legitur: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illā de medio populi sui. Et paulo post: Vir, siue mulier, in quibus pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos, sanguis eorum sit super illos. Et Phyllo lib. 1. de monarchia, inquit: Moses veritatis amator, atque magister, cum sciret, idololatriam non mediocriter foueri prauis diuinationibus, totum hoc genus auersatur maxime, diuinos cunctos arcens in perpetuum a sua repub. sacrificos, expiatores, aruspices, prodigiorum procuratores, incantatores, & sortilegos. Omnes enim hi coniecturis ducuntur in speciē probabilibus, easdem res aliter atque aliter interpretando, tum quia subiectū eorum non habet naturam stabilem; tum quia ipsi carent ratione accurata examinandi conceptus suarum mentium, impietatis apparatus isti sunt: qua-

re? quia qui attendit his, & obsequitur, credens hinc pendere bona malaque, contemnit authorem rerum omnium: nec intelligunt, se vitæ curas committere incertissimis alituum motibus per aerem vltro citroque volitantium, & reptilium e terræ cauernis querendi sibi causa proreptantium: item visceribus pecudum, cruori, & cæsis anima cadueribus collapsis, vt mutantur in deterius, & cætera.

21 Iulius Paulus lib. 5. receptarum sententiarum, tit. de vaticinatoribus, inquit: Vaticinatores, qui se Deo plenos assimulant, idcirco a ciuitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad spem alicuius rei corrumpere, vel certe ex eo populares animi turbarentur, ideoque primo fustibus cæsi ciuitate pelluntur: perseverantes autem in vincula publica conijciuntur, aut in insulam deportantur, vel certe relegantur. Et post aliqua: Qui de salute principis, vel de summa reipub. mathematicos, ariolos, aruspices, vaticinatores, consulit, cum eo qui respōderit, capite punitur.

22 In codice legum Theodosij extat lex notatione digna, cuius hæc sunt verba: Si quispiam spirantia exta consulere audebit, ad exemplum maiestatis reus licita cunctis accusatione delatus, excipiat sententiam competentē, etiā si nihil cōtra salutē principū, aut de salute quæsierit. Sufficit enim ad criminis molē naturæ ipsius leges velle rescindere, illicita perscrutari, occulta recludere, interdita tentare, finē querere salutis alienæ, spem alieni interitus polliceri. Legibus quoque regijs pœna capitis huiusmodi scelera coercetur. [l. 1. 2. titu. de paganis lib. 16. C. Theod. l. 3. cū sequētibus. C. de malefi. regiæ leges septipartite. tit. 23. parte. 7. & tit. 4. lib. 8. ordinatio.]

23. Inquisitores autem poenis iuris pontificij diuinatores istos afficient, anathemate, penitentia quinquennii, dignitatum suspensione, monasterij carcere, verberibus, alijsque supplicijs, prout cuiusque crimen postulare videbitur. [26. q. 2. cap. illud. cum seq. cap. 1. & deinceps. 26. q. 5. cap. admoneant. cum seq. 26. q. 7.]
24. Nec desunt diuinatores fatui, aut improbi, qui diuinas reuelationes habere se dicant, aut fingant, quæ quidem prudentissimo cuique debent esse vehementer suspectæ: nec enim bonorum angelorum sunt reuelationes, sed pessimorum demonum illusiones: cuius rei superioribus annis Cordubæ visum est exemplum cunctis seculis memorandum: Quædam enim puella ex agro Cordubensi, a teneris vnguiculis in cœnobio arctissimo & religiosissimo eiusdem ciuitatis inclusa, tanta sanctitatis specie fulgebat, vt ab omnibus putaretur esse sanctissima: quæ multa in dies vera prædicebat, & multa passim signa faciebat, & continuis pene reuelationibus affluebat: vsque eo, vt ciues meos Cordubenses, viros quidem sagaces & cautos, per triginta, & eo amplius annos, mire suspensos sui admiratione teneret. Nec eos duntaxat fefellit, sed omnes fere christiani orbis principes eadem simulatione decepit: donec tandem graui valetudine affecta, dæmonem illum, cuius pestifera societate omnia illa faciebat, omnipotentis Dei gratia reuelauit, ne populo christiano diutius illuderet. Ipsaque ab inquisitoribus comprehensa, & ad sinu ecclesiæ restituta, in aliud cœnobium detrusa, vitam pie ac religiose transegit.
25. Plerumque has reuelationes habere solent mulieres fatuæ vel improbæ: cuius rei tres causas afferre solent. Vnam,

quia foemine humidiores sunt, quam viri. Humidum vero aptius est ad suscipiendas figuras, & impressiones, atque imaginationes. Alteram, quia mulieres minus prudentes sunt: quam obrem cum finguntur eis vanæ species & apparatusnes atque visiones, non habent fortitudinem, aut constantiam ad resistendum. Tertiam, quia magis quam viri affectibus abundant: & vt Aristoteles tradit lib. de somno & vigilia: Hi qui sunt in passionibus, ad modicam similitudinem mouentur, & facile credunt id esse verum, quod illis ita esse apparet. Quod non ignorant dæmones sæpius foeminis, quam viris, vanas reuelationes suggerunt. [Barthol. Sybilla in speculo peregrinarum quæstionum, decadis primæ cap. 8. quæst. 2.]

26. Richardus de sancto Victore suspectas esse ait reuelationes illas, quæ sacra scriptura, aut ratione manifesta non probentur, præsertim cum supernaturalia, vel occultissima reuelata fuerint. Tum illud addo, non esse diuinas eas reuelationes, quæ inutiles sint, vel de rebus leuioribus, & ad salutem animarum non pertinentibus. Nec enim verisimile est, Deum talia reuelaturum. Tum addo, quod multi subdoli doctores hæretici, & pseudopropheta reuelationes suas iactare solent. [Richardus in minore Bèniamin cap. 81. & in cantic. expositione cap. 21.]
27. Duo traduntur in Deuteronomio, quibus pseudopropheta cognosci possit. Primum, quod in nomine Domini propheta prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus. Alterum est, cum portentum, quod propheta locutus est, euenerit: sed tamen ille a lege Dei recedit: tunc, n. falsus propheta est, quia impossibile est Deum mentiri: nec Deus impijs futura reuelat. [Deute. 18. & 13.]
28. Diuus

28. Diuus quoque Petrus, apud Clementem lib. 4. recognitionum, ait: Quod a vero Deo dicitur, siue per prophetas, siue per reuelationes diuersas, semper verum est: quod autem a dæmonibus prædicatur, non semper verum est. Idem apud eundem lib. 3. Ille qui a malo est, signa quæ facit, nulli profunt: illa vero quæ facit bonus, hominibus profunt. Et Chrysostr. siue quis alter, in Mattheum homil. 19. operis imperfecti: Si quis inutile fecerit signum, falsus propheta est: quia non facit, vt alios edificet in fide, sed vt se ostendat in opere.
29. Ex quibus omnibus, alijsque multis

perspicuum est, astrologos istos qui futura prædicentes, per sepe mentiuntur, a dæmonibus esse deceptos. Tum etiã reuelationes inutiles, quæ nemini profunt, a vero Deo non esse. Igitur ab inquisitoribus examinandi, & puniendi sunt pseudopropheta, & frequentes reuelationes eohibendæ: quia non nisi sanctissimi viri pauculas reuelationes habuisse produntur. [Vide tract. Gersonis de probatione spirituum, de examinatione doctrinarum, parte 2. considerat. 3. de distinctione verarum visionum a falsis. Gasparem lib. 1. aduersus hæreticos cap. 29. Zanchinum de hæreti. cap. 22. & ibidem Camillum.]

De Doctoribus ecclesiæ Titulus XXII.

S V M M A R I V M.

1. **Q**ui contempserit ea quæ a sanctissimis & sapientissimis doctoribus cœcordi sententia scripta sunt, is iure hæreticus censetur.
2. Quid debeant facere catholici, si se aliqua ecclesiæ particula, ab vniuersali fidei communionem præciderit.
3. Qua ratione maiorum sententiæ congruenda sint, cum aliquid prophanum in ecclesiâ erumpere cœperit.
4. Memorantur diuisiones ministrorum, quas Apostolus posuit prima epistola ad Corinthios.
5. Ad quid Deus ipse ecclesiæ doctores dedit in opus ministerij.
6. Quibus signis cognoscant fideles quam doctrinam debeant sequi, & ubi Christus, qui veritas est, sit.
7. In illis qui ecclesiâ catholicam defendunt, Spiritus sanctus loquitur.
8. Proculdubio credendum est, fideles sanctam ecclesiâ defendentes inspiratione Spiritus sancti loqui.
9. A maiorum sententia non est recedendum, dum in ecclesiâ aliquid prophanum insurgerit.
10. Adducuntur multorum sanctorum sententiæ ad probandum non esse deuiandum a sententia maiorum.
11. Veram religionem apud eos querendam esse, qui christiani catholicis & integritatis custodes nominantur.
12. Amplectendam esse conciliorum & sanctorum sententiam multis exemplis cœprobatur.
13. Quæ tradita sunt nobis a sanctis apostolis, & a localibus concilijs, seruanda & custodienda esse.
14. Laudantur sancti doctores, quos catholici sequantur in ecclesiâ procellis.
15. Vnanimem esse viam certam & tutam sanctorum authorum ad conuincendos hæreticos, demonstratur.
16. Sanctorum doctorum authoritas & miracula multis exemplis comprobata, laudantur.

- 17 *Qua de causa sacrosancta ecclesia catholica sanctorum doctorum doctrinam, iuste comprobauerit.*
- 18 *Indubia fides & autoritas sanctorum doctoribus est tribuenda, etenim sacre scripturæ explanatione sancti spiritus inspiratione agunt.*
- 19 *Omnis controuersia ad scripturam pertinens excitata, non aliter explicanda est quam ecclesiæ luminaria exposuerunt.*
- 20 *Quantum in religione, uiris sapientissimis & sanctissimis tribuendum sit.*
- 21 *Validissimum esse argumētum ab auctoritate sapientum: & ob eam causam sanctis doctoribus maximam fidem esse adhibendam.*
- 22 *Sanctis doctoribus apostolicisque uiris, per quos Deus ecclesiam luminauit: magna cum ratione fides est tribuenda.*

- 23 *Sanctis ecclesiæ doctoribus, qui pleni sūt Spiritu sancto, non autem schismaticis credendum est.*
- 24 *Apud catholicos, plus ualet autoritas cuiuslibet sancti doctoris, quam omnium hereticorum.*
- 25 *Probatur eam esse catholicam fidem, quam sancti doctores vno ore consentiunt.*
- 26 *Improbi heretici prauis rationibus immitentes audiendi non sunt, & ubi sancti doctores, ibi Christus et ueritas est.*
- 27 *Quibus rationibus heretici procaces sanctorum patrum doctrinam & auctoritatem eijciant.*
- 28 *Quibus modis, dum aliquis errauerit, eius error agnoscatur.*
- 29 *Ob quam causam heretici deuitadi sint, sancti doctores sequendi, & amplectendi.*

De doctoribus ecclesiæ.

1

VIDQVID sanctissimi & sapientissimi doctores ecclesiæ cōcordi sententia docuerunt & scripserunt, id omne credendum est ecclesiæ traditionem esse: proinde quisquis eorum consensum contemnit in scripturarum interpretatione, aut in doctrina aliqua, quæ ad fidem, aut mores pertineat, is iure ac merito censetur hereticus.

2

Vincentius ille Lirinensis, lib. aduersus hereses, sapienter admodum & considerate scribit: Quid faciet christianus catholicus, si se aliqua ecclesiæ pãticipula ab vniuersalis fidei communione præciderit? Quid utique, nisi ut pestifero corruptoque membro sanitatem vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio non iam por-

tiunculam tantum, sed totam pariter ecclesiam commaculare conetur? Tunc itē prouidebit, ut antiquitati inhereat, quæ profus iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate, duorum aut trium hominū, vel certe ciuitatis vnus, aut etiam prouinciæ alicuius error deprehendatur? Tunc omnino curabit, ut paucorum te meritati vel inscitie, si qua sunt vniuersaliter antiquitus catholicæ ecclesiæ decreta, præponat. Quid si tale aliquid emergat, ubi nihil huiusmodi reperitur? Tunc operã dabit, ut collatas inter se maiorum consulat interrogetque sententias: eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnus tamē ecclesiæ catholicæ communionem, & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quidquid non vnus aut duo tantum, sed omnes pariter vno eodemque

demque consensu, aperte, frequenter, perseueranter, tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat, absq; vlla dubitatione credendū.

3 Et post plura idem Vincentius inquit: Cum primum mali cuiusq; erroris putredo erumpere cœperit, & ad defensionem sui sacre legis verba furari, eaque fallaciter & fraudulenter exponere, statim interpretado canonum maiorum sententiæ congregandę sunt: quibus illud quodcunque exurgerit nouitium, ideoq; profanum, & absque vlla ambage prodatur, & sine vlla retractatione damnatur. Sed eorum duntaxat patrum sententię conferendę sunt, qui in fide & cōmunionem catholica, sancte, sapienter, constantet viuentes, docentes & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo sceleriter meruerūt. Quibus tamen hac lege credendum est, ut quidquid vel omnes, vel plures, vno eodemque sensu manifeste, frequenter, perseueranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo, ratoq; habeatur. Hos ergo in ecclesia Dei diuinitus per tēpora, & loca dispensatos, quisquis in sensu catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, nō hominem contemnit, sed Deum.

4 Hęc autem probantur euidentissime in priori epistola ad Corinthios, ubi Apostolus memorans diuisiones illas gratiarum, ministrarionum, & operationum, quas operatur vnus & idē Spiritus sanctus, diuidens singulis prout vult: Et quosdam, inquit, posuit Deus in ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores. Vides Doctores ab ipso Deo in ecclesia positos, ut verbo & exemplo, sermone & scriptis doceant, pascantque fidelē po-

pulum. Quibus ipse dedit sermonem sapientię & scientiæ, & interpretationē scripturarum. Nec fieri vllō modo potest, ut hi omnes errent, quos Deus omnipotens, ne nos erraremus, duces nostros, magistros, & præceptores constituit: Alioqui non ad docendum, sed ad seducendum: non ad edificandum, sed ad destruendum positi ac missi essent. quo quid magis impium dici, fingiue potest? [1. Corin. 12.]

5 Ad hoc idē Paulus in epistola ad Ephesios ait: Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij in edificacionem corporis Christi: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrine in nequitia hominum, in astutia ad circunventionem erroris. Hos nimirum doctores Deus ipse dedit ecclesię, in opus ministerij, in edificacionem corporis Christi: hoc est, ut ministrēt Spiritum sanctum ceteris, & ecclesiam, quæ corpus Christi est, verbo illius edificent. Hoc autem Christus instituit, ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrine: hoc est, ut his doctoribus fidem habeamus, & vere credamus in eis Spiritum sanctum loqui: vitemusq; ceteros, qui doceant his contraria: nisi velimus esse tanquam paruuli, semper discentes, & nunquam ad scientię veritatem peruenientes: semper fluctuantes, & omni vento doctrine circumacti: quales hodie videmus esse Lutheranos, & ceteros hereticos omnes. [ad Ephes. 4. Roffen. contra Lutherum veritate. 6. Cathari. in secunda clauē scripturarū.]

6 Accedit eodem, quod veritas per Mattheum docet, his verbis: Si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut illic, ecce

ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Docens Redemptor noster fugiendas esse nouitates, & singularitates hæreticorum: insuper nobis ostendit, quam doctrinam sequi debeamus, nempe illam, ad quam cõgregantur aquilæ. Nam vbicunq; illæ congregantur, ibi veritas est, ibi Christus, & ibi corpus ecclesiasticæ vnitatis: quæ est illarum concors sententia, idem totius corporis sensus est. Sed quæ tandem sunt illæ aquilæ? Qui in carne præter carnem viuunt, aut vixerunt. Quorum est, & fuit, quamuis hic peregrinantium, in caelis conuersatio. Quorum omnino studium, omnis meditatio, omnis voluntas in lege Domini, quæ & vita, & moribus expresserunt. Qui signa inhabitantis in se Dei spiritus, euidentia ediderunt. Vbicunq; illæ aquilæ congregantur, illic certum habere esse corpus illud, cui associari, cui consentire debeas, & in quo Christum, & salutem querere. Significantur ergo per illas aquilas, doctores sancti, qui altius ceteris volant, & ipsum iustitiæ solē acutius, & certius irreuerberatis luminibus intuentur. [Matth. 24. Pighius lib. 1. hierar. eccle. cap. 5. Pagninus in isagogis ad mysticos sacrę scripturę sensus lib. 1. cap. 8.]

7 Præterea, conuestitur hæc sententia ex verbis illis eiusdem veritatis per eundem euangelistam dicentis: Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quæ verba enarrans Augustinus lib. 4. de doctrina christiana, inquit: Si ergo loquitur in eis Spiritus sanctus, qui persequentibus traduntur pro Christo, cur non & in eis, qui tradunt discentibus Christum? Damascenus quoque ait: Per spiritum igitur sanctum & lex, & prophetę, & euan-

gelistę, & apostoli, & pastores locuti sunt, & doctores. An ad solos apostolos dixit Christus: Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis? An non præter apostolos, quosdam, vt inquit Paulus, prophetas instituit, alios vero euangelistas, alios pastores, & doctores?

8 Deinde, Petrus apostolorum princeps in epistola canonica scripsit: Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Quod si certissime scimus euenisse, quando non dum Spiritus sanctus missus nobis erat, quid factum esse putabimus, postquam in hoc negotium specialiter datus est? Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmauit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua? [2. Pet. 1. ecclesiasti. 42.]

9 De his quoque sanctis doctoribus illud Salomonis accipere oportet: Verba sapientum sicut stimuli, & quasi clauis in altum defixi, quæ per magistrorū consilium data sunt a pastore vno. Quem locum tractans Hieronymus, inquit: Exceptis his verbis, quæ ab vno pastore sunt data, & a concilio atque consensu prolata sapientum, nil facias, nil tibi vendices: maiorum sequere vestigia, & ab eorum autoritate non discrepes. Sunt quidem sanctorum doctorum verba firma, & immobiliter vera, sicuti Dionysius ait, & quæ ab vno summo pastore Deo procedunt, & per doctorū a Deo inspiratorum concilium, id est, vnanimem consensum tradita sunt: quæ admodum Titelmanus explicat, & eleganter differit Viruesius noster aduersus Lutheri dogmata philippica prima. [Ecclesiastes cap. vlti. & illic Hierony. Dionysii. & Titelma.]

10 His accedunt quam plura sacrę scripturę testimonia, quæ sanctorum doctorum

rum autoritatem haud obscure nobis commendant. Quale est illud Salomonis in prouerbijs: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Et illud item Ecclesiastici: Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in prouerbijs eorum conuersare: ab ipsis enim disces sapientiã, & doctrinam intellectus. Non te prætereant narratio seniorum: ipsi enim didicerunt a patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. Et apud Danielelem: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et in Deuteronomio: Omnes sancti in manu Dei sunt: & qui appropinquat pedibus eius, accipient de doctrina illius.

Qui autem alij post apostolos, sunt in fide patres nostri? qui alij presbyteri, & seniores sapientes? qui alij fulserunt quasi splendor, & erudierunt plures? Postremo, qui alij sancti appropinquauerunt ita pedibus Dei, & de doctrina illius tam affluenter acceperunt, quam sacri doctores ecclesie? qui semper effulserunt in ecclesia tanquam luminaria magna: quorum adhuc lumen ita præfulget nobis, vt in eo ambulantes impingere non possimus. [Prouer. 22. ecclesiasti. 8. Dani. 12. Deuterono. 33.]

11 Præterea doctoribus ecclesie credimus, non vt hominibus, sed vt sanctis & illuminatis a Deo, & multis miraculis approbatis: & qui humiles fuerunt, ac tremantes sermones Dei, & mundi corde, secundum spiritum ambulantes, ea docentes, quæ Spiritus sanctus dedit eloqui illis: quos eruditissimos, sapientissimos, atque verissimos fuisse constar: in quorum explicata fide, semper totius christiani populi fides com-

plicata continebatur. Quod si apud eos solos quærenda est vera religio, qui christiani, catholici, vel orthodoxi nominantur, id est, integritatis custodes, & recta sectantes, vt est apud Augustinum: & hæc est religio munda, & immaculata apud Deum, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo, vt Iacobus apostolus testatur: apud quos alios quærenda est veritas, quam apud vnanimem sententiam sacrorum doctorum, qui in his omnibus præstantiores & eminentiores cunctis semper & vbique fuerunt?

12 Hanc insuper veritatem concilia sacra sæpe nobis iam olim tradiderunt. Ac primum, veteres Hispani maiores nostri in secundo concilio Hispalensi, dixerunt: Oportuit sententias subnecti sanctorum patrum, qui in sacris literis ingenti gloria resulserunt, vt etiam eorum traditione perpateat veritas. Deinde recenserunt illic verba Hilarij, Ambrosij, Nazianzeni, Basilij, Athanasij, Augustini, Cyrilli, Leonis, & Fulgentij, quorū testimonijs concludunt quæstionem dicentes: Hæc quidem, quæ tam diuinæ scripturæ, quam etiam sanctorum patrum eloquia docuerunt, decretis nostris breuiter inserta protulimus. Et in concilio quodam Tolitano decreuerunt, vt sanctorum virorum doctrinis assentirent omnes: Quia omne, inquit, quod contra illos sapitur, a rectæ fidei regula abhorrebit sentitur. Vbi & illud adiungunt, non esse amplius cum illis contendendum, qui ab eorūdem patrum dogmatibus ausi fuerint dissentire. [2. concilio Hispalen. can. 13. & concilio Toletano. 15. cap. 4.]

13 Et in septima synodo generali, actione prima, hoc decretum extat: Qui doctrinas sanctorum patrum, & traditio-

nem catholicæ ecclesie contemnunt, execratio. Et in fine quintæ actionis, lectis fragmentis scriptorum ecclesiasticorum, tota synodus proclamauit: Diuino loquorum patrum doctrinæ nos correxerunt: ex illis haurientes, fidem & veritatem potati sumus: illos insequentes, mendaciam persecuti sumus. Et actione sexta inquit Epiphanius: Gloriosos doctores, tuta monumenta ecclesie dicere possumus. Et paulo post: Quo modo ea, quæ sancti patres non probauerunt, nos qui circa finem seculorum occurrimus, & indigni sumus, ut discipuli eorum vocemur, recipimus? hæc ille tom. 5. Accedit octaua synod⁹ generalis canone primo his verbis: Regulas quæ sanctæ, catholicæ, & apostolicæ, tam a sanctis apostolis, quam ab orthodoxis vniuersalibus, nec non & localibus conciliis, vel etiam a quolibet de illoquo patre, ac magistro ecclesie traditæ sunt, seruare, ac custodire profitemur: quibus & propriam vitam, & mores, & omnem sacerdotij catalogum regamus.

14 Ostendimus hæc tenus ex literis sacris, & sanctis synodis quanta sit, & esse debeat autoritas sanctorum doctorum: nunc autem ab ipsismet patribus eandem veritatem docebimur. Ac primū diuus ille Hieronymus in commentarijs ad librum Iob, inquit. Sancti doctores ecclesie nubes esse dicuntur, qui aquas euangelij portant populis effundendas, & gubernandas a Spiritu sancto deferunt, ut irrigentur terræ populorum, & de hac cælesti pluuia, virtutum fruges spiritali operatione multiplicentur. Et paulo post: Hi sancti a Spiritu sancto ita distincti sunt gratiarum donis, tanquam sydereis luminaribus. Et in Daniele ait, periculosum esse, de magistrorum ecclesie iudicare sen-

tentijs, & alterum præferre alteri. Et alibi de Hilario loquens, inquit: Hilarius beatus antistes, & ut ita dicam, inter procellas mundi magnus sustentator ecclesie. Deinde Augustinus libro secundo contra Iulianum Pelagianum de Irenæo, Cypriano, Basilio, Ambrosio, alijsque sanctis doctoribus scribens, ait: Isti episcopi sunt, docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores: in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudicibus tribuuntur, non potes inuenire quod spernas. Hos excellentiores suos dispensatores per diuersas ætates temporum, locorumque distantias sicut Deo placet, atque expedire iudicat, ipse dispensat. Et post paululum: Catholicam fidem in lacte suserunt, in cibo sumpserunt, cuius lac & cibum paruis, magnisque ministrauerunt, quam contra inimicos aperitissime, atque fortissime defenderunt. Talibus post apostolos, sancta ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. [Hieronymus in Iob cap. 26. in Dani. cap. 9. & in psal. 57. Nicephorus lib. 12. cap. 15. Vincentius Lirinensis lib. aduersus hæreses fol. 7. & 49. Canus lib. 7. de locis theologis cap. 3.]

15 Ad hæc, Alexandrinus apud Theodorum Constantopolitanum scripsit: Sicut nos diuinæ scripturæ docent, vñ sanctum Spiritum confitemur, qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores. Longum esset omnia persequi, quæ sancti doctores in laudem maiorum suorum, & in commendationem autoritatis eorum tradiderunt: qua sola sepe multa prophana hæreticorum dogmata confutarunt. Est enim eorum sententia vnanimis, via certa & tuta ad conuincendos

condos hæreticos, & in ecclesia firmum Spiritus sancti magisterium. Quod verbis & factis testantur Basilius, Hieronymus, Eusebius, Leo, Bernardus, & innumerabiles alij. [lib. 1. histo. trip. c. 14. Basilius lib. contra Amphilochiū. Hieronymus contra Heluidium. Eusebius li. 5. eccles. hist. c. de libellis. 20. distin. c. sunt quidam. 25. q. 1. Bernardus epist. 77. Leo, Agatho, & alij relati a Martino Aiala lib. de diuinis & ecclesiasticis. traditio. tit. de publico catho. eccle. magisterio. Gaspar quoque lib. 2. aduersus hæreticos arti. 6. Canus lib. 4. de locis theologis cap. 4. Bessarion, oratione pro vnione cap. 1.]

16 Miracula item maxima, plurima, atque verissima, quæ signa sunt euidentia diuinæ voluntatis, horum doctorum autoritatem haud obscure comprobant. Hi enim facti doctores, ut est apud Damascenum, illuminatricem spiritus gratiam adepti: tum miraculorum virtute: tum sermonis gratia, obscuratos illuminarunt, & errore deuos cõuerterunt. Et ut Longolij verbis utar in elegantissima ad Lutherianos oratione: Horum etiam iam vita, defunctorum gratia, & mortuos reuixisse, & cæcos oculorum vsum recepisse, & varijs ex morbis laborantes, furijsque etiam exagitatos mortales multos, potestati, valetudinique suæ restitutos esse, exploratum habemus. Cur autem Deus omnipotens hos patres, & ecclesie doctores, tot tantisque miraculis approbavit, & illustravit: nunquid ut nos deciperet? nunquid, ut illi nos seducerent, & in multas hæreses præcipitarent? absit: Imo ut nos docerent, & in viam veritatis reducerent. Richardus de sancto Viatore lib. 1. de Trinitate, cap. 2. inquit: Nonne cum omni confidētia Deo dicere poterimus: Domine si error est, a te

ipso decepti sumus? nam ista in nobis tantis signis & prodigijs confirmata sunt, & talibus, quæ non nisi per te fieri possunt. certe a summæ sanctitatis viris sunt nobis tradita, & cum summa & authentica attestacione probata, te ipso cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Nos ergo tute sequamur eos, quos ab ipso Deo approbatos esse videmus, quos sacra scriptura commendat, concilia sequuntur, doctorum laudat consensus, & vera vtiliaque miracula comprobant.

17 Præterea, oues Christi vocem eius cognouerunt semper in his sanctis doctoribus, quorum doctrina perpetuo spirat vnctionem illam Spiritus sancti, qui locutus est, & quotidie loquitur per os sanctorum doctorum. Ad extremum, sacrosancta catholica ecclesia; quæ cum sit columna & firmamentum veritatis, nec fallere, nec falli potest, horum scripta probauit: horum quoque doctrinis perpetuo membra eius instruuntur & illustrantur: hos ipsos doctores tanquam iustos & legitimos filios ipsa suscipit, & amplexatur. Hos compertum habemus, nil credidisse aliud, quam quod credidit catholica Christi per orbem ecclesia, cuius extiterunt membra non vulgaria, imo præcipua, imo columnæ quædam. Proinde quidquid vno sensu & consensu hos tenuisse inueneris, eum catholicæ ecclesie, verum & catholicum sensum, veram sententiam, veram fidem, absque vllò scrupulo teneas. Cum hos audis, ecclesiam audis. Horum concordem sententiam, puta ecclesiasticam esse traditionem. [Vide Alber. Pighium lib. 1. ecclesiastic. hierar. c. 3. & lib. 2. cap. 7. & lib. 6. cap. 3.]

18 His igitur sanctis doctoribus, quem-

admodum in ceteris omnibus, sic etiam in interpretatione sacrae scripturae, in dubia fides & autoritas tribuenda est. Non enim naturaliter acquiritur intelligentia scripturarum, sed donum Dei est, & viris sanctis diuinitus conceditur. Nam, ut Hieronymus in prooemio commentariorum in Oseam, inquit: In explanatione sacrae scripturae, Sancti Spiritus inspiratione agemus, ut cuius instinctu scripta est, eius reuelatione pandatur. Quis autem, nisi mentis inops, negare possit, sacros ecclesiae doctores praeter ceteris omnibus abundantiore spiritum sapientiae & intellectus habuisse? Hi namque pars magis eximia ecclesiae semper fuerunt, qui non solum eruditione, verum etiam vitae sanctimoniam, velut sidera quaedam effulserunt: quibus caeteri fideles in sensu scripturarum vnicuique fidem habuerunt, tanquam viris Spiritu sancto plenis, qui nobis succum, & latentem in sacra scriptura spiritum exhibuerunt. Qui non a semetipsis inspirationes acceperunt, sed secretis inspirationibus Sancti Spiritus illustrati, dubia scripturarum nobis aperuerunt. Quorum doctorum, ut inquit Augustinus, illustris doctrina est & memorabilis, & venerabilis, confessus, atque consensus. [lib. 1. contra Iulianum Pelagianum. Gaspar lib. 1. aduersus haereticos cap. 5. & lib. 2. art. 2. cap. 14. Canus lib. 7. de locis theologis cap. 3.]

19 Inde illud est, quod in sexta synodo generali diuinitus tradiderunt patres, his verbis: Si ad scripturam pertinens aliqua controuersia excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quam quomodo ecclesiae luminaria, & doctores suis scriptis exposuerunt: & maiorem ex his laudem assequantur, quam si quae a se dicuntur, componant. Per praedi-

ctorum enim patrum doctrinam, populi ad eorum, quae sunt bona & expectanda, & inutilia ac reijcienda, cognitionem venientes, vitam in melius componunt. Et in concilio Lateranensi sub Leone X. praecipitur concionatoribus, ut euangelicam veritatem & sanctam scripturam, iuxta declarationem & interpretationem doctorum, quos ecclesia, vel usus diuturnus approbavit, praedicent & explanent: nec quicquam eis contrarium, vel dissonum adijciant. No uissime patres in concilio Tridentino, ad coercenda petulantia ingenia decreuerunt, ut nemo suae prudentiae innixus, contra vnanimem consensum patrum scripturam sacram interpretari audeat. [sexta synodo generali can. 19. concilio Lateranen. sessio. 11. concilio Trident. sess. 4.]

20 Quod si peritioribus, & prudentioribus, & magis expertis, in quacunque scientia & arte plurimum tribuendum est: si grauior & validior est, (quemadmodum pro Plancio dixit Cicero) decem virorum bonorum sententia, quam totius multitudinis imperitiae: si non secus debent omnes usui peritorum, maiorumque natu, ac prudentum, fidem adiungere sententijs, ijs etiam quae probari non possunt, quam ijs quae sunt ratione conclusae, nam quoniam usui & exercitatione, quasi aspectum quendam sunt adepti, facile rerum causas & principia cernunt, ut ait Aristoteles lib. 6. ethic. quantum in religione tribuendum esse putabimus viris sapientissimis, sanctissimis, & Spiritu sancto plenissimis? Impossibile sane est, ut inquit in Timeo Plato, deorum filijs, id est sanctis, fidem non habere, licet nec necessariijs, nec verisimilibus rationibus eorum oratio confirmetur. [Vide August. lib. de vtilitate credendi. cap. 12. Aristot. lib. 6.

lib. 6. ethic. cap. 11. Boetium lib. 1. topico. l. semel. C. de re milita. lib. 12. & illic Bar. Lucam & alios.]

21 Hippocratis auctoritati acquieuit anti quitas, ut est apud Iulium Paulum. Et Cicero de Platone loquens lib. 1. tuscul. quaest. inquit: Ut enim rationem Plato nullam afferret (vide quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret. Vnde Salomonius haud insipienter ait, validissimum esse argumentum ab auctoritate sapientum, ubi ratio naturalis deficit, & eorum sententijs standum, alioqui non esset differentia inter sapientem & eruditum. Quae cum ita sint, ac de prophanis hominibus non omnino peritis, passim recipiantur a multis: quid dicere possumus de sanctissimis ecclesiae doctoribus, qui proculdubio sunt omnium christianorum, atque omnis memoriae clarissima lumina? quorum fuerunt pectora sacro spiritu plena, & qui nouerunt ea, quae, ut inquit Hieronymus, doctus Plato nesciuit, quae Demosthenes ignorauit? [l. septimo mense. de staru homi. & illic Salomo. & in §. responsa prudentum. instit. de iure natu. gent. & ciuili.]

22 Ad postremum, accedit ratio viua quidem & spirans: nam Spiritus sanctus missus est ad illuminandam Christi ecclesiam, & ad docendam omnem veritatem. Cum autem facie ad faciem loqui non soleat, relinquitur ut per aliquos viros ecclesiam illuminauerit, atque erudierit. Sed id fieri non debuit, nisi per instrumenta immensa bonitati spiritus congruentia: ergo per sanctos doctores, apostolicos viros, id factum esse perspicuum est. Nam, ut Nazianzenus ait, manifestum est, quod indignos nequaquam gratia tangit, nec organum improbum, & plane dissonum. Quoniam in animam maleficam non ingre-

ditur sapientia. Sicut e contrario daemones quaerunt organa digna, per quae operentur. [quemadmodum Origenes tradit homil. 5. in Matthae. & Sozomenus lib. 1. hist. tripar. cap. 14. cap. 12. Ioan. 14. & 16. Nazianzenus oratio. 4.]

23 Ex quibus omnibus euidentissimum fit, sanctis ecclesiae doctoribus, non autem haereticis, aut schismaticis credendum esse. Illi enim sacro spiritu pleni sunt, & fuerunt: hi vero extra ecclesiam positi Spiritu sancto priuati sunt: & ut nullo alio vitio teneantur, certe non possunt non esse superbissimi, qui suas haereses patrum decretis & ecclesiae traditionibus anteponant: Dominus dat sapientiam, & ex ore eius scientia & prudentia: sapientia, & disciplina, & scientia legis apud Deum: error & tenebrae peccatoribus concreata sunt. Non est speciosa laus in ore peccatoris, quoniam a Deo profecta est sapientia. Sapientiae enim Dei astitit laus, & in ore fidei abundabit, & dominator dabit eam illi. Et in maleuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quae sunt sine intellectu. Sapientia sincera est, & ideo nil inquinatum in eam incurrit, & in animas sanctas se transferet, & amicos Dei & prophetas constituit. Vnde anima viri sancti enunciare solet veriora, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. Anima beniuola, & quae sentiat quod iustum sit, melior est quouis sophista indagatore, ut Sophocles inquit. [Prouer. 2. ecclesiasti. 11. & 15. & 37. Sapientiae. 1. & 7.]

24 Abeant ergo Lutherani, & haeretici omnes pestiferi, sanctas contemnunt animas,

animas, & proprias adinventiones sequantur. Apud nos enim, qui catholici sumus, plus valet autoritas cuiuslibet sancti doctoris, quam hæreticorum omnium, quotquot vnquam fuerunt, aut futuri sunt conuentus. Sed inquit Lutherani: Nos sacras literas pro nostris opinionibus adducimus, ac si non id ipsum veteres omnes hæretici dixerint: vel non sint sacræ literæ a sanctis doctoribus longe melius & verius, quàm ab istis interpretatæ. Quod si hos cum illis conferre libet, quis tam perditus, vt dubitet Ambrosium præferre Luthero? Hieronymum Oecolampadio? Augustinum Bucero? Chrysostomum Melanchtoni? lucem tenebris? sanctissimos impijs? Credimus sanctis, inquit Augustinus, famæ celebritate, consensione, vetustate roboratis. Vos autem hæretici, & tam pauci, & tam turbulenti, & tam noui, nemini dubium est, quin nil dignum autoritate præferatis. [lib. de vtilitate credendi cap. 14.]

25. Et lib. 1. contra Iulianum Pelagianum, confutans illius hæreses sanctorum doctorum sententiis, idem Augustinus, post alia inquit: Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide id ipsum dicere, & hanc esse catholicam fidem non dissonante contestatione firmatam. Vbi catholicam fidem illam esse ait, quam sancti doctores vno ore consentiunt. Et lib. 2. contra eundem, de eisdem sanctis loquens, ait: Quod inuenerunt in ecclesia, tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt: quod a patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Confirmat hoc Basilius in epistola, quæ est ad Antiochenam ecclesiam, his verbis: Fidem veronon neque ab alijs scriptam nobis recentiore suscipimus, neque ipsi mentis nostræ germina tradere audemus, ne humana commenta existimentur esse ver-

ba religionis. Sed quæ a sanctis patribus edocti sumus, ea interrogatibus nos annunciamus. Hi sunt magni & clari homines, qui doctrinæ, iudicij, & sanctitatis laude semper floruerunt: qui sanctissimi, & eruditissimi, & maximi omnium christianorum sapientes semper iudicati sunt. Morum mentiumque rectores integerrimi: qui rempub. christianam, post apostolos & euangelistas, tam præclare fundatam, quam videmus esse catholicam, nobis reliquerunt: quorum vitam & mortem Deus omnipotens multis magnisque miraculis illustrauit: quorum æternam memoriã, virtutes & opera, ecclesia catholica iure ac merito consecrauit.

26. Hos tantos viros, sacrosque doctores contemnunt impudentissimi huius temporis hæretici, & sæpe illos maledictis incessunt, propterea quod, contrarij sunt operibus atque doctrinis eorum, & quia semper illi hæreticos confutarunt, & persecuti sunt. Vt enim Leo magnus tractatu contra hæresim: Euticetis, inquit, nunquam potuit hæretica impietas sic latere, vt non a sanctis patribus nostris, & semper deprehensa sit, & iure damnata. Item ex Lutheri pestifero dogmate aiunt, opus non esse doctoribus ad sacras literas interpretandas, sed melius esse, vt suo quisque sensu interpreteretur illas: quo quid sit absurdus, vel tenebrosus dici vel fingi potuit? Verum de hoc alibi fusiushæreticis occurremus. Nos interim sacros doctores sequamur, quorum quidem consensus est concors ipsius ecclesie sensus: cuius illi sunt columnæ quedam, & mébra præcipua, præ ceteris donata abundantiori mensura spiritus, & subtiliori quodam sensu prædita, ita vt in illis vniuersi corporis ecclesiastici sensus præcipue vigeat. Vbicumque hi congregantur,

gantur, ibi Christus est, & ibi veritas. 27. Vanissimis & stupidissimis ratiuiculis mouentur hæretici vt sanctorum patrum doctrinam & autoritatem reijciant: quas omnes confutat per singula Gaspar. Sed illa videtur esse potissima, quia inquit: homines fuerunt, & aliqui eorum interdum errarunt. Homines fuerunt, quis negat? sed homines sapientissimi, sanctissimi, & spiritu sacro plenissimi. Errarunt quidem interdum aliqui eorum: sed omnes simul errasse quis credat? errasse quosdam illorum in quibusdam fatemur: diuina tamen dispensatione ob id errare permisi sunt, vt homines fuisse eos cognosceremus: & quod quid recte dixerunt, a Deo accepisse, a se ipsis vero quidquid aberrarunt. Suis quippe ingenijs relicti, nonnunquam in errores aliquot inciderunt, cum tamen certum sit, quod in cæteris fulgore diuini spiritus illustrati, non nisi saluberrima dogmata, ad maximum ecclesie commodum tradiderunt. Adde, quod interdum errata vtilitate afferunt, quando illis homines erudiuntur, & cautiore fiunt, quemadmodum docet Xenophonus lib. 6. rerum Græcarum. Non est igitur impium alicui sancto doctori probabiliter contradicere, sed ab vnanimi patrum sententia pertinaciter dissentire. De qua re non sat recte sensisse videtur Arnaldus Albertinus, vir alioqui doctus & pius. [c. ego solis. 9. distin. Guido de hæresibus capite. 7. Rossensis contra Lutherum veritate. 7. Gaspar lib. 1. aduersus hæreti. c. 7. cum seq. Alberti. li. de agnoscent. assertio. catholi. quæst. 15. & q. 30. confessio Polonica, de fide & simbolo cap. 19.]

28. Cum autem aliquis eorum errauerit, cognosci facile potest error, ex mutua collatione scripturarum, ex ecclesie catholice traditionibus, & Romanorum

pontificum decretis: Et, vt inquit Augustinus, per sermonem sapientiore peritioris, per grauiorem episcoporum autoritatem, doctiorumque prudentiam, & per concilia licet reprehendere, si quid a veritate deuiatum est. Si vero plures inter se dissentiant, maiori & saniori parti stabitur, id est illi, quæ non numero tantum vincat, sed etiam autoritate, & zelo, & merito, quemadmodum eleganter differit Brunus. Maior quidem pars, vt est apud Ciceronem, eo se ferre solet, quo a natura ipsa deducitur. [Augusti. lib. 2. de baptismo contra Donatistas. c. 3. apud Gratianum in. c. quis nesciat. 9. distinctio. Brunus lib. 5. de delegatio. c. 16. Cicero lib. 1. offi. Gaspar lib. 2. contra hæreti. arti. 6. c. 7.]

29. Postremo, quis sic insaniat, vt facris doctoribus credendum esse non putet, hæreticis autem putet? Quasi vero & ij non sint homines, & errare non queant. Hos corripiendos ac deuitandos esse, docet Apostolus: illos vero sequendos esse præcipiunt scripturæ diuinæ, sacra concilia, & ecclesiastica traditiones: quorum autoritatem vera miracula comprobant, & vniuersi christiani semper & vbique suspiciunt. Qui quidem tam viuentes, quam mortui clarissimis effulserunt miraculis: quorum cineres & ossa per sacras ædes in summa veneratione habentur: libri eorum leguntur & approbantur ab omnibus. Hæretici contra, nullis miraculis claruerunt: nulla eorum cineribus habita veneratio: eorum dogmata per viros catholicos semper sunt confutata, detectaque plena mendacis, fallacis, atque venenis. Et tamen hæretici vsque adeo stupidi sunt, vt sanctissimos & sapientissimos viros contemnant, sequantur istos procaces, atque prophanos. Nunquid Deus post

aposto

apostolos & euangelistas, non posuit in ecclesia pastores & doctores, ne vnum quidem vsque ad Lutherum, Bucerum, & Melanchionem? O mirabilem insaniam. O pectora hæreticorum alto errore confusa. Quid tandem? moria-

tur anima mea morte iustorum, & fiat nouissima mea horum similia. [Nume. 23. Roffen. contra Lutherum, arti. 30. Driedo. lib. 4. de dogmati. ecclesiasti. cap. 1. Alfon. lib. 1. aduersus hæreses cap. 7.]

De dominis temporalibus Titulus XXIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Puniendos esse qui illa contemunt, que sapientissimi ac sanctissimi doctores scripserunt, credendum est.
- 2 Quid sit regis munus, & propter quam rationem heretici sint puniendi.
- 3 Christiani principes in animum ducere debent, vt hereses tollant.
- 4 Principes & superiores maximam suorum curam habere debent, nam pro se, & pro peccatis populi tenentur reddere rationem.
- 5 Quomodo pij principes qui ecclesie catholicę fauerint, & impios persecuti fuerint, a Deo mercedem suscipiant.
- 6 Munus sacerdotis est hereticos admonere, laicis vero conuenit eosdem punire.
- 7 Ad pontifices pertinet laicos admonere vt fidem teneant, principum autem est prapositis ecclesie obedire.
- 8 Quibus pœnis affici debeant domini temporales, qui aduersus hereticos inquisitoribus non auxiliantur.
- 9 Qui seruare noluerint in territorio suo constitutiones pontificias in hereticos latas, quomodo puniantur.
- 10 Ponuntur duę constitutiones regia, quibus ponitur quo modo se debeant habere inquisitores cum illis, qui hereticos receptauerint.
- 11 Si reges, aut principes christiani facti sunt heretici, subiecti, vasalli, & serui quoq; liberi ab eorũ dominio manent.
- 12 Reges & principes heretici grauius quã alij delinquant, & ideo maiore supplicio sunt digni.
- 13 Durissime puniendi sunt heretici principes, & omnes qui alios inficere possunt auctoritate sua.

De dominis temporalibus.

IMPERATORES, Reges, Duces, Comites, alijque principes & rerum domini, diligenter pro uidere debet, vt hæreses extirpentur, & heretici puniantur: ne sub eorum imperio impiorum augeatur improbitas, & piorum pax atque securitas perturbetur. Quod si facere neglexerint, ar-

ditissimam Deo rationem proculdubio redditori sunt: a quo traduntur illis ad regendum prouincię, quasi iudicibus ab imperatore, vt est apud Hieronymũ in Ezechielem cap. 28. O fortunatam Hispaniam, piorum principum prouisione in fide catholica tam preclare fundatam, & a cunctis hæresibus puram & expurgatam. Vt quod iam olim cecinit Claudianus, multo id aptius nunc dicere possim,

Quid

Quid dignum memorare tuis, Hispania terris

Vox humana valet?

Diuus equis, frugum facilis, pretiosa metallis,

Principibus secunda pijs.

Hæc ille versibus persecutus est, ceteraque verissime.

- 2 Regis officium est, vrbes atque homines foelices & beatos facere, vt Socrates, Xenophon, Aristoteles, Iamblicus, ceterique tradiderunt. Vita autem beata efficitur virtute non impedita, vt consentiunt omnes. Atqui nulla foelicitas esse potest vbi heretici sunt impuniti, vbi pullulant hæreses, vbi fides catholica impiorum nouitatibus exagitur: virtutes enim magnopere impediuntur impietate. [Xenophon lib. 3. de factis & dictis Socratis. & lib. 2. & 8. de cyropedia. Arist. 8. ethi. cap. 11. Iamblicus epist. ad Dyoscolium.]
- 3 Quamobrem christiani principes cogitare debent, Deo se reddituros esse rationem propter ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt, vt Isidorus ait, lib. 3. de summo bono. Nam siue augeatur pax & disciplina ecclesie per fideles principes, siue soluatur, ille ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam ecclesiam tradidit: in qua si iustitiam seminauerint, mercedem accipiet fidelem. Si vero disciplinam, quam ab eis Deus exigit, nõ apprehenderint, tunc euenturum certo sciant, quod eis minuitur: nempe, vt irascatur Dominus, & pereant ipsi de via iusta. Animum enim inducere debent, vt hæreses tollant, sicuti Hieremias precipitur: Cõstitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, & disperdas & dissiipes, & ædifices & plantes. [Isidorus lib. 3. cap. 53. c. principes. 23. quest. 5.]
- 4 Paulus apostolus in epistola ad He-

bræos cap. vlt. præcipiens illis, vt præpositis obediant, ipsi enim, inquit, per uigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Et Origenes super lib. Numer. homil. 20. Principes non solũ pro suis proprijs arguuntur delictis, sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem. Si forte non docuerint, non commonuerint, neque solliciti fuerint arguere eos, qui initium culpæ dederint, vt ne contagio dispergeretur in plures. Prætereo plurima, quæ in eadem sententiam Nazianzenus, Thomas, alijque tradiderunt. [Nazianze. oratio. 30. in fine. Theophilactus in Matth. c. 24. Tho. lib. 3. de regimine principũ. c. 3. Cælius lib. 8. cap. 1.]

Nec solum in futura vita condignam a Deo mercedem accipient pij principes, qui ecclesie catholicę fauerint, & impios persecuti fuerint: sed etiam in hoc mundo prospera eis omnia & foelicia euenient. Id quod omnibus fere seculis rebus ipsis compertum est, & Cyrillus confirmat in exordio libri de recta fide ad Theodosium, dicens: Gloriosa in Deum pietas regijs honoribus immobile fundamentum est. Et impij reges miseri ac mali, male pereunt: cõtra vero pietatis cultores sine labore vincere solent, & aduersarijs præualere.

Quod & olim contigisse cultoribus & violatoribus religionum, Cicero ipse lib. 2. de natura deorum testis locupletissimus est. Quin etiam Aristot. lib. 5. politic. cap. 11. inquit, curandum esse, vt reges Deum, religionemq; semper egregie colere videantur. Nam minus iniuriam homines a talibus hominibus metuunt, cum principem religiosum esse, ac Deum vereri putant, minusque insidiantur ei, qui Deum auxiliarem habere videatur. Clemens li. 1. de constitutionibus apostolicis: Lege

X regum

regum libros, ut intelligas, quot reges iuste vixerunt, eos a Deo auctos fuisse, & ipsi promissionem vitæ æternæ apud ipsum permanisse. Quot vero reges a Deo defecerunt, rebellionem suam brevi tempore interijisse, iusto iudicio Dei, & vitæ eius priuatos fuisse, pro requie æternam supplicium consecutos. Omitto Augustinum, Thomam, & alios [l. 1. tit. de Iudeis. lib. legum nouellarum Theodosij. l. 16. de episcopis & clericis. C. Theodo. August. ad Bonifacium epist. 50. Tho. lib. 2. de regum princip. cap. vlti. epist. inter claras. C. de summa Trinitate. Nicepho. lib. 7. cap. 42. Brunus lib. 3. de hæreti. cap. 9. Atala in fine operis, de diuinis & ecclesiasticis traditionibus, & quæ ipse collegi, lib. 3. de repub. cap. 8.]

6 Sacerdotum quidem est, admonere & corripere hæreticos, sed principes & laici iudices eos punire debent. Arma enim ecclesiæ aduersus pertinaces hæreticos nihil fere profunt, nisi a principibus laicis manu militari iuuentur. Sacerdotis, ut ait Chrysostomus, tantum est arguere, liberamque præstare admonitionem, non mouere arma, non clypeos vsurpare, non vibrare lanceam, nec arcum tendere, nec iacula mittere, sed tantum arguere, ac liberam præstare admonitionem. [homil. 4. de verbis Esaiæ, vidi Dominum. c. conuenior. 23. quæst. 8.]

7 Itaque ad officium Pontificum pertinet admonere diligenter principes laicos, ut catholicam fidem in primis teneant, & subiectorum hæreses puniant. Principum autem est, præpositis ecclesiæ obedire. Sic Anastasius papa, Anastasium imperatorem admonuit. Sic Leo ille magnus Leonem imperatorem contra hæresim Eutyphetis incitauit. Sic Nestorius episcopus Constantinopo-

litanus, ante quam a vera pietate transuersus ageretur, in prima eius concione, propalam apud populum, ad imperatorem verba dirigens, decantatam illam emisit vocem: Da mihi, O imperator, terram ab hæreticis liberam & puram, & ego tibi cælum reddam. Tu mihi hæreticos extirpa, & ego tibi Persis delendis adero. Quinetiam arguendi & excommunicandi sunt principes negligentes, qui hæreticos punire noluerint: sicut Marcellus papa Maxetium corripiebat, & Gelasius Anastasium, Gregorius septimus Henricum quartum excommunicauit, & Honorius tertius Federicum secundum. [Vide Nicephorum lib. 14. ecclesiast. hist. cap. 31. Brunus lib. 3. de hæreti. cap. 8.]

8 Hinc ortæ sunt illæ pontificum sacratissimæ leges, quibus præcipitur dominis temporalibus, ut auxilientur inquisitoribus aduersus omnes hæreticos.

Quod si contumaces, aut negligentes in auxilio ferendo fuerint, excommunicentur, & honore priuentur, & eorum territorium interdicto ecclesiastico subiacent. Præterea, ut iureiurando promittant, quod hæreticos in suo territorio commorari non sinent. Si vero ab ecclesia moniti, ea facere noluerint, ut excommunicentur, & contumaces post annum Papæ indicentur, ut ex inde Pontifex maximus declaret, subiectos ab solutos esse ab eorum dominio, & prouincias illorum permittat catholicis occupandas. Sed in Hispania inquisitores proscribent illos, & manu regia comprehenduntur, & puniuntur. [c. ad abolendam. §. penulti. e. excommunicamus. §. moneantur. de hæreti. anthen. si vero. C. eodem tit. constitut. statuimus. de episcopali audien.]

6 Tales quoque sunt leges constitutæ, ut qui seruare noluerint in territorio sua

suo constitutiones pontificias contra hæreticos latas, hi tanquam infames & hæreticorum fautores, ac de impietate suspecti, omni honore atque officio priuentur. Illud item prudentissime cautum, ut rerum domini obediant episcopis & inquisitoribus, & ab eis moniti, ut inquirant, comprehendant, & custodiant hæreticos, fautores, & receptatores, ac defensores eorum: & ut eos prout puniant, cum fuerint curiæ seculari relictæ. Illa demum iustissima constitutio est, quæ vetat ne domini rerum impediunt inquisitores, nec defendant hæreticos, nec de hæretica prauitate cognoscant. Si secus fecerint, ut in sententiam excommunicationis incurrant, & excommunicati per annum, exinde damnentur ut pertinaces hæretici. [c. vt officium. §. vlti. c. vt inquisitionis. in princip. & §. prohibemus. de hæreticis. lib. 6.]

10 Ab eodem fonte natæ sunt duæ constitutiones regiæ. Quarum priore cauetur, ut qui in territorio suo receptauerit hæreticos, is ius omne amittat, quod ab eisdem debeatur ei: & præterea restituat omnia bona, quæ hæretici secum attulerint. Posteriore constitutum est, ut sicut in prouincijs regiæ iurisdictionis, sic etiam in aliorum territorio inquisitores in hæreticos inquirant, & dominos ipsos iurare cogant in fidei fauorem, prout iure tenentur: & contumaces atque inobedientes pro sua iurisdictione puniant. Hæc, & talia reges nostri vere catholici pro sinceritate fidei constituerunt. Nam (ut apud Xenophontem est, libro octauo de pedia Cyri) hæc quoque ita habent, quemadmodum item alia: quando princeps melior est, puriora iura constituit: quando vero deterior, nequiora. Demosthenes quoque oratione secunda contra Aristogi-

tonem dixit: Eas vrbes maxime florere videmus, in quibus legulatores optimi extiterunt. Nam ut quæ in corporibus oriuntur infirmitates, medicorum inuentis curantur: sic animorum immanitas legumlatorum prudentia exterminatur. [2. instruct. Hispanen. cap. 7. & instruct. omnium prima cap. 21.]

11 Si reges aut alij principes christiani facti sint hæretici, protinus subiecti & va-

falli ab eorum dominio liberantur: serui quoque & liberti ipso iure liberi fiunt. Nec ius hoc recuperabunt, quamuis postea reconcilientur ecclesiæ. [c. vlti. de hæreti. & illic Gofre. Ioa. And. Ostien. Cardi. Abbas & ceteri. Brunus lib. 4. de hæreti. cap. 14.]

12 Quinetiam digni sunt maiore supplicio reges & principes hæretici, quam ceteri homines. Tum quia grauius ipsi, quam alij delinquant, tum etiam quia multo magis exemplo suo nocent. Attestatur mihi Cicero libro tertio de legibus, post alia dicens: Ut vitij principum infici solet tota ciuitas, sic emendari & corrigi continentia. Et paulo post: Nec enim tantum mali est peccare principes (quanquam est hoc magnum per se ipsum malum) quantum illud, quod permulti imitatores principum existunt. Ego autem nobilium vita victuque mutato, morés mutari ciuitatum puto. Quo perniciosius de republica merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitatem: nec solum obsunt, quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent.

13 Iure igitur ac merito Scythæ regem suum Scylæ occiderunt, propter externos ritus: quia bacchanalibus sacris externis initiatus erat, ut est apud Herodotum in Melopomene. Scripsit enim verissime

Plato, quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse ciues. Quod Cicero diuinitus scriptum esse fatetur, lib. 1. epistolarum familiarium. Et Sapiens prouerbiorum. 28. inquit: Regnantibus impijs, ruinæ hominum. Et ut in corporibus, sic in imperio, grauissimus est morbus, qui a capite diffunditur, ut ait Plinius libro quarto epistolarum. Turbato Herode, turbata est omnis Hierosolyma cum illo. Et plerunque componitur orbis regis ad exemplum. Nec solum exempla regentium subiectos mouere, sed & cogere quodammodo solent. Vnde Paulus Petro apostolorum principi sapientissime dixit: Cogis gentes iudaizare.

Tanti fecit eius exemplum, quia supremus erat ecclesie pastor, ut non tantum suadere, sed cogere etiam videretur. Cogebat autem non docentis imperio, sed conuersationis exemplo, quemadmodum diuus Hieronymus quadam in epistola ad Augustinum scripsit. Ut ergo qui bene præsumunt, duplici honore digni sunt: sic etiam iudicium durissimum fiet in his, qui male præsumunt. Quæ obrem durissime puniendi sunt heretici principes, & hi omnes qui alios inficere possunt autoritate sua. Quia ut Fabius aiebat, Perniciosissimus est malæ rei maximus quisque author. [decla. mat. 3. sapientia. 6. Tiraquel. de peccatis, causa. 51. nu. 97.]

De ecclesia Titulus XXIII.

S V M M A R I V M.

- 1 **Q**uid sit ecclesia, & vnde dicatur.
 - 2 Quotupliciter ecclesia soleat accipi, & in qua acceptione hic sumatur.
 - 3 Qua ratione ecclesia vna sit, & in quo consistat eius vnitas.
 - 4 Quibus rationibus ecclesia sancta dicatur.
 - 5 Qua ratione ecclesia dicatur catholica.
 - 6 Ob quas causas ecclesia catholica nuncupetur.
 - 7 A quo tempore ecclesia inceperit, & in quibus temporibus incrementum & augmentum assumpserit.
 - 8 Qui ab ecclesia catholica recedit, & adulter & iungitur, proculdubio non saluabitur.
 - 9 Proponitur qualisnam sit hereticorum ecclesia, quæ non vna sed multiplex est.
 - 10 Qualem dixerint heretici veteres & recentiores suam ecclesiam esse: quorum opinio cæca esse probatur.
 - 11 Quomodo intra ecclesiam boni & mali
- cõdineantur, & misceantur, exemplis probatur.
 - 12 Interrogandos esse lutheranos, an ecclesia a temporibus apostolorum usque ad Lutherum fuerit, ut illos conuincamus.
 - 13 Heretici lutherani negare non possunt, ecclesiam Christi semper durasse, & nunquam Lutheri dogma docuisse, ex quo colligitur eos deceptos esse.
 - 14 Procaces heretici deuitandi sunt tanquam pestis, isti namque in ecclesia vna non sunt: & ad catholicam ecclesiam quæ vera docet festinandum est.
 - 15 Omnium ecclesiarum matrem ac magistram esse ecclesiam Romanam, & ad eam confugiendum esse.
 - 16 Qui vera volunt audire, ea amplectantur, quæ primitiua ecclesia per patrum successionem ad nos usque transmisit.
 - 17 Ecclesia Romana radix est ecclesie catholice, nec ab illa vnquam heresis aliqua sumpsit exordium.

- 18 Ecclesia Romana lumen catholice & apostolice fidei exhibet. quod si in illa aliquid (quod absit) fuerit extinctum, credendum est finem rebus aduenisse.
- 19 Probatur autoritate sanctorum autorum, ecclesiam Romanam matrem esse omnium ecclesiarum, & nunquam in fide errasse.
- 20 Concluditur cum omnibus patribus concilij Lateranensis dicentibus, Romanam ecclesiam omnium errorum expertem esse.
- 21 Nequaquam licere ab ecclesia Romana recedere; cui primas partes non dare, impietatis summum genus est.
- 22 In ecclesia illa esse permanendum, que fuit ab apostolis fundata, & usque ad hunc diem durat.
- 23 Omnia ea quæ de Romana ecclesia dicta sunt, illi competere existimandum est, quia ibi sedes apostolica voluntate diuina erat permansura.
- 14 Proponuntur rationes propter quas non fuit conueniens, apostolicam sedem Hierosolymis collocari.
- 25 Ecclesia catholica in rebus fidei errare non potest, quia a Spiritu sancto regitur.
- 26 Plane lutheranorum hereses consulantur ecclesie traditionibus.
- 27 Probatur multis rationibus & autoritatibus, æqualem esse auctoritatem traditionis ecclesiasticæ & scripture.
- 28 Memorantur aliqua testimonia doctorum ecclesie vno ore consentientium, eandem esse auctoritatem traditionis & scripture.
- 29 Traditiones ecclesiasticæ eandem vim retinent cum scripturis, & ita sunt obseruandæ sicuti a maioribus sunt traditæ.
- 30 Nominantur authores qui tenent auctoritatem traditionis & scripture esse æqualem: & loci etiam indicantur.
- 31 Adducuntur innumeri conciliorum loci ad probandum quod debeant seruari ecclesie traditiones.
- 32 Hereticum esse traditiones ecclesiasticas contemnere, antiquis ecclesie consuetudinibus probatur.
- 33 Multa reperiuntur in ecclesia suscepta & custodita per traditionem apostolicam, quæ literis apostolorum non inueniuntur scripta.
- 34 Antiqua consuetudo non minorem vim habet quam scripta lex, ideo qui eam contemnit, ecclesiam contemnit, & hereticus contumax est.
- 35 Adducuntur nonnulla argumenta in hereticos impudentissimos, qui negabant consuetudines ecclesiasticas necessario non esse tenendas homini christiano.
- 36 Multa quæ ad nostram religionem pertinent missa fecerunt euangelistæ, neque eius integram historiam tradiderunt.
- 37 Probatur rationibus & autoritatibus, euangelistas non scripsisse omnia quæ ad ecclesie institutionem & sacramenta pertinent: nam maxima pars vnitioni Spiritus sancti reseruata fuit.
- 38 Quomodo cognoscamus, qui libri sint canonici & Spiritu sancto spirante conscripti, ecclesie traditionibus.
- 39 Sacre literæ non habent auctoritatem ex suis scriptoribus, sed ab ipso Deo, & eis credimus propter ecclesie traditiones.
- 40 Insaniunt heretici auctoritatem ecclesie traditioni detrahere conantes: nam labefactant omnia vnde credita pendunt.
- 41 Queritur vtrum heretici de ecclesia sint.
- 42 Heretici licet ad ecclesiam pertinere videantur, vere tamen non sunt de ecclesia: nam qui non manent in vnitate fidei, non sunt in ecclesia Dei.

De ecclesia.

ECCLĒSIA, græca vox est, latine multitudinem, cœtum, aut conuentū significat: multitudinem inquam, nō qualemcunque, sed

conuenientem, & cōciliatam in vnam aliquam societatem. Et quamuis variæ sint formæ humanarum societatum, & varia item illarum nomina: vbi tamen inter se conueniunt homines ad finem supernaturalem assequendum in fide cultuque Dei, ac religionis, & spe salutis inde adipiscendæ, cuiusmodi hominum societas in scripturis diuinis, & ecclesiasticis scriptoribus, ecclesia solet appellari. Est ergo ecclesia communitas, & collectio, seu res publica Christi fidelium, ordinata ad finem supernaturalem. Est autem ecclesia visibilis hominum cœtus, a Christo Domino & apostolis collectus, in hunc vsque diem perpetua successione continuatus, in vna fide apostolica sub Christo capite & eius in terris vicario, pastore, ac summo pontifice agens. His enim notis ab ecclesia satanæ fecernitur. [Torquemada lib. 1. de ecclesia. cap. 1. Canus lib. 4. de locis theologicis cap. 2.]

2 Varijs modis nomen ecclesiæ accipitur: vel pro domo Deo dicata: vel pro vniuersitate christianorum: vel pro vniuersitate vnius nationis, aut prouinciæ: vel pro episcopis, aut præsentibus ecclesiæ: vel pro clericis & ecclesiasticis viris: & interdum dicitur ecclesia impiorum, & malignantium, & ecclesia satanæ. Nos tamen in præsentia, de ecclesia tantum loquemur, quæ vniuersitas, seu collectio fidelium, & quæ rectam de Deo fidem seruat, & vera reli-

gione verum Deum colit, & adorat, & ab eo salutem suam expectat. [Ioan. Torquemada eodem lib. 1. cap. 2.]

3 Hęc autem ecclesia, (vt iuxta Nicænam professionem credimus, & constanter asserimus) vna est, sancta, catholica & apostolica. Vna est, sicut in canticis legitur: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hęc eadem ecclesia constat ex omnibus fidelibus, non solum præsentibus, verum etiam præteritis & futuris: alioqui tot fingeremus ecclesias, quot secula. Vnitas autem ecclesiæ consistit in multis: in vnitate capitis, fidei, sacramentorum, spei, charitatis, spiritus viuificantis, beatitudinis, & rectoris atque pontificis præsentis. Quorum pleraque complectitur Apostolus in epistola ad Ephesios, inquit: Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe uocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Cætera vero ex alijs locis scripturæ diuinæ fufius ante nos plurimi collegerunt. Atque hæc quidem via est certissima, qua ecclesia catholica discernitur a conuenticulis hæreticorum: ea enim vnica est, & in vnitate consistit: sectas vero hæreticorum varias dispersasque, & sibi semper constat esse contrarias. [Ad Ephe. 4. Clemens Alexan. oratione stromateon. Cyprianus tracta. de simplici prælato. Optatus lib. 2. contra Parmenianū. Chryfosto. in priorem epistolā ad Corin. homi. 1. August. lib. de fide ad Petru cap. 43. Leo epist. 16. & 18. Torquemada lib. 1. de ecclesia. c. 6. c. loquitur. cum seq. 24. q. 1. c. No-uatianū. cū seq. q. 1. cōfessio Polonica, de fide & symbolo. c. 25. Medina lib. 5. de recta in Deum fide cap. 13.]

4 San-

4 Sancta dicitur ecclesia, quia Spiritu sacro sanctificata: quia munda a corruptione: quia firmata lege diuina: quia Christi sanguine respersa: quia cultui veri Dei dedicata: quia sancta est in votis, in sacrificijs, in ministerijs, in cæremonijs & obseruationibus: quia virtutibus, gratijs, & spiritualibus bonis diues & fecunda est: quia optimis, iustissimis, & sacratissimis legibus regitur, & gubernatur: quia scientiam sanctorum habet, & notitiam diuinitatis: quia sacramenta habet, quibus homines sanctificantur. Postremo sancta rectissime dicitur, quia columna est, & firmamentum veritatis, & corpus Christi, qui caput eius est. [ad Ephe. 1. & 5. ad Collossen. 1. & 1. Timo. 3. Torque. eodem lib. 1. c. 9. Pelagius de planctu eccl. lib. 1. arti. 63. confel. Polonica, de fide & symbolo. c. 21.]

5 Catholica, id est, vniuersalis, dicitur ecclesia, quia nullo certo loco, nulla regione, aut patria, nulla gente, natione, aut populo, nullo denique tempore cōclusa aut circumscripta est: sed generaliter extendens palmites suos in orbem vniuersum, in tempora quælibet præterita, præsentia, & futura, secundum seriem successione nascentium, & decedentium continuata, sub vno duce inuisibili Deo, in vnitate fidei & religionis: est ergo catholica, quia toto orbe diffusa: quia in finem vsque seculi permanebit: quia ex omni gente, natione & populo: quia ex omni sexu, & conditione constat: quia generalem doctrinam habet visibilium & inuisibilium, cælestium atque terrestrium: quia habet præcepta vniuersalia: Demum quia generaliter sanat omnia peccata. [Isidorus lib. 1. de officijs ecclési. cap. 1. Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu ecclesię arti. 63. Torque. lib. 1. de ecclesia. c.

13. Alber. Pighius lib. 1. hierar. ecclesiasti. cap. 1. Hosius lib. 5. aduersus prolegomena Brentij. confessio. Polonica, de fide & symbolo, cap. 22. & 23. Michael Medina lib. 5. de recta in Deum fide. cap. 13.]

6 Apostolica quoque dicitur ecclesia multis ex causis. Primo, quia in Apostolis initium habuit secundum tempus gratiæ reuelatæ. Ad hoc, quia superædificata est ab Apostolis, dicentē Paulo: Superædificati estis super fundamentū apostolorum. Deinde, quia apostolorū fidem, prædicationem, documenta, & autoritatem retinet, & obseruat. Præterea, quia religionis ritus, & institutiones, obseruationes, atque traditiones apostolicas habet atque custodit. Post hæc, apostolica dicitur, quia ad exemplum cælestis Hierusalem effigiata, & ordinata est. Ad extremum apostolica recte nominatur, quia cathedram habet apostolicam, quam Deus esse voluit in ecclesia, quæ ab apostolis Petro & Paulo glorioso martyrio consecrata est. [Pelagius lib. 1. de planctu ecclesiæ, arti. 63. in fine. Ioan. Torquem. lib. 1. de ecclesia cap. 18. confessio Polonica de fide & symbolo cap. 27.]

7 Incœpit autem ecclesia a primis illis parentibus humani generis, qui post diuini mādati præuaricationē a clemētissimo Deo spē veniæ acceperunt in sanguine mediatoris Dei & hominū Christi agni immaculati, pro salute humani generis offerēdi: in qua fide qui cōuenērūt, ad hanc ecclesiā pertinuisse dicuntur. Ea vero ætates habuit & incrementa, vsque ad Saluatoris nostri aduētū, quo tempore ad ætatē perfectā peruenit, vbi fundator atq; sãctificator ecclesię natus est in ea: qui cōpletis nostrę redēptionis mysterijs, p̄solutusq; veteris Adę peccatorū debitīs, reuersus ad patrē, apostolorum suorum

suorum ministerio, ex omni, quæ sub cælo est, gente, natione, populo, talē sibi cōgregauit, & ordinauit ecclesiā, qualē in veteri synagoga adumbrauerat: Et hæc est illa catholica nostra & apostolica Christi ecclesia: nec alia est ab illa veteri, sed & hæc, & illa veluti quædam ciuitas magna fundata est super Christū, quem patres expectauerunt, prophetae prædixerunt, apostoli aduenisse prædicauerunt, Ioannes vero demonstrauit præsentē. [August. lib. 10. de ciui. Dei cap. 25. & epistola. 49. Pelagius lib. 1. art. 64. Torquemada lib. 1. cap. 22. Tho. opusculo de symbolo apostolorū. Alber. Pighius lib. 1. hierar. ecclesi. cap. 1. Gaspar lib. 4. contra hæreticos, disputatione. 1. cap. 7.]

8 Hæc ergo illa est vniuersalis ecclesia mater christianorum verissima: extra quam nullus omnino saluatur. Vnde Cyprianus tractatū de simplicitate prælatorum, vere atque eleganter scripsit: Quisquis ab ecclesia segregatur, ad alteram iungitur, a promissis ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia. Qui relinquit ecclesiam Christi, alienus est, prophanus est, hostis est: habere iam non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcam Noe fuit, & qui extra ecclesiam foris fuerit, euadet. Quam sententiam Tertullianus quoque docuit libro de oratione, & Augustinus subinde, ac reliqui catholici omnes id ipsum vno ore consentiunt. Epiphanius item ait: Mater nostra catholica ecclesia, vna & innocens columba, portus pacis serenus ac tranquillus, lætitia spirans Cyprum vineæ, & botrum ferēs nobis benedictionis, quotidie largiens sanguinem Christi, meracum veritatis. Credere igitur constantissime debemus quidquid credit & docet catholica Christi

ecclesia, quæ Paulo apostolo teste, columna est, & firmamentum veritatis. Intra ecclesiæ murum inexpugnabilem continere nos debemus: contra quem quisquis arietauerit, (vt sapienter admodum Augustinus dixit) ipse potius confringetur. [c. quoniam vetus. 24. q. 1. cum seq. c. 1. de summa Trini. Chryso. sermone de pentecoste. August. de moribus ecclesiæ. c. 30. & in enchiridio. 39. Torquemada lib. 1. cap. 21. & cap. 40. Pighius lib. 1. hierar. eccle. c. 5. confessio Polonica, de fide & symbolo, cap. 14. Michael Medina lib. 5. de recta in Deum fide cap. 11.]

9 Sed age iam videamus, qualis nam sit recentium hæreticorum ecclesia: nunquid vna? minime gentium: est enim plurimis hæresibus scissa. Nunquid sancta? nequaquam: quid enim sancti esse potest hæreticis violata & amissa fide? Nunquid catholica? non: quia vniuersalis non est: non tempore, non loco, non populo. Nunquid apostolica? nihil minus: nam quid, quæso, apostolicum habet? Non cathedram, non successorem, non doctrinam, non traditionem vllam apostolorū. Est ergo Lutherorum ecclesia, non sanctorum, sed malignantium: non vna, sed varia & multiplex: non sancta, sed impia: non catholica, sed priuata: non apostolica, sed apostatica, atque satanica. Abeant igitur post adinventiones suas prauis homines, & seductores: nos intetum vnā, sanctam, catholicam, & apostolicam sequamur ecclesiam, & eius nos filios esse gloriemur. [Vide Franciscum Sornium lib. 2. tract. 8.]

10 Sed inquit hæretici, apud se solos esse quandam ecclesiam iustorum, & prædestinatorum, quæ sola est sponsa Christi. Dixerunt id ipsum iam olim Donatistæ, Nouatiani, Rutheni, & Armenij:

nij: sed cæca prorsus & stupida est illorum omnium opinio, & iam pridem ab ecclesia catholica cōfutata: non enim occulta est, & imaginaria & incerta catholica Christi ecclesia: sed cunctis semper & vbique cognita, & ciuitas super montem posita, quæ (vt apud Mattheū est) abscōdi non potest, nec includi quidem in domibus Lutherorum, aut in deserto Sacramentarium, aut in penetralibus Anabaptistarum: sed per omnes gentes toto orbe terrarū diffusa est: quemadmodum luculenter probat Augustinus multis testimonijs diuinæ scripturæ, legis & prophetarum, euangeliorum, & apostolorum. [lib. de vnitae ecclesiæ contra Petilianī epistolam. & lib. 13. contra Faustum cap. 13. & eleganter Hosius lib. 3. aduersus prologomena Brentij. Confessio Polonica, de fide & symbolo cap. 20. Canus lib. 4. de locis theologicis cap. 3.]

11 Nec tantum bonorum, aut iustorum ecclesia militans est: verum etiam intra ecclesiam, boni simul & mali vnitae fidei, & sacramentorum communionem miscentur. Quod ex euangelijs aperitissime constat, vbi regnum cælorum, id est ecclesia, dicitur esse simile sagene missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: & comparatur decem virgibus, quarum quinque erant fatuæ. Quod apostolus quoque manifestissime docuit in priore epistola ad Corinthios, vbi vocat illos ecclesiā Dei, quos paulo post, de multis peccatis reprehendit. Præterea, incertissima foret ecclesia iustorum in hoc mundo, cum sciat nemo vtrum odio, vel amore dignus sit. Postremo esset quidem absurdissimum dicere, quod septies in die iustus est in ecclesia, & septies extra illam, quandoquidem septies in die cadit, & refurgit. Sed istam hæreticorum impiam insa-

niam ecclesia catholica iam olim damnauit, & ab omnibus catholicis viris vno ore confutata est. [Origenes eam refellit in Hieremiam homilia. 3. & in Ezechielē homil. 1. Hieronymus aduersus Luciferianos. August. epist. 48. Et libro de vnitae ecclesiæ. cap. 13. & lib. 1. de ciuita. Dei cap. 35. & lib. 18. cap. 49. Vualdenis in doctrinali tomo 1. lib. 2. cap. 8. Torque. lib. 1. de ecclesia. cap. 3. & cap. 55. cum seq. Faber contra Lutherum tracta. 1. tex. 9. Pighius lib. 2. hierar. ecclesi. cap. 1. confessio Polonica. cap. 21. Pet. Soto in defensione catholice confessionis cap. de vna visibili & certa ecclesia. Hermas lib. 4. de instau. religione. c. 6. Viruefius Philippica vltima. Alfonso lib. 6. aduersus hæreses in principio. Martinus Aiala lib. 1. de diuinis & ecclesiasticis traditio. assertione. 5. c. hæc autem. c. quidam. 23. q. 4.]

12 Quæramus iam a Lutheranis, vtrum fuerit vlla vnquā in terris ecclesia Christi, a temporibus apostolorum vsque ad Lutherum. Quod si negauerint, rem omnium absurdissimā facient: & mentientur procacissime contra Christum dominum dicentem: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. &: Vbicunque duo vel tres cōgregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio illorum. Loquentur præterea mendacium impudentissimum contra milliam illam clarissima scripturarum testimonia. Nunquid obliuisci potuit Christus ecclesiæ sponsæ suæ dilectissimæ, per mille quingentos annos? nunquid Spiritus sanctus missus ad docendam omnem veritatem, derelinquere potuit per tot continuos annos ecclesiam, quæ Christus Deus noster suo pretiosissimo sanguine redemit? Absit ab animis fidelium tam prodigiosa fictio: nam vt Leo

ille magnus iam olim de Manichæo scripsit, & nos hodie de Luthero multo aptius dicere possumus, non potuit promissio domini tanta per ætatum intervalla differi: nec ille spiritus veritatis, quem mundus nõ accepit impiorũ, ita septiformem illam donorum suorum continuit largitatem, vt tot ecclesiæ generationes, sapientia & intellectu, consilio & fortitudine, scientia & pietate, atque ipso Dei timore fraudaret, donec prodigiosus iste turpium mēdaciõrum signifer nasceretur.

- 13 Si vero cõfessi fuerint lutherani, quod negare non possunt, ecclesiam Christi semper durasse, ac duraturam esse vsq; in finem seculi: tum ab eisdem quæremus, an fuerit vnquam ecclesia catholica apud Gentiles, vel Iudæos, vel hereticos, vel Mahumetanos? an potius apud Christianos? non poterunt, non respondere, apud Christianos semper fuisse. Tum rursus instabimus, quæres ab eis, an fuerit seculum aliquod, aut breuius fortasse tempus, in quo docuerit catholica ecclesia p̄fana Lutheri dogmata? profecto nõ aliud nobis ostendere poterunt, quam tritas illas veteri proverbio calendas græcas. Vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit, vt Hieronymus in epistola de erroribus Origenis scriptum reliquit. Augustinus quoque libro de vera religione inquit: Neque in confusione paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in languore schismaticorum, neque in cecitate Iudæorũ quæreda est religio: sed apud eos solos, qui Christiani, catholici, vel orthodoxi nominantur: id est, integritatis custodes, & recta sectantes. Et post paululũ: Tenenda est nobis Christiana religio, & eius ecclesiæ communicatio, quæ catholica est, & catholica nominatur, non so-

lum a suis, verum etiã ab omnibus inimicis. Hęc ille. [cap. 5. & cap. 7.]

14 Cum igitur Lutherus, & alij omnes heretici, non sint in ecclesia vna, sancta, catholica, & apostolica: sed in ecclesia satana, atque malignantium: deuitandi sunt, tanquam pestes: & iuxta doctrinam Augustini, ad sinum ecclesiæ catholice, quæ sola veritatem docet, omni cursu festinandum est. Et quemadmodum Alexandrinus ait: Sicut nos diuine scripturæ docent, vnum sanctum spiritum confitemur, qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores, in vnam & solam catholicam, apostolicamque semper ecclesiam: quæ & inuincibilis est, licet omnis mundus aduersus eã pugnet, & victrix totius aduersus impietatis existit. Ad extremũ cum Augustino cõtra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, vnusquisque Christianus sapienter admodum dicere poterit: Multa sunt, quæ in gremio catholice ecclesiæ me iustissime tenent. Tenet consensus populorum, atque gentium. Tenet autoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta; vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsq; ad præsentem episcopatum successio sacerdotum. Adde etiam, tenent apostolicæ & ecclesiasticæ traditiones. Tenent vniuersalia concilia. Tenent sanctissimi doctores, atque pastores ecclesiæ. Tenet postremo ipsum catholicæ nomen: quod non sine causa inter tam multas hærefes, sic ista ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes heretici, se catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicã conueniatur, nullus hæreticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. [August. lib. de

lib. de fide contra Manichæos cap. 45. & contra epistolam fundamenti cap. 4. Alexandrinus apud Theodoritum lib. 1. histo. tripart. cap. 14.]

- 15 Hęc autem catholica ecclesia multas ecclesias complectitur, vt ex Pauli epistolis, & Ioannis Apocalypsi satis constat. Sed earum omnium caput, mater & magistra est ecclesia Romana propter cathedram apostolicam, quam Dominus illic esse voluit. Ad eam igitur in causis fidei confugiendum est, quia catholica est, & nullam vnquam hæresim fouit, imo destruit hærefes omnes. Et vt Anacletus epistola tertia scripsit: Romana ecclesia non ab apostolis, sed ab ipso Domino saluatore nostro primitum obtinuit: & eminentiam potestatis super vniuersas ecclesias, ac totũ Christiani populi gregem assecuta est. Et paulo post inquit: Petrus, & Paulus eodem tempore, & vno die, sub Nerone principe passi sunt, & ambo sanctã Romanam ecclesiam sua morte consecrarunt, & alijs omnibus suo venerando triumpho prætulerunt.

- 16 Ad hoc, Irenæus vicinus temporibus apostolorum, libro tertio aduersus hærefes, volens ostendere, quæ sit vera doctrina apostolica, inquit: Traditionẽ apostolorum toto orbe manifestam, in omni ecclesia adest perspicere omnib; qui vera volunt audire: eam videlicet, quam primitiua ecclesia per successionem continuam patrum & episcoporum transmisit ad nos. Sed quoniam per omnes ecclesias discurrere, prolixum esset, & operis infiniti, ex omnibus maximam & antiquissimam atque omnibus cognitam, Romæ a gloriosissimis duobus apostolis Petro, & Paulo fundatam, eligens, eius fidem, traditionemque, quam habet ab apostolis annuntiatam, & per successiones episcoporum

ad nos peruenientem indicantes, confundimus omnes, qui quoquo pacto, vel per sui complacentiam, vel vanam gloriam, vel per cecitatem & malam sententiam, fidem, præter quam oportet colligunt. Et antiquissimus author Septimius Tertullianus eandem auctoritatem ecclesiæ Romanæ frequenter extollit. [Irenæus lib. 3. c. 3. Tertullianus lib. de præscriptionibus aduersus hereticos. & lib. 4. aduersus Marcionem.]

- 17 Cyprianus quoque libro primo epistolarum inquit: Navigare audent, & ad Petri cathedram, atque ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis & profanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides, apostolo prædicante, laudata est: ad quos perfidia habere nõ potest accessum. Et iterum libro quarto fatetur, ecclesiam Romanam esse matrem & radicem ecclesiæ catholice. Postremo, in expositione symboli apostolorum inquit: In ecclesia vr̄bis Romę, nec hæresis vlla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruetur antiquus. [lib. 1. epist. 3. & lib. 4. epist. 8.]

- 18 Deinde Maximus orientalibus populis quadam epistola suadet, vt veram fidem approbantes, in ecclesiam Romanorum, tanquam in solem respiciant: & ex ipsa lumen catholice, & apostolice fidei recipiant. Et sanctus Gelasius primus canone quarto inquit: Quãuis vniuersæ terrę, per orbem catholice & apostolice constitutę ecclesię, vnus thalamus Christi sit: tamen sancta Romana ecclesia, nullis synodicis constitutis, ceteris ecclesijs prælata est: sed euangelica voce Dñi & Saluatoris nostri, primitum obtinuit. Et Nicolaus primus scribens Mediolanensibus ait: Nõ ergo quę libet terrena sententia, sed illud verbũ, quo factum est cælum & terra, per quod

denique facta sunt omnia, Romanam fundauit ecclesiam: illius certe priuilegijs fungitur, cuius autoritate fulcitur. [c. quamuis. 2. r. distinct. Chryso. in epist. 2. ad Theffa. homilia. 4.]

19 Deinde Lucius primus epistola prima, & Felix primus epistola ad Benignum, & Eugenius apud Victorem lib. 2. de persecutione Vandalica, & patres in sexta synodo generali, aet. 4. fatentur vno ore omnes, quod ecclesia Romana mater est omnium ecclesiarum, & nunquam errauit in fide. Et in praefatione Nicenae synodi traditur, ecclesiam Romanam, nullis synodicis decretis, sed voce Domini primatum obtinere. Sanctus quoque Marcellus inquit: Sedes Petri iubente domino Romam translata est. quod & Aegesippus narrat, & Faber contra Lutherum retulit. Sanctus item Iulius ait, ecclesiam Romanam Domini ore sacratam, & exaltatam esse. Pius quoque sanctitate pariter atque martyrio clarus, omnibus ecclesijs haec verba scripsit: Christus hanc apostolicam sedem, omnium ecclesiarum caput esse praecipit. Quibus accedunt Vigilus, Pelagius secundus, Alexander secundus, Eulalius episcopus Carthaginensis & ceteri catholici omnes [Faber tractatu. 5. textu. 23. Vigilus epistola ad Eutherium. c. 7. Eulalius epistola ad Bonifacium secundum. c. relatum. 11. q. 1. Raynoldus lib. 3. ad Henricum octauum regem Angliae. confessio Polonica, de fide & symbolo, cap. 28.]

20 Concludamus ergo cum patribus concilij Lateranensis sub Iulio secundo, dicentibus: Sancta Romana ecclesia, fidei magistra, veritatis alumna, omnium errorum expers, vnica & immaculata, diuina institutione, sanctorum auctoritatibus, conciliorum, canonumque omnium testimonio ecclesiarum cuncta-

rum primatum obtinet. Illud profecto mirabile est: quod cum omnes fere nationum & prouinciarum ecclesiae, etiam illae quibus ipsimet apostoli praesuerunt, multis haeresibus semel atque iterum ac saepius infectae fuerint, Romana tamen ecclesia fidem catholicam puram inuolatamque semper & vbique seruauit. Defecit Achaia, vbi Andreas: Asia, vbi Ioannes: India, vbi Thomas: Persis, vbi Simon & Iudas: Aethiopia, vbi Matthaeus: Hierosolyma, vbi Iacobus: Graecia, vbi Paulus: Phrygia, vbi Philippus docuit: postremo caeterae quibus alij praesuerunt: Roma semper in fide accepta, stabilis & inuolata permansit.

21 Nunquid propter Lutherum, & ceteros impios stupidos homines, caecos & miseros, recedemus protinus ab ecclesia catholica atque Romana? Nunquid, vt ait Augustinus, dubitabimus nos eius ecclesiae condere gremio, quae a redemptione generis humani, ab apostolica se de per successiones episcoporum, frustra haereticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? cui nolle primas partes dare, vel summam profecto impietatis est, vel praecipitis arrogantiae. [lib. de vtilitate credendi cap. 27.]

22 Vbi sunt ecclesiae illae, quae iam olim ab ecclesia Romana defecerunt? in cuius manu sunt omnes ecclesiae Asiae, atque Africae, & illae tam multae, quam in magna Europae parte floruerunt? Nunquid non est demolitus eas aper de sylua, & fera pessima depasta est? cuius si causam diligenter, prudenterque perquisieris, non aliam vnquam inuenies, quam quod ab ecclesia Romana, & Petri cathedra se diuiserunt. Ad postremum, audi Hieronymum in fine operis aduersus

Luciferianos dicentem: Breuem tibi apertamque animi mei sententiam proferam: in illa esse ecclesia permanendum, quae ab apostolis fundata usque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a domino Iesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, vt puta, Marcionitas, Valentinianos, Monteses, siue Campates: scito non ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicat, quos futuros apostolus praenunciavit. Haec vir ille sanctissimus: qui eadem sententia nobis ostendit, lutheranos, sacramentarios, & anabaptistas, vel ex nomine solo haereticos, & non Christianos esse iudicandos. [Vide Fabrum contra Lutherum tractatu. 5. text. 18. Pighium lib. ecclesiasticae hierar. cap. 24. Bartholomaeum Latomum aduersus Bucerum controuersia de auctoritate ecclesiae prope finem.]

23 Haec autem omnia quae de Romana ecclesia diximus, existimanda sunt ex eo manare, quia illic sedes apostolica voluntate diuina permansura erat: idem profus futurum in quacunque alia ecclesia, vbi eandem sedem Dominus esse voluisset: non enim elegit Deus gentes propter locum, sed locum propter gentes. Quae vero causa fuerit, qua Roma omnibus alijs ciuitatibus in ea re fuerit prelata, non est nostrum profus scire. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Non tamen desunt humanae coniecturae fati quidem probabiles & verisimiles, quas Leo ille diuinitus tradit, sermone primo de natiuitate apostolorum Petri, & Pauli, dicens: Beatissimus Petrus princeps apostolici ordinis, ad arcem Romani imperij destinatur, vt lux veritatis, quae in omnium gentium

reuelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Vt sicut Roma fuerat magistra errorum, eodem modo fieret magistra veritatis. [lib. 2. Machab. cap. 5. cap. beati. 2. q. 7.]

24 Etsi enim Hierosolymis ponenda videretur apostolica sedes, eo quod in ea Christus crucifixus, mortuus, & sepultus, resurrexit: aliud tamen placuit sapientiae diuinae, ideo fortasse, quia in vltione mortis Christi Hierosolyma erat funditus euertenda: tum vt caeca illa & carnalis pernicacia Iudaeorum confunderetur, expectantium Messiam suum regnaturum in illa Hierusalem. Deinde translata lege, & sacerdotio translato, consequens etiam fuit, vt & locus apostolice sedis transferretur. Quam obrem apostolorum princeps Spiritu sancto plenus, ibi reliquit successores, vbi eorum praesentia aedificandae ecclesiae plus prodesse posset. Nam cum Roma caput esset imperij, ab ea fides catholica in vniuersum orbem melius diffundi poterat. Postremo, voluit Christus, vt Romanam ecclesiam duo luminaria caeli morte clarissima consecrarent: & vt sanguis multorum martyrum ibidem effunderetur copiosissime, vbi sedes apostolica permansura erat: vt gloriatur vniuersalis ecclesia, quoniam gloria loci congruit excellentiae praesidentis. [Gratianus. 2. q. 6. & iterum 9. q. 3. & rursus. 24. q. 1. Chryso. in epistola ad Roma. sermone vltimo. Torquem. lib. 1. c. 17. Guido de haeresibus Graecorum. c. 3. Armacanus de erroribus Armenorum lib. 7. c. 15. & cap. 25. Faber contra Lutherum tracta. 10. text. 20. & 25. Echius lib. 1. de primatu Petri. ca. 18. & lib. 3. cap. 6. Gaspar lib. 2. aduersus haereticos arti. 3. cap. 7.]

25 Haec autem ecclesia catholica in rebus fidei

fidei & morum errare non potest: quia regitur Spiritu sancto, qui nūquam illā deserit. Et Christus Deus noster, qui caput est ecclesiæ, adest semper & aderit ei vsq; ad cōsummationē sęculi. Pręterea, vt apud Matthæū est, portę inferi, idest, hęreses & errores, nō pręualebunt aduersus ecclesiam. Et Paulus ad Timotheum scribēs ait: Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis. Vnde relinquitur plane, quod si possibile esset, ecclesiam in aliquo errare, is qui sequeretur illam, nequaquam erraret: quia error ille insuperabilis esset. E contrario autem si possibile esset hęreticos non errare, qui tamen sequeretur illos contra ecclesiam, non possent non errare. Quid? quod tam est impossibile ecclesiam errare, quam hęreticos in hęresibus non errare. [Ioan. 14. Matth. 27. ad Ephe. 4. Matth. 16. & 1. Timo. 3. Torque. lib. 2. de ecclesia. cap. 91. Toftadus parte. 2. defensorij cap. 21. cum seq. Gaspar lib. 2. arti. 3. cap. 1. Canus lib. 4. de locis theologis. cap. 4. Michael Medina lib. 5. de recta in Deum fide. cap. 12.]

26 Illud quoque verissimum est, quo solo vniuersę lutheranorum hęreses planissime confutantur: quod ecclesię traditiones in rebus fidei & morum, quāuis scriptę non fuerint, non minoris sunt authoritatis, quam ipsa scriptura sacra. Est autem traditio ecclesiastica, doctrina Christi, vel apostolorum, vel discipulorum, viua voce tradita, & cōtinua fidelīū successione a patribus in filios transfusa, & consuetudine peruetusta firmata. Quę licet in libris sanctorum patrū scripta sit, nihilominus tamen traditionis nomen retinet, vt recte docet noster Aiala. [lib. de diuinis apostoli. ecclesiast. traditio. in principio.]

27 Veritas huius propositionis patet cui-

dentissime: quia multa alia fecit & docuit Iesus, pręter ea, quę in euangelio continentur: & plura docuerunt, & prędicauerunt apostoli, ab eodem Saluatore & a Spiritu sancto edocti, quam quę sacris literis comprehensa sunt. Cum ergo doctrina viua voce tradita nō minoris sit authoritatis, quam si literis diuulgetur, relinquitur inde quod æqualis est authoritas traditionis & scripturę: quod multis etiam locis sacrarum literarum perspicuum fit. Ac primum qui dem Paulus scribens Theſsalonicensibus, inquit: Fratres stete, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Deinde ad Timotheum scribit: Tu ergo filii cōfortare in gratia, quę est in Christo Iesu: & quę audisti a me per multos testes, hęc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt alios docere. Postremo, in actis apostolorū legitur, quod Paulus perambulabat Syriam & Ciliciā, confirmās ecclesias, pręcipiens custodire pręcepta apostolorum, & seniorum. Et paulo post, cum Paulus & Timotheus pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quę erāt decreta ab apostolis & senioribus, qui erāt Hierosolymis. [Ioan. vlti. 2. Theſſa. 2. & 2. ad Timo. 2. Act. 15. cum seq.]

28 Eandem quoque veritatem sancti omnes pastores & doctores ab origine nascentis ecclesię vno ore fatentur: quorum aliqua testimonia breuiter hoc loco memorabo. Primo, sacer ille Diony. c. 1. eccle. hierar. testis est, apostolos partim scriptis, partim non scriptis institutionibus multa nobis tenēda tradidisse. Ad hoc, Irenęus lib. 3. aduersus hęreses, docens sumendā esse veritatē ecclesiasticę traditionis: Quid, inquit, si neque apostoli quidam scripturas reliquissent nobis, nōne oportebat, ordinem

ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus committebant ecclesiasticas? Et Origenes in proœmio libri primi de principijs ait: Seruanda est ecclesiastica prędicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita, & vsque ad præsens in ecclesijs permanens: & illa sola credenda est veritas, quę in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Multa pręterea magnus Basilius in eadem sententiam docet libro de Spiritu sancto, inter alia dicens: Dogmatum, quę in ecclesia prędicantur, quędam habemus ex doctrina scripto prodita, quędam rursus ex apostolorū traditione in mysterio, id est, occulto tradita, recipimus: quorum vtraque parē vim habent ad pietatē. Et in homilia contra Sabellianos inquit: Te pacatum reddat traditio. Dominus ita docuit, apostoli prędicauerunt, patres obseruauerunt, confirmauerunt martyres. Sufficiat dicere: Sic edoctus sum. [Irenęus lib. 3. c. 4. Basilius cap. 27. & 29.]

29 Chryſostomus quoq; in posteriorem epistolā ad Theſſal. inquit: Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderint apostoli, sed multa etiam sine literis: eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista: itaque traditionem quoque ecclesię fide dignam putamus: Traditio est, nihil quęras amplius. Vbi & Vulgarius & Genadius id ipsum confirmāt. Itē Epiphanius libro contra hęreses ait: Terminis nobis positi sunt, & fundamenta, & edificatio fidei, & apostolorum traditiones, & scripturę sanctę, & successiones doctrinę, & vnde quęque veritas Dei munita est. Et alibi: Oportet traditione vti, non .n. omnia a diuina scriptura accipi possunt: quapropter aliqua in scriptis, aliqua in traditione sancti apostoli tradiderunt. Et Hieron. epistola ad Luciniū: Ego illud te breuiter ad-

monendū puto, traditiones ecclesiasticas, ita obseruandas, vt a maioribus traditę sunt. Et post pauca monet, vt vnaqueq; prouincia pręcepta maiorū, leges apostolicas arbitretur. Et Aug. in varijs locis operū suorū asserit, non minus cōstringi catholicam ecclesiam vniuersali traditione maiorū, quā autoritate scripturarū. [Chryſ. & ceteri in 2. ad Theſ. 2. Epiph. hęresi. 55. & 61. Aug. lib. de fide christiana, & lib. 11. contra Faustū, & ad Ianuarium epistola. 118.]

30 Et ne describendo verba singulorum, vltra quam satis est morer, nomina tantum authorum, & locos indicasse sufficiat. Eandem igitur sententiam docet beatus Petrus in epistola 1. Clementis: Ignatius epistola ad Heronem: Tertul. lib. de corona militis, & rursus libro de ieiunio: Origenes homilia 5. in librum Numerorum: Cypri. epist. 8. lib. 2. Athanas. lib. de Spiritu sancto. Hierony. aduersus Luciferianos: Nazianzenus oratione quadam posita inter opera Gregorij Nissenii: Vincentius Lirinensis lib. aduersus hęreses: Euseb. lib. 3. eccle. histo. cap. 36. Ruffinus in expositione symboli. Damasce. lib. 4. de fide Orthodox. cap. 13. & 17. Ambro. Theophylactus, Innocentius primus, Calix. Nicol. Socrates, & alij relati a Martino Aiala lib. de diuinis & ecclesiast. tradit. 3. parte, assert. 10. addo Hosium lib. 4. aduersus Brentium. Canum lib. 3. de locis theologis.]

31 Ad hęc, veritatem hanc multis concilijs maiores nostri posteris tradiderunt. In secūda synodo generali aiunt: Oportet nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine in ecclesia retentas, seruare. Et in epistola synodali concilij Alexadrini: Quia prima salus est, recte fidei regulam custodire, & a patrū traditione nullatenus deuiare. Et

in septi-

in septima synodo generali act. 1. Qui doctrinas sanctorum patrum, & traditionem catholicæ ecclesiæ cōtemnunt, execratio. Et in diffinitione eiusdem synodi: Fatemur autē vnanimiter, nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes, retinere velle: & catholicæ ecclesiæ, in qua Spiritus sanctus inhabitat, traditionem obseruare. Et post pauca: Si quis traditiones ecclesiæ, siue scripto, siue cōsuetudine valentes, nō curauerit, anathema. Demū in 4. sessione concilij Tridentini, sic decreuerunt patres: Sacrosancta cecumenica Tridentina synodus, traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, & cōtinua successione in ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipit, ac veneratur. In summa omnes sancti pastores & doctores non aliud, ex quo Christi ecclesia est instituta, senserunt: non aliud posteris tradiderunt: & tamen audent Lutherani traditiones ecclesiasticas contemnere, irridere atq; damnare, idque sub prætextu euangelij & scripturarum. O infelix audacia: o mentium impiarum temeritas.

32 Paria dicemus de consuetudinibus antiquissimis ecclesiæ, quas quidem contemnere prorsus hæreticum est: vim. n. ecclesiasticæ legis habent, & sine dubio de traditione apostolica manarunt, vt Tertullianus inquit libro de corona militis. Vnde Paulus apostolus scribens Corinthijs, consuetudinem ecclesiæ tanquam legem fortissimam obijcit contemtoris: quod illic Theophylactus & cæteri obseruarunt. Neque alijs armis Hieronymus cōfodit Vigilantium irridentem venerationem reliquiarum, & vsu cæcorum, quam ecclesiæ consue-

tudine. Quod & Aug. subinde confirmat: qui scribens Casulano, inquit: In his rebus, in quibus nil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, & instituta maiorum, pro lege tenenda sunt. Et iterum ad Ianuarium quadam in epistola scribit: Illa vero, quæ non scripta, sed tradita sunt, custodimus: quæ autē toto orbe terrarum obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis apostolis, vel ex plenarijs concilijs (quorum est in ecclesia saluberrima autoritas) commendata, atque statuta retineri. Et aduersus Donatistas: Paruuli baptizati ponuntur in numero credentium: & hoc solum ex consuetudine ecclesiæ antiqua, canonica fundatissima. [1. Cor. 11. August. epist. 86. & 118.]

33 Origenes quoque in epistolam Pauli ad Rom. Ecclesia, inquit, ab apostolis traditionē suscepit, etiam paruulis baptismum dari. Et Aug. lib. 2. de baptismo contra Donatistas: Quam consuetudinem credo ex apostolica traditione venientem, sicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in concilijs posteriorum: & tamen quia per vniuersam custodiuntur ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur. Et rursus: Superius ostendimus, paruulum credere, & inter baptizatos computari: hoc habet autoritas matris ecclesiæ, hoc fundatissimæ autoritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quis quis arietauerit, ipse potius confringetur. Casianus quoque inquit: Oportet nos autoritati patrum, consuetudineque maiorum, vsque ad nostrum tempus per tantam annorum seriem protelata, etiam non percepta ratione, credere: eamque vt antiquitus tradita est, iungi obseruantia, & reuerentia custodire. Ad extremum Leo ille sanctissimus sermone

monē secundo de ieiunio pentecostes, ait: Dubitandum non est, dilectissimi, omnem obseruatiam christianam, eruditionis esse diuinæ: & quidquid ab ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione apostolica, & de sancti spiritus prodire doctrina: qui nunc quoque cordibus fidelium, suis præsidet institutis, vt ea omnes, & obediēter custodiant, & sapienter intelligant. [Origenes in epist. ad Roma. lib. 5. c. 6. Aug. lib. 2. c. 7. Casianus collatione. 21. cap. 12. Gratianus distinct. 11. Gaspar lib. 2. aduersus hæreticos art. 5.]

34 Accedit eodem, quod vetustissima cōsuetudo iustum initium habuisse creditur, nec minorē vim habet, quam scripta lex: quod cum ita sit in consuetudine ciuiliū rerum, ab imperito, rudiq; populo plerumque introducta, quid futurum putamus de consuetudinibus ecclesiæ, a viris selectioribus, Deoque dicatis, a prælatis, & religiosis, doctissimis & sanctissimis, obseruatis? quarū plurimas ante mille trecentos, & eo amplius annos, viguisse constat: vt iure ac merito credantur ab ipsis apostolis ex Christi doctrina, & Spiritus sancti vntione originem habuisse. Vnde per Hieremiam dicit Dominus: Stare super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris. Quisquis has igitur consuetudines contemnit, ecclesiam ipsam cōtemnit, & hæreticus pertinax est. [Hier. 6. l. diurna. l. de quibus. de legibus. Fran. Picus lib. de fide, theoremate 6. Roffen. contra Lutherum, veritate 10. Pighius lib. 1. hierar. ecclesi. cap. 2. Alfonso lib. 1. aduersus hæreses ca. 5. Hermas lib. 9. de instaur. religio. cap. 9. cum seq.]

35 Ex quibus omnibus relinquitur plane, doctrinas, traditiones, & consuetudines ecclesiasticas, necessario tenendas esse homini Christiano, & si non deducantur aperte ex sacris literis: cuius contrarium asserunt impudentissimi hæretici, malitia cæci: qui solis sacris literis arbitrio suo, id est pessimo intellectis, ac deprauatis, stari volunt, quibus alio loco a nobis plenius occurreret: interim tamen aduersus illos cursim argumenta quædam perstringemus, quibus planissime confundi queant. Ac primū quidem, non est minoris autoritatis doctrina voce prolata, quam scripta.

Ad hæc, Christus Deus noster ita ecclesiæ catholicæ semper adest, quemadmodum euangelistarum tempore: quod si Dei prouidentia ecclesiæ suæ non præsidet, nil est de religione satagendum, vt Augu. dicebat lib. de vtilitate credendi. Accedit etiam, quod par est ecclesiæ autoritas, & scripturarum. Præterea Redemptor noster apostolis atque discipulis præcepit, vt prædicarent, vt docerēt, non autem vt scriberēt: quo factum est vt cum pauca nobis scripta reliquerint, prædicatione tamen euangelica totum orbem repleuerint, multa docētes, quæ non sunt sacris literis prodita. Demum lex ipsa euangelica viua voce primum tradita est, non autem scriptis: nil enim scripsit Christus, nil scribendum mandauit. [Hermas lib. 9. de instauranda religione. c. 5. & deinceps Gaspar lib. 4. aduersus hæreticos disputati. 2.]

36 Accedit eodem, quod nō omnia, quæ ad religionem nostram pertinent, scripserunt euangelistæ: sed Christi tatum conuersationem in terris, nec eius integram historiam tradiderunt, vt Ioānes ipse, qui nouissimus scripsit euangeliū, ingenue fatetur, inquit: Sunt & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scriberentur

tur per singula, nec ipsum arbitror mūdū capere posse eos qui scribendi sunt libros. Vnde ex Pauli epistolis, & actis apostolorum satis constat, aliqua ab ipsis euangelistis omiſſa, ex his quæ Redēptor noſter dixit, & fecit: quale est illud, *Visus est plusquam quingētis fratribus*, &c. Et illud, *Quoniam ipse dixit, Beatus est magis dare, quam accipere.* & item illud, *Qui in diebus carnis sue, & reliqua.* [Ioan. vlti. 1. Cor. 15. Act. 20. ad Heb. 5.]

37 Hoc quoque perspicuum est, euangelistas non scripsisse ea omnia, quæ ad ecclesie institutionem, hierarchiam, & sacramenta pertinent: quorum pars maxima vñctioni sancti Spiritus referuata fuit, & in aliud tempus reiecta. Quod vel ex euangelio Ioannis euidenter constat, vbi Christus ipse dixit, *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Illa itaque tam multa referuata Spiritui sancto, didicerunt postmodum apostoli, cum eundem spiritum sub signo visibili acceperunt: eademque tradiderunt ecclesie, ac veluti per manus succedentium sibi episcoporum & patrum, sibi mutuo & ecclesie perhibentium testimonium, certa fidelique traditione ad nos peruenerunt. Et vt Cypr. eleganter scripsit sermone de ablutione pedum: *Sicut par est Spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis statutis æqua est autoritas & potestas: nec minus ratum est, quod dictante Spiritu sancto tradiderunt apostoli, quæ quod ipse tradidit Christus.* [Ioan. 16. Aiala lib. de diuinis & eccles. tradi. par. 1. asser. 2.]

38 Addendum eodem est, quod ecclesia auctoritatem habet discernendi scripturas diuinas ab humanis, & eius traditione certissime scimus, quos libros reci-

pere, & quos reijcere debeamus: nec alia via cognoscimus, qui libri sint canonici, & Spiritu sancto inspirante conscripti, nisi ecclesie traditione, & auctoritate. Vnde Origenes ille doctissimus, lib. 1. comment. in Matth. Ex traditione, inquit, didici de quatuor euangelis: quia hæc sola sunt absque vlla contradictione, quæ suscipi debent in omnibus, quæ sub celo sunt ecclesis: ita enim tradiderunt patres. Et iterum: *Quamuis nonnulli de epistola, quæ ad Hebræos scripta est, dubitauerint, an Pauli sit: sed ego dico, sicut mihi a maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri ita eam, vt Pauli epistolam, susceperunt.* [Eusebius lib. 6. ecclesiast. hist. c. 18. Nicepho. lib. 5. c. 16. Aiala, parte. 1. asser. 1. ad finem.]

39 Accedit etiam, quod sacræ literæ non habent auctoritatem diuinam ex suis authoribus & scriptoribus, sed ab ipso Deo: & eis credimus propter ecclesiasticæ traditionis fidem & testimonium. Vnde factum est, vt receperit ecclesia euangelium Marci, & Lucæ, qui vt plerique tradunt, nunquam Christum dominum viderunt, & tamen reiecit euangelium sub nomine Petri scriptum, eo quod non esset consonum traditionibus ecclesie: qua ratione alia quoque multa euangelia damnata sunt ab ecclesia, quemadmodum Tertullianus, Origenes, Eusebius, Ambrosius, Nicephorus & alij multi testantur. Et Innocentius 1. epist. ad Exuperium, recensens omnes libros, qui recipiuntur in canone sanctarum scripturarum, tandem subiungit: *Cætera autem, quæ vel sub nomine Matthie, siue Iacobi minoris, vel sub nomine Petri & Ioanis, quæ a quodam Leuitio scripta sunt: vel sub nomine Andree, quæ a Nexocharide, & Leonide philoso-*

phis,

phis, & sub nomine Thomæ, & si qua sunt alia, non solum repudianda, verum etiam noueris esse damnanda. Epiphanius quoque in septima synodo generali dixit: *Decet omnem Christianum, cum aliquos libros adulterinos audit, aut legit, respicere, nec omnino animum adhibere: nam & inter epistolas diuini apostoli quædam fertur ad Laodicenses, quam patres nostri, tanquam alienam reprobauerunt. Præterea Manichæi, euangelium secundum Thomam inuenerunt, quod ecclesia catholica merito vt impium auerſatur. Postremo, vt complura omittam, maiores nostri in primo concilio Toletano ita decreuerunt: Si quis dixerit, vel crediderit, alias scripturas, præter eas quas ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas, vel esse venerandas, anathema sit.* [Tertul. lib. 4. aduersus Marcionem. Lucas in proœmio euangelij, & illic Origenes, Ambrosius, & ceteri. Eusebius lib. 3. histo. ecclesi. c. 25. & lib. 6. c. 10. Innocentius episto. 3. cap. 7. Epiphanius to. 5. distin. 15. c. vlti.]

40 Ex his omnibus cuius perspicuum esse poterit, quam misere insaniant recetiores hæretici, qui auctoritatē omnem de trahere conantur ecclesiasticæ traditioni: non enim intelligunt stupidi, cæci, & miseri, se omnem prorsus auctoritatem canonicarum scripturarum e medio tollere, & vnum hoc conari, vt vniuersum orthodoxæ fidei & veritatis lumen, sibi alijsque eripiant: nam labefactant ea, vnde omnia credita pendet. Siquis etenim negare vellet auctoritatē euangeliorum, non alijs quidem argumentis validioribus eam asserere possemus, quam ecclesie auctoritate, eiusque traditionibus. Vnde memoratu digna est sententia illa diui Augustini contra epistolam Manichei, quam vocant fun-

amenti, cap. 5. dicentis: *Ego vero euangelio non crederem, nisi me catholicæ ecclesie commoueret autoritas. Est igitur ecclesiasticæ traditionis auctoritas in veritatis certitudine par auctoritati scripturarum. sed & antiquior est, & notior nobis, & ad longe plura se extendit: quinimo & magis idonea, & efficacior est in re dubia ad fidem certitudinemque faciendam, vt apud sapientes & catholicos viros satis superque constat.* [Vide Fran. Picum lib. de fide, theomate. 6. Fabrum contra Lutherum tract. 2. text. 1. & tracta. 7. text. 9. Rossen. contra Lutherum veritate. 9. Driedonē lib. 2. de ecclesiasticis dogmatibus. c. vlt. & lib. 4. c. 2. cum seq. Pighiū. lib. 1. Hierar. ecclesia. c. 2. & deinceps. Alfonso. lib. 1. aduersus hæreses. c. 5. Hermam lib. 8. de instauran. religione. c. 10. Aialam lib. memorato, parte. 1. asser. 1. ad finem. copiosius Lindanum in panoplia euangelica. Canū lib. 2. de locis theologicis. cap. 7.]

41 Quæri solet, vtum hæretici sint de ecclesia. Quod quidem probari posset, quia ecclesia de illis iudicat, eos excommunicat, & punit: & tamen nil ad ecclesiam attinet, de his quæ foris sunt iudicare. Ad hæc, hæretici tenentur præceptis ecclesie, & quibusdam sacramentis vtuntur: & vere baptizati sunt, & vere baptizat: demum sacramentum ordinis retinent. [1. Cor. 5. c. quod quidam. c. si quis inquit. cum seq. 1. q. 1. Alex. Ales. 4. parte. q. 16. & quæst. 35. membro. 5. Altisiodoren. lib. 4. tract. 3. cap. 7. & tractatu. 8. q. 2.]

42 Sed quamuis quibusdam ex causis ad ecclesiam pertinere videantur, vere tamen de ecclesia non sunt: hæresis enim diuisionem significat, & ideo dicuntur hæretici, quia diuisi sunt ab ecclesia. Accedit, quod apud Mattheum est: *Si*

Z 2 ecclesiam

ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus: ergo sicut Ethnici non sunt in ecclesia, sic etiam nec heretici. Ad hæc, in ecclesia, ut apostolus ait, vnus Deus, vna fides, vnus baptisma. Hereticus igitur, qui non manet in vnitatem fidei, non est in ecclesia Dei. Vnde Cyprianus ad Rogatianum scribens inquit: Hæc initia hereticorum, & ortus atque conatus schismaticorum, sic de ecclesia egreditur, sic altare pro foris collocatur. Et Hieronymus in epist. ad Oceanum: Alieni & extra ecclesiam sunt Iudei, heretici, atque Gentiles. Et Augusti. lib. de vera religione: Ex his hominibus heretici fiunt, qui etiam si essent in ecclesia, nihilominus erraret, cum autem foris sunt, plurimum profunt, non verum docendo, quod nesciunt, sed ad verum querendum carnales, & ad verum aperiendum spirituales catholicos excitando. Et alibi ait: Heretici & schismatici, & eieci a præ-

latis, ab vnitatem corporis Christi sunt separati. Præterea, cum ecclesia nil aliud sit, quam fidelium respublica, & heretici ab ea sint re & nomine diuisi, non magis ad ecclesiam pertinent, quam transfuga ad exercitum, a quo recesserunt: quod Ioannes epistola prima confirmare videtur inquit: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Et Augustinus inquit: Peior est desertor fidei, & ex desertore oppugnator eius effectus, quam ille, qui non deseruit, quam nunquam tenuit. Recte igitur definitur patres in quarto concilio Carthaginensi, dicentes: Hereticorum cœtus, non ecclesia, sed conciliabulum est. [Matth. 18. Ephe. 4. Aug. lib. de vera religione. c. 8. & li. 21. de ciuitate Dei. c. 25. epist. 1. Ioan. cap. 2. concilio. 4. Carthaginensi. cap. 71. Hermas. lib. 6. de instaur. religio. cap. vlti. Canus li. 4. de locis Theologicis cap. 2.]

De episcopis Titulus XXV.

S V M M A R I V M.

1	Episcoporum munus proprium & proprium.	loco episcopi.
2	Episcopi accuratissime studere debent, ne aliquod hereticum dogma suam diocesim inficiat.	7 Episcopi heretici ab omnibus accusari possunt.
3	Episcopi iure diuino obligantur, ut gregem sibi commissum diligentissime custodiant.	8 Inquisitores dicta testium aduersus episcopum hereticum possunt recipere.
4	Inquisitoribus cur datum sit munus damnandi hereticos, quod olim solis episcopis iniungebatur.	9 Episcopus hereticus cur priuatus sit episcopatu.
5	Episcopi & inquisitores quo pacto se gerere debeant apud Hispanos in hereticorum causis.	10 Episcoporum causæ ad summum pontificem omni iure pertinent.
6	Vicarius episcopi, vel capitulum sede vacante, assistere possunt inquisitoribus	11 Episcoporum consecratorum causa, aut eorum quos ipse summus pontifex elegit, Papa committenda est, non autem eorum qui a capitulis, vel ab alijs electi sunt.
		12 Episcopi, quos titulares uocant, a quibus puniri debeant.

De

De episcopis.

TER alia munera Episcoporum grauissima, illud proprium ac fere precipuum est, quod oues sibi commissas diligenter custodire debent a lupis rapacibus, id est, ab impiorum, & hereticorum venenatis doctrinis. Nec enim vlla potest esse pastoris excusatio, ut beatus Gregorius inquit, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Vnde per Ezechielē prophetam Deus loquens pastoribus, ait: Viuo ego, quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinā, & oues meæ in deuorationē omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor (nec enim quæsierunt pastores mei gregem meū: sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebant) propterea pastores audite verbū Domini: hæc dicit dominus Deus: Ecce ego ipse per pastores requirā gregem meū de manu eorum, & cessare eos faciam, ut vltra non pascant gregem, nec pascat amplius pastores semetipsos. Accedit etiā, quod in Apocalypsi Ioannis Deus reprehendit episcopum quendam, eo quod tolerabat eos, qui sequebantur doctrinam Balaam, & Nicolaitarum. Et episcopo Thyatiræ ecclesiæ dicit: Noui opera tua, & fidem, & charitatem tuā, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua nouissima plura prioribus: sed habeo aduersus te pauca, quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit prophetam, docere & seducere seruos meos, fornicari, & manducare de idolothytis. [c. pen. de regu. iuris. Ezechielis. 34. Apocalypsis. 2.]

inuicem dogmata pietatis explorent. & in concilio Mileuitano decretum est, ut negligens episcopus, qui non curauerit conuertere hereticos ad vnitatem catholicam, communionem priuetur: quod si metitus fuerit de conuersione illorum, episcopatum amittat. Et in concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, sic definitur patres: Si quis episcopus super expurgando de sua diocesi hereticæ prauitatis fermento negligens fuerit, vel remissus, cum id certis indicijs apparuerit, ab episcopali officio deponatur, & in loco ipsius alter substituatur idoneus, qui velit & possit hereticam confundere prauitatem. Ad postremum, in concilio Basiliensi hoc decretum extat: Precipua in ipsa synodo episcopi cura sit, inquirere, ac debitis modis occurrere, ne aliquod dogma hereticum, erroneū & scandalosum, sortilegia, diuinationes, incantationes, superstitiones, & quæuis diabolica figmenta diocesim suam inficiant. [Apostolorum can. 38. concilio Mileuitano cap. 25. Lateranensi cap. 3. Basiliensi sess. 15.]

3 Est igitur sollicitudo hæc iure diuino episcopis iniuncta, & illis solis ea cura olim iure pontificio commissa & concessa erat, etiam ante consecrationem: si modo erant electi & confirmati, quia hoc iurisdictionis est. Quamobrem Syluester Papa constituit, ut hereticum resipiscentem presbyter non susciperet, nisi episcopus loci designati. Et Gelasius epistola quadam docet, solum pontificem, & episcopos, damnare posse apostatas & hereticos, sine aliorum consensu: & compluribus alijs conciliorum & pontificum decretis id ipsum sapissime constitutum est. [c. ad abolendam. de hereti. Ambro. Catharinus in speculo

culo hæreticorum cap. 1. Feli. in c. eam te. de rescript. nu. 5. cum seq. Ioan. de Selua tractatu de benefi. 2. quæst. primæ partis. nu. 32.]

4 Sed hodie munus hoc inquisitoribus hæreticæ prauitatis mandatum est: siue propter varias episcoporum curas, siue propter quorundam absentiam, vel ignauiam, vel imperitiam: non tamen abrogatur ob eam causam ordinaria iurisdicção episcoporum: sed vtrique possunt cognoscere simul, aut seorsum: sed cum seorsum procedunt, tenentur communicare sibi acta iudicij, & per vtroque simul sententia est proferenda, nisi forte prius inuicem sibi detulerint. Si vero concordēs non fuerint in pronuncian-do, tunc remittenda est causa instructa ad apostolicam sedem. Præterea eundem ordinem seruare tenentur episcopi in procedendo, quem inquisitores seruāt. [c. per hoc. de hæreti. li. 6. & illic Domi. & alij. extrauag. ex eo. eodem tit.]

5 Sed hæc fere omnia in Hispania longe aliter hodie fiunt: nam cum episcopi & inquisitores non sunt concordēs, remittitur causa instructa ad senatum sanctæ inquisitionis. Præterea cum episcopi nō habeant secretum carcerem, nec ministros idoneos ad procedendum aduersus hæreticos, non possunt seruare ordinem illum, qui præfinitus est inquisitoribus: quam ob rem vsque eo tantum procedere debent, vt in hæreticos vel suspectos inquirant, & summariam probationem inquisitoribus secreto mittere debent. Aut si forte reos comprehenderit, ne fugerent, tenentur protinus eos mittere ad inquisitores: alioqui causam omnem ita confundent, vt vix aut nunquam veritas inueniri queat: quod ego frequenter vicariorū imperitia contigisse scio: ideoque id mea sententia lege pōtifficia prouidendum esset. Interim

vero Rex noster scribere solet episcopis, vt eas causas ad inquisitores mittant.

6 Illud præterea statutum est, vt vicarius episcopi assistere possit inquisitoribus loco episcopi: quod hodie frequen-tius fieri solet: nam vel vicarij, vel alij ab episcopis delegati adsunt inquisitoribus, quoties opus est: ipsi vero episcopi raro hunc laborem subeunt. Sed tunc demum admittendus est vicarius episcopi, cum suspectus non erit, nec ex genere Iudæorum: alioqui repellendus est, vt quadam epistola generalis inquisitoris plenius continetur. Capitulum quoque sede vacante succedit in locum episcopi, vt in pleraque alia, ita etiam in hoc munus. Item episcopus procedere potest aduersus hæreticos, quantumuis exemptos ab ordinaria iurisdic-tione: id tamen facere debet iure delegato: non autem iure ordinario, vt Ioannes Andreas, Felinus, & cæteri tradunt. [c. vt commissi. §. priuandi. de hæreti. lib. 6. cap. ad abolendam. eo. tit. lib. 5. & illic Ioan. And. Cardi. Feli. & alij. glo. & cæteri in Clem. 2. de hæreti.]

7 Et quamuis episcopi non facile sint accusandi, præsertim ob ouibus suis: si tamen hæretici fuerint, accusari ab omnibus possunt: quod iam olim decretū est in secūda synodo Romana sub Symmacho Papa hoc verborū tenore: Oues quæ suo pastori commissæ sunt, eū nec reprehendere, nisi a fide exorbitauerit; nec vllatenus accusare possunt. Ceterū cautius agendum est, vbi causa episcoporum tractatur, nec inquisitores procedere queunt aduersus episcopos, aut superiores prælatos, nisi expressim id fuerit eis commissum. Cæterum si cognouerint illos hæreticos esse, vel infamatos de hæresi, vel suspectos, debent hoc sedi apostolicæ nunciare: sed inquisitores Hispaniæ consulent gene- ralem

ralem inquisitorem, & senatum, ab eis autem consulatur Papa. [c. inquisitores. de hæreti. lib. 6. cap. oues. c. accusatio. 2. quæst. 7.]

8 Sed quamuis nequeant inquisitores contra episcopos inquirere, poterunt tamen dicta testium aduersus eos recipere, vt eorum hæreses sedi apostolicæ nuncient. Nec enim aliter scire, aut inuenire possunt illos crimen hæreseos commississe. Adde quod is etiam, qui iudex non est, nihilominus potest contra reum testimonia accipere, vt eum ad suum iudicem cum elogio mittat. [c. inquisitores. de hæreti. lib. 6. l. 1. C. de exhiben. reis. l. diuus. ff. de custo. reo. l. 3. in princi. ff. de re milita. l. ne quid. ff. de incen. ruina. naufra. extrauagan. cū Matthæus. de hæreti. in fine.]

9 Episcopus autem hæreticus priuatur episcopatu, quia ex pastore factus est lupus, & ecclesiæ membrum esse desijt. Vnde in synodo Coloniensi sub Iulio primo. Eufrata hæreticus priuatus fuit episcopatu. Et actione tertia concilij Chalcedonensis, Dioscorus episcopali dignitate, & omni sacerdotali ministerio propter hæresim fuit priuatus. Sic etiam actione prima quinti concilij Constantinopolitani, Anthimus archiepiscopus, & quidam episcopi depositi fuere. Sic Paulus Samosatenus deiectus fuit episcopatu. author Eusebius lib. 7. ecclesiast. hist. Sic in alia synodo Constantinopolitana Marcellus episcopus hæreticus depositus fuit, vt apud Sozomenū est, lib. 3. hist. trip. Sic etiam alij hæretici priuati sunt episcopatu in concilio Sardicensi: in cuius epistola synodali patres inquirunt: Generali eos decreto sanctum conciliū episcopatu deposuit, decreuimusque, non solum episcopos eos non esse, sed neque communionem cum fidelibus promereri: quod Theo-

doritus retulit lib. 4. hist. trip. Et vt iam finiam, Nicephorus in ecclesiastica historia est author, Nestorium fuisse depositum in Ephesina synodo, & in alia synodo Eutycetem, & alibi alios. Sed si episcopus pertinax fuerit, vel relapsus, aut impœnitens, degradandus, & cremandus est: episcopi enim & clerici pertinaces exaugurandi, refecrandi, & infulis exuendi sunt. [histo. eccl. lib. 7. cap. 26. & lib. 3. tripartitæ cap. 9. & lib. 4. cap. 24. cap. 1. & cap. super eo. de hæreti. lib. 6. c. ad abolendam. c. pen. eodem tit. lib. 5. Nicephorus lib. 6. cap. 28. cum seq. & lib. 14. cap. 34. & c. 47.]

10 Cum autem episcopus hæreticus repertus fuerit, consulendus est omnino summus Pontifex, ad quem episcoporum causæ omni iure pertinent. Quod vel ex epistola generali concilij Alexandrini satis constat: cuius verba sunt: Antiquis regulis sancitum est, vt quidquid, quamuis in remotis & longe positis prouincijs, super episcoporum querelis & accusationibus ageretur, non prius accipiendum esset, quam ad notitiam apostolicæ sedis fuisset pronunciatio prolata, ne passim ab accusatoribus, aut calumniatoribus columnæ conuellerentur ecclesiæ. Item Anacleus epist. quam vniuersæ scribit ecclesiæ, asserit hoc statutum fuisse ab apostolis iussu Saluatoris. Quod multis epistolis docent esse seruandum, Euaristus, Sixtus primus, Anicetus, Victor, Cyprianus, Sixtus secundus, Zepherinus, Marcellus, Melchiades, & alij multi sanctissimi, doctissimi, & antiquissimi patres: quorum verba non describimus fastidij vitandi causa. Sed præterire non possum decretum illud concilij Niceni: Dudum a sanctis apostolis, eorumque successoribus in antiquis decretis statutum fuerat, non oportere præter sententiam

Romani

Romani pontificis concilia celebrari, nec episcopos damnari. [Vide Cyprianum epistola. 4. lib. 1. Gratianum in decretis patrum. 2. quæst. 7. Nicephorū lib. 9. ecclesiast. hist. cap. 8. Alber. Pighium lib. 6. hierar. ecclesiasticæ. cap. 6. & deinceps. Gonsalum de hæretica prauitate. quæstio. 17.]

- 11 Sed hæc omnia accipienda sunt de episcopis consecratis, non autem de electis a capitulis, vel ab alijs, præterquam ab ipso Papa. Nam sicut illi non dum vere sunt episcopi, antequam approbati & consecrati sint: sic etiam, qui electi sunt a summo Pontifice puniri non debent eo inficte. [Extrauagan. ex eo. de hæreti. glo. in c. 1. de religio. domi. Feli. in c. eam te. de rescript. & illic Blasius Auriolus, & cæteri. Ioan. de Selua

tractatu de beneficio, parte. 1. quæst. 2. nu. 31. Bertachi. lib. 3. de episcopis. parte. 4. secundæ partis.]

- 12 Maius tamē dubium est, de episcopis, quos titulares nominant: qui videntur nomine tantum episcopi, ac proinde ceteri ferri possent his priuilegijs indigni: sunt enim pastores sine ouibus, & præfules sine diocesi: attamen cum sint creati a summo Pontifice, & vere sint episcopi, & interdum his opus sit, in magnis præsertim diocesisibus, necessarium fore cetero, ut etiam de criminibus eorum summus Pontifex consulatur. [Clem. in plerisque. de electio. Gerson parte. 1. tracta. de statibus ecclesiasticis. tit. de statu prælatorum, consider. 8. Ludo. Gomes in regula cancellariæ de annali possessore, q. 47. Alua de concilijs, parte. 2. §. 4.]

De errore & ignorantia Titulus XXVI.

S V M M A R I V M.

1	E rrare quid sit, & quot modis errare contingat in fide.	proculdubio culpa caret.
2	Errare malitia in fide quot modis possit vnusquisque.	7 Ignorantia errans in fide, negligentia peccatum, non hæresim incurrit.
3	Ignorantia quot modis erretur in fide.	8 Ignorantia errans cum hæreticus non sit, pænis hæreticorum puniri non debet.
4	Ignorantia crassa errans in fide, parum abest ut hæreticus consummatus censetur.	9 Ignorantia sancta curiositati contraria, virtus est maxima.
5	Ignorantia probabili errans in fide absque pertinacia, hæreticus censendus non est.	10 Homines docti vix excusari possunt ignorantia.
6	Ignorantia insuperabili errans in fide, is	11 Ignorantia iuris naturalis & diuini neminem excusare potest.

De errore & ignorantia.

- 1 **V**M hæresis vix aliud sit quàm error pertinax in fide, operæpretium erit videre qualis error ille sit, qui erratē facit hæreticū: non enim omnis qui er-

rat, hæreticus est. Multis autem modis errari potest in fide, sed præcipue duobus: malitia, & ignorantia. Error malitiæ habet pertinaciam admistam, & hic est qui facit cōsummatum hæreticum.

Error

Error autem ignorantie plerunque pertinacia caret: quam ob causam interdū leuiori pœna, sæpe etiam venia dignus est: quod Plato, Aristo. & alij sæpissime docuerunt. Est autem errare, habere falsum pro vero, aut verum pro falso, vel certum pro incerto, aut incertum pro certo: quemadmodum Augu. in Enchiridio tradit. [Plato lib. 9. de leg. Arist. lib. 1. poster. c. 12. & lib. 3. ethi. cap. 1. Alfon. lib. 2. de potestate legis pœnalis cap. 14. Titelmanus lib. 11. de consideratione rerum naturalium cap. 19. Augusti. in Enchiridio. cap. 17.]

- 2 Malitia errat in fide is, qui sciens veritatem catholicam, & credens illam esse veram, asserit contrarium errorem. Quod quidem fecisse creduntur multi callidi, ac pessimi hæretici, qui lucri cupiditate falsa dogmata consulto rudioribus vendiderunt: quod & beatus Gregorius tradit lib. 20. in Iob cap. 12. his verbis: Plerunque hæretici sola in verbis suis exteriora lucra sectantur: neque ignorant quia peruersa astruunt, sed erroris prædicamenta non deserunt, dum sumptus percipere quasi doctorū volunt. & Theophylactus, in epist. ad Phil. cap. 1. Hæretici de industria & præcipua intentione recta non prædicant, sed peruersa & adulterina, propter hoc, quod peruersus illis scopus est. & in epist. 1. ad Tim. cap. 4. in verbis illis: In hypocriti loquentium mendacium, adiungit: Hoc est, ea quæ mentiuntur, non per ignorantiam mentiuntur, verū scientes vana esse, simulant se tanquam vera dicere. Quamuis autem isti non videantur errorem habere in intellectu, pessimi tamen hæretici sunt, & ut tales acerbius puniendi, ut in Enchiridio copiosius disputauimus. Huic affinis est illorum error, qui scientes, quid sancta doceat ecclesia, ipsi nihilominus contra-

rium pertinaciter verum esse putant, præponentes errores suos doctrinæ sanctorum, & ecclesiæ catholicæ: cuiusmodi sunt hæreticorum plurimi, & præcipue huius temporis, qui superbia, malitia, & vana gloria cæci, ecclesiæ doctrinam paruipendentes, lucem dicunt esse tenebras, & tenebras lucem: atque hi quidem ignoratione, & non ignorantia errant. Nam, ut inquit Suidas: Si quis ignorationem, scientiæ priuationem esse dicit, errat: est enim ignoratio habitus prauus, & errans. Illi demum malitia errare censentur, qui turpiter ignorantes aliquam fidei veritatem, quam explicite scire tenentur, contrarium errorem pertinaciter credunt, non parati ad correctionem veritate cognita: quæ pertinacia eos quoque facit hæreticos, qui errant in his, quæ tunc explicite scire non tenebantur. De his erroribus loquitur Epiphanius lib. 1. contra hæreses, dicens: Error semper pertinax est, & ad fraudem promptus: cæca enim est malitia, & error stolidus est. Et iterum, spiritus erroris est, velut flatus in tibia, diuersis motibus cōcitans vnumquemque stolidum contra veritatem. Et Rufinus lib. 2. Omnis error hæreticorum habet primum cæcitatem, deinde vanitatem. [lib. 1. hæresi. 19. & hæresi. 25. lib. 2. hæresi. 53.]

- 3 Cum autem sint plures ignorantie species, multifariam in fide ignorantia errari potest: ut puta ignorantia affectata, vel crassa, vel probabili, vel insuperabili. Qui errat ignorantia affectata, is malitia errat, nec excusationem habet apud Deum, nec apud homines: præsertim si eius error sit in re graui, quam explicite scire tenebatur: de hac enim ignorantia loquens Propheta regius ait: Noluit intelligere, ut bene ageret. & Apostolus priori epistola ad Co-

AA rinth.

Corinth. Qui ignorat, ignorabitur. Iudices vero ex qualitate dogmatum, personarum, & errorum, diiudicare melius poterunt malitiam & culpam errantis. [Psal. 36. & 1. Cor. 14. Iustinus philosophus quaest. 140. c. excellentissimus. 11. quaest. 3.]

- 4 Ille quoque qui crassa ignorantia errat in fide, pene est, ut pro haeretico consuetum habeatur: non enim credendus est quisquam ea ignorare, quae cunctis divulgata sunt, & omnes sciunt & intelligunt, & quae illemet qui errat, tenebatur explicite scire: nimirum fidei articulos, praecipua decalogi, & si quae sunt generis eiusdem: in quibus si quis errauerit, iure ac merito censetur haereticus, nisi forte fuerit usque adeo ignorans, rusticus, & stupidus, ut iudicibus perspicuum sit, illum caruisse malitia, & ab omni pertinacia fuisse alienum: tunc enim de culpa, non autem de haeresi puniendus est, qua in re fere sola melioris conditionis sunt stulti, quam periti. His accedit Plato, qui dial. 9. de legibus ait, ignorantiam quandam esse simplicem leuium peccatorum causam: aliam vero duplicem, quando non ignorantia solum quisquam detinetur, sed etiam sapientiae opinione inflatus, quae omnino ignoret, ea scire se prorsus existimat. Hanc, inquit, si vires roburque consecuta fuerit, ingentium turpissimumque scelerum causam esse: sin autem imbecillitate prematur, peccata inde profecta, peccata quidem esse, & illis tamquam peccantibus leges praescribendas esse, sed mitissimas omnium, plurimamque veniam & indulgentiam plenas. [l. late culpe. de verb. signifi. l. quod Nerua. depositi. l. plurimum. l. nec Supina. de iuris & facti ignoran. l. si Titius. 48. ff. de fidei iussori. l. 4. ff. quod vi aut clam. Thomas in priorem Pauli epistolam ad

Corin. lect. 4. Canus lib. 12. de locis theologicis cap. 10.]

5 Sunt qui errant in fide ignorantia probabili: putantes aliquid esse verum, quod quidem contrarium est alicui veritati catholicae, quam explicite scire non tenebantur: & neque pertinaciam habent, neque malitiam: sed parati sunt ad suscipiendam sanam doctrinam. Hi autem nil minus quam haeretici sunt: quia ut Cyprianus inquit, elegantissimo illo tractatu, quem contra Demetrianum scripsit: Qui ad malum motus est mendacioso fallente, multo magis ab bonum mouebitur veritate cogente. Et sicut ait Hieronymus in prologo in epistolam ad Romanos: Qui cognitum illico sequimur, olim utique sequeremur, si antea cognouissemus. Et Augustinus alibi: Qui sententiam suam, quamuis falsam atque peruersam, nulla pertinaciam animositate defendunt, quaerunt autem cautam sollicitudine veritatem, corrigi parati cum eam inuenerint, nequaquam sunt inter haereticos deputandi. Demum quisquis probabili causa non pertinaciter errat, is non habet electionem contradicentem doctrinis ecclesiae, relinquatur ergo, ut haereticus non sit: & haec theologorum & iurisperitorum constantissima sententia est. [c. dixit Apostolus. 24. quaest. 3. l. 2. ff. si is qui testa. liber esse iussus erit. c. 1. 29. quaest. 1. Tho. Caieta. & ceteri. 2. 2. quaest. 10. arti. 2. Inno. Bal. Abbas, & ingens agmen in c. 1. de summa Trini. Ioan. Anania, & Felinus in c. 1. de haereti. Pau. Ias. & ceteri in rubri. C. de summa Trini. Gerson tractatu de protestatione considerat. 11. Cardi. in Clem. 1. de haereti. Lupus allegatione de haeresi. §. 5. Alber. Pighius lib. 4. hierar. ecclesiastica. cap. 8. Alfonsus lib. 1. aduersus haereses cap. 9. Alberti. lib. de agnos. assertio. catholi. quaest. 36. nu. 6.]

6 Qui

- 6 Qui autem erraret ignorantia insuperabili, id est, quam superare non potuit, faciendo quidquid facere debuit, ut illam vinceret, is proculdubio culpa caret, nec malitiam habet, aut pertinaciam, nec aliqua poena coercendus est: sicuti nec illi puniendi sunt, qui bona fide veritatem quaerentes, in rebus difficillimis aberrauerint. Nam & ob eam causam viri sanctissimi, atque doctissimi errasse interdum deprehenduntur, nullo suo vitio, aut culpa, sed humana imbecillitate, ac rerum diuinarum sublimitate. Sic enim, Cyprianus, & alij, in rebus etiam fidei errasse nonnunquam inveniuntur: quorum errores ex ignorantia quadam naturali, ac pene insuperabili procedentes, tantum adest, ut catholicos illos patres, haereticos fecerint, ut potius intentione pia veritatem quaerentes non modo venia, sed laude etiam ingenti digni semper & ubique sint habituri. Et hic est error ille, de quo prudentissime loquens Augu. dicere solebat, Ut aiunt, errare possum, sed haereticus non ero. [Vincent. Lirinensis lib. aduersus haereses fol. 9. Ioan. Maior in lib. 2. sent. distin. 22. quaest. 2.]
- 7 Ille vero, qui ignorantia errat in fide, credens contrarium eius, quod explicite scire tenebatur: peccat quidem peccato negligentiae, non tamen haereticus est: aliud enim est haeresis, aliud error ignorantiae: nam haeresis pertinaciam habet cum electione contraria doctrinis ecclesiae: error autem ignorantis, etsi culpam habeat, si tamen pertinacia careat, nullo modo haeresis est. Accedit etiam, quod errans ignorantia, non eo ipso consentit errori: quid enim tam contrarium est consensui, quam error, qui imperitiā detegit? nisi forte cognita veritate nihilominus in errore persistat: quia tunc errorem approbaret, &

haereticus pertinax esset. Quinimo errorem approbare censetur, qui non dolet statim veritate cognita. Nam ut apud Aristotelem est, omne quod ob ignorantiam est actum, non sponte quidem est actum: ab inuito tamen id effectum est omne, pro quo dolet, qui egit, ipsumque poenitentia subit. Qui namque ob ignorantiam aliquid egit, & non fert moleste, se illud egisse: sponte quidem sua non egit quod nesciebat: non tamen erit inuitus, quippe cum non doleat ob id ipsum. [l. si per errorem. de iurisd. omni. iudi. Aristo. lib. 3. ethi. cap. 1. 29. q. 1. Armachanus lib. 15. de erroribus Armenorum cap. 25. Gerson lectione 5. de vita spirituali. col. 5. Fran. Victoria 2. 2. quaest. 11. arti. 2. Alfonsus lib. 1. aduersus haereses. cap. 9. Tiraquel. de poenis. causa. 11.]

- 8 Cum igitur haereticus non sit, qui ignorantia errat, coercendus quidem non erit poenis haereticorum, sed errores suos arbitrio iudicum reuocare debet pure, simpliciter, sine conditione, voce sua, & asseueratione constanti: sed non tenetur fateri, se errando peccasse contra fidem catholicam, saltem mortifere: neque post eam reuocationem est illi poenitentia iniungenda, nisi forte sponte, vel ad cautelam, vel ex humilitate voluerit eam subire: neque infamia notabitur, neque aliquam haereticorum poenam patietur: quia nec est, nec fuit unquam haereticus, nisi aliud ex circumstantiis constiterit, ut iam antedixi. nu. 4. Et ita theologo & iurisperiti sentiunt. [Extrauag. vas electionis. in fine de haereti. Gerson tracta. de protestatione consideratione. 11. Matth. Ioan. deligna. & Cardi. in Cle. 1. de summa Trini. Lupus. in Cle. 1. §. vlt. de vfuris. Ioan. Imo. in Cle. nolentes. de haereti. Ioan. Lupus allegatione de haeresi. §. 4.]

AA 2 9 Alia

9 Alia complura de ignorantia iuris & facti, passim apud alios inuenies (nec enim omnia persequi in animo est) hoc tamen vnū prætereire non possum, quod apud veteres quosdā sapientes me olim obseruasse memini: esse quandam sanctam ignorantiam curiositati contrariam, qua prudentes homines in rebus diuinis nihil vltra vires ingenij humani scire conantur: de qua ignorantia loquens Lactantius lib. 2. diuinarum institutionum inquit: Deus ea sola scire nos voluit, quæ interfuit hominem scire ad vitam consequendam: quæ vero ad curiosam & profanam cupiditatem pertinebant, reticuit, vt arcana essent. Et Theophylactus in priorem epistolā ad Timotheum: Velle curiose admodū diuina scrutari, in blasphemiam cadit. Vnde Sapiens in prouerbijis ait: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria. Et antiquus ille Socrates dehortabatur, caelestia omnia, & quæ dij machinētur, scrutari: nec enim hominibus facile est ea inuenire, neque dijs eos facere grata arbitratur, qui ea querant, quæ ipsi dij in promptu, & manifesta esse noluerunt. author Xenophon lib. 4. de factis & dictis Socratis. Vetusissimis quoque Germanis sanctius ac reuerentius visum est, de actis deorum credere, quam scire, vt Cornelius Tacitus lib. de moribus Germanorum retulit. vnde illud frequens apud eos: De Deo credendum, non querendum. Et Isidorus lib. 2. de summo bono inquit: Interdum quædam nescire conuenit: ea enim, quæ supra hominis intelligentiā sunt, scrutanda non sunt. Et Beda in epist. ad Rom. Est in nobis quædam, vt ita dicam, docta ignorantia, sed docta Spiritu Dei, qui adiuuat infirmitatē nostram. Et alibi ait: Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia.

[Lactantius lib. 2. cap. 9. Chryso. in cap. 1. Ioan. homilia. 6. & homilia 23. col. vlti. & episto. ad Ephe. sermone. 19. & in epist. 1. ad Timo. homilia 1. & in epist. 2. ad eundem homilia. 8. col. antepen. & lib. 1. de prouidentia Dei, charta pen. & homilia. 1. cum seq. de incomprehensibili Dei natura. Theophylactus in priorem episto. ad Timo. cap. 1. in fine. Prouerb. 25. Isidorus li. 2. cap. 1. Beda in episto. ad Roma. cap. 8. & cap. 9. Pet. Crinitus lib. 12. de honesta disciplina cap. 8.]

10 Homines docti vix excusari possunt ignorantia, ac fortasse, ne vix quidem: turpe enim illis est, ea ignorare, quæ pfitentur, & quæ scire tenentur. Sic Nazianzenus oratione, in Athanasij laudē, inquit: Nam plebeis hominibus, qui per errorem id admiserint, ignoscendū fortasse fuerit, quibus plerumque saluti est, quod a curiositate alienum animum habent: at doctori quo tandem modo idem concedemus, qui aliorum etiam ignorantias emendat, nisi id falso sibi nomen arroget? Nam cum Romanorū legem nemini, quamlibet rustico & indocto, ignorare liceat, nec lex vlla extet, quæ facinoribus per ignorantiam commissis opem ferat: nonne absurdum est, salutis doctores & antistites, salutis principia nescire, etiam si alioqui simplicitate animo sint, crassiorique ingenio? [l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de origi. iuris.]

11 Ignorantia quoque iuris naturalis & diuini neminem excusare potest: quia, vt inquit Chryso. homil. 12. ad populum Antiochenū: Ab initio Deus hominem formans, legem ipsi naturalem indidit, & quid tandem est lex naturalis? conscientiam nobis expressit, & per se discibilem constituit bonorum & contrariorum scientiam. non enim

opus

opus habemus discere, quod malum est fornicatio, & bonum continentia, sed ab initio hoc scimus. & vt discas, quod ab initio hoc scimus, legislator leges postea ferens & dicens, Non occides: nō intulit, malum enim cedes, sed simpliciter, non occides, inquit: Prohibuit enim peccatum duntaxat, non docuit. Quare igitur, qui dixit, non occides, nō addidit, quod malum cedes? quoniam præueniens conscientia nos hoc docuit, & tanquam scientibus & intelligentibus ita loquitur. & in cap. 14. epist. ad

Roma. sermo. 26. Non est putandum, ad defensionem sufficere ignorantiam: erit enim, erit inquam quando & ignorantia poenas dabimus, quādo scilicet, & ipsa ignorantia veniam nō habebit. nam & Iudæi ignorarunt, sed ea ignorarunt, quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorarunt, sed excusationem non habent. quod si ea ignoraueris, quæ sciri non possunt, præter culpam eris. Si vero quæ scitu & possibilia sunt & facilia, extremas poenas merito dabis.

De excommunicatione Titulus XXVII.

S V M M A R I V M.

- 1 **H**æretici omnes ipso iure sunt excommunicati, & tantum a summo Pontifice, vel eius delegatis absolui possunt.
- 2 Excommunicationis poena maxima, & formidanda.
- 3 Excommunicationē quid impius Lutherus esse sentiat.
- 4 Excommunicatus, si per annum in excommunicatione pertinaci animo permanserit, in heresis suspicionem incidit.
- 5 Excommunicati non prius debent absolui, quam ecclesie plene satisfaciant.
- 6 Excommunicati, qui per mensem in excommunicatione permanserint, regijs legibus cautum est, vt a iudice seculari puniantur.
- 7 Excommunicari post mortem nemo potest, nisi fuerit hæreticus.
- 8 Maranatha quæ dictio sit, & quid significet.
- 9 Hæretici tanquam excommunicati deuitari solent, etiam priusquam hæretici declarentur.

De excommunicatione.

1 **H**ÆRETICI omnes ipso iure sunt excommunicati, & a comunione fidelium diris proscriptionibus se parati, & quotannis in coena Domini excommunicantur a Papa: quam ob causam ab alio quam ab ipso Pontifice maximo, vel ab eius delegatis absolui nequeunt, vt alibi diximus. Hæc autem poena statuta est in

hæreticos iure diuino, vel certe ab eodē iure descēdit. Nam quia ecclesiam nō audiunt, habendi sunt tanquam ethnici & publicani: & apostoli eos deuitandos esse, docuerunt. [Matth. 18. ad Titum. 3. Ioan. episto. 2. cap. notandum. 24. quæst. 3. cap. sicut. & c. excommunicamus. de hæreti.]

2 Est autem excommunicationis poena maxima quidem, & valde timenda, vt ex Pauli epistolis constat. Vnde Hieronymus

nymus

nymus ad Heliodorum scribēs, epist. 1. inquit: Presbytero, si peccauero, licet trahere me satanā in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. Et in veteri quidem lege, quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio ceruice subiecta contemptū expiabat cruore. Nunc vero inobediens, spiritali mucrone trūcatur: aut eiectus de ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur. Quod planius Theophylactus post Chrysostomum docet, explicans verba Pauli: Verum quomodo aliquis dicet, satanā tradebantur? Qui enim contumax esset, & minus obediēs, extra ecclesiam emittēbatur, eijciebaturque a cætero grege, & nudus mox & desertus lupis debebatur in prædam. Nam quemadmodum olim nubes tabernaculum obducebat, sic Christi ecclesiam Spiritus sanctus. Quicumque ergo ex ecclesia fuerit eiectus, & Spiritu sancto priuatus, erit hic miser perfacilis in capturam: tanti est ab aliorum consortio, & communionē repellī, censura: istius modi namque mox Deus, & peccatis obnoxios, castigandi gratia, & morbis afficit, & malis vrgebit; & Theodoretus. Ex hoc autem loco docemur, quod eos qui segregantur, & ab ecclesiastico corpore separantur, inuadit diabolus, eos gratia destitutos inueniens. Et patriarcha Tharadius dixit: Pœna dira est anathema, procul a regno cælorum expelli & a Deo emitti, ducens in tenebras exteriores, ut Paulus diaconus retulit lib. 23. rerum Romanarum. [1. Corin. 5. & epist. 1. ad Timo. c. 1. & illic Theophylactus post Chrysostomum. homil. 5. & Hieronymus ad Heliodorum. epistola. 1. c. absit. 11. q. 3. Lindanus lib. 4. Pannoplæ euangelicæ. cap. 58. confessio Polonica de fide & symbolo. cap. 31.

3 Est igitur excommunicatio horribilis admodum, & pertimescenda: sed infanus ille Lutherus inter impia sua deliramenta, hoc quoque posuit, excommunicationem plus esse diligendam, quam timendam: contra Paulum apostolum, contra sacra concilia, deniq; contra vniuersam ecclesiam, non alia ratione, vel argumento nixus, quam quod excommunicatio medicinalis esse dicitur: ergo non alio modo diligenda esset, quam a sanis pharmaca, vel ab innocentibus sceleratorū pœnæ temporales: Ea enim omnia medicinalia sunt, & excommunicationis sententia, non nisi pro contumacia & mortifero crimine fertur: & pœna, quæ facinorosis imponitur, medicina quædam est improbitatis, ut eleganter Plato docet in Gorgia. & lib. 9. de leg. inquit: Nullum supplicium lege factum, ad malum tendit, sed duorum alterum fere semper solet efficere: nam aut melior, aut certe minus prauus, qui pœnas dederit fieri solet: quod & Chrysostomus eleganter docet. Pereat itaq; delirus hæreticus: nos vero Paulum & ecclesiam sequamur. [Vide Chrysostomum ad populum Antiochenum homil. 6.]

4 Inde illud rectissime cautum est, ut si quispiam suspectus in fide, per annum in excommunicatione permanserit animo pertinaci, exinde velut hæreticus ab inquisitoribus condemnetur. Addunt præterea iuris periti cōplures, quod etsi quis non fuerit alias in fide suspectus, si tamen per annum volens in excommunicatione persistat, hoc ipso incidat in suspicionem hæresis, quia de potestate clauis ecclesie male sentire præsumitur. Et hoc iam sancitū est, in concilio Tridentino sess. 25. decreti reformationis. cap. 3. in fine. Verum eam suspicionem, aiunt, non esse vsq; adeo violentā, ut ob eam

eam solam damnari quispiam debeat, quamuis ad purgationem indicendam sufficiat: quā si subire noluerit, & adhuc in excommunicatione permanserit, tūc velut impœnitēs, pertinax, & hæreticus condemnari queat. [c. excommunicamus. §. qui autem. de hæreti. c. cum cōtumacia. eodem tit. lib. 6. Innocen. Ioā. Adre. & ceteri in c. vlti. de pœnis. Hosti. Henri. Cardinalis post aduocatos Florētinos, & Felinus in dicto. §. qui autē. Hostien. in summa tit. de hæreti. col. 3. Calderi. confi. 5. eodē tit. Capella Tholosana & Stephanus decisione 365. Phi. Fran. in c. cum contumacia. Lupus in c. per vestras. §. 18. nu. 24. Gonfalus de hæreti. quæst. 9. item Arelatanus notabili. 41. Ripa. in c. 1. de iudicijs. nu. 77. Albertinus in rub. de hæreti. li. 6. q. 13. nu. 34. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 4. & Cæterius in tractatu nu. 21. Couar. in c. alma mater. de sent. excommu. lib. 6. part. 1. §. 7. Godofre. in l. 10. cognouimus. in fi. C. de hæreti.]

5 Hi autem qui excōmunicati sunt, nō ante debent absolui, quā ecclesie plene satisfecerint. Vnde absolutionis tēpore solet interdū eis pro parte satisfactionis pœna pecuniaria imponi: quæ iuste potest ab eis exigī ad pios vsus, quemadmodum cœtus Cardinaliū superioribus annis Paulo III. respondit. Et ita fieri vidimus in absolutione quorundā, qui propterea fuerant excōmunicati, quod inquisitionis officium impederant. Etenim excommunicatio non est pœna eradicans, sed pœna disciplinæ: nec est pœna vltima delictorum, sed vexatio dans intellectum: nempe, ut excommunicatus corrigatur, & ea disciplina emēdetur, & redeat ad sanā mentē: Deniq; ut petens absolutionem satisfaciatur ecclesiasticæ disciplinæ: qua ratione medicinalis quoque dici solet. Quod si quispiā

excōmunicatione obduretur, alia in supradhibenda sunt amariora pharmaca. [c. 1. de sent. excommuni. lib. 6. c. notandum. 24. quæst. 3. c. excommunicauimus. §. qui autē. & §. quia vero. de hæreti. l. placet. & illic gloss. Bal. & ceteri. C. de sacrosan. eccle. Paul. in l. 1. de sūma Trinit. Felinus in c. apostolicæ. de exceptio. & in cap. qualiter. §. ad corrigendos. de accusat. nu. 51.]

6 Hinc ortę sunt quædam regie leges iustissimæ, quibus cauetur, ut a iudice seculari puniantur illi, qui per mensem in excommunicatione permanserint. Quod si per sex menses contumaces fuerint, maiori pœna plectantur: & longe seuerius puniantur, si per annum ecclesie non satisfecerint. Quod quidem exemplo non caret: nam in concilio Triburiensi olim decreuerūt patres, ut qui post excommunicationem inclinati non fuerint ad pœnitentiam subeundam, per principem secularem puniantur: ut quos Dei timor non corrigit, saltem pœna temporalis corripiat. Nec illud est prætereundum, quod Cæsar in commentarijs belli Gallici, mores Druidum referens, his verbis scripsit: Si quis aut priuatus, aut populus, eorum decreto non stetit, sacrificijs interdicitur: hæc pœna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum, ij numero impiorum, ac sceleratorum habentur, ab ijs omnes decedunt, aditū eorum sermonemq; defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque ijs petentibus ius redditur, neque honos vllus cōmunicatur. Quod profecto longe cordatius seruabāt illi, homines cetera barbari, quā hodie faciāt critici Lutherani, sub euāgelij prætextu hæretici cōfusissimi. [regia. l. 1. tit. 5. & l. 9. tit. vlt. li. 8. ordinationū concilio Triburiensi. c. 3. Cæsar lib. 6. de bello gallico.]

- 7 Quamuis autem nemo post mortem excommunicari possit, quia iam non est super terram, nec sub iurisdictione uiuentium, hæreticus tamen solet mortuus etiam excommunicari, hoc est, excommunicatus declarari, ut ne quisquam oret pro illo, neque in loco sacro sepeliatur. Cæterum defunctus anathematizari recte potest, id est, maledicti. Anathema enim, auctore Augustino, detestabile, & abominabile significat. & ut Hieronymus ait: Anathema, Hebræa dictio est, qua solent Hebræi extremam detestationem significare. Vnde in hoc differt ab excommunicatione: quia infertur aduersus eos, qui grauissimo aliquo delicto detestabiles sunt, & de quibus non est spes, quod reducentur ad poenitentiam. Nam cum pontifices & ecclesiastici iudices dira & vltima exempla animaduersionis suæ statuunt in reos, ad capita deuouenda descendunt, & anathemate plectunt, & animas eorum inferis sacrant. [c. si quis episcopus. de hæret. c. vlt. 24. quæst. 2. Augustinus super lib. Numer. quæst. 41. Hieronymus in epist. ad Gal. c. 1. cap. Engeltrudam. 3. quæst. 4. cap. debent. 11. quæst. 3. Alciatus in c. cum non ab homine. de iudic. Couar. in c. alma mater. de sent. excommu. lib. 6. parte. 1. §. 8. Iustinus Martyr. quæst. 121. Chrysofost. sermone, de anathemate, & in epist. ad Rom. sermone. 16. Socrates lib. 7. eccle. histo. cap. 33. Nicephorus lib. 14. cap. 36.]
- 8 Maranatha, ut inquit Hieronymus in epistola ad Marcellam, magis Syru est, quam Hebraicum, tamen ex confinio vtrarumque linguarum aliquid & Hebraicum sonet, & interpretatur, dominus noster venit, ut sit sensus: Si quis

non amat dominum Iesum Christum, anathema sit, & illo completo deinceps inferatur: dominus noster venit: quod superfluum sit aduersum eum odij pertinacibus velle contendere, quem venisse iam constat. Et Beda in epist. 1. ad Cor. cap. vlti. secutus diuum Augustinum, sermone de altercatione cum Pascentio Arriano maranatha definit, donec dominus redeat. Quidam vero hanc siue fabulam, siue historiam retulit: Maranatha anathematis significationem induit ex illo euentu: quia Iudæi gloriantes de venturo Messia dicere solebant vulgo, maran, hoc est, dominus noster: contra quos Christiani dicebant, Maranatha, quod est, dominus noster venit. Hinc inimicitia orta inter Christianos & Iudæos, quorum in ore erat, maran: quos per contemptum Christiani maranitas vocabant, & illis obtrudebant, maranatha, id est, dominus noster venit, vel inuitis vobis: quasi irridentes eos, & illis male precantes. Vnde apud nostrates vulgo maranos appellant eos, qui ex Iudæis descendentes apostatæ facti sunt, Messiam suum expectantes. [Vide Godofr. 1. rubrica. C. de apostatis. & alia plurima in defensione statuti Tolitani. cap. 37. postremæ editionis.]

9 Illud postremo, cum his seruari solet, qui propter hæresim carcere clausi sunt, quod prius etiam, quam declarentur hæretici, tanquam excommunicati deuitari solent: nec diuina officia, nec sacrificia permittuntur audire, nec alijs ecclesie sacramentis vti, nec traduntur ecclesiasticæ sepulturæ, donec causa peragatur: tunc enim vel exuruntur damnati, vel ad ecclesiasticam sepulturam absolui dantur.

De

De fide catholica Titulus XXVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Fides catholica quid sit.
- 2 Lutherani & alij heretici plurimas fides, easque impias commenti sunt.
- 3 Fides hereticorum qualis sit.
- 4 Fides multifariam diduci solet.
- 5 Fidei obiectum formale. quid sit, & quo pacto qui eam falsam putat in aliquo, vacillat in reliquis.
- 6 Fides catholica constantissime tenenda est.
- 7 Fidem catholicam qui non firmissime amplectitur, sed dubitat an ea vera sit, infidelis est.
- 8 Christiani tenentur explicite scire symbolum fidei, præcepta decalogi, & orationem dominicam.
- 9 Christiani quid amplius explicite credere teneantur.
- 10 Christianis quid implicite credere permittatur.
- 11 Christiani, ad quos ex officio, aut professione pertinet alios erudire, tenentur explicite credere multo plura, quam reliqui.
- 12 Docti viri cur multis in rebus vehementer suspecti de hæresi sint, in quibus non essent suspecti imperiti homines & idiotæ.
- 13 Ignorantia prætextu quando non excusatur Christianus.
- 14 Ignorantia in quibus alijs rebus non excusat Christianum hominem.
- 15 Fidei confessio quando necessario fieri debet.
- 16 Christianus non solum que in sacris literis sunt, sed que etiam ex illis legitime deducuntur, credere debet.
- 17 Fides rationibus humanis probari nequit.
- 18 Fide constanter suscepta, veritas eius ratione munienda est.
- 19 Miracula vera diuinam habent auctoritatem ad ea probanda, in quorum confirmationem facta sunt.
- 20 Miracula vera diuinam habere auctoritatem probatur ex multis locis sacre pagine.
- 21 Miraculorum auctoritas ex sanctorum virorum scriptis, & veris theologorum placitis ostenditur.

De fide catholica.

1 **C**VM sit hæresis vitium contrarium fidei, operæpretium erit nonnulla breuiter de recta fide perstringere, ut quale crimen sit hæresis planius intelligatur. Est autem fides, ut Apostolus docet, substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium: est enim eorum, quæ sperantur fundamentum, & quæ non videntur indicium: firmus assensus cre-

dendorum propter Dei reuelationem. Aliter definiunt alij, sed in eandem sententiam. [Ad Hebræos. 11. Alex. Ales. 3. parte quæst. 78. & cæteri Theologi in lib. 3. sent. distin. 24. Alciatus in rubr. C. de summa Trinit.]

2 Pestiferi Lutherani, alijque huius temporis hæretici, non vnam fidem catholicam tenent, sed plurimas impias commenti sunt: spreto Apostolo, qui ait: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma: Est autem miserabile, ut Hilarius ad

BB. Constan-

Constantinum scripsit, tot fides esse, quot voluntates, & tot doctrinas quot mores. Istorum quidem hæreticorum non fides est, sed temeritas: non Spiritus sancti persuasio, sed humanæ audaciæ præsumptio, scriptis diuinis aduersa, & patribus orthodoxis ignota.

- 3 Hæreticorum omnium fides peregrina, profana & varia esse solet: fides vero nostra catholica & orthodoxa est, & quæ perpetuo maiorū consensu ad nos usque peruenit. Vna eademque fides nostra ab apostolis promulgata, miraculis plurimis confirmata, martyrijs heroicis ob signata, omnium sanctorum ac doctissimorum sententijs serie seculorum tradita nobis est.
- 4 Ut autem fides planius intelligatur, multifariam diduci solet. Nam alia est fides infusa, alia acquisita: alia est fides actualis, alia habitualis: quædam est fides formata, quædam informis: quædam explicita, quædam implicita. Infusa fides est habitus a Deo supernaturaliter & immediate in anima creatus, inclinans ad credendum catholicis veritatibus: & hanc habent paruuli baptizati. Fides acquisita est habitus naturaliter acquisitus ex actibus credendi frequentatis. Fides actualis est assensus veritatis reuelatæ. Fides habitualis est habitus acquisitus ex assensibus frequentatis. Fides formata dicitur, quæ per dilectionem operatur, & charitati coniuncta est. Fides informis, quæ mortua est, & sine charitate. Fides explicita siue explicata est actualis assensus catholicæ veritatis: nam quicumque apprehendit aliquam veritatem catholicam, & ei assentitur, is habet fidem explicitam illius veritatis: itaque fides explicita est, quæ in singulari omnia considerat. Fides implicita, siue cõplicata est assensus alicuius propositionis generalis, includentis mul-

tas particulares veritates, & quæ generali cuidam principio assentit, in quo cæteri particulares articuli concluduntur. Verbi gratia, qui credit generaliter omnia contenta in scriptis diuinis esse vera: ille habet fidem implicitam: quæuis ignoret in specie, quæ sint illa, quæ scriptura diuina continentur. Præterea fides implicita dupliciter considerari potest: quædam enim omnem assertionem pertinacem hæreticæ prauitatis excludit, & hæc vera est, & sufficiens vt illam habens, catholicus, & fidelis censetur: altera fides implicita falsa esse potest: verbi gratia, si quispiam credat, fidem Christianam esse veram: sed aliam fidem, quæ quæ vere Christiana est, pro Christiana habet, & illi errori pertinaciter insistit. Non ergo sufficit, credere totam fidem Christianam esse veram, nisi ea sola teneatur pro fide Christiana, quæ sola vera est, & catholica. [Theloggi in lib. 3. sent. distin. 24. Pighius conuersionis de fide. Fran. Sonnius lib. 2. de fide & iustificatione. l. vlti. ff. si ex noxali causa agatur. l. emptor. §. 1. de pactis. l. cum duobus. ff. pro socio.]

- 5 Ille vero, qui non credit vnum aliquem articulum fidei, non habet fidem formatam, sed ne informem quidem: quia obiectum fidei formale est veritas prima, iuxta quod manifesta fit in scripturis sacris, & in doctrina ecclesiæ, quæ procedit ex veritate prima & infallibili, quæ Deus est. Quam ob rem quicumque non inhæret in omnibus scripturæ diuinæ, & ecclesiasticæ doctrinæ, is non habet habitum fidei: vna est enim ratio credendi in omnibus articulis. Proinde qui falsam putat esse fidem in aliquo, pari ratione vacillat in reliquis, cum omnium ratio & autoritas, & certitudo sit eadē. Vnde fit, vt qui pertinaciter errat in qualicumque particula catholicæ fidei,

non

non minus consummatus hæreticus sit, quam si erraret in omnibus. [Tho. 2. 2. quæst. 5. artic. 3. Gerson. tractatu de communionem sub vtraque specie. Guido in summa de hæresibus cap. 9. Almainus tract. 2. moralium cap. 3. cum seq. Fran. Sonnius lib. 2. cap. 2.]

- 6 Fides autem catholica constantissime tenenda est, in ea enim salus Christiana consistit: nam Dei cognitio non aliter perfectissime potest hominibus reuelari, quam fide. Illa igitur tenenda est firmissime, tantaque constantia, vt parati esse debeamus ad quæuis tormenta, & mortem, priusquam quoquomodo eam abnegemus. Hanc fidei constantiam docuit Christus apud Matthæum inquit: Modicæ fidei quare dubitasti? hanc exigit Iacobus apostolus dicens: Postulet autem in fide nil hæsitans; qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, & circumfertur. Hanc denique Paulus docet, cum laudans constantiam Abrahamæ inquit: Non est infirmatus in fide. & mox: In repromissione Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide. Ad summam, certitudo veritatis, & firmitas adhesionis usque adeo sunt essentialia fidei, vt si hæc desint, non iam fides sit, sed potius opinio. Est enim credere, actus intellectus assentientis diuinæ veritati, ex imperio voluntatis mota a Deo per gratiam. Vnde credulitas hæreticorum, non recte fides dici poterit, quia non credunt ratione diuinæ reuelationis, sed propria voluntate. Tale quid fides est, inquit Chrysostomus, vt apertior etiam sit & clarior ea demonstratione, quæ ex rationibus est, magisque quam illa persuadeat. Adeo siquidē firma est, vt etiã si quauis alia fuerit impetita ratione, commoueri tamē nequeat. Si quidem qui rationibus persuasus est, alijs potest induci rationibus ut fluctuet:

qui vero fide fuerit solidatus, auditum suum iam dudum quasi quodam circumducto muro, ne sermonibus peruersis inficiatur, studiose muniuit. Diuus Bernardus lib. 5. de consideratione ad Eugenium: Intellectus rationi innititur, fides authoritati, opinio sola verisimilitudine se tuetur. Opinio si habeat assertionem, temeraria est: fides si habeat hæsitationem, infirma est. Fides ambiguum non habet, aut si habet, fides non est, sed opinio. [c. 1. de summa Trinit. Matth. 14. Iacobi. 1. ad Rom. 4. Tho. 2. 2. q. 2. arti. 9. Chrysosto. in episto. ad Ro. sermone. 8.]

- 7 Inde illud est, quod Stephanus Papa scriptum reliquit: Dubius in fide, infidelis est. Nam hæreticus & infidelis est, qui dubitat, an fides catholica vera sit: & qui dubitat, an sit aliquid verum, quod scit esse traditum catholica fide. Is enim errat grauissime, habens certissima pro incertis: & hoc ipso, quod scit aliquid esse catholicæ fidei, ac de veritate eius dubitat, hæreticus pertinax est. Sceleratum quidem & impium est deliberare vtrum aliquid catholicæ fidei verum sit, an falsum: in ipsa enim dubitatione facinus inest non leue. Hoc tamen est accipiendum, cum aliquis cõsulto dubitat, & in dubio persistit, æqualiter se habens ad vtranque partem contradictionis: aliud autem esset, si quispiam tentaretur aliquo dubio cõtra catholicam fidem cum dolore cordis, aut ignorantia aliqua, vel ex infirmitate animi sine pertinacia dubitaret, non discedens a fide catholica, sed paratus assentiri cognitæ veritati: is enim hæreticus non esset. [c. 1. de hereti. & illic Ioã. And. Car. Abb. Henri. Ancha. Ioã. Ana. & Feli. S. Tho. in episto. ad Ro. c. 1. lect. 6. Torquemada li. 4. de eccl. parte. 2. c. 12. Præpo. i. c. nec licuit. 17. dist. Lupus allegatione de heresi. §. 5. Adrianus quolib. 2. Ga-

BB 2 briel

briel lib. 4. Sent. distin. 13. quæst. 2. Alphon. lib. 1. aduersus hæreses cap. 10. Canus lib. 12. de locis theologicis c. 9.]

- 8 Omnes Christiani tenentur explicare scire symbolum fidei, præcepta decalogi, & orationem dominicam. Vnde canone quodam concilij Maguntiaci sic aiunt patres: Symbolum, quod est signaculum fidei, & orationem dominicam, discere semper admoneant sacerdotes populum Christianum: volumusque vt disciplinam condignam habeant: & qui hæc discere negligunt, siue in ieiunio, siue in alia castigatione emendentur. Propterea dignum est, vt filios suos donent ad scholam, siue ad monasteria, siue foras presbyteris, vt fidem catholicam recte discant, & orationem dominicam, vt domi alios edocere valeant. Et qui aliter non potuerit, vel in sua lingua hoc dicat. Item Augustinus: Symbolum, inquit, apostolorum, comprehensio est fidei nostræ, atq; perfectio, simplex, breue, plenum: vt simplicitas consulat audientium rusticitati: breuitas memoriæ: plenitudo doctrinæ. quod enim græce symbolum dicitur, latine collatio nominatur: collatio ideo, quia collata in vnum totius catholice legis fides, symboli colligitur breuitate. Et Isidorus lib. 1. de summo bono: Symbolum & dominica oratio, pro tota lege paruulis ecclesie ad cælorum regna sufficit capeffenda: omnis enim latitudo scripturarum in eadem oratione dominica & symboli breuitate concluditur. De reliquis vero fidei orthodoxæ dogmatibus, satis est implicite credere quidquid ecclesia catholica credit, etiam si nullam de illis explicatâ fidem catholicis habeat. [canon. 45. Augu. fermone. 115. de tempore. et pluribus alijs eiusdem operis, & lib. de fide & symbolo. Isidorus. c. 23. confessio

Polonica, de fide & symbolo. c. 14. Michael Medina lib. 4. de recta in Deum fide. c. 5. cum seq.]

- 9 His adijce, quod omnes catholici, qui habent vsum rationis, tenentur præterea explicare credere illas veritates fidei, quæ sunt publice apud omnes diuulgatæ. Nam vt Iulius Paulus, & Vlpianus aiunt: Lata culpa est, nimia negligētia, idest, nō intelligere, quod omnes intelligunt: at in re vsque adeo graui ferenda non est nimia ista negligentia. Quamobrem haud leuiter illi peccant, qui salutationem quoque angelicam, & alia necessaria Christianis ad æternam salutem discere negligunt. [I. cedere diem. §. vlti. l. latę culpę. de verb. signifi. Gerson tracta. de protestatione, considera. 6. Fran. Picus. lib. de fide, theoremate. 12.]
- 10 Hæc autē quę supra dixi, & quę nonnulli prima credibilia vocāt, omnes tenemur explicare, aperte ac distincte credere: alias vero fidei veritates, non omnes tenentur explicare credere, sed implicite: hoc est, omnes Christiani tenentur generaliter credere, & esse parati ad credendum quidquid continetur in scriptura diuina, & in doctrina ecclesie: ceterum ea omnia tunc tenemur explicite credere, cum constiterit nobis, quod in doctrina fidei continentur: nec enim ante possumus omnes explicare scire ea quæ in doctrina ecclesie traduntur: sufficit ergo illis fides implicata, inuoluta & intacta, qua generaliter & vniuersè credant omnia ea, quæ catholica docet ecclesia. Multi namque in studijs theologie proficere nequeunt, vel propter ingenij tarditatem, vel propter alias vitæ præsentis occupationes. Nec vulgus debet mysteria sacra discere, nec ea curiosius indagare, nec omnes Christiani debent, aut possunt esse doctores, vt re-

ete

ete inquit Aquinas. [Tho. 2. 2. q. 2. arti. 4. cum seq. Scotus, Bonauentura, & ceteri in lib. 3. sent. dist. 25. Ambro. Cathari. in speculo hæreticorum, consideratione. 5.]

- 11 Hi tamen ad quos ex officio, aut professione pertinet alios erudire, tenentur explicare credere multo plura, quam reliqui: vt sunt episcopi, parochi, prædicatores, theologo, iurisperiti, iudices, & rectores populorum, & quicumque habent acumen & perspicacitatem: quia tantum ab vnoquoque Deus exigit, quantum dedit, quemadmodum ex parabola euangelica de talentis constat, & planius id ipsum Veritas per Ioannem docuit, dicens: Omni, cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. [Matth. 25. Ioan. 3. Luc. 12. & illic Theophylactus. Origenes in Hiere. homi. 7. confert. l. 2. §. Seruius. de origi. iuris. l. 1. §. hæc actio. si me. fal. mod. dixit. l. 2. quod quisque iuris. l. si quis fundum. §. Celsus. locati. l. professio. C. de mune. patrimo. lib. 10. Michael Medina lib. 4. de recta in Deum fide. c. 6.]
- 12 Cum ergo hi multa debeant explicite credere, de quibus potest idiota magna probabilitate dubitare: sequitur inde, quod viri docti possunt esse vehementer suspecti de hæresi, asserentes aliquam propositionem, quam si assereret indoctus aliquis, non esset suspectus, ne leuiter quidem. [Nazianzenus oratio. 18. Tho. Gerson & Picus, locis prenotatis. idem Gerson part. 1. in declaratione veritatum credendarum. corolla. 2. Conradius tractatu de contractibus, quæst. 100. suppositione. 3. Bal. in c. 1. de summa Trini. Paul. in rubrica. C. eo. tit.]
- 13 Nullus autem Christianus excusari potest prætextu ignorantie, si errauerit in

articulis fidei, vel in præceptis decalogi, vel in alijs veritatibus diuulgatis, & quas quilibet scire debet: sed lōge magis inexcusabiles sunt peritiores, & acutiores, & illi omnes, ad quos ex officio pertinet esse doctores: quales sunt Episcopi, & ceteri supranominati: & sacerdotes, qui in lege Domini debent esse periti, vt compluribus patrum decretis luculenter probat Gratianus, & maiores nostri in octauo concilio Toletano decreuerunt, his verbis: Solus accedat ad sacra Dei mysteria tractanda, quem morum innocentia, & literarum splendor illustrem reddunt. [distin. 37. cum seq. dist. 59. & 91. concilio. 8. Toletano cap. 8.]

- 14 Homines vero imperiti tenentur in rebus dubijs consulere peritiores: & cauta solitudine querere veritatē: quod nisi fecerint, nō erunt excusati propter ignorantiam, quam facile vitare poterunt: sicuti non excusantur in rebus civilibus, qui non consuluerunt iurisperitos. Iustinus philosophus in explicatione questionis quartę a gentibus positę, fieri non posse, ait, quin is qui veritatem toto corde atq; pro virili querit, inueniat. Testis est Dominus, qui ait: Omnis qui petit, accipit: & qui querit, inueniet, pulsantique aperietur. Vnde recte canit Hesiodus:

*Qui ex se nescit, cuiquā nec porrigit aures,
Vt bona percipiat, demēs et inutilis ille est.*

Et alius inquit:

*Infelix qui recta docet, & viuit inique:
Infelix qui pauca sapit, spernitque doceri:
Infelix, cuius nulli sapientia prodest.*

[Aristo. lib. 1. eth. c. 4. c. vlti. 37. distin. c. vlti. 38. distin. c. peruenit. 84. distin. l. in bonorum. de bono. possessio. l. 2. §. vlt. quis ordo in bono posse. l. si autam. C. de inge. manumif. c. turbatur. 1. q. 4. Lucas in l. omnes iudices. C. de decurio. lib. 10.]

lib. 10. Tiraquel. de retractu cōuentio-
nali. §. 4. glo. 7. nu. 18.]

15 Ad confessionē fidei (vt est apud theo-
logos) tenemur præcepto affirmatiuo:
quamobrem semper obligamur, sed vt
loquuntur, non ad semper: non enim
ea confessio temere fieri debet, nec pas-
sim, nec omnibus: necessaria tamen est
loco, & tempore: tunc scilicet cum per
omissionem huius confessionis detrahe-
retur honori Deo debito: vel impedire-
tur utilitas proximi: vel dispendium fi-
dei pararetur. Igitur constanter defen-
denda fides est, prædicanda, confitenda,
& testificanda, coram hæreticis, coram
tyrānis, coram iudicibus, et si opus fue-
rit, coram populis etiam: dicente Salua-
tore per Matthæum: Qui me confessus
fuerit coram hominibus, confitebor &
ego eum corā patre meo. & alibi: Qui
me erubuerit, & sermones meos, filius
hominis hunc erubescet coram angelis
Dei, apostolo quoque attestante, qui
ait: Corde creditur ad iustitiam, ore autē
confessio fit ad salutem. [c. nolite time-
re. 1. 1. q. 3. Isidorus lib. 2. de summo bo-
no. c. 2. Tho. 2. 2. q. 3. arti. 2. Gerson tra-
ctatu de protestatione, considera. 1.]

16 Ad summam, tenemur credere non
solum diuinis scripturis, ecclesiæ tradi-
tionibus, iustis concilijs, summorum
pontificum constitutionibus, patrū de-
cretis, sacrorum doctorum receptis sen-
tentijs: sed etiam illis veritatibus, quæ
deducuntur ex his per certam consequē-
tiam in lumine fidei, vel euidenti ratio-
ne naturali: si modo veritates ita infe-
runtur, vt omnibus præsertim sapienti-
bus sint persuasæ: quia hæc illis insunt,
& illic comprehenduntur, & continen-
tur, vnde per talem consequentiam eli-
ciuntur. Et hæc est vera, recepta, & ca-
tholica sentētia. [Origenes homilia. 2.
super Genesim, Gerson in declaratione

veritatum credendarum. Torquemada
lib. 4. de ecclesia part. 2. c. 8. cum seq.
Guido de hæresibus. c. 4. Fran. Picus lib.
de fide theoremate. 7. Alberti. lib. 2. de
agnoscent. assertio. catho. q. 4. & 5. Am-
bro. Cathari. lib. de consummata gloria
folius Christi, ac diuæ Virginis.]

17 Quamuis autem in rebus fidei fragi-
les & incertæ sint, atque imbecilles ra-
tiones humanæ, sicuti Chrysostomus
ait: quia, vt inquit Bernardus, Trans-
greditur fides rationis fines, humanæ
naturæ vsum, experientię terminos: ea
enim attingit inaccessa, deprehendit i-
gnota, comprehendit immensa, appre-
hendit nouissima: ipsam denique æter-
nitatem suo illo vastissimo sinu, quoda-
modo circumcludit: & nihil peius sit,
vt Chrysostomus dixit, homil. 24. in
euangeliū Ioannis, quam humanis ra-
tionibus spiritualia subijcere: hoc enim
impedit, ne quid magnū, ne quid pro-
fundum cōtemplemur. & vt Gregorius
ait: Fides non habet meritum, vbi hu-
mana ratio præbet experimentum: &
ea tantum sint defendenda ratione, vt
est apud August. quæ vel a sensibus cor-
poris inchoata, vel ab intelligentia mē-
tis inuenta sunt: quæ autem nec corpo-
reo sensu experti sumus, nec mente alle-
qui valuimus, aut valemus, fide tenen-
da sunt. [Chryso. in c. Ioan. homil. 3. &
in episto. ad Coloss. homil. 5. & in epi-
sto. 1. ad Thess. homil. 7. Bernardus su-
per cantica sermo. 67. Gregorius ho-
mil. 26. super euangelia. Augu. in en-
chiridio. c. 4.]

18 Quamuis, inquam, hæc ita sint, & fi-
des nostra pendere nō debeat ab huma-
na ratione, constanter tamen suscepta
fide, veritas eius ratione munienda est.
Veritas enim ratione non caret: ratio
autem ad intellectum cognitionemque
perducit. Est enim ratio, auctore Au-
gustino,

gustino, quidam animi motus, visum
mentis acuens, veraque a falsis distin-
guens: & est mentis morio; ea quæ di-
scutiuntur, distinguendi & coniectandi
potens. Tamen si caligantes hominum
mentes consuetudine tenebrarum, qui-
bus in nocte peccatorum, vitiorumque
vallantur, perspicuitati, sinceritatique
rationis, interdum aspectum idoneum
intendere nequeat. Quamobrem di-
uus Petrus apud Clementem lib. 2. re-
cognitionum ait: Qui rationem quæsi-
uit eorum, quæ credidit & accepit, qua-
si vinculis quibusdam rationis ipsius
colligatus, nunquam ab his, quæ cre-
didit, diuelli, aut separari potest. Et
ideo quanto quis propensior fuerit in
expetenda ratione, tanto erit firmiter in-
conferenda fide. Et alibi: Dominum
Christum sanctificate in cordibus ve-
stris, parati semper ad satisfactionem
omni poscenti vos rationem de ea, quæ
in vobis est, spe. [1. Pet. 3. Augustin⁹
de vera religione. c. 24. & lib. de spiri-
tu & anima. c. 12. & lib. de ordine. c.
11. & lib. de moribus ecclesiæ cap. 2.
adde Thomam opusculo. 70. quæst. 2.
Altiſiodoren. in principio summæ.]

19 Superest iam, vt nonnulla de veris mi-
raculis differamus, quibus catholica ec-
clesia semper & vbique refulget: hære-
tici contra, nullis veris miraculis vnq̄
approbati traduntur. Est autem sentē-
tia certissima, quod vera miracula di-
uinam authoritatem habent, ad ea pro-
banda, in quorum confirmationem fa-
cta sunt. Quod multis rationibus &
authoritatibus euidentissime patet. Pri-
mo, quia vera miracula ab alio, quam
a vero Deo fieri nequeunt, cum excedat
omnem virtutem & potestatem creatā:
quod vero solius Dei est, authoritatem
diuinam habet, qua certissime probat:
nec enim Deus magis fallere potest si-

gnis, quam verbis. Deinde, Veritas
ipsa hoc docet, apud Ioannem, dicens:
Si opera non fecissem in eis, quæ nemo
alius fecit, peccatum non haberent. Et
alibi, ostendere volens diuinam suam
potestatem, miraculo illam probauit,
Vt sciatis quia filius hominis habet po-
testatē in terra dimittendi peccata (tūc
ait paralytico) Surge, tolle lectum tuū,
& vade in domum tuam: & surrexit, &
abiit in domū suā. [Ioan. 15. Matth. 9.]

20 Ad hæc, Helias hominem Dei se esse
ostendit probatione diuina veri mira-
culi dicens: Si homo Dei sum, descen-
dat ignis de cælo, & deuoret te: descen-
ditque ignis de cælo, & deuorauit eum.
Præterea, vt Moyſi crederetur, veris mi-
raculis Deus ipse authoritatem eius cō-
probauit: nec alio fere planiori, aut ef-
ficaciori modo fides catholica primū
plantata est, quam maximis, plurimis,
verissimisque miraculis, vt ex multis
locis veteris & noui testamenti quibus
facile intelliget. Illud tamen præterire
nō possum, quod Christus Deus noster
iam iam ad cælos ascēsurus, discipulos
suos mittens, vt vniuersum orbem ad
veram fidem conuerterent: dedit eis po-
testatem confirmandi prædicationem
euangelicam veris miraculis, dicens:
Euntes in mundum vniuersum, prædi-
cate euangelium omni creaturæ: signa
autem eos qui crediderint, hæc sequen-
tur: In nomine meo dæmonia eijcient,
linguis loquentur nouis, serpentes tol-
lent. & cætera: illi autem profecti præ-
dicauerunt vbique, Domino cooperan-
te, & sermonē confirmante sequētib;
signis. [4. Reg. 1. Exodi. 4. Marci vlti.]

21 Ad extremum, veritatem hæc omnes
theologi asserunt, & vniuersi catholici
confitentur. Chrysostomus super apo-
stolorum acta inquit: Ex miraculis cer-
tam & indubitātā facit resurrectionis
fidem,

fidem, vt non solum euidens esset eius ætatis hominibus, verum etiam omnibus seculuris. Et Hieronymus: Ne hominibus rusticis, & absque eloquij venustate indoctis & illiteratis nemo crederet pollicentibus regna cælorum, dat potestatem infirmos curandi; leprofos mundandi: demones eijciendi: vt magnitudinem promissorū probet magnitudo signorum. Augustinus quoque multa in hanc rem scribit, post alia dicens: Homines illius temporis, aqua in vinum conuersam, saturata quinque millia quinque panibus, transita pedibus maria, mortuos resurgentes viderūt. Ita quædam corpori manifestiori beneficio, quædam vero menti occultiore signo: & omnia hominibus maiestatis testimonio confulebant. Sic in se tunc animas errantes mortalium diuina cõ-

mouebat autoritas. Hæc patres isti, quibus assentiuntur innumerabiles alij. Abeant ergo Lutherani, & cæteri hæretici omnes, & cum veris miraculis deficiantur, saltem prodigia, & portenta confingant, si prætextu diuinorum eloquiorum, fragilioribus & incautis imponere volunt: prudentes enim atque constantes viros hæretici nunquam fascinare poterūt. [Chrysostronus in acta apost. homil. 1. Hieronymus in Matth. cap. 10. August. ad Honoratum contra Manichæos, cap. 16. & lib. de vtilitate credendi cap. 16. Thom. 2. 2. q. 178. Abulen. Deutero. 13. quæst. 1. omnes theologi in prologum lib. 1. senten. Gaspar lib. 2. aduersus hæreticos artic. 1. melius Michael Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. 7.]

- 1 Filios interdum punire propter parentū scelera iustissimum est.
- 2 Filius nonnunquam Deus ipse punire solet propter peccata patrum.
- 3 Filius propter patrem Deus nunquam puniuit pœna æterna.
- 4 Filios in quartam generationem se puniturum propter parentes, quo pacto intelligi oportet, Deum dixisse.
- 5 Filios Deum occidisse propter parentum scelera iustissimum fuit.
- 6 Filium ob crimen patris, aut quempiam aliū ob crimen alterius interficere nõ licet, aut quauis pœna corporali afficere.
- 7 Filium ob crimen patris qua pœna liceat punire.
- 8 Filij olim vendebantur a parentibus apud Hebreos, & apud alios.
- 6 Filios æquam esse ob parentum scelera

- 10 Filiorum pœna magis terrentur patres, quam propria.
- 11 Filios nobilium vt in pretio haberi equū est propter parentum merita, ita eos qui sceleratis parentibus nati sunt, puniri decet ob patrum scelera.
- 12 Filij hereticorum paruuli cautum est a maioribus, vt educerentur & alantur inquisitorum cura.
- 13 Filij hereticorum catholici ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium publicum admittendi sunt.
- 14 Filij hereticorum catholici an ad sacros ordines sint promouendi.
- 15 Filij hereticorum catholici, quorum parentes fuerint ecclesię vnitati restituti benignius tractantur.
- 16 Filij hereticorum tam legitimi quam ad-

- dulterini infamia notantur.
- 17 Filij & nepotes eorum qui in heresim relapsi curiæ seculari sunt relictī, quo in numero habendi.
- 18 Filij hereticorum catholici an sanguinis nobilitate priuentur.
- 19 Nepotes hereticorum retinent ius eligendi.
- 20 Filij & nepotes hereticorum nullo modo priuandi sunt illis beneficijs, quæ antea obtinuerunt, quam eorum parentes heretici declararentur.
- 21 Filij & heredes hereticorum per quos testes admittantur ad defunctorum parentum innocentiam probandam.
- 22 Filij qui nati sunt antequam parentes heretici essent, an comprehendantur pœnis contra filios hereticorum statutis.
- 23 Filios hereticorum catholicos ante parentum hereses natos, neque infames esse, neque pœnis obnoxios, multorum est sententia.
- 24 Filij hereticorum catholicis ante parentum hereses natis, imperatoris Constantini lex fauet.
- 25 Filij nõ imputantur peccata parentum, quæ post eos natos a parentibus committuntur.
- 26 Filij hereticorum catholicis ante parentum hereses natis, Hispani legislatores, & septipartitæ leges fauent.
- 27 Filij hereticorum catholicis ante parentum hereses natis, non obest quod heresis vitium sit mere spirituale.
- 28 Filius natus ante dignitatem patris, vt eius prærogatiuas & honores non consequitur, ita illi nocere non debet scelus patris post eius natiuitatem commissum.
- 29 Filij innocentes ante patris heresim geniti, benigne excipiendi sunt.
- 30 Filios natos ante patris heresim nulla lex nominatim punire iubet.
- 31 Filios natos ante patris heresim puniendos esse, cui fundamento innixi probent qui id sentiunt.
- 32 Filij natis ante patris heresim fauet cõstitutio Bonifacij octauī.
- 33 Bonifacij octauī constitutio nullam continet quæstionem de filijs natis ante vel post patris heresim.
- 34 Bonifacij octauī constitutio declaratur.
- 35 Filius an accusare teneatur patrē, si ille fuerit occultus hereticus.
- 36 Filium accusare debere patrem occultū hereticum, quomodo probent qui id sentiunt.
- 37 Filium accusare non teneri patrem occultum hereticum, qui authores censeant.
- 38 Moses cum in lege iubet, patrem filium impium accusare, & punire debere, non id de filio in parentem expressit.
- 39 Pater filium accusare debet, ergo filius patrem, par ratio non est.
- 40 Filius patrem hereticum occultum cur prodere non debeat.
- 41 Filius impium parentem relinquere, accusare autem non debet.
- 42 Filius accusare debet patrem proditorē, ergo hereticum occultum, non est par ratio.
- 43 Alfonsi Tostadi sententia de patre occulto heretico a filio non prodendo, generaliter verissima est, interpretatio tamen eget.
- 44 Filius quibus in causis patrem occultum hereticum prodere debeat.
- 45 Filius prodere tenetur patrem occultum hereticum, si eius heresis reipub. perniciofa sit.
- 46 Filius iudicibus indicans hereticū patrē, an eximendus sit ab infamia, & ab alijs pœnis filijs hereticorum impositis.
- 47 Filij parentes hereticos occultos ad iudices deferentes, cur non subiaceant pœnis in filios hereticorum statutis.

- 48 Pater filium hereticum exheredare potest, & filius patrem.
- 49 Pater an filium hereticum exheredare possit, & filius patrem, etiam si hereticus ad sinum ecclesie redierit.
- 50 Filius hereticus a patre ad iudices delatus, & pater a filio, an mitius puniri debeant.
- 51 Filij Iudaorum & infidelium vtrum baptizari debeant parentibus inuitis.
- 52 Filios Iudaorum & infidelium cum ipsorum parentes sub dominio nostro degunt, an liceat baptizari.
- 53 Filios infidelium paruulos ab inuitis parentibus abduci posse ad baptismum, plurimi asserunt.
- 54 Filij infidelium, quibus liberum est arbitrium, non sunt inuiti baptizandi, etiam si parentes eorum id velint.
- 55 Filij huiusmodi si sponte ad baptismum

- venerint, inuitis etiam parentibus baptizandi sunt.
- 56 Filij minores viginti annis, qui de se ipsis, parentibus, & alijs quos hereticos esse sciunt, plenam iudicibus dixerint veritatem, benigne excipi debent, etiam post tempus gratia.
- 57 Filij parentum preceptis imbuti, plerumque ad eorum hereses moreque deducuntur.
- 58 Filius minor viginti annis doli capax, si hereticus pertinax fuerit, perinde ac si maior esset, iudici seculari relinquendus est.
- 59 Hereticus minor viginti annis, qui in heresim incidit, & maior factus conuictus fuerit de crimine, quomodo puniendus.
- 60 Minoribus viginti quinque annis in causa etiam heresis, curator ad litem ab inquisitoribus decernendus est.

De filijs & minoribus.

AERBISSIMUM quidem videri posset, atque iniustissimum, punire innocetem hominem propter parentis crimina: nisi Deum optimum maximum, qui vera iustitia est, id ipsum sapissime fecisse liqueret: nisi omnium fere gentium moribus receptum & seruatum foret: denique si non id antiquissimum, & compluribus legibus sancitum esset: ergo iustissimum est, interdum filios punire propter parentum scelera: non tamen mortis poena, sed infamiae, aut alia quapiam bonorum externorum.

- 2 Deus autem ipse nonnunquam filios punire solet propter peccata patrum, poena etiam mortis, non tamen poena aeterna. Sic paruuli Sodomae propter parentum scelera igne consumpti sunt: quod

in Dathan & Abiron contigisse scimus. Sic punitus fuit Dauid morte filij. Sic etiam filij Acham cum patre interfecti sunt. Et alibi: Saepe Deus visitauit peccata patrum in filios usque ad tertiam & quartam generationem. Quod Erupides quoque atque Plutarchus, ethnici homines non ignorarunt. [Gen. 19. nu. 17. li. 2. Regum. c. 12. Iosue. 6. Plutar. li. de fera numinis vindicta. Iustinus Philosophus quaest. 138. Et in principio. 24. quaest. 3. Calius li. 6. lectio. antiqua. cap. 14. Ferus in Iob. sermone. 23.]

- 3 Illud autem nobis persuasum esse debet, nil Deum agere aliud, quam quod fas, admodumque decens sit: eius enim voluntas summa iustitia est, opera eius omnia sanctissima & perfectissima. Quam ob rem filium propter patrem, poena aeterna Deum nunquam punisse, cum Augustino & ceteris credimus: ipse enim dixit:

- dixit: Non portabit filius iniquitatem patris, sed anima quae peccauerit, ipsa morietur. Non dicent ultra: patres comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, sed vnusquisque in iniquitate sua morietur. [Ezech. 18. & illic Hieronymus. Hier. 31. August. super Iosue quaest. 8.]
- 4 Sed neque illud iniustum est, quod in Exodo legitur: Ego sum dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Nam, ut ait Augustinus, in quartam generationem repromisit quidem Dominus reddere se peccata patrum filijs, sed ijs, qui oderunt eum: hoc est, qui in paternis malis versati fuerint, vel in illis, qui contra Deum paternum odiu imitantur. Sicut enim filij Dei appellantur iusti, sic filij diaboli nominantur iniusti: & sanctorum filij, sancti: & iniquorum, iniqui. Vnde Ecclesiasticus inquit: Filij abominationum fiunt filij peccatorum. Et mox: Filiorum peccatorum periet haereditas, & cum semine illorum assiduitas opprobrij. Vbi Dionysius recte ait, filios peccatorum intelligendos esse illos, qui nati sunt ex iniquis parentibus, & eorum vitia sequuntur, Chrysostomus quoque id ipsum explicans inquit: Reddens peccata parentum in filios, non quonia alieni peccati quisquam supplicia luat, sed quoniam qui multos propter peccata sua vexatos esse non ignorat, neque idcirco factus est melior, sed eadem committens non curat, illorum quoque poenas iuste sustinebit. Et sanctus Gregorius li. 15. in Iob. c. 31. Quia enim usque ad tertiam & quartam generationem, eam quam imitantur filij parentum vitam possunt videre, usque ad eos vltio extenditur, qui viderunt, quod male sequerentur. [Exod. 20. & inibi Aloysius in catena. Eccle. 41. Aug.

lib. quaestionum ex veteri testamento quaest. 14. Grego. lib. 15. in Iob. c. 22. cap. nisi cum pridem. §. personae. de renuntiatio. Chrysostomus in Matth. homil. 75. & in Ioan. homil. 55. Ambrosius i. c. cito turpem. 1. q. 1. cap. homini. 1. q. 4.]

- 5 Illud quoque iustissimum esse scimus, quod ab ipso Deo factum non nunquam legimus, ut filij occisi fuerint propter parentum scelera. Quidquid enim Deus fecit, sanctissimum, & iustissimum est. Ipse fecit nos, eiusque est vita & mors: ipse occidit, & ipse viuere facit, solus ipse vitae & mortis habet potestatem: iuste nobis dat vitam, iuste, cum vult, occidit. Haec summa ratio iustitiae est, nec amplius a nobis de iudicijs Dei scrutari licet. Quarenti tamen, si iudicium Dei iustum est, quare infantes in Sodomis simul cum parentibus cremati sunt? Augustinus respondit: Ut nimis impium facinus Sodomitarum possit aduertiri, peccatum eorum peruenit usque ad necem filiorum, ne de origine illorum signum aliquod remaneret. Non ne prouisum est illis, ne diu viuentes exempla sequerentur patrum? a gehenna enim liberi sunt in aliena causa occisi: & sicut bonis parentum laeti sunt filij eorum, quod commendetur prerogatiua eorum: sic & de morte, quae pro malis illorum infertur, queri non possunt: ut quemadmodum participes in lucro sunt, sic sint & in damno. Haec ille, & alia in eadem sententiam. lib. quaestionum ex veteri testamento. quaest. 13. Quod & Cyprianus noster eleganter disseruit, in verba illa Nahum, Ex te enim exiuit cogitans, & caetera cap. 1.

- 6 Cum igitur solus Deus occidere libere possit quemcunque velit, nec liceat cuiquam hominem occidere, nisi auctoritate diuinae legis (ut Augustinus & caeteri

theologi docēt)relinquitur plane, quod nec princeps, nec respublica, nec alij omnino quempiam pro peccato alterius morte punire possunt: id enim durum, ferum, barbarumque est, ac lege diuina prohibitum, dicente Domino: Non occiduntur patres pro filijs, nec filij pro patribus: sed vnusquisque pro peccato suo morietur. Demosthenes quoque epist. 3. Iniquissimum esset, ait, quarum rerum patrem accusant quidā, ob eas filios in vincula conijci. Vnde nemo non intelligit, morem quendam Scytharum fuisse iniquissimum: apud quos, vt aiunt, cum rex aliquos morte punit, eorum ne liberos quidem relinquit, sed vniuersos mares interficit, foeminis nihil legis. cui fere simile Quintus Curtius lib. 6. memorat Macedonū legem, qua cauebatur, vt propinqui eorum, qui regi insidiati erant, cum ipsis etiam insontes necarentur. Hæc tamē, etsi quæ sunt alia generis eiusdem, non sunt leges dicendæ, sed legum corruptiones. De talibus loquens Philo lib. 2. de specialibus legibus, inquit: Legislatores, penes quos sunt iuris regulæ, speriniquæ statuunt, opinionem suam magis quam veritatem secuti, proditorem plecti vna cum liberis, tyrannum vero vna cum quinque familijs cognatione proximis. Libenter discerem cur ita. Si vna peccarunt, simul etiam puniantur: quod si nec socij fuerunt eorum, nec imitatores, nec foelicitatis voluptatisque domesticorum participes, cur interimentur? Ideo ne tantū quia cognati sunt? genus enim non scelus punitis. Nimirum vos, o venerandi legumlatores, bonas habetis familias: alioqui si malæ essent, opinor nunquam vobis in mentem venissent instituta huiusmodi: imo ne alios quidem ferretis hæc statueret, vt ob cauenda scelera innocentes

quoque inuoluantur alienis periculis. Nam hic metus ita cautus debet esse, vt tamen non cōtemnatur cuiusquam incolumitas. Cæterum qui nimium securitati consulit, cogitur sæpe innoxijs non parcere. hæc Philo. Non igitur villo pacto licet quempiam propter crimen alterius occidere, nec excommunicare, nec fustibus cædere, nec alia corporali pœna punire, sicut inter theologos & iurisperitos satis constat. [August. lib. 1. de ciuitate Dei cap. 21. Deutero. 24. & lib. 4. Regum cap. 14. & illic Abulen. quæst. 5. l. sancimus. C. de pœnis. Herodotus lib. 4. Plato. 9. de legibus. Herodianus lib. 1. c. si habes. 24. q. 3. Ioan. Bohemus. lib. 2. de moribus omnium gentium. c. 9. Alex. Ales. 3. parte quæst. 41. Tho. 2. 2. q. 108. Alson. li. 2. de iusta hæret. punit. cap. 11. Brunus lib. 6. de seditio. cap. 6.]

7 Cæterum filij hæreticorum, & aliorū hominum iniquorum, iuste puniri possunt infamia, exilio, & quibusdam similibus pœnis. Nam vt apud Ciceronem est, quamuis illud videatur esse crudele, quod ad liberos, qui nil meruerūt, pœna peruenit: sed id & antiquum est, & omnium ciuitatum, cuius rei non de sunt vrgentissimæ quidē causæ: Filius enim res patris est, & præcipua quædā parentis possessio: puniri ergo in filio pater poterit, sicut & in ceteris possessionibus. Quid? quod natura pater & filius eadem esse persona pene intelligitur? Et Philo libro de sacerdotum honoribus inquit: Liberi sunt parentum patres separabiles: imo (si verum fateamur) inseparabiles, propter communē sanguinem, & latentem quandam rationem generis demanentem a maioribus, natiua beneuolentia coniungente affectus mutuos. Et vt Picus quadam in epistola scribit, maxima patris pars in filio

in filio est. [l. 3. & vlti. C. de patria potest. l. vlti. C. de impube. & alijs substitit. Lactatius lib. de opificio Dei. c. 19.]

8 Sic olim apud Hebræos, & Græcos, apud Romanos quoque, atque alios, vè debantur a parentibus liberi, & a patris creditoribus in seruitutem redigebantur. Quod ex literis sacris veteris testamenti perspicuum fit: & id ipsum Basilus, Ambrosius, Eusebius, & complures alij testantur. Et apud Athenienses permulti oppressi ære alieno, proprios liberos cogebantur vendere. nulla enim prohibebat lex: quinimo & sorores distrahere licebat vsque ad Solonis tempora, qui lege lata sustulit ius vendendi sorores & filias, vt in eius vita Plutarchus est author, qui de Numa quoque Pompilio scribens: Laudatur, inquit, ex eius institutis, emendatio eius legis, qua parentibus filios vendere permittebatur. [Exodi. 21. lib. 4. Regum cap. 4. Basilus in psalmum. 14. homilia. 4. & in concione super illud Lucæ, Destruam horrea mea. Ambrosius lib. de Nabuthe cap. 5. & lib. de Tobia c. 8. Eusebius lib. 9. ecclesiasti. histo. c. 8. l. 1. & 2. C. de patri. qui filios distrahe. Dionysius lib. 2. antiquitatum Romanarum. Tiraquel. de retract. §. 26. nu. 14. glo. 1. Couar. lib. 3. varia. resolu. cap. 14.]

9 Accedit ratio illa viuua quidem & spirans, quam Cicero lib. epist. ad Brutū eleganter his verbis scripsit: Nec vero me fugit, quam sit acerbum, parentum scelera filiorum pœnis luit: sed hoc præclare legibus comparatum est, vt charitas liberorum amiores parentes reipublicæ redderet: etenim cum potissima fere causa pœnarum ea sit, vt homines a facinoribus perpetrands formidine deterreantur: nulla alia magis acerba, nec quæ anxio afficiat tristitia, pœna

est, quam cum quis cernit filios suos, ob sua ipsius male acta, affligi, & paupertatē, & infamiam, aliq; incommoda pati: quæ res multos quidem a sceleribus auertit, & ne similia audeant, admonet atque deterret. [Cicero ad Brutum epist. 12. & 15. Plutar. lib. de sera numinis vindicta.]

10 Ad hæc, naturalis & vehementissimus amor, quo parentes filios suos diligere solent, id efficit, quod Iulius Paulus ait, vt pro affectu magis in liberis terreantur. Vix enim parentes in amore filiorum liberum arbitrium habent: nam etsi liberi prauis sunt, & odio digni, parentes tamen haud possunt illos non vehementer amare. Addendum eodem est, quod Chrystostomus in Genesim scriptum reliquit, enarrans verba illa, Maledictus Chanaan filius: Ecce, inquit, peruenimus ad quæstionem illam vbique celebrem: multos enim audiimus dicentes, quare cum peccauerit pater, filius maledictum suscipit? quare cum alius peccauit, ille pœnam luit? neque absque ratione hoc factum est: quia pater non minorem pœnam & cruciatum habuit, quam filius. Scitis enim quomodo sæpenumero patres orant, vt filiorum pœnas ipsi ferant: & quomodo grauius illis est, videre filios supplicio affici, quam si ipsi his forent obnoxij. Eandem quoque historiam enarrans Ambrosius inquit: Qua ratione cum Cham peccauerit, non ipsum, sed filium eius seruituti addixit? & fortasse ideo, quia plus afficitur iniurijs filii sui, & vehementius contristatur sui peccati damnationem a filio persoluta, quia non tam suo, quam patris merito puniretur, & cæter. [Isti quidem, quod met. cau. regia. l. 3. tit. 20. parte. 2. l. liberorū §. vlti. de verbo. signi. Arist. 8. ethi. c. 12. & illic Buridanus. q. 16. cum seq. & lib. 9.]

lib. 9. ethi. cap. 7. Stobæus sermone 81. Chrysoft. in Genesim homilia. 29. Ambrosius lib. de Noe & arca. cap. 32. Tho. 2. 2. q. 26. arti. 9. cum seq. Felinus in c. afferre. de præsumptio. Hippolyt. in l. 2. de sicarijs.]

- 11 Accedit etiam, quod quemadmodum filij hominum bene meritorum in pretio sunt, & honore parentum nobilitantur, tamen si nihil ipsi fecerint, propter quod nobiles essent: ut ciuis meus Seneca lib. 4. de beneficijs eleganter tradidit: sic e contrario male meritorum filij parentum scelere obscurantur, & infontes etiam infamia iuste notantur, alijsque prærogatiuis priuantur. Non igitur mirum, neq; absurdum, cum ex illis procedant, si ob eorum facinora vindictæ quoque partem desumant: quandoquidem, sicuti Plutarchus ait, quæ apud homines beata censentur, propter illos cõsecuti sint, ac possideant. Bona siquidem corporis & fortunæ a parentibus in liberos naturaliter transeunt, & similiter mala. Et sicut iustorum filij, & ipsi iusti, nobilitant in se genus iustitiæ, dum & patrum, & sua iustitia sublimantur: ita & nequissimorum, & ipsi filij nequissimi (ut apud Augustinum est) clementiam faciunt malitiæ: quia & malorum filij sunt, & nequitiam illorum exemplarunt ad perditionem multorum. Quis enim malum, & mali hominis filium, non duplici genere execretur, quo modo bonum, & boni filium duplici mercede non censet honorandum? [Exodi. 20. & 2. Regum. 9. Plutar. lib. de sera numinis vindicta. August. lib. quæstionũ ex veteri testamento. quæst. 14.]
- 12 Iure igitur ac merito hæreticorum filij priuantur bonis parentum, ut suo loco fusius disserui. Quidam tamen ex nostratibus perquam durũ id esse putant, præsertim contra filios paruulos, qui

bonis parentum, atque adeo alimentis priuati, in vitæ discrimen adducentur. Etenim ut Iulius Paulus ait, Necare videtur qui denegat alimoniam. Quamobrem quodam instructionis capite maiores nostri decreuerunt, ut filij hæreticorum impuberes, qui priuati fuerint parentum bonis, educentur & alantur cura inquisitorum apud aliquos viros catholicos & religiosos, qui eos fidem catholicã doceant. [l. necare. de libe. agnos. prima instruct. Hispal. c. 22. Lupus senior tracta. de hæresi. c. 18. Io. Lupus in c. per vestras. §. 72. Corasius in l. qui liberos. de ritu nuptia. nu. 62. Quemada quæst. 24.]

- 13 Filii catholici hæreticorum, fautorũ, & receptatorum, vsq; ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium, seu officium publicum admittendi sunt: sed neque ad ea officia secularia hodie in Hispania admittuntur, quibus vel honorem consequantur ipsi, vel alijs nocere queant. Non ergo medici esse debent, non chirurgi, non macellarij, & multo minus, iudices, decuriones, aduocati, executores, nec alias omnino publicas functiones gerere possunt, nisi forte hoc eis a principe concessum fuerit. Quod si secus fecerint, in pœnam publicationis bonorum ipso facto incurrunt: quemadmodum plenius legibus pragmaticis continetur. Hodie tamen inquisitores mandato regio de his causis cognoscere, & arbitrio suo statuere possunt [c. 2. §. hæretici, de hæreti. lib. 6. pragmatica. 8. cum seq. & instruct. 3. Valdolitana. c. 11. Zanchi. cap. 28.]

- 14 Quæri tamen solet, an hæreticorum filij catholici ad sacros ordines sint promouendi. Quod nonnullis placere video: quia, ut aiunt, hoc non inuenitur iure prohibitum. Sed contrariam sententiam

sententiam secuti sunt patres in tertia instructione Hispalensi, quam ipse verior esse censo: tum quia filij hæreticorum nõ admittuntur ad ecclesiastica beneficia, & publica officia consequenda, ut paulo ante dixi (ordines autem faceri, ad maxima ecclesiastica officia ministranda instituti sunt) Tum etiã, quia filij hæreticorum infamia notantur, & alijs inferioribus etiam honoribus priuantur. [c. 2. §. hæretici. de hæreti. lib. 6. & instruct. 3. cap. 11. cap. clericos. 21. distin. c. felicis. §. nulli. de pœnis lib. 6. l. qui indignus. de senato.]

- 15 Cæterum benigna interpretatione legumlatoribus placuit, ut illi tantum hæreticorum filij ab honoribus & beneficijs superscriptis arceantur, quorum parentes non fuerint vnitati ecclesiæ restituti: & ut primus & secundus gradus generationis solummodo lineam paternam comprehendat: per maternam vero lineam ad primum duntaxat gradũ pœna extendatur. Cuius differentia ratio esse potest, vel quia deterior est infectio viri, quam fœminæ: maiori enim bono maius malum opponitur, sicuti Aristoteles docet lib. 8. ethic. præstantior sane est sexus mas, quam fœmina, & primæ causæ efficienti propinquior, ut ait Philo libro de victimis: nã quidquid fœmineum est, imperfectum censetur & subditum, ut quod patitur magis quam agat: vel quia, quemadmodum familiæ dignitas, nobilitas, & honores descendunt in posteros a sexu virili: sic ex contrario longiorem iacturã in ijsdem soboles pati debeat pro delicto paterno. Addo illud Statij lib. 1. Thebaidos:

nostro quoque sanguine multum Errauit pietas, nec culpa nepotibus obstat [c. statutum. 2. de hæreti. lib. 6. & illic interpretes. 8. ethi. c. 10. c. cum caput.

33. q. 5. l. 1. de iure immunita. l. exemplo. C. de decurio. lib. 10.]

- 16 Filios autem hoc loco accipimus, non tantum ex iustis nuptijs procreatos, sed eos omnino, qui ex incesto, adulterino, nefario, aut quouis alio complexu nati fuerint: non enim melior conditio illorum esse debet, qui odio maiori digni sunt. [l. parentes. de in ius vocando. glo. in dicto cap. statutum. & ibidem Archid. Ioan. And. Ioan. Mona. Philiph. Fran. & Probus. ite Collecta. in. cap. excommunicamus. 1. de hæreti. Gonsal. in tracta. de hæreti. quæst. 23. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 8. Gigas lib. 3. de crimi. lesẽ maiesta. q. 7.]
- 17 Quæsitum scio, an filij & nepotes eorum, qui relictĩ sunt curiæ seculari, propterea quod in hæresim relapsi fuerint, superscriptis pœnis teneantur, etiam si pœnitentiam egerint parentes eorum. Quod Ioannes Andreas & Philippus Francus verum esse putant: quia non videntur ecclesiæ incorporati, qui curiæ seculari relictĩ sunt. Contrariam tamen sententiam veriorẽ esse aiunt Ioannes Lupus senior, ac Dominicus, quibus assentior: quia illi non decesserunt hæretici, sed pœnitentes & restituti ecclesiæ vnitati. Non enim relapsis denegatur sacramentum pœnitentiæ, nec eucharistiæ: quæ sacramenta his, qui sunt extra ecclesiam communicari non solent. Nec ideo putandum est, illos ecclesiæ non esse restitutos, quia iudicibus secularibus relinquuntur: nam & ceteri facinorosi, quamuis ultimo supplicio puniantur, si tamen suscepta pœnitentiã moriantur, nihilominus in gremio ecclesiæ decedunt. Sed re attentius perpensa priorem sententiam secutus sum in enchiridio, & in eadem perseuero nunc. [c. statutum. 2. de hæreti. lib. 6. & illic Ioan. And. Philip. Fran. & Domini.

- Ioan. Lupus decanus Segobienfis tracta. de hæresi. cap. 18. cap. super eo. de hæreti. li. 6. c. in ecclesia. cū seq. 1. q. 1.]
- 18 Item quæritur, an hæreticorum filij catholici priuati sint nobilitate sanguinis, vel antiquo parentum priuilegio ad eos deriuata. Quod quidem prima fronte magis videri posset, quia minoribus etiam beneficijs habentur indigni, & paterna infamia notantur: postremo quia omnibus excluduntur honoribus. Verior tamen est contraria sententia: tū quia non inueniuntur aliqua lege nobilitate ista priuati, nec leges pœnales extendendæ sunt, sed restringendæ: tum etiam quia ea, quæ proueniunt ab auis, atauis, & maioribus, non auferuntur a nepotibus, & alijs descendentes, propter patrum suorum crimina: & hoc iure vtiur. Sed si is cui priuilegium concessum fuit, in hæresim inciderit, iure ac merito priuatur illo, vt noster Oalora recte tradidit. [l. quisquis. §. 1. C. ad leg. Iul. maiesta. l. 3. de interdi. & relega. & illic Bart. Ioan. Lup. de regno Nauarræ parte. 5. §. 6. cum seq. Decius consi. 318. Igneus in. l. 3. §. fi. & in. l. vlti. ad Sillaniã. Oalora lib. de nobilitate Hispana parte. 4. cap. vlt.]
- 19 Accedit eodem, quod nepotes hæreticorum retinent ius eligendi, quia non sunt nominatim electionis iure priuati. Sic etiam pater hæreticus non nocet filio catholico in successione aui paterni. [l. cum pater. §. hæreditatem. ff. de legat. ij. Cardi. Abbas & Ioan. Imolen. in cap. excommunicamus. §. credentes. de hæreti. Dom. & Philip. Fran. in. c. 2. §. hæretici. eodẽ tit. Docto. in. l. Gallus. §. & quid si tantum. de lib. & posthu. Cassene. in cõsuetudi. Burgun. rubrica 3. §. 5. nu. 69. Iacob. Segura in. l. coheredi. §. cum filia. de vulga. & pupil. nu. 73.]
- 20 Præterea filij & nepotes hæreticorum priuandi sunt per sententiam, sed non sunt ipso iure priuati sacerdotijs & beneficijs, quæ consecuti fuerint post parentum condemnationem: non tamen priuandi sunt villo modo illis beneficijs, quæ antea obtinuerant, quam patres eorum declararentur hæretici: quia id nullo iure cauetur, & iniquissimum esset. [c. satis peruersum. 59. distin. & illic glo. & cæt. Anto. Abb. Ioan. Imol. Ioan. de Ana. & Felinus in c. vergentis. de hæreti. Ludo. Roma. singula. 686. Gonfalus de hæreti. prauita. q. 23. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 8. nu. 4.]
- 21 Filij & hæredes admittuntur ad probãdam innocentiam patris defuncti per testes idoneos, & fidei zelatores: non tamen censentur idonei filij, & familiares, neque domestici: nisi forte ad aliqua probanda, quæ per alios probari non queant. Citandi autem sunt filij & hæredes cum rei mortui fuerint, nec pertinaces, nec plene confessi, alioqui superuacanea defensio est: quia pertinacem defendere non licet, & vt ait Ouidius.
- Non est confessi causa tuenda rei.*
- [l. ad probationem dominij. C. de probat. c. filij. de hæreti. lib. 6. l. fin. §. vlt. ff. de bonis eorum. l. non omnes. §. a barbaris. de re milita. l. 3. C. de naufra. li. 1. l. cõsensu. §. fin autem. C. de repud.]
- 22 Hæc autem quæstio anceps est, & magnam vtrinque probabilitatem habet: An pœnæ contra filios hæreticorum statuta, comprehendant etiam eos, qui nati fuerant priusquam parætes eorum in hæresim laberentur. Quod prima quidem facie satis probari videtur duabus pontificum constitutionibus, quæ generaliter de filijs eorum loquuntur, qui tempore mortis hæretici erant. Deinde causa. punitionis hæreticorum eadem est in

- est in filijs quocunque tempore natis. Ad hæc, hæresis vitium est mere spirituale nõ trahens a carne commercium: quam ob causam distinctio illa locum non habet, quæ in alijs criminibus obseruari solet: scilicet, quod hi nascuntur ex infecta radice, illi contra. His fere rationibus persuasi multi hanc opinionem sequuntur, quam quodidie vsu comprobari videmus. [c. filij. cap. statutum. 2. de hæreti. lib. 6. Ioan. And. Dom. & Philip. Fran. in. c. vt commissi. de hæreti. lib. 6. Gonfa. de hæreti. prauita. quæst. 23. Ioan. Lupus de iure Nauarræ parte. 5. §. 8. obiectione. 4. Galindus in disputatione regia. §. 18. Alfonso. lib. 2. de iusta hæreti. punitione. cap. vlt. & iterum lib. 1. de potestate legis pœnalis cap. 7. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 8. nu. 5. Grego. Lupus in regiam. l. 2. tit. 2. parte. 7. Gigas lib. 3. de crimine læsæ maiestatis quæst. 5.]
- 23 Alij vero complures, quibus ego vehementer assentior, benigniorem sententiam secuti, aiunt: hæretici filium catholicum, ante patris hæresim natum, nec infamem, nec superscriptis pœnis obnoxium esse: quia nulla sit lex, quæ talem filium nominatim exprimat: nec eadem ratio sit huius, & aliorum filiorum: postremo, quia multa sunt, quibus probabilior sententia nostra videri queat. [Calderinus tit. de hæreti. consi. 3. Petrus, Cynus, & Angelus in. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiesta. Prepositus in. c. quo iure. 8. distin. col. pen. Dom. in. c. 2. §. hæretici. de hæreti. lib. 6. Alfonso. Cartagena in quodam concilio quæstio. 7. Ioan. de Ana. in. c. vergentis. de hæreti. Tiraquel. de iure primogeniorum. q. 31. nu. 4. tract. de crimine læsæ maiestatis incerto auctore quæst. 7. Orosius in l. emancipatum. ff. de senatorib.]
- 24 Ac primum quidem, imperatoris Constantini lex huic sententiæ fauet, qua cautum est, vt crimen patris noceret filijs nascituris, non autem illis, qui tempore criminis commissi nati, aut concepti fuerat: liberti enim, & eorū filij propter ingratitude reuocantur in seruitutem: quod ex Atheniensium legibus Romani accepisse videntur. Retulit enim Valerius Maximus legem illorū his verbis: Age quid illud institutum Athenarum, quam memorabile, quo conuictus a patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur? Superfedeo te, inquit, habere ciuem, tanti muneris impium estimatorem: nec adduci possum, vt credã vrbi vtilem, quem domi sceleratum cerno: abi igitur, & esto seruus, quoniam liber esse nescisti. Eandem igitur legem ferens Constantinus, post alia inquit: Filijs etiam, qui postea fuerint nati, seruituris: quoniam illis delicta parentum non nocent, quos tunc esse ortos constiterit, dum libertate illi potirentur. [Valerius lib. 2. cap. 1. l. 2. C. de libertis, & eorum libe. & illic glo. Bal. & cæteri.]
- 25 Ad hæc, sicuti diuus Augustinus quadam in epistola scribit, non imputantur filijs peccata parentum, quæ post eorum natiuitatem a parentibus committuntur. Et super Deuteronomium idem diuus ait: Filios natos ante peccatum patris esse prorsus a pœna immunes: non enim trahit, inquit, aliquid ex patre, qui iam natus erat, quando pater eius peccauit. Ecce quomodo beatus ille pater considerat rationem illam vulgarem, quod nati post commissum crimen, ex infecta radice proueniunt. Nam filius antequam generetur, dicitur esse in patre secundum corporalem substantiam, & secundum potentiam generationis actiuam: vnde Leui dicitur decimatus fuisse in lūbis Abra-
- DD hæ: quod

hæ: quod longe aliter habet in filio nato. Mirum ergo videri non debet, si alia sit causa horum, alia illorum filiorum. [August. epist. 75. & super Deut. quæst. 42. cap. non imputantur. & c. iā itaque. 1. quæstio. 4. ad Hebræ. 7. Ambro. Cathari. lib. de peccato originali disputatione. 6.]

26 Post hæc, nostrates legumlatores hanc sententiam semel & iterum approbasse videntur: & viri illi per celebres, qui in condendis legibus septipartitis strenuam operam nauarunt, eandem illam filiorum distinctionem secuti, addunt, sapientissimos ac vetustissimos Hispanos maiores nostros, in pœnis cōstituendis semper hanc rationem obseruasse. Quod mihi perspicuum fit: ex decimotertio concilio Toletano, vbi quidam restituuntur in pristinam dignitatem, qui tunc in infidelitatem inciderant. Et mox subiungitur: Quod etiam de filiis eorum decernimus obseruandum, qui post admissum parentum præmemorata profanationis scelus, nati esse produntur. Ecce quod illi tantum filij egebant restitutione, qui nati erant post parentum infidelitatem: alij vero nati ante crimen, quia integri status permanserant, non egebant restitutione. [l. 6. tit. 27. parte. 2. concilio. 13. Toletano cap. 1. regie leges. 4. & 5. tit. 1. lib. 4. ordinatio. l. 3. tit. 9. eodem lib.]

27 Neque his oberit, quod hæresis vitium sit mere spirituale: nam & alia vitia spiritalia, & reliqui animi mores in filios transire solent, perinde atque vitia carnis. Recte namque ille cecinit:

Qui viret in folijs venit a radicibus humor,

Et patrū in filios abeunt cū semine mores.
Adde quod Paulus cap. 5. epist. ad Gal. inter opera carnis, hæreses posuit: & nonnunquam vitium corporale vsq; ad ani-

ma peruenit, & eum vitiat. Accedit eodem, quod vita & sensus ex anima in corpus defluunt: quæ si magnis peccatis deprauata & corrupta fuerit, corpus etiam ipsum trahit secum in corruptionem, illudque mire inficit: siue coniunctione societatis, siue iure possessionis, siue deriuationis natura. Vnde fit nonnunquam, vt infirmitas corporis ex animi peccato descendat, quemadmodum Plato docet in Charmide, dicens: Quæ admodum oculos sine capite curare non decet, neque sine reliquo corpore caput: ita neque sine anima corpus: omnia namque vel bona, vel mala ab anima in corpus & hominem totum manant. Illam igitur primum & maxime curare oportet, si modo caput & vniuersum corpus bene valere debeat: quod & Chrysostomus alicubi tradit. Theophylactus quoq; in euangelium Marci: Difficiliores, inquit, morbi ex peccatis oriri solent: tanta prorsus est affinitas, vt Gellius ait, corporibus hominum mentibusque. Adde quod non in eo vis est, vtum sit vitium spirituale, vel corporale, sed in hoc potius, quod hi filij nati sunt ex hæreticis, illi contra. [l. 1. §. apud Viuium. ff. de ædili. edi. Teophila. c. 2. Gellius lib. 4. cap. 13. cap. cum infirmitas. de pœnit. & remis. Chrysostomus in cap. Matth. 4. homilia. 14. & in Ioannem homil. 37. Lucas in l. 1. C. de deserto. & occultato. lib. 12. col. 7. Cyprianus noster in psalmum: 38. versu, ab omnibus iniquitatibus.]

28 Ad extremum, suffragatur sententiæ nostræ ratio viua & spirans: nam si filius natus ante dignitatem patris, non consequitur prærogatiuas, & honores eius: multo minus illi nocere debet crimen a patre post eius natiuitatem commissum: etenim odia restringi, & fauores con-

res conuenit ampliari: & iniquissimum est, vt alterius odio quispiam prægrauetur. [c. odia. de regu. iuris. l. si quis in suo. §. 1. C. de inoffi. testa. l. diuo Marco. C. de quæstio. l. si quis Decurio. 3. l. neque Dorotheum. l. doctitij. l. neminem. l. diuæ memoriæ. l. vlti. C. de decurionib. li. 10. l. senator. de dignita. lib. 12. l. si cohortalis. de cohortali. eodem lib. l. emancipatum. de senato. l. filij. §. senatores. admunici. c. 2. qui filij sint legitimi.]

29 Ne autem catholici & innocentes filij, ante patris hæresim geniti, rigore aliquo puniantur indigne, quantacunque legum seueritas benigna interpretatione temperanda est. Et vt Fabius ait: Etiam si qua sunt iura, quæ obstant, si tamen angustus saltem detur accessus, per quem intrare humanitas possit, vera clementia occasione contenta est. Misericordia quidem digni sunt, sicuti Iustinianus inquit, hi qui alieno laborant vitio. Narrans eleganter Plutarchus immanem Scyllæ crudelitatem, post alia dicit: Qui proscripsum acceptasset, salutique consulisset, humanitati pœnam, mortem definiuit: non fratrem, non filium, non parentes excepit: qui necasset, cædis mercedem duo talenta constituit, seu dominum seruus, seu patrem filius interemisset. Quod autem omnium iniustissimum existimatum est, proscriptorum filios ac nepotes honore priuauit, omnium bona publicauit: tanti est pro patrum scelere filios innocentes punire. [Fabius declamat. 6. l. legem. C. de natura. liberis.]

30 Adde, quod nulla lex est, quæ nominatim filios natos ante patris hæresim puniat: nec generali filiorum appellatione, hi censeri debent esse comprehensi, quos anteriores leges, quos ratio diuersa, denique quos tot viri sapientes exci-

piunt. Nec mouet Alexandri III. constitutio, qua probari putant, filios quocunque tempore natos in eadem causa pœnarum esse: quia nil minus indidem colligi potest. Non enim constitutio de pœnis filiorum quippiam ait: nec de his qui nati sunt ante patris hæresim loquitur: sed id tantum definit, filios vel hæredes admittendos esse ad probandam innocentiam eius, qui tempore mortis cæremonias fecerat hæreticorum. Ex quo nil aliud intelligi poterit, quam quod filij, hoc & illo tempore nati, admittendi sunt ad probandam innocentiam patris, quemadmodum hæredes etiam extranei ab ea defensione non excluduntur. [c. filij vel hæredes. de hereti. lib. 6. l. sed & posteriores. de legib.]

31 Alia tamen constitutio Bonifacij viii. extat, cui respondere posse vix videor: in ea siquidem continetur, quod filij & nepotes illorum hæreticorum supradictis pœnis comprehenduntur, qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur. Ergo sat esse videtur, quod parentes decesserint hæretici: vnde consequitur, constitutionem de filiis quoque natis ante hæresim loqui, cum post mortem patris ab illo generari nequiverint. Hæc sunt verba legis fortissima, vt putant, quibus opinio contraria potissime sustinetur: quæ, fateor, fallere possunt parum diligenter intuentes: cæterum si constitutionem ipsam attentius considerare velimus, haud dubie reperiemus, eam sententiæ nostræ fauere, aduersæ autem opinioni obstare: quod ex his, quæ mox dicturus sum, cuius facile perspicuum esse poterit. [c. statutum. 2. de hereti. lib. 6.]

32 Initio, non iure faciunt hi, qui legem latam in fauorem filiorum, retorquere conatur in odium eorum: nulla enim iuris ratio, aut æquitatis benignitas

patitur, vt quæ salubriter pro vtilitate hominum introducantur, ea nos duriorè interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem. Quod si constitutionem illam diligenter excusseris, a primo eius capite vsque ad extremum reperies, omnia in fauorem filiorum decreta, nihilque aduersus illos tractatum, nihil contra illos inductum. Excluderentur ab officijs & beneficijs hæreticorum filij vsque ad secundam generationem: id pontifex Bonifacius declarat, vt per paternam lineam primus & secundus gradus comprehendatur: per maternam vero, vt ad primū duntaxat gradum ea poena extendatur, idque fauore filiorum. Intelligere quibus poterat ex Innocentij & Alexandri decretis, filios & nepotes quorumcumque hæreticorum ad publica officia, & ecclesiastica beneficia non esse admittendos: id quoque Bonifacius idem pontifex illa constitutione in fauorem filiorum interpretatur, vt de illis tantum filijs id accipiatur, quorum parentes pertinaces in hæresi decesserunt. Vides quod nihil hic sit, quod filijs noceat? [dicto c. statutum. 2. l. nulla. de legib. l. quod fauore. C. eo. tit.]

- 33 Ad hæc, nulla in eadem constitutione quæstio est, de filijs natis ante, vel post patris hæresim: nec quicquam decernitur ibidem, quo leges anteriores abrogatæ credantur: nec verisimile est, pontificem illum, tam pium & benignum erga filios, in ea ipsa lege, in qua de filijs tam bene meretur, obiter tamen & aliud agentem, generali tantum filiorum appellatione, tot æquissima iura corrigere voluisse, in odium & necem filiorum, quibus maxime cōsultum esse volebat. [l. non est nouum. de legib. l. si quando. C. de inoff. testamen. c. ecclesia vestra. 2. de electio. l. vlti. quod met-

causa. c. quia verisimile. de præsumpt.]
 34 Præterea, si æquitati, si verisimilibus coniecturis, denique si iustæ interpretationi locus vllus relinquatur: probabilius sine dubio ex pontificia illa constitutione sententia nostra reddetur. Nam si filiorum hæreticorum, qui tandem ad ecclesiæ vnitatem quoquomodo redierunt, non subiiciuntur poenis supra scriptis, quamuis procreati sint ab infectis parentibus: quanto iustius, rectiusque impunitatem consequi debent ij, qui ex catholicis patribus nati sunt, etiam si postea in hæresim parentes eorum lapsi fuerint? Nec obstant verba illa constitutionis, vnde nonnulli male colligunt, satis esse ad poenas omnium filiorum, si parentes hæretici sint duntaxat tempore mortis: nam ea interpretatio contra alia iura, contra æquitatē, & naturalem rationem accipienda non est. Quid? quod ob eam tantum causam exigit summus Pontifex, vt parentes probentur hæretici decessisse, quo plane constet, illos nec emendatos fuisse, nec ecclesiæ vnitati restitutos: non autem, vt filii ante illorum hæresim nati, constitutionum poenis comprehendantur indigne. Adde, quod perraro euenire solet, vt hi moriantur hæretici, qui vixerunt catholici: nec enim mala mors esse solet, quam bona vita præcessit: & vt Celsus ait, ad ea potius debet aptari ius, quæ & frequenter, & facile, quam ad ea, quæ perraro eueniunt. Accipienda ergo illa constitutio est, de filijs genitis post hæresim patris, qui persistens in errore, decessit hæreticus: & hanc sententiam Ludouicus Molina longiore disputatione defendit. [Authent. multo magis. C. de sacrosan. eccles. l. 2. C. de condit. insert. l. 3. de liber. præteri. l. nam ad ea. de legibus. l. qui testamento. de testamen. cap. cum cefante.]

- sante. de appellatio. & illic Decius nu. 9. Molina lib. 4. de primigenijs Hispaniæ c. vlti.]
 35 Perdifficilis autem quæstio est, An filius patrem occultum hæreticum accusare, aut saltem iudicibus indicare teneatur. Multi quidem putant, filium ad eas res obligatum esse. [Alex. Ales parte. 3. præcepto. 4. q. 33. Henricus in c. per vestras. §. 75. Alfonso Castrus lib. 2. de iusta hæreti. punit. c. vlti. Caiet. in Deut. c. 3. Marti. Nauarrus in c. inter verba laudantium. r. i. quæst. 3.]
 36 Nec eorum leuia sunt argumenta: nā lege Moysæ pater filium impium accusare ac punire debet: ergo & filius patrem. Ad hæc, Philo in libro de victimas offerentibus ait, necandum esse fratrem & filium impium tanquam hostem publicum sine respectu priuatæ necessitudinis. Et alibi Ambrosius inquit: Præferenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Præterea extra controuersiam est, magis diligendum esse Deum, quam patrem: & relinquendum atque odio habendum esse patrem propter Deum. Diuus quoque Hieronymus epistola ad Heliodorū, & ad Marcellam alia in epistola scribit, calcandum esse patrem pro religione, ac solidū pietatis genus esse, in ea re esse crudelem, & genus fore pietatis impium esse pro Domino. Accedit eodem, quod filius tenetur magistratibus indicare patrem proditorem patriæ, vt eleganter docet Cicero lib. 3. offic. Postremo, in confesso est, patrem esse indicandum a filio, si principem velit occidere. Relinquatur ergo, vt pro synceritate catholicæ fidei pater hæreticus a filio sit inquisitoribus apostolicis indicandus.
 37 Contrariam sententiam tuetur Alfonso ille Toftadus, cui equidem vehementer assentior. Nulla enim lex extat naturalis, diuina, vel humana, quæ tam graue onus humeris filiorum imponat. Etenim lex illa Moysis de patre, aut matre non loquitur: magno sane argumento, eos prodendos non esse. Id enim haud obscure legislator excepit, qui cū legem bene longam promulgaret, in qua coniunctissimos quosque recensuit, parentes tamē omisit, qui in primis nominandi erant. Nam si idem de patre aut matre voluisset, adiunxisset: nec enim deerant illi verba, nec obliuisci potuit legislator ille, vt vnus nostrum: nec lex illa diuina imperfecta esse potuit, nec trahenda est ad speciem longe dissimilem. [Deut. 13. & inibi Toftadus quæst. 3.]
 38 Eodem fere tendunt verba illa eiusdem Moysis: Occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Et item illa: Consecrasti manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & in fratre. Vbi semel atque iterum de patre altum silentium. Cur enim sacer Moyses non ante omnia dixit, occidat vnusquisque patrem suum, nec aliquem parricidam laudauit? Nimirum quia portentum atque monstrum est (vt inquit Cicero) esse aliquem humana specie & figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, vt parentes occidat, cum etiā feras inter sese partus atque educatio & natura ipsa cōciliet. [Exodi. 32.]
 39 Nec obstat argumentum illud: Si pater filium, quem amplius diligit, accusare debet, ergo & filius patrem. Nec enim dilectio in causa est, vt pater non sit accusandus, sed maxima illa obligatio, qua filius plus patri debet. Vnde fit, vt pater filium accusare possit, nec lex vlla id vetet: impium vero fit, filiū patri diem dicere, vt ait Plato in Euthyphrone. Adde quod maiorem dilectionem

- nem filius patri debet, quā pater filio, vt Plato 1. de legib. & Aristo. lib. 9. ethi. cap. 2. authores sunt.
- 40 Præterea, filius tenetur occultare patris crimina, nec se ipsum prodere debet: quod si patrem occultum hæreticum iudicibus indicaret, se ipsum filius prodere, quia infamis esset, simulque bonis patris priuaretur: quo quid cogitari durius possit? [Gen. 9. cap. quis aliquando. de pœnitent. distinctio. 1. Ecclesiastici. 3. cap. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]
- 41 Nec mouere quenquam debet, quod filius patrem impium relinquere, atque illum odio habere queat: non enim conficitur inde, vt illum accusare vel iudicibus prodere teneatur: nec vllus sanctorum patrum id vnquam docuit, nec dilectioni Dei hoc aduersatur: potest enim filius Deum diligere, sicuti debet, & tamen patrem impium nec accusare, nec indicare iudicibus.
- 42 Ea vero quæ de patriæ proditore retuli, longe dissimilia sunt: quia nisi patriæ proditor magistratibus indicetur, momento temporis vniuersa reipub. perire potest, cuius salus præferenda est salutis patris: hæresis autem paulatim serpit, & neminem occidit inuitum, & quandiu fuerit occulta, parum nocebit reipub. si vero latius serpserit, nullo etiam indicatæ manifesta iudicibus fiet. Hæc eadem dici possunt de patre, qui de interficiendo principe coniurasset: id enim facinus horæ memento committitur, & occiso principe tota reipub. salus periclitatur.
- 43 Ex quibus omnibus, alijsque multis perspicuum est, Alfonso Tostadi sententiam generaliter esse verissimam: sed vt mihi quidē videtur, eget interpretatione. Nam etsi filius non teneatur patrem occultum hæreticum iudicibus indica-
- re, poterit tamen id facere: & eo magis si pater insanabilis esse videatur. Nec Tostadus, aut alius quispiam hoc negat: quinimo laudandus est filius, qui ardore diuinæ religionis naturalem amorē vicerit, & affectum hunc vehementissimum superauerit: sed omnia prius tenere debet, quā patrem ad iudices deferat.
- 44 Dux autem sunt species, in quibus filius patrem hæreticum iudicibus prodere debet. Prior est, cum filius ab inquisitoribus apostolicis iuste interrogatur: posterior, cum patris hæresis perniciosa reipub. sit. Nam quoties iudex iuste interrogat, toties testis & reus interrogatus tenetur ei dicere veritatem: quia magna pars iustitiæ legalis in obedientia consistit, qua parere oportet iudici iusta præcipienti: & quo iure iudex iuste interrogat, eodem interrogati tenentur ei vera fateri. Accedit eo, quod veritatem occultare in iudicio, crimen mortiferum est, præsertim cum testis, aut reus iuratus mentitur. Accedit etiā quod tunc filius iuste interrogatus se ipsum prodere debet, ergo & patrem. [Tho. 2. 2. quæst. 69. & quæst. 78.]
- 45 Postremo, si pater hæreticus pestifer sit, & eius hæreses perniciem & exitium afferre possint vniuersæ reipub. tenebitur filius ea facere, quæ de patriæ proditore. Lib. 3. offic. Cicero his verbis scripta reliquit: Quid si pater fana expilet, cuniculos agat in ærarium, indicet ne id magistratibus filius? nefas id quidem est: quin etiam defendat patrem, si arguatur. Ipsi patriæ conducit, pios habere ciues in parentes. Quid si tyrannidem occuparet, si patriam prodere conabatur: pater? si lebit ne filius? imo vero obsecrabit patrem, ne id faciat: si nihil proficiet, accusabit, minabitur etiam: ad extremum, si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem antepone-

- reponet salutis patris. Atque hæc quidē hactenus: nam in libro, de patre hæretico, satis multa de hac quæstione diximus, & illinc assumi possunt, quæ ad hunc locum pertinebunt.
- 46 Hinc illa exoritur quæstio, An filius iudicibus indicas hæreticū patrem, eximēdus sit ab infamia, & ab alijs pœnis filijs hereticorū impositis? Quod magis placet Alfonso Castrensi: quia ratio, inquit, leges cessat in his filijs, qui parentes deferunt: in eis enim paterni criminis exemplum non sunt metuenda. Quæ ratio in lege pœnali expressa, cum cesset, & lex ipsa cessare debet. Hoc tamen argumentum fragile quidem mihi videtur: nec enim ea est potissima ratio illarum pœnarum: quæ si non alia foret, profecto lex ista iniustissima esset. Nam quis vnquam puniuit innocentem, ob eam tantum causam, quia timeret ne forte aliquando reprobis efficiatur? pœnam culpa præcedere debet, non autem consequi. Nam sicuti Pærus Thrasea, apud Cornelium Tacitum, lib. 15. annalium, inquit: Culpa, quam pœna tempore prior: emendari, quam peccare posterius est: nec propter incertissimam præsumptionem innocens puniendus est. Deinde, quamuis ratio illa cessare videatur, superfunt nihilominus aliæ fortiores causas, quibus iuste ad hæreticorum filios pœna peruenit, quemadmodum supra luculenter differui. [Alfonso lib. 2. de iusta hæreti. punit. c. vlti. l. quisquis. §. 1. C. ad leg. Iulii. maiesta. c. cum cessante. de appellat. c. literas. de præsumpt. §. affinitatis. instit. de nuptiis.]
- 47 Eadem tamen sententia ex alijs causis mihi non displicet. Primo, quia impunitate, ac præmio etiam dignus est ille, qui ardore, ac zelo fidei, & religionis accensus, ne parenti quidem suo pareat. Deinde, quia hi de reipub. & catholica
- ecclesia bene meriti sunt: quamobrem honore potius, quam ignominia persequendi sunt. Postremo, quia hoc fauet innocentibus, & benignius est, & imperiali constitutione sancitum. Aiunt enim Federicum imperatorem constituisse, vt qui latentem patris hæresim reuelauerit, aliorum filiorum pœnis ne quaquam subiaceat. Quod pontificia quidem & regia lege confirmari deberet. [c. si quis Papa. 79. distin. 1. eum qui. C. de decurio. lib. 10. glo. in §. plane. instit. de iure natura. Abulen. lib. 2. Regum. c. 20. q. 21.]
- 48 Pater filium hæreticum exhæredare potest, & filius patrem: ea enim est iustissima causa exhæredationis, constitutione quadam nouella explicata, quæ Harmenopalus retulit in promptuario iuris lib. 5. tit. 9.
- 49 Sed an ea lex locum habeat etiā si hæreticus ad sinum ecclesiæ redierit? & nihilominus puto constitutioni tunc locum esse: parcitur enim hæretico pœnitenti, vt ignis pœnam euadat, sed infamia eius non aboletur: & pœna quidē illa demum potest, sed vt ille ait: Culpa perennis erit: nec aliæ pœne aboleantur pœnitentia, vt alibi dixerō.
- 50 Quæsitum scio, an filius hereticus a patre iudicibus oblatas, vel contra, pater a filio indicatus, mitius puniri debeat? Quod Alfonso Castrensi placet, nec mihi displicet, ne videatur se ipsos ad supplicium obtulisse: vt in simili specie apud Martianū & Aelianum lib. 1. relatum est. Accedit etiam, quod benignius cū eis agi solet, qui se ipsos, & qui alios deferunt. Cæterum in casu proposito magis considerare debet iudices spontaneam hæretici, simplicem, & humilem confessionem, eiusque contritionem, & conuersionem: quam extranea isthæc, quæ metu probationum, & cau-

te, atque

te atque dedita opera interdum fieri solent. [Alfonfus lib. 2. de iusta hæreti. punit. cap. vlt. l. milites agrum. §. vlti. de re milita. Elianus lib. 1. varia historia cap. de patre filium suū capitis reū postulante. Hippolyt. in l. 1. §. ad quæstionem. de quæstio. l. 1. C. de his qui se deferunt. lib. 10. & l. 1. de deserto. & occultato. lib. 12. Igneus in l. 3. §. si ex stipulatu. ad Sillania. Tiraquel. de pœnis, causa 18. cum seq.]

51 Alia quæstio subinde tractatur a theologis & iurisperitis: vtrum Iudæorum, & infidelium filij baptizari debeant, parentibus suis inuitis. Cuius quæstionis varij casus considerari possunt. Primus, cum illorum filij bello capti, aut alia ex causa efficiuntur christianorum serui: tunc autem baptizandi sunt inuitis parentibus, in quorum potestate esse iam desinunt. Nam cum arbitrio dominorum educantur, vitæ illorum perpetuæ potius, quam temporali prouidere debent. Nam & vnicuique mandauit Deus de proximo suo. &: Qui suorum & maxime domesticorum, curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Altera species est, cum paruuli permanent in potestate parentum, & ab eis iuxta sectam suam educantur: quo casu, nullo modo baptizari debent parentibus inuitis: quia eos non docerent fidem catholicam, sed iudaicam perfidiam. [1. Timo. 5.]

52 Ille autem casus difficilior est, cum Iudæi & infideles sub dominio nostro, & inter christianos degunt: nam de filijs paruulis eorum ambigitur, an abduci debeant ad baptismum: parētibus inuitis. Quam quæstionem breuiter ipse perstringam: quia in Hispania Iudæi, & infideles commorari nequeunt. Sunt autem plurimi asserentes, non licere in specie proposita, infantes paren-

tibus obluētibus, ad baptismum diripi, ne inde homicidia, & apostasiæ sequantur. [Tho. 2. 2. quæst. 10. arti. 12. 3. par. q. 68. & quol. 2. art. 7. Durandus, Richar. & Palud. in. 4. sent. distin. 6. Gerson. in regulis moralibus: glo. in. c. iudæorum. 23. quæst. 1. Calderi. consi. 3. tit. de iudæis. Cardi. Abb. Præposi. Ioā. de Anā. & Felinus, qui ait hanc esse communem sententiam, c. sicut. de iudæis. Siluester in summa verb. baptismus. 4. §. 6. Ioan. Echius de sacramentis homil. 11. Matth. de Afflictis Neapol. decis. 151.]

53 Alia est complurium diuersa opinio, asserentium, paruulos infidelium ab inuitis parentibus auferri posse, & baptismi sacramento regenerari, cautione pro viribus adhibita, ne ex hoc homicidia sequantur. Quæ sententia tamen si probabilibus argumētis nitatur, mihi profecto non satis placet, neq; vsu ecclesiæ comprobata est. [Scotus in. 4. sent. distin. 4. quæst. vlti. Ioan. Maior in lib. 2. distin. 44. quæst. 3. Ioan. And. Archid. Stepha. Ioan. Imola. Landul. Aureo. Angel. de Claua. Gabriel, & quidam alij.]

54 Hæc autem omnia de his filijs accipienda sunt, qui nondum habent vsu rationis: nam illi, quibus liberum est arbitrium, non sunt inuiti baptizandi, etiam si parentes eorum id velint. Militem enim voluntarium diligit Deus: nec est cogendus quispiam ad suscipiendam christianam religionem, sicuti Tertullianus, Isidorus, & ceteri omnes docent: nec inuitus est aliquis faciendus amicus, vt Aristoteles ait. [lib. 8. ethi. cap. 13. Tertullianus lib. ad scapulam, Isidorus lib. 2. de summo bono cap. 2.]

55 Si vero hi filij sponte ad baptismum venerint, inuitis etiam parentibus baptizandi sunt. Et hæc est vera & constans

stans theologorum omnium sententia. Quod si Iudæi & infideles cum filijs paruulis fuerint in christianorum seruitutem redacti, possunt libere a parentibus auferri, & eis inuitis baptizari, quemadmodum maiores nostri in concilio quodam Tolerano his verbis decreuerunt: Qui Iudæos in seruitutem acceperint, in nullo eos permittant rituum suorum cærimonias celebrare, aut colere: & filios eorum a septimo anno nullam cum parentibus suis habitationem aut societatem habere permittant: sed fidelissimis christianis nutriendos tradant, & filios eorum & filias christianis in matrimonium tradant, ne infidelium patrum suorum semitas quibuslibet occasionibus iterare possint. [Concilio. 17. Tolerano cap. 8.]

56 De minoribus autem viginti annis, qui sponte de seipsis, de parentibus, de consanguineis, ac de alijs omnibus, quos hereticos esse sciant, plenam iudicibus dixerint veritatem, instructione Hispalensi decretum est, vt benigne recipiantur, etiam post tempus gratiæ: & vt leuius puniantur, quam alij maiores natu: quia ætas immatura, & praua educatio, eos quodammodo excusare possunt. Curare tamen inquisitores debent, vt hifidem catholicam doceantur, & plenius ac melius deinceps instruantur. Huc accedit iureconsultus Triphonius, qui de impuberum punitione loquens, inquit: Aetatis miseratio ad mediocrem pœnam iudicem perducere debet. [prima instructio. Hispalen. cap. 9. l. auxilium. §. in delictis. de minori. c. 1. & 2. de derelictis pueris. Corasius lib. 6. miscella. cap. 23.]

57 Accedit etiam, quod plerunque præceptis parentum imbuti filij, ad eorum hæreses, moresque deducuntur: & antequam liberum arbitrium habeant, im-

pietatem illorum simul cum lacte sugunt. Ochozias rex Iudæorum, sicuti sacra testatur historia, ingressus est, per vias domus Achab, quia mater eius impulit eum, vt impie ageret. Proinde gratias ingentes omnipotenti Deo semper agere debemus, quia nos ex parentibus catholicis, & in Hispania Iudæi dignatus est: nam si ex hæreticis, Iudæis, aut infidelibus nasceremur, & inter illos educaremur, haud dubie quin similes eis, ac fortasse deteriores efficeremur. Nam, vt ait Prudentius lib. 1. contra Symmachum:

*Vt semel obsedit gentilia pectora patrum
Vana superstitio: non interrupta cucurrit
Aetati per mille gradus tener horruit heres,
Et coluit quidquid sibi met venerabile canit.
Monstrant atque atavi: puerorū infantia primo
Errorem cum lacte bibit.*

Gratias fortunæ agebant Socrates & Thales Milesius, quod græci nau essent, non barbari: quanto rectius nos Deo vero gratias habere, agereque debemus, quod in tantis hæresum procellis nati sumus Hispani. [2. Paralipo. 22. c. dixit apostolus. 24. quæst. 3. Laertius lib. 1.]

58 Si vero minor viginti annis doli capax, hæreticus pertinax fuerit, & monitus atque conuictus ad ecclesiam redire noluerit, perinde ac si maior esset, iudici seculari relinquendus, & ab eo in ignem mittendus est. Non enim parcitur minoribus in atrocioribus delictis, præsertim in his, in quibus malitia supplet ætatis defectum, quale crimen hæresis est. [textus & glo. in. l. auxilium. §. in delictis, de mino. glo. & interpretes in. l. fere in omnibus. de reg. iuris. Tiraquel. lib. de pœnis, causa. 7.]

59 Quod si quispiam, dū esset minor viginti annis, inciderit in hæresim, & maior factus conuictus fuerit de crimine, videbatur prima frō. e. puniendū eū esse mitius,

mitius, tamquam impuberem & minorem: quia, ut apud Ulpianum est, quoties de delicto queritur, placuit non eam poenam subire quem debere, quam conditio eius admittit eo tempore, quo sententia de eo fertur: sed eam causam sustinere, quam sustineret, si eo tempore esset sententiam passus, cum deliquisset. Verius tamen est, puniri debere talem hæreticum perinde ac si eo tempore delinquat; quo sententia in eum fertur: Quia hæresis cum eo creuit, & secum illam semper habuit, qui nunquam illam confessus est. Non secus atque si quis impubes rem aliquam furto subtraxerit, & eam semper possederit, donec maior factus deprehensus cum ea sit. Adde, quod & grauius iste deliquit, qui nunquam ad ecclesiam vere conuersus est, & seuerius puniri debet, qui tandiu tacuit, occultum secum ferens sub pectore vulnus. Tanto enim grauiora sunt peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam. [l. 1. de pœnis. l. si dominium. & illic Barr. & in: l. inficiandę. §. infans. de furtis. c. vlti. de consuetudi.]

60 Quamuis autem maiores viginti quinque annis curatore non egeant, iuxta quod apud Ioannem scriptum est: Ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur: minoribus tamen in causa etiam hæresis, curator ad litem ab inquisitoribus decernendus est: cuius auctoritate, consilio, ac diligentia, in-

nocentiam suam rei tueri possint. Quod quidem ea cautione faciendum est, ut nec minoribus facultas defensionis auferatur, nec ipsi curatores sub defensionis prætextu impietatem illorum occultare queant. Recti quidem iudices, horum reorum curatores, defensores, & patres esse solent: nec isti curatores (ut assolet) mutam personam agere debent, sed causas impuberum & minorum diligenter fideliterque defendere. Nam inter omnes constat, fragile esse, & infirmum huiusmodi ætatis consilium, & multis captionibus suppositum, multorumque insidijs expositum. Quamobrè sanctissime Iustinianus constituit, ut in criminalibus causis minoribus viginti quinque annis omnino curatores adfint: cum sit cautius & melius cum suasionem perfectissima, & responsa facere minores, & se defendere: ne ex imperitia sua, vel iuuenili calore, aliquid vel dicant, vel taceant, quod si fuisset prolatum, vel non expressum, prodesset eis posset, & a deteriore calculo eos eripere. Quid quid igitur cum minoribus viginti quinque annis actum fuerit in criminalibus causis sine curatoris auctoritate, nullius prorsus momenti erit. [Ioan. 9. l. 1. de minori. l. clarum. C. de auctori. præstan. Corne. consi. 198. lib. 4. Hippolyt. consi. 130. Bertran. consil. 326. lib. 3. Gratus consi. 52. lib. 2. Matth. de Afflict. decis. 208.]

De hæresi Titulus XXX.

S V M M A R I V M.

- 1 Hæresis qualis vox sit, quid significet, & eius opera.
- 2 Hæresis definitiones.
- 3 Hæresis ut consummata dicatur, quid habere debeat.
- 4 Hæresis consummata explicatur.
- 5 Hæresis in fidei catholica materia committitur.
- 6 Catholici

- 6 Catholici scriptores quibus in rebus salua fide dissentire possunt.
- 7 Hæresis quam impium sit crimen, & quot mala importet.
- 8 Hæreses unde oriri soleant.
- 9 Hæresis aliæ causæ recensentur.
- 10 Hæresis ex quibus amplius causis procedat.
- 11 Hæresis quare multis modis fiat.
- 12 Hæresum remedia.
- 13 Transactio nulla est, quæ de crimine hæresis a quocunque facta fuerit.
- 14 Hæresim manifestam qua propositiones sapiant.
- 15 Hæresim manifestam qua crimina præferant.
- 16 Pacta & conuenta cum demone quomodo distinguere soleant.
- 17 Demones inuocare per modum imperij, aut eis comminando præcipere posse homines, fieri non posse, censet Augustinus.
- 18 Amoris impatientia sortilegia facere, et æneas imagines, quo pacto superstiosum, non hereticum sit.
- 19 Hostiam non consecratam petere tempore mortis an sapiat heresim.
- 20 Sortilegiorum & diuinationum cognitionem, nisi manifesta in eis hæresis sit, ad inquisitores non spectare, multorum est sententia.
- 21 Inquisitores de sortilegijs & diuinationibus cognoscere debent.

De hæresi.

HÆRESIS, græca vox est, latine sectam sonat, olim sæpe in bonam partem accepta, hodie vero nomen odiosum est, & apud vulgus infame. Significat hæresis, de aliquo dogmate firmatam opinionem, in qua homo tenaciter persistit: unde hæretici dicti: quo nomine significantur, qui contra Christi fidem, aut illius ecclesiam, vel docent, vel credunt. Dicitur autem hæresis ab electione, quia scilicet, eam sibi vnusquisque disciplinam eligit, quam putat esse meliorem. Sed cum lex nostra data sit ab omnipotenti Deo, non autem ab hominibus electa, ideo christianorum nõ est electio sectæ: & quia in baptismo iuramus in verba Dei, & in ecclesiæ doctrinam, in captiuitatem redigere debemus nostrum intellectum in obsequium Christi: proinde quisquis aliam fidem, aut aliam doctrinam elegit, iure ac merito hæreticus, & infamis, & execratione

dignus habetur. [c. hæresis. 24. quæst. 3. Budæus in. l. 1. §. exempli. de ædili. edicto. Corasius lib. 3. miscellane. cap. 8. Couat. lib. 3. varia. resolut. c. 1. Canus lib. 12. de locis theologis cap. 9.] Hæresum opera sunt adulterę doctrine, hæreses dicte græca voce ex interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas utitur: ideo Apostolus & sibi damnatum dixit hereticum, quia & in quo damnatur sibi eligit. nobis vero nihil ex nostro arbitrio indulgere licet, sed nec eligere quod aliquis de suo arbitrio induxerit: Apostolos Domini habemus authores, qui nec ipsi quicquid ex suo arbitrio, quod induceret, elegerunt: sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus adsignarunt. Itaque etiam si Angelus de cælis aliter euangelizaret, anathema diceretur a nobis: hæc Tertullianus lib. de præscriptionibus aduersus hæreticos, quæ Rabanus Maurus tacito authore retulit, lib. 2. de institutione clericorum, capite. 38. Suidas hæresim esse ait, sectam seu EE 2 discipli-

disciplinam, quæ rationem aliquam suo arbitratu sequitur, aut sequi videtur: ac Theophylactus in epistolam ad col. c. 2. enarrans verba illa: Secundum traditionem hominum, inquit: Animaduer- tis vnde sit deceptio, quod humanæ cogitationes, & ratiocinationes inter- medient: propterea & hæreses dicuntur, quia hominum sunt opiniones. Chri- stianorum autem fides, non est huma- num dogma: propterea neque tale no- men assequetur.

2 Hæresis autem multifariam definitur a multis, sed in eandem sententiam cõueniunt omnes. Quidam definiunt, Hæresis est propositio falsa, fidei catho- licæ repugnans. Alij sic, Hæresis est dog- ma falsum catholicæ veritati contrarium, in eo qui fidem Christianam professus est. Aliter, Hæresis est error pertinax contra catholicam veritatē: vel, Hære- sis est falsa & erronea opinio, per quam false intellectus opinatur de aliquo con- tra fidei veritatem: vel, Hæresis est fidei vitium, quo quis singulare aliquid a cõmuni ecclesiæ catholicæ fide ac senten- tia eligit, ac proinde se ab ecclesiâ sepa- rat, qua se rectius sentire præsumit: & ob id hæresis, hoc est electio, haud in- significanter appellatur. Demum, Hære- sis est dogma falsum contra fidem ca- tholicam, ab eo qui fidem profiteretur, pertinaciter assertum, vel in dubium re- uocatum. [Cardi. Hispanus lib. 4. de ecclesiâ, parte. 2. cap. 1. Guido de hære- sibus cap. 3. Gabriel in lib. 4. sent. di- stin. 13. quæst. 2. Pighius lib. 4. hierar. ecclesiasti. cap. 8. Brunus lib. 1. de hæ- ti. cap. 1.]

3 Tria igitur necessaria sunt ad hæresim consummatam: falsa credulitas, quæ est ex parte virtutis animæ, siue poten- tiæ rationalis: peruersa voluntas, quæ est ex parte concupitiuæ: pertinax defen-

sio, seu impugnatio, quæ est ex parte ir- ritabilis. Duo pertinent ad intellectū, error, & sententia fidei: pertinacia ve- ro pertinet ad voluntatem: & hæc est, quæ consummatum facit hæreticum. Voluntas enim est tanquam manus ip- sius, animæ, quibus aggredimur, & ap- prehendimus res: quemadmodū Thea- ges Pythagoricus tradit. Vnde si quis- piam crediderit, se tenere sententiā ali- quam fidei catholicæ, cum contrariam illi teneat, huiusmodi adhæsiō non est hæresis, quia pertinacia caret. Ergo Hæ- resis est infidelitatis species, ad eos per- tinens, qui fidem Christi profitentur, sed eius dogmata corrumpunt: & est vi- tium, quod in intellectu ponitur, non tamen absolute, sed vt moto a volunta- te eligente. Vt autem Metopus Pytha- goræus ait, Voluntas constat ex intelle- ctu & appetitu: intellectus verò ex ra- tionali parte animæ, appetitus ex irra- tionali oritur. Theages quoque Pytha- goricus in lib. de virtutibus, inquit: E- lectio constat ex intellectu & appetitu, quorum intellectus quidem est partis animæ rationalis, appetitus autem irra- tionalis. [Alex. Ales. parte. 2. quæst. 181. Thom. & cæteri. 2. 2. q. 11. Torquemada lib. 4. de ecclesiâ, parte. 2. cap. 4.]

4 Hæc autem tria, quibus consummata efficitur hæresis, plane ac familiariter ita explicari possunt: vt hæresis sit dog- ma falsum, seu doctrina, propositio, assertio, vel opinio falsa, qua scienter aliquis eligit contrarium eius, quod ec- clesiâ catholica docet: in qua electione includitur error approbans falsa pro ve- ris, aut vera pro falsis: certa pro incer- tis, aut incerta pro certis: de qua re ali- bi plenius disserui. In eadem quoque electione concluditur pertinacia, quæ quis impudenter errorem præponit ca- tholicæ veritati, quemadmodum alio- loco

loco dicemus.

5 Materia quoque fidei catholicæ neces- saria est, vt opinio contraria hæresis sit. Importat enim hæresis corruptionem fidei christianæ: ad quam non pertinet, si quis habeat falsam opinionem in his, quæ non sunt fidei. Vnde Didymus li- 3. de Spiritu sancto inquit: In alijs re- bus ex consortio vocabulorum error eueniens, confusionem & pudorem ei, qui errauit, importat: de supernis vero & diuinis lapsus ad praua, ad æternam pœnam deducit, & barathrum: maxi- me cum semel deceptus noluerit respici- cere, sed suum defendere impudenter errorem. Et Isidorus lib. 2. de summo bono, ait, nil obesse cuiquã, si per sim- plicitatem aliquam de elementis indi- gne sentiat, dummodo de Deo vera pro- nuntiet. Quod subinde diuus Augu- stinus, ceterique tradiderunt. [Augusti. lib. 3. de libero arbitrio, & in Enchi- ridio. c. 2. 1. c. in quibus. 2. 2. quæst. 2. Isi- dorus lib. 2. de summo bono c. 1. Tho. 2. 2. q. 11. arti. 2. Guido de heresibus cap. 3. Torque. lib. 4. de ecclesiâ, par- te. 2. cap. 13.]

6 Hinc est, quod sepiissime catholici scri- ptores salua fide dissentiunt in his rebus, in quibus nihil refert, vtrum hoc dica- tur an illud: Cuiusmodi est, quæstio, de salute Origenis: de qua inter Hiero- nimum & Rufinum, inter Ioannem Picum & alios acris contentio est: Cui confinis est quæstio, de salute Salomo- nis, quem perijisse putant, Augustinus, Chrysostomus, Beda, Gregorius, Lira- nus, Rabanus, Alfonso Tostadus, & alij multi: e contrario autem Ambro- sius, Hieronymus, Thomas, Vincen- tius, Origenes, Isidorus, Burgensis, Leo Papa, & Hebræorum plurimi, vt apud Aluarum Pelagium est, inter diuos eun- dem esse coniectant. Et passim sese cui-

cunque offerunt mille talia: [Ioan. Pi- cus in apologia q. 7. August. lib. 17. de ciuitate Dei. c. 20. & lib. 3. de doctrina christiana. c. 21. Chrysostomus in Mat. homil. 68. Aluarus Pelagius lib. 2. de planctu ecclesiæ arti. 45. Alfonso Abu- len. in lib. 2. Regum. c. 7. quæst. vlti. Tho. lib. 3. de regimine principum. c. 8. Ioan. Ludou. Viualdus in opera re- gali. Feli. in c. ne innitaris. de constit. & in c. 1. de præsumptio. Alber Pighius lib. 7. de libero hominis arbitrio. c. 2.]

7 Est autem hæresis grauissimū erimen: eo ceteris peius, quo latius se diffundit, acutius penetrat, tenacius adheret, ac difficilius curatur. Quod quam sit no- xium, inde censei potest, quia fidem catholicam impetit, fundamentum to- rius pietatis, sine qua impossibile est placere Deo. Morbus animæ grauissi- mus impietas est, vt ait Mercurius in Py- mandro, dialogo. 12. & vt August. ait, Hæreses orthodoxis sunt dogmata per- uersitatis, animas illaqueantia, & in pro- fundum præcipitantia. Et Epiphanius libro Ancorato: Deterior est fidei per- uersitas infidelitate: incredulitas enim fidem accipiens corrigi poterit: fidei ve- ro peruersitas incorrigibilis est, & egre saluatur, nisi donum & gratia aliqua ex supernis accesserit. Augustinus aduer- sus Donatistas, hæreticum hominem, quo vis ethnico, quantumlibet malo, peiorem esse iudicat. Ad hæc, tanto execrabilior est hæresis, quam idolola- tria, quanto deterior est, qui sub specie mutuæ beneuolentiæ amicum prodit, quam qui hostem aperto Marte aggre- ditur. Diuus Hieronymus in Ezechielē, cap. 16. Quod dicitur, super omnem fornicationem tuam, & abominationes tuas, illud significat, quod cunctis pec- catis & fornicationibus peior sit doctri- na hæreticorum, quæ Dei filios facit fi- lios

lios demonum: imo interficit eos, quos vel multo labore genuerat Deo, vel suos fecerat filios; quos in fornicatione generauit. Ad summam, heresibus vera & catholica fides & religio labefacta tur: anime & corpora occiduntur: tumultus & seditiones commouentur: pax & tranquillitas publica perturbatur: denique totius reipub. christiane status & forma in peius commutatur, & nonnunquam subuertitur etiam, & extinguitur. Sed heresum omnium pessime hereticorum huius temporis sunt, quia non portionem aliquam ledere, sed ipsa christianæ religionis conantur fundamenta destruere. [Vide August. in Ioan nem tractatu. 18. & lib. 6. contra Donatistas. c. 41. vide Alonsum lib. 1. aduersus hereses cap. 1. & lib. 1. de iusta hereti. punit. cap. 2. Brunum lib. 2. de hereti.]

8. Heresum autem causæ multæ traduntur a multis: fragilitas intellectus humani, conuersio ad peccata & errores, quibus obscuratur cor insipiens: malitia, quæ corrumpit, & mutat intellectum: sublimitas rerum diuinarum: negligentia querendi adiutorium Dei ad fidem confirmandam, & adiuuandam incredulitatem: superbia, qua omnes heretici prudentiæ suæ innituntur. Vnde Hieremias inquit: Arrogantia tua, & superbia cordis tui decepit te. Vbi glossa, Omnis hereticus arrogans. Et Gregorius: Tanto a Dei luce longe sunt, quanto apud se humiles non sunt. Et Bernardus super Cantica: Superbo oculo veritas non videtur, & sincero patet. Affectio quoque inordinata: intellectum trahit ad contraria fidei: multi namque defecerunt, spe, amore, odio, timore, alij etiam inuidia, quæ sepe adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hereses atque schismata proflitur, sicuti docet ele-

ganter Cyprianus, sermone de zelo & liuore. qui alio quoque sermone, de bono patientiæ ait: Impatientia etiam in ecclesia hereticos facit. Quæ omnia & id genus alia, voluntatem & affectus hereticorum vsque eo deprauant, vt in stultissimos, stupidissimos, & impijssimos errores, quemadmodum Lutheranis, Sacramentarijs, Anabaptistis, & ceteris accidit, passim præcipitentur.

[Hier. 49. Peraldus in summa virtutum, tractatu de fide cap. 28.]

9. Alij aliter causas heresis colligunt: quarum dicunt esse potissimam, immodicum sui amorem: vnde fit, vt sua semper hereticis placeant, proprijs inuentis delectentur: quamobrem, & obstinati, & pertinaces fiunt. Nam vt Plato dial. 5. de legib. inquit: Nimius in se ipsum amor omnium peccatorum omnibus semper est causa: obsecatur quippe circa amatum qui amat. Quapropter qui se amat, cum se ipsum magis quam veritatem honorandum putet, quid iustum, bonum, & pulchrum sit, male iudicat. Accedit etiam gloriæ cupiditas, & vana scientia inflans. Sed vt sapientissime Augustinus inquit: Cuiusmodilibet excellat ingenio, nisi Deus adsit, humi repunt. Posthæc, proprius cuiusque inordinatus affectus est illi causa cadendi: nempe auaritia, libido, superbia, libertas, ambitio, inobedientia, gula, ceteraque huiusmodi vitia effrenata, prout trahit sua quemque voluptas. Nam sicuti recte Gerson ait: Omnis excellens affectio trahit ad se iudicium rationis: & persæpe appetitus trahere solet intellectum & voluntatem: & item affectus rationem vincere, quæ admodum Buridanus tradit, & rebus ipsis experimur quotidie. [August. de utilitate credendi. c. 10. Gerson tract. de examinatione doctrinarum parte. 2. confide.

confide. 6. Buridanus in lib. 7. ethi. quæst. 9.]

10. Præterea, prauorum librorum lectio: zelus non secundum scientiam: prælatorum negligentia: ignorantia doctrinæ christianæ: sacrarum literarum in linguam vulgarem translatio: indifferens prædicatio verbi Dei, per quoscunque prauos & indoctos: indignitas præsulum & sacerdotum: versutia diaboli: principum impietas, & mille talia, in causa sunt, vt hereses nascantur, & crescant: sed illæ potissimum vigent, quibus voluptas comes est, quales iam olim fuerunt Mahumetis hereses, & hodie sunt lutheranorum, & nouorum hereticorum. Et vt apud Cæsarem est, Libenter homines id quod volunt, credunt. Et sicut sapiens ait, Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius. Etenim verissimum est Sophocleum illud, a Plutarcho in Artaxerxe relatum: Facilis est via & prona, qua quo volumus, ducimur. Et sicuti Demosthenes tertia oratione olynthiaca inquit: Omnium facillimum est, semetipsū decipere: quod enim quisque vult, id etiam sibi fingit.
11. In summa, heresis, quia mala est, multis fit modis: malum enim infinitum incertumque est, vt Pythagoræ conijciunt, bonum certum atque finitum.

Vno namque modo bonus est, multisque nefandus.

Malum namque multiplex, at bonum solistimum, (id est, simplex, & vniforme) quemadmodum ab Aristotele traditur: Boni ac veri vnica est via, mali & falsi innumerabiles: videlicet quot quot ab illa vnica aberrant, ex falsa opinione nascuntur, vbi desinant non habent: nullus enim terminus falso est. Via eunti aliquid extremum est: error immensus est, vt cuius meus Seneca inquit

epistola. 16. & sanctus Chrysostomus in epist. ad Rom. cap. 1. Hic ostendit Apostolus multas esse impietatis vias, veritatis vero vnica tantum: error enim & varius est, & multarum specierum, & confusum quid: veritas vero vna, & ibidem Theophylactus: Verus cultus, & pietas vnica est formæ: impietas vero multifida est. [Iulius Cæsar lib. 3. de bello gallico. Prouerb. 18. Aristoteles. 2. ethi. c. 6. & lib. 1. magno. mora. cap. 25. & sacer. Dionysius lib. de diuinis nominibus. c. 4.]

12. Cognitis heresum causis, remedia quoque illarum pariter cognoscuntur: quandoquidem verum ac tritum est, contraria contrarijs curari. Vt enim Aristoteles inquit lib. 5. polit. Dubitari non potest, quin cognitis ijs quæ interitum important, ea quoque quæ salutem afferunt, intelligantur: cum contraria contrariorum sint efficientia. Tunc igitur heretica pestis præcaueri, & extirpari facile poterit, cum priuati omnes deuota uertint varia & peregrina dogmata, & profanas quaslibet nouitates: cum singuli homines prodiderint, accusauerint & persecuti fuerint hereticos: cum reges & principes catholici fuerint, ac fidei zelatores: cum prælati & prædicatores eruditione, bonitate, atque sapientia fulserint: postremo, cum iudices, retoresque populorum, prudentes, iusti, ac diligentes in hereticis inquirendis & puniendis fuerint: hoc enim potissimum & presentissimum remedium est aduersus hereses, vt inquirantur heretici diligentissime & puniantur seuerissime. [Vide Gersonem tractatu de sensu literali sacre scripture, Alonsum lib. 1. aduersus hereses. c. 11. & fusius lib. 3. de iusta hereti. punitio. Aristote. 5. polit. c. 8. Brunum lib. 1. de hereti. cap. 5. & iterum lib. 3.]

13. Illud

- 13 Illud autem extra controuersiam est, quod a quibusdam traditum scio: nullā esse transactionem, quæ de crimine hæresis a quocunq; facta fuerit. Et si enim de alijs multis criminibus transigere, vel pacisci liceat: non tamen id vllō pacto permittitur in his criminibus in quorum punitione publico bono, & animarum salutis consilium: ea enim res priuatorum pactioibus nequaquā subijcitur. [l. si vnus. §. pacta. de pactis. l. transigere. C. de transactio. & illic Putpuratus, & Padilla noster nu. 97. Nicol. Arelata. tract. de hereti. notab. 8.]
- 14 Quia vero quædam sunt crimina, quæ magnam suspicionem hæresis præseferunt: de quibus inquisitores cognoscere nequeunt, nisi sapiant hæresim manifestam: operæpretium erit pauca hoc loco de his breuiter commemorare. Illa igitur proposito sapit manifestam hæresim, ex qua, cōcesso & assumpto aliquo, quod non potest probabiliter negari, sequitur hæresis in fide. Aliter, illa sapit manifestam hæresim, ex qua & quibusdam veris, quæ nulla tergiversatione possunt negari, sequitur hæresis manifesta. Illa quoque propositio eundem saporem habet, quæ in prima verborū significatione, & prima fronte, sensum habet hæreticum, quamuis pie intellecta possit habere sensum catholicum. Deniq; vt Ioānes Torquemada inquit: Hæresim sapiunt propositiones hæresi propinquæ, qualis est, quæ asserit peruersum dogma, ex quo cum notorio vero, quod negari non potest, sequitur hæresis proprie dicta. [Gerson alphabeto. 14. Echius lib. 1. de primatu. Petr. cap. 6. Alfonso lib. 1. de iusta hereti. punit. cap. 3. Ioannes Torquemada lib. 4. de ecclesia, parte 2. cap. 10.]
- 15 Præterea, illa crimina sapiunt manifestam hæresim, quæ natura sua præse-

runt aliquid, quod est hæresis manifesta: Vt baptizare imagines, præsefert, quod illæ sunt capaces huius sacramenti. Et scienter puerum rebaptizare significat, quod baptismus potest bis conferri. Similiter, circa aras idolorum genua flectere, preces nefarias dicere, sacrificia offerre, peccus tundere, & id genus alia perpetrare, idololatriam præseferunt, & manifestam hæresim sapiunt. Quamuis enim nullum factum per se sit hæresis, aliqua tamen facta sunt vsque adeo impia, ac religioni & fidei catholice aduersa, vt ea committens, iudicari iuste possit hæreticus: quia vt inquit Chrysostomus, in psal. 13. Quanto sunt facta potentiora verbis ad persuadendum, tanto factis, quam dictis Deum negare grauius est. [c. igitur 26. quæst. 3. glo. & interpretes in. c. accusatus. §. sane. de hereti. lib. 6. Oldradus consi. 210. Dominicus consi. 54. Siluester in summa, verbo, hæresis. 2. nu. 4.]

16 De inuocatione demonum, & pactis cum eis conuentis, communiter hæc distinctio approbari solet. Quædam ordinantur directo in demonum reuerentiam, qualia sunt, adorare, oblationes & sacrificia offerre, inuocare ad futura prænosceda, tribuere illis aliquid, quod solius Dei sit, pacta cum eis facere, aut fœdus percutere ad superscripta, similiaue perpetranda: & hæc omnia sapiunt manifestam hæresim. Quædam sunt oblique ad reuerentiam demonum, vt curiosi & perditii homines aliquid sciās, aut operentur eorum ope, inuocantes demones ad questum faciendum, vel ad pudicitiam tentandam, vel ad simile quippiam, quod sit eorum proprium: quæ si fiant per modum imperij, non veniendo demonem quasi Deum, vel infallibilem veritatem, hæc (vt aiunt) non sapiunt manifestam hæresim. [glo. Domini.

- mini. Philip. Fran. & cæteri in. c. accusatus. §. sane. de hereti. lib. 6. Oldradus consi. 210. Alberti. in rubrica. C. de hereti. Ioan. And. ad speculum titul. de sortile. Bal. consil. 95. lib. 1. Dom. consil. 54. Gonfal. de heret. prauis. quæst. 9. Matth. de Affli. in constit. Siciliae tit. 1. quæst. 1. Ponzini. tractatu de lamijis nu. 82. Grillan. de sortile. quæst. 10. Brunus lib. 1. de hereti. cap. 2. Siluester in summa, verbo, hæresis. 2. nu. 4. Summa Rosella, verbo, hæreticus. nu. 3. Alfonso lib. 1. de iusta hereti. punitio. cap. 19. Caieta. 2. 2. q. 95. arti. 4. Ludo. Care. de hereti. nu. 23. Alberti. lib. de agnoscen. assertio. catholi. quæst. 11.]
- 17 Beatus tamen Augustinus, erroneum, ineptum, & ridiculum esse censet, inuocare demones per modum imperij, aut eis comminando præcipere: Non enim est potestas super terram (sicuti Iob inquit) quæ comparetur eis. Ceterum demones, vt fatuos irrideant, atque decipiant, fingunt se cogi, atque timere, sicuti multis Parisiensium decretis declaratum est: quemadmodum Gerfon varijs suorum operum locis memorare solet. Illud autem præterire nolui, quod ille inferuit operi, de erroribus circa artem magicam, his verbis: Quod dare, vel offerre, vel promittere demonibus qualemcunque rem, vt adimpleant hominis desiderium, aut in honorem eorum aliquid osculari, vel portare, non sit idololatria, error. [Augusti. lib. 10. de ciuitate Dei. cap. 11. Iob. cap. 41. Gerfon tracta. de erroribus circa artem magicam dicto. 3. & in fine. & sermone primo de sancto Antonio veritate. 3.]
- 18 Facere autem sortilegia, & imagines cereas, vel alias obseruationes vanas, ad prouocandum, & alliciendum animum ad amorem: si modo non miscæatur sacra profanis, superstitiosa sunt

magis quam hæretica. Nam qui talia committunt, amoris insania obcecati ea perpetrare solent, nec errant in fide, nec ea licere credunt. [Oldradus consi. 210. glo. & cæteri in. c. accusatus. §. sane. de hereti. lib. 6. Iason in. l. huiusmodi. §. vlti. de legat. 1. adde Aristotele. lib. 1. magno. mora. cap. 17. & Chrysostomus in epist. ad Rom. sermo. 24. col. pen.]

19 Multi autem putant, quod petere hostiam non consecratam tempore mortis, non sapit manifestam hæresim. Quorum opinio sine delectu, recipienda non est: nam si fuerit alias in fide suspectus, qui maximo sacramento velit illudere, hunc ego vehementissime suspectum iudicarem, & commissum illud sapere manifestam hæresim crederem. Quis enim catholicus decedere vnquam voluit, non prius accepto diuinissimo illo viatico? Profecto in re vsque adeo sacra, & tam periculoso tempore, nulla simulatio ferenda est, nec præsumenda quidem. [c. de homine. de celebra. missa. Calderi. consi. 4. tit. de hereti. Ioan. de Ana. & Feli. in. c. ad abolendam. de hereti. Alberti. eo. tit. lib. 6. in rubrica. quæst. 13. nu. 66.]

20 Cum incertum est, vtrum diuinationes, & sortilegia sapiant manifestam hæresim, & propterea de iurisdictione ambigitur, inquisitores de eo cognoscere nequeunt: quia non habent in his causis iurisdictionem, nisi manifeste sapiant hæresim, vt multi iurisperiti sentiunt. [glo. in. c. accusatus. §. sane. de hereti. lib. 6. & inibi Ioa. Mona. Archid. Ioa. And. Dom. & Philip. Fran. item Feli. in. c. si clericus laicum. de foro compet. Ludo. Care. de hereti. nu. 24.]

21 Opinio hæc nullo iure, aut euidenti ratione probatur: quinimo contraria sententia iure, ratione, & vsu, comprobata, & recepta est. Ac primum illud

illud legibus multis cauetur, vt quoties dubium est, an aliquis iudex esse possit, eiusdem sit eadem ipsa cognitio: quæ regula iuris notissima, non habet in specie propofita aliquam exceptionem. Deinde, compluribus placet, ac verum est, quod etiam delegatus iudex, qui fragiliorem iurisdictionem habet, quam inquisitores, cognoscere potest de facti quæstione, vnde constare queat, vtrum eiusdem fit iurisdictione. Ad hæc, inquisitorum cognitio facile subuerti possit, asserente quolibet, fortilegia, vel diuinatione non sapere manifestam hæresim. Ad extremum, aduersus ea scelera

perpetrantes procedere quoque possunt inquisitores, tamquam cõtra suspectos: quod vsu receptum esse, Bonifacius autor hor. est. [l. si quis ex aliena. de iudi. l. ordinata. §. vlti. de libera. cau. cap. super literis. de rescript. glo. in. cap. 1. de offi. delega. lib. 6. & illic Archi. Hostien. Ioan. And. & Domini. item Fran. Squillacen. de fide catholica c. 56. Federi. Senesis consi. 157. Sũma Rosella, verbo, hæreticus. nu. 3. Feli. in. c. si clericus laicum. de foro compet. Ponzini. de lamijs. nu. 79. Nicol. Arelata. de hæreti. notabi. 3. Bonifa. de Vitali. in Clem. vlti. in fine. de hæreti.]

De hæreticis Titulus XXXI.

S V M M A R I V M.

- 1 Hæresum primus inuentor.
- 2 Hæreticus quid sit.
- 3 Hæreticum quomodo definiant August. & alij doctissimi & sanctissimi viri.
- 4 Hæreticus vt quis proprie dici possit, debet esse christianus baptizatus.
- 5 Hæreticus an sit censendus, qui hæresi infectus, se baptizatum fuisse putat, cum baptizatus non sit.
- 6 Catechumenus, qui constanti animo baptismum suscipere statuit, & postea in hæresim lapsus fuit, an sit proprie dicendus hæreticus.
- 7 Apostata an sit censendus infans baptizatus, qui captus ab infidelibus eorum impietatem didicit.
- 8 Hæresis esse non potest consummata sine intellectu errore.
- 9 Hæreticus vt efficiatur christianus baptizatus, opus est vt erret in fide catholica.
- 10 Hæreticus habere debet scientiam vel notitiam contrariæ veritatis, vt hæreticus censeatur.

- 11 Hæresis potissima ratio in eo consistit, vt hæreticus consulto seipsum ab ecclesia separet.
- 12 Pertinacia consummatum facit hæreticum, & qua in re consistit.
- 14 Hæreticũ proprie eũ esse pleriq; placet, qui totã fidem catholicam non deserit.
- 14 Hæretici vnde cognosci possint.
- 15 Hæretici huius temporis ex ipsorum pestiferis moribus cognoscuntur.
- 16 Hæretici cõniciatores & procaces sunt.
- 17 Hæretici Lutherani Deũ atque homines irrident.
- 18 Hæretici mēdaces, peruersorũ dogmatũ cultores, & pleni sermonibus sunt.
- 19 Hæretici obscænis & noxijs animalibus in sacris literis comparantur.
- 20 Hæretici Lutherani ieiunia, abstinentiã, & virginitatem odio habent.
- 21 Hæreticorum nostri temporis scelerati magistri qui fuerint.
- 22 Lutheri flagitia.
- 23 Lutherus & alij impijssimi hæretici, fere omnes a sanctissimis religionum ordinibus,

- nibus, quibus seipsos sacrauerant, defecerunt.
- 24 Lutherani & alij scelerati hæretici, quibus technis hoies iperitos irretuerint.
- 25 Hæretici prudentiã suã inuituntur.
- 26 Hæretici superbi sunt.
- 27 Hominum imbecillitas & ignorantia.
- 28 Hæretici nouitatis dulcedine homines allicere solent.
- 29 Vincentij Lirinẽsis explanatio illius loci Pauli, o Timothee depositũ custodi, etc.
- 30 Nouas & singulares doctrinas Petrus, Paulus, & omnes sancti semper execrati sunt.
- 31 Voces ecclesiã innouare non decet.
- 32 Spiridon concionantem Thryphillium reprehendit, quod lectum pro grabato dixisset.
- 33 Nouitates suspecta sunt & periculosa, potissimum in rebus fidei.
- 34 Legibus & consuetudinibus antiquis multum semper tribuerunt Plato & sapientes omnes.
- 35 Lutheranorum leuitas Græcorum leuitatem superat.
- 36 Gregorij Saxonie ducis in Lutheranos egregium dictum.
- 37 Nouitates & mutationes ob quam rem

- grate sint.
- 38 Hæretici christianorum titulum non seruant, sed nomine suorum præceptorum aut errorum gaudent.
- 39 Hæretici cum sint iniquissimi, speciem pietatis præseferunt nonnunquam.
- 40 Hæretici qui virtutis speciem præseferunt, multo magis vitandi sunt.
- 41 Malus specie boni fallens duplici pœna dignus est.
- 42 Hæretici quid catholicis obijciunt.
- 43 Hæreticis vitia catholicorum culpantibus respondetur.
- 44 Hæreticos qui nequissimi cum sint, catholicorũ vitia reprehendunt, quomodo Hieronymus, Augustinus & alij cõuincant.
- 45 Hæretici licet videantur bene viuere, propter vnum hoc scelus vitam eternam non possidebunt.
- 46 Hæretici mulierculas sibi adiutrices in suis sceleribus sæpe soliti sunt assumere.
- 47 Hæretici intra breue tempus innumera-biles perditionis sectas, pro sua libidine introduxerunt.
- 48 Hæretici nostri tẽporis omnib. se flagitijs addicunt, & diuina præcepta cõtemnunt.
- 40 Hæreses esse cur oporteat.
- 50 Hæreses quid utilitatis afferant.

De hæreticis.

Vbi sol iustitiæ, Christus Iesus, in terris visus est, & lux euangelicę veritatis in toto orbe refulsit, obmutuerunt idola, demones fugati sunt, & idololatria omnis detectis fallacijs fatanæ reiecta, derisa & contempta est. Videns autem inimicus (vt ait Cyprianus) idola derelicta, & per nimium credẽtium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouã fraudẽ, vt sub ipso christiani nominis titulo fallat incautos: hæreses inuenit, &

schismata, quibus subuerteret fidem, veritatẽ corrumpere, scinderet vnitatem. Quod ipsum renouans August. inquit Videns diabolus templadæmonum deseri, hæreticos mouit, qui sub vocabulo christiano, doctrinę resisterent christiane. Nicephorus quoq; in ecclesiast. hist. semel atq; iterũ hæc eadẽ prolixius retulit. [Cyprianus tracta. de simplicitate prælatorum. August. lib. 18. de ciuitate Dei. cap. 51. Nicephorus libro. 4. ecclesiasticę histo. cap. 2. & libro. 8. cap. 5.]

- 2 Hæreticus autem est, qui sibi ex suo arbitrio doctrinam falsam eligit. Et la-
tissima significatione nonnunquam ap-
pellantur hæretici ij, qui sunt excō mu-
nicati, & simoniaci, & quidam alij su-
spekti de hæresi. Sed hi per quandam
similitudinem improprie dicuntur hæ-
retici, quia perinde peccant, ac si male
de fide sentirent: pœnis tamen hæreti-
corum coercendi non sunt. [c. quisquis.
1. q. 1. c. quod autem 4. quæst. 1. Ger-
son. tractatu, de simonia, confid. 1.
Torque. lib. 4. de ecclesia, parte. 2. c.
12. Richardus & alij in lib. 4. sent. di-
stin. 13. Lucas in l. 1. C. de priuile.
schola. lib. 12.]
- Non est hæreticus, qui male uiuit, sed
qui male credit. beatus Augustinus, li-
bro quæstionum ex Matthæo, cap. 11.
Inter hæreticos, inquit, & malos catho-
licos, hoc interest, quod hæretici falsa
credunt: illi autem vera credentes, non
uiuunt ita, vt credunt. & sanctus Fulgē-
tius lib. 1. de remissione peccatorum,
cap. 16. Inter impietatem & iniquitatē
hæc solet pronuntiarī differentia: quod
impietas aut prauam in Deum fidē ge-
rit, aut nullam: iniquitas autem malis
moribus polluit vitam. Blasphemat im-
pietas Deum: lædit iniquitas proximū.
- 3 Augustinus in exordio libri de utilita-
te credendi, hæreticum hominem defi-
nit his verbis: Hæreticus est, qui alicuius
temporalis commodi, & maxime
vanæ gloriæ, principatusque sui gratia,
falsas ac nouas opiniones, vel gignit,
vel sequitur. Aliam definitionem retu-
lit Cassiodorus hoc verborum tenore:
Hæreticus est, qui diuinæ legis vel igno-
rantia, vel contemptu raptus, aut noui
pertinax inuentor erroris, aut alieni se-
ctator, catholicæ vnitati mauult aduer-
sari, quam subijci. Et Iustinianus in
constitutione, de mulieribus fide hære-

ticis: Hæreticos dicimus, quicumque di-
uersarum sectarum sunt. Et insuper
quicumque mēbrum sanctæ Dei catho-
licæ & apostolicæ ecclesiæ non sunt: in
qua omnes totius orbis patriarchæ &
episcopi vno ore apostolicam fidem &
traditionem prædicant. Qui igitur in-
contaminata communione in catholi-
ca ecclesia cum Dei sacerdotibus non
participant, optimo iure vocamus hæ-
reticos. Tamen enim christianorum
sibi nomen imponunt: eo tamen ipso,
quod a vera christianorum fide pariter
& communione seipsos separant, Dei
se iudicio subdi cognoscunt. Hæc ille.
Anselmus quoque, siue Heruæus defi-
nit hoc modo: Hæreticus est, qui gene-
ralis ecclesiæ doctrinam deferens, erro-
rem sibi peruersi dogmatis eligit, quem
specialiter sequatur. Et Thomas in epi-
stolam Pauli posteriorē ad Corinthios:
Hæreticus est, qui spernens disciplinam
fidei, quæ diuinitus traditur, pertinaci-
ter proprium errorem sectatur. Et idē
alibi: Hæreticus est, qui a Christi fide,
quæ catholica dicitur, discedit, contra-
riæ opinioni vehementer inhærens per
electionem. Præterea, Lucius tertius il-
lum hæreticum esse definit, qui de sacra
mētis ecclesiasticis aliter sentire, vel do-
cere non metuit, quam sacrosancta Ro-
mana Ecclesia prædicat, & obseruat.
Gerson quoque inquit: Hæreticus est,
qui scienter tenet cōtrarium eius, quod
sequitur consequentia necessaria ex sa-
cris literis. Generalius autem Siluester
definit: Hæreticus est, qui circa ea, quæ
sunt fidei, errat per intellectum, & per-
tinaciter adheret errori per volūtatē.
In summa, Hæreticus est, qui errat in fi-
de pertinaciter. [c. hæreticus 24. quæst.
3. c. ad abolendam. de hæreti. Cassio-
do. in fine psalmi. 138. nouella consti-
tuit. 109. & Bonauentura in lib. 4. sent.
distin.

- distin. 13. Anselmus in epist. Pauli ad
Titum. c. 3. Tho. in episto. 2. ad Co-
rin. c. 11. & in lib. 4. sent. distin. 13.
Siluester in summa, verbo, hæresis. 1.
Fran. Victoria in 2. 2. q. 11. arti. 2.]
- 4 Nonnulla simul necessaria sunt, vt
quispiam proprie dicatur hæreticus. Pri-
mum, quod fuerit christianus baptiza-
tus: nam qui fidem Christi professus nō
est, iudæus, gentilis, mahumetanus, aut
quiduis potius, quam hæreticus erit: et-
enim ab ecclesia separatur hæreticus:
quam qui baptizatus non est, nunquā
intrauit: eius enim ianua baptismus est.
Quo pertinet Origenis definitio, ab
Alberto Pighio relata: Hæreticus est,
qui se Christo credere professus, aliud
de veritate christianæ fidei credit, quam
habet definitio traditionis ecclesiasti-
cæ. Vel sicuti eam describit Lindanus:
Hæreticus est, qui sese Christo professus
credere, aliter de fidei Christi dogmati-
bus sentit, quam pietatis regula atque
ecclesiasticæ obseruationis puritas expo-
suit. Et illa item Richardi: Hæreticus
est, qui profitetur Christū, & eius dog-
mata corrumpit. Et hæc Alfonso Cas-
trensensis: Hæreticus est, qui postquam
verum baptismum suscepit, & fuit in
fide catholica sufficienter instructus,
pertinaciter errat contra id, quod scit
ab ecclesia catholica pro fide teneri, si-
ue oppositum veritatis asserens, siue de
ipsa veritate dubitans. Cum autem in
quisitores iurisdictionem potissimam
habeant aduersus hæreticos: promotor
fiscalis in accusatione primum ponit,
quod ille quē de hæresi accusat, est chri-
stianus baptizatus: nam si baptizatus
non esset, a iudice seculari puniri debe-
ret. [Alber. Pighius lib. 3. de libero ho-
minis arbitrio, prope finem. Richard.
in lib. 4. sent. distin. 13. arti. 5. Alfon-
sus lib. 1. de iusta hæreti. punitio. c. 7.
- 5 adde Guidonem de hæresibus. c. 3. Al-
berti. lib. de agnoscen. assertionibus. ca-
tholi. quæst. 1. & 2. Lindanum lib. 2.
panopliæ euangelicæ cap. 5.]
- Inde queritur, an is qui probabili er-
rore ductus, putat se baptizatum esse,
cum vere baptizatus non sit, proprie cē-
seatur hæreticus, si postea hæresi aliqua
infectus fuerit. Et verius est vt hæreticus
iudicetur, & pœnis hæreticorum subia-
ceat: quia iste baptizatus est baptismo
flaminis: & quia in hac re plus operatur
opinio quam veritas: Vnde quidam ita
definiunt: Hæreticus est, qui verē bap-
tizatus, vel pro baptizato se gerens, per-
tinaciter errat, vel dubitat contra catho-
licam veritatē. [Gabriel in lib. 4. sent.
distin. 13. q. 2. Alfon. lib. 1. de iusta
hære. punit. c. 8. de presbyte. non or-
dinan. c. vlti. Felinus in c. si vero. 2. de
sent. excommun. Igneus in l. 1. §. hoc
autem. ad Sillania.]
- 6 Hinc alia etiam quæstio exoritur, vtrū
catechumenus, qui constanti animo
baptisma suscipere statuit, & postea in
hæresim lapsus fuit, hæreticus proprie
dicendus sit. Quod quidem placet Al-
fonso, quia baptizatus est, inquit, Spiri-
tu sancto. Sed quamuis id verum esse
possit in foro conscientie, quod tamen
attinet ad iudiciale forum, ego subsisto:
nam & ille scit, se baptizatum non esse
baptismo exteriori, & vix est, vt Spiri-
tu sancto baptizatus sit, qui potuit sacro
baptismate abluī, & id non fecit. Po-
stremo, iudices hominum cogitationes
iudicare non debent, sed eorum facta,
idque veritate inspecta. [l. cogitationis.
de pœnis. l. illicitas. §. veritas. de offi.
presb. Alfon. prenotato. c. 8. confert. l. si
pater. 1. ff. de manu. vindi. l. 2. §. 2. ff.
pro emptore.]
- 7 Demum, queri solet, an infans bap-
tizatus, qui captus ab infidelibus didicit
impie-

impietatem eorum, censerit debeat apostata. Cui questioni recte respondit Alfonso, minime hunc apostatam esse: quia fides infusa non sufficit ad credendum, sed præterea opus est aliquo doctore: iuxta quod Apostolus inquit: Quomodo credent ei, quæ non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? Non ergo puniri debet is, qui nunquam fidem catholicam didicit, & insuperabili tenetur ignorantia. Qua ratione interdum venia digni sunt recenter conuersi, si forte in aliquo errauerint, priusquam in fide catholica fuerint sufficienter instructi. Vnde inquisitoribus Hispaniæ ab apostolica sede concessum fuit, ut recenter conuersos, etiam re lapsos, ecclesiæ restituere possent, si modo constaret, illos vere penitentes esse. [Alfon. dicto c. 8. ad Rom. 10. c. quidam. de aposta.]

8 Deinde, necesse est ad hæresim consummatam, ut christianus baptizatus erret: nemo enim hæreticus fit absque intellectus errore: quod alibi plenius differui. Vnde relinquatur, ut nullum opus exterius, quantumuis impium & horrendum, hæresis esse possit, sine intellectus errore: tamen vehementem, aut violentam præbeat suspicionem de hæresi. Et hæc est constans theologorum, & iurisperitorum sententia. [Antonius. 2. parte summæ. tit. 12. cap. 5. Ioan. Torque. lib. 4. de ecclesia, parte 2. cap. 1. & cap. 13. Guido de hæresibus cap. 3. Silvester in summa, verbo, hæresis. 1. quæst. 2. Ioan. Lupus allegat. de hæresi. §. 2. Alberti. in rubri. de hæreti. lib. 6. quæst. 13. nu. 8. & lib. de agnoscen. assertio. catho. q. 2. Alfon. lib. 1. aduersus hæreses cap. 1.]

9 Post hæc, ut christianus efficiatur hæreticus, opus est, ut erret in fide catholica: nam si in alio errauerit, hæreticus

non erit: quemadmodum supra ostendimus, cum de hæresi tractaremus. Proinde si quispiam crederet, aliquam propositionem hæreticam esse, cum esset catholica: ille quidem peccaret grauissime, sed in foro exteriori non iudicaretur hæreticus: quia nihil credit contra catholicam fidem. Nec requiritur ut contra totam catholicam fidem erret hæreticus: sed fat est, si ab aliqua fidei parte aberrerit. Quod Conradus Brunus in sua definitione planius complexus est, dicens, illum hæreticum esse, qui semel fidem christianam professus, dogma falsum, contra fidem orthodoxam, vel a Christo & Apostolis nobis traditam, vel vbi libet in scripturis sanctis contentam, vel ecclesiæ catholicæ definitionibus nobis reuelatam, pertinaciter asserit: siue ad articulos symboli pertineat, siue ad sacramenta, siue ad auctoritatem & iudicia ecclesiæ, siue ad alias res, quas nobis credendas sancta Romana & apostolica præcepit ecclesia. [Hæc ille lib. 1. de hæreti. cap. 2. vide. l. 2. §. si sub conditione pro emptore. Arist. lib. 2. magno. mora. cap. 6.]

10 Præterea, necessaria est ad hæresim scientia, vel notitia contrariæ veritatis: non enim sufficit, quod baptizatus erret in fide, nisi etiam sciat, id quod approbat, contrarium esse catholice veritati. Nam hæresis electio est: nemo autem ignorat, quæ eligit, ut lib. 1. rhetoric. Arist. author est. Etenim electio voluntatis operatio est, quæ ex consilio prouenit: ea enim cum electione agimus, quæ antegressa est deliberatio: quemadmodum idem Philosophus docet lib. 5. ethi. Et ut ait Ioannes Torquemada, Electio firmam adhesionem habet. [Arist. lib. 1. rhetori. cap. 10. & 5. ethi. cap. 8. Torquemada lib. 4. de ecclesia, parte 2. cap. 13.]

11 In co

11 In eo ergo consistit potissima ratio hæresis, quod hæreticus consulto se ipsum ab ecclesia separat. Vnde Hieronymus, & Anselmus, seu Herueus, interpretantes Apostoli verba in epistola ad Titum aiunt: Paulus, suo ipsius iudicio condemnatum dicit hæreticum, quia cum reliqui facinorosi per sententiam iudicum nonnunquam ab ecclesia propellantur, soli hæretici in semetipsos ferunt sententiam, suo arbitrio de ecclesia recedentes: quæ recessio propriæ conscientie damnatio esse videtur: quinimo ab ecclesia recedere, maxima condemnatio est. Cuius finia sunt Redemptoris nostri verba, apud Ioannem dicentis: Qui non credit, iam iudicatus est. Vbi Theophylactus addit rationem, quoniam ipsa incredulitas cõdemnatio est. Esse enim extra lucem, per se maximū supplicium est. [ad Tit. 3. & ibidem Hieron. & Ansel. Ioan. 3. Alber. Pighius lib. 1. hierar. eccles. cap. 4. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 1.]

12 Ad hæc, pertinacia est, quæ consummatum facit hæreticum: ea vero non tantum in obstinatione consistit, sed etiam in electione, & adhesionem. Nam quicumque sciens præponit opinionem hæreticam veritati catholice, eo ipso hæreticus pertinax est, ut plenius titulo de pertinacibus dicturi sumus. Proinde qui sententiam, quamuis falsam atque peruersam, nulla pertinaci animositate defendunt, quarunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum eam inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos reputandi, ut Augustinus quidam in epistola scripsit. Ceterum qui probabili deceptus ignorantia, non pertinaciter errat, sed corrigi paratus est, & querit sollicitè veritatem, is est, qui recte dicit: Errare poterò, sed hæreticus non ero. [Augusti. contra Donati-

stas epistola. 162. c. dixit apostolus. 24. q. 3. Tho. in priorem Pauli epistolam ad Corin. cap. 11. lectione. 4.]

13 Ad postremum, plerisque placet, illi proprie hæreticum dici posse, qui non deserit totam catholicam fidem: ille enim qui totam abnegat, proprio nomine apostata solet appellari. Quam sententiam Alfonso Castrensium oppugnat, a se ipso, & ab alijs dissentiens: cuius argumenta omnia eo tendunt, ut apostatam hæreticum esse probent: quod quidem nemo fere doctorum negat. Est enim apostasia, circumstantia hæresis, eam aggrauans, ut ait beatus Thomas. Magis itaque verborum, quam rerum ea dissensio est: nec enim illi se iunxerunt hæresim ab apostasia, quod putauerint, esse vsque adeo separatas, ut eidem conuenire non possent: sed quia sit apostasia tam insignis diuersaque ab alijs hæresibus, ut vix aliquis sit, qui hæresis nomine apostasiam intelligat. Est enim definitione ac nomine ab hæresi distincta, & iure ciuili tam diuersa & separata, ut hæreticus ad fidem conuersus, Cæsarum legibus admittatur, apostata vero non item. Quamobrem prætereo logam Cami disputationem: quis enim ignorat, quid hæresis, quid apostasia sit? Huc demum spectat hæretici definitio, quam Ioannes Torquemada tradit his verbis: Hæreticus est, qui post susceptam religionem Christianam, Christi fidem generaliter profitens, aliquam in specie opinionem contrariam catholice veritati pertinaciter tenet, vel sequitur. Et hæc de definitionibus. [Guido de hæresibus cap. 3. Torquemada li. 4. de ecclesia parte. 2. cap. 13. Antonius in summa, parte. 2. titul. 12. cap. 15. Alberti. in rubri. de hæretic. lib. 6. q. 13. nu. 6. Alfonso lib. 1. aduersus hæreses cap. 9. idem Alfon. contra omnes lib. 1.

- lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 9. Tho. 2. 2. quæst. 12. arti. 1. l. Manichæos. C. de hæreti. l. hi qui. de apofsta. Canus lib. 1. 2. de locis theologi. cap. 9.]
- 14 Nunc autem videamus, unde cognoscantur hæretici. Cui quæstioni breuiter veritas ipsa per Matthæum responderet: A fructibus eorum cognoscetis eos. Et Arist. lib. 4. ethi. ait. Qualis est quisque, talia sunt eius & facta, & oratio, & vita. Et Sapiens in prouerbij: Doctrina, inquit, sua noscitur vir. Demum prouerbium est antiquissimum, in libris quoque regnorum celebratum: Ab impijs egredietur impietas. [Matth. 7. lib. 4. ethi. cap. 7. Prouerb. 12. §. vlt. instit. de rerum diuisio. lib. 1. Regum cap. 24. vide Iansenium in concordiam euangelicam cap. 43. vbi recte de cognoscendis hæreticis & fructibus eorum]
- 15 Hac eadem regula plane cognoscimus huius temporis pestiferos hæreticos omnes: nam Lutherani, Sacramentarij & Anabaptistæ, doctrina sua, scriptis & actis, & fructibus impijs manifestissimi sunt. Et sicut omnes fere omnium præcedentium hæreticorum hereses hi operarij subdoli ab inferis reuocarunt: sic etiam omnes illorum pessimos mores hodie secuti, & æmulati sunt. Quod breuiter & cursim hoc loco demonstrare conabitur.
- 16 Solent hæretici conuiciatores & proccaces esse: quid autem vnquam cum istis conferri poterunt? quorum amentia, vt Isocrates dixit, ex ipsis maledictis animaduerti ab omnibus facile potest? A quorum scriptis, si conuicia tollas, ex magnis libris paruos libellos efficies. De hoc hæreticorum more loquens Gregorius Nazianzenus inquit: Iniurijs quâdoque decertant, & verbis pugnantes prauitatem intellectus iniurijs detegunt. & Hieronymus in apologia aduersus
- Ruffinum: Ista machinæ hæreticorum sunt, vt conuicti de perfidia, ad maledicta se conferant. Os eorum, sicut Apostolus ait, maledictione & amaritudine plenum est. Et vt Sapiens in prouerbij docet: Omnes stulti miscentur contumelijs. Et: Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: vbi autem est humilitas, ibi & sapientia. Quod si maledicta, contumelia, tum iracundiæ, contentiones, concertationesque in disputando pertinaces, indignæ philosophia videri solent (vt eleganter Cicero lib. 1. de finibus bonorum & malorum scriptum reliquit) quanto conuicia & maledicta indigniora sunt christiana theologia? [Nazian. orati. 27. ad Rom. 3. Prouerb. 11. & 20. Isocrates in Helenæ laudatione.]
- 17 Adhæc, Lutherani, tanquã ab schola Luciani prodeuntes, irrisores sunt hominum atque diuorum. Irrident illi ecclesiæ cæremonias, sanctorum venerationem, sacramentorum ritus, cathedram apostolicam, pias fidelium obseruationes, sacramenta confirmationis, ordinis, vñctionis, & quid non? Hi sunt, quos ecclesia catholica in lib. Iob indicat, iniquens: Derident me iuniores tempore: nam heri & nudius tertius ex patre diabolo nati sunt. Et quemadmodum in eodem libro scriptum extat: Bibunt subsannationem quasi aquam. Hi sunt quos apostolorum princeps appellat illufores, iuxta proprias concupiscentias: hi sunt impij parasiti, & scurræ procaces: quos quidem subsannabit Dominus, & interitu eorum ridebit. [Iob. 30. & 34. & 2. Per. vlti. ad Ephe. 5.]
- 18 Hi sunt fabricatores mendacij, & cultores peruersorum dogmatum, pleni sermonibus, & qui quasi de industria recesserunt a Deo, & omnes vias eius intelligere

- intelligere noluerunt: sed hostes ecclesiæ consulto facti sunt, ambulantes in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum. Infatuatum est consilium eorum, & spiritus mendax datus est in ore suorum prophetarum: & propter superbiam fugit mens & consilium ab eis: & excæcauit eos malitia, & mutauit intellectum illorum: & cor eorum insipiens nubibus errorum obscuratum est. Callidi facti sunt, non spiritu sapientiæ, sed spiritu versipellis astutiæ, quo solent hæreticorum feruere præcordia, & pacem perturbare sanctorum. [Iob. 13. & 32. & 34. ad Ephe. 4. Sapien. 2. & 4. ad Roma. 1. Augusti. lib. 6. de ciuitate Dei cap. 2.]
- 19 Comparatur in sacris literis hæretici multis feris bestijs, & noxijs, & obscœnis animalibus: quæ omnia Lutheranis, Sacramentarijs, & Anabaptistis adamussini quadrare perspicuum est. Dicuntur lupi rapaces, sub vestimentis quium insidiantes Christi ouili. Comparantur lamij, qui humanam quidæ faciunt, sed beluina per impietatem corda gestant. Comparantur & pardis, vulpibus, simijs, canibus, & multis alijs id genus animantibus. Vocantur quoque organa diaboli, vasa iræ, Deo odibiles, fures, latrones, sacrilegi, antichristi, pseudoprophetæ, pseudoapostoli, vasa mortis, ligna infructuosa, vacce pingues, corona superbiæ, filij perditionis, montes mali, operarij subdoli, vaniloqui, mentis seductores, & mille talia: quorum rationes & causas, si quis nosse cupit, Fabrum & Brunum legere poterit. [Fabrum contra Lutherum tracta. 5. tex. 16. & tex. 25. & rursus tracta. 10. tex. 8. Conradum Brunum lib. 1. de hæreti. c. 3. & iterum cap. 13. cum seq.]
- 20 Hi sunt præterea qui oderunt ieiunia, & abstinentiam, & virginitatem: qui

terrena sapiunt: quorum Deus ventris est: quorum finis interitus, & gloria in confusione ipsorum. Hi quoque sunt, de quibus apostolorum princeps loquens inquit: In conuiujs suis luxuriantes, pellicientes animas instabiles, superba vanitatis loquentes, libertatem promittentes, cum ipsi serui sint corruptionis: Sed vt S. Chrysof. sermone, in verba illa Esaiæ, Si volueritis, & audieritis me, inquit: Misera seruitus, quam generat libertatis excessus. Beata inquam libertas, quæ seruit legi, obtéperat iudici, parat authori: quæ humilis Deo est, subiecta Christo: quæ imperata tenet, iussa compler, præcepta cõseruat, cõtendit vt placeat, vt promereatur instar, timet offendere, veretur delinquere, amat diuina monita frequetare. Vt enim obsequia legis obtinet libertatē, ita contéptus generat seruitutē. Et quid aliud sunt istorum insana, & carnalia, & impia dogmata, quam Epicuri placita, & vinolentorum somnia? [ad Philipp. 3. & 2. Petr. 2.]

21 Hi autē hæretici sui similes magistros habuerunt: quorum princeps fuit Lutherus, obscurus homo, temerarius & scelestus, peridoneus satanæ minister. Ab hoc tanquam radice pessima innumerabiles hæreses pullularunt. Is ruptis vinculis Christianæ religionis, ab instituto diui Augustini resiliens, cui iadiu addictus fuerat, post satanā retro abiēs, totam fere Germaniam varijs repleuit hæresibus. Is diabolico spiritu plenus, aliquandiu simulauit, se pium & continentem. Id certe moris est apud hæreticos, vt quemadmodum Chrysofomus ait, obumbrent se ipsos, atque occultent in principijs, quousque maiorem fiduciam capiant, & quodam fauore multitudinis iuuetur: tunc enim contagiosa venena intrepidi effundunt. Sed non potuit impietas Lutheri latere diutius:

diutius : suis namque sermonibus , & scriptis pessimum hæresiarcham haud ita multo post cunctis se palā prodidit . Nec enim , vt Nazianzenus , & beatus Ambrosius aiunt , quicquam simulatū durable esse potest . Et quemadmodū Isidorus lib. 3. de summo bono scriptū reliquit : Omne syncerum permanet : quæ vero simulata sunt , diuturna esse non possunt . Et ante illos Cicero lib. 2. offic. Vera, inquit, virtus radices agit, atque etiam propagatur : ficta omnia celeriter , tanquam flosculi , decidunt : nec simulatū potest quicquam esse diuturnum . Et Seneca lib. 1. de clementia : Nemo potest personam diu ferre fictam : ficta cito in naturam suam recidunt : quibus veritas subest, quæque, vt ita dicam, ex solido enascuntur , tempore ipso in maius meliusq; procedunt . [Nazian. oratio. 14. Amb. 2. offi. c. 22. Isidor. lib. 3. cap. 24. Chryso. in cap. Matth. 13. homil. 47.]

22 Hic est ille Lutherus , qui magna colloquia frequenter cum demone habuit, & familiariter cum illo conuersatus est : qui monachus atque sacerdos monialē Deo dicatam incestis ac nefarijs nuptijs sibi publice copulauit : similis pessimo illi Heliogabalo, cuius meminit Herodianus lib. 5. dicens : Vestalem sacerdotem, quam leges castam & virginem perpetuo volunt, abreptam e tēplo pro vxore habuit, ad senatum scribens , sacerdoti congruere sacerdotis nuptias : idque se fecisse ausus est dicere, vt ex ipso pontifice & ea sacerdote vestali liberi diuini nascerentur . author Dion Nicæus in eodem . Is idem Lutherus est, qui omnem ecclesiasticam hierarchiam subuertit , & qui sacra profanis miscēs, omnem Christianam religionem funditus extirpare tentauit : impostore illo Mahumete longe quidem impurius &

peior . [Vide Christoph. Longolium in oratione ad Lutherianos. Fabrum contra Lutherum tracta. 4. §. 7. Echium homilia. 24. de sacramentis, & homil. 71. Ioan. Coclæum in commentarijs , de actis & scriptis Lutheri . Hofium li. 1. aduersus prologomena Brentij .]

23 Lutherus profugit ab institutis monachorū diui Augustini : Oecolampadius apud Birgitanos monachos religionem professus, non solum monachus insignia proiecit, verum etiam sacerdotij iura violauit , & Christianismi vota contempsit, vt Franciscus Titelmanus est author. Bucerus apostata est ab ordine sancti Dominici, alijque multi defecerunt ab institutis illis sanctissimis, Benedicti, Bernardi, Francisci , & cæterorum : Vt proculdubio verissima etiā nūm sit beati Augustini sententia, qui ad clerum scribens inquit : Ex quo Deo seruire cœpi , quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasterijs profecerunt : ita non sum expertus peiores, quam qui in monasterijs ceciderunt . [Titelman. in præfatione commentariorum in ecclesiastem. Aug. epistola. 137. c. quantumlibet. 47. dist.]

24 Traxerunt isti post se magnam Germaniæ partem , non quidem vitæ sanctitate, aut excellentia doctrinæ (nihil enim sanctum apud illos, nec quicquā sublime est) sed voluptate, quæ authore Platone, esca est malorum omnium, qua quidem capiuntur homines, vt hamo pisces, quemadmodum Cicero in Catone maiore scriptum reliquit . Hi prætextu Christianæ libertatis, diabolicam seruitutem inducunt . Nec enim libertas est, aut pars libertatis peccandi potestas, vt inquit Anselmus dialogo de libero arbitrio : nec Redemptor noster docuit vnquam, vt Christiani viuerent, vt cuique libitum esset : imo, Qui vult, inquit,

inquit, venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucē suam, & sequatur me . Infecit Mahumetes eadē causa vniuersum pene orbē : ergo mirū videri non debet, si hæretici isti effrænata libertate, tam multos cœperint . Vt enim apud Xenophontem est, lib. 2. de pedia Cyri. Fit persepe, vt habeant plures, qui secum sentiant, improbi viri, quam probi . Improbitas enim proficiscens per subitas voluptates, harum persuasionebus vititur, quō multi secum sentiant : at virtus ad arduum agens, non est admodum præpotens, vt subito, inconsultoque ad se trahat . Et sicuti Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum ait : Sapientiam & iustitiam, nō ex veritate, sed ex ijs, quibus delectatur, maxima pars vulgi metitur . Accedit etiam quod sapiens in Prouerbijs inquit : Suauis est homini panis mendacij . [Prouerb. 20.]

25 Hi omnes, sicut & patres eorum antiqui hæretici, contra præcepta sapientis, prudentiæ suæ innituntur, & sapientes esse volunt apud semetipsos : nec sacris concilijs, aut sanctissimis & sapientissimis viris acquiescentes, conuerſi sunt in vaniloquium : & vt est apud Hieremiam, Visionem cordis sui loquuntur, nō de ore Domini . Cens absq; consilio, & sine prudentia, qui zelum amarum habent, & contentiones in cordibus : & gloriantur, & mendaces sunt aduersus veritatem . Non est ista sapientia, sicuti Iacobus apostolus ait, de sursum descendens a patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica . Hi sunt quos apostolorum princeps venturos esse prædixit : Erunt in vobis magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur : quibus iudicium iam olim non cessat, & perditio eorum non dor-

mitat . [Prouerb. 3. & 1. Tim. 1. Hier. 23. Deut. 32. Iacobi. 3. 2. Pet. 2.]

26 Superbi sunt isti hæretici, & præ se alios non ducunt homines : & nisi quod ipsi docent, & credunt, nil rectum putant . Cæterum, vt Ecclesiasticus ait, Sapiētia longe abest a superbia, quæ authore Augustino, mater est hæreticorum omnium : quibus inflatis sensu carnis suæ, cū Hieremia recte dicere possumus : Arrogantia vestra, & superbia cordis vestri decipit vos . Percepistis a Deo acumen sensus & ingenij, vt bona naturæ in Deum cultum verteretis, & fecistis vobis ex his idola . Non animaduertunt perditii homines, quam sit fragilis ac debilis intellectus humanus, & quam pronus & facilis ad errores . Sicut se habet oculus noctuæ ad lumen solis, sic & intellectus noster ad notissima naturæ, vt vere Aristoteli ait lib. 2. metaphy. quanto autem imbecillior erit ad super naturalia, & arcana diuina? Vnde beatus Ambrosius de noctua loquens, eleganter inquit : Animal istud hæreticorum figura est, qui tenebras amplectuntur diaboli, lucē Saluatoris horrescunt : & grandibus disputationum oculis cernunt vana, non respiciunt sempiterna : sunt enim acuti ad superstitiosa, hebetes ad diuina : quidum se putant subtilibus euolare sermonibus, tanquā noctuæ veri luminis splendore turbantur . [Eccli. 15. Augusti. contra epist. fundamenti. cap. 6. ad Coloss. 2. Hier. 49. Hierony. in Oseam cap. 10. Amb. serm. 43. Chry. in epist. 2. ad Tim. hom. 2. cōfess. Poloni. c. 92. prop. finē.]

27 Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam : & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem : & difficile æstimamus, quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore : quæ in cælis sunt autem quis inuestigabit ? Non fumus sufficientes

aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: in captiuitatem redigere debemus omnem intellectum in obsequium Christi, & ecclesie catholice: nec plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: nec altum sapere, sed timere, atque humilibus consentire. Nam quemadmodum Euripides in Andromache inquit: Nimis sapere, non est sapientia, & non secundum mortalem sapere naturam. Sapientia quidem hæreticorum, stultitia est apud Deum: & lumen quod habere se putant, proculdubio tenebræ sunt. Non ergo in hæreticorum adinventionibus, nec in acumine ingeniorum nostrorum confidendum est: sed ecclesie catholice traditionibus, & sanctorum patrum doctrinis adherere debemus. Quod si fecerimus, nunquam aberrabimus. [Sapient. 9. & 2. ad Corin. 3. & 10. ad Roma. 12. Iustinus Philosophus & martyr in expositione fidei. Reginaldus Polus ad Henricum. v. 111. regem Angliæ lib. 4.]

28 Præterea, hæretici nouitatis dulcedine plebem decipere solent: est enim, ut quidam inquit, *Plebs leuis, & rerum semper studiosa nouarum.*

Et Ammianus lib. 26. ait, insitum esse plebisque vulgari nouitatis repentinam iocunditatem. Et Ouidius cecinit:

Est quoque cunctarum nouitas gratissima rerum.

Sed ne nouitatibus hæreticorum capiamur, scripsit Paulus Timotheo prioris epistolæ cap. 6. O Timothee, depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates. Quæ verba enarrans Vincentius ille Lirinensis libro aduersus hæreses, inquit: Quis est hodie Timotheus? nisi vel vniuersa ecclesia, vel specialiter totum corpus præpositum, qui inte-

gram diuini cultus scientiam, vel habere ipsi debent, vel alijs infundere? Deposita custodi: id est, quod tibi creditum est, non quod a te inuentum: quod accepisti, non quod excogitasti: re non ingenij, sed doctrinæ: non usurpationis priuatæ, sed publicæ traditionis: rem ad te perductam, non a te prolata: in qua non author debes esse, sed curator: non institutor, sed sectator: non ducens, sed sequens. Deposita, inquit, custodi: catholice fidei talentum inuolutum, illibatamque conserua: quod tibi creditum est, hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. Nolo mihi pro alijs alia subiicias, sed eadē quæ didicisti ita doce, ut cum dicas noue, non dicas noua.

29 Et paulo procul idem Vincentius ait: O Timothee, depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates. Deuita, inquit, quasi viperam, quasi scorpionem, quasi basiliscum: ne te non solum tactu, sed etiam visu afflatuque percutiant. Quid est profanas? quæ nihil habent sacri, nihil religiosi: ab ecclesie penetralibus, quæ est templum Dei, penitus extraneas. Profanas, inquit, vocum nouitates. Vocum, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates: quæ sunt verustati, quæ antiquitati contrariæ: quæ si recipiantur, necesse est, ut fides beatorum patrum aut tota, aut certe magna ex parte violetur: necesse est, ut omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tanta confessorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus postremo iam penes terrarum orbis per catholicam fidem Christo capiti incorporatus, tanto seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse,

phemasse, nescisse quid crederet, pronuntietur. Profanas, inquit, vocum nouitates deuita: quas recipere atque sectari nunquam catholicorum, semper vero hæreticorum fuit. Hæc ille, & alia in eandem sententiam plurima.

30 Petrus quoque apostolorum princeps apud Clementem lib. 8. recognitionum, inquit: Nec aliquid proprium, & quod vobis non est traditum, proloquamini, etiam si vobis verisimile videatur: hinc enim sæpe contingit, declinare quosdam a veritate, dum speciem sibi verioris & validioris veritatis proprijs cogitationibus reperisse se credunt. Et Paulus apostolus epist. ad Hebr. cap. vlti. Nolite abduci doctrinis varijs & peregrinis, id est, nouis & singularibus. Et Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei cap. 23. neque nouis vocibus de religione loqui permittit, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiè gignat opinionem. Et idem Diuus libro de ratione animæ, opinionem quædam nouam non alia ratione refellit, nisi quia ipsa sola nouitate displicebat. Et in sexta synodo generali actio. 12. dixerunt patres: Omnino necesse est, non solum secundum sensum sequi sanctorum patrum dogmata, sed eisdem vocabulis uti cum illis, nihilque penitus innouari. Et nos quidem secundum sanctiones diuinorum eloquiorum oportet sapere, illa videlicet resurantes, quæ quidem nouæ voces noscuntur sanctis Dei ecclesie scandalum generare.

31 Nec ferendi quidam, qui Ciceronianæ, quæ Christiane loqui malunt, aliud nonnunquam significantes, quam voces ecclesie soleant. Quale est, quod persuasionem, pro fide, abutuntur. Quis enim est, qui non plane perspiciat, longe aliud esse catholicam fidem, quam persuasionem? Addo illud Socratis apud

Platonem in Theeteto: Vti nominibus verbisque communioribus, neque exacte curioseque disquirere, sapienter generosi animi est: contrarium autem, illiberalis. Et Plato ipse sapientissimus iuxta & eloquentissimus in libro ciuili inquit: Si verborum curiositatem vitabis, euades in senectute admodum sapientior. Prætereo Senecam, Hieronymum & alios. [Seneca epistola. 116. Hierony. epistola ad Eustochium, de virginitate seruanda. Gerson epistola ad Bartolo. Carthusia. parte. 1. & tractatu de examinatione doctrinarum, consideratione. 1. & parte. 4. lect. 2. considerati. 6.]

32 Ceterum silentio prætereundum non est, quod Spiridoni contigisse ferunt. Conuentus aliquando agebatur, in quo Tryphillius erat Ledrensis episcopus, literarum artibus probe eruditus, & legibus discendis diu Beryti versatus: hic episcoporum iussu populum docens, Spiridone præsentem, cum dictum quoddam referre deberet, quo Christus ad Paralyticum est usus, illud scilicet, Tolle grabatum tuum & ambula: pro grabato, lectum dixit: quod moleste ferens Spiridon: Non tu quidem, inquit, præstantior es eo, qui grabatum dixit: qui igitur, malum, pudor iste est, verbis illius cum decoro non velle uti? Atque his dictis, in conspectu omnium episcopali sede exurgens, factum, & superciliū eorum, qui oratione affectata sese efferebant, contrahere est conatus: recte enim id facere potuit, quamuis apertus omnino & simplex esset: magna quippe dignitate gloriaque venerandus, propter mirifica, quæ edebat opera, atque etate prouectiore, sincere & grauius episcopali munere gerendo clarus erat. Multis profecto Spiridonibus opus est hodie aduersus nouatores istos, qui linguarum

- rum peritia pollere se iactant. [Nicephorus lib. 8. cap. 42. & hist. trip. lib. 1. cap. 10.]
- 33 Quod si in legibus civilibus, aliisque humanis actionibus, in quibus plerumque nihil refert, an hoc, siue illo modo fiant, suspectæ sunt nouitates, ac periculosa: quid futurum putamus in rebus fidei & religionis, in quibus salus christiana consistit? Etenim, ut ait Chrysostomus, Nihil adeo animos perturbat, etiam si utilitas secutura expectetur, quæ innouare aliquid, & a consuetudine alienum facere, & maxime cum de cultu ac Dei gloria agitur. Et Iamblicus ille gentium quidem theologus, sed Lutheranis longe cordatior, in libro de mysterijs, inquit: Quemadmodum veritatem consecuti sunt primi, qui leges nobis de religionis sanctimonia tradiderunt, sic perseverare in eis debemus. Si quid enim aliud in sacris legibus ritibusque Deo placet, firmitas ipsa maxime placet, & præcipue congruit. Et post aliqua, inquit: Ea quæ multis seculis & operoso labore in sacris comprobata sunt, nefas est ex nonnullis repente inciditibus temere iudicando mutare. Et Hipodamus Pythagoreus lib. de repub. de talibus loquens, inquit: Non medio crem, sed maximam infœlicitatem hominum animis sophistarum dissertationes ingenerat, si quid ausi fuerint innouare præter commune iudicium in diuinis humanisque rebus: quo admissoneque veritas maior, neque vita iustior honestiorue futura sit, sed maiori potius caligine, atque perturbatione inuoluenda. Quemadmodum Stobæus retulit sermone de republica. & Pausanias in Arcadicis: nimirum, De rebus diuinis non aliter omnia, atque a maioribus accepimus, exponenda sunt. [Chrysost. in epist. 1. ad Corin. homi. 7.]
- 34 Plato in libris legum & alibi sepe, cui Aristoteles in politicis, & ceteri sapientes subscribunt, nihil perniciosius esse censet, quam temere ab antiquis legibus, moribus, & consuetudinibus recedere, peregrinas nouasque res introducere, atque moliri. Hinc lex illa Zalauci, quam Demosthenes oratione contra Timocratem laudat, apud Locros recepta fuit, cuius hæc sunt verba: Si quis voluerit leges sanctitas mouere, aut nouam statuere, is collo in laqueum immisso de lege verba faciat: quod si per suffragia videatur, legem veterem esse tollendam, aut eam quæ noua infertur, bonam esse, indemnis maneat: contra, si prior lex melius habere videatur, aut quæ noua proponitur, iniusta sit, is qui mouet infertur legem, laqueo attracto moriatur. Retulit Stobæus sermone de legibus.
- 35 Cæterum, ut ad id quod institui, reuertar, quis non videt, nouitatibus hæreticorum omnia perturbari? Leuiore qui dem sunt Lutherani, quam Græci illi, de quibus loquens Iamblicus in suis mysterijs inquit: Par est, in Deorum cultu ritus veteres, tanquam sacros & optimos, semper custodire, eosque intactos & inuiolatos seruare, ne quid omnino addatur, aut etiã adimatur: hinc enim factum est, ut numina ipsa & vota, comminuta ac debilitata appareant: quod ex ipsa quidem præuaricatione, ac nouandæ religionis studio permulta immutata sint, & in dies magis immutentur. Nam & Græci ipsi suo ingenio rerum nouarum studiosi, in quamlibet partem facile ad quæque momenta vertuntur: ut qui leues sint, & instar nauis, in qua nihil sabuli infederit, nihil omnino seruant, quod a maioribus acceperrint: sed immutantes subinde omnia, vetera eiiciunt: & ex ingenita leuitate alia

- te alia atque alia commutant, in re nulla constantes.
- 36 Ad eundem prorsus modum, tot profanis nouitatibus Germaniam fere totã infecerunt hæretici, ut scite admodum dixerit Gregorius ille Saxonie dux inclytus: Nesciunt hodie Lutherani, quid anno sequenti credituri sunt: quippe qui pessimo nouitatis studio quæcunq; religiose ac pie a maioribus nostris in Dei atque ecclesie gloriam sunt instituta, turbant, atque impio scelere euertunt, & diuina omnia contaminare conantur. Miseri homines, & miserabiles, quibus (ut Augustinus ait) cognita vilescunt, & nouitatibus gaudent. Sic etiam olim impius Eudoxius, & Acacius Græcorum ecclesiam ad absurdas opiniones distraxerunt. Et res nouarum tum laudabantur, paulatimque incrementa sua capiebant, atque ad mutationem insolitam spectabant: & ut inquit Nicephorus, eo demum præfata temeritatis peruenerunt, ut homines veteres, & patrias leges contemnerent, & nouas sibi pro se quisque conderet: ac noua identidem dogmata comminiscerentur, neque se ab alijs su per alias nouis rebus inueniendis continere poterant. [Augustin. lib. de vera religione cap. 53. Nicephorus lib. 9. ecclesi. hist. cap. 46. & Nazianzenus oratione. 12.]
- 37 Scio equidem iucundas esse nouitates, & mutationem esse dulcissimam: sed, ut Aristoteles ait, ob quandam prauitatem: homo enim prauus facile mutabilis est: & mobilis, & varia est ferme natura malorum. Quod Augustinus differens libro de spiritu & anima cap. 59. inquit: Mens cæca & vaga, qualitate earum rerum, quas respicit, variatur: eiq; iure non sufficit quidquid Deus non est: hinc est, quod huc illuc dispergitur, & per infinita distrahitur, quærens requiẽ
- ubi non est. Sed quia vnum Deum, quem sufficienter habere poterat, dereliquit, nunc per multa ducitur: ut quia qualitate rerum satiari non potest, saltem varietate satietur. Sic hæretici sidera errantia, quia in ecclesia catholica quiescere nolunt, huc illuc nouis erroribus, & omni vento doctrine circunferuntur. Nam ut apud Esaiam est, cap. 57. Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundat fluctus eius in conculcationem & lutum. Sed concludamus tandem cum Sophronio illo episcopo: Si per singulos dies noua edere fidem licuerit, veritatis integritas non manebit. [7. ethico. cap. vlti. Socrates lib. 5. histo. tripart. c. 34. Nicephorus lib. 9. c. 43. Sepulveda epist. 31.]
- 38 Vt autem hæreticos istos, vel nouo nomine cognoscere valeamus, non Christianorum titulum seruant, sed suorum præceptorum, aut errorum nomina volentes, aut inuiti retinent. Præmonuit nos huius rei diuus Hieronymus aduersus Luciferianos, dicens: Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a domino Iesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, ut puta, Marcionitas, Valentinianos, Montenses: scito non ecclesiam Christi, sed antichristi esse synagogam. Beatus quoque Augustinus libro de vera religione, animaduertendum esse ait, quod hæretici, qui errores suos animosius defendere, quam cautius corrigere maluerunt, exclusi a catholica communione, propria vocabula, propriosque conuentus, non in sermone tantum, sed etiam in superstitione meruerunt: ut Photiniani, Arriani, multiq; præterea, Lutherani, videlicet, Sacramentarij, & Anabaptistæ. [Augusti. de vera religione cap. 5. l. damnato. C. de hereti. & ante illos Lactantius lib. 4. diuina. institut. cap. vltimo.]

39 Nec moueat quempiam, si forte vide-
rit hæreticum aliquem, speciem pieta-
tis præferentem: etenim inter tot mil-
lia hæreticorum, consentaneum est, esse
aliquos, qui prima fronte boni viri esse
videantur, cum tamen nihil minus sint:
nam vel hoc tantum quod hæretici sunt,
prauis homines sunt. Quid enim boni
esse potest homini a missa catholica fide?
Omnes animæ, ut inquit Cassiodorus
libro de anima, sine recta fide teterrime
sunt. Nihil enim cuiquam prodest vi-
tasse noxias cupiditates, eneruatam non
amasse luxuriam, decepticem fugisse
fallaciam, alienum se a terrenis vitijs ef-
fecisse, si non permanet in Christi eccle-
sia, & fidei catholicæ non tenet unitatē.
Necesse est laboret incassum, qui ab ec-
clesia separatur, & remuneratorem bo-
norum omnium sibi reddit offensum.
Quid? quod (ut Paulus nobis prædixit)
hi sunt operarij subdoli transfigurantes
seipos in apostolos Christi. Et sicut
Leo magnus inquit, humiliter irrepunt,
blande capiunt, molliter ligant, laten-
ter occidunt. Nec vlla pernicijs vitæ
maior inueniri potest, ut est apud Ci-
ceronem, quam in malitia simulatio
intelligentiæ. Ac torius iniustitiæ nul-
la capitalior est, quam illorum, qui
cum maxime fallunt, id agunt, ut
viri boni esse videantur. Malus enim
vbi bonum se simulat, tunc est pessimus.
Nec mirum alicui videri debet, si quid
boni dixerint, fecerint, vel scripserint
impij: nam sicut Hieronymus ait, Ne-
mo est tam sicarius, tam parricida, tam
veneficus, qui non aliquid boni aliquan-
do fecerit. [1. Cor. 11. Leo sermone. 5.
& li. 3. offi. Hierony. in episto. ad Titum.
cap. 1. c. si quis a catholica. 23. quest. 4.]

40 Quinimo tanto magis vitandi sunt
hæretici, qui boni viri esse videntur,

quanto plusquam alij nocere possunt.
Vnde Origenes homilia septima in Eze-
chielē inquit: Iuxta mei animi sensum,
multo nocentior est hæreticus bonæ vi-
tæ, & plus in doctrina sua habet autho-
ritatis eo, qui vitam conuersatione ma-
culat. Qui enim vitæ pessime est, non
facile homines ad falsum dogma solici-
tat: nec potest per umbram sanctita-
tis audientium decipere simplicitatem:
qui vero sermone peruersus est, & disci-
plinis salutis contrarius, mores autem
compositos & ornatos habet, nil facit
aliud, nisi accipit indumenta varia in-
stituti boni, & conuersationis quietæ,
& circumdat ea in dolis suis, ut magis
decipiat audientes. Idcirco solcite ca-
ueamus hæreticos, qui bonæ conuersa-
tionis sunt, quorum forte vitam non
tam Deus, quam diabolus instruxit.
Nam quomodo quasdam illecebras ef-
ficarum aucupes proponunt, ut facilius
aues capiant per oblectamenta gulæ: sic
(ut audacius dicam) est quædam ca-
stitas diaboli, id est, decipula humanæ
animæ, ut per istiusmodi castitatem, &
mansuetudinem, & iustitiam, possit fa-
cilis capere, & falsis sermonibus ir-
retire. Decipimur specie recti, ut Ho-
ratius ait,

*Quia mala sunt vicina bonis, errore
sub illo.*

*Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.
Fallit enim vitium specie virtutis, &
umbra.*

Sæpe vitia se ingerunt, & se virtutes
esse mentiuntur. Quidam superbiam
libertatis loco ducunt: adulationem pro
humilitate suscipiunt: malitiam pruden-
tiæ vice amplectuntur: & iustitiæ sim-
plicitatis nomen imponunt: & fallaci-
ac pessima similitudine decepti vitijs
pro virtutibus gloriantur. [Hierony. ad
Demetriadem. c. sæpe: 41. distin. adde
Ciceronem

Ciceronem in partionibus. Senecam
episto. 121.]

41 Si quis malum in prætextu boni facit,
duplici poena dignus est, sicuti Basilius
recte censuit: propterea quod, & non
bonum operatur, & vititur ad perficien-
dum peccatum ipso bono, cooperato-
re & auxiliario. Et, ut Plato dial. 2. de
repub. inquit, Extrema iniustitia est,
iustum videri eum, qui non sit iustus.
Accedit illud Ecclesiastici: Qui dissi-
mulauerit, delinquit dupliciter. & Hie-
ronymus epistola ad Latam: Venena non
dantur, nisi melle circumlita: & vitia
non decipiunt, nisi sub specie, um-
braque virtutum. Et in epistola ad Ce-
lantiam: Multo deformior illa est super-
bia, quæ sub quibusdam humilitatis si-
gnis latet: nescio enim quomodo tur-
piora sunt vitia, quæ virtutum specie
celantur. D. Crisostomus in Matt. ho-
milia. 74. Omnes qui perperam agunt,
supplicio digni sunt: qui vero simula-
tione bonitatis ad improbitatem ten-
dit, multo grauiori poena omnino affi-
ciendus est. Et Theophylactus: Ma-
iori condemnatione, inquit, dignus
est, qui prætextu boni in malum allicit.
Omniū rerum, authore Cicerone, simu-
latio est vitiosa: tollit enim iudicium
veri, idque adulterat. Postremo, Ber-
nardus in Cantica, de hæreticis hæc ele-
ganter scripta reliquit: Omnibus vna
intentio hæreticis semper fuit, captare
gloriam de singularitate scientiæ: quod
ut commode faciant, non sufficit hære-
ticos esse, nisi & hypocritæ sint, ut sit
supramodum peccans peccatum. Hi
sunt qui veniunt in vestimentis ouium,
ad nudandas oues, ad spoliandos arietes:
intus autem sunt lupi rapaces. Hi sunt
oues habitu, vulpes astu, astu & cru-
delitate lupi. Mali sunt, & videri boni
volunt, ne soli sint mali. Mali videri

timet, ne parum sint mali. Etenim
minus semper malitia palam nocuit:
nec vnquam bonus, nisi boni simulatio-
ne deceptus fuit. Nec enim est apud eos
virtutes colere, sed vitia colorare, quasi
quodam virtutum minio. Demum, simu-
lata æquitas, duplex iniquitas est. [Ba-
silius epistola. 76. ecclesiasti. 23. Theo-
phyla. in Mattheum cap. 23. Cicero in
Lælio. Bernar. super cantica sermo. 66.]

42 Obijciunt frequenter hæretici abusus
& vitia catholicorum. Sed primum,
quod attinet ad abusus, nos eos non ap-
probamus. Deinde ut sunt impij om-
nes mendaces, plurima ipsi confingunt,
quæ catholici, nec commiserunt vnquam,
nec somniarunt quidem. Postremo, quid
est tam sanctum, quo improbitas quo-
rundam abuti non queat: & sicut Iso-
crates in Symmachio inquit: Non con-
uenit hominum improbitatem in res
transferre: sed illi ipsi culpandi sunt,
qui bonis rebus male vtuntur. & Chry-
sostomus, de verbis Isaia, Vidi dominum,
homilia 4. Non oportet damnare res,
sed eum, qui re bona male vititur: quan-
do quidem & Iudas proditor fuit, verum
non ob id accusatur ordo apostolicus: &
cætera in eandem sententiam.

*Nil prodest, quod non ledere possit idem.
Igne quid vtilius? si quis tamē vrere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina sa-
lutem.*

*Quæque iuuat monstrat, quæque sit her-
ba nocens.*

*Et latro, & cautus præcingitur ense
viator.*

*Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur innocuas ut agat faciundia causas,
Protegit hæc fontes, immeritoque premit.*

43 Quod vero de vitijs aiunt, plerunq;
magnum est impudensque mendacium.
Adhæc, Vitia erunt donec homines, ut

scribit Cornelius Tacitus. Et Plato in Thæteteto: Impofsibile est, inquit, mala penitus extirpari: nam bono oppositū aliquid esse semper necesse est. Atque ea quidem vetus querela est: hoc maiores nostri questi sunt: hoc nos querimur: hoc posterī nostri querentur: euerfos esse mores: regnare nequitiam, in deterius res humanas & in omne nefas labi: vt ciuis meus Seneca quadam in epistola scripsit. Et Lutherus ipse conqueritur, sua doctrina egregia discipulos eius factos esse Sodomitis decies deteriores. Adde quod hæretici isti bona opera flocci non faciunt: cur ergo a catholicis omnibus ea tam seuerè exigunt?

44 Diuus quidem Hieronymus in epistola, quæ est ad Pammachium & Marcel- lam, de talibus hæreticis loquens, dicit: Quid maledicorum pannos hinc inde cõiuitis, & eorum carpitis vitam, quorum fidei resistere non valetis? num idcirco non estis vos hæretici, si nos quidam assertionē vestra crediderint peccatores? & os impietate scõdum non habebitis, si cicatricem potueritis in nostra aure monstrare? Quid iuuat vestrā perfidiam, vel prodest pellis æthiopica, & pardi varietas, si in nostro corpore næuus apparuerit? Et beatus Augustinus alia in epistola ad clerum: Hæretici non habendo quod in causa suæ diuisionis defendāt, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissime iactant: vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbiq; diffusa Christi ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur adducant in odium: de quibus & fingere quidquid in mentem venerit, possunt.

45 Idem diuus contra Donatistas inquit: Si quis a catholica ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viue-

re existimet: hoc solo scelere, quod a Christianitate seiunctus est, non habebit vitam: sed Dei ira manet super eum. Quisquis autem in hac sancta ecclesia bene vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata: quia in ea vnusquisque propriū onus portabit, sicut ait Apostolus. Et vt quidam recte scribit: Si dæmon homines in impietatem deduxerit, non est de reliquis sceleribus admodum sollicitus: quoniam hoc erroris iacto fundamento, quidquid proborū morum virtutumque superstruxeris, nihil prorsus ad beatitudinem confert. Itaque finit hæreticos bonis naturæ vti, eosque adiuuat sæpenumero: vt specie probitatis offendantur modicæ fidei homines, & iniiciatur eorum animis scrupulus de fide catholica: & hæretici in erroribus suis confirmantur. Nos tamen floccifacimus virtutes istorum simulatas, atque fallaces: & cum diuo Hieronymo dicimus, signum esse maioris gloriæ, si quem hæretici detestantur.

46 Huius temporis hæretici carnis operibus dediti captiuas mulierculas trahunt, quemadmodum parentes eorum fecisse memorantur. Simon magus heresim cõdidit, Helenę meretricis adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus omnium immunditiarum repertor, choros duxit scõmineos. Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiēdos sibi animos præpararet. Apelles Philomenam suarum comitem habuit doctrinarum. Mōtanus immundi spiritus prædicator, multas ecclesias per Priscam & Maximillā, nobiles & opulentas scõminas, primum auro corruptit, deinde hæresi polluit. Arius vt orbē deciperet, sororē principis ante decepit. Donatus per Africam vt in scõlices quosque scõtentibus pollueret aquis, Lucillę opibus adiutus est. In Hispaniā Aegape Elpidiū, mulier virum, cæcum

cæcum cæca duxit in foueam: successoremq; sui Priscillianum habuit. Zoroastris magi studiosissimum, & ex mago episcopum: cui iuncta Galla, non gente, sed nomine, germanam huc illucq; currentem alterius, & vicinę hereseos reliquit hæredem. Et nunc quoque mysterium iniquitatis operatur, & duplex sexus vtrumq; supplantat. hæc diuus ille Hierony. aduersus Pelagianos scripta reliquit: & ea ipsa apud Lutheranos quotidie euenire videmus.

47 Hi prauī homines & seductores intra quadraginta annos pro sua libidine innumerabiles perditionis sectas introduxerunt. Nam vt Prudentius ait.

Quid non libido mentis humana struat?

Quid non malorum pruriat?

Statum laceſſunt catholica ecclesia

Calumnioſis litibus:

Fidem minutis diffecant ambagibus,

Vt quisque lingua est nequior.

Quid referam eorum impia simul & petulantia, & plane insana dogmata?

Plurima sunt, sed pauca loquar: ne di-

ra relatu

Dogmata catholicam maculent male pro-

dita linguam.

Ea autem retulisse, confutasse est. Aiunt isti hæreticorum, qui vnquam fuerunt, pessimi, in prioribus seculis neque Christum, neq; euangeliū, neque baptisma, neq; fidē, neq; opera bona fuisse cognita. Aiunt, vbi fides est, ibi nullum peccatum. Aiunt, eos qui bonis operibus cooperti sunt, vix posse cælum penetrare. Aiunt, nihil prodesse bona opera, nec Deum respicere opera. Aiunt, nullū peccatum posse damnare hominē, præter incredulitatem. Aiunt, licere Christiano plures simul vxores habere. Quid plura? vix quippiam reliquum fecerunt futuris apostatis & hereticis.

48 Ad summam fructus Lutheranorum,

& Sacramentariorū sunt, sacramentorū fere omnium abrogatio: ieiuniorum & orationum neglectio: votorum transgressio: omnis pudicitie & castitatis profligatio: destructio ac deuastatio templorum, & monasteriorum: expugnatio & eiectio sanctarū imaginum: rerum omnium sacrarum profanatio: denique nihil reliqui fecerunt ijs, qui studiosi erunt improbitatis, & impietatis. Dicit in euangelio secundum Mattheū Christus: Intrate per angustam portam. Et mox: Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam. Isti vero secundum Lutherum effrenata libertate, inuenerūt latam portam, & spatiosam viam, nepe illam, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Non igitur miramur, (vt apud Ambrosium est) si luporum rabiem grex Domini perhorrescat, in quibus Christi vocem non recognouit. Agrestis enim vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscue omnia velle confundere, diuersorū gradus abrogare meritō. Quid tandem aptius in istos dicere possumus, quam quod propheta regius iam olim cecinit? Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua. Vbi siue fabulationes cum Hieronymo, Ambrosio, & vulgata editione legas: siue, delectationes cum Augustino: siue cum Euthymio, garrulitates: non aptius cuiquam alij, quam istis hæreticis quadrat. Sunt enim dogmata & narrationes illorum nihil aliud, quam fabulationes, & delectationes, & garrulitates: sed non vt lex Dei, non vt euangeliū Christi. [Matth. 7. Ambro. epistola. 81. psal. 118. & inibi Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Euthymius, & cæteri.]

49 Oportet autem hæreses esse, quemadmodum Apostolus ait, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Sed etsi surrexerit in medio nostri propheta, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit nobis, Eamus & sequamur deos alienos, lege diuina prohibemur audire verba prophetae, aut somniatoris illius: quia tætat nos dominus Deus noster, vt palam fiat, vtrum diligamus eum, an non, in toto corde nostro, & in tota anima nostra. Ob has igitur causas Deus omnipotens hæreses esse permittit. Quod & Cyprianus tractatu de simplicitate prælatorum eleganter tradidit, dicens: Hinc hæreses & factæ sunt frequenter, & fiunt, dum peruersa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet vnitatem. Fieri vero hæc Dominus permittit & patitur, manente propriæ libertatis arbitrio: vt dum corda & mentes nostras veritatis discrimen examinat, probatum fides integra, manifesta luce clarescat. Et post paulum: Sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur, sic & ante iudicij diem hic quoque iam iustorum atque iniustorum animæ diuiduntur, & a frumento paleæ separantur. Quod & Tertullianus ante illum docuit, in exordio libri de præscriptionibus aduersus hæreticos. [1. Cor. 11. Deuter. 13. Vincentius Lirinensis lib. aduersus hæreticos. Vide Cornelium Iansenium in concordiam euangelicam cap. 71.]

50 Accedit Augustinus, in Enchiridio dicens: Malum eminentius commendat bona, dum comparantur malis: nec enim Deus omnipotens, cum summe bonus sit, vlllo modo sineret, mali esse aliquid in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, vt beneficeret etiam de malo. Et ante illum Cle-

mens Alexandrinus libro primo Stromatum: Diuinæ sapientiæ, inquit, & virtutis & potentiæ est officium, non solum bona facere, sed illud quoque maxime, vt id quod per malos aliquos excogitatum est, ad bonum aliquem finem, & vtilem deducat, & vtiliterijs, quæ videtur mala, vtatur. Adde etiam quod, sicut Origenes in librum Numerorum inquit, Vtitur Deus ne dum bonis ad opus bonum, sed malis etiam: illi cogitant malum, sed Deus vertit in bonum. Hæc igitur vtilitas ab hæreticis prouenit, quod inter inimicos erudimur, & fides ac dilectio nostra potest esse probatior. Multa quippe ad fidem catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine exagitantur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur: & ab aduersario mota quæstio discendi existit occasio. Accedit etiam, quod improbatio hæreticorum eminere facit, quid ecclesia censeat, quid habeat sana doctrina. Et vt Gregorius ait, Sancta ecclesia subtilius in sua semper eruditione instruitur, dum hæreticorum quæstionibus impugnatur. Denique ne longius abeam, ecclesia catholica per totum orbem valide lateque diffusa, vt est apud Augustinum libro de vera religione, omnibus errantibus vtitur ad profectus suos, & ad eorum correctionem, cum euigilare voluerint. Vtitur enim gentibus ad materiam operationis suæ: schismaticis ad documentum stabilitatis suæ: Iudæis ad comparisonem pulchritudinis suæ. [Augustinus in Enchiri. cap. 11. Origenes in lib. Nume. homil. 14. Gen. cap. vlti. Grego. epist. ad Anastasium. Augusti. lib. de vera religione. cap. 6. & cap. 8. item epist. 50. & 141. & in psal. 67. & lib. 1. de Genesi contra Manichæos

nicæos cap. 1. c. vlti. 24. quæst. 3. Isidorus lib. 1. de summo bono cap. 19. Vincentius Lirinensis lib. aduersus hæreses. Nicephorus lib. 14. ecclesiasticæ historiæ. c. 48. Beda, Petrus Lombardus, & cæteri in priorem Pauli epistolam ad Corin. cap. 11. Alex. Ales. parte. 1. quæst. 18. & q. 38. Torquemada lib. 4. de ecclesia parte. 2. cap. 5. Brunus lib. 2. de hæreti. c. vlti. Michael Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. vlti.]

Sanctus Chrysostomus in epist. 1. ad Corin. sermone. 17. vere atque eleganter scripsit: Vtrumque inuicem confirmatur, malitia ab incredulitate, & incredulitas a malitia. animus namque qui multorum scelerum sibi conscius est, cum futurum iudicium formidet, atque exhorrescat, nolitque mutata vita in melius sibi consulere, incredulitate

quietem animi quærit. nam si tu resurrectionem negaueris & iudicium, dicet ille; igitur neque ego scelerum meorum poenas dabo. & Theophylactus in 2. epist. ad Timo. cap. 3. Qui nullius sibi boni conscius est, prauis doctoribus facile obtemperat, se ipsum consolans, quasi non sit daturus poenas propter opera sua. & Aeneas Syluius in historia Bohemica: Grauat vitiorum sarcina, non quibus explicent, vitamque corrigant, sed quæ ceptum iter approbent, ea dogmata facile imbuunt. & alius recte dixit: Qui ad legem Dei cupiditates suas dirigere grauantur, hi legem Dei ad cupiditates suas detorquere conantur. atque ea quidem sunt, quæ hodie tot hæreticos faciunt, qui sibi persuadent, sola fide in celum perueniri posse.

De idololatria Titulus XXXII.

S V M M A R I V M.

1	I dololatriam quis primum docuerit.	test, et quid oratio sit, et quot modis fiat.
2	Idololatria quid sit, & quid etiã idolũ.	9
3	Hæreses nonnunquam idola appellatur.	Idololatra non est qui hostiam non consecratam, vel demones in angelos lucis transfiguratos, bona fide adorat.
4	Adorationis genus triplex est.	10
5	Latriæ cultus soli Deo debetur.	Idololatra lege diuina veteris testamenti mortis pœna afficiebantur.
6	Idololatria maxima qua sit.	11
7	Hæreticus ipso facto censetur, qui sacrificia idolis offert.	Idololatra quomodo puniantur.
8	Idololatria ex orationibus cognosci potest.	12
		Idololatra acriter in sacris literis et sanctis doctoribus reprehenduntur.

De idololatria.

IM humani generis sempiternus hostis iustissimo Dei iudicio precipitatus fuisse cum angelis suis e caelo in tenebras inferiores, non destitit ab eo tempore, neque in vl-

timum seculi diem cessabit vnquam, pestiferis artibus, dolis & fraudibus, cum ceteris hominibus insidiari, eos perpetuo instigans in fraterna odia, homicidia, adulteria, aliaque multa execranda flagitia: sed prima ab initio cura illi fuit, vt homines in idololatriam induceret, vt miseris

miseras multorum animas a vero Dei cultu, quo solo mundantur & sanantur, auerteret. Sunt quippe demones, ut August. ait, spiritus nocendi cupidissimi, a iustitia penitus alieni, superbia tumidi, inuidia liuidi, fallacia callidi: qui cultum Dei ad se ipsos enixe transferre student: quibus artibus iam olim vniuersum fere orbem impietate atque idololatria repleuerunt: vsque eo sapientes alioqui viros excecantes, ut quamuis Deum cognouissent, non tamen sicuti Deum glorificarent: sed mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum, commutantes veritatem Dei in mendacium, & colentes creaturam potius quam creatorem. Sed cum hodie sint pauci, qui in idololatriam incidant, breuiter de ea differemus. [Ad Roma. cap. 1. August. lib. 8. de ciuitate Dei. c. 22. cap. neque mirum. 26. q. 5.]

- 2 Est autem idololatria, cultus Deo debitus, creaturae exhibitus. Vel est, honor diuinus exhibitus creaturae representatione per aliquam sensibilem formam seu figuram, quae dicitur idolum. Generalius vero idolum hominis est, quidquid plusquam Deum colit aut diligit: Origene dicente, Vnusquisque quod preceteris colit, quod super omnia miratur & diligit, hoc ei Deus est. Cui confine est, quod Cyprianus inquit lib. de duplici martyrio. Quidquid homo qui uis Deo anteponit, sibi Deum facit. Neque tantum committitur idololatria, cum simulacra coluntur, sed etiam cum creaturae loco creatoris diuino cultu honorantur. Hoc autem peccatum in Exodo maximum esse dicitur: quia sicut in terrena republica grauissimum est, regium honorem alteri, quam vero regi impendere: sic maximum crimine esse videtur,

si quispiam diuinum honorem exhibeat creaturae: quia quantum in se est, alium Deum facit, & minuit principatum veri Dei, & exequat creaturam creatori. [Orige. in lib. Iudi. homil. 2. glo. lib. 1. Reg. c. 15. Exo. 32. Tertulli. lib. de idololatria. Alex. Ales. 2. p. q. 178. Tho. 2. 2. quaest. 93.]

- 3 Nonnunquam haereses appellantur idola. Hierony. explicans illud Zachariae: Disperdam nomina idolorum de terra, inquit: Sicut idola fiunt manu artificis, ita haereticorum peruersa doctrina, quodcumque simulauerit, vertit in idolum, & facit pro Christo adorari Antichristum. & in Esaiam cap. 2. Possumus dicere, quod omnne dogma contrarium veritati adoret opera manuum suarum, & constituat idola in terra sua. & in Ezechielem cap. 18. Idola, idest simulachra, quae de suo corde finxerunt, omnes haeretici faciunt. & in Osee cap. 10. Haereticorum terra foecunda est: qui a deo acumen sensus & ingenij percipientes, ut bona naturae in Dei cultum vertent, fecerunt sibi ex his idola. Nullus enim potest haeresim struere, nisi qui ardentis ingenij est, & habet dona naturae quae a Deo artificis sunt creata. Et Augustinus: Est alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasma sua colunt, & quidquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. Et Vincentius Lirinensis, aliena ab ecclesia dogmata, verus testamentum, Deos alienos appellare scribit.

- 4 Triplex est genus adorationis: latria, dulcia, & hyperdulcia. Latria est cultus Deo debitus. Vel summam venerationis cultus soli Deo exhibendus: Vel est voluntaria professio diuinam maiestatis. Dulcia est honor, vel cultus qui exhibetur creaturae ratione alicuius bonitatis,

tis, sanctitatis, vel virtutis: & haec exhibetur sanctis. Hyperdulcia est adoratio dignior dulcia: quae quidem exhibetur creaturae, ratione excellentiae singularis communicatae a Deo: & hac veneramur sacratissimam virginem veri Dei matrem: cui non qualiscunque dulcia debetur, sed illa, quae per dulciam, quasi ad latriam accedit. [Tho. Duran. & ceteri in lib. 3. senten. distin. 9. glo. & interpretes in cap. Venerabiles. de consecra. distin. 4. & in Clem. 1. de religi. & vener. san. Confessio Polonica. de spe & oratione. cap. 58.]

- 5 Soli Deo debetur cultus latriae, non solum interior, sed etiam exterior: ut enim Augustinus ait, Exteriora sacrificia signa sunt interiorum, sicut verba signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque laudantes, ad Deum dirigimus significantes voces, cui tamen res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes, non aliter visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quam ei, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Soli igitur Deo debetur spirituale sacrificium, sicuti creatori nostro, & summo bono, & ultimo fini, in quo beatitudo animae nostrae consummata consistit: eius contemplatione beati sunt angeli, eadem & nos beatos esse futuros credimus & speramus. Illa namque visio Dei, tantae pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, ut sine hac, quibuslibet alijs bonis praeditum, atque abundantem non dubitet Plotinus infelicissimum dicere. [Augusti. lib. 10. de ciuitate Dei. c. 19. & c. 16. Tho. 2. 2. quaest. 85.]

- 6 Tanto stupidior ac deterior est idololatria, quanto vilioribus ac deterioribus creaturis diuinus honor exhibetur. Nam peccatum fit grauius ex vilitate rei,

in quam diuinus honor transfertur: quia id magis contra rationis & naturae ordinem est: & eo maior contumelia Deo infertur, quo vilior est creatura, quae proponitur, aut exaequatur ei. Ceterum idololatria illa omnibus alijs detestabilior est, qua cultus Deo debitus demonibus tribuitur. Quod tribus potissime rationibus comprobatur. Prima, quia demones sunt inferiores brutis deiectione propriae malitiae, ac miseria culpe & poenae: altera, quia sunt hostes & inimici Dei: tertia, quia periculosior est hominibus talis idololatria. Magis itaque Deo displicet, qui honorem ei debitum tribuit inimicis Dei pessimis: & qui seipsum in maius periculum inijcit. Sunt enim demones ad decipiendum vigilantissimi, neque est vllum malorum genus, quo non delectentur, & deorum induti personam, in errorem atque stultitiam impulisse nos gaudent. Magna Dei misericordia necessaria est, ne quisquam cum bonos angelos amicos se habere putat, habeat malos demones amicos factos: eosque tanto nocentiores, quanto astutiores ac fallaciores patitur inimicos. Magna enim miseria nostra, ignorantia tanta premitur, ut facile istorum simulatione fallatur. [1. liberi. C. de in offi. test. August. lib. 3. de ciuitate Dei. c. 7. & lib. 19. cap. 9.]

- 7 Qui sacrificia idolis offert, aut illis tribuit honorem diuinum, ipso facto censetur haereticus: quia in tam graui crimine praesumitur malus animus. Neque excusatur omnino qui metu coactus est: nisi forte coactio fuerit praecipua, ut alibi diximus. [cap. 1. de praesum. cap. nunc autem. 21. distinct. & inibi. glo. Archidiaconus, Cardinal. & ceteri. cap. presbyteros. 50. distinct. Albert. in rub. de haereti. lib. 6. quaest. 2. num. 41.]

- 8 Per orationes & preces cognosci quoque poterit idololatria. Est enim oratio actus religionis proprie pertinens ad reuerentiam & honorem Deo exhibendum: per quam homo Deo subijcitur, & proficitur se eo indigere sicuti authore suorum bonorum. Fit autem oratio dupliciter: vel petimus aliquid ab ipso Deo, quod solus nobis dare potest, ut gratiam & gloriam: ad quas consequendas ordinari ac dirigi debent omnes orationes nostrae: vel aliquos oramus, ut pro nobis intercedant, quod petere possumus a sanctis angelis & hominibus, ut eorum precibus & meritis orationes nostrae suum effectum habeant. Igitur qui hoc, aut illo modo, funestas preces offert idolis, daemionibus, aut pseudoprophetis, hoc ipso vehementer suspectus ac pene convictus esset. Proinde consultissime quodam instructionum capitulo praecipitur inquisitoribus, ut diligenter inquirent, de orationibus hereticorum: quia ex illis manifeste constabit de animo & intentione reorum, & confessiones eorum veras esse apparebit, neque facile reuocare illas poterunt. Nemo enim orationes memorie commendat, qui eas non putet sibi profuturas. [Tho. 2. 2. quaest. 83. prima instruct. Hispal. cap. 4.]
- 9 Si quis tamen hostiam non consecratam, vel daemionem transfiguratum in angelum lucis, aut in effigiem cuiuspiam sancti, bona fide adoraret, praesertim si id faceret, in superabili victus ignorantia, non solum idololatra non esset, verum etiam tantumdem mereretur, quantum si angelo lucis, aut sancto viro dulcia adorationem exhibuisset. [glo. 2. Corin. 11. Theol. in lib. 3. sent. distin. 9. Alber. in rub. de haere. lib. 6. quaest. 2. num. 65.]
- 10 Idololatra, lege diuina veteris testamē

ti, poena mortis coercebantur. Verba legis haec sunt: Qui immolat dijs, occidetur, praeter Domino soli. Ordo autem iudicij, & genus poenae traditur plenius in Deuteronomio his verbis: Cum reperi fuerint apud te, intra vnam portarum tuarum, quas dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciant malum in conspectu domini Dei tui, & transgrediatur pactum illius, ut vadant & seruiant dijs alienis, & adorent eos, Solem & Lunam, & omnem militiam caeli, quae non praecipit: & hoc fuerit tibi nuntiandum, audiensque inquiseris diligenter, & verum esse repperis, & abominatio facta est in Israel, educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt ad portas ciuitatis tuae, & lapidibus obruentur. [Exod. 22. Deuter. 17.]

- 11 Helias interfecit prophetas Baal, & Iheu alios multos Idololatas. Moyses itidem eos, qui vitulum adorauerant. Et Aza propter idololatriam, matrem suam regno priuauit: quemadmodum in Exod. & Paralipo. & in Reg. libris plenius continetur. Iure quoque ciuili poena mortis cum publicatione bonorum idololatrae puniuntur: sed pontificio iure inquisitores perinde procedent aduersus Christianum hominem, qui in idololatriam inciderit, atque aduersus quemcumque alium haereticum, vel apostatam. Aliud autem erit, si Iudeus vel Saracenus idololatra factus fuerit: illum enim inquisitores punire non poterunt: cum aduersus haereticos tantum iurisdicatio eis mandata sit: & ita ego censeo, quidquid alij putent. [Exod. 32. lib. 3. Reg. c. 18. & lib. 4. c. 10. lib. 2. Paralip. c. 15. & l. ex senatus consulto. de ficar. l. 1. & penul. C. de paga. Alber. in rub. de haeret. lib. 6. q. 2. num. c. gaudemus. de diuortijs.]

12 Postre-

- 12 Postremo, aduersus idololatas multa in sacris literis & sanctis doctoribus passim scripta sunt. Ac primum in lib. Sapientiae legitur: Infelices sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum, aurum, & argentum, artis inuentione, & similitudines animalium, aut lapide inutilem, opus manus antiquae, & caetera. Et Propheta regius inquit: Dij gentium daemonia. Et Hierem. Si facit homo deos, ipsi autem non sunt dij. Et Paul. apost. Scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus nisi vnus: Et Baruch, & Petrus, & caeteri alia plurima in eam rem tradiderunt. Praeterea Cyprianum, Lactantium,

Athanasium, Cyrillum, Aug. & ingenium agmen. [Sapient. c. 13. cum seq. Hierem. 20. & c. 16. & 1. Corin. 8. Baruch. vlti. Clemens lib. 5. recogniti. & alter Clemens Alex. lib. adhortatorio ad gentes. Cyprian. de idolorum vanitate. & lib. de exhorta. marty. Nazian. oratione in sancta epiphaniarum lumina. Chryso. lib. singulari contra Gentiles. Lactan. in prioribus libris diuina. insti. & ibidem Aug. de ciui. Dei. Tho. contra Gentiles. plenius & melius Cyrillus, decem libris contra Iulianum. Pet. Crinitus. lib. 3. de honesta disciplina. cap. 14. & lib. 2. 5. cap. 12. Iustinus martyr apolo. 2. pro christianis, & oratione parænetica ad Gentes. Philo lib. de decalogo.]

De imaginibus Titulus XXXIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Imaginum usus nouus non est, neque ab hominibus inuentus.
- 2 Imaginum usus iam erat Moysi tempore.
- 3 Imaginum sanctarum usus in euangelica lege vetustissimus est.
- 4 Imago Saluatoris nostri ab ipso Nicodemus facta est: & statua ad eius similitudinem a muliere profluente laborante illi erecta memoratur.
- 5 Imaginem Christi, & sacratissima matris eius, & principum apostolorum Lucas euangelistas depinxit.
- 6 Imaginum sanctarum usum catholica ecclesia induxit, docuit, & seruauit.
- 7 Imaginum sanctarum usus, quae commoda christianis hominibus importet.
- 8 Imagines sanctas colendas esse, & in templis collocandas septima synodus generalis praecipit.
- 9 Imaginibus eadem veneratio exhibenda est, quae sanctis ipsis.
- 10 Imagines sanctorum dupliciter afficere possunt eorum animos, qui eas inspicunt.
- 11 Imagines sanctorum improbandae non sunt, propter periculum quod heretici confingunt.
- 12 Imago aliqua si populus abuteretur, aut periculum idololatriae immineret, quid faciendum esset.
- 13 Imagines deformes & profanae in templo Dei pingendae non sunt.
- 14 Imagines deorum & pseudoprophetarum confringi debent, & eorum templa diruenda, aut in alium usum commutanda sunt.
- 15 Imagines deorum, & eorum templa, multi combusserunt in veteri testamento.
- 16 Imagines & templa deorum multi christiani olim diruerunt & combusserunt.
- 17 Imaginibus sanctis iniuriam inferens a quibuscumque puniri debet.
- 18 Imaginibus sanctis iniuriam faciens ab inquisitoribus puniendus est.

11 19 Ima-

- 19 Imaginum sanctorum violatores & irrisores qua pena sint coercendi.
20 Imaginum sanctorum irrisores quomodo

puniendi sint a iudicibus ecclesiasticis.
21 Imaginū sanctorum contemptores ab inquisitoribus quo pacto coercēdi sunt.

De imaginibus.

MAGNITUDINE & impius error sui quorundā hereticorum, qui sanctorum imagines reprobare, & ab ecclesia pellere frustra conati sunt: quos heretici quoque huius temporis sequuntur. Xenaias quidam genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister, primus, (o audacem animum, & os impudens) vocem illam euomuit, Christi & eorum, qui illi placere, imagines venerandas non esse, vt Nicepho. in eccle. histo. est author. Verum hæc hæresis multis magnitū concilij iam olim damnata fuit: sed illo præcipue quod sub Adriano primo celebratum est, in cuius actione 2. memorantur plurimi sacri doctores, qui vsum imaginum ab ipsis apostolorum temporibus in ecclesia viguisse testantur, & eas esse venerandas & adorandas docent. Qui autem illic recensentur, hi sunt. Grego. Nisen. Basil. Chryso. Cyril. Athanas. Ambrosius. & Hierony. quibus addo Eusebium, Socratem, Gregor. ac Damsasce. qui asserit nos habere vsum imaginum ex traditione apostolorum. Est igitur imaginum vsum, nec nouus, neque humano ingenio inuentus: sed diuina & apostolica institutione introductus, ex veteris ac noui testamenti scripturis, apostolicis traditionibus, sanctorum patrum & conciliorum decretis, & omnium seculorum consuetudine & vsum approbatus: postremo plurimis maximis, & crisiis miraculis illustratus. [Eusebius lib. 7. eccle. histo. cap. 14. Socrat. lib. 6. tripart. cap. 41.

Grego. episto. 53. lib. 7. Damas. lib. 4. fid. orthodo. cap. 17. Pagninus Lucensis in Isagogis ad mysticos sacr. scriptu. sensus lib. 8. c. 16. Nicepho. lib. 16. c. 27. Linda lib. 3. Panopliæ euangelicæ cap. 23.]

2. Populus Hebræorum in idololatriam pronus admodum erat: sed nihilofecius Deus ipse Moyse præcepit, vt cum propiciatorio duos cherubim aureos faceret: quorum Paulus quoque meminit in epistola ad Hebræos. Et idē Moyse iussu Dei, serpentem æneum fecit: & in templo illo Salomonis imagines cherubim fuere. [Exod. 25. ad Hebræos 9. lib. 3. Reg. cap. 6.]

3. Verustissimus quoque est imaginum vsum lara euangelica lege. Nam Augarus, Edesenorum princeps, desiderio Christi percussus, pictorem eximium ad eum misit, eique vt diligenter & accurate faciem eius in pictura effingeret, imaginemque pro desiderio illo sibi afferret, imperauit. Et ille quidem venit, atque in loco sublimiore stans, pingere Christi vultum, vt decebat, conabatur: cum vero ceptum opus non succederet (diuinus quippe splendor, & gratia in vultu eius coruscans impedimento erat) re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eoque prius loto, faciem suā exprimit, & ad Augarum mittit. Dicitur quoque Persarum rex, manu ingenioque promptum pictorem misisse, & per hunc feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quæ eum diuino modo genuit, matris, quam celerrime imaginem depin-

ctam

ctam accepisse. Per eam autem imaginem Saluatoris Edeffa ciuitas contra vim Persarum seruata est: quemadmodum Nicepho. in ecclesiastica historia memorat lib. 2. ca. 7. & lib. 17. c. 16.

4. Insuper etiam Saluatoris effigiem ab ipso Nicodemo factam fuisse, diuus Athanasius lib. de passio. imagi. Christi testis locupletissimus est. Et mulier illa sanguinis profluuiio laborans, quæ a Saluatore nostro curata est, in memoriam eius beneficij statuam Christi, pro ædium suarum foribus erexit: ad cuius statuæ pedes herba nascebatur, quæ aduersus omne genus morborum auxilium habuit præsentissimum. De qua loquens Euseb. inquit: Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu formatam esse tradebant: quæ permansit ad nostra vsque tempora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus: & eius quoque semel atque iterum Nicepho. in eccl. histor. meminit. [Euseb. lib. 7. cap. 14. Nicepho. lib. 2. cap. 15. & lib. 10. c. 30.]

5. Et Lucas euangelista primus Christi, & eius sacratissimæ matris, atque item principum apostolorum effigiem pingendi arte adumbravit: & Pulcheria Augusta imaginem illam Dei genitricis habuit, quam diuus apostolus Lucas suis ipse manibus depinxit, illa adhuc viuente, & tabulam ipsam vidente, gratiamque a Deo illi formæ suæ immittente: vt a Nicephoro lib. 15. memorizæ proditum est. Ac Lucas quidem primus eas imagines accurate manibus suis depinxit: deinde vero ex veteribus alij quoque viri, pro eo atque par erat, veluti seruatores idem fecere: Ethnica quidem illi fortasse consuetudine ducti: sed ecclesia inde acceptum magis ac magis adauxit (prouidentia Dei curante, atque disponente) non modo effigies & statuas, verum etiam vestes,

bauculos, & lectos sanctorum illorum virorum conseruans ad memoriam eorum sempiternam. [Hæc Nicephorus lib. 6. ecclesia. histo. cap. 16. & lib. 2. cap. 43. & lib. 14. cap. 2. & lib. 15. cap. 14.]

6. Præterea, Catholica & apostolica Christi ecclesia, columna & firmamentum veritatis, continua seculorum ferie imaginum sanctorum vsum induxit, docuit, seruauit. Postremo maxima, plurima, utilissimæque miracula, (quæ proculdubio signa sunt euidentia diuinæ voluntatis) imaginum sanctorum vsum semper & vbique illustriorem reddunt. Nemo enim est, qui nesciat in plurimis Christianorum templis, apud imagines Christi & sacratissimæ virginis, atque adeo multorum sanctorum virorum, magna quotidie miracula fieri. Vidi ego, vidit quin etiam vnuerfa Hispania, Pusionem etiam, cuius lingua penitus fuerat a latronibus excisa, qui coram imagine illa sacratissimæ virginis (quæ in municipio Annis lupi summa veneratione colitur) repente sine lingua, vsum lingue vsque eo accepit, vt eas quoque literas clarissime pronunciarer, quæ non nisi dentibus lingua percussis recte exprimi possunt. Sed id genus miraculorum pleni sunt libri historicorum veterum & nouorum. [Nicepho. lib. 14. cap. 46. & lib. 16. cap. 36. Marcellinus Comes in chronico. diuus Grego. lib. 3. dialogo. cap. 32. Viçtor lib. 3. de persecu. Vandalica. Iustinianus in. l. r. c. de offi. præf. præto. Africa.]

7. Imagines autem quam plures nobis utilitates afferunt. Excitant enim & conseruant memoriam eorum, quæ a Christo & sanctis Dei hominibus gesta sunt. Eas præterea honoris causa ponimus, velut stimulos intuentium ad virtutem,

& vt in illis legat vulgus illiteratum, & aliquanto quam in scripturis efficacius, fortia facta, gloriososque triumphos & agones ducum nostrorum. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus. Accedit Salustius, qui in præfatione belli Iugurthini inquit: Sepe audiui ego Quintum Maximum, Publium Scipionem, præterea ciuitatis nostræ præclaros viros solitos dicere, cum maiorum imagines intuerentur, vehementissime animum sibi ad virtutem accendi: scilicet, non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere, sed memoria rerum gestarum eam flammam egregijs viris in pectore crescere, neque prius sedari, quam virtus eorum famam atque gloriam adæquauerit. Et Plato dialog. 11. de legi. Deos non videmus quidem, sed eorum imagines fabricamus, easque licet inanimas dum honoramus, Deos ipsos existimamus ob id maxime nobis gratos & propitios fore. Imagines igitur ponuntur & fiunt in honorem & cultum Dei & sanctorum, in eruditionem populi, ad contemplationem, pietatem, & imitationem.

§ Inde illud est quod in septima synodo generali traditur his fere verbis: Si facimus hominum piorum similitudines, non tamen ea fiunt, vt adorentur vt dii: sed vt eas videntes, ad imitationem sanctorum illorum irriterentur: & quo mens per ea qua conspicit sursum volat. Et mox: Omnibus manifestum est, cum audimus virilia & fortia sanctorum facta, constantiam fortitudinemque animorum illorum, nos beatificare & laudare. Quin etiam cum in diuinis scripturis sanctorum vitas legimus, cumque in picturis easdem contemplamur, in memoriam reuocamus, quanto per in Deum seruire faciant accensum. Nam

quæ oratio per auditum exhibet, hæc scriptura tacens per imitationem ostendit. Postremo in definitione eiusdem synodi, Patres his verbis concludunt: Sanctorum nostrorum, & diuinorum patrum doctrinæ insistentes, & catholice ecclesiæ, in qua Spiritus sanctus inhabitat, traditionem obseruantes, definimus cum omni diligentia & cura venerandas, & sanctas imagines in templis collocandas Dei, habendasque tum in sacris vasis & vestibulis, tum in parietibus & tabulis, in ædibus priuatis, in vijs publicis: quo scilicet per hanc imaginum inspectionem, omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant: illisque salutationem, & honorariam adorationem exhibeant. Hæc ibi, & alia in eadem sententiâ plurima. In summa, imagines instruunt simplices, admonent sapientes, afficiunt omnes.

[Septima synodus actione. 4. cum seq. c. perlatum. de consecra. dist. 3. & octaua synodus generalis actione tertia. Brunus libro de Imaginibus cap. 19.]

9 Eadem autem veneratio exhibenda est imagini, quæ sanctis ipsis: honor siquidem imagini exhibitus ad prototypum refertur: & qui adorât imaginem, adorât & sanctum illum, cuius forma, & figura est imago. Quod Athanas. lib. 4. cõtra Arrianos aptissimo exemplo cõfirmat dicens: In imagine regis forma & species est, in rege vero ea quæ est in imagine, forma existit: impermutabilis autem est in imagine regis similitudo, ita vt qui imaginem inspexerit, ipsum quoque regem simul inspiciat: rursus, qui regem cõspicit, nouit eum esse, quem in imagine conspexerat, quando quidem autem ex eo quod similitudo nõ differt, volenti post imaginis inspectionem regem videre, recte dixerit imago, Ego

Ego in illo sum, & ille in me: & quod in me vides, vides & in illo. Accedit etiam Ioannes Chrysof. quadam oratione scribens, Qui iniuriam facit imagini, eum qui per imaginem representatur, iniuria affecisse intelligitur. Vnde & qui imaginem imperatoris violauit, non secus atque si imperatorem ipsum contumelia affecisset, punitur. Ex his igitur constat, eadem esse debere venerationem imaginis & prototypi: quod receptius quidem est a plerisque: quam uis nonnulli dissentiant. [Chrysof. in oratione in Peluin. Conrad. Brunus. lib. de imagin. c. 20. Martinus Ayala. lib. de diu. & eccl. tradi. titulo de imagi.]

10 Cæterum, duplex esse potest motus animæ in imaginem: prior, quo in ipsam imaginem fertur, & in ea sistit, materiam tantum, aut formam considerans: scilicet, lignum, aut lapidem, argentum, aurum, vel picturam: Alter motus esse potest, contemplan- s tantem prototypum. Priori modo nulla debetur imagini reuerentia: imo idololatria esset, argentum, aut aurum, aliamque materiam, vel artis inuentio- nem adorare: posteriori autem motu, sanctas imagines adorare, iustum & pi- um est. Quem igitur imaginibus sacris impendimus honorem, non tam ipsis impendimus picturis aut statuis, quàm illis, quos nobis referunt. Illum, inquit sanctus Gregorius, in toto corde diligis, cuius imaginem præ oculis habere desideras. Nec nos ante imaginem, quasi ante diuinitatem prosternimur, sed illum adoramus, quoniam per imaginem, aut natum, aut passum, aut in cœlestis gloriæ throno residens, recordamur.

11 Non sunt ergo sanctorum imagines improbandæ, quia hæretici suspicerent, quosdam propter illas in idololatriam

incidere: neque enim tam rudis est populus Christianus, vt ignoret modum, quo sunt imagines adorandæ, neque si quispiam in hoc erraret, difficile esset, illum ab errore reuocare: neque propter quorundam abusum (qui est Lutheranorum, baculus arundineus) repudianda & condemnanda sunt optima. Demum, qui imagines damnat, non modo in Deum, & in ecclesiam blasphemus est, sed contra omnem omnino rationem, & contra naturam pugnat. Nam cum versus imaginum introductus sit ad memoriam eorum, quorum imagines sunt, naturam profecto damnat, qui hunc modum cognoscendi per imagines, auferre conatur. Omnis enim cognitio nostra in imagine & similitudine fit, nec esseque est intelligentem phantasmata speculari: nec aliquid cognoscere possumus, nisi formata prius imagine in cognitiua facultate. Neque refert, an visus externe moueatur per imaginem externam: an sensus interior & intellectus per internam: cum utrobique sit eadem ratio & modus cognoscendi, per modum videlicet similitudinis naturalis inter imaginem & rem imaginatione comprehensam. [Aristo. lib. 2. de anima. Martin. Peresius Ayala. lib. de diu. & eccl. tradi. corollario de imagi- ni. sanct. lib. 4. Reg. c. 18.]

12 Sicubi tamen periculum idololatriæ immineret, aut populus aliqua imagine abuteretur: tunc pontificis, vel prælati autoritate liceret imagines tollere, delere, aut frangere: idque sine scandalo populi, & sine offensione sanctorum faciendum esset. Quamobrem olim Ezechias æneum serpentem, quem ex præcepto Domini Moyses fecerat, confregit: non quia malum erat serpentem illum habere, sed quia videbat populum serpenti æneo diuinum honorem dare.

Quem-

quemadmodum Echius, Alfon. & Brunus tradunt: quibus illud addo, imagines deformes, turpes, inhonestas, & fabulosas, similiter auferendas esse. Vnde in sexta synodo generali, patres canonicum hunc condiderunt: Facile sensus corporei, quæ sua sunt in animum deriuant: picturas igitur oculorum præstigiatrices, siue in tabulis, siue alias propositas, & mētis corruptrices, & ad turpes voluptates incitatrices, sancimus, vt nullo modo in posterum pingantur: si quis autem hoc fecerit, excommunicatur. [can. 100. libro. 4. Reg. cap. 18. Bru. libr. de imagini. cap. 21.]

13 Cui confine est, quod in septima synodo generali a sanctis episcopis decretum est: vt tēpla nō nugacibus & vanis picturis ornentur, sed historijs veteris & noui testamenti: vt hi qui literas nesciunt, & sacram scripturam legere nequeunt, contemplatione picturæ in memoriam reducant, qui nam vero Deo per fortia facta seruiuerunt: atque in certam excitentur, laudabilium facinorum, per quæ cum cælo terram illi commutauerunt. Et Plato dialo. 3. de repub. curandum esse ait, ne artifices mali moris simulachrum aliquod non bene castigatum, opus illiberale, deforme, & indecens faciant: ne in prauitatis imaginibus enutriti homines, tanquam noxio in gramine, multa paulatim pascentes, vnum aliquod maximum malū ignari in animo contrahant. Aristor. quoque lib. 7. polit. vetat, ne pueri turpes vel picturas, vel fabulas spectent: ad officium magistratum pertinere docēs, vt nihil neque fictum, neque pictum sit, quod actiones turpes imitetur. Multo igitur magis episcopi prælati, & visitatores curare debent, ne quid tale in templis veri Dei fiat: sed vt illas tantum imagines populo proponi sinant, quæ sacræ sint,

non profanæ, veræ historiæ non fabulæ & somnia: non nugaces & vanæ, sed probatæ fidei: non turpes & lasciuæ, sed honestæ, & omnino tales, quæ instruant: non quæ decipiant, sed quæ inuentiu animos corroborent: non quæ emolliant, & a pietate auertant. [Septima synodo actio. 4. Arist. 7. polit. cap. vlti. Bru. lib. de imagi. cap. vlti. ac demum concilium Tridentinum sessio. ne. 25.]

14 Idola quoque atque imagines Deorum & pseudoprophetarū confringi debent, & eorum templa diruenda sunt, aut in alium vsum commutanda. Quod in Exodo Deus ipse præcepit, dicens: Non adorabis Deos eorum, neque coles eos: non facies opera eorum, scilicet Amorrhæorum, sed destrues eos, & confringes statuas eorum. Et iterum, de eisdē loquens inquit: Caue ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ sint tibi in ruina: sed & aras eorum destrue, confringe statuas, lucos succide. Et in Deutero. Aras eorū subuertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite. Et rursus ait: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis. Deos suos super montes excelsum & colles, & subter omne lignū frondosum: dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminite, disperdite nomina eorum de locis illis. [Exod. 23. & 34. Deut. 7. & 12.]

15 Sic Rex Asa fecit rectum ante conspectum Domini, sicut Dauid pater eius: & abstulit effœminatos de terra, purgauitque vniuersas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius. Insuper & Maachā matrem suam amouit ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco eius, quem consecrauerat: subuertitque specū eius, & con-

& confregit simulachrum turpissimū, & combussit in torrēte Cedron. Sic duces & milites Iheuerunt in ciuitatem templi Baal, & protulerunt statuam de fano Baal, & combusserunt, & comminuerunt eam. Destruerunt quoque ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas. Sic Ezechias dissipauit excelsa, & contriuit statuas, & succidit lucos, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moyses: si quidem vsque ad illud tempus filij Israel adolebant ei incensum. Sic deniq; Iosias combussit vasa Baal, & destruxit aras, & contriuit statuas idolorum, quemadmodū plenus in Reg. libris continetur. [3. Reg. 15. & 4. Reg. 10. & cap. 18. & 23.]

16 Prætereo Moysen, Danielelem, & cæteros veteris testamenti patres, vt exempla quædam Christianorum hominum breuiter commemorare possim. Cum enim populi & ciuitates ad Christi cultum accederent, idololā cultores, Deorum simulachra pretiosissima christianis tradiderunt, & quæ antea occulta erant, & solis sacerdotibus manifesta, facta sunt omnibus perspicua, atque vilissima: & statuar, & imagines ex pretiosa confectæ materia, igne crematæ sunt: & Aesculapij tēplum in Cilicia, & Veneris domus penitus euerfa fuere. Et in Heliopoli circa Libanum, quidam diaconus, nomine Cyrillus, zelo diuino succensus, multa idola, quæ ibi adorabantur, contriuit, & igni cremauit. Et Theophilus Alexandrinam urbem idolorum errore purgauit, & a fundamentis eorum templa subuertit, & Serapim Aegyptiorum Deum, qui magnitudine sua terrebat conspicientes, igne combussit: & ad hunc modum, omnia vbique terra marique sana simulachrorum destructa fuerunt, vt in ecclesiastica historia Sozomenus, & Theoderitus autho-

res sunt. [Exod. 32. Daniel. vlti. & lib. 2. histor. tripar. cap. 20. lib. 6. cap. 15. lib. 9. cap. 28. Theodo. lib. 3. ecclesi. histo. cap. 7. & lib. 5. cap. 22.]

17 Si quis autem dixerit, aut commiserit aliquid contra sanctas imagines, puniri potest per iudices ordinarios ecclesiasticos, aut seculares: quia crimen hoc misti fori est, & a quolibet accusari, & a quocunque iudice ordinario coerceri debet. Publice enim interest res sacras, & religiosas inuolatas esse: & quidquid in eas committitur, in omnium ferrur iniuriam. [l. 1. §. huius studij. de iustitia & iur. l. Manichæos. C. de hæretic. Ioan. de Ana. in cap. 2. de maled. nume. 14. Felin. in cap. postulasti. de Iud. & in cap. cū sit generale. de for. comp. Hippol. in l. ex senatus cōsulto. de sicarijs.]

18 Et quamuis crimen hoc hæresis consummata non sit, nisi forte accesserit error in fide pertinax contra doctrinam ecclesiæ, vt supra differuimus: inquisitores tamen de his criminibus cognoscere solent, propter suspicionem hæresis, quam prima fronte præ se ferunt. Non enim est verisimile, vt is qui rectā fidē habeat, perpetrare audeat talia crimina: neque est in hoc facinore quippiam quod allicere, aut mouere queat voluntatem in imaginum sacrarum iniuriam, nisi pertinax error intellectus perperam sentientis de veneratione illarū. Nam peccata illa quæ natura obiecta non trahunt voluntatem, verisimile est, quod perpetrentur voluntate mota ab intellectu peccantis. Iure igitur cognoscūt inquisitores de his criminibus, præsertim postea quam pestiferi hæretici Lutherani & Sacramentarij damnatā iam olim Iconomachiam, superioribus annis ab inferis reuocarunt. [Matth. de Afflict. in prima constit. Sicilia. q. 4. Alf. Castr. li. 1. de iusta hæreti. puni. c. 1.]

19 Poena eorum, qui sacras imagines frangunt, conspurcant, irident, aut quomodo eis sacrilegas manus afferunt, in aestimatione & arbitrio iudicis est: ita tamen, ut ne quid grauius, aut remissius constituat, quam causa deposcit. Aliter tamen puniet iudex secularis, aliter ecclesiasticus: quia ille poena mortis punire potest, hic vero sine sanguinis effusione crimina coercere debet. Iudex igitur secularis, interdum poena capitis puniet, illum videlicet, qui sacram imaginem Christi, aut sanctae crucis, aut beatissimae virginis, insigni aliqua contumelia affecerit: interdum etiam sacrilegam manum amputabit, ut Angelo visum est: quod & regijs legibus septipartitis contra plebeios constitutum est: saepe etiam exilio, verberibus, aut poenis pecuniarijs, iuxta criminis qualitatem, utetur. Caeterum Epiphanijs verba praeterire non possum, qui in septima synodo generali, huiusmodi orationem habuit: Quemadmodum despiciens imaginem imperatoris, non aliter castigatur, quam si ipsum imperatorem contumelia affecisset: cum tamen ipsa imago, praeter lignum & colores nihil sit: eodem modo qui typum siue figuram alicuius ignominia afficit, in illum ipsum, quem typus repraesentat, iniurius est: quod quidem ipsa rerum natura repraesentat. Hoc etiam vniuersi mortales agnoscunt, patresque sanctos ita tradidisse norunt: & hi qui aliter docent, ecclesiae catholicae, imo naturae rerum contradicunt. [I. non con- trahit, I. qui statuas. & I. famosi. in fine, ff. ad. l. Iulii. maiestat. & illic Angel. & Franc. Tigrin. Alexand. consil. 233. lib. 6. Ioan. de Anan. in. cap. 2. de maled.

Hippoly. in. l. ex senatusconsulto. de ficar. regia. l. 5. titul. 28. part. 7. Chry- sost. in oratione in Peluim. & pluribus homilijs ad populum Antiochenum, & maxime homi. 20. Epiphani. in. 7. synodo. Tomo. 4. Brun. de. imagi. c. 20. Menochius, de arbitra. casu. 376.]
 20 Iudices autem ecclesiastici punire itidem istos debent perpenso iudicio, & arbitrio recto: interdum grauius dura & vltima sententia: quemadmodum Gregor. X. in concil. Lugdu. constituit. saepe etiam publica poenitentia, vel ieiunijs, eleemosynis, & orationibus, vel multa pecuniaria, vel iustibus fustium. [I. respiciendum. de poen. c. 2. §. vlti. de offi. ordin. lib. 6. c. vniuersitatis. de sent. excom. & ibi Feli.]
 21 Iisdem quoque poenis inquisitores vti possunt: sed hoc amplius ad eorum officium pertinet, ut scire laborent, si forte intellectus errore pertinaci facinora, aut suspicati fuerint, non secus aduersus istos procedent, atque aduersus alios quoslibet haereticos vel suspectos. Poterunt igitur inquisitores tormentis, abutitione, purgatione canonica, & alijs arbitrarijs poenis vti: pertinaces quoque atque impoenitentes curiae seculari relinquere, sicuti suis locis a nobis singula differuntur. [Vide Hiero. aduersus Vigilantium, Echium in Enchiridio. cap. 16. Pighium. lib. 1. hiera. eccle. c. vlti. Alfons. lib. 8. aduersus haereses verbo Imago. Bunderiu in compendio concertationis. tit. 29. Brunum, Aiala & caeteros supra commemoratos, & omnino Euthymium lib. 2. orthodoxae fidei.]

De

De inquisitoribus apostolicis Tit. XXXIIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Haeretici & impij homines apud omnes nationes, & potissimum apud Athenienses seuerissime puniebantur.
- 2 Eumolpidarum munus.
- 3 Athenis ante bis mille annos fuerunt iudices violata religionis sacerdotes.
- 4 Inquisitorum apostolicorum munus.
- 5 Inquisitionem sanctam aduersus haereticos Ferdinandus & Isabella reges catholici in Hispaniam induxerunt.
- 6 Inquisitor generalis quis sit, & quod munus exerceat.
- 7 Consiliarios senatus sanctae inquisitionis quis eligat, & eorum munus quod sit.
- 8 Carolus Magnus archaenum concilium integerrimorum hominum sine prouocatione instituit.
- 9 Inquisitoris munus quibus committendum.
- 10 Inquisitores & iudices qua in virtute potissimum excellere oporteat.
- 11 Inquisitoris officio functurus, ut Clementis constitutione cauetur, quadragesimum annum attigisse debet.
- 12 Inquisitores, satis esse triginta annos esse natos, Pontificis max. generali decreto constitutum est.
- 13 Inquisitores apostolici in causarum cognitione parum distant ab ordinarijs iudicibus.
- 14 Inquisitorum officium cur non finiatur morte Pontif. Max. a quo ipsi delegati sunt.
- 15 Inquisitores, si arduum aliquod negotium & difficile se obtulerit, ad senatum id referre debent.
- 16 Inquisitores sex horis quotidie sedeant in tribunali.
- 17 Inquisitores assidue eos libros legere tenentur, in quibus testimonia contra haereticos scribuntur.
- 18 Inquisitores, si inter ipsos aliqua contentio mota fuerit, eam occultare debent, & ad generalem inquisitorem referre.
- 19 Iudicum discordia quot incommodorum sit causa.
- 20 Inquisitor antiquus quomodo praefertendus est, etiam si sit translatus ab vna prouincia in aliam.
- 21 Inquisitores consanguinei in eadem prouincia duo creandi non sunt.
- 22 Inquisitores quid sine episcopo, et episcopus sine inquisitoribus facere possint, & quid non.
- 23 Inquisitores vti possunt familiaribus armatis ad suam iurisdictionem tuendam.
- 24 Inquisitores, quorumcumque principum & magistratuum auxilium inuocare possunt.
- 25 Inquisitores, vel ambo simul, vel alter eorum separatim, inquirere possunt contra haereticos in tota prouincia sibi commissa.
- 26 Inquisitores prohibere possunt ne suspecti armis utantur.
- 27 Armis vti generaliter cuiuscumque vetitum est.
- 28 Inquisitores, illos punire possunt, qui factis aut verbis ipsis iniuriam fecerint.
- 29 Inquisitores committere possunt uices suas.
- 30 Inquisitores cognoscere possunt ubi scandalum fuerit ortum ex aliqua quaestione catholicae fidei.
- 31 Inquisitorum iurisdictionem nulla prerogatiua tollere potest.
- 32 Inquisitores quemcumque & cuiuscumque sit ordinis & dignitatis punire possunt, si in haeresim inciderit.
- 33 Inquisitorum arbitrio multa relinquuntur, potissimum illa, quae non inueniuntur iure, aut instructionibus definita.

kk 34 Inqui-

- 34 Inquisitorum & aliorum iudicum arbitrio quid relinquatur.
- 35 Inquisitores quid facere debeant in negotijs grauioribus, quae legibus comprehensa non sunt.
- 36 Inquisitores, in quos nequeant inquirere.
- 37 Inquisitor alter sine altero ad reorum capturam procedere non potest.
- 38 Inquisitores sine episcopo ordinario non possunt haereticos duro & arcto carcere tradere, neque illos torquere, &c.
- 39 Inquisitores soli non possunt vinculos inedia cogere ad veritatem aperiendam.
- 40 Inquisitores praeter alias penas quibus puniendi sunt, si haereticos, vel suspectos non coerceant, & innocentes infament, in sententiam maioris excommunicationis incurrunt.
- 41 Inquisitores munera ne accipiant.
- 42 Munera accipere quam sit periculosum iudicibus, probatur multorum sanctorum autoritatibus.
- 43 Iudicibus, regijs legibus vetitum est, ne esculentum aut poculentum quid accipiant.
- 34 Inquisitores, qui pecuniam extorquent, quomodo puniri soleant.
- 35 Inquisitores, qui dona accipiunt, quo pacto puniendi sint.
- 36 Inquisitores quid in memoria & ante oculos habere debeant.
- 37 Inquisitores relinquentes curia seculari quoscunque haereticos pertinaces, non incidunt in irregularitatem.
- 38 Omnes iudices & magistratus tenentur obedire mandatis Illustrissimorum Card. generalis inquisitionis.

De inquisitoribus apostolicis.

MPII homines, & haeretici, hostes reipublice perniciosissimi, summis cruciatibus atque supplicijs ab omnibus fere nationibus semper affecti sunt: id quod sub titulo de poenis plenius exequemur. Apud Athenienses autem qui (vt in Atticis Pausanias est author) maiori studio, quam alij, res diuinas habuerunt: & qui Deorum cultu studioque religionis longe ceteras omnes ciuitates anteibant, non tantum Arcopagite impios seuerissime puniebant, sed etiam causa violatae religionis apud Eumolpidas agebatur, sicut in oratione aduersus Androtonem Demosthenes memorat.

2 Erant autem sacrificorum pars Eumolpidae, ac Eleusinae sacra faciebant, & apud hos saepe impietatis agebant, qui volebant, quemadmodum Vlpianus rhetor Demosthenis interpres enarrat:

& veteres quidem Graeci mysterium Eleusinum omnibus, quae pietatis causa dijs suis offerebant, tanto esse augustius duxerunt, quanto Deos ipsos heroibus praerulerunt. Testis Pausanias lib. 10. de rebus Phocensium. qui lib. 5. Eliacorum scripsit: Multa sane habet Graecia, quae vel spectentur, vel audiantur cum admiratione: sed omnium accuratissime, diuinitus religione imbutis animis Eleusina initia, & Olympici ludi celebrantur. Vnde illud obseruabis: in reipublica Atheniensium, religiosissima quidem omnium & sapientissima (quod enim in oculo pupilla, in anima ratio, hoc Athenae sunt in Graecia, vt ait Philo) ante bis mille annos fuisse iudices violatae religionis sacerdotes: eosque non qualescunque, sed optimorum maximorumque; mysteriorum: vt inde elucere possit origo quaedam inquisitorum nostrorum. Sic etiam apud Romanos, cum de religione, deque sacrificijs dissensio erat, populus pontifice maximum consul-

- sulebat: illudque perutile fore ratus est Numa Popilius, eius sacerdotij author, ne ius diuinum negligendo, patrios ritus, peregrinosque ascindendo, turbaretur. vt lib. 1. de sacerdotijs prodidit Fenestella. c. 8. Sed iam ad inquisitores veniamus.
- 4 Inquisitores apostolici, sunt iudices a Pontifice maximo delegati, quibus iure pontificio data est iurisdictio plena contra omnes haereticos & apostatas. Eorum autem officium non modo vtile est Christianae reipublicae, sed etiam admodum necessarium: Quod quidem in Hispania in dies magis magisque copertum habemus. Hoc enim officio sacrosancto, fides catholica pura, inuolataque iam pridem apud nos custoditur. Quod, si pari diligentia, autoritate & potestate, in ceteris Christianorum regnis, prouinciisque factum esset: alia profecto nunc foret Christianae reipublicae facies, quam quae hodie in Germania, & alijs nationibus, foedissima cernitur. Nam si cum primis Lutherus, Zuignolius, Bucerus, aliaque id genus pestifera monstra, sua venenata dogmata in vulgum spargere coeperunt, ab inquisitoribus apostolicis comprehensi combustique fuissent, non tam breui tempore tot infaelicium animarum myriades istorum haeresibus infectae perijissent. Sic olim Arrius in Alexandria, vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressus est, totum orbem eius flamma populata est: adeo omne malum, vt nascens facile opprimitur, ita inueteratum, & robustius fit, & vix magno negotio extinguitur. [c. reserandae. 24. q. 3. Cicero. Philip. 5. Brun. li. 5. de lega. c. 18.]
- 5 Reges illi nostri, vere catholici, Fernandus & Isabella, sanctam hanc inquisitionem aduersus omnes haereticos autoritate Pontificis maximi, in Hispaniam induerunt, & iudicij ordinem, quo etiam hodie vtimur, magna ex parte instituerunt: per omnes Hispaniarum prouincias locis opportunis inquisitores apostolicos disposuerunt, quibus vniuersa Hispania, cunctis haeresibus liberata quiescit. Sic olim Archadius, Honorius, Theodosius, simile quippiam fecisse memorie traditum est. Nam ad arcendos illicitos haereticorum conuentus, lata lege instituerunt, vt in specula fideissimi quique constituerentur, qui & haereticos cohibere possent, ac deprehensos iudicij offerret, seuerissimum, secundum veteres sanctiones, & Deo supplicium daturus, & legibus quemadmodum in codice Theodosiano sub titulo de his, qui super religione contendunt, plenius continetur. l. 6.
- 6 Caput autem & princeps huius sancti officij est inquisitor generalis, quem rex noster eligit, & Pontifex maximus approbat, eique plenissimam potestatem tribuit in causis haereticorum. Ad huius officium pertinet, inquisitores & omnes alios ministros eligere: visitatores, ad inquisitorum prouincias mittere: cum penitentibus & eorum filijs nonnunquam dispensare: ac de rebus grauioribus deliberare.
- 7 Consiliarij senatus sanctae ac generalis inquisitionis, ab inquisitore generali nominantur, & a rege nostro eliguntur: & huius summam habent cognitionem & iurisditionem. Eorum autem officium est, causas appellationum excutere, dissidia inquisitorum componere, crimina ministrorum punire, & cum inquisitore generali de rebus arduis consultare: ad summam, senatum supremum, iuxta Solonis legem, a Plurarcho in Solone relatam, speculatorem rerum omnium & legum custodem esse oportet.
- 8 Paulus Aemilius de Carolo magno scribens lib. 3. inquit: Sanctius arcanumque delectissimorum integerrimorumque virorum concilium sine prouocatione institutum, delectique pari sanctitate, velut speculatores, qui ceteris omnibus ignaris, oppida vicisque, ac conciliabula circum-

rent moreſq; & dicta cuiuſq; factaq; no-
tarent, ac quécunq; perditæ religionis re-
uerſi incôcilio coarguiſſent ſi ne intercef-
ſione, primo quoque tēpore, vbicunq;
comprehendi poſſet, necaretur. Nemi-
ni ſua dignitas ſuffragabatur: ſummi
inſimique prius laqueo ſuſpenſi conſpi-
ciebantur, quam rei fuiſſe audiebatur:
iudices ſpeculatoresque rem totam, no-
taſque, quibus reus coargueretur, tam
ſanctè occulere, vt cum Carolo Augu-
ſto deſuncto, idem inſtitutum viueret,
nullis vnquam minis, nullo malo addu-
ci potuerint vt enunciarent.

9 Ad hoc autem munus, tam ſanctum
& venerandum, non quilibet ſunt eli-
gendi: ſed viri probitate, & prudentia
præditi. Oportet enim, vt Plato inquit,
eos qui rectè magiſtratu accepturi ſunt,
ab adoleſcētia probatos fuiſſe, tam ip-
ſos, quam ſuos vſque ad ipſam electio-
nem. Et lib. 1. de repub. Qui magi-
ſtratum gerere debent, probi electique
ſint: Nam vt oculi propria virtute pri-
uati, male vident: ita anima propria
virtute deſtituta, male ſuum opus per-
agit. Neceſſe eſt igitur, malam animã
male imperare, atque curare: bonam
vero hæc omnia benefacere. Ariſto.
quoque lib. 6. ethic. cap. 12. ait, Bonũ
niſi bono viro apparere nemini. Per-
uertit enim iudicium vitioſitas, & exce-
cat intellectum, efficitque vt circa prin-
cipia rerum agendarum improbus ho-
mo fallatur. Et Philo lib. de legat. ad
Caium: Solet Deus bonis viris bona cõ-
ſilia, ſibi & reipub. commoda ſuggere
re. [Plato. 6. de legib.]

10 Itaque omni virtute ornatos inquisito-
res eſſe oportet: quippe qui reorum nõ
iudices modo, ſed etiam curatores & pa-
tres eſſe debeant: ſed inter virtutes om-
nes iudicibus neceſſarias, prudētia obti-
net principatum: virtus quidem occul-

tiſſima, ſalubribus intenta conſilijs, præ-
terita, præſentia, & futura conſpiciens.
Docet in Memnone Plato, neminem
rectè præſſe poſſe, niſi ſit prudens: &
omnes animæ impetus, atq; omnes de-
clinationes, ducente prudentia, ad bea-
titudinem tendere, imprudentia vero
ad contrarium. & Ariſto. lib. 6. ethic.
c. 13. ait: Neque ſine prudentia quem-
quam verè probitatis, neque ſine virtu-
te prudentiæ nomen obtinere poſſe.
Neque enim vlla poteſt eſſe iuſtitia ſine
prudētia, ne aliæ quidem virtutes, ſed
inuicem ſeſe coadiuuant, comitantes
prudētiã. Et vt itidem Ariſt. inquit.
lib. 3. politi. cap. 3. Virtutum ſola pru-
dentia eſt imperium obtinētis propria.
ſed de his alio loco pluribus.

11 Nemo inquisitoris officio fungi debet
qui quadrageſimum annum nondum
attigerit, vt Clementis conſtitutione ca-
uetur, idq; rectiſſime: Maturitas enim
ætatis, ad tam graue munus neceſſaria
eſt: ætas autem quadraginta annorum
(vt ait Dionyſ. lib. 2. Roman. antiqui-
ta.) prudentiſſima eſt, & ſolidæ doctri-
næ & experiētiæ tribuitur: quin etiam
mens & intellectus in pleriq; maxime
viget circa quinquageſimũ annum au-
thore Ariſto. lib. 7. politico. cap. 6. Mi-
rum autem videri poteſt, quod in epi-
ſcopo, qui ordinarius inquisitor eſt,
ætats duntaxat triginta annorum exigi-
tur, in apoſtolicis vero inquisitoribus
requirantur anni quadraginta. Sed vt
inquit Panor. Epiſcopi apud Papam in
collegio Cardinalium promouētur, ſed
inquisitores creari ſolent, non tam exa-
ctè cauſa cognita: ideoque maturiores
ætate eos lex eſſe voluit, quo intelli-
gant omnes non temere in ſuſpectos de
hæreſi eſſe irrumpendum, ſed ſapienter
& cum ſumma animi prudentia tractã-
dum eſſe tale negotium. [c. cum in cun-
ctis.

ctis. & illi Abbas. de electi. Coraſius
de ſacerdotio, parte 3. cap. 3.]

12 Sed quia nonnunquam ſcientia & pru-
dentia defectum ætatis ſupplet, Ponti-
cis Max. generali decreto conſtitutum
eſt, vt qui trigefimum annum attigerit,
inquisitor apoſtolicus in Hiſpania eſſe
queat. Neque id iniuria: nam Chry-
ſoſt. in euangelium Marci, homil. vlti.
inquit: Hominibus perfecta ætas trigin-
ta anni ſunt. Et Theophylactus in Lu-
cam cap. 3. Aetas triginta annorum per-
fectiſſima eſt, & illa homo, vel probus,
vel improbus cognoscitur. [Clem. 2.
de hæreſi.]

13 Quamuis inquisitores apoſtolicus, iu-
dices delegati ſint, in cauſarum tamen
cognitione, atq; in plerisque alijs, parũ
diſtant ab ordinarijs iudicibus. [c. ne
aliqui. cap. per hoc. de hæreſi. lib. 6.
& inibi interpretes, Anchar. & Colle-
cta. in ca. ad abolendam. de hæreſi. &
Gemini. conf. 54. Alciat. in ru. de off.
ordi. nu. 19.]

14 Inde eſt, quod inquisitorum officium
non finitur morte Põtificis Max. a quo
delegati ſunt, etiam ſi nondum iuriſdi-
ctione delegata vſi fuerint: id enim iu-
re ſingulari in fauorem fidei conſtitutũ
eſt. Qua ratione durat etiam eorum
officium inquisitore generali mortuo,
quamuis ab eo delegati eſſe videantur:
& eo magis, quia ſub hac forma delegã-
tur: Committimus vobis vices noſtras,
donec ſpecialiter illas ad nos duxerim⁹
reuocandas: quo caſu, mortuo delegan-
te, iuriſdictio iudicis delegati durat. [c.
ſi delegatus. de offi. delegat. lib. 6. cap.
ne aliqui. & ibi doct. de hæreſi. Nico-
laus Arelata. de hæreſi. nota. 4.]

15 Si quid arduum atque difficile conti-
gerit in prouincia, inquisitores ad ſena-
tum ea referre debent: vt olim iudices
Iſrael quidquid grauius erat, referebãt

ad Moysen. [Exod. 18. & 4. inſtructio-
ne Toletana cap. 21.]

16 Sex horis quodlibet ſedeant inquisito-
res in tribunali: & ſi quid inuenerint,
quod ad inquisitores alterius prouincię
pertinere poſſit, ad eos id mittant: &
nuncio ſoluantur itineris expẽſæ ab eis
inquisitoribus ad quos miſſus fuerit. [l.
Titium & Mæuium. §. 1. ff. de adminiſt.
tutorum. 4. inſtructione Toletana cap.
28. & 3. Valdolitana cap. 9.]

17 Præterea, inquisitores aſſidue legant
eos libros, in quibus teſtimonia contra
hæreſicos ſcribuntur: vt ex his colligen-
tes nomina reorum & ſcelera, de crimi-
nibus vnuiſcuiuſq; ſeorſum cognoſcãt:
qua in re vt poſſunt opera promotoris
fiſcalis, & notariorum. De hoc autem
viſitatores nominatim inquirere debent,
& ad inquisitorem generalem referre,
ſi forte inquisitores negligẽtes fuerint.
[5. inſtruct. Hiſpalen. cap. 3.]

18 Summa opẽ niti debent inquisitores,
vt amici ſint & concordẽs: ſi qua vero
inter ſe contentio fuerit orta, eam occul-
tent, & ad inquisitorem generalem re-
ferãt, vt cauſa cognita rem componat,
& inter illos iudicet. [prima inſtr. Hi-
ſpal. c. 26.]

19 Maxima quidem incommoda ex di-
ſcordia iudicum oriri ſolent: nec maior
perniciẽs eſſe poteſt reipub. quam diſſi-
dentium inter ſe magiſtratuũ diſcor-
dia: Dum enim quiſq; ad ſuum tendit
conſilium, negotia publica peſſum ire
videas: & vt Grego. ait lib. 19. in Iob,
Peruerſæ mentes ſi ſemel ad ſtudium
contrarietatis eruperint, ſiue prauum,
ſiue rectum quid a contradicentibus au-
diant, aduerſus hoc reſponſionibus im-
pugnant: quia cum perſona per contra-
rietatem diſplicet, neque recta quæ pro-
tulerit placent. Illa quoq; præclara eſt
Ariſto. ſententia: Magiſtratus ſi cõcor-
des

- des sint, facile rempub. moderatos, discordibus vero plebē ipsā dominari.
- 20 Antiquior inquisitor p̄ferendus est etiam si translatus fuerit ab vna prouincia in aliam: nisi forte antiquior priuatus sit officio, & postea restitutus: vel sp̄ote ad certum tempus inquisitor esse desierit: quemadmodum quadam epistola inquisitoris generalis plenius continetur. [l. qui ad tempus. ff. de decurio. c. 1. de maior. & obediē.]
- 21 In eadem prouincia duo inquisitores consanguinei creandi non sunt, neque habere debent officialem aliquem in familiam aut familiarem. [2. instru. Hispal. cap. 1. & 4. Toletana. c. 12.]
- 22 Inquisitores sine episcopo inquirere possunt, & in ius vocare, & reos in carcerem mittere, & eos vincire compedibus & manicis ferreis: & eadem facere potest episcopus sine inquisitoribus. Sed episcopus & inquisitores simul conuenire debent, vt puniant hæreticos, & apostatas, & eorum fautores, defensores & receptatores: & vt innocentes absoluant, & poenitētes ad ecclesie unitatem admittant. [Clem. 1. §. 1. de hæretici. c. vt commissi. §. priuandi. de hæret. lib. 6. cap. ad abolendam. eod. tit. lib. 5.]
- 23 Possunt inquisitores vti familiaribus armatis ad suam iurisdictionem tuendam: est enim necessarium (vt ait Aristote. lib. 7. politi. cap. 8.) habere in rebus publicis arma, quibus & magistratibus parere inobedientes compellantur, & vis propulsetur externa. Nam qui reipub. p̄sunt, hos armis, tum ad tuendum imperium vt detrectates coercantur, tum ad vim, si quis iniuriam extrinsecus inferre conetur, propulsandam, instructos esse necesse est. [Clem. 2. §. vlti. de hæret. Lucas, in rub. c. de fabricen. lib. 11.]
- 24 Possunt præterea inuocare auxilium quorumcunque principum & magistratum, etiam tyrannorum & excommunicatorum: & testes trahere ultra duas dietas, & committere citationes, & alia acta iudicij: & conuocare clerum & populum, vt audiant sermonem de fide, & poenam perpetui carceris temperare: & quoscunque iudices cōpellere, vt exhibeant acta contra hæreticos facta. [cap. p̄sidentes. c. vt officium. §. denique. c. vt cōmissi. de hæret. lib. 6. glo. in Clem. nolentes. de hæret. Cardi. in Clem. 1. §. quia. eo. tit. c. cum Bertholdus. de senten. & re iudi.]
- 25 Possunt quoque ambo inquisitores simul, & alter eorum separatim, inquirere contra hæreticos, in tota prouincia sibi commissa, & ius dicere possunt in qualibet eius parte, & executore absente possunt alium creare. [ca. vt officium. de hæret. lib. 6. & illic Anchar. 3. instructi. Valleolit. cap. vlti.]
- 26 Possunt inquisitores prohibere, suspectos vti armis, idque magnis poenis sancire: præsertim cū in eos tute inquiri nō potest. Nam omnibus magistratibus secundum ius potestatis suæ concessum est, iurisdictionem suam defendere poenali iudicio. Et cui iurisdicō data est, ei quoque concessa ea esse videtur, sine quibus iurisdicō explicari non potuit. Postremo, quia inquisitores punire eos possunt, qui quoquomodo impediunt officium sanctæ inquisitionis. [l. 1. si quis ius dicen. non obtempe. l. 2. ff. de iurisdic. cap. accusatus. §. vlti. cap. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6.]
- 27 Adde quod generaliter vetitum est, ne quispiam armis vtatur: & Thebis nulla priuatim erant arma, vt Diodorus Siculus lib. 5. retulit: satisq; constat ciues Romanos arma priuatim nō habuisse: sed in Tarpeia rupe, aut in armilustrio fuisse condita: nam quoties exercitus dedu-

- deducendus erat, inde accipiebantur arma: vnde illud Lucani: iam rupes Tarpeia sonat. Et Spartianus ait, Vespasianum ex armilustrio arma legionibus permisisse: memoratque id Blondus lib. 6. Romæ triumphantis. & Bartho. Marianus lib. 5. de antiquæ Romæ Topographia cap. 4. [l. 1. ff. ad l. Iuli. de vi publica. auth. de armis. constitutio. 85.]
- 28 Poterunt quoq; punire illos, qui factis aut verbis ausi fuerint ipsismet inquisitoribus iniuriam facere: ac tanto quidē id magis, quanto sanctius & venerabilius esse debet eorum officium, quam aliorum omnium iudicium. [cap. 1. de poenis lib. 6. Zanchi. cap. 32.]
- 29 Item committere possunt vices suas, & propter valetudinem, & absentiam subdelegare queunt. [Clem. 1. §. porro. & Clem. 2. de hæret. vbi notant glof. & Bonifac. nume. 30. & Gonfalus de hæretica prauita. q. 7. Zanchi. cap. 30.]
- 30 Possunt quoq; inquisitores cognoscere vbi scādalum fuerit ortum ex aliqua quæstione catholicæ fidei. Nam etsi nemo sit qui accuset, nihilominus tamē ex officio suo hi iudices inquirere possunt ad publicam animarum vtilitatem. [cap. inter sollicitudines. de purga. cano. Ioan. Monac. Ioan. Andr. Domin. & Philip. Francus. in cap. vt officium. in princip. de hæret. lib. 6.]
- 31 Item possunt compellere fautorum heredes, vt poenam fautoribus impositam ex bonis eorum soluant: nisi forte fautores decesserint, priusquam poenitentia fuerit illis iniuncta. Demum procedere possunt contra quoscunq; apostatas, hæreticos, & suspectos, etiam si multis magnisque priuilegijs, dignitatibus, aut exemptionibus illi muniti sint. Nulla enim prærogatiua cuiquam prodesse potest, vt a iurisdictione inquisitorum eximatur. [ca. accusatus. §. seculares. de hæret. lib. 6. cap. excommunicamus. §. cientes. in fine. c. sicut. c. ad abolendam. §. vlti. eod. tit. lib. 5. & illic Lapus, Anchar. de Ana. & cæteri.]
- 32 Itaque quicumque in hæresim incidit, puniri potest ab inquisitoribus, siue laicus ille sit, siue clericus, siue monachus cuiuslibet ordinis, instituti, aut religionis: siue nobilis, siue ignobilis: siue liber sit, siue seruus. Etenim sapienter admodū Theophylactus ait, Nullā esse cuiusquam dignitatis habendam rationem, vbi de dogmatibus ipsis, & fide agitur. Quam ob causam superioribus annis declaratum fuit a rege nostro Carolo maximo, vt milites sancti Iacobi, si forte hæretici fuerint, exempti non sint a iurisdictione ordinaria, neque ab inquisitorum iurisdictione: quod eadē omnino ratione seruandum erit in militibus sancti Ioannis, & aliarum militiarum. Consulendus tamen est inquisitor generalis, & res ad senatum referenda est, priusquam religiosi, aut egregie personæ ab inquisitoribus mittantur in carcerem: vt quodam senatusconsulto plenius continetur: quod mea quidem sententia expectandum non est, cum reus fugere vellet, aut periculum est in mora. [Teophyla. in episto. ad Gala. c. 1. concordia cum militibus sancti Iacobi anno domini 1527. Petr. de Anchar. in cap. vt officium. de hæret. lib. 6. l. ait prætor. §. si debitorē. quæ in fraud. cred. Alexan. consi. 64. li. 3. Decius cons. 75. & l. 1. de dam. inf. & ibi Franc. Rip. nu. 4. Ioannes Igne. in l. hæres qui. ad Sillan. Hippol. in practica. §. constante.]
- 33 Multa præterea inquisitorum arbitrio relinquuntur: sed illa potissimum, quæ non inueniuntur iure, aut instructionibus definita. Quod & in alijs quibuscunque iudicibus iure constitutum est. Nam ea quæ legibus non sunt expresse sancita,

fancita, necesse est vt iudicum arbitrio relinquuntur. [1. instruct. Hispal. cap. 28. l. 1. de iure delib. l. 1. de effracto. & expilato. Decius in. ca. de causis. de offi. deleg. Hippo. in. l. de minore. de quæsti. Tiraq. in. l. si vnquam. C. de reuocan. donat. glo. omnia. nu. 30. Menochius de arbitrarijs copiosissime.]

34 Cæterum inquisitorum, & aliorum omnium iudicum arbitrio, leuiora tantum relicta sunt, & illa etiam quæ legibus comprehendere impossibile est. Nam vt est apud Platonē, Grauiora legibus definienda sunt, non autem arbitrio iudicis relinquenda. Quod Arist. quoque docet pluribus rationibus aditis: Maxime, inquit, conuenit, vt quæ recte posita sunt leges, cuncta ipsæ explicent, quæ explicari queant, & quam minima iudicibus relinquāt. Primum, quia vnum, aut paucos prudentes, qui leges ferre possint, aut iudicare, facilius est inuenire, quam multos: deinde, quoniam longi temporis consideratione leges feruntur, iudicia breuissime conficiuntur, difficile est, vt bene a iudicibus iustum & cōducibile distribuatur. Illud aut omnium maximum est, quod legislatoris iudiciū, nō de singulis, neq; de præsentibus, sed de vniuersalibus, & de futuris est: senator vero & iudex de præsentibus iā determinatisq; iudicant. Vnde fit, vt cum ament & oderint, sua quoque vtilitas connexa sit, non satis queant veritatem perspicere: sed propria vel voluptas, vel dolor iudicia sua obumbret. Quare minimam cæterarum rerum potestatem iudici tribuendam dicimus. Factum vero esse, aut non factum, & fore, aut non fore: esse quoque, vel non esse: hæc omnia cum non possit legislator prouidere, iudicibus relinquenda necessario sunt. [Plato. 9. de legib. Aristot. lib. 1. rhetor. cap. 1. & li.

3. Politi. cap. 11.]

35 Inquisitores igitur grauiora negotia legibus non comprehensa, arbitrio suo definire non possunt: sed inquisitorem generalem & senatum de illis causis cōsulere debent. Neque in his rebus, quæ arbitrio eorum relinquuntur, pro voluntate aut libidine, sed secundum iura & leges iudicare queunt. Neque suam ipsorum conscientiam sequi possunt, nisi legibus vndiq; sit informata. Adde, quod magis periculosa esse possunt horum iudicum, quam aliorum iudicia: quia cum de salute spirituali & conuersione reorum potissime tractent, conscientias tamen eorū de quibus iudicāt, vt August. inquit, cernere nequeunt. Mitius igitur & cautiùs in omnibus eos agere oportet. [2. instru. Hispal. cap. vlt. l. illicitas. §. veritas. de officio præsid. Aug. lib. 19. de ciuitate Dei cap. 6.]

36 Sunt autem aliqua inquisitoribus prohibita, breuiter iam commemoranda. Primū, ne in episcopos, vel superiores prælatos inquirant, nisi hoc fuerit illis expresse commissum. Deinde prohibetur eis, ne aduersus nuntios, vel alios officiales apostolicę sedis procedant insciente Papa: sed possunt examinare testes, vt Papam consulant, alioqui eis non crederetur. [c. inquisitores. de here. lib. 6. extrauag. cum Mattheus. eod. tit.]

37 Neque potest alter inquisitor sine altero procedere ad capturam reorum: neque ad purgationem indicendam: neque ad publicationem testimoniorū: neque ad copiam actorum reo dādam. Alia vero leuiora ab altero tantum inquisitore peragi possunt. Hoc tamen seruandum est, cum ambo inquisitores præsentibus sunt: nam altero absente, alter solus ea omnia facere potest, conuocatis peritis vbi opus fuerit. [4. instru. Tol. cap. 1.]

38 Ad hæc

38 Ad hæc, inquisitores sine episcopo ordinario, aut eius vicem gerente, aut sine delegato capituli sede vacante, nequeunt hæreticos duro & arcto carceri tradere: neque illos torquere, neque sententias proferre. Quod si secus factum fuerit, irritū est ipso iure: nisi forte intra octo dies postquam episcopus, aut capitulū sede vacante fuerint requisiti, legatum, aut vicem gerentem mittere noluerint. Nam etsi absentes sint, possunt tamen per literas vices suas committere. Sed quidam putant, posse inquisitores sine ordinario torquere testes, quamuis reos ipsos torquere ordinario iūscio nequeāt. [Clem. 1. §. duro. de hæreti. Et illic Ioan. de Imola, & Cardina. quæst. 3.]

39 Nec possunt inquisitores inedia cogere vincetos ad reuelandam veritatem, nisi cum episcopo simul, vel delegatis: quia hæc species magni tormēti est, nec possunt hæreticos damnatos restituere in integrum. [glo. in dict. §. duro. & inibi Paul. Cardin. Ioan. Imol. & Bonif. adde Tiraq. de retra. municipal. §. 26. gl. 1. nu. 21. Zanchi. cap. 38.]

40 Præterea, inquisitores, qui hæreticos, vel suspectos non coercent, & qui innocentes infamant, præter alias pœnas, quibus pro mensura criminis puniendi sunt, in sententiam quoque maioris excommunicationis incurrunt, & absolui ab alio nequeunt, quam ab ipso Papa, præterquam in mortis articulo: quo casu satisfactionem prius offerre debent. Ab hac tamen pœna immunes sunt inquisitores, qui propter aliquam iustam, & probabilem causam hæc fecerint, aut omiserint. [Clemen. 1. §. verum. de hæret. & ibid. glo. & cardin. §. vlt. quæst. 5. Caiet. in summa, verbo, excommunicatione. cap. 3.]

41 Inquisitores ne accipiant munera, vt enim in Exodo legitur: Munera etiam

prudentes excæcant, & subuertunt verba iustorum. Et in Deutero. Non accipies personam, neque munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Et in Ecclesiastico: Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Et libro 1. Reg. Filij Samuel acceperunt munera, & peruerterunt iudicium. [Exod. 23. Deutero. 16. Eccles. 20. lib. 1. Reg. cap. 8.]

42 Multa præterea in eandem sententiā sacri doctores frequenter inculcant. Nazianze. oratio. 23. Est aurum tyrannus occultus, qui nunc vt plurimum res peruertit humanas, atq; eis illudit. Ambro. in priorem Pauli epistolam ad Corinth. Libertatem arguendi amittit, & peccat, qui ab eo accipit, qui ideo dat ne corrigatur. Et Leo magnus sermo. 9. de passio. dom. Nullum est in illo corde iustitię vestigium, in quo sibi auaritia fecit habitaculum. Præterea Chrysof. Isidorū, Platonem, Demosthenem, & innumerales alios. [Chrysof. in Ioan. homil. 64. cap. Pauper. 11. quæstio. 3. Plato lib. 12. de legib. Demosthen. oratione de pace. & Philippi. 3. & oratione de falsa legatione. Cicero lib. 2. offi. & quę ipse collegi lib. 6. de republica, cap. 3. & 4.]

43 Quamuis legibus Romanis permitteretur iudicibus, esculentum & poculentum accipere, quod intra dies proximos prodigeretur, & pontificio iure id ipsum quoque liceret iudicibus delegatis: legibus tamen regijs vetitum est, & magnis pœnis sancitum, ne iudices dona, esculeta, vel poculenta accipiant. [l. solet. de offic. proconsul. l. plebi scito. de offic. præsid. cap. statutum. & insuper. de rescri. li. 6. l. 7. cum sequenti. l. 5. lib. 2. ordin.]

44 Inquisitores qui pecuniam extorquēt, LL in sen-

in sententiam excommunicationis ipso facto incurrunt: & absolui non possunt, nisi ablata restituant. Conuicti autem de hoc crimine, officio priuandi sunt, & pro modo criminis puniendi: & officiales hoc indicare debent. [Clem. 1. §. verum. & Clem. 2. de hæret.]

45 Sed hoc amplius est additum instructionibus nostris, vt inquisitores, qui dona acceperint, in sententiam excommunicationis incurrant, & officio priuentur, & duplum reddant: idque etiã si ab officialibus dona acceperint: quin imo, qui id commiserint, decem millibus nummis præterea multentur. Et officiales qui hoc non retexerint, eisdem pœnis afficiantur. [prima instructi. Hispal. cap. 25. & instru. 2. c. 1. & instru. 4. cap. 15.]

46 Postremo, inquisitores meminerint semper eorum, quæ Iosaphat rex Iuda præcepit iudicibus, dicens: Videre quid faciatis: non tantum hominis exercetis iudicium, sed Domini: & quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit: sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Et vt iam ante dixi, inquisitores non tantum iudices, sed etiam curatores & patres reorum esse debent. Plus erga corrigendos agat beneuolentia, quam seueritas, vt ait Leo: plus exhortatio, quam comminatio: plus charitas, quam potestas. Et iuxta Gregorij dictũ: Sit amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit

zelus, sed non immoderate sæuens: sit pietas, sed non plusquam expedit parcens: ad summum sint inquisitores in reis inquirendis diligentes & cauti: in puniendis pertinacibus, constantes & seueri: in recipiendis pœnitentibus, clementes & benigni: denique in rebus omnibus prudentes & iusti. [2. Paralip. cap. 19. Leo. epist. 82. Gregor. lib. 20. in lob. cap. 6. c. licet. cap. disciplina. 45. distin. cap. iudicantem. 30. quæst. 5. 1. l. de iudicijs C. Theodosi.]

47 Tum illud addo, quod inquisitores relinquentes curiæ seculari quoscunque hæreticos pertinaces, non incidunt in irregularitatem: quia Pontificis Max. & legum auctoritate hoc faciunt: idque est præcipuum eorum munus. Neque opus est protestatione, aut aliqua intercessione, vt ab irregularitate liberentur: quia id nullo iure cauetur: quamuis ecclesiasticam mansuetudinem deceat, pro istis intercedere. [Specu. titu. de iud. dele. §. iuxta. Archi. in summa. 23. q. 8. Maria. Socin. in. cap. ad audientiam. de homici. nume. 57. Couar. in Clem. si furiosus. de homicidio. part. 2. §. 5.]

48 Omnes iudices & magistratus tenentur obedire mandatis illustrissimorum Cardinalium generalis inquisitionis in his, quæ ad eorũ sanctum officium pertinent: & omnes reges & principes debent eis & eorum officialibus fauere & auxiliũ præbere, sicuti Pius V. constituit: cuius præceptũ in fine huius operis cõtinetur.

De Iudæis Titulus XXXV.

S V M M A R I V M.

1 Iudæorum cecitas.

2 Iudæorum obstinationem & cecitatem, quibus verbis patres nostri decreto quodam Toletano execrentur.

3 Iudæi falsa & vana spe perpetuo torquentur.

4 Iudæorum perfidia veteris instrumenti testimonijs conuincitur.

5 Iudæi

5 Iudæi cur tolerentur in nonnullis prouincijs, & quid in eos in concilio quodam Toletano sancitum sit, eo quod in Hispaniarum regem olim cõspirauerint.

6 Iudæi an iuste expelli possint ex Christianorum prouincijs.

7 Iudæos iure optimo reges catholici ab Hispania expulerunt, pœna indicta, ne amplius ad eam reuertentur.

8 Iudæorũ expulsiõis ab Hispania elegãter meminit Ioan. Picus Miradulæ comes.

9 Iudæorum qui ab Hispania pulsi sunt numerus. Et quid olim sexto cõcilio Toletano decretum sit, de non permittendis Iudæis, Mauris, & alijs huiusmodi, in Hispania degere.

10 Iudæi, cum baptizati non sint, hæretici vel apostata dici non possunt.

11 Iudæi, nisi hæreticos receptauerint, aut inquisitorum officium impederint, ab inquisitoribus puniri nequeunt.

12 Iudæus baptizatus si ad iudaicam superstitionem redierit, puniri potest ab inquisitoribus.

13 Iudæi cogendi non sunt ad fidem catholicam suscipiendam.

14 Iudæis Christianas vxores aut concubinas habere non licet.

15 Iudæorum ritibus nemo se addicit, nisi qui ex Iudæis descendit.

16 Iudæorum superstitiones multi authores Christiani & ethnici irrident.

De Iudæis.

1 **I**N vmbra veteris legis stupidissima cecitate sedentes Iudæi, perinde ac vesperationes & noctuæ, lucis Euangelicæ fugiunt splendorem: & iustitiæ solem, Christum Deum nostrum, synceræ fidei oculis intueri non possunt. Etenim, vt Apostolus ait, Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos, vt non videant: & aures, vt non audiant, vsque ad hodiernum diem. Sunt plane illis vsque hodie manus plenæ Christi sanguine: nempe consentientibus maiorum suorum parricidio, & Christum dominum blasphemantibus: quibus miscuit Deus spiritum sorporis, in tanti sceleris retributionem: factaque est ipsis scriptura sancta in captionem, in scandalum, & in iudicium proprium. Obruti sunt sensus eorum, & velamen, quod ponebat Moyses super faciem suam, id ipsum positum est super cor eorum, & manet illis in lectio

ne veteris testamenti non reuelatum, quoniam in Christo euacuatur. [ad Roman. 11. & 2. Cor. 13.]

2 Extat patrum nostrorum aduersus Iudæos hoc decretum Toletanum: Licet in condemnationem perfidiæ Iudæorũ numerosæ antiquorum patrum sententiæ ac leges promulgatæ nitescunt: tamen quia vt prophetale vaticinium narrat, peccatum Iudææ scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino, super petram duriores effecti in obstinationis suæ cecitate perdurant. Omnia quidem elementa Christum verum Deum esse cognouerunt, & perpeffionis suæ tempore mirabilibus signis id ipsum ostenderunt: Iudæi vero (vt beatus Cyprianus, Leo magnus, & Gregorius Papa eleganter aiunt) Messiam, quem patres eorũ expectauerunt, & prophætæ clarissime prædixerunt, cognoscere noluerunt. Tanta est Iudæorum cecitas, tanta perfidia. [Hier. 17. cõcilio. Tole. 16. c. 1. Cypria. ferm. de resurrect. Christi, Leo ser. 17. de passi. Dñi. Greg. super euan. homi. 10.]

LL 2 3 Dor-

- 3 Dormiunt quidem isti, somniantque vigilantes, aduentumque Messiaë quotidie sperantes, falsis diuinationibus & fallacibus prophetijs tertio quoque anno illuduntur insanissime: nec tandem aliquando resipiscere volunt sepiissime decepti. Spes quippe, vt Basilius ait, nihil aliud esse videtur, quam somnium hominis vigilantis. Et ante illum, Pindarus, spem dicebat esse vigilantium somnia. Hac vana & falsa Iudæi perpetuo torquentur & nutant. Nam spes quæ differtur, affligit animam: & sicuti Mantuanus inquit, *Spes longa dolor. Et expectare diu labor est, & pondus iniquum.*
- Et vt ait Fabius. Nihil grauius quam destitutæ spes torquent. Qua vel sola ratione, non infacete superioribus annis dicebat quidam, se nunquam Iudæum futurum. [Ioan. 1. & 4. Nicepho. lib. 14. ecclesi. histo. cap. 40. Basili. epist. 17. Prouer. 13. Fab. decla. 12.]
- 4 Multa sunt euentissima testimonia scripturæ sacræ, quibus perfidia Iudæorum planissime confutatur. Sed vt omitteram apostolorum & euangelistarum scripta, quibus isti miseri & miserabiles credere nolunt, vnum aut alterum ex innumeris veteris testamenti locis aduersus illos adducere placuit: quos nulla tergiuersatione, nulla callida interpretatione subuerrere, aut vitare poterunt. Prior locus est in prophetia illa morientis Iacob, cuius hæc sunt verba: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Quod nemo non intelligit in aduentu Christi fuisse completum: nec enim sceptrum, nec dux fuit eo tempore in Iuda, vt eleganter docet Aug. lib. 12. contra Faustum. & Nicepho. lib. 1.

eccl. histo. c. 6. & 9. & rerum euentia id ipsum perspicuum factum est. Posterior locus est in hebdomadibus Danielis, vbi tempus ipsum veri Messiaë Christi Dei nostri, subobscurè prima fronte, sed tamen certissime assignatum, ac pene digito ostensum est: quemadmodum ibidem diuus Hieron. & plerique alij subinde alibi docent. Pretereo sciens Esaiam, & reliquos omnes prophetas, quorum vaticinia manifestissime veritatem eandem vno ore consentiunt. [Genes. 49. Dani. 9. Esai. 53. August. lib. 12. contra Faust. cap. 42. Chryso. oratio. 2. aduersus Iudæos. Clemens Alexan. lib. 1. stromatum, versus finem.]

5 Tolerantur Iudæi in nonnullis prouincijs, propterea quod magna tributa pendunt: diuina quoque prouidentia facit, ne funditus extirpentur: vt hostes etiam & inimici nostri testes sint certæ fidei & integritatis scripturarum nostrarum: qui per vniuersum orbem dispersi, veteris testamenti codices proferentes, testimonio nobis sunt, scripturas integras apud nos haberi: quas illi magna diligentia seruant, ad suum iudicium & condemnationem. Sunt autem Iudæi cunctis nationibus inuisi, apud omnes abiecti, irrisi, oppressi, & infames: neque iniuria, quippe cum superstitionibus, vsuris, & seditionibus omnia inficere ac perturbare soleant. Et quamuis timidissimi sint, ausi tamen olim fuerunt contra regem Hispaniarum conspirare: quamobrem in seruitutem redacti sunt, ad quam reuocari debent, qui libertate superbiunt. Contra illos itaque in concilio quodam Toletano huiusmodi decretum extat: Quoniam Iudæorum perfidia, non solum tunicam sacri baptismatis Christiani, quam susceperat, maculauit, sed etiam contra regem, regnumque

- gnumque conspirare ausi sunt: suis omnibus rebus nudati, tam eorum perfidorum personæ, quam vxores eorum, ac filiorum & reliquæ posteritatis per cunctas Hispaniarum prouincias seruituti subiaceant perpetuæ, maneatque vsque quaque dispersæ: illique qui eosdem Iudæos in seruitutem acceperint, in nullo eos permittant rituum suorum ceremonias celebrare, aut colere. [17. concilio Toleta. c. 8. Alex. Ales. 2. p. q. 179.]
- 6 Quæri autem solet, an Iudæi expelli iuste possint ex christianorum prouincijs. Quod quidem multis magnisque rationibus iam pridem obtinuit, ne perfidia sua noceant catholicis, & peccare eos faciant, aut certe illis fiant in scandalum. Etenim eam retributionem Iudæi solent impendere, quam mus in pera, serpens in gremio, & ignis in sinu, suis consueuerunt hospitibus exhibere. Sicut Innocen. 111. archiepiscopo Senonen. scite admodum scripsit. Sic tamen expellendi sunt, vt accepto prius deliberandi spatio, vel discedere possint, vel eandem cum ciuibus religionem amplecti: sicuti prudenter Hermas Letematus inquit. Et tertio imperij sui anno Iustinianus promulgauit legem, vt in iurisdictione sua non essent pagani neque hæretici, nisi foli Orthodoxi Christiani, datis illis inducijs vsque ad menses tres ad conuersionem. Author Paul. diacon. lib. 16. rerum Roman. [Exod. 23. in fin. c. & si Iudæos. de Iudæis. Olydra. conf. 87. & conf. 264. Socin. conf. 86. lib. 4. Corset. de potesta. Reg. quæst. 81. Alber. in rub. de hæret. lib. 6. quæst. 7. Hermas lib. 2. de instau. religio. cap. 12.]
- 7 Igitur iure quam optimo expulsus fuit Iudæi tota Hispania legibus regum catholicorum Fernandi & Isabellæ: quibus longa sapientum consultatione premissa concessum fuit quadrimestre spatium, intra quod possent conuerti ad fidem catholicam, vel bonis suis omnibus veditis ab Hispania discedere: quo tempore lapsa, qui in sua perfidia persistiterunt, coacti sunt abire cum vxoribus, filijs, seruis, familiaribus, & rebus suis: & vetitum illis fuit, ne vnquam in Hispaniam redirent: in qua si deinceps reperti essent, poenâ mortis & publicationis bonorum statim ob eam re punirentur. Cautum præterea legibus pragmaticis est, vt nullus Iudæus ingrediatur Hispaniam quouis quæsito colore: eadem poenâ mortis & confiscationis bonorum in eos exequenda, qui in Hispania comprehensi fuerint: & vt nihil eis proficiat, si forte dixerint, se velle ad fidem conuerti, nisi in primo regni limite id ipsum fuerint publice protestati. Quod si quispiam Christianorum Iudæos receptare conuictus fuerit, in poenam publicationis bonorum omnium incurrat. [pragm. 5. data Granatæ anno Domini. 1492. & pragmat. 6. ibidem lara anno domini. 1499.]
- 8 Ioannes Picus Mirandulæ comes lib. 5. aduersus Astrologos huius memorabilis eiectionis eleganter meminit, his ipsis verbis: Non minoribus fere post ea tempora calamitatibus gens Hebræorum obruta est, quam aut sub Tito, aut sub Adriano: pulsus nuper Iudæis omnibus ex tota Hispania a Christianissimo illo rege, nunquam certe satis laudato: vbi & numero, & diuitijs, & auctoritate plurimum poterant. Qua eiectione nihil vnquam fere vel tristius, vel acerbius passos, ipsi se non diffitentur. Ita multi naufragio, pestilentia quam plurimi, fame maxima pars eorum absumpti, vt nobis etiam Christianis in tanta calamitate, in qua diuinæ iustitiæ gloria delectabat, homines tamé extre-

ma adeo patientes commiserationem facerent & dolorem. c. 12.

4000/ann
 2000/ann
 2000/ann
 2000/ann

Tunc autem fuerunt ab Hispania pulsa quadringenta millia Iudæorum, ut Reuchlin, alijque testantur: qui si diutius crescere ac multiplicare permisi forent, non dubito quin totam fere Hispaniam, & perfidia infecissent, & vsuris spoliassent. Sed melius res habet: nullus enim vel Iudæus, vel Maumetanus, vel alterius cuiuslibet sectæ aut hæresis, permixtus est exinde in Hispania commorari. Quod iam olim in sexto concilio Toletano maiores nostri decreuerant, hoc verborum tenore: Sanctum concilium simul & cum consensu Christianissimi principis suorumque optimatum, illustriumque virorum hanc promulgamus Deo placituras sententiam: ut quisquis succedentium temporum regni sortitus fuerit apicem, non ante conscendat regiam sedem, quam inter reliqua conditionum sacramenta pollicitus fuerit, nullum non catholicum permittere in suo regno degere. Si vero postquam ad regni gubernacula accesserit, ipse temerator huius extiterit promissi, sit anathema maranatha in conspectu sempiterni Dei; & pabulum efficiatur ignis æterni: similiter & omnes, qui cum eo consenserint. [Hæc illi cano. 3. Alberti. in rub. de hæretic. lib. 6. quæst. 3. Lucius Marinus Siculus lib. 19.]

10 Cum igitur Dei gratia iam pridem Hispania liberata sit a Iudæorum superstitione: non opus est pluribus in hoc tractatu immorari. Adde quod Iudæi, cum baptizati non sint, nec fidem Christi professi, hæretici vel apostatæ dici non possunt, ac proinde inquisitorum iurisdictioni non subiacent: ecclesia namque de his qui foris sunt, non iudicat: & inquisitoribus iurisdictione duntaxat

mandata est aduersus hæreticam prauitatem & apostasiam. [cap. filij. cum sequenti. de hæret. lib. 6. in superscriptionibus. & 1. Corin. 5. c. multi. 2. q. 1. cap. gaudemus. de diuortijs.]

11 Neque audiendi quidam, quorum est Oldraldus, existimantes, ecclesiam & inquisitores procedere posse contra Iudæos quoties illi errauerint contra vetus testamentum, aut Christianum quempiam ad iudaismum induxerint, aut circumciderint, aut fidem catholicam abnegare coegerint. Nam primo casu hæretici non sunt, nec nostra refert, an vetus testamentum violent, vel obseruent, cum vtroque modo foris sint: in alijs vero per iudices laicos puniendi sunt. Tamen non abnuerim, inquisitores de his causis cognoscere quoque posse constitutione quadam extrauagante Nicolai 1111. Cæterum si Iudæus, Maumetanus, aut quicumque alius hæreticos receperit, defenderit, vel illis fauerit, vel inquisitoribus obsisteret, vel eorum officium impediret: vel hæreticorum libros hodie retineret, ut Fraciscus Bursatus recte respondit, puniri quidem posset ab inquisitoribus: quia, sicut Vlpianus ait, Omnibus magistratibus, secundum ius potestatis suæ concessum est, iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio; quod multo magis inquisitoribus permissum est. [Oldra. consil. 36. Guido carmeli. de hæresi Iudæorum. c. vlti. Brun. lib. 4. de hæretic. cap. 2. I. Iudæos. l. Iudæi. 2. C. de iudæis. Directorium. fol. 133. vbi extrauag. Nicolai. l. 1. si quis ius dic. non obtempe. c. accusatus. §. vlti. de hære. lib. 6. Zanchi. cap. 36. Fran. Bursatus consil. 90.]

12 Si vero Iudæus baptizatus ad iudaicam superstitionem redierit, canis scilicet ad vomitum, aut Christianus aliquis ad ritus Iudæorum transierit, puniri potest

ab

ab inquisitoribus tãquam aliquis alius hæreticus, vel apostata. Et ad probandum hoc facinus, etiam Iudæorum testimonium admittitur, quo legitime probato, relapsi & impœnitentes regijs legibus igni traduntur. [cap. contra Christianos. de hæret. lib. 6. regia. l. 7. titu. 24. par. 7. & l. 1. tit. 1. lib. 4. fori leg. Alberti. lib. de agnoscen. assert. catho. quæst. 32.]

13 Iudæi autem admonendi sunt, non autem cogendi ad fidem catholicam suscipiendam: cuius enim vult Deus miseretur, & quem vult indurat: nec inuiti conuertendi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ. Verum compellendi sunt, vt in fide suscepta permaneat: præmijs quoque atque honoribus alluci debent ad salutem: & onerari possunt exactionibus, & infamia notari, vt conuertantur. [4. concil. Toleta. cano. 55. c. de Iudæis. 45. disti. l. 1. de iust. & iur. Alex. Ales. 2. part. quæst. 179. in fine. Hermas Letmatius. lib. 2. de instau. religi. cap. 12.]

14 Neque licet Iudæis Christianas vxores ducere, aut illas pro concubinis habere. Quod si filios ex tali coniunctione susceperint, assumendi sunt ad baptismum, etiam inuitis parentibus, vt multis concilijs ecclesiasticis decretum est. Præterea, Iudæi qui Christianis mulieribus se commiscere ausi fuerint, acerbissime puniri debent sicuti Oldra. Alex. & Philip. Corneus. alijque iurisperiti tradunt. [3. conc. Tolet. ca. 14. & concil. seq. can. 61. Oldra. consil. 333. Alex. conf. 99. lib. 6. & conf. 13. lib. 7. Cornel. conf. 114. lib. 1. Grillan. de pœnis omnifa. coitus. q. 12. Hippol. consil. 101. Boerius decisione. 316. Al-

ciat. lib. 7. parerg. iuris. cap. 23.]

15 Nemo quidem ad Iudæorum ritus iam transit, nisi qui ex Iudæis parentibus descendit, & ab eis iudaicam superstitionem didicerit: quod ante multa secula. Iuuenalis satyra. 14. his versibus prodidit:

Quidam sortiti metuentem sabbatha patrem,

Nil præter nubes, & celi numen adorant,

Nec distare putant humana carne suillam,

Qua pater abstinnuit: mox & præputia ponunt.

Romanas autem soliti contemnere leges Iudaicum ediscunt, & seruant, ac metunt ius.

Tradidit arcano quodcumque volumine Moses.

16 Multa demum contra Iudæos, & eorum perfidiam scripsere theologi, Tertullia. Cypr. Athana. Paul. Burgen. & cæteri, quæ omnia legere cupientibus passim obuia sunt: & Plutar. eos irridet libro. de superst. [Tertul. lib. contra Iudæos, itidem Cyprianus, duobus libris. Athana. lib. de incarn. Verbi. Chryso. orationibus aduersus Iudæos. Iustin. martyr dialogo. cum Triphone aduers. Iudæos. Niceph. lib. 10. ca. 32. cum seq. & lib. 14. c. 16. Marsil. Ficinus lib. de Christ. relig. cap. 27. cum sequen. & Ludou. Viues lib. 3. de verita. fid. Christia. Burgen. in scrut. script. & alij multi. 4. conc. Tolet. can. 61. cum seq. & 1. concil. Matisconesi cano. 8. & deinceps. Tiraq. de iure primogen. quæst. 66. copiosissime Finus Hadrianus in flagello contra Iudæos.]

De

S V M M A R I V M.

- 1 **H**æresis cognitio ad solum ecclesiasticum iudicem pertinet.
- 2 Iudices seculares cognoscere non possunt de causis civilibus, aut criminalibus, quarum cognitio pertinet ad inquisitores.
- 3 Iudices seculares punire debent illos, quos inquisitores, hæreticos declarauerint.
- 4 Iudex secularis an sententiam iudicis ecclesiastici in causa hæresis exequi teneatur, nulla de iustitia ipsius cognitione vel fide facta.
- 5 Iudicem secularem in causa hæresis merum esse executorem, multorum vera est opinio.
- 6 Iudicem secularem aliquando exequi non teneri sententiam iudicis ecclesiastici, quorundam falsa est opinio.
- 7 Iudicem secularem de nullitate sententię inquisitoris cognoscere posse, quidam sentiunt.
- 8 Iudicem secularem, quo in casu sentiant igneus & alij, non debere sententiam inquisitorum exequi.
- 9 Ignei temeritas & procacitas notatur.

De iudicibus secularibus.

COGNITIO hæresis ad solum ecclesiasticum iudicem pertinet: quia crimen hoc aduersus fidem & religionem committitur: de ijs enim criminibus, quę secularis administratio ignorabat, & christiana religio ostendit crimina esse, solus cognoscit ecclesiasticus iudex: ut sunt hæresis, schisma, & alia id genus. In quacunque igitur parte iudicij secularis inciderit eiusmodi criminum cognitio, protinus ad ecclesiasticos iudices remittenda est, ut recte Masuerus tradit. [c. vt inquisitionis. & c. prohibemus. de hæret. lib. 6. l. 1. c. Theod. titu. de religione. Abb. & cæteri in c. cum sit generale. de for. cõpet. Zanchi cap. 8. Alciat. in. cap. 1. de offi. ordi. num. 73. Herm. lib. 7. de instaur. religi. cap. 16. Masuer. in pract. Forensi. titu. de remis. ad finem. Eleganter Osius lib. 2. contra Prologomena Brentij.]

2 Hoc amplius hodie iure regio prohi-

betur, ne quispiam secularium iudicum, quantacunque dignitate ac potestate sit præditus, cognoscere villo modo præsumat de causis civilibus, aut criminalibus, quarum cognitio pertinet ad inquisitores, & iudices bonorum publicatorum: ne sub prætextu quidem subleuandi vi oppressos, quod alioqui saluberrimum & præsentissimum remediũ esse solet, ad propulsanda grauamina iudicum ecclesiasticorum. Si qui tamen appellare voluerint in superscriptis causis, adire debent senatum sanctę generalis inquisitionis. [Mandatum regium datum Burgis die Martij. 17. anno salutis. 1508. renouatũ anno proximo. 53.]

3 Sed quamuis iudices seculares de causis hæreticorum cognoscere nequeant, condemnare tamen, & punire debent illos, quos inquisitores declarauerint hæreticos esse, pertinaces, relapsos, aut impœnitentes. Eorum enim officium in prædictis causis non in cognoscendo, sed in exequendo consistit. Hanc autẽ executio-

executionem facere tenentur, cum fuerint ab inquisitoribus requisiti: etenim cum ecclesia non habet ultra quid faciat, cum hæreticos ad fidei unitatem conuertere nequit, cum poena seuera illos punire non possit, iudicibus secularibus animaduersione debita puniendos relinquit: ut quod non præualent sacerdotes efficere per doctrinę sermonem, potestas secularis hoc imperet per disciplinę terrorem. [cap. vt inquisitionis, de hære. lib. 6. cap. cum non ab homine. de iudi. cap. princeps. 23. q. 5. Ioan. Lup. in cap. per vestras. §. 48. Guillel. Benedi. quæsti. de homicidio. Brunus lib. 4. de hære. cap. 14.]

4 Hinc exoritur quæstio anceps, de qua inter iurisperitos acris contentio est: an iudex secularis in causa hæresis, sententiam iudicis ecclesiastici statim oculis, quod aiunt, clausis exequi teneatur, nulla de iustitia ipsius cognitione vel fide facta. Bart. & complures alij putant iudicem secularem, noua inquisitione instituta tam de processu & sententia inquisitoris, quam de crimine cognoscere posse: ideoque ipsum non prius teneri ad exequendam sententiam inquisitoris, quam ei de iustitia processus, causa cognita plena fides facta fuerit. Quod argumento cuiusdam constitutionis Iustiniani confirmant: quę tantum de crimine mixti fori loquitur, cuius cognitio tam ad secularem, quam ad ecclesiasticam iudicem pertinet: Et hæc est communis opinio Legistarum [vt Ioan. Imol. & Felin. testatur athen. de sancti. episcopis. §. si vero de crimine. Guillel. de Cu. Bar. Bal. Ange. Alber. Paul. & Fulgo. in l. Magistratibus de iurisd. omni. iudi. Ioan. Imol. in cap. 1. de offi. ordi. Fel. in c. ad abolendam. de hereti.]

5 Alij vero aiunt, iudicem secularem in causa hæresis merum executorem esse: nec de processu, vel sententia inquisitoris, neque de crimine cognoscere posse: sed quod inquisitor iudicauerit, sine mora, & absq; nouo processu, & cognitione secularem exequi debere. Quę sententia verior quidem & receptior est, & vsu etiam comprobata, & constitutione Bonifacij. viij. aperte confirmata [c. inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. & est communis Canonistarum sententia, quam & Legistę sequuntur. Bal. in auth. clericus. C. de episcopis & cleri. Ange. in. l. diuus. 2. de custod. reor. Abba. & Anchar. in c. at si clerici. de iudi. Salicer. in. l. ea quidẽ. C. qui accus. non pos. l. Deci. Purpura. & Orofius. in. l. magistratibus. de iurisd. omni. iudi. Ioan. Imol. & Alciat. in c. 1. de offi. ordin. Matth. de Affli. in proœm. cõsti. Sicilia. glos. Gladij. Brun. lib. 4. de hæret. cap. 15. Alber. lib. de agnos. asser. catholicis. quęsti. 25. nu. 44.]

6 Ab hac generali sententia nonnulli excipiunt quosdam casus, qui proculdubio in Hispania recipiendi non sunt. Primus est, cum iudici seculari liquido constaret, sententiam inquisitoris esse iniustam & iniquam: quo casu illam exequi non tenetur contra conscięntiam suam: auxilium enim brachij secularis non est impartendum ad iniustitiam, sed ad ea, quę Deo placita sunt, exequenda: neque potest iudex secularis occidere illum, quem scit innocentem. Quam ob rem aiunt causam referendã esse ad eundem inquisitorem, vt illam rectius diiudicet. Hęc est opinio Gonsali, Alciati, & Conradi Bruni. Sed bona eorum venia dixerim, opinatio ista falsa & periculosa est. Vnde enim scire potest iudex secularis illum esse innocentem, quem inquisitor hæreticum esse pronunciat? Nunquid ex actis? At ea

examinare non potest, vt paulo ante dixi. Nunquid vt priuatus? At secundum propriam conscientiam iudicare non debet. Relinquitur ergo vt hæc opinio falsa sit & inanis. Quid? quod vix vnquam fieri poterit, vt quispiam sciat reū hæreticum nunquam fuisse. [cap. 1. de offi. ordin. & illic Alcia. nu. 110. Gonsal. de hæret. prauit. quæst. 19. Brun. lib. 4. de hæreti. cap. 13. l. illicitas. §. veritas. de offi. præsid. cap. quoniam contra. de probati. c. quia verisimile. de præsumpt.]

- 7 Addūt præterea isti exceptionem aliā, eodem prorsus morbo infectam: aiunt enim, iudicem secularem de nullitate sententię inquisitoris cognoscere posse, si sententiā propter defectum iurisdictionis nulla esse dicatur: quia talis sententiā exequenda non est. Neq; obstat quod secularis iudex de his causis cognoscere nequit: eo enim casu non cognoscit de hæresi, sed de sententiā nulla. Hæc inquam exceptio nihilo magis vera esse potest, quam opinio paulo ante relata: quia secularis iudex protinus exequi tenetur inquisitoris sententiā, nec vllam cognitionem harum rerum habet. Adhæc, sententiā inquisitorum coram clero & populo publice proferri solet, memoratis breuiter atque relatis totius causę actis: quo fit, vt nullitas sententię illic sine scandalo tractari non possit. Adde, quod inquisitorum sententię cum consilio peritorum, & cū deliberatione magna prolatæ, non facile de nullitate possunt esse suspectæ. [cap. si eo tempore. de referri. lib. 6. & inibi Archidiaco. Ioan. And. & Domi. l. 4. §. condemnatum. de re iudic. Gonsal. & Brun. locis prænotatis. c. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. li. 6.]
- 8 Ad hæc, Andreas Alciat. asserit, iudicem laicum non teneri statim damna-

re reum ab inquisitoribus sibi relictu, quando vere non fuisset reus hæresis crimine maculatus, tamen iudex ecclesiasticus id pronunciauerat: & ita, inquit, dictum fuit, quod iudex laicus non tenebatur exequi sententiā inquisitoris, qua pronunciauerat mulierem quandā hæreticam, quæ re vera solummodo fecerat pocula amatoria, & in super cōtra eam erant indicia quarundam maleficarum. Ioan. Igneus quoque memorat, id ipsum bis contigisse Mediolani: vbi duę mulieres ab episcopo Parmensi & inquisitore, de hæresi condemnatæ impunes euaserunt: compertumque extitit, recte eas de fide semper sensisse. Addit etiam, quod Rothomagi muliercula quædam, veluti hæresis rea flāmis destinata, absoluta fuit a secularibus iudicibus: & qui eam damnauerant, fuere in expensis condemnati. Sed profecto hæc omnia, & id genus alia, vel conficta sunt in odium sanctæ inquisitionis, vel certe a prauis & imperitis iudicibus temere & inique facta. At vero in Hispania nihil tale inueniri, ne suspiciari quidem potest: tum quia inquisitores eliguntur eruditi, prudentes, & boni: tum etiam quia omnia cū consilio peritorum agūt, & consultissime atque iustissime iudicant. Vnde relinquitur quod iudices laici eorum sententiā confestim exequi debent, nec vllō modo cognitionem hanc vsurpare possunt. [Alciat. in cap. 1. de offi. ordi. nume. 104. Ioan. Igneus. in. l. 1. §. cum dominus. ad Sillania. nume. 41.]

- 9 Cæterum quoniam in illum Igneum conuiciatorem incidimus, qui subinde ponere os in cælū scriptis editis veritus non est: operę pretiū erit eius maledicā temeritatem & intemperatum iudiciū breuiter & cursim notare, ne procacia impudētissima illi cedat impune. Nam vt omittam

vt omittam ea, quæ in Alciatum literatissimum, nulla iniuria lacesitus, licentiosius, amarius atque prolixius, temere atque inuerecunde effutiuit: quis ferat illum de summo Pontifice, Christi vicario his verbis loquentem? Bonifacius octauus gladium extensum habuisse visus est, interdicens iudicibus secularibus notionem & iudiciū, volens eos prompte sententiā ab episcopo & inquisitore latas exequi, sub interminatione censurę ecclesiasticę: quasi sententię illius sanguinarię iudices laici lictores esse debeant. Hæc ille, qui si sententiā inquisitorū, quibus impœnitentes & pertinaces, hæreticos esse declarat, sanguinarius vocat, insipiens omnino ac demens est. Si vero sanguinariam ait esse sententiā Pontificis Max, qua supremus pastor iudicibus laicis præcipit, vt hæreticos animaduersione debita pu-

niant, proculdubio in Papam ipsum sacrilegus, & hæreticorum fautor censeretur potest. Sed vterius progressa hominis huius, impudentia dicā, an insania? omnes quotquot vnquam fuerunt imperatores, quo iure, qua iniuria procacissime infamat, vt tandem ore sacrilego fraterculus iste gigantum, Carolum Cæsarem regem nostrum, imperatorem omnium Christianissimum, optimū & foelicissimum, quasi criminū successorum, cōfictis fabulis temere ac false infectetur. Qua in re quidem helleboro magis, quā confutatione dignus est: neq; aliud ei verius responderi potest, quam id quod olim de Cornelio Tacito Tertullianus in apologetico scripsit, quod tute ipse legere poteris. [Igneus in. l. 1. §. cum dominus. ad Silla. num. 39. & in tract. An rex Franciæ subsit imperatori,]

De lamijs Titulus XXXVII.

S V M M A R I V M.

- 1 Lamiarum nomina, & vnde sic dicta fuerint.
- 2 Stryx quid sit, & vnde dicatur.
- 3 Lamia plerunque mulieres esse solent, raro autem viri in hoc crimine deprehenduntur.
- 4 Demones an fieri possit, vt sint incubi & succubi.
- 5 Demones interdum assumunt corpora, & fiunt incubi & succubi.
- 6 Lamie, an fieri possit, vt a demonibus deferantur per aera.
- 7 Lamias non vere ferri per aera, sed mente tantum & cogitatione, quidam asserunt.
- 8 Lamias interdum vere & corporaliter ferri per aera, verissimum est.
- 9 Ancyranum concilium non negat ea fieri posse, quæ sæpe a demonibus cum lamijs perpetrantur.
- 10 Lamias per aera ferri a demonibus, facilius est creditu, quam easdem pro veris falsas illusiones habere.
- 11 Ecstasis & raptus quomodo fiat.
- 12 Lamia, cum a demonibus illusionibus falsis decipiuntur, quomodo fiat, vt earum corpora nihil sentiant.
- 13 Lamiarum causa cur ad inquisitores pertineat.
- 14 Lamias, qui fit, vt fides habeatur contra se ipsas, aut contra cæteras, si in solo spiritu illusiones patiuntur.
- 15 Lamias quomodo fides adhibenda sit aduersus alias maleficas.
- 16 Lamie quo pacto puniendę sint, si constet eas hæreticas fuisse.

M M 2 17 Lamig

- 17 Lamia, quas infantes occidisse constat, si redire volunt ad agendam pœnitentiam, an ab inquisitoribus relinqui possint curiæ seculari.
- 18 Iudices seculares propter alia crimina punire non possunt lamias sibi relictas,

De lamijs.

ARIIS nominibus peruersæ quædam, & maleficæ mulieres vocari solent. Sunt qui lamias, sūt qui stryges appellēt, & idiomate Hispano, Bruxas & Xorgui nas nominant. Lamia frequentius a plerisque lamia appellatur, idque ob similitudinem cuiusdam bestia, quæ speciem habet humanam, & corpus bestiale: & vt inquit Gregorius, ita crudelis est, vt suos filios dilaniet. Et Philostratus lib. 4. de vita Apolonij. c. 8. ait, lamias a quibusdam Laruas appellari, & lemures, esseque ad amorem & venere rem pronas. Duris autem lib. 2. Libycorum inquit, mulierem pulchram fuisse Lamiam Belli & Libyes filiam, quæ Iuppiter adamarit, ex eaque filium suscepit: at Iunonem Zelotypia infensam, eum infantem perdidisse, ipsamque in feram mutasse, quæ nunc sui desiderio alienos filios rapiat, perdatque. hæc Alciatus plenius, quam Suidas, in verbo, lamiam.

- 2 Stryx a stridore vocis dicta, auis est nocturna & importuna: inde dicuntur stryges mulieres istæ, quia noctu præcipue versantur in maleficijs, & infantium sanguinem sugunt. Nam vt Festus ait: Stryges dictæ sunt mulieres maleficæ & volaticæ, ab aue huius nominis inauspicata, quæ similis est Buboni, & infantium corpora noctu inuadit, exugitque sanguinē, & suffocat: vnde a strin-

nisi causa cognita.

- 19 Lamie quando iudicibus secularibus tradendæ sint.
- 20 Lamiarum filias in vitium maternum succedere, falsa est opinio.

gendo nomen habet, vel sicut alijs placet a stridendo. Vnde. Ouid.

Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes:

Et vitiant cumis corpora rapta suis.

Carpere dicuntur lactæia viscera rostris:

Et plenum poto sanguine guttur habent.

Est illis strygebis nomen, sed nominis huius.

Causa, quod horrenda stridere nocte solent.

Sive igitur nascuntur aues, seu carmine fiunt,

Neniæque in volucres falsa figurat anus.

Et cætera, quæ scripsit lib. 6. fastorum: sed de nominibus maleficarum fati & super. [Vide Ludouic. Cælium. lib. 29. lectio. antiqua. cap. 5. Alfon. lib. 1. de iust. hæret. punit. cap. 16. Alciat. lib. 8. Parerg. iuris. cap. 22.]

- 3 In hac autem secta plerunque mulieres, & raro viri reperiuntur. Cuius rei causas esse aiunt, quia mulieres proniores sunt ad maleficia, & citius credunt, & facilius decipiuntur, quam viri. Quas ob res frequentius demones illas aggrediuntur & fallunt. Ad hæc, mulieres, vt alibi diximus, aptiores sunt ad suscipiendas has reuelationes propter humidiores qualitates. Deinde sicuti Comicus ait: Mulieres ferme vt pueri leuis sententiæ sunt: ideoque demonum pollicitationibus facile moueri solent. Præterea, Non est ira super iram mulieris, vt Sapiens inquit: & sicut alius canit,

canit, Nemo magis gaudet vindicta, quæ femina: quo fit nonnunquam, vt ad iram exequendam, opera dæmoniorum abutantur. Ad postremum, proniores sunt mulieres ad libidinem, quam viri: & præcipuus finis, ad quem huius artis professores tendunt, est carnis voluptas, cuius illæ insatiabiles sunt. Comperit quippe est, multis magnisque comprobatur exemplis, quod tota illa diabolica tragœdia, quam maleficæ istæ mulieres cum incubis peragere solent, choreæ, saltationes, conficta conuiuia, spurcissimæ ceremoniæ, aliaque id genus omnia, eo tendunt, vt post illusiones plurimas, hanc quoque maximam, foedissimamque patiantur, vt nefarijs complexibus, sceleratissimisque connubijs, demonibus, qui humana forma eas ludificant, libidinose commisceantur.

[Eccli. 25. Prou. 30. cap. in eo. 32. q. 4.]

- 4 Illud tamē quod diximus de incubis, probabilem dubitationem habet: quānis enim Platonici (quibus accedunt Orige. Basilus, Augu. & quidam alij) putent, dæmones habere corpora aerea & subtilia: verior tamen atque receptior sententia theologorum est contra illos: sunt enim angeli ac demones, spiritus sine corpore, vt satis aperte docet Apost. in epistola ad Hebræos. Vnde relinqui videtur, quod cum lamijs, dæmones commisceri nequeunt: nec fieri possit vt sint aliqui ex illis incubi & succubi. Quod quidem Plutarcho in vita Numæ Pompil. perdifficile creditu visum est: Quamquam, inquit, videntur Aegyptij non absurda vti partitione, qui aiunt, mulieri quidem spiritum Dei appropinquare posse, & quædam sobolis principia ingignere: viro autem nullū esse corporis cum Deo neque commixtionem, neque congressum: ignorant autem mixtum, cui miscetur, commu-

nionem vicissim equalē reddere. Quo in loco Plutarchus de his ipsis demonibus loquitur: quoniam, vt ait Psaltes, Dij gentium demonia. Et Aug. Eugubinus. lib. 8. de perenni philosophia: Nec natura, inquit, fieri potest, neque assentitur philosophia, spiritus corpore nudatos amore foeminarum capi, aut ex eis generare posse: habent enim fontem suum, & inferiores ortus cupiditates, si desit causa, desit effectus. Vbi non est cibus & potus, non est sperma: vbi non fuit querenda successio & propagatio, non adhibuit natura cupiditatem generandi. Sicut spiritus nudi fitire, esurireue non possunt: sic veneris libidine nequeunt inflammari. Hæc ille cap. 32. [Aug. lib. de diuin. demo. & lib. 3. de Genesi ad literam cap. 10. ad Hebræos cap. 1. Iamblicus. lib. de mysterijs. Apuleius lib. de Deo Socratis. Augusti. Eugubinus lib. 8. de perenni philo. cap. 26. cum seq. Ludouicus Cælius lib. 2. lectionum antiqua. c. 5. Theologi. lib. 2. sent. distin. 8. vide Casianum collat. 8. ca. 21. Iustinum martyrem & eius interpretem in apologia prima pro Christianis.]

5 Sed quamuis demones spiritus sint sine corpore, assumunt tamen interdum corpora, & ea mouent. Sic dæmon apparuit Euę in figura serpentis, & Christum dominum in deserto tentauit: & sepe, vt Aposto. ait, transfiguratur se in angelum lucis. Mirum igitur videri non debet, si demones assumptis corporibus incubi fiant & succubi: quod Isidorus, Beda, & innumerabiles alij fatentur. Et beatus August. verissima scriptura id comprobati affirmat: qui etiam a multis expertum esse dicit, de quorum fide dubitandum non sit, Sylvanos & Faunos, quos vulgo incubos vocat, improbos sepe extitisse mulieribus, & earum appetisse

ac peregrisse concubitus: & quosdam demones, quos Dufios Galli nuncupat, hanc assidue immunditiam, & tentare, & efficere: quod temporibus diui Bernardi palam omnibus factum fuit, demone quodam incubo, mulierem persequente, quam sanctissimi illius viri precibus, Deus ab illo liberauit. Et superioribus annis id ipsum horrendo ac memorabili casu Cordubę deprehensum scimus. [Gene. 3. Matth. 4. Isidorus lib. 8. Etymol. in fine. Beda lib. 3. in euangelium Lucę c. 31. Aug. lib. 15. de ciuit. Dei. c. 23. Alex. de Ales. 2. part. q. 78. membro. 2. art. 2. & q. 158. membro. 6. Tho. 1. primę. q. 51. art. 2. & 3. Gerson. part. 4. in collatione de angelis, & lib. 2. de vita sancti Bernar. c. 6. Pfellus lib. de demonibus. cap. 1. cum seq. Ludoui. Cęlius lib. 2. lectio. antiqua. cap. 6. Bartho. Sibylla in speculo peregrina. quęstio. decadis tertię cap. 2. Brunus libro de imaginibus. cap. 14. Scotus, Bonauen. Durand. & ceteri in lib. 2. sentent. distinct. 8. Siluester lib. 2. de strigimagarum & demonum mirandis. cap. 3. & 5. Bartholomęus Spineus, libro, de strigibus cap. 6.]

6 Quęri autem solet, an fieri possit, vt lamię deferatur a demonibus per aera, & breui temporis spatium volent per loca remotissima. Cui respondetur, nō solum id non esse impossibile, verum etiam fieri per quam facile posse: quia omnia corpora inferiora, subduntur imperio angelorum, bonorum & malorum, quantum ad motum localem. Quod si angeli mouent orbis celestes immensę magnitudinis, vt verior est & receptior theologorum & philosophorum sententia: quanto facilius demones mouere poterunt humana corpora de loco, ad locum? Vt enim post sacrum Dionysium omnes theologi docent, na-

turalia in demonibus manserunt integra: vnde naturali virtute, hęc & multo maiora, demones facere possunt.

Accedit eodem, quod Iesum Christum dominum assumpsit diabolus, & transtulit in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, ac deinde transtulit in montem excelsum valde. Cur ergo non idem facere poterit de corporibus lamiarum? Nec me fugit Cyprianum, & quosdam alios interpretari aliter locum illum Matthei, dicentes Christum dominum fuisse ductum a diabolo. Diuus tamen August. lib. 2. ad Simplicianum, corpus Iesu assumptum fuisse dicit: quod & Gregor. & Thom. & alij multi confirmant. Sed inter omnes conuenit, fieri hoc potuisse Deo permittente: quia vt alibi ait idē August. tantum demones possunt, quantum, secreto omnipotentis arbitrio permittuntur. Postremo, ex theologorum omnium sententia, quantum angeli naturali virtute, tantundem demones possunt: at quosdam a bonis angelis momento temporis, ad longissima locorum spatia translatos fuisse scimus. Nam & spiritus Domini rapuit Philippum, & postea inuentus est in Azoto: & angelus Domini apprehendit Abacuch in Iudęa, & portauit eum capillo capitis sui, posuitque in Babylonem, & confestim restituit in loco suo. [Matth. 4. August. ad Simplicianum. lib. 2. quęst. 3. & lib. 2. de ciuitat. Dei. cap. 23. Grego. lib. 2. in lob. cap. 9. cum seq. Act. 8. Daniel. 14. Bartho. Sibylla. 3. decadis. cap. 7. quęst. 4. Theologi omnes in lib. 2. sent. distinct. 7.]

7 Sed quia, vt vulgo dici solet, possibilitas est res ampla, & multa possibilia sunt, quę vix euenire posse creduntur: idcirco non immerito dubitatur, an lamię istę volent, & per varia loca ferantur,

tur, & corporaliter ludis interfint: & alia omnia, quę ab illis narrari solent, vere faciant: vel hęc sint illusiones demonum fallaces, quibus lamię decipiuntur: nam talia phantasmata, solent a maligno spiritu mentibus irrogari: quod plerique iurisperitorum verius esse putant, quibus Alciatum accessisse miror. Eorum autem opinio non alia ratione fulcitur, quam capite quodam concilij Ancyrani, quo prima fronte de cretum esse videtur, hęc omnia, illusiones esse demonum: & cum solus spiritus ea patiatur, infidelis mens hęc non in animo, sed in corpore opinatur euenire. [cap. episcopi. 26. quęst. 5. Ponzi. tract. de lamijs. Alciat. li. 8. parerg. cap. 22. & complures alij.]

8 Cęterum, tamerū plerunque demonum illusionibus decipiuntur lamię, & non ferantur corpore, sed spiritu: nihilominus tamen, verisimum est, interdum lamias vere transferri corporaliter, per aera, & per longissima & remotissima loca. Quod quidem tam certis testimonijs, ac tam euidenti rerum experientia, comprobatum & comperitum est, vt sit plane stupidum tenacius id inficiari, & vt ait Siluester, id negare, insanire sit. Adde quod cum hoc sit possibile, imo etiam Deo permittente, per facile, quid prohibet credere, id sepe factum fuisse? Hęc igitur sententia tenenda est, quę ab omnibus theologis concorditer approbatur. [Tho. 2. 2. quęst. 95. arti. 5. & inibi Caiet. art. 3. Bonauen. in lib. 3. sentent. distinct. 19. Abule. Matth. 4. quęst. 47. Card. Hispa. in eodem cap. episcopi. Ioan. Maior in lib. 2. sentent. distinct. 14. q. 3. Siluest. in summa verbo, hęcresis. 3. §. 6. Malleus malefica. parte. 2. q. 1. cap. 3. Bartho. Sibylla. 3. decadis cap. 7. q. 4. Picus dialogo Stryx. Paul. Grillan. de

fortileg. quęstio. 7. Francif. Victoria relectione de magia. quęst. 7. Alfons. lib. 1. de iusta hęc. puni. c. 16. Ioan. Nider pręcepto. 1. cap. 11. quęst. 4. Alber. lib. de agnosce. assertio. catholi. quęst. 24. iterum atq; iterum Siluester lib. 1. de strigimadis, cap. 14. & lib. 2. cap. 1. & 4. copiose & eleganter Franciscus Picus tribus libris dial. stryx. & Bartholomęus Spineus plenissime, lib. de strigibus. cap. 1. cum seq.]

9 Restat vt concilio Ancyrano ac diuo Augustino eadē dicenti respondeamus. Vera ergo intelligentia est, quod patres isti non loquuntur de lamijs, sed de quibusdam hęceticis, qui credebant quod Diana fuit in deam conuersa, & quod creatura mutari, aut transformari potest ex vna substantia in aliam, vel de vna specie in aliam speciem, ab alio, quam a vero Deo: & quod bestijs uehebatur, vt Herodiadi seruirent. Quę omnia falsa sunt, erronea, & hęcetica, & a lamiarum secta longe diuersa. Neq; illi patres negant, lamias posse corporaliter a demonibus, transferri per longa spatia regionum. Neque illum hęceticum, aut stultum esse decernunt, qui credit, ea fieri posse, quę sepe a demonibus cum lamijs perpetrantur. Postremo, exempla ab eis adducta nihil concludunt: quia particularia sunt, ex quibus ad vniuersalia inefficax argumentum, & inanis collectio est. & ita respondent theologi supra memorati, & Siluester, libro illo 2. cap. 1. plenius & melius cęteris Bartho. Spineus libro, de strigibus, cap. 21. cum seq. [c. episcopi. 26. quęst. 5. August. lib. de spiritu & anima cap. 28.]

10 Profecto longe difficilius intelligitur a nobis, quomodo lamię sensibus obseratis tam notabiliter decipiantur, & tā fortiter opprimantur, vt falsas illusiones,

nes, res veras esse credant, & nihil sentiant earum corpora, etiam si vapulent, aut pungantur, vel exurantur: quam quomodo a dæmonibus, tanquam a velocibus equis, vehantur, aut illis commisceantur assumptis crasis corporibus. Hoc enim sensibus cognosci, illud autem vix intellectu percipi potest. Andreas Lacuna. in lib. 4. Dioscoridis. cap. 75. illud euenire ait, ex unguento quodam soporifero, quo lamie vngi solent. Diuus August. quadam in epistola scribit, profundissimam esse quæstionem de his visionibus & illusionibus, quæ sæpe dormientibus, & interdum vigilantibus accidunt. Et tandem inquit: Ego autem, quamuis quomodo fiant ista veluti corporea sine corpore, verbis prorsus explicare non possum: tamen sicuti scio, non ea corpore fieri, utinam sic scirem quomodo discernentur, quæ videntur aliquando per spiritum, & per corpus videri putantur: quomodo distinguantur visa eorum, quos error vel impietas plerunque deludit, quando visis piorum atque sanctorum similia pleraque narrantur. [Hec ille ad Euodium epistola. 100. Vide Platon. in sophista, prope finem. Nicephorum lib. 2. cap. 36. Clement. lib. 6. de constit. aposto. cap. 9. vbi de Simone Mago fit mentio.]

11 Mercurius ille Trismegistus in Pymandro: Anima, inquit, mentis præsentia destituta, neque agere quicquam, neque dicere potis est: sæpe vero mens extra animam habitat, quo quidem in tempore neque audit, neque videt anima, sed animali similis est ratione carenti: tanta est potentia mentis quæ animam huiusmodi deserit implicitam corpori, & ab eadem tractam ad infera. Et alius ait: In ecstasi & raptu sopiuntur vires inferiores, & anima sæpe administratione

corporis suspendit. Etenim ordo & connectio est in homine virtutis naturalis, animalis, & intellectualis: virtus autem naturalis seruire solet animali, & animalis virtus intellectuali: vnde actio vehemens & profunda virtutis sensitivæ interioris, sopire potest sensus exteriores, & facere debiliores vires naturales propter earundem virium connexionem. Quo etiam effici potest, ut vehemens intellectualis spirituum contemplatio, in qua phantasia vel interior sensitiva in excessu laborat, naturales vires eneruet: ac sensus exteriores sopiat, & ecstasim, vel raptum inducat. [Mercurius in Pymandro, dialogo. 10. Henri. de Afsia super Genesim. Bartho. Sybilla in speculo perenni. quæst. decadis primæ cap. 2.]

12 Sed propius ad illusiones, quibus lamie decipiuntur, accedit, quod libro de mysterijs Iamblicus scriptum reliquit, vbi loquens de miraculis, quæ fiebant a prophetis Gentilium nimirum dæmonibus agitata, inquit: Animi diuinitus afflati percitique, subiecerunt vitam suam penitus afflanti Deo, neque vtuntur sensibus, neque mouentur humano more, neque suum statum animaduertunt, neque ullam edunt cognitionem actionemque propriam, neque viuunt tunc ipsa animali vita: quod vel ex eo patet, quia multi eorum, admoto igne, non vruntur, ignem videlicet repellente Deo intus afflante: vel si vruntur, non percipiunt: neque pungentia percipiunt, vel radentia, vel vlla tormenta. Item quod actiones eorum non sint humane, constat: quoniam per inuia vadunt, perque ignem feruntur intacti, & flumina transeunt mirabiliter. Et post pauca: Inspirati alij mouentur vel toto corpore, vel quibusdam membris, vel contra quiescunt. Item, choreas cantilenasque concinnas

concinnas agunt, aut contra: rursum, corpus eorum vel excrefcere videtur in altum, vel in amplum, vel per sublimia ferri, atque contra. Item, voces edunt vel æquales perpetuas, vel inæquales, & silentio interruptas. Hæc ille, atque alia in eandem rem plurima, quæ sine dubio a dæmonibus fieri solent peruersa phantasia hominum, & mota & alienata eorum mente. Quas dæmonum ludificationes, & quibus modis fieri soleant, August. Gerson, & alij theologi tradunt. [Aug. lib. 12. de Genesi ad litteram. & lib. 18. de ciuit. Dei. cap. 18. Gers. in collatione de angel. par. 4. Fabius declama. 10.]

13 Ex his ergo quæ a lamijs istis perpetrantur, perspicuum est, horum criminum cognitionem ad inquisitores pertinere. Nam in principio suorum scelerum solent semper fidem catholicam abnegare: deinde ipsos dæmones adorant, & cum illis fœdus percutiunt, & pacta nefanda faciunt: vnde relinquitur quod hæreticæ sunt & apostatæ, vel certe vehementer suspectæ. Accedit etiam, quod causæ lamiarum longe melius tractari possunt ab inquisitoribus, quam ab alijs quibusuis iudicibus: tum propter secretum carcerem, vbi cautelis aduocatorum locus non relinquitur: tum etiam propter monitiones interrogationesque frequentes, quibus inquisitores commodius reos examinare solent: & hoc iure maiores nostri, & nos semper vsi sumus: & Siluester ait, quod bene contra illas procedunt inquisitores Hispaniæ, & quatuor summi Pontifices inquisitoribus causas istas commiserunt, nimirum Innocentius viii. Iulius ii. Hadrianus vi. Clemens vii. vt Bartho. Spineus retulit lib. de strigibus c. 3. Malleus maleficarum part. 1. quæst. 24. Siluest. in summa verbo Hæresis.

3. in fine. Alfonso lib. 1. de iusta. hæretic. punit. cap. 16. Aleiat. lib. 8. parergo. cap. 22. Syluester lib. illo. 3. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. & lib. 2. cap. 4. Picus lib. 3. illius dialogi.]

14 Quæret fortasse quispiam, si verum est, sicuti est, quod plerunque lamie a dæmonibus decipiuntur, & in solo spiritu, & non in corpore, eueniunt illis illusiones istæ, quæ fieri potest vt fides adhibeatur eis, aut contra seipsas, aut contra cæteras? Cui respondetur, quod proprijs confessionibus conuinci possunt non secus atque alij quicumque reorū. Nam etsi ludificationibus dæmonū plerunque decipiantur, nihil tamen illis deest ad malitiam eorum facinorum, quibus vigilantes consentiunt. Quid? quod pacta cum dæmonibus facere, & nefarias nuptias cum illis plerunque celebrare solent, corpore simul & spiritu. Quid ergo mirum si plena fides lamijs habeatur in his criminibus, quæ se commisisse fatentur, & ab illis vere perpetrari solent? Quid? quod etiam in facinoribus ab alijs perpetratis, rati habitio persæpe nocet, & retro trahitur; & mandato comparatur: multo igitur magis nocere debet consensus præcedens illusiones, & eas postea ratificans, etiam si concedamus illusiones non unquam, & non res veras esse. Cui suffragari possunt ea quæ Theologi tradunt de pollutione nocturna. [l. 1. C. de confess. c. cū quis. de sententia excom. li. 6. c. restamētum. dist. 6. l. 1. §. sed etsi quod. ff. de vi & vi arm. Felinus. in c. sicut tuis. de simo. Alexand. Ales. part. 2. quæst. 122. mēb. 10. §. 4. Gersō tract. de preparat. ad missam, considera. 5. Albert. lib. de asserti. catho. q. 24. nu. 15. & q. 25. Aleiat. li. 8. Parergon. c. 22. recte author lucerne inquisitorum. c. vlti. nu. 9. rectius Bartho. Spineus lib. de strigibus cap. 14.]

15 Maius tamen dubium est, an fides adhibenda sit lamijs aduersus alias maleficas, quas in eisdem sceleribus secum versatas esse testantur. Nam cum testis de his testimonium perhibere tantum possit, quæ corporeis sensibus cognouit, nullius prorsus momenti futurum est lamiarum testimonium, si dixerint se scire illa, quæ re vera neque viderunt, neque audierunt: sed ludificationibus dæmonum deceptæ, se vidisse persuasum habent: quod quidem verum est, & negari non potest. Cæterum tunc, mea sententia, fides aliqua lamijs haberi poterit, cum testificatæ fuerint de criminibus aliarum maleficarum, quæ perpetrata esse dixerint alio loco & tempore, quam illo, quo volare solent per aera, & choreas illas agere, quas se videre putant, cum a dæmonibus ludificari ac decipi solent. Etenim si de illis criminibus testificantur, quæ aliæ maleficæ vigilantes coram ipsis perpetrarunt, aut se perpetrasse confessæ sunt, ut puta, si se vixerunt ad volandum, vel dæmonem inuocauerunt, vel foedus percusserunt cum illo, vel hæc atque id genus alia narrauerunt, aut persuadere tentarunt, non video cur fides illis non sit adhibenda: præsertim contra alias suspectas ac infamatas, & quas verisimile sit eadem crimina commisisse. [l. testium. C. de testi. cap. cum causam. de testib. l. 3. §. 1. cod. titu. Bart. tract. testimo. Ponzinibius de lamijs nu. 53. & 65. Alciat. lib. 8. par. cap. 22. Lucerna inquisitorum cap. vlt. num. 13.]

16 Post hæc, de pœnis lamiarum videndum est, quas si constiterit hæreticas fuisse, punire debent inquisitores, perinde atque alios quoscunque hæreticos. Nam si conuictæ fuerint de errore in fide pertinaci, quia fidem abnegarunt, vel aliud crediderunt de potestate dæmonum,

quam habet definitio traditionis ecclesiastica: si veram pœnitentiam agere voluerint, recipiendæ sunt benigne iuxta canonicas sanctiones: sin autem impœnitentes, pertinaces, vel relapsæ fuerint, relinquendæ sunt iudicibus secularibus: qui confestim illas in ignem mittere debent. [cap. ad abolendam. cap. penul. de hærec. c. sup. eo. li. 6. eiusd. tit.]

17 Quæsitum scio, an lamia, quæ infantes occidisse, & alia nefanda & atrociora crimina perperrasse deprehenduntur, si redire volunt ad agendam condignam pœnitentiam, relinqui ab inquisitoribus possint curiæ seculari. Quod probabilius multis videri solet, tum quia dæmonum ope, facinora ista committuntur, quamobrem eorum cognitionem ad inquisitores pertinere putant: tum etiam quia indignæ videtur misericordia maleficæ talia perpetrantes. Mihi tamen longe probabilior veriorque videtur contraria sententia. Nihil enim commune habet causa catholica fidei, cum infanticidijs, alijsque criminibus a lamijs perpetratis. Vnde meo quidem iudicio relinqui non possunt iudicibus secularibus propter alia crimina, quæ propter hæresim, etiam si mille infantes occidissent. Neque enim eorum delictorum cognitio ad inquisitores villo modo pertinet, neque claudere gremium ecclesiæ possunt, nisi pertinacibus, impœnitentibus, aut relapsis. Nec iure aliquo, aut euidenti ratione opinio diuersa niti, aut fulciri valet: quinimo iniqui admodum essent inquisitores, qui talibus maleficis beneficiū absolutionis, & salutarem pœnitentiā denegarent. Neque satis intelligo qua via excusari possent ab irregularitate, qui maleficas vere pœnitentes curiæ seculari relinquerent. Quam sententiam Arnaldus Albertinus diffusius versans, mecum sentit. [lib. de agn. assert. catho.

catho. quæst. 25. num. 66.]
 18 Adde etiam, iudicē secularem lamias propter alia crimina sibi relictas punire non posse, nisi causa cognita: neque enim ex processu inquisitorum, iudicū scilicet non competentium, infanticidas indicta causa punire queunt. Accedit eodem, quod maleficas, non hæreticas, punire non debent pœna ignis, sed pœna furcarum, aut qualicunque alia contra sicarios, aut maleficos legibus ciuilibus constituta. Nec facile de infanticidijs fides lamijs est adhibenda, nisi prius constiterit infantes ipsos eodem tempore occisos esse. [c. at si clerici. de iudic. l. nemo. l. multi. C. de male. & mate. l. 1. §. itē illud. ad sena. cōf. Sillan.]
 19 Illo tantum casu maleficæ iudicibus secularibus tradendæ sunt ab inquisitoribus, cum a iudicibus secularibus comprehensæ traditæ fuerant inquisitoribus propter incidentem hæresim. Verbi gratia, secularis iudex comprehendit maleficam, quia de infanticidio, aut strugū excantatione apud eum accusata fuerat: post hæc in causæ cognitione constitit, illam hæreticam esse, quamobrem ad inquisitores misit eam, ut de causa ecclesiastica criminis hæresis cognosceret: peracto iudicio hæresis, eidem iudici seculari restituenda malefica est, ut aliorum criminum coeptum iudicium legibus ciuilibus peragat. Quod recte docuit Masuerus, cui ego vehemēter assentior. Addendum eodem est, quod etsi lamia propter crimen hæresis ab inquisitoribus punitæ sint, nihilominus tamē a iudice seculari puniri poterunt de infanticidijs, alijsque sceleribus, quorum cognitio ad laicum iudicem tantū pertinet. [Masuerus in pract. forensi. titulo de remis. prope finem l. solemus. §. vltimo. de iudic. c. 2. de priu. leg. cap. cum ad verum. cap. duo iuat. 96. distin.

Alfonf. lib. 2. de iusta hæreti. punit. cap. 16.]

20 Ad prostratum, confutanda & explodenda est vulgaris quædam idiotarum opinio, existimantium, filias lamiarum in vitium maternum succedere. Putant enim simpliciores quidam, filias a matribus hæredes maleficorum relictas, necessario maleficas esse futuras. Quinimo quidam finxit, inquisitorem quendam asserentem, filias maleficarum materno morbo a teneris vnguiculis infectas esse: tū quia solitæ sunt maleficæ mulieres foetus suos illico natos sacrificare dæmonibus: tum etiā quia solent illos ex incuborū dæmonum cōcubitu ut plurimū concipere: quo circa in hac prole contingere, veluti ex hæreditario morbo radicatam remanere malitiam. Verum hæc omnia stulta sunt, erronea & hæretica. Nemo enim inuitus tam graui crimine inficitur: neque peccatum aliquod patrum in filios transit, præter vnū illud originale, quod sacro baptismo mundatur. Accedit etiam, quod etsi Tertulli. Apollina. & maxima pars occidentalium autumauerint olim, ex tra duce animam esse, ut quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima: vera tamen ac catholica Lactantij, Hieron. Augustini ac theologorū omnium sententia est, quod animæ nō sunt ex traduce, sed quotidie illas Deus creat, & in corpuscula mittit. Nam ut Hieronymus inquit: Ecclesiasticum est secundum eloquia Saluatoris, pater vsque modo operatur, & ego operor. Et illud Esaiæ: Qui format spiritum hominis in ipso. Et in psalmis. Qui finxit per singulos corda eorum. Quotidie igitur Deus fabricatur animas, cuius velle fecisse est, & conditor esse non cessat. Prudentius ille Hispanus de natura anime inquit:

NN 2 Vitandus

Vitandus tamen error erit, ne traduce
carnis,
Transfundi in sobolem credatur fons ani-
marum,
Sanguinis exemplo, cui texta propagine
vena est:
Non animas animæ pariunt, sed lege la-
tenti
Fundit opus natura suum, &c.
Quamuis ergo lamia sit mater, & suffu-
rato femine esset incubus pater: nil ta-
men huius vitij transfundere possunt in

prolem. [15. quæst. 1. cap. 1. cum seq.
Lactant. de opific. Dei cap. 19. Hiero.
aduersus errores Ioan. Hierosolymitani
& epist. ad Marcelli, August. lib. 10. de
Genes. ad literam & li. de spiritu & ani-
ma. cap. 41. & 48. Thom. & cæteri in
lib. 2. senten. dist. 18. Ludoui. Cælius
lib. 2. lecti. antiqua cap. 22. & lib. 10.
cap. 16. Bartholo. Sibylla in speculo
peregr. quæstio. decadis. 1. cap. 1. Frã-
cis. Titelma. lib. 8. de consider. rer.
nat. cap. 4.]

De libris Titulus XXXVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Libros noxios tam catholici quã ethni-
ci damnare solent.
- 2 Libri multi cremati sunt ab antiquis, eo
quod perniciosi viderentur.
- 3 Libros vaticinos a prætore Rom. com-
bustos, Livijs auctor est.
- 4 Libros veteris testamenti edito pœnali
rex Antiochus prohibuit, putans eos
esse noxios.
- 5 Libri noxij iure optimo comburuntur.
- 6 Libri hæreticorum inquirendi sunt a ca-
tholicis, & inuenti concremandi.
- 7 Libri, quorum auctores damnantur, si-
militer damnati intelliguntur.
- 8 Libros impiorum multis legibus condem-
nant religiosi principes.
- 9 Libri hæreticorum in multis concilijs, et
a quamplurimis sanctis viris combu-
sti fuerunt.
- 10 Libri fontibus comparantur, & cur plus
noceant hæreticorum scripta, quam eo-
rum praua colloquia.
- 11 Libros sanctorum quomodo veneno suo
insficere hæretici conantur.
- 12 Lutherani corrumpunt hodie omnes fe-
re libros christianæ religionis.
- 13 Libri sancti ab hæreticis deprauati com-
burendi sunt.
- 14 Libri sanctorum, ne ab hæreticis corrũ-
pantur, quo pacto curandum sit.
- 15 Libros poetarum non emittendos in lucẽ
ante censuram constitutorum iudicum,
statuit Plato quadam in lege.
- 16 Libros excudi, priusquam ab episcopo
& apostolico inquisitore sint examina-
ti, vetant concilium Lateranense &
Tridentinum.
- 17 Libri hæreticorum vitandi & comburẽ-
di sunt, etiam si aliqua in illis elegan-
ter tractata reperiantur.
- 18 Christus saluator noster cur demones ue-
ritatem dicentes loqui prohibuit.
- 19 Libros hæreticorum ob curiositatem le-
gentes reprehenduntur.
- 20 Libros hæreticorum quomodo & qui le-
gere possint.
- 21 Libros hæreticorum, eos præsertim qui
religionis non sunt, permissu summi pœ-
tificis legere possunt viri sapientes.
- 22 Libri hæreticorum, nisi eorum nomen
supprimatur, legi non possunt.
- 23 Hæreticum esse illum, apud quem hære-
ticorum libri reperiantur, immerito
quidam censent.

24 Libros

- 24 Libros hæreticorum habentes quo in nu-
mero ponendi sint.
- 25 Libris hæresum conuinci possunt, qui eos
eddiderunt.
- 26 Libros hæreticorum retinentes quomodo
puniendi sint.
- 27 Libri Lutheranorum, nihil aliud fere
sunt, quam famosi libelli in Pontificem
Max. & in catholicam ecclesiam.

De libris.

NON solum veræ reli-
gionis cultores, sed ij
etiam qui peruersam
atq; impiam religio-
nẽ fuscipiunt, libros
noxios damnare so-
lent. Plato ille diuinus poetarũ libros,
qui de dijs suis parum religiose loqui
videbantur, repudiandos & extirpan-
dos. lib. 7. de legib. censuit. Et Pro-
thagoræ libros, in quibus de diuinitate
male sentiebat, Athenienses in concio-
ne combusserunt, sub præconis voce a
singulis, qui illos habebant, inuestiga-
ti, vt Cicero. li. 1. de nat. deo. & Laer-
ti. lib. 9. & Lactant. lib. de ira Dei, au-
thores sunt. & Augustus Cæsar duo mil-
lia Fatidicorum librorum cõcremauit:
quemadmodum Sueto. in eodem Au-
gusto. & Dion lib. 54. memorant.

Et libri religionis Numæ Pompilij a
prætore in senatum delati, quia leues
quasdam sacrorum causas continebãt,
ex patrum autoritate cremati sunt.
Additque Valer. Maxi. li. 1. c. 1. septẽ
fuisse libros illos græcos de disciplina
Sapientiæ: quos quia aliqua ex parte ad
soluendam religionem pertinere existi-
mabantur, Petilius prætor Vrbanus ex
authoritate senatus, per victimarios fa-
cto igne, in conspectu populi cremauit:
quia noluerũt præsci viri, quicquam in
ciuitate asseruari, quo animi hominum
a Deorum cultu auocarentur. [Cuius
rei meminerunt Plutarchus in Numæ
Pompilij vita, Plinius. lib. 13. natura-

lis histor. cap. 13. & alter Plinius. lib. de
viris illustri. Titus Lilius. lib. 40. La-
ctant. lib. 1. de diuin. instit. ca. 22. di-
uus Augu. lib. 7. de ciuita. Dei cap. 34.
Freculphus. lib. 3. chroni. Francif. Flo-
ridus lib. 1. lectionum successiuarum
cap. 13.]

Lilius quoque li. 39. ita scribit: Quo-
ties hoc patrum auorumque ætate nego-
tium est magistratibus datum, vt vatici-
nos libros conquirent comburerent-
que? Et idem Lilius lib. 25. Quo diu-
tius trahebatur bellum, tanta religio, &
ea magna ex parte externa, ciuitatem
incessit, vt aut homines, aut dij repente
alij viderentur facti, &c. Vbi potentius
iam esse id malum apparuit, quam, vt
per minores magistratus sedaretur: præ-
tori vrbis negotium ab senatu datum
est, vt his religionibus populum libera-
retis & in concione senatus consultum
recitauit, & edixit, vt quicumque libros
vaticinos, præcationesue, aut artem sa-
crificandi conscriptam haberet, eos li-
bros omnes literasque ad se deferret, ne
quis in publico, sacroque loco, nouo aut
externo ritu sacrificaret. Hæc ille. Et
Iulius Paul. lib. 5. receptarum senten-
tiarum. titul. ad leg. Corneli. de Sica.
Libros magicæ artis apud se neminem
habere licet, at penes quoscumque reper-
ti sint, bonis ademptis, ambustisque his
publice in insulam deportentur: humi-
liores capite puniãtur. & Vlpianus ait,
libros improbatę lectionis protinẽ cor-
rũpedos esse. [in l. Ceterę. ff. fam. hercif.]

4 Et rex

- 4 Et rex ille Antiochus putans libros veteris testamenti, noxios & reprobos esse, edicto pœnali eos prohibuit: & milites eius, libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Domini, secundum edictum regis, trucidabant eum, vt sacra Machabæorum historia proditur. lib. 1. cap. 1. Et eodem errore atque impietate infectus Diocletianus, edictis iussit, vt sacra omnia volumina igni concremarentur. [Euseb. lib. 8. eccl. histo. cap. 2. Nicepho. lib. 7. c. 3.]
- 5 Ex quibus omnibus alijsque multis per spicuum est, sapietes homines iure quodam gentium, vt susceptam quique religionem tuerentur, reprobos libros damnasse: ac multo id magis fieri debuit a veræ religionis cultoribus, ne inexprabiles religiones, in rempub. nostram inducerentur. Quamobrè Hebræi quidem atque Christiani libros impiorum combusserunt, & multi ex eis, qui fuerant curiosa sectati, vt in actis apostolicis legitur, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus: & computatis pretijs illorum, inueniuntur pecuniam denariorum quinquaginta millia: ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. [Act. 19. Faber in mal. contra Luthe. rex. 19. §. 3.]
- 6 Quo vel solo patet, tales libros exure, signum evidens esse augmenti & confirmationis sinceræ fidei: e contrario autem eos tolerare, maximum argumentum est, fidem catholicam frigere, minui, & infirmari. Itaque inquirendi sunt a catholicis hæreticorum libri, & inuenti protinus concremandi: quod multis legibus pontificijs est cautum.
- 7 In sexta synodo generali can. 63. historias ab hæreticis confictas igni tradere iubent patres: & Leo ille magnus

præcipit, vt hæreticorum codices interdican- tur, & ignibus concrementur.

Quod in concilio Constantien. renouatum est, & apostoli ipsi libros hæreticorum damnarunt. cano. 59. & damnatis authoribus, libri quoque illorum vetiti intelliguntur. [conci. Constantien. sessio. 8. & 15. cap. fraternitatis. de hæret. Nicepho. lib. 8. eccl. histo. c. 53. & lib. 3. cap. 1.]

- 8 Multis quoque legibus religiosi principes libros impiorum condemnant. Constantinus magnus Arrij libros, Theodosius & Valentinianus libros Nestorij, Valentinianus & Martianus libros Eutychetis & Apollinarij, Honorij & Theodosius libros Mathematicos, Arcadius, Honorij, & Iustinianus libros omnes hæreticorum publice comburi iusserunt. Adde etiam Carolum magnum, qui libro legis Franciæ. cap. 73. hanc legem tulit: Pseudographæ & dubiæ narrationes, vel omnino quæ contra fidem catholicam sunt, neque credantur, neque legantur, sed comburantur, ne in errorem per talia scripta populus mittatur. [l. damnato. l. quicumque. C. de hæret. l. vlt. tit. 16. lib. 9. & l. 24. tit. 4. lib. 16. C. Theodosi. 5. synodo Constantino. actione. 1. Socrates lib. 2. histor. tripar. c. 15. Nicepho. lib. 8. histo. eccl. cap. 25. & lib. 17. cap. 9.]

9 Huius rei suppetunt affatim exempla. In synodo illa Nicena Arrij libri combusti sunt. In sexta & octaua synodo generali hæreticorum scripta cremata fuere. Diuus Cyprianus libros magicos palam combulsit, vt Grego. Nazianzenus est author, orati. 19. quod ipsum Theodas quoque fecit, sicuti Damasenus in historia retulit. Gelasius, Symmachus, & Ormisda Manichæorum libros exuri fecerunt: & qui olim arte magica insignes erant, ad Christianam religio-

nem

nem conuersi, impiæ vanitatis libros incendijs tradebant, vt Athanasius memorat lib. de incarnat. verbi. Quid plura? quotannis in Hispania plurimi hæreticorum libri ardent.

- 10 Multæ autem sunt causæ, propter quas libri hæreticorum in ignem mittendi sunt: nam si vitare debemus impiorum colloquia praua, multo magis eorum libros: ea enim quæ scribuntur, magis nocere possunt, quia præmeditata sunt, & fortiores neruos habent. Ad hæc, qui legunt, vehementius insistant, quæ qui audiunt, & plus veneni bibunt: & sæpius libros legere atque ex eis discere possunt. Deinde, semel emissum volat irreuocabile verbum: at scripta per multa secula durant, & posteros etiam inficere queunt. Denique voces hæreticorum, ciuitatem vnã replere vix possunt, libri vero de populo in populum, de regno in regnum perfacile trãseunt. Quamobrem habendi sunt veluti perennes quidam fontes, perpetuum virus scaturientes. Libri etenim fontes esse intelliguntur. vt ex psal. 67. satis apparet, & inibi theologi obseruant. & Pierius retulit in Hieroglyphicis. [Alfonsus Castrensis. lib. 2. de iusta hæretici. puni. cap. 15.]
- 11 Non tantum venenati sunt omnes hæreticorum libri, sed & ipsi hæretici sanctorum scriptis virus suum immiscere solent, verbulo vno, alteroue clanculum aut addito, aut dempto, aut mutato, prout cuique ad suam rem facere videtur. Sic olim euangelia ipsa, & apostolorum scripta, ab hæreticis sæpe fuisse deprauata, Tertullianus contra Marcionem locuples testis est. Sic libri Clementis, Dionysij, Origenis, & aliorum ab impijs corrupti fuerunt. Sic demum synodus Chalcedonen. & acta quintæ synodi, & capita quædam Ephesini con-

cilij adulterata fuisse, authores multi sunt. [Euseb. lib. 4. eccl. histo. cap. 23. & lib. 5. cap. vlti. & lib. 6. cap. 10. Ruffinus lib. de adulter. librorum Origenis, Isidor. lib. 3. de sum. bon. cap. 12. Ioannes Picus in apologia. quæst. 7. Brunus lib. 6. de hæreticis. cap. 7.]

12 Et ne longe factorum exempla petantur, corrumpunt hodie Lutherani sacros fere libros omnes: quos magno studio curant, vt sic deprauati, ad Indos vsque perueniant: vsque adeo verum est, quod ille Hieron. de hæreticis iam olim scripsit: In eo se lucrum putant consequi, si alios decipiant, & ipsi perditos ceteros perdant. Fieri enim fere solet, tam in alijs disciplinis, quam in religionis, vt quod quis vehementius amarit, idem cupiat omnes contemplari atque amplecti: & quæ pertinaciter sibi persuaserit, ea in lucem prodat, firmiterque credenda totis viribus persuadere conetur. [Hieron. in Esa. cap. 19. Hermas Lematius lib. 2. de instau. relig. c. 5.]

- 13 Scripta quoque sancta ab hæreticis deprauata, laceranda & comburenda sunt: quia plusquam libri hæreticorum nocere possunt: Hos enim vitamus omnes: illa vero bona fide legimus: ac fieri potest, vt legentes in insertos alicubi errores, velut in scopulos aliquos impingamus: atque inde id eueniet quod Leo ille magnus epistola. 91. scriptum reliquit, Vt pietate sanctorum voluminum deprauata, non quod Spiritus sanctus docuit, sed quod diaboli minister inseruit, legatur & prædicetur.

14 Huius autem contagij nõ aliud remedium inueniri potest, nisi qua dignum est diligentia curetur, ne vsquam locorum, quouis idiomate, siue religionis, siue serijs, siue ludicri libri aut libelli imprimantur, vendantur, importentur, legantur, habeantur: nisi quos publica autho-

authoritate delecti censes approbarent: ita plane ut officina excudendorum librorum publicae ubique auctoritati pateant, non secus atque officinae cudentae monetae. Et hoc tanto maiore solitudine, quanto par est existimandum, plus interesse reipub. religionem incorruptam esse, quam monetam. Ac tanto quidem iustius transgressores punire licebit, quanto maleficium ipsum circa praestabilius est. [9. ethi. cap. 3. Hermas. lib. 3. de instau. religio. c. 5. Brunus lib. 6. de haeret. cap. 7.]

15 Eodem fere pertinet lex illa Platonis: Nemo poeta praeter ciuitatis leges, & praeter iusta vel honesta, vel bona, fingere quicquam audeat: neque liceat quae composuerit, vlli priuatorum ostendere, antequam constituti hac de re iudices, legumque custodes, & viderint & approbauerint. Et paulo post: Infaniremus & nos omnino, & ciuitas omnis, si antequam magistratus viderint quae composuistis, & dicenda ad populum iudicauerint, admitteremini. Haec Plato lib. 7. de legibus. qui lib. 8. addit. Nemo audeat musam horum iudicio non probatam canere, etiam si Thamyrae, Orphei que hymnis sit fauuior.

16 Extat concilij Lateran. decretum, vetans ne quis liber imprimatur, nisi per episcopum & inquisitorem apostolicum diligenter sit examinatus: qui contra fecerit, in sententiam excommunicationis incurrat, & libri publice ardeant. Quod in synodo Tridentina renouatum est, & regijs pragmaticis poenis magnis sancitum. [Lateran. ses. 10. Trideti. ses. 4.]

17 Et quamuis in haereticorum libris (in ijs praesertim qui ad religionem pertinent) aliqua reperiantur eleganter tractata: nihilominus tamen libri eorum vitandi, & comburendi sunt. Nam ut Irenaeus lib. 3. aduersus haereses. cap. 4.

inquit: Non oportet quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia discernere. Adde quod ut Leo magnus ait: Quamuis sint in illis quaedam quae videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacua sunt venenis: Sine mendacio consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fideli complanabitur. [Eccl. 34.]

18 Timendum quidem est, ne dulcedine veritatis lectores allecti, impietatis venenum incauti liguriant: atque ea causa fuit ut Christus saluator noster demonia veritatem dicentia loqui prohibuerit, quemadmodum Theophylactus, Euthymius, & alij in euangelium Marci obseruarunt. c. 1. Et inibi Beda inquit: Quare autem demonia Dominus se loqui prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os tuum? Nequis dum praedicantem audit, sequatur errantem. Improbis enim magister est diabolus, qui falsa veris sepe permiscet, ut specie veritatis, testimoniū fraudis obtexat. Quod idem in acta apostolorum. cap. 16. iterans addit.

*Ne corrumpamur amari
Melle doli, si vera canit, qui falsa ministrat.*

Ut Arator ait. Tum illud addo.

Impia sub dulci melle venena latent.

[Simile quippiam tradit Origenes in lib. nume. homil. 16. & Chrysost. in cap. Matth. 13. homil. 47. & concio. 2. de Lazaro.]

19 Sed quamuis haec ita sint, quiescere tamen nescit praua curiositas, & Eux filij ut bonum & malum sciant, libros haereticorum legunt. Quasi vero in omnino doctrinarum genere innumerabiles libri non extant, quorum lectione curiosi homines satiari non queant. Isti vero praepcepta Pontificum contemnentes, vehementer

hementer peccant: nam qui eos spernit, Christum spernit. Deinde committunt se periculo erroris impij: & Qui amat periculum, peribit in illo: & Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. [Luc 10. Ecclesi. 3. & 13.]

20 Summi tamen theologi, concessu Pontificis Max. libros haereticorum legere poterunt, ut fallaces eorum doctrinas resellant: exemplo Dionysij episcopi Alexandrini, qui lib. 3. de baptismo huiusmodi verba scripta reliquit: Ego & tractatus haereticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si videar ad horam verbis eorum pollui: sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum verbis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus & compresbyteris prohiberet me, ne haereticam lectione, tanquam coeni alicuius fetore polluerer, visio mihi quaedam a Deo ostenditur, quae me confirmaret, & sermo ad me factus est, haec mihi euidenter proloquens: Lege omnia quaecunque in manus tuas venerint: quia probare singula quaeque, & discernere potes: quandoquidem ex initio tibi haec causa fuit credendi. Amplexus sum visionem, quia & apostolicę sententię congruebat, dicenti: Omnia probate; quod bonum est, tenete. [Retulit haec Eusebius lib. 7. eccle. histo. cap. 6. & Nicephorus meminit lib. 6. cap. 8. Godofredus in l. damnato. C. de haeret.]

21 Viri quoque sapientes, permissu Pontificis Max. legere possunt haereticorum libros: eos praesertim qui religionis non sunt, sed vel iuris ciuilis, vel medicinae, vel artium liberalium: ut si qua prodesse catholicis queant, ab haereticis, tanquam ab iniustis possessoribus, auferantur. Quod iam olim de libris gentiliū legendis diuus August. alijque tradiderunt. [Aug. lib. 2. de doctri. chri. cap.

40. cap. turbat. cum seq. dist. 37. Nicepho. lib. 10. ecclesiast. histo. cap. 26.]

22 Sed si id fiat, ne nominandi quidem haeretici sunt. Laudat Plutarchus Lacedaemonios, eo quod flagitiosus quidam, cum optimam dixisset sententiam, Lacedaemones ipsam approbarunt, sed illi ablatam, alij qui bene vixerat, ascripserunt. Quod prolixè memoras Aulus Gellius, nobile id & illustre consilium fuisse dicit, ac tandem his verbis concludit: Sic bona sententia mansit, turpis author mutatus est. Quod si viri illi, verae pietatis ignari, dedignati sunt ex improborum ore veras & honestas sententias audire: quanto magis catholici cauere debent, ne vel ex ore, vel scriptis haereticorum immortalitatis verba capiant: ut quos etiam Deus tanquam organa diaboli indignos iudicat, ex quorum ore veritas denunciatur? [Plutar. in Apophtheg. Gelli. lib. 18. cap. 3. Philo lib. quod deterius potiori insidiari soleat. Brun. lib. 6. de haeret. cap. 6.]

23 Multi iuris periti, non admodum perite aiunt: Si libri haereticorum apud aliquem reperiantur, hoc ipso probatum erit, illum haereticum esse: atque adeo ut conuictum puniri posse. In quo mea quidem sententia bis errant. Primum, quod praeter leges id genus probationis inducunt: quod neque vsquam relatū, neque vnquam receptum est. Deinde, quod ex ea sola praesumptione siue ficta probatione, putant, Christianum hominem impietatis danari posse: quod lege pontificia nominatim vetitū est. [c. literas. de praesumpt. Fallitur Archidia. Ioā. And. & Domini. in c. filij. de haeret. li. 6. Ludou. Roma. singul. 323. Ioan. Anan. in. c. si quis episcopus. de haeret. Hippol. in. l. qui falsam. ff. de fals. & in practica. §. diligenter. & cōsi. 52. Gratus cōsil. 151. li. 2. Ludou. Care. de haereticis. nu. 125.]

24 Sunt qui aiunt, suspectos esse illos, qui libros hæreticorum habent: quorum sententia probabilis est. Ego vero plurimum arbitrio iudicum tribuendum cenſeo: nam ex personarum & librorum qualitate, aliisque circumstantiis, causa cognita, iudices in vnaquaque specie melius statuere poterunt: hodie vero multis summorum Pontificum decretis, & bulla in cæna Domini seuerissimæ pœnæ sancitæ sunt contra eos, qui libros hæreticorum legunt, vel possident. [Ioã. And. & Domin. in cap. 2. de hæret. lib. 6. Matth. in constit. Siciliæ titul. 1. q. 10. Felin. in. c. si quis episcopus. de hæret. Gonsa. de here. prauit. q. 13. Alber. de assertioni. cath. q. 28. Godofred. in l. damnato. C. de hæreti. Zanchi. cap. 7. Fran. Bursat. consil. 90.]

25 Cæterum libris hæresum cõuinci possunt eorum authores, & plenam aduersus eos probationem faciunt, si modo plane constiterit ab eis compositos esse. Nec enim minus hæretici sunt, qui hæreses dicunt, quam qui eas scribunt: imo deliberatione maiori libri scribuntur, quam verba emittantur. Accedit eo Iustinus ille martyrio & philosophia illustris, qui in prima quæstione Gentibus posita inquit: Impium est, etiam sola cogitatione indigna de Deo sentire: si vero ad huiusmodi impietatem, quam sola opinio & cogitatio pariat, etiam oratio & assertio addatur, maior impietas efficitur: si & asseratur, & scripto enuntietur, necessario omnem malitiã & vitium talis impietas complectitur. Quamobrem diuus Aug. epist. 96. inquit: Anathemet Pelagius scripta sua, vbi contra gratiam Dei, etsi non per contumaciam, tamen per ignorantiam disputat, &c. [cap. vlti. 24. q. 2. Leo epistola. 91. cap. 15. l. lex Cornelia. §. si quis librum. ff. de iniur. Sozome-

nus. lib. 3. histor. tripart. cap. 9.]

26 Qua pœna sit afficiendus, qui libros hæreticorum retinet, sæpe quæsitum est. & lex quidem magni Constantini ait: Si quis conscriptiones Arrij celasse comperiat, & non repente proferens, igne consumpserit, mortis supplicio subiacet. Honorius quoque & Arcadius hæc legem tulerunt: Codices, hæreticorum doctrinam continentes, summa sagacitate quæri ac prodi mādamus, sub aspectibus iudicantium incendio mox cremandos: ex quibus si quid forte aliquis, qualibet occasione vel fraude occultasse neque prodidisse conuincitur, sciat se velut noxiorum codicum retentorem capite esse plectendum. Valentinianus autē & Martianus aliquanto mitius. lex enim eorum ait: Nemo huiusmodi habere libros, & sacrilega scriptorum audeat monumenta seruare: quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Postremo Iustinianus constitutione nouella inquit: Neque Seueri dicta scriptaue apud quemquam Christianorum manent, sed profana sunt, & a catholica ecclesia aliena, ignique comburantur a possessoribus: nisi illis retinendis in periculum adduci velint. Præterea, a nemine in posterum conscribuntur, sciens quod illius dicta conscribentibus, abscessio manus in pœnam irrogabitur: nolimus etenim vt illorum blasphemia ad alia prorepat secula. [Socrat. lib. 2. histo. tripart. cap. 15. l. 24. titul. de his quæ super religione cõted. C. Theod. l. quicumque. C. de hæret. Nouella. 42. vt Anthimus, Seuerus, &c.]

27 Nobis vero, qui sententiam sanguinis ferre non possumus, magno argumento esse debent suprascriptæ leges, vt seuerius in eos animaduertamus, qui dolo malo hæreticorum libros occultant. Quod

Quod si hi qui famosum libellum reperiunt, & non illum statim supprimunt, capitali sententia damnantur: quanto acerbius puniendi sunt, qui libros hæreticorum seruant, præsertim Lutheranorum: qui nihil aliud fere sunt, quam in Pontifices Max. in diuos om-

nes, in ecclesiam catholicam, in religionem Christianam, impij famosique libelli. l. 1. C. de famos. libellis, vide bullas Leonis X, & Iulij III. contra eos latas, qui libros Lutheri & aliorum legerint: eos enim pœnis hæreticorum, & læsæ maiestatis condemnant.

De Mahumetanis Tit. XXXIX.

S V M M A R I V M.

- 1 Mahumetanorum appellatio quos complectatur.
- 2 Mahumetis vitia, & secta ab eo introducta turpitudine.
- 3 Mahumetis sectam, ridicula cum sit, cur tot homines sequantur.
- 4 Mahumetani ad inquisitorum iurisdictionem non pertinent, nisi fuerint baptizati.

Et ionem non pertinent, nisi fuerint baptizati.

Hispania eo potissimum nomine felix appellari debet, quod ab hæresibus int acta est.

6 Christianus Mahumetis sectæ se addicens; quomodo puniendus.

De Mahumetanis.

MAHUMETANORVM APPELLATIONE hoc loco accipimus Sarracenos, Mauros, Turcas & cæteros barbaros omnes, qui Mahumetem illum impostorem, & pseudopphetam colunt: quorum omnium secta falsissima & spurcissima est, & quæ facile a quouis homine, infimæ etiam eruditionis, expugnari & confutari potest: ea enim lumini naturali & supernaturali repugnat, & ab omni philosophia rectaque ratione prorsus abhorret. Composuit Mahumetes ipse Alcoranum, id est, collectionem præceptorum: librum quidem vsque adeo confusum & inuolutum, vt vix magno labore ab homine quopiam doctissimo explicari, aut ordinari queat: quod euidenter ostendit imprudentiam & ignorantiam atque cæcitatem authoris. Continet præterea tot fabu-

losa portenta contra legem Dei & bonos mores, vt irrisione magis, quam confutatione dignus sit.

2 Mahumetes ipse homo fuit sacrilegus, tyrannus, peruersus, qui non doctrina, eruditione, aut vitæ sanctitate, sectam suam persuasit, sed vi & armis, fraudibus atque muneribus eam introduxit. Nihil habet ea secta præclarum aut sublime, nihil attingit de puritate cordis, nihil de contemplatione veritatis, nihil de vera beatitudine, tota est in terrenis delitijs, in obscœnis corporis voluptatibus: nullis vnquam veris miraculis claruit Mahumetes, neque ab vilo propheta, viro sancto aut erudito vnquam laudatus est: a seipso sæpissime dissidet: & ingenue falsus est, nescire se, an ipse, & qui eum sequuntur, in via salutis essent. Addiditque se credere quod nullus legem suam erat intellecturus: neque mirum

id, quando quidem illemet seipsum non intellexit. Etenim ut Sapiens ait. Impius confundet, & confundetur. Docuit auditores suos, quod qui occidit inimicum, vel ab inimico occiditur, in paradysum ingrediatur: paradysum vero dicebat, carnalis cibi, & potus, & commixtionis mulierum, fluuiumque vini & mellis & lactis, & sceminarum, non praesentium, sed aliarum commixturam, multorum annorum futuram, & affluentem voluptatem: neque non & alia luxuria, & stultitia plena, ut Paul. diaconus memorat, libr. 18. rerum Romanorum. [vide Pompon. Latum. in Licinio. & Baptistam Egnatium post vitam Heraclij.]

3 Dixerit fortasse quispiam, quid est igitur quamobrem tam innumerabiles haec sectam sequuntur? In promptu causa est, quia voluptatibus seruit. Etenim (ut apud Xenophontem est) fit per sepe ut habeant plures qui secum sentiant improbi viri quam probi. Improbitas enim proficiscens per subitas voluptates, harum persuasionibus utitur, quo multi secum sentiant: At virtus ad arduum agens non est admodum potens, ut subito & inconsulto ad se trahat. Et Arist. 6. Polit. inquit: Permissio viuendi, ut quisque velit, magnam colligit fauentium multitudinem: nam vulgo dissoluta gratior est, quam temperata vita. Sic meretrici dicenti (ut Elianus refert libr. 13.) Ego quidem, o Socrates, multum tibi praesto: nam cum tu nemi ne ex meis a me possis abalienare, ego cum libitum est, tuos omnes a te auoco. Respondit Socrates, quid mirum est hoc? Si quidem tu ad decliuem tramitem omnes rapis: ego vero ad virtutem cogo, ad quam arduus & plerisque insolitus est ascensus. Sic Mahumetes, Lutherus & fere caeteri haeretici omnes,

hac ampla via, improbos homines rapiunt, relicta illa Christi arcta, qua ad vitam ducit: quam viam cōficiunt admodum pauci.

4 De Mahumetanis autem non est cur pluribus disputemus, quandoquidem ad iurisdictionem inquisitorum non pertinent, nisi forte baptizati fuerint: quo casu in haeticorum vel apostatarum numero habendi sunt. Accedit etiam quod lege regia expulsi sunt Mahumetani e tota Hispania: & praeterea interdictum illis est, nequam ad eam reuertantur, poena mortis & publicatio nis bonorum aduersus illos, qui contra rium fecerint, constituta. Item illud eadem lege continetur, ut bona omnia eorum, qui Mahumetanos receperint, ipso facto confiscentur.

5 Oninium foelix Hispania nostra piorum principum beneficio, ab impiorum & haeticorum pestifera contagione purgata: fatentur hoc ipsum exteri, qui regnum nostrum ob eam rem aiunt esse, sicuti est, foelicissimum: sed vnus testimonio breuitatis causa contentus ero. Hosius ille Cardinalis illustrius. multis nominibus suspiciendus, libro. 3. aduersus prologomena Brentij: Nullum, inquit, regnum est, nostro hoc infolici seculo, magis ab haesibus intactum, quam sit, vel hoc solo nomine foelicissimum, Hispaniarum regnum: cui propter hanc in fide catholica constantiam, & eius tuendae diligentiam, alias praeterea multas foelicitates Deus largitur. Sic etiam Pausanias libro. 1. de religione Atheniensium loquens, inquit: Quanto caeteris Deorum cultu. Athenienses praestent, secunda, qua in praesentia utitur fortuna, argumento esse potest. Incredible pene est, quanta foelicitate coalescant regna, in quibus iustitia permista est cum religione: qua cum in Hispania

spania fulgeant, mihi conijcere licet, diuina prouidentia factum esse, ut Indorum gens tam late longeque diffusa, ab Hispanis potius, quam ab alijs nationibus inueniretur: nempe ut rectam puramque fidem ab Hispanis hominibus edoceantur. Annuntiatum a nostratibus est omnibus fere Indis euangelium Christi, & innumerabiles barbari facti sunt Christiani, Domino cooperante, & multis magnisque signis catholicam fidem confirmante, ad haeticorum omnium confusionem.

6 Sed ad Mahumetanos reuertamur.

De matrimonio Titulus XL.

S V M M A R I V M.

1	V xores duas, aut plures habens a iudice seculari puniendus est.	de crimine monachi occulte uxorem ducentis.
2	Inquisitores cur saepenumero de causis eorum cognoscunt, qui plures habent uxores.	11 Lutheri haesesis asserentis monachos posse ducere uxorem, iam olim condemnata est.
3	Inquisitores quatenus cognoscere debeant de illorum causa, qui plures habent uxores.	12 Clerici qui uxorem ducunt, eodem stylo ac monachi coercendi sunt.
4	Inquisitores quando procedere debeant aduersus eos qui plures uxores habent.	13 Clerici nuptijs incestis inquinati qua poena afficiendi sint.
5	Uxorem alienam qui sciens ducit, & mulier qua sciens nubit alterius viro, a quibus puniendi sint.	14 Maritus qui uxore viua absque eius iusto consensu ad sacros ordines promouetur, qua poena afficiendus sit.
6	Uxores plures habentes qua poena affici soleant ab inquisitoribus.	15 Sacerdos qui filiam spiritualem nefario incestu contaminauerit, quomodo puniendus sit.
7	Iudices ecclesiastici ad verbera damna possunt reos.	16 Maritus an habitare teneatur cum uxore haeretica ecclesiae reconciliata, & uxor cum marito.
8	Monachus post professionem solemnem, matrimonium contrahens, si occulte id faciat, an ab inquisitoribus puniendus sit.	17 Matrimonium contractum inter catholicos & haeticos, an ratum sit.
9	Monachum, qui occulte matrimonium contrahit, ab inquisitoribus puniri non debere, falsa videtur opinio.	18 Matrimonium praedictum ratum esse non nullis rationibus ostenditur.
10	Inquisitores cognoscere etiam possunt	19 Matrimonium praedictum ratum non esse, & praedictas rationes nullius esse momenti, demonstratur.

- 20 Matrimonium inter Christianos & hæreticos multa concilia prohibent.
- 21 Concilia quæ matrimonium inter Christianos & hæreticos prohibent, a pontificibus maximis approbata sunt.
- 22 Matrimonium inter Christianos & hæreticos vetitum est, pœnis etiam adiectis.
- 23 Matrimonium hoc qui dixerit ratum esse, probare debet exceptionem, cum regula sit ei contraria.
- 24 Matrimonij prædicti non qualiscunque prohibitio est, sed varijs pœnis sancta.
- 25 Matrimonia legitima & iusta separantur propter hæresim superuenientem.
- 26 Matrimonium & societas cum hæreticis diuino iure prohibetur.
- 27 Matrimonium ipsdem de causis quibus irritum est inter infideles & Christianos, inter hæreticos & fideles irritum censetur.
- 28 Hæreticorum consuetudo periculiosior est quam infidelium.
- 29 Hæreticorum societatem perniciosam esse ex Paulo ostendi potest.
- 30 Christianis graue & nefarium iugum est, cum hæreticis societatem coniungere.
- 31 Matrimonium cum infideli contractum, cur potissimum irritum esse debere, quidam theologus asseuerabat.
- 32 Christi membrum efficitur quisquam, nõ solum per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti.
- 33 Matrimonium catechumeni, aut apostate, cum catholica, vel infideli, an sit ratum.
- 34 Matrimonium apostata cum catholica
- ratum esse, quidam theologus ex Ambrosio deducebat.
- 35 Ambrosius de matrimonio loquens; nuptias infidelis & hæretica cum Christiano ex aquo prohibuit.
- 36 Matrimonium inter fidelem & infidelẽ prohibet Tertullianus.
- 37 Christianum virum cum muliere hæretica coniungi non licere, docet canon 72. sextæ synodi generalis.
- 38 Sextæ synodi generalis canones magnã habent auctoritatem.
- 39 Theodorus Balsamon Antiochenus patriarcha canoni sextæ synodi generalis multum tribuit.
- 40 Mattheus monachus Græcus de canone sextæ synodi generalis magnifice sentit.
- 41 Matrimonium inter Christianos & infideles aut hæreticos, leges septipartita prohibent.
- 42 Hæreticus infidelis dici potest.
- 43 Matrimonium inter Christianos & hæreticos cur contrahere non liceat.
- 44 Hieronymus matrimonium inter hæreticos vel infideles & Christianos, quibus verbis improbet.
- 45 Matrimonium prædictum multa concilia & sancti viri damnant, & prohibent.
- 46 Matrimonium prædictum quantum distet a iusto sanctoque conubio, docet Tertullianus.
- 47 Matrimonium prædictum quibus rationibus adducatur auctor, vt irritum puet.
- 48 Matrimonium inter hæreticos & Christianos contractum, iure optimo irritũ esse censerı debet.

De matrimonio.

- D iudicem secularem pertinet, punire eum qui duas, aut plures vxores habet: quemadmodum plurimis Romanis & regijs legibus continetur. Et Athalaricus Gothorum rex, huiusmodi legem tulisse fertur: Vno tempore duabus nemo copuletur vxoribus: quia se nouerit rerum suarum amissione plectendum. Nam aut libido est, & recte perfrui non finitur: aut cupiditas, & iure nuditate damnatur. Author Casiod. lib. 9. variarũ. Episcopi quoque atque iudicis ordinarij cognitio est, quoties de viribus huius, vel illius matrimonij questio tractatur. [l. eum qui duas. C. de adult. c. 2. de secu. nupt. l. miles. §. mulier. de adult. authen. hodie. C. de repudijs. regia lex. 7. titul. 1. §. lib. 8. ordinat.]
- 2 Caterum inquisitores de his criminibus in Hispania cognoscere sæpe solent propter abusum matrimonij, & suspicionem hæresis inde orientem: censetur enim de hoc sacramento male sentire, qui cum pluribus matrimonium simul contrahit: quamobrem plerique putant inquisitores de tali crimine cognoscere posse. [Lapus in cap. accusatus. §. sane. de hæret. lib. 6. Domi. & Philip. Franc. in princ. eiusdem cap. Francif. Squila. in tract. de fide. catho. cap. 1. §. Sum. Rose. verbo hæreticus, num. 6. Gonsa. de hæret. prauis. quæst. 9. Felin. in cap. ad abolendam. de hæret. Ioan. Lup. in cap. per vestras. §. 1. 8. nu. 25. Couar. lib. 4. decretal. par. 2. c. 7. §. 3. Alfon. lib. 1. de iusta hæret. puni. cap. 1. Conrad. Brun. lib. 1. de hæret. c. 2. diffusius Alberti. lib. de agno scen. assertio. cathol. q. 23. nu. 49.]
- 3 Videtur tamen quod inquisitores, vsque eo duntaxat cognoscere valeant, vt plane intelligant, vtrum reus male sentiat de sacramento matrimonij, vel nõ: quod vbi peregerint, functi sint officio suo. Nam si constiterit, reum in fide non aberrasse, neque vnquam credidisse, licere simul duas vxores habuisse: videtur quidem quod inquisitores vltra procedere nequeant: Nihilominus tamen consuetudo inualuit, vt interdum reos istos puniant: sed ea consuetudine abuti non debent. Nã si colore aliquo reus excusetur a suspitione hæresis, consultius facient inquisitores, si cognitionem hanc iudicibus ordinarijs reliquerint. Quid enim si prius matrimoniũ ex causa probabili nullum esse dicatur? quid si propter longam absentiam, & rumores mortis alterius coniugis, alter ad secundas nuptias transferit? Nunquid infamandi, aut puniendi tanquam hæretici erunt, qui talia matrimonia bona fide contraxerint? Profecto longe aliud sacris canonibus decretum est. Nam vxorem absentis, quæ priusquã de morte viri sui certa esset, alteri nupsit, quodammodo venia dignam iudicauerunt patres, in sexta synodo generali. Quod multis quoque patrum decretis Gratian. comprobatur. [Sexta syno. cap. 93. c. 1. cum seq. 34. quæstio. 1. vi. l. miles. §. mulier. ff. de adulterijs.]
- 4 Tunc autem iure procedunt inquisitores, cum de hæresi suspectus est reus, vel quia originem habet ex gente Mahumetanorum, vel quia palam duas duxit vxores. Nam priori casu verisimiliter præsumi potest quod legem sequitur Mahumetis: & posteriori, suspectus est ipso facto, quia male videtur sentire de sacramento matrimonij, qui publice illud

ce illud sperint, eoque abutitur. Quod idem in aliis similibus causis seruari poterit: nam si barbari ad fidem conuerfi plures vxores secundum leges maiorum suorum habeant, in eadem causa suspicionis erunt: multo quidem ante Mahumetem, barbari & carnales homines pluribus vxoribus abuti solebant. Cuius rei Salustius in bello Iugurthino his ipsis verbis meminit: Iugurthæ filia Bocco nupserat: verum ea necessitudo apud Numidas Maurosque leuis ducitur, quod singuli pro opibus quisque quamplurimas vxores, denas alij, alij plures habent: sed reges eo amplius: ita animus multitudine distrahitur, nullam profocia obtinet, pariter omnes viles sunt.

5 Eadem quoque causa est puniendi eum, qui sciens matrimonium contrahit cum aliena vxore: & item inquirendi aduersus mulierem illam, quæ scienter nubit alterius viro: quia vterque abutitur sacramento matrimonij, & cooperatur adulterino coniugio. [Abb. in. cap. 2. de spons. duorum. glos. in. l. vtrū. ad. l. Pomp. de parri. l. si quis vxori. de furt.]

6 Poena vero qua inquisitores punire solent istos, si plebei sint, hæc est. Reus ad publicum spectaculum simul cum hæreticis trahitur, & propter leuem suspicionem abiurat, & fustibus cæditur: hodie quoque ad triremes ad quinquenniū damnandus est, parte dimidia bonorū publicata, si filios non habuerit: quem admodum lege regia plenius continetur. Ad quas poenas inquisitores damnare reos possunt, euam si sacerdotes ipsi sint: non enim connumerantur inter poenas sanguinis, quas imponere clerici nequeunt. Sic anno superiori falsidicos testes ad triremes condemnauimus. [l. eum qui duas. C. de adult. iuncto. §. Itē lex Iulia. de adulterijs. insti. de publ.

iudi. petitio. 105. anno. 1548. Alberti. de assert. catho. quæst. 23. nu. 76.]

7 Et ictus fustium iudicibus ecclesiasticis iam olim in vsu fuisse, diuus August. est author, qui Marcellino scribens inquit: Confessionem virgarum verberibus eruisti, qui modus coertionis, & a magistris artium liberaliū, & sæpe etiā in iudicijs solet ab episcopo haberi, & clerici etiā flagellis cædi possunt. [Aug. epistola. 159. cap. sententiam sanguinis. ne cler. vel mona. c. vniuersitatis. de sen. excom. & illic Felin. cap. fraternitas. 12. quæst. 2. cap. 1. de calumni. c. cum beatus. 45. dist. Ioan. Ber. in pra. c. 125. l. eum qui duas. C. de adulte. §. item lex Iulia. insti. de publi. iudi. Alberti. de assertio catho. quæst. 23.]

8 De Monacho illo, qui post solemnem religionis professionem contrahit matrimonium, hac distinctione iuris periti communiter vti solent: Si publice facinus hoc perpetravit, eo casu magis suspectus est, ipso facto male sentiens de votis monasticis: videtur enim asserere, id sibi licere, quod palam committere non erubescit: Aliud esse aiunt, cum occulto monachus duxit vxorē, quia tunc magis præsumitur dolo peccasse, quam intellectus errore. Quamobrem priori casu procedere poterunt inquisitores, posteriori non item. [ar. l. 2. §. pen. ff. vi bon. rapt. Iacob. Butr. & Bald. in. l. nemo. C. de sum. Trinit. Abb. in. c. de homine. de celeb. mis. & conf. 68. lib. 1. Idē rursus & Feli. in. c. cum quidam. de iur. iur. Ioan. de Anan. & Feli. in. c. ad abolendam. de hæret. Franc. Squilla. de fide catholi. cap. 1. §. Gonfa. de hæret. prauit. q. 9. Matth. de Affli. in consuet. Sicil. tit. 1. q. 7. Ioan. Lup. in cap. per vestras. §. 18. Albert. in rub. de hæret. lib. 6. q. 13. nu. 37. Alfon. lib. 1. de iust. heret. punit. c. 1. Brun. lib. 1. de hæreticis cap. 2. Ludouicus

9 Sed vereor ne hæc opinio falsa sit, & ratione careat: mihi certe parum fundata videtur: nam etsi impudentius ille faciat, qui palam has nuptias celebrat, non tamen suspicione magna carebit, qui eandem occulte contraxerit: quoniam nimo plerunque fit, vt vehementiori suspicione laboret, qui clanculum talia committit: nam qui male agit, odit lucem. Et vt Arist. lib. 7. ethic. ait, Magis iniusti sunt ij, qui magis occulte procedunt. Et sicuti Socrates lib. 5. histo. eccle. inquit: Ea quæ occulte geruntur, improbitatis suspicione plenissima sūt. Quod multis exemplis confirmare possem, quæ alij ante nos retulerunt. [Ioā. 3. Aristo. 7. ethic. cap. 6. Socrat. hist. tripa. lib. 5. c. 34. l. vltim. de ritu nupti. l. non existimo. ff. de admi. tuto. cap. cū ex iniuncto. de hæret. Tiraq. in præfatione de retra. conuen. nume. 13. & dein cept. & lib. de pœn. causa. 57.]

10 Cum igitur crimen vtroque casu idem prorsus sit, neque differentia ponatur nisi in qualitate ambigua, nõ video cur tam diuersa cognitionis causa constituenda sit. Itaque mea sententia cognoscere quoque poterunt inquisitores de crimine monachi occulte matrimonium contrahentis: præsertim his temporibus, postquam impius & impurus Lutherus palam docere non erubuit, licere monachis omnibus, etiam cum virginibus Deo dicatis, libere matrimonium contrahere. Quod & ipse apostata publice perpetravit: sanctimoniali, quam miseram secum traxit in perditionem, incesta copulatus libidine. Quem non puduit frequenter asserere, æque non esse arbitrij sui, vt se seruaret ab vsu & commixtione scæminæ: quam non erat arbitrij sui, mas esset an scæmina, Ex quo pari absurditate colligere sole-

bat votum castitatis esse impossibile. Quod ideo illum sensisse puto, quia heuoluo & vinolentus erat: venter enim vino estuans, cito despumat in libidinem. Vnde cuius meus Lucanus lib. 10. eleganter cecinit:

*Plenum epulis, madidumque mero, venenique paratum
Inuenies.*

11 Hæc autem hæresis Lutheri iam olim condemnata est, & multi doctissimi viri nominatim illam confutarunt. Cæterum illud præterire non potui, quod in concilio Turonico eo tēpore celebrato, quo licebat clericis iuxta usum Orientalis ecclesiæ habere Vxores, de monachis tamen tale decretum extat: Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi: neque, quod absit, vllus eorum coniugem ducere, aut extranearum mulierum familiaritatem habere. Nam si vxorem duxerit excommunicetur, & de vxoris male sociatę consortio etiam iudicis auxilio separetur: & infelix monachus tali coniunctione scædatus, ab ecclesia segregetur, donec reuertatur ad septa monasterij: & indictam ab Abbate, quandiu præceptum ei fuerit, agat poenitentiam. Hactenus concilij canon. Inquisitores vero ieiunia & orationes iniungere solent, cū detrusione perpetua in monasteriū. [cōcil. 2. Turonico. can. 11. Adde. c. impudicas. c. si quis sacro. c. monacho. c. & quia. 27. q. 1. Vide Nicepho. li. 2. c. 15. cū seq. & li. 6. c. 30. Alfof. Viruef. aduersus Lutheri dogmata. Philip. 18. cum seq. Perionium lib. 2. topico. theologorum.]

12 Differentiā illam inter publicū & occultum matrimonium monachorum sequuntur aliqui in matrimonij clericorum: sed iisdē omnino rationibus ab eis dissetio: idemque seruari debere sentio, in

presbyterorum, diaconorum, & subdiaconorum nuptijs, quæ in matrimonio monachorum supra retuli. Has quoque incestas nuptias clericorum eodem errore approbat impurus ille Lutherus contra innumerabilia fere concilia, & sanctorum patrum decreta: denique aduersus traditionem, & consuetudinem totius occidentalis, hoc est catholicæ atq; apostolicæ Christi ecclesiæ. [Ioan. Lup. in c. per vestras. §. 18. Ioan. Bern. in pract. crimi. c. 74. cōtra Lutheri dogmata. Gratia. 27. dist. cū seq. & dist. 32. Hiero. li. 1. aduersus Iouinia. & iterū epist. aduersus Vigilantiū. Gerson dialogo de castit. eccl. Faber in malleo contra Lutherum tract. 4. Echius in Enchirid. tit. 19. Alfō. aduersus hæreses, verbo sacerdotiū. Albert. Pighius cōtrouersia. 15. Tiraquel. in. 15. lege connubiali. nu. 82. Bartho. Latomus aduersus Bucerum, controuersia de cœlibatu sacerdotū. Marti. Ayala. de diuinis & eccl. tradi. tit. de cœlibatu.]

13 Clerici autem in sacris ordinibus constituti, qui nuptijs incestis inquinantur, officio & beneficio ecclesiastico priuandi, & vxores dimittere cogendi, & digna pœnitentia puniendi sunt. Presbyteri ab ordine deponantur, & sacro ministerio priuentur. Diaconus sit alienus a ministerio, & vacet a clero, & ab omni ordine sacro remoueat, & officio ac beneficio ecclesiæ careat: quibus pœnis pari ratione subdiaconus puniedus est: & ita sacris canonibus continetur. Seuerius autem constituerunt patres in octauo concilio Toletano, hoc verborū tenore: Quicumque etiam si inuiti, ad ecclesiasticarum officia dignitatum assumuntur, deserere quā semel receperūt gratiam, donumq; nequaquā audeāt. Si vero ad cōiugia moresq; seculi redire attētauerint, omni ecclesiastica dignitate priuentur, & apostatæ habeantur, & in

monasterio donec vixerint, sub pœnitentia retrudantur. Hodie tamen solent ad tempus in monasteria detrudi, vt illic ieiunijs certis & orationibus vacent: & vltra suprascriptas pœnas canonicas, pecunia quoque multantur. [cap. 1. de cleri. cōiu. c. decernimus. c. presbyter. c. presbyterū. 28. dist. c. si quis a modo. cū seq. 81. dist. 6. synod. generali. c. 6. c. diaconus. 27. dist. c. eos. 32. dist. & 8. cōcil. Toletano can. 7. regia. l. 41. cū seq. tit. 6. par. 1. Clēme. 1. de confang. & affin. Ioan. Ber. in pract. c. 27.]

14 Quæsitum fuit, qua pœna puniendus esset maritus, qui vxore viua sine iusto cōsensu illius, ad sacros ordines promotus fuit. Cui quæstioni respondimus, nō esse aliam pœnam iure pontificum definitam, quam eam, quæ constitutione quadā Ioan. xxij. cōtinetur: hoc est, quod neq; matrimonio soluto in suscepto ordine ministrare, neq; ad superiores ordines prouehi, neq; ad aliquod beneficiū, vel officium ecclesiasticum valeat promoueri. Sed quia non tam de criminis punitione, quam de effectu sacrorum ordinum, illic tractatū esse videtur, & impunitum esse non debet tam graue crimen, placuit omnibus, qui de proposita quæstione consultabamus, vt instar eorum, qui post sacros ordines vxorem ducunt, illi quoque punirēt. Neq; enim magni refert, an matrimonium antecedit vel cōsequatur, quandoquidē vtroq; casu, & sacramento matrimonij, & sacerdotum ordinū, & cœlibatui clericorum par sit iniuria. Quamobrē cum ex facto quæstio tractaretur, suspendimus reum ab officijs & beneficijs ecclesiasticis, & præter publicā pœnitentiā, qualis blasphemis iniūgi solet, multa pecuniaria imposita, in monasteriū ad certum tempus illū detrusimus. [extrauag. antiquæ cōcertationi. Ioā. xxij. tit. de voto. & illic glo. in

glo. in part. nouerit conuenire, & quæ paulo ante diximus num. 12.]

15 Sacerdos, qui spiritualem filiam nefario incestu contaminauerit, ab omni officio deponatur, & cunctis diebus vitæ suæ in monasterium detrudatur. [c. omnes. c. si quis sacerdos. 30. quæst. 1. Ioan. Ber. in pract. c. 76.]

16 Quæsitum fuit, an vir, aut vxor habitare teneatur cū coniuge hæretico ecclesiæ reconciliato. Et cum fornicatio illa spiritualis efficiat, vt matrimoniū separari possit, relinquitur plane, coniugem catholicū cogendum non esse ad habitandum cū hæretico pœnitente. Quin etiā catholicus poterit vxore illa inuita ad religionē cōuolare. [c. vlt. de cōuers. coniug. cap. de illa. de diuort. Sot. in. 4. sentent. dist. 39. arti. 4.]

Sed nisi vxor velit sanctimonialis esse, cogi potest, vt ad virum pœnitentem redeat: & hanc esse communem opinionem aiunt Abbas in. c. de illa. de diuort. & Iulius Clarius li. 5. recepta. sent. §. hæresis. versū. item propter.

17 Cæterum perdifficilis, & perobscura quæstio est de matrimonio contracto inter catholicos & hæreticos: multi enim putant ratū esse id matrimoniū. [Tho. & Sot. li. 4. sent. dist. 39. Guil. in specul. tit. de diuort. glo. in. c. non oportet. 28. q. 1. Card. Præp. & alij in c. vlt. de cōdi. appof. Viguer. in inst. tit. de sacram. matrimonio. Siluest. verb. matrimoniū. 8. §. 10.]

18 Huius opinionis rationes admodum paucas inuenio: sed eruditus quidā theologus has mihi suggessit. Vnam, quod hæreticus habet fidei signaculum indelebile, quamobrē capax est sacramentorū: Alteram, quod tale matrimoniū nullo iure est irritum: Tertiā, quod sequeretur ex contraria sententia, hæretici mētalis cum catholica, nullū esse matrimoniū: Quartam, quod hæreticus ante sententiā

non priuatur dominio bonorum: ergo multo minus priuatus erit potestate sui corporis, vt illud in huiusmodi matrimonio transferre non queat: Quintam, quod hæreticus cōtrahens matrimoniū cum Iudæa, vel infideli non obligatur, neq; ratū est tale matrimoniū propter signaculum fidei: Sextā, quod irritum est matrimonium catholicæ contractum cum catechumeno quamuis ille credat, & confiteatur catholicam fidem: Septimam, quod hæresis non tollit fidē connubialem, neq; prole, neque sacramentum: ergo non repugnat coniugio, si nō pugnat cum bonis coniugij: Octauam, quod inter Iudæos & infideles verū est matrimonium, & melioris conditionis sunt catholicus & hæreticus: Nonā, quod si hæresis superueniens, non dirimit matrimonium, ergo neq; illud impedit, sed separabuntur coniuges quousque respiciat hæreticus.

19 Sed iam videamus an isthæc argumenta dissolui possint. Primū quidem fortissimū esset, nisi huiusmodi matrimonium prohibitū foret: nā hæretici aliqua sacramenta retinēt. c. sacramēta cū seq. 1. q. 1. Ad hoc, negamus tale matrimonium non esse iure aliquo irritū, quinimo id postea probabimus: Nec vires habet argumentū tertium, quia de hæretico intellectu, siue pure mentali ecclesia nihil iudicat. Quartū vero argumentū fragilissimum est, quia hæreticus nō priuatur potestate sui corporis, sed eius matrimonium cū catholica contractum irritum est ipso iure. Quintum quoq; argumentum negari potest eadē facilitate, qua asseritur: & quāuis cōcederemus verū esse, nihil inde relinqueretur aduersus nostrā sententiā. Item argumentū sextū negari posset, quia diuus Ambro. nō loquitur de catechumeno, & si de eo loqueretur, nostræ sententiæ nō aduersaretur,

quinimo pro nobis est. c. caue. 28. q. 1. Deinde septima ratio fragilis est, quia neque infidelitas tollit fidem conjugalem, neque prolem, neque sacramentum: & quia legibus ecclesiasticis, matrimonium istud haereticorum sit irritum. Octauum autem argumentum fragile est: quid enim ex eo sequitur, quod inter Iudeos & infideles verum sit matrimonium? Denique supremum argumentum fragilissimum quidem est: quia legitimum iustumque matrimonium dirimi non potest culpa vnius coniugis, alioqui haereticus fieri posset, aut fingeret se haereticum esse, qui vellet relinquere coniugem: & quos Deus coniunxit, separaret homo.

20 Haecenus contrariae opinionis argumenta fere omnia explosa eiecit: sunt nunc vero sententiam nostram probabiliorum esse fortasse ostendemus. Ac primum quidem, concilium Elibertinum inquit: Haereticis, qui errant ab ecclesia catholica, neque ipsis catholicas dandas puellas, sed neque Iudaeis, neque haereticis dari placuit, eo quod nulla possit esse societas fidelis cum infideli: si contra interdictum fecerint, parentes abstinere per quinquennium placuit. c. 16. Et concilium Laodicenum: Eos qui ad ecclesiam pertinent indifferenter filios proprios haereticorum nuptiis minime sociare debere. & rursus: Quoniam non oportet cum haereticis commiscere connubia, & vel filios, vel filias dare, sed potius accipere, si tamen profiteantur Christianos se futuros esse & catholicos c. 10. & 31. Et concilium Carthag. tertium: Item placuit, ut filij vel filiae episcoporum, vel quorumlibet clericorum, gentilibus vel haereticis, aut schismaticis matrimonio non iungantur. ca. 12. Et concilium Agathen. Non oportet cum hominibus haereticis miscere connubia, & vel filios, vel filias dare, sed potius

accipere, si tamen se profiteantur Christianos esse futuros, & catholicos. [c. 67. cap. non oportet. 28. q. 1.]

21 Quod si quispiam dixerit, haec omnia concilia esse prouincialia: huic ego responderim, a Pontificibus summis & ecclesia catholica fuisse approbata: & proferam praeterea concilium oecumenicum Chalcedonense, cuius verba sunt: Quoniam in quibusdam prouincijs concessum est lectoribus & cantoribus vxores ducere, constituit sancta synodus, nulli eorum licere, alterius sectae accipere vxorem. Et paulo post: Non possint liberos suos, haereticos, vel paganos, vel Iudaeo matrimonio coniungere, nisi utique persona, quae orthodoxae coniungitur, se ad orthodoxam fidem conuertendam spondeat. Si quis vero hanc definitionem sanctae synodi praeterierit, regularum condemnationibus subiaceat, can. 13.

22 Ex quibus omnibus perspicuum est, matrimonium propositum vetitum esse, poenis etiam adiectis: quo fit ut possimus asserere, irritum fore atque inane. Quod si quis dicat, multa prohibentur, quae facta valent: huic equidem obiecerim iuris regulam prorsus contrariam. Lex enim inquit: Quae lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur: licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere quod factum est: sed & quod fuerit subssecutum ex eo, vel ob id quod interdicente lege factum est, istud quoque cassum & inutile esse praecipimus. Nam legislatori, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficit, caetera quasi expressa ex legis licet voluntate colligere. non dubium. C. de legib.

23 Ergo qui ait connubium illud ratum esse, probare debet exceptionem, cum regula sit ei contraria. Nam dicere multa

multa prohibita, si fiant, valent: ergo matrimonium istud ratum est, perinde est, ac si dixeris: Multi mortui sunt, igitur Petrus est mortuus: multi sunt in ecclesia, ergo & Ioannes est in ecclesia: quae collectiones falsae sunt, & ineptae.

24 Adde quod non ea qualiscunque prohibitio est, sed varijs poenis sancita, ut ex concilio Elibertino, Chalcedonensi quae patet. Ac praeterea Bonifacius octauus constituit, ut mulierum, quae scienter haereticis nupserint, dotes confiscentur. [cap. decreuit. de haeretic. lib. 6.] Et Theodo. Balsamon enarrans canonem praenotatum concilij Chalcedonen. inquit: Definitum est, ne eorum liberi haereticis, vel Iudaeis coniungantur, nisi utique prohibite personae polliceantur a sua haeresi, vel superstitione recedere: tunc enim, si ad orthodoxam fidem accesserint, consequentur quoque nuptiae. Eos autem qui haec transgrediuntur, canonicis poenis subiicit synodus. Lege Laodicenam synodum & Carthaginensem, & inuenies separari matrimonium, quod cum haeretico contractum est: existimo autem etiam cum separatione, eos quoque puniri secundum praesentem canonem, sic enim ad concordiam deducuntur canones. Haec ille.

25 Vides, non solum prohibitionem, sed poenas: neque tantum poenas, verum & separationem. Nec mirum id, nam & legitima, & iusta matrimonia separantur propter haeresim superuenientem, quemadmodum epistolis maximorum Pontificum sacrisque decretis saepe constitutum est. [cap. 2. c. de illa. c. quanto. de diuortijs.]

26 Et quid attinebat vetare tot legibus id quod sepius diuino iure iam pridem prohibitum fuerat, si post innumerabiles prohibitiones, adhuc sceleratum illud matrimonium, firmum ratumque

futurum erat? Paulus apostolus ait, Nec cibum quidem cum haereticis esse sumendum, eosque deuotandos esse: & apostolus atque euangelista Ioannes vetat, ne eos in domum recipiamus, nec aue illis dicamus. Et apostoli omnes prohibuerunt, ne cum haereticis oremus. Et a concilio. 4. Carthag. interdicuntur conuiuia & sodalitates haereticorum: & nihilominus ratum erit contractum cum eis matrimonium?

27 Huc accedunt omnes fere causae, quibus irritum est matrimonium inter catholicum & infidelem contractum: quae quidem locum habent in connubio catholice atque haeretici. Nam causa quae videtur esse potissima, ea est: ne coniux catholicus ab infideli corrumpatur. Inquit enim lex: Non sociabis cum eis coniugia, neque filiam tuam dabis filio eius, neque filiam illius accipies filio tuo: quia seducet filium tuum ne sequatur me, & ut magis seruiat dijs alienis: irasceturque furor Domini, & delebit te cito. [Deut. 7. & 1. Esdræ. cap. vlti.]

28 Maius autem periculum seductionis imminet ab haeretico, quam ab alio infideli villo, quemadmodum quotidiana experientia compertissimum est. Omnes enim deridere solemus Iudeos, idololatrias, & Mahumetanos, paucique catholici ab istis capiuntur vnquam ab haereticis vero plurimi decipiuntur in dies.

29 Aliæ quoque causae haereticis accommodari possunt: quid enim prohibet quin verbis Pauli apostoli paululum permutat, ita loqui possimus? Nolite iugum ducere cum haereticis, quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? Quae autem conuentio Christi ad Belial, aut quae pars fidei cum haeretico? Quis autem consensus templo Dei, cum idolis? [2. Corin. 6.]

- 30 Iugum quidem graue ac nefarium id esset, quod catholicus duceret cum hæretico: nullaque participatio veræ religionis cum hæresibus est: nulla societas catholice lucis cum hæreticorum tenebris, nulla conuentio Christi ad Belial, nulla pars fideli cum impio, nullus consensus templo Dei cum hæresibus: que nihil aliud quam idola sunt.
- 31 Sed theologus ille dicebat, præcipuam causam, qua irritum est matrimonium cum infideli contractum, eam esse, quod infidelis non habet characterem baptismi: unde tria deducebat. Vnum, quod catechumenus fidem habens catholicam, non potest matrimonium contrahere cum catholica, sed huiusmodi nuptiæ sunt irritæ: Alterum, quod apostata, qui penitus recessit a fide catholica, & factus est Iudæus, vel Mahumetanus, si contrahat cum catholica, ratum erit matrimonium: Tertium, quod si idem ille apostata, contrahat cum Iudæa vel infideli, erunt irritæ nuptiæ. Hæc ille asserit, sed ea non probat.
- 32 Mihi vero admodum dubia ea omnia esse videntur: nam Innoc. 111. argumendo in alia quæstione inquit: Non solum per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti aliquem effici membrum Christi: & qui Christum habet per fidem, etiam si baptismum non habeat, habet vtrique fundamentum, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus: super ædificare posse videtur, sicut saluifera opera, sic & quælibet ecclesiastica sacramenta: cum illud non sit generaliter verum, neque de nouis, neque de veteribus sacramentis, quod baptismus sit fundamentum illorum: quoniam & sacramentum coniugij & eucharistiæ a non baptizatis recipi potest. Hæc ille. cap. vlti. de presb. non bapti.
- 33 Quo vel solo patet, tria illa iam antea dicta, labare: nam & catechumeni matrimonium cum catholica contractum ratum esse videtur: & cum baptismus non sit fundamentum omnium sacramentorum, neque sine fide catholica proficit, fortassis verius est quod apostata contrahere poterit cum infideli, & firmum erit connubium illud: quod si cum infideli contraxerit, irritum prorsus sit matrimonium. Nam & Apostolus, & sacra decreta, de fide magis quam de baptismo loquuntur. Neque vlli dubium est, olim catechumenos multos solitos esse differre baptismum, vt ab omni peccato expiati, recta via in cælum tenderent: & tamen interim catholicam fidem tenebant, nec satis scio an infideles tunc dici possent.
- 34 Noster ille Theologus sue opinionis laudabat authorem diuum Ambrosium. qui lib. de Abraham inquit: Non est satis nisi ambo initiati suis sacramentis baptismi, &c. Quasi vero baptismi sacramentum efficiat, vt eo initiatus etiam hæreticus, etiam apostata, matrimonium cum catholica contrahere possit, cum infideli non possit. Sed si recte perpendatur verba omnia beatissimi Ambrosij, nihil minus probant, quam opinionem prædictam. Inquit enim Ambrosius. Caue Christiane Gentilem vel Iudæam atque alienigenam, hoc est omnem hæreticam & alienam a fide tua, accipere tibi uxorem. Prima coniugij fides castitatis gratia est, si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramentis baptismi, simul ad orationem nocte vobis surgendum est, & coniunctis precibus obsecrandus Deus. [c. caue. 28. quæst. 1. plenius libro de Abraham, cap. 9.]
- 35 Vbi primum obserua diuum Ambrosium equiparasse infidelem hæretico, & pariter

- pariter vtriusque nuptias prohibuisse: deinde nihil esse locutum de characteris baptismi, neque de eius effectu, cum initiatus efficitur hæreticus, vel apostata. Postremo, perpende beatum Ambrosium de solo matrimonio legitimo & rato verba illa dixisse, ait enim: Simul ad orationem vobis surgendum est, & coniunctis precibus obsecrandus Deus. Non sufficit ergo vt sacramentis baptismi sint coniuges initiati, nisi & ambo catholici sint. Nam cum apostata, vel hæretico, neque orandum est, neque loquendum quidem. Quin etiam diuus Augustinus vetat, ne quis ducat uxorem, nisi eiusdem religionis & fidei, neque aliter coniugia maneant copulata. Tum illud addo, quod Paulus apostolus coniugem fidelem cum infideli habitare permittit: ecclesia vero catholica separat coniugem fidelem ab hæretico, neque eos simul habitare sinit. Quo plane intelligitur, periculosius esse cum hæretico, quam cum alio infideli habitare. [1. Cor. 7. c. sic enim. 28. q. 1.]
- 36 Accedunt eodem, quæ Tertullianus scripsit. lib. 2. ad uxorem: Quis dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores confabulationes male, quanto magis conuictus & indiuiduus vsus? Quomodo potest mulier duobus dominis seruire, Deo, & marito Gentili? Sed viderit qualiter viro officia pendat, Domino certe non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum procuratorem domini sui, ad impediendum fidelium studia & officia, vt si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: & cetera in eadem sententiam.
- 37 Quid plura? Canon septuagesimus secundus sextæ synodi generalis inquit, Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica coniungi: neque vero orthodoxam, cum viro hæretico copulari: sed etsi quid eiusmodi ab vilo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimare, & nefarium coniugium dissolui: neque enim ea, que non sunt miscenda, misceri, neque ouem cum lupo, neque peccatorum sortem cum Christi parte coniungi oportet. Si quis autem ea que a nobis decreta sunt, transgressus fuerit, segregetur.
- 38 Sed aiunt multi, canones illos non esse factos a sexta synodo generali, neque omnino recipiendos esse. Hi autem sunt Anastasius, Theophanes, Humbertus, Franciscus Torrensis, & Canus. Contra Gratianus inquit, Hadrianum papam sextam synodum suscepisse cum omnibus canonibus suis. Et in septima synodo Tarasius Patriarcha, & Petrus episcopus, & Epiphanius, omnes illos canones tanquam sextæ synodi approbant. Quod quidem si verum est, peracta controuersia est. c. sextam. cum seq. 16. dist. Tametsi autem canones illi œcumenici concilij non sint, quis dubitat eos, paucis exceptis, autoritatis pene inuitabilis esse? Primo, quia conditi sunt a ducentis viginti septem episcopis catholicis. Ad hæc, quia plurimi sapientissimi viri theologi & iurisperiti episcopis illis adfuerunt, vt fieri solet in huiusmodi conuentibus celeberrimis. Deinde, quia tota Græcorum ecclesia eos canones vt concilij generalis suscepit ac venerata est. Postremo, quia Gratianus, Innocentius 111. septima synodus œcumenica, & alij multi horum canonum autoritate vtuntur iure quâ optimo: quia multa ibidem continentur notatione ac veneratione digna. Habet hoc præterea canon ille. 72. quod cum rem grauissimam fanciat, neque ab ecclesia catholica, neque ab vniuersalibus

libus, aut generalibus synodis, neque ab ullo sanctorum doctorum vnquam reprobatus est. Canus quin etiam vir acerrimi ingenij, qui quotquot canones Trullanos poruit, lacerauit ac vellicauit, de canone tamē illo nihil quod malediceret, habuit: vt proculdubio tacito omnium consensu videri possit, esse probatus. [vide Canum lib. 5. de locis theologi. cap. vlt.]

39 Neque verisimile est canonem istum ab hæreticis fuisse corruptum, quia totus contra hæreticos est. Adde quod Theodorus Balsamon Antiochenus patriarcha canonem illum integrum retulit, atque ita interpretatur: Lex civilis definit matrimonium, societatem & communicationem diuini & humani iuris: hinc ergo consequenter sancti patres decernunt, iure matrimonij nō esse coniungendum virum fidelem mulieri infideli: vel infidelem mulierem viro fideli: sed & si quid eiusmodi factum fuerit, diuellendum ac separandum esse matrimonium, vt quod consistere non possit. Quæ est enim, inquiunt, lupi cum agno societas, quorum est penitus contraria voluntas: sibi que sunt inuicē in omnibus aduersi & infesti, quod sit contraria eorum viuendi ratio? Et non solum separandum esse matrimonium; sed eum qui tale aliquid ausurus est, segregandum esse statuunt.

40 Eadem fere scribit Matthæus monachus Græcus in opere canonum græcorum cap. quod non oporteat contrahere cum hæreticis: vbi laudans canonem superscriptum, addit: Si secundum legē civilem matrimonium definitur, communicatio & commercium diuini humanique iuris, quomodo conueniri poterunt inter se illi, qui circa maiora discordes sunt, animæ dispositione contraria sentientes circa fidem? Propterea

etiam post illiciti matrimonij solutionem, excommunicare quoque dignum censet perseverantes.

41 Tum illud addo, quod magni illi theologi ac iurisperiti, qui regias leges septi partitas condiderunt, hanc quoque sententiam comprobarunt, & lata lege sanxerunt. Et quamuis in foro ecclesiæ constitutio illa pro lege non sit habenda, perspicuum tamen omnibus est, esse leges illas omnigena eruditione refertas. [l. 15. titul. 2. par. 4.]

42 Quod si vim ipsam nominis obserues, infidelis est, qui fidem promissam violat: hæreticus autem fidem catholicam, quam professus fuerat, violat: ideoque Balsamon recte pro hæretico infidelem posuit. Et scholastici theologi aiunt, hæresim esse infidelitatis speciem: & vt alibi retuli, hæreses idola sunt, atque adeo hæretici infideles & idololatræ, non iniuria dici poterunt: quo fit, vt irritum eorum cum catholicis matrimonium contractum sit.

43 Accedit eodem, quod hæreticus extra ecclesiam est. Et cum hæretico non licet loqui, quia sermo eius vt cancer serpit: hæreticus deuitandus est, vt vipera, vt basiliscus. Quo igitur iure catholicus connubio stabili cum eo iungi potest? Cum hæretico neque cibus sumendus est, nec eum in domum introducere possumus: & tamen cum eo matrimonium ratum contrahere possumus? Qui colloqui prohibent, qui orare simul vetant, qui cohabitare non sinunt, hi matrimonium contrahere permittunt, aut ratum volunt esse contractum?

44 Diuus quidem Hieronymus inquit: Nullus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est: neque vllum odiū vehemētius est, quam quod ex religionis dissidio nascitur: nulla ergo inter coniuges istos erit amicitia, nulla societas,

tas, nullum cōfortium, nulla diuini aut humani iuris communicatio: nullum igitur matrimonium.

45 Concilium Laodicenum, & Carthaginen. tertium concilium Agathense, diuus Ambrosius & Augustinus tale matrimonium damnant & prohibent. Conci. Elibertinum, & œcumenica synodus Chalcedon. & Bonifacius viij. nō tantum id vetant, sed etiam puniūt. Alexāder 111. Urbanus 111. Innocentius 111. propter superuenientem hæresim separant matrimonia, etiam legitima, & rata. Ecclesia Græcorum omnium irritas nuptias declarat, & nefarium coniugium dissoluit: Quomodo Deus istos coniūget? quomodo erunt duo in carne vna? quomodo ergo a sacerdote benedicentur? & quo denique modo, connubium inde sumet originem, vnde separari debet? Neque enim potest quicquam ab eo casu incipere, quo debet extingui. [l. vsum fructum cum moriar. de vsu. & vsuf. legato.]

46 Quantum vero tales nuptiæ distent a iusto sanctoque matrimonio, ex verbis Tertulliani satis perspicuū est. Is enim in fine libri posterioris ad vxorem inquit: Vnde sufficiam ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum angeli renunciant, pater ratum habet? Quale iugum fidelium duorum vnus spei, vnus voti, vnus disciplinæ, eiusdem seruitutis? Ambo fratres, ambo conserui, nulla spiritus carnisue discretio: at qui vere duo in carne vna, vbi caro vna, vnus & spiritus,

simul orant, simul voluptantur, & simul ieiunia transigunt, alterutro ducentes, alterutro hortantes, in ecclesia Dei pariter, in angustijs, in refrigerijs, neuter alterum celat, neuter alterū vitat, neuter alteri grauis est: libere æger visitatur, indigens sustentatur, eleemosynæ sine tormento, sacrificia sine scrupulo: sonant inter duos psalmi & hymni, & mutuo prouocant, quis melius Deo suo canet. Talia Christus videns & audiens gaudet, his pacem suam mittit.

47 Equidem multas, magnasque causas video, quibus adducor vt putem irritū esse matrimonium propositum: ecclesiæ legem non inuenio, quæ tales nuptias permittat, nedum approbet, vel confirmet: contra vero iam ante retuli ecclesiasticas leges non paucas, quæ nefariū istud connubium vetant, damnant, puniunt, separant, atque dissolunt.

48 Quod si propter consanguinitates & affinitates quædam remotas, nullum efficitur dirimiturque matrimonium, si œcumenica Tridentina synodus clandestina connubia, etiam inter catholicos iuncta, iure ac merito irrita, nulliusque roboris esse decernit, quanto id magis fieri debet in eo, de quo disputatio est, iniusto nefarioque matrimonio? Ego quidem optarim summi Pontificis decreto canonem illum Trullanum aut confirmatum, aut renouatum esse: his præsertim temporibus, quibus (proh dolor) omnia fere regna (Hispaniam excipio) impiorum hæreticorum sunt plena. [Vid. Couar. lib. 4. decret. par. 2. cap. 6. §. vltim. in. 3. editione.]

De ministris, & eorum officijs Tit. XL I.

S V M M A R I V M.

1 **M**inistros reipub. optimos & idoneos 2 *Alexandri Seueri in eligendis magistratibus prudentia & integritas.*

QQ 3 Ministri

- 3 Ministri sanctæ inquisitionis quot sint, & eorum nomina.
- 4 Iudex bonorum publicatorum qui eligendus, & quod sit eius munus, & ad quem ab eo prouocari liceat.
- 5 Executor quis sit, & quot nominibus appellari soleat, eiusque munus qua in re versetur.
- 6 Custos carceris a quo hodie creari soleat.
- 7 Notarij qui eligendi, & eorum officium quod sit.
- 8 Tabellionem alium possunt inquisitores creare, si id postulet necessitas.
- 9 Scripta sanctæ inquisitionis, & actorum quomodo custodienda sint, & quibus eorum cura demandanda.
- 10 Medici, & custodes ianuarum quales sint eligendi in sancta inquisitione.
- 11 Assessores siue consultores ab inquisitoribus conuocari debent.
- 12 Assessores quales eligendi.
- 13 Assessores seu consultores ab inquisitoribus vocati consilium gratis præbere debent.
- 14 Consultores simul cum inquisitoribus de liberare debent, & ea tenenda sententia cui maior illorum pars adhaerit.
- 15 Familiarium siue stipatorum munus & numerus: & quales sint eligendi.
- 16 Familiaribus immunitates quædam nuper concessæ fuerunt iussu regis, & eorum numerus fuit præfinitus.
- 17 Familiarium numerus quo pacto fuit præfinitus.
- 18 Familiarium catalogus in unaquaque prouincia dandus est consistorijs ciuitatum.
- 19 Familiares in causis criminalibus exemptuntur a iurisdictione iudicij secularium, exceptis nonnullis criminibus.
- 20 Familiares comprehendendi possunt a iudicibus secularibus.
- 21 Familiarium causa quando referenda sit ad regiam curiam.
- 22 Familiaris qui simplex homicidium committit, ab inquisitoribus puniendus.
- 23 Adulterij crimine grauius esse quam homicidium, quidam Scæuolam sensisse aiunt.
- 24 Adulterij crimen grauius esse quam homicidium, Scæuola non sensit.
- 25 Adulterij crimen grauius esse quam homicidium, Scæuolam non sensisse, multis ostenditur rationibus.
- 26 Scæuola verba, ex quibus colligebant nonnulli, grauius esse adulterij crimen quam homicidium, declarantur.
- 27 Ministri sanctæ inquisitionis, oportet ut interdum suorum munerum rationem reddant.
- 28 Visitatoris munus, & qualis is eligi debeat.
- 29 Inquisitores & ministri nihil emant ex bonis publicatis.
- 30 Ministri omnes sanctæ inquisitionis iurare tenentur coram inquisitoribus & episcopo, quod officia sibi commissæ fideliter exercebunt.
- 31 Inquisitores, consultores, & ceteri, iurare tenentur se arcana omnia fideliter celaturos.
- 32 Magistratus quantum deceat arcana celare.
- 33 Inquisitorum & ministrorum stipendia, & a quibus eis soluenda sint.
- 34 Salaria ministris sanctæ inquisitionis soluantur ex bonis publicatis, & quomodo solui soleant.
- 35 Inquisitores & ceteri omnes ministri per se ipsos officijs inseruiant.
- 36 Ministri sanctæ inquisitionis, si iter facere velint, a quo veniam petere debeant, & quot dies abesse possint.
- 37 Ministri omnes suis stipendijs contenti sint, & muneribus non accipiant.
- 38 Minister nemo esse debet in ea prouincia, in qua inquisitor sit eius consanguineus, vel dominus.
- 39 Ministri sanctæ inquisitionis a quibus puniendi sint.

- 40 Officijs duobus sanctæ inquisitionis nemo præesse potest, aut duobus salarijs frui.
- 41 Officiale sanctæ inquisitionis qui vulnerat, aut occidit, a quibus puniri debeat, & est Pij V. constitutio de hac re.

De ministris, & eorum officijs.

REIPUBLICAE falus non tam in legibus sita est, ut Aristoteli placet, quam in magistratibus & ministris, ut mihi quidem videtur. Leges enim ciuiles, & humanæ in chartis mutæ iacent, neque per se folas valde nocent, aut profunt: magistratus vero & ministri reipub. leges ipsas loqui, aut silere faciunt: & cunctis nocere passim & prodesse possunt. Fieri non posse videtur, inquit Arist. ut recte ex legibus administraretur ciuitas, non quæ optimis, sed quæ a prauis ciuibus gubernetur. Quo magis enitendum erit, ut optimarum legum, optimi eligantur custodes, ne leges ipsæ iaceant & fileant: sed vna eademque voce omnibus semper & ubiq; loquatur. Id autem facile fiet, si magistratum electores, non priuatis affectibus custodes legum quæsierint, sed tantum iustitiæ zelo: non propter consanguinitatem, affinitatem, amicitiam, familiaritatem, præces, fauorem, ambitionem, aut propter alia id genus omnia: sed propter merita idoneorum, propter commune bonum, propter salutem reipub. Debentur quidem præmia melioribus, officia peritioribus, deniq; reipub. debentur optima. Canem quidem (inquit eleganter Demost.) ouili degenerem & ignauum custodiendo nemo præferat: reipub. autem gubernatoribus plerique dicunt, quoslibet esse præficiendos custodes, qui cum delinquentes se differre simulent, ipsi vel in primis custodiendi essent. [Arist. lib. 1. rhetor. l. 1. solut. matri.

Demosthe. orat. 2. contra Aristogitonem. 4. poli. 8.]

2 Alexander ille Seuerus, Romanorum imperatorum omnium fere optimus, qui consiliarios habere meruit Sabinum, Vlpianum, Paulum, Pomponium, Alphenum, Africanum, Florentinum, Martianum, Callistratum, Hermogenum, Venuleium, Tryphonium, Metianum, Celsum, Proculum & Modestinum: omnes iuris professores celeberrimos, quorum faciebat cuncta consilio: ille inquam Alexander, exemplo nobis esse potest, qui præsides, pro consules, & legatos nunquam fecit ad beneficium, sed ad iudicium vel suum, vel senatus: & ubi aliquos voluit prouincijs iudices dare, vel magistratus, aut præpositos facere, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis aduersus eos quid haberet criminis, probaret manifestis rebus. Dicebatque graue esse, cum id Christiani & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt: non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur, & capita. Idem quoque princeps dicere subinde solebat: Inuitos, non ambientes in rempublicam collocandos. Denique Vlpianum virum optimum & iuris peritissimum, non tantum pro consiliario, sed etiam protutore habuit: atque ideo summus imperator fuit, quod eius consilij præcipue rempublicam rexit. Author Aelius Lampridius in Alexandro Seuero.

- 3 Sed iam ad ministros officij sanctæ inquisitionis reuertamur. In vnaquaque prouincia Hispaniæ duo, aut tres inquisitores esse debent: iudex bonorum publicatorum vnus: executor vnus: notarij tres: duo a secretis, tertius sequestrationum: custos carceris vnus: & nuntius vnus: custos ianuarum vnus: & medicus vnus. Præterea necessarij sunt assessores & consultores periti, familiares & alij, de quibus nunc seorsum tractare oportet: si prius hoc tantum dixerim, experientia iam olim in Hispania fuisse compertum, longe vtilius, & commodius esse, vt inquisitores eligantur iurisperiti, quam theologi: quidquid theologaster ille deliret Occam. [4. instruct. Tolera. c. 2.]
- 4 Iudex bonorum publicatorum, is eligendus est, qui sit vir probus, & iuris peritus, non ex genere Iudæorum, Mahometanorum, vel hæreticorum, sed qui assessoris officio fungi queat. Huius officij est iudicare inter fiscum & priuatos de his causis, quæ de bonis hæreticorum tractantur. Sed & cognoscere poterit inter priuatos cum causa fuerit conexa, vt Gabriel Quemada tradit. q. 1. & 3. Ab eius sententijs ad senatum appellari debet, non autem ad alios iudices. Sed si lis fuerit inter fiscum & ecclesiam reā, vel inter ecclesiasticas personas, vel de redditibus beneficiorum, tunc inquisitores cognoscere debent, vt quodam senatus consulto plenius constituitur. Hunc autem iudicem, & alios omnes ministros inquisitor generalis consilio senatus eligit.
- 5 Executor est, qui præcepta inquisitorum exequitur. Huius officium præcipue versatur in comprehendendis & custodiendis reis, quos etiam absentes persequi, & vincire tenetur, salario sibi constituto contentus. Sed si opus fuerit vt

familiares illum comitentur, taxandū est illis salarium ab inquisitoribus, & a receptore soluendum ex bonis fisci. Et cum sit merus executor mandati, fines custodire diligenter debet, ac præcepta iudicium ad vnguem executioni mandare. De eius officio Aristo. lib. 6. politi. huiusmodi verba scripta reliquit: Alius magistratus ex omnibus fere & maxime necessarius, & idem molestissimus est, qui in iudiciorum executionibus, siue damnatus quis fuerit, siue factus reus, versatur: quique carceri, custodijque præest. Itaque propter odium, quod magnum incurrit, molestus est: sed tamen magistratus necessarius est: frustra enim exercentur iudicia, nisi ad finem perducantur. Quod & Plato lib. 6. de legibus, alijque tradiderunt. Hos, & apparitores, & statores appellant. [4. instruct. Toleta. c. 26. Aristo. 6. polit. c. 8. l. 2. §. post originem. de orig. iur. c. 1. §. vlti. de statu. regular. lib. 6. Catel. Coita. in memora. verbo, statores.]

6 Custodia carceris ad executoris officium olim pertinebat, & quoties illum abesse contigerat, alium custodem suis sumptibus carceri præficere tenebatur: hodie vero custos carceris ab inquisitore generali creatur, diuersusque est ab executeore. Quod ante multa secula Athenis quoque fieri solebat, vt loco prænotato Aristot. est author: vbi, Multis in ciuitatibus, inquit, custodiarum præfectus diuersus est ab executeore, vt Athenis magistratus eorum, qui vndecim viri nominantur. Itaque commodius est, vt hic magistratus diuisus sit, & solerter, quod eius ratio postulat, prouideatur: neque enim minus hic necessarius est, quam is de quo modo disseruimus: nam viri probi maxime magistratum hunc recusant, improbis non recte committitur,

- committitur, qui custodiri magis debent, quam alios custodire. [4. instruct. Toleta. c. 26. Aristo. 6. poli. c. 8.]
- 7 Tabelliones, quos & notarios, & secretarios appellant, denunciations, accusationes, & omnia causarum acta scribere debent: hi sunt eligendi laici, sed in causis hæresis hoc munere fungi possunt clerici & monachi, in sacris etiam ordinibus constituti. Et quamuis in Hispania laici creari soleant, fortassis tamen expediret, vt clerici eligerentur: quia minus indigerent, quam hi, qui vxores & filios habent: nam salarium vni sufficit. Hi quoque scribere tenentur in libro quodam omnia mandata inquisitorum data executoribus & receptoribus contra hæreticos, & eorum bona, vt si quæstio de his emerferit, illinc assumi queat quidquid ad eam dirimendam sit necessarium. Præterea, hi salarium contenti nihil pro scripturis accipere debent, excepto notario bonorum publicatorum, cui licet iura legitima petere, quia non habet certum salarium. Suis quoque sumptibus proficisci debet intra prouinciam suam, ad faciendum testium ratificationem, & probationem defensionum, & exceptiones aduersus testes: vt quodam senatus consulto continetur. [c. vt officium. §. ad conscribendas. de hæret. lib. 6. secunda instruct. Hispalen. c. 13. & instruct. 4. Tol. c. 18.]
- 8 Quod si necessitas vrgeat, possunt inquisitores alium tabellionem creare, eique salarium iustum soluere, vt epistola quadam senatus cauetur. Is autem qui est a secretis, tenetur promotori fiscali, & alijs litigantibus fidem facere, ac testimonium scriptum tradere, de tempore condemnationis, & commissi criminis. Neque enim exhibenda est copia totius processus, ne lites oriantur ex litibus, & totius causæ retegantur arcana: vnde
- consequeretur, vt omnibus manifesta fierent nomina testium, & saluti eorum parum consultum esset: ac exceptiones plurimè a calūniatoribus aduersus eos proponerentur. Iure igitur his damnis occursum est epistola quadam generalis inquisitoris. Præterea, hi omnes notarij quotidie debent sex horis ad tribunal inquisitorum assistere. Quod si quispiam eorum in officio deliquerit, puniendus est pro mensura delicti pœna pecuniaria, vel officij suspensione, aut priuatione, vel exilio, generalis inquisitoris, & senatus arbitrio moderando. [Epistola data Granatæ die 4. Septemb. anno Domini. 1499. & instruct. 4. Toleta. c. 28. & 13.]
- 9 Scripta sanctæ inquisitionis sub tribus clauibus custodienda sunt: quas promotor fiscalis & notarij seruare tenentur, neque legi aut ostendi cuiquam debent, nisi coram illis omnibus. Præterea, scripturæ actorum diligenter sunt custodiendæ in auditorio inquisitorum, vt præsto sint quoties illis opus fuerit: neque licet notarijs eas ostendere alicui, neque in alium locum transferre: quod si contrarium fecisse conuicti fuerint, officio sine spe veniæ priuandi sunt. Inquisitores tamen a regijs iudicibus, vel ab his quorum interesse constiterit requisiti, præcipere debet notarijs, vt exemplum earum exhibeant: ita tamè vt secreta officij, quæ occulta esse oportet, propterea non retegantur: quod epistola quadam senatus cauetur. Exemplum autem actorum, quæ publice legi solent, dari debet, videlicet confessionum, sententiarum, & aliorum eiusdem generis, neque præterea quicquam. [3. instruct. Valdolita. cap. 7. & Tolet. 4. cap. 13.]
- 10 De nuncio, ianuarum custode, ac me dico plura dicere superuacaneum est, quia

quia ministeria eorum omnibus nota sunt, & nihil fere aliud eos facere oportet, quam id quod officiorum nomina præ se ferunt: hi eligendi sunt (sicut alij omnes ministri) viri boni, minimeque suspecti, & ex veteribus Christianis procreati.

11 Assessores periti, quos consultores nominare solemus, ab inquisitoribus conuocandi sunt, vt in causis fidei consiliū eis præbeant. Cum enim de rebus grauiissimis deliberandum persæpe sit, necesse est viros sapientes, theologos & iurisperitos conuocare: theologos, vt propositiones examinent, & earum explacent qualitatem: iurisperitos, vt de punitione vel absolutione reorum, ac de alijs causarum meritis consilium præbeant opportunum. Horum probitas in primis necessaria est: nam vt libro de legatione ad Caium inquit Philo: Solet Deus bonis viris bona suggerere cōsilia. Hos ad se vocandi, quoties expe dire visum fuerit, potestatem habent inquisitores: & sine illis nihil definire solent: quo fit, vt syncerissima, iustissima & sanctissima sint eorum iudicia. Erit enim felus, vt Sapiens ait, vbi multa consilia. Et sicut cogitationes dissipantur vbi non est consilium, sic vbi sunt plures consiliarij, confirmantur. Et qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Quamobrem Plato in Theage, consilium sacram rem esse dixit. Et Polybius ab Euripide dictum scribit, consilio sapienti magnam vinci militum manum. Etenim cum plures ad consultandum conueniunt, & vnusquisque partem habet virtutis ac prudentiæ, fiunt in vnū collecti, quasi homo vnus, qui multos pedes habeat, & multas manus, multosque sensus: vt alij aliam partem, cuncti autem cūctas discernant, vt Aristot. inquit: quod

Ioan. Chryso. eleganter exornat. [c. vt commisi. §. aduocandi. de hæret. lib. 6. Prouerb. 11. & 13. & 15. Aristo. lib. 3. polit. c. 7. & 11. Chryso. ad populum Antiochenum homil. 51. Ludou. Cælius lib. 11. lect. antiqua. cap. 9.]

12 Eligendi autem sunt ad hoc munus viri prudentes, boni & periti, quibus acta omnia causarum referenda & communicanda sunt, & eorum audito cōsilio, ad sententias procedendum est. Præterea, inquisitores cum his peritis simul, & non seorsum, consultare ac deliberare solent, vt quibusdam epistolis senatus cauetur. Hi quoque iurare debent, quod arcana omnia celabunt: quæ, si post iuramentum præstitum, & indictū eis, secretum sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ vnquam reuelauerint, in sententiam excommunicationis ipso iure incurrant. [c. vlti. §. 1. cum seq. de hære. lib. 6.]

13 Hi assessores seu consultores ab inquisitoribus vocati, consilium gratis præbere debent, vt quidam iurisperiti aiunt: & quāuis possint salarium sponte oblatum recipere: illud tamen petere nequeunt, quia negotium catholicæ fidei omnes Christiani defendere ac procurare tenentur. Cæterum assessores, qui vt Hadrianus pontif. libr. quæst. inquit, Oculi sunt iudicum, in quacunque causa, & si spiritualis illa sit, iuste accipiunt salarium pro ministerio & labore: sed multa honeste accipiuntur, quæ inhoneste petuntur. [Archid. Ioan. Andre. Do mini. & Philip. Franc. in c. vt commisi. §. aduocandi. de hæret. li. 6. Anchar. in principio eiusdem capituli. Brunus lib. 4. de hereti. c. 3. Hadrianus quolib. 10. c. statutum. §. assessores. de rescip. lib. 6. l. 1. §. proinde. de varijs, & extra ordi. cogniti.]

14 Quæri autem solet, an inquisitores cōsiliū

filium consultorum consequi teneatur: quod Arnal. Alber. probabilius esse putat, nisi forte consilium esset iniustum. Verior tamen sententia est, quod simul omnes deliberare debent, & suam sententiam singuli dicere: illa vero sequenda est, quæ maiori & saniori parti melior & iustior visa fuerit. Extat epistola senatus apud inquisitores Cordubens. qua decretum est, vt si concordēs sint inquisitores & ordinarius iudex, eorum sententia præferatur: quamuis diuersus sit consultorum omnium cōsiliū: est enim iurisdictio inquisitorum & ordinarij iudicis: & ipsi auditis peritorū sententijs, & actis causarum penitus inspectis, & circumstantijs omnibus plenius excusis, certius & melius definire possunt. Sed apud inquisitores Valdo-litanos nisi plures in eandem sententiā conuenerint, etiam si prædicti iudices concordēs fuerint, nihilominus ad senatum causa mittitur: sed generaliter illa sententia vera est, quod inquisitores non tenentur necessario sequi cōsiliū consultorum, vt recte respondit Franciscus Bursatus consilio 90. [Alber. in c. 1. de hæret. lib. 6. q. 10. & lib. de agnos. assertio. catho. q. 26. l. puberibus. de susp. tuto. l. vlti. §. vbi. C. de bonis quæ libe. Abb. Decius & cæteri in c. si pro debilitate. de offi. deleg.]

15 Familiares quoque, siue stipatores, necessarij sunt, vt inquisitores comitetur, & eos, si opus fuerit, ab hæreticorū insultibus tueantur, & vt executorem sequantur cum reos voluerit comprehendere, & vt alia faciant, quæ ad officij sanctæ inquisitionis munus melius exequendum iudices expedire decreuerint. His familiaribus concessum est, vt armis vti queant, sed eis abuti non debet. Eligendi autem sunt viri boni & pacifici, & qui vxores habeant, vt episto. qua

dam senatus cauetur: neque plures admitti debent, quam officij necessitas postulauerit. [Clem. 2. §. vlti. de hæret.]

16 Et quia salaria non dantur familiaribus, & nemo gratis seruire tenetur, necesse est, vt eis priuilegia aliqua concedantur: qua in re diuersis mandatis regijs iam pridem variatum est: modo concessis immunitatibus, modo propter familiarium excessus, & effrenatā eorum multitudinem, abrogatis. Tandem anno superiori iussu Regis conuenientes in vnū, quidam ex regio consilio, cum senatu sanctæ inquisitionis, constitutionem promulgarunt, qua familiaribus immunitates quædam conceduntur, & eorum numerus præfinitur, & ordo etiā præscribitur, quo dissensiones & contentiones inter inquisitores & regios iudices in causis familiarium deinceps supprimantur & componantur. [4. instruct. Tolet. c. 5. constit. regia, promulgata die. 19. Martij anno Domini. 1553.]

17 Ac primum, de numero familiarium constitutum est, vt in Toletana ciuitate ab inquisitoribus eligantur quinquaginta familiares: in ciuitate Hispalensi, totidem, & alij quinquaginta in Granatensi, & non plures: in Cordubensi & Cōchen. & municipio Valleolitano quadraginta: in ciuitate Murcia triginta: in Calagurria, & Ilerena viginti quinque: in quolibet oppido triū millium municipum eligi possint decē: in vno quoque oppido mille municipū sex: in singulis alijs quingentorū, quatuor: in cæteris vicis minoribus duo tantū in vno quoque illorū. Sed in quolibet vico maritimo, aut limitanco eligi queat quatuor. Hęc de numero familiarium, q̄ si plures electi fuerint, nullo priuilegio fruuntur. [l. 1. §. 1. C. de collegiatis. li. 11. l. vlt. de appar. magist. mili. li. 12. l. vlt. ff. de excu. tuto.]

- 18 Item eadem constitutione cauetur, vt in vnaquaque prouincia detur cōsistorijs ciuitatum matricula familiarium: vt præfecti vrbibus, & decuriones cognoscant ipsos familiares, & videant, ne numerum excedant: & si forte feditiosi fuerint, aut officio indigni, vt id significant inquisitori generali & senatui: quod fieri quoque debet, quoties quispiam in alicuius familiaris locum subrogatur. Præterea, constitutum est, vt in omnibus causis ciuilibus familiares coram iudicibus secularibus conueniantur, perinde ac si familiares non essent. [l. ex eo tēpore, ff. de milit. testam.]
- 19 In causis vero criminalibus familiares eximuntur a iurisdictione iudicum secularium, & puniri debent ab inquisitoribus, excepto crimine læsæ maiestatis, & nefando crimine contra naturā, & rebellionis vel seditionis publicæ. Itē a laicis iudicibus coercendi sunt familiares, qui cōtra literas securitatis a Principe concessas deliquerint: & qui rebelles & contumaces fuerint aduersus mandata regia, & proditores & raptores mulierum: & publici latrones, & effractores ecclesiarum, monasteriorum, vel aliarum ædium, & incendiarij: & qui alia crimina, vel his maiora, vel atrociora commiserint: & qui procaciter, aut pertinaciter contemnunt regios iudices: & qui eis resistunt, & qui officia secularia exercentes, in officio suo delinquant.
- 20 Cæterum, seculares iudices comprehendere possunt familiares, propter illa etiam crimina, quorum cognitio ad inquisitores pertinet: sed tunc, statim eos remittere debent ad suos iudices, cū probatione summaria delictorum, idq; sumptibus familiaris delinquentis. Item eadem constitutione cauetur, vt quoties familiares deliquerint in vrbe, aut loco

vbi non resident inquisitores, toties teneantur ostendere iudicibus loci in quo familiaris deliquit, exemplum sententię aduersus eum ab inquisitoribus latę, cum testimonio publico, quo plane cōstet satisfactum esse sententię contra eū super illo crimine latę.

- 21 Si vero lis oriatur inter inquisitores, & seculares iudices, super cognitione criminis a familiare commissi, tunc referenda causa est ad regiam curiam cum probatione delicti summaria: vt causa cognita per duos consiliarios regios, & alios duos senatus sanctę inquisitionis, simpliciter & sine strepitu & figura iudicij causa remittatur ad illos iudices, ad quos eius cognitio pertinere visa fuerit: & ab hac sententia supplicare non licet. Præterea, si discordes fuerint hi supremi iudices in remittendis reis, nec tres in vnam sententiā cōsenserint, rex ipse consulendus est. Interim autem custodiendus est familiaris ab eo iudice, qui comprehendit illum: sed super sedendum est in causa, donec remittatur ad suum iudicem, cui facta declaratione statim restituendus est, si forte ab alio iudice vincētus fuerit. Hactenus regia constitutio, data die. 10. & confirmata die 19. Martij, anno Domini. 1553.
- 22 Ex quibus omnibus perspicuum est, cognitionem homicidij simplicis a familiare commissi ad inquisitores pertinere. Quid autem adulterij? quidam dicebat, maius crimen esse adulterij, quam homicidij: sed id verum non est. Nam siue animum attendas ad Dei offensam, siue ad reipub. damnum, siue ad facti atrocitatem, siue ad legum pœnas, longe grauius esse homicidium, quam adulterium inuenies. [c. si quod q. 33. q. 2. Socinus in rubri. de adult. in fine. & noster Padilla in l. transigere. C. de transf. nu. 77.]

23 Atqui

- 23 Atqui non pauci iurisperiti putant Scęuolam iuriconsultum aliud sensisse: verum illi non bene considerarunt, quid Scęuola dixerit: is enim inquit, Matre & vxore hæredibus institutis ita cauit: a te vxore charissima peto, ne quid post mortem tuam fratribus tuis relinquant: scis vnum fratrem tuum filium nostrū occidisse, dum ei rapinam fecit: sed & alius mihi deteriora fecit. [l. Lutius. §. matre. ff. de legat. 2.]
- 24 Ex his verbis extremis quidam male conijciunt, deteriora illa fuisse adulterium cum vxore testatoris commissum: sed ij non perpendunt illum, quę adulterum esse fingunt, fratrem esse vxoris, quam testator neque vocasset charissimam, neque hæredem instituisset, si eam adulterium cum incestu commississe sciret.
- 25 Quod si quispiam dixerit, adulteriū fuisse commissum cum alia vxore testatoris: is primum consideret, nihil tale in specie proposita retulisse Scęuolam: deinde neque facta esse præsumenda, neque extraneam personam esse intelligendam, nisi expressa sit. Postremo, illud consequi absurdissimum, quod simplex adulterium deterius esset, quam parricidium: neque enim illud simplex fuit homicidium, sed occidit sobrinum auunculus, id est ex sorore nepotem. [l. si emancipati. C. de collati. l. si ita. §. Chryfogonus. ff. de verbo. oblig. l. Lutius. §. matre. de lega. 2. l. 1. ff. de parric.]
- 26 Ergo verba illa, Mihi deteriora fecit, de alijs criminibus adulterio grauioribus accipienda sunt: vel per hyperbolę & excessum ab offenso & irato testatore dicta fuere: vel certe comparatiuum propositiuo interpretandum est, vt in illis Martiani verbis, Si seruus vxorem domini corrupisse dicatur, aut aliud quid grauius admisisse: non enim faci-

le grauiora crimina reperire licebit, quę ea sunt quę Scęuola & Martianus commemorant: comparatiuum autem propositiuo positum sæpissime obseruatum est. [l. interdum. §. 1. ff. de publica. l. 2. §. cæterum. ff. vi bon. rapt. l. benignus. ff. de legib. l. 1. C. de dolo. vide Tiraquel, lib. de pœnis, causa. 1.]

- 27 Sed iam ad inquisitores, aliosque ministros reuertamur: quorum officia cū sint perpetua, necesse est vt interdum rationem suorum munerū reddant: quod valde quidem vile est, vt qui male fecerint, puniatur; qui autem bene, laudē & præmium consequantur: denique vt omnes cautiore fiant, est enim commodum vt animi pēdeant, neque eis quidquid velint, efficere liceat: nā vt Arist. ait, Licentia quidquid liber agendi, non potest malum quod est in quoquo homine cauere. Erant & Athenis magistratus logistę, quibus omnes magistratu functi, intra triginta dies, quam magistratu decessissent, administrationis rationem reddebant: præco autem proclamabat his verbis: Quis vult talem tali functū magistratu de antea cę vitę accusare facinoribus? & qui accusare volebat, admittebatur. Huius quoque rei meminit Plato lib. 6. de legib. hoc verborum tenore: Nemo iudex magistratusque sit, qui gesti officij rationem sui non referat, præter eos, qui regum instar finem rebus imponūt. Obserua exceptionem a diuino Platone positam, qui indecens esse iudicauit, vt supremi iudices maleuolorum calumnijs, sicut cæteri iudices, exponantur. [l. 1. C. vt omnes iud. tam ciuil. quam mil. Aristo. 6. polit. c. 4.]

- 28 Solet igitur creari magistratus, qui visitet inquisitores, & omnes alios ministros: quem ob eam causam visitatorē appellant. Hunc Plato eligendum esse

RR censer,

centet, virum pene diuinum, quem inuenire difficile esse fatetur. Creandus ergo est ad hoc munus vir aliquis moribus & eruditione conspicuus, & ætatis maturæ: is (vt apud Platonem est) in omni virtutum genere cunctis excellere debet, quique non pauciores, quàm quinquaginta, natus sit annos. Is visitare omnes inquisitorum prouincias, & quidquid correctione dignum cognouerit, ad inquisitorem generalem & senatum referre debet. Fines mandati diligenter obseruet, nec sit hospes eorum, quos visitat: neque ab eis aliquid accipiat, neq; per interpositas quidem personas. Si vero vnus non sufficit, alter vel plures eligendi sunt. Pœtus Phraëa apud Cornelium Tacitum lib. 15. animalium inquit: Olim quidem nõ modo prætor, aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viferent, & quid de cuiusque obsequio videretur, referrent, trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. Solus, vt audio, magnus meus auunculus Fræiscus Simancas ecclesiæ Corduben. Archidiaconus, vir profecto rei publicæ non penitendus, hoc munere sine collega hæcenus functus est: nam priuatim hodie creati solent visitatores quoties in aliqua prouincia id expedire videtur. [Plato. 12. de legib. 4. instr. Tolet. c. 3.]

29 Præterea, prohibitum est inquisitoribus & ministris, ne quid emant ex bonis publicatis, etiam si publice vendantur. Qui vero aliquid emerit, quamuis id faciat palam & bona fide, nihilominus in sententiam excommunicationis incurrit, & ceterum aureorum multa puniendus est. [4. instr. Tolerana. c. 23.]

30 Item, omnes ministri sanctæ inquisitionis iurare tenentur coram inquisitoribus & episcopo, seu eius vicem gerente: quod officia sibi commissã fideliter

exercebunt: quod alij quoque magistratus & ministri reipub. similiter iurare solent. [Clem. 1. §. porro. de hæret. l. rem non nouam. C. de iudi. l. iubemus. 2. de erogat. milit. anno. lib. 12. & illic Ioannes de Platea.]

31 Iurant præterea inquisitores, consultores, & ceteri, quod arcana omnia fideliter celabunt, quæ si quis eorum prodere ausus fuerit, dignus profecto est qui officio priuetur, & alijs etiam poenis, pro criminis qualitate puniatur: nam id grauius delictum est genere suo, quàm furtum. Quamobrem sapienter admodum verus disciplina regum Persarum, silentium vitæ periculo sanxerat. Et sicuti Q. Curtius lib. 4. memorat, Lingua grauius castigatur, quam vllum probrum, neque magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere graue sit, quod homini facillimum voluerit esse natura. Vnde apud eosdem Persas, Nemo consiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos, vt Ammianus Marcellinus. lib. 21. est author. Ex omnibus, quibus humana pectora ferijs grauiusq; complectuntur affectibus, nullam difficiliorem credit Fabius, declamatione. 19. quam silentij virtutem, adeo promptissimo sermone facile delinquimus: additque non prodere secretum, primam fuisse sapietiam in priscis illis morum mentiumq; rectoribus. [4. instr. Tolet. c. 4. Domi. Sor. lib. de ratione tegendi secretum. q. 1. Ioannes Bohe mius lib. 3. de moribus omnium gentium c. 24. Angelus in. l. atheleras. §. calumniator. de his qui not. infam. Brunus lib. 3. de legat. c. 2.]

32 Addendum eodem est, quod magistratus & ceteri ministri, qui reipub. consilijs interfunt, vsque adeo arcana omnia fideliter custodire tenentur, vt ante pati debeant fortunarum & vitæ dispendij, quam

quam vt ea volentes, inuiti, aut coacti reuelent. Nam cum arcana reipub. sint propter salutem vniuersorum, ab illis vsque ad animam & sanguinem custodienda sunt, quibus tota reipub. arcana sua committit, & honores atque stipendia pro officijs tribuit, & qui iurando fidem suam in idipsum atrinxerunt. Quod quidem tanto magis seruari debet, quanto res ipsa, grauior & periculosior sit: puta, si torqueatur quispiam, vt earum rerum arcana reuelent, quæ in sacro inquisitorum foro aduersus hæreticos decerni solent. [Soto prope finem de rat. tæg. secre.]

33 Salaria inquisitoribus & ministris a reipub. soluenda sunt, cui magno quidem labore, sed maiore vtilitate inseruiunt. Cuilibet igitur inquisitori præfixita sunt sexaginta millia annua, hodie centum millia numorum: quorum quilibet estimantur duobus numulis æreis, quos albos vulgo appellant: iudici bonorum publicatorum triginta millia: promotori fiscali totidem: tabellioni siue notario triginta: executori sexaginta, receptori totidem: nuntio viginti millia: custodi ianuarum decem millia: medico quinque millia: quæ salaria possunt augeti arbitrio generalis inquisitoris, & soluenda sunt a receptore temporibus præfixitis: qui si secus fecerit, priuari poterit ab inquisitoribus ipsis officio. [4. instr. Tolet. c. 2. & instr. 3. Valdolitana. c. 13.]

34 Hæc omnia salaria soluuntur ex bonis publicatis, & pars tertia præstari debet in principio cuiusq; quadrimestris: & exinde deberi incipiunt, ex quo iudices & ministri proficiuntur ex domibus suis ad negotia huius sanctæ inquisitionis tractanda: quod si moriatur ante quadrimestre completum: nihilominus eorum erunt, nec ab hæredibus

repetenda sunt. [l. legatus ante quam. ff. de legatio. l. 1. §. diuus Seuerus. de extraordi. cogni. l. sed addes. §. vltim. ff. locati. 2. instr. Hispalen. cap. 2. l. tempus. ff. de vacatio. & excusatio. munerum.]

35 Illud prudenter admodum instructio nibus continetur, vt inquisitores & ceteri omnes ministri per se ipsos officijs inseruiant, non autem per substitutos: atque id quidem iustissime, quia eorum industria eligitur, non aliorum: nec iustitia patitur, vt alter onera subeat, alter vero stipendia & honorem ferat. Recte igitur Alexander Seuerus dicere sæpe solitus erat, eos esse promouendos, qui per se reipub. gerere possent, non per assessores: & vnum quemq; id agere debere, quod nosset. [3. instr. Valdolitana. c. vlt. Aelius Lampridius in Alexandro Seuero. l. vlt. de excusa. tuto. l. nullus qui nexu. C. de decurio. lib. 10. l. 1. §. ne autem. C. de caduc. tollen. c. vlt. §. 1. de offic. delegat.]

36 Ministri autem abesse non debent, nisi prius veniam ab inquisitoribus impetrauerint, quam illis concedere possunt, vsque ad viginti dies duntaxat: qui vero absens fuerit ultra viginti dies, aut venia non impetrata discesserit, salario priuetur: & absentiam ministrorum scribantur, & salaria illis non soluatur a receptore, nisi libro absentiarum inspecto: & ita senatus epistolis quibusdam scripsit.

RR 2 iisdem

ijdem poenis subiaceat. [1. instr. Hispalen. c. 25. & instruct. 2. c. 1. & instruct. 4. Toleta. c. 15. & 18.]

38 Ad hæc, nemo esse debet minister huius sancti officij in ea prouincia, in qua inquisitor sit eius cōsanguineus, vel dominus. Prohibitum quoq; est, ne quispiam ministrorum alicui negotiationi se immisceat, neque id facere possit per interpositas personas: qui verò contra fecerit, officio priuetur, & viginti milibus numis mulctetur: & qui hoc non prodiderit, excommunicetur. [4. instr. Toleta. c. 12. & in fine omnium instructionum scriptarum, & in impresis fo. 21. confert. l. militem. C. de procurat. l. milites. locati. l. 1. & illic glo. & cæteri. C. negotiato. ne militet. li. 12.]

39 Si quid autem leuius commiserint hi ministri, ab inquisitoribus puniri debent: si vero aliquid grauius in officio admiserint, ad inquisitorem generalem & senatum referendum est: vt si causa id exposulet, officio illos priuet, quæ pœna iure recepta est, vt qui delinquit in officio, priuentur, aut interdicanter illo. [1. instruct. Hispalen. c. 27. l. 1. de legatio. l. si aliquid. C. de suscepto. & archar. li. 10. regia. l. 12. tit. 29 par. 7.]

40 Prohibitum quoque est iisdem instructionibus, ne quis duobus officijs præsit, neque duobus fruatur salarijs. Quod si in omnibus officijs publicis, & beneficij ecclesiasticis seruaretur, longe profecto melius rebus publicis consultum esset: neque enim occuparet vnus, quæ multis sufficerent: neque multi deficerent, vbi vnus non sufficit. Vnde Platon. lib. 8. de legibus: Duas artes, inquit, aut studia duo diligenter exercere humana natura non patitur. Nemo etiã fatis potest arti quidem vni vacare, & alterius artis opifici præsidere. Quam

ob causam eodẽ libro statuebat, vt qui duabus artibus vacaret, vinculis, multa, expulsionem, vnam tantum completi cogeretur. Et lib. 2. de repub. idem Plato ait, Impossibile esse, vnum plures artes bene exercere. Et rursus lib. 3. eiusdem operis: Singuli singula recte conficere possunt: plura vero minime. Quod si quis plura tractare aggrediat, in singulis ita deficiet, vt in nullo eadat egregius. Et Arist. lib. 2. politici. Prauum videri ait, ab homine vno plures magistratus geri: vnicum enim ab vno optime perficitur opus. Et iterum lib. 4. Profecto munus quodq; melius, si quis vni tantum procurationi vacet, obitur, quam si multis negotijs distineatur. Xenophon quoque lib. 8. de pœdia Cyri, scriptum reliquit: Fieri nõ potest, vt qui multis vtitur artibus, is homo omnia pulchre faciat. [4. instruct. Toleta. c. 18. Arist. 2. polit. c. 9. & lib. 4. c. 15. Thomas li. 4. de regimi. princip. c. 20. l. si plures. ff. de pact. c. 89. distin. l. quisquis. C. de postul. l. hac par. de proxi. sacro. scrit. li. 12. regia. l. 10. tit. 4. par. 3. Lucas in l. omnes iudices. de decurion. lib. 10.]

41 Qui occidit aut vulnerat officialem, puniri debet ab inquisitoribus, & reus qui curiæ seculari, si crimẽ fuerit dignũ morte: & ita Leo X. constituit, & eo iure vti mur. [Alber. li. de secreto. nu. 64.]

Pius V. edidit constitutionem iustissimam aduersus eos, qui occiderint, verberauerint, vel perterrefecerint ministros sancti officij, vel accusatores, denunciatores, vel testes. & cõtra eos qui incenderint libros, aut scripturas pertinentes ad officium, vel ad causas sancte inquisitionis: quam, quia longa est, hic non adiungimus: sed in fine huius operis impressa inuenietur.

De

S V M M A R I V M.

- 1 Occultorum criminum varia species sunt.
- 2 Hæreticus occultus an sit excommunicatus ipso iure.
- 3 Hæreticum pure intellectualem, non incidere in sententiam excommunicationis, theologorum fere omnium sententia est.
- 4 Ecclesia non habet potestatem super actus solos interiores.
- 5 Ecclesiam non habere potestatem super actus solos interiores, multis argumentis probatur.
- 6 Ecclesia quos actus interiores punire et prohibere soleat.
- 7 Hæreticus qui hæresim quam corde concipit, verbo aut scripto parit, licet occultissime, in sententiam excommunicationis incidit.
- 8 Hæreticus pure mentalis inueniri potest, contra Pighium.
- 9 Hæreticus pure mentalis, qui hæresim occultissimam amico detegit ab eo consilium petens, an incidat in excommunicationem.
- 10 Hæreticus pure mentalis an incidat in excommunicationem, tamen si per iocum dixerit, se aliquando hanc aut illam hæresim credidisse.
- 11 Hæresis pure mentalis, quæ nunquam prodit in actum exteriorem, non eget absolutione inquisitorum.
- 12 Hæreticus occultus qui alios inficit, debet statim iudicibus indicari.
- 13 Hæreticus occultus an se ipsum prodere teneatur.
- 14 Hæreticum se quispiam esse confitens in foro penitentiae, & neq; penitentiam agere, neque alios quos scit hæreticos esse prodere volens, an indicari possit a sacerdote.
- 15 Hæresim in confessione dictam, quando sacerdotes indicare debeant.
- 16 Hæretici vbi puniuntur, solent esse occultis formidine perterriti, & vt catholicos decipiant, & vt aliquid magni se discere existiment, latenter prædicant.
- 17 Acta in iudicio cum hæretico occulto nõ sunt ipso iure nulla.

De occultis.

MULTIFARIAM crimẽ aliquod occultum dicitur: nam est crimẽ per se occultum, quod nihil habet vnde possit ab hominibus cognosci: hoc est crimen, quod sola cogitatio ne cõmittitur, & solo corde retinetur, nec voce aut opere extra procedit. Est & crimen occultum per accidens, quod extrinsecus progreditur, sed testibus probari non potest. Hoc autẽ crimen quã-

uis occultissimum sit, posset tamen ab aliquo naturaliter audiri, aut videri. Crimen quoq; occultum dicitur, quod plene probari nequit: & illud itẽ quod non est manifestum, aut notorium. [c. vestra. de cohabit. clerico. & multi. & illic interpretes. Alfon. lib. 2. de pot. leg. poen. cap. vlti.]

2 Quæri autem solet, an hæreticus occultus excommunicatus sit ipso iure, & in alias etiam pœnas incidat, contra hæreticos statutas. Cui quæstioni simpliciter

citer iuris periti respondent, quod etsi heresis occulta sit, nihilominus occultus haereticus incidit in illas poenas. Qui si hoc putant verum esse, cum haereticus natura sua est occultus, id est pure mentalis siue intellectualis, proculdubio vehementer errant. Sin autem de occulto, loquuntur, quod opponitur probabili, aut notorio, sententia eorum vera erit. Sic igitur accipienda est horum iuris peritorum sententia. [Joan. Gofre. Raimun. & glo. in Clemenar. §. verum. de haeret. c. inibi Paul. Stephan. & Ioan. Imole. nu. 8. & Cardin. in §. vlti. tit. Abb. Ioan. de Anan. & Felin. in c. vlti. de haeret. Andre. Tiraq. in l. si vnquis. C. de reuocand. donation. verbo reuer. tatur. nu. 240.]

3 Nam quod haereticus pure intellectualis, qui nunquam haeresim protulit, non incidat in sententiam excommunicationis, neque ob eam rem subiacet iudicio ecclesiae, aut iurisdictioni civili, constantis & receptae theologorum sententia fere omnium est: quam frustra impugnare conatur Arnaldus Albertinus. [Petrus de Palude in lib. 4. sentent. dist. 13. Antoni. 3. para. sum. tit. 2. c. 4. Angel. in sum. verb. haeret. nu. 2. Siluest. verb. excommunicatio. 7. Caieta. verb. haereticus. in fin. Ioan. Driedo. lib. 3. de liber. Christ. pagi. 60. Alfonso. lib. 2. de iust. haeret. puni. c. 12. & iterum lib. 2. de pote. leg. poen. cap. vlti. Hermas. lib. 2. de instaur. religion. c. 6. Soto. in lib. 4. sentent. dist. 22. q. 2. arti. 3. contra Alberti. lib. de agno. asser. car. q. 33.]

4 Maxima & praecipua ratio huius propositionis est, quia vt concorditer Theologi docent, ecclesia non habet potestatem super actus solos interiores, neque illos sua iurisdictione, dirigere, prohibere, aut punire potest. [Gerson in re-

gul. morali. Duran. in lib. 4. sentent. dist. 11. q. 8. Petrus Palud. ibidem. dist. 13. & Almain. dist. 17. q. 1. art. 3. & iterum tract. de potest. eccles. c. 10. & rursus tract. de autho. eccles. c. 3. Caietan. & Fran. Victo. super Tho. 2. 2. q. 1. artic. 3.]

5 Quae sententia multis argumentis vrgentissimis comprobatur. Primo, quia leges humanae gubernare nequeunt cogitationes hominum, neque illas iudicare, quia eas non cognoscunt. Ad haec, ecclesia nunquam vna est hac potestate, ergo eam non habet: nam otiosa est potestas, quae nunquam aliquid operatur. Praeterea, ecclesia nullam potestatem, aut iurisdictionem exercere potest per solos actus interiores: non excommunicare, non absolvere, non sacramenta aliqua ministrare: igitur neque potestatem habet super actus interiores. Dein de verum ac verum proverbium est, quod ecclesia non iudicat de occultis. Ad postremum, occultorum actuum cognitio soli Deo reseruata est, neque enim iuxta intuitum hominis Deus iudicat. Homo naque videt ea, quae apparent, Dominus autem intuetur cor. Accedit Paul. Apostol. qui ad Corint. scribens inquit: Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus qui manifestabit consilia cordium. [1. cogitationis. de poen. c. tua nos. c. sicut. de simon. c. humanae aures. 2. 2. q. 5. li. 1. Reg. c. 16. & 1. ad Corin. c. 4.]

6 Contrariam tamen opinionem defendere conatur Hadrianus pontif. Max. lib. quaestionum, cui subscribit Albertus Pighius. lib. 6. hierarch. eccles. Sed argumeta illorum facile refelli possunt: nam etsi ecclesia nonnunquam prohibere aut punire videatur actus interiores, non eos solos tunc intuetur, sed actus alios exteriores, quorum interiores vel

sunt causa, vel rationes: Nam interior actus duobus modis considerari potest: priori, per se tantum, puta cum in solo corde nascitur & consummatur, & extra non procedit, quo casu loquitur theologorum agmen: posteriori modo considerari poterit simul cum actis exterioribus tanquam causa commissionis, aut omissionis illorum: tunc autem perspicuum est, quod iudicio & iurisdictioni ecclesiae subijciuntur, ac iudicium etiam saecularium. Verbi gratia, propter actum aliquem exteriorem inquiri poterit de intentione & voluntate, de scientia vel ignorantia, ac de alijs id generis: ceterum solus actus interior, sine actu aliquo exteriori, non subijcitur humanae legi. [Hadrian. quolib. 8. Albert. Pighius. li. 6. hierarch. eccles. c. 6.]

7 Theologi omnes vno ore fatentur, quod is, qui haeresim, quam corde conceperat, verbo aut scripto pepererit, quavis id clanculum, & occultissime fecerit: nihilominus eo ipso in sententiam excommunicationis incidit, & alijs poenis haereticorum obnoxius est. Nam etsi eadem omnino causa esse videatur haereticus, & illius, qui haeresim corde occultat, differentia tamen inter vtrumque magna est: occultum enim per se habet ex propria natura, non subesse cognitioni sensitiuae, ex qua incipit humana cognitio, secundum quam ecclesia iudicat: occultam vero per accidens, subiacet sensibus humanis, etiam si testibus probari nequeat. Quam ob causam huiusmodi occulta sepe iudicantur ab ecclesia, occultis peccatoribus excommunicatis: quod tamen de alijs occultis pure intellectualibus nusquam ab ecclesia factum fuisse legitur: vt non immerito recepta sit a doctissimis haec differentia, quae apud plurimos & prudentissimos durat. [Omnes theologi supra

citati. c. porro. de sent. excomm. c. clericis. de immu. eccl. li. 6. glo. in Clem. 2. §. verum. de haeret.]

8 Neque audiendus est Albert. Pighius loco prenotato, negans inueniri posse haereticum aliquem pure mentalem: quia statim haeresis consummata, vt ille ait, prodit exterius, neque potest celari, si electio errori coniuncta, efficax perfecta que sit. Ego vero non sane dispicio, quid prohibere possit, ne haeresis consummata retineatur in corde, aut haereticus pure mentalis propter metum, aut pudorem, vel ob aliam quamlibet causam celare tamen haeresim nequeat. Nam quod solo corde consummari possit haeresis, non puto ipsum Albertum Pighium inficias fuisse iturum: sicut enim fides virtus est, quae perficitur interior, sic ex opposito haeresis iniuste consummatur solo dissensu interiori cum consensu impiae voluntatis: quemadmodum Caietanus tradit, & ante illum docuit Bal. Errauit tamen in alio Baldus putans haereticum pure mentalem excommunicatum esse, & haereticorum poenis coerceri posse: quem recentiores quidam pari errore secuti sunt. Sed vt paulo ante dixi, ea opinio concorditer ab omnibus, iure quam optimo iam pridem explosa est. [Caiet. 2. 2. q. 11. art. 3. Bal. in l. Si quis non dicam rapere. C. de episcopis. & cleri. Ioan. de Ana. in c. si quis episcopus. de haeret. Ladoui. Careri. tract. de haeret. nu. 87. Albert. lib. de agno. asser. cath. q. 25.]

9 Peregrina questio est, an haereticus pure mentalis, qui coram inquisitoribus occultissimam haeresim confitetur, vel eam reuelat amico, petens ab eo consilium, incidat in excommunicationem propter illum actum exteriorem. Cui respondit Franciscus Victoria, talem haereticum excommunicatum non esse, quia exterior

exterior ille actus est bonus, & hereticus non protulit hæresim afferendo illam, cui sententiæ vehementer assentior: illud quoque addens, multo magis eandem sententiam locum habere, cum hereticus in foro sacro penitentiam intellectualem hæresim confessus fuerit: quia non modo actus ille bonus, sed pius etiam, & extra iudicium humanum est. [Fran. Victoria Super Tho. 2. 2. q. 11. art. 3. c. si sacerdos. de offi. ordin. Couaru. in. c. peccatum. dereg. iur. lib. 6. part. 2. reg. 1. nu. 7. vide Chryf. i epist. ad Hebræ. homil. 21. colu. vlti.]

10 Illud autem maiorem dubitandi rationem habet, quod idem ille celebris theologus addit, hereticum scilicet pure mentalem excommunicatum non esse, tametsi per iocum dixerit, se aliquando hanc, aut illam hæresim credidisse: quia non asserit hæresim illam, sed tantum narrat, aut refert. In qua equidem opinione subsisto: nam qui aiunt sufficere qualemcunque actum exteriorem, ut hereticus incidat in excommunicationem, non addunt, necessariam esse assertionem in illo actu. Accedit eodem, quod in re tam seria locus execrabilis est: nam ut alibi quoque retuli, *Non patitur ludum fama, fides, oculus.* Fauet nihilominus illi opinioni vulgare iuris peritorum prouerbiū: *Qui declarat, narrat, aut refert, nil noui facit.* Quamobrem fortassis hæc opinio benignitatis gratia defendi poterit. [l. nam ludus. ad. l. Aquil. l. hæreses. §. 1. de testamen. l. adeo. §. cum quis. de acqui. rerum domin.]

11 Ex distinctione supra scripta inter occultum per se, & occultum per accidens colligenda est vera intelligentia cuiusdam capituli primæ instructionis Hispanien. vbi cum generaliter primum tradatur forma publicæ abiurationis, dein

de hæc exceptio ponitur: nisi crimen usque adeo fuerit occultum, ut solus penitens illud sciat, nec ab alio reuelari possit: tunc enim secreto reconciliatus, absolendus est. Hoc inquam intelligi debet, cum hereticus intellectualem hæresim protulit, vel scripsit, & nullus eam audiuit, vel legit. Nam hæresis pure mentalis, quæ nunquam prodijt in actum exteriorem, nõ eget absolute inquisitorum, neque abiuratione, aut reconciliatione: sed sufficit eam proprio sacerdoti confiteri, & ab illo beneficio absolutionis impartiri potest.

[Prima instructio Hispanien. cap. 5. Directo: inquisi. fo. 159.]

12 Cæterum, etsi occultus hereticus sit, qui alios inficit atque peruertit, potest ac debet statim iudicibus indicari, nulla præcedente monitione: quia subuersus est, qui est huiusmodi. Alios occultos peccatores monemus & corripimus ut respiciant, ut eorum existimationi consulamus: cæterum de pertinaci heretico, qui perniciosissima reipublicæ pestis est, qui spirituale venenum propinat catholicis, nulla spes conuersionis est: quamobrem publicum bonum, præferri debet bono illius priuato. Et hæc est constans theologorum & iuris peritorum sententia, quam & Leo ille magnus probare videtur, sermo. 4. de collectis, dicens: *Manichæos vbicunq; latentes vestris presbyteris publicate: magna est enim pietas, prædere latebras impiorum, & ipsum in eis, cui seruiunt, diabolus debellare.* Tum addo tria: Vnum quod hereticus non in te, sed in Deum peccat: Alterum, quod non frater, sed hostis est: Tertium, quod qui ecclesiæ non credit, is neque te corrigentem audiet. [Tho. 2. 2. q. 33. artic. 7. Hostien. in sum. tit. de heret. col. 4. Innoc. in. c. de testib. cog. Gonsal. de here. prau.]

prau. q. 6. Theologi in li. 4. sent. dist. 19. Albert. Pighi. lib. 1. hierar. eccle. c. 4. Alfo. lib. 2. de iust. heret. puni. c. 25. Soto lib. 5. de iust. & iur. quæst. 5. art. 1. Vide titulum de denuntiatione.]

13 Quæri autem solet, an hereticus occultus teneatur seipsum prodere, cum in generali inquisitione interrogatur a iudice, utrum sciat aliquem hereticum esse, idque sit nulla præcedente infamia. Prima fronte videri posset, quod talis hereticus teneatur seipsum prodere: quia quoties iudex iuste interrogat, toties subditus debet illi dicere veritatem. At in propòsita specie iudex iuste inquisitionem generalem facit. Nihilominus tamen contraria sententia verior & benignior est: Iugum enim Domini suauis est, & onus eius leue: esset autem res grauissima, obligare aliquem, ut se prodatur sine iudicij interrogatus. Quam ob causam beatus ille Chrysofomus super epistolam Pauli ad Hebræos, scriptum reliquit: *Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque ut te apud alios accuses, sed obedire te volo prophetæ dicenti: Reuela Domino viam tuam: neque enim quispiam se ipsum prodere teneatur, iudici iniuste interroganti: iudex autem nisi præcedant indicia, non iuste interrogat istum tãquam reum, sed tantquam testem. Quamobrem poterit reus iuste celare crimen dicēs, nescire se quis fecit, quia non sic scit, ut dicere teneatur.* [c. quis aliquando. de pœni. distin. 1. Chrysof. in episto. ad Hebræos. homi. 31. col. pe. & ad popul. Antioche. homi. 41. Caic. 2. 2. q. 70. art. 1. Domi. Soto. li. de rat. te. secre. memb. 2. q. 7.]

14 Deinde quæritur, si quis in foro penitentiam confitetur, se hereticum esse, & non vult agere de tam graui crimine penitentiam, neque alios prodere, quos scit hereticos esse, quid tunc faciet sa-

cerdos? Albericus, & quidam alij respondēt, quod poterit hoc reuelare illis, qui prodesse possint, & non obesse. Sacerdos enim, ut isti aiunt, tunc non est astrictus sigillo confessionis, quia hereticus non vult agere penitentiam, sed hæc opinio falsissima est, quia sacerdos eo casu obligatus est sigillo sacramenti, quod ei nullo modo frangere aut aperire licet. Neque enim potest vnquam tã graue periculum ecclesiæ imminere, quod non sit grauius violare huius confessionis sacramentum. [Alberic. post Ray. in rub. C. de heret. nu. 8. contra illos est Hostien. in summa. tit. de pœn. §. in quo tenentur. Archid. in c. sacerdos. de pœnit. dist. 6. Alex. Ales. 4. par. q. 78. memb. 2. art. 1. Gerson sermo. de penitentia. & iterum sermo. 2. contra superbiam, omnes Theologi lib. 4. sent. dist. 21. Martinus Nauarrus referens plures in eodem c. sacerdos. nu. 19. Ioan. Medina lib. de pœnit. titu. de confess. celanda. Domi. Soto. lib. citato supra. memb. 3. q. 4. Alberti. de agnos. assertio. catho. q. 25. & lib. de secreto. num. 211. & est communis omnium sententia.]

15 Adde quod si liceret tales hereticos indicare, deterrerentur illi a sacramento confessionis, & penitentiam non agerent, nec alios hereticos prodere: e contrario autem sacerdotes possunt salutaribus monitis consentibus prodesse, ac bono communi consulere, prædicando in genere contra hereticos, & admonendo generaliter inquisitores, & alios iudices. Cæterum, species vna duntaxat excipitur, in qua licet hæresim in confessione dictam reuelare: nimirum, cum heretici simulata confessione, hæreses suas persuadere conantur ipsismet sacerdotibus: quod nonnulli heretici Lutherani tentasse dicuntur: in qua sola spe-

cie verus, esse poterit versiculus ille:
*Est crimen heresis, quod nec confessio
celat.*

Nam si de confessione intelligatur, quæ
est vera accusatio, (quamvis fiat ab im-
penitente) falsissimus esset, atq; adeo
Christianis auribus indignus, ut supra
memorati tradunt.

- 16 In Hispania & Italia vbi puniuntur he-
retici, occulti esse solent formidine pœ-
næ, & vt catholicos decipiant, fingere so-
lent, se esse catholicos, & in occulto su-
as hæreses docent. Diuus Hieronymus
in cap. 9. Prouerbiorum, explicans ver-
ba illa, Aquæ furtiua dulciores sunt,
inquit: Aquæ furtiua & panis abscon-
ditus, doctrina hæreticorum, quæ stultis
ac perditis suauior videtur. Sapientia
palam mēsam proposuit, & miscuit vi-
nū suum. Catholica ecclesia palā mun-
do diuinorum eloquiorū conuiuia pan-
dit. Adde illud Redemptoris nostri: Ego
palam locutus sum mūdo. Ego semper
docui in synagoga & in templo, quo
omnes Iudæi conueniunt, & in occulto
locutus sum nihil. Ioan. 18. Beatus Au-
gustinus in Ioannem, tractatu. 97. Vanitas
impiorum, cum sit ignara veritatis,
promittit scientiam veritatis: occul-
tos tamen panes promittit, quos tamen
dicit, libenter attingi, & aquæ furtiua
dulcedinem, vt ea libentius & dulcius
audiantur & agantur, quæ palam in ec-
clesia Dei dici, credique prohibentur.
Ipsa quippe occultatione condiunt
quodam modo nefarij doctores sua ue-
nena curiosis, vt ideo se existiment ali-
quid discere magnum, quia mereantur
habere secretum, & suauius hauriāt in-
sipientiam, quam putant scientiā, cuius

prohibitam quodammodo furantur au-
daciā. Et sanctus Gregorius lib. 5. in
Iob. cap. 18. Verbum absconditum he-
retici audire se simulant, vt auditorum
mentibus quandam prædicationis suæ
reuerentiam obducant. vnde & latèter
prædicant, quatenus eorum prædicatio
tanto sancta, quanto & occulta videat-
ur: communē autem scientiam habere
refugiunt, ne cæteris æquales æstimetur.
occulta vel noua semper exquirūt: quæ-
dam alij nesciunt, apud imperitorum
mentes ipsi de scientiā singularitate glo-
riantur. Hæc ideo retuli, vt moneantur
a parochis, & a concionatoribus impe-
riti homines atque mulierculæ, ne oc-
cultā cōuenticula sub prætextu pietatis
ac religionis frequentent, sed ea sciant
esse suspecta, nisi coram multis doctis
& religiosis viris eadem occulti illi do-
ctores dicere audeant. illa enim fraude
multi fuere in Hispania seducti, nec iu-
stam excusationem habuerunt, quia pe-
stiferos dogmatistas occultabant.

- 17 Acta in iudicio cum hæretico occulto
non sunt ipso iure nulla: quia hoc non
est aliqua lege sancitum. quod post lon-
gam disputationem concludit Francis-
cus Bursarius, vir pereruditus & multæ
lectionis, consilio. 14. vbi tamen
multa scribit, de bonis hæreticorum
pænitentium non publicandis, quæ vt
alibi dixero, consuetudine Italiae ma-
gis recepta esse videntur, quam iure
pontificio. In Hispania vero non so-
lum ex eodem iure, sed ex legibus etiam
regijs, bona hæreticorum, quamuis pœ-
nitentes sint, confiscantur. [c. super
quibusdam. de verbo. signifi. c. cum se-
cundum leges. de hæreti. lib. 6.]

De

- 1 Receptoris officium quod sit.
- 2 Receptor qualis eligendus.
- 3 Receptor adesse debet: bonorum seque-
strationibus.
- 4 Sequestratio & depositum quomodo dif-
ferant.
- 5 Sequestratio quo pacto fieri debeat.
- 6 Sequestratio quo modo tradenda sunt bona
reorum.
- 7 Sequestro quando nō traditur bona reorū
- 8 Bona aliena conscripta cum bonis hære-
ticorū, proprijs dominis sūt restituēda,
as etiā alienum protinus soluēdum est.
- 9 Receptor quæ bona reorum distrahere
debet.
- 10 Bona reorum quæ seruari possunt, locan-
da sunt a receptore & sequestro.
- 11 Bona reorum vendi non debent nisi au-
ctione constituta, quod & in locatione
seruandum est.
- 12 Fiscus simpliciter duntaxat præstabit pro-
uentionem, quamvis duplum vel triplum
receptor promiserit.
- 13 Bona hæretici, postquam ille fuerit dam-
natus, cui & quomodo tradenda.
- 14 Bona reorum, de quibus lites est, & quæ
pignori nexa sunt, quando & quomodo
vendi possint.
- 15 Bonorum publicatorū distractio propter
temerarias lites differenda non est.
- 16 Bona fisco & alijs communia, si cōmode
diuidi nequeant, a quo vendenda sint.
- 17 Receptorum pœna, si secus fecerint ac te-
nentur, in ijs quæ sui muneris sunt.
- 18 Receptores & alij officiales non possunt
quicquam emere ex bonis publicatis.
- 19 Receptores vnus prouincia non debent
occupare bona hæreticorum, quæ ad
alios receptores pertinent.
- 20 Receptores pecuniam a sequestro rece-
ptam, vel ex bonorum venditione co-
actam, intra tres dies proximos depo-
nere debent in arcam publicam.
- 21 Receptores debitoribus fisci nequeunt
remittere, aut donare pecunias.
- 22 Receptores transactionē facere nequeunt.
- 23 Receptores quo pacto se gerere debeant
cum fisci debitoribus.
- 24 Causæ fisci quomodo agenda.
- 25 Debitoribus fisci quod spatium temporis
concedi potest, vt comparēt pecuniam,
quam fisco soluant.
- 26 Bona reorū estimari debēt ante quā uen-
dantur: & præconia in loco celebri fa-
cienda.
- 27 Receptor, si aliquid emerit ex pecunia fi-
sci suo nomine, nō fisco sed sibi acquirit.
- 28 Receptor, si rem alienā vendidit putans
esse hæretici, tenetur domino pretium
restituere.

De officio receptoris.

- 1 **R**ECEPTOR vulgo
appellatur, qui bona
publicata recipit, qui
mandato regis procu-
rator fisci est: & bona
confiscata petit, de-
sendit, vendit: & salaria & alias impen-
sas sancti officij soluit.
- 2 Is eligendus est ad hoc munus, qui
vir probus & locuples sit, & ratio-
nes conficere & referre sciat, & fideiuf-
sores idoneos dare debet, vt persol-
uant reliqua.
- 3 Ad officium receptoris pertinet adesse
SS 2 bono-

bonorum sequestrationibus: etsi enim generaliter in causis civilibus prohibita sit sequestratio, in criminalibus tamen frequentissime fieri solet: præsertim in causis grauioribus, qualis est hæresis: ne quis bona publicanda, vel surripiat, vel abscondat. [l. si quis intra. C. de bon. dam.]

4 Et quamuis id, quod sequestrationem appellant, depositum magis esse videatur, quam sequestrum, quia hoc est, quod a pluribus in solidum, certa conditione custodiendum reddendumque traditur: depositum vero ab vno dumtaxat fieri potest: & sequestres quoque a depositarijs in eo differant, quod illi plurium partium se medios gerat, & apud eos eandem rem, de qua controuersia est, plures deponant: depositarij autem ab vno etiam deligantur. Ego tamen, vt apertius loquar, & sequestrationem, & sequestrum vsurpabo. [l. proprie. & l. licet. ff. de positi. l. sequester. & inibi Alciat. de verb. significa.]

5 Sed ad receptores redeamus. Sequestratio fieri non debet, nisi antecedente iussu inquisitorum: fieri autem debet per executores coram receptore & notario sequestrationum, & alio tabellione, & omnia bona reorum, quæ in eorum potestate inuenta fuerint, & ab alijs nõ possidentur, scribenda sunt sigillatim in indice, siue inuentario: & eius bina exemplaria conficienda sunt, ab utroque notario seruanda. [l. si quis intra. C. de bon. dam. l. 3. de boni. vac. lib. 10. secunda instructione Hispalensi. cap. 8.]

6 Ea omnia bona tradenda sunt sequestro cum inuentario subscripto ab executore, & eodem sequestro & notarijs: alterum autem exemplar custodiendum est a notario sequestrationum: & eligendus est ab executore & receptore se-

quester, cuius aliquis idoneus, qui non sit consanguineus hæretici, neque malo genere natus. & ita quodam senatusconsulto cautum est.

7 Sed quando proceditur contra hominem mortuum, non debent sequestro tradi bona illius, sed scribenda & obsignanda sunt, & fideiussoribus datis relinquenda sunt possessoribus: Sed neque reorum bona, deponenda sunt apud sequestrum, cum ex crimine delato confiscatio bonorum fieri non debet, quæ admodum quibusdam senatusconsultis continetur.

8 Si bona aliena conscripta fuerint cum bonis hæretici, confestim dominis eorum restituenda sunt. Aes quoque alienum soluendum est ex bonis sequestro traditis, non expectato totius causæ exitu. Demum, si reus fuerit absolutus, omnia eius bona protinus ei reddenda sunt. [l. vlti. ff. de requir. reis. 4. instr. Toleta. c. 22.]

9 Res tempore perituras, & quæ deteriores fiunt, item ea quæ nimium sumptuosa sunt (veluti iumenta aut venalitia) receptor distrahere debet iussu inquisitorum: neque enim sine permisso eorum quicquam facere potest. Ex alijs quoque causis vendere poterit, præsertim res superuacuas, puta, vt ædificia faciantur, ne agri inculti sint: si qua pecunia sub pœna debetur, vt restituatur: denique vt reus alimenta percipiat. [l. Aristo. l. igitur. l. ait prætor. §. vlti. ff. de iure deliberan.]

10 Deductis necessarijs impensis, pecunia quæ superfuerit ex venditione earum rerum deponenda est apud eundem sequestrum: & nihil de ea receptor attingere debet, donec reus damnatus sit. Cæteræ autem res, quæ seruari possunt, locandæ sunt iustis pretijs a receptore atque sequestro: & ita multis instructionum

tionum capitulis continetur. 11 Sed ea bona, & quæ fuerint confiscata non sunt vendenda nisi auctione constituta: & præconio addicenda sunt plurimo licenti. Idem erit seruandum in locatione, iisdem enim iuris regulis locatio & venditio consistit. [2. instr. Hispal. c. 9. l. 2. ff. locati.]

12 In his autem venditionibus fides & diligentia exigenda est a receptore: & quæuis duplum, vel triplum receptor professionem promiserit, re tamen euicta, fiscus simpliciter dumtaxat præstabit. [l. nõ intelligitur. §. diuini & l. si curator. ff. de iur. fisc.]

13 Hæretico damnato sequester statim tradere debet bona omnia receptori coram duobus notarijs, neque quicquam recipere aut vendere potest, nisi coram eis. Iudex vero bonorum publicatorum, instantia receptoris præconibus conclamare iubeat auctiorem futuram quicquid sua interesse putauerit, sciat bona publicata vendenda esse: ac si quid petere voluerit, ad iudicem veniat, & ius suum persequatur: nemine autem veniente, bona immobilia distrahenda sunt, & in auctione addicenda trigesimo die, præconijs & alijs solemnitibus antecedentibus, id est, receptore, & cæteris quorum interest, citatis. [4. instr. Tolet. c. 24. l. 1. & 2. C. de fid. instru. & iur. hæstæ fiscal. lib. 10.]

14 Res vero, quæ in controuersia sunt, non debent a receptore distrahi, sed differenda est eorum venditio, donec lis finita sit: res autem nexas pignori distrahere possunt receptores, ita tamen vt nõ lædatur ius creditorum: sed si quid superfluum est in re, ea lege vendatur, vt in primis creditoribus præcedentibus satisfiat: & si quid superfuerit, fisco inferatur. [l. res. que. ff. de iur. fisci. 4. instr. Toleta. c. 23.]

15 Verum propter temerarias lites non est differenda diu bonorum publicatorum distractio: sed ea bona vendi poterunt: & deponenda est apud sequestrum quantitas pretij æquæ æri alieno in iudicium deducto, & æstimationi litis: sicuti quodam senatusconsulto decretum est.

16 Bona præterea communia fisco & alijs si commode diuidi possunt, diuidenda sunt: si vero commode diuidi nequeunt, aut vtilius est, vt integra & indiuisa vendantur, id fisci priuilegium est, vt etiam si minima portio ad eum pertineat, vniuersa a receptore distrahantur, sed pretium suæ partis tantum fisco tribuendum est: reliquum alijs dominis restituendum. [l. 1. C. de vendit. rerum fisci. lib. 10. & 4. instructione Tolera. cap. 23. Quemada. q. 5.]

17 Receptores nihil prætermittere debent ex his quæ supra scripta sunt: nam si fecerint, in sententiam excommunicationis incurrent, & centum aureorum pœna plectentur, & præterea damnata omnia fisco refarcient. [eo. c. 23.]

18 Neque receptores, neque alij officiales quicquam emere possunt ex bonis publicatis, nec per se nec per interpositas personas, etiam si ea publice vendantur: qui contra fecerint, in supra scriptas pœnas incurrant. [4. instr. c. 24. l. non licet. ff. de contrah. empt. l. auferitur. §. 1. ff. de iur. fisci.]

19 Receptores vnius prouinciæ non debent occupare bona hæreticorum, quæ ad alios receptores pertinent, sed eos certiores earum rerum facere: qui secus fecerint, officio priuati, & damnatum, & duplum soluent. [2. instructio. c. 11. confert. l. Titium & Menium. §. 1. ff. de administ. tutorum.]

20 Omnes numos receptos a sequestro, & pecuniam ex bonorum venditione redactam

redactam receptores intra tres dies proximos deponere debent in arcam publicam tribus clauibus occludendam: quod facit senatus noster excommunicatio- ne & poena pecuniaria sanxit. 21 Receptores, fisci debitoribus pecunias remittere nequeunt: & si que sint, ab eis remissa, reuocantur. Idemque erit in donationibus: non enim ad hoc eis conceditur bonorum administratio, ut perdant. [l. imperatores. ff. de pact. l. f. l. ius familias. ff. de donati.] 22 Sed neque transactionem receptores facere possunt: nulli enim procuratorum principis, non consulto principe, transigere licet, & co iure utimur. [l. nullus. ff. de transa. l. i. de offi. procura. C. de 4. instrust. c. 23.] 23 Illud quoque obseruare debent, quod Vlpianus lib. singulari, de officio curatoris reipublice his verbis scripsit: Prospicere reipublice securitati debet preces provincie, utam modo non acerbis se exactorem, nec contumeliosum prebeat, sed moderatum, & cum efficacia benignum, & cum instantia humanam: nam inter insolentiam iniuriosam, & diligentiam non ambitiosam, multum interest: Et hac quidem receptoribus dicta videri possunt, qui fisci debitores inquietare non debent, si modo ius fisci saluum sit. [l. si bene collocat. ff. de vsur.]

De ordine procedendi Titulus XLIII.

S V M M A R I V M. 1 Inquisitores quid facere debeant, cum primum prouinciam aliquam, aut ciuitatem ingrediuntur, quas nunquam ingressi fuerant. 2 Inquisitores clericum & populum preconiatio conuocare debent, cum primum in-

24 Cause fiscales agende non sunt, nisi presentibus his, qui negotijs fisci solent interuenire: quod si non interueniente fisci aduocato decise fuerint, in integrum restituantur. [l. non intelligitur. §. pen. & l. si fiscus. ff. de iur. fisci.] 25 Fiscalibus debitoribus petentibus ad comparandam pecuniam, ut eam fisco soluant, dilatio duorum vel trium mensium concedenda est, iudicantis arbitrio: prolixioris autem temporis spatium a rege postulandum est. [l. in fraudem. §. fiscalibus. ff. de iure fisci.] 26 Res estimari debent antequam vendantur, & preconiatio facienda sunt in locis frequentioribus ciuitatis, aut oppidi vicinioris: & omnia legum solemnia seruari tenentur receptor in subhastatione & auctione. [l. hac editali. §. is illud. C. de secu. nupt. l. iubemus. C. de defens. ciuit. Petrus Rebutus. tract. de preconijs & licitati.] 27 Si receptor emerit aliquid nomine suo ex pecunia fisci, non fisco, sed sibi acquirit: poterit tamen fiscus alijs bonis receptoris non stantibus, agere actione hypothecaria, ut scribit Gabriel. Quemada, queest. 21. 28 Si receptor vendidit rem alienam, putans eam esse heretici, tenetur restituere pretium domino. [l. bene a Zenone. C. de quadr. pres. Quemada, q. 22.]

1 Inquisitores quid facere debeant, cum primum prouinciam aliquam, aut ciuitatem ingrediuntur, quas nunquam ingressi fuerant. 2 Inquisitores clericum & populum preconiatio conuocare debent, cum primum in-

22 Accusationis copia reo fieri solet. 23 Testium ratificatio quomodo & coram quibus fieri debet. 24 Testes cum sibi & prioribus testimonijs non constant, quomodo tractandi sint. 25 Testimonia si inter se cohæreant, quomodo & quando reis edenda sint. 26 Inquisitores quando ad sententias vel interlocutiones procedere debeant. 27 Inquisitores generaliter interrogare debent reos de socijs criminum, & de ijs a quibus hereses didicerunt. 28 Rei, si suspicionem aliquam premantur, interrogari debent de socijs & sceleribus suis, adhibitis etiam tormentis. 29 Inquisitor, qui prius cognoscere cepit de aliqua causa, alijs in eadem preferendus est inquisitoribus. 30 Heresis causa simpliciter & de plano tractanda est. 31 Inquisitoribus Hispania prescriptum est cap. quodam tercia instructionis, ut de plano & absque strepitu procedant in causis hereticorum. 32 Hereticorum cause quanta potest fieri breuitate tractari debent, ut pluribus instructionum capitulis continetur. 33 Hereticorum cause non sunt differendæ ab inquisitoribus, ut reos complures simul puniant. 34 Reos in carcere inclusos equum est aut quam citissime puniri, si poena digni sint: aut absolui, si culpa careant. 35 Inquisitores multis prudentibusq; interrogationibus uti debent.

1 Inquisitores quid facere debeant, cum primum prouinciam aliquam, aut ciuitatem ingrediuntur, quas nunquam ingressi fuerant. 2 Inquisitores clericum & populum preconiatio conuocare debent, cum primum in-

De ordine procedendi.

Vniuersum ordinem iudicij sanctissimæ huius inquisitionis cursum breuiterque differamus, necesse est a primo inquisitorum ingressu rem ipsam exordiri. Cū

primum igitur inquisitores ingrediuntur prouinciam aut ciuitatem, quas nunquam ingressi fuerant, debent in primis literas delegationis, quibus inquisitores creati sunt, ostendere capitulo ecclesie maioris, & consistorio ciuitatis: ut constet

- constet eos causarum hæresis iudices esse. [prima instruct. Hispalen. cap. 1.] obseruare. de offi. proconsul. & leg. l. 1. C. de mandat. prin. c. cum in iure. de offi. delega. Brunus. lib. 1. de legatio. c. 8. cum sequenti.]
- 2 Deinde, conuocare debent præconio clerum & populum, vt certo die festo conueniant omnes in ecclesiam maiorem, vt illic sermo de catholica fide habeatur, & potestas & iurisdictio inquisitorum, & quamobrem missi sunt, publice declaretur. Posthæc, sermone finito, præcipiant inquisitores, vt omnes simul coram cruce, ac libro euangeliorum, iurent se præsturos fauorem & auxilium sanctæ inquisitioni, eiusque ministris: & quod non impediant illos per se, vel per alios, aut quouis quæstione colore. Quod iusiurandum specialiter præstare tenentur seculares iudices, & eorum ministri: & in actis scribendum est a tabellionibus inquisitorum. Præterea, confestim legendæ sunt coram omnibus literæ monitoriæ aduersus eunctos rebelles. [prima instruct. Hispalen. c. 1. & 2. confert. c. vt commissi. §. conuocandi. de heret. lib. 6. c. excommunicamus. §. moneantur. eo. tit. lib. 5. authen. si vero. C. de hæreti.]
- 3 Post hæc, proponere debent inquisitores edictum cum dilatione triginta, vel quadraginta, vel plurius dierum, prout melius eis visum fuerit: intra quam quicumque sponte, suos errores & hæreses coram inquisitoribus plene confessi fuerint, & alios hæreticos indicauerint, admittendi sunt ad pœnitentiam salutarem, & ecclesiæ catholicæ reconciliandi: nec mortem aut vincula, nec bonorum publicationem patientur: sed inquisitorum arbitrio, pro qualitate personarum & criminum, pœnam aliquam pecuniariam soluent, aut elemo-
- synas dabunt: quod benignitate regia concedi solet: cuius gratiæ patentes literæ inferi debent edicto. [1. instr. Hispalen. c. 3. & 7. confert. c. vergentis. de heret. & Hostien. in sum. tit. de heret. col. 2.]
- 4 His actis, alter inquisitorum visitare debet prouinciam, & quacunq; ierit, edicta generalia proponet, quibus præcipiet sub excommunicationis pœna, vt quicumque nouerit, aliquid factum, vel dictum contra fidem catholicam, & legem euangelicam, id protinus inquisitori reuellet. Si quid autem relatum fuerit, scribendum est secreto per tabellionem inquisitorum. Alter vero inquisitor manere in ciuitate, in qua sedes eorum constituta fuerit, & ordinatis actis causarum præsidere debet. Sin autem res nulla sit, quæ hunc residere cogat, ne otiosus sedeat, aliam quoque prouinciæ partem eodẽ ordine visitabit, iuste proponuntur talia edicta ad reuelandas hæreses occultas, vt recte docet Iansenius in cõcordiam euangelicã c. 72. [quinta instruct. Hispal. c. 2.]
- 5 Hanc visitationem, & generalem inquisitionem vicissim facere debent inquisitores per omnes vrbes & municipia prouinciæ suæ: qua in re qui negligentes fuerint, officio priuandi sunt. In hac autem visitatione possunt inquisitores compellere, vt iurent ac testimoniũ perhibeat, eos omnes quos expedire crediderint. Simile quippiam fieri solebat temporibus Iustiniani: sed non ea sinceritate, qua nostri inquisitores vtuntur. [c. excommunicamus. §. adijcimus. & §. vlti. de heret. conf. nouella. 17. præcepta præsidum. §. eni muerõ.]
- 6 Cauere autem debent in hac visitatione inquisitores ab hospitiõ eorum, qui consanguinei sint, vel affines hæreticorum, iudæorum, & Mahumetanorum: quod

- quod etiam seruare tenentur ministri eorum, neque ab hospite quippiam gratis accipiant: quia stipendijs suis contenti esse debent, & quia non leuis amicitia propter eam causam conciliari solet: nã vt Homer⁹ cecinit, Loco fratris hospes est: vnde priscis viris iungi hospitio, erat arctissima iungi amicitia: & hospitio renunciare, nil erat aliud, quam amicitia renunciare. Adhæc, tam firmum erat ius hospitij apud veteres, vt nulla ratione, nisi renunciatum dissolui posset. Quod exemplo Quinti Crispini Romani, & Badij Campani comprobatur Liuius lib. 5. 2. belli Puni. Et Aristote. lib. 2. magnorum moralium: Amicitiarum, inquit, hospitalis validissima videtur: neque enim vllus in ea est communis, de quo ambigatur, finis. Et in libris sacris sæpe hospitij mentio facta est: nam & Elisæus hospitibus suis fauit. [lib. 4. Regum c. 4. & 8. 4. instru. Toletan. c. 19. Arist. lib. 2. magno. moral. c. 11. Gellius. lib. 5. c. 13. Conrad. Brun. lib. 3. de legatio. c. 8.]
- 7 Per inquisitionem vero procedunt inquisitores, plerunq; motu proprio ratione officij sui, & interdum ad alterius promotionem, vel denunciationem: idq; vel generaliter, vel specialiter. Generaliter inquirunt, quoties prouinciam visitant, & generalia edicta proponunt ad inquirendos occultos & incertos hæreticos: & hæc inquisitio non exigit necessario præcedentem infamiam, sed ratione officij fieri potest, ac debet, in fidei catholicæ fauorẽ, & Christianæ reipublice utilitatem. [c. excommunicamus. §. adijcimus. & §. vlti. de heret. l. 25. de his qui super religi. conten. C. Theod. Bart. in. l. 2. §. si publico. de adult.]
- 8 Specialis inquisitio est per quam specialiter de certis personis & criminibus inquiritur: & hæc fieri non debet: nisi præcedat infamia, quæ vicem accusationis obtinet. [Gene. 18. Luc. 16. c. qualiter. de accus. Hipol. confi. 53. Gratus conf. 59. lib. 2.]
- 9 In crimine tamen hæresis procedi potest ad hanc specialem inquisitionem propter indicia & suspiciones, & præsumptiones verisimiles: etiã si infamia non præcedat, quod tamen caute atq; secreto fieri debet, ac sine damno cuiusquam. [c. excommunicamus. §. adijcimus. de heret. & inibi Cardi. Ioan. de Anani. & Felin. c. vt officium. in princ. eod. titul. lib. 6. & illic Dominic. & Philip. Fran. Bart. in. l. congruit. de offi. præsi. Bald. in. l. iubemus. C. de proba. Alciat. in. c. 1. de offic. ordi. num. 49.]
- 10 Quæsitum scio, an inquisitores procedere possent aduersus hominem bonæ famæ propter literas secretas alicuius, quibus de illo aliqua crimina hæresis, vel apostasiæ indicabantur. Et prima quidem fronte videbatur id non licere, ac prohibitum esse quadam epistola decretali Innoc. iij. Placuit tamen plerisque eo casu procedi posse, si modo is qui literas ad inquisitores misit, fide aliqua dignus esse videatur, & iuramento id confirmauerit apud inquisitorum delegatos siue cõmissarios: parui enim refert, vtrum voce, vel scriptis quispiã reum iudicibus indicet. Adde, quod multi qui longe absunt, non aliter possunt hæreticos indicare: eorum igitur testimonium repellendum non est. Quod neque Innoc. iij. negat: cuius decretalis epistola, de illis tantum loquitur, qui famosos libellos occulte mittunt, aut spargunt. Quod idem iam olim Traianus Plinio rescripsit his verbis: Sine auctore propositi libelli, nullo crimini locum habere debent: nam & pessimi exempli, neque nostri seculi est. Author idem Plinius lib. 10.

epistolarum. [c. inquisitionis. §. tertia. de accusati. l. 3. cum seq. de famos. libel. C. Theod. c. testes. 3. q. 9. Adde Tho. 2. 2. q. 67. ar. 4. Lucam de Pena in. l. vlti. C. de bon. vac. lib. 10. Angel. tract. de malef. parte, hæc est quædam inquisitio. Hippol. in practica. §. constante. Alciat. in. c. 1. de offic. ordin. nu. 34. cum seq. Albert. lib. de agnosce. assertio. cathol. q. 34. num. 54.]

11 Cum testes ad inquisitores veniunt, vt contra hereticos, vel suspectos testificentur, exhortandi sunt atque monendi, ne odio, inimicitia, aut alio prauo affectu, falsum testimonium perhibere audeant: & præterea declarandum est illis, quam graue scelus committant falsi testes omnes: sed hi præcipue, qui de crimine hæresis innocentes infamant: quod si zelo catholicæ fidei se moueri dixerint, scribenda sunt eorum testimonia. Post hæc, visitatione peracta, conuenire debent inquisitores, & collatis, & perscrutatis testimonijs, cõuocatisq; si opus fuerit vicis peritis, promotore fiscali id postulante, de comprehendendis reis deliberabunt. [4. instr. Tolet. c. 20. & instr. 5. Hispal. c. 1.]

12 Deinde, quidam reorum reali citatione, alij verbali citandi sunt. Realis citatio est, quæ fit per capturam: verbalis quæ fit per literas, vel per nuntium. De citatione reali suo loco satis diximus multa: de citatione verbali hoc fere tantum obseruandum est, quod tunc demum fieri debet, cum de leuiori crimine agitur, vel cum leuiter suspectus est reus: nam si graue crimen sit, & plene probatum: citatione reali opus est, ne reus fugiat. Adde etiam quod citatio verbalis causam continere nõ debet, propter quam reus citatur; ideoque neque loci, neque temporis, neque delicti declaratio requiritur: sed generaliter illi præ-

cipiendum est, vt se sistat coram inquisitoribus, quia volunt ab eo quædam scire. [Clem. 1. de heret. Brun. lib. 4. de heret. c. 6.]

13 Quod si reus ex diuersis locis citatus fuerit eodem tempore ab episcopo & ab inquisitoribus, sistere se debet coram inquisitoribus: quia ad causas fidei specialiter delegati sunt: nisi forte aduersus exemptos procederet episcopus iure delegato: quo casu locus esset gratificationi. In Hispania tamen semper in his causis preferendi sunt inquisitores, vt alibi dixi. [c. sane. de offi. delega. c. studuisti. de offi. delega. iuncto. c. vt commissi. de heret. lib. 6. l. si quis graui. §. si cum omnes. & ibi Ioan. Igneus ad Sillani. Archid. Ioan. And. Domin. & Philip. Franc. in. c. per hoc. de heret. l. 6. Ioan. de Anani. & Felin. in. c. excommunicamus. §. vlt. eo. titul. Iacobatus lib. 2. de concil. ar. 5.]

14 Post hæc, rei ab inquisitoribus interrogari debent, qui sunt, quibus parentibus orti, quibus locis commorati, quibus officijs & exercitijs educati: vt eorum confessione (quæ scribenda est a tabellione) intelligi possit, vtrum vitæ eorum, cum dictis testium congruat. Sed in primis necessarium est, vt de locis in quibus conuersati sunt, diligenter interrogentur: primo, vt videant iudices, an in locis illis verisimile sit, hæreses fuisse dictas: deinde, vt ex confessione reorũ constet, eos in locis illis fuisse, in quibus hæreses dictas esse probatur: postremo, ne falsis testibus locus relinquatur probandi negatione coartatam loco & tẽpore. Sed multa simul interroganda non sunt, ne reus cum Sy-cophanta Plautino dicere possit: Multa simul rogitas, nescio quid expediã potissimum: sin vnũ quidquid singillatim & placide percunctaber, & meũ nomen, & mea

& mea facta, & itinera, ego faxo scias. [Plautus in Trinun.]

15 Deinde, querendũ est ab eis, nunquid sciant, quam ob causam citati, aut comprehensi sunt: qui si palam confessi fuerint veritatem, peracta erit eorũ causa: si vero dixerint, se nescire quamobrem vocati, aut vincti sint: tunc inquisitores addent, non esse moris officij sanctę inquisitionis, quempiã sine causa citare, aut comprehendere, aut in carcerem mittere: proinde conscientias suas exonerantes, Deum solum præ oculis habentes, excogitent, num forte dixerint, aut commiserint aliquid aduersus fidem catholicam, & legem euangelicam: quod si adhuc negauerint, aut se non recordari, dixerint, protinus monitiones fieri debent, quemadmodum iam dicturi sumus. Omnia autẽ interrogata, respõsa, dictaque reorum a notarijs perscribenda sunt.

16 Benigne igitur admonendi sunt rei, & subinde exhortandi, vt simpliciter, plene, ac verè fateantur, quidquid commiserint contra catholicã fidem: & vt caueant ne forte contra se ipsos, aut cõtra quoslibet alios falsum testimonium dicant: quod si fecerint, benigne cum eis agetur: sin autẽ veritatẽ occultauerint, audietur promotor fiscali, & fiet iustitia. Quæ monitiones eodem tenore renouandæ sunt, intra decem primos dies post capturam reorum, & ita olim eadẽ dilatio decẽ dierũ cõcessa fuit Nestorio per Cęlestinũ Papã. [4. instr. Tolet. c. 6. Alons. lib. 2. de iusta heret. puni. c. 1.]

17 Admonendi autẽ sunt rei, vt relictis & abiuratis erroribus, conuertantur. Quod Paulus apost. Timoth. docet inquitens: Cum modestia corripientẽ eos, qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiã: id est, si forte aliquando illuminati a Deo pœniteãt de errore,

& respiscant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Hęc est voluntas eius, qui vult, omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, vt beatus Bernardus ait. Hoc deniq; velle se perhibet, qui nõ simpliciter, capite vulpes, sed capite inquit, nobis vlpes paruulas. Sibi ergo & sponse suę, hoc est catholicę ecclesię, iubet acquiri has vulpes, cum ait, capite nobis. Itaq; qui hereticũ admonet, illo intentionem suam dirigere debet, vt errantem cõuertat: cogitans illud Iacobi apostoli: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore vię suę, saluabit animam suã a morte, & operit multitudinem peccatorum. [2. Timoth. 2. Iacob. 5. Bernar. super cantic. sermo. 64. Alons. lib. 2. de iust. heret. puni. c. 18.]

18 Sed quæri solet, quot monitiones heretico fieri debeant, Alons. Castr. duas tantum fieri debere contendit: quia nõ plures exigit Paulus in epistola ad Titũ. Apostolus tamen de his monitionibus non loquitur, sed de correctione extraiudiciali: vel certe illic nõ traditur ordo procedendi ad punitionem heretici: sed tantum docet Paulus, hereticum pertinacem vitandum esse: quod post vnã duntaxat correptionem fieri debet, cum constat illum insanabilem esse.

19 Quamobrem fortassis multi aiunt, Paulum vnã tantum correptionem ibidem exigere: non enim legitur apud eos, post primam & secundam correptionem, sed post vnã solam: sic enim est apud Iræneum. lib. 3. aduersus heres. apud Tertulli. lib. de præscriptio. aduersus hæretic. apud Cyprian. lib. 3. ad Quirinum. Apud Ambros. in eandem epistolam Pauli ad Titum, & ibi id ipsum adnotarunt alij, & factetur Hierony. hanc quoq; lectionem

apud quosdam Græcos se reperisse. Verius igitur est, vt tres monitiones requirantur, quod & consuetudine receptum est: nam trinis diebus fieri solent, & alibi sæpe tres monitiones requiruntur. [Alfonf. lib. 2. de iust. hære. punit. c. 1. epist. ad Tit. c. 3. Gonsa. de hære. prauit. q. 8. act. 3. synodi Chalcedonen. c. conuenientibus. 1. q. 7. canon. apost. 32. c. Deus omnipotens. 2. q. 1. c. omnes decimæ. 16. q. 7. c. de presbyterorum. 17. q. 4. c. contingit. 2. de sent. excom. c. nouit. de iudic. c. de illi cita. 24. q. 3. c. 1. de milite vasal. qui contu. est. libro feudo. Ioannes Lupus allegatione de hæresi. §. 4.]

20. Tres autem monitiones fiunt antequam reus a promotore fiscali accusetur: alia præterea fit ante publicationem testimoniorum: alia ante sententiam quaestionis habendæ: alia ante canonicam purgationem. Sed hæ omnes admonitiones, modestè fieri debent, & cum charitate: non autem asperè, aut cum rigore: ne suggestionè, aut metu iudicium, rei ea, quæ non commiserint, confiteantur. Et ita epistola quadam senatus sanctæ inquisitionis sapienter admodum continetur.

21. Quod si tribus monitionibus iudicium, reus nihil confessus fuerit, promotor fiscalis decimo die a tempore capturæ, proponet accusationem, in qua reum de his criminibus accusat, quæ testium dictis comprobata sunt, eaque articulo factorum commemoratione complectitur. Cæterum, personarum nomina, locus, ac dies commissorum criminum in accusatione occultantur: cætera vero nominatim exprimuntur. Verbi gratia, promotor fiscalis accusat Bucerum, dicens illum hæreticum esse: quia certò die præsentis anni, coram certis personis, in quodam loco, dixit, votum ca-

stitatis esse impossibile, ac proinde neminem obligare: cui cum quidam ex his, qui id audierunt, dixisset, hanc hæresim esse Lutheri, respondit Bucerus animo pertinaci, nõ esse hanc hæresim, sed veram sententiam: vnde concludit promotor fiscalis petens, Bucerum hæreticum declarari, & grauissimis poenis contra hæreticos iure statutis, puniri.

22. Huius accusationis copia reo fieri solet, cui protinus per articulos respondere debet: eiusque responsum a tabellione coram inquisitoribus illico scribendum est. Quod si adhuc negauerit, aduocatus ei datur, qui nihil fere aliud facere solet, quam ea, quæ in accusatione continentur, negare: ac simul asserere reum esse, & semper fuisse catholicum, idque ex pluribus eius pijs rectisque operibus euidenter constare: & apud omnes existimationem eius integram optimamque semper fuisse. Deinde concluditur, & ad probationem eorum, quæ vtrinque allegata sunt, terminus a iudicibus præfinitur: intra quem promotor fiscalis testes iterum producet, & reus suas defensiones probat. [c. qualiter. 2. §. debet. de accus. Albert. lib. de agnos. assertio. cathol. q. 24. nu. 23.]

23. Vocati autem a iudicibus testes, diligenter perscrutari & interrogari debent: ac primum eis dici solet, nõquid sciãt, quorsum vocati sint. Qui si responderint scire, aut suspicari, se vocatos esse propter illam causam, in qua testimonium coram eisdem iudicibus perhibuerunt: tunc iterum ab eis quaeritur, an meminerint eius, quod in eadem causa testificati sunt: & an id verum sit, & vtrum velint addere, detrahere, mutare, aut corrigere aliquid: interim autem quidquid responderint scribendum est fideliter a notario: deinde iterum examinatur, & priora testimonia illis ostē-

di non

di non solent, vt planius veritas aut mendacium ex eorum constantia, aut incōstantia deprehendatur: etenim, vt in pro uerbio est: Mendacem memorem esse oportet. Demum hæc ratificatio coram iudicibus & tabellione ac duabus religiosis ac discretis personis fieri debet. Nam cum pars ipsa, cuius interest, adesse non potest, eius vice interuenire debent honestæ personæ. [l. 1. §. si pecunia. ff. de posit. l. sed si quis ex signatoribus. ff. quemad. testa. aperi. c. vt officium. §. verum. de hæret. lib. 6.]

24. Quod si posteriora testimonia, cum prioribus congruentia non fuerint: tunc testibus legi debent priora testimonia, & interrogandi sunt, cur illa tam varie dixerint: & modestè monendi, vt in veritate persistant: postremo quidquid responderint, scribendum est: & testes variè vacillantes in custodiam mittendi sunt, etsi id causa deposcit, torquendi & puniendi sunt. [l. eos. de fals. l. ex libero. de quaestionibus.]

25. Si vero testimonia conuenientia fuerint, edenda sunt reis post dilationem concessam ad probationes faciendas: sed nomina testium occultari solent: quia vel illis, vel sanctæ inquisitioni graue periculum ac detrimentum ex testiū refectione immineret. Deinde per triiduum testimonia illa descripta reis relinquuntur: quo tempore lapsò respondere debent singulis testimonijs per articulos, negando aut cōfitendo. Quod si hæreses confessi fuerint, acta fere causa erit: sin autem adhuc negauerint, cōmunicare debent cum aduocato exceptiones ac defensiones, quas contra testes, & eorū testimonia proponere atque probare sibi expedire putauerint, ad quarum probationem iterum dilatio concedenda est. [c. vlti. §. 1. de hæret. l. 1. c. de dilation. cum seq.]

26. Quibus omnibus peractis, iudices cum assessoribus & consultoribus, probationibus excussis, deliberabunt, & iuxta causarum merita ad sententias, vel interlocutiones procedent: & innocentes absoluent, & pertinaces iudici seculari relinquent: & suspectos pro criminum, personarum, & probationum qualitate condemnabunt ad quaestionem, vel aburationem, vel purgationem, vel carcerem, vel relegationem, vel vt poenam pecuniarum soluant: vel eis iniungent, vt ieiunijs, orationibus, & eleemosynis suam culpam purgent, & redimant.

27. Item illud quod pene omiseram diligenter iudices curabunt, vt reos generaliter interrogent, de socijs criminum, ac de omnibus alijs, a quibus hæreses didicerunt, & quos hæreticos esse, vel fuisse sciunt. Quod si quid eorum retexerint, id a notario scribendum est in libris inquisitionum. Neque dubium est, quin liceat in crimine hæresis de cōsocijs interrogare, quia vergit impietas in maximam reipub. perniciem: & quia peior est crimine læsæ maiestatis. [quin ta instructio Hispalen. cap. vlti. Bald. conf. 95. lib. 5. Ioan. Drie. lib. 1. de libert. Christi. pag. 228. Domin. Soto. lib. de rat. regen. secret. membro. 2. q. 6. dd. in l. repeti. de quaestio. & in l. vlti. c. de accusa.]

28. Nam si in multis alijs criminibus hoc licet, multo magis in hæresi. Iulius Paulus lib. 5. sent. tit. de quaestio. inquit: In criminibus eruendis, quaestio quidē adhibetur: sed non statim a tormentis incipiendum est: ideoque prius argumentis quaerendum est: & si suspicione aliqua reus arguatur, adhibitis tormentis de socijs & sceleribus suis confiteri cōpellitur. Et idem in eodem lib. titu. ad leg. Iul. maiest. in reum maiestatis inquiri prius cōuenit, quibus opibus, qua-

factione,

factione, quibus hoc authoribus fecerit: & idipsum in crimine falsæ monetæ, & in alijs quibusdam sancitum est. [l. 1. C. de fals. monet. l. Diuus Hadrian. ff. de custod. reorum. l. & si certus. l. prius. ff. de senat. consul. Sillani.]

- 29 Cum autem a diuersis iudicibus aduersus eòdem hæreticos procedi possit, ille inquisitor qui prior procedere incepit, alijs in eadem causa præferendus est. Quamobrem inquisitores aliarum prouinciarum ad illum qui præuenit mitte re debent testimonia, & quidquid contra reos habuerint: etenim præuentioni locus est inter inquisitores, quia inquisitio succedit in locum accusationis: & quemadmodum præfertur in accusatione, is qui præuenit: sic etiam in inquisitione. [3. instructio. Valdolitana. c. 8. l. diuus. de custod. reorum. l. qui de crimine. C. de accusat. l. 1. de offic. cõsul. l. si quis a multis. de noxalib. & illic notant Dynus & Floria. Itē Bonifacius de Vitali. in Clem. Pastoralis. §. nos tã ex superioritate. de re iudica. nu. 150.]
- 30 Illud quoque sciendum est, quod in his criminibus procedi debet simpliciter & de plano, sine aduocatorum strepitu: & illis solemnibus omiſsis, quæ magis ordinem iudiciorum, & ritum actorum, quam substantiam & veritatem causarum respiciunt. [cap. vlti. de hæret. lib. 6. Clem. sæpe. de verb. signi. glo. in extrauag. ad reprimendum. quo modo in læsæ maiestatis crimine proc. Oldra. conf. 115. Socinus senior conf. 54. lib. 4. Philip. Corn. conf. 315. lib. 3. Felin. in c. 1. de libel. oblati. Brun. lib. 4. de hæret. c. 5.]
- 31 Præterea, capite quodam tertie instructionis cauetur, vt omnes inquisitores Hispaniæ in procedendo aduersus hæreticos & suspectos eundem ordinem seruent: quod quia in usu non erat, fe-

cimus octoginta capitula, quibus idem ordo iudicij vbique sibi constet: quæ quidem ab omnibus inquisitoribus custodienda sunt, quemadmodum edicto generalis inquisitoris continetur, quod typis excusum est anno Domini sexquimillesimo sexagesimo primo.

- 32 Postremo, pluribus instructionum capitulis continetur, vt in his causis quantafieri potest breuitate procedatur: nec differantur, aut suspendantur, spe futurarum probationum: quia forte nunquam superuenient, & interim rei opprimuntur, & eorum bona dissipantur ac dilabuntur. [3. instru. Valdolitana c. 2. & 3. & iterum. 4. Toleta. c. 6. & rursum. 5. Hispalen. c. 6.]
- 33 Quas ob causas hoc vnũ animaduertendum & vitandum est, quod inquisitores quidam facere solent, qui vt reos quamplures simul puniant, multorum causas, iam dudum conclusas, diutius differunt atque suspendunt: vnde fit, vt rei qui plene suos errores confessi sunt, carceris pœnam indigne patiantur, & squalore, tabe, ac diuturna custodia macerentur: & quod longe grauius & periculosius est, vt confessiones iuste factas reuocare, & euanescere in cogitationibus suis, atque interdum mori, ac desperare soleant. Sanctius igitur & benignius fiet, si plene confessi, ecclesiæ protinus reconcilientur, quod die festo intra ecclesiam aliquam satis soleniter fieri poterit: excepto si iusta causa aliud facere cogat.
- 34 Gratianus & Valentinianus Augu. de custodiendis reis legem huiusmodi condiderunt: De his quos tenet carcer inclusos, id aperta diffinitione sancimus: vt aut conuictos velox pœna subducatur, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Constantinus quoq; alia lege constituit, vt salubribus locis custodiantur

diantur vinciti, & vsurpata luce subleuatur, ne pœnis carcerum perimantur: quod innocentibus miserum, noxijs nõ satis seuerum esse cognoscitur. [l. 1. & l. vlti. C. de custo. reorum. l. 1. & l. 6. tit. 3. lib. 6. C. Theod.]

- 35 Denique inquisitores multis prudentibusque interrogationibus vti debent: & vt inquit beatus Aug. Diligens inqui-

sitor, & subtilis inuestigator, sapienter, & quasi astute interroget a peccatore quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare, & varietate criminis nõ dubitet inuestigare & locũ, & tempus, &c. [c. 1. de penit. distinctio. 6. l. vbicumque. ff. de interrogat. c. iudicet. 3. q. 7. c. vlti. 30. q. 5.]

De Papa Titulus XLV.

S V M M A R I V M.

- 1 **P**apam Lutherani & Sacramentarij conuictis & mendacijs primatu expellere conantur.
- 2 Pontifex max. Christi vicarius est sub celo.
- 3 Petri primatus ex pluribus locis euangelicæ historiæ ostenditur.
- 4 Petri prærogatiua ex multis euangeliorum locis demonstrantur.
- 5 Petro plus eminentiæ datum est in actis apostolorum, quam cæteris omnibus.
- 6 Pontificem max. Petro successisse in apostolica sede apertissime ostenditur.
- 7 Pontificem max. Petro successisse, probatur sumpta similitudine ab ecclesia triumphante ad militantem.
- 8 Pontificem max. Petri successorem esse probatur sumpto argumento a synagoga ad ecclesiam.
- 9 Monarchiæ regimen omnium aliorum optimum est.
- 10 Pontificem max. vnum esse debere, penes quem summa ecclesiæ potestas sit, probatur, quia regimen monarchiæ optimum est.
- 11 Ecclesia catholica nullo modo consistere posset absque vno supremo capite, cum quo in terris communicaret.
- 12 Pontificem Max. vnum esse oportet in ecclesia, aliter enim multa incommo-
- da orirentur.
- 13 Petro non tanquam piscatori & homini priuato, sed tanquam apostolorum principi, & antistiti maximo, promissit Christus clauēs regni calorum.
- 14 Petro, non tanquam piscatori clauēs regni calorum relictas esse, probatur.
- 15 Lutherani, sedis apostolicæ & Põtificis max. auctoritatem ac potestatem negant.
- 16 Pontificis Max. auctoritatem & potestatem quomodo Lutherani eleuare studeant.
- 17 Pontifices Max. a Lutheranorum conuictis asseruntur.
- 18 Pontificum Max. successio.
- 19 Pontifex summus quomodo eligendus esset ab ecclesia, etiam si Petrus nihil olim de successore prouidisset, aut hodie Cardinales omnes periissent.
- 20 Pontifices Max. vt nunquam defecerunt a fide catholica, sic nunquam defectores esse, multi sanctissimi viri docent.
- 21 Pontifices Max. semper in fide catholica permansisse, & permansuros, synodi quamplurimæ testantur.
- 22 Põtifices Max. semper in fide catholica permansuros probatur ex uerbis Christi.
- 23 Pontifices Max. semper in fide catholica permansuros probatur rationibus.

- 24 Pontificis summi amplissima potestas, & quomodo ab eo incæperit & pendeat Romanorum imperium.
- 25 Pontifex Max. in ordine ad finem spiritualem, amplissimam habet potestatem in omnes principes orthodoxos.
- 26 Pontificis Max. hæc amplissima potestas, probatur rationibus.
- 27 Lutherus, ecclesiarum & Pontificum bona diripienda esse, impijssime docebat.
- 28 Pontificibus et episcopis necessarius est rerum externarum splendor & affluentia.
- 29 Paupertas quantum imminuat auctoritatem antistitum & presbyterorum.
- 30 Paupertas neq; ex se ipsa quidpiam habet magna commendatione dignum,
- neque vituperandum diuitia.
- 31 Diuitias, si cum sapientia cõiuncta sint, multi sapientes viri merito laudant.
- 32 Quæstiones dubiæ de fide, quæ ad Papam referri debent, quando ab inferioribus prelati decidi possunt.
- 33 Inquisitores Hispaniæ, si scandalum timeatur ex qualitate, aut multitudine eorũ qui de hæresi suspecti sunt, quid facere debeant.
- 34 Pape, si concedat rescriptum seu privilegium in præiudicium officij sanctæ acquisitionis, quomodo obtemperandum.
- 35 Papa, si hæreticus esset, quomodo obuiã ire oportet.
- 36 Papa nomen solus Romanus Pontifex retinuit.

De Papa.

- 1 **Q**UONIAM, Lutherani & Sacramentarij, alijque huius temporis pestiferi hæretici, Papam, Pontificem Max. in ordinem cogere, ac primatu expellere impijs conuicijs, mendacijs, cauillationibus, argumentis fallacibus, dictarijs sacrilegijs, & mille nocendi artibus, persæpe tentarunt, in diesque id ipsum conari & perpetrare non desinunt: sentientes nimirum Petri gladium suis ceruicibus imminere: operæpretium me facturũ putauit, si pauca, quæ hanc hæresim euidentissimè confutant, breuiter a me strictimque dicantur, in eorum præcipue gratiam, qui præter Bartholum & Baldum nihil fere legere solent: ne si casu in libros, aut hæreticorum colloquia inciderint, turbati eos, aut hæsitare contingat.
- 2 Constantè igitur asserimus, & cum catholica ecclesia confitemur, omnes Pontifices Max. recte iusteque electos, Christi vicarios esse sub cælo, & legitimos Petri apostolorum principis successores: eosque habere summam in ecclesia catholica potestatem: quibus obtemperare in his, quæ ad fidem & religionem pertinent, & in spiritualibus obedire tenemur: si modo ad ouile Christi pertinere voluerimus: quæ veritas literis sacris, conciliorum canonicis, patrum decretis, sanctorum doctorum sententijs, & vnanimi orthodoxorum omnium, quotquot vnquam fuerunt, consensu, & ecclesiæ vniuersalis traditionibus approbata, peruagata, tradita, & consecrata est. [c. omnes. 22. distin.]
- 3 In primis ergo primatus Petri a nobis asserendus est: quia ille fuit, vt vere dixit Eusebius primus Christi vicarius, & Christianorum Pontifex. Ex pluribus autem locis euangelicæ historiæ primatus Petri ostenditur manifeste. Primo, ex euan-

ex euangelio Matthæi; vbi Iesus dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo clauis regni cælorũ: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Deinde, ex verbis illis a Ioannẽ relatis eadem veritas comprobatur, quibus Redemptor mudi eidem Petro dixit; Pasce agnos meos, pasce oues meas: ego orauit pro te, ne deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Alij quoque euangelistæ cæteris apostolis Petrum præferre solent, ac multis prærogatiuis eum prælarum esse ostendunt. Sic a generalitate aliorũ honoris gratia eximitur: sic pro eo census soluitur: sic ipse tanquam os apostolorũ sæpe Domino nostro solus respondit: sic Iesus eius nomen mutauit: sic solus Petrus ad Christũ super aquas venit, & misit se in mare: alij autem discipuli nauigio venerunt: sic alijs mandatur, vt laxent retia sua, & soli Petro dicitur, Duc in altum. [Matthæi. 16. Ioan. vltim.]

- 4 Præterea, Petrus ante alios apostolos fraternæ correctionis modum diligenter quæsiuit: & alibi ad ecclesiæ catholicæ vtilitatem, ipse solus Iesum interrogauit, dicens: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? & imminente passionis tempore, soli Petro dixit Iesus, non potuisti vna hora vigilare mecum? volens ostendere, Petrum præ cæteris ex commisso sibi officio vigilare debuisse. Et cum multi discipulorum abiissent retro, & Iesus dixisset apostolis, Nunquid & vos vultis abire? respondit ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus: & cognoui-

mus, quia tu es Christus filius Dei. Item Petrus amputauit Malchi auriculam, & vt inquit beatus Gregorius, Ipse tollit gladio spirituali aurem interiorẽ mafe intelligentis. Postremo, Iesus dixit Petro, Sequere me, quod non modo intellexit de genere martyrij, sed de ordine magisterij, vt ait Theophilus, & alij exponunt: Sequere me, scilicet, gerendo vices meas, & in officio pastoralis, & in martyrio. Quæ omnia ex ipsismet euangelij Petri primatum non obscure ostendunt.

5 In actis quoque apostolorum plus eminentiæ datum est Petro, quam cæteris omnibus: neque vllus fuit apostolus, qui præsentibus reliquis tanta fecerit, quanta Petrus. Ille enim primatus officia exercuit in electione Mathiæ, & in concilio apostolorum. Idem ipse in die Pentecostes, omnes apostolos defendit: ipse locutus est in concilio repletus Spiritu sancto. Ananiam quoque & Saphiram solus Petrus sententia mortis damnauit: Simonem illum magum ipse confudit: & quam plurimos Iudæorum ad Christi fidem conuertit, multisque miraculis præ alijs omnibus claruit. Sed & Paulus ille diuinissimus Petri primatum agnouit, ascendens Hierosolymam, vt cum eo conferret euangelium. Denique Petrus in fide ardentiorem se omnibus præstitit. Quas ob causas vniuersi sapientes Christiani orbis semper & vbique Petrum apostolorum principem, & Christi vicarium vno ore confessi sunt.

- 6 Quod autem omnes summi Pontifices Petro successerint in apostolica sede cum eadem auctoritate, & æquali potestate super vniuersum orbem, non solum perspicuum est fundatissima ecclesiæ catholicæ traditione, sed vnanimitiam Christianorum omnium sententia

tia receprum & probatum est. Hoc sane multi gloriosi martyres atque pontifices scriptis suis subinde testantur: hoc omnia iusta concilia fatentur: hoc omnes sanctissimi & sapientissimi viri asserunt: hoc denique omnes Christi oues ab exordio nascentis ecclesie semper cognouerunt. Ceterum ut cursum quosdam commemorem, qui scriptis suis hanc veritatem asserunt: quos mihi videre contigit, hi vere sunt: Clemens, Anacletus, Sixtus, Iulius, Anicius, Eleutherius, Zepherinus, Anterius, Fabianus, Marcellus, Melchides & Cyprianus, martyres pontificesque sanctissimi: ite Polycarpus, Irenaeus, Athanasius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Optatus, Cyrillus, Socrates, Anselmus, Bernardus, Thomas, & innumerabiles alij. Hoc idem in omnibus sacris synodis, generalibus, sacerdotalibus, & prouincialibus sapientissime confesi sunt Patres: hoc tandem antipodas ipsos, & eos omnes, qui in prouincijs, insulisque remotissimis sub Hispanorum ditione viuunt, hodie tenere, ac profiteri scimus. [Hieronymus in episto. ad Damasum, & in epist. ad Theophilum. Chrystost. episto. 1. ad Innocen. August. contra Donatistas episto. 162. & episto. 165. Cyprianus episto. 11. & episto. 13. lib. 3. Gratianus in patrum decretis distin. 17. cum seq. Athalaricus apud Cassiodorum lib. 8. variarum. Thomas contra errores Graecorum opusculo primo. Torquemada lib. 2. de ecclesia. c. 48. cum seq. Armacanus lib. 7. de erroribus Armenorum. Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu ecclesie. arch. 60. Pomponius Letus in vita Galli: Alciatus in episto. inter claras. C. de summ. Trinit. Lindanus lib. 4. Panopliae euangelicae. c. 82. & deinceps. Canus lib. 6. de Locis theologis. c. 3. & ultimo. Cornelius

Iansenius in concordia euangelica. c. 66.] Et quamuis argumenta humana debiliora sint, quam ut in rebus fidei summa ope eis niti oporteat: quia tamen ingenia nostra solidis rationibus plurimum delectantur: aliquas vrgentissimas &, vt Plato dicebat in Gorgia, ferreas adamantinasque breuiter iam addere placuit: quarum prima sumitur a similitudine militatis ecclesie ad triumphantem: illa enim ad exemplar huius effigiata est. Quemadmodum igitur in ecclesia celsitum vnus Deus hierarchie celestis praest, vbi ipse est omnia in omnibus: sic in ecclesia militante necessarius est summus Pontifex, qui omnibus ecclesiasticis ordinibus praesit. Hac similitudine vtitur Apostolus in epistola ad Hebraeos: hac sacer Dionysius in ecclesiastica hierarchia: hac Bonifacius 11. in epistola ad Eulalium: vbi eleganter ostendit, per diuinam sapientiam optime constitutum esse, vt minora maioribus subdantur, & omnes episcopi Papae obediunt. Eadem vtitur diuus Gregorius, & post eum Bernardus lib. 3. de consideratione ad Eugenium: hac tandem vsi sunt patres in concilio Romano sub Iulio 11. [ad Hebraeos. 8. Ioan. Torquemada lib. 2. de ecclesia. c. 1. cum seq.] Deinde, a synagoga ad ecclesiam, ficti a figura ad veritatem, efficax argumentum est, dicente Apostolo: Omnia in figura contingebant illis. & ait alibi: Lex umbram habet futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Sicut ergo synagoga Iudaeorum praesuit vnus, qui princeps sacerdotum dicebatur, cui qui non obtemperabat (vt in Deuteronomio legitur) morte dignus erat: sic & in ecclesia Christi, quae longe melior & perfectior est, quam Iudeorum synagoga fuerit, Pontifex summus venerandus & suspiciendus est. Quanti autem fuerit pontifica-

pontificatus, rex Agrippa testatur in ea epistola, quam ad Caium Imperatorem scripsit: Equidem, inquit, Iudaeus natus sum, natale solum mihi sunt Hierosolyma, auos, proauosque reges habui, & ex his etiam aliquot summos pontifices: quam illi dignitatem pluris faciebant, quam regiam, rati quanto Deo antestat homini, tanto pontificatum regno excellentiorem: ad illius enim curam diuinas res, humanas ad huius pertinere. Haec apud Philonem lib. de legatione ad Caium. [1. Cor. 10. ad Hebraeos. 10. Deut. 17. Echius lib. 2. de primatu Petri cap. 27. Albertus Pighius lib. 2. hierarch. ecclesiast. c. 3.]

9 Ad haec, regimen monarchiae omnium aliorum est optimum: iuxta quod libro secundo Iliados Homerus cecinit. *Non bona multorum ditio: rex imperet vnus.*

Et Darius apud Herodotum in Thalia inquit: Vnius viri qui optimus sit, imperio nihil esse melius: additque monarchiam esse omnium praestantissimum. Et Plato libro ciuili ait: Vnius dominatio bonis coniecta legibus sola omnium rectissima est. Et Isocrates in Symmachico: Si & ingenia hominum, & actiones intueamur, vniuersi monarchias praestare ceteris fateantur. Et ciuis meus Lucanus:

Nulla fides regni socijs, omnisque potestas,

Impatiens consortis erit.

Et Seneca item Cordubensis in Agamemnone.

Ne regna socium ferre, nec tede sciunt.

Et Q. Curtius: Imperium quod sub vno stare potest, dum a pluribus sustinetur, ruit. & Origenes homilia nona in Ezechielem: Principium malorum omnium est multitudo & diuisio: principium vero bonorum vnitas, & a turbis, a multitu-

dine in vnitatem redactio. Et Cyprianus tractatu de idolorum vanitate: Quando vnquam regni societas, aut cu fide coepit, aut sine cruore desijt? Ad summam, post Aristotelem in libris ethicorum, haec est omnium, qui recte philosophantur, concors vnanimisque sententia. [8. ethic. c. 10. Stobaeus sermone. 47. Tiraquel. de iure primogeniorum. q. 4. & que ipse collegi li. 3. de repub. c. 2. & 3.]

10 Cum autem opera Dei perfectissima sint, vt in Deuteronomio traditur, quis credet illum ecclesiae suae dilectissimae regimen aliud reliquisse, quam optimum? quod & ipse p Esaiam haud obscure significasse videtur, dicens: Quid vltra debui facere vineae meae, & non feci? Accedit Ezechielis vaticinium: Pastor vnus erit omnium. Et iterum: Suscitabo super eos pastorem vnum. Et illud idem Osee: Congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter, & ponent sibi caput vnum. [Deut. 32. Esaiam. 4. Ezechielis. 37. & 34. Osee c. 1. Gregorius ad episcopos Galliae. Leonus aduersus praesumptiones Michae lis. Bernar. lib. 3. de consideratione ad Eugenium. Thom. lib. 1. de regimine principum c. 2. & 5. Tiraquel. de iure, primogeniorum. quaest. 4. num. 23.]

11 Accedit eodem, quod ecclesia catholica, quae maximam vnitatem habet, nullo modo consistere posset sine vno supremo capite, cum quo in terris comunicaret: perinde atque alia omnia corpora naturalia & mystica. Etenim omnis multitudo, vt subsistere possit, ordinari debet per vnum aliquod principatum obtinens: neque regnum sine rege, neque exercitus sine duce, neque ciuitas sine praeside, diu permanere possunt: quod non tantum recta ratio, & rerum experientia docet: sed naturae quoque ordo id ipsum euidenter ostendit. Planetae inferiores res subsunt superioribus: & animalia

brutaque ducem sequuntur: auis item vna cunctas ducit: apes in ministerio Regi obediunt: in corporibus quoque animantium, caput cetera tuentur, & veneratur membra: & in partibus animæ rationi appetitus subijcitur: quod si ab eo desciscat, in præceps non solum animam, sed & corpus trahit: denique sine ordine nec respublica gubernari, nec natura constare, nec vlla ratio in hominum mentibus esse potest. Vnde cognoscere facile licet, quales nouitij hæretici sint, qui omnem ecclesiæ ordinem medio tollunt, & hierarchiam ecclesiasticam peruertunt, & acephalos nos esse volunt. [Basiliius de præceptis religiosorum. Seneca lib. 1. de clementia. Cyprianus tractatu de simplicitate prælatorum. Chrysosto. in episto. ad Roma. sermone. 23. & in epistola ad Hebraeos homilia vltima. Nazianze. sermone, de moderandis disputationibus. Hieronymus ad Rusticum monachum. c. in apibus. 7. quæ. 1. Albert. Pighius. lib. 2. hierar. ecclesiasti. c. 2. Confessio Polonica de fide & symbolo c. 26.]

12 Ad hæc, rerum contingentium difficultas atque perplexitas principem vnum in ecclesia desiderant: nam quoties de fide, aut religione, aut intelligentia sacræ scripturæ quæstiones & contentiones emergunt, necesse est, vt supremus aliquis iudex adeatur, cuius inuitabile sit iudicium: qui possit ecclesiasticas lites, inter ipsos etiam episcopos ortas, componere, & contumaces punire: alio qui nec vnam fidem haberemus omnes, nec foret vnquam vllus controuersiarum finis: sed schismata, & hæreses vniuersam ecclesiam conturbarent: essetque deformior & foedior Christianæ reipublicæ facies, quam alterius cuiuslibet sectæ, religionis, aut superstitionis. Accedit Cyprianus pluribus epistolis di-

cens: Vnde schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, nisi dum episcopus, qui vnus est, & ecclesiæ præest, superba quorundam presumptione contemnitur? & Hieronymus aduersus Luciferianos: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesia efficiuntur schismata, quot sacerdotes: quæ omnia hodie rebus ipsis in hæreticorum conciliabulis experimur. [Cyprianus epistola. 3. lib. 1. & episto. 9. lib. 4. Ambros. Cathari. in secunda clauæ scripturarum prope finem. Bartholomæus Latomus aduersus Bucerum post dimidium controuersiarum de autoritate ecclesiæ.]

13 Deinde verba illa omnia, quibus Iesus promisit Petro clauas regni cælorum, & illi dedit iurisdictionem summam ligandi atque soluendi: & illa item quibus Petro commisit omnes oues suas, & constituit eum summum ecclesiæ pastorem: & illa denique verba quibus privilegium illud prorsus diuinum impetrauit Petro, Ne scilicet fides eius vnquam deficere possit: ea inquam omnia credenda sunt Petro dicta, non quasi piscatori, aut homini priuato post paucos annos morituro: sed potius tanquam apostolorum principi, & ecclesiæ catholicæ antistiti maximo: ac proinde: cum vita Petri extincta non fuerunt, sed ad omnes eiusdem dignitatis legitimos successores eodem iure diuino transferunt. Ea etenim quæ dignitati conceduntur, non pereunt morte regentis, aut habentis illam, sed ad omnes successores eiusdem dignitatis transeunt. [c. quoniã Abbas. de offic. delegat. l. mortuo. l. proponebatur. de iudicijs.]

14 Quæ veritas comprobatur, quia Christus ecclesiam suam constituit & ordinauit, vt esset in seculum seculi duratura,

ra, iuxta diuinum illud Esaiæ vaticiniũ: Super solium David, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia, a modo & vsque in sempiternum. Accedit veritas ipsa per Mattheum dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi: sed Christus ædificauit ecclesiam suam super Petrum: consequens ergo fuit, vt eo mortuo, alius post alium cum eadem Petri potestate semper substitueretur: sicuti & in veteri lege semper fuit aliquis summus sacerdos: nec minus diligit nunc ecclesiam suam Christus, quam tempore Petri dilexerit. Adde, quod longissime distaret a diuina sapientia, talem primatum ecclesiæ suæ relinquere, qui in ipso statim exordio periret, & cum primo Pontifice extingueretur. Postremo, eadem ratio, qua Petrus factus fuit princeps ecclesiæ, durat in successoribus eius: quin imo, longe magis necessarius fuisse videtur post Petrum primatus ille, quam Petri tempore: tum quia in ipso initio religionis Christianæ, per alios apostolos atque discipulos potuisset ecclesiæ melius consuli, quam illis defunctis: tum etiam quia postea maior diffusiorque facta fuit ecclesia, & plures subortæ sunt hæreses, maiorque schismatum superuenit occasio. Quid multa? cui hæc non sufficient, plura nihil proderunt. [Esaiæ. 9. Matth. vlti. Torquemada lib. 1. de ecclesia c. 28.]

15 Lutherani tamen contra rerum naturam, contra sacras literas, contra ecclesiam catholicam, contra synodos omnes, contra vniuersum consensum patrum, denique contra veritatem clarissimam, sedis apostolicæ atque Pontificis Max. autoritatem & potestatem ore sacrilego negant: nosque acephalos, id est, sine capite, sine ordine, sine vincu-

lo & vnitatem, in schismate, ac plusquam Babylonica cõfusione perpetuo esse volunt. Nam vt Gregorius Nazianzenus quadam oratione scribit: Sine capite, nullus ordo; sine ordine, nulla multitudo subsistit: vbi autem ordo non est, quid aliud quam confusio esse potest? Etenim, vt Apostolus ait, quæ sunt a Deo, ordinata sunt. & alibi inquit: Omnia secundum ordinem fiant in vobis. Et in Canticis canticorum, Ecclesia dicitur esse terribilis, vt castrorum acies ordinata. Econtrario autem, In inferno nullus est ordo: cui similis est Lutheranorum ecclesia, in qua nullus est ordo, sed sempiterna confusio: quibus illud euenit, quod libro Iudicum legitur: In illis diebus non erat rex in Israel, sed vnusquisque, quod sibi videbatur bonum, hoc faciebat. [Nazianze. oratione. 21. ad Roma. 13. Canticum. 6. Iudicum. 17. & c. vlti. Augusti. lib. 1. de libero arbitrio c. 6. & lib. 2. de ordine.]

16 Sed aiunt hæretici, multos Pontifices summos malos viros fuisse, ac proinde illis parendum non esse: quibus veritas per Mattheum respondet: Super cathedram Moysi federunt scribæ & pharisæi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis seruate & facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Nec enim dignitas officij damnanda est propter hominum peccata: quod olim prudenter admodum Catonem dixisse Plutarchus est author: nam cum Publius Clodius accusaretur a Cicerone, & Cicero diceret a Clodio in tribunatu gesta irrita esse oportere: non placuit id Catoni, sed assurgens dixit: Si tribunatu quemadmodum ceteri multi abusus est Clodius, ipsum corrigere oportere, qui deliquerit, non vero potestatem tribunatiam dissoluere. Et vt beatus Augustinus inquit: Verissimum est, non res ipsas,

iplas, sed homines, qui eis male vtuntur, esse culpandos: quod & Fabius eleganter differit. & Hieronymus ad Rusticum monachum scribit: In omni conditione & gradu optimis mixta sunt pessima. Fuerunt inter sanctos angelos demones: inter prophetas Balaam: inter apostolos Iudas: inter diaconos Nicolaus: denique inter optimos pessimi. [Matth. 23. Plutar. in Catone Uticensi. August. lib. 1. de libero arbitrio. c. 15. Fabius lib. 2. institutio. oratoria. c. 17. Reginaldus lib. 2. ad Henricum octauum regem Anglię. confessio Polonica de fide & symbolo c. 29.]

- 17 Adde quod plurimi iam olim fuerunt sanctissimi, doctissimi, & sapientissimi Pontifices Maximi, qui glorioso martyrio consummati sunt: quorum vitam & mortem omnipotens Deus plurimis maximisque miraculis illustrauit: qui primatum ecclesię, nec approbassent, nec gessissent, nisi ab ipso Christo illum constitutum, creatum, & comprobatum esse certissime nossent. Adde etiam Chrysostomi verba, qui quodam loco scribit: Cum videris sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium: non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona male vtitur, quandoquidem & Iudas proditor fuit: verum non ob id accusatur ordo apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi: & tu igitur ne sacerdotium vituperes, sed sacerdotem male re bona vtentem. Etenim si quis tecum disputet, dicatque: Vidisti illum Christianum? respondeto, at ego non de personis, sed de rebus tibi loquor. Alioqui quot medici facti sunt carnifices, ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, sed male vtentem arte. Quot nauę male rexerunt nauigia? verum non ars nauigandi mala

est, sed illorum animus. Si Christianus fuerit improbus, ne incuses professionem ac sacerdotium, sed re bona vtentem male. Hęc ille, & alia in eodem loco plurima. Ex quibus omnibus, multisque alijs perspicuum est, istam perditionum hominum opinionem, non tam hęresim, quam phrenesim esse. In summa, Pontifex Maximus ab omnibus venerandus, & in terris Christi vicarius credendus, & asserendus est: hoc visum est diuinitus, hoc a beatis maioribus traditum: hoc perturbare velle atque peruertere (sicuti quodam loco beatus Augustinus inquit) nihil est aliud, quam ad veram religionem sacrilegam viam quaerere. Ad iummam, vt noster Prudentius in Hippolyto cecinit.

Vna fides vigeat, prisco qua condita templo est,

Quam Paulus retinet, quamque cathedra Petri.

[Chrysostomus de verbis Esaię, vidi dominum. homilia. 4. & in epistola ad Colof. homi. 3. in fine, & in epist. 2. ad Tim. hom. 2. col. 4. cum seq. & serm. de virtutibus & vitijs. col. pen. August. lib. de vtilitate credendi c. 10.]

- 18 Ceterum, quia de successione Pontificum nihil fere iure diuino cautum inuenitur, sciendum est, omnes antistites maximos solemnem electionem successisse, nonnullos etiam a suis predecessoribus nominatos, ac designatos fuisse: quod in exordio catholice ecclesię interdum factum fuisse traditur: quia Christiani tunc non habebant liberam eligendi facultatem, propter tyrannorum persecutiones: quę ob causam auctoritas summa Pontificum eisdem temporibus cognita cunctis non erat: quia impedita & suppressa fuit gentiliū & hęreticorū tyrannide. Ipse autem Petrus Clemens sibi successorem elegit, dicens: Sicut

cut

cut mihi gubernandi tradita est a domino meo Iesu Christo potestas, ligandi soluendique: ita & ego tibi committo, vt ordines dispositos causarum diuersarum. Cuius rei clemens ipse, Alexander primus, Ioannes tertius, Aegisippus, Nicephorus, alijque multi auctores sunt. Et Hadrianus primus concilio Gręcorum scribens ait, Petrum diuino iussu auctoritatem potestatis, & pastoralem curam successoribus suis reliquisse. [Clemens episto. 1. ad Iacobum fratrem Domini. Alexander episto. ad omnes orthodoxos. Ioannes episto. decretali ad vniuersos episcopos Germanię & Gallię, Nicephorus lib. 2. histo. ecclesiasticę c. 25. c. si Petrus. 8. q. 2. cū seq. Torquemada lib. 2. de ecclesia. c. 35. cum seq. & iterum c. 51. Platina de vitis Pontificum.]

- 19 Quamuis autem Petrus nihil de successore prouidisset, aut hodie Cardinales omnes bello, peste, aut alio casu simul perirent, ecclesia tamen posset Pontificem summum eligere. Quia cum hęc dignitas a Christo creata sit, vt perpetuo duret in ecclesia, consequens etiā est, vt ecclesia semper ius habeat eligendi, alioqui fieri posset, vt perpetuo vacaret sedes apostolica, & conditio ecclesię deterior esset, quam cuiusuis alterius reipublicę. Quod si talis casus eueniret, tunc ius eligendi Papam ad solos episcopos pertineret: quia illi sunt pastores, quibus post antistitem maximam tota rerum ecclesiasticarum administratio iure diuino concessa est, quippe qui successerunt in locum apostolorum. Sed hęc electio multis ecclesiasticis constitutionibus iam pridem Cardinalibus commissa est, a quibus Pontifices summi, non interrupta serie temporum, vsque ad pręsens certa successione electi sunt. [c. in nouo. 21. dist. c. vlti. 68.

dist. c. in nomine. 23. distin. c. licet. de electio. c. vbi periculum. co. titu. lib. 6. & in Clem. ne Romani. de electio. Tho. Vualdensis in doctrinali. to. 1. lib. 2. c. 39. Driedo lib. 1. de libertate Christiana. c. 2.]

- 20 Hęc autem sententia memoratu digna est, fidem ac definitionem sedis apostolicę, principium esse certissimum indubię veritatis eorum, quę certa fide tenenda, credendaque nobis sunt: nec enim dissensit vnquam a sententia catholice ecclesię: sed cum sacris literis, & apostolicis, ecclesiasticisque traditionibus semper ei conuenisse compertissimum. Quam veritatem plurimi sanctissimi & sapientissimi viri docent, & comprobant: asserentes, cathedrā apostolicam ab ipso Deo Christo tali priuilegio in persona Petri donatam fuisse, vt sicuti nunquam errauit hęcenus, sic etiam in finem vsque seculi, fidem eius nunquam defecturam esse credamus. Hoc scriptis suis testatur antistites multi sanctitate, doctrina, & antiquitate venerandi: Lucius, Sixtus, Felix, Marcus, Eusebius, Euaristus, Alexander, Iulius primus, Bonifacius secundus, Agatho, & Leones duo, primus & nonus: quorum verba scienter omitimus, vt breuitati consulamus, vno tantum, aut altero testimonio contenti. Leo ille maximus inquit: Venerabilis & efficax oratio Christi obtinuit, quod hęcenus fides Petri non defecit, neque defectura credatur in throno illius in seculum seculi: sed confirmabitur corda fratrum, sicut hęcusq; confirmare non cessauit. Et Leo nonus contra Michaelē hęc verba scripta reliquit: Nonne a sede principis apostolorum, tam per eundem Petrum, quam per successores suos reprobatā, conuicta, atque expugnata sunt omnium hęceticorum cōmenta, & fra-

truna

trum corda in fide Petri, quæ nec deficiet, nec vnquã deficiet, sunt confirmata?

21 Comprobant eandem sententiã multarum synodorum, & sanctorum patrum testimonia complura. Hoc enim docuit Alexandrina synodus sub Athanasio, & ecclesia Carthaginensis temporibus Bonifacii 1. & concilium Alexandrinum in epistola synodali ad Felicem, & magna synodus Chalcedonensis: & sexta synodus generalis, & item octaua: hoc etiam confessi sunt omnes episcopi Tarraconenses ante mille annos: & vniuersi episcopi Numidiæ ante mille ducentos: quod & Irenæus, Cyprianus, Athanasius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & cæteri omnes consentiunt. Sed vnus diuissimè Bernardi verba præterire non potui, qui ad Innocentium scribens inquit: Oportet ad verbum referri apostolatam pericula quæque, & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim, quæ in fide contingunt: dignum namque arbitror, ibi potissimum refarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum: hæc quippe est huius sedis prærogatiua.

22 Hæc eadem sententia satis aperte probatur illis Christi verbis: Ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, vt nõ deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Et item ex illis, Pafce oues meas. & Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt. & ex illis, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quæ verba non tantum de Petro, & pro ipso Petro dicta sunt, sed etiã pro summis Pontificibus legitimis Petri successoribus, quorum fides in officio illo pastorali nõ deficit, nec deficiet vnquã: & portæ inferi, hoc est, hæresis, infi-

delitas, & erronea fides, non præualebunt aduersus hoc fundamentum ecclesie. Adde, quod si verum est, sicut est, quod sacerdoti legali concessum erat in veteri synagoga, priuilegium hoc, vt in rebus fidei ac religionis indicaret semper iudicij veritatem, vt in Deuteronomio continetur, multo magis credendum est, concessum id ipsum fuisse Pontifici summo, qui præest apostolicæ cathedræ, quam elegit Dominus. [Luc. 22. Ioan. 21. & 17. Matth. 16. Deut. 17.]

23 Hanc veritatem catholicæ ecclesie traditione, sacrisque literis fulcitam, rationes quoque multæ viuæ atque spirantes cõprobant. Nam omnis de fide quæstio ad summum Pontificem referenda, & iudicio eius terminanda est: quod si is diuino illo priuilegio munitus nõ esset, profecto male consultum foret ecclesie in tantis errorum, hæresumque procellis. Si Papa vt vnus nostrum permitteretur errare: quorsum quæstiones fidei iudicio eius erant committendæ? Quomodo potest cæteros fratres confirmare, qui æque labi potest, vt illi labuntur? Multa præterea ex opinione contraria consequerentur absurda: quippe nullus teneretur definitioni summi Pontificis in rebus fidei credere: nec ecclesia facile suum finem attingere posset, inexplicabilibus tenebris & hæresibus confusa & inuoluta, plurima suborirentur schismata: nec haberemus omnes vnã fidem: nec vllus esset hæresum finis. Sed longe melius res habet: Christus enim constituit & ordinauit, vt fides apostolicæ sedis nunquam deficeret: sed semper præfulgeret ecclesie: vt facile posset hæreses omnes extirpari: quod & rebus ipsis, & subsecutis effectibus perspicuum factum est. Accedit eodem, quod hanc diuinam constitutionem nihil hæcenus dissoluere potuit: nõ schismata,

mata, non hæreses, non mors, aut vincula, non odium, nõ amor, non timor, non corruptissimi mores: nihil horum, inquam, efficere potuit, vt sedes apostolica deficeret, aut quippiam definiret hæreticum. Quæ cum ita sint: quis vsque eo desipiat, vt iudicium Dei non agnoscat? Nunquid non dicere possumus, vere digitus Dei est hic? [c. quoties. 24. quæst. 1. c. maiores. de bapt. c. cuncta. 9. q. 3. c. a recta. 24. quæst. 1. cum seq. Torquemada. lib. 2. de ecclesia. c. 109. cum seq. Alber. Pighius lib. 4. hierar. eccles. Hosius. lib. 2. aduersus Brentium.]

24 Nec tantum in controuersijs fidei Papa summus iudex est, verum etiam in rebus ecclesiasticis & spiritualibus ipse summus princeps est, ad quem omnes Christi oues in his causis cõfugere, atq; appellare possunt. Eius curæ atque regimini Christus Deus noster subiecit fideles vniuersos, quando suas oues illi pascendas commisit. Hunc omnes reges & principes venerari & adorare tenentur, iuxta vaticinium illud Esaiæ: Reges eorum ministrabunt tibi. Et mox: Gens & regnum, quod non seruiert tibi, peribit. Ab eodem summo Pontifice incæpit iustum Romanorum imperium: quod Leo 111. transtulit a Græcis ad Germanos. Imperij quoque electores instituit Gregorius V. Item ab eodem antistite maximo confirmatur electus, inungitur, consecratur, & coronatur, & eidem Pontifici solemniter imperator iurat. Præterea Pontifices maximi imperatores etiam ipsos condemnare, & exaugurare possunt. Sic Innocentius 1111. Federicum secundum damnauit: Gregorius v11. Henricum 1111. abiecit: Innocentius 1111. Philippum eiecit, & cõfirmavit Ottonem: quod & Clemens v1. fecit, repudians

Ludouicum Bauarum, & in eius locum Carolum 1111. confirmans. [c. si quis vestrum. 2. q. 6. cum seq. Esaiæ. c. 60. c. venerabilem. de electio. c. tibi domino. 63. dist. Clem. 1. de iure iuran. Tho. lib. 3. de regimine principum. c. 10. & 19. Platina de vitis Pontificum.]

25 Quamuis autem ecclesiastica potestas distincta sit a seculari, & Papa iurisdictionem ciuilem non habeat in secularium principum regna, nihilominus tamen in ordine ad finem spiritualem habet Pontifex maximus amplissimam potestatem in omnes principes orthodoxos. Vnde si princeps aliquis inutilis esset, aut iniqas leges contra religionem, aut contra bonos mores conderet, aut quippiam simile faceret in detrimentum rerum spiritualium, posset Papa seruatis iustis circumstantijs congruum remedium adhibere: priuando etiam talem principem administratione & iurisdictione, si id res ipsa expostularet. Quod Zacharias Pontifex aduersus Childericum Francorum regem fecisse traditur: & Innocentius 1111. aduersus quendam Portugallie regem. Quæ omnia nisi summus Pontifex posset, manca procul dubio eius potestas esset: nec satis perfecte Christus prouidisset ecclesie. Cæterum, cum respublica spiritualis perfecta sit, & sibi sufficiens, vt seipsam indemnem seruet: potest ea omnia facere, quæ necessaria fuerint ad suum finem consequendum, exercendo etiam iurisdictionem in eos, qui in rebus temporalibus alioqui sibi subiecti non essent: quod quidem iure naturali cuicumque principi facere cõtra aliorum rempublicam licet. [c. cõ ad verum. c. duo sunt. 96. dist. c. si duobus. § vlt. de appellatio. c. grandi. de supplen. neglig. prælato. c. alius. 15. q. 6. Ioan. Torquemada. lib. 2. de ecclesia. c. 113. cum sequen.]

- 26 Accedit eodem, quod finis temporalis potestatis pendet quodammodo a fine potestatis spiritualis: felicitas enim humana, quæ secularis potestatis finis vltimus est, vt pote imperfecta, in beatitudinem supernaturalem ordinatur, tanquam in sui perfectionem, & summum omnium bonum: ergo si temporalis potestas ab illo sine deuians, rebus spiritualibus obstat, merito a summo rerum spiritualium principe moneri, ordinari, & coerceri iure diuino & naturali potest. Præterea, cum Christus ipse omnes oues suas Pontifici Max. regendas commiserit, addita potestate plenissima ligandi atque soluendi: consequens etiam est, vt omnia illi concessa esse intelligamus, quæ necessaria sunt ad id munus perfecte gerendum. Poterit igitur omnes Christianos ad concordiam & vnitatem cogere: delinquentes punire: excessus corrigere: officio inuiles amouere: lites componere: controuersias definire: denique omnia ecclesiæ necessaria ordinare, regere, & constituere. [l. 2. de iurisdictione. omni. iud. c. præterea. de officio deleg. l. vlti. de officio eius. l. 1. si quis iud. non obtemperat. vide Abulen. Numerorum. l. 5. quæst. 48. omnes theologos in lib. 4. sentent. dist. 18. Albert. Pighiū li. 5. hierar. eccles. Hermam lib. 7. de instauranda religio. Marti. Ayalam lib. de diuinis & ecclesiasticis traditionibus parte. 3. tit. de episcopali potestate.]
- 27 Et quia impius Lutherus, quosdā alios secutus hæreticos, ecclesiarum & pontificum bona diripienda esse docebat, id scilicet moliens, vt authoritas, atque potestas ecclesiastica vilesceret, atque periret: (nam spiritualia sine temporalibus vix sustentari possunt) non fuerit alienum pauca, quæ hanc insanissimam heresim destruant, breuiter hoc loco per-

stringere. Ac primum quidem hæreticum Laurentio Valla suadere nituntur, magnum Constantinum ecclesiæ Romanæ nullā fecisse donationem: sed quæ nunc possidet bona, iniuste ab ecclesiā & summis Pontificibus occupata fuisse, quod quidem est a ratione & veritate longe aduersum: satis enim constat, nō modo magnum illum Constantinum, sed etiam Aribertum & Luithprandū, Longobardorum reges, Pipinum quoque & Carolum magnum, alios item complures, multis magnisque donationibus ecclesiam Romanam iam olim locupletasse. [c. ego Ludouicus. 63. dist. c. futuram: l. 2. q. 1. l. diu. C. de natura. liberis. c. Constantinus. 96. dist. c. fundamēta. de electio. lib. 6. Gratianus. l. 2. q. 1. Nicēpho. li. 8. eccle. histo. c. 54. Paulus Diaconus lib. 6. de gestis Longobardorum c. 10. & c. 13. Albertus Pighius lib. 5. hierar. ecclesiast. c. vlt. Alfonso Castren. lib. 6. aduersus hæreses tit. de ecclesia, hæresi. 4. Alciatus lib. 7. parer. iur. c. 19. Couaru. lib. 4. resolutio. c. 16. Eugubinus duobus libris contra Vallā.]

28 Haber itaque Romana ecclesia sub antistitum sacra ditione magnum iustūque principatum: non solum iustis quaesitis titulis, sed etiam diuina prouidentia ordinatum. Aeterna quippe Dei sapiētia, humani ingenij morumque nostrorum conscia, sane intelligens, carnalibus hominibus (vt est pars maxima ecclesiæ) non satis reuerendā & venerabilē fore sacrosanctam Pontificum authoritatē, a qua regi voluit vniuersalem ecclesiā, si abiecta lateret in paupertatis fordibus, externarum rerum affluentia eā extulit & sublimauit: vt omnibus etiā principibus esset venerabilis, nocentibus & sceleratis metuenda. Quod & in reliquis episcopis atque prælatis necessarium esse perspicuum est: nō enim magis eos, quam

quam reges & principes, aut seculi milites, paupertatis iugo oneravit Christus: nec minus in rectoribus ecclesiæ, quam in magistratibus secularibus necessarius est rerum externarum splendor, si modo veneranda & metuenda esse debet eorum authoritas. Quam doctrinam tantū, aut moribus, aut vitæ exēplo, (et si quispiam diuini Petri sanctimoniam haberet) tantam deploratissimo hoc seculo assequi, atque tueri, quanta necessaria est, nullo sane modo poterit. Vt enim libro tertio de summo bono Isidorus noster ait: Plus venerantur homines in hoc seculo pro temporali potentia, quā pro reuerētia sanctitatis. c. 63. adde Geronem tract. de statibus ecclesiasticis.]

29 Etenim paupertate vilescunt, ac pene ludibrio habentur isti tituli tantum episcopi, & clerici mercenarij: e contrario autem diuites atque potentes omnibus sunt venerabiles. Paupertas enim, vt ille ait, *Ridiculos homines facit, et ubique iacere.* Et sicuti Sapiens in Prouerbijs inquit: *Etiā proximo suo pauper odiosus est.* Et iterū: *Frates hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo.* Præterea cōsulto plura, quæ in eadem sententiam Ioannes Stobæus, alijque retulerunt. [Prouerb. 14. & 19. Stobæus sermone. 94. Lucas de Pena in. l. vlt. C. de his qui num. libero. li. 10. Seneca de vita beata ad Gallionem.]

30 Nihil ex se ipsa paupertas habet magna commendatione dignum, nec vituperatione diuitiæ. Absit ab animis fidelium, vt inquit Ambrosius, tam irreligiosa persuasio, vt cuiquam sanctorum, quibus Deus & diuitias est largitus, & honores, ad veram humilitatis meritum credatur, vel opulētia offuisse, vel dignitas: cum eis ad huius virtutis profectum vtraque profuerint. Quamuis enim

tota vita hominis tentatio sit super terram: & tam abundantia, quam inopia, materia soleant esse peccati, cum vel diues extollitur ad superbiam, vel pauper proflit ad querelam: extiterunt tamen in omni tempore, & in nostra quoque ætate non desunt, sicut & boni pauperes, ita & boni diuites. Cui consonant Hieronymi verba, in epistola ad Saluinam: *Nec diuiti obliunt opes, si eis bene vtatur: nec pauperem egestas commendabiliorem facit, si inter sordes & inopiam peccata non caueat.* Ad vtriusque rei testimonium, & Abraham patriarcha, & quotidiana exempla suppeditat: quorum alter in summis diuitijs amicus Dei fuit: alij quotidie in sceleribus deprehensi, poenas legibus soluunt. [Vide Chryso. in epist. ad Philip. sermo. 2. col. pen. 25]

31 Adde quod, vt Ecclesiasticus ait, *Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest videntibus solem: sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia: cui sane obediunt omnia.* Et rursus: *Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia.* Et Platolib. 1. de legibus, diuitiæ cæcæ non sunt, sed acute cernunt, si prudentiam sequantur: quod & in lib. 1. de repub. docet. Et Aristoteles lib. 1. ethic. *Fieri non potest, aut nō facile fit, vt is res agat præclaras, cui desunt facultates: quia, vt alius ait: plurimū virtutibus obstat Res angusta domi.* Pindarus quoque, asserit, diuitias, si cum sapientia coniunctæ sint, præstantissimas esse. Nec ab his dissentit Horatius inquit: *Vxorem cum dote, fidemque, & amicos, Et genus, & proauos regina pecunia donat.* Et alibi ait, *Et genus & virtus nisi cum re, vtilior alga est.*

Vereque ille censuit (vt apud Plutarchū est) qui primus pecunias rerum agenda rum neruos esse dixit. Et Leo ille magnus sermone quinto de collectis: Diuitiæ, inquit, bonæ sunt, & humanæ societati plurimum profunt, cum a beneuolis habentur & largis: nec illas aut luxuriosus prodigit, aut auarus abstrudit. Denique, Redemptio animæ viri diuitiæ eius: quoniam qui pauperi donat, redimit animam suam. Improbe igitur maligneque faciunt sacrilegi hæretici, qui ecclesiarum & sacerdotum bona, occupanda, expilanda, rapiendaque esse, contra naturalia diuinaque iura impudenter, impieque asserere non verentur. [Ecclesiastes. 7. & 10. & 13. Aristote. 1. Ethicorum. 8. Prouerb. 13. Plutar. in Cleomene. Ambrosius lib. 8. in Lucam. Augustin. lib. quinquaginta homiliarum hom. 30. Greg. lib. 10. in Job. c. 28. Stobæus serm. 89. cum seq.]

Vere quidam rerum non ignarus dixit: Vbi est abundantia, ibi est obseruatiua rerum sacrarum, cū pietas, religio, ritusque sacri cum pompa sacra peraguntur, quæ populus cernens veneretur, & admiretur. Sordida religio contemnitur, nisi diuites sint episcopi & sacerdotes facile contemnantur: quibus contemptis sacramenta ipsa contemnantur, & religio ac Deus ipse contemnitur, quod si aliqui clerici male diuitijs vtuntur, culpa illorum erit, & eorum, qui elegerunt illos, cum longe meliores eligere potuissent: in Germania & Polonia soli fere antistites diuites supersunt, cæteris ab hæreticis suppressis. Postremo considerandum est, an laici diuites plus minusue diuitijs abutantur, quam clerici. [Vide Eugubinum lib. 1. contra Laurentium Vallam. §. 7. cum seq.]

32 Ceterum, vt a digressione reflectamus ad id quod erat institutum, quamuis du-

biæ quæstiones, quæ in fide catholica & religione Christiana oriuntur, ad Pontificem Max. referendæ sint: inferiores tamen prælati in concilijs prouincialibus eas interdum definire poterunt: nimirum, cum erit in mora periculum. Quod eleganter his verbis Hermas Letematus ait: Si vero quis aliquod dogma in vulgus sparserit, de quo dubitari possit, hæreticum ne esset, an religioni consentaneum, huius diiudicatio est summo summæ societatis religiosæ tribuna li reseruanda: vt sapientissimæ potestati difficillima detur quæstio excutienda. Nec enim prius inferioris dignitatis personis libera de his sententia dabitur, quam super iam diuulgato dogmate ita suprema potestas pronuntiauerit, vt de re iudicata nulla amplius supersit ambiguitas. Si tamen illi, quibus harum rerum summa commissa est, serâ sint allaturi opem, & periculum sit, ne ipsum negotium in peius serpat, erit interim inferiori potestati huius suspecti dogmatis discussio permittenda: vt tamen illi, cum res postularit, superioribus iudicibus eam committant. Hoc propterea cautum, ne dum superiorum censura spectatur, populo Christiano pestilens doctrinâ profano dogmate diuulgetur. [c. maiores. de baptis. c. quoties. 24. q. 1. Hermas lib. 2. de instauratione. religi. c. 9.]

33 Adde etiam, quod si ex qualitate, aut multitudine illorum, qui suspecti de hæresi essent, graue scandalum timeretur, non liceret inquisitoribus aduersus eos procedere non consulto Pontifice summo. Sed inquisitores Hispaniæ consulere debent in his, aliisque grauioribus causis inquisitorem generalem, & senatum. [c. inquisitores. de hæreticis lib. 6. & inibi. Ioan. And. & Philip. Fran. 4. instr. Toletana. c. 21. vide Gonsalum

Gonsalum de hæret. prau. q. 7. Alfonso lib. 1. aduersus hæreses cap. 8. & lib. 1. de iusta hæretic. puni. cap. 5. & deinceps.]

34 Illud autem prætereundum non est, quod si Papa concesserit rescriptum seu priuilegium aliquod in præiudiciū officij sanctæ inquisitionis, obtemperandum est illi, sed non est executioni mandandum. Debet ergo supplicari ab eiusmodi rescriptis, vt Papa rectius informatus a regio legato ea reuocet, vel suspendat. Nec enim verisimile est, vt summus pastor ecclesiæ quippiam facere voluerit in detrimentum catholicæ fidei, & hæreticorum fauorem. [2. instr. Hispalen. c. 3. c. si quando. & illic interpretes de rescript. Hosti. & Ioan. Andr. in c. proposuit. de concessio. preben. Floria. in l. fed. & loci. §. 1. finiu regundo. Lud. Care. tract. de hæreticis nu. 99.]

35 Postremo, si Papa hæreticus esset, generale concilium de illius hæresi cognoscere posset: si vero hæreticus decesserit, successor eius iudex esset. [c. si Papa. 40. distinctio. & illic Præpo. & cæteri. 24.

q. 1. c. 1. Archidia. Ioan. And. Ancha. Domini. & Philip. Francus in c. in fidei. de hæreti. lib. 6. Albericus in rub. C. de hæreticis. Gonsalus de hæret. prau. q. 7. Almainus de autoritate ecclesiæ c. vlti. Decius consil. 151. Caietanus de potestate Papæ c. 18. cum seq. Albertus Pighius lib. 6. hier. eccles. c. 14. & deinceps Alexand. Iaf. Decius & Horosius noster in l. est receptum. de iurisdictione. omn. iud. Iafon consilio 95. lib. 4.]

36 Neque est prætereundum id, quod Onuphrius annotauit in vita Bonifacij 11. his verbis: Additumque vt Papæ nomē, quod omnium vocabulorum episcopaliū excellentius esse statutum est, solus Romanus Pontifex (cum ante omnibus commune esset episcopis) retineret, quo vno, & illi tantum particulari nomine potestatis eius dignitas, & supra ceteras ecclesias vetus prærogatiua designaretur. Diuus quidem Hieronymus beatum Augustinum in epistolis ad eum scriptis, Papam vocat, & olim alij episcopi venerandi, appellari Papæ solebant.

De pœnis Titulus XLVI.

S V M M A R I V M.

1	Pœne triplici de causa a sceleratis hominibus repeti solent.	7	Hæretici propter multas causas iustissime puniuntur.
2	Pœna, quæ duntaxat tendit ad illius emendationem qui peccauit, cuiusmodi sit.	8	Hæretici puniendi sunt, ne multos sibi similes faciant.
3	Pœna, qua damnum illatum resarcitur, qualis sit.	9	Hæretici maxima adhibita diligentia puniri debent.
4	Pœnas a sceleratis hominibus repetere reipub. interest.	10	Hæretici asserunt neminem propter hæreses esse puniendum.
5	Pœna vnus, metus multorum est.	11	Libertas Lutheranorum pessima.
6	Pœna eorum qui delinquant, documentum, doctrina, et exemplum est aliorum.	12	Licentia & impunitas homines deteriores reddit, correctio autem & virga bonos.

- 13 Hæreticos puniri debere ex euangelica lege deducitur .
- 14 Hæreticos puniri oportere , multis sanctorum testimonij probatur .
- 15 Hæreticos multo magis puniri oportet , quam adulteros .
- 16 Hæretici maiori quodam iure puniri debent , quam falsarij .
- 17 Hæreticum multo magis punire oportet , quam sicarium & homicidam .
- 18 Seditio quam pestifera & perniciofa sit reipub .
- 19 Hæreticus perniciosissima seditionis causa est in republica .
- 20 Hæresis & schisma unitatem & amicitiam ciuitatum & populorum miserabiliter dissipant .
- 21 Mæcenatis consilium ad Augustum Cæsarem in nouarum religionum authores .
- 22 Hæreticis cum catholicis nulla pax neque amicitia esse potest : neque inter ipsosmet hæreticos .
- 23 Hæretici quot malorum causa extiterint semper in repub .
- 24 Arriana pestis quot mala olim inuexerit .
- 25 Hæretici cum muros ecclesiæ catholicæ violent , multo maiori supplicio digni sunt , quam qui muros ciuitatum demoliantur .
- 26 Hæretici cum in clericos & monachos immanissimi sint , puniri debent .
- 27 Lutherani cum sanctimoniales & uirgines rapiant & violent , graui supplicio afficiendi sunt .
- 28 Lutherani multo grauius puniri debent quam sacrilegi .
- 29 Lutherani cum sacram Dei militiam deserant , grauius puniendi sunt quam militiæ profanæ desertores .
- 30 Lutherani grauius quam transfuga puniri debent .
- 31 Lutherani cum occidant ecclesiam matrem regenerantem , grauius quam parricide puniri debent .
- 32 Hæretici iustissime puniuntur , quia fures sunt , & latrones , & per ostium ecclesiæ non intrant .
- 33 Religionis violatores apud omnes nationes seuerissime semper puniuntur .
- 34 Religionum nouarum authores , in quos grauissime animaduersum est , nonnulli adducuntur .
- 35 Religionis contemptores , qui ea de causa puniuntur .
- 36 Ecclesiæ catholica in quem finem hæreticos punire soleat .
- 37 Ecclesiæ prima intentio est , ut hæretici conuertantur .
- 38 Pœnis cur impios affici oporteat .
- 39 Legis officium .
- 40 Hæreticos quantum oporteat puniri , docet experientia .
- 41 Hæreticorum punitionem rem esse reipub . saluberrimam , Hispania testis est .
- 42 Hæretici impiissimi ultimi supplicij pœna iure optimo damnantur .
- 43 Hæreticos ultimo supplicio affici debere , ex Numerorum libro deducitur .
- 44 Religionis contemptores reos esse mortis , omnes philosophi senserunt .
- 45 Hæretici iure optimo comburuntur .
- 46 Hæreticos igni tradi , iuri diuino consonat .
- 47 Ignis pœna aduersus impios & hæreticos antiquissima est .
- 48 Hæretica pestis igne extirpanda est , ne nobis Deus irascatur .
- 49 Hæretici qui igni tradendi sint .
- 50 Hæreticis pertinacibus et manifestis bellum inferre licet , illoque indicto eos occidere & spoliare .
- 51 Prægnans mulier , etsi hæretica sit , non punienda est donec pariat .
- 52 Hæreticis data fides seruanda non est .
- 53 Hæreticis data fides quare non sit seruanda .
- 54 Hæreticis fides a principe vel publica potestate data seruanda est .

55 Hæreticis

- 55 Hæreticis quare omnia commercia sint interdicta .
- 56 Hæreticis que legata fuerint , quando ad fiscum pertineant .
- 57 Hæretici ab omnibus iudiciorum actibus repelluntur .
- 58 Hæretici iudices esse non possunt .
- 59 Philippus pater magni Alexandri quendam iudicem officio priuauit , eo quod capillos sibi inficeret .
- 60 Theodericus Afer diaconum suum occidit , quod ad Arrium defecisset .
- 61 Hæretici non possunt aliquod officium publicum gerere .
- 62 Hæretici nullam ecclesiasticam potestatem habere possunt .
- 63 Hæretici beneficijs & iuribus ecclesiasticis frui non possunt .
- 64 Iudices plures & diuersi , eodem tempore , contra eundem hæreticum , procedere possunt .
- 65 Hæreticus ad ecclesiam fugiens , non defenditur presidio sanctitatis loci .
- 66 Hæretici perpetua notantur infamia .
- 67 Pœna eadem in plebeios & nobiles constituta est in crimine hæresis .
- 68 Nobilis in hæresim incidens , infamis & vilis habetur , & plebeiorum pœna puniendus est .
- 69 Clericus , qui sit hæreticus pertinax , relapsus , vel impœnitens , quo pacto puniendus sit .
- 70 Clericorum hæreticorum degradatio siue exauguratio , quo pacto faciēda sit .
- 71 Clerici hæretici bonis omnibus temporalibus ecclesiasticisque beneficijs & dignitatibus priuandi sunt .
- 72 Clerici hæretici an beneficijs ecclesiasticis priuati sint ipso iure .
- 73 Hæreticis manifestis eorum vasalli obedire non tenentur , nec quisquam eis depositum reddere , aut fidem & obsequium præstare debet .
- 74 Hæreticus priuatus est omni dominio naturali , ciuili , & politico .
- 75 Regis hæretici regnum cum superiore non habeat , an confiscari possit .
- 76 Suspecti de hæresi quando puniri possunt pœnis pecuniarijs .
- 77 Hæreses eorum qui suspecti erant de crimine hæresis , condemnari non debent ad pœnas pecuniarias prestandas .
- 78 Iudex quo pacto se gerere debeat in pœnis arbitrarijs .
- 79 Iudex , cum causa id exigat , pœnas etiā legibus præscriptas augere , vel temperare potest .
- 80 Hæresiarche et magistri errorum durius puniendi sunt .
- 81 Iudex an possit arbitrio suo pœna mortis aliquem afficere .
- 82 Hæretici non modo pœnis temporalibus , sed æternis etiam puniuntur .
- 83 Hæresiarcharum pœna in inferno erit grauissima .
- 84 Opera bona extra caritatem & unitatem facta quid prosint .
- 85 Iudices quali animo esse debent ad iudicandum .
- 86 Pœna cur publica esse debeat .
- 87 Hæresim qui dixit , aut fuit hæreticus ante multos annos , mitius puniendus est si correctus fuerit .
- 88 Domus in quam hæretici conueniebant ad hæreses docendas , olim a fisco vendebatur .
- 89 Domus aliena in quam conueniunt hæretici , domino domus permittente , confiscatur , & dominus punitur .
- 90 Domus prædicta ecclesiæ catholicæ ad iudicatur plurimis constitutionibus .
- 91 Domus ista hodie aut publicatur , si hæretici est : aut funditus euertitur , si aliena .
- 92 Officialem sanctæ inquisitionis qui se finxerit , quomodo puniendus sit .
- 93 Officialem sanctæ inquisitionis qui se finxerit , quomodo hodie puniri soleat .

De

DIVINA & naturali lege, iniustorum, superborumque crimina iustissime vindicatur: peccatis autem puniendis tres causas attribuunt. Vnam, vt is qui deliquit, corrigatur & emendetur: alteram, vt ei satisfiat, in quem est peccatum: tertiam, vt ceteri a similibus peccatis metu pœnæ deterreantur.

2 Cæterum pœna illa, quæ tendit ad emendationem duntaxat eius, qui peccauit, leuior & occultior vt plurimum esse solet: cuiusmodi est, castigatio parentum, maritorum, dominorum & magistrorum: addo etiam & inquisitorum, quoties leuiora peccata pœnitentium occulta pœna coercent. [l. 1. de emenda. propinquo. & l. 1. C. de emenda. seruo. l. præceptoris. ff. ad legem Aquil. l. item quaritur. §. item Iulianus. ff. locati.]

3 Ea vero pœna, qua damnum datum refarcitur, ad iustitiam commutatiuam præcipue pertinet: commutat enim multam pro culpa: quinimo iustitia ipsa punitiua (vt verbis vtar Scoti) est commutatiua pœnæ pro culpa, & non respicit punctum indiuisibile: sed mediū habet latitudinem intra metas rectæ rationis. [Scorus in lib. 4. sent. dist. 19.]

4 In grauioribus tamen criminibus, non tantum satisfieri debet ei qui damnum passus est, sed etiam vniuersæ reipublice: cuius in primis interest, ne crimina sint impunita. [l. locatio. §. quod illicite. de publi. & vectigalib. c. vt famæ. de sent. excommunicata.]

5 Sed illa causa peruagatior est, vt vnius pœna metus multorum sit: nam & in Deuteronomio legitur, Vt omnis Israel audiens timeat: vt audientes ceteri ti-

morem habeant: vt vniuersus Israel audiens pertimescat. & in Prouerbijs: Pestilente flagellato stultus sapientior erit: multato pestilente sapientior erit paruulus: nam dum flagellatur pestilens, etiam innocens astutior fit. [l. 1. C. ad leg. Iuli. repetun. Deute. 13. & 19. & 21. Prouer. 19. & 21.]

6 Accedit eodem, quod pœna eorum, qui delinquent, documentum, doctrina, & exemplum est aliorum. Diuinus Plato in Gorgia: Conuenit, inquit, omnem qui ab aliquo recte punitur, vel ipsum fieri meliorem, vtilitatemque percipere, vel ceteris exempla dare, vt alij pœnas eius conspicientes, meliores ob timorem efficiantur: profunt enim alijs tanquam exemplum, monimentum & spectaculum. Et Iulius Cæsar libro sexto de bello Gallico: Vt sint reliquis documentum, & magnitudine pœnæ perterreant alios. Et Seneca libro primo de ira: Vt omnium documentum sint, & qui alicui noluerunt prodesse, morte certe eorum respublica vtatur: id est, vt qui vita nocuerunt, morte saltem exemplo profint. Et Cyprianus sermone de lapsis: Plectuntur quidam, quo ceteri corrigantur: exempla sunt omnium, tormenta paucorum. Et Hieronymus ad Demetriadem: Vt pœna quorundam sit doctrina multorum. Quamobrem veteres quoque nostri exempla pro maximis grauissimisque pœnis dicebant: & a Græcis quasdam pœnas paradigma, id est, exempla deterrentia dici, satis compertum est. Itaque merito pro reipublica puniuntur improbi, vt qui semel peccauit, non peccet iterum: & qui tranquillitatem publicam perturbauit, eam deinceps promoueat, dum is qui præbuit exemplum peccandi, præbeat alijs

alijs etiam exemplum satisfaciendi. [Gellius lib. 6. c. 14. Cælius lib. 6. c. 14. Biesius lib. 2. de repub.]

7 Propter has omnes & alias causas hæretici iustissime puniuntur, vt corrigantur & emendentur, vt Christianæ reipublicæ satisfiat, vt ceteri pertimescant. Accedit illa quoque causa, vt ne bonis noceant: ideo enim factæ sunt leges pœnales (quæ Augustini & Isidori sententia est) vt humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia: & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur nocendi facultas. Marcus ille Cato apud Salustium ait: Qui paucis scelestis parcunt, bonos omnes perditum eunt. Et ciuis meus Seneca libro de moribus: Bonis nocet, qui malis parcit. Et Isæus: Qui puniunt iniustos, ij reliquis iniuriam fieri prohibent. Et Lactantius libro de ira Dei: Bonorum salutem custodit, qui malos punit. [Augustinus Macedonio epistola 54. Isidorus lib. 5. etymo. c. 20. c. factæ. 4. dist. Lactantius c. 17. c. pen. 45. distin.]

8 Eodem fere tendit Platonis dictum, lib. 10. de legib. Qui libere aduersus Deos, sacrificia, vel iusiurandum obloquitur, nisi puniatur, multos forsitan sibi similes faciet. Itaque puniendi sunt hæretici; ne multos sibi similes faciãt: nam sermo eorum vt cancer serpit. & vt Hieronymus inquit: Sibilus hæreticorum irremediabiliter mentes auditorum vulnerat. Oportet igitur, vt coerceantur hæretici antequam alios corrumpant. Vt enim Demosthenes contra Aristogitonem ait: Infanabile ingenium oportet exterminare, & tollere emedio, nec eo vsque spectare, dum accipiatis malum, præsertim quod sit reipublicæ perniciosum: sed mature præcauendum est. Sic enim considerate, nemini fortasse vestrum vnquam serpens momordit, aut

araneus: sed tamen eas animantes vt videritis, statim occiditis. Ad eundem igitur modum, Athenienses, etiam cum natura serpentina præditum hominem videritis; ne dum vestrum singulos mordeat, spectate, sed primus quisque qui in eum inciderit, vlciscatur. Cuius sententiam Philo renouans, libro secundo de specialibus legibus, inquit: Sicut viperas, scorpios, aliasque venenosas bestiolas, priusquam mordeant, aut sauciant, aut omnino se commoueat, sine mora ad primum aspectum occidimus, præcauendo genuinam eorum malitiã, priusquam noceant: eodem modo etiã homines plectendi sunt, qui cum sint animalia rationalia, nihilo secius a naturali mansuetudine in ferinos mores degenerant: & pro delectamento habent, lædendi quotquot possunt licentiam.

9 Multo magis puniri debent hæretici, qui iam nocuerunt, præsertim si sint insanabiles. Vt enim Cicero inquit Philippica octaua: In corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, vti ac secari patimur, vt membrorum aliquod potius, quam totum corpus intereat: sic in reipublicæ corpore, vt totum saluum sit, quidquid est pestiferum amputetur.

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus:

Ense recidendum est, ne pars syncerata trahatur.

Et Plato diuinus lib. 9. de legibus ait: Quos insanabiles legislator esse senserit, vltimo supplicio hos afficiet, non ignorans, fatius fore his, qui insanabiles sunt, mori, quam viuere: ac si vita priuantur, dupliciter prodesse ceteris: nam horum exemplo a peccato ceteri deterrentur, & improbis hominibus ciuitas ipsa mundatur. Et Hieronymus apud Gratianum: Refecandæ

YY sunt

sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis a caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressus est, totum orbem eius flamma populata est. [c. recsecandæ. 24. q. 3.]

10 Sed aiunt hæretici, fidem rem esse liberam, ac proinde neminem propter hæreses puniendum esse. In quo sane mihi perinde facere videntur, ac si fures, latrones, raptores, ficarii & cæteri facinorosi dicerent, furta, latrocinia, rapinas, homicidia, & alia similia crimina, impunita esse debere: nam hæresis crimen his omnibus, grauius & pestilētius est. Quod autem aiunt, neminem esse cogendum ad suscipiendam fidem, quis negat? Sed qui fidem catholicam suscepit, cogendus est in ea perseverare: ne arbitrio suo abutens, in hæreses infamissimas præcipitetur, & perditus ipse cæteros perdat. Diuus Chrysostomus, sermone de fide, spe, & charitate, relictissime, vt solet, inquit: Est fides pactum cum Deo, cum Christo placitum, consignatio promissorū. deniq; quoties ad istam fidem acceditur, & pactum inter hominem & Deum firmatur, tunc homo Deo se credere profitetur, & a Deo homini pignus quoddam Spiritus sancti tribuitur. Teneris igitur Christiane, & tenes: aliud a Deo accipis, aliud Deo promittis. non debes placitum destruere, cuius te pignus conspicis retinere. nam si inter homines semper pacta seruantur, & quidquid inter socios aliquando placuerit, inconcussa fidei firmitate tenetur, ne sit violatæ fidei reus, qui aut placitum soluerit, aut pactum ruperit, aut socialem conuentum perfida calliditate mutauerit: quanto tenacius firmitusque seruandum est, quod

cum Deo contrahitur, quod cum Christo initur, quod in spem promissorum cælestium copulatur? [c. displicet 23. quæst. 4. cum seq. c. vides. 23. quæst. 6. c. de Iudæis 45. distin. confessio Polonica. c. 91. Cornelius Ianfenius in cōcordiam euangelicam. c. 52. vbi recte respondet parabolæ de zizanijs.]

11 Nec moueat quenquam effrænata illa libertas Lutheranorum: nam vt Augustinus inquit, Possit peccare, nec libertas est, nec pars libertatis: quæ est enim peior mors, quam libertas erroris? Et Plato epist. 8. Seruitus ac libertas, si modum excedat, vtraque mala est: si modum obseruet, vtraque bona. Et Aristoteles lib. 5. polit. c. 9. ait, Vitiosum esse viuere vt vnusquisque vult: viuere autem conuenienter reipublicæ, non seruitutem, sed salutem esse. Et Chrysostomus in epist. Pauli ad Romanos, serm. 23. Libertas dissoluta, & moderamine carens, vbique mala, confusio nisque causa est. Postremo, ij hæretici sunt, quos diuus Petrus velut digito ostēdit, dicens: In errore conuersantur, libertatem promittētes, cū ipsi serui sint corruptionis, & car. [2. Petr. 2. Aug. epist. 166. & epistola vlt. c. extremo. de pœnitentia, distin. 2.]

12 Virga atq; correctio tribuit sapientiā, vt ait Sapiēs: Puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Et Comicus: Deteriores nos omnes sumus licentia. Et Esaias: Sola vexatio intellectū dabit auditui. Et alibi: Misereamur impio, & non discet iustitiā facere. Et li. 2. Machab. c. 6. Multo tempore nō finire peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium. Adde quod, vt Hieronymus inquit, li. 2. aduersus Pelagianos: Ille hæreticū interficit, qui esse hæreticū patitur. Cæterū nostra correptio, viuificatio

catio est: vt heresi moriēs, viuat catholicæ fidei. [Prouerb. 29. Esaię. 26. & 28.]

23 Et ne aliunde argumenta petamus, ex ipsa euangelica lege perspicue constat, hæreticos puniendos esse. Ac primum quidem veritas ipsa per Matthæum & Marcum inquit, Vt homini illi, per quē scandalum venit. expedit enim ei, vt suspendatur mola asinaria ad collū eius, & demergatur in profundū maris. Nemo autem est, a quo tam graue scandalum veniat, quam ab hæretico. Deinde, Paulus apostolus pseudopphetam, cæcitate percussit, quia subuertebat vias Domini rectas, & proconsulem a fide conabatur auertere. Et alibi, punitiōnem hæreticorum idem Paulus desiderabat, inquit: Vtinam abscondantur, qui vos conturbant. Et in Ioannis Apocalypsi, Deus ipse increpauit episcopos, qui hæreticos tolerabant. Postremo, eodem pertinent omnia illa Christi verba, quibus hæretici nominantur lupi rapaces. Qui enim lupos ouibus Christi inhiantes, non persequatur? quis comprehensos non interficiat? [Matth. 18. Marci. 9. Act. 13. ad Galat. 5. Apocalyp. 2. Matt. 7.]

14 Præterea, id ipsum innumerabiles ecclesiarum Pontifices sancti, doctoresque traderunt: ego tamen breuitatis causa tribus ero contentus. Anastasius Pontifex Max. Manichæos, quos ad fidem catholicam perducere non potuit, ne sanctū gregem sua contagione polluerent, per publicos iudices perpetuo exilio relegauit. Et Leo ille magnus ad Leonem Augustum scribens, inquit: Hæreticorum pertinax insidiosa contentio illico conuiescit, si imperiali potestate frænatur. Et Bernardus in Cantica: Melius foret proculdubio, vt coercerentur gladio illius, qui non sine causa gladium portat, quam vt multos in suos errores attrahe

re permittantur. Prætereo Cyprianum. Origenē, Nazianzenū, & ingens agmen, [Constantinus Armenopolus lib. 6. promptuarij. tit. 11. Origenes super Numeros homilia. 9. Cyprianus lib. de exhortatione martyrij. c. 5. Nazianz. oratio. 10. August. lib. 3. contra Gaudentiū c. 26. & epistola. 48. Leo epist. 72. & 80. & 91. Bernar. in Cantica homil. 66. Thom. 2. 2. quæst. 10. cum seq. Alfonso lib. 2. de iusta hæretic. punitione. c. 3. Hermas lib. 7. de instaura. religio. c. 22. & deinceps. c. non vos. & sequē. c. si audieris. 23. quæstio. 5. c. nimirū. c. displicet. cum seq. 23. quæst. 4. cap. nec is. 15. quæst. 1.]

15 Huc accedunt argumenta fortissima: nam hæretici crimen grauius est, quam adulterij corporei: seuerius igitur puniendum est. Quo argumento vtitur Augustinus in ea epistola, quæ est ad Bonifacium, dicens: Cur enim cum datū sit diuinitus homini liberum arbitriū, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? an fidem non seruare animam Deo, leuius est, quam foemina viro? epistola. 50. & sanctus Ambrosius sermone. 50. Grauius est, religionis adulterum esse, quam corporis.

16 Deinde, falsarius qui monetam, qui leges, qui rescripta principis falsat, iustissime quidem punitur: quanto magis hæreticus, qui scripturam sacram, qui leges omnipotentis Dei corrumpit, atque subuertit? Demosthenes ille, oratione contra Timocratem, inquit: Illud etiam vobis recitabo, quod Solonē aliquando dixisse ferunt apud iudices, ipse eo accusando, qui legem perniciosam rogaret, in hanc sententiā: Receptum esse in vniuersū apud omnes ciuitates, qui monetam adulterarit, morte multandum. Deinde interrogasse iudices, nū eis ea lex iusta & laudabilis videretur? Qui cum

videri sibi respondissent, subiecisse: putare sese, argenti monetam priuatorum contractuum causa repertam inter ciues, sed leges monetam esse reipublice: iudices igitur oportere, multo magis si quis eam, quæ ciuitatis monera sit, corrumpat, odisse & punire, quam si quis eam, quæ sit hominum priuatorum.

Atque ut intelligerent, haud dubie maius esse delictum corrumpere leges, quam adulterare monetam, addidisse: multas ciuitates haud dissimulanter argento, quod sit ære & plumbo contemptarum, vtentes, tam esse incolumes, nec vllum ex ea re capere detrimētum: at si qui perinde legibus adulterinis vsi, receptas corrumpi siuerint, eorum nullos vnquam non internecone perijisse.

17 Ad hæc, homicida iustissimas peccati sui pœnas luit: & eo magis si per insidias aut veneno interfecerit quæquam: hæreticus autē insidiator pessimus grauioribus pœnis dignus est, quippe qui multorum incautas animas veneno pestiferi dogmatis morte infelicissima occidit. Attestatur mihi diuus ille Hieronymus, qui in caput Iob. 24. Hæreticus, inquit, homicida est, qui animas hominum noxijs & lethalibus sensibus interficit. Et Augustinus qui ait: Videat qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. Adde quod vbi de religioe, ibi de vita, quæ agitur, vt Philo inquit libro in Flacum. [c. quando. 23. q. 4.]

18 Item, seditiosi homines, qui ciuium pacem & amicitiam peruertunt, & reipublicæ tranquillitatem dissipant & disturbant, quibus supplicijs digni non sunt? Hoc spectant leges, hoc volunt, incolumem esse ciuium cõiunctionem, quam qui dirimunt, eos morte, exilio,

vinculis, damno coercent, vt Cicero dixit. Et Plato ille diuinus lib. 5. de reipub. docet, Nihil esse ciuitati perniciosius, quam diuisionem atque discordiã: nihil melius quam concordiam & vnitatem. Aristoteles quoque lib. 2. politicorum, cap. 2. ait: Summum bonũ ciuitatibus in amicitia ponendum esse. Et alibi: Videtur, inquit, amicitia rempub. continere, & maiore quam iustitia, in studio fuisse legumlatoribus: quod si amicitia inter omnes esset, nihil esset quod iustitiam desiderarent: at si iusti essent, tamen amicitia præsidium requirerent. Denique finis vniuersæ virtutis est amicitia, & vnitatis, vt Pythagorici tradunt, & Proclus est author, libro de anima & dæmone. [Aristo. 8. ethico. c. 1. Cicero 3. offic. Iulius Paulus lib. 5. sent. tit. de seditiosis.]

19 Atqui nemo est, qui tam perniciosam seditionem in rempub. inferat, quam hæreticus impius: nemo qui tot simul populorum, tot gentium, tot nationũ, non modo corporibus, verum etiam animis pestem & interitum machineatur. Est quidem hæreticus violator pessimus ecclesiasticæ pacis, quæ non nisi vnitatis prædicationis euangelicæ custoditur, vt Leo ad Martianum Augustum scripsit. [epist. 57. l. 4. tit. 1. lib. 16. C. Theodo. Brunus lib. 2. de seditio. c. 10.]

20 Vnitatem autem & amicitiam nihil magis peruertit quam schisma & hæresis: vt enim Nazianzenus inquit: Nihil eque Germanos Dei cultores inter se conciliat, atq; consentientes de Deo sententiæ: quemadmodum contra, nulla re facilius amicitia dissoluitur, quã diuersa in huiusmodi rebus animorum sententia: hic enim lenissimus quisque & moderatissimus intumescit, & mansuetus vere pugnax efficitur, cum sollemnitate sua Dei iacturam facere perspicit, imo,

imo, vt rectius loquar, prolapsione sua Deum detrimento afficere; qui nos & pro diuitijs habet, & diuites reddit. Et Hieronymus: Nullus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est. Nam quemadmodum extra controuersiam est, nulla re magis, quam efficaci religione, atque eius vnitatem, in vnius corporis societatem conciliari contineriq; liberos homines: sic omnibus perspicuum est, nihil eos magis separare & contra se diuidere, quam in religione dissidium, pugnam atque discordiam. Id nanque dissidium omnium maximum & perniciosissimum est: primum, quod rem præstantissimam, religionem scilicet, perturbet: deinde, quod societatem omnibus communem & arctissimam sua contagione laxet: denique, quod amicitiam soluat, qua neq; iucundior, neque sanctior esse potest. Nam cum inter omnes res humanas nihil sit religione præstantius, nil in quo pari animorum alacritate prouisi sint homines, nil etiam cui firmiter adhæreant: necessario relinquitur, vt nulla neq; arctior, neque tenacior, neque iucundior esse queat, aut debeat amicitia, quam ea que ex Christianæ religionis consensu nascitur: & contra, nullum odium vehementius & pertinacius, & acerbius, quam quod ex religionis dissidio oritur: ex diuersitate autem religionum protinus seditiones oriuntur. [nouel. constitutio. 103. Acto. 14. Nazianze. oratione. 1. de pace. Hierony. in Matth. c. 10. Hermas. lib. 2. de instauranda religione. cap. 1.]

21 Huc pertinet consilium illud prudentissimi Mœcenatis ad Augustum Cæsarem: Deum, inquit, semper & vbique ita cole, vt moribus patriæ est receptum, ad eundemque cultum alios compelle: peregrinarum vero religionum autho-

res odio & supplicijs prosequere, non modo Deorum gratia, quos qui contemnit, haud dubie nihil quoque aliud magni faciet, sed propterea etiam, quod qui noua numina introducunt, multos ad vtendum peregrinis legibus pellunt: inde coniurationes, coitiones, & conciliabula existunt, minime vnius principatui commodæ res. Hæc Dion Casius historiæ Romanæ lib. 52.

22 Non igitur amicitia vera, nec concordia aut pax esse potest inter catholicos & hæreticos, ne inter ipsos quidem impios. Non enim est pax impijs, vt ait Esaias, sed sunt quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundat fluctus eius in conculcationem & lutum. Et vt Plato inquit in Lyfide: Improbi nunquam vel sibiipsis, vel inuicem, similes sunt, & amici, sed stolidi penitus & instabiles. Et Aristoteles lib. 9. ethi. Improbi nisi ad breue & exiguum tempus concordare esse non possunt. Et alibi: Prauus nunquam sibi amicus est, se nanque semper oppugnat. Et Proclus libro de anima: Improbis secum consentire non potest. Cumque semper secum pugnet, nimirum cum alijs consentire non potest: necesse est enim tum propter naturam rationalem videre quodammodo verum, tum propter rationem perturbatam plurimum ignorare, secumque dissidere. Et paulo post: Contingit merito plerisque ad seipsos discordia frequens: quoniam aliqua quidem a sensibus intromittunt, aliqua rursus ab imaginatione, aliqua ab opinione frequenter, nonnulla ab ira, a concupiscentia multa: non enim solum ex opinionibus tales quædam passiones mouentur hominibus, sicut Stoici tradunt: sed etiã contra, propter passiones quasdam & impetus, opiniones sæpe permutant: quandoque ex optimis pessima

ma sæpe reportant. Hi ergo a multis principijs atque potentijs, & his quidē deterioribus, multiformes in se motiones accipientes, nimirum animam diffidentem habent atq; discordem. Scientia vero recta præditi ab vno quodam superiore principio cognitionem suscipiunt vniuersam: intellectus enim eis principia tradit: iam vero omnes sententiæ veræ, filiæ sunt intellectus. cum igitur a tali quodam principio simplicitate procedant omnes, merito omnes inuicem sunt concordēs. [Esaia. 48. & 57. lib. 9. ethic. c. 6. & lib. 2. magno. moralium. c. 11.]

23 Quam sint hæretici rebus publicis perniciosi, testis est nunc Germania, testis Gallia, testis Flandria, testis fuit nuper Anglia, testis iam olim vniuersus orbis, impiorum hæresibus frequenter concussus. Arrianorum perfidia (vt vno sim exemplo contentus) non solum paruæ res, sed etiam maximè labefactatæ sunt. Nec enim tantum affinitates, cognationes, amicitia, domus, verum etiam vrbes, populi, prouinciæ, nationes, vniuersum postremo Romanum imperiū funditus concussum & emotum est. Nam cum profana ipsa Arrianorum nouitas, velut quedã furia, capto prius omnium imperatore, cuncta deinde palatii culmina legibus nouis subiugasset: nequaquam deinceps destitit vniuersa miscere atque vexare, priuata ac publica, sacra profanaque omnia: nullum boni & veri gerere discrimen, sed quoscūque collibuisse, tanquam de loco superiore percutere.

24 Tunc temerata coniuges, depopulatæ viduæ, profanatae virgines, monasteria demolita, disturbati clerici, verberati leuitæ, acti in exilium sacerdotes, op-pleta sanctis ergastula: quorum pars maxima interdictis vrbibus, protrusi,

atque extorres, inter deserta, spelunca, feras, saxa, nuditate, fame, siti affecti, attriti & tabefacti sunt. Atque hæc omnia nunquid vllam aliam ob causam, nisi vtique dum pro cælesti dogmate humanæ superstitiones introducuntur: dū bene fundata antiquitas scelestā nouitate subruitur: dum superiorum instituta violantur: dum rescinduntur scita patrum: dum conuelluntur definita maiorum: dum sese intra sacratæ atque in corruptæ vetustatis castissimos limites profanæ ac nouellæ curiositatis libido non continet? Hæc Vincentius Lyrinensis libro aduersus hæreses. [Vide Reginaldum Polum ad Henricum octauū regem Angliæ, Ioannem Cocleum, de actis & scriptis Lutheri, Bartholomæū Latomum in consutatione criminatio- nis Bucerii.]

25 Accedunt præterea argumenta fortissima contra hæreticos Lutheranos (quorum appellatione Sacramentarij & Anabaptistæ, ac ceteri pestiferi huius temporis impij continentur) lex ait: Si quis violauerit muros, capite punitur: quanto maiori pœna digni sunt, qui muros ecclesiæ catholicæ violant, & ecclesias ipsas funditus euertunt? [l. vlti. ff. de rer. diuersio.]

26 Si quid in sacerdotibus, aut alios ecclesiæ ministros committitur, capitali sententia vindicatur: & ij hæretici nihil non admittunt cōtra clericos, & monachos, & ceteros Dei ministros. [l. si quis in hoc genus. C. de episcop. & clericis.]

27 Raptores virginum, aut viduarum, quæ Deo dicatæ fuerint, pessima criminum peccantes, capitis supplicio plectēdi sunt: quinimo si quis non dicam rapere, sed attentare tantum modo iungēdi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriendus est: & ij homines scelera ti & nefarij san-

rij sanctimonialis rapiunt, easque incestis nuptijs polluant. [l. raptores. l. si quis non dicam. C. de episcop. & cleri. c. si quis rapuerit. 27. q. 1.]

28 Sacrilegi ad bestias damnantur, aut viui exuruntur, vel in furcas suspenduntur, vt Vlpianus memorat. Aelianus quoque lib. 11. variæ historiæ retulit, Sacrilegos iuxta legem delphicam, præcipites agi solitos, & ij omnes hæretici publica sacra compilant. [l. sacrilegij. & l. sacrilegi. ff. ad leg. Iuliam pecul. c. quisquis. 24. quæst. 3. c. nulli. c. prædia. 12. q. 2.]

29 In profana militia desertores capite puniri solent: quanto magis puniendi sūt impij, qui sacrā Dei militiā deserunt? [l. nō omnes. §. desertor. ff. de re milit.]

30 Transfugæ viui exuruntur, vt inquit Vlpianus, aut certe furca suspenduntur, vt ait Iulius Paulus: & transfugas vbicumque inuēti fuerint, interficere licet, sicuti Martianus est author: quin etiam is qui volens transfugere apprehesus est, capite punitur, quemadmodum Modestinus tradidit. Exurendus est itaque impius, qui ad hæreticos hostes pessimos Christianæ reipublicæ transfugit. [l. aut damnum. §. hostes. l. si quis aliquid. §. 1. ff. de pœnis. l. 3. in fine. ff. ad leg. Corne. de sicarijs. l. 3. §. is qui ad hostem. l. proditores. ff. de re militari.]

31 Ad extremum, quibus pœnis digni nō sunt parricidæ? ij autem hæretici ecclesiam occidunt matrem regenerantem: fatendum est igitur, eos plusquam parricidas esse: si quidem est atrocius animæ matrem occidere, quam corporis. Ea est igitur atrocitas tot ac tantorum criminum, vt grauissimam animaduersionem, & horrendi exempli postulet supplicium. [l. pœna. ff. ad leg. Pompe. de parrici. leg. sancimus. C. de sacrosanct. ecclesijs. c. qui abstulerit. 12. q. 2.]

32 In summa, hæretici iustissime puniuntur, quia fures sunt & latrones, & perianuam ecclesiæ non intrant: quia sunt adulteri, atq; falsarij: quia sicarij sunt, & hostes: quia res publicas labefactant, atque peruertunt: denique, quia directo diuinam maiestatem lædunt. Nam si in eos rectissime legumlatores animaduertunt, qui principem lædunt, atque rempublicam, quanto rectius in eos animaduertendum est, qui Deum ipsum omnipotentem lædunt: cum sit longe grauius diuinam quam humanā, & æternam, quam temporalem lædere maiestatem? [authen. Gazaros. C. de hæreticis. c. vergentis. de hæreti. c. cum secundum. eod. tit. lib. 6.]

33 Quas ob res non modo veræ religionis cultores punire solent hæreticos, sed hi etiam qui verum Deum ignorabant, varijs pœnis eos afficiebant, quos impios & hæreticos esse putabant. Sic eos qui Deorum prouidentia negabant, impietatis damnabat antiquitas, vt libro de superstitione Plutarchus est author. Sic Diopites decretum fecit, vt omnium, qui de dijs non recte sentiret, aut de rebus cælestibus novos sermones inducerent, nomen deferretur, & iubere populo decretum ratum fuit, quemadmodum idem Plutarchus in Pericle tradidit. Sic in causa violatæ religionis licebat Athenis, abducere in carcerem, accusare publice, causam apud Eumolpidas agere, proponere apud regem, vt a Demosthene proditum est, oratione aduersus Androtonem. Sic Iulius Paulus lib. 5. receptarum sententiarū titulo de vaticinatoribus: Qui no uas, inquit, & vsu vel ratione incognitas religiones inducunt, ex quibus animi hominū moueantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniuntur.

Et in

Et in curia Areopagitica publicum & capitale iudicium exercebatur propter nouam religionem. Quin etiam qui verbo vno patriam religionem læderet, atque minuerent, religionis læsæ tanquam maiestatis rei damnabantur. Sic denique, vt Cicero lib. 2. de legibus inquit: In omni religione impij, non solum vita cruciati atq; dedecore, verum etiam sepultura, & iustis exequijs caruerunt. Et Eusebius in proœmio libri quarti præparationis euagelicæ indicat, fuisse hoc quoddam ius gentium, vt noua religio reprimeretur, cum eius reprimendæ causa, dicat, vbique scriptas fuisse leges capitales.

34 Huius rei affatim exempla suppetunt, quorum acruatim aliqua memorabimus. Scythæ Anacharsim occiderunt, & regē suum Scylē regno priuarunt, & necarunt, propter externos ritus, vt Herodotus libro quarto scriptū reliquit. Anaxagoras impietatis accusatus est, quod solem lapidem esse dixisset: author Plutarchus libro de superstitione. Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt, quia Deos negauit, & omnem eorum opem. Tatianus in oratione contra Græcos inquit: Diagoras Atheniensis erat, sed quod mysteria apud Athenienses profanasset, ab eis punitus est: ijdem Socratem damnauerunt, quod nouam religionem introducere videbatur, ac de Atheniensium religionibus detrahebat, sicuti Plato in apologia & epistola septima, & Cicero libro primo de natura Deorum, & Seneca epistola 105. & Iustinus martyr in apologia prima pro Christianis, & innumerabiles alij tradiderunt. [Alciat. lib. 9. parergon. c. 15. & Valerius maxim. lib. 1. c. 1. Suidas verbo, Diagoras.]

35 Alcibiades absens tanquam hæreticus damnatus est, vt Thucydides libro sex-

to & libro octauo, & Plutarchus in eius vita, & Iustinus historicus libro quinto commemorant. Accusatus impietatis Aristoteles, quod cultum Deorum minus probaret, in Chalcidem profugit, vbi diu versatus, cum literis amicorum ad reditum vocaretur, in hunc modum respondit: Ex Athenis quidem recessi, ne causam Atheniensibus darem iterum scelus committendi, sicuti in Socratem commiserunt: neue impie contra philosophum rursus fecisse incusentur. Cuius rei Origenes libro primo contra Celsum, Guarinus in vita Aristotelis, & Crenitius libro decimo de honesta disciplina capite tertio, Laertius alijque meminerunt. Persæ virum alioqui grauissimum Seosem capitis pœna damnarunt, quod a Persarum religione ac cæremonijs auersus erat, & vxorem defunctam contra patrium ritum humauit: Testis Procopius libro primo de bello Persico. Prothagoras, Anaxagoras, Anacharsis, & innumerabiles alij, apud Græcos, Scythas & Persas, ob eandem causam varijs tormentis & supplicijs affecti sunt, vt Iosephus libro secundo contra Apionem, Plutarchus in vita Nicæ, Diogenes Laertius in eorum vita, Chrysofostomus in priorem Pauli epistolam ad Corinthios, homilia quarta, & Cyrillus libro sexto contra Iulianum, authores sunt: Quid plura? idololatræ, hæretici, Mahumetani, non ob rem aliam tot Christi martyres beatissimos, exquiritissimis pœnis excarnificarunt, nisi quod suis religionibus, sectis, & superstitionibus aduersabantur.

36 Cæterum, catholica Christi ecclesia non punit hæreticos, vt eos funditus perdat, sed vt conuertantur, & viuant. Eo enim tendunt argumeta omnia, quibus Augustinus docet, hæreticos puniendos esse. Phreneticus ligandus, inquit, & cor-

& corripendus est, ne præcipitetur: & qui somno lethargico tenentur, excitandi sunt etiam flagellis: Deus quoque nos omnes flagellis corrigit: & pater filios, & pastor item errantia pecora flagello reuocat ad gregem. Præterea, pro hæreticis sunt leges istæ pœnales, quæ illis videtur aduersæ: quoniã multi per illas correcti sunt, & quotidie corriguntur. Molestus est & medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, ille cadendo, sed ambo diligendo: si autem illos negligant, & perire permittant, ista mansuetudo falsa, crudelitas quidem est. Hæc Augustinus, & alia in eandem sententiam. Diuus quoque Hieronymus ad Riparium scribens, inquit: Non est crudelitas crimina pro Deo punire, sed pietas. [Augustinus epistola. 48. & 50. lib. 3. Regum. c. 20. c. legi. 23. q. 8.]

37 Cuius ille meus Seneca, in libro de Clementia, dixit: In iudicando, siue corrigendo hanc legem princeps quoque sequi debet: vt aut eum, quem punit, emendet: aut pœna eius cæteros meliores reddat: aut sublatis malis securiores cæteri viuant. Ecclesiæ quidem prima intentio est, vt conuertat hæreticos, sicuti iam ante dixi: altera, vt hæretici pœna sit metus omnium: vt qui malitia nocuit, supplicij profit exemplo: vt quos Dei timor a malo non reuocat, temporalis saltem pœna cohibeat a peccato. Lætabitur iustus, inquit Propheta regius, cum viderit vindictam impij, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Non lætabitur iustus, quod insulet peccatoris calamitati, sed quod videat gloriam Dei illustrari, & homines a maleficio deterreri, dum improbi pœnas luunt. [Psal. 58. Chrysofostomus ad populum Antiochenum homil. 50. l. 1. c. ad leg. Iulii. repetund.]

38 Sapienter admodum, vt solet, Aristoteles in fine libri vltimi ethic. inquit: Multitudo necessitati potius, quam rationi: & pœnis, quam honestati parerit: idcirco aduersus inobedientes & hebetiores ingenio, castigationes pœnaque instituere oportet: eos vero qui curari & emendari nequeunt, extrudere & exterminare. Improbis enim dolore afficiendus est, perinde atque iumentum. Nam, vt Fabius ait, qui ratione traduci ad meliora non possunt, solo metu continentur. Et Plato diuinus lib. 12. de legibus: Pœnis maligni vexantur, vt & ipsi, & qui puniri iniquitates videntur, iniustitiam oderint, aut saltem minus in simili vitio peccent. Theodosius quoque & Valentinianus hereticos puniebant addita ratione, vt ab errore perfidiæ, si ratione retrahi nequeunt, saltem terrore reuocentur. Et Demosthenes, oratione contra Aristogitonem: Duæ res sunt, propter quas omnes feruntur leges: tum vt ne quisquam iniusti aliquid agat, tum vt ijs qui ius violarunt, punitis, alij meliores reddantur. [Fabius lib. 12. c. 7. leg. 54. tit. 4. lib. 16. c. Theodosiani.]

39 Ad tertiam illam causam ea pertinet, quæ Clemens Alexandrinus prope finem libri primi stromatum, in hanc sententiam scripta reliquit: Lex eorum, qui ei parent, curam gerens, ad pietatem in Deum instituit, & dicit ea, quæ sunt facienda, & propulsat vnumquodque peccatū: pœnas imponens ijs, quæ sunt mediocria: cum autem viderit aliquem ita se habere, vt videatur immedicabilis, vt pote qui ad extremam prouehatur iniustitia: tunc aliorum iam curam gerens, ne ab ipso corrumpantur, tanquam aliquam partem a toto corpore rescans, sic eum qui est huiusmodi, occidit saluberrime. Ac de his quæ nimis fortasse multa.

40 Sed quid argumentis opus est? Magistra rerum experientia docet, punitio- nem hereticorum remedium esse maxi- mum ad extirpandas hereses: quemad- modum e contrario, maxima est illece- bra peccandi impunitatis spes, ut Cice- ro dixit in oratione pro Milone. Cy- prianus quoque sermone de passione Christi ait: Facilitas veniæ peccatis laxat habenas: & ut inquit Ambrosius, incertium tribuit delinquendi. Et Chry- sostomus sermone de Absalon: Semper scelera dum non refecantur, in crescunt: & in augmenta facinorum profilitur: quoties securi impunitate peccatur. Vbi autem experimentum docet, quid conferat, quid illic opus est speculationibus? ut Dionysius dixit, lib. 11. anti- quitatum Romanarum. Et sicuti Cle- mens Alexandrinus, libro primo stro- matum inquit: Est vel maxime fide di- gna probatio, quæ est cum experientia, quia nihil fere distat a demonstratione. [c. est iniusta. 23. q. 4.]

41 Huius autem effectus testis est diuus Augustinus, in ea epistola, quæ est ad Vincentium: testis religiosissima Hispa- nia, cuius plebs iniqua, auidaque est in nouas res, ut ait Liuius, & effrænata libertatis cupida esse solet, & quæ nisi parer, imperat: at tamen hoc præsentil remedio quiescit, & catholicam fidem puram ab hæresibus seruat: quod sane ad egregiam Hispaniæ laudem pertinet: quæ, ut Vasaus inquit, Sicut opulentiæ, bellica virtute, imperij amplitudine reli- quas omnes prouincias vel superat, vel certe æquat: ita religionis antiquitate, & veræ fidei cultu nulli omnino priores partes concedit. Fuit profecto Hispania Christianæ religionis semper obser- uantissima, & fidem catholicam, qua semel imbuta, sincerissime vsq; coluit, hæreticis infestissima. Quotquot in Hi-

spania sunt de rebus fidei cognitores, ea fide religionem officij seruant, ea inte- gritate ac vigilantia, ut nemo quisquam hincere contra sacrosancta ecclesiæ sta- tuta, quidquam audeat. Alibi forsitan impie facere non licebit, in Hispania ne loqui, quidem nisi pie, conceditur: alibi errores forte iam nati extirpantur; in Hispania ipsa etiam errorum semina, antea quam pullulent, opprimuntur. [Augu- st. epist. 48. Liuius lib. 22. Vasaus prior. tomo chronicorum. Hispaniæ cap. 9. Godofre. in. leg. vltim. C. de hereticis.]

42 Sed ad eam partem, ex qua egressi sumus, reuertamur: in hæreticos, impios, & idololatriæ vltimi supplicij pœna ius- tissime constituta est a diuino, etiam legislatore. Nam in Deuteronomio lex ait: Propheta, qui dixerit, eamus, & se- quamur Deos alienos, interficietur: quia locutus est, ut vos auerteret a domino Deo vestro. Et rursus: Propheta, qui arrogantia deprauatus, voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, ut diceret, interficietur. Itaque Io- nas & Mathias plurimos idololatrias occiderunt, ut in libris Regnorum & Machabæorum continetur. Et Athe- nenses quos impietatis damnabant, lapidibus obruebant, ut est apud Aelia- num lib. 5. variæ historiæ. [Deute. 13. & 18. lib. 4. Regum c. 23. lib. 1. Machabæo. c. 2.]

43 Quin etiam in lib. Numerorum cap. 25. iratus Dominus contra Iudæos quia Deos filiarum Moab adorauerant, & initiati erant: Beelphegor, dixit ad Moysen: Tolle cunctos principes po- puli, & suspende eos contra solem in patibulis. Et Phinces virum & ma- lierem ob eam causam pugione per- fodit. De qua re differens Philo in pri- mo libro de monarchia, inquit: Qui

a pic-

a pietate deficiunt, plectendi sunt pœ- na vltima, quod tenebras præponant luci clarissimæ, & data opera mentem excæcant, cum potuerint verum cer- nere. Permissum est autem cuius be- ne nato educatoque a talibus sine mora pœnas sua manu exigere, non expecta- to assensu senatus & iudicium, imo ne delato quidem nomine: & sequi animi amantis Deum, infestique vitij impe- tum, concitati aduersus impios nulla di- gnos clementia, semel accepta potestati senatus, iudicium, prætorum, tribu- norum, accusatorum, testium, legum, populi: ut absque omnibus impedimen- tis intrepide pro pietate decertare li- ceat. Et Paulus apostolus in epistola ad Hebræos c. 10. hoc argumento vitur: Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus te- stibus moritur: quanto magis putatis, deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testa- menti pollutum dixerit, in quo sancti- ficatus est, & spiritui gratiæ contume- liam fecerit?

44 Celeberrimi quoque philosophi in ea dem sententia sunt. Plato quidem lib. 10. de legibus, impios non vna morte dignos esse censuit, sed pluribus. Iso- crates in Panathenæico dixit: Existimo, confessione omnium, pessimos viros esse, grauisimæque pœna dignos, qui res ad hominum salutem inuentas, ad aliorum perniciem conuertunt: neque ijs contra barbaros, neque contra delin- quentes, sed contra coniunctissimos, & cognatos suos abutuntur: quod hæ- retici omnes proculdubio faciunt. Et idem Isocrates in oratione contra Lo- chitem: Aequum est, eos qui id violant, quod maximi facitis, grauisimo supli- cio affici a vobis. Prætereo sciens alios.

45 Quamuis autem pluribus modis vlti-

imum supplicium irrogetur: impij ta- men hæretici generali omnium consue- tudine comburi solent: quod iustissi- mum quidem est, tamen quidam dif- sentiant. [Hostien. Ancha. Ioan. And. Card. Henri. & cæteri in. c. ad abolen- dam. de hæret. Brunus lib. 5. c. 3. Areti. & Alciat. in. l. 1. C. de summa Trinit. Bertradius consilio. 212. lib. 2. Alfon- sus lib. 2. de iusta hæretico. punitio. cap. 12. Corasius lib. 3. miscellane. cap. 8.]

46 Nec iniqua est ea consuetudo, sed iuri diuino consonat. inquit enim Saluator noster: Si quis in me non manserit, mit- tetur foras sicut palme, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Et Paulus in epistola quæ est ad Hebræos: Terra proferrens spinas ac tri- bulos, reprobata est, & maledicto proxi- ma, cuius consummatio in combustio- nem. Huiusmodi terra est animus hæ- reticorum, quæ tribulos & spinas pro- fert, suffocantes verbum Dei. Et ignis egressus a Domino interfecit impios, qui recesserunt a Moyse. [Ioan. 15. ad Hebræos. 6. Nume. 16.]

47 Quamobrem antiquissima est pœna ignis aduersus impios & hæreticos, ut ex actis Chalcedonenfis concilij satis constare potest. Illic enim episcopus Alexandrinus dixisse traditur: Si Euty- ches præter dogmata ecclesiæ sapit, non solum pœna dignus est, sed & igne. Ana- tolium quoque hæreticum igni viuum combusserunt, ut Nicephorus prodidit lib. 18. ecclesiast. hist. cap. 4. Grego- rius quoque lib. 1. dialogorum refert, Basilium magum Romæ fuisse com- bustum, & rem gestam laudat. Et pro- pter impiam atque scelestam discipli- nâ Templarij cõcremati fuerunt, ut Pe- trus Crinitus & Paulus Aemilius & Ga- guinus in vita Philippi Pulchri authores sūt, & Basilus hæreticus cõmuni suffra-

gio combustus fuit, sicuti Zonaras retulit in imperio Alexij Comneni: alibi quoque hæretici iam olim viui cremati sunt, quemadmodum Paulus Aemilius lib. 6. de rebus Francorum retulit. Itē constitutionibus Siculis cauetur, vt viui hæretici in conspectu populi comburantur, flammarum commissi iudicio. Quod legibus quoque Hispanis constitutum, & consuetudine iam pridem receptum est. Accedit etiam quod eadē pœna ethnici & hæretici catholicos punire solebant, vt Eusebius, Rufinus, Sozomenus, Nicephorus, ac Theodorus in ecclesiastica historia locupletissimi testes sunt. [actione. 1. Synodi Chalcedonen. Grego. lib. 1. dial. c. 4. constitutio. Siciliæ lib. 1. tit. 1. regia. l. 2. titu. 2. 6. parte. 7. & l. 2. tit. 1. lib. 4. fori legum. 2. Machabæo. 6. Eusebius lib. 4. histor. eccl. c. 15. & lib. 5. c. 3. & lib. 6. c. 31. & lib. 8. cap. 11. Rufinus lib. 11. eiusdem operis. cap. 2. Sozomenus lib. 6. historie tripartitæ. c. 9. & 11. Theodorus eodē lib. c. 16. Pet. Crinitus lib. 1. de honesta disciplina c. 13. & lib. 2. 4. c. 13. Paulus Aemilius lib. 8. Nicephorus lib. 3. c. 35. & lib. 5. c. 30. & c. 31. & lib. 7. c. 10. & sæpe alibi.]

48 Igne igitur extirpanda est hæretica pestis: ne nobis Deus irascatur, si hæreticos dimittimus impunitos. Iuxta quod imperator Theodosius inquit: Vnde ver solitam gratiam abiuravit? vnde æstas messe ieiuna laboriosum agricolam in spe destituit, aristarum? vnde hyemis intemperata ferocitas vbertatem terrarū penetrabili frigore sterilitatis læsione dampnavit? nisi quod ad impietatis vindictam transit lege sua nature decretum? Quod ne posthac sustinere cogamur, pacifica vltione pianda est supremi numinis veneranda maiestas. Hæc ille: qui eandem illam constitutionem

his verbis exorditur: Inter cæteras solitudines, quas amor publicus peruigili nobis cogitatione indixit, præcipuam imperatoris maiestatis curam esse perspicimus veræ religionis indaginem: cuius si cultum tenere potueris, iter prosperitatis humanis aperimus inceptis. Et post aliqua: Præterea præcipimus, vt quicumque seruum seu ingenuum in uitum, vel suasionem flectendo ex cultu Christianæ religionis in nefandam sectam, ritumue traduxerit, cum dispendio fortunarum capite puniatur. Et paulo post: Cernat præterea, bona sua proscripra, pœnæ mox sanguinis destinandus, qui fidem alterius expugnauit peruerfa doctrina. Lex profecto Hispano imperatore digna: vt enim Honorius & Theodosius aiunt, Grauius est morte, & immitius cede, si quis ex Christiana fide incredulitate Iudaica polluitur. Adde Leonem magnum quodam loco dicentem: Diligenter attendite fratres, & scitote, aliud esse in Deum peccare, aliud in hominem. Quando enim in nos peccant homines, si pœnitentibus veniam non indulgemus, peccatū incurrimus: quando aliquis in Deum peccauerit, si sine grandi districtione indulgere voluerimus, participes nos peccatis eorum efficiamur. Quæ sententia Cyrilli quoque fuit libro sexto in euangelium Ioannis. c. 9. [C. Theodosi. titu. de Iudæis. l. 1. & l. 16. titu. 6. l. 75. Leo sermone de martyribus.]

49 Hac autem pœna ignis hæretici tantūmodo relapsi, pertinaces, & impœnitentes puniuntur: nam alij omnes hæretici saluari pœnitentia iniuncta, ecclesiæ catholicæ gremio benigne admittuntur. Nec enim hæretici, etiam pertinaces, statim in ignem mittendi sunt: sed prius moneri sæpe debent, & viris religiosi & eruditus collo-

quentibus, de statu causæ, & animæ salute illis consulendum est: nec protinus audiendi sunt perire volentes, sed sententia differri debet, vt hæreticus furor, elanguat, donec vt Lucanus cecinit, *Deferat hic feruor mentes, cadat impetus amens,*

perdant, velle mori.

Nam sicut alius ait:

Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa est.

Et eo magis, quod de morte animarum æterna dilatio & cunctatio est. Quod si diutius in errore permanerit hæreticus pertinax, tunc lata sententia, qua de claretur hæreticus, iudici seculari relinquendus est, qui confestim illum condemnare, & in ignem mittere debet: pertinaces autem viui, cremari, alij vero anteaquam comburantur, strangulari solent. [Quod Leyua quoque nosser lib. 2. variat. resolutio. retulit. c. 10. Lucanus lib. 5. c. ad abolendam. de hæreticis. quita instruit. Hispal. c. 9. Alfonso. lib. 2. de iusta hæreti. puni. c. 1. Hermas lib. 2. de instaur. religio. c. 15. Godofredus in l. 4. C. de hæreti.]

50 Adde etiam, quod aduersus pertinaces & manifestos hæreticos iustissima est belli causa: quia sunt orthodoxorum hominum hostes omnium perniciosissimi. Indicto autem eis bello, cuiuscunque licebit spoliare, comprehendere, atque occidere illos: & ciuitates eorum ferro, & igne depopulari. Præterea, Innocentius tertius constituit, vt catholicis, qui crucis assumpto character e ad hæreticorum exterminium se accinxerint, illa gaudeant indulgentia, illoque sancto priuilegio sint muniti, quæ accedentibus in terræ sanctæ subsidium conceduntur. [Deut. 13. c. si audieris. c. si vos. 23. q. 5. c. excommunicamus. §. catholici. de hæreticis. Hostien. in summa. tit.

de hæreti. §. qualiter. Raymundus quoque §. sed nunquid. Ioan. And. Ancha. & ceteri. in c. presidentes. de hæreti. lib. 6. Alex. Ales. 2. parte q. 181. membro. 11. Gonfalus de hæreti. prau. q. 14. Alfonso lib. 2. de iusta hæreti. punitio. c. 14. Hermas lib. 2. de instaura. religio. c. 13. Brunus lib. 3. de hæreti. cap. vlti. & lib. 5. cap. 16. Ludo. Carerius de hæretic. num. 148.]

51 Item, prægnans mulier etsi hæretica sit vel suspecta, nec punienda tamen, nec excrucienda est quoad pariat. Quod antiquissima Aegyptiorum lege cautum erat: existimabant enim, penitus iniquum esse, eum qui nihil commisisset, vna cum facinoroso pœnam pati: aut duos plecti, cum vnus deliquisset. Insuper, cum sola peccasset mater, minime equum censebant, filium patri matricque communem luere maternam pœnam. Cuius legis meminit Diodorus Siculus lib. 2. & Plutarchus libro de se-ra numinis vindicta, dicens, eam quoque Græcis transcriptam fuisse: a quibus, ni fallor, ad Romanos translata fuit, & ab illis in Hispanos deriuata. [I. prægnantis. de pœnis. l. 2. ff. de mortuo infer. l. 1. §. & generaliter. de ven. in possessio. mitten. l. regia. vlti. titu. 31. par. 7. Chrysostomus hom. 5. de pœnitentia. Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum.]

52 Ad pœnam quoque pertinet, & hæreticorum odium, quod fides illis data seruanda non est. Nam si tyrannis, piratis, & ceteris publicis prædonibus, quia corpus occidunt, fides seruanda non est, longe minus hæreticis pertinacibus, qui occidunt animas: porro fieri non potest incolumibus viris huiusmodi, quin simplices fidelium animæ capiantur. At graue est fidem fallere: verumtamē (vt Marius Salomonius ait) promissa contra Christum fides, si præstetur, vtiq; perfidia

perfidia est. Iure igitur heretici quidam grauisimo concilij Constantiensis iudicio legitimam flammam concremati sunt, quamuis promissa illis securitas fuisset. Sed Iacobus Menochius, non male probat, concilium Constantiense nihil fecisse contra saluum conductum, qui seruandus omnino est, cum a principe vel a publica potestate fuerit illis concessus, ut paulo post adiungam. Beatus quoque Thomas censet, hereticum indocilem prodendum esse iudicibus, non obstantem fide, & iuramento, quibus catholicum astrinxerit. [Concilium Constantiense canone. 6. Salomonius in l. 2. §. exactis. de orig. iur. Tho. 2. 2. quæstio. 70. arti. 1. & quæstio. 40. artic. 3. Cicero lib. 3. offic. c. pen. Ambros. lib. 1. offic. c. 29. Bar. in quæstio. Lucanæ ciuitatis & in l. conuentionum. de pactis. & illic Fortunius & ceteri. Menochius consil. 180. nu. 225.]

53 Accedit eodem, quod cum hereticis nullum commercium, nec pax vlla catholicis esse debet: quamobrem fides illis data, etiam iuramento firmata, contra publicum bonum, contra salutem animarum, contra iura diuina & humana, nullo modo seruanda est. In malis promissis, inquit Isidorus, rescinde fidem: & iuramentum esse non debet vinculum iniquitatis. Accedit etiam, quod pax & communicatio cum hereticis pertinacibus, iniusta & impia est: nec enim omnino pax esse potest, quæ hereticorum simul & catholicorum professione permixta, cunctas religionis veræ & sinceræ sedes semper turbauit. Vnde Gelasius Papa ab Anastasio imperatore infimulatus, quasi pacem detrectaret, quam ipse cum hereticis, iniquis tamen conditionibus facere instituerat, qualis ea esset pax, his verbis demonstrat: Ergo, inquit, gloriose imperator, nolo

ego ecclesiarum pacem, quam etiam si cum mei sanguinis impendio prouenire possit, amplecterer: Sed precor te cuiusmodi debeat esse pax ipsa, non utcunque, sed veraciter Christiana mente libremus. Quomodo enim potest esse pax vera, cui charitas intemerata defuerit? Charitas autem qualiter esse debeat, nobis euidenter Apostolus prædicat, qui ait: Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quomodo, quæso, de corde erit puro, si conscientia inficiatur externo? quomodo de conscientia bona, si prauis fuerit malisque commixta? quomodo, fide non ficta, si maleat sociari cum perfidis? Quæ cum a nobis sapientiam dicta sint, necesse est tam inaccessibiliter iterari: & tamen non tacere, quando nomen pacis obtenditur: ut nostrum non sit (ut inuidiose iactatur) facere pacem, sed talem velle doceamus, qualis & sola pax esse, & præterquam pax nulla esse monstratur. [c. in malis. e. inter cætera. 22. q. 4. l. generaliter. de verbo. obligatio. c. non est obligatorium. de regul. iuris. Gelasius tomo de vinculo anathematis: Brunus lib. 3. de hereti. cap. 14. cum sequent.]

54 Si tamē fides hereticis data esset a principe vel publica potestate: exacte seruanda esset: si modo quod addidisset, non sit de illo genere rerum, quas lex aut inspirata, aut naturalis vetat præstare. Non enim videtur esse vetitum, eorum quæ ad naturam, aut gentium ius attingunt, habere cum heretico commercium, præsertim quod incolumi religione haberi possit: quia possibile esset ut per pia monita, etiam pertinacissimus ad saniorē mentem redeat: quod tamen priuatus inuito: superiorem seruare non teneretur: publica namque auctoritas nullius partis suæ, siue magnæ, si-

ue

ue parua, sed a Dei voluntate, imperioque dependet: contra, ab illius imperio pædet omnium, & singulorum, qui sub eo comprehenduntur, voluntates. Quamuis autem hereticus magis vitandus sit, quam reliqui religionis hostes, qui permitti queunt ex causa in Christiana republica commorari: nam ritibus nostris inspectis, suaque religione cum nostra discussa, spes est, eorum hominum monitis ad nostram societatem posse perducere: hereticus, tamen nullo modo in nostræ religionis republica erit admittendus: tam propter infatigabile alios corrumpendi studium, quam propter fucatisimæ impietatis, ideoque perniciosissimæ, latius & latius semper serpens contagium, sub pulcherrimæ (quod periculosissimum est) Christianæ pietatis prætextu: ut difficile sit non tentari, peneque impossibile non inquirari. [Hermas lib. 2. de instaur. religio. c. 14. & c. 6.]

55 Pœna igitur ignis puniri debent heretici: aut si id fieri non possit, certam mandari & expellendi sunt, bonis etiam publicatis. Quod legibus regum Gothorum iam olim in Hispania cautum fuisse legimus: confiscabantur enim hereticorum bona, & honore ac dignitatibus exuti, perpetuo exulabant: nec enim vlla communitio catholicis esse debet cum impijs & hereticis, ut sepiissime diximus. Vnde fit, ut omnia commercia sint hereticis interdicta: nec eorum contractus, aut voluntates vltimæ, nec alia eorum acta rata sint, nec ex testamento alterius, quippiam accipere queant, præsertim cum manifesti, aut conuicti fuerint. [regia l. 2. tit. 2. lib. 12. legum Gothicarum. l. Manicheos. l. Arriani. C. de hereticis. Brunus. lib. 5. de hereti. c. 14. & lib. 6. c. 3. cum seq. regia l. 4. tit. 3. parte. 6. & l. 4. tit. 2. parte. 7.]

56 Inde etiam fit, ut quidquid hereticis relinquitur, fiscus rapiat, si modo sciter illis relictum fuerit: nam si quis ignorans aliquem hereticum esse, hereditatem illum instituerit, probabilius est, ut pro non scripta sit institutio, & hereditas proximioribus defuncti consanguineis deferatur: quemadmodum Baldo, & quibusdam alijs placere video, quibus assentior. Nam si episcopus, aut alij clerici hereticos, etiam consanguineos, heredes instituerint, anathemati sunt, & illorum nomina delenda: id tamen locum non habet in his, qui ignorantes illos hereticos esse, eosdem heredes instituerunt. [regia. l. 16. tit. 6. lib. 3. fori. legum. Bald. in l. eam quam. C. de fideicommissis. Ancha. & Imolen. in c. 2. de testa. Alex. in l. 1. C. de hered. instit. c. si quis episcopus. c. in eos. de hereti. & illic Ioann. de Ana. Fel. in c. 2. de hereti. lib. 6. Bal. consil. 334. lib. 2. Brunus lib. 5. de hereti. c. 11. & Lud. Care. eod. titu. nu. 151.]

57 Hinc & illud est, quod heretici repelluntur ab accusatione, ac testimonio, & ab omnibus iudiciorum actis, & omnino ab omni actione: nec audiendi sunt in iudicio si quid velint exigere: quia excommunicati sunt, & iuribus atque actionibus ipso iure priuati. Quamobrem exceptio heresis omnem actionem excludit, sine qua nemo recte experiri solet. [cap. pagani. c. alieni. cap. non potest. 2. quæst. 7. l. quoniam. C. de heretic. cap. excommunicamus. eod. tit. cap. intelleximus. de iudic. l. si pupilli. §. videamus. de negot. gestis. cap. cum secundum. de heretic. lib. 6. glos. & Prepositus in cap. quo iure. 8. distinction. l. Ripa. in l. naturaliter. §. nihil commune. de acqui. possess. Brunus, lib. quinto. de heretic. cap. 10.]

58 Heretici

- 58 Hæretici iudices esse non possunt, quia infames sunt & excommunicati, & omni dominio ac iurisdictione priuati. [c. vlti. de hæret. lib. 6. l. vlti. C. de Iudeis l. 1. titul. 2. lib. legum nouellarum Theodosij.]
- 59 Quod si Philippus magni Alexandri pater, iudicem quendam officio recte priuauit, quia capillos inficere solitus erat: quanto iustius a iudicandi munere repellendus hæreticus est? Memorat Plutarchus in apophthegmatis, quod cum Philippus quendam ex Antipatri amicis iudicem numero ascripisset: postea quædam & barbam, & capillos eum sibi inficere sensit, remouit: quod diceret, eum qui in capillis infidus esset, dignum non esse, cui in negotijs fides haberetur. Qui in pilis, inquit, infidus est, qualem in negotijs remur futurum? Cui confine est, quod Archidamus Lacedæmoniorum rex in Cæum senem dixisse aiunt: Quid hic sani dicet, cuius non solum animus, verum etiam caput fucis contaminatum est? author Aelianus lib. 8. variæ historiæ. [Vide Clementem Alexandrinum lib. 3. pædagogii c. 3. Ludo. Cælium lib. 18. c. 11.]
- 60 Tum illud addo, quod maiores nostri in quarto concilio. Toletano dixerunt: Non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis. Nec mirum est, inquit Theodorus, ut hæretici qui sic insaniunt aduersus Deum & sanctam ecclesiam, licenter etiam alias transgrediantur leges. Quamobrem iure laudatur Theudericus Afer, qui (ut apud Nicephorum est) cum diaconum haberet orthodoxum, a se admodum dilectum, & in Arrianismum conuersus esset, ut eidem Theudericus faueret, gladio cum interemit, dicens: Si Deo fidem sinceram non seruasti, quomodo mihi qui homo sum, conscientiam sanam præstabis? [c. non potest. 2. quæstio. 7. Theodorus. lib. 2. historiæ tripar. c. 22. Nicephorus. lib. 16. historiæ ecclesiasticæ. c. 35. Zonaras tomo. 3. annaliū. in imperio Anastasij Dicori.]
- 61 Ad hæc, hæretici, aduocati, tabelliones, aut procuratores esse non queunt, nec omnino publicum aliquod officium gerere: sunt enim infames & excommunicati, & nullum eum eis commercium debet esse catholicis. [c. nulla officia. 54. distinct. c. infames. 6. q. 1. c. alieni. 2. q. 7. Brunus. lib. 5. de hæreti. c. 9.]
- 62 Item hæretici nullam habere possunt ecclesiasticam potestatem: quia diuisi sunt a capite illo, unde omnis auctoritas & potestas in membra influit ad edificationem totius corporis ecclesiastici: & quia subiectos non habent, in quos iurisdictione uti possint, cum ab eis liberati sint ipso iure, ut etiam ante dixi. [c. dicimus. c. pudenda. 24. q. 1. c. præter. 32. distinct. c. verbum Dei. cum seq. de poenitentia distinct. 1. Cyprianus epist. 6. lib. 1. Torquemada lib. 4. de eccle. 2. parte. c. 18. & seq. Pighius li. 4. hierar. ecclesiasticæ. c. 81.]
- 63 Alijs quoque beneficijs omnibus & iuribus ecclesiasticis priuati sunt hæretici: ex quo fit, ut ius patronatus habere non queant: quia rerum ecclesiasticarum capaces non sunt, & omnibus omnino beneficijs habentur indigni. Quas ob res nec impetrare possunt beneficium annualis possessoris, nec defenduntur sedis apostolicæ regulis. [Lamberti. li. 1. de iure patron. parte. 1. quæst. 1. art. 7. Ludou. Gomes in regula cancellariæ de annali possessore quæst. 3. & 52. & in regula de triennali. q. 52. Brunus lib. 5. de hæreticis. c. 7.]
- 64 Item, illud in odium & poenam hæreticorum constitutum est, ut eodem tempore contra eundem hæreticum plures ac di-

- ac diuersi iudices procedere possint: & ut hæreticus teneatur contra seipsum edere libros, & probationes ad confirmandam intentionem accusatoris. [c. per hoc. de hæreti. lib. 6. Clem. 1. & extrauag. ex eo. eiusdem titu. Ponzini. de lamijs. num. 74. Ludo. Gomes. in. c. dispendia. de rescript. lib. 6. nu. 18. interpretes. in. c. cum parati. de appellat. Iacoba. lib. 2. de concilio. arti. 5. Almainus de suprema potestate laica. quæst. 3. c. 8. de libris edendis. glo. & Philipp. Francus in. c. ut commissi. de hæretic. lib. 6. Purpuratus in. l. vltim. C. de eden. Nicol. Arelata. de hæreticis, notab. 21.]
- 65 Adde etiam, quod hæreticus ad ecclesiam fugiens non defendetur præsidio sanctitatis loci, id est, immunitate ecclesiarum: tum quia contra ecclesiam delinquit: tum etiam, quia per insidias multorum animas inficit, & occidit. Nam ut Augustinus inquit, Veneno falsæ, pernicioseque doctrine animas, multo infelicis, quàm barbaricus gladius, trucidant. Quamobrem Gundemirus Gotthorū rex, qui hæc immunitatem Hispaniarum ecclesijs ante nongentos annos concessit, tria hominum genera excepisse dicitur: scilicet, latrones, proditores, & hæreticos, ut in eius vita Petrus Medina memorat. [c. vlti. de immunit. ecclesia. c. 1. de homicidio. Augustinus Hieronymo epist. 28. Gósalus de hæreti. prauis. quæst. 11. Hippolyt. in. l. ex senatus consulto. de sicarijs. Boherius decisio. 110. Remigijs Gonni. de immunita. ecclesiar. fallentia. 18. Couaru. lib. 2. resolutio. c. vlt. Petrus Medina lib. de memorabilibus Hispaniæ cap. 18. Vide Alfonso Tostadam. Exod. 22. quæst. 16. & Iosue 20. quæst. 3. cum. seq. Catell. Cottam in memorabilibus, verbo, asylum. Alciatum. lib. 3. præsum-
- ptio. c. 33. & lib. 7. parergon. c. 6. Corasium lib. 5. miscellan. c. 23.]
- 66 Præterea, hæretici perpetua notantur infamia: quæ poena viris bonis est maxima: honor enim, ut Aristoteles ait, maximum bonorum externorum, & proprium virtutis præmium est: e contrario autem infamia peccati comes, & propria poena est. Nec immerito hæreticis & infamibus portæ dignitatum omni iure clauduntur. [authe. Gazaros. C. de hæretic. c. infames. 6. quæstio. 1. c. alieni. 2. q. 7. c. infamibus. de regul. iuris. c. 2. §. hæretici. de hæreti. lib. 6. Arist. 4. ethic. c. 3. l. isti quidē. quod met. causa. Brunus. lib. 5. de hæreti. c. 8.]
- 67 Et quamuis in omnibus fere criminibus alia poena nobiliores, alia plebei puniri soleant: in crimine tamen hæresis eadē omnibus poena sine delectu personarum constituta est. Solent quidem apud plerasque nationes aliter honestiores, aliter sordidiores puniri: de Memnone Thessalo Xenophon loquens, libro secundo de expeditione Cyri minoris, inquit: Interemptis vero ijs, quos ante dixi, prætoribus, eo nomine quod eiusdem criminis esset damnatus, non statim tamen, neque eodem mortis genere sublati sunt: non enim ei, ut cæteris, est caput a ceruicibus abscissum (quod supplicij genus honestissimū habetur) sed quod eius sceleris dignum fuit, regis iussu, multis corporis cruciatibus laceratus, vix anno exacto exanimatus est. Item Hirtius lib. 6. de bello Hispaniensi, his verbis militum & seruorum poenam distinguit: Serui sunt in crucem sublatis, militi ceruices abscissæ. Eusebius quoque lib. 5. ecclesiasticæ historiæ: Rursum cruces, rursum poenæ; rursum tormenta reparantur: & si qui forte ciues Romani reperti sunt, hos

plecti capite decernit, ceteros vero be-
stij tradit. Sic etiam legibus Hispaniæ
nobilium ceruices amputantur, plebei
vero furcis suspenduntur. [Eusebius
lib. 5. c. 3. l. moris. §. sed enim. de pœ-
nis. l. Pedius. de incen. ruina. naustra.
regia. l. vltim. titul. 18. parte. 1. & l.
24. tit. 22. parte. 2. l. 3. & inibi glos.
de re mili. Bart. in. l. capitaliū. §. serui
caſi. de pœnis. Tiraquel. de nobilita.
c. 20. nume. 104.]

68. Cæterum nobilis in hæresim incidens,
infamis & vilis erit, & plebeiorum pœ-
na puniendus: nec enim vlla differentia
est in rebus fidei & religionis inter ma-
gnos & paruos, inter nobiles & ignobi-
biles. Etenim in vno spiritu omnes nos
in vnum corpus baptizati sumus, siue
Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue li-
beri, vt Paulus apostolus in epistola ad
Romanos scriptum reliquit. Et iterum
ad Galatas scribens ait: Non est Iudæus,
neque Græcus: non est seruus, neque
liber: non est masculus, neque foemina:
omnes enim vos vnum estis in Christo
Iesu. Et alibi: Non est Gentilis & Iu-
dæus, circumcisio & præputium, barba-
rus & Scytha, seruus & liber: sed omnia
& in omnibus Christus. Hieronymus
quoque in epistola ad Celantiā inquit:
Nescit religio nostra personas accipere,
nec conditiones hominum, sed animos
inspicit singulorum: seruum & nobile
de moribus pronunciat: Summa apud
Deum est nobilitas clarum esse virtu-
tibus. Et Chrysoſtomus in epistolam
ad Romanos sermone secundo: Vbi fi-
dei nobilitas quaeritur, ibi nemo bar-
barus, nemo Græcus, aduena nemo,
nemo ciuis, sed in eandem simul omnes
ascenderunt dignitatis excellentiam. Et
sermone decimoquarto: Nobilitas no-
stra ex fide est. Cum igitur nobilis æqua-
lis plebeio sit in rebus fidei & religio-

nis, & eadem pœna contra omnes hæ-
reticos constituta sit, relinquatur plane,
quod perinde puniendus est hæreticus
nobilis, atque plebeius: & eo magis,
quo grauior & perniciosior est nobiliū
hæresis, magisque reipublicæ nocet.
Nam vt eleganter ille cecinit.

*Omne animi vitium tanto conspectius
in se*

*Crimen habet, quanto maior qui pec-
cat habetur.*

Et lex Honorij atque Theodosij ait: Pa-
res cæteris sint, quibus pares sunt in
dogmatis prauitate. Et alia lex inquit:
Quos par facinus coinquinat & æquat,
vtrosq; similis pœna comitetur. [l. 49.
tit. 4. lib. 16. C. Theod. & l. 1. titul.
27. lib. 9. eiusdem operis. l. si quenuā.
C. de episcopis & cleri. l. nec infames.
C. de decurio. lib. 10. ad Roman. cap.
10. ad Galatas. 3. ad Colof. 3. Origenes
li. 1. in Iob. col. 18. Cyprianus. tractat.
contra Demetrianum. Lactantius. lib.
5. diuina. institutio. cap. 15. Nazianzen.
oratione 24. l. quædam. de pœnis. l. 2.
ff. de re milita. c. nulli fas. 25. quaest.
1. c. quia sanctitas. 50. distin. cap. cum
quidam. de iure iuran. & illic Felinus
colu. 3. Archidia. in. c. qui contra. 24.
quaest. 1. Tiraquel. de nobilitate. c. 20.
nume. 118. & lib. de pœnis, causa. 31.
nume. 25. & 34. Brunus lib. 5. de se-
ditio. cap. 4.]

69. Quod si clericus in hæresim incidat,
& pertinax sit, relapsus, vel impœ-
nitens, degradandus est, & iudici se-
culari relinquendus: tunc autem rea-
lis regradatio, siue refacratio, fieri de-
bet ab episcopo loci ordinario, cōuo-
catis abbatibus, alijsque prælatis, &
religiosis ac doctis viris. Verum hæc
exauguratio fieri non debet in alijs cri-
minibus ab vno tantum episcopo, nisi
cum reus constitutus est in minoribus
tantum

tantum ordinibus: in maioribus enim
vnus episcopus non sufficit, præter-
quam in crimine hæresis. Sed hodie ab
vno episcopo duntaxat degradatio fieri
potest. [Concil. Tridentin. sess. 13. cap.
4. cap. ad abolendam. cap. excommu-
nicamus. §. 1. cap. penul. de hæretic.
c. 1. & inibi interpretes. de hæret. li. 6.]

70. Per hanc autem degradationem cle-
ricus ordine, dignitate, & omni pri-
uilegio exuitur: & fieri exauthoratio
debet cum solenni detractione insigniū
clericalis militiæ: qua quidem a mili-
tia sacra missus, & exauthoratus omni
priuilegio clericali destituitur, ademp-
tis singulis ornamentis, ad eius, qui
exaugurandus est ordinem pertinen-
tibus: quæ omnia solemner fieri de-
bent coram iudice seculari: cui degra-
datus est relinquendus, sed non tra-
dendus. Quinimo iudices ecclesiasti-
ci pro eo efficaciter intercedere debent,
vt secularis moderetur. [cap. nouimus.
de verb. signifi. c. degradatio. de pœ-
nis. lib. 6. l. qui de libertate. ff. de libe-
causa. l. proditores. ff. de re milit. l. 2.
de his qui not. infam. Cyprianus epi-
stola. 1. lib. 2. Lucas in. l. 1. de priui-
legi. schola. lib. 12. Bertachin. tract.
de episcopo. lib. 5. ad finem. Alberti-
nus in c. 1. de hæretic. lib. 6. Brunus
lib. 4. de hæreticis. cap. 13.]

71. Præterea, clerici hæretici non solum
bonis omnibus temporalibus priuati
sunt, verum etiam dignitatibus, be-
neficijs, & sacerdotijs, alijsque stipen-
dijs ecclesiasticis. Dioecēsani tamen
requirendi sunt ad priuationem bene-
ficiorum, nisi forte constiterit, eos
scienter hæreticis illa contulisse. [cap.
vt commissi. §. priuandi. de hæretic.
lib. 6. cap. ad abolendam. cap. excommu-
nicamus. §. credētes. de hæretic. li. 5.]

72. Sed hinc exoritur quaestio, an isti
hæretici beneficijs ecclesiasticis priuati
sint ipso iure, vel sententia iudicum
sit necessaria. Multi dicunt sententiam
priuationis non esse necessariam: sed
Alfonſus Castrensis, ait, necessariam
esse sententiam: quia nusquam inueni-
tur hæc pœna constituta verbis signifi-
cantibus sententiam ipso iure latam.
Cui ego vehementer assentior: tum
quia semper sententia, saltem declara-
toria, necessaria est, vt alibi osten-
dimus: tum etiam quia hæc opinio
æquior & benignior est. Adde, quod
frustra requirendi essent ad beneficio-
rum priuationem dioecēsani, si clerici
iure ipso priuati forent, & sententia
iudicum necessaria non esset. [Compos-
stel. in. c. quod sicut. de electio. Præpo-
situs in cap. quo iure. 8. distin. & in
cap. vlti. 19. distin. Felinus in. cap.
2. de rescrip. Anchara. & Nicol. de
Milis, & Ioan. Bernard. qui eos citat
in practica criminali. cap. 106. Alfon-
sus contra, lib. 2. de iusta hæretic. pu-
nitio. cap. 9.]

73. Item absoluti sunt a debito fidelita-
tis, dominij, & omnis obsequij, qui-
cunque lapsi manifeste in hæresim,
aliquo pacto, quacunque firmitate val-
lato, tenebantur astricti: quemadmo-
dum Gregorius nonus constituit. Vnde
relinquitur, quod is apud quem hæ-
reticus quippiam deposuerit, non te-
nebitur post manifestam hæresim de-
positam rem illi reddere, sed fisco peten-
ti. Præterea, custodes arciū & quicunq;
Vasalli eadē constitutione liberati sunt
a vinculo sacramenti, quo dominis fi-
delitatem promiserant. Quin etiam ca-
tholica vxor hæretico viro debitum red-
dere nō tenetur. [c. vlti. de hæret. l. bona
fides depof. c. illa. de diuortijs. Alfonso
li. 2. de iusta hæret. punitio. cap. 7.]

- 74 Ex eiusdem Gregorianæ constitutionis verbis constat, hæreticum esse priuatum omni dominio, scilicet, naturali, ciuili, & politico: naturali, quod habet in filios, nam propter hæresim patris efficiuntur filij sui iuris: ciuili, quod habet in seruos, ab eo enim serui liberantur: politico, quod rerum domini habent in subiectos, quo hæretici quoque priuantur. [c. vlti. de hæreti. c. 2. §. vlt. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. l. Manichæos. C. eod. tit.]
- 75 Quæsitum scio, an regnum hæretici regis, qui superiorem non habet, confiscari queat. Causa dubitationis oritur ex hoc, quod bona hæreticorum deferuntur fisco domini superioris: quamobrem Alfonsus Castrensis censet, regnum illud ad filium regis catholicum pertinere, perinde ac si hæreticus defunctus esset. Quod si filius, & proximo res consanguinei hæretici quoque sint, regnum ipsum catholicum posset regem orthodoxum eligere. Si vero regnum hæreticum esset, electio regis catholici ad summum Pontificem pertineret. Hęc est Alfonsi nostri sententia, quæ mihi quidem non displicet: addo tamen quod regnum illud potest a catholicis occupari. [c. vergentis. de hæreti. l. Gallus. §. & quid si tantum. de libe. & posthu. c. grandi. de supplen. negligen. prælato. c. alius 15. q. 6. Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu ecclesiæ arti. 56. Alfonsi lib. 2. de iusta hæreti. puni. c. 7. Bal. in l. 1. C. de emancipa. libero. Corsetus de potestate regia. q. 76. Godofre. in athen. si vero. C. de hæreti.]
- 76 Suspecti autem de crimine hæresis puniri poterunt pœnis pecuniarijs arbitrio inquisitorum: quod tum demum fieri solet, cum reus est vehementer suspectus, & propter ætatem, vel valetudinem, vel aliam causam, nec torqueri, nec purga-

ri potest: nam tunc trahitur cum alijs reis in publicum, indutus habitu pœnitentiæ, & abiurat solemniter, & tertiam parte bonorum mulctatur, plus minusue, arbitrio iudicum. Sed has pœnas applicare debent expensis officij sanctę inquisitionis: nec eas accipere possunt, ne insolutum quidem ratione salarij sibi, aut ministris debiti, vt mandato quodam generalis inquisitoris plenius continetur. [c. accusatus. §. seculares. de hæreti. lib. 6. c. si vos. 26. q. 5. & inibi glo. item Cardinalis. & Ioan. Imolen. in Clem. 1. de vsuris. idem Cardin. in Clem. vlt. in fine de hæreti. Fran. Squillacen. de fide cathol. c. 31. Gonfalus. de hæretica prauitat. quæst. 8. Couar. lib. 2. varia. resolutio. c. 9. & instru. 4. Tolet. c. 8. Ioan. Bern. in practic. c. 134. Zanchi. de hæreti. c. 19. Fran. Burfat. consil. 90.]

77 Cæterum hæredes eorum, qui suspecti erant de crimine hæresis, condemnari non debent ad pœnas istas pecuniarias præstandas, etiam si mortui fuerint illi suspecti accusatione pendente: quia suspiciones, quantumuis vehementes morte reorum extinguuntur. [c. accusatus. §. porro. de hæreti. lib. 6. l. vlti. ad leg. Iuliam. maiesta. Domini. & Philip. Fran. in dicto. §. porro. Anchar. in c. filij. de hæreti. lib. 6. notab. 2. Hippolyt. in l. vlti. de quæst.]

78 In his autem, alijsque pœnis arbitrijs iudex non quid quid libuerit iudicare, sed leges & æquitatem seruare debet. Nam sicuti Marcellus inquit, Respicendum est iudicanti, ne quid aut durius aut remissius constituitur, quam causa deposcit: sed perpenso iudicio, prout quæque res expostulat, statuendum est: & iuxta regulam Deuteronomij, Pro mensura peccati erit & plagarum modus. Sæpissime quidem necesse est, vt iudex

- iudex in pœnis legum, arbitrio suo utatur, ita tamen vt leges non offendat: nec enim homo dominari debet, sed lex, & ratio. Et vt Aristoteles ait, Qui legem imperare iubet, is Deum & leges iubet imperare: qui vero hominem, belluam adiungit: huic enim similis est cupiditas: & ira magistratus etiam optimos viros peruertit: lex autem est mens sine appetentia: rectius igitur omnia ex legibus, quam ex voluntate hominum, quæ periculosa norma est, efficiuntur. Legum ministri (vt in oratione pro Cluentio inquit Cicero) magistratus: legum interpretes, iudices: legum denique idcirco omnes serui sumus, vt liberi esse possimus. Et libro tertio de legibus, Vere dici potest, magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. [l. respiciendum. de pœnis. Deutero. 25. l. 1. de vsuris. Aristotel. 5. ethico. c. 6. & lib. 3. politico. c. vlt. & lib. 2. c. 8. l. 1. §. 1. ad Turpilianum. Brunus li. 3. de legato. c. 5. Tiraquel. lib. de pœnis, in præfatione.]
- 79 Ex causa tamen iudex potest pœnas etiam legibus præfinitas augere, vel temperare. Causæ autem ex circumstantijs nasci solent: quæ septem modis estimantur, vt Claudianus iureconsultus ait: causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu. [l. quid ergo. §. pœna grauior. de his qui notan. in fa. c. de causis. de officio delegati. Chrysofomus. in Matthæ. hom. 76. col. vlti. de circumstantijs. l. aut facta. de pœnis. Fortunatianus lib. 2. Theophroricorum in principio. Lucas in l. 1. de colo. Illyricia. lib. 11. & in l. si apparitor. de cohortalib. lib. 12. Tho. 1. secunda quæst. 7. & quæst. 18. Duran. Richar. & cæteri in lib. 4. sententia. dist. 16. Brunus. li. 5. de hæreticis. c. 19. Almainus trac. 1. moralium. c. 6. cum seq. Tiraquel.
- 80 Durius autem puniendi sunt hæresiarum, magistri errorum, & nouarum heresum authores & inuectores, & veterum resuscitatores: quia longe grauius, quàm alij hæretici delinquant: sunt enim lupi rapaces, non parcentes gregi: loquentes peruersa, vt adducant discipulos post se: non tantum errantes ipsi, sed alios etiam in errorem mittentes. Docet hoc Ioanes in Apocalypsi dicens: Apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestię, & qui adorauerunt imaginem eius: viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure, & cæteri occisi sunt in gladio, & cætera. Quibus plane intelligitur, grauiori pœna puniendos esse aliorum seductores, quam secuti ab illis. [Apocalyp. 19. Brunus. lib. 1. de hæreti. c. 4. & lib. 5. de sedition. cap. 6.]
- 81 Et quamuis magna sit inter iuris peritos dissensio, possit ne iudex arbitrio suo pœna mortis damnare quempiam: & plurimi putent id ex magna causa licere: benignior tamen & verior sententia est, neminem quantumuis sceleratum, solo iudicis arbitrio pœna vltimi supplicij puniri posse. Prohibitum enim est præcepto diuino, hominem occidere, cuius præcepti exceptiones (vt Augustinus inquit) eadem ipsa diuina fecit auctoritas, vt scilicet, occidere liceat secundum diuinas leges, publica tantum reipublicę, aut principis, aut legislatoris autoritate: non autem cuiusuis iudicis aut magistratus arbitrio: nam iudex legis custos, eiusque minister est: nec vllam habet potestatem in hominis vitam, nisi expressa lege mortis pœna pro tali crimine constituta sit: etenim solus Deus dominus est vitę & mortis: nec

vita cuiuspiam ex alterius arbitrio pendere potest. Perniciose igitur errant iudices, qui vltimo supplicio puniunt illos, quorum crimina plane probata non sunt: vel si forte probentur, non tamen clarissima lege pœna mortis pro eisdem criminibus statuta sit. Etenim, vt Plato, Aristoteles, cæterique consentiunt, minima tantummodo iudicis arbitrio relinquenda sunt: mortis vero supplicium omnium pœnarum grauissimum & maximum est. Quod si crimen aliquod atrocissimum committatur, cui pœna mortis nominatim legibus præfinita non sit: consulere principem iudex debet, non autem aliarum legum pœnas ad exemplum trahere, tametsi par, maiorue ratio id ipsum postulare videatur. [l. 1. de furib. balnea. l. 1. de effracto. & expilato. l. 1. ad Turpilia. Seneca. lib. 3. de beneficijs. Iason in l. qui iurisdictioni. de iurisdic. omni. iudi. Alfonso Castren. lib. 1. de potestate legis pœnalis c. 6. in fine. Domini. Soto. lib. 5. de iustitia & iure quæst. 1. arti. 3. consulendus est princeps. l. diu fratres. l. ad bestias. de pœnis. nec extēdendæ sunt leges pœnales. l. at si quis. §. diuus autem Marcus. de religio. & sumpti. func. §. cum igitur. authen. de non eligend. secundo nuben. Ias. in l. cum quidam. de liber. & posthu. Aymo de antiquitate. 4. parte. §. transeo nunc. nu. 147. cum seq.]

82 Adde etiam quod hæretici non modo pœnis tēporalibus puniuntur, sed quod grauissimum & vehemēter dolendum est, pœnis etiam æternis. Etenim hæretico homini, qui ecclesiæ non tenet vnitatem (vt ait Augustinus libro de fide ad Petrum) neque baptismus, neque elemosyna, neque mors pro nomine Christi suscepta, proficere poterit ad salutē. Quod & Origenes, Cyprianus, Isido-

rus, & cæteri omnes tradūt. Cuius rei causa in promptu est: quia extra ecclesiam non est salus: & sicut Augustinus inquit, Ecclesia catholica sola corpus est Christi, cuius ille caput est, saluator corporis sui. Extra corpus neminem viuificat Spiritus sanctus: quia, sicut ipse dicit Apostolus, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: non est autem particeps diuinæ charitatis, qui hostis est vnitatis: non habent itaque Spiritum sanctum hæretici, qui sunt extra ecclesiam. [c. firmissime. de hæret. c. alienus. c. vbi sana fides. cū seq. 42. q. 1. cum seq. Aug. lib. de fid. ad Petrum. cap. 39. Origen. lib. 1. in Iob col. 9. Cyprianus epistola ad Iubaianū de hæreti. baptizan. prope finem. Isidorus lib. 1. de summo bono. c. 20. c. si quis a catholica. 23. q. 4. Augu. ad Bonifacium epistola. 50. & contra Donatistas epistola. 152. & libro, de vera & falsa pœnitentia c. 12.]

83 Sed hæresiarcharum pœna in inferno erit grauissima, & crescet ex discipulorum damno. Magnus Basilus libro de vera virginitate inquit: Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruersitatem doctrinæ quam mundo inuexere, maxime nocēt: cuncti, qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, auctores proditionis suæ, & si dudum vita functos, atrocioribus illic supplicijs tradūt. Et Theophylactus in epistolam ad Timotheum cap. 5. Docet aliquis praua, pernicioseque sapientiæ institutionem, dogmaue profert, huius peccatū ipsum sequitur, non enim vna cum ipso extinguitur, sed post eū supersunt corruptionis eius successores. quod genus sunt omnes, qui præter ecclesiasticum dogma commentaria scripserunt. dabunt autem illi pœnas,

nas, non solum quod ipsi sunt seducti & errauerint, verum etiam quod sequētibz auctores erroris extiterint. atque his similia Oecumenius ibidem quoque scripta reliquit.

84 Cæterum, neque hæreticus, neque alius quispiam facinorosus cessare debet ab operibus bonis: nam etsi bona opera extra charitatem & vnitatē facta, mortua sint: profunt nihilominus ad impetrandam culpæ remissionem & gratiam: ad promerēda bona temporalia: ad vitandam transgressionem præceptorum: ad obfistendum inclinationi peccatorum: ad habitum virtutum generandum: ad consequendam intercessionē sanctorum: ad veniam facilius impetrandam: denique ad supplicium leuius. [c. si quando. cum seq. de pœnitent. distin. 3. Alexand. Ales. 3. par. quæstio. 74. membro. 5. Altissiodorensis. lib. 3. tractatu. 2. q. 7. Abulensis Matth. 5. quæstio. 171. Duran. in lib. 4. sent. distin. 15. q. 3. & illic Gabriel distinct. 16. q. 2. & Ioan. Maior. distin. 15. q. 1. Siluester in summa, verbo charitas. §. 8. Hadrianus quolib. 8. col. 9.]

85 Iudices vicem eorum dolere debent, quos vltimo supplicio legibus condemnare tenentur. Imple Christiane iudex inquit Augustinus, pij patris officium: sic succensere iniquitati memineris, vt non in peccatorum atrocitatibus exerceas vlciscendi libidinem: sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. Sane qui sponte hominem occidit, etiam quem lex occidere iubet, homicida est. Hi qui reipublicæ præfunt (vt apud Ciceronem est) legum similes esse debent, quæ ad puniendum, non iracundia, sed æquitate ducuntur. Vera iustitia compassionem habet, falsa vero dedignationem. Nil cupiditate nocendi fiat, sed omnia consulendi

charitate: nil fiat immaniter, nil inhumaniter: non homines, sed peccata odio habeantur: & quod seuerius castigare necesse est, non sæuientis plectatur animo, sed medentis. Non sine cōmiseratione ac dolore ferenda est sententiā vltimi supplicij, vt regijs legibus continetur: & serenissimus Portugalliæ rex clemēter admodum id seruare dicitur. Qua in re iure ac merito laudatur Vespasianus, qui neque cæde cuiuspiam vnquā lætatus, iustis supplicijs illachrymauit etiam & ingemuit. Bias quoque damnaturus quempiam ad mortem, lachrymatus est: & cum dixisset quidam: Quid est hoc quod fleas, cū penes te sit condemnare hominē? respondit: quia necessarium est, naturæ affectum, legi suffragium reddere. [August. ad Marcellinum epist. 159. c. circuncelliones. c. cum minister. c. prodest. 23. quæst. 5. Cicero. lib. 1. offic. c. vera iustitia. 45. dist. c. odio. 86. distin. Chrysostomus in Genesim homil. 17. & in Acta apostolorum homil. 43. & in priorem Pauli epistolam ad Corin. hom. 33. regia. l. vlti. titul. 3. parte. 7. Suetio. Traquil. in Vespasiano c. 15.]

86 Hæretici pertinaces publice in conspectu populi comburendi sunt: & id fieri solet extra portas ciuitatis: quemadmodum olim in Deute. cap. 17. idololatra educebatur ad portas ciuitatis, & lapidibus obruebatur. Pœna autem publica esse debet, quia & potestas, & iurisdictione iudicū publica est: & vt ciuis meus Seneca controuers. 17. inquit: Non magis priuatum potest esse supplicium, quam iudicium. Et libro tertio de ira: Quid tam inauditum, quam nocturnū supplicium? animaduersiones quo notiores sunt, plus ad exemplum, emendationemque proficiunt. Et Plutarchus libro de fera numinis vindicta: Scele-

torum

storum supplicia ideo manifeste cunctis ostenduntur, quoniam vindictæ cum ratione inflictæ officium est, alios per aliorum animaduersiones compescere ac cohibere.

- 87 Qui hæresim dixit, aut hæreticus fuit ante multos annos, mitius puniendus est, si correctus fuerit: nam si diu permanferit, puniendus est durius: tum quia crimen hæresis habet tractum successium: tum etiam, quia tanto grauiora sunt peccata, quanto diutius animam alligant. [c. vlti. de consuet. c. nō debet. de consangu. & affinit. Tiraquel. lib. de pœnis, causa. 29.]
- 88 Domus vero, in quam hæretici conueniebant ad hæreses docendas, atque discendas, olim quidem fisco vendicabatur, vt multis constitutionibus codicis Theodosiani continetur, titulo de his, qui super religione contendunt. [l. 20. l. 23. l. 35. l. 49.]
- 89 Quin etiam domus aliena, in quam hæretici conueniunt, domino domus permittente, aut conueniente, similiter confiscatur, & dominus ipse punitur: & colonus, qui id non indicauit, deportatur, actor vel procurator possessionis verberibus coercitus, perpetuo metallorum operi deputatur. [eodem titul. l. 11. l. 24. l. 26. l. 30. & l. vltim. C. de sacrificijs paganorum.]
- 90 Sed plurimis constitutionibus, & quidem posterioribus, domus illa ecclesiæ catholicæ adiudicatur. [l. 33. l. 42. l. 44. l. 47. l. 56. de his qui super religione contendunt. C. Theod. & l. 3. l. Arriani. l. quicumque. C. de hæretic. & constitutione nouella. 132.]
- 91 Hodie tamen, si domus erat hæretici,

cum reliquis eiusdem bonis publicatur: si vero aliena est, & in eam conuenerūt heretici permittente aut sciente domino, funditus eueri solet. Quinimo nonnunquam diruitur domus, & pretium eius domino ignorantibus datur, cum id expedire videtur ad publicam ciuiū vtilitatem: vt habeant, scilicet, quibus commoneantur ac deterreantur. [Iosue. 7. numerorum. 16. cap. denique. §. turibula. 7. quæstio. 1. argumento. l. Lucius. ff. de euitio. l. si quis sepulchrum. ff. de religiosis. Zanchi. cap. 39. & 40.]

- 92 Quid autem de eo fiet, qui se finxit officialem sanctæ inquisitionis, vt aliquem opprimeret, spoliaret, vel eluderet? Modestinus ait: Qui se pro milite gessit, vel illicitis insignibus est vltus, vel falso diplomate vias commeaui, pro admisi qualitate grauisime puniendus est. & Iulius Paulus libro quinto receptarum sententiarū, Qui insignibus, inquit, altioris ordinis vtuntur, militiamque confingunt, quo quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur. [l. 1. ff. de abigeis. Iul. Paul. lib. 5. titul. ad legem Cornel. testamentariam. l. eos. ff. de falsis.]
- 93 Sed melior est Modestini sententia, vt recto iudicis arbitrio pro admisi qualitate puniatur impostor. Solet autem flagellis cædi: & nonnunquam ad triremes damnari. Nam, etsi quid grauius admiserit, non possunt inquisitores apostolici eum curiæ seculari relinquere: iubeant tamen vt ablata restituant. [l. 1. ff. de concussione. l. pœn. ff. stellionatus.]

De

S V M M A R I V M.

- 1 Pœnitentia post crimen admissum nihil prodest ad veniam & impunitatem coram iudicibus secularibus.
- 2 Iudices ordinarij, cum delicti perpetrati veniam quis petit, eam concedere non possunt.
- 3 Deprecatio quid sit, & apud quos locum habeat.
- 4 Deprecatio in sacro inquisitorū foro locum habet, & in eo iuris clementia est.
- 5 Pœnitentia & vera peccati cōfessio magni momenti est, ad veniam facilius consequendam.
- 6 Pœnitentibus hæreticis non solum pontificiæ leges, sed Cæsareæ etiam veniam concedere solent.
- 7 Hæreticis ad ecclesiā redeuntibus quāti olim temporis pœnitentia præsumebatur, & quanti hodie.
- 8 Pœnitentia hæreticis imposta publice agenda est.
- 9 Pœnitentes publici quo vestitu induti esse debent.
- 10 Pœnitentiam olim agentes cilicio & sacco induebantur.
- 11 Vestitu pœnitentiæ qui abiecerit, aut occultauerit, puniendus est vt impœnitens.
- 12 Inquisitores moderari non possunt tempus ab eis præsumitur, ad vestitum pœnitentiæ ferendum.
- 13 Vestitus pœnitentium, & saccus hæreticorum damnatorum suspendendus est in ecclesia, in cuius parœcia habitauerunt.
- 14 Pœnitentiæ insignia qui surantur, quomodo puniri debeant.
- 15 Hæretici qui ad ecclesiam redeunt, non solum publicam pœnitentiam agunt, sed eorum etiam bona confiscantur.
- 16 Pœnitentium bona interdum non confiscantur, quod non ipso iure, sed principum indulgentia fit.
- 17 Pœnitentibus qui ad rectam fidem redeunt intra tempus ab inquisitoribus præsumitur, quid concesserint reges catholici.
- 18 Pœnitentes an sint exempti a iurisdictione regia.
- 19 Pœnitentes non liberantur a iurisdictione regia.
- 20 Pœnitentes exemptos esse a iurisdictione regia, nō statuit decretū Leonis magni.
- 21 Pœnitentes liberos esse a iurisdictione regia, quos intellexerit Leo magnus.
- 22 Pœnitentibus ecclesiæ reconciliatis, & filijs ac nepotibus damnatorum, quibus rebus interdicitur.
- 23 Pœnitentibus, & filijs ac nepotibus damnatorum prohibetur ne equis vehantur.
- 24 Pœnitentes, & filij ac nepotes hereticorum neque equulis vti possunt.
- 25 Pœnitentibus, & filijs ac nepotibus hæreticorum mulabus etiam interdicitur.
- 26 Pœnitentes videntur neque, asinis, nec vehiculis vti posse.
- 27 Pœnitentes hæretici quo tempore & quomodo admittantur.
- 28 Pœnitens, qui publice in alio regno hæreticus vel apostata fuit, & priusquam ab aliquo accusaretur, veniam petit, quomodo admittendus est.
- 29 Pœnitens, qui metu imminentium probationum ad inquisitores venit, quomodo excipiendus.
- 30 Pœnitens, qui in carcere veniam petit, quomodo tractandus.
- 31 Pœnitens qui admonitus confitetur hereses, priusquam ei dicta testium edantur, quomodo excipiendus.
- 32 Pœnitens qui post editam accusationem confitetur, quomodo admittendus.

BBB 33 Pœni-

- 33 Pœnitens, qui postquam testibus se conuictum videt, confitetur, quomodo admittendus.
- 34 Hæreticus manifeste deprehensus, nisi continuo post deprehensionem veniam sponte petat, seculari iudici relinquendus est.
- 35 Pœnitens errores cōfitemens priusquam testibus publicatis conuincatur, damnandus non est ad perpetuum carcerem.
- 36 Hæreticum quo vsque nonnulli asserant admittendum esse.
- 37 Hæreticus vt admittatur, quando se cōuertere debeat.
- 38 Iudicium arbitrio nonnulli asserunt relinquendum esse tempus admittendi hæreticum.
- 39 Iudicium arbitrio relinquendum esse tempus admittendi hæreticum, periculosa est opinio & explosa.
- 40 Pœnitentes hæreticos vsque ad definitiuam sententiam admitti posse, sapienter maiores nostri decreuerunt.
- 41 Pœnitentes quomodo admittendos Lucij constitutio decernat.
- 42 Hæretici, quos lex pontificia exigit vt sponte sua conuertantur, qui sint.
- 43 Sponte, non semper significat liberam uoluntatem sine respectu cuiusquam.
- 44 Sponte sua confiteri, quis dicatur.
- 45 Pœnitens, qui non confessus est nisi vi et tormentis adhibitis, an admittendus sit.
- 46 Pœnitens confessionem tormentis extortam vltro post ratam faciens, loco spōte fatentis habendus est.
- 47 Continua & confessio ad ecclesiam unitatem recurrere, quomodo quis dicatur.
- 48 Hæreticus qui errores confitetur ante sententiam definitiuam, quomodo admittendus sit.
- 49 Indices expectare vsque ad sententiam definitiuam, non longum tempus alicui videri debet.
- 50 Pœnitentes benigne sunt recipiendi.
- 51 Confessio reorum qualis sit iusta & vera censenda.
- 52 Lachrymæ nonnullis nihil profuerunt.
- 53 Pœnitentiæ verè optimum signum humilitas est.
- 54 Hæreses qui docet, an recipiendus sit, si redire velit.
- 55 Hæresiarcham non recipit Lucij tertij constitutio.
- 56 Hæresiarcham non recipi Lucij tertij constitutione, probatur amplius.
- 57 Hæresiarchas seuerissime puniendos esse, etiamsi veniam petant.
- 58 Hæresiarchæ & doctores errorum non vna morte digni sunt.
- 59 Lex que de aliquo crimine simpliciter loquitur scrutanda non est, cum alia concurrunt crimina.
- 60 Hæresiarchæ & errorum magistri curiæ seculari sunt relinquendi.
- 61 Hæresiarchæ cur ignoscere nō oporteat.
- 62 Hæresiarcha multorum malorum causa est, & vt talis puniendus.
- 63 Lutherianarum hæresum magistris cur nullo pacto sit ignoscendum.
- 64 Hæresum authores & magistros seuerissime puniendos esse Paulus docet.
- 65 Lutherianarum hæresim magistris merito curiæ seculari relinquuntur.
- 66 Lutherani non modo pestiferi hæretici sunt, sed etiam seditiosi atque euersores reipub.
- 67 Mæcenatis consilium quod Augusto dedit de religione seruanda.
- 68 Hæreticus qui regi aut principi hæreses persuadere tentauerit, iudici seculari sine vlla miseratione relinquendus est.
- 69 Hæretici qui reginam, aut filias, aut sorores regis, hæresum venenis inficere conantur, seculari iudici relinquendi sunt.
- 70 Hæretici qui filios regis inficiunt, iudici etiam seculari relinquendi sunt.
- 71 Lutherianarum hæresum magistris seuerissime

- vissime omnium hæreticorum puniendi sunt.
- 72 Hæreses qui docere voluit, & nulli nocuit, an recipi possit.
- 73 Hæreticus ille, vt iudici seculari iterum sit relinquendus, qui ab eo restitutus est inquisitoribus, eo quod dixisset se pœnitere velle, & alios hæreticos indicare, si plenissime confessus fuerit.
- 74 Clericis cur non soleat publica pœnitentia iniungi.
- 75 Clericis in grauioribus criminibus publica pœnitentia iniungi debet.
- 76 Episcopi, cardinales, & ceteri huiusmodi publicam pœnitentiam agere debent, si hæretici sint.
- 77 Pœnitentiæ iniuncta qui plane non satisfecerit, quomodo puniendus sit.
- 78 Pœnitentia ab inquisitoribus, diligenti consideratione præcedente, imponenda est.
- 79 Inquisitores ad misericordiam & clementiam, quam ad crudelitatem & seueritatem proniores esse debent.
- 80 Iudices qui seueritatis gloriam affectant, & crudeles, & atroces sunt, perniciose se errant.
- 81 Conuersi qui dicantur.
- 82 Conuersi & eorum liberi an veteribus Christianis in omnibus æquandi sint.
- 83 Conuersorum atque Christianorum veterum non par habenda ratio in honoribus & dignitatibus.
- 84 Conuersi recenter, & nondum satis edocti catholicam fidem, si labantur in hæresim, quomodo tractandi sint.

De pœnitentibus & conuersis.

- D**OST crimen admissum nihil pœnitentiæ prodest in foro iudiciorum ad veniam & impunitatem impetrandam, quod & in republica Hebræorum vstitutum erat, vt Iustinus philosophus author est. [q. 104. l. qui ea mente. ff. de furtis. l. si quis seruo. C. cod. titul. leg. penul. ff. vi bono. raptorum.]
- 2 Vnde fit, vt coram ordinarijs iudicibus non sit locus deprecationi: quippe iurati & attriti religione iudices, gratiam delicti facere non possunt. Idque est quod Cicero pro Murena inquit: Fateretur aliquis se peccasse, & eius delicti veniā petit, nefarium est facinus, ignoscere.
- 3 Est autem deprecatio, cum & peccasse, & consulto fecisse reus confitetur, & tamen postulat, vt sui misereantur: & ea locum habet apud principem & magistratus maximos, qui religione non

ligantur, & vbicunque iuris clementia est: in qua deprecatione plurimum valere solent, benemerita, nobilitas, dignitas, propinqui, & amici. [Rhetoricæ ad Herennium lib. 1. Fabius lib. 7. cap. 5.]

4 In sacro inquisitorum foro iuris clementia est, atque adeo deprecatio locum habet: ceterum benemerita, nobilitas, dignitas, propinqui, & amici nihil hic prodesse possunt, sed cordis contritio, & confessio iusta, & spes in futurum innocenter videndi. Est quædam in peccatis verecundia, & pœnitentiæ portio, crimen fateri, nec deriuare culpam, sed recognoscere, vt Ambrosius inquit. [li. 2. de Cain & Abel. c. 9.]

5 Sed quia talium sententiarum pleni sunt libri theologorum veterum & nouorum: non erit alienum ab alijs quædam mutuari. Marcus ille Cicero in Vatinium ait: Facilius ijs ignoscitur, qui non perseverare, sed ab errato se reuocare

moliuntur : est enim humanum errare, sed ferinum in errore perseuerare. Et alibi : Sit errati medicina, confessio.

Et Seneca epistola. 54. Somnium narrare vigilantis est : & vitia sua confiteri, sanitatis indicium est. Et alter Seneca in Agaménone : Quem pœnitet peccasse, pœnæ est innocens. Et Arrianus libro septimo de rebus gestis Alexandri Magni : Summa medicina peccati est, & peccatum confiteri suum, & eiusdem pœnitentiam præ se ferre. Et Periander Corinthius : Cum peccaueris, subeat te pœnitentia. Et Ouidius.

numen Confessis aliquod patet.

Et idem alibi :

Sæpe leuant pœnas, ereptaque lumina reddunt,

Cum bene peccati pœnituisse vident.

Ex quibus omnibus alijsque multis perspicuum est non ignorasse philosophos pœnitentiam esse virtutem : tametsi neficisse videantur, eam esse virtutem specialem iustitiæ, qualis inter homines ad Deum esse potest.

6 Verum ad hæreticos reuertamur : quibus pœnitentibus, non solum pontificiæ leges, sed etiam Cæsareæ veniam cedere solent. Arcadius, Honorius, & Theodosius, lege contra hæreticos lata, inquit : Delicti veniam pœnitentibus damus. Et idem alia in lege : Licet crimina soleat pœna purgare : nos tamen præuas hominum voluntates ad monitione pœnitentiæ volumus emendare. Quicumque igitur hæreticorum, catholicam fidem, & ritum, quem per omnes homines cupimus obseruari, simplici confessione susceperint, licet adeo inueteratum malum longa ac diuturna meditatione nutriuerint, vt etiam legibus ante latis videantur obnoxij : tamē hos statim, vt fuerint Deum simplici religione confessi, ab omni noxa absol-

uendos esse censimus : vt ad omnem reatum, etiam si maxime reos pœna videatur vrgere, sufficiat ad abolitionem errorum propriis damnauisse iudicio : quia nunquam debet miseris inuocatum religionis deesse subsidium. [l. 4. C. de hæret. l. 31. & l. 55. de his qui super religione contendunt. C. Theodo.]

7 Hæreticis ad ecclesiam redeuntibus longi temporis pœnitentia olim præfinita erat. In concilio Elibertino c. 22. decennium : in concilio Agathensi, biennium, ijs pœnitentibus præstituerunt patres : sed hodie arbitrio iudicum id tempus præscribendum est, præsertim cum conuertuntur hæretici priusquam sint in hæresi deprehensi. [c. ad abolendam. de hæret. c. tempora. c. his qui. c. pœnitentibus. c. pro qualitate. c. hoc fit. 26. q. 7.]

8 Hæc autem pœnitentia publice agenda est, vt cæteris exemplo sit : & quia enormia crimina confusione publica puniri debent. [c. ego. de consecratio. distin. 2. c. iudicet. de pœnit. distin. 1. Alex. Ales. 4. parte. quaest. 64. & prima instr. c. 5.]

9 Ad hæc, publici pœnitentes induti esse debent vestitu pœnitentiæ duplici cruce insignito, quem vulgo sancti Benedicti nomine appellant, eoque vti debent tempore a iudicibus definito. [4. instr. c. 9. c. in capite. 50. distin. 1.]

10 Sic olim qui pœnitentiam agebant, cilicio & sacco induebantur. Propheta regius psalmo. 34. Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio : humiliabam in ieiunio animam meam. Quo in loco diuus Hieronymus inquit : Cilicium vestitus pœnitentiæ est. Et idē propheta psalm. 29. Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, cōscidisti faccum meum. Vbi Euthymius ait : Saccus pœnitentiæ atque humilitatis signum

gnum erat. Et Saluator noster, apud Matthæum c. 11. Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiā egissent. Quæ verba enarrans Theophylactus dixit, faccum illum cilicij, pœnitentiæ symbolum esse. Possem talia multa proferre, sed loca indicasse sufficiat. [lib. 3. Regum. c. 21. & lib. 4. c. 19. Danielis. 9. Ioelis. 1. Ionæ. 3. Hester 4. Esaiæ. 58. c. qui sanctus. de pœnitentia distin. 1. c. Achab. eodem tractatu, distin. 3. concilio. 1. Toletano. c. 2.]

Sunt autē notatu digna quæ magnus Basilius scribit in Esaiam cap. 3. explicans verba illa : Pro tunica prætextatæ purpuræ, circumcingeris sacco. quibus adiungit : Saccus siue cilicium præbet non mediocre compendium ad parandam contritionem, & sui humiliationē. Equidem qui amiculo circūtextitur purpureo, cunctatur se in terram demittere, & prociendo adorare Deum, super parcens ornatui, ne floridus ille vestis color emarcescat. ex diuerso, qui sacco induitur, locum omnem sibi præstituit accommodum ad prociendum.

11 Hoc vestitu insigniti esse debent pœnitentes, & eum super alias vestes portare : qui vero abiecerit eum, aut occultauerit, puniendus est vt impœnitens. [l. in lege. ff. de contrahen. emptio. Oldra. consilio. 184. Ana. in rubri. de apostata. Lupus in rubri. de donati. inter vir. & vxor. §. 70.]

12 Nec inquisitores ipsi moderari possunt præfinitum ab eis tempus ad hunc vestitum ferendum : tum quia sancti sunt officio posteaquam de tribunali pronuntiarunt : tum etiam quia id reseruatum est inquisitori generali arque senatui. [l. iudex. ff. de re iudi. 4. instr. c. 9.]

13 Vestitus ille pœnitentium & saccus hæreticorum damnatorum suspendendus

est in ea ecclesia, in cuius parocchia habitauerunt, vt ea insignia monumentum sint ad memoriam impietatis eorum sempiternam : inscribenda enim sunt & renouanda in illis nomina hæreticorum, & quamobrem damnati sint : cuius exemplar videre licet, in libro Numerorum, vbi ignis egressus a Domino interfecit ducetos quinquaginta impios, qui obtulerunt incensum : & locutus est Dominus ad Moysen dicens : Præcipe Eleazar filio Aaron sacerdoti, vt tollat turibula, quæ iacent in incendio, & ignem huc & illuc dispergat : quoniam mortificata sunt in mortibus peccatorum, producatque ea in laminas & affigat altari, vt cernat ea pro signo & monumento filij Israel. & Eleazar sacerdos affixit laminas altari, vt haberent postea filij Israel quibus comonerentur. [c. 16. c. & dixit Dominus. de consecrat. distin. 2. c. denique. §. turibula. 7. q. 1.]

14 Quæsitum fuit, quæ pœna esset afficiendus, qui insignia ista furatus est : & plerisque placuit arbitrio iudicum puniendum esse, non quidem vt furem, aut sacrilegum, sed vt contemptorem religionis, & iudicum : ergo sustibus siue flagellis castigandus, aut ei multa irroganda, aut in exilium eiciendus est. [l. si familia. l. si quis id quod. ff. de iurisdictione. & illic noster Orosius.]

15 Non solum publicam pœnitentiam agunt hæretici, qui ad ecclesiam redeunt, sed etiam bona eorum publicantur, & ecclesiasticis beneficijs priuantur : nec ea recuperare possunt, etsi ecclesie gremio excipiantur : qua in re Paulus Parisius, veteres quosdam secutus, & Petrus Rebuffus insigniter errare mihi visum sunt, donec comperi, eos & alios complures iuris peritos, Italiæ cōsuetudinem sequi, quæ cum sit vetustissima, & a summis Pōtificibus approbata, pro lege ab eis

eis seruanda est. in Hispania vero iura ipsa Põtificia & regias leges sequimur: nec enim inquisitoribus licere putamus, bona ipso iure confiscata, relinquere pœnitentibus in damnum fisci. cui videtur iam ius esse quæsitum. [c. super quibusdam. de verbo. signifi. c. cū secundum. c. vt commissi. §. priuandi. de hæreti. lib. 6. Parisius consil. 2. lib. 4. Rebuffus tractatu de pacificis possessorib. nu. 196.]

16 Quamuis enim bona pœnitentium interdum non confiscentur: id tamen non ipso iure, sed principum indulgentia fit, hoc est, cum hæretici conuertuntur intra tempus, quod gratiæ vocant: nam tunc priuilegio principis bono auferuntur ab eis. [c. vergentis. de hæreti. prima instruct. c. 3. & cap. 7. Feli. consil. 10. Brunus lib. 5. de hæretic. cap. 6.]

17 Hoc amplius constituerunt reges catholici, vt ij qui ad rectam fidem redeunt, intra tempus ab inquisitoribus præfinitum, bona omnia perinde recuperare ac dispensare queant, ac si nunquam in hæresim incidissent: excepto, si bona immobilia alienare voluerint, id enim prohibentur facere sine decreto principis: ne bonis omnibus venditis ad religionis hostes transfugiant. [2. instructio. c. 5.]

18 Illud quæsitum est, an pœnitentes isti exempti sint e iurisdictione regia, & ab inquisitoribus duntaxat puniri possint. Et multi quidem putabant, a iudicibus regijs hos puniri non posse, tamen hominem vulnerauerint, aut occiderint, quia Leonis magni decretum extat, quo pœnitentium causæ ad ecclesiasticum iudicem remitti videntur. Et Gratianus addit, generaliter id esse accipiendum, tam in ciuilibus causis, quam in criminalibus: nec desunt iurisperiti hu-

ius opinionis authores. [c. aliud. 11. q. 1. & inibi interpretes. Calde. consil. 7. titu. de iudicijs. Hostien. in summa. tit. de foro compet. Guil. in speculo. tit. de competen. iudi. aditio. §. 1. versic. 17. Antõ. in c. 2. de foro competen. Alciatus in praxi. tit. de competen. iudi. aditi. versicu. 16. Augusti. Beroius in c. de his. de accusatio. vbi ait, hanc esse communem opinionem.]

19 Sed hæc opinio a ratione & veritate longe est auersa: nec enim crimen eximit quenquam a iudice suo: nec lex aliqua istos liberat a iurisdictione regia: atque ea quidem multorum sententia est, qua vtimur. [l. pœn. ff. de interd. & relegat. Innoc. in c. significantibus. de officio delegat. Abbas. Fran. Areti. Andr. Siculus. in c. 2. de foro competen. Maria. in c. 1. eiusdem titu. versicu. decima declaratio. Couar. lib. quæstionũ c. 34.]

20 Neq; his obstat decretum Leonis magni: illud enim consilium est, non lex: nec de reo loquitur, sed de auctore. Nam & in epistola, quæ est ad Rusticum. c. 8. inquit: Si quis pœnitens habeat causam quam negligere forte non debeat, melius expetit ecclesiasticum, quam forense iudicium: & ita multi ea verba interpretantur. [c. vlti. 14. q. 1. Hugut. archid. Torquemada, & Prepositus in c. aliud. 11. q. 1. Fran. Areti. & And. Siculus in c. 2. de foro compet.]

21 Adde quod pœnitentes illi, de quibus Leo locutus est, non fuerant hæretici ecclesiæ reconciliati, sed religiosi homines, qui statum pœnitentiæ profitebantur: hi autem quodam modo ecclesiastici erant, nam per manus impositionem cilicium accipiebant, & vestitum commutabant, vt in concilio Agathensi cap. 11. proditum est. De his quoque in concilio Aurelianensi cano. 16. cauetur, vt qui pœnitentiæ benedictio-

ne

ne suscepta, ad secularem habitum, militiamque reuerri præsumpserint, excommunicatione plectantur. Et in quarto concilio Toletano can. 53. decreuerunt patres, vt quicumque ex secularibus, accipientes pœnitentiam, totonderint se, & rursus præuaricantes, laici effecti fuerint, ab episcopo suo ad pœnitentiam reuocentur: quod si admoniti ad pœnitentiam redire noluerint, vt veri apostata coram ecclesia anathematis sententia condemnentur. Prætereo multa in eadem sententiam. [3. concil. Tolet. cap. 12. & concilio. 13. c. 10.]

22 Pœnitentibus autem reconciliatis ecclesiæ, & filijs ac nepotibus damnatorum interdictum est, ne argento, & auro, & pretiosis vestibus, & armis vian- tur, & ne officijs publicis fungantur, quod pœna ignis sancitum est: sed hodie arbitrio inquisitorum puniuntur ij, qui secus fecerint. Et olim quidem tunc iure carebant, quibus aqua & igne interdictum erat, vt lib. 4. epistolarum Plinius est author.

23 Capite sexto primæ instructionis præterea prohibetur, ne isti in equum ascendant, aut vehantur in equo, idemque erit in equa: nam appellatione masculi scemina comprehenditur. [l. si ita scriptum. ff. de lega. 2. l. legatis. §. iumentis. de lega. 3.]

24 Sed neque in equulis sedere poterunt: quia equus paruus, equus est. Et quamuis varij sint equuli, & varijs nominibus appellentur, non ideo tamen equi esse desinunt: nec genere differunt, sed mediocritate. [l. vlti. ff. de fundo instru. vel instrumen. legato.]

25 Plusculum dubitationis habet, an isti mula aduehi possint: mula enim alterius speciei est. Verum eadem omnino ratione, neque in mulam ascendere poterunt. Adde quod mulæ Hispanæ

nonnunquam sunt equis pretiosiores. Quin etiam rex ille David mulam suam plurimi fecisse videtur: cum filium suum Salomonem, regem creare volens, imponite, inquit, filium Salomonem super mulam meam. & reges olim albas mulas in pretio habebant, vt Chryso- stomus in euangelium Ioannis est author. [homilia. 11. lib. 3. Regum cap. 1. l. qui duos. ff. de legat. 3.]

26 Ad summam, si mula, mulus, & equulus, frænis & ephippijs ornati sint, non magis vti eis poterunt isti, quam generosis equis. Quid? quod si aliunde argumenta fumere licet, nec asinis, nec vehiculis vti poterunt, sed pedibus iter facere debent: nam & ea pœnitentia quibusdam facinorosis imponitur. [c. admonere. c. latorem. 33. q. 2. cano- ne vltim. concilij Vormaciensis. can. vltim. 13. quæst. 2.]

27 Quæstio quidem vehemens atque admodum implicita est: quo tempore, & quomodo hæretici pœnitentes admittantur. In solutione huius quæstionis longa distinctione opus est. Aut enim occultus hæreticus, a nemine indicatus, seipsum ad inquisitores desert, & errores suos plene fatetur: & is proculdubio recipiendus est, nec debet ei publica pœnitentia imponi: sed secreto absoluen- dus est, quemadmodum sub titulo de confessis plenius diximus.

28 Aut alio in regno publice apostata, vel hæreticus fuit, & anteaquam aduersus eum quispiam testimonium dixerit, ipse ad sanam mentem sponte rediens, veniam & absolutionem ab inquisitoribus postulat, & is quoque admittendus est: sed errores abiurare publice debet, & salutarem pœnitentiam agere. Cæterum nec pœnam carceris patietur, nec habitum pœnitentium induet. [1. instructio. cap. 8.]

29 Aut

- 29 Aut metu imminentium probationum ad inquisitores venit, & conuictos indicat, & errores suos plene fatetur: & is quidem, si testes contra eum superuenierint, ecclesie reconciliandus est: sed mitius cum eo agi debet: nec enim ad perpetuum carcerem damnandus est, nec habitum penitentium diu portabit. [l. quisquis. §. vlti. C. ad leg. Iuli. ma. iest. Hostien. & Felin. in. c. de hoc: de Simoni. Tiraquel. de pœnis, causa. 36.]
- 30 Aut iam comprehensus, in carcerem coniectus fatetur hæreses: & quidam putant, hunc admittendum non esse, quia tunc confessio spontanea non est. Sed horum opinio crudelis & falsa est, & ab omnibus fere damnata: quia lex pontificia nil tale fanciuit, nec efficit carcer, ut ea confessio non videatur sponte facta. [c. ad abolendam. de hæret. Grillan. quæstio. 5. Alex. consil. 9. lib. 7. Syluanus consil. 89.]
- 31 Quinimo qui admonitus confitetur hæreses, priusquam ei dicta testium edantur, benigne recipiendus, nec ad perpetuum carcerem damnandus est: nam & is fateri videtur: antequam deprehensus sit: non enim testibus, aut confessione conuictus est. [Hostien. in summa. tit. de hæreti. §. qualiter deprehensus. cuius sententia ab omnibus probata est, & prima instructione confirmata. cap. 11. addo. cap. presbyteri. 50. distinct.]
- 32 Aut confitetur post editam accusationem, & admittendus quidem, sed ferrius puniendus est: quia non ante confiteri voluit, quam ex accusatione instrueretur, & plane intelligeret quorum hæresum accusaretur.
- 33 Aut postquam testibus conuictus est, id est, publicis testimonijs confiteretur errores: & is etiam admitti poterit, sed in perpetuum carcerem detruen-

34 Lucius quidem ait, Quicumque manifeste fuerit in hæresi deprehensus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ unitatem sponte reuerterit, secularis iudicis arbitrio relinquatur. Omiserat maximus ille Pontifex, qualem pœnitentiam agere debeat, qui postquam fuerint deprehensi, redire voluerint ad ecclesie gremium: idque est, quod Gregorius supplet, dicens: Ad agendam condignam pœnitentiam, in perpetuum carcerem detruantur.

- 35 Ex quibus id quoque intelligitur, quod is qui confitetur errores ante quam deprehendatur, id est, priusquam testibus publicatis, aut sua ipsius asseueratione conuincatur, is, inquam, damnandus non est ad perpetuum carcerem: sed iudicum arbitrio salubris pœnitentia imponenda est ei. [c. mensuram. de pœnitent. distinctio. 1. l. 1. ff. de iure delib. 1. r.]
- 36 Sed quousque admittetur hæreticus? Multi aiunt, hæreticum pœnitentem ecclesie gremio excipiendum esse, etiam post sententiam definitiuam, donec tradatur curie seculari: quia quandiu est sub inquisitorum manu, tandiu videtur locum esse misericordie. [Ioan. And. Abb. & An. in c. excommunicamus. l. 1. §. 1. de hæret. Card. in c. ad abolendam. Aluaro. in §. Gazaros. de statu. & consuetudi. lib. feud. Siluester. in summa, verbo, hæresis. l. q. 12. Decius. consil. 137. Albertus in c. 1. de hæreti. lib. 6. q. 12. Boherius decisione. 343. Ludou. Carre. de hæreti. nu. 159. Iulius Clarus l. 3. recepta. sentent. §. hæresis. Fran. Burfatius, consilio. 90. nu. 34.]

37 Hæc

- 37 Hæc autem opinio a iure & ratione longe est auersa: iura enim exigunt, ut statim post deprehensionem conuertatur hæreticus. Et diuus Cyprianus inquit: Prohibendi sunt a spe communionis & pacis, qui in infirmitate atque periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit. Adde quod iudex posteaquam semel dixit sententiam, iudex esse desinit: semel enim male seu bene functus est officio. [c. idcirco. de pœnitent. dist. 7. l. iudex. ff. de re iudic. l. si quis forte. ff. de pœn.]
- 38 Aliorum est opinio, id tempus in arbitrio iudicum esse: ij enim magis scire poterunt, quousque sit quilibet admittendus. [Hostien. in cap. ad abolendam. Matth. in constit. Siciliae titu. 1. Grillan. de hæret. q. 5.]
- 39 Verum ea periculosa opinio explosa quoque atque eiecta est: nec enim vita pœnitentium ex arbitrio iudicum pendere debet, quorum arbitratui leuiora duntaxat relinquenda sunt, & ea quæ impossibile fuit legislatori definire, ut Plato & Aristoteles tradunt. An ficta sit, nec ne, cuiuslibet pœnitentis confessio, id quidem legislator præuidere non potuit, cum sit magis facti, quam iuris: quamobrem arbitrio iudicum id ipsum reliquit, tempus autem facile præfinire potuit. [Plato. 9. de legibus. Aristote. lib. 1. rhero. cap. 1. c. vt officium. §. si vero. de hæreti. l. 6. l. mora. ff. de vsuris.]
- 40 Sapienter igitur decreuerunt maiores nostri, ut hæretici pœnitentes, vsque ad sententiam definitiuam admitti possint, nec deinceps veniæ aut clementiæ sit locus: quod & Gerson, & nostrates tradiderunt: & eo iure vti mur. Verba Gersonis sunt: Difficillimum est conuincere, aliquem pertinacem & incorrigibilem fuisse ante iudicium: nam etiam

millies protestatus fuerit ante sententiam, quod defendet errorem suum, admittitur tamen ad veniam in puncto sententiæ proferendæ, si se monstret pœnitere, & velle stare iudicio superioris: quamuis Occam videatur oppositum tenuisse, contra quem est vsus & lex ecclesie. Hæc ille. [1. instruct. cap. 12. Gerson 2. tractatu de schismate. Gonsal. de hæreti. prauit. q. 20. Alberti. in c. 1. de hæreti. lib. 6. quæst. 12. Alfonso. lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 22. Bertran. consil. 212. lib. 2. Zanchi. c. 16.]

- 41 Supra scriptis tamen vehementer obstat celebris illa Lucij constitutio, quæ vt admitti queat hæreticus, exigit, vt sponte, continuo, & confessim ad unitatem catholicæ fidei recurrat. Quomodo sponte ad unitatem redit, qui squalore fatigatus carceris, & sæpe monitus post sexcenta periuria, vix tandem confitetur errores? Quomodo continuo, confessimque ad ecclesiam recurrit, qui post admonitiones, post accusationem, post edita testimonia, post menses plures, supplicium deprecatur? [c. ad abolendam. de hæret. Godofre. in l. 4. C. eod. tit.]
- 42 Vt ea dissoluantur, obseruandum est in primis, quod lex pontificia non requirit, vt omnes hæretici sponte sua conuertantur: sed ij duntaxat, qui clerici, aut monachi, aut cuiuslibet religionis obumbratione fucati fuerint, hi maxime ad fidei unitatem vltro redire debent: quia vt Cyprianus inquit, Religio violata, aut fraternitas perdita duplices pœnas eis irrogabit. Atque hæc quidem est legislatoris distinctio clerici a laico, hæctenus a nemine animaduersa.
- 43 Deinde, notandum animaduertendumque est, verbum, sponte, non semper significare liberam voluntatem sine respectu cuiusquæ, vt in loco illo poetæ Saturni gentem non vinculis, nec legibus

CCC æquam,

quam, sed sponte sua: & in multis iuris ciuilibus locis. Nonnunquam enim, sponte fieri dicitur, quod quis voluntate sua, per se, & suo iudicio facit: quin etiam quod fit alio instante atque impellente, sponte fieri dicitur. Cicero ad Atticum: Quod profecto cum sua sponte, tum te instante faciet. Et libro de oratore: Si sua sponte, quo impellimus, inclinant. Denique sponte quoque fit, quod nulla vi adhibita fit. idem Cicero de senectute: Senex autem, sicut sua sponte nulla adhibita vi consumptus ignis, extinguitur. [l. sed & si alio. l. qui totam. ff. ad Trebelli.]

44 Sic ergo in proposito, sponte sua confiteri, is quoque dicitur, qui coniectus in carcerem, suo iudicio & voluntate sua fateretur errores, nulla vi adhibita. Quod eo magis intelligi potest ex subiecta materia: quia Pontifex maximus ait, eos ad fidei catholicæ unitatem sponte recurrere, qui postquam fuerint in hæresi deprehensi, ad ecclesiam redeunt: deprehensio autem est, cum quis in facinore manifesto deprehenditur: aut cum asseratione sua in errore persistit, aut cum testibus, vel scriptis plane conuincitur. Cæterum quocumque modo deprehensus confiteatur, non omnino fateretur libere & ultro, & nihilominus cōfiteatur sponte: nec enim omnis coactio voluntatem excludit. Cogitur aliquis vi veritatis, cogitur alius conscientia, & alius voluntate sua, ut ait Comicus in Andria: Coactus, inquit, tua voluntate es. & in eodem opere: Coactus legibus eam uxorem ducet. & in Adelphis: Quod vos ius cogit, id voluntate impetret. [c. ad abolendam. & inibi glo. & omnes. l. si mulier. §. vlt. ff. quod met. causa.]

45 Plusculum dubitationis ea res habet, cum reus non ante confiteri vult, quam

confessio ab eo vi adhibita, id est, tormentis extorqueatur: videtur enim, non sua sponte fateri, cui consequens est, ut admittendus non sit: & ita Laurentio Syluano placuit. [consil. 89.]

46 Sed id ego longe fecus existimo: nam etsi prior illa confessio tormentis extorta sit: ea tamen efficax non est ad probationem & condemnationem, nisi sponte posteriore confessione rata habeatur: cum autem reus confessionem violentam ultro ratam facit, non est censendus inuitus: nec illa ratihabitio vi adhibita extorquetur, sed omnino voluntaria est. Relinquitur ergo, ut si eius confessio iusta fuerit, is quoque admittendus sit. Et hæc sententia iudicum omnium consensu probata & recepta est.

47 Superest, ut alterum scrupulum eximamus: quomodo continuo & confestim ad unitatem ecclesiæ recurrit is, qui post longum tempus confitetur errores. sed lex pontificia id exigit, post deprehensionem, hoc est, ut postquam fuerit reus in hæresi deprehensus, continuo siue confestim ad ecclesiam redeat: ea autem dictiones cum aliquo temperamento temporis accipiendæ sunt: & modo breuius, modo longius tempus pro subiecta materia exigunt. Nam & Vlpianus modicum tempus esse dixit, triginta dierum: & in proposito, non solet esse tempus longum a deprehensione usque ad sententiam: neque hoc interuallum alio sine terminari potuit. [l. ratum. & l. quod dicimus. ff. de solutionib. l. promissor. de constitu. pecu. l. 1. §. item si ita. ff. ad leg. falcid. l. 1. in princip. ff. de itinere actuque priuato. l. quo enim. §. 1. ff. re rat. haberi. interpretes omnes in l. 3. §. eum igitur. ff. de vi & vi armata.]

48 Igitur hæreticus errores confessus ante sententiam diffinitiuam, recipi quidem poterit: sed iudices non semper cum admittere

mittere debent, nisi confessio iusta sit, & non falsa, & ficta seu simulata. Quam in re iterum eodem loco Lauræus Sylvianus labitur, dicens non esse in arbitrio iudicum, non admittere hæreticum confitentem ante sententiam: quasi vero iudicum arbitratu rei cōdemnarentur, & non potius id fiat a lege pontificia: quæ non potuit hæc facta, & eorum circumstantias prudentiæ iudicum non relinquere. [c. ut officium. §. 1. de hæret. lib. 6. l. mora. ff. de vfuris. l. 1. §. 1. ff. ad Turpil.]

49 Quod si cui longum esse videatur expectare usque ad sententiam, is multa consideret. Primum, quod nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est. Deinde, quod Sextus Cæcilius angustissimum tempus esse dicebat sexaginta dierum alienandis manumittendisue feruis: non erit igitur longum, plures dies opperiri, ut hæreticus conuertatur & viuat. Ad hæc, difficillimæ sunt repentinae mutationes: itaque tempore hæreticus eget, ut ab impietate discedat. Tum illud addo, quod reipublicæ quoque interest, ut hæretici spe veniæ consequendæ, participes impietatis iudicibus indicent: quod facere non solent ij, qui sciunt, sibi non esse ignoscendum. Postremo, non est usque adeo facile ac dulce, fateri se fuisse hæreticum, ut pudor, ut infamia, ut publicatio bonorum, ut habitus impietatis, denique ut dæmon ipse non vehementer obsistat: Nihil ergo humanum a nobis alienum esse debet. [l. prospexit. ff. qui & a quib. c. si sermo. de pœnitent. distin. 2. c. ancillam. 32. q. 2.]

50 Vidi ego dicentes: Qui fieri potest, ut conuertantur sponte, ij qui latitabant, fugiebant, & vix comprehendi poterat, & inuiti detinentur in carcere? Eorum confessio metu mortis imminenti ma-

gis fit, quam ut reuertantur ex animo. Quibus respondere solebam: Spiritus ubi vult spirat, & vexatio dat intellectum: ecclesia de occultis non iudicat: leges pontificiæ in hæresi deprehensos admittunt: omnia sunt in benigniorem partem accipienda: propensiores debemus esse ad absoluendum, quam ad condemnandum: & pœnis legum contenti, feruiores esse non debetis, quam leges ipsæ: nec præsumptionibus & suspicionibus quenquam damnare debetis. Nabuchodonosor pœnitentiam meruit fructuosam: nonne post innumeras impietates flagellatus, pœnituit, & regnum quod perdidit, rursus accepit? [cap. Nabuchodonosor. 23. quæstio. 4. l. si stipulatio. 19. de verb. obligat.]

51 Nos vero integram confessionem, iustam esse iudicamus, præsertim cum reus fleuit & ingemuit: hæc enim sunt signa veræ confessionis & pœnitentiæ: iuxta quod Propheta regis inquit: Lachrymis meis stratum meum rigabo. & alibi: Laboravi in gemitu meo, & gemitus meus a te non est absconditus: & apostolorum princeps fleuit amare. Preterea multa in hanc sententiam, quæ ex Hieronymo, Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, aliisque multis Gratianus retulit. [Lucæ 22. c. lachrymæ. c. porro. c. conuertimini. c. quem pœnitet. de pœnitentia. distin. 1. c. pœnitentiam. c. sunt plures. de pœnit. dist. 3.]

52 Nec me later, lachrymas nonnunquam nihil profuisse: veluti cum Esau non inuenit pœnitentiæ locum, quamuis cum lachrymis inquisisset eam: sed lachrymæ illæ, ut ait Chrysostomus, non erant pœnitentiæ, sed animi violenti, & indignationis internæ: quod ex operibus eius perspicuum est. vel ut recte inquit Anselmus: Licet vbertim fleret, tamen pœnitentiæ locum non inuenit, per quam

primogenita, quæ prius vendiderat, recuperaret: vel benedictionem quam frater eius acceperat, ipse sumeret: quia sero fleuit, & sero pœnitentiam quaesuit. Impossibile enim iam erat, mutari quod factum fuerat. hæc ille ibidem. [ad Hebræ. 12. c. irrisor. c. Iudas. de pœnitent. distinct. 3.]

53 Optimum quoque signum est veræ pœnitentiæ, humilitas: nec enim sufficit a præteritis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt satisfiat Domino per pœnitentiæ dolorem, & per humilitatis gemitum: quia pœnitentia est humilius & bonorum fidelium pœna quotidiana, vt Augustinus inquit: & vbi superbia regnat, humilitas locum habere non potest: sine humilitate vero veniam sperare non licet. superbi autem omnes hæretici sunt, vt sæpe Hieronymus inquit: itaque pœnitentes superbi, hæretici adhuc esse videntur. [c. non sufficit. c. tres sunt. c. quis aliquando. in fine. de pœnitent. distinct. 1.]

54 Existit autem hoc loco quaestio subdificilis, an is qui docet hæreses, quæ dogmatizantem vocant, recipiendus sit re dire volens. Et prima quidem fronte videtur, hunc pœnitentem admittendum esse: nam & Lucius 111. in constitutione illa celebratissima, qua hæreticos pœnitentes excipit ecclesiæ gremio, eum quoque accipit, qui de sacramentis ecclesiasticis aliter docet, quam sacrosancta Romana ecclesia prædicat & obseruat. [c. ad abolendam. de hæret.]

55 Sed ea constitutio eget interpretatione iusta, non enim recipere videtur dogmatistam, sed credentem: nam in prima parte vtrunque pariter vinculo perpetui anathematis obligat, quia vterque in excommunicationem incurrit: cum autem de admittendis pœnitentibus loquitur, nullam doctoris mentionem fe-

cit. Nec existimandus est legislator æqualiter dissimiles accipere voluisse, cum sit longe grauior magistri quam discipuli culpa: lapsis enim & erratibus subuenitur, non autem seductoribus perditis, quibus lex diuina non parcat. Ait enim lex: Si tibi voluerit persuadere frater tuus, aut filius, aut vxor, vel amicus, clam dicens, eamus & seruiamus dijs alienis: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, vt miseraris & occultes cum, sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum: lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere a domino Deo tuo. [Deutero. 13. l. hi qui. C. de apostatis.]

56 Huc accedit, quod consequens clausula generalis, non est æqualiter ad antecedentia referenda, cum ratio dissimilis fuerit, & inæquabilis causa. Quis autem ignorat, maximam esse distantiam inter doctorem & discipulum, deceptorem atque deceptum? [l. cohæredi. §. qui discretas. & inibi. Areti. de vulga. & pupilla. Angel. in. §. hinc nobis. authen. de hæredi. & falci. Imol. in. l. Caius solut. matri. Paul. in. l. vlti. C. de senten. Alex. in. l. in testamento. C. de testam. milit. Decius consil. 456.]

57 Quamuis autem alijs quoque pontificijs legibus pœnitentes hæretici recipiantur: ea tamen regula generali non comprehenduntur hæresiarchæ, neque doctores errorum. Etsi enim alijs hæreticis venia concedatur, isti tamen seuerissime puniendi sunt, qui magistri fuerint & impietatis duces. Sic olim quia populus Israel fornicatus cum filiabus Moab, adorauit Deos earum, iratus Dominus ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auertatur furor meus

ab

ab Israel. Sic etiam duces seditionum durius puniri solent, etiam si cæteris ignoscatur. [Numerorum. 25. & l. quonia multa facinora. C. ad leg. Iuli. de vi publica. Tiraquel. li. de pœnis causa. 74.]

58 Ad hæc, pontificiæ leges, quæ hæreticos pœnitentes recipiunt, non sunt ad eos trahendæ, qui non vna morte digni sunt, sed pluribus: satis enim superque est, vt vno crimini morte dignissimo ignoscatur: nec iustum aut æquum est, vt multa crimina sint impunita. Hæreticus autem propter quamlibet hæresim in pœnam mortis incurrit: qui vero doctor hæresum est, hoc ipso altera dignus est morte, nam vt lex ait: Vltimo supplicio coercendi sunt, qui illicita docere tentauerint: & qui fidem alterius expugnant peruersa doctrina. [l. quicumque. C. de hære. l. pen. de apostat. & l. si. de Iudæis. l. 75. ti. 6. li. 16. C. Theodosiani. l. 1. §. persuadere. & §. sed vtrū. ff. de seruo corrupto.]

59 Accedit eodem, quod lex, quæ de aliquo crimine simpliciter loquitur, seruanda non est, cum alia concurrunt crimina. Vt enim Vlpianus inquit: Nunquam plura crimina concurrentia faciunt, vt vltius impunitas detur: nec de licetum ob aliud delictum minuit pœnam: sed interest publice nullum impunitum relinqui. [l. nunquam plura. de priuatis delictis. l. si adulterium cum incestu. l. vim passam. §. præscript. ff. ad leg. Iuli. de adulte.]

60 Itaque relinquendus est curiæ seculari hæresiarcha & magister errorum, & eo magis, si multis nocuit: venia enim indignus est, qui hæreses pluribus persuaserit: perinde atque homicida, qui multos occidit homines. Nam & hæreticus tot occidit homines, quot induerit: homicida est & dolosus, quotidie animarum sanguinem fundens, vt in-

quit Hieronymus in psalmum quintum. [l. 3. C. de episcopali audientia.]

61 Præterea punire oportet hæresiarchas, nec eos villo pacto recipere, vt rudioribus discipulis atque reipublice melius eo exemplo consulatur. Et vt diuus Hieronymus inquit, Ideo magistri hæreticorum percutiuntur, vt salui fiant discipuli. [in Amos. c. 9. Brunus lib. 5. de seditione. cap. 6.]

62 Tum illud addo, quod qui docet hæreses, non gladio, sed veneno pestiferi dogmatis interficit: non corpus occidit, sed animam: non breui morte, sed sempiterna: quas ob res grauissimo supplicio dignus est. Huc accedit Augustinus alicubi dicens, Pœnam Arrii apud inferos nondum esse ad certum acerbis modum terminatam, sed adhuc eam augeri, quod nec dum finis sit sui prauis dogmatis, quo plurimorum animas non cessat occidere. [l. 1. C. de maleficis. l. sancimus. de sacrosanct. ecclesia. l. respiciendum. ff. de pœnis.]

63 Ex quibus omnibus, alijsque multis perspicuum est, magistris Lutheranarum hæresum nullo pacto ignoscendum esse. Quippe cum multis simul vitijs & flagitijs sint contaminati: hostes ecclesiæ, inimici sanctorum, diuini iuris violatores, sacrilegi, bonorum operum, atque adeo bonorum omnium morum corruptores, rerum publicarum euerfores. Nec enim ignosci potest ijs, qui nefaria crimina tantorum facinorum ac tam atrocium suscipiunt.

64 Magno quidem argumento est Paulus apostolus in epistola ad Hebræos c. 10. dicens: Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis puratis, deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus

ficatus

ficatus est, & spiritui gratiæ contumeliã fecerit? Lutherani autem filium Dei & ecclesiam sponsam eius conculcant, & sanguinem testamenti polluunt, euangelium deprauantes, & fide viuã abutentes, & sacramenta omnia tollentes ac profanantes. Denique Spiritui sancto contumeliam faciunt, traditiones eius irridentes, ac plane dicentes, nullam veritatem eum docuisse per mille quingentos circiter annos. Relinquitur ergo ut seductores Lutherani, apostolo iudice, sine vlla miseratione puniantur. cum Lutheranos dico, Sacramentarios, Anabaptistas, Hugonotos & cæteras huius temporis pestes intelligo, quia eadem fere causa eorum omnium est.

65 Præterea, qui docet hæreses istas, flagitium graue committit, non solum damnabile, sed etiam damnosum: falsarius est pessimus, qui non literas Pontificis falsat, sed omnipotentis Dei. Cum autem ecclesia non habeat pœnam condignã, qua iuste hunc punire possit, restat ut eum curiæ seculari relinquat. [c. nouimus. de verb. signific. c. ad falsarium. de crimine falsi. c. cum non ab homine. de iudi. & inibi Anchar. & Alcia. Abb. & cæteri. in c. at si clerici. de iudi. Feli. in c. r. de constitutio.]

66 Deinde, qui dogmata peruersitatis persuadent, ij proculdubio reipublicam ipsam disturbant ac dissipant: quod cum hæreticorum fere omnium sit, isti tamem multo id magis efficiunt, qui hierarchiã ecclesiasticam tollunt, & christianam reipublicam labefactant, atque perfringunt. Quamobrem seuerissime puniendi sunt, non modo ut pestiferi hæretici, sed etiam ut seditiosi, atque eueriores reipub.

67 Consuluit Mæcenas, Romanorum sapientissimus, ut non solum more maiorum Augustus Cæsar numen diligenter

coleret, sed & alios ad eum cultum compelleret: eos vero qui peregrinum aliquid, aut nouum in religione tentaret, puniret & coereret: nõ solum religionis causa, sed etiam ipsius reipublicæ, ut a Dione proditum est lib. 42. Videbat vir prudentissimus religione mutata, mutari quoque reipublicas: vtrunque autem in bene constituta reipublica perniciosissimum est, & maximis supplicij dignissimum.

68 Ille quoque hæreticus qui regi, aut principi hæreses persuadere tentauerit, mea quidem sententia, sine vlla miseratione iudici seculari relinquendus est: coniunctum enim hæresim cum crimine læsæ maiestatis, hostili animo aduersus principem & reipublicam animatus: est quippe crimen maximi sceleris animam principis, atque adeo vniuersæ reipublicæ occidere velle. Nam ut ciuis meus Seneca libro primo de clemetia inquit: Animus reipublicæ, princeps est: ille vinculum est, per quod reipublica coheret: ille spiritus vitalis, quem tot millia hominum trahunt. Rege incolumi mens omnibus vna est: impijs regnantibus, ruinæ hominum. [Prouerb. 28. regia lex 13. & l. 24. tit. 13. parte. 2.]

69 Similia dici possunt de hæreticis illis, qui reginam, aut filias, vel sorores regis venenatis doctrinis inficere conati fuerint. Nam & reges ipsi per eas mulieres facilius peruerti possunt: & in crimen læsæ maiestatis incurrunt, qui harum foeminarum pudicitiam polluunt: ac multo quidem magis qui animas earum adulterant. [regia lex. r. cum seq. tit. 14. parte. 2. cap. vlti. de conuersio. coniugato.]

70 Eadem dici possunt in eos, qui filios regis inficiunt: nam & hi regiam quoque maiestatem lædunt. Quadus Manichæos suæ ditionis omnes occidit, eorumque

episco-

episcopum, & libros combussit, quod vnum ex filijs suis, in detestandam illam hæresim pellexissent: author Ioannes Zonaras in imperio Iustini Thracis.

71 Ad postremum, doctores siue magistri istorum dogmarum, non sunt puniendi: ut ceteri heretici, sed pœnis seuerissimis sine vlla miseratione coercendi: tum quia exacerbanda sunt supplicia, quia multis grassantibus exemplo est opus: tum etiam quia propter immanitatem facinorum licitum est a regulis iuris discedere: & ut iuris periti aiunt, Propterea licet iura transgredi. [l. aut facta. §. vlt. ff. de pœn. l. innoc. & cæteri in c. 1. de constituto. Tiraquel. li. de pœnis, causa. 49.]

72 Quod si quis docere voluit hereses, & nulli nocuit, recipi fortasse poterit: sed maiora in eo signa pœnitentiæ requirenda sunt, ut neficæ eius conuersio esse videatur. Neque enim facile credendus est quispiam ab extrema impietate discessisse repente: Nam peruersi, ut Ecclesia inquit, difficile corriguntur, & mali homines & seductores proficient in peius, errantes & in errorem mittentes, ut ait Paulus in posteriore epistola ad Timotheum. [c. 3. ecclesiastes. c. 1.]

73 Ex eo autem quod supra diximus, nata dubitatio est: an hæreticus post sententiam diffinitiuam conuersus, qui se dixit pœnitere velle, & alios hæreticos iudicibus indicare, si ob eam rem a iudice seculari restitutus sit inquisitoribus, & coram illis plenissime confessus fuerit, relinquendus sit iterum eidem iudici seculari. Quæ quæstio cum superioribus annis apud inquisitores Conchenfes exacto agitata esset, consulti supremi iudices, multique periti vnanimi sententia responderunt, pœnitentem eiusmodi non esse curiæ seculari iterum relinquendum: tum quia veram confessionem fecerat coram inquisitoribus, & ab illis

tradi non debebat: tum etiam quia secularis iudex iuri suo renunciaffe visus est, qui hæreticum sibi relictum inquisitoribus tradidit. Adde, quod nec bonum nec equum patitur, ut qui iam nec impœnitens, nec relapsus est, seculari potestati villo modo tradatur.

74 Cæterum sacerdotibus, & alijs clericis non solet publica pœnitentia iniungi, tum propter ordinis dignitatem: tum etiam ne grex fidelium offendatur, & patiatur scandalum. [c. illud. c. alienum. c. de his. c. confirmandum. 30. dist. c. presbyter. 82. dist. c. & inibi Archidia. Præposit. & cæteri. Alex. Ales. 4. parte. q. 64. membro. 3.]

75 Sed quamuis hoc in leuioribus criminibus seruandum sit, in grauioribus tamen sacerdotes etiam cogendi sunt ad subeundam publicam pœnitentiam: & eo magis in crimine hæresis, quo sacerdotes grauius, quam laici delinquant. Ut enim Cyprianus inquit: Cum hoc laicos deceat, ne occasionem blasphemandi opponant: tum maxime clericos vehementer necessitas ista contingit: quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perditã, pœnas duplices irrogabit. [c. presbyter. 82. dist. c. vlti. 30. dist. c. si quis episcopus. 81. dist. c. si quis sacerdos. 30. quæstio. 1. Cyprianus tractatu de singularitate clericorum. c. accusatus. §. vlti. de hæreti. lib. 6.]

76 Nec soli clerici & presbyteri publicam pœnitentiam agere debent, sed etiam episcopi, cardinales, & cæteri quantalibet dignitate præfulgeant: par enim omnium conditio est in his, quæ ad fidem pertinent orthodoxam, ut suis locis susius diximus. Adde etiam, quod clerici hæretici ad ecclesiam redeuntes, post alias pœnitentias deponendi sunt, saltem degradatione verbali, qua suspēduntur ab exercitio suorum ordinum: iuxta

iuxta id quod in cœcilio Elibertino decreuerunt patres, hoc verborum tenore: Ex omni hæresi, qui ad nos fidelis venerit, minime est ad clerum promouendus: vel si qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponentur. hæc ibi. [c. 51. c. 1. de hæreti. lib. 6. & illic. Domini. Philip. Franc. & Alberti. notabi. 6. Abba. Ioan. de Ana. & Felinus in. c. pœn. de hæret. & in tracta. eiusdem tit. Grillan. quæstio. 7. Gonsalus, quæst. 19. Brunus. lib. 4. c. 13. Ioan. Bernar. in practi. c. 127.]

77 Qui vero pœnitentiæ iniunctæ plane non satisfecerit, nunc pœna pecuniaria coeretur, nunc pro relapso habetur. Nam si pœnitentia iniuncta omnino contraria est hæresi, puta, si pœnitenti præcipitur, vt abiuret, vt aduersus errores suos prædicet, vt hæreticis non communicet, vel quippiam simile, tunc ille qui non paruerit, puniri poterit tanquam relapsus: si vero pœnitentia ad purgationem culpæ tendat: vt puta, si ieiunia, orationes, vel alia opera pia fuerint pœnitenti iniuncta: is qui ea omnia non fecerit, puniri poterit pœna arbitraria. Hæc est concursus plurimorum opinio, a quibus ego vehementer dissentio: nam qui pœnitentiæ iniunctæ non satisfacit, pertinax, aut impœnitens est, aut quiduis potius, quam relapsus. Quod si eum suæ negligentia, aut pertinaciæ iterum pœnituerit: arbitrio iudicum pœnitentiam denuo pro criminis qualitate agere cõpelleretur. [Matthæ. Zenzeli. & Ioan. Imolen. num. 23. in Clement. vlti. de hæret. Calderin. in. c. literas. de præsumptio. Feder. Senensis consil. 156. Cardi. in Clemen. 1. §. sane. de v. furis. Fran. Squillacen. de fide catholica. c. 19. Nicola. Arelata. de hæret. notab. 30. Menochius consil. 82.]

78 Cum autem pœnitentia in plerisque

rebus arbitrio iudicum moderanda sit, necesse est, vt in ea imponenda inquisitores multa considerent. Nam vt patres in sexta synodo generali decreuerunt, oportet peccati qualitatem speculari, & peccatoris promptitudinem ad reuersionem, vt reducatur errans, & vulneratus curetur. Eaque cautione procedendum est, ne per præcipitia desperationis pœnitens detrudatur: neque ei laxentur habentia ad vitæ dissolutionem, & contemptum. Vtraque igitur scire oportet, & quæ sunt rigoris, & quæ cõmiserationis, vt homo ad claritatem illam supernam vocatus, prudenter gubernetur. Extat quoque canon concilij Vormaciensis hoc verborum tenore: De pœnitentibus secundum differentiã peccatorum sacerdotis arbitrio pœnitentiæ decernantur. Debet itaque sacerdos in pœnitentia danda singulorum causas singularem considerare: originem quoque, modumque culparum, & affectus, gemitusque delinquentium diligenter examinare, manifesteque cognoscere: temporum etiam & personarum, locorum quoque & ætatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorum, ætatum, vel temporum, seu pro qualitate delictorum, atque gemituum vnus cuiusque delinquentis, a sacris regulis oculos non reflectat. hæc ibi: quæ quamuis de foro sacro pœnitentiæ dicta sint, ad forum tamen inquisitorum omnino pertinere quiuis facile intelliget: quia & hoc forum mixtum est. [6. synodo generali. c. vltim. & concilio Vormaciensi. cano. 7. c. mensuram. de pœnit. dist. 1.]

79 In his autem, alijsque pœnis omnibus ad misericordiam & clementiam, quæ ad crudelitatem & seueritatem proniores esse debemus. Beati misericordes (inquit Saluator noster) quoniam ipsi misericor-

misericiordiam consequentur. Et Sapiens in Prouerbis: Misericordia & veritas te nõ deserant: circũda eas gutturi, & describe in tabulis cordis, & inuenies gratiam coram Deo & hominibus. Profecto iustitia sine misericordia & lenitate, non iustitia, sed crudelitas est: Est enim eremus modicam pœnitentiam imponentes, melius tamen est, sicut Ioannes Chrysoströmus inquit, propter misericordiam rationem reddere, quã propter crudelitatem. Etenim Deus ipse (vt apud Oseã est) misericordiam mauult, quam sacrificium. Et iuxta Gregorij Nazianzeni sententiam: Nulla ex omnibus re Deo perinde ac misericordia colitur: quoniam nil aliud tam peculiare est Deo, quam illa. Vnde Claudianus eleganter cecinit:

*Sis pius in primis, nam cum vincamur
in omni*

*Munere, sola Deos equat clementia
nobis.*

Et sicut Cicero in oratione pro Ligario scribit: Nulla virtus nec gratior, nec admirabilior misericordia est: homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quam salutem hominibus dãdo. Quærendæ sunt ignoscendi causæ, vt Ammianus Marcellinus ait, non puniendi occasiones: quod iudicis considerati est proprium. Et vt Sospiter quadam in epistola scribit: Gratia, quæ iustitiam transgrediuntur, ne gratia quidem dici debere videntur: amicas autem iustitiæ nemo reiecerit vltro, qui modo nõ ex quercu, aut petra natus sit. Et mox: Iudicia quidem, quæ occupantur circa iustitiæ emendationem in tractibus, omnino non agnoscunt gratiarum genus: quæ autem circa delicta versantur, mansuetam & humanam gratiarum faciem non recusant. Denique pro Iacobi apostoli sententia,

Superexaltat misericordia iudicium. [Matth. 6. Prouerb. 3. Chrysoström. in. c. alligant. 26. quæst. vlt. Osee. 6. Nazianze. oratio. 16. Claudianus de quarto consulatu Honorij. lib. 12. Ammianus. lib. 19. rerum gestarum. epistola Iacob. cap. 2.]

80 Meminerint semper iudices Iacobi apostoli eodem loco dicentis, Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Perniciose quidem iudices errant, qui seueritatis gloriam affectant, & crudeles, & atroces sunt. Nã sicut misericordia sursum ad Deum leuat, ita deorsum crudelitas in infernum deijcit: Est enim hominũ nature, quam sequi debemus, maxime inimica, vt Cicero libro tertio officiorum scriptum reliquit. Igitur in leuioribus causis, vt eleganter Marcellus inquit, Proniores ad lenitatem iudices esse debent: in grauioribus pœnis seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. [Iacobi. 2. l. respiciendum. de pœnis. c. licet. c. disciplina. 45. distin. cum sequentibus.]

81 Hactenus de pœnitentibus diximus: superest vt pauca quædam de conuersis breuiter perstringamus. Conuersos hoc loco intelligimus; eos omnes, qui ex Iudæis, Mahumetanis, aut alia qualibet secta, ad fidem catholicam conuertuntur: nam vulgus Hispanorum eos tantum conuersos nominare solet, qui ex Iudæis conuersi sunt, vel ex Iudæorum gente descendunt. Hi autem docendi & fouendi sunt, adiuuandi quoque & honorandi, vt catholicam fidem libentius amplectantur. Primordia conuersorum, inquit Isidorus, blandis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti ad priores lapsus recurrant. Nam vt Chrysoströmus ait, Contumeliæ ac derisiones non parũ valent ad

DDD commo-

commouendam animam, ni fides profunde sit radicata. Nihil enim æque tabefacit mentem ac dictoria & conuicia: nam multi viri per conuicia sunt sæpe subuersi. Quod si quispiam eis persuaserit, vt deserant catholicam fidem, is vltimo supplicio lege regia puniendus est. [pragmatica: 11. Ecclesiastici. 8. Sto bæus fermone. 110. Chrysostomus in dictum Apostoli, Habentes autem eundem spiritum, ferm. 3.]

82 Sed hinc aspera & vehemens quæstio exoritur, vtrum isti ad fidem recenter conuersi, & eorum liberi, veteribus Christianis in omnibus æquandi sint. Quidam multis argumentis probare conantur, inter hos & illos nullum esse discrimen constituendum: quod facile illis concesserim in his tantum rebus, quæ ad fidem & religionem, vel ad ius naturale, vel iustitiam commutatiuam pertinent: in his enim omnes æquales

esse debemus, sicut illorum argumenta ostendunt. [c. 1. cum sequent. 56. dist. glo. in regia. l. 2. tit. 3. l. 4. fori legum. Buridanus in lib. 5. ethico. quæst. 11.]

83 In honoribus tamen, ac dignitatibus, in distributua iustitia, & id genus alijs, plurimum refert, nobilis sit quis, vel ignobilis: cuius an peregrinus: Iudæus, an Græcus: neophytus, an ex vetustissimis Christianis: id enim ratione naturali apud omnes gentes constitutum, & apud omnes populos vsitatum, & iure gentium receptum est. Vide plura de hac re in defensione statuti Toletani.

84 Postremo, si neophyti labantur in hæresim, aut relabantur, nondum satis edocti catholicam fidem, mitius cum eis est agendum: parcitur enim tyroni, præsertim disciplinam ignorantem. [l. defertorem. §. si plures. l. qui cum vno. §. vlti. l. qui commeatu. ff. de re militari. Tiraquel. lib. de pœnis. causa. 10.]

De pertinacib. & impœnitentib. Tit. XLVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Pertinacia quid sit, & quis pertinax dicendus.
- 2 Pertinacia nonnullorum hæreticorum.
- 3 Pertinacium hæreticorum furorem elegantè exprimit Augustinus.
- 4 Pertinaces hæreticos quomodo describat Bernardus, & Albertus Campēsis.
- 5 Pertinaces hæretici demonibus peiores sunt.
- 6 Pertinaces quomodo puniendi sint.
- 7 Pertinacia quæ consummatum facit hæreticum, cuiusmodi sit.
- 8 Pertinacem esse, qui credit contrarium eius, quod scit ecclesiam tenere, probatur ratione.
- 9 Pertinaces ex iuris præsumptione qui sint.
- 10 Pertinax hæreticus esse cõsetur, qui asse-

- rit aliquam hæresim, cuius contrariam veritatem catholicam prius docuerat.
- 11 Pertinax prædictus hæreticus quando non censeretur.
- 12 Pertinax hæreticus esse præsumitur, qui diu persistit in errore, cuius contrariam veritatem catholicam explicite scire non tenebatur.
- 13 Præsumptio sola non sufficit, vt quispiam vt hæreticus puniatur, saltem pœna ordinaria.
- 14 Pertinax indicta causa indicandus nõ est, qui asserit propositionem aliquam hæreticam, cuius contrariam veritatem catholicam explicite scire nõ tenebatur.
- 15 Pertinax cõsetur, qui licet ignorantia probabili erret, legitime tamen admonitus

- nitus non respicit.
- 16 Pertinax is præsumitur, etiam si minus legitime admoneatur, si statim cauta sollicitudine veritatem non quærit.
- 17 Admonitio, qualis esse debeat, vt hæreticum pertinacem faciat.
- 18 Admonitio quæ censenda sit legitima.
- 19 Admonitionem legitimam esse inquisitoris assertionem, dicentis errare aliquem contra fidem catholicam, nonnulli censent.
- 20 Admonitionem legitimam esse inquisitoris prædictam assertionem, perperam negat Alfonso Castrensis.
- 21 Pertinax quando censendus est qui probabili ignorantia errat.
- 22 Pertinax quomodo censendus non est, qui probabili ignorantia ductus iurat se nunquam ab aliqua hæretica propositione discessurum.
- 23 Hæreticus incorrigibilis quis sit dicendus.

- 24 Pertinacia quare in dubio præsumenda non sit.
- 25 Impœnitens quis dicatur.
- 26 Impœnitentes hæretici qui suos errores negare quam confiteri malunt, iure optimo comburuntur.
- 27 Hæretici qui errores omnes, de quibus manifeste conuincuntur, confiteri nolunt, merito curiæ seculari relinquuntur.
- 28 Impœnitentes diminuti qui dicantur.
- 29 Pœnitentiæ iniunctæ qui nõ satisfaciunt, quomodo puniendi sint.
- 30 Inquisitores cognoscere possunt, an pœnitentes iniunctam pœnitentiam agant.
- 31 Inquisitores cõtra illos procedere debent, qui ad ecclesiam redeunt, de seipsis, aut de alijs, plenam veritatem non dixerunt.
- 32 Inquisitores non debent statim prædictos homines curiæ seculari relinquere.

De pertinacibus & impœnitentibus.

V M sit pertinacia hæresis complementum, & quæ cõsummatum facit hæreticum, operepretium erit, quid pertinacia sit explicare. Pertinacia, vt inquit Cicero, finitima est perseuerantiæ, nam vtraque in rebus cõceptis persistit: sed perseuerantia occupatur in bono, pertinacia vero in malo. Significat itaque pertinacia obstinationem & peruicaciam, qua quis in eo persistit, quod tenere non debet. Vnde pertinax dicitur (vt apud Isidorum est lib. 10. etymolo.) quasi impudenter tenax, qui persistit in eo, quod debet dimittere. Denique pertinax est, qui persistit in errore, quem omnimodo deserere tenetur. [Arch. in. c. hæresis. 24. q. 3. Ioan. Mona. in Clem. 1. de vsuris. Alberti. lib. de agnoscendis assertio. ca-

thol. q. 3. & 29. Alfonso Castren. lib. 1. de iusta hæret. punitio. c. 9.]

2 Sunt autem quidam hæretici pertinaces vsque adeo perditæ, vt mortem, mortisque quoslibet cruciatus ante sint subituri, quam ab errore discedant: vt qui non minus tenaces sunt hæresum, quam celebratissimi olim Christi martyres fuerint religionis diuinitus inspiratæ. De his pertinacibus loquens Cyprianus, tractatu de simplicitate prælatorum: Cum Deo, inquit, manere nõ possunt, qui esse in ecclesia Dei vnanimis noluerunt: ardeant licet flammis, & ignibus traditi: vel obiecti bestijs, animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiose virtutis gloriosus exitus, sed desperationis interitus. Et libro de duplici martyrio: Neq; tam statim martyr est, qui occiditur: occiduntur & sicarij &

piratę. Non suppliciũ facit martyrem, sed causa. Neq; hoc est testimoniũ præbere Deo, id facere, quod & Deo displicet, & gentium legibus prohibetur. Plurimum interest inter barbaram immanitatem, & martyrum modestissimam constantiam, in se imbecilem, in Christo fortem. Sunt qui certis artibus corpus stupefaciunt, ne sentiant cruciatus: sunt & affectus impotentes, qui sensum adimunt animo, ita vt vel mortem impauidi perferant: sed placidum illud ac mansuetum, illud humiliter sublime, & sublimiter humile, non videmus nisi in Christi martyribus: Non intuentur trucibus oculis carnificem: non minitantur tyranno: magis dolent de illorum cæcitate, quam de suis afflictionibus. Hæc ille his ipsis verbis persecutus est, cæteraque grauissime. [Addo Tertullianum lib. de præscriptionibus hæreticorum in principio, eundem Cyprianum, epistola. 1. li. 1. Hermam Letmatium li. 2. de instauran. religio. c. 7.]

3 De iisdem quoq; pertinacibus loquens diuus Augustinus inquit: Hæretici non possunt habere martyrum mortẽ, quia Christianorum nõ habent vitam, cum martyrem non faciat pœna, sed causa. Et alibi: Martyres veros non facit pœna, sed causa. Nemo ergo miretur si tam peruicacem hæreticum viderit, & tam inflexibilis obstinationis, vt pertinaciter & gaudenti similis, tormenta patiatur & mortem: nec enim talium est alacritas vera, sed insania & furor: nec patientia, sed immanitas: nec certitudo salutis, sed inscitia & cæcitas & confusio: nec conscientia sana, sed cauteriata ignito ferro cupiditatis glorię, & proprio iudicio iam damnata: nec est in istis fortitudo, sed timor: quę vt vincant, in desperationẽ descendunt. Nonne Calanus Sophista id ipsum spon-

te fecit? qui cum in morbum incidisset, nec pateretur se ad ægotantium regulã curari, pyram conscendens omnibus admirationi fuit, quod cũ cremaretur, quasi ignis nihil noceret, toto corpore immobilis stetit: vt est apud Arrianũ libro septimo de rebus gestis Alexãdri Magni. & Esseni in medijs cruciatibus subridentes, & eis qui tormenta admo-uerant illudentes, animas cum quadam hilaritate reddebant: author Iosephus libro secundo de bello Iudaico, capite septimo. Ioannes quoque & Hieronymus hæresiarchæ a Constantienſi concilio damnati, pertulerunt ambo constanti animo necem: & quasi ad epulas inuitati ad incendium properauerunt, nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium: vbi ardere cœperunt, hymnum cecinere, quem vix flamma & fragor ignis interciperet potuit: sicuti Aeneas Syluius prodidit. [historiæ Bohemicæ c. 3. August. Dulcitio. episto. 61. & epist. 167.]

4 Accedit etiã sacer ille Bernardus, quodam sermone super Cantica dicēs: Probaturum est, mori magis volunt, quam conuerti. Mirabantur aliqui, quod nõ modo patienter, sed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem: sed non inde mirandum, si aduertatur, quanta sit potestas diaboli, non modo in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederit. Non ne plus est, hominem sibi inijcere manus, quam id libẽter ab alio sustinere? Hoc autem potuisse diabolum, frequenter experti sumus in multis, qui semetipsos aut submerserunt in aquas, aut fecerunt ex sublimi præcipites, aut laqueo se suspendebant. Nil ergo simile habet constantia martyrum, & pertinacia hæreticorum: quia in illis, pietas: in istis, cordis duritia contemptum mortis operatur.

ratur. Quam sententiã renouat Albertus ille Cãpenſis dicens: quod si quibus forte tentationi est, quod horum plurimi pro suæ impietatis defensione non solum patienter, sed etiã alacriter mortem excipere videantur, quod sese in ministros Christi transfigurent, patrem suum vocantes Deum, & pro persecutoribus suis orantes, atque id genus alia quædam, quæ simplicibus quibusdam, sed incautis, imo & doctioribus nonnullis, sed instabilibus in fide, sunt nõ tentationi solum, verum etiam scandalo: hi non perpendunt antiqui illius calliditq; hostis artes & potentiam in eos, quos semel totos obsedit. Nec enim, præmonente nos id Apostolo, cuiquam mirum videri debet, cum ipse satanas sese transfiguret frequenter in angelum lucis, si ministri eius transfigurentur, si cut ministri iustitię. Hæc ille. [lib. 1. hierarchiæ. eccles. c. 6. Hofius in Brentium. lib. 1. Bernardus super Cant. sermo. 66.]

5 Horum omnium pertinacia (vt eleganter Letmatius inquit) maxime execranda est, ac diabolicę peruersitati simillima: ex eadem enim radice, nempe superbicię, oritur vtraque hæc peruersitas: diaboli quidẽ, ex insita dignitate: pertinacię autem ex naturali acumine. In eundem etiam finem tendunt, nempe in exitiale odium: illa quidem diuinę maiestatis, hæc diuinę veritatis. Quin hos ipsis dæmonibus magis miseros declarat scriptura diuina: quia mentem, quæ dæmonibus recta manet, ipsi deprauatam habeant. Illi enim, vt testatur Iacobus, credunt & contremiscunt: hi contra, quantum scientia, tantum sunt & metu religioso soluti: sunt igitur pertinaces hæretici dæmonibus in eo deteriores, quod dæmones credunt & timent: hæretici vero pertinaces, nec

credunt, nec timent. [Hermas Letmatius. lib. 2. de instauran. religio. c. 3.]

6 Igitur pertinaces eiusmodi viui comburendi sunt, & in ignem trahendi ore obstructo & lingua ligata, ne pusillos offendere queat. Talis fuisse dicitur Macharius, qui cunctis orthodoxis patribus contrarius, in sexta synodo generali dixisse fertur: Non confitebor duas operationes, & duas naturales voluntates in Christo, etiam si membratim incidar, & mittar in mare. Cui fere similis fuit Acesius episcopus, qui (vt apud Socratem est) tercentum patribus Nicenę synodi subscribere noluit, nec eis omnibus omnino cedere: quem Constantinus imperator pulchra elusit face-tia dicens: O Acesi, pone scalam, & si potes, in cælum solus ascende. [Bal. in l. 1. C. ex delict. defunct. 6. synodo generali. actio. 8. Socrates. lib. 2. historię triparti. c. 13. Nicepho. lib. 8. c. 20. Paulus diaconus. lib. 14. rerum Romanarum. c. super quibusdam. de verbo. significatio.]

7 Hoc autem annotatu dignũ est, quod quicumque credit aliquam propositionem veram esse, cuius contrariam scit esse catholicam, hoc solo consummatus hæreticus pertinax est. Nec audiendi quidam, quorum est Alciatus, qui putant, neminem hæreticum pertinacem esse, qui non habet animum obstinatũ, & admonitus non persistit: nam pertinacia, quę consummarum facit hæreticum, non est obstinatio sola, sed quilibet etiam verus consensus cõtrarius cognitę veritati catholicę. Nec refert ex qua causa ventum sit ad talem verum consensum, siue ex passione, siue ex infirmitate: vere enim pertinax est, qui credit contrarium eius, quod scit ecclesiam tenere. Quia sicut fides perficitur assensu intellectus cum consensu voluntatis:

tatis: sic heresis consummatur dissensio ne intellectus, & consensu voluntatis: Et hæc est vera & recepta theologorum omnium sententia. [Alciat. in l. 2. C. de summa Trinit. Gerson alphabeto. 14. ad finem. Caieta. & Fran. Viçtoria super Thomam. 2. 2. quæst. 12. articul. 2. Ioan. Driedo. lib. 1. de liberta. Christiana. pagi. 238. Alfon. Castren. lib. 1. de iusta hereti. punitio. c. 9. Canus lib. 12. de locis theologicis. c. 9.]

8 Accedit etiam ratio viua quidē & spirans: quia sacra scriptura, & ecclesiastica definitio, quibus fides catholica continetur, plus valet, plus operatur & potest, quam sexcētæ iudicis monitiones, & quam mille prohibitiones iuris humani. Sicut igitur is, qui contradicit legitimis hominum admonitionibus, pertinax est, & qui facit contra prohibitionem legis humanæ, ipso facto incidit in excommunicationem, quæ non nisi præcedentibus admonitionibus ferri solet, & legis autoritas pertinacem haberi facit quemlibet legis transgressorem: sic etiam qui contra scripturam sacram, aut ecclesiæ catholicæ definitionem sciens errat, hoc solo sine alia admonitione pertinax hæreticus est: nec præterea opus est, vt sit obstinatus, inflexibilis, aut immutabilis: satis enim est ad consummatam pertinaciam, vt hæreticus credat aliquid esse verum, cuius contrarium scit sacris literis, aut ecclesiasticis definitionibus cōtineri: quia putat fidei subesse falsum, & scienter errat eligendo pertinaciter, non redigere in captiuitatem intellectum in obsequium Dei, & catholicæ fidei. [cap. si quis suadente. 17. q. 4. c. sacro. de senten. excommunicatio. c. nemo. 11. q. 3. Caieta. in summa, verbo, hæresis.]

9 Sunt & alij, quorum pertinacia nondum plane manifesta est, sed tamen iu-

ris præsumptione pro cōsummatis pertinacibus habentur: verbi gratia, quicumque rationis capax negat aliquam propositionem catholicæ fidei, apud omnes fideles publice diuulgatam: hoc ipso censetur pertinax, præsertim si peritus fuerit, aut sagax: quia præsumitur scire ea, quæ omnes sciunt, & quæ omnes Christiani explicite scire tenentur. Signum quidem est pertinaciæ (vt Gerson recte docet) si quis asserit errorem, cuius oppositam veritatem explicite fide credere tenetur: vel ex publica obseruatione, vel ex communi doctrina ecclesiæ, vel ex officio, aut statu suo, vel ex sufficiente informatione, vel ex naturali iudicio rationis. [c. turbatur. 1. q. 4. l. latæ culpæ. de verb. significa. Gerson Alphabeto. 14. prope finem.]

10 Ille quoque, qui asserit aliquam hæresim, cuius contrariam veritatem catholicam prius docuerat, eo ipso hæreticus pertinax esse censetur: etiam si erret in his propositionibus, quas explicite scire non tenebatur: quia satis euidenter constat, quod iste scienter errat. [Gerson tractatu de duodecim cōsiderationibus, & signis, quibus solet aliquis de pertinacia conuinci. Ioan. Torquemada. li. 4. de ecclesia. part. 2. c. 16. Confert glos. in l. Fulcinus. §. sed is qui. verbo, animus. quib. ex cau. in poss. eatur. Lucas in l. 1. C. si propter inimici. crea. facta sit. lib. 10. Paulus. in l. etiam. §. licet. solut. matri. Carol. Ruynus conf. 116. lib. 5.]

11 Hæc tamen propositio locum non habet, quando daretur probabilis obliuio: scilicet, ex diuturnitate, vel vitio memoriæ, vel stoliditate: quibus casibus prodesse posset ignorantia probabilis, nisi forte res esset insignis & memorabilis, quales esse solent omnes, quæ ad fidem catholicam pertinent. [Gerson loco

loco prænotato. l. peregre. de acquirenda possessio. Ludo. Romanus consil. 481. Alex. in l. si res obligata. de lega. 1. Feli. in cap. cum illorum. de sentent. excommunicata.]

12 Item ille pertinax hæreticus esse præsumitur, qui diu persistit in errore, cuius contrariam veritatem catholicam explicite scire non tenebatur: quia culpa sua persistit in errore, quem deserere tenetur de necessitate salutis, & negligens est in quærenda veritate, in qua salus Christiana consistit. Quod quidem, vt plurimum, verisimilius est, ex malitia, quam ex ignorantia prouenire: excepto, si personarum, & errorum qualitas benigniorem interpretationem suadeat: tenetur enim quilibet, in his præsertim rebus grauissimis, consulere peritiores. [l. in bonorum. ff. de bon. posse. l. 2. in fine. quis ordo in bon. poss. serue. l. regula. §. sed iuris. ff. de iuris & facti ignorant. Ioan. Torquemada. lib. 4. de ecclesia. par. 2. c. 16. Guido Carmeli. in summa. de hæresibus. c. 3. Archiepiscopus Floren. 2. parte summæ. tit. 12. c. 5. Siluester, verbo, hæresis. 1. q. 2. Ioan. Lupus allegatio. de hæresi. §. 10.]

13 Eadem omnino ratione præsumitur hæreticus pertinax, qui impedit prædicationem, defensionem atque doctrinam catholicæ fidei: & qui contemnit censuras ecclesiæ: item qui iurat, se nunquam ab errore discessurum: ad summam, quicumque in fide catholica errat, & paratus non est ad suscipiendam correptionem, is hæreticus pertinax esse præsumitur, sicuti Gerson, & Ioannes Torquemada locis paulo ante commemoratis, & Arnaldus Albertinus prolixè admodum tradunt. Verum solis præsumptionibus nemo vt hæreticus puniri debet, saltè pœna ordinaria. [c. literas. de præsumptio. c. asserit. eod. tit. & illic in-

terpretes. Alberti. lib. de agnoscend. assertio. quæst. 30.]

14 Cæterum is, qui asserit aliquam propositionem hæreticam, cuius contrariam veritatem catholicam explicite scire non tenebatur, propter probabilem ignorantiam non est indicta causa pertinax iudicandus: sed ex qualitate personæ, & heresis, & ex alijs circumstantijs, magis, aut minus suspectus erit. [1. Tim. 1. & omnes paulo ante memorati.]

15 Sed quamuis aliquis ignorantia probabiliter erret, si tamen legitime admonitus statim non respicit, exinde pertinax esse censebitur: quia perinde hæreticus est, ac si a principio sciens erraret. Vnde Cyprianus epistola ad Iubaianum, de hæreticis baptizandis ait, Ignosci posse simpliciter erranti: sed post veritatis reuelationem factam, qui in eo, quod errauerat, perseverat, prudens & sciens, sine venia ignorantie peccat: præsumptione enim atque obstinatione superatur. Quam sententiam subinde tradunt, Augustinus, Leo magnus, & ingens agmen. [c. qui in ecclesia. c. quid autem. 24. q. 3. Gerson tractatu, de protestatione, consideratio. 10. Alfon. Castren. lib. 1. de iusta heret. punitio. cap. 9.]

16 Addendum eodem est, quod etsi minus legitime admonetur is, qui probabiliter ignorantia errat, nihilominus tenetur statim cauta sollicitudine querere veritatem: quod si non fecerit, merito pertinax præsumi poterit: quia per talem admonitionem constituitur in mala fide. [Gerson, loco prænotato. consideratio. 5. Alfon. prædicto. c. 9. confert. c. dixit apostolus. 24. q. 3. & l. quidam Iberus. de seruit. vrba. prædico. & quæ tradunt Felinus, Decius, & ceteri de interpellatione extraiudiciali. in cap. nouit. de iudic.]

- 17 Quæri autem solet, an quælibet admonitio sufficiat, ut hæreticum pertinacem faciat. Cui quæstioni respondetur, legitimam esse debere admonitionem, ut hæreticum consummatum reddat errantem. Nec eadem erit omnium hærefum ratio: nam in hæresibus plane damnatis legitima erit admonitio, si ostendatur erranti sacra scriptura, vel ecclesiæ catholicæ definitio hæresibus contraria: si vero hæresis nominatim condemnata non sit, argumenta euidencia vicem iustæ admonitionis obtinebunt. [Alfon. Castren. lib. 1. de iusta. hæret. punit. cap. 10.]
- 18 In summa, pro legitima admonitione habenda est, quæcunque causa errantem probabiliter ab errore ad veritatem reuocauerit. Ut puta, si ei quoquo modo constiterit, propositionem errori suo contrariam, esse catholicam: vel si iustis argumentis fuerit a quocunque conuictus: tenetur enim confestim ab errore discedere, & acquiescere cognitæ veritati: quod si non fecerit, pertinax esse non immerito iudicabitur: quia impudenter insistit errori, quem sub reatu deserere debet. [Gerson tracta. de protestatione, consideratio. 10. Fran. Victoria super Thom. 2. 2. quæst. 11. art. 2. Alfonf. Castren. prædicto. c. 10.]
- 19 Plurimis quoque videtur, legitimam esse admonitionem, inquisitoris assertionem dicentis, errare aliquem contra fidem catholicam, & illius propositionem hæreticam esse. [Barthol. in. l. 3. §. tutores. de suspect. tutori. quem illic sequitur. Ioan. de Neapoli. Compostellanus in Clem. 1. de vsuris. glo. 3. in extrauag. cum inter. Ioanis. xxi. Ioan. de Ana. & Felin. in rubri. de hæretic. Ioan. Lupus allegatione de hæresi. §. 3. Nicol. Arelata. in tracta. eiusdem tituli. notab. 19.]
- 20 Sed Alfonso noster ab hac sententia dissentit: quia non semper hæresis est talis, ut inquisitor sciat illam hæresim esse: & quia fieri potest, ut inquisitor erret. Meo tamen iudicio a communi sententia recedendum non est: nec enim Alfonso argumenta magis receptam doctrinam destruit, quam vna, aut altera exceptio generalem regulam tollit. Cuius autem inquisitores viri docti & prudentes esse soleant, & cum peritorum consilio facere omnia teneantur, præcipue illa, quæ dubia atque difficilia fuerint, is qui errat, credere illis debet in dubijs quæstionibus, ad eorum officium pertinentibus. Adde, quod inquisitores & ordinarij iudices ecclesiastici (ut apud Gersonem est) multas propositiones dubias declarare possunt hæreticas esse, nisi forte propositio sit vsque adeo ambigua, ut egeat summi pontificis, aut generalis concilij declaratione. [Alfonfus. lib. de iusta hæret. punitio. cap. 10. Gerson tracta. de propositio. ab episcopo hæreticandis. Hadrianus sextus quolib. 2.]
- 21 Illud autem, quod pene omiseram, addendum est, quod etsi probabilis ignorantia excusare soleat a pertinacia: si tamen is, qui per ignorantiam errat, iuraret se nunquam a sua opinione discessurum, statim hoc ipso iudicandus esset pertinax: quia ponit obicem veritati, & non est paratus ad correctionem, & sua temeritate declarat animi sui obstinationem. Idem dicendum est, si quispiam firmiter protestetur, se nunquam recedere velle ab aliqua propositione hæretica: & ita quibusdam theologis placere video. [Gersoni tract. de protestatio. consideratio. 10. Alfonso Castrensi. lib. 1. de iusta hæretic. punitio. cap. 9.]
- 22 Veruntamen de hac opinione meo quidem

- quidem iudicio amplius deliberandum est: nam si is qui errat, probabili ductus ignorantia credit aliquam propositionem esse catholicam, eadem probabilitate asserere ac iurare potest, se nunquam ab eadem propositione discessurum. Quinimo qui insuperabili, aut iusta ignorantia firmiter crederet, aliquid esse catholicum, non modo protestari & iurare potest, se id constanter defensurum, verum etiam summa ope, ac tota mente id ipsum facere teneretur, perinde ac si propositio vere catholica foret: quia nisi id ex animo faceret, inconstans esset in ea fide, quam credit esse catholicam: & faceret contra conscientiam: contra quam quisquis aliquid facit, ædificat ad gehennam. [l. vlt. C. de non numerata pecunia. c. vltim. de præscriptioni.]
- 23 Præterea, incorrigibilis hæreticus dicitur, qui non habet animum se corrigendi, sed vult esse pertinax, obstinatus, & induratus. Ille autem censetur hæreticus incorrigibilis, qui semel & iterum correctus, in errore suo persistit. Quod satis aperte docet Paulus in epistola ad Titum dicens: Hæreticum hominem post vnam & secundam correctionem deuita: sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit iudicio proprio condemnatus. Vbi subuersum vocat Apostolus incorrigibilem, sicuti Theophylactus & alij quidam interpretantur. Parui tamen refert, an hæreticus pertinax, vel incorrigibilis sit, eisdem enim regulis vterque iudicandus est. [ad Tit. 3: Alfonso Castren. lib. 2. de iusta hæreti. punitio. c. 1. interpretes in. c. cum non ab homine. de iudic.]
- 24 Postremo, cum errantis pertinacia grauissimum crimen sit, consequens est, ut in dubio minime sit præsumenda: tum quia res dubiæ in partem benigniorem interpretari debet: tum etiã, quia crimina non præsumuntur: demum, quia quælibet causa excusare solet a malitia, ac dolo, quibus cessantibus nemo hæreticus pertinax erit. [Ioan. And. Ancha. & Domini. in. c. cum contumacia. de hæretic. lib. 6. Ioan. Lupus allegatione de hæresi. §. 9. Nicola. Arelata. de hæreti. notab. 20. l. merito. pro socio. c. estote. de regulis iuris. l. igitur. §. potest. de libera. causa. Thomas. 2. 2. quæstio. 60. arti. 4. Abulen. Matth. 7. quæstio. 4. Alciat. lib. 3. præsumptio. cap. 1.]
- 25 Hactenus de pertinacibus breuiter disseruimus, sequitur ut pari breuitate de impœnitentibus hæreticis pauca perstringamus. Est autem impœnitens quisquis erroris sui pœnitentiam agere non vult: in quo pertinax quoque solet esse omnis impœnitens. Vnde si hæresis alicuius plane probata sit, & ille puro corde errorem confiteri noluerit, paratus hæresim abiurare, & iniunctam pœnitentiam subire, tanquam pertinax & impœnitens iudici seculari relinquendus est: quamuis milies protestetur, se fuisse & esse catholicum, & in fide Christiana viuere ac mori velle. [Auditores rotæ decisione antiqua. 875. Bernard. de Bisnegto in nouis decisionibus. titu. de hæreticis. & Hostien. in summa, eod. tituli. colu. 2. & item Calderi. consil. 2. Ioan. de Ana. in. c. excommunicamus. §. adijcimus. de hæreti. Alberti. lib. de agnoscen. assertio. catho. q. 8. & quæst. 34. nume. 51. Boherius decisione. 343. qui errauit decisione 341.]
- 26 Comprobatur hæc propositio rationibus viuus & spirantibus: nam si hæresis plene probata est, iam ecclesiæ constat, istum hæreticum esse: qui nisi errores suos confiteatur, impœnitens hæreti

cus est, & curiæ seculari merito relinquendus, vt quodam primæ instructionis capite plenius continetur: addita ratione, quia ecclesiæ non satisfacit: nec enim parcitur hæreticis, nisi pœnitentibus & recte conuersis: nam vt habet regula iuris, Venia non datur nisi correcto. Accediteodem, quod perinde punitur is, qui legitime conuictus est, atq; ille, qui obiecta crimina cõfiteatur. Parui enim refert, an homicida testibus, an propria confessione conuictus sit: nec ideo minus punietur, quia plane probato crimine, illud impudenter se commisisse negat. Præterea, confessio necessaria est ad pœnitentiam, nec veniã consequi meretur, qui peccatum non agnoscit: & vt Aristoteles ait: Quem non pœnitet, is insanabilis est: mirum igitur videri non debet, si legitima flamma comburantur impœnitentes heretici, qui suos errores negare, quam confiteri malunt. [prima instructio. Hispalen. c. 14. c. ad abolendam. de heretice. super quibusdam. de verbo. significati. l. 2. C. quorum appellatio. non recipian. c. serpens. c. non potest. cum seq. de pœnit. dist. 1. Aristo. lib. 7. ethi. c. 7.]

27 Ex quibus omnibus duo consequuntur. Vnum, quod si quis conuictus fuerit, dixisse, aut scripserit aliquam heresim, nihil ei proderit, quod ante vel post, vel omni alio tempore probetur fuisse catholicus, nisi ad ecclesiam rediens, pœnitentiam egerit: nec enim resipiscencia sufficit, vt heretici aiunt. Alterum est, quod immerito Iulius Clarus censet hoc esse acerbum, cum sit is pertinacissimus, qui non vult heresim confiteri, neque satisfacere ecclesiæ, cū ipso facto incurrerit in excommunicationem, & in alias pœnas, quamuis per vnã tantum horam, vel per breuius tempus hereticus fuerit, vt in titulo de

occultis dixi, & recte respondit Bursatus. [Iulius Clarus lib. 5. recepta. sent. §. heresis. Fran. Bursatus consilio. 38.] Eisdem omnino rationibus curiæ seculari relinquendi sunt heretici illi, quorum errores manifeste probantur, & nihilominus eos omnes iudicibus confiteri non volunt. Nam & isti vere impœnitentes sunt, qui omnia crimina nõ confitentur: falsam enim pœnitentiam eam esse constat, cum spretis pluribus, de vno solo agitur pœnitentia: aut cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio. Etenim quedam impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. [c. quem pœnitet. de pœnitent. distin. 1. c. vltim. de pœnitent. dist. 5. c. sunt plures. de pœnitent. dist. 3. c. omnis vtriusque sexus. de pœnitent. & remis. Alex. Ales. 4. parte quest. 77. memb. 5. articul. 6. & ceteri in lib. 4. sent. dist. 16. cum seq.]

28 Hi autem impœnitentes, vulgo diminuti dicuntur, quia non fatentur integre iudicibus hereses omnes. Isti vero defectus pœnitentię multifariam contingere solent: vel quia heretici non cõfitentur omnes suos errores: vel non omne tempus errorum: vel non omnes qualitates & circumstantias grauiores: vel non produnt omnes, quos hereticos esse sciunt: vel negant intentionem & malitiam errorum: vel quippiam simile dicunt ad excusandos, vel minuendos errores. Non tamen facile quisquam damnandus est propter defectus & diminutiones huiusmodi: tum quia obliuisci potest hereticus talium circumstantiarum: tum quia is, qui se hereticum fuisse fatetur, satis concludit, se plurimas cæremonias hæreticorum fecisse: nec summo iure agendum est cum his, qui ad fidem & ecclesiam catholicam redeunt.

29 Qui

29 Qui vero pœnitentiæ iniunctæ non satisfaciunt, puniri debent vt impœnitentes, periuri, & fecte conuersi, quemadmodum Ioannes Calderinus & Philippus Decius aiunt. Sunt enim impœnitentes, quia pœnitentiam non peragunt: periuri, quia violatis iuramentum, quo promiserunt, se mandatis ecclesiæ obtemperaturos: fecte conuersi, quia nec veram pœnitentiam agunt, nec permanent in ecclesiæ debita obedientia. [c. non sufficit. cum seq. de pœnitent. distin. 1. Calderi. consil. 2. titu. de hereti. Decius consil. 137.]

30 Falluntur tamen Decius & Philippus Probus, negantes posse inquisitores cognoscere, an supra scripti pœnitentes iniunctam pœnitentiã peragant: id enim ad eorum officium pertinet, perinde atque alia omnia, sine quibus iurisdictione in hereticos plenissime exerceri nequit. [Decius eodẽ cõsil. 137. Probus ad Ioannem Monachum in c. pœnitent. de hereti. lib. 6. contra quos est. c. vt commissi. §. nec non. eod. tit. c. literas. de pœsumptionibus. l. cui iurisdictione. de iurisdictione. omni iudicũ.]

31 Procedere quoque debet inquisitores, tanquam contra impœnitentes & fecte conuersos, contra illos, qui eo tempore, quo ad ecclesiam catholicam redierunt, de seipsis, vel de alijs, quos hereticos

esse sciebant, plenam iudicibus veritatem non dixerint, nisi forte sit verisimile, id per obliuionem factum fuisse: & ita capite quodam primæ instructionis Hispalensis cauetur. c. 13.

32 Cæterum, impœnitentes isti non sunt protinus curiæ seculari relinquendi: sed iure agendum est cum eis, vsque ad sententiæ definitiuæ prolationem, quemadmodum recte Ioannes Calder. tradit. Neque enim ante ab ecclesiã catholica sunt euellendi, quam per viros doctos, pios, & religiosos de salute animæ semel atque iterum & sæpius admoneantur. Id enim & iuri, & æquitati congruit, & quibusdam instructionum capitulis specialiter cautum, & a Platone lib. 10. de legibus, iam olim constitutum est. Ille namque de hereticis diuine admodum loquens, inquit: Impij secretis carceribus mediterraneis coerceantur, & nullus cum ipsis ciuium loquatur, præter aliquos viros, qui admonentes ad salutem animæ colloquantur. [Calder. conf. 2. titu. de heretic. 3. instructione Val. dolitana. cap. 5. & instruct. 5. Hispal. cap. 9. cap. conuenientibus. 1. quest. 7. glo. in. cap. excommunicamus. in § qui autem. de heretic. Ioan. Lupus alleg. de heretic. §. 4.]

De prædicatoribus Titulus XLIX.

S V M M A R I V M.

1	Prædicare nullus audeat qui examinatus & approbatus non sit.	4	Prædicator qualis esse debet.
2	Prædicare publice non debent laici neque femina.	5	Prædicatori quid sit fugiendum.
3	Prædicator examinatus et approbatus, si aliquid scandalosum aut suspectum dixerit, quomodo coercendus sit.	6	Prædicator debet seipsum accommodare ingenio discipulorum.
		7	Prædicator irreprehensibilis esse debet, & vita & doctrina insignis.
		8	Prædicatoris vitam verbis suis debere

EEE 2 confo.

consonare, multi & sapientissimi au-
thores asserunt.

9 Prædicatoribus, qui dum concionantur,
episcopos reprehendunt, perperam sa-
ciunt.

10 Prædicatoribus qui temere episcopis detra-
hant, seuerè puniendi sunt.

11 Prædicatoribus in concilio Lateranen-
si præcipitur, ne episcopis publicè de-
trahant.

De prædicatoribus.

V M ab hæreticis cõcio-
natoribus & prædicato-
ribus maximum peri-
culum Christiano po-
pulo immineat, pro-
uidendum est diligen-

ter, ne quispiam prædicare audeat qui
examinatus & approbatus non sit. [c.
excommunicamus. §. quia vero. de hæ-
retic. & in concil. Lateranensi sub Leo-
ne. X. sess. 11. Brun. lib. 1. de legatio-
nib. c. 5.]

2 Neque laici prædicare publice debent,
neq; scemine: id enim Paulus apostolus
prohibet, ac iure pontificum vetitum
est. Et sicut docet Gerson, & rebus
ipsis frequentissime comprobatum est,
mulierum doctrinæ fragiles & suspecte
sunt. [1. Corin. 14. c. cum ex iniuncto.
de hæreti. c. noua. de pœnit. & rem. Ger-
son. tract. de exam. doctri. par. 2. con-
siste. 2.]

3 Quod si prædicator examinatus & ap-
probatus, aliquid scandalosum aut sus-
pectum dixerit, ab inquisitoribus vo-
candus est, & statim cogendus, ut publi-
ce illud retractet, vel pio & catholico
sensu populo exponat: & præterea cor-
rigendus & admonendus est, ne talia ite-
rum prædicare audeat. Si vero hæresim
aliquam prædicauerit, puniendus quo-
que est, pro modo criminis, & officio
prædicationis priuandus: ea enim pœ-
na infligenda est illis, qui grauius in offi-
cio delinquant. [1. de legatio. l. si ali-
quid. C. de suscepr. & arca. lib. 10. Al-

bert. lib. de agnoscen. assertio. catholi-
quæst. 36. nu. 8.]

4 Prædicator autem esse debet apprime
eruditus, doctus, irreprehensibilis, ma-
turus, & pavidus, sicuti beatus Petrus
constituit: debet quoque gratiam docē-
di habere, & in ipsa doctrina discretus
esse, ne aut tacenda proferat, aut dicen-
da taceat. Ad hæc, eligendus est idoneus,
morum honestate, ætate, doctrina, pro-
bitate, prudentia, & vitæ exemplo com-
mendatus. [c. oportet. 8. q. 1. c. 1. dist.
43. sessio. 11. concilij Lateranensis, sub
Leone. X.]

5 Cauere insuper debet prædicator, ne
prolixa nimiaque loquacitate odiosus
fiat: Breuitatem, ut inquit Origenes, au-
ditores ecclesiæ diligunt: etenim breuis
& prudens sermo, & auditur libentius
& attentius, & melius memoriæ com-
mendatur: e contrario, Satietas inimi-
ca est auribus, quemadmodum cibus
superfluus corporibus, sicut Gregor.
Nazianzenus ait. [c. sit rector. 43. dist.
Origen. sup. lib. iudicum homil. 6. Na-
ziæzenus oratione in sanctum lauacrū.]

6 Debet præterea prudens esse, ut pro in-
genio discentiū semetipsum possit apta-
re, ne secreta mysteria, quæ vulgi captū
excedunt, coram indignis & non intel-
ligentibus referret. Qui enim ea docet,
quæ ab auditoribus non valent intelli-
gi, non ad eorum vtilitatem, sed ad sui
ostentationem id proculdubio facit.
Persectorum est, ut inquit Paulus, soli-
dus cibus: nec spargendæ sunt marga-
ritæ

ritæ ante porcos. Accedit Mercurius
ille Trismegistus in Asclepio dicens:
Tractatum tota numinis maiestate ple-
nissimum, irreligiøsæ mentis est, mul-
torum conscientia prædicare. [Ad He-
br. 5. c. in mandatis. c. vlti. 43. distin.
1. Corin. 2. cum seq. can. vlti. apostolo-
rum. Chryso. in c. Matth. 7. homil. 24.
colu. 4. Nazianz. oration. 13. Petr. Cri-
nit. lib. 6. de honesta disciplina. c. 3.]

7 Super omnia vero prædicatorem irre-
prehensibilem esse oportet, cuius vita
doctrinæ respondeat, ut ædificare pos-
sit, & fidei doctrina, & morum discipli-
na. Ut enim Ioan. Chryso. eleganter
scripsit: Nihil est doctore frigidius, qui
verbis duntaxat philosophatur: neque
enim hoc doctoris est, sed histrionis &
hypocritæ. Et alibi inquit: Multum no-
cet, qui quod docet, non facit. Et Arist.
lib. 10. ethi. Circa humanas actiones,
minus creduntur sermones, quam ope-
ra, nisi sint operibus concordēs. Verba
cum discrepant a vita, non sunt nisi ver-
ba, id est gloriolæ ac venditationes. Et
Cypria. lib. de dupl. martyrio: Effica-
cius est vitæ, quam linguæ testimoniū:
habent & opera suam linguam, habent
suam facundiam, etiam taceute lingua.
Et Luciani Toxaris: Res ipsæ longe ma-
gis loquuntur quam verba. Et Lactan-
tius lib. 4. diuina. institut. Malunt ho-
mines exempla quam verba: quia lo-
qui facile est, præstare difficile: Et Hie-
ron. ad Principiam virginem: Erube-
scit quamuis præclara doctrina, quam
propria reprehendit conscientia. Et O-
ceano scribens, ait: Perdit authoritatem
docendi, cuius sermo opere destituitur.
[Chryso. in actis aposto. homil. 1. &
homil. 30. Arist. 10. ethic. c. 1. Lactan-
tius. lib. 4. c. 23.]

8 Præterea, in eandem sententiam pluri-
ma sapientissimi authores multi frequē-

tissime docere solent, quorum pauca in
præsentia memorasse sufficiet. Theo-
phylactus in euang. Lucæ inquit: Quā-
do docens facit quæ docet, alleuiat onera,
exemploque suo consolationē affert
discipulis: quando autem nihil horum
facit, quæ docet, tunc quæ docet graui-
a onera videntur discipulis, ita ut a docto-
re nullam recte faciendi vim accipiant.
Et Grego. Cuius vita despicitur, restat
ut eius prædicatio contemnatur. Et Leo
magnus serm. de sancto Laurentio: Va-
lidiora sunt exempla, quam verba: &
plenius est opere docere, quam voce. Et
Isidorus lib. 3. de sum. bono: Tam do-
ctrina quam vita clarere debet ecclesia-
sticus doctor: nam doctrina sine vita,
arrogantem reddit: vita sine doctrina
inutilem facit. Authoritate magisterij
caret, qui quod docet non facit: Docto-
ris vitio, etiam ipsa vera doctrina vile-
scit: quia dum non viuunt, sicut docet,
ipsam quam prædicat veritatem contē-
ptibilem facit. Qui bene docet & ma-
le viuunt, tanquam es aut cymbalum so-
num facit alijs: ipse tamen sibi manet
insensualis. Qui bene docet, & male
viuit, equatur cereo, qui bonam quidē
alijs lucem præstat, se vero in malis suis
consumere videtur, atque extinguere.
Idem ipse bonum malo coniungit, lucē
tenebris miscet, veritatem mendacio
mutat. [Theophyla. in Lucam. c. 11.
Grego. in pastoral. par. 2. c. 4. Isidor.
lib. 3. c. 36. cum seq. Adde Tho. Vuald.
tom. 1. lib. 2. c. 70. cum seq. Alfon.
Castren. lib. 3. de iusta hære. pu. c. 2.
cum seq. Brun. lib. 6. de hæret. c. 4.]

9 Tetrici quidam atque arrogantes præ-
dicatores, egregiam laudem, magnum
& memorabile nomen referre se putant,
si in cõtionibus publicis, quo iure, qua
iniuria episcopis detrahant: quasi vero
id Christianæ libertatis magis sit, quam
procaci-

procacitatis & insolentię. Honorandi sunt episcopi, non modo qui bene præfunt, sed etiam discoli: nam & hi secreto sunt admonendi correctione fraterna, non publice traducendi per ora hominum: id enim prælati ipsis non prodest, subiectis vero plurimum nocere solet. Atque ut quidam recte inquit: Sūt qui solum inobedientiam & rebellionē subditorum nutriendo, vitia culpant superiorum, etiam dum absunt. Nihil plausibilius audit inuida plebs, quam superiorum vitia prodere, augere, culpate. [Gabriel super canonē, lect. 77.]

10 Tales igitur concionatores temerarij, & insolentes, seuerè puniēdi sunt. Clem. 5. in conc. Viennensi inquit: Religiosis in virtute sanctę obedientię, & sub interminatione maledictionis aternę districtius inhibemus, ne in sermonibus suis ecclesiarum prælati detrahant. [Clem. 1. §. 1. de priuil.] Et Patres concilij Senonensis aiunt: Nonnulli prædicatores benevolentiam vulgi captantes, ministratoribus tam ecclesiasticis, quam secularibus detrahunt: subditos suis maioribus rebelles & inobedientes reddunt. Et post aliqua: Si prælati ecclesię & principibus detraxerint, ac populum ab obedientia superiorum retraxerint, nos volumus tales, tam ineptos & perniciosos concionatores, ob officio

prædicationis suspendi, & a suis superioribus, pro modo & censura excessus acriter puniri. [Hęc illi in decretis morum. c. 35. & 36.]

11 In concilio quoq; Lateranensi sub Leone. X. sess. 11. hæc post alia decreuerūt Patres: Inhibemus omnibus & singulis clericis, secularibus vel regularibus, ceterisque cuiuscunque status, gradus, & ordinis existant, qui onus prædicationis assument, ne de cetero in sermonibus suis publicis futura ex literis sacris constanter prædicent: sed ex diuinę vocis præcepto, euangelium omni creaturę, cum vitiorum detestatione, & virtutum commendatione declarent: & pacem ac dilectionem mutuam, a redēptore nostro, tantopere commendatā, vbique fouentes, non scindant vestem inconsutilem Christi, sed ab episcoporum & prælatorum, ac aliorum superiorum, eorumque status scandalosa detractione, quos coram vulgo & laicis, non modo incaute, sed etiam intemperanter reprehendunt, & mordent, & ab eis male gestorum expressis quandoq; nominibus, aperta & manifesta redargutione abstineant. Denique constitutionem felicis recordationis Clementis Papę V. quam tenore præsentium inno-uamus, & approbamus, inuiolabiliter ab eis obseruari debere decernimus.

De præsumptionibus & suspitionibus Titulus L.

S V M M A R I V M.

1	Præsumptionibus & coniecturis nõ est locus in rebus euidentibus & plane probatis.	4	Præsumptionis etymologia & definitio.
2	Præsumptionibus et coniecturis in rebus dubijs & occultis temere credendum non est.	5	Præsumptiones, quę veritatem ipsam uidentur demonstrare, cuiusmodi sint.
3	Præsumptionibus non magis credere iudex debet, quam leges ipse credunt.	6	Præsumptio iuris contra quam probatio admittitur, quomodo definiatur.
		7	Præsumptiones ex diuersis personarum & rerum

	& rerum circumstantijs ortę.		tim in crimine heresis.
8	Præsumptiones ex natione & patria.	22	Suspicio quomodo differat a præsumptione, & eius definitio.
9	Præsumptio ex natione & patria parũ efficax est.	23	Suspicionum varię species, & earum definitiones, & vnde augeantur, & quomodo infirmari soleant.
10	Præsumptio ex parentibus.	24	Suspicio leuis vnde oriatur.
11	Præsumptio ex parentibus non semper vera est.	25	Suspicio vehemens vnde sumatur.
12	Præsumptio ex educatione quam vim habeat.	26	Violenta suspicio vnde deducatur.
13	Educatio bona vel praua quantum valeat in filijs.	27	Suspicionem de heresi duci posse ex signis & indijs leuibus, modo sint probabilia, aliqui censent.
14	Consuetudinis & amicitie vis.	28	Suspicio de heresi sumi non debet ex signis & indijs leuibus.
15	Præsumptio ex moribus.	29	Suspicioni leui adherendũ esse in crimine heresis, nonnulli falso existimant.
16	Vita præsens cur ex antea spectari soleat.	30	Suspicio de heresi nascitur aliquando ex grauissimis criminibus perpetratis.
17	Inquisitores cur in prima parte actorum reos tam diligenter interrogent, de eorum natione, patria, familia, &c.	31	Opiniones nouas asserens in materiali, easque pertinaciter defendens, suspectus in fide merito censetur.
18	Præsumptio ex malefactis et maledictis.	32	Præsumptio non leuis contra illos est, qui ex Mahumetanis descendentes vinum non bibunt, & suillam carnem nõ edunt.
19	Præsumptio ex maledictis & malefactis cur nocere soleat reis.		
20	Præsumptiones efficaciores sunt, quę verisimiliores.		
21	Præsumptiones & coniecturę non satis sunt vt aliquis condemnetur, præfer-		

De præsumptionibus & suspitionibus.

1 **I** V M ex præsumptionibus, coniecturis, & suspitionibus, nõ nunquam ad eruendam veritatem perueniri queat, in his præsertim criminibus, quę clanculum perpetrari solent, non eritalienum pauca quædam ex his breuiter commemorare, vt rudiores instruere, doctiores admonere possimus. Illud in primis constat in rebus euidentibus, certis, & plane probatis, locum non esse præsumptionibus, aut coniecturis. [l. continuus §. cum ita. de verbo. obligati. l. ille aut ille. §. cum in verbis. de leg. 3.]

2 Illud præterea memoratu dignum est, dubia, occulta, & incerta, temere pro certis iudicanda non esse. Vnde Xistus Papa scripsit episcopis per Hispaniam constitutis: Incerta nemo pontificum iudicare præsumat: & quauis vera sint, non tamen credenda, nisi quę certis indijs cõprobantur, nisi quę manifesto iudicio conuincuntur, nisi quę iudicario ordine publicatũ. Victor quoq; Papa Theophilo ita scripsit: Incerta charissime nullatenus iudicemus, quousq; veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, & manifestabit consilia cordium. Et Euaristus epist. 2. Nullũ ante verã, iustamq; probationẽ iudicare, aut damnare

damnare debemus, teste Apostolo qui ait: Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? domino suo stat, aut cadit. Mala utique audita nullum moueant, aut passim dicta absque certa probatione quisquam vnquam credat: sed ante audita diligenter inquireat, ne præcipitando quicquam aliquis agat. [c. si quis diuinis. 30. q. 5. cum seq. cap. Deus omnipotens. 2. q. 1.]

9 Accedit eodem, quod iudex præsumptionibus non magis credere debet, quam reges ipsæ credunt: etsi enim vehementer putet, præsumptionem aliquam esse veram, ea tamen moueri non potest ad aliquem condemnandum: cum ex propria conscientia, etiam sibi certa iudicare non debeat, sed ex fide eorum, quæ probata fuerint. Nec ideo leges transgrediatur iudex, ut ne crimina sint impunita: occulta enim & incerta solum Deum ultorem habent. Et ut Anacleus inquit, Si omnia in hoc mundo punirentur, diuinâ iustitia locum non haberet. [c. literas. de præsumptio. l. illi citas. §. veritas. de offic. præsidis. c. si omnia. 6. q. 1.]

4 Sed ut ad propositum reuertamur, præsumptio dicitur, a præ, id est, ante, & sumptio, quia ante legitimas probationes aliquid sumit pro vero. Quidam ita definiunt: Præsumptio est rei dubiæ coniectura verisimilis, quæ ex naturali causa, vel circumstantijs negotiorum, aut personarum proficiscitur. Hanc iurisperiti diuidere solent in præsumptionem iuris, & a iure: & præsumptionem iuris tantum, priorem sic definiunt, ut sit legis dispositio aliquid præsumptis, & super præsumpto, tanquam sibi comperto, statuentis. Hæc autem ab

betur. Huius præsumptionis exempla plurima extant, sed in proposito vnum, aut alterum commemorasse sufficiat. Suspectus & infamatus, qui tempore mortis petit consolationem ab hæreticis secundum eorum consuetudinem, si constat eum eo tempore sanæ mentis fuisse, condemnatur a iure tanquam consummatus hæreticus. Quod eadē omnino ratione locum habere censeo in conuersis ex Iudæis, Mahumetanis, vel alijs hæreticis, qui iuxta ritus parentum suorum decedere, ac sepeliri voluerunt. Sic etiã sine spe veniæ hæreticus relapsus præsumitur, qui post abiuratum hæresim, acceptat, deducit, visitat, comitatur hæreticos: vel munera eis mittit, vel fauorem impendit. [c. filij. c. accusatus. §. ille quoque. de hæreti. lib. 6. l. antiquæ. C. ad Velleia. l. a diuo Pio. §. si pignora. de re iudi. c. is qui fidem. de sponsalib. & illic interpretes. Corasius lib. 3. de arte iuris. cap. 7.]

5 Eodem fere pertinet violentæ illæ præsumptiones, quæ veritatem ipsam cunctis demonstrare videntur: cuiusmodi sunt, indicia indubitata, quæ ad aliud trahi nequeunt, quam ad id, quod indicant: ea enim pro veris probationibus sunt habenda, ut quidam iurisperiti aiunt. Tale est, hæreticos adorare, ritus Iudæorum, aut Mahumetanorum seruare, ieiunia, cæremonias, & orationes eorum facere: & id genus alia, quæ non nisi ad manifestam hæresim trahi posse videantur. Est autem indicium apertum, tale signum facti, quod urgeat animum boni & constantis viri ad rem plane credendam. [Archid. Ioan. And. Do min. & cæteri in. c. 2. de hæret. lib. 6.]

6 Altera præsumptio iuris est, contra quam probatio admittitur: eam sic definit Alciatus: Præsumptio iuris est, probabilis coniectura ex certo signo pro-

ueniens

ueniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. Nihil autem differunt præsumptio iuris apud iurisperitos, & argumentum probabile apud rhetores: apud quos argumenta probabilia sunt, quorum oppositum verum esse possibile est: illis tamen stabitur, donec aduersarius contrarium probet. Sic etiã iuris præsumptio, nisi contrarium probetur, pro plena probatione haberi solet. [l. 1. C. de impube. & alijs substitutio. l. licet imperator. de legat. 1. Alciatus lib. 1. præsumptio. part. 3. Tiraquel. in. l. si vnquam. C. de reuo. donatio. parte, donatione largitus. nu. 127. cum sequentib.]

7 Aliæ sunt præsumptiones ex diuersis personarum & rerum circumstantijs ortæ: quæ quidem tam variæ sunt, & innumerales, ut eas certa regula comprehendere impossibile sit: necessario igitur in æstimatione iudicis erunt. Alexander theologus inquit: Præsumptionum alias esse leues, alias probabiles, alias temerarias: adde etiam alias esse violentas. De his tamen a nobis differendum erit in præsentia, quæ probabiles esse videntur, & in hoc iudicium frequentius incidunt. [Alex. Ales. 3. parte. q. 45. membro. 7.]

8 Præsumitur aliquis nonnunquam bonus vel malus ex natione & patria: sunt enim cuique nationi vitia quædam peculiariora, proprijque mores: nec idem in barbaro, Germano, & Hispano, æque probabile est. Vnde Nathanael apud Ioannem inquit: A Nazareth potest aliquid boni esse? Vlpianus quoque loquens de venalibus seruis ait: Plerumque natio serui, aut prouocat, aut deterret emptorem: idcirco interest nostrâ scire nationem. Præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, quia nationis sunt non infamata: quosdam malos

videri, quia ea natione sunt, quæ magis infamis est. Et Plato in fine dialogi quinti de legibus: Nec illud nos fugiat, magnam esse locorum ad seruos meliores peioresque homines, differentiã. Quippe alij varietate veterum & turbine, difficiles & proterui sunt: alij propter aquas, alij propter cibos, qui ex terra non solum corporibus commodi, aut incommodi oriuntur, verum animis quoque non minus. Quod Isocrates etiam in Areopagico docet. [Ioan. 1. & l. quod nolit. §. qui mancipia. de ædilit. edicto. si c. si gens Anglorum. cum seq. §. 6. dist. Tiraquel. de nobilitate. cap. 12.]

9 Ea tamen præsumptio, ut nimis generalis, sic etiam parum efficax est, nisi forte alijs argumentis fulciatur. Nulla enim natio, nulla patria est, in qua non sint homines diuersorum inter se ingeniorum & morum: nec natio quempiam bonum, aut malum esse cogit. Vnde Iuuenalis:

. . . . cuius prudentia monstrat,
Summos posse viros, & magna exempla
daturus,

Veruecū in patria, crassoque sub ære nasci.
Et Ausonius de Seuero Cæsare.

Pnnica origo illi, sed qui virtute probaret,

Non obstare locum, cum valet ingenium.

Et Themistocles Seriphio in iurgio respondit, cum ille dixisset, non cum sua, sed patriæ gloria splendorem affectum: Vera, inquit, hercule, narras: veruntamen nec si ego Seriphus, ignobilis: nec si tu Atheniensis esses, clarus vnquam fuisses. Aristides quoque de eadem re loquens dixisse fertur: Vobis & Lacedæmonij, & reliqui Græci, qui nunc adestis, dicimus, quoniam locus nec virtutem præstat, nec adimit. Author Plutarchus in vita Themistoclis & Aristidis. De Themistocle quoque scribit He-

FFF rodotus

rodotus in Vrania, quod cum Timodemus, vnus ex inimicis eius, subinde diceret, illum Athenarum respectu, non fui a Lacedemonijs honores affecutum, inquit ei Themistocles: O homo, ita res habet, neque ego si Belbinitanus forem, sic a Spartanis honoratus fuisset: neque tu, etsi Atheniensis. Quod & Plato dialogo primo de republica memorat his verbis: Equidē si ipse Seriphius essem, in eadem gloria viuerem: tu vero si Atheniensis, minime. Quod & Cicero libro de senectute retulit. Cæterum, si aliæ probationes ad sint, hæc quoque præsumptio eas probabiliores efficiet: nec enim his periculosis temporibus tam facile præsumendus erit hæreticus, homo Hispanus, Gallus, aut Italus, quam Bohemus, Germanus, aut Anglus.

10 Præterea, talis præsumitur esse filius, qualis pater: Vt enim ex hominibus hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonum generari consentaneum est. Et quamuis (vt Aristoteles inquit) hoc sæpe natura velit efficere, non tamen possit: attamen, sicut idem Philosophus alibi ait, ex melioribus meliores procreari, probabile est. Accedit eodē vetus illud prouerbium ab Ezechiele memoratum: Ecce omnis, qui dicit vulgo prouerbiū, in te assumet illud dicens: Sicut mater, ita & filia eius. tum illud: Mali corui, malū ouum. Vnde Iulius Maximinus (vt Sextus Aurelius Victor in eius vita est author) dum persequitur pecuniosos, infantes pariter, noxiosque, apud Aquileiam seditione militum discerptus est, vna cum filio, conclamantibus cunctis militari ioco, ex pessimo genere, ne carulum quidem habendum. Accedit etiā Ecclesiasticus dicens: In filijs suis agnoscitur vir. Cherondas quoque apud Stobæum inquit: In quibus ciuitatibus senes impudentes fuerint, liberi etiam,

nepotesque ipsorum impudentia laborabunt. Cui attestatur Plato dialogo quinto de legibus, dicens: Vbi senes minus pudici sunt, necesse est ibi iuuenes impudētissimos esse. Item Fabius libro quinto: Similes parētib; ac maioribus suis filij plerunq; creduntur, & nonnunquā ad honeste turpiterque viuendum, inde causæ fluunt. Nam cum filij parentes suos ament, & ab eis omnia fere discere soleant: quæcunque in eis vident, bona, honesta, & licita esse putant: & vt Mantuanus cecinit:

Qui viret in folijs venit a radicibus humor,

Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

Recte proinde Plutarchus in exordio libri de liberis educandis ait: Pulcher thesaurus est, bonis procreatū esse parentibus. & Nazianzenus in laudem Cæsarij: Mater iā olim ab ipsis proauis Deo consecrata, pietatem instar necessariæ cuiusdam hæreditatis, non ad se ipsam tantūmodo, sed ad liberos quoq; deducens, ex sanctis primitijs vere sancta conspersio. [glo. in. l. quod si nolit. §. qui mancipia. de ædilit. edicto. Aristote. lib. 1. politi. c. 4. & lib. 3. c. 8. & lib. 4. de generatione. c. 3. Ezechiel. 16. Ecclesiastici. c. 11. Stobæus serm. 42. & 86. & 88. Fabius. li. 5 institutio. oratoria. c. 10. Alciat. lib. 1. præsumptio. c. 48. Alson. Castren. lib. 2. de iusta hæreti. punctio. c. 8. Tiraquel. in l. 7. cōnubiali. Ansel. i. epist. ad Tit. c. 1.]

11 Sed quamuis hæc præsumptio tam generalis non sit, quā superior, non multo tamē efficacior est, quā illa: quia sæpissime prauis sunt filij bonorum, & nonnunquā boni efficiuntur prauorū filij. Spartianus in Seuero, plurimis exemplis probat, neminē prope magnorum virorum bonum & vtilē filium reliquisse. Cuius rei

rei nō alia probabilior causa mihi visa est, quā praua filiorum educatio: quæ blanda parentum indulgentia corrumpi solet. Vnde Socrates apud Platonem libro 3. de legibus, eam labem indulgentiæ matrum (quæ teneriores sunt) acceptā refert. [Alex. Aphrodisæus problemate. 2 §. sectione. 4. Stobæus serm. 85. Lactātius li. de opificio Dei. c. 19. Abulen. de optima politia. num. 148. Alciat. lib. 1. præsumptio. c. 24. Tiraquel. lib. de pœn. causa. 52. num. 43.]

12 Fortior illa præsumptio est, qua talis esse quisque præsumitur, qualis eius educatio fuerit: ex bona enim, vel mala educatione, bonus, vel malus homo præsumi potest: quia educatio ipsa mores facit. Nā vt Plato dialogo quarto de republica inquit: Quale cuiusq; fuerit pueri educationis initium, talia etiam erunt quæ sequuntur. Et sicut Horatius ait: *Quo semel est ibuta recens, seruabit odorē Testa diu.*

Et Socrates apud Xenophontem docebat, Ingenia illa indigere doctrina, quæ quam optima sunt: nam & equorum quicumque fortes, animosi, ac dociles sunt, si ab ineunte ætate domentur, optimos ac vtilēs: si vero indomiti maneant, effrenatos ac pessimos euadere. Canesq; quæcunque ingeniosæ, sagaces, laboriosæ, feris importunæ, bene quidem eruditæ optimas ac peritiles venationib; econuerso vero, vanas, furiosas, ac inobedientes effici. Similiter etiā quotquot ingeniosi, animo fortes, rebus agendis idonei sunt, eruditi quidem ac rerum illarum docti, quæ agenda sunt, optimi atque vtilēs fiunt: plura namque ac maxima bona operantur: rudes autem atq; indocti, pessimi, noxijque efficiuntur. Cum enim discernere nequeant, quæ agenda, quæ ue omittenda sint, sæpe prauis operibus vacant: quod si etiam elati

animi, vehementeque sunt, effrenati præterea, pernicacesque redduntur: quo circa plurimorum, magnorumque malorum causa sunt. [Aristotel. & Faber li. 2. ethico. c. 1. Plutar. in Apophtheg. Laconicis. Xenophon. lib. 4. de factis & dictis Socratis.]

13 Idem quoque Socrates apud Platonē inquit: Puerorum natura conuenientē naçta disciplinam, semper proficiendo ad omnem peruenit virtutem: enutrita autem si fuerit peruerse, ad contraria facile dilabitur. Est itaq; consentaneum naturam optimam, si sub aduersa forma nutriatur, deteriore euadere quā ignauam: & animos præstantissimo ingenio præditos, si male fuerint educati, pessimos fieri. Et putandum est, infanda scelera, & extremam nequitiam ex generoso ingenio educatione corrupto, potius quam ex ignauo procedere. Ex educatione igitur fit, vt sæpe soleat filius similis esse patri: nam vt Cicero libro primo officiorum scripsit, plerumque parentum præceptis imbuti filij, ad eorum consuetudinem moremque deducuntur. Et Iuuenalis Satyra decima quarta:

Sic natura iubet, velocius & citius nos Curumpunt vitiorum exempla domestica.

Vt nō immerito diuina sapientia tanto pere filiorū educationē patribus frequentissime cōmendauerit. Inquit enim Ecclesiasticus: Filij tibi sunt, erudi illos, & curua illos a pueritia eorum. Et rursus idem: Qui docet filium, laudabitur in illo: mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similem enim reliquit sibi post se. Et mox: Equus indomitus euadet durus, & filius remissus euadet preceps. & cætera in eadē sententiam. Item Daniel de Susanna loquens ait, eam fuisse pulchram & timentem Deū. addita ratione, quia parentes illius, cum essent

iuſti, erudierunt filiam ſuam ſecundum legem Moyſi. Denique Paulus apoſtolus: Vos patres, inquit, nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros: ſed educate illos in diſciplina & correptione Domini. [Plato. 6. de republica. Eccleſiaſtic. 7. & 30. Daniel. 13. ad Ephe. vlti. c. ſicut. 47. diſtin. Cornel. Tacitus. dialogo de oratorib. Iuuenalis tota Satyra. 14. & plura quæ collegi. lib. 9. de republica cap. 25. de educatione puerorum.]

14 Hinc & illud eſt, quod talis eſſe vnusquisque præſumatur, quales illi ſunt, cum quibus conuerſatur. Vt enim veteri prouerbio fertur, Similes cum ſimilibus facillime congregantur. Salomō quoque inquit: Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: amicus ſultorū ſimilis efficietur. Rurſus: Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioſo: ne forte diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. Et Eccleſiaſticus: Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea: & qui cōmunicauerit ſuperbo, induet ſuperbiā. Accedit Propheta regiſ dicens: Cum ſancto ſanctus eris: & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris: & cum peruerſo peruerteris. Et iuxta Theognidis ſententiam a Platone in Memnone, & a Xenophonte in conuiuio relata:

*Iuſta docent iuſti, prauis conuixeris, ante
Quæ fuerat probitas protinus effugiet.
Vel ſicut alij vertunt:
Te bona namque boni, ſi vna verſere,
docebunt.*

*Pravi ſed periment quod ſuit ingenium.
Vnde Hieronymus ad Demetriadem ſcribit: Semper in comitatu tuo graues ſcæminas habeas: mores & ſtudia dominarum plerumque ex ancillarum & comitum moribus iudicatur: qualis enim*

quæque ſit, talium cōſortio delectatur. Nec id mirum videri debet, nam & cellæ (vt habet prouerbum) perinde ac heræ ſunt. Et ſicuti Euripides in phœnice inquit: Mala improborum conſuetudo cui placet, is qui fiet vir non rogo: ſciens ſodalium illum conuenire moribus. Adde quod nihil tam pernicioſum ac peſtiferum eſt, vt conſuetudo & conuerſatio prauorum hominum: quippe cum, vt Chryſoſtomus ait, Amicitia atque neceſſitudo & ad nocendum, & adiuuandum plus nonnunquam efficit, quam neceſſitas potuiſſet. Prætereo Senecam lib. 3. de ira, & epiftola. 95. [Prouerb. 13. & 22. Eccleſiaſtic. 13. pſal. 17. Ariſtotel. 9. ethi. c. vlti. Plato. 8. de repub. Chryſoſto. in Matth. homil. 60. & in Ioan. hom. 56.]

15 Præterea, facilius præſumendum eſt malum de homine malo, quam de bono. Vnde regula iuris: Semel malus ſemper præſumitur malus. Quamobrem multi iuriſperiti aiunt, de malo homine non niſi malum præſumendum eſſe. Econtrario Megabyſus apud Herodotū lib. 3. hiſto. Ex optimis viris, inquit, credibile eſt, optima exiſtere conſilia. Vtrunq; autem confirmat Cicero pro Cluentio dicens: Perinde, vt opinio eſt, de cuiuſque moribus, ita quid ab eo factum & non factum ſit, exiſtimari poteſt. Et lex ait: Ex perſonis hominum dicta pſamur. Chryſoſtomus in dictū Apoſtoli, Nolo vos ignorare, inquit: Sicut mala dogmata impuram inducere conſueuerunt vitam, ita & vita peruerſa dogmatum peruerſitatem ſepe parit. & in illud dictum eiſdem, Habentes autem. &c. Impoſſibile eſt, impoſſibile profecto, ſi vitam impuram habeas, in fide non vacillare. & Theophylactus in epift. ad Tim. c. 3. Quando mentem quiſpiam perturbationibus, prauisq;

prauisq; affectibus corruperit, tum re probus efficitur circa fidē. Dixit enim inſipiens, non eſt Deus: vnde? quia corrupti ſunt & execrabiles facti ſunt in iniquitatibus ſuis. [pſal. 13. l. 1. C. ſi quis impe. mal. dix. Hoſti. in ſum. tit. de Iudæ. §. quibus. Lucas. in l. quem admodum. C. de agrico. & cenſi. l. 11. Alciat. lib. 1. præſuſp. cap. 7.]

16 Inde etiam ſit vt talis eſſe hodie vnusquisque præſumatur, qualis olim fuit. Spectanda quidem ſunt, vt Fabius ait, ante acta, dictaque: ex præteritis enim æſtimari ſolent præſentia. Quis vllam vllius boni ſpem habebit in eo, cuius primum tempus ætatis palam fuerit ad omnes libidines diuulgatum? Nemo repente fit turpiſſimus: omnibus in rebus (vt apud Ciceronem eſt) quæ grauior, maioresq; ſūt, quid quiſq; voluerit, cogitarit, admiferit, non ex crimine, ſed ex moribus eius, qui arguitur, eſt pōderandum. Neque enim poteſt quiſq; noſtrum ſubito fingi, neque quiſquam repente vita mutari, aut natura conuerſi. Cui ſubſcribit Fabius dicens: Interrogabo quid ante perdit, quid flagitioſe, quid impie fecerit. Innocentia per gradus certos ab homine diſcedit: & ne in maximis trepidet audacia, diu vires in minoribus colligit. Nemo inde coepit, quo incredibile eſt perueniſſe. Chryſoſtomus in varia Matthæi loca, homilia. 87. Nemo repente ad extremam improbitatem inſiliit. habet quippe inſitum quendam animam pudorem, atque innatum, quem ſubito calcare atq; proijcere non poſſet, ſed ſenſim atque paulatim ex negligentia perit. ſic econtrario, Nemo repente fit optimus. Vnde Flauius Vopifcus in vita Probi eleganter ait: Neminem vnquam perueniſſe ad virtutum ſummam iam maturum, niſi qui puer ſeminario virtutum gene-

roſiore concretus, aliquid inclutum deſignat. [Fabi. lib. 5. c. 10. & iterum declamat. 1. Cicero. ad ſenatum poſt reditum. & rurſus in oratione pro Silla. c. ex ſtudijs. de præſumpti. c. ſi ſermo. de pœnit. diſt. 2. Bal. in l. ex perſona. C. de probati. Feli. in c. ſcribam. de præſumptio. Alciat. lib. 2. c. 25. eod. tit.]

17 Ex ſupraſcriptis alijsque perſonarum & rerum circumſtantijs plane intelligitur, quamobrem inquiritores in prima parte actorum, tam diligenter interrogare ſoleāt reos, ex qua natione, patria, familia, cognatione, ſint: apud quos educati, quos habuerint magiſtros, præceptores, ſocios, amicos. Ea enim & mille talia, conſiderari ſolent in rebus dubijs, vt inde argumenta veriſimilia ducantur: quemadmodum ſuſius rhetores docent in cauſa coniecturali. Aiunt enim argumenta ſumenda eſſe, ex genere, natione, patria, educatione, diſciplina, bonitate, prauitate, ac tempore præterito: de quibus hætenus factis diximus. Addunt etiam ſexum eſſe conſiderandum, vt latrocinium facilius in viro, veneficium & ſuperſitionē in ſcæmina credas. Aetatem, quia aliud alijs annis magis conuenit. Fortunam, neque enim tam idem credibile eſt in diuite, ac paupere. Conditionis diſtantiā, nam clarus an obſcurus, magiſtratus an priuatus, pater an filius, ciuis an peregrinus, liber an ſeruus, laicus an clericus ſit, plurimum diſtat. Animi naturam, etenim auaritia, ira, iracundia, miſericordia, crudelitas, ſeueritas, aliaque his ſimilia, afferunt frequenter fidem, aut detrahunt. Studia quoque: nam ruſticus, forenſis, negotiator, miles, nauigator, monachus, aliud atque aliud efficiunt. His etiam adiungunt cauſam, tempus, locum, occaſionem, modum, & cætera rerum acciden-

accidentia, quæ longum esset mihi dicere, præsertim ad alia properanti. [Vide Cicero. lib. 2. de inuenti. & lib. 2. rhetor. ad Herenni. Fabium. lib. 5. orato. institutio. c. 10. Fortunatianum. li. 2. rhetor. in prin. Trapezuntium item li. 2. l. aut facta. de pœn.]

18 Deinde, male facta, & male dicta, præsumuntur male præmeditata: humanæ aures talia verba nostra iudicant, qualia foris sonant: neque est præsumendus quisquam dicere, quod non prius mente agitauerit. Sane ut Aristotel. inquit, sermones sunt ingeniorum & morum velut imagines. Et alibi ait: sermones esse notas earum, quæ in anima sunt, passionum siue animi affectionum quædam nota. Et Horatius:

Format enim natura prius nos intus ad omnem

Fortunarum habitum &c.

Post effert animi motus interprete lingua.

[L. si quis extraneus. de acqui. hæredi. l. si non conuitij. C. de iniur. cap. 1. de præsumptio. & illic Felin. Marth. 12. Iob. 34. cap. humana. 22. quæstio. 5. l. labeo. §. idem Tubero. de supell. legat. Aristo. rhetor. ad Alexandrum. c. de specis laudandi. Ioan. Lup. allegat. de hæresi. §. 7. cum seq.]

19 Ad hæc, non præsumitur sanæ mētis, qui non habet memoriam ordinatam. Usque adeo quippe vicinæ sunt, & connexæ omnes animæ virtutes, ut vix vna earum lædi possit, quin cæteræ quoque lædantur. Quo efficitur, ut ex cuiuslibet illarum læsione homo facile reddatur insanus. Et ut Plato inquit in Philebo: Memoria est sensus conseruatio: quo fit ut qui memoria caret, non bene sensum conseruet. [cap. filij. de hæreti. lib. 6. & illic Dominicus, Philippus Fran. & cæteri.]

20 Illæ autem coniecturæ, ac præsumptio-

næs efficaciores erunt, quæ verisimiliores fuerint. Omnis enim præsumptio, quæ temeraria non sit, in verisimilitudine fundata esse debet. Et ut Bal. ait: Illa præsumptio fortior est, quæ verisimilior. Neq; aliud est præsumptio (ut apud eundem Bal. est) quam ratiocinatio de re verisimilid sane probabilius, credibilius, & vero proximius est, quod verisimilior fuerit. De singulis loquens Aristo. lib. rhetoric. ad Alexandrum, inter alia inquit: Signa vero efficiunt, alia quidem opinionem, alia vero scientiam: id autem pulcherrimum est quod scientiam efficit: secundo autem loco, quod opinionem maxime verisimilem operatur. Accedit eodem, quod incredibile, suspectumque est, ut plerique aiunt, quicquid non est verisimile: habet enim quandam falsitatis imaginem. Denique sapissime quod verisimile est, pro veritate habetur: quod vero non est verisimile, omnino falsum esse censetur. [c. quia verisimile. de præsumpt. l. non est verisimile. quod met. caus. l. Meuius. in princip. de legat. 2. Bal. in l. 2. c. de scar. & in rub. de probat. & in l. 1. C. de feru. fugiti. Felin. in cap. auditis. de præscrip. Decius. conf. 596. Hippolyt. conf. 101. fufius. Andreas Tiraquel. in l. si vnquam. C. de reuoc. dona. in principio a numero 37. deinceps.]

21 Ex coniecturis autem & præsumptionibus nemo condemnandus est, præsertim in crimine hæresis. Et ut hoc obiter dicam, coniectura dicta est, auctore Fabio, a coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem: ex præsumptionibus tamen, indicij, & coniecturis ad remedia extraordinaria proceditur. Neque enim pœna ordinaria imponenda est propter suspensiones, vel probationes, quæ non sint luce meri-

diana

diana clariores: quemadmodum recte docent Innocen. Antoni. & innumerabiles alij. [c. literas. de præsumpt. Fabius. lib. 3. c. 7. Fortunatianus lib. 1. rhetor. c. de statu. Innocen. in c. quia verisimile. de præsumpt. Anton. Card. & cæteri in c. afferte. eo. tit. Ioan. Lup. allegat. de hæresi. §. 11. Hippol. in rub. de proba. nu. 241. Boerius decisio. 264. Tiraquel. de pœnit. caus. 27.]

22 Eadem fere omnia, quæ de præsumptionibus diximus, de suspicionibus quoque dici possunt: nam & ex iisdem locis ducuntur & oriuntur: nisi quod ut Bal. ait. Suspicio minor est, quam præsumptio: Facilius enim suspicamur aliquid, quam id ipsum præsumamus: sed ex suspicionibus oriri solent præsumptiones: & quod suspicamur, sæpe verum esse præsumimus. Et hæc quidem probabiliora esse videntur, quæ ea quæ Budæus in forensibus tradit: Suspensiones, inquit, a Cicerone dicuntur, quas iurisperiti appellant præsumptiones: & causa suspiciosa est, in qua multæ sūt præsumptiones. Est autem suspicio, acceptio vnus partis cum formidine alterius. Vel est opinio mali ex leuibus signis, ut inquit B. Thom. Vel sicuti Bal. definit. Suspicio est passio animi aliquid firmiter non eligentis. [Bal. in auth. si quis. C. de adulter. Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. Bal. in rub. de probation. Soto. lib. de lusti. & iure. q. 4. arti. 3.]

23 Suspensionum autem, aliæ sunt leues, aliæ vehementes, aliæ temerariæ, aliæ probabiles. Leuis suspicio est, qua leuiter aliquid suspicamur: sic etiam vehemens, qua vehementer: temeraria, qua temere: probabilis, qua verisimiliter & probabilitate mouemur ad suspicandum. Augentur autem & minuuntur suspensiones ex argumentis, coniecturis, & signis, alijsque circumstantijs, per-

sonarum & rerum. Sic rhetores augere suspensionem docent ab argumentis, & signis, & cæteris locis: ut cum multa concurrunt argumenta & signa, quæ inter se consentiunt, orator dicat, rem perspicuam, non suspiciosam videri oportere. Item plus oportere signis & argumentis credi, quam testibus: hæc enim eodem modo exponi, quomodo re vera sunt gesta: testes corrumpi posse, vel pretio, vel gratia, vel metu, vel similitate. Melius tamē & iustius cōtra argumenta, & signa, & cæteras suspensiones dicere docent hoc modo: ut demon stremsus, nullam rem esse, quam non suspensionibus quiuis possit criminari. Deinde, ut vnā quamque suspensionem extenuemus, ac demus operam, ut ostendamus nihilo magis in nos eam, quam in alium quæpiam conuenire: indignum facinus esse dicentes, sine testibus coniecturam & suspensionem firmamenti satis habere: Neque enim propter suspensiones alium condemnare licebit. [lib. 2. rhetor. ad Herenni. cap. literas. de præsu. l. absentem. de pœnis. l. 1. §. si suspicio. de incen. ruin. & naufra. & in l. Admonendi. de iure iura. Bart. Iaf. Ripa. Curtius & cæteri.]

24 Cæterum in materia hæresis, Gerson tract. de protestatione, suspensiones hoc modo differit: Suspicio leuis prouenit ex signis exterioribus operum aut verborum, ex quibus capitur coniectura, qua concludi potest, non quidem frequenter, sed raro, seu casu, quod talia dicens vel faciens hæreticus sit: idque deducitur leui consequentia, ut puta, si argumentemur: Petrus deierat frequenter, ergo non bene in Deum credit.

25 Suspicio vehemens sumitur ex signis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur argumentū concludens frequenter, & ut in pluribus, quod talia

lia

lia dicēs vel faciens est hæreticus. Verbi gratia, si quis neget explicite, palam, & publice, aliquas propositiones fidei, quas tenetur ex officio scire, is vehementer suspectus est: quamuis fieri possit, ut talis negatio, ex ignorantia, vel animi leuitate sit orta.

26 Violenta suspicio est, quæ prouenit ex signis exterioribus operum aut verborum, ex quibus cōcludi solet efficaciter & fere semper, quod talia dicens vel faciens, est hæreticus: ut si quis propositiones hæreticas publice asserat, vel adoret sepulchrum Mahumetis. Nam etsi possibile sit, quod ista sine intellectus errore, aut sine pertinacia dicantur, aut fiant: ecclesia tamen, quæ iudicat exteriora, præsumit violenter, eiusmodi homines hæreticos esse, nisi forte purgauerint se ipsos, probando ignorantiam, timorem, vel fictionem, & ostendendo se correctioni paratos: Hæc Gerson. In summa, hi omnes suspecti de hæresi sunt, de quibus indicia aliqua extant, quod de fide catholica male sentiunt. Gerson de protesta. consid. vlti.]

27 Sunt qui putant, suspensionem de herefi, duci posse ex signis & indicijs leuibus, modo probabilia sint: nam plene probari oportet. [Innoc. in c. sicut. de simo. Ioan. Andr. in. c. ut officium. §. 1. Anchara. in. c. Accusatus. in princ. de heret. lib. 6. Feli. in. cap. literas. de præsum. Contra. Brun. lib. 1. de heret. cap. 4.]

28 Ea tamen opinio, meo quidem iudicio sine delectu recipienda non est. Nā leuia signa mouere non debent animū constantis viri ad suspicandum tam graue crimen, sed potius interpretanda sunt in partem benigniorem. Ut enim Cicero ad Quintum fratrem scripsit: Ut quisq; est vir optimus, ita diffidillime esse alios improbos suspicatur.

& Nazianzenus oratione in laudē Athanasij: Malus celerrime adducitur, ut bonum etiam virum condemnet in rebus dubijs & incertis: contra, Vir probus, ne malum quidem facile condēnauerit. & oratione. 1. in Iulianum: Minime is malitiam fraudemque suspicatur, cuius animus a malitia liber est, & immunis. & epistola. 21. Qui a vitio liber est, is vitium in alio minus propte suspicatur. Deinde ex leuibus signis, male suspicari de homine Christiano, haud leue peccatum est: quia talis suspicio esset actus voluntarius a recta ratione dissonans. Neque enim ex leuibus signis moueri debemus aduersus catholicos, quibus iniuria fit, si malam opinionem de illis habuerimus absque iusta & probabili causa. Postremo, iudicium temerarium est (ut Theolo. docent) cum aliquis iudicat de his, quæ dubia sunt, propter aliquas leues coniecturas. Igitur ex leuibus indicijs suspicari nullo modo debemus aliquem hæreticum esse. [c. estote. de reg. iur. Tho. 2. 2. q. 60. artic. 2. Caiet. in sum. verb. suspicio. Domin. Soto. lib. 3. de iusti. & iur. quest. 4. art. 3.]

29 Hoc amplius addunt quidam, in crimine hæresis leui suspensioni adherendū esse, saltem eo vsque ut inquisitor procedere possit ad interrogandum, quid suspectus sētiat de catholica fide. Quod equidem falsum & periculosum esse putato: nisi forte id fiat ex probabili causa, & cum homine alioqui abiecto, vili, & infami. Nam honestum hominem in iudicium trahere propter leuem suspensionem, eumque interrogare de fide, ac dubitare, an catholicus sit, graue quidem iudicio meo & iniustum admodū est. [Matth. de Affl. in consti. Sicili. tit. 1. colu. ante pen. Ludo. Carer. tract. de her. nu. 116.]

30 Interdum

30 Interdum autem ex grauissimis criminibus, longe ab hæresi distantibus nascitur suspicio non leuis, quod talis facinorosus non bene sentit de fide catholica. Nam qui catholicus est, Deum timere, & ab eiusmodi criminibus abstinere solet. Vnde qui cum sceminis consanguineis, affinibus, monialibus, commatribus, alijsque id genus, facile commiscetur, non immerito suspectus cēferi potest. Quamobrem regia lex huiusmodi crimina hæresim sapere dicit: neque enim perpetrari solent a viris orthodoxis & bene Christianis. Sed & Iason speciem hæresis esse putat, iuramenta scelerata facere. [regia. l. 5. tit. 1. 5. lib. ordin. 8. ad Rom. c. 1. & inibi Chryso. sermo. 4. August. ad fratres in eremo. sermon. 47. Iason. in. l. 3. iurari. de iure iurando.]

31 Suspectus quoque in fide merito cēferi potest, qui nouas & singulares opinioniones asserit in materia morali, easque

pertinaciter tuetur contra communes & receptas sententias: inde enim ad hereses facilis admodum via est. Ad summam, in omnibus præsumptionibus & suspicionibus, ut Gerson inquit, plurimum ad rem faciunt, accidentia & circumstantiæ personarum & rerum. Quædam enim sufficiunt ad vehementem suspensionem habendam de aliquo homine, quæ alium hominem suspectum non redderent, ne leuiter quidem. [Gerson tract. de protest. considerat. vlti. Fran. Victoria super Thom. 2. 2. q. 11. art. 2.]

32 Neque leuis præsumptio est contra descendentes ex Mahumetanis, qui vinū non bibunt, neq; carnem suillā edunt, neque aprum animal propter conuiuia natū, ut ait Satyricus, cum sint voluptatibus dediti, quæ sine his frigere solent: ut proculdubio præsumi possit in maiorum suorum sectas, eos adhuc permanere: quod quidē ab inquisitoribus, sua ipsorum cōfessione, frequētissime deprehēditur.

De probationibus Titulus LI.

S V M M A R I V M.

1	H æresis crimen cur summa cura & prudentia examinari oporteat.	7	Testes duos non sufficere in causa hæresis ad plenā iustamque probationem, nonnulli putant.
2	Probationes in crimine hæresis luce clariores esse debent.	8	Testes duos non sufficere, falsa est opinio.
3	Testis vnus cum fama publica non sufficit ad plenam probationem in crimine hæresis.	9	Testes duo quales esse debeant, ut plene iudici fidem faciant.
4	Iuramentum deferendum non est accusatori in crimine hæresis, ad supplementum imperfectæ probationis.	10	Testes excommunicati, & socij criminis, cur in causa hæresis recipiantur.
5	Probationes imperfectæ, aut semiplenæ, etsi multe concurrant, non sufficiunt ad plenam faciendam fidem in crimine hæresis.	11	Probationes in crimine hæresis, leuiores quam in alijs criminibus sufficere, falsa est opinio.
6	Testibus in causa hæresis, quādo non sit adhibenda plena fides.	12	Probatio minus plena ad quid sufficiat.
		13	Probatio indirecta contra violentam iuris, & a iure præsumptionem, quomodo recipienda.
		14	Hæresis quomodo probari possit scriptis hæretici

heretici.
15 Probationum, argumentorum, & indi-

ciorum inter se consensus plurimum
refert in omnibus reorum causis.

De probationibus.

- A** V S A hæresis grauior est, quam aliorum fere omnium criminum: tum quia peenis acerbioribus puniuntur heretici, tum etiam quia infamia ex eo crimine orta, domum, familiam, & cognationem obscurare & maculare solet. Quas ob res prudētius & cautius, in hoc iudicio, quam in alijs agendum est. [c. vergentis. de hereti. cap. vt officium. §. verum eo. tit. lib. 6. c. vbi periculum. de electi.]
- 2 Hinc est quod cum in ceteris criminibus necessarix sint ad cōdemnationem probationes luce clariores: multo magis idipsum necessarium sit in crimine hæresis: eo accedente quod facultas defensionis manca quodā modo reis istis concedi solet. [l. vltim. c. de probatio. Oldra. consi. 210. Anchar. in c. Accusatus. in principio, de hereticis lib. 6.]
- 3 Ab eodem fonte manat, quod quemadmodum in alijs criminibus ad plenā probationem non sufficit vnus testis cū fama publica, neque plures testes singulares cum eadem fama: sic etiam ad probandam heresim talis probatio inutilis erit. [glo. & interpretes in c. veniens. de testib. Alex. consi. 143. li. 2. Decius. consi. 458. Ioan. de Lignano, & Matth. in Clem. 1. & 2. de hereti. Ioan. And. & Domin. in c. vt officium. eod. tit. lib. 6. Gonsal. de heret. prauit. quæstio. 13. Ioan. Lupus allegatio. de here. §. 12.]
- 4 Et sicut in alijs criminibus non deferatur iuramentum accusatori ad supplementum imperfecte probationis: sic etiam deferendum non est in hæresis

comprobationem. [glo. communiter approbata in. l. 3. de iur. iurando. & illic Alex. nu. 12.]

5 Sic & in crimine hæresis diuersæ species imperfectæ, aut semiplenæ probationis non iunguntur, vt plenam fidem iudici faciant: quæadmodum nec in cæteris criminibus coniungi possunt: tamen, vt Fabius ait: Singula leuia & cōmunia nocere solent vniuersa, etiam si non vt fulmine, tamen vt grandine. Sed id locum habet in causis ciuilibus, & ad maiorem duntaxat suspicionem in criminalibus, non autem ad plenam probationem. [Fabius lib. 5. cap. 12. Barto. & ceteri in l. si quis ex argentarijs. §. 1. de eden. Alex. consi. 143. lib. 2. Decius consi. 615. Ripa. in. l. admonendi. de iure iuran. num. 209. Gratus consi. 47. lib. 2.]

6 Sic etiam in causa hæresis non est plena fides testibus adhibenda, qui testimonij sui probabilem causam non reddunt, etiam non interrogati. [Salicet. in. l. vltim. C. de probat. Alex. consi. 15. lib. 1. Decius consi. 419.]

7 Sunt præterea qui putant, duos testes non sufficere in causa hæresis ad plenā iustamque probationem: tum quia Innocen. 111. tres, aut plures boni testimonij viros exigere videtur: tum quia vt sæpe diximus, in his causis non solet concedi reis libera defensionis facultas. [cap. excommunicamus. §. adijcimus. de heretic. cap. vltim. eod. tit. lib. 6. Hostien. in summa. tit. de heretic. §. qualiter. vers. vt autem. Albert. lib. de agnos. assert. catho. quæstio. 34.]

8 Sed hæc opinio a plurimis est repro-

bata,

hæta, nec immerito quidem: quia casus iste non inuenitur exceptus ab illa per-uagata & vulgari regula diuini & humani iuris: In ore duorum vel trium stabit omne verbum. Neque Innocen. 111. de speciali hæresis probatione loquitur, sed de inquisitione generali, quæ index facere debet per tres aut plures viros, aut per omnes homines totius parocix. Neque facultas defensionis vllō modo reis denegari solet, quinimo cautius ac benignius cum eis semper, quam cum alijs reis agitur. [c. licet vniuersis. de testib. c. cum esses. de testam. dicto §. adijcimus. Ioan. de Ligna. Ioan. And. Anton. Cardi. Ioan. Imolen. quos referunt & sequuntur Domini. & Philipp. Franc. in. c. vt officium. de heret. lib. 6. Socin. in. c. excommunicamus. nu. 27. dicens hanc esse communem opinionem. Gonsal. tracta. de hereti. prauit. quæstio. 13. Siluest. in sum. verbo. hæresis. 2. q. 4. Ludoui. Carerius in pract. num. 162. plenius Albert. in. c. 1. de heret. lib. 6. quæst. 16. Godofredus. in. l. 8. & quicunq; C. de heret.]

9 Cæterum vt per duos tantum testes plene probetur hæresis, necesse est, vt illi sint integri & irrefutabiles, & (vt vulgo dici solet) omni exceptione maiores: idque multo magis quam in cæteris criminibus, ob eas causas, quas supra memorauimus. [c. in primis. 2. q. 1. glo. & interpretes in cap. at si clerici. de iudi. Bal. in. l. vltim. C. de probati. Ioan. Lup. allegatione de heresi. §. 13. Albert. in. c. 1. de hereti. lib. 6. quæstio. 16. num. 25. Decius consil. 429. & innumerabiles alij.]

10 Neque obstat quod in fidei fauorem, ad inquirendam hereticam prauitatem recipiuntur testes excommunicati, & socij criminis, infames, & alij, qui in cæteris criminibus repelluntur. Id etenim

fit ad inquisitionem, ad iudicium, ad præsumptionem: ad summum, ad qualem qualem probationem: non autem vt propterea legitimi testes esse credantur, aut solis duobus plena fides sit habenda. Nam (vt inquit Alex. 111.) Tales testes in aliarum probationum defectum admittuntur: ac tunc demum audiendi sunt, cum ex verisimilibus coniecturis, ex numero testium, ex qualitate personarum & rerum, alijsque circumstantijs, falsa dicere non præsumantur. [c. in fidei. de heret. li. 6. Franc. Aretin. in. c. vlt. de testib. & Ioan. Lup. allegatione de heresi. §. vlt. Conra. Bru. lib. 4. de heret. c. 9.]

11 Errant ergo quicunque putant leuior probationes sufficere in crimine heresis, quam in alijs criminibus probandis. Lex enim Theodosij, qua isti decepti sunt, nihil de leui probatione locuta est: sed id tantum ait, hereticorum vocabulo eos contineri, qui vel pro leui argumento a iudicio catholice religionis, vel tramite detecti fuerint deuiare. Leuis igitur probatio, non sufficit ad cōdemnationem, sed ea constitutione hereticus esse dicitur, qui leui argumento deniat a catholica fide, seu qui leui indicio errare conuincitur, accedente scilicet eius confessione, aut plena hæresis probatione. Tum illud addo, legem illam corruptam esse in vulgatis editionibus. Nam vera eius verba sunt. Hereticus est, ac latis aduersus hereticos legibus succumbit, qui vel paululū ab orthodoxa declinat fide: vel qui ab orthodoxa fide vel minimum declinat. Et ita vertit Photius patriarcha in nomocanone, siue iure pontificio Græcorum. Ea vero lectio Photij mihi valde probatur, quia in constitutione illa & in titulo, sub quo sita est, nihil minus tractatur, quam de probationibus,

- sed de ipsis hæreticis agitur: qui si in aliquo deuiauerint a catholica fide, etiam in minimo, vere hæretici sunt, vt beatus Ambrosius, sanctus Isidorus, Rabanus Maurus, alijq; plurimi docēt. [Ambrosius epistola. 84. Isidorus lib. 2. de ecclē. offi. c. 23. Rabanus lib. 2. de instit. clericorum c. 57. tit. 12. c. 2. l. 2. C. de hæret. & inibi Godofre. Ioan. Lupus allega. prænota. §. 12. Albert. in rub. de hæret. lib. 6. quæst. 13. nu. 28. Conrad. Brun. lib. 4. de hæret. c. 9.]
- 12 Sed quamuis ad pœnam ordinariam non sufficiat minus plena probatio: nihilominus tamen ad inquisitionē, purgationem, quæstionem, pœnam arbitrariam, & pœnitentiam salutarem imperfecta probatio sufficit: leuior enim ad eas res, quam ad condemnationem requiritur. [Prima instruct. Hispalen. c. 5. glo. in c. literas. de præsumpt. Innoc. in c. sicut. de simo. Cardi. & Ioan. Imol. in Clem. 1. de hæreti. Ioan. Lup. cod. §. 12.]
- 13 Tamen si autem contra violentam præsumptionē iuris & a iure, qua consummatus hæreticus aliquis esse censetur, non recipiatur directa probatio in contrarium: recipienda tamen est indirecta probatio, qua reus iuste defendatur, & crimina obiecta omnino excludat: vt si probare velit falsos esse testes, aut ea indicia non esse vera, ex quibus violenta præsumptio ducitur: & ita quidam iuris periti docēt, quibus assentior. [cap. accusatus. §. 1. cum seq. de hæret. lib. 6. Ioan. And. Domin. & Philipp. Francus. in c. filij. eod. tit.]
- 14 Potest hæresis probari scriptis hæreticis. c. vlti. 24. q. 2. l. sciant. C. de pro-

bat. sed debet hæreticus manum suam, scripta, vel signa cognoscere. [Authentica qui contra propriam. C. de num. pecu.]

15 Postremo, in omnibus hæreticorum, aliorumque reorum causis ad fidem certitudinemque faciendam, plurimum refert an probationes, argumenta & indicia inter se concordent & congruant, vel econtrario, dissonent, varient, & sibi inuicem aduersentur. Nam vt est apud Aristot. Vero consonant omnia: falso autem cito dissonat verum. Et Seneca epist. 103. Veritatis vna vis, vna facies est, nunquam autem falsis constantia est: variantur & dissonant. Et sicut diuus ille Hierony. inquit: Non potest verum esse, quod dissonat: vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia distrahitur. Nihil veritate potentius (vt apud Chrysof. est) nihil mendacio imbecillius, etsi innumeris obtegatur operimentis: nam etiam sic deprehenditur & effluit facile. Veritas autem etsi innumeris circunueniatur insidijs, tuta permanet: & qui ad eam confugiunt, tanquam firmissimo, & tutissimo muro eius viribus custodiuntur. Et alibi inquit: Huiusmodi est veritatis natura, vnde magis oppugnatur, inde magis confirmatur: & quo magis obtegitur, eo clarior euadit. Sane quæ a veritate non veniunt, nemine etiam impellente, seipsa subuertunt. Fere ita est (vt Ioan. Picus ait) mala causa quo se plus defendit, plus prodit: contra veritas sicut ignis, quo plus excutitur, plus clarescit. [Aristote. 1. ethi. c. 8. Hierony. in prolo. Osee. Chrysof. in euang. Ioan. homil. 2. 8. & homil. 57.]

De

S V M M A R I V M.

- 1 Procurator frustra interuenit ad grauiora absentium crimina defendenda. 4 Absens suspectus de hæresi a quocumque excusari potest coram iudicibus.
- 2 Procurator eos defendere potest, qui sunt in vinculis. 5 Filij & hæredes defendere possunt causam defuncti per procuratorem.
- 3 Hæreticus in carcerem coniectus per procuratorem causam suam tueri potest, si neget. 6 Procurator generalis sanctæ inquisitionis Hispaniæ in Romana curia quis sit eligendus.

De procuratoribus.

- 1 D grauiora absentium crimina defendenda frustra procurator interuenit: tum quia in primis necessaria est reorum confessio: tum etiam quia sententia condemnationis non posset in absentes executioni mandari. [l. pen. §. ad crimen. de publi. iudi. Felin. in c. meminimus. de accusa. Marian. in c. veniens eod. tit. Hippolyt. in præct. §. seq.]
- 2 Quæ causæ cum cessent in reo, qui in vincula coniectus est, cessat etiam iuris prohibitio: quamobrem vinculus poterit a procuratore defendi, vt recte Barto. censuit. Clericus quoque atque alij, qui pro leuioribus criminibus arbitrio iudicum puniendi sunt, a procuratoribus defendi eadē omnino ratione possunt. [Bart. in l. non tantum. de appellatio. Bart. Angel. Imol. & Rubeus in §. ad crimen. Signorol. consi. 169. Anchar. consi. 272. Gratus consi. 71. lib. 2. Felin. in cap. meminimus. de accusa. nume. 15.]
- 3 Hinc est, quod hæreticus carcere clausus per procuratorem causam suam agere ac tueri potest, vt quodam primæ instructionis capite continetur. Id tamē

tunc fieri debet, cum reus negat, se hæreticum esse: nam si vellet hæreses tueri, non liceret vllō modo cuiquam eius impiam causam defendere. Quin etiā audiendus antea procurator non est, quam id iudices expressim concesserint, vt alibi diximus. Raro autem procurator admittitur, sed aduocatus solet esse procurator, & officio inquisitorum sunt reorum defensiones. [Prima instruct. Hispal. cap. 16. si aduersus. de hæreticis. supra de aduocatis, numero primo.]

4 Si vero contra suspectum absentem procederetur, tunc posset quilibet eius excusationes iudicibus allegare: quæ si iustæ fuerint, sententia differenda est: iure enim concessum est, vt aliquis reum absentem defendat, probabiles & iustas causas absentiae allegans, ne forte innocens inauditus, & indefensus a calumniatoribus opprimatur. [l. pen. §. ad crimen. de publi. iudi. l. 3. C. de accusa. Barthol. in extrau. ad reprimentum, verbo, legitime. quomodo in læsæ maiestatis crim. procedatur. Ludouicus Care. de hæreti. num. 113.]

5 Filij & hæredes defendere possunt causam defuncti per procuratorem, tamen si accusatus fuerit de crimine hæresis: quia

422 *De promotore fiscali Titulus LIII.*

quia de eo agitur, quod eorum interest: Alberi. in l. seruam quoque. §. publice. de procura. Bal. in l. reos. C. de accus. Feli. in c. meminimus. eod. tit. Rubeus in §. ad crimen. nu. 126.]
 6 Demum vir aliquis peritus & probus eligendus est, qui sit procurator generalis sanctæ inquisitionis Hispaniæ, vt in Romana curia negotia huius sacrosancti officij gerat, cui iustum salarium soluendum est ex bonis publicatis. [2. instruct. Hispal. c. 2.]

De promotore fiscali Titulus LIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Promotor fiscalis qualis sit eligendus.
- 2 Fiscalis esse non potest quis in ea prouincia, ex qua originem ducit.
- 3 Promotoris fiscalis munus.
- 4 Promotor fiscalis comprehensis & admonitis reis, eos accusare debet.
- 5 Promotor fiscalis reos etiam confessos accusare debet.
- 6 Promotor fiscalis quomodo libellum accusatorium iudicibus edere teneatur.
- 7 Promotor fiscalis quid factururus sit, vbi a iudicibus concessa fuerit dilatio ad probandum.
- 8 Promotor fiscalis, quocumque tempore testes aliarum heresum superuenerint, reos de his accusare debet.
- 9 Promotor fiscalis diligenter perscrutari debet reorum confessiones, & eorum dicta & responsa.
- 10 Promotor fiscalis quādo abesse debeat, & quando adesse.
- 11 Fisci causas quis defendere teneatur.

De promotore fiscali.

PROMOTOREM fiscalem vulgo appellant officialem sanctę inquisitionis, qui officio accusatoris fungitur. Is eligendus est vir probus, diligens, industrius, & iuris peritus.
 2 Iulius Paulus lib. 5. receptarum sententiarum, titulo, de fisci aduocato, inquit: In ea prouincia, ex qua quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur: ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse videatur.
 3 Ad huius officium pertinet, dicta testium exquirere, & reos ad inquisitores deferre, siue denunciare illos iudicibus: ac petere vt comprehendantur, & in carcerem conijciantur.
 4 Deinde comprehensis & admonitis reis, eos accusare debet, quemadmodum sub titulo de accusationibus plenius diximus.
 5 Et quamuis rei dum admonentur, confessi fuerint omnes suas hereses, nihilominus promotor fiscalis de eisdem eos accusare debet, vt iudicium ex accusatore, & reo, & iudice constet.
 6 Libellus accusatorius edendus est a promotore iudicibus, addito iuramento, quod eius capita non ab eo malitiose proferuntur, sed vt ius suum persequatur, quia ea probare intendit.
 7 Vbi autem fuerit a iudicibus concessa dilatio ad probandum, producet contra reum testes, petetque vt examinentur, & eorum dicta rata fiant, & testimonia publicentur.
 8 Quod

De propositionum qualitate Tit. LIIII. 423

- 8 Quod si testes aliarum heresum, quocumque tempore superuenerint, adijcitur id accusationi, ac de his heresibus promotor fiscalis reum accusabit.
- 9 Obseruare præterea debet, vt omnes reorum confessiones, omniaque dicta & responsa eorum diligenter perscrutetur, vt inde colligere possit, quæ ad eorundem vel aliorum hereticorum causas pertinere videantur.
- 10 Cum autem dicta testium scribuntur, & rata habentur, & cum iudices & consultores de sententia ferenda delibent, abesse debet promotor fiscalis: præsens tamen esse poterit relationi actorum processus, & ex facto & iure allegare quidquid expedire putauerit.
- 11 Olim promotor fiscalis causas fisci defendere tenebatur coram iudice bonorum publicatorum: quod in quibusdam prouincijs etiam nunc est in vsu: in plerisque tamen hodie ad fisci aduocatum ea res pertinet: & vt id obiter dicam, fisci aduocatum, primus Hadrianus imperator instituit, vt in eodem, Spartianus est author.

De propositionum qualitate Titulus LIIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Propositiones examinare ad quos pertineat.
- 2 Theologorum responsa quibus propositionum qualitates continentur, ab eisdem subscripta, actis iudicarij processus inferenda sunt.
- 3 Propositionem hereticam eam tantum esse, quæ ab heretico prolata sit, perperam quidam putant.
- 4 Propositio fidei contraria, a quocumque proferatur, heretica propriè dici potest.
- 5 Propositio multis modis heretica esse potest.
- 6 Propositio quæ dicenda sit heresim sapere.
- 7 Propositiones sapientes heresim quomodo Canus examinandas esse existimet.
- 8 Erroneæ propositiones, & variæ de illis theologorum sententiæ.
- 9 Erroneas propositiones quomodo distinguat Canus ab hereticis.
- 10 Propositio male sonans quæ sit.
- 11 Propositionum male sonantium assertores quomodo coercendi.
- 12 Propositio temeraria, quæ sit.
- 13 Propositio scandalosa quæ sit.
- 14 Propositio schismatica quæ sit.
- 15 Propositio seditiosa quæ sit.
- 16 Propositio blasphema uel maledica quæ sit.
- 17 Propositio hereticis fauens quæ sit.
- 18 Propositio iniuriosa quæ sit.
- 19 Propositio eadem varias habere potest qualitates.
- 20 Propositiones in fide ambiguae a quibus definiri possint.
- 21 Propositionum interpretationes diligenter attendendæ sunt, cum eas rei in suam gratiam exponunt.
- 22 Propositionum interpretationes, quas admitti non deceat.

De propositionum qualitate.

- I**N cognitione causarū hærēsis, in sacro fidei tribunali nonnunquā incidit quæstio, de qualitate propositionum; quæ ab hærēticis, vel suspectis reis prolatae sint: hoc autē suo iure ad theologorū officiū pertinet.
- 2 Theologorum responsa, quibus propositionum qualitates cōtinentur, actis iudicarij processus, ab eisdem subscripta, inferenda sunt: perinde ac dicta, testimoniaque aliarum rerum peritorū. Sic non dimittuntur milites, nisi quos constat, medicis denunciatis, & iudice competente diligenter examināte, vitium contraxisse. Sic tres obstetrices probatae & artis & fidei assumēdae sunt, ut inspiciant, vtrum mulier prægna sit. Et sæpe iudices artificum & magistrorum iudicio fidem habere solent. [l. semel. C. de re militari. lib. 12. l. 1. ff. de insp. ventr. c. vltim. de frigi.]
- 3 Sed iam de propositionū qualitatibus disseramus. Quidam putant, non esse propositionem hærēticam, nisi ab hærētico prolata sit: quod si ab alio dicta fuerit, dicetur propositio contraria fidei, sed hærētica proprie non erit. Hęc fuit opinio. Thom. Caiet. quam ut mihi quidem videtur, non bene defendit Canus. Eius enim argumenta omnia eotendunt, ut comprobent, non omnem propositionem hærēticam, hærēsim proferentis esse: quod nemo vnquam vocauit in dubium. [Caiet. 2. 2. quæst. 11. art. 1. Canus li. 12. de locis theolo. c. 8.]
- 4 Melior ergo & crebrior sententia est, quod omnis propositio contraria fidei hærētica proprie dici possit. Neq; enim pendet ex proferente an hærētica dici debeat, necne. Quia sicut propositio
- vera, semper est vera, quamuis a mendace dicatur: sic propositio hærētica, semper erit hærētica, siue ab hoc, siue ab alio proferatur. Adde quod cuiusq; propositionis qualitas, ex ipsamet propositione materiata consideranda est: & ita Theologi propositionum qualitates explicare solent. Alia vero diiudicatio est, vtrum is qui talem propositionem dixit, hærēticus sit: quod quidem recto iudicis arbitrio, ex personarum, locorum & temporum, alijsque circumstantijs perpendendum est. [Torquem. lib. 4. de eccle. part. 2. c. 3. Hadrian. in. lib. 4. sent. quæst. de conf. Alfon. lib. 1. de ius. hær. pu. cap. 1. Addo Couar. lib. 3. resolu. c. 1.]
- 5 Multis autem modis propositio hærētica esse potest: primo, si contraria sit scripturæ sacræ: secundo, si contradicat ecclesiæ: tertio, si aduersetur decretis concilij generalis recte congregati, in his quæ ad fidem pertinent: quarto, si obuiet definitioni sedis apostolicæ: quinto, si opposita sit communi sententiæ doctorum ecclesiæ, ut suis quæque locis plenius disserui.
- 6 Illa vero propositio sapit hærēsim, quæ prima verborum significatione, & prima facie sensum habet hærētīcū, quamuis pie intellecta possit habere sensum catholicum. Et illa sapit manifestam hærēsim, quæ prima fronte præ se fert saporem hærēsis manifeste. Aliter: illa propositio sapit manifestam hærēsim, ex qua & quibusdam veris, quæ nulla tergiuersatione negari possunt, sequitur hærēsis manifesta. [Gerson in declaratione veritatum credendarum. Echius lib. 1. de prim. Petri. c. 6. Alberti. de agnos. assertio. catholi. quæst. 6. Alfonso. lib. 1. de iusta hærētic. puni. cap. 3.]

7 Sed

- 7 Sed noster Canus (ut erat vir acris ingenij) quædam ex his iure ac merito reprehendit, quædam vero non item. Exempla enim primæ regulæ mihi quæ displicent: nam illæ propositiones: Pater est maior filio: Christus est creatura: in altero sensu hærēticæ sunt, in altero vero catholicæ: ac proinde in neutro eorum sapiunt hærēsim. & illa propositio: Tres sunt dii, omnimodo hærētica est. Illud vero non iure facit, quod exceptionem illam (quamuis propositio pie intellecta possit habere sensum catholicum) interpretatur sic, ut semper propositio hærēsim sapiens, possit habere sensum catholicum: quod nemo vnquam dixit. Præterea nunc quod saporem & odorem confundit, & propositionis huius qualitates, non ex verbis & sensu eius, ut iacet, quod theologi munus est, sed ex qualitate dicentis, alijsque circumstantijs interpretatur: quod quidem iudicis est, non theologi. Sed exemplum ab eo positum mihi non displicet: Ridiculum est Eucharistiæ sacramentum solēni ritu per vias publicas circumferre: ea enim propositio, Lutheranorum & Sacramentariorum hærēsim sapit, & quidem manifestam. [Canus lib. 12. de locis theologi. cap. 11.]
- 8 De erronea propositione theologi variant. Diuus Antoninus ait, erroneam propositionem ab hærētica, hoc tantū differre, quod illa pertinacia caret, hærētica vero ex pertinacia constat. Sed hæc opinio quia neque rationem habet, neque causam probabilem, aut satis idoneam, explodenda atque eijcienda est. Ioann. Torquemad. inquit: Erronea propositio est, asserens aliquid falsum: quasi vero & hærētica non asserat omnia falsa. Ioan. Picus, erroneam vocat eam propositionem, quæ falsa
- quidem est, sed nondum ab ecclesia cōtrarium est definitum. Alfonso Castrenf. Propositio erronea, inquit, nihil fere distat ab hærētica, nisi forte discrimen constituatur inter credibilia, quibus propositiones aduersantur: ut illa dicatur hærētica, quæ est contra credibilia, quæ superant omnem virtutem intellectus: erronea vero sit, contra credibilia, quæ naturali ratione probari possunt. [Anton. 2. part. sum. tit. 12. c. 15. Torquemad. lib. 4. de ecclesia. part. 2. c. 11. Picus in apolog. quæst. 7. Alfonf. lib. 1. de iust. hær. pu. c. 3.]
- 9 Melchior Canus loco prænotato in primis ait, propositionem erroneam ab hærētica, non cogitatione modo, sed etiam separari: neque erroneam propositionem accipiendam esse in significatione generali: ut omnem comprehendat errorem, sed ut concilium Constantiense accepisse videtur, pro specie propositionis diuersæ ab hærētica: non ut genus ab specie secernitur, sed tanquam vna species erroris ab altera. atq; hæcenus ei vehementer assentior: deinde alia subiungit, quæ mihi non omnino probantur. Nam propositiones cōtra veritates catholicas & vniuersales, & quæ doctrinæ Christianæ veritates sunt, erroneas esse, sed non hærēticas, id vero est, quod mihi displicuit: illud autem probo, erroneam propositionem, minus quippiam continere, quam hærēticam manifestam, atque adeo erroneum esse asserere aliquid contra veritatem ab ecclesia nondum plane definitam: vel contra veritatem catholicam, non omnibus manifestam, aut certe ab eo ignoratam, qui propositionem erroneam dixit.
- 10 Propositio male sonans, & pias aures offendens est, quæ auditoribus, siue lectoribus pijs, scandalum & occasionem

HHH ruinae

ruinæ præbet: vt Ioan. Torquemada, Albertinus, & Alfons. Castren. docent. Addit Canus, dupliciter de propositione male sonante nos loqui posse: vno modo generaliter, quo omnis propositio contraria fidei pias aures offendit: alio modo specialiter, quo gradū quendam propositionum constituimus ab illo hæreticarum distantem. Quæ ratione eas proprie male sonantes propositiones, & pias aures offendentes esse ait, in quibus nullus error contrarius fidei manifeste notari potest, sed absolum nescio quid, atque absurdū, quod pias atque religiosas aures offendat.

11 Cum autem aliqui offensi fuerint talibus propositionibus, illarum assertor ab inquisitoribus cogendus est, vt publice verum sensum earum exponat, vt ab eo datum scandalum cesset. Quod si is, qui talem propositionem dixerit, alioqui suspectus erat, vocandus est a iudicibus, atque interrogandus: qui si probabilem sensum eorundem verborum attulerit, non est cogendus, vt publice illum explanet, si modo nullus scandalizatus fuerit: monendus tamen est, ne talia deinceps dicere audeat. [Hæc prudenter Alfons. Castren. lib. 1. de iust. hæret. pun. c. 3.]

12 Propositio temeraria est, quæ nulla graui authoritate, aut iusta ratione, insolenter vel audaciter, contra ecclesiasticam modestiam asseritur. Vt si dicatur: Dies supremi iudicij erit intra proximum mensem. Interdum tamen eiusmodi propositiones, non censentur esse temerariæ: præsertim cū modeste dicuntur, & aliquam verisimilitudinem habent, & piam audientium aut legentium utilitatem: qualia sunt multa quæ viri contemplationi dediti, gesta fuisse, verisimiliter imaginantur. [Antoninus, Torquemada, Albertin. Alfons. & Canus

locis prenotatis. & Gerson. in fine epist. de susceptione humanit. Christi.]

13 Propositio scandalosa (vt recte inquit Canus) est, in qua scandalum notari potest, etiam si alioqui hæretica non sit. Vt enumeratio incommodorum sacræ confessionis: ecclesiæ Romanæ abusus coram plebe narrare: tum illæ propositiones: prælatus malus, est vere fur & latro: vniuersitates & collegia, vanitate hominum sunt induta: leguminibus & piscibus venter inflatur, & ad cōcubitū redditur aptior. Hæc enim atque talia, infirmis causam ruinæ præstant, & non leue scandalum generant. Vide Iansenium in concordiam euangelicam cap. 71.

14 Propositio schismatica est, quæ diuisionem ecclesiæ inducit.

15 Propositio seditiosa est, quæ in ecclesiâ est seditionis causa vel occasio.

16 Propositio blasphema vel maledica est, qua Deo vel sanctis irrogatur iniuria.

17 Propositio fauens hæreticis est, quæ personis aut erroribus hæreticorum, quoquomodo fauet, vt est hæc: Hæretici non sunt puniendi.

18 Propositio iniuriosa est, quæ alicui fidelium statui, vel illustri personæ, vel dignitati detrahit, vel iniuriam facit: quales sunt quæ contra cardinales, & monachos, infani & impij effutire solent.

19 Nihil autem prohibet, eandem propositionē varias simul habere qualitates. Vna enim propositio esse potest erronea, & hæretica, schismatica & seditiosa, temeraria & iniuriosa: & vnam, duas, aut plures habere qualitates.

20 Quamuis quæstiones in fide ambigæ a summo Pontifice, vel generali concilio definiendæ sint, per modum tamen doctrinæ explicari ac definiri solent a viris doctis atq; prudentibus, quæ propositio

positio sit huius, uel illius qualitatis, quæ munus propriæ theologorum est: quicquid enim ad catholicam fidem pertinet, ex theologia discitur. Sed nonnumquam iurisperiti ex pontificum, conciliorum & sanctorum patrum decretis hæc facile diiudicare poterunt. Certe si quis diligenter perlegerit opus Alfonsi nostri, aduersus omnes hæreses, eo vel solo, ad propositiones hæreticas per noscendas, satis & super erit instructus. [Gerfo. tract. de exami. doctrina. Alberti. de agnoscend. assertio. cathol. quæstio. 10.]

21 Cæterum quia multi cum propositiones a se dictas negare non queunt, eas ita interpretari conantur, vt crimen excludant: diligenter obseruandum est, an eorum expositiones recipiendæ, vel potius reiiciendæ sint. Nam iustæ ac

verisimiles declarationes, admittendæ sunt: quæ quidem aut omni modo, aut certe magna ex parte crimina obiecta diluere poterunt: quemadmodum sub titulo de defensionibus luculenter executi sumus.

22 Ea vero expositio explodenda est, quæ absurda fuerit, aut non verisimilis, incredibilis, & quæ non congruit cum antecedentibus & consequentibus, neque cum ratione recti sermonis, neque cum circumstantijs personarum temporum & locorum, & quæ alioqui non iusta interpretatio sit, vt lib. 2. de primogenitis Hispaniæ plenius disserui. Sed illa potissimum eiicienda est, quæ sub prætextu interpretationis, verum sensum propositionis perimit atque corrumpit. [cap. cum dilecti. de accusa. Alber. de agno. asser. cath. q. 7. & 8.]

De protestatione Titulus LV.

S V M M A R I V M.

- 1 Protestationes cur faciant docti & catholici viri, cum de rebus fidei agunt.
- 2 Protestatio authoris.
- 3 Protestationis finitio.
- 4 Protestatio quocunque loco & tempore fieri potest, & quam vim habeat.
- 5 Protestatio quando excusare soleat.
- 6 Protestatio excusare non potest scienter errantem contra catholicam fidem.
- 7 Protestatio contraria facta, nihil protestanti prodest.
- 8 Protestatio non omnino excusat eum, qui per ignorantiam errat in his, quæ explicite scire tenetur.

- 9 Protestatio plurimum prodest in rebus difficilibus & ambiguis, etiam si ad fidem pertineant.
- 10 Protestatio aliquando excusat apud homines, & non apud Deum, & e contra.
- 11 Protestatio quomodo excuset illum apud Deum & homines, qui ignorantia errat in his, quæ explicite scire non tenetur.
- 12 Protestatio plus minusue prodest ex personarum & rerum circumstantijs.
- 13 Protestatio nonnumquam nocere potest, quamuis aliquando nil proffit.

De protestatione.

- V**IA periculosum est de rebus fidei & religionis differere, tamen si vera dicantur, idcirco viri eruditi, sapientes & pij, hæc eadem tractantes, prudenter admodum protestari solent, se nolle a fide catholica aliquo pacto deuiare: sed in omnibus semper ecclesie vniuersalis doctrinam amplecti, & eius censuræ libenter subiicere velle. Deinde, reuocationem sub conditione subiiciunt, in hunc fere sensum: quod si forte aliquid contra fidem catholicam, eos dixisse, aut scripsisse contigerit, exinde illud reuocant, & ex imperitia vel imprudentia dictum aut scriptum intelligi volunt: nõ autem ex malitia vel pertinacia. De hac igitur protestatione pauca in præsentia breuiter & succincte dicemus. [cap. hæc est fides. 24. quæst. 1.]
- 2 Sed ne ipse vtilitate huius protestationis caream, qui ordine propositæ materiæ ductus, nonnunquam coactus sum professionis meæ cancellos transgredi: testor, & iterum atque iterum testor, me nihil magis quam hæreses odisse: & vt impietates cum hæreticis omnibus funditus extirpentur, semper in votis habuisse: quamobrem laborem hunc qualemcunque suscepi. Proinde, si quid erroneum, aut quouis modo suspectum, in hoc opere fortassis scripserim: id incitiæ meæ ascribi, & pro non scripto haberi volo. Paratus equidem sum, non modo ecclesie catholice definitio nibus obtemperare: sed etiam cuicunque meliora docenti, & veriora dicenti libenter accedere: ac eius admonitionem & correctionem, summi beneficij loco habere. Non vincimur quando offeruntur nobis meliora, sed instrui mur: maxime in his, quæ ad ecclesie vnitatem pertinent, & spei ac fidei nostræ veritatem, vt inquit Cyprianus in epistola ad Quirinum.
- 3 Sed iam ad propositum reuertamur. Hanc protestationem sic definit Gerson, vt sit confessio quædam, qua declaratur, quid protestans in fide sentiat. Nam (sicut docet Paulus in epistola ad Rom.) Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vel aliter: Protestatio in materia catholice fidei est religiosa & modesta deprecandæ impietatis, pertinaciæque cautio, animi nostri declaratoria & certificatoria. Testatur enim quo animo simus locuturi, aut scripturi. [Ad Rom. 10. Gerson. tractatu. de protestatione. considera. 1.]
- 4 Cum autem hæc protestatio in nullius detrimentum sit, sed ea tantum contineat, quæ pendent ex mera voluntate & intentione protestantis, fieri quidem potest, quocunque loco & tempore: & eneruat, declarat, & vincit verba & facta subsequenti. [l. per seruum. §. 1. de vsu & habi. l. qui in aliena. §. Celsus. de acqui. hære. l. si mihi & tibi. §. vlti. de leg. 1. l. si quis in principio testamenti. de lega. 3. Bart. in l. non solū. §. morte. de nou. op. nuntiatio. num. 14. quæ illic sequuntur communiter interpretes omnes, & in c. cum. M. de constit. Feli. num. 27. Decius. num. 17. Ripa. num. 67. vide. c. hæc est fides. 24. quæstio. 1. Scepulam cautela. 56. Corasium in l. si tam angusti. de seruit. nu. 9.]
- 5 Hoc tamen in proposito tunc demum excusare poterit, cum verba dubia fuerint, & mens loquentis aut scribentis ambigua: longe secus foret, si verba & mens

mens protestantis manifestam heresim saperent. [l. Nensenius. de negot. gestis. l. at si quis. §. plerique. de religio. & sumpti. funerum.]

- 6 Vnde qui sciens errat contra catholicam fidem, quamuis millies protestetur, nihilominus tamen consummatus hereticus erit: quia non vult in captiuitatem redigere intellectum in obsequium Christi: neque est paratus corripi ab ecclesia, quam impie contemnit, ac errare posse temere putat. [Gerfo. tract. de protest. considera. 3. cum seq. Alonsi. lib. 1. de iust. heret. pu. c. 11.]
- 7 Accedit eodem, quod si sola protestatio excusare posset ab heresi, liberum esset cui libet, protestatione præmissa, hereses quascunque impune docere. Sed protestatio contraria facto, nihil protestanti prodest: neque ideo minus impius erit, qui fatetur, se rectam fidem tenere, factis autem negat. [c. sollicitudinem. de appel. c. ea te. de iur. iura. l. si non conuictij. C. de iniurijs. l. si quis extraneus. de acqui. heredi. c. vlti. de homic. lib. 6. Et communiter omnes iuris interpretes in l. non solū. §. morte. de noui oper. nuntiati. & in c. cum M. de constit. Alber. lib. de agn. asser. cat. q. 12. num. 9.]
- 8 Hinc est, quod qui per ignorantiam errat in his, quæ explicite scire tenetur, quamuis protestatus fuerit, non tamen excusatur omnino: nisi forte ignorantiam suam, aut aliquam erroris causam probare potuerit: quia vnusquisque scire præsumitur, ea quæ scire tenetur: & ignorantiam alleganti incumbit onus probandi defensionem suam. [l. 2. §. Seruius. de orig. iur. l. professio. C. de mun. patrimo. lib. 10. l. 2. quod quisque iur. l. 1. de exceptio. l. ab ea parte. de proba.]
- 9 Considerandum vero est, quæ qualia- que sint ea, in quibus quispiam errauerit. Sunt enim aliqua ad fidem etiam & religionem pertinentia, vsque adeo difficilia, obscura, & ambigua, vt viros doctissimos nonnunquam latere possint: in rebus autem talibus protestatio plurimum proderit: quia ex ignorantia magis, quam ex malitia error natus esse censetur. [Alonsi. lib. 1. de iust. heret. pun. c. 11. glo. in princ. inst. de obli. ga. quæ. ex qua. del. naf. Anchar. conf. 289. Felinus in c. cum ex officij. de præsc. & in c. 1. de re iudi.]
- 10 Illud quoque nouisse conueniet, quod interdum protestatio excusatur apud homines, & non apud Deum, & contra: quia homo iudicat ea, quæ apparent: Deus autem intuetur cor. Nam si protestatio pio animo fiat, excusatur ab heresi apud ipsum Deum, quamuis protestans errauerit in his, quæ explicite scire tenebatur: tamen si enim tunc aliquis peccet, tale peccatum erit ignorantie, non autem impietatis. Si vero sciens quispiam errauerit, in his etiam, quæ nõ tenebatur explicite scire, quamuis apud homines protestatione excusetur, nihilominus tamen coram Deo consummatus hereticus erit. [1. Reg. 16. Gerf. de protest. consid. 8. Alonsi. lib. 1. de iusta hereti. puni. c. 11.]
- 11 Is autem qui ignorans errat, in his quæ non tenetur explicite scire, hac protestatione omnimodo excusatur ab heresi, apud Deum & homines: tenetur tamen cognitæ veritati statim assentiri. Proderit ergo tunc protestatio ad excludendam suspicionem & presumptionem pertinaciæ & malitiæ. [Alberi. in rub. C. de hereti. ad fin. Gerson. loco prenotato, consideratione. 5. & item Alonsi. eod. c. 11. Alber. lib. de agno. as. cath. q. 12. nu. 4.]
- 12 Igitur ex personarum & rerum circumstantijs

stantijs plus minusue proderit isthec protestatio. Nam, sicuti Gerson inquit, Protestatio generalis non efficit, vt protestans nequeat haberi suspectus de hæresi, quandoque leuiter, interdum vehementer, nonnunquam etiam violenter, iuxta personarum, errorum, locorum ac temporu circumstantias. Quod si rem ipsam penitus intucamur, profecto vulgaris illa & generalis prestatio, quæ passim ab omnibus fieri solet, quæ & pestifer ille Lutherus olim fecisse dicitur, nec animum errantis exuit, nec pertinaciam excludit, nec magni momenti censenda est. [Gerso. confid. 12.]

13 Sed quamuis plerunque nihil proficere poterit. Nam siue generalis, siue specialis fuerit, non reddit suspectum protestantem: quippe cum fiat, vt excuset a pertinacia. Neque enim actus hominum producere solent effectus contrarios intentioni operantis: nec reuocatio conditionalis, aliquid concedit, aut ponit. [Gerson loco saepe citato confiderat. 2. l. legata inutiliter. de adimen. lega. si quis nec causam. l. non omnis. si cert. pet. l. si quis sub conditione. si quis omis. caus. testam. glo. in c. exhibita. de homic. Feli. in c. literas. de presu. nu. 19.]

De purgatione canonica Titulus LVI.

S Y M M A R I V M.

- 1 Purgatio canonica in sacro inquisitoru foro etiam nunc in vsu est.
- 2 Suspicio nulla ferenda est in hæresis & impietatis crimine.
- 3 Purgatio canonica quid sit.
- 4 Purgare se debet suspectus de hæresi, cum id sibi a iudice legitime fuerit iniunctum.
- 5 Purgatione multi etiam Pontifices maximi vsi sunt.
- 6 Purgatio canonica quædo indicenda sit.
- 7 Purgatio illis non est indicenda, qui ab inimicis vel maleuolis, vel leuibus hominibus infamia afficiuntur.
- 8 Purgatio, recto iudicis arbitrio relinquatur, quando reis sit indicenda.
- 9 Purgatorum quoque numerus iudicis arbitrio relinquatur.
- 10 Purgatores qui dicantur.
- 11 Purgatores quales eligendi sint.
- 12 Purgatio cur illis indicenda non sit, qui ex parentibus Iudæis aut Mahumetanis nati sunt.
- 13 Pœna eius qui in purgatione defecit.
- 14 Purgare qui se non potuit, & defecit in purgatione, tanquam consummatus hereticus puniendus est.
- 15 Deficere in purgatione quis dicatur.
- 16 Purgare se volens ab hæresi, & in ipsa purgatione succumbens, an statim sit curia seculari relinquendus.
- 17 Reos vehementer suspectos, prius tormentis, deinde purgatione, mox abiuratione, tandem arbitrarijs pœnis opprimendos esse, vetus & iniqua consuetudo docebat.
- 18 Pœna duplex pro eodem crimine infligi non debet.
- 19 Rei pluribus pœnis simul puniendi non sunt.
- 20 Purgatio, vel quacumque alia pœna in suspectos de hæresi statuta, per se efficax est ad quaslibet suspensiones purgandas.
- 21 Purgatorum numerus augeri potest, si purgandus reus sit. & idem acerbissime torqueri potest, si torquendus sit, pro magnitudine suspicionis.
- 22 Iudici

- 22 Iudici suspectus reus esse non debet, vbi iura omnem suspensionem purgatam esse declarant.
- 23 Consuetudo antiqua, qua tormentis, purgatione, abiuratione, tandem arbitrarijs pœnis rei coercebantur, crudelis et iniqua erat.
- 24 Reum post tormenta purgandum, aut post purgationem puniendum, neque lege, neque ratione probari potest.
- 25 Purgatio canonica quo ordine & ritu iudici solet.
- 26 Purgatores tot nominare tenetur reus, quot in sententia inquisitorum continentur.
- 27 Purgatoribus conuocatis in auditorium inquisitorum, & reo ad tribunal ducto, interrogatur ab inquisitoribus reus, an illos homines agnoscat.
- 28 Purgatores quomodo admonere & interrogare soleant inquisitores.
- 29 Purgationis canonice origo.
- 30 Iuramentum a suspecto de veritate dicenda præstari debet: a testibus vero de credulitate.
- 31 Probatione canonica non temere iudices quenquam examinare debent.

De purgatione canonica.

PURGATIONIS canonice sepe fit mentio, in iure pontificum: sed in omnibus fere alijs criminibus in vsu esse desijt, in crimine tamẽ hæresis, etiam nunc vsitata, & in sacro inquisitorum foro frequentata est. Quæ obrem Godofredus (vt ex eius scriptis conijcere licet) vir doctus & pius, laudat Hispaniam nostram his verbis: Puniantur suspecti hæreseos, in religiosissimis Hispaniæ regnis, vel hoc maxime his temporibus triumphantibus, & singulari laude dignis, quod nulla non solum plane hæresis, verum ne suspicio quidem hæreseos sine digna, vel momento, maneat nota. Aliorum sane criminum suspicio bonis viris maxime fugienda est: nam vt Plato inquit: Non oportet vnquam parui facere, vtrum probus an improbus alijs videaris: quando qui dem multi, (tametsi improbi sint) qui tamen probi, & qui improbi iudicant. Nam prauis quoque hominibus, diuina vis quædam conijciendi inest, per quam multi vel pessimi, recte tum opi-

nione, tum verbis a melioribus deteriores distinguant. Indidit quippe nobis Deus, sicuti Chrysostronus ait, iudiciu inuiolabile, quod nunquam corrumpi valeat, etiam si ad fundum iniquitatis veniamus: idcirco etiam qui maligni sunt, condemnant seipsos, & similes quoque morum suorum: etenim malitiam omnes accusant, etiam hi, qui eam exercent, & in ea versantur. Quocirca vtiliter ciuitatibus præceptum est, vt bonam apud multos existimationem non parui pendant. Et vt Cicero lib. 1. officiorum ait: Negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Cui accedit illud Tiberii Cæsaris, apud Cornelium Tacitum. lib. 4. annalium: Contemptu famæ, contemni quoque virtutes. Quas ob res Alexander ille magnus prudenter admodum dixisse fertur: Satius est, purgatos esse, quam suspectos. [c. si mala fama. 2. q. 5. Plat. lib. 12. de legib. Quint. Curt. lib. 7. Chrysostr. in epistola. ad Hebræos. homil. 24. c. nolo. 12. questio. 1. Godofred. in l. 2. C. de hæreticis.]

- 2 Sed quamuis in plerisque aliis criminibus sinistra maleuolorum suspicio, interdū tolerari, aut negligi possit: in hæresis tamen & impietatis crimine, nulla suspicio ferenda, vel dissimulanda est. Scribit enim sapientissime Rufinus, li. 1. inuestiuarum in Hieron. Esse quidē gloriosum, Christi exemplo patienter iniurias tolerare: at vnam notam hæreseos qui ferat, vel dissimulet, non esse Christianum. Et ipsemet diuus Hierony. quanta maxima potest animi contentione clarissima exclamat voce: Nolo in suspitione hæreseos quemquam esse patientem: ne apud eos, qui ignorant innocentiam eius, dissimulatio cōscientia iudicetur, si taceat. Hæc ille, in epistola ad Pamachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, quod & Ioannes Picus in proœmio apologiæ retulit.
- 3 Iure igitur catholica ecclesia mater nostra sanctissima, suspitionem hæresis villo modo ferre non potest, sed varijs antidotis medetur suspectis, eos nonnunquam abiurare, aut se purgare cogens: interdum etiam quæstionibus veritatem eruens, ac frequentissime poenis extraordinarijs eos coercens. Purgatio autem canonica nihil aliud est, quam de obiecto crimine innocentie ostensio, vt Alexand. Theologus, ceterique definiunt. [Alex. Ales. 3. p. q. 45. Mēbro 3. & in Summis ver. purgatio. Ray. Goffr. Siluest. & alij.]
- 4 Suspectus de hæresi qui se purgare noluerit, cum id sibi a iudice fuerit legitime iniunctum, eo ipso hæreticus esse cõsetur. Quod si per annum in eadem pertinacia persistierit, tunc condemnatus est, legibus ciuilibus, tanquam consummatus hæreticus: sed iure pontificū statim puniri potest, vt hæreticus pertinax: nec opus est, vt tam longo tempo-

re punitio suspecti pertinacis differatur. Et hoc iure maiores nostri & nos semper vsi sumus. [c. excommunicamus. §. adijcimus. de hæret. Auth. Gazaros. c. eod. tit. c. Tua nos. de cohabi. cleri. & mulierum. Innoc. Abb. & ceteri in. c. cum. P. Manconela. de purgati. canon.]

5 Neque tantum priuati homines hac purgatione vsi sunt, sed multi etiam Pōtiffices Maximi, de grauioribus criminibus infamati, quamuis a nemine iudicari possent, nihilominus ex charitate, ad auferendam subditorum offensionē, dedignati nō sunt publice solemniterque se ipsos nonnunquam purgare. Vt enim B. Augusti. lib. de bono viduitatis scriptum reliquit: Nobis necessaria est vita nostra, alijs fama nostra. Quāobrem Paschalis primus, Damasus, Symmachus, & quidā alij Pontiffices Maximi, corā populo solēniter purgati sunt. Et Leo I I I. coram Carolo Magno, Gregorius. V I I. corā Henrico. I I I I. Sixtus I I I. coram Valentiniano, & Pelagius primus coram Narfete publice quoque purgati fuisse traduntur. [Augu. loco citato. c. 22. c. mandastis. c. auditum. 2. quæst. 5. Platina & ceteri authores in annalibus Pontificū, Albertus Pighius. lib. 6. hierar. eccle. cap. 17. Brunus. lib. 4. de hæret. c. I I.]

6 Ceterum, purgatio canonica indicenda non est, nisi cum reus publica laborat infamia, & crimen plene probatum non est: nam si horum alterum desit, non purgatione, sed condemnatione, vel absolutione causa peragenda est. [c. nos inter. c. si quis de gradu. c. cum dilectis. de purg. cano. l. qui accusare. C. de eden.]

7 Ad hæc, opus etiam est, vt causa & origo infamie, nec ab inimicis, vel maleuolis, nec ab infamibus, aut leuibus hominibus orta sit. Non enim temere quispiam

- quispiam debet cenferi publice infamatus propter istorum rumores: præsertim cum apud bonos & graues viros eius existimatio læsa non est. [c. cum in iuuentute. c. penul. de purg. canon. cap. in cunctis. I I. quæst. 3. c. inquisitionis. §. vltimo. de accusationi.]
- 8 Solet præterea reus ad purgationem cogi, propter graue scandalum ab eo male datum: & propter magnam & publicam infamiam: denique propter vehementem suspitionem ex testium dictis exortam. In summa, recto iudicis arbitrio relinquitur, vt Philip. Decius ait, quando reis purgatio sit indicenda. [cap. inter sollicitudines. c. cum in iuuentute. de purga. canoni. Deci. in cap. at si clerici. de iudic. nume. 10.]
- 9 Purgatorum quoque numerus in arbitrio iudicis est: ita tamen vt plures præfiniantur, cum reus maiore laborat infamia, & grauioribus suspitionibus vrgetur. Quāobrem legumlatores modo plures, modo pauciores expurgatores requirunt: eorum scilicet numerum arbitrio iudicis relinquentes. Quod & Leo Papa, quadam in epistola scribit, inter alia dicens: Si sacerdos suspectus fuerit, ne in crimine, aut suspitione remaneat, cum tribus, aut cum quinque vel septem bonis, ac vicinis sacerdotibus, vel eo amplius, si suo episcopo visum fuerit, & cum alijs bonis & iustis hominibus, sacramento coram populo super quatuor euangelia dato, se purgatum ecclesie reddat. [c. omnibus. cap. presbyter. 2. q. 5. c. ex tuarum. de purga. can. c. significasti. de adult. c. inquisitionis. §. vltim. de accus.]
- 10 Purgatores autem a iuris canonici cōditoribus dicuntur ij, quos Cicero laudatores vocat, si Budæo credimus in forensibus: & legitimus numerus laudatorum olim erat denarius, vt ex Cicero

ne constat. Sic enim in Verrem scribita actione vltima: Primum vt in iudicijs qui decem laudatores dare non potest, melius est ei nullum dare, quam illum legitimum numerum non explere: sed fallitur Budæus: nam laudatores, ij ferunt, quos hodie testes probitatis vocamus. Solebant olim accusati viros grauisimos laudatores in suam commendationē producere: quod ex Asconio in oratione pro Marco Scauro constat: & Blondus retulit lib. 4. Romæ triumphantis: Pompeius vero interdixit, ne qui reorum laudatores haberentur, vt Dion Cassius lib. 40. Rom. hist. author est.

- 11 Purgatores autem eligi debent ij, qui eandem dignitatem & conditionem habent, quā reus ipse: si modo tales inueniri possint. Si vero huiusmodi expurgatores non inueniantur: eligendi saltem sunt aliqui viri probi & catholici, qui vitam & mores suspecti, non tã præsentis tempore nouerint, quam præterito: quique ciues sint, honesti, & existimationis bonæ: vt verisimile sit, eos neque amore, odio, timore, pretio aut prece, verum occultaturos, vel falsa dicturos. [c. si legitimi. 2. quæst. 4. c. cū P. Mancolena. c. constitutis. c. inter sollicitudines. c. cum dilectus. de purgatio. canonica.]
- 12 Ceterum purgationis remedium, cæcum, fragile, ac periculosum admodum est, quippe cum ex alieno arbitrio pendeat. Ouidius ait: *Conscia mens recti famæ mendacia videt.* Mox rament addit: *Sed nos in vitium credula turba sumus.* Quāobrem cogendi non sunt ad hanc purgationē, hi qui ex parentibus Iudejs aut Mahumetanis nati sunt: eos etenim ad purgationem mittere, nihil est aliud, quā recta via in ignem mittere. *Quis enim*

- enim de istis non facile male opinetur, aut saltem de illorum innocentia non dubitet? Rectius igitur fuerit, abiuratione, tormentis, aut poenis arbitrarijs eos coercere. Si vero isti ad purgationem forte condemnati sint, & expurgatores, quales supra diximus, non inuenerint, admittendi erunt alij, quamuis eque idonei non sint, ne prorsus defensionis facultas eis auferatur. [c. cum in iuuentute. in fin. de purga. cano. & inibi notant glo. & interpretes. & Hugo. Laurent. & Archidi. in. c. si legitimi. 2. q. 4. Ioan. Vincent. Host. & alij relati ab Henrico & Abbate in. c. inter sollicitudines. de purg. can. & glo. vltim. & illic Feli. c. cu. P. Maconela. de accusa.]
- 13 Et quamuis acris contentio sit inter iurisperitos, de poena eius qui defecit in purgatione: ea tamen sententia verior & receptior est, vt reus in purgatione deficiens puniendus sit poena ordinaria criminis, ac si vere conuictus esset. Id tamen fieri debet iuxta modum & qualitatem iudicij, quo reus coactus fuit se purgare: hoc est, vt si antecessit accusatio, poena ordinaria puniatur: si vero per denunciationem aut inquisitionem proceditur, poena ordinaria iudicis arbitrio temperetur. [c. de hoc. de simo. c. inquisitionis. in princi. de accusa. Hostien. Henri. Abba. & ceteri in. c. inter sollicitudines. de purga. cano. Gofred. Hostien. Abb. Ioan. de. Anan. & Felin. in. c. accedens. de accusati. Angel. & Siluest. in sum. verb. purgatio. Ioan. Bernar. in pra. crim. c. 141.]
- 14 Cum ergo de crimine haeresis promotor fiscalis semper accuset, consequens est, vt qui defecit in purgatione, non secus atque consummatus haereticus poena ordinaria puniri debeat. Quod Nicolaus Tudicus ait, ceterique consentiunt: & hoc iure vtimur. [Abba. in di. c. inter sollicitudines. col. vlt.]
- 15 Quæri autem potest, quis dicatur in purgatione deficere. An is qui ab omnibus expurgatoribus derelinquitur: vel qui a maiori parte, an qui a parte minore, vel qui ab vno tantum. Olim sane qui deficiebat vno duntaxat expurgatore, vt conuictus condēnabatur, quia non purgabatur ab omnibus. Sed cum id periculosissimum esset, ac forte ab omnibus purgatus dici posset, qui a maiore parte purgaretur: idcirco receptum est, vt eo tempore quo numerus expurgatorum definitur, eodem quoque decernatur, vt si defecerit in vno, duobus, vel tribus, aut pluribus, pro conuicto haeretico habeatur: vtrunque enim eadem omnino ratione in arbitrio iudicis est. [l. quod maior. ad municipa. l. duo ex tribus. de re iudi. l. 1. de iur. delib. cap. ad abolendam. de haeretic.]
- 16 Quæsitum scio, an is qui se ab haeresi purgare vult, & in ipsa purgatione succumbit, statim sit curiæ seculari relinquendus: an poenitentiam agere volens admittendus sit. Quod quidem verius est, nisi forte relapsus, vel impoenitens fuerit. Nam si is admittendus est, cuius haeresis testibus & propria confessione probatur, vique multo magis illi ecclesiæ beneficium impartendum est, qui præsumpta quadam, seu ficta probatione conuincitur. [l. filio quem pater. de liberi. & posthu. c. assert. de præsumptionibus.]
- 17 Fuit olim magna inter peritos dissensio, an illa ferenda esset consuetudo, quæ apud multos inquisitores inualuit, vt reus vehementer suspectus, prius torqueatur: deinde, si nihil confessus fuerit, vt se purgare cogatur: post hæc, si expurgatus sit, vt abiurare quoque teneatur: & tandem post abiurationem arbitrarijs etiam poenis puniatur. Consuetudinē hæc defendere quidam

- quidam conabantur, his argumentis. Primo, quia vetusta est, & a multis eruditissimis iudicibus recepta. Ad hoc, quia iuris periti quidam id fieri posse scripserunt. Præterea, ex exemplo Innocentij 111. qui suspectum quendam ab officio suspendere iussit, & post suspensionem publice quoque abiurare. Quidam autem in arbitrio iudicis esse, vt reum omnibus poenis superscriptis coerceat: eo accedente, quod Innocentius & multi alij iuris interpretes aiunt, licere iudici in crimine haeresis, alijsque similibus delictis, post purgationem, damnare reum ad abiurationem, aliasque poenas arbitrarias, propter suspicionem adhuc remanentem. Deinde dicebatur, plurimum in eiusmodi poenis arbitrium iudicis posse: neque reum illum grauari, qui cum forte summo iure poena ordinaria condemnari posset, clementia iudicium leuioribus poenis subiiceretur. [l. minime. de legi. Cardi. in Clement. 1. de vsur. col. vlt. Franciscus episcopus Squilacen. tract. de fide catholi. cap. 31. c. inter sollicitudines. de purg. cano. & illic Innocen. Hostien. Ioan. Andr. Anton. Anchara. & Cardi.]
- 18 Verior tamen, & benignior, & equior est contraria sententia: quam tunc viri quidam doctissimi asseriebant, quibus ego vehementer assentior. Nam illud in consensu est, neminem posse simul pluribus legibus pro vno crimine condēnari. Non consurget, inquit Naui propheta, duplex tribulatio: neque vindicabit Dominus bis in idipsum. Neque pro eodem crimine debet quisquam duplici poena conteri: quod legibus quoque Atheniensium iam olim constitutum fuit, vt apud Demosthenem est, oratione aduersus Leptinem. [l. senatus. de accusa. c. at si clerici. §. vlt. de iudic. Naum. c. 1. c. sceleratior. c. sunt plures. in fine. de poen. dist. 3.]
- 19 Accedit eodem, quod sicut pluribus actionibus experiri non licet, sed vna illarum eligi debet, non autem omnes cumulari queunt: sic etiam in criminalibus causis, pluribus poenis simul vtendum non est, sed vna illarum est eligenda. Et eo magis, quod in ciuilibus causis parumper unquam; refert, vtrum vna, vel pluribus actionibus experiaris: in criminalibus vero non potest non referre plurimum, vna duntaxat vel pluribus poenis puniari. [l. quod in heredem. §. eligere. de tributo. l. cum filius. §. varijs. de lega. 2. l. 1. C. de sur. Bart. & ceteri in. l. 3. §. 1. de oper. no. nuntiatio. l. absentem. §. aduersus. de poenis.]
- 20 Tum illud addo, quod vnaqueque harum poenarum efficax est ad quaslibet suspensiones purgandas, vt proculdubio superuacuum & iniquum sit, pluribus simul suspectum reum affligere. Nam qui tormenta vincit, purgat quæcumque indicia: & qui purgationi canonicæ satisfacit, absoluendus est, & boni testimonij vir declarandus: neque de his quæ iam purgata sunt remanere sinistra suspicio debet. Et vt Pomponius inquit: Poenis legum contenti esse debemus. [Bart. & ceteri in. l. vlt. de quest. c. 1. §. 5. c. ex tuarum. de purga. can. c. habet. c. Menā. 2. q. 4. l. si stipulatio facta. ff. de verb. oblig.]
- 21 Ad hæc, si reus euidentioribus suspicionibus vrgetur, potest questionis modus augeri: si vero leuiter tortus fuerit, poterit in questionem repeti: quod si purgatus fuerit, numerus compurgatorum amplior erit: ita vt suspensiones quantumlibet vehementes, vel his remedijs, vel alijs arbitrarijs poenis legitime diluantur. [l. questionis modum. l. vnus. §. reus. de quest. c. inter sollicitudines. de pur. can.]
- 22 Præterea, iudex non debet plus suspicionibus credere, quam leges ipsæ credunt.

- nec ei suspectus deinceps reus est habendus, ubi iura omnem suspicionem purgatam esse declarant. Deinde, iudex qui tormentis, aut purgatione canonica veritatem inquirat, totam probationis fidem in his constituere, ac inter culpam & innocentiam æquali animo esse debet. Quemadmodum igitur plenam fidem iudicis habet, cum reus tormentis crimen confitetur, vel in purgatione succumbit: sic e contrario, credere tenetur eum, qui tormenta vicit, aut legitime purgatus est, innocentem esse. Idque eo magis, quo proclivior ad benigniorem partem, & ad absolvendū, quam ad condemnandum pronior esse debet. [c. iudicet. 3. q. 7. l. quæstionis modum. de quæstio. c. iudicantem. 30. quæst. 5. c. estote. de reg. iur. l. absentē. de pœn. l. Arrianus. de actio. & obliga. Aristot. problem. 13. & 15. part. 29. Alciat. lib. 3. præsumpt. c. 44.]
- 23 Ex his facile perspicitur potest, sententiā nostram, æquam, benignam, iustam & veram esse: illam vero consuetudinem erudilem, iniustam, & laqueis plenam: qua nimirum efficitur, ut qui tormenta vicerit, ad purgationē teneatur: & qui legitime purgatus fuerit, errores, & hæreses abiurare cogatur: postremo, ut post tormenta, purgationem, & abiurationem, alijs quoque pœnis arbitrio iudicis coerceatur: quo quid durius, aut iniquius esse queat? Formido quidem, fouea & laqueus super illos esset, quæ admodum Esaias inquit: Vt qui fugerit a facie formidinis, cadat in foueam: & qui se explicauerit de fouea, teneatur laqueo. Vel sicut apud Hieremiam est: Vt qui fugerit a facie pavoris, cadat in foueam: & qui conscenderit de fouea, capiatur laqueo. [Esa. 24. Hierem. 48.]
- 24 Neque obstant argumenta contrariæ opinionis: quia sicut beatus Cyprianus contra epistolam Stephani scribit: Cōsuetudo sine veritate vetustas erroris est: & prauum vsum (vt Isidorus in synonymis ait) lex & ratio vincere debet: auctoritas autem iuris interpretum, contra ius & æquum, parum efficax, & inanis est. Neque sententiæ nostræ aduersatur epistola decretalis Innocēti. 111. quia purgatio illic indicta fuit Senonēsi Decano, propter vulgatam hæresis in familiam, graue scandalum, & vehementem suspicionem, ex testium dictis exortam: sed in pœnam familiaritatis quam scienter cum hæreticis habuit, quæ legitime probata erat, suspensus ille fuit ab officio, donec sopiretur scandalum: & coactus præterea fuit abiurare, non quidem illas hæreses, de quarum suspicionem iam purgatus erat, sed familiaritatem duntaxat hæreticorum: quod inibi Nicolaus Tudiscus cordatius cæteris obseruauit. Non igitur lege aut ratione probari poterit, ut post tormenta, reus purgandus sit, aut post purgationē puniendus. Vide tamen id quod in enchiridio scripsi. [c. consuetudo. 8. dist. c. vsum. cum seq. 111. dist. l. 1. §. sed neque ex multitudine. C. de vet. iur. enucl. c. inter sollicitudines. de purg. cano. & illic Abb. nu. 3.]
- 25 In causa purgationis canonice hoc ordine & ritu procedi solet. Conueniunt in vno inquisitores, episcopus, aut eius vicarius, & assessores, seu consultores periti, & excusis probationibus, reum condemnant, ut se purget, septem plus minus testibus: hoc addito, ut si defecerit in vno, duobus, tribus, aut pluribus, exinde conuictus plene de crimine cenfeatur. Hæc autem sententia reo dicenda est, & ab ea potest prouocare, & post appellationem causa referenda est ad senatum, nisi forte friuola fuerit appellatio: quia tunc ei ab inquisitoribus deferendum

- rendum non est, vt generaliter Clemens 111. constituit, & specialiter epistola quadam senatus sanctæ inquisitionis plenius continetur. [l. 2. C. de decurio. li. 10. l. 1. de appel. c. cum appellationibus friuolis. de appel. lib. 6.]
- 26 Deinde, si a sententia non fuerit appellatum, vel post appellationem sententia confirmata sit, vel appellatio friuola reiecta fuit ab inquisitoribus, tunc reus ad se purgandum debet nominare tot viros bonos, testes expurgatores, quot in sententia inquisitorum continentur. Illi autem testes vocari seorsum debent ab inquisitoribus, & ab eis tria sunt inquirenda. Primum, an reum cognoscant, & a quo tempore: Secundum, an reus, vel eius consanguinei, vel affines dederint, aut promiserint aliquid ipsismet testibus, ut reo fauerent: Tertium, an testes ipsi se obtulerint ad reum purgandum. Quæ omnia quodam instructionum capite plenius cautata sunt.
- 27 Post hæc, testes omnes conuocantur in auditorium inquisitorum, & reus ad tribunal ducitur, & ab inquisitoribus interrogatur, an homines illos cognoscant, & an illi sint, quos ipse in testes purgatores nominauit: qui respondere solet, se illos cognoscere, & eosdem esse, quos nominauit. Fiunt autem hæc omnia coram inquisitoribus solis, ac tabelione seu notario, qui literis mandare singula debet: nec alius quispiam præsens esse huic purgationi permittendus est: ne ipse quidem vicarius episcopi ordinarij, vt quadam epistola senatus sanctæ inquisitionis continetur: a sententia vero purgationis excludi non potest ordinarius, aut eius vicarius, vt dixi titulo de abiuratione. [confert cap. 1. 15. quæst. 1.]
- 28 Deinde, inquisitor ad expurgatores conuersus, talia dicere solet: Scitote fratres, quod Achacius reus de hoc & illo crimine accusatus, & suspectus est: quæ obrem ab ea suspicionem se purgare tenentur, & vos nominati estis in testes innocentie suæ. Tu vero Achaci per Deum & sacrosancta euangelia responde, an ea crimina commiseris. Et statim reus coram illis iurat, se nihil eorum dixisse, aut fecisse. Deinde reus abire iubetur: & inquisitor interrogat purgatores, an ea omnia probe intellexerint: qui respondent, se intellexisse. Mox testes omnes secedunt: & singulis seorsum vocatis, & ab eis solemniter iuramento exacto, querit inquisitor, an credant, Achacium iurasse verum, vel falsum: & quidquid responderint, a notario fideliter scribendum est. Hactenus de ritu purgationis canonice.
- 29 Origo autem huius purgationis in sacris literis est, vt Alex. theologus ait. Nam in Exodo, suspectus de furto iurare tenebatur, quod non extenderit manum in rem proximi sui. Et in Deuteronomio, maiores natu ciuitatis suspectæ de homicidio, purgabant illam dicentes: Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt: propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel. quo peracto auferebatur ab eis reatus sanguinis: Quod si homicidij & furti suspicio lege diuina purganda erat: quanto id magis fieri oportet, in hæresis & impietatis suspicionem? [Exod. 22. Deute. 21. Alex. Ales. p. 3. q. 45. memb. 3.]
- 30 Illud quoque obseruandum est, quod iuramentum a suspecto, de veritate dicenda præstari debet: a testibus vero de credulitate. Nec enim aliud ab eis querendum est, quam quod supra diximus, scilicet,

scilicet, an credant, reum iurasse verū, vel falsum, neque præterea quicquam: sicuti quodam instructionum capite capitur. Vbi & illud inquisitoribus præcipitur, vt ne legant coram expurgatoribus testimonia, quæ contra reum dicta & scripta sunt: ne illi ab expurgatione deterreantur. [c. quoties. 2. q. 5. c. quoties. de purgat. canoni. quinta instructio. Hispal. c. 8.]

31 Ad postremum, admonemus iterum atque iterum iudices, vt ne temere, aut facile quispiam ad purgationem canonicam ab eis cōdemnetur. Est enim purgatio hæc fragilis & periculosa, cæca & fallax: quippe cum res, fama, & vitæ reorum, ab opinione, arbitrio & credulitate testium expurgatorum pēdeat. Accedit eodem, quod ita sunt iam cor-

rupti omnes fere hominum mores, ita Christiana charitas refrigit, vt vix inueniri queat, qui alterum purgare velit: & qui non de quibusuis facile sinistram suspensionem habeat: & qui res dubias in deteriorem partem non interpretetur. Quid? quod vt succumbat reus, fat est, quod testes respondeant, se nescire, vel dubitare, vtrum ille verum vel falsum iurauerit. Quis autem anceps non erit, qui sciat, neminem ad purgationem esse damnandum, qui vehementer suspectus non fuerit? Mea igitur sententia, illi tantum se purgare cogendi sunt, quorum fama populo Christiano valde necessaria est, episcopi scilicet, sacerdotes, prædicatores, & id genus alij. [cap. presbyter. 82. dist. c. presbyter. si a plebe. c. si mala fama. 2. q. 4.]

De relapsis Titulus LVII.

S Y M M A R I V M.

1 Relapsi qui dicantur.	mones inuocat, postquam ob vehementem de ea re suspicionem abiurauerat.
2 Relapsus dupliciter quispiam dici potest.	10 Relapsi pœna.
3 Relapsus secundo modo is est, qui post abiurationem in easdem hæreses incidit.	11 Relapsus veniam non esse concedendam ex Gratiani verbis deducitur.
4 Relapsi qui sint.	12 Peccata in Deum grauius punire debemus quam quæ in nos committuntur.
5 Relapsus an sit ille, qui post abiuratas hæreses, de quibus vehementer suspectus erat, cum hæreticis communicat.	13 Hæreticis, etiamsi millies in hæreses labantur, parcendum esse, quidam hæretici contendunt.
6 Relapsus an iudicandus sit ille, qui post abiuratum aliquam hæresim plane probatam, cōmuni cauit cum ijs, qui alias diuersas hæreses sequebantur.	14 Hæreticis relapsis parcendum non esse probatur.
7 Lex pœnalis non debet extendi ad eum casum, in quo non eadem ratio prorsus inuenitur.	15 Relapsis pœnitentibus quæ bona concedat catholica ecclesia, & quæ auferat.
8 Relapsus an sit, qui postquam detrusus est in perpetuam carcerem, ausugerit.	16 Relapsis pœnitentibus cur vñctio extrema denegetur.
9 Relapsus censendus est, qui iterum de-	17 Relapsis vere pœnitentibus concedendæ esse ecclesiasticam sepulturam, testatur Alfonsus Castrensis.
	18 Relapsis hæreticis interdum veniam cōced

- cedi posse, sunt qui asserant.
- 19 Relapsus nullus iudicari potest, nisi bis fuerit conuictus de hæresi.
- 20 Conuictus proprie dici non potest, qui sponte crimen confessus est.
- 21 Relapsus hæreticus etiamsi se ipsum ac-

- cusset, & veniam prius petat a iudicibus, quam accusetur ab alijs, puniendus est vt relapsus.
- 22 Relapsis hæreticis cur non parcitur.
- 23 Relapsus audiendus est, cum de eius scelerere non constat.

De relapsis.

HÆRETICI relapsi dicuntur, qui in eandem hæresim iterum incidunt. Quidam autem sunt relapsi manifesti, alij præsumpti: manifesti sunt ij, de quorum primo & secundo lapsu legitimis probationibus manifeste constat: præsumpti relapsi sunt, quorum duplex lapsus non plane probatur, sed tamen violenta iuris præsumptione relapsi esse censentur.

Præterea, dupliciter quispiam relapsus dici poterit: & plurimum refert, an hoc vel illo modo relapsus sit. Est enim aliquis relapsus, & tamen ad pœnitentiam admittitur: sunt & alij relapsi, quibus ignoscitur non potest. Priori modo relapsi dicuntur, qui in eundem errorem iterum atque iterum labuntur, nulla pœnitentia solemniter interueniente. Nam si quis per longum tempus eisdem hæresibus inhæreret, aut in easdem sæpissime incideret, antequam solemniter illas abiuraret, is etsi vere relapsus sit, puniri tamen non debet, tanquam pertinax & insanabilis, si modo veram pœnitentiam agere sit paratus.

Altero modo relapsus dicitur, is qui post abiuratas hæreses, iterum in eas incidisse conuincitur: qui quamuis breui tempore fuerit hæreticus, post abiurationem tamen iterum errans in fide, cōdemnandus est sine spe veniæ. Ille igitur pœnitentia iure relapsus hæreticus est,

qui post solemnem abiurationem relapsus fuerit: non autem is, qui ante abiurationem sæpissime lapsus est. [c. accusatus. c. super eo. de hæreti. lib. 6. Petr. Anchar. in eod. c. accusatus. nu. 2. Petr. de Palud. in lib. 4. senten. distin. 13. q. 3. conclus. 5. Guido Carmeli. in sum. de hæresi. c. 10. Alfons. Castren. lib. 2. de iust. heret. pu. c. 2.]

Hæreticus quoque relapsus dicitur, qui propter vehementem suspicionem, hæresim aliquam abiurauit: & postea in eandem incidisse conuictus fuerit. Et is item relapsus est, qui propter aliquam hæresim coactus fuit simpliciter, aut generaliter abiurare, & post abiurationem, in quamlibet aliam hæresim relapsus est. Postremo, relapsus hæreticus censetur, qui post abiuratas hæreses hæreticos alloquitur, visitat, sequitur, aut eis munera mittit, & illis fauet, atque communicat, ita vt excusari non queat, quin ex approbati erroris cōsequentiâ id fecisse intelligatur. [c. accusatus. in prin. & §. 1. & §. ille quoque. de hæreti. lib. 6.]

Ex his quæstio exoritur, an is qui propter vehementem suspicionem abiurauit hæresim, & post hoc hæreticis communicat, eo ipso relapsus hæreticus sit. Quod quidem prima fronte Alexandri decreti constitutum esse videtur: sed contraria sententia vera est. Nam vt Alfons. Castren. recte obseruauit, in illa constitutione Alexandri requiritur, vt saltem semel de hæresi relapsi plane in iudi-

- in iudicio constet: in specie vero proposita, nunquam de vno aut altero lapsu plena fides iudicibus facta est. Relinquitur ergo, vt solis præsumptionibus, nemo tanquam relapsus condemnari possit. [c. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. & illic Domi. c. literas. de præsumpt. Alson. lib. 2. de iusta hæreti. puniti. c. 2.]
6. Huic affinis illa quæstio est, an is qui abiurauit aliquam hæresim plane in iudicio probatam, & postea communicauit hæreticis, qui alias diuersas hæreses sequebantur, iudicari debeat, esse relapsus. Alsonus Castrus negat, talem hominem esse relapsus: quia in ea specie cessat ratio constitutionis supra memorata. Non enim censetur ille pristinam hæresim, hoc ipso approbasse: tamen si de alijs hæresibus nouam dederit suspicionem. Igitur legis ratione cessante, legis poena locum habere non debet. [c. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. c. cum cessante. de accus. Alson. Cast. supra. di. cap. 2.]
7. Sed quamuis hæc sententia subtili disputatione fortasse subuerti possit, tum quia omnes hæreses connexæ sunt inuicem & colligatæ: tum etiam quia semper omnes simul hæreses abiurari solent: nihilominus tamen verius hoc, & benignius est: ne lex poenalis extendatur ad eum casum, in quo non eadem ratio prorsus inuenitur. [l. cum quidam. de lib. & posthu. Bart. & cæteri in. l. si cõstante. & in. l. si vero. §. de viro soluto matrimonio.]
8. Sunt præterea qui putant, eum quoque relapsus hæreticum esse, qui quostquã abiurauit, ac detrusus est in perpetuum carcerem, ex vinculis & custodia fugerit: quia de priori lapsu conuictus fuit, ac de altero lapsu dedit vehementem suspicionem. Cæterum, quia non sufficit suspicio vehemens, vt quispiam dicatur esse relapsus: nec fuga relapsus facit, sed impœnitentem, vt alibi ostendimus, istorum opinio refellenda & explodenda est. [Abb. in. c. cum non ab homine. de iudi. Alson. lib. 2. de iust. hæret. pu. c. 2.]
9. Ad hæc, is qui dæmones inuocabat, & propter hæresim, aut vehementem suspicionem coactus fuit solemniter abiurare: ac deinde iterum dæmones inuocasse conuincitur, puniri poterit tanquam relapsus. [Lapus, Archi. Domi. & Philip. Franc. in. c. accusatus. §. sane. de hæret. lib. 6. confert ratio textus in. §. ille quoque eiusdem cap.]
10. Poena autem hæretici relapsi est, vt sine spe veniæ iudici seculari relinquatur, animaduersione iusta puniendus. Semel enim tantum hæreticis poenitentibus parcitur: quod iure pontificio cauetur: & ante multa secula diuinus Plato id ipsum prudenter cõstituit. Is enim lib. 10. de legib. sanxit, vt impij priori lapsu ad carcerem damnarentur: si vero rursus impietatis crimine condemnati essent, morte sine venia plecterentur. [c. ad abolendam. de hæret. c. super eo. eod. tit. lib. 6. Plato. 10. de legib. prope finem.]
11. Accedit eodem, id quod Gratianus, & imperij eius socij constituerunt his verbis: Remissionem veniæ crimina, nisi semel commissa, non habeant: nec in eos liberalitatis auguste referatur humanitas, qui impunitatem veteris admissi, non emendationi potius, quam consuetudini deputarunt. Sic etiam durius puniri debent, qui bis aut sæpius vim faciunt, quam qui semel: & qui seruos fugitiuos sæpe celauerint: & qui in eisdem criminibus perseuerant. Quod multis quoque legibus frequentissime constitutum est. [l. 3. C. de epif. audien. l. seruo

- seruos. C. ad. l. Iul. de vi publi. l. quicumque de seru. fugit. l. 1. C. de superexacto. lib. 10. Lucas de Pen. in l. vlti. de com meat. lib. 12. Ludou. Rom. cõf. 236. Felin. in. c. cum contingat. de for. comp. & in. c. atsi cleric. §. de adulterijs. de iudi. Hippoly. in. l. Maritus. de quæstio. Alciat. in. c. cum non ab homine. de iudic. Casa. in. cõf. Burgund. rubri. 1. §. quinto.]
12. Quæ omnia cum iustissime constituta sint. in his criminibus puniendis, quæ aduersus homines perpetratur: quanto rectius exequenda sunt in eos, qui maiestatem diuinam lædunt? Vt enim Leo magnus in sermone de martyribus inquit: Aliud est in Deum peccare, aliud in hominem. Quando enim in nos peccant homines, si poenitentibus veniã non indulgeamus, peccatũ incurrimus: quando autem aliqui in Deum peccauerint, si sine dilictione grandi indulgere voluerimus, participes nos in eorum peccatis efficiamus.
13. Hæc cum ita sint, quidam tamen hæretici, qui vellent errare impune, futilissima ratione aiunt, parcendum hæreticis esse, tamen si sæpe sæpius in hæreses quilibet relabantur: quia ecclesia catholica nemini ad se redeunti gremiũ claudit. [Matth. 18. & Ezechi. 18. & 33. Cyprianus sermone de cœna domini prope finem.]
14. Verum huic argumento facile respondetur: quod longe alia ratio est fori poenitentia, quam fori exterioris: in illo enim semper locus est poenitentia, ac hæreticis etiam relapsis absolutio salutaris non denegatur: in hoc vero hæretici relapsi curia seculari relinquuntur. [c. super eo. de hæret. li. 6. c. de his de accusa. & illic. Fel. & cæteri.]
15. Nam bonum spirituale relapsis poenitentibus ecclesia semper impartit, bona vero temporalia, id est vitam, famam, & cætera bona iure ac merito adimit. Vt enim Theologi magno consensu aiunt: Spirituale bonum quibuslibet etiã perditissimis semper velle tenemur, temporale autem bonum ex officio charitatis non tenemur velle hominibus, nisi in ordine ad salutem æternam eorum & aliorum. Quamobrem si tale bonum impedit felicitatem æternam alicuius, aut multorum, velle potius tenemur, vt quilibet illo careat, quam vt illud habens, sibi & cæteris noceat: quia salus æterna præferenda est bono temporali: & multorum bonum, bono vnus. Iure igitur catholica ecclesia hæreticis relapsis non parcit, quia rempublicam facile inficere possunt, & quia signum euidentis dederunt inconstantia suæ, aduersus fidem orthodoxam. [Thom. 2. 2. q. 11. art. vlt. Ricar. in lib. 4. sent. dist. 3. ar. 5. & ibidem Gabri. quæst. 2.]
16. Relinquitur ergo curia seculari relapsus animaduersione debita puniendus: sed illi vere ad ecclesiam, Deumque conuerso, non denegantur sacramenta poenitentia & eucharistia: vnctio tamen extrema non dabitur ei, quia illis tantum dari debet, qui morbo aliquo fatigati, in extremo vitæ discrimine positi sunt. Huc accedit, quod istis ad mortem damnatis non potest prodesse vnctio extrema ad salutem corporis, qui est alter effectus huius sacramenti. [Iacob. 5. c. 1. de sacra. vnctio. c. quæsitum. 13. q. 2. Tho. Petr. de Palu. Almain. & plerique alij in lib. 4. sent. dist. 23. c. super eo. de hæret. lib. 6. & illic Ioan. And. Domini. & Philip. Fran.]
17. Hoc amplius Alson. Castren. ait: Hæreticis relapsis vere poenitentibus concedendam esse ecclesiasticam sepulturam, perinde ac cæteris catholicis omnibus. Quod quidem a iure & consuetudine

tudine longe est auersum: illorum enim corpora igni comburenda sunt. Hoc tamen cum eis mirius agitur, quam cum pertinacibus & impoenitentibus, quod hi viui in igne mittantur: illi vero ante ignem strangulari solent: quod & humanius est, & ad poenitentiam ducit. [Alfonf. lib. 2. de iust. hæret. punit. c. 2. c. super eo. de hæreticis lib. 6.]

18 Sunt autem qui putant, relapsis hæreticis interdum veniam concedi posse: nimirum, cum quispiam vere relapsus, nec dum accusatus, nec testibus ullis conuictus secreto inquisitoribus se deferens, & sponte suos errores confessus, flebilis misericordiam petit, paratus quacunq; poenitentiam subire: tali relapso aiunt, iniuncta graui poenitentia, mortis poenam condonari posse: quia cessat in eo sinistra illa suspicio, qua relapsi præsumi solent fide conuersi. Tametsi autem horum sententia nullo iure probari videatur, magna tamen æquitate fortasse defendi potest. Quid? quod neque is incorrigibilis est, qui sponte crimen fatetur, & veniam errati supplex puro corde precatur: neq; poena ordinaria puniri debet, qui occultum crimen fatetur, vt alibi diximus. [Ioan. Lup. senior apud Montal. in. l. regia. 1. titu. 36. par. 7. Alber. lib. de agno. assertio. catho. quæst. 25. nume. 25.]

19 Accedit eodem, quod Alfonf. Castré. inquit, Hominem illum non esse vere relapsum, qui post abiuratum hæresim lapsus est in eandem: si modo sponte sua, & ex vera peccati cognitione, ad inquisitores accedens, & crimen confitens, veniam petat. Quia nullus iudicari potest relapsus nisi bis fuerit conuictus de hæresi: at ille qui sponte sua crimine fatetur, non est dicendus secundo conuictus: nõ potest ergo dici relapsus. Quo fit, vt ne cessario sit ad veniam admittendus, quia

non est incorrigibilis. Hæc ille. [lib. 2. de iust. hæret. punit. c. 2.]

20 Hæc Alfonfi sententia conuestiri potest argumentis paulo ante commemoratis, & præterea fulcitur doctrina quadam communiter a iurisperitis recepta, qua vulgo aiunt, confessum a conuicto differre, neque proprie conuictum dici, qui sponte crimen confessus est. Vnde illud etiam frequentissime traditur, mitius agendum esse cum sponte confessio, quam cum conuicto. [Interpretes omnes in. c. at si clerici. de iudic. & in. c. de hoc. de simo. & alibi sæpe.]

21 Tametsi autem hoc æquius & benignius sit, si quis tamen summo iure questionem hanc excutere velit, profecto multis iuribus, magnisque rationibus non deficietur. Principio enim is de quo agimus, forma & materia, re ipsa, & iure ipso, manifeste relapsus est: qui ergo fieri potest, vt is non sit censendus relapsus, quem vere constat esse relapsum? Deinde, probatio alterius lapsus nihil commune habet cum crimine hominis relapsi: quamobrem æque relapsus habendus est, is cuius posterior error, hoc, vel illo modo iudicibus manifestus fuerit. Ad hæc, longe maiorem vim habet confessio sponte facta, quam ceteræ omnes probationes, vt alibi dixi. Præterea, reus conuictus quoque vere appellatur, qui propria confessione vincitur. Quod si nonnunquam relapsus esse præsumitur, qui de hæresi vehementer suspectus est, quãto magis relapsus, erit iudicandus, qui manifestam hæresim iudicibus confessus fuerit. [l. qui sententiam. C. de poen. c. accusatus. §. ille quoque. de hære. lib. 6.]

22 Accedit etiam, quod confessus nomine tantum distat a conuicto, re enim ipsa idem omnino sunt: nec enim alia poena confessus, alia conuictus puniri debet,

debet, sed eadem vterque coerendus est, præsertim cum poena certa legibus præfixa est: quod recte Philipp. Decius obseruauit. Nec illa sola ratio est, qua hæreticis relapsis non parcitur, quod censeantur incorrigibiles, sed etiam alia: quia grauissime peccarunt, semel & iterum contra Deum & ecclesiam: & quia nulla spes est constantiæ illorum: postremo, quia reipublicæ interest, ne talia crimina sint impunita. Vna ergo ratione ex pluribus cessante, non cessat lex, quæ omnibus illis innititur. Quas ob res nisi sententia illa benigna interpretatione iuuetur, opinio hæc stricto iure potior erit: non enim iudex hæretico relapso poenam condonare valet, qui legum custos & minister est, non dominus. Facti quidem quæstio (vt Marcellus iureconsultus inquit) in arbitrio iudicantis est: poenæ vero persecutio non eius volun-

tati mandatur, sed legis authoritati reueruatur. Et vt Lactantius Firmi. lib. de ira Dei scribit: Iudex peccati veniam dare non potest, quia voluntati seruit alienæ. [Decius in. c. at si clerici. de iudi. §. affinitatis institut. de nuptijs. l. 1. ad Turpili. Lactantius de ira Dei. cap. 19.]

23 Ad postremum, prætereundum non est, quod etsi relapso plane conuicto denegetur omnis audientia, is tamen, quem nondum constat esse relapsum, audiendus omnino est: suam enim innocentiam fortasse probare poterit, ac perspicue iudicibus persuadere, se nunquam fuisse relapsum: quod quidem iustum & in confesso est. [cap. super eo. de hæretic. lib. 6. Gonfal. de hæret. prauit. quæstio. 11. glo. in cap. cupientes. §. quod si per viginti. de electione. lib. 6.]

Deschismaticis Titulus LVIII.

S V M M A R I V M.

1 Schisma quid significet.

2 Schisma soror est hæresis.

3 Schisma quam graue malum sit.

4 Schismaticorum tria sunt genera.

5 Schismaticorum secundum genus.

6 Schismatici secundi generis parum ab hæreticis distant.

7 Schismatici eisdem fere poenis coerentur, quibus hæretici.

8 Schismaticorum communicationem sugere debent catholici.

9 Schismaticorum tertium genus.

10 Theodosii & Valentiani lex de schismaticis & hæreticis a communione catholicorum expellendis.

11 Christus multis in locis nobis præcipit, vt vnum simus.

12 Hæretici recentes non vnum sunt, sed varijs sectis & opinionibus se addicunt.

13 Hæreticorum dissidia & variæ opiniones inter se.

14 Hæreticos quam æquum sit punire.

De schismaticis.

- S**CHISMA græcū nomen est, latine scissuram sonat: verum apud Christianos infame nomen est, significās illicitam discessionem ab ecclesiæ unitate. Vnde schismatici dicuntur, qui ab obedientia Pōtificis Maximi se ipsos inique separant, & ab ecclesiæ catholicæ unitate discedunt. [c. schisma. 24. q. 1. Alex. Ales. 2. p. q. 182. Tho. 2. 2. quæ. 39. Ioan. Torquem. lib. 4. de eccl. part. 1. c. 1.]
- 2 Est autem schisma foror hæresis, non qualiscunque, sed vtrinque coniuncta. Hæ sane sūt sorores illæ peccatriciæ Hierusalem, quatum propheta Ezechiel meminuit, quemadmodū Origenes eleganter explicat, inter alia dicens: Vbi schismata, ibi hæreses, ibi disensiones: aut enim incommunitatem non venit schisma, aut absque peiore se comite diu nō subsistit. Et beatus Hieronymus in epistolā Pauli ad Titum, inter hæresim & schisma hoc interesse arbitratur, quod hæresis peruersum dogma habeat: schisma vero post episcopalem discessionem ab ecclesiā pariter separat. Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest diuersim: cæterum nullum schisma non sibi aliquam hæresim confingit, vt recte ab ecclesiā recessisse videatur. [c. inter hæresim. 24. quæst. 3. Orige. in Ezech. hom. 9.]
- 3 Schisma summum malum est, & feruenter olim ab ipso Deo punitum, quā parricidium, & grauius quam idololatria: sicuti docet Optatus episcopus Miluitanus, lib. 1. aduersus Parmenianū. Darhan enim & Abiron cum suis omnibus dehiscens terra viuos absorbit.

Chore quoque cum ducentis quinquaginta viris cælestis flamma vindæ deuorauit. Tantopere Israeli indignatus est Dominus, quia se diuiserūt a domo Dauid, & relictis Hierosolymis (vbi erat cathedra illa Mosayca) secesserunt in Samariam, vt demolitus sit eos, dederitque in direptionem, ac plane abierit a facie sua: neque enim talis erat schismatis culpa, vt veniam mereretur. Mandata est terræ famas (inquit Optatus) & statim fauces suas in populi diuisores aperuit. Intra momenti spatium ad eos translutendos terra patuit, rapuit, clausa est. Et ne beneficiū de mortis compendio consequi viderentur, dū non essent digni viuere, eis neque inori concessum est: tartareo carcere subito clausi, ante sunt sepulti, quam mortui. Prætereo plurima, fastidij vitandi causa, quæ Iræneus, Cyprianus, alij; multi, in eandem sententiam literis commendarunt. [Num. 16. Iræneus li. 4. aduersus hæreses c. 62. Cyprian. tract. de simplici. prælat. Ioan. Torquem. lib. 4. de ecclesia. part. 1. c. 5. Faber in malleo contra Lutherū tract. 6. tex. 8. Albert. Campen. in fine. lib. vlti. de Hierarch. ecclesiast. Contra. Brunus. lib. 5. de hæreti. cap. 18.]

4 Schismaticorum autem tria sunt genera. Primum, eorum qui consummati hæretici sunt: alterum aliorum, qui hæreticis confines sunt: tertium, orthodoxorum, qui longe ab hæreticis distant. Primi sunt qui non solum a summo Pōtifice, & ab ecclesiæ unitate discedunt, sed id etiam licere credunt, vel putantes non esse unitatem in ecclesiā catholica, vel certe credentes, non esse obediendū summo ecclesiæ pastori. De his autem nihil attinet plura in præsentia dicere, quia

- quia meri hæretici sunt, & eo quidem cæteris hæreticis deteriores, quo maiorem fidei catholicæ diuisionem, & unitati ecclesiasticæ addunt scissuram & offensionem. [Ioan. Torquema. lib. 4. de ecclesi. part. 1. c. 4. Brun. lib. 1. de hæreti. c. 16. & lib. 1. de fedit. c. 3.]
- 5 Alij sunt schismatici, hæreticis confines, qui nondum in aliquam aliam hæresim inciderunt, sed tantummodo ab unitate ecclesiæ, ac summi Pontificis obedientia discedunt, de quibus loquens diuus Hieronymus inquit: Separant deceptam multitudinem ab ecclesiā Dei, & rudes animas abrumpunt & diuidunt: tamen hoc non faciunt creditate, qua hæretici deceptos quosque trucidant, sed in eadem regula fidei permanentes, dilatare cupiunt terminos suos, & nomen gloriæ in posteros mittere. Beatus quoque Augustinus contra Faustum de eodem schismate scribens ait: Schisma est, eadem opinantem, ac eodem ritu colentem, quo cæteri, solo congregationis delectari dissidio. Et libro de fide & symbolo: Schismatici disensionibus suis a fraterna charitate dissoluunt, quāuis ea credant, quæ credimus. quod & Cyprianus, & alij consentiunt. [c. denique. 7. q. 1. Hierony. in episto. Amos. c. 1.]
- 6 Hi autem schismatici parum ab hæreticis distant, nam etsi Christianos se esse mentiantur, re tamen ipsa palam ostendunt, se credere, quod extra ecclesiam sit salus: quod summo Pontifici nō est parendum: quod scindi potest unitas ecclesiæ: quod extra ecclesiam sunt vera sacramenta: & alia præterea multa erronea, hæretica, & impia: quæ quidem omne schisma sequuntur: vt merito Clemens quintus dixerit, Inueteratū schisma, hæresim esse. [extrauag. Ad certitudinem. de sentent. excom. c. pudenda.
- c. schisma. 24. q. 1. Ioan. Lup. de iure Nauarræ. par. 5. §. 7.]
- 7 Hinc est quod schismatici eisdem fere pœnis coercendi sunt, quibus hæretici puniuntur. Nam & ipso iure sunt excommunicati, & ecclesiastica potestate, atque omni dignitate priuantur, & omnia eorum bona publicantur. [c. 2. de schismat. c. de liguribus. 23. q. 5. c. in nomine. 23. distin. c. didicimus. 24. q. 1. cap. 1. de schisma. lib. 6. Ioan. Bern. in præct. c. 105.]
- 8 Præterea, catholici schismaticorum communicationem diffugere debent: eosque propter schisma iuste debellare possunt, & iudices ecclesiastici & seculares eos punire tenentur tanquam hæreticos, aut certe tanquam vehementer suspectos. Ceterum, si ad ecclesiæ unitatem puro corde redierint, benigne admittendi sūt, schismate prius abiurato. [c. clericus. 24. q. 3. c. quoties. 1. q. 7. Alex. Ales. 2. par. q. 182. Ioan. Torquema. lib. 4. de eccl. part. 1. c. 8. & 15. Ioan. Lup. de iure Nauarræ. par. 4.]
- 9 Alij sunt schismatici, qui nec hæretici sunt, neque in pœnam aliquam iuris incurrun, quia iustam excusationem habent, & culpa carent. Hi sunt qui probabili, aut insuperabili ignorantia ducti putant aliquem esse summum Ponticem, qui recte electus non est: quod tunc euenire solet, cum propter ambiguam electionem duo, aut plures de pontificatu contendunt, & aliqui bona fide, quendam illorum pro vero Pōtifice habent, qui tamen iuste electus non est. Nam etsi credere teneamur, verum Petri successorem, ecclesiæ catholicæ supremum principem esse: non tamen teneamur eadem fide credere, hunc vel illū esse verum Petri successorem, quando magna probabilitate dubitatur an ille sit recte electus. Nec enim ad fidem catholicam

tholicam pertinent, ea quæ ex dubio facta pendent: sed quæ ex certo iure nascuntur. [Vide Gersonem, tract. de modo habendi se tempore schismatis, & iterum sermo. de Angel. par. 2. Ioan. Torquemada. li. 4. de ecclesi. par. 1. c. 14. Franc. Picum. lib. de fide, theoremate 17. Aluarum Pelagium. lib. 1. de planctu ecclesiæ. articu. 65. Alfons. lib. 1. aduers. hæreses. c. 9. Iacobatum lib. 7. de concilio. arti. 1.]

10 Extat in codice Theodosiano, sub titulo de his qui super religione contendunt, lex Theodosij & Valenti. his ipsis verbis: Manichæos, hæreticos, Schismaticos, Mathematicos, omnemque sectam catholicis inimicam, ab ipso aspectu urbis Romæ exterminari præcipimus: ut ne præsentis criminoforum contagione fœdentur. Circa hos autem maxime exercenda commonitio est, qui prauis suasionibus a venerabilis Papæ sese communionem suspendunt, quorum schismate plebs etiam reliqua vitatur. His conuentione præmissa viginti dierum condonauimus inducias: intra quos, nisi ad communionem redierint vnitatē, expulsi vsque ad centesimum lapidem, solitudinem, quam eligunt macerentur. [I. quinquagesimatertia.]

11 Christus Deus noster apud Ioanem c. 17. enixe Patrem pro nobis rogat, ut vnum simus: Pater sancte, serua eos (inquit) in nomine tuo, ut sint vnum sicut & nos. Et paulo post: Et ego claritatem, quam tu dedisti mihi, dedi eis, ut sint vnum sicut & nos vnum sumus. Et Paulus apostolus prius epist. ad Corinth. c. 1. Obsecro autem vos fratres, per nomen domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Et ad Ephesi. c. 4. Obsecro vos ut digne

ambuletis, vocatione qua vocati estis; cum omni humilitate & mansuetudine, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

12 Nouelli autem hæretici hisce temporibus neque vnum sunt, neque Dei claritatem habent, neque permanent in eodem sensu & eadem sententia: nec seruat vnitatem spiritus in vinculo pacis, nec id ipsum dicunt omnes, sed sunt inter eos schismata, ita ut vel in vna domo varias fides inuenias, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia. Fredericus quidem Staphilus triginta quatuor sectas discipulorum Lutheri enumerat: & plures quoque retulit Osius lib. 1. aduersus prologomena Brentij; & Lindanus in dubitant. Neque dubitari potest, quin propediem innumerabiles alias inuenturi & excitaturi sint: tam varij, diuersi, & multiformes sunt. Quo vel solo patet, eos omnes in magna religionis confusione versari, & spiritu caliginis agitari.

13 Tales sunt omnes hæretici (ut inquit Irenæus lib. 5.) & qui se plus aliquid præter veritatem inuenire putant, varie & multiformiter imbecille faciētes iter, de eisdem non semper easdem sententias habentes, veluti cæci a cæcis circumducuntur. Et Tertul. lib. de præscrip. Vnde autem extranei & inimici apostolis hæretici, nisi ex diuersitate doctrinæ, quam vnusquisque de suo arbitrio aduersus apostolos aut protulit, aut recepit? Et Athanasius in decretis synodi Ephesinæ: Homines duplici animo, & instabiles in omnibus vijs suis, nec eandem habentes sententiam, sed nunc in hanc, nunc in illam sese vertentes: & nunc quidem probantes quod dicunt, mox vero vituperantes quod paulo ante laudauerunt. Et Hilarius. lib. 7. de trini. ait, hæreticorum esse incerta omnia & vana,

& vana, inuicem disfidere, non eadem de eisdem dicere, semetipsum arguere, de eisdem verbis non consentientes differentia dicere, in idem tamen blasphemiam concurrere propositum. Et Epiphanius lib. 3. Quando aliquos ex illis interrogaueris, omnes sane diuersum respondēt. & Augustinus in epistolam Ioan. tract. 7. Tollis te ab vnitatem orbis, diuidis ecclesiam per schismata, corpus Christi dilanias. & cætera in eadem sententiam.

14 In hos igitur fanaticos impios, qui di-

uina omnia contaminare conantur, in surgant leges igne vltore. Pellantur Hispania pestiferi hæretici: qui omnem disciplinam veterem, quam Spiritus sanctus docuit, quam tot maiorum ætates, tantus gentium consensus, tot præclari, & omni sanctitatis atq; doctrinæ laude florentes homines tradiderunt, ex vera illa Christianæ reipublice gubernandæ ratione, in perturbationem rerum omnium, & plusquam Babylonicam confusionem conijciunt.

Descripturis diuinis Titulus LIX.

S V M M A R I V M.

1	Scripturas diuinas veraces esse, credere debet quicumque catholicus.	11	Disputandum quomodo sit cum hæreticis.
2	Scripturas diuinas adulterare solent impij hæretici.	12	Scripturæ diuinæ intelligentia vnde sumenda.
3	Libri, quos impij hæretici reijciunt, pro sacris habendi sunt.	13	Scripturam sacram in alium sensum, quæ solet ecclesia catholica, interpretari prohibet Tridentina synodus.
4	Scripturam diuinam a suo tantum Luthero fuisse intellectam, sceleratissimi Lutherani impijssime asserunt.	14	Hæretici, cum euangelicos se esse gloriatur, euangelij verba ad confirmandam nefaria dogmata perperam interpretantur.
5	Scripturam diuinam quilibet de plebe & idiota interpretari audent apud Lutheranos.	15	Scripta sacra viri docti & pijs frequenter legere debent.
6	Lutherani quomodo interpretentur scripturas sacras.	16	Scripturæ sacræ verba ad profanas res non esse detorquenda, cauetur in quarta sessione concilij Tridentini.
7	Hæretici noui aiunt, nihil esse credendum quod in sacris scripturis non sit expressum.	17	Scripturas sacras qui profanis rebus admiscet, grauissime a Deo puniri solent.
8	Scripturas sacras perperam & oblique in confirmationem suarum hæresum adducere solent hæretici.	18	Garcias Sanctius poeta celeberrimus in furorem versus est, quod Iob lectiones profanis amoribus accommodauerit.
9	Scripturæ verbis passim abutuntur hæretici.		
10	Hæretici, quorum nullus est, qui sacræ paginæ testimonijs suos errores non		

- R** i m v s gradus veritatum credendarum in religione Christiana, est canon totius sacrae scripturae, & singulorum quae in eo sensu literario traduntur. Ad fidem enim catholicam in primis pertinet, credere, scripturas diuinas veraces esse, quippe quas Deus ipse manibus sanctorum virorum scripsit. Qui vero id inficiabitur, apostata quidem, & nihil minus, quam Christianus erit. [Orig. li. 4. de princ. Euseb. li. 8. de prepa. euangel. c. 1. Gers. in declar. veritatu credend. Aug. lib. 11. contra Faustum. c. ego solis. dist. 9.]
- 2 Cum autem sacrarum literarum non solum sententias, sed etiam ipsam formam loquendi & ordinem, imo literas, ac literarum apices, dignum sit, tanquam res numine plenas venerari & amplecti, haeretici pessimi sunt, qui totos interdum libros, interdum partes quasdam ressecant, quia excogitatis a se nouis dogmatibus, eas potissimum vident reluctari. Quod olim Marcion & Basilides, hodie autem Lutherus, Calvinus, & plerique omnes impij faciunt. [Hierony. in proem. in epistolam Paul. ad Titum Chrysof. in euang. Ioan. homil. 35. & Nicephor. lib. 4. eccles. histo. c. 21. & cap. 28. Hermas lib. 8. de instauran. religione cap. 1.]
- 3 Sed hi libri, quos haeretici homines impia temeritate reiciunt, pro sacris, & afflatu diuino conscriptis habendi ac venerandi sunt. Eos enim columna veritatis ecclesia, vt sacros agnouit atque probauit. [Apostoli. cano. vlt. Hieron. in praefati. ad lib. 1. reg. Innocen. 1. epistola ad Exuperium. August. lib. 2. de doctri. Christi. c. 8. Damascen. lib. 4.

de fid. ortho. Isidor. lib. 6. etymo. cap. 2. concil. Laodicen. cap. 59. concil. 3. Cartha. c. 47. concil. Tridentin. sess. 4. Nicepho. lib. 2. c. penul. cum seq. Driedo. lib. 1. de dogmat. ecclesi. Hermas lib. 8. de instaur. religio. Couarub. lib. 4. resoluti. cap. 14. Lindanus lib. 3. Panopliae euangelicae c. 3. & deinceps. Canus lib. 2. de locis theologi. c. 9. noster Medina lib. 6. de recta in Deum fide, qui est omnino legendus.]

4 Aiunt insanissimi haeretici, scripturam diuinam esse facilem intellectu, & tamen a nemine fuisse intellectam vsque ad Lutherum. In quo vt in plerisque alijs, helleboro magis, quam confutatione digni sunt. Inde fit vt apud istos haereticos, fullones, cerdones, futores, & id genus caeteri, stupidi homines atque deliri, idonei sint concionatores, & impiorum dogmatum doctores, vt dignum sit patella operculum: similes quidem Vranio illi, cuius meminit eleganter Agathius lib. 2. historiarum: & tamen eorum deliramenta ecclesiae catholicae anteponunt, vt & magistri atque discipuli prorsus sint inexcusabiles. Denulla re audet pronuntiare nisi doctus, exercitatus, & prudens: de religione autem quilibet, qui neque scientiam habet neque spiritum.

5 Idque est quod olim diuus Hieronymus querebatur in epistola ad Paulinum. Agricola, inquit, & caementarij, fabri metallorum, lignorumue caesores, lanarij quoque & fullones, & caeteri, qui variam suppellectilem & vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse, quod cupiunt: sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vendicant: hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vnuerfi

- vnuerfi praesumunt, lacerant, docent, antequam discant. [Quod August. fere repetit lib. de vtilit. creden. c. 17. Adde Ciceronem lib. 6. epistola. 120. De obscuritate scripturae diuinae multa noster Medina lib. 7. de recta in Deum fide. cap. 2. cum seq.]
- 6 Pestiferi huius temporis haeretici dignantur, verum euangelij sensum ab ipsis apostolorum temporibus huc vsq; in ecclesia obseruatum, sequi, volentes potius errorum esse magistri, quam discipuli veritatis: catholici contra, non enim ex nostra praesumptione scripturarum sensum accipimus, sed ex ipsa ecclesia, columna & firmamento veritatis: quemadmodum sapientissimos atq; sanctissimos maiores nostros fecisse, & praecipisse memoriae proditum est. [Clemens lib. 2. & lib. 10. recognit. Ireneus. lib. 4. cap. 45. Hierony. in prolog. super lib. Paralipo. & in epistolam Pauli ad Ephes. & in epitaphio Paulae ad Eustochium. Augusti. li. de moribus eccl. c. 1. Leo ad Flavian. epistol. 10. Vincent. Lirinen. lib. aduersus haereses a principio. Ruffi. lib. 11. ecclesi. historiae cap. 9. Theodoritus lib. 1. tripart. cap. 14. cap. relatum. 37. distinct. cap. quid autem. 24. q. 3.]
- 7 Illud vero, quod noui haeretici aiunt, nihil esse credendum, quod in scripturis diuinis non sit expressum, non modo impium est, sed etiam prorsus insanum. Neque enim symbolum apostolorum, quod isti recipiunt, in scripturis expressum est: & passim haeretici ipsi ad ecclesiae traditiones vel inuiti confugiunt. Sed hanc dementiae impiam multi viri docti planissime confutarunt, & nouissime Hosius lib. de expresso Dei verbo. & Lindanus lib. 1. Panopliae euangelicae. & lib. vltimo.
- 8 Nec miretur, nec decipiatur aliquis, si

haeticum viderit scripturae verba resonantem: is enim fuit ab initio, eritque semper mos haeticorum omnium, quod sanctissimi quique & antiquissimi maiores nostri obseruarunt. Irenaeus lib. 5. aduers. haeres. inquit: Omnes haeretici mendacium abscondunt per scripturas. Epiphanius: Haeretici fere omnes, de purissimo scripturarum fonte assumentes testimonia, simplicitatem sermonis ecclesiastici, id volunt significare, quod ipsi sentiunt. Hilarius ad Constantium imperatorem: Memento neminem haeticorum esse, qui non secundum scripturas praedicare ea, quibus blasphematur, mentiat. Ambr. in epistolam Pauli ad Titum: Haeretici hi sunt, qui per verba legis, legem impugnant. Hierony. aduersus Luciferianos: Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturae non in legendo consistant, sed in intelligendo. Et ne longum fiat, Aug. lib. quaest. ait: Non potest error oriri palliatus nomine Christiano, nisi de scripturis male intellectis: sic enim a principio nascentis ecclesiae, vsq; ad seculum nostrum factum esse comperimus. Nam & beatus Petrus testatur, Paulinas epistolas ab aliquibus perperam intellectas fuisse, qui eas in suum errorem detorquere conabantur. haec ille lib. 83. quaestionum c. haeresis. 24. q. 3.]

9 Nihil ergo magni faciunt nouitij haeretici, cum ad persuadenda peregrina & impia dogmata, scripturae verbis passim abutuntur. Arrius pro sua haeresi quadraginta testimonia diuinae scripturae proferebat. Et Nestorius pro sua impietate, sexaginta. Sed audi Origenem in Ezechielem: Cum haeretici ex dogmatibus falsis volentes assumere defensionem, dicunt: Scriptum est in propheta: LLL testatur

testatur Moyses: loquitur apostolus: quid aliud faciunt quam accipientes panes veritatis, proponunt eos simulachris, quae ipsi fingunt? Quod & alibi renouat Origen, in Ezechiel. [homil. 7. & in Lucam homil. 31. Epiphani. in. 7. synodo generali tom. 4.]

10 In hoc autem, ut in ceteris fere omnibus, imitantur haeretici patrem suum diabolum, qui Christum dominum tentans, post alia dixit: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim, quia angelis suis mandauit de te, &c. Sic nunc haeretici dicunt catholico: Si filius Dei esse vis, & regnum caelorum facile consequi, sola fide viuam, spretis bonis operibus, mitte te deorsum: demitte te ex arce catholicae ecclesiae, & nostras adinventiones sequere. Quod si forte interrogas, unde tibi probent, id quod aiunt verum esse, statim illi: scriptum est enim: & continuo mille testimonia proferunt, de lege, de psalmis, de prophetis, de apostolis, de euangelistis, quibus malo more interpretatis, ex arce ecclesiae in haereticis barathrum infelix anima praecipitur. [Vide Vincentium Lirinensem lib. aduersus haereses. Hosium libro de expresso Dei verbo.]

11 Cum autem haeretici verum scripturae sensum peruertere soleant, non est villo pacto solis scripturis cum eis disputandum. Nam, ut inquit Tertulianus, lib. de praescripto aduersus haeticos: Quantumuis sit aliquis in scripturis exercitatus, cum haeticis disputatione congregans, nihil proficiet, neque ipsis audientibus orthodoxis. Quoniam siue defenderis tu quid, siue negaueris: scripturas veluti Lesbique aedificationis plumbeam quandam regulam, ingenij versutia in contrarium sibi accommodabunt. Quod si dixeris, vim afferri scripturis; & incongrua eas expositione torqueri, idem

occlamabunt tibi: a se, videlicet, veritatem earundem stare, a te vero adulterari easdem: aqua enim est pars vtrinque negandi & affirmandi. Non est ergo in scripturis aduersus haeticos constitutum certamen, in quibus aut incerta, aut parum certa est victoria.

12 Intelligentia vero scripturae diuinae summa est ab ecclesia catholica, quae neque fallere potest, neque falli: & quae, ut ait Irenaeus, vbi prae dicitur veritatem. Et in concilio Mileuitano cap. 2. decreuerunt patres, non aliter intelligenda esse verba sacrae scripturae, nisi quemadmodum ecclesia catholica semper intellexit. Et haec veritas omnium Christianorum consensu ab exordio religionis nostrae huc usque recepta est. [Irenaeus lib. 3. aduersus haereses. cap. 40. & lib. 4. cap. 43. & 45. Origen. in Matthaeum. homil. 29. Vincent. Lirinensem. lib. aduersus haereses. Leo magnus epistol. 40. & noster Ayla lib. de traditionibus, assert. 5.]

13 Tum illud addo, quod in Tridentina synodo constituerunt patres, his verbis: Ad coercenda petulantia ingenia, decreuit haec sancta synodus, ut nemo suae prudentiae innixus in rebus fidei, & morum, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorqueat: aut contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sanctarum scripturarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum, ipsam scripturam sacram interpretari audeat. Qui contempserit, per ordinarios declaratur, & poenis a iure statutis puniatur. [sess. 4.]

14 Et quamuis haec ita sint, haeretici tamen huius temporis, omni fallacia pleni, scripturas diuinas pro sua libidine, impijs interpretationibus ad confirmanda nefaria dogmata, contra clarissima euangelij

lij verba passim detorquent: & nihilo fecius (si diuis placet) euangelici dici volunt, Manichaeis quidem omnino similes, quibus diuus ille Augustus, prudentissime dixit: Qui in euangelio quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potius, quam euangelio creditis. [lib. 17. contra Faustum cap. 3.]

15 Postremo, viri docti & pii scriptura sacra frequenter legere debent: nam ut idem Augustinus ait: Quidquid homo extra didicerit, si noxium est, ibi damnatur: si vtile est, ibi inuenitur. Et beatus Isidorus inquit: Cum oramus, ipsi cum Deo loquimur: cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. Et Ioan. ille Chrysostomus, concione. 3. de Lazaro: Fieri non potest, ut quispiam salutem assequatur, nisi perpetuo versetur in lectione spiritali. Et paulo post: Vbi cunque fuerint libri spirituales, illinc omnis expellitur vis diabolica, multa quoque in habitantibus accedit consolatio: quandoquidem ipse etiam per se librorum aspectus legiores nos reddit ad peccandum. Quod si accesserit diligens lectio, non aliter quam in sacris adytis, rebus diuinis vacans anima, sic repurgatur meliorque redditur, Deo cum ipsa per illas scripturas loquente. [Aug. lib. 2. de doct. Christi. c. vlt. & ad fratres in eremo sermo: 38. & 56. Isidorus lib. 1. de sum. bono. c. 18. & lib. 3. c. 8. cum seq. Basili. epistol. 1. Chryso. in Genesim. homil. 29. & 35. in Matthaeum. homil. 2. & 4. in acta apostolorum homil. 19. & de poenitentia. homil. 7. Celsianus collat. 8. c. 3. & deinceps. Damascen. lib. 4. orthodo. fidei. c. 18. Bernardus in scala claustralium.]

16 Illud autem praeterire non possum, quod in quarta sessione concilij Tridentini decreuerunt patres, his verbis: Post haec, temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quaeque conuertuntur,

& verba torquentur, & sententiae sacrae scripturae, ad scurrilia, scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitutiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famulos, mandat & praecipit, ad tollendam huiusmodi irreuerentiam & contemptum, ne de cetero quisquam, quomodo libet verba sacrae scripturae ad haec & similia audeat usurpare: & ut omnes eius generis corruptores, temerarios, & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij poenis per episcopos coercantur.

17 Hoc quoque notatione dignum est, quod Iosephus memorat lib. 12. antiquitatum Iudaicarum. c. 2. Rex Ptolomeus videns septuaginta interpretum translationem in publicum celsisse commodum, multum gauisus est: coepitque de ea re conferre cum Demetrio, rogans qui factum sit, ut tam admirandarum legum, neque historicus vllus, neque poeta mentionem fecerit. Tum Demetrius respondit: neminem ausum eam attingere, quam constaret diuinam esse, & omni veneratione dignissimam: & punitos esse quosdam a caelesti numine, qui illam temere atrectare non sint veriti. Theopompum enim volentem inde quaedam suis scriptis inferere, mente morum fuisse diebus triginta, & per intervalla insaniam, precibus Deum placasse, facile conicientem, quae morbi causa fuerit, atque etiam in somnijs admonitum, haec ideo pati, quod fuisset circa res diuinas curiosior, eaque voluisset proferre profanis hominibus: quare cum a coepto desuisset, sanam mentem ei fuisse redditam. Theodota etiam poetae, cum in quadam tragodia vellet aliquid e sacris libris admiscere, oculos glaucomate suffusos caligasse: & cum erratum agnouisset, exorato Deo, redditam aciem.

18 Simile quippiam temporibus nostris contigisse scimus. Nam Garcias ille Sācius Pacensis, idiomate Hispano poeta celeberrimus, dum furori poetico nimium indulgeret, ac sacras sibi lectio-

nes profanis amoribus accommodare tentaret, iustissimo Dei iudicio, mente lapsus est: atque eius insaniam, ob eam causam obuenuisse, vniuersa Hispania palam professa est.

De sententijs Titulus LX.

S V M M A R I V M.

- 1 Sententias per alios proferre possunt inquisitores.
- 2 Sententia condemnatoria quomodo formanda sit ab inquisitoribus.
- 3 Sententia condemnatoria continere debet tempus ex quo reus in hæresim incidit.
- 4 Sententia qua in hæresim lapsi ecclesie reconciliantur, non debet continere, illos esse aut fuisse hæreticos, vt nonnulli asserunt.
- 5 Sententia qua in hæresim lapsi ecclesie reconciliantur; debet continere illos hæreticos fuisse.
- 6 Sententia condemnatoria quid continere debeat.
- 7 Sententiæ forma contra relapsum vnde

- sumi possit.
- 8 Sententia reconciliationis iam lata, quomodo iterum examinari possit reus.
- 9 Sententia reconciliationis sine magis in terlocutoria, quam definitiua.
- 10 Sententia quomodo ferenda est, cum inquisitores dissentiant.
- 11 Sententiæ cum publice proferuntur aduersus hæreticos, quis ordo in illis seruari soleat.
- 12 Sententiæ contra hæreticos descendentes ex Iudæis & ex Mauris quomodo in Hispania proferebantur.
- 13 Sententiæ absolutoria in fauorem hæreticorum occultorum nunquam transeunt in rem iudicatam ex constitut. Pij V.

De sententijs.

MNES iudices recitare sententias ex libello, seu breuiculo tenentur: neque debent et per alios facere, excepto si sint illustres, vel illustrem administrationem gerant. Quamobrem cum inquisitores causam fidei plusquam illustrem tractent, sententias per alios proferre possunt: quod quidem fieri debet coram clero & populo ad instructionem & documentum atque terrorem: & ita Hispanorum moribus iam olim

receptum est. [l. 2. C. de sentent. sine peric. recit. Domini. & Philip. Francus. in c. vt commissi. de hæreti. li. 6. Conrad. Brunus lib. 4. de hæret. c. 10.] Inquisitione autem criminis & rotius causæ diligenti examinatione contra reum facta, inquisitores cum episcopo vel eius vicario, & cum peritorum consilio, de sententia deliberabunt: vt reus vel condemnatur, si confessus aut conuictus fuerit: vel absoluitur, si de innocentia eius constiterit. Sententia igitur condemnatoria, ita formabitur, vt in ea primum qualitas doctrinæ & dogmatum ab ipso reo

reo assertorum declaretur, deinde diligens criminum inuestigatio, citationes, admonitiones, confessiones, legitimæ probationes, & datæ ad poenitentiam dilationes: ad hæc, in erroribus suis obduratus animus, & pertinax perseuerantia, & reliqua omnia, quæ ad iustum processum, contra ipsum institutum & obseruatum; pertinent, enumerentur. Quibus omnibus ex ordine narratis, postremo pro qualitate criminis secundum regulas ecclesiasticas subiungatur ipsa sententiæ dispositio, quæ condemnatione dogmatum, authorum, librorum, & cetera continebit. [Brun. eod. c. 10.]

Præterea, in sententia condemnatoria declarari debet tempus, ex quo reus in hæresim incidit: vt ea sola inspecta, iudex bonorum publicatorum scire valeat, ex quo die bona ipso iure confiscata sunt. Quod epistola quadam generalis inquisitoris ideo cautum est, vt ne sit opus totum processum ad eam rem excutere, vbi solent alia contineri, quæ occulta esse oportet. Item alia epistola senatus cauetur, vt cum iudices & periti de sententia ferenda deliberant, tunc etiam tempus hæresis definiant. [Epistola impressa inter instructiones, data Granatæ anno salutis millesimo quadringentesimo nonagesimo nono.]

Quidam autem putant, quod ea sententia, qua in hæresim lapsi reconciliantur ecclesie, non debet continere, illos esse aut fuisse hæreticos: sed hac formula ferenda esse: Quia te inuenimus per tuam confessionem, & legitimam probationem hæreticum fuisse: nunc autem saniori vsus consilio vis, vt asseris, ad vnitatem ecclesie puro corde, & fide non ficta redire, ideo te in primis, abiurata omni hæretica prauitate, iuxta formam ecclesie, ab excommunicationis vinculis, quibus tenebaris astrictus, absolui-

mus, si tamen ad eandem vnitatem ex corde redieris, & iniuncta tibi mandata seruaueris. [Arch. in c. vt commissi. de hæreti. lib. 6. & illic Domini. in s. necnon. Ioan. de Anan. in c. penul. eo. titul. lib. 5. Gonsal. de hæreti. prauit. quæstio. 20. Franciscus Squila. de fide catholica. c. 27.]

Verior tamen sententia est Ioannis Andree dicentis, iudices pronunciare debere talem conuersum, hæreticum fuisse: neque enim est quicquam, quod obftet, cum ecclesie constet, illum fuisse hæreticum. Et ita quodam instructionis capitulo nominatim cauetur, addita formula huiusmodi, vt qui reincorporantur vel vniuntur ecclesie, declarentur fuisse hæretici, vel apostatæ, & incidisse in pœnas iure statutas: sed quia dicunt, se velle puro corde & fide non ficta ad ecclesiam redire, iudices absoluant eos ab excommunicatione, & reconciliant eosdem ecclesie, si ita est, vt asserunt, quod absque vlla simulatione vere conuertuntur. [Ioan. And. in eod. c. vt commissi. 1. instru. Hispal. c. 10.]

In sententia vero condemnatoria debet reus declarari hæreticus pertinax, & eius bona publicari: eius quoque dogmata & scripta sunt condemnanda, & anathematizanda: & præterea priuandus est beneficijs ecclesiasticis, & officijs publicis, & quibuscunque honoribus: postremo, curiæ seculari relinquendus est, animaduersione iusta puniendus. [Concilio Constantien. sessio. 15. Conradus Brunus li. 4. de heret. c. 10.]

Forma sententiæ contra relapsum poterit ex ea sumi, quæ contra Hieronymum de Praga lata fuit in concilio Constantiensi hoc verborum tenore: Sancta synodus eundem Hieronymum, palmitem putridum in vite non manentem foras mittendum decernit: ipsumque hereti-

hæreticū, & in hæresim relapsū, excommunicatum, anathematizatum, pronūtiat, declarat, & damnat, &c. [sess. 21.]

8 Cæterum, qui post sententiam reconciliationis conuictus fuerit hæreses aliquas, vel hæreticos celasse, aut se iactasse, dicendo se fuisse innocentem & iniuste damnatū, iterum examinari debet, tanquam impœnitens: neque enim proderit ei sententia, qua fuit reconciliatus ecclesiæ, quia eo ipso apparet, eam fuisse latam ex ficta confessione, & simulata conuersione. Præterea, si quid nouæ probationis contra conuersum accesserit, debet rursus causa tractari, non obstante sententia reincorporationis, vel absolutionis, vel purgationis, vel quæstionis in eadem causa prius lata. E ita quibusdam instructionum capitulis cōtinetur. [prima Hispalensi. c. 13. & in structio. 3. Valdoli. cap. 3.]

9 Præterea, sententia reconciliationis, vt quidam putant, interlocutoria magis est quam diffinitiuā: quam obrem autē eam ab eisdem iudicibus ex causa reuocari posse. Sed quamuis hoc ita sit, meo tamen iudicio sententia illa, magis diffinitiuā est, quam interlocutoria: quia finem causæ imponit, absolutione & condemnatione. Neque ideo minus diffinitiuā est, quia reuocari potest ex causa: cum etiam diffinitiuā sententia, qua reus absoluitur, vel ad perpetuum carcerem damnatur, ex iusta causa retractari queat, vt paulo antea ostendimus. [Ioan. Andre. Domini. & Anchar. in c. vt commissi. de hæreti. lib. 6. l. 1. & l. quod iussit. de re iudi. c. cum cessante. de appella.]

10 Cum autem inquisitores dissentiant, & causa in senatu sanctæ inquisitionis definitur, sententiæ subscribere omnes debent, etiam ij qui contrariam, vel diuersam opinionem tuebantur. Quod

si forte in prouincia quāpiam tres inquisitores sint, & vnus eorum cum episcopo vel eius vicario sentiat, alij autē duo inquisitores ab eis dissentiant, remittenda causa est ad senatum. Si vero duo inquisitores cum ordinario iudice consentiant, sententia protinus ferenda est, nō expectato iudicio senatus. Præterea, cū supremi iudices sententiam ferunt, dissentientibus inquisitoribus, nulla mentio dissensionis in sententiæ prolatione fieri debet. Quæ omnia pluribus senatus epistolis plenius continentur.

11 Illud quoque vsu receptum est, vt cū sententiæ aduersus hæreticos publice proferuntur, nouissime legantur illæ, quibus pertinaces & impœnitentes damnantur. Et illud item, vt prælectis summaria relatione actus processus, priusquam sententiæ condemnatoriæ proferantur, sistatur paululum, & coram omni populo admoncantur hæretici, vt conuertantur tandem, quia durat adhuc tempus misericordiæ: qui si dixerint, se conuerti velle, reducendi sunt ad carcerem, & ad pœnitentiam, si conuersi fuerint, admittendi: si vero in sua pertinacia & impœnitentia persistierint, legenda sententia est, & confestim a iudice seculari rapiendi sunt, & ad ignem damnandi, & protinus concremandi. Cum Lutheranis autem aliud fieri debet: quia sunt omnium hæreticorum pessimi & perniciosissimi, & perraro recte conuertuntur: quas ob res seuerius cum eis est agendū.

12 Hoc ordine proferebantur sententiæ in Hispania contra hæreticos descendentes ex Iudæis & ex Mauris: quia sibi ipsis dumtaxat, aut his, qui sui generis erant, nocere poterant: nec enim per octingentos annos nobiles, aut veteres christiani ab istis contaminati sunt. Sed postea quam pestiferi huius temporis hæretici, non solum veteres christianos, sed

sed aliquot etiam nobiles impietate sua inficere sunt deprehensi, non admittuntur vsque ad momentum illud temporis sententiæ proferendæ: quia tunc metu magis mortis imminētis, quam spōte aut ex animo veniam petunt, & quia sicte conuersi plurimum nocere possunt. postremo, de sententijs & earum for-

mulis multa scripsit Zanchinus lib. de hæreticis capite vltimo.

13 Sententiæ absolutoriæ & cæteræ in fauorem hæreticorum occultorum latæ, nunquam transeunt in rem iudicatam, vt rectissime constituit Pius V. cuius cōstitutionem inuenies in fine huius operis.

De seruis Titulus LXI.

S V M M A R I V M.

- 1 Serui quales fuerint apud antiquos.
- 2 Serui Christianorum non efficiuntur Christiani bello capti.
- 3 Seruos nō effici Christianos bello captos ex Vlpiani responso deducitur.
- 4 Serui ex quo genere hodie, et quales sint.
- 5 Seruorum genus cur nequam & peruer sum sit.
- 6 Serui quo pacto educari debeant.
- 7 Seruorum libertas cur neque pia sit, neque vtilis nostris temporibus.
- 8 Serui eorum, qui labuntur in hæresim, si Christiani sint, libertate ipso iure donari solent.
- 9 Seruis libertas semel concessa non adimenda est, etiam si eorum domini hæretici ad fidem catholicam redeant.
- 10 Serui Christiani possideri non debent ab hæreticis, Iudæis, aut Mahometanis.
- 11 Serui hæretici quomodo puniendi sint.
- 12 Seruus si iussu domini sui imagines sanctorum fregerit, mitius puniri debet.
- 13 Seruus in quibus causis contra dominum suum testis esse possit.

De seruis.

ET ERRES legumatores & iureconsulti frequētissime seruorum meminerunt: vsque adeo, vt bonam iuris ciuilis partem serui occupent. Quod quidem iure ac merito ab illis eo tempore fieri solebat, quo plerique seruorum viri boni & prudentes erant, dominis suis in eo tantum inferiores, quod bello victi efficiebantur eorum serui: quam obrem digni erant, quibus domini res suas crederent: & eorum libertas pia & fauorabilis erat. Seruus fuit olim diuinus Plato, seruus Aesopus, seruus Diogenes, alijque multi præterea præstantissimi vi-

ri: non ergo mirum videri debet, si plurimum leges seruis fauerent. Et si enim seruus quis sit, nihilominus homo est, vt ait Philemon: & sicuti Sophocles inquit: Et si corpus seruum sit, mens tamē libera est. Nomen sane (Euripide auctore in Menalippe) non corrumpit bonū seruum: sed multi meliores sunt, quam ingenui. Et alibi dixit: Quam iucunda res est dñis, seruum beneuolū in ædibus nancisci. De his seruis loquēs ecclesiasticus inquit: Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: nō defraudes illū libertate, neq; inopem derelinquas illū. Et iterū: Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem, sic eum tracta.

tracta. De his quoque seruis Plato dialogo sexto de legibus inquit: Multi serui quibusdam meliores ad virtutem omnem, quam fratres & filii, domos, rem domorum omnem, & dominos ipsos seruarunt. De talibus denique seruis multa ciuis meus Seneca, alijque tradiderunt. [Eccles. 7. & 33. Stobæus serm. 62. Senec. episto. 47. Geli. lib. 2. c. 18.]

2. Cæterum antiquissima & optima consuetudo lege regia comprobata, inter omnes Christianos inualuit, ut bello victi Christiani, non efficiantur Christianorum serui. [regia. l. 1. tit. 29. par. 2. Bart. in. l. hostes. de captiuis. Ioan. de Platea in. l. 1. C. ut armo. vsus lib. 11. Abb. & Bellame. in. c. sicut. 3. de iure iuran. Salicet. in. l. ab hostibus. C. de capti. Siluest. in summa, verbo, bellum. 1. Conrad de contracti. quest. 74. Bohec. de c. 178. & in consuetudi. Bituricen. in prin. Couaru. in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. p. 2. §. 11.]

3. Conuestiri potest etiam consuetudo responsio quodam Vlpiani dicentis, In ciuilibus dissensionibus captos ciues, non amittere ingenuitatem, etiam si vendati sint: bella autem inter Christianos dissensiones sunt plusquam ciuiles, cum simus omnes fratres in Christo & ecclesia, & inimicos etiam diligere teneamur. Accedit eodem, Plato ille diuinus lib. 5. de republi. docens, Neminem graecum a graecis bello captum seruum esse debere: quia dissensiones inter ipsos graecos, magis seditiones esse censebat, quam iustum bellum. Quamobrem legem illis sanctissimam ponebat, ut neque popularentur agros, neque igne aedes consumerent. Neque putabunt, inquit, in singulis ciuitatibus omnes sibi aduersos esse, sed paucos admodum inimicos. Addit praeterea, sic bellum esse gerendum, ut existiment, non semper se inui-

cem pugnuros, sed quandoque reconciliandos: quod utinam hodie Christiani facerent. [l. si quis ingenuam. de captiuis.]

4. Cum ergo iam serui non sint, nisi vel Mahumetani vel Aethiopes, perfidi homines & stolidissimi, quibus (ut in proverbio est) Serpentum saccum vix credere possis, non est opus hodie multa disputare de seruis. Est sane seruus, ut Democritus inquit, necessaria magis quam iucunda possessio. Semper improbi sunt serui, & malum est eorum genus, auctore Euripide. Et iuxta Theognidis sententiam, Nunquam rectum est seruile caput, sed semper intortum, & obliquum collum habet. Seruorum in dominos (sicuti Lucianus in Palinuro ait) semper prompta maledicta, furta, impositiones, fuga, arrogantia, negligentia, temulentia, edacitas, somnolentia, tarditas, ignauias. Et Plautus in Aulularia: Serui furaces, versipelles, callidi, oclusa sibi mille clauibus reserant, furtimque raptant, consumunt, liguriunt, centena nunquam dicturi furta cruce. Sunt profecto, serui fere omnes proterui, mendaces, fures, helluones, impudici, ac minorum hostes. Vnde iam olim dici solebat: Nihil in animo seruiente integrum esse, neque quicquam seruorum generi esse credendum: Quod & Homerus apud Platonem testatur, dicens: Dimidium mentis Iupiter illis aufert, qui seruitutis sortis subiecti sunt. Et Caius Cassius de supplicio seruorum in senatu loquens, inter alia dixit: Suspecta maioribus nostri fuerunt ingenia seruorum, etiam cum in agris, aut domibus ipsorum nascerentur, charitatemque minorum statim acciperent: postquam vero nationes in familijs habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra, aut nulla sunt: colluuiam istam

istam non nisi metu coercueris. [Author Cornelius Tacitus lib. 14. annali. Plato dialogo sexto de legibus.]

5. Harum rerum causas Theophylactus tradit, his verbis: Est nescio quo pacto seruorum genus, petulans, nequam, & improbum: quia neque recte sint & liberaliter educati, sed a dominis semper neglecti: neque sub ratione proborum hominum veniant, & libertate fruuntur: neque libere sint, vel enutriti, vel instructi. Addit Cælius, quia seruitus ingenuos animos frangit: misera enim est, & contemptibilis. Et iuxta Homerum Odysseum septimo: Dimidium virtutis ei perit, quæ seruilis obuallarit necessitas. Vnde fieri solet, seu premente vi, siue educatione praua, seu utroque potius, ut parte plurima serui de prima malitiae ac varicis nota sint, & habeantur. [Theophyl. in epistolam Pauli ad Titum. c. 2. Cælius lib. 7. lectionum antiqua. cap. 31. Athenæus lib. 6. cap. 7.]

6. Quo autem modo serui sint educandi, docet Plato loco praenotato, dicens: Educantur serui recte, non solum ipsorum gratia, sed minorum multo magis. Est autem recta horum educatio, ut nulla ipsis contumelia inferatur, iniuriarumque his multo minus, si fieri possit, quam aequalibus inferenda. Et paulo post: Castigandi, caedendi; semper iure sunt serui, neque ita monendi ut liberi, ne molliores fiant. Allocutio omnis ad seruos, quodammodo imperium sit, neque iocus ullus cum ipsis, seu foeminis, siue masculis habeatur. Quod multi stulte facientes, dum delicatos eos nutriunt, difficiliorem vitam & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt. Eodem fere pertinent, quæ de seruis apud Ecclesiasticum scripta sunt: Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus seruo. Operatur

in disciplina, & quaerit requiescere: laxa manus illi, & quaeret libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assiduas. Seruo maleuolo tortura & compedes: mitte illum in operationem, ne vacet: multam enim malitiam docuit otiositas: in opera constitue eum, sic enim comodecet illum. Quod si non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplius fices super omnem carnem: verum sine iudicio nihil facias graue. Vnde sanctissime legibus prohibetur, ne domini seruos suos occidant, neque in eos seuerius animaduertant. [Ecclesiastici. 33. ad Ephes. vltim. Exod. 21. l. 1. C. de emenda. seruo. §. 1. cum seq. insti. de his qui sunt sui vel alie. iur. Alexan. ab Alexandro. lib. 3. Genia. dierum cap. 20. Igneus in. l. etsi certus. §. si vnus. ad Sillani.]

7. Cum igitur omnes fere serui hodie stolidi atque improbi sint, eorum libertas, mea quidem sententia, nec pia, nec utilis est: nisi forte serui sint boni, & industria sua facile alimenta quaerere possint. Nam qui aliter manumittuntur, otiosi protinus & fures fiunt, & in carcere & furcis, vel certe in pauperum domibus mori solent: quibus longe melius foret in seruitute manere, quam licentiosa libertate, in sui necem abuti. Vt enim Menander ait: Multo potius est, bonum dominum esse natum, quam viuere liberum humiliter & male. Satius quidem est bonum consequi dominum, quam liberum humiliter & male vitam degere.

8. Sed quamuis hæc ita sint, nihilominus tamen iura libertati fauent: vnde si serui Christiani sint, & eorum domini labantur in hæresim, legum latoribus placuit, libertatem illis ipso iure concedere. [l. Manichæos. c. de hæret. c. vlt. eod. tit. lib. 5. regia. l. vlti. tit. 21. par. 4.]

9 Neque ideo minus libertatem consequentur serui, quia domini eorum hæretici ad fidem catholicam forte conuersi fuerint. Nam etsi ad ecclesiæ unitatem, intra tempus gratiæ redierint, & omnia illis bona fuerint a rege concessa, seruum tamen dominium recuperare non debent: quia libertas, quocumque modo data, reuocanda non est: neque beneficium principis cuiquā damnosum esse debet. [Prima instructione Hispanen. cap. 24. l. 1. cum seq. C. si aduer. libertat. l. 2. §. si quis a principe. ne quid in loco publico fiat.]

10 Præterea, serui Christiani possideri non debent ab hæreticis, Iudæis, Mahumetanis, vel alterius cuiuscunque sectæ hominibus: neque ab eis emptionis, donationis, successione, aut quolibet alio titulo haberi, vel detineri possunt: sed vel ad libertatem perducendi sunt, vel certe ab eis auferendi: ne religio Christiana, istis subiecta polluat. Nefas quippè est, ut is, quem Christus dominus sanguinis sui effusione redemit, Christianæ religionis hostibus seruire permittatur, a quibus facile corrumpi & subuerti queat. Ut enim Euripides inquit: Serui plerumque dominorum morbis infici solent. Hinc sanctissimæ imperatorum leges ortæ sunt, quibus id ipsum sæpissime prohibetur: sed illam præterire non possum, quam Honorius & Theodosius his ipsis verbis promulgarunt: Christiana mancipia nemo audeat comparare: nefas enim æstimamus, religiosissimos famulos, impijssimorum emptorum inquinari dominio, & cætera quæ consequuntur. [in codice Theodosiano, titulo. ne Christian. mancipia Iudæus habeat. c. mancipia cum seq. 54. distin. c. 1. & 2. de Iudæis. l. 1. C. ne Christiana. manci. tertio concilio Aurelian. cano. 10. & 4. con-

cilio. can. 18. & 1. Matisconen. cano. 16. & 4. Toletano cano. 64. regia. l. 13. tit. 9. pa. 6. & l. pen. tit. 24. p. 7. Tiraq. de pœn. caus. si. nu. 95.]

11 Postremo, seruus hæreticus pertinax & impœnitens curiæ seculari relinquendus est. Si vero ad ecclesiæ vere pœnitens conuersus fuerit, admittendus est, salutariter pœnitentia iniuncta. Nonnunquã tamen fieri solet, ut seruus pro modo culpæ flagellis cæsus domino reddatur: quia pœna pecuniaria in seruum non cadit, neque infamia notari potest, cum nullius existimationis sit. Quamobrè, pœna liberi hominis commutatur aduersus seruos in aliam extraordinariam coercionem: quod iure ciuili frequentissime constitutum est. Et id Plato ille diuinus legibus suis cauit: de his enim loquens, qui ficus aut uuas alienas furto subtraxerit, Si homo liber fuerit, quoniam lex est, inquit, ut nemo moueat quæ non deposuit, multerit. Quod si seruus quispiam, non persuaso agri domino eas acceperit, pro singulis ficibus, & uuarum acinis æqualia numero verbera patiat. Demosthenes quoque in oratione aduersus Androktionem dixit: Si considerare uultis inter seruitutem & libertatem quid intersit, hoc potissimum reperietis, quod seruis omnia scelera corpore sunt luenda: ingenuis autem tamen si maxima in se facinora admiserint, corpus tamen tueri licet: his enim pleraque delicta pecuniaria multa luenda sunt. [l. in seruorum, de pœnis. l. hos accusare. §. omnibus. de accusat. l. quod attinet. de reg. iur. Plato. 8. de legib. regia. l. 10. tit. 1. par. 7. Chrysof. in priorem Pauli epistolam ad Corinth. homil. 19. & in epistola ad Titum homilia quarta.]

12 Si seruus iussu & coactu domini imagines sanctorum fregerit, aut simile quippiam

piam commiserit, mitius puniendus est. [l. seruos. C. ad. l. Iul. de vi. & inibi interpretes. l. 2. C. de sepul. violato. Tiraquel. de pœnis causa. 34.]

13 Quamuis autem seruus contra dominum testis esse non queat, neque in caput domini torqueri possit: quia ut Iulius Paulus inquit: Non oportet in rebus dubijs, salutem dominorum seruorum arbitrio committi: excipitur tamen crimen læsæ maiestatis, atque adeo hæresis. Reiciendæ quidem sunt, ut lex inquit, accusationes ac delationes seruorum in dominos, excepto maiestatis

crimine, in quo etiam seruis honesta proditio est. Et alia lex ait: Vocem seruorum funestam in dominos interdici oportet, maiestatis crimen excipimus. Et Iulius Paulus: Damnati serui, siue post sententiam, siue ante sententiam dominorum facinora confessi sint, nullo modo audiuntur, nisi forte eos deferant maiestatis. [l. penul. C. qui accusat. no. pos. l. 1. C. de quæstio. l. vltim. de delator. lib. 10. Iulius Paul. lib. 5. senten. tit. 15. & tit. 18. & l. 2. tit. 6. lib. 9. C. Theodosi,]

De sortilegis Titulus LXII.

S V M M A R I V M.

- 1 Sortilegi qui sint. niri possint.
 2 Sortilegi ab inquisitoribus quando puniri possint. Sortilegia, quæ manifestâ heresim sapiant.

De sortilegis.

1 **S**ORTILEGI sunt qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam sortes, quas apostolorum vel sanctorum uocant, diuinationis sciētiam profitentur. Item, illi sortilegi sunt, qui quarumcunque scripturarum fortuita inspectione futura prædicunt. Isti autem, qui sortibus inquirunt futura contingentia, vel præsentia, vel præterita usque adeo occulta, ut naturaliter ab eisdem sciri non possint, vani sunt, & fallaces, & illicitæ, ac superstitiosæ rei dant operam, ac dæmonum astutia fallunt, & fallunt, sicuti theologi docent. [26. q. 1. cap. 1. uterque Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. Siluest. in sum. verbo,]

superstitio. quæstio. 9.]

2 Quamuis autem sortilegi puniendi non sint ab inquisitoribus, sed ab ordinarijs iudicibus: hoc tamen locum non habet, cum sortilegia sapiunt manifestâ heresim, aut vehementer suspecta sunt. Veluti, si sortibus dæmon consuleretur, ut futura prædiceret: solius nanque Dei est, futura præscire, qui in sui contemplatione, etiam angelos, illa præscire interdum facit. In summa, de his fere omnibus sortilegijs cognoscere possunt inquisitores, quia noxia & superstitiosa sunt, ex quadam pestifera societate hominum improborum ac dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiae constituta. [c. accusatus. §. sane. de hæret. lib. 6. 26. quæstio. 5. cap. 1. & 26. quæst. 2. cap. illud.]

3 Illa sortilegia sapiunt manifestam heresim, MMM 2 resim,

refim, quæ sine aliqua hæresi exerceri nequeunt. Item illa fortilegia sapiunt hæresim, & valde suspecta sunt, quæ prima fronte præferunt odorem & saporem hæresis. Verbi gratia, cum in sortibus aut fortilegijs commiscentur aliqua dicta, vel facta hæretica, vel quæ probabilem suspensionem hæresis præbent. Proinde qui cadauer hominis baptizat, vt inde sortium responsum habeat: & quia alijs sacramentis ecclesiæ, in eandem superstitionem abu-

titur, & qui dæmonem fortibus inuocat: denique quicumque simile quippiam committit, ab inquisitoribus interrogari, & recto arbitrio pro modo culpæ, damni dati, & scandali puniri debet. [Vide Lucam in l. 2. C. quand. & quib. lib. 10. Alex. Ales. 2. part. q. 185. Thom. 2. 2. quæst. 95. Paul. Grillan. tract. de fortil. Albert. Campen. lib. 8. de liber. hom. arbi. c. 4. Alfon. Castren. lib. 1. de iust. hære. puni. c. 13. Ioan. Bernar. in pra. c. 100.]

De superstitionibus Titulus LXIII.

S V M M A R I V M.

1	S uperstitio quid sit.	15	Magos peregrinos Tiberius Cesar morte affecit.
2	Superstitionum plures sunt species.	16	Magicas artes quibus verbis detestetur Cyprianus.
3	Superstitio in Deuteronomio vehementer improbat.	17	Magicas artes quibus verbis detestetur Augustinus.
4	Superstitionem execratur Origenes.	18	Magica artes quam vanæ & perniciosæ sint, docet Gratianus.
5	Superstitiosum & impium est somnijs credere.	19	Superstitionibus amumerantur ligaturæ & remedia, quæ medicorum etiam disciplina condemnat.
6	Superstitiosi sunt, qui quosdam dies fortunatos, alios esse infelices putant.	20	Superstitiosa remedia quibus verbis reprehendat Chrysostomus.
7	Superstitiosi sunt, qui ex syderibus & cometis futura prædicunt.	21	Periclis superstitio cum langueret ex morbo.
8	Auguria obseruare, & futurorum euentus ex stellarum cursu rimari, quam impium sit, docet diuus Hieronymus.	22	Figuras aut stigmata fieri, quomodo prohibebatur in Leuitico.
9	Vespasianus cum æger esset, de cometa quodam quid dixerit.	23	Superstitionibus qui se addicunt, Christianæ fidei & baptismi præuicatores sunt.
10	Superstitiosum est, per sortes de futuris aut occultis inquirere.	24	Superstitiones quomodo irrideant Terentius, Cicero, & M. Varro.
11	Pactum cum dæmone facere, quam impium sit.	25	Superstitiosos quibus scommatis multi veteres irriserint.
12	Pactum cum dæmone non solum expresse, sed etiam tacite fit.	26	Superstitiosos quomodo irrideat in comædia Philemon.
13	Pacta cum dæmone facta rescindi non posse, nisi dæmon ipse consentiat, vulgus imperitum falso credit.	27	Hæctor Polydamantem augurem quomodo
14	Magica artes ex pactis dæmoniorum constant.		

	modo irrideat apud Homerum.		Magis, vt eos ita capiant.
28	Iudæi cuiusdam in augurem quendam scommata.	32	Dæmones à nulla re corporea pati possunt.
29	Pactum cum dæmone habere, qui iudicandi sint.	33	Superstitiosum esse aliquid, quomodo cognosci possit.
30	Dæmones ab homine cogi non possunt, vt inuiti in annulo aut pyxide trahantur.	34	Inquisitores apostolici sortilegos & superstitiosos quando punire possunt.
31	Dæmones fingunt se captos & vinctos a	35	Magos & excantatores quomodo censent Plato puniendos esse.

De superstitionibus.

SUPERSTITIO, vt Varro inquit, est falsa religio, quæ falsum Deum, aut verum quidem, sed falso ac vane metuit. Et Cicero: In superstitioe inest timor inanis Deorum: imbecilli animi atque anilis est superstitio: qua qui est imbutus, quiescens esse nunquam potest. Gellius: Superstitio est inepta & importuna religio. Et Seruius: A superstitite superstitio dicta, quæ anicularum propria est, quæ multis per ætatem superstites sunt: & quæ rebus inanibus addictæ, dum volunt videri nimis religiosæ, superstitiosæ fiunt, & ita delirant. Theologi vero superstitutionem esse aiunt, vitium religioni oppositum, exhibens cultum diuinum cui nõ debet, vel eo modo, quo non debet. [Lactant. lib. 4. diuina. institutu. c. 28.]

2 Superstitionum autem plures sunt species, & omnes diuino cultui aduersantur, secundum diuersos fines. Ordinatur enim diuinus cultus ad reuerentiam Deo exhibendam: & contra illum est idololatria. Ordinatur etiam vt homo instruat a Deo: & huic opponitur superstitio diuinationum, quæ dæmones consulit expresse vel tacite. Demum or-

dinatur ad quandam directionem humanorum actuum secundum præcepta Dei: & contra hoc est superstitio quarumdam obseruationum, quibus facta superstitiosorum perperam diriguntur. De diuinationibus, & idololatria, suis locis disseruimus: superest, vt de obseruationibus superstitiosis, de pactis dæmonum, ac de illorum præstigijs, aliqua referamus. [Tho. 2. 2. q. 92.]

3 In Deutero. legitur c. 18. Caue ne imitari velis abominationes illarum gentium, neque inueniatur in te, qui iustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atq; auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones consulat, neque diuinos, & quærat a mortuis veritatem: omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos. Diuus Chrysostomus in cap. 2. Esaiæ: Plerique nostrum in hoc genus morbi inciderunt, dum suam ipsorum vitam labefactantes absurdissime isti caprandæ diuinationis dementia se dedunt, offenso ac repudiato Deo. quare & hinc decerpimus plurimum doloris & tristitiæ. Ad hoc studium omne suum adhibuit diabolus, vt parum cordatos decipiat, & labores qui adhibentur parandæ virtuti, & donum liberi arbitrij e medio auferat

ferat per vaticinia & auguria . hoc per signa procurat, per obseruationem dierum, per improbatum dogma de fato, de sortibus, & per alia item multa.

4 Origenes lib. 1. in Iob: Quidam, inquit, sternutamentis obseruiunt, & inuocationibus, atque reuocationibus, & occurribus, atque volucrium vocibus: non intelligentes miseri, & spe vacui, quod a Domino gressus hominis diriguntur. Et paulo post: Qui autem ad hoc intenderint, horum gressus conturbabuntur, horum opera impediuntur, ab istis Dei visitatio recedit, istos sancti Angeli derelinquunt, cum istis diabolus permanet infatuans mentes eorum, obtundens corda illorum, abstrahens a Deo sensus eorum. [Hæc & alia in eadem sententiam tradit Origenes ibidem, & lib. 3. colu. 12. & in libro Numerorum homil. 13. & 17.]

5 Somnijs credere, superstitiosum & impium est. Non augurabimini, neque obseruabitis somnia, inquit scripta sacra: Vana spes & mendacium viro infato: & somnia extollunt imprudentes. Quasi qui apprehendit umbram & persequitur ventum, sic & qui attendit ad visa mendacia: secundum hoc visio somniorum, diuinationis erroris & auguria, mendacia, & somnia malefacticium, vanitas est. Ne dederis in illis cor tuum: multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Non est igitur somnijs habenda fides (quidquid scripserit Artemidorus) quia vana sunt, & ex repletione, aut vacuitate, aut ægritudine, aut illusione dæmonum, aut ex causis naturalibus, eorum imagines & phantasmata prouenire solent. [Leuit. 21. Ecclesiast. 34. Thom. 2. 2. quæst. 95.]

6 Qui putat dies quosdam fortunatos, alios infelices esse, hi proculdubio ve-

hementer errant. Neque enim ratio reddi potest, cur magis infasti sint dies martis & veneris, aut quidam alij, quam cæteri dies: Deus etenim eodem modo fecit hos atque illos dies. Scribit Hieronymus in Ecclesiasten, cap. 7. Virtutes bonos dies viuenti faciunt, vitia malos. & in Amos cap. 6. Parantes sibi vitio suo dies malos: non quo dies vllus sit malus, sed quo vnusquisque paret sibi malum. & paulo post: Stultum est enim referre ad tempora, cum in nostra sit potestate vel bonum diem nobis facere, vel malum. Et sicut diuus Chrysostomus oratione Kalendis habita, inquit: Dies bonus & malus est, non sua quadam & propria natura, (nihil enim dies a die differt) sed nostra vel negligentia, vel ignauia. Si iustitiam feceris, bonus tibi dies erit: sin peccatum designaueris, malus & supplicio plenus. Et beatus Augustinus in Enchiridio: Quis existimaret, quam magnum peccatum sit dies obseruare, & menses, & annos, & tempora, sicut obseruant qui certis diebus, siue mensibus, siue annis, volunt, & nolunt aliquid inchoare, eo quod, secundum vanas doctrinas hominum, facta vel infasta existiment tempora, nisi huius mali magnitudinem ex timore apostoli presaremus, qui talibus ait: Timeo ne sine causa laborauerim in vobis. [Ad Galat. 4. c. non obseruetis, cum seq. 26. q. 7. Macrobius lib. 1. Saturnalium.]

7 Est & alia superstitio eorum, qui ex syderibus, & cometis, & facibus cælestibus futura prædicunt: quorum omnium impia temeritas coercenda & reprimenda est: sed illorum præcipue, qui omnia pendere ab astris, & ab eis largiri putant: hi enim consummati hæretici sunt. Augures, inquit Esaias, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, vt ex eis annuuciant ventura tibi,

tibi, ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos. Et per Hieremiam Dominus: Iuxta vias gentium nolite discedere, & a signis cæli nolite metueri, quæ timent gentes: nolite timere, ea quæ neque male possunt facere, neque bene. [Esaiæ. 47. Hierem. c. 10. Aug. lib. 2. de Genesi ad literam. c. 17. Cælius lib. 14. lectio. antiqua. c. 9.]

8 Diuus Hieronymus inquit: Obseruare auguria, requirere stellarum cursus, & euentus ex his futurorum rimari, cæterisque huiusmodi superstitionibus implicari, opprobrium Aegypti est, idololatriæ matris. [c. sed & illud. 26. q. 2. Gelius lib. 14. c. 1.]

9 Vespasianus æger, ijs qui de comete nescio quid inter se colloquebantur, dixit: Non mihi, sed regi Parthorum, mortem portendit: ille enim comatus est, ego caluus sum. author Xiphilinus cum Dione Nicæo, in eodem Vespasiano.

10 Per sortes quoque de occultis aut futuris inquirere, superstitiosum est. Diuus Augustinus episto. 119. inquit: Hi qui de paginis euangelicis sortes legunt, etsi optandum est, vt id potius faciant, quàm ad dæmonia consulenda concurrant, tamen ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad vitæ huius vanitatem, diuina oracula velle conuertere. Et Gratianus: Etsi sortibus nihil infit mali, prohibentur tamen fidelibus, ne sub specie diuinationis ad antiquos idololatriæ cultus redeant. [c. hi qui. c. fors. 26. quæst. 2. Troilus Maluetius tract. de sortibus.]

11 De pactis cum dæmonibus factis, ac de impia illorum societate, pauca nunc commemorabo: quia omnes fere superstitiones inde nascuntur, vel eodem redeunt. Gerson, pactum cum dæmone facere, speciem idololatriæ atque apostasiæ esse ait. Et Esaias sub istorum perso-

na: Percussimus foedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Et Aug. lib. 2. de doctrina Christiana. c. 23. Superstitiosum est quidquid institutum est ab hominibus, ad consultationes & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita atque foederata. [Gerson part. 1. tracta. de erroribus circa artem magicam. dicto. 2. c. illud. 26. q. 2.]

12 Non tantum expresse fit pactum cum dæmone, sed etiam tacite. Nam qui dæmonem inuocat, vel alijs modis ei communicat, pactum cum eo fecisse videtur, nam re ipsa cum illo societatem habet: includit namque societatem pactum, conuentionem, & foedus: si non verbis, saltem factis. Quo fit, vt nonnunquam tacite inuocetur dæmon: figuris, characteribus, verbis & signis ignotis & superstitiosis: idque ad aliquem effectum qui nascitur ex diabolo prouenire, vel etiam cum aliquis talibus rebus se implicat, qualibus dignum est vt se dæmone immisceat, quamuis id eueniat præter hominis intentionem. Sed vix est, vt id contingat præter intentionem eius, qui id facere, aut scire studet, quod absque dæmonis ope consequi nequit: nam qui vult consequens, vult & illud ex quo id sequitur. [Caiet. 2. 2. q. 95. art. 3.]

13 Vulgo imperito persuasum est, pacta cum dæmone facta rescindi non posse, nisi dæmon ipse consentiat: & eo magis, si chirographum confectum fuerit sanguine chirographarij perscriptum: aut si membrum aut membri partem dæmon pro pignore acceperit. Hæc tamè omnia fatua sunt, & inepta: quia talia pacta scelerata sunt & nefaria: atque adeo nulla, cum sint contra naturæ leges atque diuinas: quamuis in contrahentium perniciem nonnunquam valere soleant: vt recte docuit Brevius lib. 2. de republ. Adde quod hæc & omnia alia crimina

- crimina sacramento poenitentiae delentur. Nec enim demonum arte ac fraudibus diuina misericordia & gratia impediti potest. [Ezechiel. 18. l. si vnus. §. pacta. que turpem. ff. de pactis.]
- 14 Magice artes ex pactis demoniorum constant, & ab Ethnicis etiam reprobate sunt. Plinius. lib. 30. natural. histo. c. 1. inquit: Magicas vanitates sapius coarguimus. Et mox: Magia fraudulentiissima est omnium artium. Et c. 2. ait, eam artem vanam & falsam, instabilem, irritam & inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis umbras, sed in his veneficas artes pollere, non magicas.
- 15 Tiberius Cæsar Magos peregrinos morte affecit: ciues autem Romanos misit in exilium, vt Xiphilinus in Epitome Dionis retulit in eodem Tiberio. Et Iulius Paulus lib. 5. sententiarum recept. titul. 25. inquit: Magicæ artis cõscios summo supplicio affici placuit, id est, bestijs obijci, aut cruci suffigi: ipsi autem magi viui exuruntur.
- 16 Diuus Cyprianus libro de duplici martyrio: Qui magicis artibus vtuntur (a quo malo nos Domini misericordia liberauit, sicut a cæteris omnibus, quibus iuxta veterem hominem quondam ambulantes tenebamur) tacite Christum abnegant, dum cum dæmonibus habet foedus. Et beatus Aug. lib. 18. de ciuit. Dei cap. 19. Magicas artes esse ait malefica, pestifera, & scelerata, & humano generi perniciofa. Et Hermogenes in compendio rhetorices tradit, has omnes artes perniciosas esse, & ad perniciem politicam & ciuilem repertas. [Addo Augustin. lib. 10. de ciuita. Dei cap. 10. Tostadum in lib. Numero. c. 21. q. 19. & in Leuitic. c. 19. q. 18. & 29.]
- 17 Idem diuus Aug. lib. 2. de doctrina Christiana: Molimina magicarum artium placita esse foederata cum demonibus tradidit. Et alibi inquit: Omnis inquisitio, & omnis curatio, quæ a diuinis & magicis artibus experitur, mors potius dicenda est, quam vita: & qui ea sectantur, si se non correxerint, ad eternam perditionem tendunt. Et mox: Itaque hæc vanitas magicarum artium, ex traditione malorum angelorum, in toto orbe terrarum plurimis seculis inualuit per quãdam scientiam futurorũ & infernorum, & per inuentiones eorũ inueta sunt aurispicia, & augurationes, & ipsa quæ dicuntur oracula, & necromantia. [c. illud. cum seq. 26. q. 2.]
- 18 Gratianus in sanctorum patrum decretis hoc retulit: Admoneant fideles sacerdotes populos suos, vt nouerint magicas artes, incantationesque, quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedij posse conferre: non animalibus languentibus, claudicantibusue, vel etiã moribundis quicquam mederi: sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus, humanum genus decipere nititur. Et si quis hæc exercuerit, clericus degradetur, laicus anathematizetur. [c. admoneant. 26. quæst. 7.]
- 19 Ad genus quoque superstitionum pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ medicorum etiam disciplina condemnat: siue in præcantationibus, siue in quibusdam notis, quas characteres vocant, siue in quibuscunque rebus suspendendis atque ligandis, sicut sunt inaures, in summo singulariũ aurium, aut de struthionum ossibus anfulæ in digitis, aut cum dicitur tibi singultienti, vt dextera manus sinistrum pollicem teneas. In his omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum & angelorum malorum exorta. Vnde hæc cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda

- dianda atque damnanda, vt August. & Isidorus tradunt. [c. illud. 26. quæst. 2. c. neque mirum. 26. q. 5.]
- 20 Huc accedit Ioannes Chrysoft. in epistola Pauli ad Colossen. dicens: Superstitiosa remedia nihil profunt, sed seductio sunt, & ludibrium, & idololatria. Etenim superstitiosa illa, quæ egrotis applicantur, etiam si mille modis philosophentur, qui quæstum ex ipsis faciunt, dicentes: Deum inuocamus, & præterea nihil facimus, Christiana est hæc anus & fidelis, idololatriam tamen sapiunt. Hæc & alia in eadem sententiam ibidem & alibi docet. [homil. 8. & ad populum Antiochenũ homil. 21. quem omnino perlege.]
- 21 Theophrastus in libris, quos de morali philosophia edidit, dubitans nunquid circa animos vertantur mores, & acti corporis doloribus a virtute deciscant, tradidit, Periclem cum langueret ex morbo, amico cuidam, qui eum visendi gratia adierat, incantationes quasdam ostendisse: vt appareat hominem pessime animo affectum fuisse, cũ huiusmodi insanias perfererat. Hæc Plutarchus in Pericle.
- 22 In Leuitico c. 19. prohibitum est ne figuræ, aut stigmata fiant: quo intelligitur, vetitum esse, ne quispiam faciat signa superstitiosa & imagines astrologie, & nomina ignota, & characteres, & id genus omnia, quæ (vt Origenes lib. 3. in Iob ait) diaboli sunt seductiones, dæmonum sunt irrationes, idololatriæ sunt fax, animarum infatuatio, & cordium scandalum. Miser quoque ille est, *Qui fumantia consulit exta, Qui rimatur aquas, & qui considerat ignes, Qui pluuias, specula, & pelues, nitidasque secures*
- Inspicit, & temere descripta in puluere signa.*
- Vt Mantuanus cecinit in Apolonia. Vide Gersonem tractatu aduersus doctrinam cuiusdam medici. Crinitum lib. 25. cap. 2.]
- 23 Diuus Aug. lib. 2. de doctr. Christi. His adiunguntur, inquit, millia inanissimarum obseruationum, si membrum aliquod salierit, si iunctim ambulanti bus amicis canis, aut lapis, aut puer medius interuenerit. Hinc sunt etiam illa: limen calcare, cum ante domum suam transit: redire ad lectum, si quis dum se calceat, sternutauerit: redire domum, si procidens offenderit, vel si vestis a foricibus roditur. Et alibi: Qui attendunt somnialia scripta, & falso Danielis nomine intitulata, & sortes quæ dicuntur apostolorum, & auguria auiũ, aut aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda, aut in collectionibus herbarum carmina dicunt: aut pytaciola pro quauis infirmitate scripta super homines & animalia ponunt, præter symbolum & orationem dominicam: aut magicis falsitatibus, aut grandinarijs tempestatibus credunt, sciant se fidem Christianam & baptismum præuaricasse, & in iram Dei grauius in æternum incurrisse, nisi ecclesiastica poenitentia emendati Deo reconcilientur. [Addo Chrysofto. in epistola ad Ephesi. ferm. 12. c. illud. 26. quæst. 2. cap. non obseruetis. 26. quæstio. 7. Thom. 2. 2. quæst. 96.]
- 24 Superstitiosas obseruationes irridens Geta Teretianus in Phormione, inquit: Quot res post illa monstra euenerunt mihi: introijt in edes ater alienus Canis: Anguis per impluuium decidit de tegulis: Gallina cecinit, interdixit ariolus, Aruspex vetuit, ante brumam aliquid noui negotij incipere, quæ causa est iu-

stissima. Cicero quoque Nonio dicitur, optimam spem habere licere, quod septem aquilæ in castris Pompeij essent captæ: Recte moneres, inquit, si aduersus picas nobis pugnandum foret. Et Marcus Varro: Deos dixit otiosos, & feriatis fore, si sua consilia corniculæ crederent, aut coruo, superstitionis hominibus indicanda.

25 Illa vero non sunt prætereunda, quæ Clemens Alexandrinus scite atque sapienter de hac re disseruit. Is lib. 7. Stromatum inquit: Superstitiosi cum sint procliuēs ad iram, pertimescunt: & quæcunque eueniunt, existimant esse signa & causas malorum. Si mus aram, quæ erat e luto constructa, perfoderit, & cū nihil aliud haberet, lecythum corroserit: si Gallus qui alitur, vespere cecinerit, hoc alicuius signum esse statuentes. Talem quendam ludificatur Menander in comœdia, quæ inscribitur, superstitionis. Quid nam boni mihi accidat, o boni Dei? Nam dexteri alligans calcei corrigiam rupi: merito o nugator, erat enim putrida: tu autem es parcus & sordidus, qui nolis nouos emere. Lepidum est illud Antiphontis: nam cum quidam male præfagiret ex eo, quod sus porcellos deuorasset, isque eam vidisset, obforses eius, qui ipsam alebat, fame valde attenuatam: de signo, inquit, lætare, quod cum sic esuriret, filios tuos non comederit. Quid mirum (inquit Bion) si mus calathum arroserit, cum non inueniret, quod comederet? Hoc enim fuisset mirum, si vt ludens argutabatur Archefilaus, murem calathus comedisset. Recte certe Diogenes quoque ad eū, qui admirabatur, quod inuenisset pistillum a serpente in gyrum circumdatum: Ne mireris, inquit, esset enim illud mirabilius, si vidisses rectum serpentem esse a pistillo circumdatum.

26 Philemon quoque comicus talia ridet in comœdia: Cum videro, inquit, obseruantem, quis sternutauerit, vel quis sit locutus, aut respicientem, quis sit, qui pullo procedat, statim in foro sternutat vnusquisque nostrum: is secum ingreditur & loquitur, dicens: ciuibus res non euenire, vt earū fert natura. multi quoque timent scripturas suspensas. Lepide admodum Diogenes, cum inuenisset scriptum super domū cuiusdam improbi: Insignis Victoria Hercules hic habitat, nihil mali ingrediatur: & quomodo ingreditur, inquit dominus ædium? Ij autem ipsi omne lignum, & omnem lapidem pinguem, vt dicitur, adorantes, lanas flauas, & frusta falis, & faces, & scyllam, & surfur timent, incantati a præstigatoribus, per quasdam immundas expiationes. Hæc & alia Clemens Alexandrinus memorat. Et Theodoritus lib. 6. de Dei prouidentia.

27 Hector ille fortissimus Polydamantem arguens, vt vanum augurem apud Homerum lib. 12. Iliados dixit:

. tuis cupis me accedere vanis
Augurijs: quæ sperno equidem quia
stulta videntur.

Seu dextræ spectentur aues, Phaetonis ad ortum,

Sive sinistra petant, obituri limina
solis.

Nil rationis habent, cum sint ratione
carentes.

Qui insit sperare, Ioui nos credere
oportet,

Quem penes est hominum, diuumque
æterna potestas.

Augurium tamen est, quod praualeat
omnibus vnum.

Pro patria pugnare armis, defendere
ciues.

Et Silius Italicus libro quinto:

Sat magnus in hostem,

Augur

Augur adest en sis, pulchrumque &
militæ dignum,
Auspicium, latio quod in armis dex-
tera præstat.

Et Paulo post:

. deforme sub armis,
Vana superstitio, dea sola in pectore
virtus

Bellantum viget.

Papyrius consul aduersus Samnites cū exercitu missus cum a præliarijs augurijs coniectantibus, congregari prohiberetur, irridens eos tam foeliciter, quā constanter arripuit bellum, consecitque. [Author Eutropius lib. 2. rerum Romanarum.]

28 Hecataus Abderita, qui historiam Iudæorum scripsit, cum vno eorum sermonem huiusmodi se habuisse narrat: Cum ad mare rubrū proficisceretur inter alios equites Iudæus quidam nomine Mysonianus, me sequebatur: erat autem vir animi maximi, & arcu peritissimus: is cum augur quidam omnes nos stare iussisset: interrogauit, quare fixi staremus: augureque auem ostendente, atque dicente, conducere ita stare, quousque, quo auis tenderet, perspexissent: vt si ad anteriora volaret, cœptum iter perageret: sin autem posteriora volatu peteret, reuertentur: silentio arcu tracto, auem percussit, atque interfecit: tunc augur, & nonnulli alij valde commoti, ei maledicebant: ipse vero: Quis est, inquit, iste furor, o homines? quomodo enim auis ista, quæ nihil de sua salute præuiderat, veri aliquid de itinere nostro poterat nobis prædicere? quæ si futura præcisset, nunquam huc venisset, ne a Mysoniano Iudæo interficeretur. Quod vt prudenter factum ac scite dictum commemorant Iosephus lib. 1. contra Apionem. Euseb. lib. 9. præparationis euangelicæ cap. 2. & Polidorus

lib. 3. de prodigijs:

29 Illi præterea foedus cum dæmone fecisse videntur, qui defunctorum animas euocant: & qui excantant pueros: & qui dæmones familiares circumferunt, & qui (vt dicitur) spiritus pascunt in vitro, per quos se prophetare mentiuntur: & qui delusiones & phantasmata edunt, & miracula quædam circulatorijs artibus ludunt. De his autem Augustinus inquit: Omnia miracula magorum, doctrinis fiunt, & operibus dæmoniorum. [lib. 8. de ciuitat. Dei, cap. 19. Addo Lactantium lib. 2. diui. institutio. c. 17. Leonem magnum sermo. vltim. de pas. domini. Thom. & cæteros lib. 2. sentent. distinctio. 7.]

30 Nemo autem putet dæmones ab homine cogi posse, vt in annulo aut pyxide inuiti trahantur. Nec enim homines id facere valent, nec signa, verba, herbæ, aut characteres naturaliter eam vim habent: nec spiritus illi potentissimi, eiusmodi rebus compelli queunt. Sed, vt ait beatus Augustinus: Illiciantur dæmones ad inhabitandum per creaturas, quas non ipsi, sed Deus condidit, delectabilibus pro sua diuersitate diuersis: non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, quæ cuiusque delectationi congruunt, per varia genera lapidum, herbarum, signorum, animalium, carminum, rituum. Vt autem illiciantur ab hominibus, prius eos ipsi astutissima calliditate seducunt: aut inspirando eorū cordibus virus occultum, vel etiam fallacibus amicitijs apparendo, eorumque paucos discipulos suos faciunt, plurimorumque doctores. Nec enim potuit, nisi primum ipsis docentibus, disci quod quisque illorū appetat, quod exhorreat, quo inuitetur nomine, vnde magicæ artes, earumque ar-

tifices extiterunt. Maxime autem possident corda mortalium, qua potissimum possessione gloriantur. [lib. 21. de ciuitat. Dei cap. 6.]

31 Ergo dæmones ab homine non compelluntur: sed ut quidam recte inquit: Non dæmonem cogis, aut in vinculis eum, ut putas, tenes: sed hoc certum habet, quod ille simulat se captum, ut te capiat: se vincitum, ut te vinciat: se tuo imperio subditum, ut te sibi subdat: a te inclusum, ut te includat: fingit se de mum tua arte vel imagini, vel lapidi ligatum, ut te funibus peccatorum ligatum, ad infernum perducatur. Et quidam ex persona dæmonum non ineleganter cecinit:

Nos vero quoties animas magus euocat orco,

Illarum assumpta mentimur imagine vultus.

Carminibus, folijs, auibus, fumoque ligari

Dicimur: et circumductis in puluere signis.

Sed veluti plerisque alijs, ita fallitur isto

Mens hominum.

[Henricus super Genes. & Barth. Sibyl. la libro peregrinarum quaestionum, De cadis tertiæ, cap. 8. q. 1.]

32 Ad hæc, neque fumo dæmones expelli possunt, neque a re aliqua corporea pati queunt: neque enim spiritus purus quicquam pati potest a corpore, quia longè illo præstantior est. Quo perspicue patet, errare eos, qui homines a dæmonibus obsessos flagellant, & alapis cædunt, aut fumo fatigant: nam dæmonia fingunt se dolere, aut affligi, ut fatuos decipiant: & ut corpora illa torqueantur. [Barthol. Sibyl. loco prænotato quaestio. 2.]

33 De superscriptis autem omnibus, alijsque multis observationibus, hæc generalis doctrina traditur: Ea quæ naturaliter illos effectus producere nequeunt, ad quos efficiendos adhibentur, superstitiosa sunt, & pertinent ad pacta dæmoniorum. Atque etiam hæc: Omnis obseruatio cuius effectus expectatur aliunde, quam ex naturali ratione, vel miraculo vero, vel voluntate diuina, reprobari debet: quia vehementer suspecta est de pacto expresso, vel occulto cum dæmone facto. Proinde obseruare nomina, signa, characteres, & cætera omnia, quæ natura sua nullam virtutem habent, superstitiosum est, atque adeo vehementer suspectum. [Tho. 2. 2. q. 96. & opusculo. 25. de sortibus. c. vlt. Gerson tracta. aduersus doctrinam cuiusdam medici. Martinus Arles tractatu de superstitionibus.]

34 Et quamuis lege pontificia vetitum sit, ne inquisitores apostolici, de diuinationibus & sortilegijs cognoscant, nisi hæc resim sapiant manifeste: plerumque tamen superstitiones, diuinationes, & sortilegia, manifestam hæresim sapiunt, propter foedus cum dæmone factum, expresse vel tacite: quod quidem species infidelitatis & idololatriæ est. Quamobrem inquisitores punire debent, superstitiosos istos præstigiatores, magos, planetarios, excantatores, augures, & id genus alios, qui iuste plerumque flagellis cæsi ad remos mittendi, aut certe relegandi sunt.

35 Diuinus Plato lib. 11. de legibus, inquit: Quando quis nodis, inductionibus, cantibus, similibusque veneficijs ad nocendum paratis, deprehensus est, si aruspex, aut prodigiorum interpret sit, occidatur: sin vero non fuerit, iudex de ipso, quid dare patrie debeat, statuatur.

De

De testibus Titulus LXIII.

S V M M A R I V M.

1	T estes unde dicantur, & testimonium quid sit.		<i>hoc an illo tempore rata fiant.</i>
2	Probatio quæ testibus fit, cur inartificialis dicatur apud rhetores.	20	Contestatio litis cur necessaria non sit in causa hæresis.
3	Testibus omnibus non eadem habenda fides.	21	Testes cur nihil referat in causa hæresis vtrum repetantur ante accusationem, vel post litem contestatam.
4	Testes cuiusmodi sint considerare oportet, ut docet Cic. in partitionibus.	22	Promotor fiscalis instare debet, ut testes coram religiosis viris sua dicta repetant, & testimonia iterent.
5	Testium mores, naturam, fortunam, animum & statum humana leges considerare solent.	23	Testes quando repeti possunt ante litem contestatam.
6	Testes esse nequeunt quatuor personarum genera.	24	Testes iterum ab inquisitoribus vocandi, & rursus interrogandi sunt, cum obiecta crimina negat reus.
7	Testes quid admoneri debeant ab inquisitoribus.	25	Testes iterum examinare & interrogare debent iudices, quamuis reus dicat se eos habere velle pro ratificatis.
8	Testis quid in primis iurare debeat coram iudicibus.	26	Testium publicatio quando fieri debeat, & eorum exemplum quomodo reis exhibendum sit.
9	Testes examinandi sunt ab inquisitoribus.	27	Testium nomina nullo pacto reis ipsis retegenda sunt.
10	Testimoniorum fidem diligenter perscrutari debent inquisitores.	28	Rei cur citandi non sint in crimine hæresis ad testium ratificationem.
11	Testium examinatio ab ipsis inquisitoribus fieri debet.	29	Testium nomina reis edenda sunt in alijs criminibus ab hæresi.
12	Testes, quicumque ij sint, cogi possunt ab inquisitoribus, ut coram eis se sistant.	30	Testium nomina qui in inquisitionibus et visitationibus aduersus iudices & ministros eorum dicunt, ipsis sunt aperienda.
13	Testes quomodo cogi debeant ad perhibendum testimonium, si egregiæ personæ sint.	31	Testimonio unius hominis plena fides habenda non est.
14	Testimonia quando dicenda sint in ceteris criminibus ab hæresi.	32	Testes duo vel tres necessarij sunt ad plenam cuiusque rei probationem.
15	Testes quando recipiendi sint in causa hæresis.	33	Testimonio unius aliquando habendam esse ipsi dem plenam iurisperiti, probare nituntur.
16	Testimonia recepta inquirente iudice, aut informatio summam facta neminem damnare debent.	34	Testimonio unius, quando censeant nonnulli plenam fidem habendam esse.
17	Testimoniorum recognitio an fieri debeat post litem contestatam.	35	Testimonio unius nunquam plena fides habenda
18	Testimoniorum recognitio quando fieri debeat in crimine hæresis.		
19	Testimonia in causa hæresis nihil refert		

- habenda est.
- 36 Testes duo sunt necessarij ad plenam haresis probationem.
- 37 Participi criminis nullam fidem habendam esse, sunt qui asserant.
- 38 Socio criminis credendum quomodo sit.
- 39 Testimonia, etiam fide dignissimorum hominum, nullum habent pondus in his quæ ab alijs audierint.
- 40 Testes oculati magnum pondus habent ad faciendam fidem.
- 41 Testificari nequeunt hæretici contra catholicos.
- 42 Testimonium hæretici aduersus hæreticum admittendum est.
- 43 Testimonium hæreticorum quando alias admitti possit.
- 44 Testimonium hæreticorum recipiendum est ad reorum defensionem, ut quidam putant.
- 45 Testibus hæreticis cur nullo modo credendum sit.
- 46 Testimonium contra suos consanguineos dicere in causis criminalibus nemo cogi potest.
- 47 Testimonium dicere tenetur quilibet aduersus consanguineos suos in causa haresis.
- 48 Testimonium consanguineorum aduersus consanguineos, cur validissimum sit.
- 49 Testimonium falsum qui contra consanguineum dixerit, cur seuerius puniri debeat, quam qui aduersus extraneum.
- 50 Testes, etiam publicatis testimonijs, semper admittendi sunt in causa haresis.
- 51 Testes cur semper admitti possint in causa haresis.
- 52 Testes concordēs esse debent, ut fides eis haberi queat.
- 53 Testimonijs illorum plena fides habenda est, qui concordant in rerum substantia.
- 54 Testimonium illorum suspectissimum est qui eundem, premeditatumque sermonem asserunt.
- 55 Testis legitimus est in causa haresis is, qui hæreticum iudicibus indicat.
- 56 Testis, qui contra hæreticum dixit, & moriens testimonium suum renocat, quomodo credendum sit.
- 57 Testis quamuis moriens testimonium renocet quod dixerat, priori eius testimonio standum est.
- 58 Testis, qui contrarium dicit eius, quod prius testificatus erat, in causa haresis interdum audiendus est.
- 59 Testi morienti cur magis credendum sit.
- 60 Testimonio posteriori fidem habendam non esse, qui putant, audiendi non sunt.
- 61 Testibus singularibus seu discordibus, tametsi plurimi sint, haresis probari plene nequit.
- 62 Testes singulares qui contrarij sunt, fidem sibi ipsis abrogant.
- 63 Testes plurimi singulares & prorsus diuersi, perinde sunt, ac si vnus tantum modo testificaretur.
- 64 Testes diuersi & singulares, si de rebus connexis testimonium dixerint, plusquam semiplenam probationem faciunt.
- 65 Testibus singularibus sufficit probare partes ad probandam rem indiuiduam vel continuum actum.
- 66 Testes singulares, qui de singulis speciebus testimonium dicunt, sufficiunt ad probandum aliquid generale, ut multi censent.
- 67 Testibus, qui de singulis speciebus testimonium dicunt, non esse habendam fidem, verior est sententia.
- 68 Testibus singularibus probari posse aliquem hæreticum esse, sunt qui asserant.
- 69 Testibus singularibus probari posse aliquem hæreticum esse, periculosa & falsa

- falsa omnino opinio est.
- 70 Testes singulares non sufficere ad probationem haresis, rationibus demonstratur.
- 71 Testibus singularibus si haresis probari posset, multa sequerentur absurda.
- 72 Testibus pluribus singularibus probari posse aliquem hæreticum esse in genere, ineptissime nonnulli dicunt.
- 73 Testes in specie debent sui testimonij rationem reddere.
- 74 Testibus singularibus neque in genere, neque in specie probatur haresis.
- 75 Testes de eadem specie haresis testificantes, quamuis singulares sint in loco & tempore, concordant in eiusdem haresis probatione.
- 76 Tempus & locus non sunt circumstantiæ necessariæ ad probandam haresim.
- 77 Testibus singularibus cum ad eundem finem tendunt, & plures sunt, & fide digni, fides plene haberi potest.
- 78 Testes quomodo idonei probari possint.
- 79 Testes quomodo resutare possit reus.
- 80 Exceptiones quæ admitti debeant, aduersus testes.
- 81 Exceptiones si iuste aduersus testes obijciantur, admittendus reus est ad earum probationem.
- 82 Consanguinei reorū admittendi non sunt ad probandas exceptiones contra testes accusatoris.
- 83 Testis periurus, qui testimonium suū quod iurauerat se celaturum, patefacit, quomodo puniendus sit.
- 84 Falsi testes quot malorum causa sint.
- 85 Falsi testes qua pœna coerceri possint in causis ciuilibus.
- 86 Falsus testis puniendus est pœna talionis in causis criminalibus.
- 87 Falsus testis quomodo coercendus sit lege duodecim tabularum.
- 88 Falsi testes hodie non sic damnantur, ut e saxo præcipitentur.
- 89 Falsi testes qui virum catholicum hæreticum esse testantur, omnium pessimi sunt.
- 90 Falsus testis in causa haresis quomodo puniri debeat.
- 91 Falsi testes qui suo testimonio parum nocuerunt, qua pœna afficiendi sint.
- 92 Falsi testis, qui combustus fuit, utrum filij, & nepotes infames sint.
- 93 Talionis pœna non vti debent inquisitores, nisi ob maximam causam.
- 94 Falsus testis in causa haresis an admittendus sit ad pœnitentiam, si prius veniam petat, quam curiæ seculari relinquatur.
- 95 Falsus testis qui seipsum detulit, mitius puniendus est.
- 96 Testem qui auro, aut quouis alio modo corripit, ut falsum diceret testimonium quo pacto puniendus sit.
- 97 Iezabelis facinus.
- 98 Testes si testibus aduersentur, qui alijs sint præferendi.

De testibus.

IESTES a testando dicuntur: nã testari est sententiam nostram exponere. Vnde testes dicuntur, quod ea, quæ de rei gestæ veritate sentiunt, in iudicium proferant. Testimo-

niū vero est, rei cognitæ voluntaria confessio. [Authore Arist. lib. rhetor. ad Alexan. cap. de testimonio & testibus. Alciat. in l. plebs est. §. 1. de ver. sign.]
2 Probatio, quæ testibus fit, inartificialis apud rhetores dicitur: quia ipsa per se caret arte, & extra causam sumitur, & non

& non colligitur aliqua ratione argumē-
tationum : sed extra dicendi rationem
eam accipit orator . Est autem firmissi-
ma probatio , quæ testibus fide dignis
constat , quia hominum scientia nititur .
Vnde diuinis Hebræorum legibus fre-
quentissime cauetur , vt in ore duorum
vel trium testium stet omne verbum .

[Arist. lib. 1. rhetori. cap. vlti. Cicero
in partitioni. orat. c. 1. Fabius. lib. 5.
institu. orato. cap. 1. Deut. 17. nu. 3 5.
c. in omni. c. licet vniuersis. de testi.]

3 Cæterum non eadem fides omnibus
testibus habenda est . Nam ex perso-
narum qualitate , plus , minusve fidei his
vel illis tribuendum erit . Quamobrem
(sicuti iure consulti docent) multa ex-
ploranda sunt in testibus , scilicet , con-
ditio , dignitas , diuitiæ , paupertas , ami-
citiæ , inimicitia , sexus , ætas , & id genus
alia . Cicero quoque in topicis inquit :
Non qualiscunque persona testimonij
pondus habet . Ad faciendam enim fi-
dem autoritas quæritur : sed autorita-
tem , aut natura , aut tempus affert . Na-
turæ autoritas in virtute inest maxi-
me : in tempore autem multa sunt , quæ
afferant autoritatem : ingenium , opes ,
fortuna , ars , vsus , necessitas . Nam &
ingeniosos , & opulentos , & ætatis spa-
tio probatos , dignos quibus credatur
putant , non recte fortasse , sed vulgi opi-
nio mutari vix potest : ad eamq; omnia
dirigunt , & qui iudicant , & qui existi-
mant . [l. 2. cū sequenti. ff. de testibus.]

4 Et in partitionibus oratorij idem Ci-
cero de singulis testibus considerare do-
cet , si forte natura vani sunt , si leues , si
cum ignominia , si spe , si metu , si iracun-
dia , si misericordia impulsis , si præmio ,
si gratia adducti testimonium perhibe-
runt . Denique , vt Hadrianus impera-
tor scripsit : quæ argumenta ad quem
modum probandæ cuiquæ rei sufficiant ,

nullo certo modo satis definiri potest .
Alias numerus testium , alias dignitas &
autoritas , alias veluti consentiens fa-
ma confirmat rei , de qua quæritur , fi-
dem . Ad summam , iudex his omnibus
exploratis magis scire poterit , quanta
fides testibus sit habenda . [l. 3. §. 1. ff.
de testibus.]

5 Ea tamen hoc loco præterire non po-
tuit , quæ Alexander Theologus his ver-
bis scripta reliquit : Humanæ leges con-
siderarunt quinque in personis testium ,
videlicet , mores , naturam , fortunam ,
animum , & statum . Circa mores con-
siderarunt duo , propter quæ non debet
fides testibus adhiberi : errorem , & ma-
litiæ . Propter errorem , infideles , pro-
pter malitiæ , infames repellendos esse
a testimonio constituerunt . Item , circa
naturam duo considerarunt , ætatem , &
sexum . In pueris defectus ætatis obnu-
bilat rationem : in mulieribus sexus
emollit voluntatem , propterea pueros
& mulieres idoneos non esse ad testimo-
nium censuerunt . Item , circa fortunam
considerarunt duo : conditionem ser-
uitutis , & aduersitatem paupertatis . Ser-
uitus habet annexum dominationis ti-
morem : paupertas vero temporalitatis
amorem , quæ solent plurimum ad men-
daciū inclinare . Item , circa animum
duo potissimum considerauerunt , in-
tellectum , & affectum : & in intellectu
considerauerunt alienationem rationis ,
& in affectu libidinem voluntatis : &
hanc diduxerunt in libidinem iræ , quæ
est in odio , & libidinē concupiscentiæ ,
quæ est in desiderio .

6 Præterea , libidinem concupiscentiæ cō-
siderauerunt dupliciter : scilicet , quantum
ad se , & quantum ad alios . Et iuxta
hanc distinctionem contingentium ex
parte animi , quatuor genera personarū
ad testimonium perhibendum indigna
esse

esse censuerunt : videlicet furiosos , pro-
pter alienationem rationis : inimicos ,
propter libidinem voluntatis in irascen-
do : domesticos , propter concupiscen-
tiæ voluntatis respectu familiaris : ac mul-
to magis iudicant inidoneum esse testē
in re propria respectu sui : quemadmo-
dum beatus quoque Cyprianus eleganter
quadam in epistola differit . Consi-
derauerunt præterea æmulationem , sta-
tus laicorum & clericorū , & alios perso-
narum defectus : quas ob res multos ad
perhibendum testimonium parum ido-
neos esse censuerunt . Est autem lega-
litas siue idoneitas personæ testificantis ,
dignitas quædam hominis , cuius testi-
monio debet fides haberi , absque omni
suspensione mendaciæ . Inidoneitas ve-
ro est defectus dignitatis in persona ,
propter quem fides testi non habetur ob
suspensionem mendaciæ . [Alexan. Ales
3. p. q. 43. membro. 3. Cypria. episto.
9. lib. 4. Gratian. in patrum decretis.
3. q. 4. & iterum. 4. q. 2. cum seq.]

7 Sed iam ad hereticos reuertamur : quo-
ties aliqui testificari volunt in causa hæ-
resis , moneri diligenter debent ab in-
quisitoribus , vt ne prece , pretio , ira ,
odio , aut qualibet alia illicita , vel iniu-
sta causa , vlllo modo falsum testimoniū
dicant . Ad hæc , admonendi sunt vt
considerent , quam graue sit & horrendum
tanti criminis innocentem aliquē
infamare .

8 In primis autem iurare testis debet co-
ram iudicibus , se dicturum omnino ve-
ritatem , idque sub forma solemnī , quæ
fere hodie est eadem ipsa , qua olim ac-
cusatores iurare solebant : vt ex Demo-
sthene intelligitur oratione aduersus Co-
nonem , vbi tale iurandum memo-
rat : Iuro ego per Deos Deasque omnes ,
me omnino a Conone perpeffum ea ,
quæ cōqueror : quod si sancte iuro , mul-

ta mihi bona eueniant , neque in posterū
quicquam tale accidat : sin peiero , fun-
ditus peream & ipse , etsi quid mihi est ,
aut futurum est . Sic iurant catholici
per Deum , & crucē , & sacrosancta Dei
euangelia , se dicturos veritatem : quod
si fecerint , Deus illos adiuuet : sin autem
contra , Deus eos condemnet . Testi autē
non iurato fides habenda non est , etiā si
vir alioqui fide dignissimus sit . [c. hor-
tamus. 3. quæst. 9. c. nuper. de testibus.
l. iurisiurandi. C. eodem titulo.]

9 Deinde , testes examinandi sunt ab in-
quisitoribus : & coram duobus religio-
sis viris , clericis aut monachis rata fa-
cere debent sua testimonia , & fideliter
scribenda sunt a publico tabellione ea
omnia , vel a duobus alijs ad eam rem
idoneis . Hoc propterea cautum , vt tot
inspecta oculis , tot insinuata sensibus ,
falsi suspensionem excludant , sicuti Pe-
trus Anchar. ait . [c. vt officium. §. ve-
rum. & inibi Domini. c. vlti. de hæret.
lib. 6. & illic Anchara.]

10 In eadem autem examinatione inqui-
sitores diligenter perscrutari debent te-
stimoniorum fidem , & subinde testes
interrogare multa de ante actis , multa
de infecutis , ac de loco , tempore , per-
sona , & cæteris quemadmodum olim
ab oratoribus & patronis causarum te-
stes interrogari solebant . Nam cum in
hoc iudicio rei , & eorū aduocati , testes
interrogare non queant , iustissimum
quidem est , vt inquisitores in hac parte
patronorum personam induant . Quid ?
quod in Deuterono . cauetur , vt iudices
diligentissime perscrutentur , an testes
mendaciū dicant . Et ad Galliæ pro-
uincias scribens Eleutherius Papa : Iu-
dicantem , inquit , oportet cuncta rima-
ri , & ordinem rerū plena inquisitione
discutere . Postremo , ad officium in-
quisitorum pertinet , vitam & mores te-

- stium sedulo inuestigare, quemadmodum quodam primæ instructionis capitulo plenius continetur. [Fabius lib. 5. insti. orato. cap. 1. Deuterono. 19. c. iudicantem. 30. quæst. 5. prima instructio. Hispalen. c. 14.]
- 11 Ad hoc, testium examinatio ab ipsismet inquisitoribus fieri debet: nec vlllo modo est cuiquam cõmittenda, excepto si testes iuste sint impediti, & iudices ad eos ire, neque facile possint, neque omnino debeant: tunc enim committere poterunt inquisitores testium examinationem vicario episcopi, vel alteri ecclesiastico iudici, aut certe alicui perito, & prudenti viro, qui tabellione siue secretario causæ testimonia scribente, testes diligenter examinare, ac modum & constantiam, & alias testium, & testimoniorum circumstantias ad inquisitores mittere debet. Et ita multis instructionum capitulis cauetur, & iuri & rationi satis consonat. [prima instr. Hispalen. cap. 17. instructio. 4. Tolera. c. 14. Bal. in c. 1. de controuer. inuesti. lib. feudorum. Feli. in. c. cum causam. de testi. Iaso. in. l. admonendi. de iure iuran. col. 101. Couar. lib. 2. var. reso. cap. 13.]
- 12 Possunt autem inquisitores cogere quæcunque testem, etiam si sit persona egregia, vt coram eis se sistat, & in causa fidei catholicæ testimonium perhibeat: hoc enim & iudicum authoritati, & fidei fauori debetur. [glo. in c. 1. de testib. cogen. Domin. in. c. præsentium. de testib. lib. 6. Ludoui. Roma. notabili. 401. Iaso. in. l. ad egregias. de iure iuran.]
- 13 Id tamen prudenter fieri debet, ita vt egregiæ personæ, rogari potius, quam compelli videatur: id etenim vrbanius & modestius est. Præterea, illustres viri, & moniales, & aliæ honestiores faminæ, non sunt facile in iudicium ab inquisitoribus trahendi: sed vel ad has personas iudices ire, vel certe alios mittere debent: quod quidem ex dignitate, authoritate, honestate, alijsque testium qualitatibus constituendum erit. Cæterum, Vrgulanæ (quam supra leges amicitia Augustæ, Tiberij temporibus extulerat) potentia adeo nimia Romanæ ciuitati fuit, vt testis in causa quadã, quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur. Missus est prætor qui domi interrogaret: cum virgines vestales in foro, & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit. Author Corn. Tacit. lib. 2. annali.
- 14 In cæteris criminibus testimonia dicenda sunt intra dilationem partibus concessam ad probandum, & procedi non debet ad receptionem testium lite non contestata, quemadmodum in causis ciuilibus planius id constitutum est. [cap. accedens. 2. cap. quoniam. vt lite non contestata.]
- 15 Sed in causa hæresis, in qua inquisitio iudicis officio fieri solet, dubiũ non est, quin testes recipiendi sint lite nondum contestata. [c. quoniam frequenter. §. sunt & alij vt lite non contestata.]
- 16 Ex testimonijs tamen receptis inquirete iudice, aut informatione summatim facta, nemo damnari debet, nisi testes in ordinario iudicio fuerint repetiti, & rata fecerint sua testimonia. Et hæc quidem sententia ab omnibus probata est: quia citãdus est reus, vt testes cognoscat, & eos eorũq; dicta refellat. [c. 2. de test.]
- 17 Hic autem illud quæritur, an recognitio testimoniorum fieri debeat post litẽ contestatam. Et in alijs quidem criminibus nulla dubitatio est: sunt enim testes repetendi reo citato, vt ante dixi.
- 18 Quid ergo in crimine hæresis, in cuius probatione reus citãdus non est?

Ac mea

- Ac mea quidem sententia, cum id comode fieri nequit, opus non est, vt dicta testium rata habeantur intra dilationem temporis a iudice assignati ad probandum: quia cessat causa, propter quam id leges exigunt. [cap. vltim. de hæret. lib. 6. Felinus, Decius, & cæteri in cap. 2. de testibus.]
- 19 Accedit huc, quod si verum est, sicuti est, quod in causa hæresis nomina testium non sunt edenda reo: quid refert vtum hoc an illo tẽpore rata testimonia fiant? Frustra expectatur euentus, cuius nullus est futurus effectus. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt lega. seu fid. com. no. cau.]
- 20 Ad hæc, in causa hæresis proceditur simpliciter, de plano, sine iudiciorum strepitu & figura: quo casu litis contestatio necessaria non est, vt Clemens V. constituit. [c. vlt. de hære. li. 6. Clemens. sæpe. de verborum significatione.]
- 21 Deinde in examinatione testium adhiberi duo religiosi ac discreti homines, qui loco rei absentis testes cognoscant: & saluum ius est reo refutandi testes & eorum testimonia, cũ dicta eorum fuerint publicata: nihil ergo interest, vtũ testes repetantur ante accusationem, vel post litẽ contestatam. [cap. vt officiu. §. verum. de hæret. lib. 6. cap. quoniã in princ. vt lite non contest.]
- 22 Vigilet ergo promotor fiscalis, & instet, vt testes coram religiosis viris sua dicta repetant, & testimonia iterent: ne forte moriantur, aut absint, antequam lis contestetur. Iudices autem hoc de negare nõ debent, ne probationes pereãt: sed quæcunq; iusta aut probabilis causa esse videatur, testes iterũ producendi, & (vt vulgus loquitur) ratificandi sunt.
- 23 Iusta causa est repetendi testes ante litẽ contestatam: si testes ægri sunt morbo graui: si diu absuturi sint: si reus ipse est absens, aut præsens quidẽ, sed nondum comprehensus, neque in carcerem coniectus: denique si testes curiæ seculari relinquendi sunt. [c. quoniam frequenter. vt lit. non con.]
- 24 Cum autẽ obiecta crimina negat reus, tunc accusatione a promotore fiscali post admonitiones edita, testes iterum ab inquisitoribus vocandi, & rursus interrogandi sunt. Quod fieri solet nõ ostẽso illis priori testimonio, vt rectius intelligi queat, vtũ vera vel falsa dicat: Mendacem enim (vt prouerbio dicitur) memorem esse oportet: quamuis in alijs causis aliud fieri debeat, ne testis anceps periuriũ subire cogatur. [Felin. in c. cum in tua. de testib. Nicol. Boer. decif. 108.]
- 25 Præterea, cum in hac posteriori testium examinatione, omnis fere testimoniorũ pondus consistat, quamuis reus dicat se habere velle testes, vt vulgo dicunt, pro ratificatis, nihilominus iudices eosdem iterum examinare & interrogare debent: ne forte defensio reorum pereat, cui ne nominatim quidem renuntiare queunt, vt alibi dixit. [l. si non defendantur. de pœn. glof. & interpretes in. l. pactum inter. de pact.]
- 26 Post hæc, publicatio testium fieri debet: & eorum exemplum reo dandum est, illis duntaxat circumstantijs omisissis, ex quibus reus facile intelligere possit, qui sint illi, qui contra eum perhibuerunt testimonium. Inde est, quod reo dari non solet hora, neque dies, quibus testes dicunt crimina fuisse commissa, nisi forte id reus petat, vt se defendere queat: sicuti alibi diximus. Item exemplum testimoniorum describendum est a secretarijs, & ab inquisitoribus excutiendum & corrigendum, & alterum exemplum inferendum est actis processus. Præterea, ita reo dari debet testimoniorum exemplum, vt plane intelligat, an testes de his quæ ab alijs

○○○ 2 audie-

audierunt, vel de his quæ ipsi viderunt testificati sint. Et ita multis instructionum capitulis, & senatus epistolis continetur. [prima instr. Hispal. cap. 16. Barr. in l. solum. C. de testi. Abb. Deci. & cæteri in c. causam. q. 1. eod. tit.]

27 Cæterum, in hac testimoniorum publicatione nomina testium reis edenda nõ sunt: quia semper graue periculum ex ea re immineret testibus: vel certe causis fidei vniuersis. Nam pauci admodum inuenirentur, qui aduersus hæreticos testimoniū perhibere vellent. Quas ob res constitutione quadam extrauagante Innocentij. v. i. prohibetur, ne nomina testium reis ipsis vlllo pacto retegantur. Verba constitutionis hæc sūt: Volumus vt nomina tam accusantium prauitatem hæreticam, quam testificantium super ea, nullatenus publicentur, propter scādalum vel periculū, quod ex publicatione huiusmodi sequi posset: & adhibeatur dictis huiusmodi testium nihilominus plena fides. Sic olim Socrati accusato de hæresi, ne nomina qui dem accusatorum dicta fuerūt. De qua re apud Platonem in apologia Socrates ipse conquereretur, dicens: Accusatores permulti sunt, & longo iam tempore me accusant, & in ea ætate vobis suaserunt, in qua plerique vestrum pueri, aut certe adolescentuli per facile credidistis, deserta in causa nemine me defendente: atque id quod a defensionis ratione omnium alienissimum est, neque nomina quidem illorum scire licet atque proferre. [c. vlti. de hereti. lib. 6. extrauag. Innocen. v. i. in directorio inquisitorum impressa. fol. 52. contra Paul. Paris. conf. 2. lib. 4.]

28 Hinc est, quod in crimine hæresis nõ debet citari reus ad ratificationem testium, ne illos cognoscat: quamuis in omnibus alijs criminibus, ad cognoscē-

dos testes rei citandi sint. [l. de vno quoque. de re iudic. l. nam ita diuus. de aduotio. authen. de testib. §. & hic vero multoties. Ludou. Roma. singula. 366. Hippoly. consilio. 8. Ludou. Care. de hæreti. nu. 121.]

29 Sic etiam in cæteris quibusuis criminibus nomina testium reis ipsis edenda sunt, vt testes refutare possint, & innocentiam suam ostendere, quod sane fieri semper debet, etiam si per inquisitionem procedatur: ne per nominum occultationem infamandi, per defensionis vero denegationem, perhibendi falsum testimonium, improbæ audacia præbeatur: etenim defensionis facultas nulli vnquam auferenda est. [c. qualiter. 2. §. pen. de accusa. l. defensionis. de iure fis. lib. 10.]

30 Quæ omnia multo magis locum habere debēt in inquisitionibus & visitationibus, quæ aduersus iudices & ministros eorū fiunt. Sunt enim positi quasi signum ad sagittam: neque possunt omnibus placere, cum ex officio teneantur, litigantes plurimos quotidie increpare, in carcerem & exilium mittere, multa re, condemnare, ac nonnunquam pœna mortis punire: vnde fit, vt sepiissime in multorum odium incurrant, & insidias patiantur. Quod Cicero pro Flacco elegantissime his verbis depingit: O conditiones miseræ administrandarum ciuitatum & prouinciarum, in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia vituperationum: vbi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio perniciofa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: venientes prætores expectant, præsentibus inseruiunt, abeuntes deserunt. Demosthenes quoque adolescentem monere solebat, ne ad rempublicam

blicam se conferrent, affirmans, si duæ essent viæ ab initio propositæ, vna quæ ad rempublicam, altera quæ ad interitum aperte ferrent: essentque manifesta illa, quæ gerentes respublicas subire oportet, formidines, inuidias, odia, calumnias, simultates, contentiones, certamina, illam potius electuros esse homines, quæ ad interitum ferret. Author Plutar. in Demosthene. Ipse quin etiã Plutar. in politi. inquit: Quæuis reipublicæ administratio inimicitias & dissidia quædam affert. Quas ob res nomina testium aperienda sunt omnibus etiã magistratibus, si modo id necessarium erit ad eorum defensionem, quemadmodum lege regia plane constitutum est. In visitationibus vero non eduntur nomina testium, quia neque pœna ordinaria imponitur. [c. qualiter. 2. de accusati. regia. l. 1. i. titul. 1. lib. 8. ordinati. cap. 1. de accusa. lib. 6. Paulus Parisus consilio. 2 lib. 4.]

31 Illud palam est, vnius hominis testimonio plenam fidem habendam non esse: quod non tantum legibus humanis, sed etiam diuino iure frequentissime constitutum est. Lex enim Deutero. ait: In ore duorum aut trium testium peribit, qui interficietur: nemo occidatur vno contra se dicente testimonium. Et iterum: Non stabit testis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Et lib. Numero. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium, nullus condemnabitur. Et in euangelio Matthæi: Adhibe tecum vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: quod & alibi sepe cauetur. [Deutero. 17. & 19. Nume. 35. Matth. 18. Ioan. 8. 2. Corin. 13.]

32 Plurimis quoque Pontificum & Cæ-

farum constitutionibus id ipsum renouatum est. Et quamuis olim apud ciues Romanos magna esset Catonis auctoritas, nihilominus tamē orator quidam, cum vnico testi credendum non esse diceret, Neque si Cato, inquit, is foret. Author Plutar. in Carone Vticensi. Duo itaque vel tres testes necessarij sunt ad plenam cuiusque rei probationem: quia vnus facile corrumpi & peruertere poterit: plures vero quam duo vel tres in quacunque causa requirere, graue admodum atque adeo impossibile foret. [l. vbi numerus. de testib. cap. licet vniuersis. eo. tit. episcopus Abulen. in Deuter. c. 19. quæstio. 4. Domin. Soto. lib. 5. de iust. & iur. quæst. 7. arti. 2.]

Sanctus Thomas in episto. ad Hebræos cap. 10. lectio. 3. inquit: Quia in iudicio vnus affirmat, alter negat, non plus credendum est vni, quam alteri: multitudini autem est credendum. Omnis autem multitudo cõpletur numero ternario: & ideo sufficit, quod sint duo cum accusante, sed tertius testis superadditur ex abundantia. Et idē diuus in euangelium Ioannis cap. 8. lectione. 2. Duorum hominum testimonium verum est: intelligendū est, quod pro vero in iudicio est habendum. Cuius ratio est, quia in actibus humanis vera certitudo haberi non potest: & ideo accipitur inde id, quod certius haberi potest, quod est per multitudinem testium: magis enim est probabile, quod vnus mentiatur, quam quod multi.

33 Plures autem sunt exceptiones, quibus iuris periti probare conantur, vnico testi nonnunquam habendam esse plenā fidem. Sed vtcunque res habeat in causis ciuilibus, in causis criminalibus tamen vnico testi credendum non est: id enim periculosissimum pariter & iniquissimum esset. [Guilel. in speculo tit. de testib.]

- de testib. §. restat. Anto. & Felin. in cap. veniens. 1. eod. titul.]
- 34 Cæterum, ille casus césura dignus est, in quo multi putant vnus testimonio plenam fidem habendam esse: tunc, scilicet, cum quispiam de proprio facto testificatur. [l. quæro. §. vlt. de ædilit. edi. l. cum probatio. de proba. l. si quis decurio. C. de fals. l. seruire sponto. de testib. l. interrogari. C. de quæst. Oldra. consil. 95. Salice. in l. si quis decurio. Paul. Castren. in l. quicumque. C. de seru. fugit. Alexan. consil. 197. lib. 7. Firmia. in reperto. parte, testes duo. Socin. senior, consil. 28. lib. 3. Ruinus. consil. 105. lib. 4. Decius consil. 342. & 650. Alciat. in l. 1. §. vltim. de verbo. oblig. Matth. de Afflict. Neapolitana decisione. 369. Hippolytus consil. 111. & consil. 113.]
- 35 Sed quemadmodum paulo antea ostēdimus, diuinis & humanis legibus frequentissime prohibetur, ne in detrimentum alterius, vni testi plene credatur. Parui autem refert, vtrum de facto proprio, an de alieno quispiam testimoniū dicat: cum securius homines in facto suo mentiri, quam in alieno possint. Neque est, meo quidem iudicio, cur in hoc magis, quam in illo, veraces aut mēdaces esse credantur: par enim est vtrōbique eiusdem hominis testimonij pondus. Quod si qua sunt iura, quæ prima fronte obstare videantur, ea vel de ministro reipublicæ, cui fides haberi solet in realiqua leuissima officij sui, vel de seruo loquuntur, cui nonnunquam creditur in damnum leue domini sui. Quæ quidem iure singulari constituta sunt: neq; ad exemplum trahi debent in graue cuiuspiam detrimentum. Et ita plurimi iuris periti tradunt, quibus assentior. [Cinus & cæteri in l. si quis decurio. C. de fals. Anton. in c. cum a no-
- bis. de testib. Alex. consil. 192. lib. 6. idem Alex. & Iaso. in l. 2. §. si absens. si ex noxa. cau. aga. & ambo in l. neque is. de acqui. hæred. Paul. Castren. consil. 337. lib. 1. Curtius senior tract. de testib. conclu. vlti. Caro. Ruinus consil. 19. & consil. 65. lib. 5. Tiraquel. de retract. §. 1. glo. 14. num. 50. Syluanus consil. 17. lib. 1.]
- 36 Duo igitur testes necessarij sunt ad plenam hæresis probationem: sed opus est vt sint fide digni, & omni, quod aiunt, exceptione maiores. Hinc est, quod quāuis excōmunicati & socij criminis non repellātur omnino, vt ne testimonium dicere queant aduersus hæreticos, defensores, receptatores, & cæteros omnes suspectos, non tamen plena fides talibus testibus habenda est, nisi cum ex verisimilibus coniecturis, ex numero, ex personarum qualitate, alijsque circumstantijs, vera eos dicere perspicuum fuerit. [c. in fidei fauorem. de hæreti. lib. 6. & illic Archidiaco. Anchar. & alij. Hippolyt. Marsil. consil. 109. & iterum singulari. 209. & rursus in practica. §. diligenter. nume. 60. Gonsal. de hæret. prau. quæst. 13. Albert. lib. de agnoscen. assertio. catholic. quæst. 34. Coras. lib. 5. Miscella. cap. 20.]
- 37 Sunt autem qui putant participi criminis nullam fidem habendam esse, nisi tormentis testimonium eius fuerit confirmatum. [cap. penult. 5. quæstio. 5. Fulgos. consil. 171. Hippoly. consil. 109. Gratus consil. 59. lib. 2.]
- 38 Verior tamen sententia eorum est, qui aiunt, socium criminis testimonio suo indicium facere, maius aut minus personarum qualitate, & criminum, & aliarum rerum circumstantijs: idq; etiā si sponte sine tormentis testimonium dixerit. Neque enim ex libero homine, pro testimonio non vacillante quæstionem

- nem habere oportet. [l. ex libero. de quæstio. c. penul. 5. quæst. 5. & inibi. gloss. & interpretes. regia lex. 21. titul. 16. p. 3. & l. vltim. titul. 7. lib. 2. fori legum. cap. 1. de testib. lib. 6. & illic doct. gloss. & alij in l. si filium. C. de liberal. causa. Alexan. consil. 120. lib. 7. Corne. consil. 58. lib. 1. Ruinus consil. 58. lib. 5. Iason in l. 4. §. si tibi indicium. de condi. ob turp. caus. Aymon. consil. 178. lib. 1. Cassan. in consue. Burg. rub. 1. §. 5. Boherius decisione. 319.]
- 39 Tametsi autem fide dignissimi testes sint, nullum tamen erit pondus testimoniorum suorum, nisi de his, quæ plane scierint, non de his, quæ ab alijs audierint, testificentur. Quod scimus loquimur, inquit veritas, & quod vidimus testamur: & testimonium nostrum non accipitis. Et Sapiens in prouerb. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est. Demosthenes quoque in oratione. 2. in Stephanum, dixit: Manifestæ impudentiæ esse, ea testari quibus testis non adfuit. Et mox addit: Leges autem non ita loquuntur: sed quæ norit aliquis, & quibus gerendis interfuerit, ea testari iubent, atque tabulis inscribere: vt neque admere liceat quicquam, neque addere his, quæ scripta fuerint: rem vero e viuente auditam testari non sinunt. Et Fabius: Gentium simul vniuersarum eleuata testimonia ab oratoribus scimus, & tota genera testimoniorum, vt de auditionibus: non enim ipsos esse testes, sed iniuriarum afferre voces. [Ioan. 3. Prouerb. 12. Quintili. lib. 5. cap. 1. l. testium. C. de testib. c. licet ex quadam. eodem titulo. & vtrōbique interpretes. Alex. Ales. 3. par. quæst. 45.]
- 40 Huc accedit Plautus in Truculentio dicens: Pluris est oculus testis vnus, quam auriti decem. Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, plane sciunt.
- Et incertus ille author, qui Ethnæ montis carmina scripsit, hæc inter alia inquit:
- Non illic duce me occultas scrutabere causas:*
Occurrent oculis ipsæ, cogentque facteri.
Mille sub exiguo ponent tibi tempore veras
Res: oculique docent, res ipsæ credere cogunt.
Nec locus ingenio est, oculi te iudice vincent.
- Et Philo libro de confusione linguarū: Visus certus, potius quam fallax auditus, testis adhibendus est. Quapropter in optime constituta republica, lege cautum est, ne quis audita dicat pro testimonio: quia iudicium auditus naturali ter facile est corruptibile. Apud Mosem quoque inter vetita legitur: Non admittes auditionem vanam. Vbi non tantum interdicit, ne quis falsum sermonem aut stultum accipiat auribus: sed docet, quod ad manifestam veritatis perceptionē, longe minus quam visus idoneus habeatur auditus; cū sit refertus vanitatibus. Idem Philo lib. de iudice: Qui auritos testes accipit, vane non sane accipit: nam oculi rebus ipsis interueniunt, & contrectant quodammodo negotia, totaq; percipiūt, adiuuante luce, per quam illustrantur, deprehendunturque omnia: aures autem minus fidei habent, quam oculi, vt quibus non cū rebus ipsis sit commercium, sed cum sermonibus rerum interpretibus, non semper veritatem sectantibus.
- 41 Præterea, hæretici cum sint excommunicati & infames, testificari nequeunt contra catholicos. Quod primo apostoli decreuerunt, deinde Pontificum & Cæsarum legibus sæpe renouatum & constitutum est: postremo maiores nostri,

- stri, canonibus. 4. concil. Toletani, id ipsum inseruerunt, addita ratione: quia sicut in fide Christi, suspecti sunt, ita in testimonio humano dubij habentur. [Apostoli. cano. 74. c. non potest. c. Pagani. 2. q. 7. c. beatus. 3. q. 4. cap. suspectos. 3. q. 5. l. quoniam. C. de hæret. nouella cõstitutio Iustiniani. 45. & 4. concil. Toletano. can. 62.]
- 42 Hæretici vero testimonium aduersus hæreticum admittendum est: vt (quod Iustinianus inquit) dignus sit testis litigatore, ac talis qualis est reus. Neque enim hæreticus in alio reprobare potest mores, quos in se approbat. [l. quoniã. C. de hæret. & inibi Godofred. l. in arenam. de inoffi. testam. l. eum qui. §. Iulianus. de furt. c. si hæreticus. 2. q. 7. Lucas in. l. veterani. C. de vetera. lib. 12.]
- 43 Et sicuti quibusdam placet, hæreticorũ testimonium admitti potest vtraque parte approbante: vel cum rem a se gestam explicant, adhibitis tormentis: vel cum testimonium perhibent in causis grauioribus, id est hæreseos, simonię, læsæ maiestatis, expilatæ annonę: quibus casibus eis creditur, si verisimilia dicant, vel sint plures numero. [Bart. Iaso. Alciat. in l. 1. C. de sum. Trinit. Brun. lib. 5. de hæretic. cap. 10.]
- 44 Sunt etiam qui putant recipiendũ esse testimonium hæretici ad reorum defensionem, vt ne facultas probandi innocentiam reis auferatur. [Felin. in cap. de cætero. de testib. Guillel. Benedi. in c. Rainuntius. de testam. part. qui cum alia. num. 250.]
- 45 Sed meo quidem iudicio vix vnquam opiniones istæ recipiendæ sunt. Primo, quia nullo iure probantur: deinde, quia legibus multis palam aduersantur: postremo, quia cum hæreticis omne commercium catholicis est interdictum, omnisque communicatio prohibita. Non

igitur hæreticis testibus villo modo credendum est: excepto si forte tormentis fatigati, occultum aliquid, & reipublicæ vtile patefecerint. Ad summam, iudex magis scire poterit, quanta fides talibus hominibus sit habenda. [l. 3. §. 1. de testibus.]

- 46 Illud præterea nouisse cõueniet, quod quamuis consanguinei iure ciuili cogi non possint, vt in causis criminalibus contra consanguineos testificentur: si tamen sponte aduersus eos testimoniũ perhibent, plena fides illis, perinde atque alijs testibus extraneis habenda est. [l. lege Iulia cum seq. de testib. & illic Bar. l. reg. 17. ti. 16. par. 6. & l. vlt. ti. 13. p. 7.]
- 47 Sed hoc amplius in causa hæresis cõstitutum est, vt consanguinei teneantur contra consanguineos & propinquos testimonium dicere: ac tanto firmiter eorum testimonium, quanto a suspicione odij consanguinei longius absunt. [Deut. 13. cap. si audieris. 23. q. 5. cap. literas. de præsumpt. & ibi Abb. gl. in cap. vlt. de testi. lib. 6. Aimon. Crauenta conf. 220.]
- 48 Accedit eodem, quod qua ratione sua cuique confessio plurimum nocet, cum e contrario testimonium in rem suam nullius ponderis sit: eadem omnino ratione, validissimum est consanguineorum aduersus consanguineos probabile testimonium, cum contra in fauorem eorum nihil aut parum prodesset. Nam quemadmodum nemo vnquam carnẽ suam odio habuit, sic etiam nemo consanguineos suos gratis odio habere existimandum est: cum his enim amicitia (vt inquit Cicero in Lælio) natura ipsa peperit. [l. 1. C. de confes. l. omnibus. C. de testib. ad Ephesios. 5. cap. non æstimemus. 13. quæstio. 2.]
- 49 Hinc est, quod seuerius puniri debet qui falsum testimonium dixerit contra consan-

- consanguineum, quam qui aduersus extraneum: sicuti docet eleganter Demosthenes priore in Stephanum oratione, dicens: Propter quod igitur Stephanus exilio in primis dignus est, id ex me audite. Iniquum est quemcunque tandem opprimere falso testimonio, sed multo iniquius & grauius vindicandum in cognatos: Non enim scriptas tantummodo leges talis homo, sed ipsius etiam naturæ coniunctionem euerit. [l. capitulum. §. omnia admissa. ff. de pœn. Confert. l. 1. cum seq. ad leg. Pom. de parric.]
- 50 Et quamuis publicatis testimonijs nõ admittantur testes super eisdem articulis, vel prorsus contrarijs: in causa tamen hæresis semper admittendi sunt, siue in fauorem rei, siue contra illum. Et hæc est sententia recepta cõmuniter, quam varijs in locis asserunt Bal. Angel. Feli. & ingens agmen. [cap. fraternitatis. de testib. Clem. vlt. eo. tit. Bal. in. l. eos. §. si quid. C. de appel. Angel. in. l. per hanc. C. de temporib. appellat. Domin. in. c. vt officium. §. verum. de hæreti. lib. 6. Felin. in. d. c. fraternitatis. Alberti. in. c. 1. de hæreti. lib. 6. quæst. 16. num. 19. Ludoui. Care. tracta. de hæreti. num. 124.]
- 51 Cuius sententię fundamenta sunt hæc. Primum, quia publicatio secreto fieri solet, quamobrem suspicio corruptionis testium in his causis cessat. Alterum, quia plurimum reipublicæ Christianæ interest, vt veritas in hoc iudicio quocunque tempore manifesta fiat, ne vel hæresis impunita sit, vel iniuria puniatur innocens. Tertium, quia per inquisitionem cõtra suspectos proceditur: quo casu testes semper sunt recipiendi. [c. constitutis. 2. de testib. Bar. & ceteri in. l. 2. §. si publico. de adulter. Authen. atqui semel. C. de probati. Innoc. Ho-

- stien. & alij. in. c. cum clamor. de testi.]
- 52 Testes autem concordantes esse debent, vt fides eis haberi queat: nam testes varij non modo fide carent, sed falsi esse facile deprehenduntur. Sic testes illi, qui contra Susannam testificabantur cõuicti fuerunt a Daniele. Sic pessimi testes, qui contra Christum dominum falsum testimonium dicebant, notantur ab euangelista, quia nõ erant conuenientia eorum testimonia. Sic etiam cum Sceuinus & Natalis diuersi olim interrogati, non congruentia responderent, exorta suspicio fuit, eos cum alijs multis aduersus Neronem coniurasse: vnde factum est, vt quæstione habita, & coniuratione patefacta, & ipsi, & Seneca, & Lucanus ciues mei celeberrimi, & cæteri omnes perirent. Sicuti Cornel. Tacitus lib. 15. annalium memorat. [Danic. 13. Marci. 14. l. eos. & illic Bartol. ad l. Corne. de fals. Felin. in. c. cum in tua. de testib. & alibi sæpe.]
- 53 Cæterum, eorum testimonio plena fides habenda est, qui concordant in rerum substantia, quamuis in accidentibus, aut leuibus circũstantijs discrepant. Nam & memoria hominum labilis est, & harum rerum obliuio facilis. [c. nihil obstat. de verbo. significa. l. quæ extrinsecus. de verbo. obligat. l. qui sententiam. C. de pœn. l. 2. §. si quid autem. de veter. iure enuclean. l. peregre. de acquire. posses. Bart. in. l. eos. de fals. Bal. in. l. de quibus. de legib. Fulgo. conf. 161. Corneus consil. 34. lib. 4. Aretin. conf. 60. Alex. consil. 5. lib. 1. Socin. senior consil. 244. li. 2. Thom. 2. 2. quæstio. 76. arti. 2.]
- 54 Quinimo qui eundem, præmeditatũque sermonem asserunt, suspectissimi sunt: videri enim possunt, ad perhibendum eisdem verbis testimonium, ante coniurasse. Quam suspensionem theo-

logi multi, & iuris periti plurimi considerandam esse frequentissime docent. [l. 3. §. 1. de testib. Ioan. Chrysof. super Marthæ. homil. 1. & illic Theophylactus in fine exordij. Tho. 2. 2. quæst. 70. ar. 2. Domin. Soto. lib. 5. de iust. & iur. q. 7. artic. 2. Bal. conf. 121. lib. 2. Alexand. conf. 137. lib. 6. Decius cõf. 627. Hippolyt. conf. 1. Gratus cõf. 75. lib. 1. Paul. Paris. consilio. 55. lib. 4.]

55 Quamuis autem in eadẽ causa, nemo esse possit pariter accusator & testis: is tamen qui iudicibus hereticum indicat; (quem veteres indicem, vulgus hodie denunciatores appellat) testis legitimus est. Neque enim villo priuato commo talis testis mouetur, sed zelo sanctissimo religionis ad publicam ecclesiæ catholicæ vtilitatem, vt hereticus corrigatur. Quod si is qui fraterna correctione vtitur, in numero testium habendus est, multo id magis fieri debet, cum ad publicam etiam reipublicæ vtilitatem iudicibus hereticus indicatur, & ita vtimur. [c. in omni. de testib. Domini. Soto. de ratio. regend. secret. m. c. b. 2. q. 4. & iterum lib. 5. de iust. & iur. q. 6. ar. 2. conclusionem. 4.]

56 Quæsitum scio, si testis contra quem prius de crimine hæresis, coram iudicibus testificatus sit, & postea moriens testimonium illud reuocauerit, cui nam testimonio maior fides habenda sit. Multi putant, priori testimonio, non autem posteriori credendum esse. [l. generaliter. C. de non nu. pec. l. 1. §. si quis filium. de carbo. edi. c. sicut. de testib. Bart. in l. eos. de fals. Abb. & Philipp. Decius in. c. per tuas. de probatio. Alexan. cõf. 251. lib. 6. Cornel. conf. 58. lib. 1. Socin. senior consil. 253. lib. 2. Feli. in. c. literas. de præsumpt. Albert. in. c. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 16. nu. 72. Boherius decis. 108.]

57 Huius sententiæ rationes magni roboris sunt, quia prius testimonium coram iudice solenni iuramento præstito, dictum fuit: posterius vero priuatum, & sine iuramentum perhiberi solet. Sed etsi contra prius testimonium, in posteriori iurauerit, iam eo ipso planissime constat, eum esse periurum, cui fides habenda non sit. Accedit eodem, quod ex priori testimonio, ius alteri quæsitum est, quod idem testis ab eo auferre non potest. Postremo, prius testimonium suspicionem caret, posterius vero aliorum persuasione dictum præsumi potest. Quam suspicionem olim Demosthenes oratione aduersus Phormionem eleganter obiecit Lampidi testi, dicens: Lampis, quo iste nititur, testimonium dicit, cum ab initio negarit, se recipisse aurum: vos vero decernentes eum recepisse, non futuri estis testes negotij? & ijs quæ vere dixit, non vtemini pro argumento? quæ vero commentus est deinceps, postquam corruptus est, ea credibilia esse existimabitis? Atqui multo iustius est Athenienses ex his quæ ab initio dicta sunt, coniecturam capere potius, quàm ex his, quæ postea concinnata fuerunt, nam ea non edoctus, sed veritatis studio dicebat: hæc posteriora per mendacium, & ad suam vtilitatem.

58 Tametsi autem superscripta sententia plerumque vera & recipienda sit, in causa tamen hæresis audiendus est interdum testis, qui contrarium dicit eius quod prius testificatus erat. Scilicet cum apparuerit manifestis indicijs, eum non leuitate, odio, aut pretio, sed zelo catholicæ fidei testimonium prius velle corrigere. Quod tunc sane intelligi poterit, cum probabilis causam retractationis ostenderit: & verisimilibus argumentis & coniecturis posteriori testimonium verius esse existimari possit. [c. accusatus. §. licet. de hæret. lib.

lib. 6. Curti. senior consil. 69. Hippolyt. consil. 109. Couaru. lib. 2. variarum resolutionum cap. 13.]

59 Ac tanto quidem magis morienti credendum est, quanto minus ad peccatum eo tempore audax est. Quis enim credat eum qui moritur, mentiri, ac falsum testimonium dicere? Nihil a morientibus fingitur, inquit Fabius: nihil enim vita laborante simplicius: moriens quidem existimandus non est immemor salutis æternæ, eum locus salubri penitentis non relinquitur. Spes enim longioris vitæ maxime fascinat homines, eosque ad peccandum audaces facit: qua destituti morientes, præterita peccata plangere, non autem alia noua committere solent: Quamdiu hic sumus, inquit Chrysostomus, anima voluptatum illecebris delinita, tristitia ægre admittit animo: cum vero migratura ex corpore est, tunc iam maiore continetur metu, quippe quæ ad ipsa iudicij peruenit limina. Cum enim pulsare animam, metus mortis incipit, ignis instat, presentis vitæ omnia succidens, philosophari eam cogit, & futura sollicita mente versare. [Fabius declama. 17. Signorol. conf. 78. & 106. Alexan. cõf. 14. lib. 3. Feli. in. c. exhibita. de homici. Guilel. Benedi. in. c. Rainutius. de testam. parte, in extremis positus, nu. 19. Hippolyt. in præct. §. restat. Ludo. Rom. & Ioan. Igneus in. l. si quis graui. §. 1. ad Syllani. Chry. epist. 2. ad Tim. hom. 5. col. pen.]

60 Neque audiendi sunt, qui putant non aliter posteriori testimonio fidem habendam esse; quam cum testis prius testimonium corrigat contra hæreticos in fauorem catholicæ fidei. Nam etsi prima sententia Alexandri 111. constitutio, id plane dicere videatur, mēs tamen legislatoris aliud proculdubio vult: Aequalitas enim seruanda est in iudicij inter accusatorem & reum: neque fauorabilior esse debet

hæresis reiectio, quam innocentis a tam graui crimine liberatio. Quid? quod fauorabiliores reis esse debemus, & ad absoluendum, quam ad condemnandum proniores: longeque satius est, nocentem absoluere, quam innocentes punire. [c. accusatus. §. licet. de hæret. lib. 6. l. scire oportet. §. aliud. de excusa. tutorum. l. ex facto. de vulga. & pupil. l. vlt. C. de fructu. & lit. expen. l. in sacris. 3. & ibi Lucas, & Ioan. de Plate. C. de prepos. sacro. scrin. lib. 12. l. fauorabiliores. de regul. iur. l. Arrianus. de actionib. & obligatio. l. absentem. de poen.]

61 Item, illud sciendum est, quod testibus singularibus, seu discordibus, tametsi plurimi sint, hæresis probari plene nequit: opus enim est ad integram probationem, vt saltem duo testes concordēs sint. [c. licet causam, de probat. c. licet vniuersis. de testib. Bal. conf. 394. lib. 2. Anton. in. c. cum oporteat. de accusat. Ioan. lup. allegatione de hæresi. §. 12. Albertinus referens plures, in. c. 1. de hæret. lib. 6. quæstio. 16. num. 54. Hippolyt. cõf. 109. Boerius, decisione 342. Paulus Parisius consilio. 2. lib. 4.]

62 Qua in re partitio a Baldo tradita consensum fere omnium meruit. Is enim ait, Testes singulares, vel contrarios, vel omnino diuersos, vel fere ad eundem finem tendere: qui contrarij sunt, fidem sibi ipsis abrogant: sunt enim eorum testimonia sese refellentia, & inter se collidentia: & non modo plenam probationem non faciunt, sed interdum etiã, vt falsi puniendi sunt. [Bal. in. c. licet causam. de probatio. Daniel. 13. c. ex tenore. c. cum causam. de testib. Aymon de antiquit. par. 4. §. sed enim.]

63 Testes autem plurimi singulares, & prorsus diuersi, perinde sunt ac si vnus tantummodo testificaretur. Si enim primus de hac, secundus de illa, tertius

- tertius de alia re longe diuersa testimonium dixerint, & plurimi alij similiter, nihilo magis aliquid gestum esse probabunt, quam si vnus tantum perhibuisset testimonium: quia re vera singuli seorsum de singulis testantur. [cap. nihilominus. 3. q. 9. Bal. in l. iuris iurand. C. de testib. Decius consil. 649. Aymon loco prænotato, nu. 4. & 7.]
- 64 Si vero testes diuersi & singulares fuerint, de rebus tamen connexis, vel de his quæ ad eundem finem tendunt, testimonium dixerint: quamuis in causis criminalibus plena fides illis non sit habenda, nihilominus tamen plusquam semiplenam probationem faciunt. [Bal. in c. licet causam, de probatio. Felin. in c. licet ex quadam, de testib. Decius consil. 650. Aymon loco memorato, nu. 8. cum seq. & consil. 35. & 73. & 78.]
- 65 Cui confine est, quod ad probandam rem indiuiduam, vel continuum actum, factum est ut partes eius probentur per testes singulares: verbi gratia, Ad probationem plenam sacrificij Eucharistiæ, sufficit quod a singulis testibus, de singulis eiusdem sacrificij partibus testimonium perhibeatur: & ita plerique iurisperiti tradunt, quibus ego vehementer assentior, quia in toto consentiunt. [l. 3. in principio, de acqui. possessio. gloss. in c. nihilominus. 3. quæstio. 9. Felin. citas plurimos in c. licet ex quadam, de testib.]
- 66 Illud quoque multis placere video, quod ad probandum aliquid generale, sufficiant singulares testes, qui de singulis speciebus testimonium dicant. Veluti ad probandam iurisdictionem generalem, satis sit, quod singuli testes de singulis speciebus, aut actibus iurisdictionis testificentur: quia omnes, ut isti aiunt, in generali iurisdictione concordant. [Glo. in l. ob carmen. §. vltim. de testib. Innocen. Bal. Anto. Abb. Ioan. Imolen. & alij Felino relati, in c. licet ex quadam, de testibus. Anchar. consil. 277. Alexan. consil. 92. lib. 5. Aretin. consil. 60. Corne. consil. 34. lib. 2. Hippolyt. consil. 1. Boherius decisio. 23. Aymon consil. 73. lib. 1. & plenius lib. de antiquit. part. 4. §. sed enim. Alberti. in c. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 16. num. 48.]
- 67 Sed verior sententia est, quod talibus testibus fides non sit habenda: quia in specie proposita, omnes singulares atque diuersi sunt: neque aliquid inuenitur duobus testibus comprobatum. Vnde relinqui nullo modo potest, quod generalis iurisdicatio probata esse intelligatur: quandoquidem, nulla species eius, duobus testibus probata est. Et ita multi iurisperiti tradunt, quibus accedo. [c. licet causam, de probatio. & inibi Bal. item Hostien. in sum. titu. de testib. §. quæ diuersitas. Innocen. in cap. licet ex quadam, de testib. Ricard. & Bal. in l. ob carmen. §. vltim. de testib. Ioan. Imol. in c. cum oporteat, de accusa. Alex. & alij quos refert las. in rep. l. admonendi, de iure iuran. col. 114.]
- 68 Sunt etiam qui aiunt, probari posse testibus singularibus, aliquem hæreticum esse: ut puta, si vnus testis, de quadam hæresi, alius de alia, & alij itidem de alijs hæresibus eiusdem hominis testimonium dixerint: iam probatum erit in genere (ut isti asserunt) hominem illum hæreticum esse. [Iacob. Butri. in l. Arriani. C. de hære. Iacob. de Aret. in l. testium. C. de testib. Bal. in c. cum omnes, de consil. Ioan. Imol. in c. cum oporteat, de accusa. Ioan. Lup. senior tract. de hæret. c. 12. Curtius de testib. concl. 37. Albert. in c. 1. de hæret. lib. 6. q. 16. nu. 51. Aymon Crauet. consil. 78. lib. 1. & loco prænotato, num. 11. Zanchi, c. 13.]

- 69 Horum tamen opinio periculosa est, & omnino falsa. Quamobrem a plerisque iurisperitis confutata, & ab inquisitoribus iam olim iure quam optimo explosa & eiecta est. [Anto. in c. cum oporteat, de accu. Ioan. Andr. in c. ut officium. §. 1. de hæret. lib. 6. & illic Domini. in §. verum Bal. consil. 394. lib. 2. Cardin. in Clemen. 1. §. verum. de hæreti. Salicet. in l. testium. C. de testib. Alexand. consil. 72. lib. 1. laso. in rep. l. admonendi, de iure iurand. col. 114. Philip. Decius in cap. licet causam, de probatio. Conrad. Brun. li. 4. de hære. c. 9.]
- 70 Quod autem opinio illorum falsa sit & absurda, cuius etiam semidocto facile perspicuum esse poterit. Nam quem admodum testibus singularibus atque diuersis probari non potest hæresis in specie, ut paulo antea ostendimus: sic etiam talibus testibus aliquem hæreticum esse in genere vlllo pacto probari nequit. Nisi enim aliqua species hæresis duobus aut pluribus testibus plane probata sit, non potest inde inferri, hæresim in genere plene probatam esse. Neque enim inferri potest verum esse in suo genere, ex eo quod non potest dici verum in tali specie: ut quidam iurisperiti recte ante nos tradiderunt. [Salicetus in l. testium. C. de testib. Conrad. Brun. lib. 4. de hæret. c. 9.]
- 71 Ad hæc, si testibus singularibus probari posset aliquem hæreticum esse, probari quoque talibus testibus posset, quempiam furem, adulterum, sicarium, aut quiduis aliud esse. Par enim ratio, imo eadē prorsus militat in probatione horum omnium, atque id genus aliorum criminum. Deinde probari nequit, Petrum hæreticum esse, nisi aliqua hæresis ab eo dicta vel facta, pluribus testibus in specie probetur. Postremo, de sin-
- gulis hæresibus accusari, defendi, & conuinci, quilibet hæreticus debet, & itidē ad fidem conuersus errores singulos nominatim confiteri & abiurare tenetur: non igitur sufficere poterit ut probatio generalis aduersus eum testibus diuersis seu singularibus fiat. Neque est cur in hæresi probanda recedi possit a regulis iuris: præsertim cum in hoc iudicio, quia maius periculum vertitur, cautius sit agendum. [c. ut officium. §. verum, de hæretic. lib. 6. Bal. consil. 98. lib. 1. Aymon Crauet. consil. 262.]
- 72 Cæterum ineptissimū illud est, quod ipse audiui quosdam dicentes, pluribus testibus singularibus probari posse aliquem hæreticum esse in genere: ac si possibile esset, hominem aliquem hæreticum esse in genere. Quod si quispiam seruo id fieri posse cõtendat: iam (ut Augustini verba vsurpem) nemo doctus risum tenebit, nemo non succensabit in doctus. Genus est, ut Porphyrius cæcè rigè definiunt, quod prædicatur de pluribus differentibus specie: est sane genus, vniuersale, generale, & commune, incertum, confusum, & informe: quod vere prædicari potest de pluribus diuersis speciebus, aut indiuiduis diuersarum specierum: quod generale est, nec visu, neque tactu, neque vlllo sensu comprehenditur, ut ciuis meus Seneca inquit, sed cogitabile est. Homo generalis sub oculos non venit, sed specialis venit, ut Cicero & Cato. Animal in genere non videtur, sed cogitatur: videtur autem species eius, equus, & canis. Et sicuti Mercurius Trismegistus in Asclepio inquit: Omnia genera immortalia sunt. Species vero seu forma in proposito est certa res, quæ iusta certitudine, qualis, & quanta sit apparet. Multum autem interest inter genus & speciem siue formam: genus enim neque videri, nec tangi

- tangi potest: indiuiduum autem, sitae forma, tangitur, & videtur, & nullo modo genus esse potest. Itaque probatio in genere, nusquam est, vt rectissime dicit Alciatus. Ex quibus omnibus multisque alijs perspicuum est, tam non posse hunc, aut illum hominem haereticum esse in genere, quam species genus esse non potest. [l. si peculium. de manu. testam. Francif. Tirelma. lib. 1. dialecticæ considera. c. 7. Seneca epistola. 59. Alciat. lib. 10. Parergo. c. 16.]
- 73 Eisdem omnino rationibus evidentissimum est, neminem in genere cogendum esse posse: neque enim possibile est, probare in genere aliquem cogendum esse: quia testes in specie debent sui testimonij rationem reddere. Proinde quamuis regia lege pragmatica sancitum sit, vt in huius nefandi criminis cognitione procedatur, sicuti in crimine haereticis, & laesæ maiestatis: nihilominus tamen testibus singularibus, nemo plene conuincitur potest, esse cogendus. Cum autem quidam anno superiori clamaret dicens: probatum esse in genere testibus singularibus, reum quendam esse cogendum, me respondisse memini: si nefandum crimen probatum est in genere: poena similiter irrogetur in genere: saluum sit indiuiduum: & cogendus in genere, si libet, comburatur. [Vide Paul. Parisi. consil. 163. lib. 4.]
- 74 Ergo, vt a digressionem reflectamus ad id, quod erat institutum, neque in genere neque in specie probatur haereticis testibus singularibus. Neque enim hæc probatio excipitur a generali regula iuris. [c. licet causam. de probationi. c. bonæ. 1. de electio. cap. nihilominus. 3. quæstio. 9.]
- 75 Duo tamen casus ab ea regula sunt excipiendi. Prior cum testes de eadem specie haereticis testificantur, sed singula-

res sunt in loco & tempore: hi enim concordant in eiusdem haereticis probatione: locus vero ac tempus extranea sunt, & vt iurisperiti loquuntur, non plurificat haereticis sepius dictam & continuatam. [Salicet. in l. testium. C. de testib. Brun. lib. 4. de haeret. c. 9. Albert. lib. de assertio. catho. quæst. 34.]

76 Horum sententia verissima est, vt mihi quidem videtur. Primum, quia tempus & locus non sunt circumstantiæ necessariæ ad probandam haereticis. Deinde, quia diuersitas testium in alijs, quam in substantia, non abrogat fidem eorum. Ad hæc, perinde facit haereticis, qui varijs locis & temporibus, eandem haereticis repetit: ac fur, qui id, quod rapuit & furatus est singulis testibus ostendit, varijs temporibus & locis. Postremo, absurdum admodum esset, vt seductor quispiam singulos homines totius populi, seorsum doceret suas haereticis, & tamen vniuersorum testimonij conuincitur non possit: quod nemo sanus probabit. [Thom. 2. 2. q. 70. arti. 2. Bart. in l. eos. ff. de falsi. cuius sententia communiter est recepta. l. inficiando. §. infans. ff. de furtis. & inibi Bart.]

77 Excipitur & posterior casus, cum testes singulares ad eundem finem tendunt, & plures sunt, & fide digni. Nam si eorum testimonia verisimilia sunt, iudex poterit plenam fidem eis adhibere. Quod quidem a plurimis traditum, & vni forensi receptum est. [l. 3. §. 1. & l. ob carmen. §. vlti. ff. de testib. Paul. & Cacialup. in l. admonendi. ff. de iur. iuran. Brun. li. de indic. col. 3. Socin. consil. 262. lib. 2. Scevola. consil. 3. Decius consil. 163. Curtius iunior consil. 106. Crauet. consil. 78. Hippolyt. singul. 114. & in l. 1. §. ad quæstionem. ff. de quæstio. Tiraquel. de poenis. causa. 51. pu. 106. Sylvanus consil. 36.]

78 Post

- 78 Post hæc, de refutandis testibus quædam sunt adijcienda: quia sola eorum reiectione reorum causæ nonnunquam defenduntur. Est autem locus a testibus, & contra testes iureconsultis rhetoribusque communis. Multa enim pro testibus, & contra testes ab vtrisque dici solent. Sed ea quæ pro testibus dicuntur, breuiter cõcludi possunt: quia qui libet bonus esse præsumitur, donec probetur contrarium. A testibus itaque dicitur secundum autoritatem & vitam testium & constantiam & verisimilitudinem testimoniorum. [l. scire. §. sufficit. de excusat. tutorum. c. r. de scrutin. & lib. 2. rhetor. ad Herenni.]
- 79 Contra testes vero dicere poterit reus, eos esse infames, fures, raptores, & facinorosos, excommunicatos, seruos, pauperes, & perfidæ nationis. Id quod eleganter facit Cicero, in oratione pro Lucio Flacco, qui testes græcos nimium eleuat, dicens, nullam grauitatem, nullam constantiam, nullum firmum in græcis hominibus consilium, nullam denique testimonij fidem: perditos græcorum mores vsque ad danda mutuo testimonia. Hæc & id genus alia multa ad refutandos testes obijci possunt. [c. testimonium. de testib. & inibi gl. & interpretes. Aristot. rhetoricæ ad Alexan. c. de testimo. & testibus. Cicer. lib. 2. rhetoricæ, ad Herennium. Fabius. lib. 5. institut. orato. cap. 7. Trapezuntius lib. secundo cap. 1.]
- 80 Hæc tamen omnia in causa haereticis fidei testimoniorum eleuant, sed testes ipsos penitus non resellunt. Quamobrem a iudicibus cõsideranda sunt, non autem a reis probanda. Verum exceptiones illæ aduersus testes admitti debent, quibus probatis perspicuum esse possit, eos, non zelo iustitiæ, sed malignitatis fomite perhibuisse testimonium. Vt si

dicatur, quod testes aduersus reum conspirarunt, aut quod inimici sunt, vel subornati, aut quippiam simile. [c. in fidei. de haeret. lib. 6. c. per tuas. 1. de simon. c. repellantur. c. cum oporteat. c. cum dilectus. de accusat. c. cõspiratores. 3. quæst. 4. Paul. Parisi. consil. 2. lib. 4.]

81 Cum autem exceptiones iuste aduersus testes obijciuntur, admittendus est reus ad earum probationem. Qua in re testes caute sunt interrogandi: ita vt quoad fieri possit, eos lateat, qui fuerint illi testes, qui contra reum perhibuerunt testimonium. Id vero fiet interrogando testes a reo productos, non solum de inimicitia, vel conspiratione testium, sed etiam aliorum hominum, qui non dixerunt aduersus reum testimonium. Quod prudenter admodum quadam senatus epistola plenius cautum est.

82 Ad probandas exceptiones contra testes accusatoris, non sunt admittendi consanguinei reorum intra quartum gradum: sicuti repelluntur in probatione defensionis oblique, seu indirectæ: quoniam poena haereticorum ad dolorem & iniuriam consanguineorum porrigitur. Et ita multis senatusconsultis veteribus & nouis constitutum est. [cap. filij. de haeret. lib. 6. l. 2. ff. de liberali causa.]

83 Superest, vt de periuris & falsis testibus & errorum corruptoribus cursim aliqua disseramus. Ac primum queri potest, qua poena coercendus sit periurus testis, qui iurauit, se celaturum testimonium suum, & postea illud ante publicationem retexisse conuincitur. Respondimus olim crimine stellionatus, extra ordinem, pro modo culpæ ac damni, plectendum esse. Iudices igitur iusto arbitrio poterunt condemnare istum, vt publicam poenitentiam agat: vel poenam pecuniariam soluat: vel

vel in exilium abeat: vel deridendus publice trahatur: vel fustibus cædatur. Quod si criminis qualitas id forte deposcit, ad triremes etiam condemnari poterit. [l. 3. & l. vltim. de crimi. stel. lio. l. qui falso, & ibi Florian. de testib. cap. si testes. §. item qui falso. 4. q. 3. glo. in. l. si duo patrōni. §. vltim. de iure iuran.]

84 Nunc autem de falsis testibus dicendū est, quorum crimen grauissimum quidem est: vt enim Isidorus inquit lib. 3. de sum. bono: Testis falsidicus tribus est personis obnoxius, primum Deo, quem peierando contemnit: deinde iudici, quem mentiendo fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. Quā obrem iustissime multis varijsque pœnis falsi testes puniri possunt. Deū enim citare testem mendacij, scelus est nefarium, vt ait Philo lib. de decalogo. Et post aliqua: Falsi testes multis magnisque molestijs sese inuoluunt: primo sanctam veritatem violant, qua nihil est in rebus sacratius, solis in morē illustrante negotia, ne quid eorum in obscuro lateat. Deinde, notitiam rerum, quasi nocte quadam regunt, & caligine, & iniustos adiuuant, aduersanturque iniuriā patientibus, dum quæ neque viderunt, neque audierunt, neque cognouerunt, se certo scire & probe tenere asseuerant. Addunt & tertium peccatū peius prioribus: quoties enim defunt argumenta, aut probationes, quæ ex scripto fiunt, ad testes recidit controuersia, quorum verba pro regula sunt iudicibus pronuntia turis sententiam: necesse est enim vt his solis attendatur, cum nemo adsit iudex alius. Hinc fit, vt qui litem perdūt, grauati testimonio, iniuriam patiantur, cum potuissent vincere: & iudices iniquitatis, non iustitiæ opinionem lucrifaciant. [c. 1. de crimi. fals. Isidor. lib.

3. de sum. bon. c. 59. Iurisperiti in. l. 2. C. de reb. credit. & indi. c. 1. de crimi. fal. & in. c. 2. de rescript. & in c. querelam. de iure iurando. et sæpe alibi.]

85 In causis ciuilibus falsi testes coerceri possunt. pœna legis Corneliæ de falsis: & insuper condemnandi sunt, vt parti læsę damnum soluant. Lege autem regia, vsu recepta, damnum datum pendit falsus testis in causa ciuili, & præterea quintus quisque dens ab eo publice euellitur. [l. 1. ad l. Corn. de fals. Paul. Ioan. Andre. & cæteri in. c. 1. de crimi. fals. regia. l. 3. titul. 12. lib. 4. fori. legū.]

86 In causis vero criminalibus falsus testis puniendus est pœna talionis. Hoc est eadem pœna, qua reus erat plectendus, si obiectum crimen fuisset ab eo commissum, & plene coram iudice probatum. Quod lege diuina primo sancitum, deinde multis ciuilibus & regijs constitutionibus renouatū est. [Deute. 19. l. 1. §. 1. ad l. Corne. de sic. cap. hæc imago. 33. quæstio. 5. Danic. 13. regia Taurina. l. 83. Alexand. conf. 55. lib. 7. Feli. in. c. sicut. de testib. Ias. in. §. item si quis postulante. de action. col. 14. & in. l. si legibus. C. si cont. ius vel vtil. publi. Calsan. in consuet. Burgund. rubrica decima. columna vltima. Co. uaruuias libro secundo variarum resolutionum. cap. 9.]

87 Lege quin etiam duodecim tabularum falsus testis e saxo Tarpeio, quod miræ altitudinis erat, præcipitabatur. Verba legis hæc sunt: Qui falsum testimonium dixisse conuictus fuerit, e Saxo Tarpeio deiicitor. Quæ pœna cum fortasse nimis dura Phauorino philosopho visa esset, Sextus Cæcilius iureconsultus hæc inter alia dixisse fertur: An putas Phauorine, si nō illa etiam ex duodecim tabulis de testimonijs falsis pœna aboleuisset: etsi nunc quoq; vt antea, qui

qui falsum testimonium dixisse conuictus esset, e saxo Tarpeio deiiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quam videmus? Acerbitas pleque runque vlciscendi maleficij bene atque caute viuendi disciplina est. [author Aul. Gel. lib. 20. nocti. Attica. cap. 1.]

88 Hodie vero nemo sic damnari potest, vt e Saxo præcipitur. Ea tamen pœna olim vsitata fuit, non solum apud Romanos, vt ex Plutarcho in Romulo, & item in Camillo, & ex alijs plurimis constat: sed etiam apud nostrates, vt ex ipsis legibus septipartitis, quiuis facile intelligere poterit. Illud tamen non est silentio inuoluendum, quod Cornelius Tacitus lib. 5. annalium retulit: Mariū quendam Hispaniarum ditissimum, Tiberij tēporibus delatum, incestasse siham, saxo Tarpeio deiectum iuste fuisse. [l. si diutino. de pœnis. regia. l. 6. tit. 31. part. 7. Seneca controuers. 3. & rur. sua declamatione. 3. lib. 1. regia. l. 9. titul. 18. & l. pe. titu. 21. p. 2.]

89 Si quis autem alius falsus testis pœsime delinquit, is profecto maxime, qui virum catholicum, hæreticum esse testatur: tum quia sub prætextu pietatis, grauissimo periculo innocentem exponit, quippe cum testium falsorum nominibus occultatis vix se defendere queat: tum etiam quia impudentius, audacius, & horribilius facinus est, coram inquisitoribus & religiosis viris, in causa hæresis, quam coram tabellione, aut pedaneo aliquo iudice, falsum testimonium in alia causa dicere. Accedit huc Demosthenes oratione aduersus Phormionem dicens: Alia res est Athenienses, in vestros vultus intuētē, testari falsum, quam apud arbitrum. Apud vos enim, & indignatio vehemens, & pœna proposita est mentientibus: apud arbitrum autem secure & impudenter testantur

quidquid collibitum fuerit.

Est quoq; falsus testis, qui refert quidem verba ipsa rei, sed de his testificatur alio sensu, quam prolata sunt: verbigraria, si ea non integra refert, vel ait ea fuisse affirmando dicta, cum referendo, aut interrogando prolata fuerint. Sic diuus Hieronymus in Mattheum c. 26. quærit, quo modo falsi testes sunt, si ea dicunt, quæ Dominum dixisse legitimus: & responder statim: sed falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit, quo dicuntur.

90 Falsus igitur testis in causa hæresis relinquendus est curiæ seculari, & pœna talionis puniendus. Qua in re extat Leonis decimi diploma, quo inquisitores possunt falsum testem curiæ seculari relinquere, irregularitatis securi. Mea tamen sententia, non quilibet falsus testis dimittendus est iudicibus secularibus: sed ille duntaxat, qui reo notabiliter nocuit. Neque inquisitores testem, qui falsum testimonium dixit, in probatione obiectorum aduersus alios testes, punire debent pœna talionis, sed extraordinaria aliqua coercionē: quem admodum quibusdam epistolis senatus sanctę inquisitionis plenius continetur. [4. instru. Toletana. cap. 11. & supra nu. 76. Socinus senior consi. 103. cum sequenti, lib. 1.]

91 Etsi autem summo iure omnes falsi testes in causa hæresis comburi possent, bonis etiam publicatis: æquius tamen & benignius est, vt qui falso testimonio parum nocuerunt, extra ordinem puniantur: quod quidem frequentissime fieri solet. Falsi enim testes cum hæreticis & pœnitentibus in publicum spectaculum trahuntur, mitella picta infamanteque conspicui (nam hodie quoque inualuit ea consuetudo, cuius Angelus & Ias. alijque meminerunt,) dein

QQQ de fu-

de testibus cessi, vel in exilium, vel in triremes mitti, vel alia extraordinaria coercionem puniri solent. [Angel. & Iaf. in. l. si duo patroni. §. vltim. de iur. iur. Ioannes Bernard. in pract. cap. 87.]

92 Quæsitum fuit, utrum filij & nepotes falsi testis, qui cõbustus fuerat, infames essent, & alijs pœnis obligati, quibus liberi hæreticorum afficiuntur. Et causi dicus quidam non imperitus aiebat, falsorum testiũ & hæreticorum liberos exaquantos esse, ne pœna eorum disimilis sit. Verum id neque vsquam relatum, neque vnquam receptum est: neque enim equè delinquit falsus testis, qui vni nocere voluit: atque hæreticus impius Christianæ reipublicæ hostis pestifer, & exitiosus. Sed etsi demus par esse vtriusque crimen, nulla tamen lege sancitum est, ut liberi falsi testis hæreticorum liberis exequantur. Leges autem pœnales nõ sunt producendę, quamuis par causa id exigere videatur. Etsi enim non desit ratio, deest tamen autoritas & voluntas siue arbitrium legislatoris. [cap. pœnæ. de pœnit. dist. 1. Alfonso. Castus lib. 1. de potestate legis pœnalis cap. 7.]

93 Sed talionis pœna, quia perquã dura est, in desuetudinem fere abiit: non igitur ea vti debent inquisitores nisi maxima causa. Prætereo sciens plurima, quę de pœna talionis diffuse traduntur a plurimis. [Matth. 5. c. hæc autem vita. 23. q. 4. Aristo. & eius interpretes. 5. ethi. c. 5. Gelius lib. 20. noct. atticarum c. 1. Thom. 2. 2. q. 68. Episcopus Abul. Exod. 21. q. 26. & iterum Leuit. 24. quæstio. 12. & rursus Matth. 5. q. 32. Budæus in. l. ius ciuile. de iust. & iure. Alciat. lib. 9. parerg. iuris. c. 8.]

94 Quæsitum scio, an testis qui in causa hæresis falsum testimonium dixit, veniam petens antequam curię seculari re-

linquantur, admittendus sit ad pœnitentiam subeundam, sicut hæreticus ad ecclesiam conuersus admittitur. Cui quęstioni responderetur, parcendum non esse testi pœnitenti: quia hæretico tantummodo id concessum est, ut ad fidem catholicam redeat. Accedit huc, quod cũ falsus testis innocentem hæreticum esse testatur, ille pœnitentiam agere non debet, nec errorem aliquem confiteri potest: quippe cum catholicus sit: vnde relinquitur, quod innocens, tanquam pertinax & impœnitens cõdemnandus erat. Iure igitur falsus testis id pati debet, quod fratri suo facere cogitauit. [l. qui ea mente. de furt. Deut. 19. Ioan. de Platea. in. l. 1. C. de grege domi. li. 1. Bald. in. l. vlt. C. de accusationib. regia lex Taurina. 83.]

95 Sed quamuis pœnitentia testi falso nõ profit, ut non coerceatur eadem pœna qua hæreticus ad ecclesiam conuersus puniendus erat, mitius tamen agendum est cũ eo, qui seipsum detulit: præsertim si alios etiam eiusdem coniurationis socios iudicibus indicauerit. Id enim & publica vtilitas, & ipsa clemencia suadet, ac multis etiam legibus & exemplis comprobatur. [l. 1. C. de his qui se defen. lib. 10. & l. 1. de deserto. & occulta. lib. 12. l. quisquis. §. vlt. C. ad l. Iuli. maiest. regia l. 5. titu. 2. par. 7. Ioan. Igne. in. l. 3. §. si ex stipulatu. ad Sillanum. 26.]

96 Eadem quoque pœna talionis puniri debet, qui pretio aut precibus teste corripit, ut falsum testimonium diceret: quia eiusdem criminis particeps est. Quinimo plus delinquit is, qui testi mādatur, vel persuadet, ut falsum testimoniũ dicat, quam testis ipse: quia nocendi animus prior habet, & alium ad idem facinus impellit. Qua ratione eadem omnino pœna coercendus est, qui mandauit

ait alicui ut quempiã testem corrumperet. Quandoquidẽ ipse primo peccauit, & alios peccare fecit. Et Iulius Paulus inquit: initium rei præstitit. [l. non ideo minus. C. de accus. l. non solum. §. si mādatur meo. & inibi Bar. de iniuri. l. si ego quod vi, aut clam. cap. mulieres. §. 1. & illic Feli. de sent. excom. Clem. 1. de pœni. l. is damnum dat, qui iubet dare. & ibi Decius & ceteri. de reg. iur. Tiraq. de pœnis, caus. 37. & seq.]

97 Hoc facinus ante multa secula perpetravit impia illa Iezabel, mandans ut contra Naboth submitterentur duo falsi testes, qui eum blasphemasse diceret: quos diuina scriptura filios diaboli, & filios Belial, & viros diabolicos nominat. Illi autem dixerunt contra Naboth falsum testimonium, scilicet, Benedixit Naboth Deũ & regem. Quamobrẽ eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. Vbi obiter adnotandum est, verbum, Benedixit, pro maledixit, per antiphrasim positum esse: id quod frequentissime in scripturis diuinis fieri solet. Siquidem blasphemiam crimen, antiquis illis & pijs hominibus, tam fuit inuisum & execrabile, ut proprio vocabulo ipsum nominare refugerent. Scriptura diuina, ut Chryso. ait, benedictis maledicta velauit: ut tu si-

delis discas, cũ alieni mali turpia narraueris, eadem verborum honestate velare: neque honestis turpibus operam præbens, sed turpium locutionem fugies. Propterea inquit Apostolus: Omne verbum turpe non exeat de ore vestro. Et Philip. presbyter inquit: Non fuit ausus scriptor historię, ore suo blasphemiam verbũ exprimere, sciens diuinitati etiam contrarijs verbis dicendis summam deberi reuerentiam. [3. Reg. 21. Chryso. homi. 4. de patien. Iob. Ambro. lib. de Nabuth. c. 11. Franc. Titelm. post alios in annotati. ad primum. c. Iob.]

98 Postremo, si testes testibus aduersetur, præferendi sunt plures paucioribus: viri sceminis: nobiliores plebeis: affirmantes negantibus: testes reorum testibus accusatorum: denique præferendi sunt, qui probabiliora & verisimiliora testimonia dixerint, [l. quod maior. ad municipia. l. ob carmen. §. vlt. de testib. c. in nostra. cod. tit. c. vlti. de sent. & re iudi. glo. in. l. diem proferre. §. si plures. de arbit. regia. l. 40. cum sequen. titul. 16. par. 3. Philip. Cornel. consil. 123. lib. 4. Socinus senior consil. 244. lib. 2. Felin. in cap. in nostra. de testib. Decius in cap. in præsentia. de probati.]

De tormentis Titulus LXV.

S V M M A R I V M.

1	Quæstio quid sit.	Ludovicus Vives, & alij.
2	Quæstionum & tormentorum vsus multi sapientes viri non probant.	Ludovicus Vives reprehenditur, quod locum Cic. in oratione pro Deiotaro. perperam intellexerit.
3	Quæstionibus resistendũ esse docet Cic. in partitionibus.	Ludovicus Vives reprehenditur, quod tormentorum vsus iniquum esse dixerit.
4	Quæstionum & tormentorũ vsus improbat Cic. in libris ad Herennium.	Tortorum vsus necessarium esse.
5	Tortora improbant diuus Augustinus	QQQ 2 9 Tormen

- 9 Tormenta non condemnant rhetores.
- 10 Tormentorum vsum viri sanctissimi probant.
- 11 Inquisitores torquere possunt & debent vehementer suspectos.
- 12 Tormentis neminem debent iudices exponere, nisi prius an id iura permittat, accuratissime expendant.
- 13 Tormentis quando vtendiam.
- 14 Tormentis vt quispiam condemnetur, duo potissimum necessaria sunt.
- 15 Tormentis non debet quispiam condemnari, nisi indicia magna sint, & vehementer vrgentia.
- 16 Indicia vrgentia vbi bene probata fuerint, eorum exemplum reo exhibendum est.
- 17 Torquere hominem inauditum, iniquum est.
- 18 Torqueri vt quispiam possit, exigitur vt accusator id postulet.
- 19 Torqueri possunt heretici, cum id indicibus expedire videbitur.
- 20 Hereticis ad tormenta damnatis sententia copia facienda est, vt si velint, appellare possint.
- 21 Iudex qui per imperitiam vel dolo malo aliquem torserit, qua pena afficiendus sit.
- 22 Indicia arbitrio iudicis aestimanda sunt.
- 23 Torqueri potest reus, si vnus hominis fide digni testimonio infametur, nisi ipse bona sit fame.
- 24 Torqueri posse reum vnus hominis fide digni testimonio infamatum, probatur.
- 25 Torqueri potest reus, cum eius haereses semiplene probatae sunt.
- 26 Torquendus nemo est solo testimonio eius qui particeps fuit criminis.
- 27 Confessio criminis extra iudicium facta, ad reum torquendum sufficere creditur.
- 28 Torqueri potest, qui post commissum crimen fugit, antequam accusetur.
- 29 Fugientes, antequam accusentur de commissio crimine, non semper vehementer suspecti sunt.
- 30 Alcibiades & Demosthenes accusati, auferunt.
- 31 Torqueri potest reus, qui suspectus cum sit, vacillat, mentitur, & peierat.
- 32 Vultus & coloris mutatio signum est animi sibi male conscij.
- 33 Torqueri non possunt rei propter solam signa externa vultus, aut similia.
- 34 Torqueri tunc posse reum, cum ab eo crimen fuisse commissum publica fama est, sunt qui teneant.
- 35 Fama crebra & constantis vis.
- 36 Torqueri propter solam famam non debet reus.
- 37 Torqueri vt quispiam possit propter famam, quid requiratur.
- 38 Fama quam mendax & vana plerumque sit.
- 39 Fama quo pacto a Fabio describatur.
- 40 Famae mala Tertullianus & Hieronymus enumerant.
- 41 Fama vnde ortum habeat.
- 42 Plebis insipientia & temeritas.
- 43 Plebis vitia.
- 44 Torqueri possunt in crimine haeresis, omnes qui torqueri possunt in crimine lese maiestatis.
- 45 Minores viginti quinque annis torqueri possunt propter haeresis suspicionem.
- 46 Torqueri possunt ob crimen haeresis monachi, & sanctimoniales, & religiosi omnes.
- 47 Clericos & religiosos torqueri non posse, nisi infamati sint, quidam asserunt.
- 48 Clerici ob vehementem suspicionem torqueri possunt.
- 49 Clerici & monachi rarius & mitius torquendi sunt.
- 50 Clerici torqueri non debent a ministro seu tortore laico.

- 51 Tormentis occulta crimina debet iudex diligentius explorare.
- 52 Torqueri potest, qui confitetur se dixisse aut fecisse aliquid hereticum, negatamen intentionem hereticam.
- 53 Sententia qua reus ad tormenta damnatur, notificanda est promotori fiscali.
- 54 Iudex praesens esse debet, dum questio habetur.
- 55 Torqueri publice non solent rei apud Hispanos.
- 56 Tormentis reos condemnatos iudices benigne admonere debent, vt veritatem simpliciter fateantur.
- 57 Tormentis condemnati rei, quo pacto a iudice interrogandi sint.
- 58 Tormentis heretici damnati, quomodo interrogandi sint ab inquisitoribus.
- 59 Tormentis heretici damnati, non de se tantum, sed de alijs etiam interrogari possunt.
- 60 Torqueri potest suspectus de haeresi, & plene etiam conuictus, in caput alienum.
- 61 Tormenta quomodo adhibenda sint.
- 62 Tormenta neque semper, neque in omni causa & persona exercenda sunt.
- 63 Tormenta pro criminum grauitate infligenda sunt.
- 64 Confessio in tormentis extorta nihil reo nocere potest, si reus ipse tormentis iniique fuerit expositus.
- 65 Carcer species tormenti est.
- 66 Torquendi si multi sint, a quo incipiendum.
- 67 Tormentis extorta confessio non satis est, vt reus condemnetur, nisi eam postea ratam habeat.
- 68 Metus vis & potentia.
- 69 Confessio quando dicatur extorta metu tormentorum.
- 70 Confessio tormentis extorta parum efficax est, nisi post tormenta a reo fuerit confirmata.
- 71 Confessio tormentis extorta quomodo nocere possit reo confitenti.
- 72 Iudex quando & quomodo alloqui debeat illum, quem adit, vt confessionem ab ipso tormentis extortam ratam habeat.
- 73 Ratihabitio etiam necessaria est, quando reus vel testis in tormentis contra alios testificatur.
- 74 Tormenta qui pernegans vincit, hoc ipso obiecta crimina diluit.
- 75 Torqueri iterum quando reus debeat.
- 76 Torqueri quoties possit reus.
- 77 Torqueri reus ter non debet.
- 78 Tormenta saepius olim repetita iniustissime aliquando fuerunt.
- 79 Torqueri an iterum possit reus, qui postquam in tormentis confessus est, sequenti die confessionem factam negat.
- 80 Tormenta an in causa haeresis repeti possint, cum reus quod tortus fuerat confessus, postea negat.
- 81 Torqueri an tertio possit reus, qui bis tortus bis confitetur, & reuocat.
- 82 Tormenta quando fortassis tertio repeti poterunt.
- 83 Iudices quid in questionibus habendis considerare debeant, vt veritatem explorare possint.
- 84 Indicia non ita perspicua & euidencia esse possunt, vt fallere saepe non queant.

IORMENTORVM, & quæstionum vsus in causis criminalibus frequentissimus est, & inquisitores apostolici sapissime reos torquere solent. Quamobrem non erit alienum, de quæstionibus in præsentia disserere. Quæstio autem est, vt Arist. inquit, inuita conscij hominis confessio.

2 Tot vero ac tanta contra quæstiones dicta & scripta sunt, vt non desint qui putent, iniquum esse torquere hominem, quem nondum constat esse nocentem. Adde quod quæstio, sicut Vlpianus ait, res est fragilis & periculosa, & quæ sæpe veritatem fallat. Nam plerique patientia, siue duritia, ita tormenta contemnunt, vt exprimi ab eis veritas nullo modo possit: alij tanta sunt impatiëntia, vt in quouis potius mentiri, quam pati tormenta velint. Et ita fit, vt etiã vario modo fateantur, vt non tantum se, verum etiam alios criminantur. [l. 1. §. quæstioni. de quæsti.]

3 Accedit eodem, quod Cicero in partitionibus oratorijs docet, sæpe quæstionibus resistendum esse: quod & dolore fugientes multi in tormentis ementiri per sæpe sint, inorique maluerunt falsa fatendo, quam verè inficiando, dolere: multi etiam suam vitam neglexerunt, vt eos, qui his chariores, quam ipsi sibi essent, liberarent. Alij autem aut natura corporis, aut consuetudine dolendi, aut metu supplicij, aut mortis, vim tormentorum pertulerunt: alij ementiti sunt in eos, quos oderunt.

4 Idem Cicero, siue quis alter li. 2. rhetor. ad Hereni. Contra quæstiones, ait, dolori credi non oportere: quod alius

alio sit recentior in dolore, quod ingeniosior ad comminiscendum, quod deniq; sæpe scire aut suspicari possit quid quæstitor velit audire: quod cum dixerit, intelligat finem sibi doloris futurum. Eis enim qui torquentur, credi non oportet, quod extorta veritas labore, sitque tum minus tuta, quod varia sint ingenia hominum, varij affectus, varia tolerantia. Sunt enim nonnulli constantes in tormentis; morè stoicorum: qui securi poenarum, securi cruciatuum, nihil magis veritatem prodant: alij sunt poenarum impotentes, qui facile mentiantur, dum cesset cruciatus.

5 Diuus quoque Aug. inquit: Iudicia hominum de hominibus, quam sunt misera, quam dolenda: quid cum in sua causa quisque torquetur, & cum quaeritur, vtrum sit nocens, cruciatur: & innocens luit pro incerto crimine certissimas poenas, non quia illud commississe detegitur, sed quia non commississe nescitur: ac per hoc ignorantia iudicis plerumque est calamitas innocentis: & quod est intolerabilius, cum propterea iudex torqueat accusatum, ne occidat nesciens innocentem: fit per ignorantie miseriã, vt & tortum, & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret, torserat. Et post pauca: Hi qui arguuntur vi doloris plerumque superati, & de se falsa confessi, etiam puniuntur innocentes: cum iam torti fuerint innocentes: quod etsi non morte puniantur, in ipsis, vel ex ipsis tormentis plerumque moriuntur. Cui addit Ludouicus Viues: Sic torquemus homines, ne infontes moriantur, vt magis eorum nos misereat, quam si morerentur: vsque adeo grauiora sunt sæpe tormenta, quàm mors. An non frequentes quotidie videmus,

demus, qui mortem perperari malint, quàm tormenta? & fateantur fictum crimen de supplicio certi, ne torqueantur? Etiã innocentes cogit mentiri dolor, vt Minus ait. Et sicut canit Tibullus: Frangit fortia corda dolor. Et Seneca declamatio. 6. inquit: Verba dolor parum confiderat. [Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. c. 6. & inibi Ludouici Viues.]

6 Obiter tamen notandus est error Ludouici Viues, viri alioqui non indocti, qui eodem loco non intellexit, cur Cicero pro Deiotaro dixerit: More maiorum de seruo in dominum, ne tormentis quidem quaeri licet. Nam si ius ciuile ignorauit, quo id frequentissime constitutum est: certe historici, cum id ipsum docere poterant, quorum vnum aut alterum locum breuiter in præsentia memorabo, quia propositæ materię congruunt. Cornelius Tacit. lib. 2. annal. Libonis causam referens, post alia inquit: Negante reo, agnoscentes seruos per tormenta interrogare placuit. Et quia vetere senatusconsulto, quæstio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet: scilicet, vt in Libonem ex seruis, saluo senatusconsulto quaeretur. Flauius quoque Vopiscus in Tacito retulit, Causisse Tacitum imperatorem, vt serui in dominorum capita non interrogarentur, ne in causa maiestatis quidè. Nec enim oportet, vt Iulius Paulus inquit, salutem dominorum, seruorum arbitrio committi. Adde quod sicut Aristot. dixit: Magis consentaneum est, seruos aduersus dominos, quo suum effugiant cruciatum, ementiri, quam multos dolores, & corporibus, & animis tolerare, quia nihil mali patientur, vbi mentiri voluerint. [l. vnius. §. seruo. de quæstionibus. Aristotel. lib. rhetor. ad Alexan.

c. de quæstione. l. 1. & 2. C. de quæst. Carolus Sigonius lib. 1. de antiquo iure Romanorum, c. 6.]

7 Illud vero grauiori censura dignum est, quod idem Ludouicus Viues, omnem tormentorum vsus condemnans, ait: tyrannicum id esse inuentum, charitati & mansuetudini Christianæ, sed & omni etiam humanitati contrarium. Adidit etiam, hoc vtile non esse, & sine dano rerum publicarum tolli posse. Præterea, multas esse gentes, & quidem barbaras, quæ ferum & immane arbitrantur, torqueri hominem, de cuius facinore dubitatur: Profecto, inquit, carnifices animos habemus, qui sustinere possumus gemitus, & lachrymas tantum dolore expressas hominis, quem nescimus sit ne nocens. Quid? quod acerbam, & perquam iniquam legem sinimus in capita nostra dominari: cum suspiciones tormentis armamus, & inimicis delationibus. Et tandem fortissima esse ait, quæcunque rhetores contra tormenta dicunt: quæ vero pro tormentis futilia & imbecilla.

8 Sed quidquid id sit, quod ille contra omnium fere gentium leges & mores licentiose tentauit: ambigi sane nullo modo potest, an torquere liceat hominem vehementer suspectum: id enim vetus & antiquum est: neque tantum apud ethnicos vsitatum, sed etiam apud catholicos omnes vigent hodie, semperque moribus receptæ sunt in Christiana republica iustissimæ leges, quæ torquere homines iubent, a viris sapientissimis, & vsu rerum publicarum prudentissimis, non ab insipientibus aut barbaris conditæ. Neque quisquam est negotiorum forensium vsque adeo ignarus, qui non plane intelligat, nullum fere criminale iudicium, sine tormentis recte tractari aut peragi posse.

9 Neque

9 Neque rhetores ipsi tormenta cōdemnant: quinimo pro quæstionibus æque atque contra quæstiones dicere docent. Ac primum Aristot. inquit: Cum vtile fuerit vehemētem efficere quæstionem, dicendum erit, vt priuatim quidem homines de valde necessarijs, ciuitates autē de maximis rebus ex quæstionibus probationes capiunt, quodque testibus certior est quæstio. Nam testibus mentiri conducit sæpe: quibus autem quæstiones admotæ sunt, veritatem loqui plurimum vtilitatis affert: sic enim cruciatu celerrime liberantur. Et Isocrates in Trapezitico: Video autem vos quoque neque publicis, neque priuatis in rebus quicquam fide maiore dignum, aut verius existimare tormentis, ac fieri quidem posse vt aliqui subornentur, vt testes sint rerum non factarum: per cruciatu autem exorta testimonia, perspicue ostendere, vtri vera dicant. Cicero quoque rhetorum & oratorū princeps, in Topicis dixit: Facit etiā necessitas fidē, quæ tū a corporibus, tū ab animis nascitur. Nam & verberibus torti, & igne fatigati, quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere. Fabius item, quæstionem vera fatendi necessitatem vocat. Et Seneca in Troade: Verberibus, igne, morte, cruciatu eloqui quodcunque celas adiget in uitam dolor: e pectore imo condita arcana eruet: necessitas plus posse, quam pietas solet. Quid attinet plura de his? Plenæ sunt orationes veterum ac nouorum. [Arist. rhetor. ad Alex. c. de quæstio. Fabi. li. 5. insti. orato. c. 4.]

10 Viri quin etiam sanctissimi hæc eadē fere dicere solent. Beatus Cyprianus tractatu illo elegantissimo, contra Demetrianum inter alia inquit: Torqueri debui si negarem, sicut in cæteris quæstionibus torquentur rei, qui se negant, crimine quo accusantur, teneri: vt facino-

ris veritas, quæ indice voce non promittitur, dolore corporis exprimitur. Et in fine tractatus, de idolorum vanitate: Dolor tormentorum, veritatis testis est. Item Ambrosius li. 2. de Caim & Abel: In iudicijs secularibus impositi equuleo torquentur negantes: & quædam tangit iudicem misericordia consentientis. Et Eusebius pontifex ad episcopos Galliarum scribens, ait: Veritatem diuersis cruciatibus e latebris suis religiosus tortor exigere debet: vt dum pœnis corpora subiiciuntur, quæ gesta sunt fideliter & veraciter exquirantur. Neque diuus ipse Augustinus quæstiones istas reprobat, quinimo fatetur ingenue, leges, quæ reos torquere iubent, ciuitatibus in quantalibet pace manentibus deesse non posse: neque iudicem sapientem ab his abstinere debere, quippe cum constingat eum humana societas, quam deserere nefas ducit: cui quidē prodesse intendit, ne crimina sint impunita. Nec facit hæc nocendi voluntate, sed necessitate nesciendi: & tamen quia cogit humana societas, necessitate etiā iudicandi. Hæc sunt verba diui Augustini, quæ quidem non solum gentilibus, & de gentilibus (vt Ludouicus Viues comminiscitur) sed generaliter omnibus, ac de omnibus etiam Christianis dicta fuisse quibus facile intelliget. Ac de his quidem satis arbitror dictū. [Hester. 1. 2. Ambrosii. lib. 2. de Caim & Abel. cap. 9. cap. penul. 5. quæst. 5. August. lib. 19. de ciuitat. Dei. c. 6. c. circumceliones. 23. quæst. 5. Ioani. Maior. in lib. 4. sent. distinct. 15. quæst. 22. Siluester, in summa verbo, inquisitio. 2. §. nono.]

11 Tametsi autem inquisitores clerici & sacerdotes esse soleant, nihilominus torquere possunt & debent vehemēter suspectos, vt errores confessi cōuertantur & viuant. Eodem enim sine Paulus tradidit

tradidit Corinthium Satanæ in interitū carnis, vt spiritus eius saluus fieret. Ille hæreticum interficit (vt apud Hieronymum est) qui hæreticum eum esse patitur. Cæterum nostra correptio viuificatio est: vt hæresi moriens, viuat catholica fidei. [1. Corinth. 5. Hieronymus lib. 3. aduersus Pelagianos.]

12 Verū quia plurimi & periculosissimi sunt abusus iudicum in quæstionibus, vt Galindus noster in apologia & inuenticia commemorat, & nos ipsi eius rei testes sumus, iudices omnes hortamur, vt ante oculos Deum habentes, neminē torqueant, quam id fieri iura permittant: aliud enim facere zelus esse fortasse poterit, sed iniquus sane, ac non secundum scientiam. Inde enim facile fit, vt innocens male torqueatur, & extorta falsa confessione, multo peius iniustusque damnetur.

13 In primis autem animaduertere oportet, non esse a quæstionibus incipiendū: sed ita demum ad eas veniendum esse, cum suspectus est reus, & alijs argumentis ita vrgetur, vt sola eius confessio deesse videatur. [l. 1. de quæstionib. l. milites. C. eod. titul. cap. cum in contēplatione. de regul. iuris.]

14 Duo igitur necessaria sunt contra reū: primum, vt suspectus sit: alterum, vt vrgeatur argumentis & iudicijs verisimilibus. Sed multa præterea requiruntur, vt reus torqueri possit: nimirum vt indicia singula duobus aut pluribus testibus plene probata sint. [glos. communiter approbata. in. l. vlti. C. famili. heriscun. Innoc. in cap. sicut. de simon. Bart. & cæteri in. l. vlt. de quæst. Angel. Paris. Brunus, & innumerabiles alij relati ab Hippolyto in. l. 1. §. idem Cornel. de quæstionib. & in pra. §. diligenter.]

15 Neque satis est quod indicia plene pro-

bentur, nisi magna sint & vehementer vrgentia. Leuia enim argumenta, efficaciam non sunt ad torquendum hominem. [l. milites. C. de quæstio. regia. l. 26. titul. 1. p. 7. gl. communiter approbata in. l. cum probatio. de probationibus. Bartho. & cæteri in. l. vlt. de quæstio.]

16 Vbi autem indicia vrgentia plene probata fuerint, necesse etiam est, vt eorum exemplum, siue copia reo detur, & ei concedatur dilatio ad ea diluenda, & suam innocentiam probandā: id enim & natura æquum est, & iure probatur, & ab omnibus iuris peritis cōmuniter traditur. [l. vnus. §. cogniturum. ff. de quæst. l. 3. §. si ad diē. de re milit. Clem. Pastoralis de re iudi. c. 1. de cau. possess. & propri. Bart. & cæteri in. l. vnus. de quæstionib. Iaso. consil. 175. Bosius titul. de iudicijs. Alciat. lib. 8. parerg. cap. 21.]

17 Crudelis profecto & iniquus est iudex, qui contra diuina & humana iura hominem inauditum torquet. Nam de fensionis facultas, quæ iure naturali omnibus concessa est, nulli vnquam deneganda est: nec eum excusare valet zelus puniendi maleficia, est enim (vt paulo ante dixi) prauus, & non secundum scientiam. Quid? quod nō sunt faciēda mala, vt veniant bona: iuste sunt exequenda, quæ iusta fuerint. Nam si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti. Quid? quod satius est (vt Vlpianus inquit) impunitum relinquere facinus nocentis, quā innocentem damnare. Quod si nemo damnandus est in causis ciuilibus iuris ordine non seruato, quanto id minus fieri debet in homine quantumlibet suspecto torquendo? De paruula summa iudicaturō tibi res sine teste non probaretur, testis sine iureiurando non valeret, vtrique

- parti dātes actiones, dātes tempus, non semel audires: (vt ait Seneca lib. 2. de ira) & hominē torquere audes antequam illi vel indicia nosse liceat, vel testes. [Genes. 4. & 18. l. defensionis factas. C. de iure fisci. lib. 10. Actorum 25. cap. super eod. de vsur. l. absentē. de poen. l. prolatam. C. de sent. & interlocutio. omnium iudicum.]
- 18 Demum exigitur, vt accusator postulet reum torqueri. [l. vlt. ff. de calumni. l. de minori. §. tormenta. l. patre vel marito. de quæstio. l. quamuis. 1. cum glo. C. de adulter. l. quicumque. de seruis fugitiuis.]
- 19 Sed etsi promotor fiscalis nō postulet vt hereticus torqueatur, torqueri tamen debet, si id iudicibus expedire videbitur. Neque enim accusatoris negligentia vel imperitia damnosa debet esse rei publicæ, cuius plurimum interest, ne impij sint impuniti. Adde, quod in his causis, solemnia iuris non sunt obseruanda, & officio iudicis inquiritur ad publicam vtilitatem. [cap. vlti. de hæreti. li. 6. cōiuncta Clem. sæpe. de verb. signi. l. congruit. ff. de officio præsid. l. 2. §. si publico. de adult. l. 1. C. vt quæ defunt aduocatis.]
- 20 Si vero reus nihil probauerit, quo indicia diluat, & suam innocentiam ostēdat, tunc iudex eum condemnare poterit ad id genus tormenti, quod in eadem prouincia fuerit vsitatum: cuius sententiæ copia eidem reo fieri debet, vt appellare possit. Qui si appellauerit, audiendus est, iterum probare volens quæ non probauerat, & appellationi eius deferendum est, si modo non sit manifeste friuola: neque prius sententia exequenda est, quam a iudice superiori fuerit confirmata, vel appellatio tanquam friuola reiecta sit. [l. ante sententiā, de appellat. recip. l. per hanc. C. de tem-
- po. appel. cap. cum appellationibus friuolis. de appel. lib. 6.]
- 21 Iudex autem qui per imperitiam hominem torferit, non seruat ad vnguē omnibus supra scriptis, tenetur pro modo damni & culpæ reo satisfacere, non modo in foro ciuili, sed etiam in foro conscientiæ. Si vero dolo malo torferit hominem, hoc iuris ordine prætermisso, puniri etiam seuerius arbitrio iudicis debet. [l. vlt. de var. & extraord. cogni. l. vlt. C. de poen. iudi. qui mal. iudi. §. 1. inst. de obliga. quæ ex qua. deli. nas. Lucas in. l. 2. C. de num. & actua. lib. 12. Felin. in cap. tua nos. de homicid. Gabr. in lib. 4. sent. dist. 15. quæst. 6. Franc. Brun. de indicijs. q. 7. secūdx partis. Hippolyt. in. l. 1. §. Præterea. ad l. Corn. de sica. & in pract. §. successue. Bossius tit. de tortura.]
- 22 Hactenus de ordine procedēdi vsq; ad executionem sententiæ satis fere diximus: sequitur vt pauca (quæ primo loco dici oportuit) de indicijs nunc differamus. Ac primum, cum argumenta, signa, & indicia, quibus suspectus est reus, ex varijs circumstantijs personarū, temporum, locorum, & aliarum rerum orientur, nulla certa regula comprehendendi possunt: quamobrem arbitrio iudicis æstimanda sunt. Sed leuiter moueri non debent iudices ad torquendos homines: opus enim est vt ad eam rem indicia vehementer vrgeant. [Bar. in l. vlti. de quæstionib. Bal. Angel. Alex. Feli. & alij sexcenti, quos citat Hippolyt. in pra. §. diligenter.]
- 23 Cæterum, quædam conclusiones communi iuris peritorum consensu in hoc tractatu traduntur: quarum vna est, Quod vnus tantum hominis fide digni testimonio reus infamatus torqueri potest. Si vero reus fuerit vir bonæ famæ, necesse est, vt alia etiam indicia probentur.

- 24 Comprobatur etiam hæc eadem sententia regijs legibus septipartitis, & nominatim in causa hæresis a multis asserta est. [regia. l. 10. tit. 11. part. 3. & l. 3. tit. 30. part. 3. Matth. Card. & Ioan. Imolen. in Clem. 1. de hæret. Franc. Squilla. tractatu de fide catho. cap. 31.]
- 25 Illud præterea memoratu dignum est, quod capite quodam primæ instructionis Hispalensis generaliter continetur, scilicet, vt reus torqueri possit, cum hæreses eius fuerint semiplene probatæ. Quod magno quidem argumento est, neminem torqueri posse, nisi crimina, quæ commisisse dicitur, semiplene saltem probata sint. Et eodem fere tendunt omnes omnium iuris peritorum sententiæ. Proinde cum testis vnus fide dignus semiplenam probationem faciat, perspicuum est ad reum suspectum & infamatum torquendum testimonium eius sufficere. [Prima instruct. Hispalen. cap. 15. glo. communiter approbata in. l. bonæ fidei. C. de reb. credit. & in. l. admonendi. de iure iuran. & inibi Iaso. in lectura. col. 25. & in rept. colu. 87. Curtius iunior num. 51. Fran. Ripa num. 175.]
- 26 Hinc est, quod solo testimonio eius qui fuit particeps criminis, nemo torquendus est, nisi alijs quoque verisimilibus indicijs vrgeatur. [l. 4. C. de quæstionib. c. vlt. 15. q. 3. regia. l. vltim. tit. 7. lib. 2. fori legum. Bal. cōf. 95. lib. 1. & conf. 79. lib. 3. Ias. in. l. 4. §. si tibi. de condi. ob turp. caus. Hippolyt. in pract. §. diligenter. Boheri. de cōfessione. 319. Blanchus in. l. vlti. ff. de quæstionib. num. 378.]
- 27 Indeciam fit, vt confessio criminis extra iudicium dicta, ad reum torquendum sufficere credatur, quia semiplenam probationem facit, si modo duobus aut pluribus testibus plene probata sit. [l. vlt. de interroga. actio. glo. recepta communiter in. l. cap. 5. de adulter. Bart. & cæteri in. l. vlt. de quæstionib. Abb. & alij in c. atsi clerici. de iudic. Hippolyt. in. l. de minore. de quæstionib. vide Alberti. lib. de agnos. assertio. catho. quæst. 25. num. 3. cum seq.]
- 28 Ex eodem fonte nascitur, quod is qui post commissum crimen fugit, antequam accusetur, poterit ob eam causam torqueri: quia vt plerique putant, fuga illa semiplenam probationem facit. Aliud esse aiunt, cum reus accusatus fugit, tunc enim fuga non probat semiplene. [Glo. in. l. in bonæ fidei. C. de reb. credi. & in. l. admonendi. de iure iurando, vbi Franc. Ripa testatur hanc esse communem opinionem. Oldra. conf. 65. Bart. in. l. 1. de bonis eorū. Ias. in eadem. l. admonendi, & illic Ripa, & cæteri. Decius cōsilio. 234. Boherius decif. 215.]
- 29 Sed quauis hæc plurimis persuasa sint, meo tamen iudicio, neque iure aliquo, neque vrgenti ratione probatur. Suspectus est, fateor, qui fugit post commissum crimen: sed ea suspicio, cum ex varijs personarum & rerū circumstantijs maior aut minor esse queat, certa quadam regula definiiri nō potest: sed necessario id arbitrio iudicis relinquendū est. Sed qui fugit, aut latitat sine iusta causa, vehementer suspectus est. Vt enim Sapiens ait, Fugiet impius nemine persequente. Nonnunquam tamen innocentes fugiunt, veriti sequitiam iudicum, aut potentiam inimicorū, aut falsos testes, aut quippiam simile: qui

quidem propterea torquendi non sunt. [l. Fulcinus. §. quid sit autem latitare. qui b. ex caus. in pos. eatur. Prouerb. 28. cap. accedens. i. vt. lit. non contest. Bal. in l. in bonæ fidei. C. de reb. creditis. Blancus in l. vlt. de q. nu. 285.]

30 Fugit olim Alcibiades, & roganti cuidam, num patriam suspectam haberet: respondisse aiunt, Se patriæ plurimum credere, vitæ autem discrimen, ne matri quidem suæ committendum putare: fieri enim ignorantia posse, vt nigrum pro albo ferat lapillum. Author Plutarchus in Alcibiade. Quod alibi memorans idem Plutarchus inquit: Cum ad iudicium capitale ab Atheniensibus Sicilia vocaretur, se ipsum abscondit, quod diceret, eum stultum esse, qui accusatus, cum liceat fugere, quærat absolui & liberari. Sed cum quidam dixisset: non credis patriæ de te ipso iudicium? Ego quidem ait, ne matri quidem, ne forte ignorans pro calculo albo nigrum ferat. Quod Aelianus quoque lib. 13. variæ historiæ retulit. Fugit quoque Demosthenes, & fugam suam excusans quadam in epistola scripsit: Iam ob discessum meum iure irasci mihi non potestis: neque enim ideo abij, quod aut de vobis desperarem, aut vspiam alio respicerem: sed primum carceris ignominiam animo ferebam grauius: deinde propter aratem, afflictionem illam corporis perpeti non poteram. Denique & vos non nolle putabam, illam contumeliam me effugere, quæ neque vos quidquam iuuabat, & me perdebatur. Quibus rationibus & exemplis, alijsque multis perspicuum fit, causas fugæ interdum probabiles, sæpe etiam iustas & necessarias esse posse. [Demosthenes epistola secunda de suo reditu.]

31 Præterea, qui suspectus est, & vacillat, & mentitur, & peierat, ob hæc eadem

omnia torqueri nonnunquam poterit: sunt enim signa conscientia, vt inquit Cicero, Titubatio, permutatio coloris, oratio inconstans, tremor, & id genus alia: nempe, si constiterit, reum cum ad eum ventum est, erubuisse, expalluisse, titubasse, inconstanter locutum esse, concidisse, pollicitum esse aliquid. Quibus attestatur Demosthenes oratione de falsa legatione dicens: Conscientia scelerum eripit audaciam, linguam reprimat, obturat os, angit, silentium imponit. An ista (inquit Callidio Cicero) si vera essent, sic a te dicerentur? Proprium quidem est nocentium trepidare, vt ait Seneca. [epistola. 98. Cicero in partitionibus, & lib. 2. rhetori. ad Heren. l. ex libero. de quaestionibus. & inibi Bart. Hippolyt. & alij. regia. l. penult. titul. 30. par. 7. Fabius lib. 11. c. vlti. Bart. & ceteri in l. de minore. §. plurimum. & in l. vlti. de quaestionibus. Hippolyt. in pract. §. diligenter.]

32 Accedit huic, quod Ecclesiasticus inquit: Cor hominis immutat faciem illius, siue in bono, siue in malo. Tum illud sapientis in Prouerbijs: Pavor his qui operantur malum. Et in libro Sapientia: Cum sit timida nequitia, testimonium dat condemnationis: semper enim præsumit scæua, perturbata conscientia. Et in lib. Iob. Sonitus terroris semper in auribus impij: & cum pax fit, ille insidias suspicatur. Accedit etiã Cicero lib. 1. de finibus, & alibi sæpe, hæc & mille talia dicens: Si impietas impie molita quippiam est, quamuis occulte fecerit, nunquam tamen confidet id semper fore occultum. Plerumque enim improborum facta primo suspicio insequitur: deinde sermo atque fama: tum accusator: tum iudex, multi etiam ipsi se indicant. Iuuenal. quoque satyra. 13. inquit:

Hos

Hos tu euasisse putes, quos diri conscientia facti

Mens habet attonitos, & surdo verberare cadit,

Occultum quatiens animo tortore flagellum.

Omitto illud:

Heu quam difficile est, crimen non prodere vultu.

Prætereo etiam in eandem sententiam plurima, quæ Aristot. Plutar. Chryso. alijque tradiderunt. [Eccles. 13. Prouerb. 10. Sapient. 17. Iob. 15. Cicero pro Roscio Amerino, & lib. 1. de legi. Arist. 9. Ethic. cap. 4. Plutarch. de tranquill. anim. prope finem. & de sera numinis vindicta, circa dimidium. Chryso. in Genes. hom. 20. & rursus in actib. apostol. hom. 47. & concione 4. de Lazaro. col. 6. & 7. ad populum Antiochenum, homilia. 8. Grego. lib. 12. in Iob. c. 19.]

33 Tametsi autem signa supra scripta reos vehementer suspectos interdum faciãt, nihilominus ad eos torquendos ea sola nunquam sufficiunt, quia extranea sunt, & ambigua, & plerumque fallacia. Multi namque verecundia, timore, magnitudine periculi, rei nouitate, iudicij autoritate, ira, dolore, alijsue animi perturbationibus facile commoueri solent, vt palleant, titubent, concidant, & inconstanter loquantur. Non igitur propter ea tantum signa quispiam torqueri debet, nisi & suspectus sit, & vacillet ac peieret. [Lucas in l. quoties. C. de dignitat. lib. 12. Paris. de syndicato, verbo tortura. 1. Thom. Gramma. v. 10. 30. Hippolyt. in pract. §. diligenter. & item Ludouicus Care. nu. 120.]

34 Sunt etiam qui putant reum tum quoque torqueri posse, cum vulgo publica fama est, crimen ab eo fuisse commissum: quia fama in causis ciuilibus, præsertim

in rebus antiquis, nonnunquam semiplenam, sæpe etiam plenam probationem facit: in causis autem criminalibus, vehementem suspicionem frequenter gignit. [c. 1. §. si iudex. de pace tenen. & eius violat. lib. feudorum. Episcopus Abulen. 23. quaest. 2. Fulg. confi. 145. Alexand. consil. 103. lib. 7. Cornel. consil. 222. lib. 1. Curtius senior consil. 82. Decius consil. 428.]

35 Accedunt eodem plurima, quæ de viribus famæ frequentissime dicuntur a plurimis. Hesiodus inquit:

Non moritur fama omnino, quam turba virorum

Plurima vulgavit, quoniam est ipsa vna dearum.

Vel sicut alius vertit:

Quam populi sermo celebrat creber, irrita nunquam

Fama cadit penitus, quædam dea cum sit & ipsa.

Et Aristot. lib. 7. Ethico.

Quam populi celebrant omnino fama perire.

Nulla potest.

Et Martialis lib. 7.

Certus abest author, sed vox hoc nunciat omnis:

Credo tibi, verum dicere fama soles.

Et Cicero ait: Non temere nasci famam, quin subsit aliquid. Et rursus in Topi. c. 1. inquit, Vulgi famam, quoddam multitudinis esse testimonium. Fabius quoque famam, consensum ciuitatis, & velut publicum testimonium vocat. Conferunt etiam quædam, quæ sacris literis continentur, quale est illud Heli: Non est bona fama, quæ ego audio, vt transgredi faciatis populum Domini. Et illud quod in Genesi Dominus ait: Descendam & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint. Tum illud villici, cui dominus dixit: Quid hoc

hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ. Et illud denique: Nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Sufanna. Et quemadmodum diuus Petrus apud Clemen. ait: Sæpe etiam fama vulgi, prophetiæ speciem tenet. [Demosthenes oratione de falsa legatio. Aristot. lib. 7. ethico. c. 13. Fabius. lib. 5. in sti. orator. c. 3. Trapezun. lib. 2. lib. 1. Reg. c. 2. Genes. 18. Luc. 16. Dan. 13. Clemens lib. 3. recognitionum.]

36 His tamen non obstantibus, verior & receptior iuris peritorum sententia est, quod propter solam famam, nemo torqueri debet. Tum quia fama pondus testimonij non habet, sed vicem indicis vel accusatoris obtinet: tum etiam, quia hi, qui de fama, quantumlibet publica testificantur, hi inquam de auditionibus loquuntur: & vt Fabius inquit, iniuriatorum afferunt voces, quibus in iudicij nulla fides haberi potest. [c. qualiter. 2. de accusa. Fabius lib. 5. c. 7. i. iuris iurandi. & glo. in l. testium. C. de testib. Lucas in l. tribuni. de re milit. lib. 12. Anchar. consil. 253. Ias. & cæteri in l. admonendi. de iure iura.]

37 Igitur vt propter famam quispiam torqueri queat, hæc omnia simul requiruntur: quod reus vilis, & infamatus sit, quod fama sit orta non a maleuolis aut leuibus hominibus, sed ab honestis & fide dignis: postremo quod fama per idoneos testes recte probata sit: nec enim fat est, quod testes dicant, hanc esse publicam famam, nisi etiam rationem addant, qua id necessario concludant: quæ admodum Barto. & cæteri omnes iuris periti docent. Quod autem reus vilis & infamatus esse, & origo famæ a fide dignis oriri debeat: & legibus septipartitis, & iure pontificum nominatim cautum est. [c. qualiter. 2. de accusa. regia l. 26. tit. 1. & l. 3. tit. 30. part. 7. Bar.

& Hippolyt. in l. de minore. §. plurimum. de quæstionib. Alex. consil. 35. lib. 7. Felin. in c. cum oporteat. de accusatio. Paul. Paris. consil. 153. lib. 4. Aymon. consil. 4. 1. lib. 1.]

38 His adijce quod longe plura, fortiora que sunt ea, quæ contra famam, quam quæ pro fama dicuntur. Magnus ille Alexand. apud Curtium lib. 9. inquit: Nunquam ad liquidum fama perducitur: sed falsis mixta omnia, illa tradente maiora sunt vero. Et princeps poetarum canit:

Fama malum quo non aliud velocius ullum

Mobilitate viget, viresque acquirit eundo:

Tam ficti, prauique tenax, quam nuncia veri.

Cui concinit Ouidius dicens:

Fama loquax peruenit ad aures

Dei anira tuas, quæ veris addere falsa

Gaudet, & a minimo sua per vestigia crescit.

Et alibi scite admodum fingens domum famæ, post alia inquit:

Atria turba tenet, veniunt leue vulgus, eumque,

Mixtaque cum veris, passim commenta vagantur

Millia rumorum, confusaque verba volutant.

E quibus hi vacuas implent sermonibus aures:

Hi narrata ferunt alio, mensuraque ficti

Crescit, & auditis aliquid nouus adijcit author.

Et Seneca: Fama vix vero fauet. Et alter Seneca: In illis nihil inuenies veri, nihil certi, quæcunque famæ placent. [Ouidij. Metamorpho. lib. 9. & lib. 12. Seneca tragœdia 4. & alter epist. 67.]

39 Fabius quoque dixit, Famam esse sermonem sine villo certo authore: dispersum,

sum, cui malignitas inuitum dederit, credulitas incrementum: quod nulli non etiam innocentissimo, potest accidere, fraude inimicorum falsa vulgantium. Et alibi ait: Hunc primam calumniæ tuæ obijcio rumoré: quis enim, iudices, ne sciat, hanc famæ esse naturam, vt sit primo vnus hominis audacia? De nulla re locutus est continuo populus, nec quicquam adeo subito statimque notum est, vt in illo pariter omnium sermo consentiat. Quam non possit mouere ciuitatem, quem non replere populum, si quod omnibus nobis narres, in nullo non cœtu loquaris, & de re quam tum maxime fingas, iam dicas esse rumoré? Et rursus: Materiam miraris rumoris, de qua nemo neque sibi credit: quam qui narrat, assignat alij? Rumor res sine teste, sine indice, res ex incertis improbissima, maligna & fallax. & cætera. [lib. 3. instituti. oratori. c. 3. & declamat. 11. & 18.]

40 Accedit eodē Tertullianus in Apologetico dicens: Fama malum plurimum mendax, quæ ne tum quidem, cum aliquid veri affert, sine mendacij vitio est, detrahens, adijciens, demutans de veritate. Quid? quod ea illi conditio est, vt non nisi cum mentitur, perseueret, & tandiu viuat, quædiu non probat: si qui dem vbi probauit, cessat esse, & quasi officio nunciandi functa, rem tradit, & exinde res tenerur, res nominatur: Nec quisquæ dicit, verbi gratia, fama est hoc Romæ factum: aut, fama est, illum prouinciam sortitum: sed, sortitus est ille fama incerti est, cui nemo credit, nisi inconsideratus, quia sapiens non credit incerto. Sæpe mendacium ab vno seminat, aut ingenio æmulationis, aut ambitio suspitionis, aut ingenita mentendi voluptate. Beatus quoque Hierony-

mus ad Ruffinum scribens inquit: Multum in vtranque partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quam de malis bona falso rumore concelebrat. Multi profecto sunt falsi rumores, a maleuolis & nugigerulis cõficti: quibus enim potest turpem de quolibet rumore proferre, & cõfictam fabulam dissipare: temere etiam conflare solent ea, quæ ex rumoribus sparguntur, sine certo authore, sine radice veritatis. [Tertullij. in apologeti. c. 8. Isido. lib. 5. etymolog. cap. 27. Lucas de Pen. in l. tribuni. C. de re milit. lib. 12. Alciat. lib. 1. parergon iuris. c. 6.]

41 Quid attinet plura de his? nonne fama ex rumoribus, & vanis populi vocibus oritur, fouetur, & crescit? Vanæ autem voces populi, neque audiendæ sunt, neque eis credi oportet: quoniam plerumque aut noxium crimine absolui, aut innocentem condemnari desiderant. Quamobrem eius electio iure damnatur, qui vocibus populi postulatus est. [L. decurionum filij. C. de pœn. l. si constat. de appellatio. c. 2. & illic Decius & alij. de electione. Lucas in l. 1. C. de imponend. lucrat. descripti. lib. 10. Guillel. Benedi. in c. Raynutius. de testam. patre, mortuo. 1. nu. 191. vide Abulen. Exod. 23. q. 2.]

42 Sane, vt est apud Herodotum in Thalia, Populari multitudine nihil est neque insipientius, neque insolentius. Plebi etenim suum est nihil intelligere: quo enim pacto sciat, qui neque edoctus est, neque honestum nouit, ne domesticum quidem: qui ad res agendas sine consilio præceptis ruit, torrenti flumini similis. Et vt Plato in Axiocho dixit: Populus ingratus est, morosus, crudelis, inuidus, immodestus: vt qui sit ex colluue turbe, & stultis insolentibus collectus. Xenophon quoque in Atheniensem politia:

In po-

in populo, inquit, plurima inscitia, cōfusio, & malitia, nullaq; ordinis cōseruatio. Et Phalaris in episto. ad Aegelsippū: Populus omnis temerarius est, demens, defidiosus, perfidus, incertus, velox, prodigus, fraudulentus, ad iram & laudem facilis. Demosthenes item in oratione illa de falsa legatione ait: populum esse turbam, rem omnium incōstantissimā & stolidissimā, vt in mari vndam fluctuantem, quæ fortuito agitur: alium accedere, alium abire, rem publicam curæ esse nemini: ac quid actum sit, ne meminisse quidem.

43 Salustius quoque in bello Iugurthino inquit: Vulgus vti plerunque solet, ingenio mobili, seditiosum atque discordiosum est, cupidum nouarum rerum, quieti & otio aduersum. Horatius populum belluam multorum nominat capitum. Cicero pro Roscio Comædo: Sic est vulgus, ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat. Et oratione pro Plancio: Nō est consilium in vulgo, non discrimen, non diligentia. Et oratione pro Murena: Nullum fretum, nullus Euripus, tot motus, tantas, tum varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitorū. Dies intermissus vnus, aut nox interposita, sæpe perturbat omnia: & totam opinionem parua nōnunquam commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine vlla aperta causa fit aliud, atque existimamus, vt nonnunquam ita factum esse etiam populus admiretur, quasi vero non ipse fecerit. Ad summam plebs est errorum princeps, prauarum cōsuetudinū magistra, ingens malorum cumulus, neque enim rationibus neque autoritatibus, neque suasionibus flectitur, cum illas non intelligat, has aspernetur: ad persuasiones vero indocilis fit & obstinata: cuius mores incōstantissimi: semper

noua cupit, laudat præterita, odit præsentia: pēnes quam fere nunquam sine periculo, aut frustra sapientum consilia audita sunt, semper multitudinis stultitia præualente. [Vide Crinitum. lib. 1. de honest. discipuli. cap. 4. Hieronymū Osorium. lib. 1. & 2. de gloria.]

44 Sed iam ad tormenta reuertamur. Diximus hæcenus de ordine procedendi ac de indicijs, quæ necessario ante quæstionem probari debent: sequitur vt de reis, qui torqueri possunt, pauca quædam eadem breuitate differamus. Ac primū illud scire oportet, quod quamuis in multis criminibus, multo torqueri nō possint, in crimine tamen hæresis, omnes illi torquendi sunt, qui in crimine læsæ maiestatis torqueri possunt. Quia longe grauius est, diuinam quam humanam, æternam quam temporalem lædere maiestatem. Proinde nobiles, milites, decuriones, doctores, & omnes omnino, qui quantalibet prærogatiua præfulgeant, in hoc iudicio torqueri poterunt. [l. nullus. C. ad. l. Iulii. mai. l. decuriones. C. de quæstio. l. 1. & 2. eor. tit. C. Theodosii. authen. Gazaros. de hæret. cap. vergentis. eo. tit. Hippolyt. in. l. edictum. de quæst. & in pract. §. expedita. Ludou. Care. de hæret. num. 117. Couaru. lib. 2. variarum resoluti. cap. 9. Grillan. de quæstionibus & tortura, quæst. 6.]

45 Hinc est, quod minores viginti quinque annis, propter suspicionem hæresis torqueri possunt: minores quinetiam quatuordecim annis, terreri poterunt, & habena vel ferula cædi. [l. 1. §. impuberi. & l. excipiuntur: ad Syllan. l. de minore. & inibi Hippo. & alij. de quæst. glo. in. l. 3. §. idē diuus. de testib. Grillandus de quæstionibus. quæst. 4.]

46 Clerici quoque, & monachi, & sanctimonialis, & cæteri omnes religiosi torqueri

queri poterunt propter crimen hæresis. Tum quia id facinus omne priuilegiū extinguit: tum etiam quia grauius quā laici delinquant. Vt enim Cyprianus inquit: Cum hoc laicos deceat, ne occasio nem blasphemandi opponant, tum maxime clericos necessitas ista cōstringit: quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perdita pœnas duplices irrogabit. [c. 1. de deposito. c. ad abolendā. §. vlt. de hæret. Cyprian. tract. de singularit. clericorum. cap. accusatus. §. vltim. de hæretic. lib. 6. & supracitati, num. 42.]

47 Cæterum, etsi multa sint indicia cōtra clericum, vel alium religiosum hominem, nihilominus tamen propterea torqueri nō debet, nisi de eodem crimine infamatus etiam sit. Et hæc est sententia iuris peritorum approbata communiter. [docto. in. c. 1. de deposit. Felin. in. c. veniens. 1. de testib. Ias. in. l. magistratibus. de iuris. omni. iudi. Ioan. Bern. in practi. cap. 117. Hippolyt. in practi. §. nunc videndum. Boherius. de cisi. 163. Ludou. Care. in practi. nu. 161. & num. centesimo octuagesimo. post alios multos.]

48 Quamuis autem hæc opinio admodū benigna sit, arbitror tamen eam facile subuerti posse. Primo, quia nullo iure aut euidenti ratione fundatur: deinde, quia plusquam infamia operantur ingētissima indicia, quæ ex perspicuis coniecturis oriri solent. Ad hæc, semiplena probatio, & euidencia signa rem ipsam iudici fere notoriam faciunt. Postremo, in hæresi & alijs criminibus, quæ clandestinum committi solent, non requiritur ad quæstionem publica infamia, sed semiplena probatio sufficit. Et ita vadit Alciatus, cuius sententia meo quidem iudicio verior & probabilior est. [c. super eo. de eo qui cogno. consan. vxor. sup.

cap. cum olim. de verb. signific. Alciat. in cap. 1. de officio ordina. num. 43. & quæ supra dixi de semiplena probatione.]

49 Vtunque tamen res habeat, clerici, & monachi, præsertim sacerdotes, rarius & mitius torquendi sunt, quam laici: tum propter periculum excommunicationis, si forte modus quæstionis excedatur: tum etiam propter dignitatem sacerdotij, cui summa semper & vbique reuerentia debetur. [Hugo, Archidi. & alij, quos Præpositus refert, & sequitur in cap. illi qui. §. quæstio. §. Siluest. in summa, verbo. inquisito. 2. §. 9. Ioan. Bernard. in practi. cap. 117. Dominic. Soto lib. 5. de iust. & iure, quæstio. 6. art. 2. Chryfost. libris de sacerdotio.]

50 Illud quoque obseruandum est, quod clerici torqueri non debent a ministro seu tortore laico, nisi forte inueniri non possent clerici, qui id facere sciant, aut velint: quia tunc frustra pronunciarent iudices, clericum, aut monachum esse torquendum, si id nemo executurus esset: qua ratione vsitatum est, vt a ministris laicis clerici torqueantur, quemadmodum plurimi iuris periti testantur. [c. vt fame. cap. vniuersitatis. de sent. excom. & inibi interpretes. Præposit. in cap. illi qui. prope finem. §. quæst. §. Ioan. Bern. in pra. cap. 117.]

51 Hæc etiam annotatu dignum est, quod in criminibus occultis pronior, quam in alijs, ad tormenta inferenda iudex esse debet: & eo magis in hæresi quo cæteris criminibus solet esse occultior: quippe cum in corde hæretici lateat. Quid? quod eius confessio, & ipsi hæretico, & vniuersæ reipublicæ plurimum est profutura. [l. diuus Pius. de quæstionib. l. non omnes. §. a barbaris. de remilit. Bal. in. l. nemo. C. de episcop. audien. Alexand. consil. 77.

- lib. 1. Decius consi. 363, Thom. Gramma. voto. 30. Ludouic. Care. in pract. num. 183.]
- 52 Ille quoque torqueri poterit, qui confessus fuerit, se dixisse, aut fecisse aliquid hæreticum, sed negat intentionem hæreticam. Nam cum eo ipso sit plane conuictus, aut certe vehementer suspectus, iure quam optimo torqueri potest, ut intentionem declaret. & ita vitimur. [Card. in Clement. vlt. de vsur. Albert. li. de agnos. assert. catholicis, questione 36. in fine.]
- 53 Vbi autem iuris ac iudiciorum ordine seruato, lata fuerit sententia, qua reus ad tormenta damnatur, protinus notificanda est promotori fiscali, ut vel appelleret ab ea, vel eius executionem postulet, quemadmodum epistolis sanctæ inquisitionis continetur.
- 54 Post hæc, iudex præfens esse debet, dum quæstio habetur: quia ut Arcadius iureconsultus inquit: Plurimum in excutienda veritate etiam vox ipsa, & cognitionis subtilis diligentia affert: nam ex sermone, & ex eo qua quis constantia, qua trepidatione, quid diceret, quædam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt. Et Cassiodorus lib. de anima: Facies ipsa prudentiæ patefacit indicia, & in effigiem nostram exeunt occultæ cogitationes: & ex hac parte cognoscitur, qualis intus animus voluntasque versetur. Vultus si quidem noster, qui a voluntate nominatur, speculum quoddam est animæ suæ: & quod substantialiter non cernitur, per eius habitum euidentissime declaratur. Inquisitores igitur ipsi reos interrogare debent dum torquentur, neque possunt id alijs committere, nisi forte fuerint vehementer occupati: tunc enim viris bonis & peritis hoc delegare poterunt: ut quodam capite primæ instructionis Hispalen. cauetur.
- Ceterum, quæ causa iusta esse queat, ut ne saltem in tempus aliud tormenta differantur, equidem non dispicio: res enim tanti momenti, nulli vnquam committenda est. [l. de minore. §. plurimū. de quæstione. 1. instrū. Hispa. c. 18.]
- 55 Et quamuis apud alias nationes rei publice torqueri soleant, apud Hispanos tamen regia lege prohibetur, ne quispiam sit præfens, dum rei torquentur, præter iudices, tabelliones, atque tortores. Quod & Bar. fieri debere censuit, & longe quidem melius est, quam ut id palam fiat, ne vel circumstantiū conspectu, vel aduocatorum fauore, vel teneriorum gemitu, lachrymis, aut commiseratione, reus falsum confiteatur, aut verū celet. Hoc amplius curare debet inquisitores, ut eligat tortores idoneos, ex veteribus Christianis ortos, quos iureiurando astringere debent, ne vllō pacto occulta retegant, neque dicta foras eliminent, [regia. l. 3. tit. 30. par. 7. Bart. in l. custodias. de publi. iudic. Ludouic. Care. in pract. num. 187.]
- 56 His omnibus rite peractis, iudices benigne reos admonere debent, ut veritatem simpliciter fateantur, neque velint pertinaciter negando, tam dura tormenta pati, quam parata esse vident. Adhæc, iudices protestari solent, ut si forte reus in tormentis, vel ex tormentis moriatur, id sibi non imputetur, sed ipsi reo, qui priusquam torqueatur, non vult planissime veritatem dicere.
- 57 Deinde, caute a iudice reus est interrogandus, ut prudenter admodum Vlpianus docuit his verbis: Qui quæstionem habiturus est, non debet specialiter interrogare an Lucius Titius homicidium fecerit: sed generaliter, quis id fecerit: alterum enim magis suggerentis, quam requirentis videtur. Quod idem regia lege

- lege cauetur: hoc amplius addito, ne reus de se ipso specialiter interrogetur, quia facile aperiretur via mendacis, & reus id confiteretur, quod quæstitor velit audire. [l. §. qui quæstionem. & inibi Bart. Hippolyt. & alij. ff. de quæstionib. regia lex 3. titul. 30. parte. 7.]
- 58 Verum hæc in alijs criminibus locum habere poterunt: in hæresi autem & id genus sceleribus grauissimis, rei de se interrogari poterunt, hac vel tali formula: Dic Bucere veritatem, responde simpliciter, an credideris vel dixeris aliquid contra legem euangelicam & fidem catholicā. [l. 1. §. diuus Adrianus. de quæst. l. prius. ad Sillani.]
- 59 Neque tantum de se interrogari potest hæreticus, sed etiā generaliter de socijs & participibus criminis, de magistris atque discipulis suis: eos enim ut sæpe diximus, indicare debet, etiam si non sit interrogatus: cum autem interrogatur, eos indicare tenetur, multo magis, quam aliorum criminum grauissimorum socios. Sed non est nominatim interrogandus, etiam si interrogetur ut testis (ne via periujs aperiatur) sed generaliter & caute. [l. prius ad Sillani. l. 2. §. diuus Pius. de iure fis. glo. & interpretes in l. vltim. C. de accusat. Hippolyt. in l. repeti de quæstio. Domin. Soto lib. 5. de iust. & iur. quæstio. 6. artic. 2. Zanchi cap. 9. & ibidem Camillus.]
- 60 Quin etiam suspectus de hæresi, & ple ne etiam conuictus torqueri potest, in caput alienum: id est, ut socios aut participes criminis retegat. Non tamen ob eam causam facile quispiam torquendus est, excepto si vacillauerit, vel semiple ne saltem probatum fuerit, quod factio interuenerit, vel quod socios aut participes criminis habet. Ut enim indicet illos, torqueri testis & reus poterit: quæ
- uis proprium crimen plene confessus sit. [Lex libero. l. vnus. §. testes. de quæstionib. l. qui. vlt. ff. de pœn. regia. l. 8. tit. 30. p. 7. l. et si certus. ad Sillani. & inibi Ludo. Roma. & Ioan. Igneus. Alberi. & Salicetus in l. vlti. C. de quæstionib. Gandin. de malef. c. de torm. Aug. ad Angel. de malefic. parte, fama. Bosius tit. de tortura testium.]
- 61 Tormenta autem habenda sunt, non quanta accusator postulat, sed ut moderata rationis temperamenta desiderat: id quod recto iudicis arbitrio constitutum est, qui quæstionis modum ita moderari debet, ut ne reus in ipsis, vel ex ipsis tormentis moriatur: id enim crudelissimum & iniquissimum esset. Verū quemadmodum Vlpianus ait: Ita quæstionem haberi oportet, ut reus saluus sit, vel innocentia, vel supplicio. [l. de minore. §. tormenta. l. quæstionis modum. ff. de quæstionibus. & inibi Hippolytus.]
- 62 Præterea, quæstiones, ut Augustus Cæsar edixit, neque semper, neque in omni causa & persona desiderari debent: sed cum capitalia & atrociora maleficia non aliter inuestigari, & explorari possunt, quam per quæstiones. Considerare itaque iudices debent qualitatem personarum, criminum, & iudiciorum. Aliter enim torquendi sunt serui, quam liberi: fortes quam timidi: iuuenes quam senes: robusti quam debiles: humiles quam honesti: nobiles quam ignobiles: hi enim clementius, illi durius torqueri debent. [l. edictum. de quæstionibus. l. Pedius de incen. ruin. & naufra.]
- 63 Et in criminibus atrocioribus, grauiora tormenta, quam in leuioribus habenda sunt. Et sicut Bal. inquit: Indicia maiora tormentis maioribus purgari debent: leuia enim indicia comminatione tormentorum elidi solent.

Cum autem tormenta poenam inferant fati acerbam, respiciendum est iudicari, ne quid aut durius, aut remissius in eis constitutur, quam causa deposcit: Neque enim aut seueritatis, aut clementiae gloria affectanda est, ut Marcellus ait: sed perpenso iudicio, prout quaeque res postulat, statuendum est. [l. decuriones. C. de quaestio. l. respiciendum. de poenis. c. non afferamus. 24. quæst. 1. Baldus in cap. 1. §. si vassallus. de controuer. inuelti. lib. feudorum]

64. Hastenus ea fere omnia diximus, quæ iudices facere debent, priusquam ab inuitis reis confessionem tormentis extorqueant: si vero indicij magnis non precedentibus, aut non femiplene probatis, aut eorum copia reo non facta, aut eius defensione reiecta, confessionem dolore tormentorum extorserint, etiã si reus illam ratam habuerit, nihil ei nocebit, sed reiicienda & explodenda est, tãquam res iniqua & iniusta. Quid enim ex iniuria iudicis manet, iniustum est, & iniustitia causæ permanet in effectu: neque enim ex iniuria ius nasci potest. Et hæc est vera & recepta iuris peritorum omnium ac theologorum sententia. [glos. & interpretes in l. pe. de quaestio. doct. in c. cum in contemplatione. de reg. iuris. Alexan. conf. 1. lib. 3. Brun. de indicij. quæst. 5. Paul. Grillan. quæst. 3. Angel. de malef. part. fama publica. Hippol. in pract. §. 2. q. Ludouicus Care. in practica, nu. 181. Dominic. Soto lib. de ratione regen. secret. memb. 3. q. 1. & lib. 5. de iust. & iure. q. 6. art. 2.]

65. Quod idem locum habere videtur in illo qui vincit est iniuste, & in carcere confitetur hæresim, præsertim si confessionem postea reuocauerit: nam carcer species tormenti est: & ea confessio metu carceris & iudicium extorta præsu-

mi potest. [l. item apud Labeonem. §. quaestio. de iniur. Anchar. conf. 24. Rom. conf. 241. Corn. conf. 134. Angel. conf. 178. Cuma. conf. 157.]

66. Quod si plures eiusdem criminis focij & participes torquendi sint, iudex a suspectissimo incipere debet, & a quo facillime posse sciri verum, verisimilius fuerit: id est, ab eo qui timidior, debiliior, ac deterior sit. [l. 1. §. 1. & illic Bal. Hippol. & alij, de quaestio. l. vnus. eo. tit. regia. l. 5. tit. 30. p. 7.]

67. Cæterum, etsi suprascripta omnia ad vnguem seruata fuerint, nihilominus tamen reus condemnari non debet ex confessione tormentis extorta, nisi postea in ea perseuerauerit. Pessimus est enim (ut inquit Alex. Papa) de suspicione, aut extorta confessione, quemquam iudicare: nec ferenda est contraria consuetudo, quæ quidem crudelis & iniqua est, & ab omni ratione atque humanitate aliena. [15. q. 6. c. 1. regia. l. 7. tit. 29. p. 7. glos. Hippolyt. & cæteri in l. 1. §. diuus Seuerus. de quaestio. b.]

68. Idem iuris est, si confessio extorqueatur timore, aut metu imminentium tormentorum: ea enim paria sunt sicuti iuris civilis authores tradunt. Quinetiam Xenophon lib. 3. de pædia, seu disciplina Cyri, eleganter docet, Metum maiori supplicio esse hominibus, quam si re ipsa male afficiantur. Metus etenim rerum omnium horribilium maxime animos perterret. Quem secutus lib. 6. epistolarum famil. Cicero inquit: Plus in metuendo est mali, quam in eo ipso quod timetur. Et alibi ait: Maior est ea vis, quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco sæpe, & certo de statu dimouet, quam quæ ad corpus nostrum, vitamque peruenit. Itaque faucij sæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen nõ cedunt,

cedunt, neque eum relinquunt locum, quem statuerunt defendere: atque alij pelluntur integri, ut non dubium sit quin maior adhibita vis ei sit, cuius animus sit perterritus, quam illi, cuius corpus vulneratum sit. Et ut apud Stobæum est, sermone de timiditate: Omnia mala plus terrere solent eos, qui ipsa futura expectant, quam ubi iam acciderint molestare. Metus enim tam improbus est, ut multi rem quam metuunt, ipsimet anticipent: ut qui in naui tempestate periclitantur, non expectata submersio ne nauis, manum sibi prius inferunt. [Cicero lib. 6. epistola. 82. & oratione pro Aulo Cecinna. l. nouissime. quod falsi tuto. autore. l. 2. C. quorum appellatio non recipitur.]

69. Tunc autem confessio dicitur extorta metu tormentorum, cum reus trahitur in eum locum, in quo rei torqueri solent: & illic spoliatur vestibibus, aut ligatur, aut ita terretur a iudice, ut magna probabilitate credat inferenda sibi tormenta fore. Nec enim sufficit ut leuiter alibi a iudice terreatur, nisi metus ille cadere posset in hominem constantem. [l. metum. quod met. causa c. penul. de his quæ vi metusue. cau. fi. Anchar. cõs. 88. Decius conf. 100. Hippolyt. conf. 18. Franc. Ripa in c. cum M. Ferrariensis. de const. nu. 179.]

70. Neque audiendi sunt qui putant, non esse necessariam ratihibitionem, cum ventum est ad tormenta probatis indicij indubitatis, vel antecedente extrajudiciali confessione, præsertim geminata. Nam etsi hæc, & longe maiora indicia probata sint, nihilominus tamē confessio tormentis extorta, coacta, & inuoluntaria, & parum efficax est, nisi post tormenta fuerit ratificata. Ea igitur opinio, quæ quidem nec iure, nec ratione fundatur, crudelis & inhumana

& iniqua omnino est. [Antonius Gomez tom. 3. c. 13. & Blanchus in l. vlt. ff. de quaestio. nu. 208.]

71. Ergo ut confessio tormentis extorta, nocere queat reo confitenti, necesse est, ut post aliquod temporis interuallum, rata fiat. Plerique autem putant, id esse debere spatium vnus diei, quod & lege regia expressim cauetur. Quinetiam capite quodam primæ instructionis Hispalen. additur, ut post vnum vel duos dies ea ratihabitio fiat. Et inquisitores in tertium diem illam differre solent: quod quidem benignius est, ne adhuc dolor tormentorum, & vehemens animi perturbatio duret. [regia. l. 4. titul. 30. part. 7. prima instructi. Hispal. c. 15. Bart. Hippolyt. & alij in l. 1. §. diuus Seuerus. de quaestio. Iacob. Butrio. & Bal. in l. 2. C. de his quæ vi. Angel. & Ioan. Imolen. in l. qui in aliena. §. vlti. de acquiren. hæredi. Andr. Tiraquel. de retractu conuenti. §. 1. glos. 5. nu. 21.]

72. Post vnum itaque vel alterum diem iudex coram tabellione ac testibus talibus verbis reum alloquetur: Meministi eorum Bucere, quæ in tormentis dixisti: nunc autem dic libere veritatem. Deinde tabellio scribere debet eius responsum. Quod si perseuerauerit in confessione tormentis extorta, fides plenissima contra eum habenda est illi. [l. 4. titul. 30. part. 7. prima instructi. Hispalen. cap. 15. Ioan. maior lib. 4. sentent. dist. 15. q. 22.]

73. Sunt autem qui putant, hanc perseuerantiam, non esse necessariam, quando reus vel testis in tormentis, contra alios testificatur. Sed meo quidem iudicio, neque probabilem causam, neque satis idoneam huius opinionis afferunt. Quinimo cum non sit confessio voluntaria, sed coactum, ac tormentis extortum testimo-

testimonium, probabilius mihi veriufque videtur, vt etiam in hac specie, per feuerantia & rati habitio maxime fit neceffaria. Prefertim cum dicenda testimonia fiant coram honeftis perfonis. [c. vt officium. §. verum. de hæret. lib. 6. Bal. in l. vlt. C. de quæftio. Parif. tra. de syndicato, verbo tortura. c. testis.]

- 74 Si vero reus in quæftionibus pernegauerit, ac tormenta vicerit, hoc ipfo obiecta crimina diluit: & purgat, vt aiunt, omnia præcedentia indicia. Quæ fuit iam olim Caij Plinij fententia iuftiffima. is enim Ariftoni fcribens: Referebatur, inquit, de libertis Afranii Dextri confulis incertum fua, an fuorum manu, scelere, an obfequio perempti. Hos alius: quis? ego, fed nihil refert, poft quæftionem fupplicio liberandos, alius in infulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Et quamuis earum fententiarum tanta diuerfitas effer, vt non poſſent eſſe, niſi ſingulæ (vt idẽ Plinius ibidem ait) hæc tamen ſententia, tum lege regia, tum etiam communi iuriſperitorum calculo recepta & cõprobata eſt. [Plini. epiſtola ad Ariftonem lib. 8. reg. l. 4. tit. 30. part. 7. Bart. in l. vlti. & Alber. in l. edictum. de quæſtionib. Angel. de malefic. par. fama publica. num. 119. Gandin. de quæſtionib. nu. 21. Bonifac. tit. quib. cauſ. quis torque. poſ. num. 13. Hippolyt. in l. reperti. de quæſtionib. Boherius decifio. 163. Aymon Craueta conſil. 168. & 287. Ludo. Care. poſt alios plures in pract. nu. 160. & nu. 202.]
- 75 Sed hæc locum non habent in his caſibus, in quibus quæſtionem repetere licet: tunc enim reus abſoluendus non eſt, donec iterum tormenta vincat. Sunt autem hi caſus: Si reus euidentiori bus argumentis opprimatur: ſi noua indicia ſuperueniunt: ſi crimẽ obiectum

atrociffimum fit, & indicia fuerint indubitata: ſi reus non fuit ſufficiẽter tortus: in his tantum ſpeciebus reus iterum torqueri tunc demum poterit, cum in tormenta corpus, animuſq; durauerit: neque enim dilaniandus reus, aut excarnificandus eſt. [l. reperti. & l. vnus. §. 1. de quæſtionib. regia. l. 4. tit. 30. part. 7. Bart. & cæteri in dicta l. reperti. & innumerabiles alij.]

- 76 Sed quamuis nonnunquam reus in quæſtionem reperti poſſit, non tamen ſæpius torquendus eſt, ſed bis tantum: alioqui enim tormenta nõquam finem eſſent habitura. Cum autem non ad coercendos homines, ſed ad veritatem inquirendam tormenta habeantur: iniquiffimum eſt, quæſtionem ſæpe repetere: quia vel ſic fatigati rei excarnificati moriuntur, vel certe crimina, quæ non commiferunt, confiteri cogentur. [regia. l. 4. ſæpe citata. Aluarus Pelagius lib. 2. de planctu eccleſiæ, artic. 41. colu. 3.]

- 77 Et quamuis multi putent, reum ter ſaltem torqueri poſſe, eorum tamen opinio neque lege aliqua, neque probabili ratione fulcitur. Adde, quod leges permittentes repetere quæſtionem, de prima repetitione ſunt accipiendæ: aut pari ratione tormenta in infinitum abirent. [l. boues. §. hoc ſermone. de verbo. ſigni. l. 1. §. ſi cui. ff. vt legato, ſeu fideicommiſ.]

- 78 Proinde crudeliſſima & iniuſtiſſima fuiſſe tormenta ſæpiſſime repetita, quæ Valerius Maximus ac diuus Hieronymus retulerunt, quis niſi Nero, aut Neroni ſimilis negare poterit? Alexander quidam Fannij ſeruus, cum in ſuſpicionem Caij Flauij equitis Romani occiſi veniſſet, ſepties tortus pernegauit ei ſe culpæ affinem fuiſſe: ſed perinde atque confellus, & a iudicibus damnatus, & a

Lucio

Lucio Calpurnio trium viro in crucem acceſus eſt. Item, Fulvio Flacco cauſam dicente, Philippus ſeruus eius, in quo tota quæſtio nitebatur, octies tortus, nulum omnino verbũ, quo dominus perſtringeretur, emiſit, & tamen reus damnatus eſt, cum certius argumentum innocentia vnus octies tortus exhiberet, quam octo ſemel torti præbuiſſent.

Pari crudelitate Vercellis temporibus diui Hieronymi, quædam mulier de adulterio ſuſpecta, ſepties tormentis laniata, & tandem damnata fuit, cum nõquam fuiſſet crimen confeſſa. Sed omnipotens Deus ad confundendam ſæuitiam iudicum, præſenti miraculo eam ab iniuſta morte liberauit. Profecto talia facere, non iudicis æqui officium, ſed crudeliſſimi carnificis eſt. [Valer. Maxim. lib. 8. cap. de quæſt. Hieron. epiſtola ad Innoc. de muliere ſepties iccta.]

- 79 Quæri autem ſolet, an reus, qui obiecta crimina, vi, metu, ac dolore tormentorum confeſſus eſt, & ſequenti die cõfeſſionẽ reuocauit, ob eam cauſam iterum in quæſtionem reperti poſſit? Plerique iuriſperitorum placuit, eo caſu reperti quæſtionem poſſe: quia reus vacillauit, & propria confeſſione roborauit præcedentem probationem. Denique quia nouum ſignum ſeu indicium ore ſuo addidit. & ita lege regia, & quædam Sicula conſtitutione cauetur. [Regia. l. 4. tit. 30. par. 7. conſtitutio. ſi damna clandestina. & inibi Andre. de Ifernia. & Matth. de Afflict. notab. 14. lib. 1. conſtit. Sicilia. tit. 27. Bal. in l. in bonæ fidei. C. de reb. credit. Parif. de ſyndica. verſ. viſo. de repetitione. Paul. Caſtren. in l. vlti. C. de probatio. Boher. decifio. 163. Ludo. Care. in pract. num. 190. Boſius tit. de tortura, prope finem.]

- 80 Atqui, capite quodã primæ inſtructio

nis Hiſpalenſis cautum eſſe videtur, vt in cauſa hæreſis quæſtio non repetatur. Ibidem enim hoc decretum extat: Qui confeſſionem tormentis extortam, alio die reuocauerit, abiuret ſolemniſter errores illos, de quibus infamatus fuerat: & arbitrio iudicum pœnam aliquam pecuniariam ſoluat, propter infamiam & ſuſpicionem aduerſus eum adhuc remanentem. Sed quamuis id ita fit, nihilominus tamen ſæpiſſime apud inquitores vidimus quæſtionem eo caſu reperti: quod quidem iuſtius eſt, nec illo decreto prohibetur. [Prima inſtructione Hiſpalenſi. c. 15.]

- 81 Pluſculum dubitationis habet, cum reus bis tortus, bis cõfiteatur & reuocat, an tertio torquendus ſit? Multi putant ruſum de integro quæſtionem haberi poſſe: quorum opinio, mea quidem ſententia, nunquam, aut certe vix vnquam recipi debet. Primo, quia lex nulla reperietur, quæ ter hominẽ torquere permittat. Nam ſi qua ſunt iura, quæ dicant reperti quæſtionem poſſe, de prima quæſtione tantum accipienda ſunt. Deinde, quia cõfeſſio altera tormetis extorta, non præbet nouum indicium, quippe cum ſit eadem, quæ prius dicta, & reuocata fuerat. Poſtremo, quia ſi ob eã cauſam tertio reus torqueri poſſet, pari ratione millies quoque illum torquere liceret, neque vllus foret vnquam tormentorum finis: quo quid iniquius aut crudelius dici cogitariue poſſit ignoro. [l. boues. §. hoc ſermone. de verbo. ſigni. l. donis promiſſio. de iure doti. c. non poteſt. de præbend. lib. 6. Alexan. conſil. 16. lib. 4. Felin. in c. vlti. de tre. & pac. Iaſon in l. duobus. §. ſi ei qui. de iurejur. Deci. conſil. 512. Fran. Ripa lib. 2. reſpon. c. 27. Boher. decif. 131.]

- 82 Verum opinio illa tunc demum recipi fortalle poſſet, cum reus bis fuerit leuiſſime

uissime tortus, & in posteriore illa confessione, aliqua noua signa priori confessioni addiderit: quorum si desit alterum, desit etiam tormentorum toties repetita scuitia: satis enim quæsitum est, neque ultra torquendus est reus. [Angel. de malef. parte, fama public. q. 9. Hippol. in. l. repeti. de quæstio. Guillan. q. 7. Tho. Gram. cōf. 4. 5. Boher. decif. 163. col. vltim. Ludoui. Care. in pract. num. 194.]

83 Ut autem iudices scire queant, quanta fides quæstionibus sit habenda, confidere prudenter oportet ea, quæ Fabius docet ab oratoribus considerari debere: & eo magis quia hi suadent, illi diiudicant: hi ius alterius litigatoris, illi causam vtriusque perpendunt: denique hi dicunt, quæ volunt, illi quæ iusta fuerint proferre, atque exequi debent. Quædam igitur, vt Fabius ait, propria sunt cuiusque litis: nam siue de habenda quæstione agatur, plurimum intererit quis & quæ postulet aut offerat, & in quem, & ex qua causa: siue iam erit habita, quis ei præfuerit, quis, & quomodo sit tortus, an credibilia dixerit, an inter se constantia, perseuerauerit in eo quod coeperat, an aliquid dolore mutauerit, prima parte quæstionis, an procedente cruciatu: quæ vtriusque tam infinita sunt, quam ipsa rerum varietas. [lib. 5. insti. oratoriar. cap. 4.]

84 Admonendi præterea iudices a nobis sunt, vt ne sibi vnquam persuadeant, vsque eo signa & indicia perspicua nonnunquam & euidentia esse, vt fallere sepe non queant. Inde etenim frequentissime factum est, vt innocentes crudelissime torti, & falsa crimina confessi damnati etiam fuerint innocentes. Superunt affatim eius rei exēpla plurima, miseranda quidem atque dolenda: sed vnum duntaxat memorasse sufficit, quod Valer. Max. his ipsis verbis retulit: Marci Agrij Argentarij seruus, Alexandrum Titi Fannij seruum occidisse insimulatus est: eoque nomine tortus a domino, admisisse id facinus constantissime asseueravit: itaque Fannio deditus, supplicio affectus est: paruulo deinde tempore interiecto, ille cuius de nece creditum erat, domum redijt. In anticipi negotio (vt sapientissime Aristo. inquit) potius ad eam partem vergere oportet, vbi si forte fuerit erratum, peccetur leuius: at minus est malum, absolueri nocentem, quam innocentem dānare. Vnde Hadrian. Imperator Auidio Seuero rescripsit, Neminem de suspitionibus dānari debere: satius enim esse, impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem dānare. [Valeri. Maxi. lib. 8. cap. 4. de quæstio. Aristo. problem. 13. particula, siue sectione vigesima nona l. absentem. de pœnis.]

De vsuris Titulus LXVI.

SYMMARIUM.

- 1 **V**suras iure optimo omnes semper execrati sunt.
- 2 *Vsuræ quas ob causas vitandæ sint.*
- 3 *Vsurarum cognitio ad quos indices pertineat.*
- 4 *Vsurarios quando punire possint inquisitores.*
- 5 *Is qui credit simplicem fornicationem non esse peccatum, vere hæreticus est.*

De

De vsuris.

SACRIS vtriusque testamenti literis, ecclesiæ definitionibus, conciliorum vniuersaliū canonibus, pontificum maximorum, & sanctorum patrum decretis quam plurimis, prohibita damnataque sunt vsuræ. Quin etiam lumine naturali dūtaxat illuminati vetustissimi quique philosophi, vsuras frequentissime sunt execrati: cuius rei causas Plutarchus eleganter in hunc fere modum colligit: Primū, quod minime conuenit, mutua, quæ charitatis, beneficij, & amicitia causa inducta sunt, in lucri sordidi certitudinem vertere. Deinde, quod vsura contra regulam illam naturæ sit: ex nihilo nihil gigni: quod paupertati vnicum eius solatium, nempe animi securitatem, auferat: quod nondum natos fructus deuoret: quod qui accipiunt sub vsuris, vorfuram ex vorfura facientes nunquam se extricant: quod vt plurimum ex luxu æs illud alienum contrahatur. [c. super eo. de vsu. Plutar. lib. de vsura vitanda. Alciat. in. l. vsura pecuniæ. de verbo. signifi.]

2 Alij quoque alias rationes addunt, quod vsurarius vendidit vsum pecuniæ, qui ab eius consumptione est inseparabilis: vnde fit, vt bis idem æstimet: quod venditur vsum pecuniæ, quæ post mutuum est aliena: quod cum statim pecunia periculo sit recipientis, absurdum sit, vt fructus eius ad alium pertineant: quod sit vsura contra commune bonum: ei namque dediti homines, bonas artes omnes deserunt, & aliorum facultates exhauriunt: quod præter naturam nummus nummū parit: vnde authore Arist.

iure vituperatur: quia non est naturæ conueniens, sed eo pertinens, vt homines alij ex alijs lucrentur. Quo fit, vt optimo iure sit sceneratorum ars odiosa, propterea quod lucrū ex ipso nummo captat: neque sequitur eum finem, cuius gratia numus fuit inductus: ad faciendas enim permutationes repertus est. Denique tanto deterior est vsura, quam alia crimina, quanto plus indigentia hominum insidiatur: ac tanto magis execranda, quanto commercium rei magis necessariae difficilium reddit. [Arist. 1. politi. cap. 7. Ambrosi. lib. de Tobia. cap. 2. cum sequenti. Chrysof. in cap. Methæi. 1. homil. 5. in fine. & homilia. 57. cap. eiciens. 88. distinct. Thom. opusculo. 73. de vsur. cap. 4. Contra. de contract. q. 22.]

3 Sed quamuis hæc ita sint, inquisitores tamen de quæstionibus vsurarum cognoscere non possunt: sed iudicibus ordinarijs eas relinquere debent. Nam cum auri sacra fames, vi obiecti mouere soleat voluntatem, etiam meliora videntem, ad eiusmodi sordida lucra: ea quidem crimina committi existimandum est, non tam errore intellectus, quam auaritia, & lucri cupiditate: quo efficitur, vt eorum cognitio inquisitorum non sit. [cap. accusatus. §. de quæstionibus. de hæret. lib. 6. & inibi Ioan. Monachus, Archidia. & cæteri. Federi. Senen. cōf. 157.]

4 Si verò quispiam crederet sceneratori licere, puniri posset ab inquisitoribus perinde atque quiuis alius hæreticus: & inter alia, pœnitenti quoque posset ab eisdem iniungi, vt agens pœnitentiam restitueret male partas vsuras: id enim veræ pœnitentiæ pars magna & necessaria est. [Clem. 1. §. vltim. de vsur. TTT cap.]

cap. peccatum. de regul. iur. lib. 6. Domin. & Philip. Francus, & ceteri in cap. accusatus. §. sane. & §. ultim. de hæret. lib. 6. Federicus loco prænotato. Ioan. Calderin. conf. 2. titul. de hæret. Bal. in. cap. 1. §. ad hæc. de pace iuramen. firman. Felin. in. c. cum sit. de foro compet. Zanchi. cap. 20.]

5 Eadem omnino ratione, is qui credit simplicem fornicationem non esse peccatum, vere hæreticus est: neque satis

intelligo, quamobrem scire non puniatur, ut hæreticus, præsertim cum eius hæresis ignorantia sit inexcusabilis. Nemo enim qui vnquam peccata sua fuerit confessus, non audiet a confessario, fornicationem simplicem, peccatum esse lethale, ac lege diuina prohibitam. [Alfonso Castrus aduersus hæreses, verbo, coitus. Iulius Clarus lib. 5. recepta. senten. §. hæresis.]

*Trino & uni Deo gloria, imperium,
honor.*

ERRATA, QUORVM PLVRIMA VITIO EXEMPLARIS
contigerunt, corrige hoc modo.

Primus numerus paginam, secundus paragrammum, tertius lineam ostendit.

Pagina 52. nu. 143. lin. 7. lucrorum. locorum. 60 181. 7. oblata. ablata. 79. 268. 5. a republica. e. republica. 59 21. 2. partibus. participibus. ibidem columna 2. lin. 1. his is. 135 5. iudice. indice. 141. 6. 10. quoque. quosque. 152. 6. 17. omno. omne. 158. 26. 16. quid sit. dele. sit. 210. 26. 22. non. non. dele alterum, non. 215. col. 2. lin. 2. persequendi. afficiendi. 232. 16. 2. quid. qui. 260. 10. 6. occultissima. oculatissima. 276. 1. 7. lamia. delectatur, quia bis positum. ibidem col. 2. lin. 14. neuia. nœnia. 278. 6. 3. spatium. spatio. 287. 12. 10. religionis. religione. 325. 13. 7. futuram quis. futuram ut quis. 328 4. 8. relatum. reuelatum. 343. 20. 10. compertissimum. adde. est. 355. 13. 22. qui enim. quis enim. 356. 20 11. solemnitate. selenitate. 373. 80. 19. seducti seductos. 384 33. 2. confiteretur. confiterur. 417. 32. 8. sectas. secta. 416. 12. 10. & piam. ad piam. 463. 12. 12. nascitur. nascitur. eadem col. lin. pen. Bressus. Bieffus. 464. 16. 10. malefica. maleficia. 477. 32. 12. duo. duos. 479. 39. 24. iniuriatorum. iniuratorum. ibidem. lin. 26. cap. 1. cap. 7. 480. 48. 12. existimandum. existimandus. 483. 62. 4. diuersos. diuersos esse. 491. col. 1. lin. 3 & Iulius & ut Iulius. 502. 36 9. iniuriatorum. iniuratorum. 505. 48. 5. ingentissima. vrgentissima. 511. 81. 11. prima quæstione. prima repetitione.

CONSTITVTIONES
SANCTISS. D. N. D. PII. PAPAE V.

PRAECEPTVM, QVOD PRINCIPES, IVDICES,
*et Iustitiae ministri mandatis Cardinalium Inquisitorum generalium
in concernentibus officium Sanctissimæ Inquisitionis pareant & obediant.*

SANCTISS. D. N. D. Pius diuina prouidentia Papa Quintus, statuit, decreuit, & ordinauit, ac mandauit, ut negotia fidei omnibus, & singulis alijs præferantur, cum fides sit substantia, & fundamentum christianæ religionis. Idcirco omnibus, & singulis almæ Urbis eiusque districtus Gubernatori, Senatori, Vicario, & Camera apostolicæ Auditori, & quibuscunque alijs Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus prouinciarum, & terrarum suæ Sanctitati, & S. R. E. mediate, & immediate subiectarum, ac eorum locateneñ. Officialibus, Barifellis, & alijs ministris, necnon alijs locorum ordinarijs, cæterisque Magistratibus, & officialibus, ac cuiusuis conditionis, & status hominibus in omnibus, & singulis terris, oppidis, & ciuitatibus, ac in tota republica christiana existeñ. sub excommunicationis latæ sententiæ, ac indignationis suæ Sanctitatis & alijs arbitrio suæ Sanctitatis, & Illustrissimorum, & Reuerendissimorum Dominorum Cardinalium Inquisitorum Generalium imponendis, & exequendis pœnis, ut eisdem Cardinalibus Inquisitoribus, ac eorum præceptis, & mandatis in quibuscunque officium Sanctæ Inquisitionis huiusmodi concerneñ. pareant, & obediant.

Reges vero, Duces, Comites, Barones, & quosuis alios Principes seculares in Dei nomine rogauit, ut eisdem Cardinalibus Inquisitoribus, eorumque officialibus faueant, auxiliumque præbeant, & a suis magistratibus subditis auxilium præberi faciant in negotijs ad dictum officium spectant. Necnon carceratos quoscunque pro quibusuis delictis, & debitis etiam atrocibus apud dictum Inquisitionis officium quomodolibet delatos, vel denunciatos, suspenfa aliorum criminum inferiorum cognitione, ad eosdem Cardinales, & Inquisitionis carceres, ibidemque ad criminis hæresis totaliter cognitionem, & expeditionem retinendos, & postea ad eosdem officiales pro aliorum criminum expeditione remittendos, sine mora transmittant.

Declaratio, & Constitutio, quod sententia in reorum inquisitorum fauorem per quoscunque Iudices contra iurisdictionis dispositionem, vel stylum officij Sanctissimæ Inquisitionis late, & ferendæ, nunquam transferint, nec in futurum in rem iudicatam transire possint.

P I V S P A P A V.

Motu proprio &c. Inter multiplices curas, quæ animum nostrum assidue pulsant, illa in primis est, prout esse debet, vt Ecclesia Dei nobis ex alto commissa, purgatis immo quantum fieri potest procul exterminatis omnibus hæresibus & prauis erronearum opinionum dogmatibus, tuto militare, & tanquam nauis in tranquillo mari, sedatis omnibus tempestatum fluctibus & procellis, secure nauigare, & ad optatum salutis portum peruenire possit. Cum itaque nos, dum in minoribus constituti sanctissimi officij Romanæ, & vniuersalis contra hæreticam prauitatem Inquisitionis negotia pertractaremus, tandem ex longo vsu atque experientia rerum magistra cognouerimus, quod multi rei delati, & in prædicto sanctissimo officio, seu alibi coram locorum ordinarijs, & hæreticæ prauitatis Inquisitoribus processati, ac de hæretica prauitate inquisiti falsos testes ad eorum defensionem examinari faciendo, ac compurgatorum de eorum vita, & doctrina minime informatorum opera, & testimonio se iuuantibus, ac diuersis alijs illicitis modis, excogitatisque dolosis excusationibus, & malitijs prædictum sacrum officium sanctissimæ Inquisitionis, cæterosque iudices, & etiam Romanos Pontifices deludendo, & decipiendo, plures etiam veluti innocentes diffinitiuas a prædictis processibus, & inquisitoribus absolutorias, & præcedente canonica purgatione eorum assertæ bonæ, & catholicæ fidei, vitæ, & doctrinæ, declaratorias sententias, seu decreta ab eodem sanctissimo officio, alijsque locorum ordinarijs siue delegatis, & Inquisitoribus, ac etiam Ro. Pont. prædecessoribus nostris obtinuerunt, seu extorserunt: quas sententias, & decreta præfati Romani Pont. etiam cum perpetui silentij impositione, ac inhibitione, ne dictum sanctissimum officium, aut alij Inquisitores ad vltiora procedere possent seu deberent, necnon etiam cum causarum auocatione ad solum Romanum Pontificem sub cuius protectione submittebantur, alijsque derogatarum derogatorijs, & efficacissimis clausulis, ac etiam irritantibus, & alijs decretis etiam in forma gratiosa ampliando, per varios, & varias eorum Motus proprios, ac etiã sub plumbo, vel annulo piscatoris expeditas literas etiam in consistorio, seu consistorialiter emanatas, confirmarunt, vnde eueniebat, quod prædicti rei inquisiti sub velamine, & tutamine prædictarum sententiarum declaratarum, & literarum apostolicarum, & præsertim vigore clausulæ inhibitoriæ contra Inquisitores factæ confidentes, clam, & etiam aliquando palam in antiquis eorum erroribus contra fidem catholicam perseverando, nunquam ad gremium Ecclesiæ vere redibant, immo cum alijs secure, & tanquam catholici conuersando, eorundem aliorum animos corrumpere, & inficere, ac in suas hæreticas opiniones trahere de facili potuerunt in totius reipublicæ christianæ non modicum scandalum & præiudicium, prædictorumque delatorum animarum perniciem, & iacturam. Nos huic scandalo adeo periculoso, & contagioso obuiare, dictarumque ani-

marum

marum saluti consulere, & providere, omnemque iurisperitorum dubietatem, & altercationem, ac quæcunque impedimenta & obstacula, propter quæ sancta Inquisitio hereticæ prauitatis quomodocunque, & qualitercunque impediretur, vel retardaretur, tollere volentes, Motu simili, & ex certa nostra scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, In primis omnes, & singulas, ac quascunque literas apostolicas sub quacunque verborum forma etiam in prædictis, ac quibusuis alijs causis hæresis etiam Motu proprio &c. ac etiam consistorialiter &c. & alias quomodolibet emanatas, necnon etiam desuper signatas Motuum priorum, & alias cedulas quascunque ad ius, & iustitiã, ac iuris terminos reducentes, necnon fisco prædicti sancti officij Inquisitionis, & aliorum ordinariorum, & delegatorum iudicum aduersus prædictas literas inhibitiones, ac etiam derogatarum derogatorias, aliasque clausulas quascunque aperientes, & quatenus iurisdictionis dispositioni, vel stylo dicti officij sint contraria, illas penitus, & perpetuo reuocantes, hac nostra perpetua perpetuoque valitura vniuersali constitutione omnes, & singulas, & quascunque etiam ex capite assertæ innocentie absolutorias, vel etiam præcedente canonica purgatione sub quacunque verborum forma declaratorias sententias etiam diffinitiuas, & decreta in eorundem reorum inquisitorum & delatorum fauorem per prædictum sanctissimum officium, alijsque iudices ordinarios, & delegatos, ac etiam Roman. Pontifices latas, & lata, aut in futurum per nos etiam & successores nostros Rom. Pontifices pro tempore existentes ferendas, & ferenda, nunquam fecisse, nec in futurum posse facere transitum in rem iudicatam, apostolica auctoritate declaramus decernimus statuimus & ordinamus, præfatisque sententijs, & decretis, & quantumcunque per literas apostolicas etiam in forma gratiosa etiam iteratis vicibus, ac etiam a pluribus Romanis Pontificibus emanatis, confirmatis, vel confirmandis cum prædictis, vel alijs quibuscunque etiam derogatarum derogatorijs, ac etiam irritantibus, alijsque clausulis, & decretis, necnon inhibitionibus, ac etiam canonicis sanctionibus, quorum omnium, & singulorum aliorumque præmissorum, & inde secutorum tenores, ac si de verbo ad verbum infererentur præsentibus haberi volumus pro expressis, ac totaliter insertis, cæterisque incontrarium facientibus quibuscunque non obstant, per prædictum sanctum officium Sanctæ Inquisitionis, ac dilectos filios modernos, & pro tempore existentes S. R. E. Cardinales hæreticæ prauitatis Inquisitores, & super dicto officio nunc, & pro tempore deputatos, contra eosdem reos delatos, & inquisitos etiam si fuerint, & sint Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, Primates eiusdem S. R. E. Cardinales Legati, etiam de latere, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Reges, & Imperatores, tam de antiquis, quam nouiter etiam super eisdem articulis receptis, vel recipiendis testibus, alijsque argumentis, probationibus, & indicijs iuxta facultates eisdem Cardinalibus Inquisitoribus per nos & quoscunque prædecessores, & successores nostros Roman. Pontifices pro tempore existentes, ac Sedem Apostolicam quomodolibet concessas, & datas, ac in futurum respectiue dadas, & concedendas denuo inquiri, & procedi posse, & debere etiam in omnibus, & per omnia perinde, ac si prædictæ sententiæ, decreta, & literæ apostolicæ, ac etiam canonicæ purgationes in prædictorum reorum delatorum, & Inquisitorum, etiam Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum, Primatum, Cardinalium, Legatorum, Comitum, Baronum, Marchionum, Ducum, Regum, & Imperatorum fauorẽ non emanassent, nouis præsertim superuenientibus indicijs eiusdem, vel alterius speciei hæresis

tempus præteritum etiam respiciendū. vel vbi appareret per aliqua indicia quod illicitis modis prius ipse delatus, vel inquisitus fuisset absolutus, eadem apostolica auctoritate volumus pariter, & mandamus. Concedentes eisdem Cardinalibus Inquisitoribus, & super dicto sacrosancto Inquisitionis officio nunc & pro tempore deputatis plenam liberam amplam & omnimodam facultatem potestatem & auctoritatem causas huiusmodi etiam auctoritate oecumenici vniuersalis Concilij Tridentini decisis reuidenti, ac in statu & terminis in quibus ante prædictas sententias, & decreta, ac etiam canonicas purgationes quomodolibet reperiebantur, reassumendi, sineque debito terminandi, prout in alijs causis pendentibus indecisīs per eosdem Cardinales Inquisitores iuxta eorum facultates fit, fierique potest, & consuevit. Et insuper vestigijs fel. rec. Pauli Papæ iij. prædecessoris nostri inherendo Constitutionem alias cōtra hereticos & schismaticos per eundem Paulum prædecessorem, sub data videlicet Romę apud Sanctum Petrum Anno incarnationis dominicę 1558. quintodecimo Kal. Martij, Pontificatus sui anno quarto editam, tenore præsentium renouamus, & etiam confirmamus, illamque inuiolabiliter, & ad vnguem obseruari volumus, & mandamus iuxta illius seriem atq; tenorem. Et sic in omnibus, & singulis supradictis ceneri, ac ita per prædictos, & quoscunque iudices &c. sublata &c. iudicari &c. debere. Irritum &c. perpetuo decernimus, & declaramus. Non obsta. præmissis, ac regula nostra de non tollendo iure quęsito, & quibusuis alijs apostolicis vniuersalibus, prouincialibus, & synodalibus constitutionibus, ordinationibus, necnon etiam iuramento &c. roboratis statutis &c. priuilegijs quoque, indultis, & prædictis, ac alijs literis, & etiam Motibus propriis quibuslibet, etiam præfatis reis, & inquisitis etiam Episcopis &c. ac Imperatoribus etiā absolutis, & quibusuis alijs personis in genere, vel in specie sub quibuscunq; tenoribus &c. ac cum quibusuis etiam derogatorijs derogatorijs aliisque clausulis, ac etiam irritantibus, & alijs decretis, ac etiam pœnalibus inhibitionē. etiam Motu proprio &c. ac consistorialiter &c. & alias in contrarium quomodolibet concessis &c. in posterumq; concedendis &c. quibus omnibus etiam si de illis &c. eorum tenores &c. latissime hac vice derogamus, ceterisque contrariis quibuscunque, cum clausulis opportunis.

Fiat Motu proprio. M.

ET cum absolute a cē. ad effectum &c. & de reductione &c. reuocatione singulis declaratione, decretis, statuto, ordinationē. voluntatibus, mandatis, concessione renouatione, confirmatione, derogatione, alijsque præmissis vt supra in forma gratiosa perpetuo, & ad perpetuam rei memoriam. Et quod postquam præsentis, seu desuper forsan conficiendę literę per aliquem vel aliquos ex Cursoribus nostris in Basilicę Principis Apostolorum de Vrbe, & Cancellarię Apostolicę valuis, ac acie Campi florę affixę, & publicatę fuerint, omnes prædictos etiam Episcopos &c. ac Imperatores, & alios quorum interest, afficiant, & ardeant perinde, ac si eis personaliter intimatę, & insinuatę fuissent, ac vim & efficaciam solemnem, personalem, validam, & preemtoriam monitionis, & citationis habere, omnesque ligare habeant. Et quod præsentis nostri Motus proprii sola signatura sufficiat, & vbi que fidem faciat in iudicio & extra, regula contraria non obsta. Et nihilominus si videbitur literę desuper etiam per breue nostrum, aut officium contradietarium simul, vel ad partem expēdiri possint. Et quod

quod præsentium, seu desuper conficiendarum literarum transumptis etiam impressis manu alicuius notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius personę in dignitate ecclesiastica constitutę, aut curię ecclesiasticę munitis eadem prorsus fides adhibeatur, quę ipsis originalibus adhiberetur si exhibitę forent, vel ostensę.

Fiat. M.

Datum Romę apud Sanctum Petrum Duodecimo Kal. Ianuarij Anno primo.

Anno a natiuitate Domini 1567. Indictione decima, die vero Lunę trigesima mēsis Decembris, Pontificatus Sanctissimi in Christo patris, & D. N. D. Pij diuina prouidentia Papæ V. anno primo, superscriptus Motus proprius affixus, & publicatus fuit ad valuas Principis apostolorum beati Petri de Vrbe, Cancellarię apostolicę, ac in acie Campi Florę, dimissis ibidem eiusdem copijs affixis, vt moris est, per nos Ioannē Gerardi, & Christianum de Monte prælibati Sanctiss. D. N. Papæ Cursores.

Stephanus de Olea Magister Curs.

Registrata in lib. pri. Secretorum fol. 51. G. S. Sarde.

E I V S D E M

Constitutio contra offendentes statum, res, & personas sacri Inquisitionis hæreticę prauitatis officij.

P I V S Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

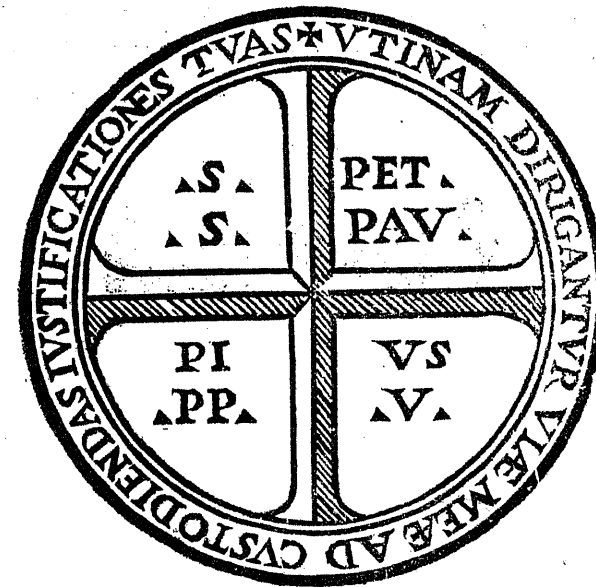

I de protegendis cæteris omnibus ecclesię ministris, quos in fide & clientelam nostram a domino recepimus, cura nobis quotidiana in fide, quanto maiore studio eā nos sollicitudinem capefere necesse est, vt qui in sacro Inquisitionis Hæreticę prauitatis officio versantur, sub tutela inuiolatę auctoritatis huius sedis periculorum omnium expertes, quęque munera ad exaltationem fidei catholicę exequantur? Cum itaque eius generis impiorum vis quotidie magis inualecat, qui omnibus malis artibus prædictum officium subuertere, ministrosque functionibus disturbare moluntur, eo iam nos detruisit necessitas, vt nefariam, & scelestam illorum audaciam acerbiorē castigationis verberare reprimamus. Hac igitur generali constitutione de fratrum nostrorum consilio sancimus, vt quicumq; siue priuatus, siue cuncta ciuitas, siue populus, siue dominus, Comes, Marchio, Dux, vel potiore titulo illustris, quemuis ex Inquisitoribus, Aduocatis, Procuratoribus, Notarijs, alijsque ministris prædicti officij vel Episcoporum id munus in sua dicecesi, aut prouincia obeuntium, seu accusatorem, denunciatorum, aut testem in causa fidei quomodocunq; productum, vel euocatum occiderit, verberauerit, deiecerit, seu perterrefecerit, quie ecclesias, eades, aliasue res siue publicas, siue priuatas officij, aut ministrorum expugnauerit, inuaserit, incenderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regesta, protocolla, exempla, scripturas, aliaue instrumenta siue publica, siue priuata vbi cunq; posita combusserit, diripuerit, seu interuerterit, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunq; modo illa exportauerit, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, siue capiendi, siue comburendi, siue

di, siue suppressendi causa fuerit, siue res, aut personas seruari, defendiue prohibuerit, quique carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effregerit, vinctum extraxerit, seu emisit, capiendum prohibuerit, captumue eripuerit, receperit, occuluerit, seu facultatem effugiendi dederit, seu iusserit id fieri, qui cœtum, concursusue fecerit, siue vt aliquid prædictorum fieret homines accommodauerit, siue alias auxilium, consilium, aut fauorem publice, vel occulte in quolibet prædictorum scienter præstiterit, licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptumue, nullum denique damnum re ipsa sit secutum: nihilominus is sit anathemate præsentis canonis auctoritate ligatus, idem quoque læsæ maiestatis reus, dominio, dignitate, honore, feudo, ac quocunque alio beneficio temporalis, & perpetuo eo ipso priuatus, sæcularis iudicis arbitrio relinquatur, qui de eo illas ipsas pœnas exigat, quæ damnatis primo capite dictæ legis per constitutiones legitimas irrogantur, bonis, rebusque omnibus fisci iuribus applicatis, vti etiam est de damnatis hæreticis per sanctiones canonicas constitutum: eius filij paterna infamia subiecti, omnis, & cuiuscunque hereditatis, successione, donationis, & legati siue propinquorum: siue extraneorum omnino sint expertes, eisdem præterea portæ nunquam pateant dignitatum. Nemo autem expurgationem habere, aut causam vllam proponere, vel pretendere possit, qui tantum nefas in contemptum, & odium huius officij admisit, nisi contrarium per claras probationes docuerit se fecisse. Quod porro de prædictis eorumque filijs statuimus, illud idem de omnibus clericis, & presbyteris sæcularibus, & quorumuis ordinum, etiam exemptorum regularibus, & quacunque etiam Episcopali, & maiori dignitate præditis, ac etiam priuilegio quomodocunque suffultis, decernimus exequendum, ita vt ipsi beneficijs, & officijs omnibus ecclesiasticis, præsentium auctoritate priuati, per Iudicem ecclesiasticum Hæreticorum more degradentur, demum potestati seculari traditi, pœnis prædictis laicorum instar subijciantur: Pontificum tamen causis nobis, & successoribus nostris reseruatis, vt re quaesita, & nobis renunciata contra eos ad depositionem, & alias pœnas prædictas procedamus, vti criminis atrocitas videbitur postulare. Quicumque autem pro talibus veniam petere, aut alias intercedere tentauerint, in easdem illas pœnas quæ in Hæreticorum fautores a sacris constitutionibus inferuntur, ipso facto se nouerint incidisse. Verum si quis etiam huiusmodi criminum conscius, vel affinis, siue religionis studio, siue pœnitentia ductus rem adhuc incognitam retexerit, supplicio liberetur. Ceterum eam omnium, & quarumcunque absolutionum rationem a prædictis criminibus, necnon habilitationum, & restitutionum etiam ad famam, & honores, ita deinceps habendam optamus, vt successores nostri nullas nisi saltem semestri post cuiusque assumptionem ad huius dignitatis fastigium excurso, ac precibus apud supremum officium Inquisitionis hic institutum verificatis, concedant. Decernentes omnes, & quacunque huiusmodi absolutiones, habilitationes, & restitutiones, quæ precibus sic non verificatis de cetero fient, nemini prorsus prodesse, sed nec præsentibus, nisi toto ipsarum tenore ad verbum inserto, & gratia ex certa Romani Pontificis scientia facta, & propria manu subsignata, vlla in parte derogari, nec derogatum censeri debere, & si illis ex quacunque causa aliter derogari contigerit, derogationes huiusmodi nullius prorsus fore roboris, & momenti. Iubemus igitur vniuersos, & singulos Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, & cæteros ecclesiarum prælatos per vniuersum orbem

orbem constitutos, vt per se, vel alium, seu alios præsentis literas, aut earum exempla in suis quisque prouincijs, ciuitatibus, diocesis, & locis solemniter publicare, & quantum in se est, firmiter obseruari procurent, contradictores quoscunque per censuras, & pœnas ecclesiasticas appellatione postposita compescendo, ipsasque censuras, & pœnas etiam iteratis vicibus aggrauando, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, cæterisque contrarijs quibuscunque. Volumus autem vt præsentium exempla etiam impressa edantur, eaque Notarij publici manu, & cuiuscunque curiæ ecclesiasticæ, vel prælati sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem vbique locorum faciant, quam ipsæ præsentis facerent, si essent exhibitæ vel ostensæ. Cæterum omnes orbis terrarum Principes, quibus gladij sæcularis potestas ad malorum vindictam est permessa, per eam quam se tueri promiserunt fidem obtestamur, ita suas quisque partes siue in præstando ministris prædictis auxilio, siue in criminum post ecclesiæ sententiam animaduersione, interponere, vt eorum quoque præsidijs ministri ipsi tanti officii munus pro Dei æterni gloria, & religionis incremento feliciter exequantur, amplissimum a Domino præmium recepturi, quod fidei prædictæ assertoribus in æternæ beatitudinis consortio præparauit. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ sanctionis, legationis, statuti, decreti, iussionis, obtestationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum eius se nouerit incursum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ, Millesimo Quingentesimo Sexagesimo Nono, Kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno quarto.

✠ Ego Pius V. Catholica Ecclesia Episcopus.

- ✠ F. Cardinalis Pisanus Episc. Hostien.
- ✠ Io. Card. Moronus Episc. Portuen.
- ✠ Christoph. Madrucius Episc. Preneftin.
- ✠ Otho Card. Truchfes Episc. Albanen.
- ✠ A. Card. Farne. Vicecanc. Episc. Tusc.
- ✠ Io. Bap. Cicada Episc. Sab. Card. S. Cle.
- ✠ Ego Iulius Cardinalis Vrbinus.
- ✠ Ego Fuluius Cardinalis Perusin.
- ✠ Ego Ioa. Riccius Card. Politianus.
- ✠ Ego Scipio Cardinalis Pifarum.
- ✠ Ego Iacobus Cardinalis Sabellus.
- ✠ Ego Aloyfius Cardinalis Cornelius.
- ✠ Ego Ph. Cardinalis a Burdisera.
- ✠ Ego Antonius Card. Granuelanus.
- ✠ Ego Franciscus Card. Paciecus.
- ✠ Ego Hieronymus Card. de Corrigio.
- ✠ Ego Io. Franciscus Card. de Gambara.
- ✠ Ego Nicolaus Card. de Sermoneta.
- ✠ Ego Ind. de Aualos Card. Aragonia.
- ✠ Ego M. Antonius Card. Columna.
- ✠ Ego Ptolemæus Card. Comensis.
- ✠ Ego P. Card. de Sancta Cruce.
- ✠ Ego Z. Card. Delphinus.
- ✠ Ego Hu. Card. S. Sixti.
- ✠ Ego Alexander Card. Cribellus.
- ✠ Ego Guido Card. Vercellus.
- ✠ Ego Guilielmus Card. Sirletus.
- ✠ Ego F. Michael B. Card. Alex. Camer.
- ✠ Ego Hieronymus Card. de Claraualle.
- ✠ Ego Ludouicus Card. Madrucius.
- ✠ Ego Innocentius Card. de Monte.
- ✠ Ego Hieronymus Card. Simoncellus.
- ✠ Ego Ferd. Card. de Medicis.
- ✠ F. Cardinalis Alciatus.
- ✠ Io. Paulus Cardinalis ab Ecclesia.
- ✠ A. Cardinalis Carafa.

Anno a Natiuitate Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Indictione duodecima, die vero secunda mensis Maii, Pontificatus sanctiss. in Christo patris, & D. N. D. Pii diuina prouidentia Papæ V. anno quarto retrospectæ literæ Apostolicæ, lectæ, affixæ, & publicatæ fuerunt ad valuas Basilicæ principis Apostolorum de Vrbe, Cancellariæ apostolicæ, & in acie Campi Floræ, vt est moris, dimissis in locis præfatis præsentibus literis per aliquatulum temporis spatium affixis, & deinde amoris per nos Iulium Parinum, & Ioannem Bornorum prælibati Sanctiss. D. N. Papæ Curf.

Ant. Clerici Mag. Curf.

REGESTVM.

a b c d, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,
 AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ
 RR SS TT VV XX YY ZZ.
 AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM
 NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT.

Omnes sunt Duerniones, præter TTT, qui est Ternio.

R O M A E,
 In Aedibus Populi Romani Anno Iubilei.
 M. D. LXXV.

San Agustín

San Agustín

36894	
13891	
<hr/>	
5585	1985

(177)
Suplico ass.

Suplico ass.

Suplico ass. quemisupento de aquella pa